TALÂT KOÇYİĞİT

KUR'AN-I KERİM

MEAL VE TEFSİRİ

CİLT 6

بسم الله الرحمن الرحيم

Prof. Dr. Talât Koçyiğit (1927-2011)

3 Ağustos 1927'de Uşak'ta doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Uşak'ta tamamladı. 1949'da açılan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden 1953'te mezun oldu. En çok etkilendiği hocası Bosnalı M. Tayyip Okiç'in teşvikleriyle aynı yıl fakültesine asistan oldu. 1957'de tamamladığı Hadislerin Toplanması Ve Yazı İle Tespiti adlı doktora tezinin ardından Hadis tarihi, Hadis Usûlü, Hadis Istılahları, Hadisçilerle Kelamcılar Arasındaki Münakaşalar gibi her biri klasikleşmiş eserleri telif etti. Birçok hadis hocasını yetiştirdi. 1982-1985 yılları arasında fakültede dekanlık yaptı. Ülkemizin yetiştirdiği ilk hadis hocası, geçirdiği kalp krizi sonucu 18. 4. 2011 Pazartesi günü vefat ettiğinde geriye 20 değerli eser ve onlarca makale bıraktı.

1 3 4 5 9 7

9 789753 897983

KUR'AN-I KERİM MEAL VE TEFSİRİ

Prof. Dr.
TALAT KOÇYİĞİT

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI

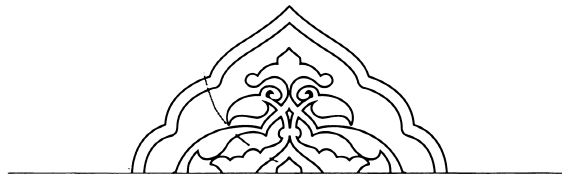

Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri Prof. Dr. Talat Koçyiğit
Gözden Geçiren: Prof. Dr. Bünyamin Erul
Yayın no: 631
Grafik, Tasarım: TAVOOS

© Bütün yayın hakları
Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.
Bu eser ilksay Kurulu'nun 05.02.2014 tarih ve 1/2 sayılı kararıyla uygun görülmüş ve Türkiye Diyanet Vakfı Mütevelli Heyeti'nin 22.04.2015 tarih ve 1510 sayılı kararıyla basılmıştır.

1. Baskı, Ekim 2016, Ankara 1000 adet

Sertifika No: 15402

ISBN 978-975-389-798-3
978-975-389-881-2 takım
16.06.Y.0005.631

BASKI : TDV
YAYIN MATBAACILIK TİC. İŞLETMESİ
BASIMEVİ | PRINTING HOUSE
Serhat Mah. 1256 Sokak No:11
Yenimahalle / ANKARA
Tel : 0312 354 91 31 (pbx)
Faks : 0312 354 91 32
e-posta : bilgi@diyanetvakfiyayin.com.tr

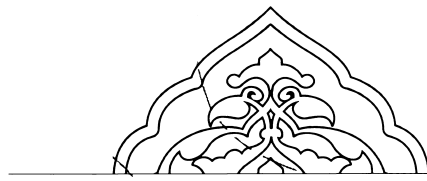

İÇİNDEKİLER

35. FÂTIR SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 11
2. Fâtır Suresinin Konusu 11
3. Fâtır Suresinin Kendinden Önceki Sure ile Bağlantısı 12

36. YÂSÎN SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 43
2. Yâsîn Suresinin Konusu 43
3. Yâsîn Suresinin Kendinden Önceki Sure ile Bağlantısı 44
4. Yâsîn Suresinin Faziletleri 45

37. SAFFÂT SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil olduğu Yer ve Zaman 71
2. Saffât Suresinin Konusu 71
3. Saffât Suresinin Kendinden Önceki Sure ile Bağlantısı 72

38. SAD SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 113
2. Sad Suresinin Konusu 113
3. Sad Suresinin Kendinden Önceki Saffât Suresi ile Bağlantısı 113

39. ZÜMER SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 151
2. Zümer Suresinin Konusu 151
3. Zümer Suresinin Kendinden önceki Sad Suresiyle Bağlantısı 152
4. Zümer Suresinin Fazileti 152

40. MÜ'MİN (GÂFİR) SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 191
2. Mü'min Suresinin Konusu 191
3. Mü'min Suresinin Kendinden Önceki Zümer Suresiyle Bağlantısı 192
4. Mü'min Suresinin Faziletleri 192

41. FUSSİLET SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 233
2. Fussilet Suresinin Konusu 233
3. Fussilet Suresinin Kendinden Önceki Mü'min Suresiyle Bağlantısı 234

42. ŞÛRÂ SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 265
2. Şûrâ Suresinin Konuusu 266
3. Şûrâ Suresinin Kendinden Önceki Fussilet Suresiyle Bağlantısı 267
4. Şûrâ Suresinin Faziletleri 267

43. ZUHRUF SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 301
2. Zuhruf Suresinin Konusu 301
3. Zuhruf Suresinin Kendinden Önceki Şûrâ Suresiyle Bağlantısı 302

44. DUHÂN SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 335
2. Duhân Suresinin Konusu 335
3. Duhân Suresinin Kendinden Önceki Zuhruf Suresiyle Bağlantısı. 336
4. Duhân Suresinin Faziletleri 337

45. CÂSİYE SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 355
2. Câsiye Suresinin Konusu 355
3. Câsiye Suresinin Kendinden Önceki Duhân Suresiyle Bağlantısı 356

46. AHKÂF SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 373
2. Ahkâf Suresinin Konusu 373
3. Ahkâf Suresinin Kendinden Önceki Câsiye Suresiyle Bağlantısı 374

47. MUHAMMED SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 399
2. Muhammed Suresinin Konusu 400

48. FETİH SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 421
2. Fetih Suresinin Konusu 422
3. Fetih Suresinin Kendinden Önceki Muhammed Suresiyle Bağlantısı 423
4. Fetih Suresinin Faziletleri 424

49. HUCURÂT SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 445
2. Hucurât Suresinin Konusu 445
3. Hucurât Suresinin Kendinden Önceki Fetih Suresiyle Bağlantısı 447

50. KAF SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 461
2. Kaf Suresinin Konusu 461
3. Kaf Suresinin Kendinden Önceki Hucurât Suresiyle Bağlantısı 462
4. Kaf Suresinin Faziletleri 462

51. ZÂRİYÂT SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 481
2. Zâriyât Suresinin Konusu 481
3. Zâriyât Suresinin Kendinden Önceki Kaf Suresiyle Bağlantısı 482

52. TÛR SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 501

2. Tûr Suresinin Konusu 502
3. Tûr Suresinin Kendinden Önceki Zâriyât Suresiyle Bağlantısı 502
4. Tûr Suresinin Faziletleri 503

53. NECM SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 519
2. Necm Suresinin Konusu 519
3. Necm Suresinin Kendinden Önceki Tûr Suresiyle Bağlantısı 520
4. Necm Suresinin Faziletleri 520

54. KAMER SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 541
2. Kamer Suresinin Konusu 541
3. Kamer Suresinin Kendinden Önceki Necm Suresiyle Bağlantısı 542
4. Kamer Suresinin Faziletleri 542

55. RAHMÂN SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 561
2. Rahmân Suresinin Konusu 561
3. Rahmân Suresinin Kendinden Önceki Kamer Suresiyle Bağlantısı 562
4. Rahmân Suresinin Faziletleri 562

56. VÂKIA SURESİ
1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman 579
2. Vâkıa Suresinin Konusu 579
3. Vâkıa Suresinin Kendinden Önceki Rahmân Suresiyle Bağlantısı 580
4. Vâkıa Suresinin Faziletleri 580

FÂTIR SURESİ

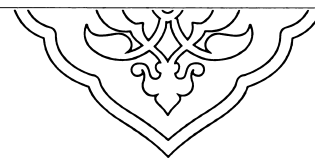

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 35. suresi olup 45 ayetten müteşekkildir. Surenin ilk ayetinde yer alan *Fâtır* kelimesine istinaden sureye de bu ad verilmiştir. *Fâtır*, önceden hiçbir örnek veya modeli olmadan bir şeyi hiç yoktan icat edip yaratan manasına gelen ve Allah Teâlâ'nın hudutsuz kudretiyle her şeyi çepeçevre kuşatan geniş ilminden oluşan yüce zatını tavsif eden bir sıfat olarak zikredilmiş ve *"Hamd, gökleri ve yeri hiç yoktan yaratan, melekleri ikişer, üçer ve dörder kanatlı elçiler yapan, yaratmada dilediği kadar da artıran Allah'a mahsustur. Allah, şüphe yoktur ki her şeye kadirdir."* buyurulmuştur. Buna göre, gökleri ve yeri hiç yoktan yaratmak, melekleri ikişer, üçer ve dörder kanatlı elçiler yapmak, dilediği takdirde bunları daha da artırmak, Allah Teâlâ'nın hudutsuz kudretinin tabii bir neticesidir ve dolayısıyla Allah, göklerin ve yerin Fâtırı'dır.

Surenin ilk ayetinde, Allah tarafından yaratılan ve emirlerini ilgili yerlere ulaştırmakla görevlendirilen meleklerden de sözedilmiş olması dolayısıyla sure *Melaike Suresi* diye de adlandırılmıştır.

Fâtır suresi, Mekke devrinin ortalarında, Habeşistan'a hicretten sonra ve Miraç'tan önce nazil olmuştur. Eğer Müslümanların Mekke devrini, risaletin başlangıcından Habeşistan'a hicret olayına kadar geçen zamanı ilk devir, Habeşistan'a hicret olayı ile Miraç olayı arasındaki devri orta devir, Miraç olayı ile Medine'ye hicret arasındaki devri de son devir olarak isimlendirecek olursak, bu surenin Habeşistan'a hicret olayı ile Miraç arasındaki orta devirde nazil olduğu anlaşılır.

2. Fâtır Suresinin Konusu

Fâtır suresi de diğer Mekkî sureler gibi, Allah'ın tevhidine davet ile, varlığının ispatı, şirkin iptali, Kur'an ile vazolunan İslam dinine ve bu din ile gerçekleşen İslam ahlakına bağlı kalmanın lüzumu gibi akaide taalluk eden konuların ispatını gaye edinmiştir. Surenin başlangıcında, Allah Teâlâ'nın, gökleri ve yeri hiç yoktan varedişini, Peygamber olarak seçtiği kullarına vahyi tebliğ etmeleri için melekleri elçi kılışını ve bu görevi yürütmeleri için onları çeşitli özelliklerle donatışını, hudutsuz kudretinin delilleri olarak beyan etmiştir. Bunu takiben insanlara, Allah'a şükretmeleri için ihsan ettiği nimetleri hatırlatarak onların en büyük düşmanı olan şeytanın vesveselerinden sakınmaları ve onu başlıca düşman edinmeleri tavsiyesinde bulunmuştur. Daha sonra, kafirle mümine gözleri hiç görmeyen âmâ ile gören insanı misal olarak zikretmiş ve her ikisinin akibetleri arasındaki farkı açıklamıştır.

Bunları takip eden ayetlerinde, İlahî kudretin çeşitli delilleri üzerinde durulmuştur. Rüzgar

gönderilerek yağmur bulutlarının harekete geçirilmesi, ölü bir belde üzerine yağmur yağdırılarak yeniden canlandırılması, insanların faydalanmaları için çeşit çeşit bitkiler ve meyve ağaçları çıkarılması, önce topraktan sonra da nutfeden yaratılan insanın da aynen bu bitkiler gibi yeniden diriltilmesi, birisinin suyu tatlı, diğerinin suyu tuzlu iki denizin, içinde tatlı eti ve kolye yapmaya yarayan süs eşyası ile, üzerinde gemileri yüzdürmesi için insanın faydalanmasına sunulması, gece ile gündüzün birbiri arkasına yaratılması ve birinin diğeri içine girmesi, güneşi ve ayı emrine amade kılması ve her ikisinin de belirli bir süreye kadar akıp gitmeleri, bunların hepsi de kendisinden başka İlah olmayan Allah'ın hudutsuz kudretinin, azametinin ve bu âlemdeki hükümranlığının apaçık delilleridir. Bu itibarla bütün insanlar O'na muhtaçtır; O ise, her şeyden müstağnidir ve hamd edilmeye de yalnız O layıktır.

Daha sonraki ayetlerinde, Hazreti Muhammed (sas.)'in Peygamberliği açıklanmış ve onun müjdeci ve uyarıcı olarak hak ile gönderildiği bildirilmiştir. Zaten daha önce gelip geçmiş ümmetlere de apaçık deliller, sahifeler ve kitaplarla uyarıcı olarak birer Peygamber gönderilmiş, ancak pek çok kavim, kendilerine gönderilen bu Peygamberler'i yalanlamış, onlara inanmamakta direnmiş ve bu yüzden de helak edilmişlerdir.

Buna karşılık, Allah'ın Kitabı'nı okuyanların, namazlarını dosdoğru kılanların ve Allah'ın kendilerine ihsan ettiği rızıktan başkalarına açık veya gizli infak edenlerin, O'nun lütuf ve keremine nail olacaklarını müjdelemiş, Kur'an'ın kendinden önceki semavi kitapları tasdik eden hak Kitap olduğunu, bu Kitab'a uyanların da gerçek İslam ümmetinden sayıldıklarını açıklamıştır. Şu var ki bu ümmet içerisinde nefislerine zulmedenler vardır; mutedil olanlar vardır ve Allah'ın izniyle hayır işlerinde koşanlar vardır ve Ahiret'te bunlardan herbirinin cezaları ayrı ayrı tayin ve tespit olunmuş, mümin ve kafir olanların durumları ve bunların Ahiret'teki iyi ve kötü akibetleri de ayrıca zikredilmiştir.

Sure, Allah'ı bırakarak birtakım putları İlah edinen ve onlara ibadet eden Kureyşli müşriklerin durumlarını ve akibetlerini açıklayarak sona ermiştir. Zira bu müşrikler, kendilerine bir uyarıcı geldiği takdirde, doğru yolda olan milletlerin en doğrularından olacaklarına söz vermişler; fakat bu uyarıcı geldiği zaman da bir taraftan onu yalanlamışlar, bir taraftan da büyüklük taslamaktan ve kötü tuzaklar kurmaktan vazgeçmemişlerdir. Oysa bu kavmin, daha önce gelip geçmiş kavimlerin, küfürleri dolayısıyla nasıl helak edildiklerini bilmiş olması gerekirdi. Helak edilen bu kavimler, kendilerinden çok daha kuvvetli olmalarına rağmen, Allah'ı aciz bırakarak kendilerini bu helakten kutaramamışlardır; zira ne göklerde ve ne de yerde, Allah'ı aciz bırakacak hiçbir şey yoktur. Şu var ki Allah, suçluları hemen cezalandırmakta aceleci davranmaz. Onların cezalarını belirli bir süreye kadar tehir eder. Bu süre dolduğu zaman da onlara hak ettikleri cezayı verir.

3. Fâtır Suresinin Kendinden Önceki Sure ile Bağlantısı

Fâtır suresiyle kendinden önceki Sebe suresi arasında göze çarpan ilk benzerlik, her iki surenin de hamd ile başlamış olmasıdır. Sebe suresinin ilk ayetinde *"Hamd, göklerdeki ve yerdeki her şeyin sahibi olan Allah'a mahsustur. Ahiret'te de hamd O'na mahsustur..."* buyurulmuşken, Fâtır suresinde de *"Hamd, gökleri ve yeri hiç yoktan vareden Allah'a mahsustur..."* denilmiştir.

İki sure arasındaki bağlantıya gelince, Allah Teâlâ'nın Sebe suresinin sonunda, kafirlerin şiddetli bir azap ile helak edilişlerini beyan edip *"Daha önce benzerlerine yapıldığı gibi, kendileriyle arzu duydukları şey arasına engel konulmuştur..."* buyurması, müminlerin, gökleri ve yeri hiç yoktan var eden ve risalet ile vahyi Peygamberleri'ne tebliğ etmeleri için melekleri elçi olarak gönderen Allah'a hamdetmelerini lüzumlu kılmıştır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ جَاعِلِ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا اُولِٓى اَجْنِحَةٍ مَثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبٰعَ يَزِيدُ فِى
الْخَلْقِ مَا يَشَٓاءُ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ مَا يَفْتَحِ اللّٰهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا وَمَا يُمْسِكْ
فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢﴾ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ
خَالِقٍ غَيْرُ اللّٰهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٣﴾ وَاِنْ يُكَذِّبُوكَ
فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٤﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1 Hamd, gökleri ve yeri hiç yoktan var eden, melekleri ikişer, üçer ve dörder kanatlı elçiler yapan, yaratmada dilediği kadar da artıran Allah'a mahsustur. Allah, şüphe yoktur ki her şeye kadirdir.

2 Allah, insanlara rahmetten her neyi açarsa, artık onu tutan olmaz; her neyi de tutarsa, O'nadan sonra onu salıveren olmaz. O, daima galiptir; hikmet sahibidir.

3 Ey insanlar! Allah'ın, üzerinizdeki nimetini düşünün; hiç Allah'tan başka, gökten ve yerden size rızık veren bir yaratıcı var mı? O'ndan başka İlah yoktur. Nasıl olup da haktan döndürülüyorsunuz?

4 (Ey Muhammed!) Eğer seni yalanlıyorlarsa, senden önce de Peygamberler yalanlanmışlardı. Bütün işler Allah'a döndürülür.

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Allah Teâlâ, Sebe suresinin son ayetlerinde kafirlerin durumunu bahis konusu etmiş ve bunların kıyamet gününün azabını görünce, büyük bir korkuya kapılarak "Allah'a iman ettik." diyeceklerini haber vermiştir. Ne var ki onların bu imanı gecikmiş bir imandı ve onlara hiçbir fayda sağlamıyacaktı. Zira onlar, önceden büyük bir şüphe içindeydiler ve Allah'ı da inkâr etmişlerdi; şimdi ise, uzaktan gayba taş atıyorlardı. Bu itibarla onların iman etmeleri için yeniden dünyaya dönmeleri mümkün değildi. Surenin son ayetinde de ifade edildiği gibi, daha önce benzerlerine yapıldığı gibi, kendileriyle arzuladıkları şey arasına engel konulmuştu. İşte Sebe suresinin bu son ayetlerinde Allah Teâlâ, kafirlerin tövbelerinin kabul edilmeyeceğini ve "Allah'a iman ettik." demelerinin kendilerini azabtan kurtarmayacağını açıklayınca, Fâtır suresinin ilk ayetlerinde müminlerin durumunu da zikretmiş ve onlara rahmet kapılarının açıldığını haber vermeleri için meleklerin müjdeleyici olarak gönderildiklerini beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1 Hamd, gökleri ve yeri hiç yoktan var eden, melekleri ikişer, üçer ve dörder kanatlı elçiler yapan, yaratmada dilediği kadar da artıran Allah'a mahsustur. Allah, şüphe yoktur ki her şeye kadirdir.

2 Allah, insanlara rahmetten her neyi açarsa, artık onu tutan olmaz; her neyi de tutarsa, O'nadan sonra onu salıveren olmaz. O, daima galigaliptir; hikmet sahibidir.

[3] Ey insanlar! Allah'ın, üzerinizdeki nimetini düşünün; hiç Allah'tan başka, gökten ve yerden size rızık veren bir yaratıcı var mı? O'ndan başka İlah yoktur. Nasıl olup da haktan döndürülüyorsunuz?

[4] (Ey Muhammed!) Eğer seni yalanlıyorlarsa, senden önce de Peygamberler yalanlanmışlardı. Bütün işler Allah'a döndürülür.

1 Hudutsuz nimetlerine ve sonsuz kudretine karşı halis şükür Allah içindir. Zira gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunan her şeyi, önceden herhangi bir misali veya örneği bulunmaksızın hiç yoktan icat edip yaratan Allah'tır. Allah Teâlâ, gökleri, yeri ve ikisi arasındaki her şeyi, hiçbir misali veya örneği olmaksızın hiç yoktan yaratması dolayısıyladır ki ayet-i kerimede nefsini, Fâtır ismiyle tavsif etmiştir. Müfessirlerin naklettiklerine göre İbn Abbâs (ra) şöyle demiştir: *"Fâtıru's-semâvâti ve'l-arzı"* (Göklerin ve yerin yaratanı) ifadesinin ne demek olduğunu bilmiyordum. Bir gün, iki bedevi bana geldi; bir kuyu hakkında münakaşa ediyorlardı. Biri diğerine diyordu ki: "Bu, benim kuyum; *(ene fatartuhâ)*; onu ilk defa ben kazdım; onu ben yaptım.". O zaman anladım ki *fatara,* hiç olmayan bir şeyi ilk defa yapıp ortaya çıkarmaktır.". Ayet-i kerimenin bu ibaresinden de anlaşıldığı gibi, gökleri, yeri ve içlerinde olan her şeyi hiç yoktan yaratıp ortaya çıkarmaya kadir olan Allah Teâlâ, onları yok edip yeniden yapmaya da kadirdir. Bu ise, önce topraktan, sonra nutfeden yaratılan bir insanın, öldükten sonra yeniden yaratılmasının onu yaratan için çok daha kolay olduğunun en açık misalidir.

İşte gökleri ve yeri hiç yoktan yaratan Allah Teâlâ, kendisiyle Peygamberler'i arasında, Cebrail, Mikail, İsrafil ve Azrail gibi melekleri de vasıta kılmış, risaletini ve diğer hususları onlara bu melekler vasıtasıyla tebliğ etmiştir. Bu meleklerden bazısının iki, bazısının üç, bazısının dört, bazısının da bundan daha fazla kanatları vardır. Onlar bu kanatlar vasıtasıyla yeryüzüne indikleri gibi, yine bunlar vasıtasıyla yeryüzünden semaya yükselirler. Buhârî (*Sahih,* VI. 51), Müslim (*Sahih,* I. 158), Tirmizî (*Sünen,* V. 394) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* I. 395, 398, 407, 412, 460)'in naklettiklerine göre, Abdullah İbn Mes'ûd (ra), Resulullah (sas.)'in Cibril'i (as) altı yüz kanatlı olarak gördüğünü haber vermiştir. Bu sebepledir ki Allah Teâlâ, ayet-i kerimesinde, yaratmada dilediği kadar da artıracağını bildirerek yarattığı meleklerin kanatlarını dilediği kadar da artırmaya kadir olduğunu beyan etmiştir ki hiç şüphesiz O, her şeyi yapmaya kadirdir. Allah Teâlâ'nın yaratmada dilediği kadar artırma hususundaki kudretini, güzel ses, güzel yüz, güzel ağız, güzel göz gibi çeşitli sıfatlara da teşmil eden müfessirler vardır. Şüphesiz ki bunun en doğrusunu Allah bilir.

2 Allah Teâlâ, ilk ayetinde hudutsuz kudretini beyan ettikten sonra, bu ayetinde, dilediği her şeyin mutlaka gerçekleşeceğini, bunu engelleyecek hiçbir gücün bulunmadığını haber vermiş ve şöyle buyurmuştur:

Allah, rızk gibi, sağlık gibi, güven gibi, ilim, nübüvvet ve hikmet gibi, insana, maddi veya manevi her ne nimet ihsan ederse, O'nun bu ihsanını engelleyecek veya onu tutacak hiçbir güç yoktur. Keza O'nun tuttuğu ve kuluna ihsan etmediği herhangi bir nimeti o kula vermeye güç yetirecek herhangi bir kimse de yoktur. O, meşiyyet ve iradesinde daima galiptir; hikmet sahibidir. Kısaca ifade etmek gerekirse, hayrın tamamı O'nun elindedir. Dilediği her şey olur; dilemediği de asla olmaz. Allah Teâlâ, aynı manada, En'âm suresinin 17. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Eğer Allah sana bir zarar dokundurursa, o zararı kaldıracak yine O'ndan başkası yoktur. Eğer sana bir hayır dokunursa, (bu da, yine Allah'tandır). Zaten O, her şeye kadirdir."*.

Buhârî (*Sahih,* I. 205; VII. 214; VIII. 142), Müslim (*sahih,* I. 346,347, 414), Ebû Davud (*Sünen,* I. 346) ve Nesâ'î (*Sünen,* III. 70)'nin naklettiklerine göre, Muğîre İbn Şu'be (ra), Muaviye'ye

şunları yazmıştı: "Resulullah (sas.) namazı bitirip selam verdiği zaman, şunu söylerdi: LÂ İLÂHE İLLA'LLAHU VAHDEHU LÂ ŞERÎKE LEH LEHU'L-MULKU VE LEHU'L-HAMDU VE HUVE ALÂ KULLİ ŞEY'İN KADÎR. ALLAH-UMME! LÂ MÂNİ'A LİMÂ A'TAYTE VE LÂ MU'TIYE LİMÂ MENA'TE. LÂ YENFE'U ZE'L-CEDDİ MİNKE'L-CEDDU. = *"Allah'tan başka İlah yoktur. O'nun hiçbir şeriki de yoktur. Mülk O'nundur. Hamd, O'na mahsustur. O, her şeye kadirdir. Allah'ım! Senin verdiğine mâni olabilecek hiçbir şey yoktur. Vermediğini verebilecek hiç kimse de yoktur. Hiçbir güç sahibinin gücü, senin yanında fayda vermez."*.. Müslim (*Sahih*, I. 347) tarafından nakledilen başka bir haberde de Ebû Sa'îd el-Hudrî (ra) şöyle demiştir: "Resulullah (sas.) başını rükudan kaldırdığında şöyle derdi: RABBENÂ LEKE'L HAMDU. MİL'U' S-SEMÂVÂTİ VE'L-ARD VE MİL'U MÂ Şİ'TE MİN ŞEY'İN BA'DU. EHLE'S-SENÂ'İ VE'L-MECDİ. EHAKKU MÂ KÂLE'L-ABDU VE KULLUNÂ LEKE ABDUN: ALLAH-UMME! LÂ MÂNİ'A LİMÂ A'TAYTE VE Lâ MU'TIYE LİMÂ MENA'TE. VE LÂ YENFE'U ZE'L-CEDDİ MİNKE'L-CEDDU. = *"Ey Rabbimiz olan Allah! Hamd sana mahsustur. Gökler dolusu, yerler dolusu ve bunlardan öte ne yaratmayı dilediğinse hepsinin dolusu hamd. Senaya ve mecde layık olan Allah'ım! Herhangi bir kulun -ki hepimiz senin kulunuz - söylediği en doğru söz: Allah'ım! Verdiğine mâni olacak yok, vermediğini verecek yok. Hiçbir güç sahibinin gücü, senin yanında fayda vermez."*.

3 Allah Teâlâ, yegane yaratıcının, hudutsuz rızık ve nimet kaynağının yalnız kendisi olduğunu beyan ettikten sonra, kullarına, bu vasıflarını daima hatırlamalarını ve tevhidini ikrar etmelerini emretmiş ve şöyle buyurmuştur:

Ey insanlar! Allah'ın üzerinizdeki hudutsuz nimetlerini düşünün. Bu nimetleri gökten yağmur yağdırarak ve yerden çeşit çeşit meyveler ve bitkiler çıkararak yalnız O'nun size verdiğini bilerek ve buna inanarak O'ndan başka yaratıcı ve O'ndan başka İlah bulunmadığını itiraf ile yalnız O'na ibadet edin. Bütün bunlar, apaçık gözünüzün önünde olup duruyorken ve her şeyi bu açıklığıyla biliyorken, siz, nasıl olup da haktan uzaklaşıyor ve Allah'ı bırakarak bir takım putları İlah ediniyor, sonra da onlara ibadet ediyorsunuz?

4 Allah Teâlâ, akaidin ilk aslı olan tevhidi beyan ettikten sonra, ikinci asıl olarak risaleti zikretmiş ve kavmi tarafından yalanlanan sevgili Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'i teselli etmek maksadıyla şöyle buyurmuştur:

Ey Muhammed! Eğer Müşrikler, senin Rabbin katından getirip apaçık delillerle ispat ettiğin tevhid inancında seni tekzip edip karşı çıkıyorlarsa, senden önceki kavimler de apaçık delillerle kendilerine gönderilen Peygamberleri'ni aynı şekilde yalanlamış ve onlara karşı çıkarak hak yoldan uzaklaşmışlardı. Ancak bu davranışları, kendilerine hiçbir şey kazandırmamış, aksine hepsi de kötü akibetlerine kavuşmak için Allah'a döndürülmüşlerdir. Bu itibarla sen sadece sabret ve onların yalanlamalarına bakarak kendini üzüntüye sokma. Sabrın dolayısıyla Allah seni mutlaka mükafatlandıracak, yalanlayanları ise, en şiddetli azap ile cezalandıracaktır.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِٱللَّهِ ٱلْغَرُورُ ﴿٥﴾ إِنَّ ٱلشَّيْطَٰنَ
لَكُمْ عَدُوٌّ فَٱتَّخِذُوهُ عَدُوًّا إِنَّمَا يَدْعُوا۟ حِزْبَهُۥ لِيَكُونُوا۟ مِنْ أَصْحَٰبِ ٱلسَّعِيرِ ﴿٦﴾ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَهُمْ
عَذَابٌ شَدِيدٌ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٧﴾ أَفَمَن زُيِّنَ لَهُۥ سُوٓءُ عَمَلِهِۦ

فَرَاٰهُ حَسَنًا ۚ فَاِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ مَنْ يَّشَآءُ وَيَهْدِيْ مَنْ يَّشَآءُ ۖ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرٰتٍ ۚ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ بِمَا يَصْنَعُوْنَ ﴿٨﴾

[5] Ey insanlar! Allah'ın vaadi şüphesiz haktır. Dünya hayatı sizi aldatmasın. Şeytan da Allah'a güven yolu ile sizi kandırmasın.

[6] Zira şeytan size düşmandır; bu itibarla onu düşman edinin. O, kendi taraftarlarını alevli ateş ehlinden olmaya çağırır.

[7] İnkâr edenler için şiddetli bir azap vardır. İman edenler ve salih amel işleyenler ise, işte onlar için de mağfiret ve büyük mükafat vardır.

[8] Kötü ameli kendisine süslü gösterilip de onu güzel gören kimse böyle midir? Şüphesiz Allah, dilediğini saptırır; dilediğine de hidayet eder. Bu itibarla nefsin onların üzüntüsüyle harap olup gitmesin. Allah, şüphesiz onların yaptıklarını hakkıyla bilendir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, akaide müteallik birinci ve ikinci asıllar olan tevhid ve risalet konularını beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, üçüncü asıl olarak öldükten sonra yeniden dirilme ile hesap ve cezayı zikretmiş ve bunların da hiç şüphe götürmeyecek birer hak olduklarını zikretmiştir. Daha sonra şeytanın Allah'a iman hususunda kalplere şüphe soktuğuna işaret ederek onun vesveselerine karşı insanları uyarmış ve onları *hızbu'ş-şeytan* ve *hızbu'r-Rahman* olmak üzere iki gruba ayırmıştır. *Hizbu'ş-şeytan,* şeytanın vesveselerine uyarak Allah'ı inkâr eden insanlardır ki kıyamet günü bunlar için şiddetli bir azap hazırlanmıştır. *Hizbu'r-Rahman* ise, iman eden ve salih amel işleyen kimseler olup, bunlar için de karşılığı cennet olan mağfirek ve büyük mükafat vardır. Daha sonra Allah Teâlâ, insan nefsinin istidadını ve her nefsin istidadına göre hidayeti mi yoksa sapıklığı mı kabul edeceğini ezelden bilmiş olması dolayısıyla, dalaletin ve hidayetin kendi elinde olduğunu açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[5] Ey insanlar! Allah'ın vaadi şüphesiz haktır. Dünya hayatı sizi aldatmasın. Şeytan da Allah'a güven yolu ile sizi kandırmasın.

[6] Zira şeytan size düşmandır; bu itibarla onu düşman edinin. O, kendi taraftarlarını alevli ateş ehlinden olmaya çağırır.

[7] İnkâr edenler için şiddetli bir azap vardır. İman edenler ve salih amel işleyenler ise, işte onlar için de mağfiret ve büyük mükafat vardır.

[8] Kötü ameli kendisine süslü gösterilip de onu güzel gören kimse böyle midir? Şüphesiz Allah, dilediğini saptırır; dilediğine de hidayet eder. Bu itibarla nefsin onların üzüntüsüyle harap olup gitmesin. Allah, şüphesiz onların yaptıklarını hakkıyla bilendir.

5 Ey insanlar! Allah'ın size geleceğini vadettiği kıyamet günü mutlaka gelecek ve o gün siz, kabirlerinizden çıkıp hesap ve ceza için mutlaka toplanacaksınız. Bunda hiç şüpheniz olmasın. Dünya hayatının süsü ve eğlencesi sizi kandırıp Ahiret hayatını size unutturmasın. Özellikle şeytan, dünyada her ne yaparsanız yapın, Allah sizi mutlaka bağışlar; çünkü O, Gafur'dur, Rahim'dir; bu itibarla siz, dünyanızı kendinize zindan etmeyin ve dilediğiniz gibi yaşayın, diyerek sizi büyük günah yollarına sevketmesin.

6 Şunu hiçbir zaman unutmayın ki şeytan, sizin

en büyük düşmanınızdır. O, nefsinize hoş gelecek sözler söyleyerek kendi taraftarlarından olmanız için sizi kandırmaya ve Allah'a karşı isyan etmeye yönlendirip O'nun hak olan yolundan uzaklaştırmaya ve cehennem ehli arasına sokmaya çalışır. Bu itibarla siz de onu düşman edinin ve ondan daima uzak durun. Bu ayet-i kerimenin bir benzeri, Lokmân suresinde de yer almıştır. Bu ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Ey insanlar! Rabbinizden sakının ve babanın çocuğu, çocuğun da babası adına hiçbir şey ödeyemeyeceği o günden korkun. Şurası muhakkaktır ki Allah'ın vaadi haktır. Bu itibarla, dünya hayatı sizi aldatmasın. Şeytan da Allah'a güvendirerek sizi kandırmasın."*.

7 Allah Teâlâ, kullarını şeytanın vesveselerine karşı uyardıktan ve onun, insanın en büyük düşmanlarından olduğunu açıkladıktan sonra, ona kanarak onun yolunda giden hizbu'ş-şeytan'ın kötü akibetini ve onlar için hazırlanan azabı, sonra da iman eden ve salih amel işleyen Hizbu'r-Rahman'ın mükafatını açıklamış ve buyurmuştur ki:

Şeytanın vesveselerine tabi olarak Allah'ı, Peygamberi'ni ve öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden kafirler için, cehennem ateşinde görecekleri şiddetli bir azap vardır. Çünkü bunlar şeytana uymuşlar ve Rahmân'a karşı gelerek O'nu inkâr etmişlerdir. Onlar için artık hiçbir kurtuluş yolu yoktur ve ebediyyen bu azabı göreceklerdir.

Allah'a, Peygamberi'ne ve Ahiret gününe iman eden ve Allah'ın emir ve nehiylerine uyarak şeytanın vesveselerinden uzak duran, sonra da salih amel işleyenler ise, işte bunlar için de mağfiret ve büyük mükafat vardır. Allah, bunların bazen istemeyerek de olsa işledikleri günahları bağışlar ve onları, içinde ebediyyen kalacakları ve hudutsuz nimetlerinden diledikleri gibi faydalanacakları cennetine sokar.

8 Oysa işledikleri kötü ameller kendilerine süslü gösterilen ve o amelleri güzel görüp onları işlemeye devam eden şeytan dostlarının durumları böyle midir? Küfür gibi, şirk ve isyan gibi, işledikleri kötü amelleri şeytanın kendilerine süslü gösterdiği kimselerle, Allah'a, Peygamberi'ne ve Ahiret gününe iman eden ve salih amel işleyen kimselerin bir ve eşit olmaları mümkün müdür? Bunlar, ne kendileri ne de işledikleri ameller, elbette bir ve eşit değildir. Bunların bir kısmı dalaleti veya sapıklığı seçip o yolda giderken, diğer bir kısmı hidayeti tercih etmiş ve Allah'ın hak yoluna girmiştir. İşte Allah da birbirine zıt bu iki yoldan hangisini kimlerin tercih edeceklerini ezelden bildiği içindir ki onların tercihleri istikametinde dilediğini saptırır, dilediğine de hidayet eder. Müfessirlerin İbn Abbâs'tan (ra) naklettiklerine göre, Resulullah (sas.), bir gün Allah'ım! Dinini, ya Ömer İbnu'l-Hattab ile ya da Ebû Cehl İbn Hişâm ile güçlendir, diye dua etmişti. Allah Ömer'e hidayet etmiş, Ebû Cehil'i ise saptırmıştır. İşte bunun üzerine bu ayet-i kerime, bu ikisi hakkında nazil olmuştur.

Allah Teâlâ, Allah'ın, kullarından dilediğini saptırdığını, dilediğine de hidayet ettiğini açıkladıktan sonra, kavminden küfür üzerinde ısrar edenler sebebiyle kendisini üzüntüye sokan Peygamberi'ni teselli etmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Kavminin sana karşı çıkarak seni ve sana indirilen Kur'an'ı yalanlamaları ve bu küfür üzerinde direnmeleri sebebiyle nefsini bu derece harap etme. Senin onlar için bu derece üzülmenin onlara hiçbir faydası yoktur. Sen üzülüyorsun diye onlar küfürlerinden dönüp hidayete erecek değillerdir. Aksine sen, onlar için üzülmekle kendi nefsine zarar veriyorsun. Kur'an-ı Kerim'in başka surelerinde de aynı manada başka ayetler yer almıştır. Kehf suresinin 6. ayetinde, Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Demek onlar, Kur'an'a inanmazlarsa, arkalarından üzülerek kendini helak edeceksin."*. Şuarâ suresinin 3. ayeti de şöyledir: *"İman etmiyorlar diye neredeyse kendini mahvedeceksin."*. Allah, hiç şüphesiz, onların ne yaptıklarını ve ne yapacaklarını ezelden beri bilmektedir. İşte bu bilgiye istinaden O'nun saptırdığı kimseye hiç kimse hidayet edemez; hidayet ettiği kimseyi de hiç kimse saptıramaz.

وَاللّٰهُ الَّذِیْٓ اَرْسَلَ الرِّیٰحَ فَتُثِیْرُ سَحَابًا فَسُقْنٰهُ اِلٰی بَلَدٍ مَّیِّتٍ فَاَحْیَیْنَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ؕ كَذٰلِكَ
النُّشُوْرُ ﴿۹﴾ مَنْ كَانَ یُرِیْدُ الْعِزَّةَ فَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ جَمِیْعًا ؕ اِلَیْهِ یَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّیِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ
یَرْفَعُهٗ ؕ وَالَّذِیْنَ یَمْكُرُوْنَ السَّیِّاٰتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِیْدٌ ؕ وَمَكْرُ اُولٰٓئِكَ هُوَ یَبُوْرُ ﴿۱۰﴾ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ مِّنْ
تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ اَزْوَاجًا ؕ وَمَا تَحْمِلُ مِنْ اُنْثٰی وَلَا تَضَعُ اِلَّا بِعِلْمِهٖ ؕ وَمَا یُعَمَّرُ مِنْ مُّعَمَّرٍ
وَّلَا یُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهٖٓ اِلَّا فِیْ كِتٰبٍ ؕ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَی اللّٰهِ یَسِیْرٌ ﴿۱۱﴾

9 Rüzgarları gönderip de bulutu harekete getiren Allah'tır. Böylece biz onu ölü bir beldeye sevkeder, sonra da arzı ölümünden sonra onunla yeniden diriltiriz. İşte ölülerin dirilmesi de böyledir.

10 Kim şeref isterse, şerefin tamamı Allah'ındır. Güzel sözler O'na çıkar; salih amel de O'na yükselir. Kötülük için tuzak kuranlara şiddetli bir azap vardır. Bunların tuzağı da mutlaka bozulacaktır.

11 Allah sizi topraktan, sonra nutfeden yaratmış, sonra da çift çift yapmıştır. Bir dişi, O'nun ilmi olmadan ne gebe kalır ne de doğurur. Ömrü uzatılan ve ömründen kısaltılan hiç kimse yoktur ki, bir kitapta bulunmasın. Şüphesiz bu, Allah'a çok kolaydır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kıyamet günü kafirlerin görecekleri şiddetli azabı, buna karşılık müminlerin mükafatı olarak mağfiret ve büyük ecri haber verdikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, ölümünden sonra yeryüzünün üzerine yağmur yağdırılarak yeniden yeşertilip hayata döndürülmesini, önce topraktan, sonra ana rahminde nutfeden yaratılan insanoğlunun, ölümünden sonra yeniden diriltilişine örnek olarak zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

9 Rüzgarları gönderip de bulutu harekete getiren Allah'tır. Böylece biz onu ölü bir beldeye sevkeder, sonra da arzı ölümünden sonra onunla yeniden diriltiriz. İşte ölülerin dirilmesi de böyledir.

10 Kim şeref isterse, şerefin tamamı Allah'ındır. Güzel sözler O'na çıkar; salih amel de O'na yükselir. Kötülük için tuzak kuranlara şiddetli bir azap vardır. Bunların tuzağı da mutlaka bozulacaktır.

11 Allah sizi topraktan, sonra nutfeden yaratmış, sonra da çift çift yapmıştır. Bir dişi, O'nun ilmi olmadan ne gebe kalır ne de doğurur. Ömrü uzatılan ve ömründen kısaltılan hiç kimse yoktur ki bir kitapta bulunmasın. Şüphesiz bu, Allah'a çok kolaydır.

9 İnsanoğlunun ölümünden sonra, kıyamet günü yeniden dirilişinin en güzel örneği, hiç şüphesiz, ağaçları ve bitkileri kuruyarak çoraklaşmış yeryüzünün üzerine, yağmur yağdırılarak yeşertilmesi ve ölü toprağın yeniden canlandırılmasıdır. Bilindiği gibi yeryüzü, hiç sulanmadığı ve üzerine yağmur da yağmadığı zamanlarda, toprak verimsizleşir ve üzerinde meyve veren bir ağaç kalmadığı gibi, çiçekleri açmış herhangi bir bitki de görülmez. İşte bu gibi durumlarda, Allah Teâlâ, bir rüzgarrüzgarla yağmur bulutlarını harekete geçirir ve bu bulutlar ölü hale

gelmiş yeryüzü üzerine yağmurunu indirir. İşte o zaman toprak hareketlenir ve rengarenk çiçeklerle çeşit çeşit bitkiler bitirir: Kısacası, ölü toprak yeniden dirilir. İşte ölerek toprağa gömülmüş, etleri ve kemikleri de çürümüş olan insanoğlunun, kıyamet günü haşr için yeniden dirilmesi de böyledir. Bu açıklamanın bir benzerini, Fussilet suresinin 39. ayetinde de görmek mümkündür. Bu ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"O'nun ayetlerinden biri de şudur: Sen, yeryüzünü kupkuru görürsün; üzerine su indirdiğimiz zaman da toprak harekete geçer ve kabarır. İşte yeryüzüne böyle hayat veren, muhakkak ki ölüleri de diriltendir. Şüphesiz O, her şeye kadirdir."*. Bu manada diğer bir açıklama da, Hacc suresinin 5 ve 6. ayetlerinde gelmiştir. Bu ayetlerinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"...Yeryüzünü kupkuru görürsün; fakat üzerine yağmur suyunu indirdiğimiz zaman, (toprak) harekete geçer; kabarır ve her çeşit güzel bitkilerden bitirir. İşte bütün bunlar, Allah'ın hak olduğunu, ölüleri dirilttiğini ve her şeye kadir olduğunu gösterir."*. Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* IV. 11)'in naklettiği bir hadise göre Ebû Razîn şöyle demiştir: "Ya Resulallah! Allah ölüleri nasıl diriltir? Onu (yeniden) yaratışında bunun delili nedir? diye sorduğum zaman, bana şöyle buyurdu: "Ey Ebû Razîn! Sen kavminin vâdisine hiç uğramadın mı? Sonra tekrar uğradığında, oranın sarsılıp yemyeşil olduğunu görmedin mi"? Ben: "Evet, uğradım ve gördüm." dedim. Bunun üzerine Resulullah (sas.) şöyle buyurdu: "İşte Allah, ölüleri de böyle diriltir.".

10 Her kim dünya ve Ahiret'te şeref veya izzet sahibi olmak istiyorsa, onun, her şeyden önce Allah'a itaat etmesi gerekir. Ancak Allah'a itaat eden kimsedir ki istediği bu şeref veya izzete nail olabilir; çünkü dünya ve Ahiret'in asıl sahibi Allah olduğu gibi, dünya ve Ahiret'teki şeref veya izzetin sahibi de Allah'tır. Nitekim Allah Teâlâ, Nisa suresinin 139. ayetinde de bu konuyu zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Müminleri bırakıp da kafirleri dost edinen (o münafık) ler, onların yanında kuvvet ve şeref mi arıyorlar? Oysa şan, şeref, güç ve kudret, hepsi de Allah'ındır."*. Gerçek böyle olunca, istenilen şeref veya izzete sahip olmanın başlıca yolu da sahih imana sarılarak ve Allah'ın Peygamberi vasıtasıyla irşat ettiği gerçek hidayete uyarak onu Allah'tan istemektir. Ancak bu sayededir ki müminler de bu şeref veya ızzete nail olabilirler. Nitekim Allah Teâlâ, Münâfikûn suresinin 8. ayetinde *"...Oysa şeref, Allah'a, Resulüne ve müminlere aittir; fakat münafıklar bilmezler."* buyurmuştur ki bu ayet-i kerimeden de anlaşıldığı gibi, şeref veya ızzetin asıl sahibi Allah olmakla beraber, Allah'a yakınlığı dolayısıyla ona sevgili Peygamberi de nail olabildiği gibi, Peygamber'e yakınlıkları dolayısıyla müminler de nail olabilirler. Buna rağmen münafıklar, biraz önce zikrettiğimiz Münâfikûn suresinin 8. ayetinde de ifade edildiği gibi, şeref veya izzeti kafirlerden almaya çalışmışlar, müşrikler ise, Meryem suresinin *"Kendilerine şeref veya izzet olması için Allah'tan başka İlahlar edinmektedirler."* mealindeki 81. ayetinden de anlaşıldığı gibi, birtakım putlara sığınmışlardır.

Yukarıda zikrettiğimiz Nisa suresinin 139. ayetiyle ilgili tefsirimizde de belirttiğimiz gibi, müminler, ne zaman Allah'ın Kitab'ına uyup O'nun yolunda gitmişler ve hududunu hiçbir surette tecavüz etmemişlerse, Allah onlara muhtaç oldukları izzeti, güç ve kuvveti vermiş ve onlar da onunla dünyaları fethederek âlemin efendisi olmuşlardır. Fakat ne zaman da atalarının izzet, şan ve şeref buldukları bu yoldan uzaklaşmışlar, Allah'ın Kitab'ına sırt çevirmişlerse, düşmanları karşısında boyun eğip onlara kul olmuşlar, izzet yerine zillet, efendilik yerine kölelik bulmuşlardır. Bu gün bile Müslümanların, "Biz Yahudiyiz.", yahut "Biz Hıristiyanız." diyerek Allah'ın gerçek dinini bölüp parçalamış ve O'nun yolunu terkederek küfrü ihtiyar etmiş olan milletlerden izzet, güç ve kuvvet umar olmaları, dünyalar fetheden seleflerinin hak ve hidayet olan yollarından ne kadar uzak kaldıklarını gösteren apaçık bir delil teşkil eder.

Allah Teâlâ, asıl ızzetin Allah'a ait olduğunu zikrettikten sonra, biz, görmediğimiz bir varlığa asla ibadet etmeyiz ve O'nun huzurunda durmayız, diyen kafirlere reddiye olarak şeref veya izzetin bazı özelliklerini veya ona nail olmanın yollarını açıklamış ve şöyle buyurmuştur:

Güzel sözler O'na çıkar. İnsanoğlu her ne kadar Rabbini göremese ve O'na ulaşamasa bile, onun Rabbini zikretmesi, O'na hamdetmesi, O'nu tesbih, tekbir ve tehlil ile anması, Kur'an okuması ve dua etmesi; bunların hepsi de O'na ulaşır. Kısacası, O, kullarının söyledikleri her güzel sözü işitir. Ancak bu güzel sözlerin Allah katında geçerli olması ve O'nun tarafından kabul edilmesi, o sözleri söyleyenlerin salih amel sahibi olmalarına bağlıdır. Başka bir ifadeyle, o güzel sözleri Allah'a yükselten de, salih amellerdir. Kötülük peşinde koşan ve fırsat buldukça kötü işler yapan hiç kimsenin Allah'a yönelttiği duası veya O'nu zikr ve hamdetmesi, yahut tesbih veya tehlil etmesi, Allah katında makbul değildir. Bu sebepledir ki sırf başkalarını kandırmak için Allah adını ağızlarından düşürmeyip içlerinde kötü planlar yapanlar ve bu planlarla başkalarına tuzak hazırlayanlar, bu yaptıklarının cezasını mutlaka çekerler. Allah, bu gibileri için çok şiddetli bir azap hazırlamıştır; çünkü bunlar ne çeşit bir tuzak kurarlarsa kursunlar, bunların tuzakları mutlaka bozulur ve onları insanlar karşısında rezil ve rüsvay eder.

11 Allah Teâlâ, kullarına, şeref veya izzet sahibi olma yolunu gösterdikten sonra, bir insan nefsinin yaratılışını, öldükten sonra yeniden dirilmenin delili olarak zikretmiş ve şöyle buyurmuştur:

Bilindiği gibi, Allah, ilk insanı topraktan yaratmıştır. Âl-i İmrân suresinin 54. ayetinde, İsa'nın babasız yaratılışını zikrederken, Adem'in yaratılışını misal olarak göstermiş ve şöyle buyurmuştur: *"İsa'nın durumu, Allah katında, Adem'in durumu gibidir. Adem'i de topraktan yaratmış, sonra ona "ol" demiştir. O da hemen oluvermiştir."*. Adem'in yaratılışından sonra, onun neslini, hakir bir sudan, bir meniden meydana getirmiş, bundan sonraki yaratılışlar da meni veya nutfe asıllı ve kadın erkek olarak çift çift devam etmiştir. Netice itibariyle bütün insanlar, topraktan ve meniden yaratılmışlardır. Eğer meninin aslının gıdadan, gıdanın da toprak ve sudan meydana geldiği gözönünde bulundurulursa, asıl kaynağın toprak olduğu kolayca anlaşılır. Bu, hiç şüphesiz, Allah Teâlâ'nın kudretindeki yüceliğin ve eşsizliğin bir delilidir. O'nun kudretindeki bu yücelik, ilminde de aynen söz konusudur ve O, hudutsuz ilmiyle her şeyi çepeçevre kuşatmıştır. Bu sebepledir ki O'nun ilmi dışında hiçbir dişi gebe kalmayacağı gibi, gebe kalmış bir dişi de O'nun ilmi olmadan doğum yapmaz. Bu husus Ra'd suresinin 8-9. ayetlerinde de açık bir şekilde ifade edilmiştir. Allah Teâlâ, bu ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"Allah, her dişinin neye hamile olduğunu ve rahimlerin neyi eksiltip neyi artırdığını bilir. O'nun katında her şeyin muayyen bir ölçüsü vardır. Gaybın ve hazır olanın âlimi olup çok yücedir; her şeyin üstündedir."*. İşte Allah, her şeyi çepeçevre kuşatan bu hudutsuz ilmi dolayısıyladır ki kimin ömründen uzatılmış, kimin ömründen de kısaltılmışsa, bunları da bilir. Bunların hepsi de bir kitapta yazılıdır. Bütün canlıların dünya hayatındaki ömürlerinin uzunluğunu veya kısalığını bilmesi, Allah Teâlâ için elbette çok kolay olan bir husustur. Her şeyi kendi ilim ve iradesiyle takdir eden O'dur ve her şey O'nun takdir ettiği şekilde gerçekleşir. Buhârî (*Sahih*, IV. 78, 103; VII. 210; VIII. 188), Müslim (*Sahih*, 2036), Ebû Davud (*Sünen*, 530), Tirmizî (*Sünen*, IV. 446) ve İbn Mâce (*Sünen*, I. 39) tarafından nakledilen ve hadisçiler arasında mütevatir olduğu kabul edilen bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: *"İçinizden biri, anasının karnında kırk gün içinde toplanır. Sonra (bu toplanan madde) yine aynı müddet içinde asılı bir hücre kümesi (alak) haline gelir. Sonra aynı müddet içinde (üçüncü kırk günde) mudğa olur. Bundan sonra (ki kırk günde) Allah ana rahmi-*

ne bir melek gönderir. Bu melek, (ana rahminde teşekkül eden varlık hakkında) dört şeyi yazmakla emrolunmuştur: O varlığın rızkı, eceli, şaki (isyankar) veya sa'îd (itaatkar) olacağı. Allah'a yemin ederim ki içinizden biri, yahut bir adam, (bütün ömrü boyunca) cehennem ehlinin amelini işler de (cehenneme girmesi için) kendisiyle cehennem arasında sadece bir ellik, yahut bir kulaçlık mesafe kalır; işte o anda, (meleğin ana rahminde yazdığı) yazı öne geçer de o kişi, cennet ehlinin amelini işler ve cennete girer. Keza bir adam, (bütün ömrü boyunca) cennet ehlinin ameliyle amel eder; öyle ki, kendisiyle cennet arasında, ancak bir yahut iki kulaçlık bir mesafe kalır; fakat bu sırada yazı öne geçer ve cehennem ehlinin amelini işleyerek cehenneme girer.".

Bu hadis-i şeriften de anlaşılacağı üzere, Allah Teâlâ, ana rahminde teşekkül etmeye başlayan bir insan yavrusunun dünya hayatında geçireceği dört hali, ana rahmine gönderdiği bir melek vasıtasıyla tespit ettirmiştir. Bu dört halden birincisi, dünyaya gelecek olan o insanın rızkıdır. Binaenaleyh onun rızkı hakkında takdir-i İlahî sebkat etmiştir ve o insanın zengin olma yolundaki bütün gayretleri, takdir olunanın hudûdları içinde kalacak demektir. Bununla beraber çalışmak ve kazanmak, insana farz kılınmıştır. Bu, kaderle ilgili hikmetin gerektirdiği sebepler cümlesindendir.

İnsanın eceli de böyledir ve hakkında takdir-i İlahî sebkat etmiştir. Bu itibarla insan ömrü, takdir olunanla mahdut ve mukayyettir. Çeşitli hastalıklara karşı tedbir alınması ve tedaavi çarelerine başvurulması, takdir olunan süreyi tamamlamak içindir; yoksa onu uzatmak için değildir. Eski bir Arap şairi, bu konuda şu beyti söylemiştir: *Tabip, tıbbı ve devasıyla kaderi bozmaya muktedir olamaz ve daha önce tedavi ettiği hastalıktan kendisi ölür.*

Meleğin ana rahminde yazmakla emrolunduğu üçüncü ve dördüncü haller de önceki hallerden farklı değildir. Eğer melek, ana rahminde iken doğacak olan çocuğun şaki, yani isyankar, yahut bunun aksine sa'îd, yani itaatkar olacağını yazmış ise, artık bu yazılanların değişmesi mümkün değildir. Sebkat eden takdir-i İlahî ne ise, insanın hayatı onunla sona erer.

Ancak burada hadis-i şeriften anlaşılması gereken mana ile ilgili çok önemli bir hususu belirtmekte fayda vardır. Bu husus şudur: Hiç kimse, meleğin ana rahminde iken yazmakla emrolunduğu İlahî takdirin ne olduğunu bilemez. Bu itibarla ona düşen iş, Allah'ın emir ve nehiylerine uymak ve hayırlı olan yolda gayret sarfetmektir. Onun bu gayreti, kendisini umduğu neticeye ulaştırır veya ulaştırmaz; ulaştırırsa, Rabbine şükreder; ulaştırmazsa sabrederek gayretini artırır.

Bilinmesi gereken diğer bir husus, kötü yolda olan ve isyankar davranışlarda bulunan bir kimsenin, hiçbir surette kendisini suçsuz addedip "Ne yapayım; Allah benim hakkımda bunu takdir etmiş; ben, O'nun takdirini değiştiremem." diyerek kendisini temize çıkaramayacak olmasıdır. Nitekim Allah Teâlâ, En'âm suresinin 148. ayetinde, müşriklerin bu çeşit bir sözünü zikrederek kendilerini nasıl suçsuz ilan etmeye çalıştıklarını açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Allah'a şirk koşanlar diyeceklerdir ki: "Eğer Allah dileseydi, ne biz şirk koşardık, ne de babalarımız; hiçbir şeyi de kendimize haram kılmazdık.". Onlardan öncekiler de böyle yalan söylemişlerdi de azabımızı tatmışlardı. (Ey Muhammed! Onlara) de ki: "Elinizde (bu iddianızı ispat edecek) herhangi bir ilim (bir delil) var mı; onu hemen bize çıkarın. (Fakat hayır!) Siz, zandan başka bir şeye uymuyorsunuz ve siz ancak yalan söyleyen kimselersiniz.".* Kur'an-ı Kerim'in bu açık ve kesin beyanı karşısında, hiçbir kafirin, eğer Allah dileseydi, beni kafir değil mümin yapardı." demesi ve küfrünü kaderin arkasına gizlemesi mümkün değildir. Çünkü onun kafir olmasını Allah istememiş, fakat kendisi, kendi iradesiyle küfür yolunu seçmiştir; Allah da onun isteğini yerine getirmiştir. Zira Allah, hiçbir kulunu kötü yola sevkederek

ona zulmetmez. Eğer O, kulu hakkında şaki veya isyankar olacağını takdir etmiş ve bunu bir kader veya alın yazısı olarak meleğe yazdırmışsa, bu, o kulun dünyaya geldikten sonra kendi iradesiyle seçeceği yolu Allah'ın ezelden bilmiş olması dolayısıyladır; yoksa kulunu kötülük işlemeye kendisinin sevkedeceği manasında değildir. İşte açıklamaya çalıştığımız bu hususlar gözönünde bulundurulursa, kader anlayışının, insan iradesini ortadan kaldıran ve insanı, bütün davranışlarında Allah'ın mutlak iradesine bağlayan bir inanç sistemi olmadığı kolayca anlaşılır.

Netice olarak diyebiliriz ki kader inancı, İslam dininin iman esaslarından biridir. Ancak kadere inanmak, insanı hiçbir surette sorumluluktan kurtarmaz. Bu inanç, Allah'ın ilim, irade, kudret ve halk (yaratma) sıfatlarına inanmanın bir sonucudur. Çünkü iyi kötü, tatlı acı, canlı cansız, her ne varsa, bunların hepsini Allah Teâlâ, kendi ilmi, iradesi ve kudretiyle yaratmıştır. Bunlara inanmamız, kadere de inanmamız sonucunu doğurur. Kader inancının çeşitli yönlerden insana pek çok faydaları vardır.

Kadere inanan insan, her şeyden önce, ümitsizliğe düşmemeyi öğrenir. Zira yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, istenilen bir şeyi elde etmek veya bir neticeye ulaşmak için, önce çalışmak gerekir. Eğer istenilen şeye kavuşmak mukadder ise, bu çalışma neticesinde ona kavuşulur. Ancak bu kavuşma, bazen hemen mümkün olabildiği halde, bazen de daha fazla çalışmayı gerektirir. İnsan, hakkındaki takdir-i İlahînin ne olduğunu bilmediği ve bilmesi de mümkün olmadığı için, ümidini yitirmeksizin çalışmasını sürdürür. Zira şuna inanır ki ümitsizlik, kendisini neticeye ulaştıracak olan çalışmanın durmasına ve belki ileride ulaşılacak olan neticenin tamamen kaybolmasına yol açar.

Kader inancının başka bir faydası da insana sabretmesini öğretmesidir. Bütün çalışmalara rağmen iş gerçekleşmez ve istenilen neticeye ulaşılmazsa, bunu sabırla karşılar ve görevini yapmış insanların huzuru içinde, Allah'ın takdirine rıza gösterir. Ümitsizliğe düşmemek, çok çalışmak ve sabretmesini bilmek, insanın en güzel ahlaki özelliklerindendir. İnsan kadere inanmakla, hem Allah'ın ilim, irade, kudret ve yaratma sıfatlarına olan inancını kuvvetlendirmiş hem de kendine üç güzel ahlaki sıfat kazandırmış olur.

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَآئِغٌ شَرَابُهُ وَهٰذَا مِلْحٌ اُجَاجٌ وَمِنْ كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا
وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾
يُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِاَجَلٍ مُسَمًّى ذٰلِكُمُ اللّٰهُ
رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ ﴿١٣﴾ اِنْ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَآءَكُمْ
وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ ﴿١٤﴾

[12] İki deniz bir değildir: Biri, suyu tatlı, doyurucu ve içimi kolaydır; diğeri tuzlu ve acıdır. Fakat siz, herbirinden de taze bir et yersiniz ve takınacağınız kolyelik süs eşyası çıkarırsınız. Ayrıca orada gemilerin, Allah'ın lûtfunu aramak için ve şükredesiniz diye, suyunu yararak gittiğini görürsün.

[13] Geceyi gündüze sokar, gündüzü de geceye sokar. Güneşi ve ayı emre amade kılmıştır. Hep-

si de belirli bir süreye kadar akıp gider. İşte Rabbiniz Allah budur. Mülk O'nundur. O'ndan başka yalvardıklarınız, bir çekirdek lifine bile sahip değildirler.

[14] Eğer onlara dua ederseniz, duanızı işitmezler; işitseler bile, size cevap vermezler. Kıyâmet günü sizin ortak koşmanızı inkâr ederler. Her şeyden haberdar olan Allah gibi hiç kimse sana haber veremez.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, yeryüzünün, ölümünden sonra üzerine yağan yağmurla yeniden canlandırılmasını, kıyamet günü insanların haşr için yeniden diriltilmelerinin ispatında delil olarak beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, birinin suyu tatlı ve içimi kolay, diğerinin suyu tuzlu ve acı olan, fakat gerek içinden çıkarılan taze et ve süs eşyası yönünden gerekse üzerlerinde gemilerin yüzdürülebilmesi yönünden her ikisinden de faydalanılan iki denizi, birbirini takip edip biri diğerinin içine giren gece ile gündüzü ve emrine amade kılarak belirli bir süreye kadar hareket imkanı verdiği güneşi ve ayı vahdaniyyetinin ve hudutsuz kudretinin delilleri olarak zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[12] İki deniz bir değildir: Biri, suyu tatlı, doyurucu ve içimi kolaydır; diğeri tuzlu ve acıdır. Fakat siz, herbirinden de taze bir et yersiniz ve takınacağınız kolyelik süs eşyası çıkarırsınız. Ayrıca orada gemilerin, Allah'ın lûtfunu aramak için ve şükredesiniz diye, suyunu yararak gittiğini görürsün.

[13] Geceyi gündüze sokar, gündüzü de geceye sokar. Güneşi ve ayı emre amade kılmıştır. Hepsi de belirli bir süreye kadar akıp gider. İşte Rabbiniz Allah budur. Mülk O'nundur. O'ndan başka yalvardıklarınız, bir çekirdek lifine bile sahip değildirler.

[14] Eğer onlara dua ederseniz, duanızı işitmezler; işitseler bile, size cevap vermezler. Kıyâmet günü sizin ortak koşmanızı inkâr ederler. Her şeyden haberdar olan Allah gibi hiç kimse sana haber veremez.

12 Allah Teâlâ, muhtelif varlıkların yaratılışındaki hudutsuz kudretine dikkatleri çekmiş ve önce iki farklı denizi örnek göstererek şöyle buyurmuştur: İki deniz vardır ki birinin suyu son derece tatlı ve içimi kolaydır. Bu suyun kaynağı, genellikle şehirler arasında ve vadilerde akıp giden nehirler ve ırmaklardır. İnsanlar bu sudan içerler ve onu diledikleri gibi kullanırlar. Diğer deniz ise, suyu tuzlu ve o kadar da acı olup, içmek için elverişli değildir. Ne var ki iki denizin suları birbirinden çok farklı olsa bile, insanlar, her iki denizde de avlayabilecekleri balıklarla taze et ihtiyaçlarını karşılayabildikleri gibi, içlerinden çıkartabilecekleri inci ve mercan gibi süs eşyalarından da faydalanabilirler. Bu husus, Rahmân suresinin 22-23. ayetlerinde de zikredilmiş ve şöyle buyurulmuştur: *"Her iki denizden de inci ve mercan çıkar. O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetini yalanlayabilirsiniz"?* Suları farklı bu iki denizin diğer müşterek bir özelliği de her ikisinin üzerinde, insanların ülkeler veya şehirlerarası ticaret veya seyahat maksadıyla gemilerini diledikleri istikamette yüzdürebilmeleridir. İşte bütün bunlar, insanların, Rableri tarafından kendilerine ihsan edilen bu nimetlere şükretmeleri içindir ve hepsi de Allah Teâlâ'nın hudutsuz kudretiyle gerçekleşmiştir.

13 O'nun hudutsuz kudretinin başka bir delili de birbiri arkasına gelen geceyle gündüzü, birbiri içine sokmasıdır. Gündüz devam edip giderken, güneşin yavaş yavaş kaybolmasıyla gece gündüzü örtmeye ve onu karartmaya başlar; çok geçmeden de gündüz gecenin karanlığında kaybolur gider. Aynı durum, güneşin sabaha doğru kendini göstermeye başlamasıyla ortaya çıkar ve gece, güneş ışığının etrafa yayılmasıyla kaybolur.

Allah Teâlâ, güneşi, ayı, sabit veya gezegen yıl-

dızları emrine amade kılmıştır. Hepsini gökyüzünde belirli bir süre için hareket ettirir. Onların bu hareketleri neticesindedir ki bazen gecelerin gündüzlere nisbetle daha uzadığı, bazen de gecelerin kısalıp gündüzlerin uzadığı görülür. İşte bütün bunlar, Allah Teâlâ'nın takdiri ve hudutsuz kudretiyle olur; kısacası, gökleri, yeri ve ikisi arasındaki her şeyi kendi iradesiyle ve kudretiyle meydana getiren, insanı önce topraktan, sonra bir damla sudan yaratan O'dur. Bu itibarla göklerde ve yerde her ne varsa, hepsinin de mutlak sahibi ve maliki yalnız O'dur

Gerçek böyle olduğu halde, müşriklerin Allah'ı bırakıp da kendilerine İlah edindikleri ve ibadet edip yalvardıkları birtakım putlar vardır ki bunların, göklerde ve yerde sahip oldukları hiçbir şey yoktur. Hatta bunlar, bir hurma çekirdeğinin zarına bile sahip değillerdir.

14 Onlara dua etseler, yalvarıp yakarsalar bile, onlar, söylediklerinin tek harfini bile işitmezler. Çünkü müşriklerin İlah diye ibadet ettikleri ve yalvarıp yakardıkları o putlar, taştan veya çamurdan yapılmış, işitmesi, konuşması ve idraki olmayan birtakım cansız maddelerdir. Her ne kadar onlar, bu putların kendilerine söylenen şeyi işittiklerini iddia etmiş olsalar bile - bu sadece kendi iddialarıdır - işittiklerine cevap vermekten, yahut yardım isteyene yardım ellerini uzatmaktan veya bir kimseye zarar vermekten yine de aciz oldukları apaçık meydandadır. Nitekim onlar, kıyamet günü hesap ve ceza için toplanıldığında, dünyada iken müşriklerin kendilerine ibadet etmiş olmalarından dolayı onlara düşman kesilecekler ve ibadetlerini inkâr edeceklerdir. Bu konuyla ilgili olarak Allah Teâlâ, Ahkâf suresinin 5-6. ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"Allah'ı bırakıp da kıyamet gününe kadar kendisine hiç cevap vermeyecek olan kimseye ibadet edenden daha sapık kim vardır? Halbuki onların ibadetlerinden de habersizdirler. Nitekim insanlar haşrolundukları zaman, putlar onlara düşman olurlar ve onların ibadetlerini inkâr ederler."*. Meryem suresinin 81-82. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"Kendilerine kuvvet olması için Allah'tan başka İlahlar edinmektedirler. Hayır; o İlahlar, onların kendilerine ibadetlerini inkâr edecekler ve onlara düşman olacaklardır."*.

Allah Teâlâ, suları birbirinden farklı denizlerin, birbirini takip eden ve birbiri içine giren gece ile gündüzün ve emrine amade kıldığı güneş ile ayın yaratılışlarını ve hepsinin de belirli süreler içindeki hareketlerini açıkladıktan sonra, bunlar hakkında verilen bilgileri, ancak onlardan haberdar olanın verebileceğini zikretmiş, haberi olmayan kimsenin ise, zikredilen hususlarda söyleyecek hiçbir şeyi bulunmayacağını veya onlardan haber veremeyeceğini beyan etmiştir. Kısaca ifade etmek gerekirse, bu âlemde varolan her şeyi hudutsuz kudretiyle yaratan ve onların mutlak sahibi olan Allah Teâlâ'dır Dolayısıyla bunlar hakkındaki gerçek bilgiyi de O'ndan başka hiç kimse veremez.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ ۖ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿١٥﴾ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٦﴾ وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ ﴿١٧﴾ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۚ وَإِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَىٰ حِمْلِهَا لَا يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ ۗ إِنَّمَا تُنْذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ ۚ وَمَنْ تَزَكَّىٰ فَإِنَّمَا يَتَزَكَّىٰ لِنَفْسِهِ ۚ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿١٨﴾

[15] Ey insanlar! Siz Allah'a muhtaçsınız; her şeyden müstağni ve daima hamd edilmeye layık olan da işte O, Allah'tır.

[16] Eğer dilerse, sizi yok eder de yeni yaratılanlar getirir.

[17] Bu ise, Allah'a zor değildir.

[18] Hiçbir günahkar, başkasının günahını da yüklenmez. Günahı ağır olan kimse, onun bir başkasına yüklenmesini istese, o yakını bile olsa, hiçbir şey ondan yüklenmez. (Ey Muhammed!) Sen ancak, görmeden Rablerinden korkanları ve namazı dosdoğru kılanları uyarırsın. Kim günah kirinden arınırsa, kendisi için arınmış olur. Dönüş Allah'adır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, suları birbirinden farklı olmasına rağmen taze et ile inci ve mercan gibi çeşitli süs eşyaları veren ve üzerlerinde gemiler yüzdüren iki denizi, birbiri içine giren gece ile gündüzü, belirli bir süreye kadar akıp giden güneş ile ayı, vahdaniyyetinin ve hudutsuz kudretinin birer delili olarak zikrettikten ve her şeyin sahibinin yalnız Allah olduğunu ve yalnız O'na ibadet edilmesi gerektiğini, O'ndan başka İlah edinilenlerin ise, bir hurma lifine bile sahip olmadıklarını beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Allah'ın herkesten ve her şeyden müstağni olduğunu, fakat O'nun dışındaki bütün varlıkların yalnız O'na muhtaç olduklarını, bu itibarla, dilediği takdirde her şeyi yok edip onların yerine yenilerini yaratabileceğini, her insanın kendi nefsinden sorumlu olduğunu, bu itibarla hiç kimsenin başkasının günahını yüklenmeyeceğini açıklamış, sonra da uyarıların, ancak Allah'tan korkan ve O'na ibadet eden kimseler üzerinde faydalı olacağını zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[15] Ey insanlar! Siz Allah'a muhtaçsınız; her şeyden müstağni ve daima hamd edilmeye layık olan da işte O, Allah'tır.

[16] Eğer dilerse, sizi yok eder de yeni yaratılanlar getirir.

[17] Bu ise, Allah'a zor değildir.

[18] Hiçbir günahkar, başkasının günahını da yüklenmez. Günahı ağır olan kimse, onun bir başkasına yüklenmesini istese, o yakını bile olsa, hiçbir şey ondan yüklenmez. (Ey Muhammed!) Sen ancak, görmeden Rablerinden korkanları ve namazı dosdoğru kılanları uyarırsın. Kim günah kirinden arınırsa, kendisi için arınmış olur. Dönüş Allah'adır.

15 Allah Teâlâ, bütün insanlara hitap ederek, varlığı, birliği, hudutsuz kudreti ve her şeyi çepeçevre kuşatan geniş ilmiyle her şeyden ve herkesten müstağni olduğunu, fakat şu âlemde var olan canlı cansız bütün mahlukatın istisnasız Allah'a muhtaç olduklarını zikretmiş ve bu yüce sıfatlarıyla ibadet edilmeye layık olanın da ancak kendisi olduğunu açıklamıştır. Bu, şüphesiz, Allah Teâlâ'nın açıkladığı gibidir. Zira insanı ana rahminde yaratan ve sonra dünyaya getiren O'dur. İnsanın dünyaya gelmesinden sonra geçireceği hayat, hiç şüphesiz, hareketli geçen bir hayat olacak ve insan, bu hayatı iyi bir şekilde devam ettirebilmek için, iyi düşünen bir akla, iyi gören gözlere, iyi işiten kulaklara ve iyi iş yapan ellere, kısacası, rızkını en iyi bir şekilde kazanmasını sağlayacak her türlü vasıtaya ihtiyaç duyacaktır. Bunları da kendisine, sadece Allah Teâlâ ihsan edecektir. Bu da açıkça göstermektedir ki insanoğlu, dünya hayatını idame ettirebilmek için, her şeyden müstağni olan Allah Teâlâ'ya muhtaçtır. Bu ise, onun, ihtiyacını karşılaması için yalnız Allah Teâlâ'ya müracaat etmesini zorunlu kıldığı gibi, yalnız O'na ibadet etmesini de zorunlu kılacaktır.

16 Şu var ki her şeyden müstağni olan ve hiç kimsenin varlığına ihtiyacı bulunmayan Allah Teâlâ'nın, insanlardan dilediğinin müracaatını kabul edip dilediğininkini kabul etmemesi, O'nın takdirine bağlı olan bir husustur. Kimin hakkında neyi takdir edeceğini, şüphesiz en iyi O bilir. Bu itibarla, eğer O dilerse, bütün insanla-

rı bir anda yok eder de, onların yerine daha güzel ve daha iyi olanlarını getirir.

17 Bu da O'na güç ve imkânsız gelecek bir iş değildir. Aksine, dilediği her şeyi yapmak O'na çok kolaydır.

18 Allah Teâlâ, hudutsuz kudretiyle herkesin ve her şeyin Allah'a muhtaç olduğunu; fakat kendisinin her şeyden müstağni bulunduğunu ve hamd edilmeye de layık olduğunu açıkladıktan sonra, kıyamet ahvalinden haber vermiş ve herkesi, kendi davranışlarını kontrol etmeye davet etmiştir. Zira her nefis kendi davranışından sorumludur ve hiç kimse bir başkasının günahını yüklenmek zorunda değildir. Günahı ağır olan bir kimse, kardeşinden, anasından, babasından, eşinden ve çocuklarından günahının bir kısmını taşımalarını istese, onun bu isteği hiçbir surette kabul olunmaz. Nitekim Allah Teâlâ, bu konuyla ilgili olarak Lokmân suresinin 33. ayetinde *"Ey insanlar! Rabbinizden sakının ve babanın çocuğu, çocuğun da babası adına hiçbir şey ödeyemeyeceği o günden korkun..."* buyurduğu gibi, Abese suresinin 34-37. ayetlerinde de *"Büyük gürültü gelince, o gün, kişi kardeşinden, anasından, babasından, karısından ve oğullarından kaçar. O gün, onlardan her kişinin kendini meşgul eden bir işi vardır."* buyurmuştur. Ankebut suresinin 12. ayetinde de, kafirlerin, buna benzer bir isteklerinin aynı şekilde kabul olunmayacağını beyan etmiştir: *"Küfredenler, iman edenlere "Bizim yolumuza uyun da sizin günahlarınızı biz taşıyalım." demektedirler. Halbuki onların günahlarından hiçbir şey taşıyacak değillerdir."*.

Allah Teâlâ, hiçbir günahkarın, başkasının günahını yüklenmeyeceğini zikrettikten sonra, İslam'a davetinin bazı kimseler tarafından kabul edilmemesi sebebiyle büyük üzüntü duyan Peygamberi'ni teselli etmek maksadıyla ona hitap etmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Sen, Allah katından getirdiklerinle, ancak Rablerinin azabından korkan, O'nun emir ve nehiylerine uyarak yalnız O'na ibadet eden akıl ve basiret sahibi müminleri uyarırsın. Kim şirkten ve günahtan uzak kalır ve sadece salih amel işlerse, ancak kendi nefsi için temizlenmiş olur; çünkü her nefis, ancak kendi davranışlarından sorumludur. Bu itibarla kim salih amel işlerse, bunun faydası da başkasına değil, sadece kendi nefsine rücu eder. Sonunda dönüş yine Allah'a olacak ve her nefsin hesabı sadece O'nun tarafından görülecektir. O, hesabı çabuk görendir. Bu itibarla kim O'nun huzuruna salih amellerle çıkarsa, bunun mükafatını görecek, kim de kötülük işlemiş olarak çıkarsa, onun akibeti de kötü olacaktır.

وَمَا يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُ ﴿١٩﴾ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ ﴿٢٠﴾ وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ ﴿٢١﴾ وَمَا
يَسْتَوِي الْاَحْيَاءُ وَلَا الْاَمْوَاتُ اِنَّ اللّٰهَ يُسْمِعُ مَنْ يَشَاءُ وَمَآ اَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِي الْقُبُورِ ﴿٢٢﴾ اِنْ اَنْتَ
اِلَّا نَذِيرٌ ﴿٢٣﴾ اِنَّآ اَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَاِنْ مِنْ اُمَّةٍ اِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴿٢٤﴾ وَاِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ
كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالزُّبُرِ وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ اَخَذْتُ الَّذِينَ
كَفَرُوا فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٢٦﴾

[19] Körle gören bir değildir.

[20] Karanlıklarla aydınlık da bir olmaz.

[21] Gölge ile sıcak da öyle.

[22] Dirilerle ölüler de bir değildir. Allah, dilediğine işittirir. (Fakat ey Muhammed!)) Sen kabirlerde olanlara işittiremezsin.

[23] Sen sadece bir uyarıcısın.

[24] Şurası muhakkak ki biz seni müjdeci ve uyarıcı olmak üzere hak ile gönderdik. Zaten hiçbir ümmet yoktur ki içinde bir uyarıcı bulunmamış olsun.

[25] Eğer seni yalanlarlarsa, onlardan öncekiler de yalanlamışlardı. Onlara da Peygamberler'i apaçık deliller, sahifeler ve aydınlatıcı kitaplarla gelmişlerdi.

[26] Sonra ben de onları yakaladım. Şimdi akibetleri nasıl oldu, bir bak.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, hidayet ve dalalet yollarını açıklayarak Rablerinden korkan ve salih amel işleyen müminlerin hidayete erdiklerini, buna karşılık küfürlerinde direnen kafirlerin ise, dalalet içinde kaldıklarını zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, kafir ile mümine, batıl ile hakka ve cennet ile cehennem ateşine misaller vermiş; mümini, gözleriyle doğru yolu görebilen kimseye; kafiri ise, âmâ olan ve gideceği yolu göremeyen köre benzetmiş; imanı, mümine gizli kalmayan bir nur; küfrü ise, âmâdaki körlüğü daha çok artıran bir zulmet olarak açıklamıştır. Daha sonra Allah Teâlâ, her ikisinin varacağı yer ile akibetlerini zikretmiştir ki bu da gölge ile aşırı derecedeki sıcaklık gibidir. Buna göre mümin, imanı sayesinde aşırı sıcaklıktan kendisini koruyan gölgede rahata kavuşmuş bir kimse olduğu halde, kafir, küfrü sebebiyle sıcak altında kavrulan ve büyük sıkıntı çeken kimse gibidir. Bunu takiben Allah Teâlâ, mümin ve kafir için başka bir misal daha zikretmiş ve *"Dirilerle ölüler de bir değildir."* buyurarak kafir ile müminin halini, âmâ ile gören kimsenin halinden daha ileri olduğuna işaret ederek kafiri ölüye, mümini ise, diriye benzetmiştir. Buna göre, âmâ, bazı şeyleri hissedip anlama yönünden gören kimseye iştirak ettiği halde, âmâ kafir hiçbir şey hissetmemesi ve hiçbir şeyi anlamaması bakımından bir ölüden farksızdır. Daha sonra Allah Teâlâ, her ümmete sahife ve kitaplarla bir Peygamber gönderdiğini, iman edenlerin kurtuluşa erdiklerini, karşı gelip isyan edenlerin ise, cehennem azabıyla cezalandırıldıklarını açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[19] Körle gören bir değildir.

[20] Karanlıklarla aydınlık da bir olmaz.

[21] Gölge ile sıcak da öyle.

[22] Dirilerle ölüler de bir değildir. Allah, dilediğine işittirir. (Fakat ey Muhammed!)) Sen kabirlerde olanlara işittiremezsin.

[23] Sen sadece bir uyarıcısın.

[24] Şurası muhakkak ki biz seni müjdeci ve uyarıcı olmak üzere hak ile gönderdik. Zaten hiçbir ümmet yoktur ki içinde bir uyarıcı bulunmamış olsun.

[25] Eğer seni yalanlarlarsa, onlardan öncekiler de yalanlamışlardı. Onlara da Peygamberler'i apaçık deliller, sahifeler ve aydınlatıcı kitaplarla gelmişlerdi.

[26] Sonra ben de onları yakaladım. Şimdi akibetleri nasıl oldu, bir bak.

19 Allah Teâlâ, gerçekte birbirinden farklı olan ve birbirinden farklı fayda veya zararları bulunan şeylerin, birbirinin aynı olmadıkları esasını hatırlatarak mümin ile kafiri de bazı misallerle tarif etmiş ve her ikisinin de aynı olmadıklarını açıklamıştır. Buna göre, âmâ denilen ve iki gözü de kör olup hiçbir şeyi görmeyen ve dolayısıyla gideceği yolu dahi bulamayan bir kimse ile, kendisini iyi ve güzel bir bahçeye götürebilecek gören gözleri olan kimsenin bir ve aynı oldukları söylenebilir mi? İşte kafir ile mümin de tıpkı âmâ ile gören kimse gibidir. Allah'ın dinine karşı kör olan ve hiçbir şey bilmediği için vahdaniyyeti, risaleti, hesap ve cezayı inkâr eden, kendisini uyar-

mak için gönderilen Peygamber'i ve Allah katından getirdiği kitabı yalanlayan kafir ile, Rabbini, dinini, Peygamberi'ni ve kitabını bilen ve onlara inanmış olarak salih amel işleyen mümin de tıpkı âmâ ile gören kimse gibidir ve elbette aralarında herhangi bir benzerlik yoktur. Bu manada başka bir ayet de, Hûd suresinde yer almıştır. Allah Teâlâ, bu surenin 24. ayetinde, kafirlerle müminleri kör ve sağır kimselerle gören ve işiten kimselere benzetmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Bu iki gurubun durumu, kör ve sağır kimseyle, gören ve işiten kimsenin durumlarına benzer. Bunlar hiç eşit olurlar mı; hiç düşünmüyor musunuz"?*

20 Kör kimse ile gören kimse bir olmadığı gibi, karanlıklarla aydınlık da bir ve aynı değildir. Gerçek böyle olunca, küfrün karanlıklarında kalan bir kimsenin, imanın nurunu almış bir kimseden ayrı olacağı da muhakkaktır. Ayet-i kerimede, küfrün karanlıkları veya zulumatı cemi sigasıyla zikredildiği halde, imanın nuru müfred olarak zikredilmiştir. Bunun sebebi, küfrün çok çeşitli görüntülerinin bulunmasına rağmen, hak yolun tek olmasındandır. Nitekim bazı müşrikler, güneşi, ayı veya yıldızları İlah edindikleri halde, bazıları melekleri, bazıları da kendi elleriyle yaptıkları putları İlah edinmişler ve onlara ibadet etmişlerdir. Bazı din mensupları da Allah'ın gönderdiği Peygamberler'den bazılarına inanıp bazılarını da terketmişler, terkettikleri Peygamberler'e indirilen kitapları da ellerinin tersiyle iterek Allah'ın hak yolundan uzaklaşmışlar ve sapık bir yola veya küfre yönelmişlerdir. Oysa gerçek mümin, Allah'a ve aralarında hiçbir ayırım yapmadan Allah'ın bütün Peygamberleri'ne ve kitaplarına inanan ve O'nun emir ve nehiylerine uyarak salih amel işleyen kimsedir. İşte böyle kimselerin Allah katında hak olan tek bir yolları vardır ve o da İslam'dır.

21 Gölge ile sıcaklık da bir değildir. Güneşin yakıcı veya kavurucu sıcağında kalmış bir kimsenin, serinlemek ve rahatlamak için nasıl bir gölgelik aradığı, çok iyi bilinen hususlardandır. Aklı başında olan her insan, bu hususu gözönünde bulundurarak günah işlemekten sakınmalı ve içinde ebediyyen kalacağı yakıcı ateşiyle bilinen cehenneme değil; fakat rahat ve huzur içinde vakit geçirip her çeşit nimetinden faydalanacağı cennete gitmek için, sahih bir imana sahip olarak salih ameller işlemelidir.

22 Körle gören, karanlıkla aydınlık ve gölge ile sıcaklık nasıl bir ve aynı olmazsa, dirilerle ölüler de bir ve aynı değillerdir. Diri veya canlı insan, aklı ve kalbi sayesinde iyi ile kötüyü, doğru ile yanlışı, güzel ile çirkini birbirinden ayırıp daima iyiye, doğruya ve güzele yönelebilen insandır. Bu özellik de ancak mümin olan kimselerde bulunur. Kafir ise, aklı ve kalbi çalışmayan ve bu sebeple iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ve güzeli çirkinden ayıramayan ölü insandan farksızdır.

Bundan sonra Allah Teâlâ, hidayete ermenin yollarını açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Allah, kullarından dilediğini hidayete erdirmek için onu imana yöneltecek delilleri işittirmeye ve onları kabul etmesini sağlamaya elbette kadirdir. Oysa sen, ey Muhammed, ölmüş ve kabre konmuş bir insana asla işittiremezsin. İşte kafir olanlar da kabre konmuş ölülerden farksızdırlar. Bunları, Allah'ın hak olan yoluna davet etsen de bu davetini ölüden farksız olan bu insanlara duyuramaz ve onları hidayete erdiremezsin. Çünkü küfür, onların kalplerini öldürmüştür.

23 Bu itibarla, ey Muhammed, sen onlara davetini işittirememenin üzüntüsünü çekme. Bu senin görevin değildir. Senin görevin, Allah'ın emir ve nehiylerini onlara tebliğ etmek, buna uymayanları, cehennem azabını haber vererek onları uyarmaktır. Hidayet ve dalalet ise, sadece Allah'ın elindedir. O, dilediğine hidayet eder, dilediğini de dalalette bırakır.

24 Sen ise, iman ve salih amel sahiplerini cennet nimetleriyle müjdelemek, kafirleri de cehennem azabıyla uyarmak için hak ile gönderildin. Zaten daha önce gelip geçmiş hiçbir ümmet yoktur ki ona da bir uyarıcı gönderilmiş olmasın. Al-

lah Teâlâ, bu manada, Nahl suresinin 36. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Biz, her ümmete, yalnız Allah'a ibadet etmeleri ve şeytandan da sakınmaları için bir Peygamber gönderdik. Bu ümmetlerden bir kısmına Allah hidayet etmiş, bir kısmına da sapıklık hak olmuştur. Nitekim yeryüzünde bir dolaşın da (Peygamberler'i) yalanlayanların akibetinin ne olduğunu görün."*.

Daha sonra Allah Teâlâ, kavmi tarafından yalancılık, delilik ve şairlik gibi çeşitli sıfatlarla itham edilen ve daveti reddedilen Peygamberi'ni teselli etmiş ve şöyle buyurmuştur:

25 Ey Peygamber! Eğer kavmin seni yalanlarsa, şunu bil ki onlardan önce gelip geçmiş kavimler de kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlamışlardı. Oysa o Peygamberler de, apaçık mucizeler, kesin deliller, İbrahim'in sahifesi gibi sahifeler, Tevrat, İncil ve Zebur gibi kitaplarla gelmişlerdi. Buna rağmen onlar, yine de o Peygamberler'i tekzip etmişler ve Allah katından getirdikleri kitap ve sahifeleri ellerinin tersiyle itmişlerdi.

26 Bunun üzerine ben de onları cezalandırmak için yakaladım ve onlara şiddetli bir azap hazırladım. Allah'ı, O'nun Peygamberleri'ni ve kitaplarını yalanlamak nasıl olurmuş bir gör.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا ۚ وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بِيضٌ
وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَٰلِكَ ۗ
إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ
وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ ﴿٢٩﴾ لِيُوَفِّيَهُمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ ۚ
إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٠﴾

[27] Allah'ın gökten bir su indirdiğini görmüyor musun? Biz o su ile renkleri muhtelif meyveler çıkarmış, dağlarda da beyaz, kırmızı, simsiyah, renkleri muhtelif yollar yapmışızdır.

[28] Keza insanlardan, hayvanlardan ve davarlardan, böyle renkleri muhtelif olanlar vardır. Allah'tan, ancak kullarından âlim olanlar korkar. Allah daima galigaliptir; çok bağışlayıcıdır.

[29] Allah'ın Kitabı'nı okuyanlar, namazı dosdoğru kılanlar ve bizim kendilerine rızık olarak verdiklerimizden Allah yolunda gizli ve açık sarfedenler, asla zarar etmeyecek bir ticaret beklerler.

[30] Çünkü Allah, onların ecirlerini kendilerine aynen öder ve lütfundan daha da artırır; zira O, çok bağışlayıcıdır; çok ihsan edicidir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kafir ile mümine, batıl ile hakka ve cennet ile cehennem ateşine misaller vermiş ve mümini, gözleriyle doğru yolu görebilen kimseye; kafiri ise, âmâ olan ve gideceği yolu göremeyen köre benzetmişti. Ayrıca, imanı, mümine gizli kalmayan bir nur, küfrü de âmâdaki körlüğü daha çok artıran bir zulmet olarak açıklamış ve Peygamberi'ni, sadece bir müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdiğini beyan ile, daha önceki ümmetlere de uyarıcı olarak Peygamberler gönderdiğini; fakat onların da kavimleri tarafından yalanlandıklarını haber vererek onu teselli etmişti. Yukarıdaki ayetlerinde ise, Allah'ın gökten bir su indirerek renkleri, kokula-

rı ve tatları muhtelif meyveler çıkardığını, dağlarda yine muhtelif renklerde yollar yaptığını zikrederek vahdaniyyetinin ve hudutsuz kudretinin delillerini açıklamış, daha sonra, kulları arasında Allah'tan en çok korkanların, Allah'ın Kitabı'nı bilen ve onunla amel eden alimler olduklarını beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[27] Allah'ın gökten bir su indirdiğini görmüyor musun? Biz o su ile renkleri muhtelif meyveler çıkarmış, dağlarda da beyaz, kırmızı, simsiyah, renkleri muhtelif yollar yapmışızdır.

[28] Keza insanlardan, hayvanlardan ve davarlardan, böyle renkleri muhtelif olanlar vardır. Allah'tan, ancak kullarından âlim olanlar korkar. Allah daima galiptir; çok bağışlayıcıdır.

[29] Allah'ın Kitabı'nı okuyanlar, namazı dosdoğru kılanlar ve bizim kendilerine rızık olarak verdiklerimizden Allah yolunda gizli ve açık sarfedenler, asla zarar etmeyecek bir ticaret beklerler.

[30] Çünkü Allah, onların ecirlerini kendilerine aynen öder ve lütfundan daha da artırır; zira O, çok bağışlayıcıdır; çok ihsan edicidir.

27 Allah Teâlâ, bu ayetinde, tek bir şeyden muhtelif eşyayı nasıl yarattığına işaret ederek hudutsuz kudretinin yüceliğine dikkatleri çekmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey insanoğlu! Allah'ın gökten indirdiği bir su ile, nasıl renkleri, kokuları ve tatları değişik meyveler ve çeşit çeşit bitkiler çıkardığını hiç görmüyor ve aklını kullanıp O'nun bu yüce kudretini hiç düşünmüyor musun? Nitekim Allah Teâlâ, Ra'd suresinin 4. ayetinde de insanoğlunu, aklını kullanması hususunda uyarmış ve şöyle buyurmuştur: *"Yeryüzünde, birbirine yakın toprak parselleri, üzüm bağları, ekinler, çatallı ve çatalsız hurma ağaçları vardır ki hepsi de aynı su ile sulanır; fakat biz, yemek hususunda bazısını bazısına üstün tutarız. İşte bunda da aklını kullanan kimseler için deliller vardır."*.

Keza Allah, yine bu hudutsuz kudretiyle irili ufaklı ve değişik renklerde dağlar yaratmış, bu dağların arasında, birinden diğerine geçişi sağlayan beyaz, kırmızı, siyah ve daha birçok değişik renklerde yollar yapmıştır.

28 Bunun gibi, muhtelif renklerde insanlar, hayvanlar, deve, sığır ve koyun gibi birbirinden farklı renkleri olan davarlar da yaratmıştır. Rum suresinin *"Gökleri ve yeri yaratması, dillerinizin ve renklerinizin farklılığı da O'nun ayetlerindendir. Bunda da, şüphesiz âlimler için ibretler vardır."* mealindeki 22. ayetinde de ifade edildiği gibi, bütün bunlar, Allah Teâlâ'nın hudutsuz kudretinin en açık delillerindendir. Bunları da ancak, akıl sahibi olan ve yaratılan varlıklar üzerinde durup Allah'ın bu yüce kudretini düşünebilen O'nun âlim kulları bilir. Onlar, sahip oldukları bu bilgi sayesinde de Allah'ın azabından korkarlar. Zira bilinen bir gerçektir ki insanların Allah'tan en çok korkanları, O'nu en iyi bilenleridir. Allah'tan hiç korkmayanlar ise, O'nun hakkında hiç bilgisi olmayan ve O'nu hiç tanımayan cahillerdir. Aklını kullanıp düşünebilen ve ilim sahibi olan insanların Allah'tan korkmalarındaki başlıca sebep, Allah'ın küfür üzerinde direnenleri cezalandırıp onlardan intikam alması, buna karşılık günah işlemiş olsalar bile, işledikleri bu günahlardan tövbe eden müminleri bağışlamasıdır. Kısaca ifade etmek gerekirse, bir insan Allah'ın azametini ne derece iyi bilirse, O'ndan korkması da o derece büyük ve fazla olur.

29 Allah Teâlâ, Allah'tan en çok korkanların, O'nu en iyi bilen âlimler olduklarını beyan ettikten sonra, Allah'ın Kitabı'nı bilen ve o Kitap içindekilerle amel edip namazını kılan, gizli veya açık zekatını veren kimselerin hallerini açıklamış ve bunların, işledikleri amellerin sevap olarak karşılığını ve hatta daha fazlasını beklediklerini zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: Kim Kur'an-ı Kerim'i okur ve farz kılınmış olan namazları bütün erkânına ve şartlarına riayet ederek vaktinde ve huşu içinde kılar, Allah'ın kendi-

sine ihsan ettiği rızıklardan da gece veya gündüz, gizli veya açık başkasına infak ederse, işte bunlar, Allah'ın rızasını kazanmak için işledikleri bu amellerin sevap olarak karşılığını beklerler.

30 Onların, işledikleri iyi amellerin karşılığını beklemeleri, Allah Teâlâ'nın, kullarının işledikleri bu çeşit amellerin sevabını hiç eksiksiz ödemesi dolayısıyladır. Hatta bu sevabı eksiksiz ödediği gibi, kullarının akıllarına gelmeyecek bir şekilde onu daha da artırır ve fazlasıyla öder. Çünkü Allah, kullarına karşı çok bağışlayıcı ve çok ihsan edicidir. Nitekim Allah Teâlâ, aynı manada, Nisa suresinin 173. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"İman edenler ve iyi iş işleyenler ise, onların mükafatlarını tastamam ödeyecek, fazl-u keremi dolayısıyla de onlara daha fazlasını verecektir..."* Nûr suresinin 37-38. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"O adamlar ki ne ticaret ve ne de alışveriş, Allah'ı anmaktan, namazı kılmaktan ve zekatı vermekten onları alıkor. Kalplerin ve gözlerin korkudan ters döneceği kıyamet gününden de korkarlar. (Bütün bunlar) Allah'ın, onları, yaptıklarına karşılık en iyi bir şekilde mükafatlandırması ve lütfundan onlara daha da artırması içindir. Allah, dilediklerine hesapsız rızık verir."*.

وَالَّذِيٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ بِعِبَادِهٖ لَخَبِيْرٌۢ بَصِيْرٌ ﴿٣١﴾
ثُمَّ اَوْرَثْنَا الْكِتٰبَ الَّذِيْنَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا ۚ فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهٖ ۚ وَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌۢ
بِالْخَيْرٰتِ بِاِذْنِ اللّٰهِ ۭ ذٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيْرُ ۭ ﴿٣٢﴾ جَنّٰتُ عَدْنٍ يَّدْخُلُوْنَهَا يُحَلَّوْنَ فِيْهَا مِنْ اَسَاوِرَ
مِنْ ذَهَبٍ وَّلُؤْلُؤًا ۚ وَلِبَاسُهُمْ فِيْهَا حَرِيْرٌ ﴿٣٣﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْٓ اَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ ۭ اِنَّ رَبَّنَا لَغَفُوْرٌ
شَكُوْرٌ ﴿٣٤﴾ اَلَّذِيْٓ اَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِنْ فَضْلِهٖ ۚ لَا يَمَسُّنَا فِيْهَا نَصَبٌ وَّلَا يَمَسُّنَا فِيْهَا لُغُوْبٌ ﴿٣٥﴾

[31] (Ey Muhammed!) Sana vahyettiğimiz bu Kur'an, kendinden önceki kitapları tasdik eden hak Kitap'tır. Şüphe yoktur ki Allah, kullarından haberdardır; hakkıyla görendir.

[32] Sonra bu Kitab'ı, kullarımızdan seçtiğimiz kimselere miras bıraktık. Şu var ki bunların içinde, kendisine zulmeden vardır; mutedil olan vardır ve Allah'ın izniyle hayır işlerinde koşturan vardır. İşte bu miras, Allah'tan büyük lütuftur.

[33] Bu mirasa konanlar, Adin cennetlerine girerler. Orada altın bilezik ve incilerle süslenirler. Oradaki elbiseleri de ipektir.

[34] Derler ki: "Korkuyu bizden gideren Allah'a hamdolsun. Şüphe yoktur ki Rabbimiz çok bağışlayıcıdır; çok ihsan edicidir.".

[35] "Çünkü lütfu ile bizi temelli kalınacak olan cennete yerleştirecek olan O'dur. Bize orada ne bir yorgunluk dokunur ne de bir usanç gelir.".

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, akaidin ilk aslı olan varlığını, vahdaniyyetinin ve hudutsuz kudretinin çeşitli delillerini zikrederek ispat ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, ikinci asıl olarak risaletin ispatı üzerinde durmuştur. Yukarıdaki bir ayetinde, Kur'an okumanın sevabını zikretmiş, bu ayetlerinde de bunu teyit maksadıyla, bu Kitab'ın Allah katından gelmiş, kendisinde şüphe bulunmayan bir hak olduğunu, bu sebeple onu okuyanın bu sevabı hak etmiş olacağını, ayrıca onun, kendinden önce gelen kitapları da tasdik ettiğini haber vermiş ve bu Kitap'la amel edenlerin Ahiret'teki mükafatlarını açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

31 (Ey Muhammed!) Sana vahyettiğimiz bu Kur'an, kendinden önceki kitapları tasdik eden hak Kitap'tır. Şüphe yoktur ki Allah, kullarından haberdardır; hakkıyla görendir.

32 Sonra bu Kitab'ı, kullarımızdan seçtiğimiz kimselere mîras bıraktık. Şu var ki bunların içinde, kendisine zulmeden vardır; mutedil olan vardır ve Allah'ın izniyle hayır işlerinde koşturan vardır. İşte bu mîras, Allah'tan büyük lütuftur.

33 Bu mirasa konanlar, Adin cennetlerine girerler. Orada altın bilezik ve incilerle süslenirler. Oradaki elbiseleri de ipektir.

34 Derler ki: "Korkuyu bizden gideren Allah'a hamdolsun. Şüphe yoktur ki Rabbimiz çok bağışlayıcıdır; çok ihsan edicidir.".

35 "Çünkü lütfu ile bizi temelli kalınacak olan cennete yerleştirecek olan O'dur. Bize orada ne bir yorgunluk dokunur, ne de bir usanç gelir.".

31 Allah Teâlâ, son Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e indirdiği Kur'an-ı Kerim'in, daha önce indirilmiş olan Tevrat ve İncil gibi semavi kitaplar arasındaki yerini ve değerini açıklamış, aynı zamanda bu kitapların da âlemlerin Rabbi tarafından ilgili Peygamberler'e vahyedilmiş birer kitap olduklarını beyan eden bir hak olduğunu bildirmiştir. Buna göre, Allah Teâlâ'nın gerek Tevrat'ta ve gerekse İncil ve Kur'an'da yer alan dinin esaslarıyla ilgili hususlardaki açıklamaları arasında hiçbir ihtilafın bulunmaması gerekir; çünkü bu kitapların hepsi de Allah'ın tek olan dinini kullarına öğretmek maksadıyla indirilmiş ve hepsi de Peygamberleri'ne vahiy yolu ile gelmiştir. Ne var ki gerek Musa'ya (as) indirilen Tevrat olsun gerekse İsa'ya (as) indirilen İncil olsun, her iki kitap da onlara bağlı olanların elinde uzun süre kalmadan tahrip edilmiş, sonradan yazılan nüshalar ise, vahiy mahsulü olmayan bir çok hikayelerle doldurulmuştur. Nitekim bazı güvenilir kaynaklarda da belirtildiği gibi, Buhtunnassar kumandasındaki Babil hücûmlarında Tevrat nüshaları tamamıyla tahrip edilmiştir. Tevrat'ın kaybolmasından sonra Azra tarafından yeniden toplanıp yazıldığı görüşü, Yahudiler tarafından da kabul edilmiştir. Buna göre, Tevrat nüshalarının tamamiyle yok olduğu görüşü gerçeklik kazanmış olur. Ancak Azra'nın Tevrat'ı nasıl yeniden toplayıp yazdığı, yazarken hangi asla istinat ettiği tam manâsıyle meçhuldür. Bu itibarla, şunu kesinlikle söylemek mümkündür ki Musa'ya vahiy yoluyla indirilmiş olan Tevrat ortadan kalkmış, onun yerini, bugün Tevrat adı altında okunan, fakat asırlarca sonra, halk arasında dolaşan söylentilere istinaden yazılmış başka bir kitap almıştır ve bunun da asıl Tevrat'la hiçbir ilgisi yoktur.

İsa'ya (as) indirilen İncil'e gelince, bu kitabın Tevrat'tan daha talihsiz olduğu anlaşılmaktadır. Zira Tevrat, Musa'ya indirildiği zaman yazılmış, halk tarafından okunmuş, hükümleri az çok öğrenilmiş, sonra da nüshaları tahrip edilerek ortadan kaldırılmıştır. Fakat İncil böyle değildir. Hıristiyanlık geldiği zaman, her taraf, müşrik Roma İmparatorluğu'nun hakimiyeti altında bulunuyordu ve Hıristiyan olanlar dinlerini gizlemek zorunda idiler; çünkü yeni dine girdiği öğrenilen

bir kişi, hemen öldürülüyordu. Bu hal, Roma'nın Hıristiyanlığı kabul ettiği senelere kadar sürmüş ve Hıristiyanlar, üç asra ulaşan bir süre zarfında daima gizlenmek zorunda kalmışlardır. Bir taraftan Yahudi baskısı, diğer taraftan Romalı tehdidi, İncil'in yazılıp yayılmasına imkan vermemiş, ancak dördüncü asırda, yani İsa'nın doğumundan 3,5 asır sonra, halk dilinde dolaşan söylentilere istinaden yazılmış çeşitli İnciller belirmeye başlamıştır. Bunların birbirinden farklı nüshaları o kadar çoğalmıştır ki nihayet kilise ileri gelenleri, bunlardan sadece dördünü seçerek kabule şayan görmüşler, diğer nüshaları ise, reddetmişlerdir. Bugün elde mevcut dört İncil de, Tevrat gibi bazı tarihî olayları, İsa'nın hayatını, bazı sözlerini, çarmıha gerilip öldürülüşünü hikaye eden haberleri ihtiva eder ki bunların Allah tarafından İsa'ya vahyedilen sözler olması kesinlikle mümkün değildir.

Özet olarak diyebiliriz ki Allah Teâlâ, bugün asılları bulunmayan Tevrat ve İncil'i, kendilerine gönderilen kavimlere hidayet olmak üzere indirmiş, ayrıca bu kitaplarda, ileride gönderilecek olan son İslam Peygamberi'ni de müjdelemiştir. Binaenaleyh hak ile indirilen Kur'an-ı Kerim'in, kendinden önceki kitapları tasdik eder olması, bu yönden de dikkate değer bir keyfiyettir. Filhakika Kur'an-ı Kerim'in Hazreti Muhammed (sas.)'e indirilmesiyle, Tevrat ve İncil'de yer alan son İslam Peygamberi'nin gelişi hakkındaki haberler hem tasdik edilmiş hem de aynen gerçekleşmiştir.

Şüphe yoktur ki Allah, kullarını çepeçevre kuşatmıştır ve onların gizli veya açık bütün işlerini bilir ve görür. Hiçbir şey O'na gizli değildir. Bu itibarla O, indirdiği Kitabı'nda, kullarının yaşadıkları zaman ve mekana en uygun hükümleri indirmiş ve onlara bu hükümlere uymalarını emretmiştir.

32 Allah Teâlâ, bu Kitab'ı Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e vahyetmiş, onun vefatından sonra da seçkin kullarından ve Hazreti Peygamber'in ashabından olan âlim kimselere ve onların ardından gelenlere miras olarak bırakmıştır. Âl-i İmrân suresinin *"Siz, insanların (iyiliği) için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten nehyedersiniz; Allah'a da iman edersiniz..."* mealindeki 110. ayetinde de açıkça ifade edildiği gibi, Kur'an'ın vereseleri olan bu nesil, İslam ümmetinin en hayırlıları idi. Şu var ki bunlar üç gruptan oluşuyorlardı. Birinci grup, bazı vacip fiillerin işlenmesinde ifrata kaçan, bazı haramları da irtikap ederek haddi aşan ve böylece nefislerine zulmeden kimselerdi. İkinci grup, vacip fiilleri eda eden, haram olanları terkeden, fakat bazı müstehabları da terkedip, mekruhları yapan kimselerdi. Üçüncü grup ise, Allah'ın izniyle hayır işlerinde koşan kimselerdi ki bunlar, vacip ve müstehapları yapıyorlar, haramları, mekruhları ve bazı mubahları da terkediyorlardı. Bunlar, grupların en hayırlıları idiler ve dinî hususlarda diğerlerinin önünde yer alıyorlardı. İşte, Kur'an-ı Kerim'in tek bir harfinin bile değişikliğe uğramadan sonraki nesillere miras olarak kalması, Allah'ın mümin kullarına son derece büyük bir lütfu idi.

33 İşte bu mirasa konanların Ahiret'teki ikametgahları Adn cennetleridir ve orada ebediyyen kalacaklardır. Onların süs eşyaları, altından yapılmış bilezikler ve inciler olacak, ayrıca ipekten elbise giyeceklerdir. Bilindiği gibi ipekten elbise giymek, dünyada erkeklere haram kılınmıştır. Dünyada haram olan bir şeyin Ahiret'te müminlere helal kılınması, Allah'ın onlara büyük bir lütfudur. Buhârî (*Sahih*, VII. 44) ve Müslim (*Sahih*, III. 1642, 1645, 1646)'in Ömer İbnu'l-Hattab'dan (ra) naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "İpekten yapılmış elbise giymeyiniz. Çünkü onu her kim dünyada giyerse, Ahiret'te giyemez.". Yine Buhârî (*Sahih*, VII. 44) ve Müslim (*Sahih*, III. 1637)'in Huzeyfen'den (ra) naklettiklerine göre Resulullah (sas.): "İpek ve dibac giymeyiniz. Altın ve gümüş kaplardan yeyip içmeyiniz. Çünkü bunlar,

dünyada kafirler için, kıyamet günü Ahiret'te de sizin içindir." buyurmuştur.

Bu ayet-i kerime'nin, bir evvelki ayette zikredilen her üç grubu da şamil olduğuna şüphe yoktur. Zira bu üç gruptan birisinin haddi aşarak bazı haramları irtikap ettikleri bilinse bile, vacip fiillerin ifasında da ifrata kaçtıkları ve bunların da Kitab'ın kendilerine miras bırakılan seçilmiş kullardan oldukları gözönünde bulundurulursa, bunların yine de iman sahibi kimseler olduklarını anlaşılır. Dolayısıyla kusurları bağışlandıktan sonra Adn cennetlerine girecek olanlar arasında, nefislerine zulmedenlerin de bulunması tabiidir. Şu var ki bu gruplar içerisinde, Allah'ın lütuf ve keremine en fazla nail olanların ve insanlar arasında kendilerine en çok gıpta edilenlerin, ilim sahipleri olduklarına şüphe yoktur. Ebû Davud (*Sünen,* II. 285), Tirmizî (*Sünen,* V. 48) ve İbn Mâce (*Sünen,* I. 97)'nin naklettikleri bir haberden öğrenildiğine göre, Hazreti Peygamber'in ileri gelen sahabilerinden Ebu'd-Derdâ'nın (ra) Şam'da bulunduğu sıralarda, Medine'den bir adam yanına gelmişti. Ebu'd-Derdâ ona, kendisini yanına getiren şeyin ne olduğunu sorunca, adam, senin Resulullah'tan (sas.) duyduğunu öğrendiğim bir hadisi senden işitmek için geldim. Bunun dışında başka bir maksadım yoktu, cevabını verir. Bunun üzerine Ebu'd-Derdâ şöyle der: Ben, Resulullah (sas.)'in şöyle buyurduğunu işittim: *"Kim ilim elde etmek için bir yola süluk ederse, Allah Teâlâ da onu cennete götürecek bir yola sevkeder. Melekler, ilim talep edeni hoşnut etmek için kanatlarını yere sererler. Göklerde ve yerde bulunanlar ve hatta denizde bulunan balıklar bile o âlim için mağfiret dilerler. Âlimin abide üstünlüğü, ayın yıldızlara üstünlüğü gibidir. Muhakkak ki âlimler, Peygamberler'in varisleridir. Peygamberler ne bir dinar ne de bir dirhem miras bırakmışlardır. Onların bıraktıkları miras, sadece ilimdir. Kim ilmi alırsa, en büyük payı almış olur."*.

34 Yukarıda kendilerinden söz edilen ve Adn cennetlerine girecekleri haber verilen gruplar, cennete girip yerlerine yerleşince, kıyametle birlikte içlerine yerleşmiş olan korku ve hüzünden kurtulmanın rahatlık ve sevinci içinde, kendilerini bu güzel akibete kavuşturan Allah'a şükrederler ve şöyle derler: "Bizi bu rahata kavuşturan ve içimizden o büyük korkuyu gideren Rabbimize hamdolsun. Şüphe yoktur ki Rabbimız çok bağışlayıcıdır; çok lütufkar ve çok ihsan edicidir.".

35 "Zira içinde ebediyyen kalacağımız cennete bizi lütfu ile O yerleştirdi. Orada bize ne yorgunluk dokunur ne de bir usanç veya bıkkınlık gelir.". Müfessirlerin Beyhakî ve İbn Ebî Hâtim'den naklettiklerine göre, Abdullah İbn Ebî Evfâ bu ayetle ilgili olarak bir nüzul sebebi haber vermiş ve şöyle demiştir: Bir adam, Resulullah (sas.)'in yanına gelmiş ve ona: Ey Allah'ın elçisi! Uyku, bu dünyada gözlerimizi dinlendirmek için Allah'ın ihsan ettiği nimetlerden biridir. Acaba cennette de uyku var mıdır? diye sormuştu. Resulullah (sas.): Hayır, yoktur; çünkü uyku bir çeşit ölümdür; cennette ise, ölüm yoktur, cevabını verdi. Bunun üzerine adam: Peki onların rahatlıklarını nedir? diye sordu. Ancak bu soru Resulullah (sas.)'e ağır geldi ve: Orada yorulmak diye de bir şey yoktur; onların her işi rahattır, buyurdu. İşte bunun üzerine *"...Bize orada ne bir yorgunluk dokunur ne de bir usanç gelir."* ayeti nazil oldu.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ ۖ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا ۚ كَذَٰلِكَ نَجْزِي
كُلَّ كَفُورٍ ﴿٣٦﴾ وَهُمْ يَصْطَرِخُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ ۚ أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ
مَا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ ۖ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ﴿٣٧﴾ إِنَّ اللَّهَ عَالِمُ غَيْبِ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٣٨﴾ هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ ۚ فَمَنْ كَفَرَ

فَعَلَيْهِ كُفْرُهُۦ وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِلَّا مَقْتًا وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا خَسَارًا ﴿٣٩﴾

[36] İnkâr edenlere de cehennem ateşi vardır. Onlara, ne ölüp de kurtulsunlar diye ölümle hükmedilir; ne de onlardan cehennem azabı hafifletilir. Bütün kafirleri, biz, işte böyle cezandırırız.

[37] Orada bütün güçleriyle şöyle bağırırlar: "Rabbimiz! Bizi çıkar da dünyada iken yapmış olduklarımızdan başka, faydalı iş yapalım.". Halbuki biz size, öğüt alacak kimsenin öğüt alabileceği kadar ömür vermemiş miydik? Size uyarıcı gelmemiş miydi? Şimdi o azabı tadın. Zalimler için hiçbir yardımcı yoktur.

[38] Şüphesiz Allah, göklerin ve yerin gaybını bilir. O, kalplerde olanı da hakkıyla bilendir.

[39] Sizi, yeryüzünün halifeleri olarak yaratan O'dur. Kim inkâr ederse, inkârı kendi aleyhinedir. Kafirlerin küfürleri, Rableri katında, onlara karşı Allah'ın gazabından başka bir şey artırmaz. Kafirlerin küfürleri, onların hüsranından başka bir şey artırmaz.

Allah Teâlâ, daha önceki ayetlerinde, kendinden önceki kitapları tasdik eden hak Kitap olarak Hazreti Muhammed (s.a.s.)'e vehyettiği Kur'an-ı Kerim'in, daha sonra büyük bir lütuf olarak kullarından seçilmiş kimselere mîras bırakıldığını, bu mîrasa konanların, kıyamet günü Adin cennetlerine gireceklerini ve orada cennet nimetlerinden diledikleri gibi faydalanacaklarını beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, dünyada iken sahip oldukları mal ve evlad çokluğuyle övünen, fakat Allah ve Peygamber tanımayan, Ahiret hayatını da inkâr eden kafirlerin cezalarını haber vermiş ve bu cezanın, cehennem azabı olup ebediyyen devam edeceğini, buna karşılık kafirlerin bu cezayı görmeye başlayınca duydukları büyük pişmanlığı ve bu pişmanlık içinde faydalı işler yapmak için cezanın üzerlerinden kaldırılması için nasıl yalvarıp yakardıklarını açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[36] İnkâr edenlere de cehennem ateşi vardır. Onlara, ne ölüp de kurtulsunlar diye ölümle hükmedilir; ne de onlardan cehennem azabı hafifletilir. Bütün kafirleri, biz, işte böyle cezandırırız.

[37] Orada bütün güçleriyle şöyle bağırırlar: "Rabbimız! Bizi çıkar da, dünyada iken yapmış olduklarımızdan başka, faydalı iş yapalım". Halbuki biz size, öğüt alacak kimsenin öğüt alabileceği kadar ömür vermemiş miydik? Size uyarıcı gelmemiş miydi? Şimdi o azabı tadın. Zalimler için hiçbir yardımcı yoktur.

[38] Şüphesiz Allah, göklerin ve yerin gaybını bilir. O, kalplerkalplerde olanı da hakkıyla bilendir.

[39] Sizi, yeryüzünün halîfeleri olarak yaratan O'dur. Kim inkâr ederse, inkârı kendi aleyhinedir. Kafirlerin küfürleri, Rableri katında, onlara karşı Allah'ın gazabından başka bir şey artırmaz. Kafirlerin küfürleri, onların hüsranından başka bir şey artırmaz.

36 Allah'ı inkâr eden ve Kur'an'ın, evvelkilerin masalları olduğunu ileri sürerek onun Allah tarafından Peygamberi'ne vahyedilmiş bir hak olduğunu yalanlayan kafirlere gelince, onlar için hazırlanmış cehennem ateşi vardır. Onlar bu ateşin içinde ebediyyen kalacaklardır. Bu azabı bir süre taddıktan sonra, ondan kurtulsunlar diye

ne üzerlerine ikinci bir ölüm gelir ne de çektikleri azap hafifletilir. Bu manada başka bir ayet, Tâ-hâ suresinde yer almıştır. Bu surenin 74. ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Kim Rabbine suçlu olarak gelirse, onun için cehennem vardır; orada ne ölür ne de yaşar."*. Hazreti Peygamber de, Müslim (*Sahih*, I. 172) tarafından nakledilen bir hadisinde, aynı manada şöyle buyurmuştur: *"Cehennem ehlinden olanlara gelince, bunlar, orada ne ölür kurtulurlar ne de yaşayıp hayattan faydalanırlar..."* Zuhruf suresinin 74-76. ayetleri de aynı manada gelmiştir. Bu ayetlerinde de Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Suçlular, cehennem azabında ebedidirler. Üzerlerindeki azaba hiç ara verilmez; orada ümitsizdirler. Böyle olmakla biz onlara zulmetmiş değiliz; fakat asıl zalim olanlar kendileridir."*. Devamlı ateşin içinde kalan bu kafirlerin hissettikleri azabın azalmaması için, vücutlarında yanıp dökülmeye yüz tutmuş derileri, yeni ve taze derilerle değiştirilir. Allah Teâlâ, bu konuda da Nisa suresinin 56. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Ayetlerimizi inkâr edenleri ateşe mutlaka sokacağız. Derileri pişip döküldükçe, azabı iyice tatmaları için, onları başka derilerle değiştireceğiz. Allah, şüphesiz Aziz'dir, Hakim'dir."*. İşte Allah, küfürde bu derece ileri gitmiş olanları böyle cezalandırır; çünkü bu, onların kendi irade ve istekleriyle hak etmiş oldukları bir cezadır.

37 Cehennem ehli, ateşin içinde yandıkları sürece var güçleriyle bağırarak Rablerine yalvarırlar ve şöyle derler: Rabbimiz! Biz dünyada iken şeytanın kandırmacalarına uyduk ve hep kötü işler peşinde koştuk. Dünyanın çeşitli süs ve eğlenceleri de bizi aldatmış ve bunlarla oyalanarak Ahiret'i ve Ahiret hayatını unutmuştuk. Onun için bizi bağışla Rabbimiz ve bizi bu cehennem ateşinden çıkar da dünyaya dönelim; orada daha önce hiç işlemediğimiz hayırlı ameller, iyi ve güzel işler işleyelim de senin huzuruna öyle gelelim.

Ne var ki Allah Teâlâ, onları cehennem ateşinden çıkarıp dünyaya geri gönderse bile, daha önce olduğu gibi, dünyanın süs ve eğlencesine dalarak Ahiretlerini yine unutacaklarını bildiği için, onların bu isteklerini reddeder ve şöyle buyurur: Siz dünyada iken, Ahiretinizi hatırlamanız ve Ahiret hayatı için gereken hazırlıkları yapmanız için size yeteri kadar ömür vermemiş mi idik? Size, Ahiretinizi unuttuğunuz, sahih iman ile salih ameller işlemek yerine, küfredip kötü ameller peşinde koştuğunuz takdirde, bugünün azabıyla sizi tehdit eden bir de uyarıcı gelmemiş mi idi? Size, sahih iman ile iyi ve güzel ameller işleyerek Ahiretinizi kazanmanıza yarayacak kadar ömür verilmiş, ayrıca şeytana uyup Ahiretinizi unutarak kötü ameller işlediğiniz takdirde sizi cehennem azabıyla tehdit edecek bir uyarıcımız gelmiş ve bir de Kitap getirmişti. Fakat siz, dünya hayatından başka hayat olmadığını ileri sürerek Ahiret hayatını inkâr ettiniz ve size gelen uyarıcımızı yalanlayıp onu alaya aldınız. Bu manada bir soruyu ve kafirlerin verdikleri cevabı, Mülk suresinin 8-9. ayetlerinde de görmek mümkündür. Bu ayetlerinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"...Bir kalabalığın oraya her atılışında, oranın bekçileri onlara "Size bir uyarıcı gelmedi mi?" diye sorarlar. Onlar da derler ki: "Evet; bize bir uyarıcı gelmişti. Fakat biz onu yalanladık ve Allah hiçbir şey indirmedi. Siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz, dedik."*. İşte bu davranışınızla size dünyada iken haber verilen bu cehennem azabını da hak etmiş oldunuz. Şimdi bu azabın nasıl olduğunu bir görün ve onun acısını tadın. Artık sizi bu azaptan kurtaracak ne bir yardımcı vardır ne de başka bir kurtuluş yolu.

38 Allah Teâlâ, kafirlerin cehennemdeki hallerini açıkladıktan sonra, bu ayetinde, her şeyi çepeçevre kuşatan geniş ilmini tavsif etmiş, göklerde ve yerde bulunan gizli veya açık her şeyi bildiğini, kullarının kalplerinde olanlar da dahil, hiçbir şeyin O'na gizli kalmadığını beyan etmiştir. Hatta cehennem azabı içinde kıvranan ve faydalı işler yapmak için tekrar dünyaya dönme isteğinde bulunan kafirlerin, bu isteklerinin ka-

bul edilmesi halinde bile, onların eski küfürlerine yeniden dönecekleri de Allah Teâlâ'nın bu hudutsuz ilmi içindedir. Nitekim Allah Teâlâ, En'âm suresinin 27-28. ayetlerinde *"Ateşin karşısında durdurulduklarında, onların: Ah ne olurdu, (dünyaya) geri gönderilseydik de Rabbimizin ayetlerini yalanlamasaydık ve müminlerden olsaydık." deyişlerini bir görsen."* buyurarak kafirlerin pişmanlıklarını zikrettikten sonra, bu pişmanlığın asıl sebebini açıklamış, bunun bile ateşten kurtulmak için başvurdukları bir yalan olduğunu beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"(Onların bu pişmanlıkları), önceden gizlemiş oldukları şeyin, (kıyamet günü) açığa çıkması dolayısıyladır. Eğer (dünyaya) geri gönderilselerdi, men olundukları küfre tekrar dönerlerdi. Zira onlar, hiç şüphesiz yalancıdırlar."*.

39 Allah Teâlâ'nın gaybı bilmesinin başka bir sebebi de başlangıçtan itibaren birbiri arkasına kavimler yaratması ve her kavmi, kendinden önceki kavmin halifesi kılmasıdır. Bu sayededir ki her kavim, kendinden önceki kavimlerin hem inanç ve davranışlarını ve bu inanç ve davranışların başlarına getirdiği iyi veya kötü akibeti bilip öğrenme fırsatını bulmuş hem de bunlardan ibret almasını bilmişse, kendi davranışlarını, başına getirecek akibete göre düzenlemeye çalışmıştır. Nitekim bu kavimler içerisinde, geçmiş kavimlerin kötü akibetlerinden ibret alarak Allah'ın varlığına, birliğine ve hudutsuz kudretine inanan, O'na itaat eden ve verdiği sayısız nimetlere şükründe kusur etmeyenler bulunduğu gibi, ibret almasını bilmeyen ve küfründe direnerek Allah'ı inkâr eden kavimler de olmuştur. Ne var ki kim Allah'ı ve O'nun hudutsuz nimetlerini inkâr ederse, onun inkârı veya küfrü, sadece kendi aleyhinedir. Küfrünün cezasını da kendisinden başka hiç kimse çekmez. Onlar küfürlerinde ısrar ettikleri takdirde, onların bu ısrarları, Allah'ın kendilerine karşı olan gazabını artırmaktan başka bir işe yaramadığı gibi, onların da sadece hüsranlarını artırır.

قُلْ اَرَاَيْتُمْ شُرَكَآءَكُمُ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ ۖ اَرُونِى مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْاَرْضِ اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِى السَّمٰوٰتِ ۚ
اَمْ اٰتَيْنَاهُمْ كِتَابًا فَهُمْ عَلٰى بَيِّنَتٍ مِنْهُ ۚ بَلْ اِنْ يَعِدُ الظّٰلِمُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا اِلَّا غُرُورًا ﴿٤٠﴾ اِنَّ اللّٰهَ يُمْسِكُ
السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ اَنْ تَزُولَا ۚ وَلَئِنْ زَالَتَآ اِنْ اَمْسَكَهُمَا مِنْ اَحَدٍ مِنْ بَعْدِهٖ ۚ اِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤١﴾

[40] (Ey Muhammed!) De ki: "Allah'tan başka yalvardığınız ortaklarınızdan haber verin; yeryüzünden neyi yarattıklarını bana gösterin.". Yoksa onların, göklerin yaratılışında ortaklıkları mı var? Yoksa onlara bir kitap verdik de, o kitaptan bir delilleri mi var? Hayır; o zalimler, birbirlerini aldatmaktan başka bir va'dde bulunmuyorlar.

[41] Yerlerinden oynamamaları için gökleri ve yeri Allah tutmaktadır. Onlar yerlerinden oynarsa, Allah'tan başka hiç kimse onları tutamaz. Onun içindir ki Allah, Halim'dir; çok bağışlayıcıdır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, müminlerin ve kafirlerin Ahiret'teki cezalarını açıklayıp Allah'ı inkâr edenleri de hak ettikleri azap ile tehdit ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Allah'ı bırakarak birtakım putları İlah edinen ve onlara ibadet eden müşriklerle yaratma ve icat yönünden münâkaşa kapısını aralayarak tevhide davet ile şirkin iptali yollarını zikretmiş ve müşriklerin ibadet ettikleri İlahların yaratma ve icat hususunda ne kadar aciz olduklarını göstermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[40] (Ey Muhammed!) De ki: "Allah'tan başka yalvardığınız ortaklarınızdan haber verin; yeryüzünden neyi yarattıklarını bana gösterin.". Yoksa onların. göklerin yaratılışında ortaklıkları mı var? Yoksa onlara bir kitap verdik de, o kitaptan bir delilleri mi var? Hayır; o zalimler, birbirlerini aldatmaktan başka bir vaatte bulunmuyorlar.

[41] Yerlerinden oynamamaları için gökleri ve yeri Allah tutmaktadır. Onlar yerlerinden oynarsa, Allah'tan başka hiç kimse onları tutamaz. Onun içindir ki Allah, Halim'dir; çok bağışlayıcıdır.

40 Ey Muhammed! Müşriklere de ki: Allah'ı bırakarak O'nun yerine kendinize İlah edindiğiniz, sonra da ibadet ettiğiniz putlarınız hakkında bana biraz bilgi verin. Onlar, sizin ileri sürüp iddia ettiğiniz gibi, uluhiyyeti hak etmiş olmak için yeryüzünde herhangi bir şey yaratmışlar mıdır? Yarattıkları herhangi bir şey varsa, onu bana gösterin. Yahut göklerin ve yerin yaratılışında veya onların bir takım işlerde kullanılışında, bu İlahlarınızın uluhiyyeti gerçekten hak etmiş olmalarını sağlayacak Allah ile herhangi bir ortaklıkları olmuş mudur? Yahutta onlara gökten bir kitap indirildi de Allah'a şirk koşmak veya O'na küfretmek hususunda bu kitabın yegane delil olduğunu mu zannediyorlar? Hayır; onlar bu hususta ne aklî ne de naklî hiçbir delile sahip değillerdir. Onlar, sadece kendi heva ve heveslerine tabi oluyorlar ve birbirlerini kandırarak sahte ve batıl yollara sevkediyorlar.

41 Oysa yerlerinden oynamamaları ve bir yerden başka bir yere intikal etmemeleri için gökleri ve yeri tutan ve yerlerinden kayıp gitmelerini önleyen sadece Allah Teâlâ'dır. Bu manada Hacc suresinin 65. ayetinde *"...Allah, izni olmaksızın yer üzerine düşmemesi için göğü de tutmaktadır."* buyurduğu gibi, Rum suresinin 25. ayetinde de *"O'nun emriyle göğün ve yerin ayakta durması da keza O'nun (kudretinin) delillerindendir..."* buyurmuştur. Allah'ın kudretiyle yerlerinde sabit kalan gökler ve yer, yerlerinden oynayacak olsalar, onları hiç kimse tutamaz. İşte Allah Teâlâ, bu hudutsuz güç ve kudretine rağmen, kafirler küfürlerinde, müşrikler de şirklerinde direnirler de Allah onlara karşı yine de Halim'dir; çünkü onlar, küfür ve şirkte direnmelerine rağmen, onları helak etmek için aceleci davranmaz; belki akıllanırlar da doğru yolu bulurlar diye onlara mühlet verir. O, aynı zamanda Gafur'dur; zira kafir veya müşrik olanlardan kim tövbe eder, Rabbinden af ve mağfiret dilerse, onun tövbesini kabul eder ve geçmiş günahlarını bağışlar.

وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَآءَهُمْ نَذِيرٌ لَيَكُونُنَّ اَهْدٰى مِنْ اِحْدَى الْاُمَمِ فَلَمَّا جَآءَهُمْ نَذِيرٌ
مَا زَادَهُمْ اِلَّا نُفُوراً ﴿٤٢﴾ اِسْتِكْبَاراً فِي الْاَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ اِلَّا بِاَهْلِهِ
فَهَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا سُنَّتَ الْاَوَّلِينَ فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَبْدِيلاً وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَحْوِيلاً ﴿٤٣﴾ اَوَلَمْ
يَسِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَكَانُوا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَمَا كَانَ اللّٰهُ
لِيُعْجِزَهُ مِنْ شَيْءٍ فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ اِنَّهُ كَانَ عَلِيماً قَدِيراً ﴿٤٤﴾ وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِمَا
كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلٰى ظَهْرِهَا مِنْ دَآبَّةٍ وَلٰكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى فَاِذَا جَآءَ اَجَلُهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ
بِعِبَادِهِ بَصِيراً ﴿٤٥﴾

42-43 Bütün güçleriyle Allah'a yemin etmişlerdi: Eğer kendilerine bir uyarıcı gelecek olursa, doğru yolda olan milletlerin içinde en doğru yola girenlerden biri olacaklardı. Fakat kendilerine bir uyarıcı gelince de bu, haktan uzaklaşmalarını, yeryüzünde büyüklük taslamalarını ve kötü tuzaklar kurmalarını artırmaktan başka bir fayda sağlamadı. Oysa kötü tuzak, ancak kendi layığına dolaşır. O müşrikler, ille de evvelkilere uygulanan kanundan başkasını mı bekliyorlar? Fakat sen, Allah'ın kanununda asla bir değişiklik bulamazsın. Ve sen, Allah'ın kanununda asla bir tahvil de bulamazsın.

44 Yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden öncekilerin akibetlerinin nasıl olduğunu hiç görmüyorlar mı? Halbuki onlar, bunlardan çok daha kuvvetli idiler. Ne göklerde ve ne de yerde, Allah'ı aciz bırakacak hiçbir şey yoktur. O, her şeyi hakkıyla bilendir; her şeye hakkıyla kadirdir.

45 Eğer Allah, insanları işledikleri yüzünden hemen cezalandırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı; fakat onları belirli bir süreye kadar tehir eder. Süreleri gelince de, mükellefleri, işledikleriyle cezalandırır. Şüphesiz Allah, kullarını hakkıyla görendir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, müşriklerin tevhidi inkâr ederek Allah'tan başka birtakım putları İlah edinip onlara ibadet ettiklerini ve kendilerini uyarmak için gönderilen Peygamber'i de yalanladıklarını beyan ederek, Peygamberleri'ni yalanlayan geçmiş kavimlerin helak edildikleri gibi müşrikleri de helak ile tehdit ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, onların Şam, Irak ve Yemen gibi muhtelif ülkelere yaptıkları seyahatlerde müşahade ettikleri kalıntıların, mal ve evlat yönünden zenginliklerine ve kuvvetlerinin üstünlüğüne rağmen, Peygamberleri'ni inkâr eden geçmiş kavimlerin helak olmuş ülkelerinin kalıntıları olduğunu hatırlatmış ve Allah'ın kullarına karşı son derece merhametli olduğunu, bu itibarla suçluları hemen cezalandırmadığını, fakat onların cezalarını belirli bir süreye kadar tehir ettiğini, bu süre dolunca da onları cezalandırdığını zikrederek Fâtır suresini bitirmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

42-43 Bütün güçleriyle Allah'a yemin etmişlerdi: Eğer kendilerine bir uyarıcı gelecek olursa, doğru yolda olan milletlerin içinde en doğru yola girenlerden biri olacaklardı. Fakat kendilerine bir uyarıcı gelince de, bu, haktan uzaklaşmalarını, yeryüzünde büyüklük taslamalarını ve kötü tuzaklar kurmalarını artırmaktan başka bir fayda sağlamadı. Oysa kötü tuzak, ancak kendi layığına dolaşır. O müşrikler, ille de evvelkilere uygulanan kanundan başkasını mı bekliyorlar? Fakat sen, Allah'ın kanununda asla bir değişiklik bulamazsın. Ve sen, Allah'ın kanununda asla bir tahvil de bulamazsın.

44 Yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden öncekilerin akibetlerinin nasıl olduğunu hiç görmüyorlar mı? Halbuki onlar, bunlardan çok daha kuvvetli idiler. Ne göklerde ve ne de yerde, Allah'ı aciz bırakacak hiçbir şey yoktur. O, her şeyi hakkıyla bilendir; her şeye hakkıyla kadirdir.

45 Eğer Allah, insanları işledikleri yüzünden hemen cezalandırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı; fakat onları belirli bir süreye kadar tehîr eder. Süreleri gelince de, mükellefleri, işledikleriyle cezalandırır. Şüphesiz Allah, kullarını hakkıyla görendir.

42 Allah Teâlâ bu ayetinde, müşrik Kureyş kavminin İslam'dan önceki durumunu açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Kendilerine Peygamber gönderilmeden önce, gerek Araplar olsun gerekse Kureyş kabilesi olsun, bütün güçleriyle Allah'a yemin ediyorlar ve şöyle diyorlardı: Eğer Allah bize uyarıcı bir Peygamber gönderecek olursa,

biz, o Peygamber'e itaat edip onun yolunda girtmek konusunda, kendilerine daha önce Peygamber gönderilip de taatte ön saflarda yer almış ve Peygamberliğe en sıkı bir şekilde sarılıp onu kabul etmiş milletlerden çok daha kuvvetli ve üstün bir durumda olacağız. Allah Teâlâ, aynı manada indirdiği En'âm suresinin 156-157. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"Sakın ola ki "Bizden önce sadece iki taifeye kitap indirilmişti; biz ise, onların (o kitapları) okumalarından habersizdik." demeyesiniz. Yahut "Bize de kitap indirilseydi, onlardan daha çok hidayete ermiş olurduk." demeyesiniz.. Size Rabbinizden apaçık bir huccet, bir hidayet ve bir rahmet gelmiştir. Artık bundan sonra, Allah'ın ayetlerini yalanlayanlardan ve onlardan yüz çevirenlerden daha zalim kim olabilir? Ayetlerimizden yüz çevirenleri, yüz çevirmeleri yüzünden azabın en kötüsüyle cezalandıracağız.".*

Müşrikler, kendilerine uyarıcı bir Peygamber gönderildiği takdirde, o Peygamber'e itaat ederek doğru yolu bulma hususunda bütün milletleri geçeceklerine dair var güçleriyle Allah'a yemin etmelerine rağmen, bu Peygamber kendilerine gönderildiği ve onunla birlikte kendilerini Allah'ın hak olan yoluna davet eden bir de Kitap indirildiği halde - ki bu, Resulullah (sas.), onunla birlikte indirilen Kitap ise, Kur'an-ı Kerim idi - o müşrikler, hem Allah'ın bu uyarıcı Peygamberi'ne hem de onun getirdiği Kur'an-ı Kerim'e bütün güçleriyle karşı çıkmışlar, Peygamber'i yalanlamışlar, Kur'an'ı da geçmiş milletlerin masal kitapları diyerek alaya almışlardır. Bu manada bir ayet de Saffât suresinde gelmiştir. Allah Teâlâ, bu surenin 167-170. ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"Müşrikler: "Evvelkilerde olduğu gibi bizim de yanımızda bir kitap olsaydı, Allah'ın ihlaslı kulları olurduk." demişlerdir. Fakat o kitap gelince de onu inkâr etmişlerdir. Şu var ki bu inkârlarının akibetini çok yakında göreceklerdir.".*

43 Müşrikler, kendilerine de uyarıcı bir Peygamber gönderilmesini ve bir de kitap verilmesini istemiş olmalarına rağmen, bu Peygamber bir Kitap'la birlikte gönderilince, onlara uymak yerine, büyüklenip hem o Peygamber'den hem de ona indirilen Kitap'tan uzaklaşmışlar, başkalarını da onlardan uzak tutmak için kötü tuzaklar hazırlamışlardır. Oysa bu müşriklerin, başkalarına kötülük etmek için hazırladıkları bu tuzağın kendilerinden başkasına dokunmayacağını ve sadece kendilerine zarar vereceğini bilmiş olmaları gerekmez miydi? Yoksa onlar, kendileri gibi her türlü kötülüğü işleyen geçmiş kavimlerin başlarına gelen felaketlerden farklı olarak, güzel bir akibete kavuşacaklarını ve bundan hoşnut olacaklarını mı zannediyorlar? Oysa Allah'ın sünnetinde hiçbir değişme olmaz. Bilinen bir gerçektir ki Peygamberler'i yalanlayan ve onlara indirilen kitapları inkâr eden kafir kavimler hakkındaki İlahî sünnet, bu kavimlerin şiddetli bir azap ile helak edilmeleridir. Allah, kafir kavimler hakkındaki bu sünnetini değiştirmemiş, böyle kavimlere hudutsuz nimetler ihsan ederek veya onları Adn cennetlerine sokarak mükafatlandırmamış, fakat cezalarını bir süre tehir etse bile, takdir ettiği bir azap ile helak etmiştir. Şimdi Kureyş, Allah'ın bu sünnetinde bir değişiklik yapılmasını ve küfürlerine karşılık kendilerini hoşnut edecek bir mükafat mı bekliyorlar? Hayır; Allah'ın sünnetinde hiçbir değişiklik olmaz ve suçlu, suçunun karşılığı olan ceza ile cezalandırılırken, sahih iman ve salih amel sahipleri de iman ve amellerine karşılık mükafatlandırılırlar.

44 Allah Teâlâ'nın hem uyarıcı hem de hak olan yoluna davet edici olarak gönderdiği Peygamberi'ni yalanlayan ve ona indirdiği Kitabına itibar etmeyerek ondan yüz çeviren şu Mekkeli müşrikler, gerek ticaret maksadıyla gerekse başka maksatlarla Şam, Irak ve Yemen taraflarına yaptıkları seyahatlerde, geçmiş kavimlerden geriye kalmış şehir ve kasabaların durumlarını hiç görmüyorlar mı? Bu kavimler, Allah'ın vahdaniyyetini ve hudutsuz kudretini inkâr ettikleri gibi, Peygamberleri'ni de yalanlamışlar, sahip oldukları mal ve evlat yönünden Mekkeli müşrik-

lerden çok daha üstün ve çok daha kuvvetli olmalarına rağmen, kendilerini Allah'ın azabından kurtaramamış, şehir ve kasabaları harabe haline gelirken, kendileri yıkılan evlerinin altında helak olup gitmişlerdir. Şimdi bu müşrikler, harabe haline gelmiş bu şehir ve kasabaları bütün seyahatlerinde görüp durdukları halde, ora halklarının başlarına gelen bu kötü akibetten hiç ibret almasını bilmezler mi? Küfürleri sebebiyle aynı akibete uğrayıp helak olmaktan, yahut Allah'ı aciz bırakarak O'nun azabından kendilerini kurtarabileceklerini mi zannediyorlar? Oysa göklerde ve yerde, Allah'ı dilediğini yapmaktan aciz bırakacak hiçbir şey yoktur. O, göklerde ve yerde olan her şeyin veya her varlığın durumunu bilir ve onların akibetleri hakkında dilediği hükmü verip onu uygular; hiç kimse ve hiçbir şey, buna engel olamaz.

45 Şu var ki Allah, kullarının işledikleri kötü ameller sebebiyle onları hemen cezalandırmaz. Onlara belirli bir süre verir ve bu süre doluncaya kadar onları kendi hallerine bırakır. Eğer O, kullarını kötü amelleri sebebiyle hemen cezalandıracak olsaydı, yeryüzünde tek bir canlı kalmazdı. O, şüphesiz kullarından kimin iyi amel işleyip sevaba nail olduğunu ve kimin de kötü amel sahibi olarak cezayı hak ettiğini bilir ve herkese hakkını verir. Allah Teâlâ, Kehf suresinin 58. ayetinde bu manada şöyle buyurmuştur: *"Buna rağmen çok bağışlayıcı, çok merhametli olan Rabbin, kazandıkları günah sebebiyle onları cezalandıracak olsaydı, onlar için azabı çabuklaştırırdı. Fakat onlara vadedilen bir zaman vardır ki ondan başka sığınacak bir yer asla bulamazsın."*. Bu, hiç şüphesiz, küfür üzerindeki direnişleri ve üzerlerine gelecek bir azaba inançsızlıkları sebebiyle, sırf alay etmiş olmak için Hazreti Peygamber'e, "Haydi, geleceğini haber vererek bizi tehdit ettiğin şu azabı getir de görelim." diyen müşriklere açık ve kesin bir ret cevabıdır. Allah Teâlâ, bu cevapla onlara azabın gelmesi için belirli bir sürenin geçmesi gerektiğini bildirmekte ve bu süre tamam olduktan sonra, onun gelmesine engel olacak hiçbir şeyin bulunmadığını haber vermektedir. Nitekim Enfâl suresinin 32. ayetinde müşriklerin böyle bir isteklerinden söz edilmiş ve şöyle buyurulmuştur: *"Ve demişlerdi ki: "Allahım! Bu, senin katından gelen hak ise, üzerimize gökten taş yağdır; yahut bize elîm bir azap ver."*.

YÂSÎN SURESİ

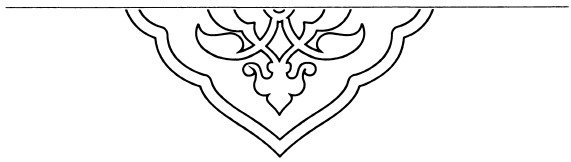

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 36. suresi olup 83 ayetten müteşekkildir. Mekke devrinin ortalarında, Cin suresinden ve Habeşistan'a hicretten sonra, Miraç'tan da önce nazil olmuştur. 45. ayetinin Medine'de nazil olduğu söylenir.

Sure, adını, ilk ayetini teşkil eden ve hurûf-ı mukatta'a denilen Yâ-Sîn harflerinden almıştır. Müfessirlerin naklettiklerine göre, *Yâ-Sîn*, Arapların Tay kabilesi dilinde "ey insan" manasındadır. Yapılan bazı açıklamalardan da anlaşıldığına göre, "insan" kelimesinin tasğîri *Uneysîn*'dir ve ayet-i kerimedeki hitap da *Uneysîn*'e yapılmış, ancak *Yâ Uneysîn* denilmek yerine, ilk hece hazfedilerek sadece *Yâ (Uney) sîn* denilmiştir. Surenin ikinci ayetinde, Kur'an-ı Hakim'e kasem edilerek Hazreti Muhammed (sas.)'in dosdoğru bir yol üzere gönderilmiş Peygamberler'den olduğu açıklanmıştır ki buna göre ilk ayetteki *Ey İnsan!* hitabının Hazreti Muhammed (sas.)'e yapıldığı ve insanlığın, ancak onunla kemal bulacağı anlaşılır.

Sureye, 20. ayette ismi zikredilmemekle beraber, Habîb en-Neccâr olduğu söylenen bir şahsa nisbetle *Habîb en-Neccâr Suresi* de denilmiştir. *"Şehrin çok uzak bir yerinden koşarak bir adam gelmiş ve "Ey kavmim, elçilere uyun." demişti."* mealindeki bu ayet-i kerimede bir adamdan sözedilmiş, fakat bunun kim olduğu açıklanmamıştır. Müfessirlerin naklettiklerine göre, ayet-i kerimede sözü edilen bu adam, önceleri put yapan; fakat Allah'ın kitaplarını okumaya başladıktan sonra ve Hazreti Muhammed (sas.)'in doğumundan önce ona iman eden Habîb en-Neccâr idi. Okuduğu kitaplarda Peygamber olarak geleceği bildirilen Hazreti Muhammed (sas.)'le ilgili bütün vasıfları öğrenmiş ve onun insanlığı kurtaracak son Peygamber olduğuna inanmıştı. İşte Yâsîn suresinde bu şahsın kıssasına yer verildiği için, sureye *Habîb en-Neccâr Suresi* de denilmiştir.

2. Yâsîn Suresinin Konusu

Yâsîn suresi de hurûf-ı mukatta'a ile başlayan diğer Mekkî sureler gibi, Kur'an-ı Kerim'in yüceliği, Allah Teâlâ'nın hudutsuz kudreti ve vahdaniyyetiyle, Hazreti Peygamber'in beşaret ve inzar görevlerinin beyanı ve hiçbir benzeri veya örneği bulunmayan şeylerin ilk defa icat edilip yara-

tılması gibi çeşitli delillerden hareketle öldükten sonra yeniden dirilmenin ispatı gibi itikadi konuları ihtiva eder.

Sureye, Hazreti Muhammed'in, kendi kavmi olan Arapları ve diğer milletleri inzar etmesi için âlemlerin Rabbi olan Allah tarafından gönderilmiş hak Peygamber olduğuna İlahî kasem edilerek başlanmıştır. Onun Peygamber olarak gönderildiği insanlar başlıca iki fırkadan oluşmuştur. Birincisi, Hazreti Peygamber'e iman hususunda kendilerinde hiçbir ümit bulunmayan; fakat küfür üzerinde bütün güçleriyle direnen kimselerdir. İkincisi ise, kendilerinden hayır beklenen ve hidayete erecekleri umulan kimselerdir ki her iki fırka da amelleri ve eserleriyle Allah Teâlâ'nın ezeli ilminde maruf ve mahfuzdur. Daha sonra Allah Teâlâ, inançsız kavme, bir kasaba halkını misal olarak zikretmiştir. Bu kasaba halkına birbiri arkasına önce iki elçi gönderilmiş; fakat halk her ikisini de yalanlamıştı Bunun üzerine gönderilen üçüncü bir elçinin evvelkileri teyit etmiş olmasına rağmen, kasaba halkı elçilere karşı direnişlerinde ısrar etmiş ve hatta daha da ileri giderek bu davranışlarına devam etmeleri halinde onları taşa tutarak öldürmekle tehdit etmiştir. Bunun üzerine uzaktan koşarak gelen bir adam, kasaba halkına elçilere uymaları hususunda nasihatta bulunmuş ise de hiç kimse onu dinlememiş, aksine onu kendilerine düşman bilerek öldürmüşlerdir. Ne var ki bu adam, sahih imanı ve salih amelleri ile cennete girmiş; kafir kavim ise, küfür üzerindeki ısrarı yüzünden, helak edici bir ses dalgasıyla yok edilmiştir.

Bu kıssayı takiben Allah Teâlâ, ölü yeryüzünün yağmurla yeniden hayat bulmasını delil getirerek insanın öldükten sonra dirilmesini, birbirini takip eden gece ile gündüzü, güneşi, ayı ve yıldızları emrine amade kılışını ve gemilerin denizlerde yüzdürülüşünü bahis konusu etmiş ve bunları, hudutsuz kudretinin ve vahdaniyyetinin delilleri olarak açıklamıştır. Daha sonra Allah Teâlâ, kıyamet gününün gelişini tasvir etmiş, Sûr'un üflenişiyle birlikte insanların kabirlerinden kalkışlarını, dünyada iken küfür üzerinde direnenlerin cehennem ateşiyle karşı karşıya kaldıklarında duyacakları büyük pişmanlığı, ancak bu pişmanlığın kendilerine hiçbir fayda sağlamıyacağını zikretmiş, dünyada iken iman etmiş ve salih amel işlemiş müminlerin ise, tam bir emniyet ve selamet içinde cennet nimetlerinden faydalanacaklarını beyan etmiştir.

Bunu takiben, Resulünün şair olduğuna dair müşrikler tarafından ileri sürülen iddiayı reddetmiş, onun insanlar için gerçek bir hayat kaynağı olan Kur'an ile onları uyaran ve Allah'ın hak olan yoluna davet eden bir elçi olduğunu hatırlatmıştır.

Daha sonra Allah Teâlâ, müşriklerin, kıyamet günü kendilerine yardım edecekleri ümidiyle birtakım putları İlah edinip onlara ibadet ettiklerini, oysa bu sahte İlahların, onlara hiçbir fayda sağlamayacaklarını, aksine o müşriklerin bu putları koruyan birer muhafız olduklarını zikretmiştir.

Sure, insanın önce topraktan, sonra nutfeden yaratılması, yeşil ağaçtan ateşin çıkarılması, göklerin, yerin ve içindekilerin hiç yoktan varedilmesi gibi apaçık ve kesin delillere rağmen, öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden müşriklerin reddi, göklerde ve yerde var olan her şeyi hudutsuz gücü ile yapmaya ve yaratmaya kadir olanın Allah olduğunun beyanı ile sona ermiştir.

3. Yâsîn Suresinin Kendinden Önceki Sure ile Bağlantısı

Yâsîn suresinin, kendinden önceki Fâtır suresiyle üç yönden bağlantılı olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

1) Allah Teâlâ, Fâtır suresinin 37. ayetinde *"... Size uyarıcı gelmemiş miydi?..."* ve 42. ayetinde de *"Bütün güçleriyle Allah'a yemin etmişlerdi: Eğer kendilerine bir uyarıcı gelecek olursa, doğru yolda olan milletlerin içinde en doğru yola girenlerden bi-*

ri olacaklardı. Fakat kendilerine bir uyarıcı gelince de bu, haktan uzaklaşmalarını, yeryüzünde büyüklük taslamalarını ve kötü tuzaklar kurmalarını artırmaktan başka bir fayda sağlamadı..." buyurmuştu. Bu ayet-i kerimede sözü edilen uyarıcının Hazreti Muhammed (sas.) olduğu açık ve kesindir. Ancak müşrikler, bu uyarıcı gelince, onu yalanlamışlar ve ondan uzaklaşmışlardı. Fâtır suresinde bu gerçek açıklandıktan sonra, Yâsîn suresinin ilk ayetlerinde de Allah tarafından indirilen Kur'an-ı Hakim'e kasem edilerek Fâtır suresinde müşriklerin yüz çevirdikleri zikredilen bu uyarıcının, daha önce ataları uyarılmayan ve bu yüzden gaflet içinde bulunan bir kavmi uyarmak için dosdoğru bir yol üzere gönderilmiş bir Peygamber olduğu açıklanmıştır.

2) Her iki surede zikredilen Allah Teâlâ'nın hudutsuz kudretinin delilleri arasındaki benzerlik de iki sure arasındaki bağlantıyı gösteren örneklerdendir. Allah Teâlâ, Fâtır suresinin 13. ayetinde *"...Güneşi ve ayı emre amade kılmıştır. Hepsi de belirli bir süreye kadar akıp gider..."* buyurmuş, Yâsîn suresinin 38-39. ayetlerinde de, *"Güneş, kendine ait bir yer çevresinde akar gider. Bu, daima galip olan ve her şeyi hakkıyla bilen Allah'ın takdiridir. Aya da eski hurma salkımının eğri dalı haline gelinceye kadar konaklar tayin etmişizdir."* denilmiştir.

3) Fâtır suresinin 12. ayetinde *"...Gemilerin, Allah'ın lütfunu aramak için ve şükredesiniz diye, suyunu yararak gittiğini görürsün."* buyurulmuş, Yâsîn suresinin 41-42. ayetlerinde de *"Zürriyetlerini dolu gemide taşımamız ve kendileri için onun gibi bindikleri nice şeyler yaratmamız da onlar için bir ayettir."* denilmiştir.

4. Yâsîn Suresinin Faziletleri

Hazreti Peygamber'den, Yâsîn suresinin Kur'an-ı Kerim içerisindeki faziletine delalet eden çeşitli hadisler nakledilmiştir. Her ne kadar bu hadislerin sıhhati hakkında kesin bir şey söylemek mümkün değilse de sure hakkında bu çeşit haberlerin bulunması, onun farklı bir özelliğe sahip olduğunun da işareti sayılır. Tirmizî (*Sünen,* V. 162)'nin Enes İbn Mâlik'ten (ra) naklettiği ve garip olarak tavsif ettiği bir hadisinde Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur: *"Her şeyin bir kalbi vardır. Kur'an'ın kalbi de Yâsîn'dir. Kim Yâsîn'i okursa, onun kıraatine Allah, Kur'an'ı on kere okumuş gibi sevap yazar."*. Ebû Davud (*Sünen,* II. 170), İbn Mâce (*Sünen,* I. 442) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* V. 26,27)'in Ma'kıl İbn Yesâr'dan naklettiklerine göre, Nebi (sas.) şöyle buyurmuştur: *"Ölülerinize Yâsîn okuyun."*. Bazılarına göre, bu hadiste zikredilen "ölülerinize" ibaresinden murat, ölümü yaklaşmış olanlardır; zira Yâsîn suresi, kıyamet ve öldükten sonra yeniden dirilme gibi akaide taalluk eden konuları ihtiva eder. Ölümü yaklaşmış olan kimseye okunduğu zaman, okunanı dinler ve ihtiva ettiği konulara karşı hem bilgisi tazelenir hem de imanı artar ve tasdiki kolaylaşır. Ölmüş kimse ise, başında okunanı duyamaz ve okunandan faydalanamaz. Bununla beraber, genel kanaate göre sure, ölülere de okunur. Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* IV. 105)'e göre yaşlılar şöyle derlerdi: "Ölünün başında Yâsîn okunursa, onun azabı hafifletilir.". İbn Hıbbân'ın *Sahih*'inde Cundeb İbn Abdillah'tan (ra) naklettiğine göre, Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: *"Bir gece kim Allah rızası için Yâsîn okursa, onun günahları bağışlanır."*. Müfessirler, buna benzer başka haberler de nakletmişlerdir. Doğrusunu, hiç şüphesiz, en iyi Allah bilir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يٰسٓ ﴿١﴾ وَالْقُرْاٰنِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ اِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣﴾ عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٤﴾ تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ
الرَّحِيمِ ﴿٥﴾ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَا اُنْذِرَ اٰبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ ﴿٦﴾ لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلٰٓى اَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا
يُؤْمِنُونَ ﴿٧﴾ اِنَّا جَعَلْنَا فِٓى اَعْنَاقِهِمْ اَغْلٰلًا فَهِىَ اِلَى الْاَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ ﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ
سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَاَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿٩﴾ وَسَوَٓاءٌ عَلَيْهِمْ ءَاَنْذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا
يُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾ اِنَّمَا تُنْذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِىَ الرَّحْمٰنَ بِالْغَيْبِ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَاَجْرٍ كَرِيمٍ ﴿١١﴾
اِنَّا نَحْنُ نُحْىِ الْمَوْتٰى وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَاٰثَارَهُمْ وَكُلَّ شَىْءٍ اَحْصَيْنَاهُ فِٓى اِمَامٍ مُبِينٍ ﴿١٢﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

[1] Yâsîn.

[2-6] (Ey Muhammed!) Daima galip ve çok merhametli olan Allah'ın indirdiği Kur'an-ı Hakim'e yemin ederim ki, sen, daha önce ataları uyarılmayan ve bu yüzden gaflet içinde bulunan bir kavmi uyarman için dosdoğru bir yol üzere gönderilmiş bir Peygambersin.

[7] Şurası muhakkaktır ki onların çoğu hakkındaki hüküm kesinleşmiştir; bu yüzden artık iman etmezler.

[8] Biz, onların boyunlarına, çenelerine kadar varan halkalar geçirmişizdir; bu itibarla başları kalkıktır.

[9] Önlerine bir set arkalarına da bir set çekmiş ve böylece onları örtmüşüzdür; bu yüzden artık görmezler.

[10] Onları korkutsan da korkutmasan da birdir; yine iman etmezler.

[11] Sen ancak, Kur'an'a uyan ve görmeden Rahmân'dan korkan kimseleri uyarabilirsin; onları, mağfiretle ve bol mükafatla müjdele.

[12] Bütün ölüleri diriltecek olan, işledikleri amelleri ve bıraktıkları eserleri yazan elbette biziz. Her şeyi biz, apaçık bir kütükte saymışızdır.

Fâtır suresinin 37. ayetinde de işaret olunduğu gibi, kafirler, cehennem ateşinde, dünyada işledikleri kötü amellerinin cezasını çekmeye başlayınca, büyük bir pişmanlık içerisinde bütün güçleriyle bağırmaya başlarlar ve dünyaya geri dönüp salih ameller veya daha iyi ve faydalı işler işledikten sonra Ahiret yurduna gelmek istediklerini söylerler. Ancak onların bu feryatları artık hiçbir işe yaramaz; çünkü Ahiret'e göçtükten sonra dünyaya dönüş mümkün değildir. Üstelik onlara bir uyarıcı da gelmiş ve onları, Allah'ın hak olan yoluna girmedikleri takdirde, başlarına gelecek cehennem azabıyla uyarmış, ayrıca bu uyarıcı, her hususu yeterince açıklayan bir de Kitap getirmişti. Bunu kendileri de çok iyi biliyorlardı. Zira yine Fâtır suresinin 42. ayetinde ifade edildiği gibi, onlar *"Bütün güçleriyle Allah'a yemin etmişlerdi: Eğer kendilerine bir uyarıcı gelecek*

olursa, doğru yolda olan milletlerin içinde en doğru yola girenlerden biri olacaklardı. Fakat kendilerine bir uyarıcı gelince de bu, haktan uzaklaşmalarını, yeryüzünde büyüklük taslamalarını ve kötü tuzaklar kurmalarını artırmaktan başka bir fayda sağlamadı..." İşte bu uyarıcı, Allah Teâlâ'nın, Yâsîn suresinin ilk ayetlerinde, Kur'an-ı Hakim üzerine kasem ederek haber verdiği son Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.) idi. Bu ayetlerinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[1] Yâsîn.

[2-6] (Ey Muhammed!) Daima galip ve çok merhametli olan Allah'ın indirdiği Kur'an-ı Hakim'e yemin ederim ki sen, daha önce ataları uyarılmayan ve bu yüzden gaflet içinde bulunan bir kavmi uyarman için dosdoğru bir yol üzere gönderilmiş bir Peygambersin.

[7] Şurası muhakkaktır ki onların çoğu hakkındaki hüküm kesinleşmiştir; bu yüzden artık iman etmezler.

1-6 *Yâsîn* suresi de hurûf-ı mukattaa denilen birleşik harflerle başlamış ve bu harflerle başlayan diğer sure başlarında da açıkladığımız gibi, bu harfleri takiben Kitap'tan, yani Kur'an'dan sözedilmiş ve Kitab'ı okuyan kimse, Kur'an karşısında bu harflerle uyarılarak ondan, bütün dikkatini, bu harfleri takip eden ibare üzerinde toplaması istenmiştir. Bilinen bir gerçektir ki Kur'an-ı Kerim, herhangi bir kimse tarafından yazılmadığı gibi, âlemlerin Rabbi tarafından bir Peygamber olarak gönderilen ve onu insanlara tebliğ etmekle görevlendiren Hazreti Muhammed (sas.) tarafından da yazılıp tasnif edilmiş bir kitap değildir. Nitekim 5. ayette de bu husus açık bir şekilde ifade edilmiş ve Kur'an-ı Hakim'in, Aziz ve Rahim olan Allah tarafından, daha önce atalarına hiçbir uyarıcı gönderilmemiş olan ve bu yüzden gaflet içinde bulunan Arapları uyarması için aralarından seçilen ve Peygamber olarak görevlendirilen Hazreti Muhammed (sas.)'e indirilmiş bir Kitap olduğu beyan edilmiştir. İşte Allah Teâlâ, yukarıdaki ayet-i kerimesinde, içi hikmet dolu Kur'an-ı Kerim'e kasem etmiş ve Hazreti Muhammed (sas.)'in, Allah'ın tayin ve tespit ettiği dosdoğru bir yol üzerinde olan gerçek bir Peygamber olduğunu açık ve kesin bir ifadeyle beyan etmiştir. Bu Peygamber'in görevi ise, yine ayet-i kerimelerde açıklandığı gibi, daha önce kendilerine hiçbir Peygamber gönderilmemiş olan ve bu yüzden gaflet içinde bulunan kavmini uyarmak ve onu, Kur'an-ı Hakim ile tayin ve tespit olunan hak yola davet etmektir. İşte bu manada Allah Teâlâ, Şûrâ suresinin 52-53. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"...O Kitab'ı, kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle hidayet edeceğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz sen de bu Kitap vasıtasıyla insanları dosdoğru yola iletiyorsun. Hem de göklerde ve yerde bulunan her şeyin sahibi olan Allah'ın yoluna.. Bilesiniz ki bütün işler Allah'a varır."*.

Kur'an-ı Kerim'in Hazreti Muhammed (sas.)'e gönderilişinin en önemli sebeplerinden biri, daha önce kendilerine hiç Peygamber gönderilmemiş olması dolayısıyla gaflet içinde bulunan ve Allah, Peygamber ve kitap tanımayan Arap kavmini uyarmak ve o Kitap vasıtasıyla onları Allah'ın hak olan yoluna davet etmektir. Burada şu hususu özellikle belirtmek gerekir ki ayet-i kerimede daha önce uyarılmamış olan Arap kavminden sözedilip Peygamber'in de bu kavme gönderildiğinin zikredilmesi; fakat diğer kavimlerden hiç sözedilmemiş olması, uyarıcı Peygamber'in yalnız Araplara gönderildiğini beyan etmek için değildir. Zira Kur'an-ı Kerim'in diğer surelerinde yer alan ayetlerden de anlaşıldığı gibi, Hazreti Muhammed (sas.), yalnız Arap kavmine değil; fakat bütün insanlara gönderilmiş bir Peygamber'dir. Nitekim Â'râf suresinin 158. ayetinde Allah Teâlâ, Peygamberi'ne hitapla şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed! Bütün insanlara) de ki: "Ey insanlar! Ben, sizin hepinize birden, göklerin ve yerin hükümranlığı kendisine ait olan Allah'ın Peygamberiyim..."*

Hazreti Peygamber de, Buhârî (*Sahih*, I. 86; 113), Müslim (*Sahih*, I. 370) ve Nesâ'î (*Sünen*, I. 210) tarafından Câbir İbn Abdillah'tan (ra) nakledilen bir hadisinde şöyle buyurmuştur: *"Benden evvel hiç kimseye verilmeyen beş şeyin hepsi bana verilmiştir: Her Peygamber, özellikle kendi kavmine gönderilirken, ben kırmızı siyah bütün insanlara gönderildim..."* Şu var ki yukarıdaki ayet-i kerimelerde yalnız Arap kavminden sözedilmesi ve hitabın onlarla ilgili olması dolayısıyla, Hazreti Muhammed (sas.)'in onlara gönderilmiş bir Peygamber olduğu zikredilmekle yetinilmiş, diğer kavimlerden söz edilmemiştir.

7 Daha önce kendilerine hiçbir uyarıcı gelmemiş olan Arap kavmi ve özellikle Mekkeli müşrikler, Fâtır suresinin 42. ayetinde de açıklandığı gibi, kendilerine bir uyarıcı geldiği takdirde, ona uyarak doğru yola gireceklerine dair bütün güçleriyle Allah'a yemin etmiş olmalarına rağmen, Hazreti Muhammed (sas.) uyarıcı bir Peygamber olarak Rabbi tarafından gönderilince, onların büyük bir kısmı, onu yalancılıkla suçlamışlar ve ondan yüz çevirmişlerdir. Bu davranışları sebebiyle de haklarındaki azap hükmü kesinleşmiştir. Zira onların, uyarıcı olarak gönderilen Hazreti Peygamber'e iman etmeyecekleri ve küfür üzere ölecekleri, Allah Teâlâ'nın ezelî ilminde vardı ve kendi katındaki kitapta yazılı idi.

[8] Biz, onların boyunlarına, çenelerine kadar varan halkalar geçirmişizdir; bu itibarla başları kalkıktır.

[9] Önlerine bir set, arkalarına da bir set çekmiş ve böylece onları örtmüşüzdür; bu yüzden artık görmezler.

[10] Onları korkutsan da korkutmasan da birdir; yine iman etmezler.

[11] Sen ancak, Kur'an'a uyan ve görmeden Rahmân'dan korkan kimseleri uyarabilirsin; onları, mağfiretle ve bol mükafatla müjdele.

[12] Bütün ölüleri diriltecek olan, işledikleri amelleri ve bıraktıkları eserleri yazan elbette biziz. Her şeyi biz, apaçık bir kütükte saymışızdır.

8 Mekkeli müşriklere bir uyarıcı gönderilmiş olsa bile, onların küfür üzerinde direnmelerinin ve iman etmeyecek olmalarının sebebi, Allah Teâlâ'nın, onların boyunlarına çenelerine kadar varan halkalar geçirmiş olması ve bu yüzden başlarının kalkık durması idi.

9 Ayrıca önlerinden ve arkalarından da birer set çekmiş ve görmelerini engelleyecek şekilde onları örtmüştür. Kısaca ifade etmek gerekirse, onların hakkı görmelerine ve ona yönelmelerine engel olmuştur. Burada şu hususu açıkça belirtmek gerekir ki Allah Teâlâ'nın kafirlerin boyunlarına halkalar geçirmesi, önlerine ve arkalarına da birer set çekmesi, iman etmek istedikleri halde onların imanlarına engel olmak için değildir. Zira Allah, hiç kimseyi cebirle veya zorla imandan uzaklaştırıp küfre yöneltmez. Aksine bazı kulları, kendi irade ve ihtiyarlarıyle küfre yönelirler ve bütün uyarıları kulak ardı ederek küfür üzerinde direnirler. Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Allah Teâlâ, ezelden beri onların kendi istekleriyle bu tercihlerini ve inat ederek bundan hiçbir dönüş yapmıyacaklarını bildiği için, onları kendi istedikleri yere bağlar ve oradan sapmalarını önler. Bu, aynı zamanda, yukarıdaki ayet-i kerimede de zikredildiği gibi, onlar hakkındaki azap hükmünün kesinleşmiş olması manasındadır.

10 Bu itibarla onları, küfürleri dolayısıyla üzerlerine inecek azabı haber vererek korkutsan da korkutmasan da birdir; onlar yine de iman etmezler; çünkü küfür üzerinde direnmeye kararlıdırlar. Allah Teâlâ, Bakara suresinin 6. ayetinde aynı manada *"Küfredenleri (başlarına gelecek tehlikeyi haber vererek) korkutsan da korkutmasan da (onlar için) birdir; (yine de) inanmazlar."* buyurduğu gibi, Yunus suresinin 96-97. ayetlerinde de *"Üzerlerine Rabbinin (azap) sözü gerçekleşmiş olanlar, kendilerine bütün mucizeler gelmiş olsa bile, o acı azabı görmedikçe, yine de iman etmezler."* buyurmuştur. Allah Teâlâ'nın bu manada ge-

len ayetlerinde, sevgili Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)için bir teselli manâsı bulunduğuna şüphe yoktur. Çünkü Hazreti Peygamber, Kur'an-ı Kerim'in muhtelif surelerinde de ifade edildiği gibi, kavmine çok düşkündü ve bütün uyarılarına rağmen kavminden pek çok kimsenin imana yanaşmaması, onun aşırı derecede üzülmesine sebep oluyordu. Nitekim Allah Teâlâ, Kehf suresinin 6. ayetinde *"Demek onlar, Kur'an'a inanmazlarsa, arkalarından üzülerek kendini helak edeceksin."*; Şuarâ suresinin 3. ayetinde de *"İman etmiyorlar diye neredeyse kendini mahvedeceksin."* buyurmuş ve kavminin inançsızlığı karşısında Hazreti Peygamber'in büyük üzüntüsünü açıklamıştır. Ne var ki küfredenler karşısında Hazreti Peygamber'in yapabileceği hiçbir şey yoktu; çünkü küfür yolunu onlar kendileri seçmişler ve bunun cezasını da elbette kendileri çekeceklerdi. Hazreti Peygamber'in görevi, Rabbinden aldığı uyarıları sadece onlara duyurmak ve onları Allah'ın hak olan yoluna davet etmekti. Ne var ki Bakara suresinin 7. ayetinde de ifade edildiği gibi, onların hiçbir zaman iman etmiyeceklerini ezelden beri bilen *"Allah, onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiş, gözlerine de perde çekmiştir. Onlar için büyük azap vardır."*. Bu itibarla onların, Hazreti Peygamber'in uyarılarından ders almaları ve onun davetine icabet etmeleri, asla mümkün değildir. Kısacası Hazreti Peygamber, küfründe direnen hiç kimseyi uyaramaz, hakka davetini hiç kimseye duyuramaz.

11 O ancak, Rabbinin kendisine indirdiği Kur'an'a Allah'ın Kitabı olarak inanan ve onun içindeki emir ve nehiyleri, Allah'ın emir ve nehiyleri kabul ederek onları aynen uygulayan kimselerle, Allah'ı görmedikleri halde O'nun ikabından korkan kimseleri uyarabilir. Bu itibarla sevgili Peygamberi'ne şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! İşte böyle müminleri, Allah'ın mağfireti ve bol mükafatı ile müjdele. Zira Allah, mümin kullarından istemeyerek de olsa günah işleyen, sonra da tövbe eden kimselere karşı son derece bağışlayıcıdır; iyilik edenlere karşı da mükafatı boldur.

12 Zira ölümünden sonra bütün insanları dirilterek huzurunda toplayacak, sonra da işledikleri iyi ve kötü amelleriyle cezalandıracak olan yalnız Allah Teâlâ'dır. Nitekim Hazreti Peygamber de Müslim (*Sahih*, II. 705) tarafından nakledilen bir hadisinde şöyle buyurmuştur: *"Her kim kendisine iyi bir sünnet (yol veya âdet) edinirse, onun ve onunla amel edecek olanların sevabı o kimseye ait olur. Kim de kötü bir yol edinirse, onun ve onunla amel edecek olanların günahı da o kimseye ait olur."*. Yine Müslim (*Sahih*, III. 1255) tarafından nakledilen başka bir hadisi de şöyledir: *"İnsan öldüğü zaman, kendisinden bütün amelleri kesilir; yalnız üç şeyden devam eder (ve ona sevap kazandırır): Sadaka-i cariyeden, kendisiyle faydalanılan ilimden, kendisi için dua eden hayırlı evlattan."*. Bilinen bir gerçektir ki ölüm, hiç kimsenin inkâr edemeyeceği bir takdir-i İlahîdir. Ne kadar uzun yaşamış olursa olsun, sonunda dünyayı terketmek insanoğlunun kaderi olunca, terkettiği dünyada yokluğu ile unutulmak da bu kaderin bir neticesi olarak tezahür eder. Nitekim birçok kimse, daha ruhunun Rabbine ulaştığı saatte unutulmuş, arkada kendisine delalet edecek bir eser de bırakmadığı için unutuluşu ebedi olmuştur.

Ölüm, insan için dünya hayatının sonu olmakla beraber, Ahiret hayatının da başlangıcıdır. Ahiret hayatı ise, sonu gelmeyen bir hasat devridir ki insan için dünyada ekip diktiklerinin meyvesini bu devrede biçip toplamak mukadderdir. İyi ve faydalı olan hasat, insanın dünyada iken mümin ve müslim olarak kendi elinin emeğini yemesi ve çeşitli şekillerde kendisine sevap kazandıracak hayır ve hasenatta bulunması ile mümkündür. Ancak ölüm de ekip dikme devrinin son bulması, yahut insanın hayır ve hasenatla geçirdiği ömrünün sona ermesidir. Bu ömrün bitişiyle hayır ve hasdenat da fiilen sona ermiş olur. Artık insan için, bunların meyvesi olan ecir ve se-

vabı beklemekten başka yapacak iş kalmamıştır. Ne var ki insan, maruf deyimi ile, dünyada ne ekti ise, Ahiret'te de onu biçer. Zelzele suresinin 7-8. ayetlerinde de ifade edildiği gibi, *"Zerre miktarı hayır işleyen onun karşılığını görür; zerre miktarı şer işleyen de bunun karşılığını görür."*. Bununla beraber Hazreti Peygamber, biraz önce zikrettiğimiz bir hadis-i şerifinde, bu kaidenin istisnasını göstermiş ve üç çeşit hayırlı işten birini dünyasında işleyen Müslümanları tebşir ederek, bunların, işledikleri bu işlerden dolayı, öldükten sonra bile sevap kazanmaya devam edeceklerini haber vermiştir. İşte, yukarıdaki ayet-i kerimede Allah Teâlâ'nın "...İşledikleri amelleri ve bıraktıkları eserleri yazan elbette biziz..." sözündeki eserler, insana Ahiret'te de sevap kazandıran bu çeşit eserlerdir. İnsanın gerek işlediği ameller olsun gerekse bırakıp da Ahiret'te kendisine sevap kazandıran eserler olsun, bunların hiçbirisi Allah indinde zayi olmaz. Her şey, O'nun katındaki Levh-i Mahfuz'da veya bir kitapta yazılıdır ve Allah Teâlâ, bunların hepsini bilir.

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا اَصْحٰبَ الْقَرْيَةِ اِذْ جَآءَهَا الْمُرْسَلُوْنَ ﴿١٣﴾ اِذْ اَرْسَلْنَآ اِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوْهُمَا
فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوْٓا اِنَّآ اِلَيْكُمْ مُّرْسَلُوْنَ ﴿١٤﴾ قَالُوْا مَآ اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا ۙ وَمَآ اَنْزَلَ الرَّحْمٰنُ مِنْ شَيْءٍ ۙ
اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا تَكْذِبُوْنَ ﴿١٥﴾ قَالُوْا رَبُّنَا يَعْلَمُ اِنَّآ اِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُوْنَ ﴿١٦﴾ وَمَا عَلَيْنَآ اِلَّا الْبَلٰغُ الْمُبِيْنُ ﴿١٧﴾
قَالُوْٓا اِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ ۖ لَئِنْ لَّمْ تَنْتَهُوْا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُمْ مِّنَّا عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿١٨﴾ قَالُوْا طَآئِرُكُمْ مَّعَكُمْ ۗ اَئِنْ
ذُكِّرْتُمْ ۗ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُوْنَ ﴿١٩﴾ وَجَآءَ مِنْ اَقْصَا الْمَدِيْنَةِ رَجُلٌ يَّسْعٰى قَالَ يٰقَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِيْنَ ۙ
﴿٢٠﴾ اِتَّبِعُوْا مَنْ لَّا يَسْـَٔلُكُمْ اَجْرًا وَّهُمْ مُّهْتَدُوْنَ ﴿٢١﴾ وَمَا لِيَ لَآ اَعْبُدُ الَّذِيْ فَطَرَنِيْ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ
﴿٢٢﴾ ءَاَتَّخِذُ مِنْ دُوْنِهٖٓ اٰلِهَةً اِنْ يُّرِدْنِ الرَّحْمٰنُ بِضُرٍّ لَّا تُغْنِ عَنِّيْ شَفَاعَتُهُمْ شَيْـًٔا وَّلَا يُنْقِذُوْنِ ۗ ﴿٢٣﴾ اِنِّيْٓ اِذًا
لَّفِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٢٤﴾ اِنِّيْٓ اٰمَنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُوْنِ ۗ ﴿٢٥﴾ قِيْلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ ۗ قَالَ يٰلَيْتَ قَوْمِيْ يَعْلَمُوْنَ ۙ ﴿٢٦﴾
بِمَا غَفَرَ لِيْ رَبِّيْ وَجَعَلَنِيْ مِنَ الْمُكْرَمِيْنَ ﴿٢٧﴾

[13] (Ey Muhammed!) Kendilerine elçiler gelen kasaba halkını, onlara misal olarak anlat.

[14] Hani kendilerine iki elçi göndermiştik de her ikisini de yalanlamışlar, bunun üzerine biz de üçüncü bir elçiyle teyit etmiştik. Elçiler demişlerdi ki: "Biz size gönderilmiş elçileriz.".

[15] Onlar da şöyle demişlerdi: "Siz de bizim gibi insanlardan başka bir şey değilsiniz. Rahmân hiçbir şey indirmemiştir. Siz, sadece yalan söylüyorsunuz.".

[16] Elçiler ise demişlerdi ki: "Rabbimiz bilir ki biz, size gönderilmiş elçileriz.".

[17] "Bize düşen, apaçık tebliğden başka bir şey değildir.".

[18] Onlar da şöyle demişlerdi: "Sizin yüzünüzden bize uğursuzluk geldi. Eğer buna son vermezseniz, sizi mutlaka taşa tutacağız ve size bizden mutlaka acı bir azap dokunacaktır.".

[19] Elçiler de demişlerdi ki: "Sizin uğursuzluğunuz, sizin kendinizdendir; size öğüt verildiği için mi? Hayır; aslında siz, isyanda aşırı giden bir kavimsiniz.".

[20] Şehrin çok uzak bir yerinden koşarak bir adam gelmiş ve "Ey kavmim, elçilere uyun." demişti.

[21] "Sizden hiçbir ücret istemeyen kimselere uyun; onlar, doğru yolda olan kimselerdir.".

[22] "Sonra, beni yaradana, ben neden kulluk etmeyeyim? Nasıl olsa O'na döndürüleceksiniz.".

[23] "O'ndan başkalarını hiç kendime İlah edinir miyim? Rahmân bana bir zarar vermek isterse, onların şefaatleri bana hiç fayda sağlamaz ve beni de kurtaramazlar.".

[24] "İşte o zaman ben, apaçık bir sapıklık içinde olurum.".

[25] "Ben, sizin Rabbinize iman ettim; bu itibarla beni dinleyin.".

[26-27] (İşte bu elçiye, kıyamette) "Cennete gir." denir. O da der ki: "Keşke kavmim, Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikrama mazhar olan kimselerden kıldığını bilseydi.".

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, küfür üzerinde direnen Arap müşriklerin halini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, ifrat derecedeki küfürleri ve Allah'ın hak yoluna davet eden elçileri yalanlamalarıyla müşrik Araplara benzeyen bir kasaba halkını onlara misal olarak zikretmiştir. Müfessirlerin çeşitli haberlere istinaden açıkladıklarına göre, bu kasaba, Suriye'nin kuzeyinde yer alan Antakya olup, halkı da, kendilerini hakka davet eden elçileri yalanlamış olmaları dolayısıyla Allah Teâlâ tarafından tek bir sayhada helak edilmiştir. Yukarıdaki ayet-i kerimelerde, müşrik Araplara Antakya halkı misal gösterilerek, siz de onlar gibi küfür üzerinde direnip büyüklendiğiniz ve bu halinizi devam ettirdiğiniz takdirde, onların helaki gibi sizin helakiniz de kolay olacaktır, denilmiştir. İşte bu manada Allah Teâlâ buyurmuştur ki:

[13] (Ey Muhammed!) Kendilerine elçiler gelen kasaba halkını, onlara misal olarak anlat.

[14] Hani kendilerine iki elçi göndermiştik de, her ikisini de yalanlamışlar, bunun üzerine biz de üçüncü bir elçiyle teyit etmiştik. Elçiler demişlerdi ki: "Biz size gönderilmiş elçileriz.".

[15] Onlar da şöyle demişlerdi: "Siz de bizim gibi insanlardan başka bir şey değilsiniz. Rahmân hiçbir şey indirmemiştir. Siz, sadece yalan söylüyorsunuz.".

[16] Elçiler ise demişlerdi ki: "Rabbimiz bilir ki biz, size gönderilmiş elçileriz.".

[17] "Bize düşen, apaçık tebliğden başka bir şey değildir.".

13 Allah Teâlâ, Peygamberi'ne hitap etmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Seni yalanlayan, senin davetine icabet etmeyen ve kendilerine okuduğun Kur'an'ı da eskilerin masalları diyerek alaya alan kavmine, kendilerine gönderilen üç Allah elçisini yalanlayan Antakya halkının kıssasını misal olarak anlat. Zira bu kasaba halkıyla senin kavmin arasında, kendilerine gönderilen elçileri yalanlayıp onlardan yüz çevirmek ve onların davetine icabet etmemek yönünden tam bir benzerlik vardır.

Ayet-i kerimede, elçi gönderilen kasabadan *karye* olarak sözedilmiş, fakat bu karyenin neresi olduğu açıklanmamıştır. Ancak bazı farklı görüşler ileri sürülmüş olsa bile, müfessirlerin büyük çoğunluğu, bu karyenin Antakya olduğu görüşünde birleşmiştir. Antakya halkına gönderilen üç elçi ise, İbn Abbâs'a ve yine müfessirlerin çoğunluğuna göre, İsa'nın (as) ashabından veya ha-

varilerinden olup dinini tebliğ etmek üzere onun tarafından gönderilmişlerdi.

14 Bidayette İsa (as), Rabbinin emriyle Antakya halkına iki elçi göndermişti. Ne var ki halk, gelen elçileri hemen yalanlamış ve onların davetine hiç itibar etmemişti. Bunun üzerine Allah Teâlâ, iki elçiye destek olması ve onları teyit etmesi için, yine İsa (as) vasıtasıyla üçüncü bir elçi daha göndermişti. Elçiler biraz daha kuvvetlenmiş olarak Antakya halkını Allah'ın dinine davet etmişler ve onlara şöyle demişlerdi: Biz, gökleri, yeri ve sizi hiç yoktan yaratan Allah tarafından size gönderilen elçileriz. O, öyle bir Allah ki O'nun ne benzeri ve ne de ortağı vardır. O'ndan başka İlah yoktur; bu itibarla, kendi ellerinizle imal edip İlah edindiğiniz sonra da ibadet ettiğiniz, size hiçbir faydası da zararı da dokunmayan putlara ibadeti terkedin ve kendisinden başka İlah olmayan Allah'a ibadet edin.

15 Ne var ki elçilerin bu sözleri, Antakya halkını tatmin etmemiş ve elçilere şöyle demişlerdi: Siz de bizim gibi insandan başka bir şey değilsiniz. Biz nasıl yiyip içiyor ve sokaklarda gezip dolaşıyorsak, siz de bizim gibi yiyor, içiyor ve sokaklarda gezip dolaşıyorsunuz. Sizin bizden farklı olarak ne gibi bir özelliğiniz veya bize üstünlüğünüz var ki Allah size Peygamberlik vermediği ve kitap da indirmediği halde, kendinizi bize Allah'ın elçileri olarak tanıtıyor, sonra da bizi yönlendirmek için bir takım emirler veriyorsunuz? Biz sizi, Peygamber olarak değil, fakat mahiyetini bilmediğimiz bazı çıkarlar uğruna yalan söyleyen kimseler olarak görüyoruz.

16 Elçiler de onların bu sözlerine cevap vererek şöyle demişlerdir: Allah, çok iyi biliyor ki biz O'nun size gönderdiği elçileriz. Eğer biz, sizin iddia ettiğiniz gibi Allah'a yalan söylemiş olsaydık, bunu da bilir ve bizi en şiddetli bir şekilde cezalandırırdı. Halbuki O, bizi desteklemekte ve size karşı yürütmek istediğimiz işlerimizde bize yardım etmektedir. Akibetin kimin olacağını siz de mutlaka öğreneceksiniz. Bu, tıpkı Allah Teâlâ'nın, Ankebut suresinin 52. ayetindeki şu beyanı gibidir: *"De ki: "Benimle sizin aranızda şahit olarak, göklerde ve yerde olan her şeyi, batıla inananları ve Allah'ı inkâr edenleri bilen Allah yeter.". İşte, hüsrana uğrayacak olanlar bunlardır.".*

17 Daha sonra elçiler, görevlerinin mahiyetini açıklamışlar ve şöyle demişlerdir: Allah, bizimle size ne göndermişse, görevimiz, onu size tebliğ edip sizi Allah'ın hak olan yoluna davet etmektir. Bunun dışında bizim yapacağımız başka bir şey yoktur. Eğer bizi dinler ve bu davetimize icabet ederseniz, dünya ve Ahiret saadetine erenlerden olursunuz. Yok eğer bizi yalanlamanıza devam eder ve bizden yüz çevirirseniz, bu davranışınızın cezasını da mutlaka çekersiniz.

[18] Onlar da şöyle demişlerdi: "Sizin yüzünüzden bize uğursuzluk geldi. Eğer buna son vermezseniz, sizi mutlaka taşa tutacağız ve size bizden mutlaka acı bir azap dokunacaktır.".

[19] Elçiler de demişlerdi ki: "Sizin uğursuzluğunuz, sizin kendinizdendir; size öğüt verildiği için mi? Hayır; aslında siz, isyanda aşırı giden bir kavimsiniz".

18 Ne var ki kasaba halkı, elçilerin bu sözleri karşısında inkârcı davranışlarını devam ettirmişler ve onları ağır bir şekilde tehdit ederek şöyle demişlerdir: Sizin yüzünüzden başımıza büyük bir uğursuzluk geldi. Bu itibarla, sizden bize en ufak bir hayrın geleceğini ve hayatımızda bir takım iyiliklerin olacağını hiç zannetmiyoruz. Aksine siz, halkımızın arasına fesad soktunuz ve bizi birbirimize düşürdünüz. Eğer buraya gelip sürdürmeye çalıştığınız bu işten bir ân önce vazgeçmezseniz, ölünceye kadar sizi taşlayacağız; yahut acı bir azab altında sizi süründüreceğiz.

19 Elçiler, onların bu sözlerine karşılık şu cevabı vermişlerdir: Sizin uğursuzluğunuz sizinledir ve sizin kendinizden kaynaklanmaktadır; yoksa sizin iddia ettiğiniz gibi bizden değildir.

Allah'ı inkâr edip başkalarını O'na ortak koşanlar sizlersiniz. Biz ise, size öğüt veriyor ve sadece Allah'ı İlah olarak tanımanızı ve yalnız O'na ibadet etmenizi istiyoruz. Uğursuzluk, bizim sizi Allah'ın tevhidine davet etmemizde mi? Hayır; aslında siz, hakka karşı gelmekte haddi aşan ve sapıklıkta çok ileri giden bir kavimsiniz. İşte, başınıza gelen her çeşit uğursuzluğun sebebi de, sizin bu çeşit hallerinizdir.

Kasaba halkının bu durumu, A'râf suresinin 131 inci ayetinde tavsif edilen Firavun kavminin durumuna benzemektedir. Bu ayette de Allah Teâlâ, şöyle buyurmuştur: *"Kendilerine bir iyilik geldiği zaman, "bu bizden" diyorlar; kendilerine bir kötülük isabet edince de, Musa'nın ve onunla beraber olanların uğursuzluğuna yoruyorlardı. Oysa iyice bilinmelidir ki, onların uğursuzluğu Allah katındadır; fakat çokları bilmezler"*. Keza Salih kavminin durumu da bunun bir benzeridir. Allah Teâlâ, Neml Suresinin 47 nci ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"(Kavmin ileri gelenleri) demişlerdi ki: "Senin ve seninle birlikte olanların yüzünden başımıza uğursuzluk geldi". Salih de demişti ki: "Sizin uğursuzluğunuz, Allah katındadır. Zaten siz, (Allah tarafından) sınanmakta olan bir kavimsiniz."*.

[20] Şehrin çok uzak bir yerinden koşarak bir adam gelmiş ve "Ey kavmim, elçilere uyun." demişti.

[21] "Sizden hiçbir ücret istemeyen kimselere uyun; onlar, doğru yolda olan kimselerdir.".

[22] "Sonra, beni yaradana, ben neden kulluk etmeyeyim? Nasıl olsa O'na döndürüleceksiniz.".

[23] "O'ndan başkalarını hiç kendime İlah edinir miyim? Rahmân bana bir zarar vermek isterse, onların şefaatleri bana hiç fayda sağlamaz ve beni de kurtaramazlar.".

[24] "İşte o zaman ben, apaçık bir sapıklık içinde olurum.".

[25] "Ben, sizin Rabbinize iman ettim; bu itibarla beni dinleyin.".

20 Allah Teâlâ, kasaba halkının küfür üzerindeki direnişini ve kendilerini doğru yola davet etmek için gönderilen üç elçiyi öldürmeye varacak kadar takındıkları sert tavrı açıkladıktan sonra, elçileri desteklemek için ortaya çıkan bir adamdan söz etmiş ve şöyle buyurmuştur:

Kafir kasaba halkı ile, onları Allah'ın hak olan yoluna davet etmek için gönderilen üç elçi arasındaki münakaşalar şiddetlenerek devam ederken, kasabanın uzak semtlerinden bir adam koşarak gelmiş ve kasaba halkına, elçilerin sözlerini dinlemeleri ve gösterdikleri yolda gitmeleri için tavsiyelerde bulunmuştur. Kur'an-ı Kerim'de, bu adamın kimliği hakkında herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Müfessirler, bu adamın kimliğiyle ilgili değişik isimler zikretmişlerse de üzerinde en çok durulan isim Habib en-Neccâr'dır. Habib, kasabaya gelen elçilerden ve kasaba halkının onları taşlayarak öldürmeye kalkışmasından haberdar olunca, hemen şehre koşturmuş ve onlara hitap ederek şöyle demiştir: Ey kavmim! Sizi dalaletten kurtarmak için gelen bu Allah elçilerine uyun.

21 Onlar, size tutacağınız doğru yolu gösterirken, sizden herhangi bir ücret de istemiyorlar. Sizi bu yola davetlerinde son derece samimidirler ve kendileri de dosdoğru yol üzerindedirler. Bu itibarla onlara güvenin ve kendisinden başka İlah olmayan Allah'ın ibadetinde onlara uyun.

22 Ben yokken var edip yaratan, sonra büyütüp yetiştiren ve dosdoğru yola hidayet eden Allah'a kulluk etmeme engel olan ne vardır ki O'nu bırakıp bana faydası da zararı da dokunmayacak olan birtakım putları kendime İlah edineyim ve onlara ibadet edeyim? Sizin için de durum benim durumumdan farklı değildir. Bu itibarla İlah edindiğiniz putları terkedip yalnız sizi yaratan Allah'a kulluk edin. Kıyâmet günü nasıl olsa O'na döndürülecek ve dünyada işlediğiniz iyi ve kötü amelleriniz sebebiyle yalnız O'nun tarafından cezalandırılacaksınız. Dünyada iken ha-

yır işlemişseniz, onun mükafatını görecek, şer işlemişseniz onun da cezasını çekeceksiniz.

23 Ben, bu gerçekleri bilip dururken, Allah'ı bırakıp da faydası da zararı dokunmayacak olan birtakım putları hiç İlah edinir ve onlara ibadet eder miyim? Böyle bir şey yapmaya kalkışsam, sonra da Allah bana bir zarar vermek istese, İlah edinip ibadet ettiğim bu İlahlardan hangisi beni Allah'ın azabından kurtarabilir; yahut hangisinin şefaati bana bir fayda sağlar? Yunus suresinin 107. ayetinde de açıkça ifade edildiği gibi, *"Eğer Allah sana bir sıkıntı verirse, yine O'ndan başka o sıkıntıyı giderecek yoktur..."*

24 İşte ben, Allah'ı bırakıp da bana hiçbir faydası dokunmayacak olan putları İlah edinir ve sonra da onlara ibadet etmeye kalkışırsam, gerçekten sapıklık içinde olur ve sapıklardan sayılırım.

25 Bu itibarla ben, sizin de benim de Rabbimiz olan Allah'a iman ettim. Beni dinleyin ve siz de kendisinden başka İlah olmayan Allah'a iman edip yalnız O'na ibadet edin.

26 Şehrin uzak semtlerinden koşarak gelen adamın şehir halkına tavsiyeleri bundan ibarettir. İbn Abbâs (ra) ve diğer bazı sahabilerden gelen rivayetlerde açıklandığına göre, kavmine bu tavsiyelerde bulunan şahıs veya yukarıda verilen ismiyle Habib en-Neccâr, bu sözleriyle şehir halkını son derece sinirlendirmiş ve bazıları üzerine sıçrayarak onu hemen öldürmüşlerdir. Bazıları da onun taşlanarak öldürüldüğünü ileri sürmüştür. Yine rivayet olunduğuna göre, Habib taşlanırken "Allahım, kavmime hidayet et; onlar bilmiyorlar.", demiş ve bunları söylediği sırada da Rabbinin rahmetine kavuşmuş, ona *"Cennete gir."* denilmiştir.

27 Kavminin hidayete ermesini istemesi ve onları böyle bir neticeye ulaştıracak tavsiyelerde bulunurken öldürülmesi dolayısıyla, Habib en-Neccâr'a Rabbi tarafından *"Cennete gir"* denilerek ikrama mazhar olan kimselerden kılınması, onu son derece memnun etmiş ve keşke kavmim, Rabbimin beni bağışladığını ve ikram edilenlerden kıldığını bilmiş olsaydı, demiştir. Habib en-Neccar'ın böyle bir dilekte bulunması, kavminin Rabbinden nail olduğu büyük mükafatı bilmeleri halinde, elçilerin davetine uymaları ve aynı mükafata nail olarak cennete girmeleri arzusundan kaynaklanıyordu. Bu da onun, kavminin hidayete ermesi hususunda ne kadar çok istekli olduğunu açıkça gösteriyordu.

وَمَآ أَنزَلْنَا عَلَىٰ قَوْمِهِۦ مِنۢ بَعْدِهِۦ مِن جُندٍ مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَمَا كُنَّا مُنزِلِينَ ﴿٢٨﴾ إِن كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَٰحِدَةً
فَإِذَا هُمْ خَٰمِدُونَ ﴿٢٩﴾ يَٰحَسْرَةً عَلَى ٱلْعِبَادِ ۚ مَا يَأْتِيهِم مِّن رَّسُولٍ إِلَّا كَانُوا۟ بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٣٠﴾ أَلَمْ يَرَوْا۟ كَمْ
أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّنَ ٱلْقُرُونِ أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٣١﴾ وَإِن كُلٌّ لَّمَّا جَمِيعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٣٢﴾

[28] Kendisinden sonra, kavmine gökten hiçbir asker indirmemiştik. İndirecek de değildik.

[29] Olduysa bile, sadece tek bir sayha (korkunç ses) olmuş ve işte o zaman da yokolup gitmişlerdi.

[30] Yazıklar olsun o kullara! Kendilerine bir Peygamber gelmeye görsün; onu hemen alaya alırlardı.

[31] Kendilerinden önce nice nesilleri helak ettiğimizi, onların kendilerine bir daha geri dönüp gelmeyeceklerini bimiyorlar mı?

[32] Kıyamet günü hepsi de huzurumuza muhakkak getirileceklerdir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlamak ve onların hakka davetlerini reddetmek hususunda müşrik Araplara benzeyen bir kasaba halkını onlara misal olarak zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Peygamberleri'ni yalanlayan halkın halini beyan etmiş ve bu gibi kavimler hakkında önce dünyevi azap ile başlayan, daha sonra uhrevi cezaya dönüşen akibetlerini açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[28] Kendisinden sonra, kavmine gökten hiçbir asker indirmemiştik. İndirecek de değildik.

[29] Olduysa bile, sadece tek bir sayha (korkunç ses) olmuş ve işte o zaman da yokolup gitmişlerdi.

[30] Yazıklar olsun o kullara! Kendilerine bir Peygamber gelmeye görsün; onu hemen alaya alırlardı.

[31] Kendilerinden önce nice nesilleri helak ettiğimizi, onların kendilerine bir daha geri dönüp gelmeyeceklerini bimiyorlar mı?

[32] Kıyamet günü hepsi de huzurumuza muhakkak getirileceklerdir.

28 Allah Teâlâ, kasaba halkının, şehrin uzak semtlerinden koşarak gelen ve kendilerini küfrü terkederek Allah'ın elçilerine uymaya davet eden Habib en-Neccar'ı öldürmelerinden sonraki hallerini açıklamış ve onları cezalandırmak için üzerlerine meleklerden oluşan bir ordu göndermediğini, göndermeye de gerek bulunmadığını, zira daha önceki benzerlerinde de görüleceği üzere, böyle kavimlerin daha basit yollarla cezalandırıldıklarını beyan etmiştir.

29 Böyle bir kavmin cezalandırılması için tek bir sayha veya korkunç bir ses yeterlidir. Nitekim öyle de olmuş ve kasaba halkı tek bir sayha ile helak edilmiştir.

30 Kendilerine gönderilen Peygamberler'i alaya alan, sonra onları yalanlayıp hak yola davetlerini reddeden, bu yüzden de dünyada ve Ahiret'te en şiddetli azaba müstehak olan şu kasaba halkına yazıklar olsun.

31 Halbuki onların böyle mi yapmaları gerekirdi? Kendilerinden önce gelip geçmiş pek çok nesil de kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlamışlar ve hak yoldan sapmışlardı da Allah'ın üzerlerine indirdiği azap ile helak olup gitmişlerdi. Bunların yeryüzüne bir daha geri dönmeyeceklerini bunlar bilmiyorlar mı idi?

32 Gerçek olan şu ki geçmiş ve gelecek olan bütün milletler, kıyamet günü Allah'ın huzurunda toplanacaklar ve dünyadaki iyi ve kötü amellerinin hesabını mutlaka vereceklerdir. İyi amel sahipleri, amellerinin mükafatını alcakları gibi, kötü amel sahipleri de bu amellerinin cezasını mutlaka çekeceklerdir. Allah Teâlâ'nın, Hûd suresinin 111. ayetinde de buyurduğu gibi, *"Şüphe yoktur ki Rabbin, hepsine, yaptıklarının karşılığını tastamam ödeyecektir. O, onların yaptıklarından hakkıyla haberdardır."*.

وَاٰيَةٌ لَّهُمُ الْاَرْضُ الْمَيْتَةُ ۚ اَحْيَيْنٰهَا وَاَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَاْكُلُوْنَ ﴿٣٣﴾ وَجَعَلْنَا فِيْهَا جَنّٰتٍ
مِّنْ نَّخِيْلٍ وَّاَعْنَابٍ وَّفَجَّرْنَا فِيْهَا مِنَ الْعُيُوْنِ ﴿٣٤﴾ لِيَاْكُلُوْا مِنْ ثَمَرِهٖ ۙ وَمَا عَمِلَتْهُ اَيْدِيْهِمْ ۭ اَفَلَا
يَشْكُرُوْنَ ﴿٣٥﴾ سُبْحٰنَ الَّذِيْ خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْۢبِتُ الْاَرْضُ وَمِنْ اَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُوْنَ
﴿٣٦﴾ وَاٰيَةٌ لَّهُمُ الَّيْلُ ۚ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَاِذَا هُمْ مُّظْلِمُوْنَ ﴿٣٧﴾ وَالشَّمْسُ تَجْرِيْ لِمُسْتَقَرٍّ لَّهَا ۭ ذٰلِكَ تَقْدِيْرُ
الْعَزِيْزِ الْعَلِيْمِ ﴿٣٨﴾ وَالْقَمَرَ قَدَّرْنٰهُ مَنَازِلَ حَتّٰى عَادَ كَالْعُرْجُوْنِ الْقَدِيْمِ ﴿٣٩﴾ لَا الشَّمْسُ يَنْۢبَغِيْ لَهَآ اَنْ

تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا الَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ ۚ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤٠﴾ وَآيَةٌ لَهُمْ أَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلْكِ
الْمَشْحُونِ ﴿٤١﴾ وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ ﴿٤٢﴾ وَإِنْ نَشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُنْقَذُونَ
﴿٤٣﴾ إِلَّا رَحْمَةً مِنَّا وَمَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ ﴿٤٤﴾

33 İşte, ölü yeryüzü onlar için bir delildir: Onu diriltir ve oradan birtakım hububat çıkarırız da ondan yerler.

34-35 Ayrıca orada, meyvelerinden ve ellerinin yetiştirdiklerinden yemeleri için hurma ve üzüm bahçeleri yaratmış ve içlerinde pınarlar fışkırtmışızdır. Yine de şükretmeyecekler mi?

36 Yerin yetiştirdiklerinden, kendilerinden ve daha bilmedikleri şeylerden bütün çiftleri yaratan Allah, noksan sıfatlardan münezzehtir.

37 Gece de onlar için bir delildir. Gündüzü ondan sıyırıp alırız da karanlık içinde kalıverirler.

38 Güneş, kendine ait bir yer çevresinde akar gider. Bu, daima galip olan ve her şeyi hakkıyla bilen Allah'ın takdiridir.

39 Aya da eski hurma salkımının eğri dalı haline gelinceye kadar konaklar tayin etmişizdir.

40 Ne güneşin aya yetişip onunla birleşmesi mümkündür; ne de gecenin gündüzü geçmesi. Hepsi de bir yörüngede yüzerler.

41-42 Zürriyetlerini dolu gemide taşımamız ve kendileri için onun gibi, bindikleri nice şeyler yaratmamız da onlar için bir ayettir.

43 Dilesek, onları suda boğarız da ne kendileri için bir koruyucu bulunur; ne de kendileri kurtulabilirler.

44 Ancak bizden bir rahmet ve bir süreye kadar da yaşatma olmak üzere onları koruruz.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kıyamet günü, gelmiş geçmiş bütün milletlerin hesap ve ceza için Allah'ın huzurunda toplanacaklarını zikrettikten sonra, öldükten sonra yeniden dirilmenin delilleri olarak, yağmurun yağışı ile yeryüzünde bitkilerin yeşermesini, içinde yerden fışkıran pınarları, çeşitli meyveleri ve sebzeleriyle bağ ve bahçelerin çıkmasını, bunları takiben gece ile gündüzün birbirini takip etmesini, güneşin ve ayın birbirlerine yetişmeleri mümkün olmayacak şekilde kendi yörüngelerinde deveranını Allah'ın hudutsuz kudretinin delilleri olarak zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

33 İşte, ölü yeryüzü onlar için bir delildir: Onu diriltir ve oradan birtakım hububat çıkarırız da ondan yerler.

34-35 Ayrıca orada, meyveleriden ve ellerinin yetiştirdiklerinden yemeleri için hurma ve üzüm bahçeleri yaratmış ve içlerinde pınarlar fışkırtmışızdır. Yine de şükretmeyecekler mi?

36 Yerin yetiştirdiklerinden, kendilerinden ve daha bilmedikleri şeylerden bütün çiftleri yaratan Allah, noksan sıfatlardan münezzehtir.

33 İşte, Allah'ın varlığının ve öldükten sonra ölüleri yeniden diriltmek hususunda sahip olduğu o yüce kudretinin en açık ve kesin delili, kurumuş olan yeryüzü üzerine yağmur yağdırarak çeşit çeşit bitkileri bitirmesidir. Nitekim susuzluk sebebiyle kurumuş ve yer yer çatlamış olan toprağın, üzerine yağan yağmurla sulanmasından kısa

bir süre sonra harekete geçerek renkleri ve şekilleri farklı bitkiler bitirdiği görülür. Bu bitkiler arasında hem kullarının hem de hayvanların yedikleri çeşit çeşit hububat ve tohumlar da vardır.

34 Ayrıca Allah Teâlâ, yeryüzünde hurma ve üzüm bağları yaratmış, aralarında da suyundan içmeleri ve bahçelerini sulamaları için pınarlar fışkırtmıştır.

35 Allah Teâlâ'nın hurma ve üzüm bağları yaratmasının başlıca sebebi de, kullarının bu bağlarda yetişen meyvelerden yemeleri ve verdiği bu nimetlere karşılık Rablerine şükretmeleridir. Bu sayısız nimetler karşısında onlar yine de ilgisiz kalıp Rablerine şükretmeyecekler mi?

36 Şunu da hiçbir zaman unutmamak gerekir ki gerek yerde bitirilenlerden gerek insan ve hayvanlardan ve gerekse hiç kimsenin bilmeyip sadece Allah'ın bildiği şeylerden dişi ve erkek çiftleri yaratan Allah, her türlü noksan sıfatlardan münezzeh olup O'nun ortağı ve benzeri de yoktur. Nitekim Allah Teâlâ, Zâriyât suresinin 49. ayetinde bu hususu açık bir şekilde zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"İbret alasınız diye her şeyi çif çift yarattık."*.

[37] Gece de onlar için bir delildir. Gündüzü ondan sıyırıp alırız da karanlık içinde kalıverirler.

[38] Güneş, kendine ait bir yer çevresinde akar gider. Bu, daima galip olan ve her şeyi hakkıyla bilen Allah'ın takdiridir.

[39] Aya da eski hurma salkımının eğri dalı haline gelinceye kadar konaklar tayin etmişizdir.

[40] Ne güneşin aya yetişip onunla birleşmesi mümkündür ne de gecenin gündüzü geçmesi. Hepsi de bir yörüngede yüzerler.

37 Keza Allah Teâlâ'nın hudutsuz kudretinin başka bir delili de gece ile gündüzün yaratılışı ve birbiri arkasına gelişleridir. Â'râf suresinin 54. ayetinde de ifade edildiği gibi, *"...Geceyi, kendisini süratle takip eden gündüzle örten Allah'tır..."* Bu manada Hacc suresinin 61. ayetinde de şöyle buyurulmuştur: *"Allah, geceyi gündüze sokar; gündüzü de geceye sokar..."* Sonra gündüzü geceden sıyırıp alır da her tarafı karanlıklar içinde bırakır. Bunun gibi, geceyi de gündüzden sıyırıp alır ve gündüzün aydınlığını her tarafa yayar.

39 Allah Teâlâ, ay için de belirli konaklar tayin etmiştir. Bu konaklar arasında ay, öyle bir seyir takip eder ki bununla günlerin ve ayların sayısını bilmek mümkün olur. Nitekim bu konuyla ilgili olarak, Allah Teâlâ, Bakara suresinin 189. ayetinde *"(Ey Muhammed!) Sana hilalleri soruyorlar. De ki: Onlar, insanlar için ve hac için vakit ölçüleridir..."* buyurduğu gibi, Yunus suresinin 5. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Güneşi ışık (kaynağı), ayı nur yapan, senelerin sayısını ve hesabı bilmeniz için aya konak yerleri takdir eden O'dur..."* İsra suresinin 12. ayeti de aynı manada gelmiştir: *"Biz, geceyi ve gündüzü iki delil kıldık. Gecenin delilini silip, Rabbinizden rızık istemeniz ve senelerin sayısını ve hesabını bilmeniz için gündüzün delilini aydınlık kıldık. Her şeyi uzun uzun açıkladık."*.

38 Keza güneş de daima galip olan ve ilmiyle her şeyi çepeçevre kuşatan Allah'ın o yüce kudretiyle kendisi için takdir olunan yolda akar gider. Ayet-i kerimede yer alan ve güneşin takip ettiği veya akıp gittiği yol, yahut yörünge manasına gelen *müstekarr* kelimesi, müfessirler arasında iki manada değerlendirilmiştir. Bir görüşe göre kelime, mekanla ilgili olup, dünyanın çok üstünde, fakat Arş'ın altındaki yere delalet eder. İkinci görüşe göre ise, zamanla ilgilidir ve akıp gidişinin son bulacağı vakte delalet eder ki bu da kıyamet günüdür. Gerek mekanla ilgili olsun gerekse zamanla ilgili olsun, güneşin, ayın ve diğer gök cisimlerinin bütün hareketleri, daima galip olan ve ilmi her şeyi çepeçevre kuşatmış bulunan Allah Teâlâ'nın takdiridir. Bu manada, En'âm suresinin 96. ayetinde de şöyle buyurulmuştur: *"Sabahı çıkaran O'dur. Geceyi dinlenme zamanı, güneşi de ayı da hesap ölçüsü yapmıştır. Bu, her şeye mutlak galip olan ve her şeyi hakkıyla bilen Allah'ın takdiridir."*.

Bilindiği gibi ay için tayin edilen bu konaklar 28 adet olup ay her gece bunlardan birine iner.

Eğer bir ay 30 gün ise, iki gece, 29 gün ise, bir gece görünmez. Başlangıçta ışığı çok zayıf olan, sonra artan ve ondördüncü gecesinde de en parlak derecesine ulaşan ayın konaktan konağa geçişi tamamlandığı zaman, eski bir hurma ağacının eğri dalı haline dönüşür.

40 Kendileri için takdir olunan yörüngelerinde seyirlerine devam ederken, ne güneşin aya ne de ayın güneşe yetişmesi ve birbirleriyle bileşmeleri asla mümkün değildir. Çünkü her birinin bir sınırı vardır ve hiçbiri o sınırı aşmaz. Bunun gibi gecenin gündüzü, gündüzün de geceyi geçmesi mümkün değildir. Kısacası güneş ayı takip ettiği gibi, ay da güneşi takip eder. Bu, gündüzün geceyi, gecenin de gündüzü takip etmesi gibidir. Bunlar, birbirlerini takip ederken, aralarında herhangi bir boşluğun meydana gelmesi de mümkün değildir. Kısaca ifade etmek gerekirse, hepsi de kendi başına bir yörüngede yüzerler.

41-42 Zürriyetlerini dolu gemide taşımamız ve kendileri için onun gibi, bindikleri nice şeyler yaratmamız da onlar için bir ayettir.

43 Dilesek, onları suda boğarız da ne kendileri için bir koruyucu bulunur ne de kendileri kurtulabilirler.

44 Ancak bizden bir rahmet ve bir süreye kadar da yaşatma olmak üzere onları koruruz.

41 Keza evlat ve ıyalini, yiyeceklerini, ticaret mallarını ve eşyalarını gemilerde taşımaları için denizi emirlerine amade kılması da Allah Teâlâ'nın hudutsuz kudretinin ve kullarına olan geniş rahmetinin bir delilidir. Nitekim bu konuyla ilgili olarak Allah Teâlâ, Lokmân suresinin 31. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Size delillerini göstermek için, gemilerin denizde Alah'ın nimetiyle gittiğini hiç görmüyor musun? Şüphesiz bunda, çok sabreden ve çok şükreden kimseler için ibretler vardır."*.

42 Allah Teâlâ, bu gemiler gibi yüklerini taşımaları ve yolculuklarında kendilerinden faydalanmaları için başka binekler de yaratmıştır. Nitekim bazılarının, taşıdıkları yükler dolayısıyla kara gemileri olarak tavsif ettikleri develer bunlardandır. İnsanlar, uzun ve yorucu yolculuklarında bu hayvanlarla hem eşyalarını taşımışlar hem de üzerlerine binmişlerdir. Allah Teâlâ, Nahl suresinin 8. ayetinde de bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Atları, katırları ve merkepleri, sizin binmeniz için ve süs olarak yaratmıştır. Daha sizin bilmediğiniz nice şeyleri yaratmaktadır."*.

43 Allah Teâlâ, hudutsuz kudretinin ve kullarına olan geniş rahmetinin delili olmak üzere, denizi onların emrine amade kıldığını ve bu sayede hem çocuklarını hem de eşyalarını ülkeden ülkeye taşıyabildiklerini zikrettikten sonra, onlarla ilgili rahmetinin büyüklüğünü belirtmek için, eğer dileseydik, su üzerinde iken bindikleri gemileri hemen batırır ve onları suda boğardık; bu durumda, ne kendilerini boğulmaktan kurtaracak bir yardımcı bulabilirler ne de kendileri kurtulabilirlerdi, buyurmuştur.

44 Ancak Allah'tan bir rahmet olmak üzere, hem gemileri denizde batmadan gidebilmekte hem de kendileri, Allah'ın kendileri için takdir ettiği hayat süresini güven içinde ülkeden ülkeye yolculuk ederek geçirebilmektedirler.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٥﴾ وَمَا تَأْتِيهِم مِّنْ آيَةٍ مِّنْ
آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٤٦﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا
لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنُطْعِمُ مَن لَّوْ يَشَاءُ اللَّهُ أَطْعَمَهُ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٤٧﴾

45 Onlara, "Önünüzdekinden ve arkanızdakinden sakının, belki rahmet olunursunuz." denildiği zaman yüz çevirirler.

46 Zaten onlara Rablerinin ayetlerinden hiçbir ayet gelmemiştir ki ondan yüz çevirmemiş olsunlar.

47 Onlara, "Allah'ın size rızık olarak verdiklerinden yine Allah yolunda sarfedin." denildiği zaman, o kafirler, iman edenlere derler ki: "Allah'ın dilediği takdirde yedireceği kimseye mi yedirelim? Siz ancak apaçık bir sapıklık içindesiniz.".

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Allah'ın varlığının, birliğinin ve hudutsuz kudretinin açık ve kesin delillerini zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, kafirlerin, bu açık ve kesin delillere rağmen, yine de Allah'ın ayetlerinden yüz çevirdiklerini ve onlar üzerinde akıllarını kullanıp düşünmediklerini, geçmiş kavimlerin bu küfürleri yüzünden helak olmalarından hiç ders almadıklarını, bunların kalplerinde Allah'ın kullarına karşı bir nebze de olsa hiç şefkat ve merhametin bulunmadığını, hepsinin de gaflet ve dalalet içinde yüzdüklerini haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

45 Onlara, "Önünüzdekinden ve arkanızdakinden sakının, belki rahmet olunursunuz." denildiği zaman yüz çevirirler.

46 Zaten onlara Rablerinin ayetlerinden hiçbir ayet gelmemiştir ki ondan yüz çevirmemiş olsunlar.

47 Onlara, "Allah'ın size rızık olarak verdiklerinden yine Allah yolunda sarfedin." denildiği zaman, o kafirler, iman edenlere derler ki: "Allah'ın dilediği takdirde yedireceği kimseye mi yedirelim? Siz ancak apaçık bir sapıklık içindesiniz.".

45 Allah'ın ayetlerini yalanlayan ve onlardan yüz çeviren müşriklere, sizden önceki kavimlerin dünyada başlarına gelen çeşitli felaketlerin, musibetlerin ve afetlerin sizin de başınıza gelmesinden sakının ve onların helak olmalarından sonra uğrayacakları Ahiret azabından da korkarak küfür üzerinde direnmekten vazgeçin; böyle yaptığınız takdirde, belki Rabbiniz size de merhamet eder ve geçmiş günahlarınızı bağışlar, denildiği zaman, yine yüz çevirirler ve tuttukları küfür yolunu terketmezler.

46 Zaten bu müşriklere, tevhide ve Peygamberler'in doğruluklarına dair hiçbir ayet gelmemiştir ki onu inkâr edip yalanlamış olmasınlar. Allah'ın ayetlerini yalanlamayı ve onlardan yüz çevirmeyi alışkanlık haline getirmiş olanlar için, bu ayetlerin delalet ettikleri manalar üzerinde durmak ve bunlarla ulaşılan neticelerin tesiri altında hayatlarını yönlendirmek elbette mümkün değildir. Gerçek böyle olunca, müşriklerin küfür üzerindeki direnişlerini ve İlahî hitabın bunlar üzerindeki menfi tesirlerini tabii görmekten başka çare yoktur.

47 Bu sebepledir ki bunlara, Allah'ın size bol bol ihsan ettiği nimetlerden, karınlarını doyuramayan ve bir lokma yiyeceğe muhtaç olan şu fakirlere Allah rızası için az da olsa bir şeyler verin ve onların da karınlarını doyurun denilse, bunu söyleyen müminlere, alaycı bir ifadeyle, Allah'ın, dilediği takdirde bol bol rızıklandıracağı bu kimselere biz mi verelim? Biz, malımızdan onlara vermemekle, sadece Allah'ın meşiyyetine uyuyoruz. Siz bunu istemekle, apaçık bir sapıklık içinde bulunduğunuzu göstermiş oluyorsunuz, diye cevap verirler.

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٨﴾ مَا يَنظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ
﴿٤٩﴾ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ ﴿٥٠﴾ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُم مِّنَ الْأَجْدَاثِ إِلَىٰ
رَبِّهِمْ يَنسِلُونَ ﴿٥١﴾ قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَن بَعَثَنَا مِن مَّرْقَدِنَا ۜ هَٰذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَٰنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٢﴾
إِن كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٥٣﴾ فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَلَا تُجْزَوْنَ
إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٤﴾

[48] Diyorlar ki: "Eğer sözünüze sadık kimseler iseniz, bu vaat ne zaman"?

[49] Onlar çekişip dururlarken, kendilerini ansızın yakalayacak olan o tek bir sayha (korkunç ses) dan başkasını beklemiyorlar.

[50] (Fakat o korkunç ses gelip de kendilerini çepeçevre kuşatınca) ne mallarını vasiyyet edebilecekler ve ne de ailelerine geri dönebileceklerdir.

[51] Sûr'a üflenince, kabirlerinden çıkıp Rablerine koşacaklardır.

[52] Ve diyeceklerdir ki: "Vay bize! Yattığımız yerden bizi kim kaldırdı"? İşte bu, Rahmân'ın vaadettiği ve Peygamberler'in dosdoğru söyledikleri ba's (yeniden dirilme)tır.

[53] (Onlar öldükten sonra dirilmeleri anı) sadece tek bir sayhadan ibarettir. İşte o zaman, hepsi huzurumuza getirilmiş olurlar.

[54] O gün, hiçbir kişi, hiçbir şekilde haksızlığa uğramaz; ve işlediklerinizden başka bir şey yüzünden cezalandırılmazsınız.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, açık ve kesin pek çok delile rağmen, kafirlerin yine de Allah'ın ayetlerinden yüz çevirdiklerini ve onlar üzerinde akıllarını kullanıp düşünmediklerini, bunların kalplerinde aç kalmış herhangi bir fakîre karşı hiç şefkat ve merhametin bulunmadığını ve ona bir lokma da olsa yiyecek bir şeyler vermediklerini, hepsinin de gaflet ve dalalet içinde bulunduklarını haber verdikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, bu davranışlarının başlıca sebebini açıklamış, bunun da ba'sa, yani öldükten sonra yeniden dirilmeye inanmamaları olduğunu, nitekim bu inançsızlıkları sebebiyle, onunla alay ederek vadettiğiniz o gün ne zaman gelecek? dediklerini zikrederek bu günün aniden geleceğini, Sûr'a bir defa üflemenin bile bunun için yeterli olacağını ve ona üflenince de herkesin kabirlerinden çıkıp Rablerine koşacaklarını haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[48] Diyorlar ki: "Eğer sözünüze sadık kimseler iseniz, bu vaat ne zaman"?

[49] Onlar çekişip dururlarken, kendilerini ansızın yakalayacak olan o tek bir sayha (korkunç ses) dan başkasını beklemiyorlar.

[50] (Fakat o korkunç ses gelip de kendilerini çepeçevre kuşatınca) ne mallarını vasiyyet edebilecekler ve ne de ailelerine geri dönebileceklerdir.

48 Kıyâmet günü öldükten sonra yeniden dirilmenin gerçekleşeceğine inanmayan müşrikler, kıyamet gününün geleceğini ve herkesin dirilip

kabirlerinden çıkacaklarını haber veren Hazreti Peygamber'le ve ona inanan müminlerle alay ediyorlar ve hani sizin bize mutlaka geleceğini söylediğiniz bu kıyamet ne zaman? Eğer siz, sözüne güvenilir kimselerden iseniz, onun geleceği vakti de söyleyin ki biz de bilelim, diyorlardı. Müşrikler, bu sözleriyle hem hiçbir zaman gelmeyeceğine inandıkları bu günün bir an evvel gelmesini ister görünüyorlar, hem de müminlere, geleceğini vadettikleri şeyin bir türlü gelmediğini göstererek onları güç durumda bırakacaklarını düşünüyorlardı.

49 İşte onların bu sözlerine karşı Allah Teâlâ şu cevabı vermiş ve buyurmuştur ki: Onların bekledikleri şey, bir tek sayhadan başkası değildir. Bu sayha ise, İsrafil'in Sûr'a ilk üfürüşünden kaynaklanan korkunç bir sestir ki bu sesin yükselişiyle, çarşıda pazarda alış veriş yapan, dünyanın çeşitli işleriyle meşgul olan ve zaman zaman biribirleriyle münakaşaya girişen ve kavga eden insanların hepsi ölür; yeryüzünde, dünya işiyle meşgul olan tek bir kişi kalmaz.

50 Bu sayhanın üzerlerine inişi o derece ani olur ki hiç kimse, malını mülkünü vasiyyet edebilme veya bir yakınına bırakabilme fırsatı bulamadığı gibi, bir takım tedbirlere başvurma imkanını da yakalayamaz. Zaten vasiyyet etmenin veya birtakım tedbirler almanın da artık hiçbir faydası yoktur. Çünkü o andan itibaren dünyada kalan tek bir kişi yoktur ve kendisinin, olmayan ailesi yanına dönmesi de söz konusu değildir.

[51] Sûr'a üflenince, kabirlerinden çıkıp Rablerine koşacaklardır.

[52] Ve diyeceklerdir ki: "Vay bize! Yattığımız yerden bizi kim kaldırdı"? İşte bu, Rahmân'ın vadettiği ve Peygamberler'in dosdoğru söyledikleri ba's (yeniden dirilme) tır.

[53] (Onlar öldükten sonra dirilmeleri anı) sadece tek bir sayhadan ibarettir. İşte o zaman, hepsi huzurumuza getirilmiş olurlar.

[54] O gün, hiçbir kişi, hiçbir şekilde haksızlığa uğramaz; ve işlediklerinizden başka bir şey yüzünden cezalandırılmazsınız.

51 Sûr'a ikinci defa üflenince, kabirlerinde bulunan bütün ölüler dirilirler ve kabirlerinaden süratle çıkarak Rablerine doğru koşarlar. Allah Teâlâ, bu konuyla ilgili olarak Meâric suresinin 43-44. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"O gün onlar, gözleri dönmüş ve kendilerini zillet kaplamış olduğu halde, sanki dikili bir taşa koşuyorlarmış gibi süratle kabirlerinden çıkarlar. İşte bu, kendilerine vadolunan gündür."*.

52 Dünyada iken yeniden dirilip kabirlerinden çıkacaklarına inanmayan insanlar, gözlerini açıp da ölüm uykusundan uyandıkları zaman, inkâr ettikleri şeyin gerçekleştiğini kendi gözleriyle görünce, korku ve dehşet içinde bağırarak "Bize yazıklar olsun; ölümümüzden sonra içine konduğumuz bu kabirlerden bizi kim çıkardı?" derler. Onlara verilen cevap ise, gayet açık ve kesindir. Onlara denir ki: Bu, dünyada iken Rahmân'ın size vadettiği ba's, yani öldükten sonra yeniden dirilmedir. Peygamberler bunu size haber vermişler, fakat siz, onları yalanlayıp öldükten sonra dirilme diye bir şeyin olmayacağını iddia etmiştiniz. Şimdi siz, Peygamberler'in ne kadar doğru olduklarını ve onların nasıl sadece doğruyu söylediklerini kendi gözlerinizle görüp anlamış oldunuz.

53 Aslında onların dirilme anı, Nâziât suresinin 13-14. ayetlerinde de ifade edildiği gibi *"Tek bir sayhadan ibarettir; işte o zaman herkes, uyanık olarak yerin üzerindedir."*. Yahut bu an, Nahl suresinin 77. ayetinde ifade edildiğine göre, bir göz açıp kapama kadar kısadır. Bu ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Göklerin ve yerin gaybı Allah'a aittir. Kıyâmet saatinin vakti, bir göz açıp kapama gibidir; yahut daha yakındır. Şüphe yoktur ki Allah, her şeye kadirdir."*. İşte o sayha her tarafı kapladığı zaman, bütün insanlar Allah'ın huzuruna getirilmiş olurlar. Bu manada Allah Teâlâ, Saffât suresinin 20-21. ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"Ve diyeceklerdir ki: "Yazıklar olsun bize;*

bu, ceza günüdür.". Evet; bu, sizin yalanlamış olduğunuz iyiyle kötüyü ayırt etme günüdür.".

54 İşte o gün, herkes, dünyada işlediği amelle cezalandırılır. Kim hayır işlemişse, işlediği hayrın karşılığını görür; kim de şer işlemişse, onun karşılığını görür. Hiç kimse, işlediği amelden başkasıyla cezalandırılmaz ve hiç kimseye haksızlık edilmez.

إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فَاكِهُونَ ﴿٥٥﴾ هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلَالٍ عَلَى الْأَرَائِكِ مُتَّكِئُونَ ﴿٥٦﴾ لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ مَا يَدَّعُونَ ﴿٥٧﴾

[55] O gün cennet ehli bir zevk ve eğlence ile meşguldür.

[56] Onlar ve eşleri, gölgeliklerde, süslü sedirler üzerine yaslanmışlardır.

[57] Orada, onlar için meyveler vardır; onlar için istedikleri her şey vardır.

[58] Bir de, çok merhametli olan Rab'den sözlü selam.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, gerçekleşeceğinde hiç şüphe bulunmayan kıyamet gününü, öldükten sonra yeniden dirilmeyi ve adil cezayı zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, cennet ehli için hazırlanan konak yerlerini ve sahip olacakları çeşitli nimetleri haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[55] O gün cennet ehli bir zevk ve eğlence ile meşguldür.

[56] Onlar ve eşleri, gölgeliklerde, süslü sedirler üzerine yaslanmışlardır.

[57] Orada, onlar için meyveler vardır; onlar için istedikleri her şey vardır.

[58] Bir de, çok merhametli olan Rab'den sözlü selam.

55 Kıyâmet günü dünyadaki sahih imanları ve salih amelleriyle cennete giren müminler, cennet bahçelerinde konaklarlar. Orada onları, böyle bir yerde bulunmanın verdiği zevk ve eğlenceden başka bir şey meşgul etmez.

56 Orada, onlar ve eşleri, ağaçların gölgesinde, kendilerini rahatsız edici her şeyden uzak, süslü sedirler üzerine yaslanmış bir halde vakit geçirirler.

57 Orada, onlar için her çeşit meyve bulunduğu gibi, akıllarına gelip de canlarının çektiği her çeşit yiyeceği önlerinde bulmakta da güçlük çekmezler.

58 Onları en çok duygulandıran ve sevindiren şey ise, Rahim olan Rablerinin kendilerine yönelttiği *selam* sözüdür ki bu, onların her türlü kötülükten ve çirkinlikten uzak kalmaları manasına gelen bir dilektir. Bu dileğin, diğer bazı surelerde, cennet ehline melekler vasıtasıyla iletildiği görülür. Bu konuda Allah Teâlâ, Ra'd suresinin 23-24. ayetlerinde *"(Bu Ahiret yurdu), onların, iyi amel işleyen atalarının, zevcelerinin ve çocuklarının girecekleri Adn cennetleridir. Orada melekler de her kapıdan yanlarına girecekler ve "Sabretmiş olmanız dolayısıyla (her türlü korkudan, endişeden ve üzüntüden) selamette olunuz. Dünyanın akibeti olan bu cennet ne güzel!" diyeceklerdir."* buyurduğu gibi, Ahzâb suresinin 44. ayetinde de *"Ona kavuştukları gün meleklerin onlara temennileri "selam" dır. Allah, onlar için kusursuz bir mükafat hazırlamıştır."* buyurmuştur.

وَامْتَازُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٩﴾ أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ ۖ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ
مُبِينٌ ﴿٦٠﴾ وَأَنِ اعْبُدُونِي ۚ هَٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا ۖ أَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ
﴿٦٢﴾ هَٰذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٦٣﴾ اصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٦٤﴾ الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ أَفْوَاهِهِمْ
وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٦٥﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَطَمَسْنَا عَلَىٰ أَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا
الصِّرَاطَ فَأَنَّىٰ يُبْصِرُونَ ﴿٦٦﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ عَلَىٰ مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ﴿٦٧﴾
وَمَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ ۖ أَفَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٨﴾

[59] Bugün müminlerden ayrılın ey suçlular!

[60-61] Ey Ademoğulları! Size, "Şeytana tapmayın; zira o, sizin için apaçık bir düşmandır. Bana ibadet edin. En doğru yol budur." diye tavsiye etmemiş miydim?

[62] O, içinizden pek çok cemaatlar saptırmıştır; hiç aklınızı kullanmadınız mı?

[63] İşte size va'dolunan cehennem bu.

[64] İnkar etmiş olmanız dolayısıyla bugün oraya girin.

[65] O gün onların ağızlarına kilit vururuz da bizimle elleri konuşur; ayakları da yapmış oldukları-na şahidlik eder.

[66] Eğer dileseydik, gözlerini tamamen silerdik de yolda koşturup dururlardı. Nereden göreceklerler?

[67] Eğer dileseydik, onları halleri üzere başka bir surete sokardık da ne ileri gidebilirler, ne de geri dönebilirlerdi.

[68] Kime uzun ömür vermişsek, onun yaratılışını ters çevirmişizdir. Hiç akıllarını kullanmıyorlar mı?

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, müminlerin Ahiret'teki hallerini ve cennette onlar için hazırlanan cennet bahçelerini açıkladıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, kafirlerin dünyadaki ve Ahiret'teki hallerini, küfürleri ve şeytanın vesveselerine tabi olmaları dolayısıyla, kıyamet günü müminlerden ayrılıp içinde ebediyyen kalacakları cehennem ateşine girişlerini, oysa dünyada iken akıllarını kullanıp düşünmeleri ve doğru yolu bulmaları için kendilerine yeteri kadar fırsat verildiğini, ancak onların bütün uyarılara rağmen yine de akıllanmadıklarını ve küfür üzerinde direndiklerini, sonunda da kendi irada ve istekleriyle bu akibete düştüklerini beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[59] Bugün müminlerden ayrılın ey suçlular!

[60-61] Ey Ademoğulları! Size, "şeytana tapmayın; zira o, sizin için apaçık bir düşmandır. Bana ibadet edin. En doğru yol budur." diye tavsiye etmemiş miydim?

[62] O, içinizden pek çok cemaatlar saptırmıştır; hiç aklınızı kullanmadınız mı?

59 Kıyâmet günü Sûr'a üflenince, kabirlerin-

den çıkıp Rablerine koşan ve huzurunda toplanan bütün insanlardan kafir olanlara hitap edilir ve denir ki: Ey suçlular! Artık bugün müminlerden ayrılın ve sizin için hazırlanan kendi yerinize gidin. Kafirlerin müminlerden ayrılmaları hususundaki açıklamalara Kur'an-ı Kerim'in başka surelerinde de yer verilmiştir. Allah Teâlâ, Yunus suresinin 28. ayetinde bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"O gün hepsini birden toplayacağız. Sonra şirk koşanlara: "Haydi siz ve ortaklarınız yerlerinize..." diyeceğiz. Böylece aralarını ayırmış olacağız..."* Rum suresinin 14. ayetinde: *"Kıyamet saatinin koptuğu gün (müminler ve kafirler, biribirlerinden) ayrılırlar."* denilmiş, Saffât suresinin 22-23. ayetlerinde de "*(Meleklere denir ki:) "Küfürleriyle o zulmedenleri, eşlerini ve Allah'tan başka taptıkları şeyleri toplayın; sonra da cehennem yoluna sevkedin."* buyurulmuştur.

60 Kafirlerin müminlerden ayrılmalarının başlıca sebebi, şüphesiz, onların dünyada iken müminlerden ayrı bir yol tutmaları ve şeytana tabi olarak iman yerine küfrü tercih etmeleridir. İşte Allah Teâlâ, iki grubun ayrılma sebebini bu manada açıklamış ve Ademoğullarına hitap ederek, onlara şeytana uymamalarını, zira şeytanın, insanları doğru yoldan saptıran en büyük düşman olduğunu hatırlatarak onları uyardığını, ancak bu uyarıya uymayanların şaytanın iğvasıyle doğru yoldan saptıklarını haber vermiştir.

61 Allah Teâlâ, şeytana uymamak hususunda Ademoğullarını uyardığını ve sadece Allah'a ibadet etmelerini emrettiğini haber vermiş ve şöyle buyurmuştur: Benden başka İlah olmadığını bilerek ve buna inanarak yalnız bana ibadet edin. Ben, her neyi emretmiş ve her neden nehyetmiş isem, bana itaat edin ve benim emir ve nehiylerime zıt davranışlarda bulunmayın. İşte en doğru yol budur ve bu da İslam dinidir.

62 İnsanların en büyük düşmanı olan şeytan, ilk insanın yaratılışından bu yana pek çok toplulukları kandırmış ve onları Allah'ın tevhid ve taatinden saptırıp hak olan İslam'ın yolundan uzaklaştırmıştır. Siz, şeytanın insana karşı yürüttüğü bu düşmanlığa karşı aklınızı kullanıp ona tabi olan ve helake uğrayan geçmiş milletlerden ibret almasını bilmiyor musunuz?

[63] İşte size vadolunan cehennem bu.

[64] İnkâr etmiş olmanız dolayısıyla bugün oraya girin.

[65] O gün onların ağızlarına kilit vururuz da bizimle elleri konuşur; ayakları da yapmış olduklarına şahitlik eder.

[66] Eğer dileseydik, gözlerini tamamen silerdik de yolda koşturup dururlardı. Nereden görecekler.

[67] Eğer dileseydik, onları halleri üzere başka bir surete sokardık da, ne ileri gidebilirler ne de geri dönebilirlerdi.

[68] Kime uzun ömür vermişsek, onun yaratılışını ters çevirmişizdir. Hiç akıllarını kullanmıyorlar mı?

63 Allah Teâlâ, kafirlerin, dünyada iken insanlar için büyük bir düşman olan şeytana uymamaları ve yalnız Allah'a ibadet etmeleri hususunda uyarılmalarına rağmen, kendilerine bu uyarıları ileten Peygamberler'i yalanlamaları ve uyarılara kulak asmamaları sebebiyle kıyamet günü yollarının müminlerin yollarından ayrılacağını haber verdikten sonra, onlara, içinde ebediyyen kalacakları cehennemi göstermiş ve şöyle buyurmuştur: İşte, dünyada iken size vadedilen cehennem budur. Oysa içine düşmekten sakınmanız için Peygamberler sizi uyarmışlar, fakat siz onları yalanlayıp sözlerine kulak asmamış, bu yüzden de içine atılmayı haketmiştiniz.

64 İşte şimdi, dünyada iken inkâr ettiğiniz; fakat bugün kendi gözlerinizle görüp varlığına şahit olduğunuz o cehenneme girin ve şeytana uyarak Allah'ı inkar etmeniz ve Allah'tan başka birtakım putları İlah edinip onlara ibadet etmiş olmanız dolayısıyla onun sıcaklığını tadın. Allah Teâlâ, Tûr

suresinin 13-16. ayetlerinde de bu manada şöyle buyurmuştur: *"Cehennem ateşine itilerek atıldıkları gün, onlara denecektir ki: "İşte bu, sizin yalanlamış olduğunuz ateş. Bu bir sihir midir, yoksa siz mi görmüyorsunuz? Oraya girin bakalım. İster sabredin, ister sabretmeyin; sizin için birdir. Fakat sadece dünyada yapmış olduklarınızla cezalandırılacaksınız.".*

65 Kafirlere, cehennem ateşine girmelerinin emredildiği gün, Allah, onların ağızlarına mühür vurur veya onları kilitler de tek bir kelime bile söylemeye muktedir olamazlar. Aslında onların ağızlarına kilit vurulması ve hiç konuşamayacak bir duruma sokulmaları, dünyada işleyip de kendilerini cehennem ateşine sürükleyen suçlarını inkar etmemeleri içindir. Eğer bu kafirlerin ağızları kilitlenmemiş olsaydı, dünyada iken işleyip de cehenneme girmelerine sebep olan suçları, kendilerine birbiri ardınca sayılmaya başlayınca, bazılarını hiç işlemediklerini ileri sürerek kendilerini o suçlardan temize çıkarmaya çalışırlar, bazılarını da inkâr edemeseler bile, onları hafifletecek sebepler bularak onlardan da kurtulmanın yollarını ararlardı. Oysa şimdi, ağızlarına kilit vurulan ve konuşma imkanından mahrum kalan kafirler, işledikleri suçları inkâr edemeyecekler; fakat aksine, o suçları işlerken kendilerine yardım eden uzuvlarının şahitliğine rıza göstermek zorunda kalacaklar ve onların şehadetiyle mahkum olacaklardır. İşte bu sebeplerdir ki Allah Teâlâ, onların ağızlarına kilit vurmuş; fakat ellerinin ve ayaklarının ağızları yerine konuşarak şahitlik etmelerini sağlamıştır. Ayet-i kerimede, işlenen suçlar hakkında eller konuşurken, ayakların da buna şahitlik edecekleri açıklanmıştır. Bu, insanın işlediği bir çok fiilin, ayaklarla değil, fakat ellerin yardımıyla işlenmiş olmasındandır. Nitekim yine bu surenin 35. ayetinde *"Orada meyvelerinden ve ellerinin yetiştirdiklerinden yemeleri için..."* buyurularak bir çok sebze ve meyvenin ancak ellerin yardımıyla yetiştirildiği zikredilmiş, Bakara suresinin 195. ayetinde de *"...(Nefislerinizi) kendi ellerinizle tehlikeye atmayın..."* buyurulmuştur. İnsanın yaptığı pek çok işin ellerin yardımıyla yapıldığı gözönünde bulundurursa, yapılan işe şahitlik edenin de dışarıdan olması gerekir ki bu işe en uygun uzvun da ayaklar olması tabiidir. Müslim (*Sahih*, IV. 2280)'in Enes İbn Mâlik'ten (ra) naklettiğine göre, Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: *"Kıyamet günü kul Rabbine der ki: "Nefsime kendimden başka şahitlik edecek birini bilmiyorum.". Allah Teâlâ ona: "Bugün nefsin ve Kiramen Katibin (çok şerefli katipler) şahit olarak sana yeter." buyurur ve ağzını mühürler; sonra diğer uzuvlarına konuşmalarını emreder; onlar da kulun yaptıklarını birer birer anlatırlar. Bunun üzerine Allah kulunu uzuvlarıyla başbaşa bırakır. Bundan sonra kul, uzuvlarına: "Yazıklar olsun; ben de sizin için mücadele ediyordum." der.".*

66 Allah Teâlâ, kıyamet günü suçluların suçlarını inkâr etmelerine fırsat vermemek için ağızlarına kilit vurup el ve ayak gibi diğer uzuvlarına şahitlik etme imkanı sağladığını beyan ettikten sonra, hudutsuz kudretinin başka bir örneğini zikretmiş ve eğer dileseydik, gözlerini kör ederdik de, ortalıkta hiçbir şeyi görmeden oradan oraya koşuşturup dururlardı, buyurmuştur.

67 Keza yine dileseydik, onları bulundukları yerde yaratılışlarını değiştirip suratlarını halen sahip oldukları surattan çok daha farklı ve çirkin bir surata, maymun veya domuz suratına çevirirdik de işledikleri kötü amellerini bu halde iken işlerler, bulundukları yerden de ileri veya geri gitme imkanı bulamadan aynı yerde çakılıp kalırlardı.

68 Kime uzun ömür verilmişse, onun ömrü uzadıkça gençliğinde sahip olduğu güç ve kuvvet azaltılmış, acizlik bütün benliğine teşmil edilmiştir. Nitekim Allah Teâlâ, Rum suresinin 54. ayetinde, bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Sizi güçsüz olarak yaratan, sonra bu güçsüzlüğün ardından kuvvetli kılan, sonra bu kuvvetliliğin ardından yeniden zayıflık ve ihtiyarlık veren Allah'tır. O, dilediğini yaratır. O, hakkıyla bilendir; her şeye kadirdir.".* Bu manadaki başka bir ayet de Nahl suresinde yer almıştır. Bu ayetinde de Allah Teâlâ şöyle buyur-

muştur: *"Allah sizi yaratmıştır; sonra da öldürecektir. İçinizde, birtakım şeyleri öğrendikten sonra, hiçbir şey bilmesin diye erzel-i ömre itilenler olacaktır. Allah, şüphesiz her şeyi hakkıyla bilendir; her şeye kadirdir."*. İşte, dünyada kaldığı sürece insanın bu hayat safhalarını yaratan ve önce güçsüz bir insan yavrusu iken, ona güç ve kuvvet veren, sonra da onun gücünü ve kuvvetini alarak onu güçsüz bir ihtiyar haline getiren Allah Teâlâ'dan başkası değildir. O halde insanın, yaşadığı sürece geçirdiği bu hayat safhaları üzerinde durması ve aklını kullanıp uzun uzun düşünmesi gerekmez mi? Zira insanın güç ve kuvvete sahip olduğu günler, onun doğru yolu bularak o yola girmesi ve hem dünya hem de Ahiret hayatını bir düzene sokması için Allah'ın ona ihsan ettiği en güzel fırsattır. Bu fırsatı, aklını, gücünü ve kuvvetini kaybettiği yaşlılık dönemlerinde elde etmesi mümkün müdür?

وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِينٌ ﴿٦٩﴾ لِيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى
الْكَافِرِينَ ﴿٧٠﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ ﴿٧١﴾ وَذَلَّلْنَاهَا
لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ ﴿٧٢﴾ وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ ۖ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَاتَّخَذُوا
مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لَعَلَّهُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُندٌ مُحْضَرُونَ ﴿٧٥﴾ فَلَا
يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ ۘ إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٦﴾

69-70 Biz Muhammed'e şiir öğretmedik; ona yaraşmazdı da. Fakat bu Kitap, hayatta olanları uyarması ve kafirlere verilen azap sözünün gerçekleşmesi için bir öğüttür; apaçık Kur'an'dır.

71 O müşrikler, ellerimizin yapıp da kendileri için yarattığımız ve onların da sahibi oldukları şu hayvanları hiç görmüyorlar mı?

72 Onları kendileri için uysallaştırmışızdır da binekleri onlardandır; bir kısmının da etini yerler.

73 Onlar için bu hayvanlarda bir çok menfaatlar ve içecekler vardır. Böyle olduğu halde hiç şükretmeyecekler mi?

74 Belki yardım olunurlar diye kendilerine Allah'tan başka İlahlar edinmişlerdir.

75 Ne var ki o sahte İlahlar, onlara yardım etmeye muktedir olamazlar; fakat aksine o müşrikler onları korumak için hazırlanmış askerlerdir.

76 (Ey Muhammed!) Müşriklerin sözleri seni üzmesin. Biz, şüphesiz onların gizlediklerini de ilan ettiklerini de biliriz.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, dinin üç aslından ikisini, vahdaniyyet ve ba'sı, yani birliğini ve öldükten sonra yeniden dirilmeyi zikrettikten ve hudutsuz kudretinin bazı örneklerini verdikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, üçüncü asıl olan risaleti zikretmiş, son ayetlerinde de vahdaniyyet konusuna tekrar dönerek vahdaniyyetin bazı delillerini açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

69-70 Biz Muhammed'e şiir öğretmedik; ona yaraşmazdı da. Fakat bu Kitap, hayatta olanları uyarması ve kafirlere verilen azap sözü-

nün gerçekleşmesi için bir öğüttür; apaçık Kur'an'dır.

[71] O müşrikler, ellerimizin yapıp da kendileri için yarattığımız ve onların da sahibi oldukları şu hayvanları hiç görmüyorlar mı?

[72] Onları kendileri için uysallaştırmışızdır da binekleri onlardandır; bir kısmının da etini yerler.

[73] Onlar için bu hayvanlarda bir çok menfeatlar ve içecekler vardır. Böyle olduğu halde hiç şükretmeyecekler mi?

69 Allah Teâlâ, müşriklerin Hazreti Peygamber hakkında ileri sürdükleri "şair" vasfını ve dolayısıyla Kur'an-ı Kerim'in de bir çeşit şiir olma özelliğini kesinlikle reddetmiştir. Müşriklerin iddia ettikleri gibi Resulullah (sas.), asla bir şair değildir; zaten şâirlik ona yaraşır bir iş de değildi. Herhangi bir günde şiir söylemeyi düşünmüş olsa bile, bunu tam olarak yapamazdı; çünkü onun yaratılışında böyle bir özellik yoktu ve şiiri seven bir kimse de değildi. Allah Teâlâ'nın ayet-i kerimedeki*"Biz Muhammed'e şiir öğretmedik."* sözü, Kur'an-ı Kerim'in şiirlerden oluşan bir kitap olmadığına açıkça delalet ettiği gibi, *"Zaten (şiir söylemek) ona yaraşmazdı."* sözü de Hazreti Peygamber'in şair olduğu hususundaki iddiaları kesinlikle nefyetmektedir. Allah, Peygamberi'ni, okuma yazma bilmeyen bir kimse olarak yaratmış, ona sadece Kur'an'ı öğretmiştir. Kur'an, şiirden çok farklı ve çok daha üstün bir metin, bir Allah kelamıdır. Şiir ise, mısraları, kafiye denilen kelimelerle sona eren, özel vezinleri bulunan, akıl ve mantıktan çok şairin hayaline dayanan, tetkîk, araştırma ve doğruluk dışı birtakım sözlerden ibarettir. Nitekim Allah Teâlâ, Şuarâ suresinin 225-226. ayetlerinde şâiri bu manada söz söyleyen bir kimse olarak tavsif etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Şâirler ise, onlara da azgınlar uyar. Bilmez misin ki onlar, her vadide şaşkın dolaşırlar; ve yapmadıklarını (yaptık diye) söylerler."*.

70 Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'in, şiir gibi hayal mahsulü sözlerden oluşmuş bir kitap olmadığını beyan ettikten sonra, bu Kitab'ı oluşturan sözlerin hedefini açıklamış ve bu hedefin, hayatta olan, yahut başka bir ifadeyle, kalpleri canlı ve akılları başlarında olduğu halde iyiyi kötüden ayırt edebilen insanları uyararak onları dosdoğru yola, Allah'ın hak olan yoluna irşat etmek, küfürleriyle kalpleri kararmış ve ölü hale gelmiş kafirlere de cehennem azabını haber vermek olduğunu beyan etmiştir. Nitekim En'âm suresinin 19. ayetinde de benzer manada şöyle buyurmuştur: *"...Bu Kur'an, sizi ve ulaştığı kimseleri uyarmam için bana vahyolunmuştur..."* Hûd suresinin 17. ayetinde de Kur'an'ı inkâr eden kafirlerin akibetini haber vermiş ve *"...Topluluklardan hangisi Kur'an'ı inkâr ederse, varacağı yer ateştir..."* buyurmuştur.

71 Allah Teâlâ, Hazreti Peygamber'in bir şair, Kur'an'ın da şiirlerden teşekkül etmiş bir kitap olduğu hususundaki müşrik iddialarını kesinlikle reddedip onun müminler için bir rahmet, kafirlere karşı da apaçık ve kesin bir hüccet olduğunu beyan ettikten sonra, tekrar vahdaniyyet konusuna dönerek bazı deliller zikretmiş ve buyurmuştur ki: Allah'ı bırakarak birtakım putları İlah edinen ve onlara ibadet eden şu müşrikler, Allah'ın kendi hudutsuz kudretiyle develer, sığırlar, koyunlar ve bunlara benzer daha pek çok hayvanlar yaratıp bunları emirlerine amade kıldığını, onların da bu hayvanları diledikleri gibi kullanıp onlardan diledikleri gibi faydalandıklarını hiç bilmiyorlar mı?

72 Çok iyi bilmeleri gerekir ki Allah, bu hayvanları yaratmış ve onların emirlerine amade kılmıştır. Onlar da bu hayvanlardan bazılarını binek olarak kullanmakta, bazılarıyla uzak mesafeler arasında ağır yüklerini taşımakta, bazılarının da etlerini yiyerek onlardan gıda alıp beslenmektedirler.

73 Bunların dışında, bu hayvanlardan elde ettikleri başka faydalar da vardır. Bazılarının tüylerinden ve kıllarından faydlanırlar, bazılarının da sütlerini içerek onlardan gıda alırlar. Bu hayvanlardan elde ettikleri bunlara benzer daha bir-

çok faydalar vardır. Bunların hepsi ortada iken ve müşrikler bunları bilip dururlarken, onların, sayısız faydalarıyla bu hayvanları yaratıp emirlerine amade kılan Allah'a şükretmeleri gerekmez mi?

[74] Belki yardım olunurlar diye kendilerine Allah'tan başka İlahlar edinmişlerdir.

[75] Ne var ki o sahte İlahlar, onlara yardım etmeye muktedir olamazlar; fakat aksine o müşrikler onları korumak için hazırlanmış askerlerdir.

[76] (Ey Muhammed!) Müşriklerin sözleri seni üzmesin. Biz, şüphesiz onların gizlediklerini de, ilan ettiklerini de biliriz.

74 Oysa bu müşrikler, Allah Teâlâ'nın kendilerine ihsan ettiği bu sayısız nimetlere karşı O'na şükretmek yerine, O'nu bırakarak birtakım putları kendilerine İlah edinmişler ve belki de bu İlahlar bize yardım ederler, bizi rızıklandırırlar ve Allah'a yaklaşmamıza vesile olurlar diyerek onlara ibadet etmişlerdir.

75 Ne var ki taştan veya ağaçtan kendi elleriyle yaptıkları bu sahte İlahların, zerre kadar da olsa kendilerine herhangi bir fayda sağlamaktan aciz olduklarını hiç düşünmemişler, aksine o müşrikler, bir şey yapmaktan aciz olan bu putları korumak için onlara birer asker olmuşlardır.

76 Allah Teâlâ, müşriklerin hallerini ve herhangi bir fayda veya zarar vermekten aciz olan putları İlah edinip onlardan bir takım menfaatlar ummalarını zikrettikten sonra, onların Hazreti Peygamber'i yalanlamalarına, Allah'ı inkâr etmelerine, birtakım putları göstererek bunlar bizim İlahlarımızdır ve ibadette Allah'ın ortaklarıdır, demelerine ve Hazreti Peygamber'e, sen şairsin, yahut sen sihirbaz veya kahinsin diyerek çeşitli itham ve iddialarla ona eziyet etmelerine karşı Peygamberi'ni teselli etmiş ve: Ey Muhammed! Onların bu çeşit davranışları seni hiç üzmesin. Onlar ne yaparlarsa yapsınlar, yahut ne söylerlerse söylesinler, hiçbir şey bize gizli kalmaz; biz onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da biliriz, buyurmuştur.

أَوَلَمْ يَرَ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٧٧﴾ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ ۖ قَالَ مَنْ
يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾ الَّذِي جَعَلَ
لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنْتُمْ مِنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٨٠﴾ أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ
بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ ۚ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨١﴾ إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ
﴿٨٢﴾ فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

[77] İnsan, kendisini bir nutfeden yarattığımızı görmüyor mu da şimdi apaçık bir düşman kesiliyor.

[78] Kendi yaratılışını unutup bize misal veriyor ve diyor ki: "Çürümüş olduğu halde bu kemikleri kim diriltecek"?

[79] (Ey Muhammed!) De ki: "Onları ilk defa yoktan varedip yaratan diriltir. O, bütün yaratmayı hakkıyla bilendir.".

[80] Sizin için yeşil ağaçtan bir ateş yaratan O'dur. Nitekim siz ondan ateş yakıyorsunuz.

[81] Gökleri ve yeri yaratan Allah, onların benzerini yaratmaya kadir olmaz mı? Elbette olur; O, her şeyi hakkıyla bilen yaratıcıdır.

[82] Bir şeyin olmasını istediği zaman, O'nun işi, ona "ol" demekten ibarettir; o da hemen olur.

[83] Her şeyin melekutu elinde olan Allah, her türlü noksan sıfattan münezzehtir. Sonunda O'na döndürüleceksiniz.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Allah'ın hudutsuz kudretinin delillerini, taat ve ibadetinin vücubunu ve şirkin butlanını beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, çürümüş ve toprağa karışmış kemikleri ileri sürüp bunları kim diriltecek diyerek öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden kafire üç yönden cevap vermiştir:

1) Öldükten sonra diriltme, yahut iade, hiç olmayan bir şeyi ilk defa yaratma gibidir; yahut daha kolaydır.

2) Yeşil ağaçtan ateşi yaratmaya kadir olan Allah, insanı da yaratmaya kadirdir.

3) Allah, gökleri ve yeri hudutsuz kudretiyle yaratmıştır. Bu, insanın yaratılışından çok daha büyük bir iştir. Şu var ki bir şeyin büyüklüğü veya güçlüğü, Allah için söz konusu değildir. O, bir şeyin omasını murat ettiği zaman, ona "ol" der, o da hemen olur. İşte bu manada Allah Teâlâ buyurmuştur ki:

[77] İnsan, kendisini bir nutfeden yarattığımızı görmüyor mu da şimdi apaçık bir düşman kesiliyor.

[78] Kendi yaratılışını unutup bize misal veriyor ve diyor ki: "Çürümüş olduğu halde bu kemikleri kim diriltecek"?

[79] (Ey Muhammed!) De ki: "Onları ilk defa yoktan varedip yaratan diriltir. O, bütün yaratmayı hakkıyla bilendir.".

[80] Sizin için yeşil ağaçtan bir ateş yaratan O'dur. Nitekim siz ondan ateş yakıyorsunuz.

[81] Gökleri ve yeri yaratan Allah, onların benzerini yaratmaya kadir olmaz mı? Elbette olur; O, her şeyi hakkıyla bilen yaratıcıdır.

[82] Bir şeyin olmasını istediği zaman, O'nun işi, ona "ol" demekten ibarettir; o da hemen olur.

[83] Her şeyin melekutu elinde olan Allah, her türlü noksan sıfattan münezzehtir. Sonunda O'na döndürüleceksiniz.

77 Müfessirlerin naklettiklerine göre, el-Âs İbn Vâil veya Ubey İbn Halef elinde çürümüş bir kemik parçasıyla Hazreti Peygamber'e gelmiş ve onu parmakları arasında ufalayarak: Ey Muhammed! Sen, Allah'ın, elimde dağılan şu kemik parçalarını mı dirilteceğini iddia ediyorsun? demiş, Hazreti Peygamber de: Evet; Allah Teâlâ seni öldürür, sonra diriltir ve sonra da cehenneme sokar, cevabını vermiştir. İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ, Yâsîn suresinin bu son ayetlerini indirmiştir. Haberi nakledenlerden bazısı, elinde çürümüş kemik parçasıyla Hazreti Peygamber'e gelen şahsın el-Âs İbn Vâil olduğunu söylerken, diğer bazısı, onun Ubey İbn Halef olduğunu ileri sürmüşlerdir. Doğrusunun ise, Ubey İbn Halef olduğu söylenmiştir.

Allah Teâlâ, bu ayetiyle, çürümüş kemikleri öne sürerek bunların yeniden diriltileceğinden şüphe eden ve bunun mümkün olmadığını ileri süren kafirlere cevap vermekte ve şöyle buyurmaktadır: Öldükten sonra toprağa gömülen, kısa bir süre içinde etleri dökülen ve kemikleri de çürüyen bir insanı yeniden yaratacağımıza inanmayan insanlar, onu ilk defa meniden veya bir damla sudan yarattığımızı bilmiyorlar mı ki bize karşı düşman kesiliyorlar ve sonra da bizimle mücadeleye girişiyorlar. Kur'an-ı Kerim'in başka surelerinde de insanın bir damla basit sudan yaratıldığı gerçeği teyit edilmiş, Mürselât suresinin 20-22. ayetlerinde *"Sizi basit bir sudan yaratıp belirli bir süreye kadar sağlam bir yere yerleştirmedik mi?"* buyurulduğu gibi, İnsân suresinin 2. ayetinde de *"Biz insanı karışık bir nutfeden yarattık. Onu imtihan ediyoruz. Bu itibarla onu işitir ve görür kıldık."* buyurulmuştur. Gerçek böyle olunca, insanın,

kendisini bir damla basit sudan yaratan, sonra da dünyada ona şerefli bir mevki ile sayısız nimetler ihsan eden ve diğer varlıklardan üstün kılan Rabbine şükretmesi gerekmez mi?

78 Oysa o nankör varlık, bir taraftan Rabbini inkar ederken, bir taraftan da kendi yaratılışını hiç düşünmeden bir misal getiriyor ve öldükten sonra bu çürümüş kemikleri kim diriltecek? diyerek Rabbinin yüce kudretini kendi kudretiyle mukayese etmek cüretini gösteriyor; sonra da böyle bir kudretle çürümüş kemikleri diriltecek hiçbir varlığın bulunmadığı inancı içinde ba'sı, yani öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr ediyor.

79 İşte Allah Teâlâ, çürümüş olduğu halde bu kemikleri kim diriltecek? diyerek yeniden dirilmeyi inkâr eden kafirin bu sorusuna, Peygamberi vasıtasıyla cevap vermiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden o müşriğe de ki: Çürümüş olan bu kemikleri, hiç yokken ilk defa icad edip yaratan, sonra da onlara insan vücuduna uygun şekiller veren Allah diriltecektir. Çürüyen bu kemikler, toz haline gelip de bir kısmı toprak altında, bir kısmı da denizlerde olmak üzere, yeryüzünün dört bir yanına dağılmış olsa bile, yaratmayı hakkıyla bilen Allah, onları biraraya getirir, sonra da onlardan meydana gelen insana, ilkinde olduğu gibi yeniden hayat verir.

80 Bu, tıpkı Allah Teâlâ'nın, gökyüzünden indirdiği yağmurla sulayıp yeşerttiği, sonra büyüterek çiçekler ve meyveler bitirdiği bir ağaçtan, o yüce kudretiyle ateş yaratması gibidir. Müfessirlerin açıkladıklarına göre, ayet-i kerimede sözü edilen ağaçlar, Hicaz bölgesinde yetişen Merh ve Afâr ağaçlarıdır. Ateş yakmak isteyen bir kimse, eğer yanında kibriti veya çakmağı da yoksa, bu iki ağaçtan iki yeşil dal alır ve bu dalları birbirine sürter. Bu sürtme neticesinde aralarında bir ateş belirir ve bununla diğer odunlarını tutuşturur. Söylendiğine göre, her yeşil ağaçtan ateş elde etmek mümkündür; ancak yukarıda ismi zikredilen ağaçlar, bu iş için daha elverişlidir.

81 Öldükten sonra yeniden dirilmenin başka bir delili, göklerin, göklerde bulunan yıldızların, ayın ve güneşin, yeryüzünün, yeryüzündeki dağların, denizlerin ve ırmakların yaratılışıdır. Hudutsuz kudretiyle bunları yaratan Allah, insanı yeniden yaratmaya kadir olamaz mı? Nitekim Mümin (Gafir) suresinin 57. ayetinde de ifade edildiği gibi, *"Göklerin ve yerin yaratılması, insanın yaratılmasından daha büyük bir iştir. Fakat insanların çoğu bilmez."*. Ahkâf suresinin 33. ayetinde de, Allah Teâlâ'nın gökleri ve yeri yaratışındaki hudutsuz kudretine işaret edilmiş ve bunları yaratan Allah'ın ölüleri de yaratmaya kadir olacağı zikredilmiştir. Bu ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Gökleri ve yeri yaratan ve onları yaratışında acizlik göstermeyen Allah'ın, ölüleri diriltmeye kadir olduğunu görmüyorlar mı? Evet; O, hiç şüphe yok, her şeye kadirdir."*. O, her şeyi yaratmaya kadir olduğu gibi, ilmiyle de her şeyi çepeçevre kuşatmıştır. Netice olarak, büyük şeylerin yaratılması, onların dûnunda olan şeylerin yaratılmasında da en açık ve kesin delili teşkil eder. Bu sebepledir ki yukarıda zikredilen Mü'min suresinin 57. ayetinde de ifade edildiği gibi, gökleri, yeri ve aralarında olan her şeyi yaratan Allah'a, daha önce yaratıp da hayat verdiği bir insanı, ölümünden sonra yeniden derleyip toparlaması ve sonra da ona hayat vermesi hiç güç gelir mi?

82 O, bir şeyi veya bir insanı yaratmayı murat ettiği zaman, O'nun yapacağı iş, yaratmak istediği şeye "ol" demekten ibarettir. O bunu söylediği zaman, hiçbir şey O'nun emrine muhalefet etmeksizin oluşturacağı cisimdeki yerini alır ve gözaçıp kapayıncaya kadar görevini tamamlamış olur.

83 Gökleri, yeri ve içlerinde olan her şeyi yaratmaya ve insanı ölümünden sonra yeniden diriltmeye kadir olan Allah, bu hudutsuz kudretinin tabii bir neticesi olmak üzere, O'na layık olmayan her türlü noksan sıfatlardan münezzehtir. Göklerde ve yerde her ne varsa hepsinin mülkiyyeti O'na mahsustur ve her şeyin mutlak hâkimi ve mutasarrıfı da O'dur. Bu sebepledir ki herkes ve her şey sonunda O'na döndürülecek ve her insan, dünyadaki amellerinin karşılığını O'nun huzurunda bulacaktır.

SAFFÂT SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil olduğu Yer ve Zaman

Saffât suresi, Kur'an-ı Kerim'in 37. suresi olup 182 ayetten müteşekkildir. Mekke'de En'âm suresinden sonra nazil olmuştur. Surenin ilk ayetinde, namaz kılarken insanların saf oluşturdukları gibi, gökyüzünde meleklerin saf saf olmalarından sözedilmesi ve saf tutan melekler üzerine yemin edilmiş olması dolayısıyla sureye *Saffât Suresi* denilmiştir.

2. Saffât Suresinin Konusu

Saffât suresinin konusu, diğer Mekkî surelerde olduğu gibi, tevhid, vahiy, nübüvvet, öldükten sonra yeniden dirilme ve ceza ile ilgili itikada taalluk eden konulardır. Surenin ilk ayetlerinde gaybla ilgili üç konu üzerinde durulmuştur ki bunlar, melekler, cinler ve öldükten sonra dirilme ve cezadır. İlk ayetinde ya Rablerine ibadet etmek için, yahutta O'nun emirlerini ifa etmek için saf tutmuş melekler üzerine kasem edilerek Allah'tan başka İlah olmadığı teyit edilmiş, daha sonra kulak hırsızlığı yapan cinlerden veya şeytanlardan söz edilerek, yer semasının, hırsızlık yapan cinlerden korunması için yıldızlarla süslendiği açıklanmıştır.

Surede, kıyamet günü kafirlerin kötü halleri üzerinde durulmuş, onların, dünyada iken müminlerle giriştikleri bazı konuşmalar zikredilmiş, müminlerin içinde ebediyyen kalacakları cennet ile nail olacakları nimetler ve kafirlerin kalacakları cehennem ahvali vaaz ve ibret olmak üzere vasfedilerek her iki gurubun iyi ve kötü olan akibetleri açıklanmıştır.

Kafirlerin cehennem ahvali açıklanırken, onların daha önce gelip geçmiş atalarından da söz edilmiş ve onlara da doğru yola davet eden uyarıcılar gönderildiğine işaret edilerek Nûh, İbrahim, İsmail, Musa, Harun, İlyas, Lut, Yunus aleyhimu's-selam'ın isimleri üzerinde durulmuştur. Ancak İbrahim'in (as) kıssasına iki ayrı yerde daha genişçe yer verilmiş, ilkinde, babası başlarında olduğu halde kavminin ibadet ettiği putları parçalaması; ikincisinde de gördüğü bir rüya üzerine, oğlu İsmail'i Rabbine kurban etmeye götürüşü anlatılmıştır. Keza surede, Yunus'un (as) kıssasına da genişçe bir yer verilmiş ve bir balık tarafından yutulmuş olmasına rağmen, tövbesinin, Rabbine ibadetinin ve O'nu zikrinin çokluğu dolayısıyla balığın karnından kurtuluşu açıklanmıştır.

Sure, başlangıcında olduğu gibi, saf tutmuş meleklere işaret olunduktan sonra, Allah'ın, kendisini müşriklerin tavsif ettikleri sıfatlardan tenzih edip kendi nefsine hamdetmesiyle sona ermiştir.

3. Saffât Suresinin Kendinden Önceki Sure ile Bağlantısı

Saffât suresiyle kendinden önceki Yâsîn suresi arasında üç yönden bir bağlantının bulunduğu açıkça görülmektedir:

1) İlk bağlantı, bu surenin başlangıcı ile, Yâsîn suresinin son ayetlerinde, Allah Teâlâ'nın göklerde ve yerde bulunan her şeyi içine alan hudutsuz kudretinin beyanı yönünden aralarındaki benzerlikte görülür. Zira Allah Teâlâ, Yâsîn suresinde de açıkça ifade edildiği gibi, göklerde ve yerde bulunan her şeyi hiç yoktan süratli bir şekilde inşa etmeye kadirdir; çünkü O, bu surenin başında da açıkça zikredildiği gibi, ortağı ve benzeri olmayan bir İlahtır. Bilinen bir gerçektir ki, bir şeyin süratli bir şekilde hiç yoktan icat edilip yaratılması, ancak onu icat edip yaratanın bir olması halinde mümkündür.

2) Yâsîn suresinin *"Kendilerinden önce nice nesilleri helak ettiğimizi, onların kendilerine bir daha geri dönüp gelmeyeceklerini bimiyorlar mı?"* mealindeki 31. ayetinde de zikredilen gelip geçmiş kavimlerin ahvalini beyan etme yönünden, Yâsîn suresinden sonra Saffât, En'âm suresinden sonra Araf, Furkân suresinden sonra da Şuarâ sureleri gibidir.

3) Yâsîn suresinde mücmel olarak zikredilen müminlerin ve kafirlerin dünya ve Ahiret halleri, Saffât suresinde tafsil edilmiştir. Bu da iki sure arasındaki bağlantının başka bir yönüdür.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالصَّافَّاتِ صَفًّا ﴿١﴾ فَالزَّاجِرَاتِ زَجْرًا ﴿٢﴾ فَالتَّالِيَاتِ ذِكْرًا ﴿٣﴾ إِنَّ إِلٰهَكُمْ لَوَاحِدٌ ﴿٤﴾ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِ ﴿٥﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-5 Saf saf olan, sürdükçe süren, andıkça anan meleklere yemin ederim ki göklerin, yerin ve ikisinin arasında bulunanların Rabbi ve doğuların Rabbi olan İlahınız, muhakkak ki birdir.

Allah Teâlâ, bir evvelki Yâsîn suresinin son ayetlerinde, hudutsuz kudretini tavsif ederek gökleri ve yeri yaratmaya kadir olduğunu, zira bir şeyi yaratmayı murat ettiği zaman, yapacağı işin ona sadece "ol" demekten ibaret olduğunu, bunu deyince de onun hemen olduğunu, bu itibarla, her şeyin mülkünün ve tasarrufunun kendi elinde bulunduğunu ve her türlü noksan sıfatlardan münezzeh olduğunu beyan ettikten sonra, bunu takip eden Saffât suresinin bu ilk ayetlerinde, daha önce zikredilen sıfatlara sahip olan bir İlahın, hiçbir eşi ve benzeri bulunmayan, göklerde, yerde ve bunların arasında bulunan bütün varlıkların yegane Rabbi olduğunu ve O'ndan başka İlah bulunmadığını, hem O'na ibadet etmek hem de emirlerini yerine getirmek için saf tutmuş melekler üzerine yemin ederek açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

> 1-5 Saf saf olan, sürdükçe süren, andıkça anan meleklere yemin ederim ki göklerin, yerin ve ikisinin arasında bulunanların Rabbi ve doğuların Rabbi olan İlahınız, muhakkak ki birdir.

1-5 Allah Teâlâ, Rablerine ibadet etmek, yahut O'ndan gelecek emirlere uymak maksadıyla göklerde saf tutan melekler üzerine kasem ederek, bütün âlemlerin Rabbi olan Allah'ın bir olduğunu ve O'ndan başka İlah bulunmadığını ha-

ber vermiştir. Meleklerin, göklerde saf tutmuş bir halde bulundukları, Hazreti Peygamber'den nakledilen bazı hadislerde de zikredilmiştir. Müslim (*Sahih,* I. 371) tarafından nakledilen bir hadisinde Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur: *"Biz Müslümanlar, diğer insanlara üç şeyle üstün kılındık: Bizim saflarımız, meleklerin safları gibi kılındı. Yeryüzü bütünüyle bize mescit kılındı. Su bulamadığımız zaman, yeryüzü bizim için temizleyici kılındı.".* Keza Müslim (*Sahih,* I. 322), Ebû Davud (*Sünen,* I. 153), Nesâ'î (*Sünen,* II. 92) ve İbn Mâce (*Sünen,* I. 313) tarafından nakledilen başka bir hadisinde de Câbir İbn Semura şöyle demiştir: *Bir gün, Resulullah (sas.): "Siz, meleklerin, Rableri katında saf tuttukları gibi saf tutmaz mısınız?" buyurmuştu. Biz: "Melekler Rableri katında nasıl saf tutarlar ya Resulallah?" diye sorunca, o: "Ön safları tamamlarlar ve saflarda sıkışık bir halde dururlar." Buyurdu.".*

Melekler, Rablerine ibadet etmek için saf tuttukları gibi, Rablerinden gelecek emirleri de saf tutarak beklerler. Zira onların ifa ettikleri çok çeşitli görevler vardır. Bulutları, kendilerine emredilen istikamete sevkederek istenilen bölgelere yağmur yağdırmak, insanlara hayrı telkin ederek kötülük yapmaktan ve eziyet vermekten menetmek, şeytanların vesvese ve iğva yoluyla insanları hak yoldan saptırmalarına engel olmak, Allah'ın ayetlerini Peygamberleri'ne okumak, bu görevlerden bazılarıdır. Allah Teâlâ, Mürselât suresinin 1-7. ayetlerinde bu görevlerden bir kısmını zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Birbiri ardınca ve iyiliklerle gönderilen, rüzgar gibi esip savuran, yaydıkça yayan, hak ile batılı birbirinden ayıran, kötülükleri kaldırmak ve azap ile korkutmak için Peygamberler'e ilim ve hikmet getiren meleklere yemin ederim ki size vadolunan kıyamet mutlaka vaki olacaktır.".*

Allah Teâlâ, bazı görevlerini zikrettiği melekler üzerine yemin ederek buyurmuştur ki: Ey insanlar! Sizin ihlas ile ibadet etmek zorunda olduğunuz İlahınız, tek bir İlahtır ve O'nun ne eşi ne de benzeri vardır. Gökleri, yeri ve bunların arasında bulunan her şeyi hiç yoktan yaratan O'dur. Rahmân suresinin 17. ayetinde de ifade edildiği gibi, *"O, iki doğunun da iki batının da Rabbidir.".*

إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِزِينَةٍ الْكَوَاكِبِ ۝٦ وَحِفْظًا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَارِدٍ ۝٧ لَا يَسَّمَّعُونَ إِلَى الْمَلَإِ
الْأَعْلَى وَيُقْذَفُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ۝٨ دُحُورًا وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌ ۝٩ إِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَأَتْبَعَهُ
شِهَابٌ ثَاقِبٌ ۝١٠

6-7 Biz, dünya semasını, itaattan çıkan her türlü şeytandan korumak için bir ziynetle, yıldızlarla süsledik.

8-9 Artık o şeytanlar, "Mele-i âlâ" yı (yüce âlemi) dinleyemezler; her taraftan kovularak atılırlar.

10 Ancak kim bir haber kapacak olursa, onu da delici bir alev takip eder.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, varlığının ve hudutsuz kudretinin delili olmak üzere gökleri, yeri ve ikisi arasındaki her şeyi yarattığını ve kendisinden başka İlah olmadığını beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, varlığının ve birliğinin başka bir delilini zikretmiştir ki bu da insanlar için hem ziynet olması hem de şeytanın kulak hırsızlığından korumak için yer semasını yıldızlarla donatıp süslemesidir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

6-7 Biz, dünya semasını, itaattan çıkan her türlü şeytandan korumak için bir ziynetle, yıldızlarla süsledik.

8-9 Artık o şeytanlar, "mele-i âlâ" yı (yüce âlemi) dinleyemezler; her taraftan kovularak atılırlar.

10 Ancak kim bir haber kapacak olursa, onu da delici bir alev takip eder.

6 Allah Teâlâ, yeryüzüne yakınlığı dolayısıyla yer seması da denilen gökyüzünü, müşahade edenlere ışık veren, bir kısmı sabit bir kısmı da gezegen, yıldızlarla donatıp süslemiştir. Bu konuyla ilgili olarak Mülk suresinin 5. ayetinde *"Gerçek şu ki dünya semasını kandillerle süsledik..."* buyurduğu gibi, Hıcr suresinin 16. ayetinde de *"Gökte burçlar yarattık ve onları bakanlar için süsledik..."* buyurmuştur. Yeryüzüne ışık veren bu yıldızlar, bakanlar için birer inci veya parlak birer mücevher gibidirler.

7 Allah Teâlâ'nın gökyüzünü donattığı yıldızlar, bakanlar için hem birer ışık kaynağı hem de birer süs olduğu gibi, kulak hırsızlığı yapan isyankar şeytana karşı da koruyuculuk görevi yaparlar. Konuyla ilgili olarak nakledilen bazı hadislerden de öğrenildiği gibi, Allah Teâlâ, herhangi bir meseledeki hükmünü meleklerden oluşan bir gök ehline bildirdiği zaman, gök ehli, o hükmü diğer bir gök ehline, onlar da diğerlerine haber verirler. Haber, melekler arasında bu şekilde nakledilirken, cinler onu kulak hırsızlığı ile çalarlar ve birtakım değişiklikler yaparak yeryüzünde sihirbazlara veya kahinlere naklederler. Onlar da kendilerinden kattıkları yalanlarla onu kendi menfaatlarında kullanırlar. İşte cinlerin veya şeytanın bu kulak hırsızlığı, yıldızlar vasıtasıyla önlenmiştir. Allah Teâlâ, Hıcr suresinin 16-18. ayetlerinde bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Gökte büyük yıldızlar yarattık ve onları bakanlar için süsledik. Ayrıca taşlanmış olan her şeytandan onları koruduk. Ancak kulak hırsızlığı yapan kimse olursa, parlak bir ateş alevi onu takip eder."*.

8 İşte bu yıldızlar sayesindedir ki hiçbir cin veya şeytan, mele-i âlâ'yı, yani meleklerin oluşturduğu yeryüzü seması ehlini dinleyemez; kulak hırsızlığı yapmak için girmek istediği yere giremez. Bir an için girmiş olsa bile, oradan hemen atılır. Allah Teâlâ, bu konuyla ilgili olarak, Mülk suresinin 5. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Gerçek şu ki dünya semasını kandillerle süsledik ve o kandilleri şeytanlar için taşlamalar kıldık; onlar için alevli ateş azabı da hazırladık."*.

9 Cinler veya şeytanlar, kulak hırsızlığı yapmak için gökyüzünün neresinden girmek isterlerse oradan hemen kovalanıp atıldıkları gibi, Ahiret'te de onlar için sonu hiç gelmeyecek acısı ağır bir azap vardır.

10 Eğer bunlar arasında kulak hırsızlığı yapmış ve haber çalmış biri varsa, haberini bir başkasına ulaştıramadan yakıcı bir alev kümesi onun peşine takılır; sonra da onu yakıp yokeder. Allah Teâlâ, bu konuyla ilgili olarak cinlerden bazılarının sözlerini, Cin suresinin 8-9. ayetlerinde şöyle naklettiştir: *"Biz, gökyüzünü yokladık ve onu, sert bekçiler ve birer atımlık alevlerle doldurulmuş bulduk. Halbuki biz önceden, göğün haberlerini dinlemek için onun oturulacak yerlerine otururduk; şimdi ise, kim dinlemek isterse, kendisini gözleyen bir alev buluyor."*.

فَاسْتَفْتِهِمْ أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ مَنْ خَلَقْنَا ۚ إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لَازِبٍ ﴿١١﴾ بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ ﴿١٢﴾
وَإِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ ﴿١٣﴾ وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ ﴿١٤﴾ وَقَالُوا إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾
أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿١٦﴾ أَوَآبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ ﴿١٧﴾ قُلْ نَعَمْ وَأَنْتُمْ دَاخِرُونَ ﴿١٨﴾
فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ فَإِذَا هُمْ يَنْظُرُونَ ﴿١٩﴾ وَقَالُوا يَا وَيْلَنَا هَٰذَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿٢٠﴾ هَٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ
الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢١﴾

[11] (Ey Muhammed!) Şimdi o müşriklere sor: Yaratılış yönünden onlar mı daha zor, yoksa bizim şu yarattıklarımız mı? Oysa biz onları yapışkan bir çamurdan yaratmıştık.

[12] Hayır, sen bu deliller karşısında hayret ediyorsun; onlar da seni alaya alıyorlar.

[13] Kendilerine öğüt verildiği zaman, öğüt almıyorlar.

[14] Bir mucize gördükleri zaman, onunla alay ediyorlar.

[15] Ve diyorlar ki: "Bu, apaçık sihirden başka bir şey değil.".

[16-17] "Öldüğümüz, toprak ve kemik olduğumuz zaman, biz, yahut evvelki atalarımız muhakkak dirilecek miyiz"?

[18] (Ey Muhammed!) De ki: "Evet; hem de zelil olarak.".

[19] O, sadece korkunç tek bir sayha (ses)dır ki işte o zaman onlar, her şeyi göreceklerdir.

[20] Ve diyeceklerdir ki: "Yazıklar olsun bize; bu, ceza günüdür.".

[21] Evet; bu, sizin yalanlamış olduğunuz iyiyle kötüyü birbirinden ayırt etme günüdür.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, insanlar için hem ziynet olması ve hem de şeytanın kulak hırsızlığından korumak için yer semasını yıldızlarla donatıp süslemesi gibi, varlığının, birliğinin ve hudutsuz kudretinin çeşitli delillerini zikrettikten sonra, öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden müşriklere, "Sizin yaratılmanız mı daha büyük bir iştir, yoksa göklerin, yerin ve bunların arasında bulunan meleklerin, şeytanların ve sair varlıkların yaratılması mı?" sorusunu yöneltmiş ve onların, göklerin, yerin ve bunlar arasında bulunan varlıkların yaratılışının çok daha büyük bir iş olduğunu itiraf etmeleri dolayısıyla, onlara, o halde Allah'ın daha önce hiç yoktan yaratıp hayat verdiği varlıkları, ölümlerinden sonra yeniden dirilteceğini niçin inkâr ettiklerini sormuştur. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[11] (Ey Muhammed!) Şimdi o müşriklere sor: Yaratılış yönünden onlar mı daha zor, yoksa bizim şu yarattıklarımız mı? Oysa biz onları yapışkan bir çamurdan yaratmıştık.

[12] Hayır, sen bu deliller karşısında hayret ediyorsun; onlar da seni alaya alıyorlar.

[13] Kendilerine öğüt verildiği zaman, öğüt almıyorlar.

[14] Bir mucize gördükleri zaman, onunla alay ediyorlar.

[15] Ve diyorlar ki: "Bu, apaçık sihirden başka bir şey değil.".

[16-17] "Öldüğümüz, toprak ve kemik olduğumuz zaman, biz, yahut evvelki atalarımız muhakkak dirilecek miyiz"?

[18] (Ey Muhammed!) De ki: "Evet; hem de zelil olarak.".

[19] O, sadece korkunç tek bir sayha (ses) dır ki, işte o zaman onlar, her şeyi göreceklerdir.

[20] Ve diyeceklerdir ki: "Yazıklar olsun bize; bu, ceza günüdür.".

[21] Evet; bu, sizin yalanlamış olduğunuz iyiyle kötüyü birbirinden ayırt etme günüdür.

11 Allah Teâlâ Peygamberi'ne hitap ederek şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden o müşriklere sor: Göklerin, yerin ve bunların arasında bulunan meleklerin, şeytanların ve diğer büyük varlıkların yaratılışı mı daha zor bir iştir, yoksa sizin veya insanların yaratılışı mı? Oysa biz, ilk insanı çamurdan, onun sülalesini de meniden veya bir damla sudan yaratmıştık. Buna göre ortada iki farklı yaratılış vardır: Birincisi, gökler, yer ve bunlar arasında bulunan meleklerle şeytan-

lar ve diğer büyük varlıklar; ikincisi ise, insandır. Siz, birinci yaratılışın, yani göklerin, yerin ve bunlar arasında bulunan meleklerle şeytanların ve diğer varlıkların yaratılışının daha büyük bir iş olduğunu söylediğiniz halde, nasıl olup da insanın öldükten sonra yeniden diriltilmesini imkansız bir işmiş gibi görüyor, sonra da inkâr ediyorsunuz? Bunları hiç yoktan ilk defa icat edip yaratan Allah'a bunları yeniden yaratmak güç mü gelecektir? Nitekim Allah Teâlâ, Gafir (Mümin) suresinin 57. ayetinde bu hususla ilgili olarak *"Göklerin ve yerin yaratılması, insanların yaratılmasından daha büyük bir iştir. Fakat insanların çoğu bilmez."* buyurmuş, Yâsîn suresinin 81-82. ayetlerinde de *"Gökleri ve yeri yaratan Allah, onların benzerini yaratmaya kadir olmaz mı? Elbette olur; O, her şeyi hakkıyla bilen yaratıcıdır. Bir şeyin olmasını istediği zaman, O'nun işi, ona "ol" demekten ibarettir; o da hemen olur."* buyurarak büyük veya küçük herhangi bir şeyin yaratılışında kendisi için hiçbir güçlüğün söz konusu olmayacağını açıkça ifade etmiştir.

12 İşte ey Muhammed, müşrikler, göklerin, yerin ve bunların arasında bulunan diğer varlıkların yaratılışının, insanın yaratılışından çok daha güç bir iş olduğunu itiraf etmiş olsalar bile, onların, insanın öldükten sonra yeniden diriltilecek olmasını inkâr etmelerine şaşıyor, onlar da senin bu şaşkınlığınla alay edip duruyorlar. Sen, şüphesiz, Rabbinin haber verdiği şekilde, insanın ölümünden sonra yeniden diriltileceğini biliyor ve bunu tasdik ediyorsun. Müşrikler ise, aksine, senin söylediklerine inanmıyorlar ve inanmadıkları bir şeyi söylemiş olman dolayısıyla da seni ve söylediğin şeyleri alaya alıyorlar.

13 Onlar, kendilerine Allah'ın Kitabı'ndan veya Resulünden bir vaaz veya nasihat verildiğinde, küfür üzerindeki inatlaşmaları ve büyüklük taslamaları sebebiyle, bu vaaz veya nasihata hiç kulak asmazlar ve ondan faydalanmak istemezler.

14 Sözlerini ve sapık inançlarını nakzeden ve kendilerini hakkı tasdik ve imana yöneltecek olan açık ve kesin bir delil veya mucize gördükleri zaman da alaylarını daha da artırıp şiddetlendirirler ve başkalarını da alaylarına katılmaya zorlarlar.

15 Sonra da bu delil veya mucizeleri getiren ve kendilerini tasdik ve imana davet eden Peygamber'e derler ki: Senin bize getirmiş olduğun delil veya mucizeler, apaçık sihirden başka bir şey değildir. Sen bizi bunlarla kandıramaz, inandığımız yoldan, atalarımızın yolundan döndüremezsin.

16 Biz, öldükten ve kemiklerimiz çürüyüp toprağa karıştıktan sonra mı yeniden diriltilip eski halimize döndürüleceğiz? Bu olacak şey midir?

17 Bizden senelerce ve asırlarca önce ölmüş ve kemikleri unufak olmuş atalarımız da mı aynı şekilde diriltilecek? Bunların hayata yeniden dönecek olmaları, bize nisbetle daha garip değil mi?

18 Allah Teâlâ, "Öldüğümüz, toprak ve kemik olduğumuz zaman mı yeniden dirileceğiz?" diyerek öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden müşriklere, Peygamberi vasıtasıyla cevap vermiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! O kafirlere de ki: Evet; siz, öldükten ve toprak olduktan sonra, Allah'ın o hudutsuz kudretiyle hakir ve zelil olarak yeniden diriltileceksiniz. Neml suresinin 87. ayetinde de açıkça ifade edildiği gibi, *"Sûr'a üfürüleceği gün, Allah'ın dilediği kimseler dışında, göklerde ve yerde kim varsa korku içinde kalır. Hepsi de (hesap vermek üzere) hor ve hakir, Allah'a gelirler."*. Allah Teâlâ, Gafir (Mümin) suresinin 60. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Rabbiniz buyurmuştur ki: Bana ibadet edin ki size karşılığını vereyim. Bana ibadet etmekten kibirlenenler, zelil olarak cehenneme gireceklerdir."*.

19 Allah'ın hudutsuz kudretiyle öldükten sonra yeniden dirilme işi, hiç de güç veya zor bir iş değildir. Bu iş, insanların kabirlerinden çıkmaları için, tek bir sayha (ses) dan, Allah'ın emri ile İsrafil'in Sûr'a üflemesinden ibarettir. İsrafil Sûr'a üfleyince, kabirlerinde yatanların gözleri hemen açılıverir de kendilerini o anda Allah'ın huzurunda bulurlar.

20 İşte o zaman, dünyada iken inkâr ettikleri yeniden dirilmenin gerçekleştiğini görüp anlarlar ve büyük bir pişmanlık içinde: Bize yazıklar olsun! Bu, hiç şüphesiz, dünyada iken Allah'ı ve Ahiret gününü inkâr edip Peygamberleri'ni ve kitaplarını yalanlamamızın karşılığını alacağımız ceza günüdür. Bundan artık kaçış ve kurtuluş da yoktur.

21 Onların bu pişmanlıklarını gören ve sözlerini işiten melekler de onlara cevap verirler ve derler ki: Evet; bu gün, dünyada iken sizin inkâr ettiğiniz ve geleceğine hiçbir zaman inanmadığınız hüküm günüdür. Bu gün, müminle kafirin, iyi ile kötünün ve güzel ile çirkinin birbirinden ayırdedilip haklarında hüküm verileceği ve müminlerin cennete, kafirlerin ise, cehenneme gönderilecekleri gündür.

اُحْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٢٢﴾ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَاهْدُوهُمْ إِلَىٰ صِرَاطِ الْجَحِيمِ ﴿٢٣﴾ وَقِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ ﴿٢٤﴾ مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ ﴿٢٥﴾ بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ ﴿٢٦﴾ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٢٧﴾ قَالُوا إِنَّكُمْ كُنْتُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ ﴿٢٨﴾ قَالُوا بَل لَّمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٢٩﴾ وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ ۚ بَلْ كُنْتُمْ قَوْمًا طَاغِينَ ﴿٣٠﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا ۖ إِنَّا لَذَائِقُونَ ﴿٣١﴾ فَأَغْوَيْنَاكُمْ إِنَّا كُنَّا غَاوِينَ ﴿٣٢﴾ فَإِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٣﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٤﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٣٥﴾ وَيَقُولُونَ أَئِنَّا لَتَارِكُوا آلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَجْنُونٍ ﴿٣٦﴾ بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٧﴾

22-23 (Meleklere denir ki:) "Küfürleriyle o zulmedenleri, eşlerini ve Allah'tan başka taptıkları şeyleri toplayın; sonra da cehennem yoluna sevkedin.".

24 "Bir yerde onları durdurun; çünkü sorguya çekileceklerdir.".

25 (Onlara da denir ki:) "Size ne oldu da birbirinize yardım etmiyorsunuz"?

26 Hayır edemezler; onlar artık teslim olmuşlardır.

27 Yine de birbirlerine dönüp sorarlar.

28 Ve derler ki: "Dünyada iken siz bize hep sağdan gelir (suret-i haktan görünür) diniz.".

29 Diğerleri de şöyle derler: "Hayır, aksine siz, mümin kimseler değildiniz.".

30 "Bizim, sizin üzerinizde bir nüfuzumuz yoktu; fakat siz, isyan etmiş bir kavim idiniz.".

31 "Artık üzerimize Rabbimizin azap sözü vacip oldu. Biz onu herhalde tadacağız.".

32 "Sizi azdırdık; zira biz de azgınlardan idik.".

33 Velhasıl o gün onlar azabta birleşirler.

34 Biz, şüphesiz, suçlulara işte böyle yaparız.

35 Zira onlar, kendilerine "Allah'tan başka İlah yoktur." denildiği zaman, büyüklük taslarlardı.

36 Ve derlerdi ki: "Biz, deli bir şâir için İlahlarımızı mı terkedeceğiz"?

37 Hayır, (o ne deli ve ne de şâirdi; fakat) hakkı getirmiş ve Peygamberler'i doğrulamıştı.

Allah Teâlâ daha önceki âytelerinde, Allah'ın varlığını, birliğini, her şeyi çepeçevre kuşatan geniş ilmini, hudutsuz kudretini ve kıyamet gününü apaçık delillerle ispat ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, kendilerini azaptan kurtaracak hiçbir yardımcı bulamayan kafirlerin kıyamet günü cehennem ateşine sevkedilirken içinde bulundukları durumu, dünyada iken lider durumda olanlarla onlara tabi olanlar arasında cereyan eden münakaşaları ve biribirlerini suçlamalarını, ancak, büyüklük taslayarak tevhid kelimesinden yüz çevirmiş olmaları ve kendilerini Allah'ın hak olan yoluna davet etmekle görevlendirilen Resulullah (sas.)'ı deli bir şair olarak tavsif etmeleri dolayısıyla, her iki grubun da görecekleri azap yönünden eşit olduklarını zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

22-23 (Meleklere denir ki:) "Küfürleriyle o zulmedenleri, eşlerini ve Allah'tan başka taptıkları şeyleri toplayın; sonra da cehennem yoluna sevkedin.".

24 "Bir yerde onları durdurun; çünkü sorguya çekileceklerdir.".

25 (Onlara da denir ki:) "Size ne oldu da birbirinize yardım etmiyorsunuz"?

26 Hayır edemezler; onlar artık teslim olmuşlardır.

22-23 Allah Teâlâ, kıyamet günü İsrafil'in Sûr'a üflemesi üzerine yeniden dirilerek kabirlerinden çıkan kafirlerle müminleri birbirlerinden ayırmaları için meleklerine, Allah'a şirk koşmaları dolayısıyla en büyük zulmü işlemiş olan müşrikleri, onların eşlerini ve Allah'ı bırakarak ibadet ettikleri putları toplamalarını ve hepsini birden cehennem yoluna sevketmelerini emreder. Ayet-i kerimede müşriklerin *zulmeden kimseler* olarak tavsif olunmaları, Lokmân suresinin 13. ayetinde *"...şirk, en büyük zulümdür."* buyurulmuş olması dolayısıyladır. Bu hüküm sebebiyledir ki kim Allah'ı bırakarak birtakım putları İlah edinir ve onlara ibadet ederek Allah'a şirk koşarsa, en büyük zulmü işlemiş olur. Müşriklerle birlikte toplanan ve cehenneme sevkedilenler arasında, Allah'ın Peygamberleri'ni, Ahiret gününü, öldükten sonra yeniden dirilmeyi ve dinin diğer temel asıllarını inkâr eden ve küfür yönünden müşriklere benzeyen bütün kafirler vardır.

24 Bu kafirlerin toplanıp cehenneme sevkedilmeleri emredildikten sonra, dünyada iken işledikleri kötü amellerinden ve sapık inançlarından sorguya çekilmek üzere belirli bir yerde de durmaları emredilir. Tirmizî (*Sünen*, IV. 612)'nin İbn Mes'ûd'dan (ra) naklettiğine göre Ademoğlu, kıyamet günü beş şeyden sorguya çekilmeden Rabbinin huzurundan ayrılamaz: Ömrünü nerede tükettiği, gençliğinde nerelere girip çıktığı, malını nereden kazanıp nerelerde harcadığı ve bilerek ne gibi ameller işlediği.

25 Cehenneme sevkedilmeleri emredilen kafirler, dünyada iken daima birbirlerinin yardımcıları olduklarını ileri sürerlerdi. Nitekim Ebu Cehil, Bedir günü "Biz, yardımlaşarak galip gelen bir topluluğuz." demişti. Oysa kıyamet günü onların birbirlerine yardım etmeleri ve birbirlerini Rablerinin azabından kurtarmaları hiçbir surette mümkün değildir. Allah'ı bırakarak kendilerine İlah edindikleri ve ibadet ettikleri putları bile kendilerine yardım etmekten acizdir. İşte kıyamet günü onlara bu husus da sorulur ve: Hani siz birbirinizin yardımcıları idiniz ve her fırsatta birbirinize yardım ederdiniz. Şimdi ne oldu ki birbirinize yardım etmiyorsunuz? denir.

26 Bugün artık onların birbirlerine yardım etmeleri mümkün değildir. Çünkü onlar, Rablerinin emirlerine bağlanmışlardır ve hiçbir surette bu emirlere muhalefet edemezler ve onların dışına çıkamazlar.

27 Yine de biribirlerine dönüp sorarlar.

28 Ve derler ki: "Dünyada iken siz bize hep sağdan gelir (suret-i haktan görünür) diniz.".

[29] Diğerleri de şöyle derler: "Hayır, aksine siz, mümin kimseler değildiniz.".

[30] "Bizim, sizin üzerinizde bir nüfûzumuz yoktu; fakat siz, isyan etmiş bir kavim idiniz.".

[31] "Artık üzerimize Rabbimizin azap sözü vacip oldu. Biz onu herhalde tadacağız.".

[32] "Sizi azdırdık; zira biz de azgınlardan idik.".

[33] Velhasıl o gün onlar azapta birleşirler.

[34] Biz, şüphesiz, suçlulara işte böyle yaparız.

[35] Zira onlar, kendilerine "Allah'tan başka İlah yoktur." denildiği zaman, büyüklük taslarlardı.

[36] Ve derlerdi ki: "Biz, deli bir şair için İlahlarımızı mı terkedeceğiz"?

[37] Hayır, (o ne deli ve ne de şâirdi; fakat) hakkı getirmiş ve Peygamberler'i doğrulamıştı.

27 Dünyada iken mal ve evlat yönünden kuvvetli olan kafirlerle, onların hükmettikleri zayıflar arasındaki çekişme, cehennem yolunda da devam eder.

28 Zayıf olan kafirler, dünyadaki sapıklıklarının asıl sorumluluğunu kuvvetli olanlara yüklemeye çalışırlar ve bu yüzden onları suçlayarak bize sağdan gelir veya suret-i haktan görünür, sonra da bizi ondan saptırırdınız, derler.

29 Dünyada iken kuvvetli olanlar ise, zayıfların bu suçlamalarını reddederek onlara şu cevabı verirler: Hayır; sizi imandan saptıran biz değildik. Ondan asıl yüz çevirip uzaklaşan ve küfür üzerinde direnenler sizlerdiniz.

30 Bizim sizin üzerinizde hiçbir hâkimiyetimiz, size yön verecek hiçbir gücümüz yoktu. Biz sizi küfre davet etmiş olsak bile sizi ona zorlamadık. Kendi irade ve ihtiyarınızla küfür yolunu seçenler asıl sizlerdiniz. Siz, zaten isyankar bir topluluktunuz.

31 Gerçek böyle olunca, Rabbimizin azap sözü üzerimize vacip olmuştur. Çünkü Allah, Sad suresinin 85. ayetinde de açıkça beyan ettiği gibi, cehennemi şeytana tabi olanlarla dolduracaktır. Ayet-i kerimede bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Cehennemi senden olanların ve onların içinden sana uyanların hepsiyle dolduracağım."*. İşte Rabbimizin bu sözünün tabii bir neticesi olarak O'nun cehennem azabını, hem biz hem de siz, birlikte göreceğiz.

32 Zira sizi sapıklığa davet eden biz olduğumuz gibi, kendi isteğinizle bize tabi olanlar da sizlerdiniz.

33 Bu ise, hem sizin hem de bizim Rabbimizin suçlular için vadettiği aynı azabta birleşmemizi gerektirir. Bundan hiçbir surette kaçış ve kurtuluş yoktur.

Dünyada iken büyüklük taslayanlarla onlara tabi olan zayıflar arasında cereyan eden bu çekişme, Kur'an-ı Kerim'in başka surelerinde de zikredilmiştir. Allah Teâlâ, İbrahim suresinin 21. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"(Mahşerde) insanların hepsi Allah'ın huzurunda ortaya çıkarlar da zayıf olanlar, büyüklenenlere şöyle der: "Biz dünyada iken size tabi idik. Şimdi siz, Allah'ın azabından bir şeyi bizden defedebilecek misiniz?" Onlar da derler ki: "Eğer Allah bize hidayet etseydi, biz de size hidayet ederdik. Şimdi biz, sızlansak da sabretsek de birdir; bizim için kaçıp sığınacak bir yer yoktur."*. Sebe suresinin 31-33. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"İnkâr edenler demektedirler ki: "Biz, bu Kur'an'a asla inanmayız; ondan önceki kitaplara da.". Oysa o zalimlerin, Rablerinin huzurunda durmuş, suçu birbirlerine atıp durduklarını bir görsen.. Dünyada iken zayıf görülenler, büyüklük taslayanlara derler ki: "Eğer siz olmasaydınız, biz mutlaka mümin kimseler olacaktık.". Büyüklük taslayanlar da, zayıf görülenlere şöyle derler: "Size hidayet geldikten sonra, sizin hidayete ermenize biz mi engel olduk? Hayır; siz zaten suçlu kimseler idiniz.". Zayıf görülenler ise, büyüklük taslayanlara derler ki: "Hayır; gece gündüz dolap.. Bize Allah'ı inkâr etmemizi ve O'na ortaklar koşmamızı emrederdiniz.". Azabı görünce hepsi de pişmanlıklarını gizlerler. Fakat biz, inkâr edenlerin boyunlarına ateşten halkalar takarız. İşlemiş olduklarından başka bir şeyle mi cezalandırılacaklardı"?* Mümin (Gafir) suresinin 47-48. ayet-

lerinde de Allah Teâlâ, Peygamberi'ne hitap ederek şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) Cehennem ehlinin cehennemde birbirleriyle münakaşalarını kavmine hatırlat. Zayıf olanlar, kibirlenenlere derler ki: "Biz, dünyada iken size tabi idik. Şimdi ateşin bir kısmını bizden savabilir miziniz"? Büyüklük taslayanlar da şöyle derler: "Biz, hepimiz onun içindeyiz. Allah, şüphesiz, kulları arasında hükmünü vermiştir."*.

34 Kafirlerden büyüklük taslayanlarla küfürde onlara tabi olan zayıfların cehennem azabında birleşmeleri, hiç şüphesiz, İlahî adaletin bir neticesi idi. Çünkü her iki grup da, Allah'ı, Peygamberleri'ni, kitaplarını, Ahiret gününü ve öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr etmede birleşmişler, bu da onların aynı azab ile cezalandırılmaları neticesini doğurmuştur.

35 Her iki grup da, kendilerine *LÂ İLÂHE İLLA'LLAH* denildiği veya kelime-i tevhidi söylemeye davet olundukları zaman, büyüklük taslarlar ve müminlerin söyledikleri gibi onu söylemekten yüz çevirirlerdi.

36 Ve derlerdi ki: Biz, deli bir şairin sözüne güvenerek, asırlardan beri atalarımızın ve babalarımızın ibadet ettikleri İlahları terkederek onlara ibadet etmekten vaz mı geçeceğiz? Bu sözleriyle müşrikler, hem vahdaniyyeti inkâr ediyorlar hem de onları vahdaniyyete davet eden Hazreti Muhammed (sas.)'i ve onun şahsında risaleti inkâr ediyorlardı.

37 Oysa Muhammed, ne bir deli ne de bir şairdi; o, başta tevhid olmak üzere, Rabbinin kendisine vahyettiği dinin asıllarını insanlara tebliğ etmekle görevlendirilmiş bir Peygamber idi. O, bu asılların tebliğinde kendinden önceki Peygamberler'i tasdik etmiş, hiçbir asılda onlara muhalefet etmemişti. Nitekim Allah Teâlâ, bu konuyla ilgili olarak, Fâtır suresinin 31. ayetinde de bu hususu açık ve kesin bir şekilde ifade etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"(Ey muhammed!) Sana vahyettiğimiz bu Kur'an, kendinden önceki kitapları tasdik eden hak kitaptır. Şüphe yoktur ki Allah, kullarından haberdardır; hakkıyla görendir."*. Fussilet suresinin 43. ayeti de bu manayı teyit eder. Bu ayetinde de Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) Sana söylenen, senden önceki Peygamberler'e söylenenden başka bir şey değildir. Şüphesiz Rabbin, hem mağfiret sahibidir hem de acı bir azap sahibidir."*.

إِنَّكُمْ لَذَآئِقُوا الْعَذَابِ الْأَلِيمِ ﴿٣٨﴾ وَمَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٩﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾
أُولَٰئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَّعْلُومٌ ﴿٤١﴾ فَوَاكِهُ وَهُم مُّكْرَمُونَ ﴿٤٢﴾ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٤٣﴾ عَلَىٰ سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ ﴿٤٤﴾
يُطَافُ عَلَيْهِم بِكَأْسٍ مِّن مَّعِينٍ ﴿٤٥﴾ بَيْضَاءَ لَذَّةٍ لِّلشَّارِبِينَ ﴿٤٦﴾ لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنزَفُونَ ﴿٤٧﴾
وَعِندَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ ﴿٤٨﴾ كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَّكْنُونٌ ﴿٤٩﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَآءَلُونَ
﴿٥٠﴾ قَالَ قَآئِلٌ مِّنْهُمْ إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ ﴿٥١﴾ يَقُولُ أَئِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّقِينَ ﴿٥٢﴾ ءَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا
وَعِظَامًا ءَإِنَّا لَمَدِينُونَ ﴿٥٣﴾ قَالَ هَلْ أَنتُم مُّطَّلِعُونَ ﴿٥٤﴾ فَاطَّلَعَ فَرَآهُ فِي سَوَآءِ الْجَحِيمِ ﴿٥٥﴾ قَالَ تَاللَّهِ إِن
كِدتَّ لَتُرْدِينِ ﴿٥٦﴾ وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي لَكُنتُ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٥٧﴾ أَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّتِينَ ﴿٥٨﴾ إِلَّا مَوْتَتَنَا
الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٥٩﴾ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٦٠﴾ لِمِثْلِ هَٰذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ ﴿٦١﴾

38 Siz, muhakkak o acı azabı tadacaksınız.

39 Şu var ki yapmış olduklarınızdan başka bir şeyle cezalandırılmazsınız.

40 Ancak amellerinde ihlâs sahibi olan Allah'ın kulları bunun dışındadır.

41-44 İşte onlar için belirli bir rızık, meyveler vardır. Onlar, nimet cennetlerinde, karşılıklı sedirler üzerinde ikram olunurlar.

45-46 Aralarında, içenlere lezzet veren, bembeyaz kaynaktan doldurulmuş kadehler dolaştırılır.

47 O, ne baş ağrısı verir ne de ondan sarhoş olurlar.

48-49 Yanlarında da sanki hiç el değmemiş yumurta renginde, gözlerini yalnız kendilerine çevirmiş güzel gözlü eşler vardır.

50 Birbirlerine dönüp sorarlar.

51 İçlerinden biri der ki: "Benim bir arkadaşım vardı.".

52 "Bana derdi ki: Sen gerçekten yeniden dirilmeyi tasdik edenlerden misin"?

53 "Biz öldüğümüz, toprak ve kemik olduğumuz zaman mı yeniden diriltilip cezalandırılacağız"?

54 (Yine o kişi, cennetteki arkadaşlarına) der ki: "Şimdi onun halini bilir misiniz"?

55 İşte o zaman, (dünyada iken bunları söyleyen arkadaşının haline) muttali olur ve onu cehennemin ortasında görür.

56 Der ki: "Allah'a yemin ederim ki, sen, neredeyse beni de mahvedecektin.".

57 "Eğer Rabbimin nimeti olmasaydı, ben de azap için oraya sevkedilenlerden olacaktım.".

58-59 "İlk ölümümüzden sonra, artık biz bir daha ölecek değiliz, değil mi? Ve biz hiç azap görmeyeceğiz"?

60 İşte bu, muhakkak ki en büyük kurtuluştur.

61 Çalışanlar da bunun gibi bir netice almak için çalışsınlar.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kafirlerin kıyamet günü cehennem ateşine sevkedilirken içinde bulundukları durumu, dünyada iken büyüklük taslayanlarla onlara tabi olan ve peşlerinden giden zayıf kimselerle aralarında cereyan eden münakaşaları ve birbirlerini suçlamalarını, ancak, büyüklük taslayarak tevhid kelimesinden yüz çevirmiş olmaları ve kendilerini Allah'ın hak olan yoluna davet etmekle görevlendirilen Resulullah (sas.)'i deli bir şair olarak tavsif etmeleri dolayısıyla, her iki grubun da görecekleri azap yönünden eşit olduklarını zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, iman etmiş ve salih amel işlemiş olan kimselerin diğerlerinden çok farklı olduklarını, bunların, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insanın aklına bile getirmediği sayısız cennet nimetlerinden diledikleri gibi faydalanacaklarını ve kendilerine hiçbir üzüntü ve sıkıntının isabet etmeyeceğini açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

38 Siz, muhakkak o acı azabı tadacaksınız.

39 Şu var ki, yapmış olduklarınızdan başka bir şeyle cezalandırılmazsınız.

38 Allah Teâlâ, dünyadaki küfürleri ve işledikleri kötü amelleriyle cehennem azabını haketmiş olan kafirlere hitap etmekte ve buyurmaktadır ki: Ey kafirler! Siz, bu küfür ve amellerinizle ce-

hennem ateşinin o acı azabını hiç kesilmeksizin devamlı tadacaksınız.

39 Ancak şunu da biliniz ki sizin göreceğiniz bu ceza, sadece küfrünüzün ve işlediğiniz amellerin karşılığı olarak hak ve adalete uygun bir ceza olacaktır. İşlemediğiniz amellerden dolayı hiçbir surette cezalandırılmayacaksınız. Zira Rabbiniz kullarına karşı son derece adildir ve kullarına asla zulmetmez. Nitekim Fussilet suresinin 46. ayetinde *"Kim salih amel işlerse, kendi menfaatinedir. Kim de kötülük ederse, kendi aleyhinedir. Rabbin, hiçbir surette kulları için zalim olmamıştır."* buyurmuş, Kehf suresinin 49. ayetinde de açıklandığı gibi, kıyamet günü amel defterleri önlerine konan suçlular, büyük küçük bütün amellerinin defterde yazılı olduğunu görürler ve: *"Yazıklar olsun bize! Bu defter nasıl olup da küçük büyük hiçbir şeyi bırakmadan (bütün günahları) saymış..." derler. Böylece onlar, yaptıklarını önlerinde hazır bulurlar. Rabbin hiçbirine zulmetmez."*.

[40] Ancak amellerinde ihlas sahibi olan Allah'ın kulları bunun dışındadır.

[41-44] İşte onlar için belirli bir rızık, meyveler vardır. Onlar, nimet cennetlerinde, karşılıklı sedirler üzerinde ikram olunurlar.

[45-46] Aralarında, içenlere lezzet veren, bembeyaz kaynaktan doldurulmuş kadehler dolaştırılır.

[47] O, ne baş ağrısı verir ne de ondan sarhoş olurlar.

[48-49] Yanlarında da sanki hiç el değmemiş yumurta renginde, gözlerini yalnız kendilerine çevirmiş güzel gözlü eşler vardır.

40 Allah Teâlâ, büyüklük taslayıp tevhidi inkâr eden, birtakım putları İlah edinerek onlara ibadette bulunan ve Peygamberler'i yalanlayan kafirlerin halini açıkladıktan sonra, imanlarında ihlas sahibi olup salih amel işleyen müminlerin hallerini zikretmiş, imanında ve taatinde Allah'ın ihlas sahibi kıldığı bu kullarını, suçluların görecekleri cehennem azabının dışında tutmuştur. Bunlar, hiçbir surette eza ve cefa görmeyecek, herhangi bir sıkıntıya maruz kalmayacak, aksine dünyada iken istemeyerek de olsa işledikleri herhangi bir hata varsa veya amellerinde kusur işlemişlerse, onların bu şekilde kazandıkları günahları da bağışlanacaktır. Nitekim Allah Teâlâ, Asr suresinin ilk ayetlerinde insanların küfür ve kötü amelleri sebebiyle hüsran içinde olduklarını beyan etmiş, ancak iman edip salih amel işleyenleri bunun dışında tutmuştur. Yine bu manada, Müddessir suresinin 38-39. ayetlerinde *"Her nefis, kendi kazancıyla tutulur. Ancak amel defterleri sağından verilenler müstesna."* buyurmuştur.

41 İşte Allah'ın bu mümin kulları için cennette, sabah akşam, temizliği, güzelliği ve devamlılığı hiç kesilmeyen, renkleri, tatları ve kokuları birbirinden farklı çeşitli rızıklar vardır.

42 Bu çeşitli rızıklar arasında diledikleri her meyveyi bulmakta da güçlük çekmezler. Onlar, ikrama mazhar olmuş kimselerdir. Bu itibarla akıllarına hangi çeşit meyve veya yiyecek gelirse onu önlerinde bulurlar. Gerek meyve olsun gerekse diğer rızıklar olsun, onlara gıda alıp beslenmeleri için ikram olunan yiyecekler değildir. Zira bilinen bir gerçektir ki cennet hayatı, iyi gıda alıp beslenme ile sürdürülecek bir hayat değildir. Oraya giren Allah'ın her mümin kulu, gıda alsa da almasa da orada ebediyyen kalacak ve en güzel hayatı sürdürecektir.

43-44 Onlar, Naim cennetlerinde, otururken veya diledikleri meyveler ve sâir yiyecekler kendilerine ikram edilirken, karşılıklı sedirler veya tahtlar üzerindedirler. Bu itibarla hepsi güler yüzle birbirlerinin yüzlerini görürler ve dilediklerileyle konuşup sohbet ederler.

45-47 Onların yedikleri meyveler ve sair yiyecekler yanında, bembeyaz kaynaktan doldurulmuş, içenlere ayrı bir lezzet veren kadehler de vardır ve bu kadehler ikram edilen diğer yiyeceklerle birlikte onların arasında dolaştırılır. Kadehlerde

ikram edilen bu içkiler, onların ne başlarını ağrıtır ne de onlara sarhoşluk verir. Bu manada Allah Teâlâ, Vâkıa suresinin 17-21. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"Ölümsüzlüğe erişmiş gençler, başağrısı vermeyen şarap kaynağından doldurulmuş testiler, ibrikler, kadehler, beğenecekleri meyveler ve arzu ettikleri kuş etleriyle çevrelerinde dolaşırlar."*.

48 Allah'ın bu mümin kulları, cennette yalnız da değillerdir. Yanlarında, eşlerinden başka hiç kimseye bakmayan, güzel gözlü, iffetli zevceler de vardır. Rahmân suresinin 70. ve daha sonraki ayetlerinde de ifade edildiği gibi, bu zevceler, iyi huylu güzel kadınlardır. Bunlar, ceylan gözlü olup çadırlara hasredilmişlerdir. Onlara, daha önce ne bir insan eli ne de bir cin dokunmuştur.

49 Bunlar, örtülü kalmış ve rengi hiç bozulmamış, sarıya çalan, fakat daha çok beyaz olan yumurta renginde kadınlardır.

[50] Birbirlerine dönüp sorarlar.

[51] İçlerinden biri der ki: "Benim bir arkadaşım vardı.".

[52] "Bana derdi ki: Sen gerçekten yeniden dirilmeyi tasdik edenlerden misin"?

[53] "Biz öldüğümüz, toprak ve kemik olduğumuz zaman mı yeniden diriltilip cezalandırılacağız"?

[54] (Yine o kişi, cennetteki arkadaşlarına) der ki: "Şimdi onun halini bilir misiniz"?

[55] İşte o zaman, (dünyada iken bunları söyleyen arkadaşının haline) muttali olur ve onu cehennemin ortasında görür.

[56] Der ki: "Allah'a yemin ederim ki, sen, neredeyse beni de mahvedecektin.".

[57] "Eğer Rabbimin nimeti olmasaydı, ben de azap için oraya sevkedilenlerden olacaktım.".

[58-59] "İlk ölümümüzden sonra, artık biz bir daha ölecek değiliz, değil mi? Ve biz hiç azap görmeyeceğiz"?

[60] İşte bu, muhakkak ki en büyük kurtuluştur.

[61] Çalışanlar da bunun gibi bir netice almak için çalışsınlar.

50 Cennet ehli, Naim cennetlerinde, sedirler üzerinde karşılıklı oturmuş, bembeyaz kaynaktan doldurulmuş kadehlerini yudumlarken, birbirleriyle konuşup sohbet ederler ve zaman zaman birbirlerine soru sorarlar.

51 İşte bu sohbet sırasında, içlerinden biri, dünyadaki bir hatırasından söz eder ve der ki: Dünyada iken benim inançsız bir arkadaşım vardı. Bu arkadaş, öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr ederdi.

52-53 Bana derdi ki: Sen, gerçekten öldükten sonra yeniden dirileceğimize inanıyor musun? Biz, öldükten ve çürüyüp kemiklerimiz toprağa karıştıktan sonra, yeniden dirilip hesaba çekilecek ve cezalandırılacak mıyız? Bunlar gerçekten olacak mı?

54 Cennet ehli arasındaki sohbet devam ederken, dünyadaki inançsız arkadaşının bu halini ve öldükten sonra yeniden dirilme ile ilgili bu sözlerini nakleden mümin kul, cennetteki arkadaşlarına sorar ve der ki: Siz, o inançsızın buradaki durumuna muttali oldunuz mu? Şu anda onun ne halde olduğunu biliyor musunuz?

55 Bunu, cennet arkadaşlarına sorduktan sonra, hemen cehennem ehline bakar ve o inançsız arkadaşının korkunç cehennem ateşinin ortasında olduğunu görür.

56-57 İşte o zaman, azarlayıcı bir ifade ile ona hitap eder ve şöyle der: Allah'a yemin ederim ki sen beni de mahvedecektin. Eğer dünyada iken Rabbimin bana fazl-u rahmeti olmasaydı ve ben de sana kanıp senin yoluna girseydim, şu anda seninle birlikte cehennem ateşinin ortasında olacaktım. Rabbime hamdolsun ki, benden hidayetini esirgemedi ve cennetine soktu. Allah Teâlâ, Â'râf suresinin 42-43. ayetlerinde, böyle bir mümin kulun halini tavsif etmiş ve ulaştığı güzel akibet karşısındaki sözlerini zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"İman edenler ve iyi amellerde bulunanlar - ki biz hiç kimseye gücü üstünde bir şey teklif etmeyiz - bun-*

lar da cennet ehlidir ve orada ebedidirler. Göğüslerinde kinden ne varsa çekip almışızdır. Altlarından ırmaklar akar. "Bunun için bize hidayet eden Allah'a hamdolsun. Eğer Allah bize hidayet etmeseydi, kendi başımıza hidayete ermiş olmazdık. Rabbimizin elçileri hakkı getirmişlerdir." derler. Onlara da "İşte (dünyada) işlemiş olduğunuz ameller sebebiyle size miras olarak verilen cennet budur." diye seslenilir.".

58-59 Mümin kul, inançsız arkadaşının cehennemdeki haline muttali olduktan ve kendi hali dolayısıyla Rabbine hamdettikten sonra, tekrar cennetteki arkadaşlarına dönmüş ve onlara, bu hallerinin hem ebedi olacağına hem de böyle olması için, içinden gelen sevinçli bir dilek veya temenniye delalet etmek üzere şöyle demiştir: Artık biz, dünyadaki ilk ölümümüzden ve burada yeniden hayata kavuşmamızdan sonra, bir daha ölecek değiliz ve biz bundan sonra, tekrar ölüp cehennem ehli gibi azap görmeyeceğiz, değil mi?

60 İşte bu, bizim için ve bizim gibi davrananlar için ne büyük bir kurtuluştur.

61 İşte bizim bu halimizi ve güzel akibetimizi görüp anlayan insanlar da böyle bir akibete ulaşmak için gayret sarfetsinler. Kendilerini dünyanın zevk-u safasına ve nefislerinin heva ve heveslerine esir edip Ahiretlerini unutmasınlar. Aksi halde, kendilerini cehennemin o acı azabından kurtaramazlar ve o azap içerisinde ebediyyen kalırlar. Netice itibariyle, insan için matlub olan, amellerini sadece geçici dünya kazancına hasretmek değil, fakat onları, ebedi Ahiret ve cennet hayatı için işlemektir.

أَذٰلِكَ خَيْرٌ نُّزُلًا أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ ﴿٦٢﴾ إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِّلظَّالِمِينَ ﴿٦٣﴾ إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ
الْجَحِيمِ ﴿٦٤﴾ طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ ﴿٦٥﴾ فَإِنَّهُمْ لَآكِلُونَ مِنْهَا فَمَالِـُٔونَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٦٦﴾ ثُمَّ
إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِّنْ حَمِيمٍ ﴿٦٧﴾ ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَإِلَى الْجَحِيمِ ﴿٦٨﴾ إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ ﴿٦٩﴾
فَهُمْ عَلَىٰ آثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ ﴿٧٠﴾ وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٧١﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِم مُّنذِرِينَ
﴿٧٢﴾ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنذَرِينَ ﴿٧٣﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٧٤﴾

62 Şimdi misafire ikram olarak bu mu daha iyidir, yoksa zakkum ağacı mı?

63 Biz, o ağacı zalimlere Ahiret azabı yaptık.

64 O, cehennemin dibinde çıkan bir ağaçtır.

65 Tomurcukları, sanki şeytanların başları gibidir.

66 İşte cehennemdekiler, onun bu meyvelerinden yerler ve karınlarını onunla doldururlar.

67 Sonra onlar için, bunun üzerine, kaynar su ile karıştırılmış bir içecek vardır.

68 Sonra onların dönüşleri yine cehennemedir.

69 Onlar, babalarını şüphesiz sapık kimseler olarak bulmuşlardı.

70 Ve bu yüzden de onların izleri üzerinden koşturmuşlardı.

71 Kendilerinden önce, evvelkilerin çoğu da doğru yoldan çıkmıştı.

72 Onlara da elbette uyarıcılar göndermiştik.

73-74 Allah'ın ihlas sahibi kulları dışında, o uyarılanların akibeti ne oldu, bir bak.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, dünyadaki salih iman ve sahih amelleriyle cennete giren müminlerin oradaki yiyeceklerini, içeceklerini ve diğer hallerini açıkladıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, birtakım putları İlah edinip onlara ibadetle Allah'ı, Ahiret gününü ve öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden kafirlerin cehennem ateşindeki hallerini, oradaki yiyecek ve içeceklerini zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

62 Şimdi misafire ikram olarak bu mu daha iyidir, yoksa zakkum ağacı mı?

63 Biz, o ağacı zalimlere Ahiret azabı yaptık.

64 O, cehennemin dibinde çıkan bir ağaçtır.

65 Tomurcukları, sanki şeytanların başları gibidir.

66 İşte cehennemdekiler, onun bu meyvelerinden yerler ve karınlarını onunla doldururlar.

67 Sonra onlar için, bunun üzerine, kaynar su ile karıştırılmış bir içecek vardır.

68 Sonra onların dönüşleri yine cehennemedir.

69 Onlar, babalarını şüphesiz sapık kimseler olarak bulmuşlardı.

70 Ve bu yüzden de onların izleri üzerinden koşturmuşlardı.

62 İşte, Allah'ın mümin kulları için cennette sabah akşam hazır tuttuğu ve değerli bir misafir olarak onlara ikram ettiği temizliği, güzelliği ve devamlılığı hiç eksilmeyen, renkleri, tatları ve kokuları birbirinden güzel çeşitli rızıklar mı daha iyidir, yoksa acılığıyla ve insanları tiksindiren kokusuyla yiyenleri işkenceye sokan zakkum ağacı mı?

63 Allah Teâlâ bu ağacı, dünyada kafirler için bir fitne kaynağı yapmış, Ahiret'te de onlar için büyük bir azap çeşidi kılmıştır. Zira Hazreti Peygamber, müşrikleri imana ve İslam'a davet ederken, kafirler için hazırlanan çeşitli cehennem azabından da söz ediyor, bu arada zakkum ağacına da işaret ederek, onun meyveleriyle karın doyurmak zorunda kalacaklarını, bu meyvelerin ise, kendilerine ayrı bir azap vereceğini anlatıyor ve bu açıklamalarıyla onları uyarmaya çalışıyordu. Ne var ki Hazreti Peygamber'in zakkum ağacı ile ilgili bu açıklamaları, müşrikler arasında fitneye yol açıyor ve Hazreti Peygamber'in, bir taraftan cehennemi, içerisi ateş dolu bir yangın yeri olarak tavsif ederken, bir taraftan da bu ateşin içerisinde ağaç yetiştiğini ileri sürmesi, onu tutarsızlıkla itham etmelerine sebep oluyordu.

64 Aslında bu ağaç, cehennemin dibinden çıkan ve dalları cehennem tabanına doğru yükselen bir ağaçtı.

65-66 Tomurcukları ise, şeytanların başları gibiydi. Zakkum ağacının bu şekilde tavsif edilmesi ve özellikle tomurcuklarının şeytanların başlarına benzetilmesi, onun ne derece çirkin ve kerih bir ağaç olduğunun tesbiti içindir. Böyle bir ağacın meyvesinden yenilecek olmasının, ondan yiyecek olan insanlar için ne büyük bir azap teşkil edeceğini tahmin etmek elbette güç değildir. Son durakları cehennem olan ve orada ebediyyen kalacakları kesinleşen cehennem ehlinin bu meyveden tiksinerek onu reddetmeleri artık mümkün değildir. Çünkü karınlarını doyuracak başka bir yiyecek bulamayacaklar ve ayet-i kerimede de açıkça ifade edildiği gibi, orada kalanlar, karınlarını zakkum ağacının bu meyvesiyle dolduracaklardır. Nitekim Allah Teâlâ, Ğâşiye suresinin 6-7. ayetlerinde de bu hususu zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Onlar için ne semirten ve ne de açlık gideren kuru dikenden başka bir yiyecek de yoktur."*. Bu da cehennem ateşinin büyük azabından sonra, cehennem ehlinin göreceği başka bir azap çeşidi olacaktır. Tirmizî (*Sünen*, IV. 706), İbn Mâce (*Sünen*, II. 588) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, I. 301, 338)'in İbn Abbâs'tan (ra) naklettiklerine göre, Resulullah (sas.) *"İşte cehennemdekiler, onun bu meyvelerinden yerler ve karınlarını onunla doldururlar."* mealindeki ayeti okumuş, sonra da şöyle buyurmuştur: *"Allah'tan gerektiği*

şekilde korkunuz. Dünya denizlerine bir damla zakkum damlatılmış olsa, yeryüzü halkının yaşantılarını alt üst eder, bozardı. Ya bundan başka yiyeceği olmayanların durumları nasıl olur"?

67 Karınlarını zakkum ağacının meyvesiyle şişirip doyuranların, şiddetle ihtiyaç duyacakları başka bir şey de hiç şüphesiz, su olacaktır. Ancak onlara içirilecek olan bu su, kan ve irin karışımı kaynar bir sudur ki bu su yüzlerine yaklaştırıldığı zaman yüzlerinin derisi içine dökülür. Kehf suresinin 29. ayetinde de ifade edildiği gibi, *"Eğer zalimler yardım isterlerse, yüzleri kızartan erimiş maden gibi bir su ile yardım olunurlar."*. Tirmizî (*Sünen*, IV. 705)'nin Ebû Umâme el-Bâhilî'den naklettiğine göre, Resulullah (sas.) de şöyle buyurmuştur: "Cehennem ehline bu su ikram edildiği zaman ondan tiksinirler. Yüzlerine yaklaştırıldığı zaman, (sıcaklığı sebebiyle) yüzleri kavrulur; başlarının derileri içine dökülür. Ondan içtikleri zaman da, bağırsakları parçalanır ve altlarından çıkar. Allah Teâlâ buyurmuştur ki: *"...Cennetteki bir kimse, ateşte daimi olan, kaynar su içirilip de bağırsakları parça parça dökülen kimse gibi midir"?* (Muhammed suresi, 15). Yine buyurmuştur ki: *"...Biz, zalimler için, alevi kendilerini kuşatacak olan bir ateş hazırladık. Eğer yardım isterlerse, yüzleri kızartan erimiş maden gibi bir su ile yardım olunurlar. (O su) ne kötü bir içecektir ve (o ateş) ne kötü bir dayanaktır."*. (Kehf suresi, 29)".

Şu var ki onların içtikleri bu suyun, cehennem dışında olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Allah Teâlâ, cehennem ehlinin zakkumla karınlarını doldurduktan ve bunun üzerine de kaynar su ile karıştırılmış içkilerini içtiklerini beyan ettikten sonra, bunu takip eden ayetinde bu hususu da açıklamış ve şöyle buyurmuştur:

68 *"Sonra onların dönüşleri yine cehennemdir."*. Yani zakkumu yedikten ve üzerine de kan ve irin karışımı kaynar suyu içtikten sonra, dönecekleri yer yine cehennemdir. Bu da açıkça göstermektedir ki onlar, kaynar suyu içtikleri sırada cehennemde değillerdir ve kaynar suyun kaynağı cehennem dışında bir yerdir. Sularını içtikten sonra da cehenneme geri döndürülürler. Nitekim Allah Teâlâ, Rahmân suresinin 43-44. ayetlerinde *"İşte bu, dünyada iken suçluların yalanladıkları cehennemdir. Onlar da cehennem ateşiyle son derece kaynar olan su arasında dolaşır dururlar."* buyurarak bu hususu teyit etmiştir.

69 Allah Teâlâ, cehennem ehlinin yiyecek ve içeceklerini tavsif ettikten sonra, onlara uygulanan bu azabın sebebini zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: Onlar, babalarını bu sapık yol üzerinde bulmuşlar ve hiç akıllarını kullanıp düşünmeden onların bütün sapıklıklarına uymuşlar, bütün davranışlarında onları taklit etmişlerdir.

70 Bu da onların sapık yoldaki izleri üzerinde koşturmalarına sebep olmuştur.

[71] Kendilerinden önce, evvelkilerin çoğu da doğru yoldan çıkmıştı.

[72] Onlara da elbette uyarıcılar göndermiştik.

[73-74] Allah'ın ihlas sahibi kulları dışında, o uyarılanların akibeti ne oldu, bir bak.

71 Allah Teâlâ, geçmiş ümmetlerden çoğunun da sapık yolda olduklarını ve Allah'ı bırakarak birtakım putları kendilerine İlah edinip onlara ibadet ettiklerini beyan etmiş, ancak Allah'ın onları da kendi başlarına bırakmadığını zikrederek buyurmuştur ki:

72 Allah, onlara da birbiri arkasına Peygamberler göndermiş ve bu Peygamberler vasıtasıyla, küfür üzerinde direnerek bu sapıklıklarını sürdürmeleri halinde, hem dünyada hem de Ahiret'te, en şiddetli azap ile cezalandırılacaklarını haber vererek onları uyarmıştır.

73 Ne var ki onların çoğu, bu uyarılara kulak asmamış, aksine kendilerine gönderilen uyarıcıları alaya alarak ve onlara karşı gelerek sapıklıklarını sürdürmüşlerdir. Ey Muhammed! İşte, bu sapıklıkları ve küfür üzerindeki direnişleri yüzünden bu kavimlerin akibetlerinin ne olduğuna bir bak. Allah, altlarından ve üstlerinden üzerle-

rine indirdiği musibetlerle onları helak etmiş ve kıyamet günü de onlar için çeşitli şekilleriyle cehennem azabını hazırlamıştır. İşte, Nûh, Ad, Semud ve diğer kavimler bu sapıklıkları dolayısıyla helak olan kavimlerdir.

74 Ancak kendilerine gönderilen Peygamberler'e itaat eden ve Allah'ın hak olan yolunda giden kulları bu azaptan kurtulmuşlardır. Zira onlar, kalplerindeki halis iman ve işledikleri salih ameller sayesinde Allah'ın hoşnutluğunu kazanmışlar, Allah da onlar için, dünyada ve Ahiret'te en güzel akibetleri hazırlamıştır. Naim cennetlerinde ebediyye kalacak olanlar da Allah'ın bu mutlu kullarıdır.

وَلَقَدْ نَادٰينَا نُوحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ ﴿٧٥﴾ وَنَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾ وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ
هُمُ الْبَاقِينَ ﴿٧٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْاٰخِرِينَ ﴿٧٨﴾ سَلَامٌ عَلٰى نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ ﴿٧٩﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي
الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٠﴾ اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨١﴾ ثُمَّ اَغْرَقْنَا الْاٰخَرِينَ ﴿٨٢﴾

[75] Nuh, yardım istemek için bize seslenmişti. Biz, ne güzel duaya icabet edenleriz.

[76] Nitekim onu ve ailesini, o büyük sıkıntıdan kurtarmıştık.

[77] Onun soyunu ise, baki kılmıştık.

[78-79] Daha sonrakiler arasında ona, "Âlemlerden Nûh'a selam olsun." diye bir ün bırakmıştık.

[80] İşte biz, iyileri böyle mükafatlandırırız.

[81] O, şüphesiz, mümin kullarımızdan idi.

[82] Diğerlerini ise suda boğmuştuk.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, geçmiş kavimleri bahis konusu ederek, onlara da doğru yola davet eden uyarıcılar gönderilmiş olmasına rağmen, onların hak yoldan çıktıklarını zikretmiş ve bunlarla ilgili olarak *"Kendilerinden önce, evvelkilerin çoğu da doğru yoldan çıkmıştı."* buyurmuş, sonra da *"o uyarılanların akibeti ne oldu, bir bak."* buyurarak dikkatleri yoldan çıkan geçmiş kavimlerin akibeti üzerine çekmişti. Yukarıdaki ayetlerinde ise, Nûh'dan (as) başlayarak, kendilerine gönderilen Peygamberler'le onlara karşı gelen kavimlerinin akibetlerini muhtasar olarak açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[75] Nuh, yardım istemek için bize seslenmişti. Biz, ne güzel duaya icabet edenleriz.

[76] Nitekim onu ve ailesini, o büyük sıkıntıdan kurtarmıştık.

[77] Onun soyunu ise, baki kılmıştık.

[78-79] Daha sonrakiler arasında ona, "Âlemlerden Nûh'a selam olsun." diye bir ün bırakmıştık.

[80] İşte biz, iyileri böyle mükafatlandırırız.

[81] O, şüphesiz, mümin kullarımızdan idi.

[82] Diğerlerini ise suda boğmuştuk.

75 Allah Teâlâ, kavmi tarafından mecnun, deli, şair gibi birtakım vasıflarla inkâr edilen sevgili Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'i teselli etmek için, geçmiş kavimlerin de kendilerine gönderilen Peygamberler'i nasıl inkâr ettiklerini açıklamış, sonra da bu inkârcı kavimlerin akibetleri ne oldu bir bak, buyurarak bu inkârları dolayısıyla onların nasıl helak olduklarını zikretmiştir. Helak olan bu kavimlerin başında, Nûh'un (as) kavmi gelmektedir. Â'râf suresinin 59. ve bunu takip eden ayetlerinde de açık-

landığı gibi, Nûh (as), kavmine Peygamber olarak gönderildiği zaman, onları kendisinden başka İlah olmayan Allah'ın ibadetine davet etmiş ve *"Ey kavmim! Sizin için kendisinden başka İlah olmayan Allah'a ibadet edin; zira ben, üzerinize gelecek şiddetli bir günün azabından korkuyorum."* demişti. Ne var ki kavminin ileri gelenleri, onun bu davetini *"Biz seni apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz."* diyerek reddetmiş ve küfürlerini sürdürmeye devam etmişlerdi. Nûh'un (as), kavmini imana daveti uzun süre devam etmiş, fakat bu davetin hiçbir fayda sağlamayacağı, aksine kavmin Nûh'a (as) ve onunla birlikte diğer müminlere zarar vereceği anlaşılınca, Nûh (as), Nûh suresinin 26. ve müteakip ayetlerinde de ifade edildiği gibi, Rabbine dua ve niyazda bulunmuş ve şöyle demişti: *"...Rabbim! Yeryüzünde kafirlerden tek bir kişi bırakma. Eğer sen onları bırakacak olursan, kullarını yoldan çıkarırlar; kötülerden ve kafirlerden başka da çocuk doğurmazlar. Rabbim! Beni, anamı babamı, mümin olarak evime girenleri, mümin erkekleri ve mümin kadınları bağışla; zalimlere de helaktan başka bir şey verme."*.

Allah Teâlâ, onun bu duasına en güzel bir şekilde icabet etmiş, Hûd suresinin *"Bizim nezaretimiz altında ve vahyimizle gemiyi yap..."* mealindeki 37. ayetinde de ifade edildiği gibi, önce ona bir gemi yapmasını emretmiş, sonra da *"...Her hayvandan ikişer çift, daha önce (iman etmeyecekleri için boğulacakları hususunda) hükmümüzün geçtiği kimseler dışında, aileni ve müminleri gemiye bindir..."* buyurarak Nûh (as) ile birlikte diğer müminlere kurtuluş yolunu göstermiştir.

76 Nitekim çok geçmeden gökyüzünün bütün bulutları yağmur olup yeryüzüne inmiş, küfürlerinde direnen ve Nûh'a (as) karşı gelen bütün kafirler, yeryüzünü kaplayan suda boğularak helak olurken, gemiye binmiş olan Nûh (as) ile ailesi ve ona inanan müminler kurtuluşa ererek o büyük sıkıntıdan kurtulmuşlardır. Müfessirlerin ifadelerine göre, Nûh (as) ile beraber iman edip gemiye binenlerin hepsi seksen kişidir; diğer insanlar ise, küfürleri dolayısıyla hepsi de suda boğulmuşlardır.

77 Gemiden çıkıp yeryüzüne indikten sonra, eceli gelen müminlerin bir kısmı daha ölmüş ve dünyada sadece Nûh'un (as) üç evladı ve onlardan türeyen soyu kalmıştır. Bu bakımdan Nûh (as), Adem'den (as) sonra insanların ikinci babası sayılmıştır. Tirmizî (*Sünen*, V. 365)'nin Semura'dan naklettiğine göre, Resulullah (sas.), *"Onun soyunu ise baki kılmıştık."* ayeti hakkında şöyle buyurmuştur: "Bunlar (Nuh'un soyu), Hâm, Sâm ve Yâfes'tir.". Yine Semura'dan gelen başka bir rivayette de, Resulullah (sas.), Sâm'ın Ebu'l-Arab (Arapların babası), Hâm'ın Ebu'l-Habeş (Habeşlilerin babası), Yâfes'in de, Ebu'r-Rûm (Rumların babası) olduklarını açıklamıştır.

78-79 Allah Teâlâ, Nûh'u ve onun soyunu yeryüzünde baki kıldığını beyan ettikten sonra, Nûh'un (as) şanını insanlar arasında yücelttiğini ve bütün kavimlerden ona selam gönderildiğini zikretmiştir. Hûd suresinin 48. ayeti de bu manayı teyit eder. Bu ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"(Sonra ona) denilmiştir ki: Ey Nûh! Sana ve seninle birlikte olan ümmetlere bizden bir selam ve bereketlerle (o gemiden) in..."*

80 Allah Teâlâ, yukarıdaki ayetlerinde, Nûh'a (as) ihsan edilen çeşitli nimetleri ve özellikle ailesinin tufandan kurtarılışını, soyunun yeryüzünde bâkî kılınışını ve bütün insanlar tarafından ona selam okunuşunu zikrettikten sonra, bu nimetlerin ona ihsan edilmesine vesile olan vasıflarını açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Biz, Allah'ın taatinde ihsan sahibi olanları işte böyle mükafatlandırırız. Öyle anlaşılıyor ki Mümin insanlar, Allah'ın taatinde kusur işlemeseler bile, onların bu taati, Nûh'un (as) sahibi olduğu taat derecesinde değildir ve ona bu yüce vasıfları kazandıran amil de, işte onun bu üstün derecesidir.

81 Ona bu mertebeyi kazandıran bir vasfı da onun, Allah'ın mümin kullarından oluşu idi. Ancak onun sahibi olduğu bu iman da kendine has üstün bir mertebede bulunuyordu.

82 O ve onunla birlikte iman edenler tufanda sağ sâlim gemiden çıktıkları halde, küfredenler ve küfürlerinde direnenlerden tek bir kişi bile boğulmaktan kurtulamamıştır. Kaf suresinin 37. ayetinde de ifade edildiği gibi, *"İşte bunda, kalbi olan, yahut hazır bulunup kulak veren kimseler için muhakkak bir ibret vardır."*.

وَاِنَّ مِنْ شِيعَتِهٖ لَاِبْرٰهِيمَ ﴿٨٣﴾ اِذْ جَآءَ رَبَّهٗ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٤﴾ اِذْ قَالَ لِاَبِيهِ وَقَوْمِهٖ مَاذَا تَعْبُدُونَ ﴿٨٥﴾
اَئِفْكًا اٰلِهَةً دُونَ اللّٰهِ تُرِيدُونَ ﴿٨٦﴾ فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾ فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ ﴿٨٨﴾
فَقَالَ اِنِّي سَقِيمٌ ﴿٨٩﴾ فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ ﴿٩٠﴾ فَرَاغَ اِلٰٓى اٰلِهَتِهِمْ فَقَالَ اَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٩١﴾ مَا لَكُمْ
لَا تَنْطِقُونَ ﴿٩٢﴾ فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ ﴿٩٣﴾ فَاَقْبَلُٓوا اِلَيْهِ يَزِفُّونَ ﴿٩٤﴾ قَالَ اَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ
﴿٩٥﴾ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ قَالُوا ابْنُوا لَهٗ بُنْيَانًا فَاَلْقُوهُ فِي الْجَحِيمِ ﴿٩٧﴾ فَاَرَادُوا بِهٖ كَيْدًا
فَجَعَلْنَاهُمُ الْاَسْفَلِينَ ﴿٩٨﴾ وَقَالَ اِنِّي ذَاهِبٌ اِلٰى رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴿٩٩﴾ رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٠٠﴾
فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ ﴿١٠١﴾

[83] İbrahim de muhakkak onun yolunda gidenlerden idi.

[84] Hani Rabbine sâlim bir kalp ile gelmişti.

[85] Babasına ve kavmine demişti ki: "Siz nelere ibadet ediyorsunuz"?

[86] "Allah'tan başka uydurma İlahlar mı istiyorsunuz"?

[87] "Âlemlerin Rabbi hakkında sizin zannınız nedir"?

[88-90] (Bir bayram günü) yıldızlara göz atmış ve demişti ki: "Ben hastayım.". Bunun üzerine, diğerleri arkalarını dönüp ondan uzaklaşmışlardı.

[91-92] O da gizlice onların putlarına gitmiş ve demişti ki: "Hiç yemiyor musunuz? Neyiniz var ki konuşmuyorsunuz"?

[93-94] Sonra sessizce üzerlerine gitmiş ve şiddetle vurmuştu. Putperest kavmi de koşarak ona gelmişlerdi.

[95-96] Onlara şöyle demişti: "Yonttuğunuz putlara mı ibadet ediyorsunuz? Halbuki sizi ve yaptığınız şeyleri Allah yaratmıştır.".

[97] Onlar da demişlerdi ki: "Onun için bir bina inşa edin ve onu ateşe atın.".

[98] Ona bir tuzak kurmak istemişler, biz de onları zelil etmiştik.

[99] İbrahim şöyle demişti: "Burayı terkedip Rabbime gideceğim; O beni doğru yola iletecektir.".

[100] "Rabbim! Bana iyilerden bir çocuk ihsan eyle." diye dua etmişti.

[101] Biz de ona yumuşak huylu bir oğlan müjdelemiştik.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Allah'ı inkâr eden, birtakım putları İlah edinerek onlara ibadet eden, kendilerini uyarmak için gönderilen Peygamberler'i yalanlayan ve küfürlerinde direnen kavimlerin akibetlerine misal olarak Adem'den sonra insanların ikinci babası sayılan Nûh ile onun kavmini zikretmiş, yukarıdaki ayetlerinde de Peygamberler'in babası olarak bilinen İbrahim'in (as) kavmi ile olan kıssasını açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[83] İbrahim de muhakkak onun yolunda gidenlerden idi.

[84] Hani Rabbine salim bir kalp ile gelmişti.

[85] Babasına ve kavmine demişti ki: "Siz nelere ibadet ediyorsunuz"?

[86] "Allah'tan başka uydurma İlahlar mı istiyorsunuz"?

[87] "Âlemlerin Rabbi hakkında sizin zannınız nedir"?

83 İbrahim de (as) de, gerek Allah'a iman hususunda ve gerekse O'nun tevhidine ve öldükten sonra yeniden dirilme inancına davetle şeriatin diğer asılları hususunda, Nûh'un (as) dini üzerinde olan ve onun yolunda giden kimselerdendi.

84 Zira o, Rabbine her türlü şek, şüphe ve riyadan uzak, salim bir kalp ile yaklaşmıştı.

85 İşte o, yine bu kalp ile, birtakım putları İlah edinen ve onlara ibadet eden babasına ve kavmine karşı çıkmış ve onlara, siz Allah'ı bırakıp da neleri İlah edinip de onlara ibadet ediyorsunuz? demişti. O, bu sözleriyle, onlara, tuttukları yolun sapık bir yol olduğunu anlatmaya çalışıyor, hem de onları bu sapık davranışları dolayısıyla azarlıyor ve aynı zamanda uyarıyordu.

86 Onlara şöyle diyordu: Siz, hudutsuz kudreti ve her şeyi çepeçevre kuşatan geniş ilmiyle âlemleri yaratan Allah'ı bir tarafa bırakıp da en küçük ve en değersiz bir şeyi bile yapmaktan aciz uydurma İlahlar mı istiyorsunuz?

87 Siz, Allah'ı bırakıp da bu cansız ve aciz varlıklara ibadet ederken, asıl ibadet edilmeye layık olan Allah'ın nasıl bir varlık olduğunu zannediyorsunuz? Yoksa size göre, asıl aciz olan varlık Allah'tır da, âlemleri yaratan sizin kendi ellerinizle ağaçtan veya taştan yontup İlah edindiğiniz mabudlar mı?

[88-90] (Bir bayram günü) yıldızlara göz atmış ve demişti ki: "Ben hastayım.". Bunun üzerine, diğerleri arkalarını dönüp ondan uzaklaşmışlardı.

[91-92] O da gizlice onların putlarına gitmiş ve demişti ki: "Hiç yemiyor musunuz? Neyiniz var ki konuşmuyorsunuz"?

[93-94] Sonra sessizce üzerlerine gitmiş ve şiddetle vurmuştu. Putperest kavmi de koşarak ona gelmişlerdi.

[95-96] Onlara şöyle demişti: "Yonttuğunuz putlara mı ibadet ediyorsunuz? Halbuki sizi ve yaptığınız şeyleri Allah yaratmıştır.".

[97] Onlar da demişlerdi ki: "Onun için bir bina inşa edin ve onu ateşe atın.".

[98] Ona bir tuzak kurmak istemişler, biz de onları zelil etmiştik.

[99] İbrahim şöyle demişti: "Burayı terkedip Rabbime gideceğim; O beni doğru yola iletecektir.".

[100] "Rabbim! Bana iyilerden bir çocuk ihsan eyle." diye dua etmişti.

[101] Biz de ona yumuşak huylu bir oğlan müjdelemiştik.

88 Ayet-i kerimede, İbrahim'in (as) yıldızlara baktığı, yahut onlara göz attığı ifade edilmiş, fakat bakış sebebi açıklanmamış, bu da müfessirler arasında değişik görüşlerin, yahut tahminlerin ileri sürülmesine yol açmıştır. Yine müfessirler tarafından ileri sürülen bir görüşe göre, bu hadise, halkın hazırlanıp şehir dışında toplanacağı bir bayram arefesine rastlamaktadır. Daha son-

ra cereyan eden hadiseler de göstermektedir ki İbrahim'in (as) yıldızlara bakması, aklına gelen bir düşünceyi geliştirmesi ve onu uygulama safhasına çıkarması içindir. Başka bir ifadeyle o, bir bayram gecesi, yıldızlara bakarak düşünceye dalmış ve zihninde, bayram sabahı nasıl bir davranış içerisine gireceğini düşünerek bu davranışın planlarını hazırlamıştır. Kısaca ifade etmek gerekirse, onun yıldızlara bakışı, zihninde geliştirmekte olduğu bir düşüncenin alâmetidir.

89 Zihninde geliştirdiği düşünceyi uygulama safhasına getirişinin ilk işareti ise, onun, hasta olmadığı halde, kavminin adamlarına söylediği "Ben hastayım." sözüdür. Bu sözün söylendiği zaman da bayram dolayısıyla halkın şehir dışında bulunan bayram yerine gitmek için yola çıkacağı bir andır.

90 Nitekim İbrahim (as), yola çıkmak üzere olan adamlara hasta olduğunu söyleyince, adamlar arkalarını dönüp onun yanından uzaklaşmışlardır. Bu da göstermektedir ki İbrahim (as), etrafındakilere hasta olduğunu söyledikten sonra, giden adamlardan hiçbirinin, ona, "Haydi biz bayramı kutlamaya gidiyoruz; sen neden duruyorsun; sen de bizimle gelsene..." gibi bir söz söylememesi, kısacası, onu da götürmek için zorlamamış olmasıdır. Zira hasta olduğunu söyleyen bir kimsenin bayrama gitmesi için zorlanmasında hiçbir mana yoktur. Zâten halk bayram dolayısıyla şehirden uzaklaşırken İbrahim'in (as) şehirde kalması, yıldızlara bakarak düşünceye daldığı zaman hazırladığı planın bir gereği idi ve hasta olmadığı halde hasta olduğunu söylemesi de böyle bir neticeye ulaşmak içindi. Filhakika onun, hasta olmadığı halde hasta olduğunu söylemesi, İbrahim (as) gibi bir Peygamber'in yapabileceği bir iş mi idi? Her ne kadar İmam er-Râzî'nin de açıkladığı gibi, bazı müfessirler ona yalan nisbet etmenin caiz olmadığını ve bu konuda Hazreti Peygamber'den nakledilen bir hadisin de kabul edilemeyeceğini ileri sürmüşlerse de kanaatimizce Hazreti İbrahim (as), gerçekleştirmek istediği ulvi bir iş için hasta olmadığı halde hasta olduğunu söylemesinde onun Peygamberliğine aykırı düşen hiçbir husus yoktur ve Hazreti Peygamber'in bu konudaki sahih hadisini de uydurmadır diyerek reddetmek doğru değildir. Buhârî (*Sahih*, IV. 112), Müslim (*Sahih*, IV. 1840), Ebû Davud (*Sünen*, II. 512), Tirmizî (*Sünen*, V. 321) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, II. 403) tarafından nakledilen bu hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: *"Peygamber İbrahim (as), şu üç yalan dışında hiç yalan söylememiştir. Bu yalanların ikisi Allah'ın zatı ile ilgilidir. Bunlardan birincisi "Ben hastayım." demesidir; ikincisi "Belki bu işi, putların şu büyüğü yapmıştır." demesidir. Üçüncü yalanı da eşi Sare ile ilgilidir. İbrahim, yanında çok güzel bir kadın olan Sare olduğu halde cebbar bir hükümdarın ülkesine gelmişti. Eşine şöyle demişti: Bu, cebbar bir hükümdar. Eğer senin, benim eşim olduğunu öğrenirse, seni benim elimden almaya kalkar. Onun için ona, benim kızkardeşim olduğunu söyle. İbrahim'in bu tavsiyesi üzerine Sare de hükümdara İbrahim'in kızkardeşi olduğunu söylemiştir..."* Hazreti Peygamber, her ne kadar bu hadisinde İbrahim'in (as) üç sözünü *yalan* kelimesiyle vasfetmişse de bu kelimenin mecazi manada kullanıldığına ve İbrahim'in (as) dinini yüceltmek için bu yola başvurduğuna hiç şüphe yoktur.

91 İbrahim (as), hasta olduğunu söyleyerek şehirde kalmış, şehir halkı ise, bayram yerine akın ederek şehri boşaltmıştı. Bundan faydalanan İbrahim de (as) de, vakit kaybetmeden kavminin İlah edinip ibadet ettiği putlarına koşmuştu. Mabede vardığı zaman, her İlahın önünde, yerlere konulmuş yiyecekler görmüştü. Kavmin inancına göre, bu yiyecekler İlahları tarafından bereketlendiriliyor ve onlar da bayram dönüşü bu yiyecekleri yiyorlardı. İbrahim (as) yerlere konulmuş yiyecekleri görünce, alaycı bir tavırla İlahlara hitap etmiş ve: Önlerinize konulmuş yiyecekler var; onları görmüyor musunuz? Haydi durmayın; onlardan yeyin, demişti.

92 Ancak İlahlardan herhangi bir cevap çıkma-

dığını görünce, yine alaycı bir tavırla: Sizin neyiniz var? Neden konuşmuyorsunuz? Konuşup bir şeyle söyleseniz ya.. demişti. O, kavminin kendi elleriyle taştan veya ağaçtan yontup yaptıkları ve İlah edinip ibadet ettikleri bu putların konuşmaktan veya hareket etmekten aciz olduklarını elbette çok iyi biliyordu. Ne var ki kavmi, bunu anlamaktan ve doğru yola yönelmekten çok uzaktı. Bir Peygamber olarak bu gerçeği onlara anlatmanın güçlüğünü de kabul ediyordu ve mabede de bu maksatla girmişti. Her ne kadar güç olursa olsun, bazı gerçekleri onlara göstermenin gerekli olduğuna da inanıyordu.

93 İşte bu maksatla kavminin İlah edinip ibadet ettikleri putlara yaklaşmış ve sağ elinin bütün gücüyle onlara vurarak birer birer kırıp parçalamaya başlamıştır. Sona kalan büyük puta ise, belki bayram dönüşü kendisine başvururlar diye dokunmamış, onu parçalamamıştır.

94 Nitekim kavmi şehre gelip de mabede girdiklerinde, biri dışında bütün putların parçalandığını görünce, şaşkına dönmüş ve biribirlerine bu işi kimin yaptığını sormaya başlamışlardır. Enbiya suresinde daha geniş bir şekilde anlatılan bu kıssadan öğrenildiğine göre, içlerinden bazısı, bunu kim yapmış olabilir? sorusuna karşılık, surenin 59. ayetinde de açıklandığı üzere, İbrahim'i (as) suçlamışlar ve: *"Kendisine İbrahim denilen bir gencin, onları diline doladığını işitmiştik."* demişlerdir. Bunun üzerine, yine Enbiya suresinin müteakip ayetlerinde zikredildiğine göre, *"İbrahim'e demişlerdi ki: Bunu İlahlarımıza sen mi yaptın, ey İbrahim"? İbrahim ise, şöyle demişti: Hayır; onu şu büyükleri yapmıştır. Eğer konuşurlarsa onlara sorun.". "Bunun üzerine kendilerine dönüp şöyle demişlerdi: "Siz hakikaten haksızsınız.". Sonra tekrar eski kafalarına dönmüşler ve "Sen de bilirsin ki bunlar konuşmazlar.". İbrahim ise, şöyle demişti: "Siz Allah'ı bırakıp da size hiçbir şeyle faydası olmayan ve zararı da dokunmayan şeylere mi ibadet ediyorsunuz? Size ve Allah'ı bırakıp da ibadet ettiğiniz şeylere yazıklar olsun. Hiç aklınızı kullanmıyor musunuz"?*

95 İbrahim (as) ile kavmi arasında cereyan eden konuşmalar, onun putları kırdığı ve kavminin de ona *"Bunu İlahlarımıza sen mi yaptın, ey İbrahim?"* sorusunu yönelttiği zaman, onlara verdiği *"Hayır; onu şu büyükleri yapmıştır. Eğer konuşurlarsa onlara sorun."* cevabı, açıkça göstermektedir ki İbrahim (as), yıldızlara bakarak hazırladığı planın uygulanışında başarıya ulaşmış ve onları, *"Sen de bilirsin ki bunlar konuşmazlar."* diyerek ibadet ettikleri İlahlarının ne derece aciz varlıklar olduklarını itirafa mecbur etmiştir. İşte bundan sonradır ki İbrahim de (as) onlara: Şimdi siz, taştan veya ağaçtan yontup yaptığınız, size hiçbir şeyle faydası olmayan ve zararı da dokunmayan bu derece aciz putları mı İlah ediniyor ve sonra da onlara ibadet ediyorsunuz? Sizde bu gerçeği düşünüp anlayacak kadar hiç akıl yok mu? sorusunu yöneltmiştir.

96 İbrahim (as.), kavmine bu soruyu yönelttikten sonra, onlara bir gerçeği daha açıklamış ve asıl ibadet edilmesi gereken İlahın Allah olduğunu bildirmiş, onlara şöyle demiştir: *"Sizi ve yaptığınız şeyleri Allah yaratmıştır."*. Hudutsuz kudreti ve her şeyi çepeçevre kuşatan geniş ilmiyle bu âlemi ve bu âlem içerisinde var olan her şeyi yaratan Allah'tır. O, bir şeyi yaratmak istediği zaman, onu dilemesi ve ona "ol" demesi yeterlidir. O "ol" dediği zaman, olmasını murat ettiği şey de hemen olur. İşte O, bu hudutsuz gücü ile İlah olmaya layık yegane varlıktır ve O'ndan başka İlah da yoktur.

97 İbrahim (as), apaçık delilleriyle kavminin kafasına bu gerçeği sokunca, kavmi ona cevap verecek gücü kendinde bulamamış ve onu ateşte yakarak önce ona eza vermeyi, sonra da ortadan kaldırmayı planlamıştır. Bu maksatla birbirlerine, haydi büyük bir bina inşa edin; sonra da onun içinde ateş yakın. Bu ateş iyice alevlendikten sonra da, İbrahim'i içine atın, demişlerdir. Ayet-i kerimede inşa edilmesi istenen binanın nasıl bir bina olduğu hususunda herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Ancak bu binanın,

içinde ateşin yakılacağı ve üzerine de İbrahim'in (as) atılacağı bir bina olduğu düşünülürse, onun, genişçe bir avlu etrafını çeviren belirli yükseklikte dört duvardan ibaret olduğu anlaşılır. Kavmin ileri gelenlerinin düşündüklerine göre, dört duvarla çevrili olan ve çatısı bulunmayan bu avlu, odunla doldurulacak ve bu odunlar yakılıp da alevleri gökyüzüne yükselmeye başlayınca, İbrahim de (as) kavminin İlahlarını parçalaması yüzünden, bu alevlerin ortasına atılacaktır.

98 Allah'a inanmayan ve birtakım putları İlah edinerek onlara ibadet eden kavim, hazırladıkları bir tuzakla, kendilerini Allah'a ve O'nun hak olan yoluna davet eden, aynı zamanda hiç kimseye faydası da zararı da dokunmayan İlahlarını parçalayan İbrahim'i (as) büyük bir ateşte yakmak istemişlerse de Rabbi yine ona yardım elini uzatmış ve kavminin tuzağını boşa çıkararak Peygamberi'ni ateşten kurtarmış, kavmini de hakir ve zelil etmiştir. Nitekim Enbiya suresinin *"Ey ateş! İbrahim'e serin ve selamet ol."* mealindeki 69. ayetinde de ifade edildiği gibi, İbrahim'in (as) ateşe atılması üzerine, Peygamberleri'ni insanların çeşitli eza ve cefalarından korumayı tekeffül etmiş olan Allah Teâlâ, ateşe hitap ederek İbrahim için serin ve selamet olmasını emretmiş, bunun üzerine ateş de yakıcı özelliğini kaybetmiş, odunların yığılıp yakıldığı dört duvarla çevrili ateş alanı, İbrahim (as) için bir bahçe haline gelmiştir.

99 Rabbinin yardımıyla kafir kavmine karşı büyük bir zafer kazanmış olmasına rağmen bu zafer İbrahim'i (as) hiç mutlu etmemişti. Zira kavminin putlara karşı gösterdiği aşırı derecedeki bağlılıkla birlikte Allah'a olan küfürlerinde direnmeleri, hem yalanlıyarak hem de öldürmek isteyerek O'nun Peygamberi'ne zulmetmeleri, onu son derece ümitsizliğe düşürmüş ve kendi kendine şöyle demişti: Ben, artık kavmimin ülkesinde kalamam. Bu ülkeden ayrılıp başka bir ülkeye hicret edeceğim. Muhakkak ki Rabbim, hem dînimde hem de dünyamda bana en iyi yolu gösterecek ve o yola beni hidayet edecektir.

İbrahim suresinin giriş bölümünde de açıkladığımız gibi, İbrahim'in (as) gerek kavminden gerekse Babil'in zalim hükümdarı Nemrut'tan gördüğü kötü muamele ve bütün uyarılarına rağmen onların sapıklıklarından vazgeçmeyerek şirklerinde direnmeleri, onun, İlahî bir lütuf olarak, bu şirk diyarından uzaklaşıp Rabbine daha rahat ibadet edebileceği bir ülkeye göç etmesine vesile olmuştur. Nitekim Enbiya suresinin 71. ayetinde Allah Teâlâ, bu göç hadisesine işaretle *"Onu da Lut'u da âlemlere mübarek kıldığımız arza ulaştırıp kurtarmıştık."* buyurmuştur. Kaynaklar, İbrahim'in (as) Lut (as) ile birlikte ilk defa göç ettiği bu diyarın, İslam tarihçilerinin el-Cezire adını verdikleri Yukarı Mezopotamya olduğunu belirtirler ki burası, Harran da denilen Şanlıurfa'nın 45 km. güneydoğusunda yer alır. İbrahim'in (as), Ankebut suresinin *"Lut da İbrahim'e iman etmişti. (İbrahim) demişti ki: Ben, Rabbime hicret ediyorum; zira O, daima galiptir; hikmet sahibidir."* mealindeki 26. ayetinde hicret edeceğini açıkladığı yerin de burası olduğu anlaşılır. O, müşrik kavmine yönelttiği bu sözle şunu belirtmek istemiştir: Ben, sizin şirkle ve küfürle kirlettiğiniz bu ülkeyi terkederek Rabbimin hicret etmemi emrettiği başka bir ülkeye gidiyorum. Beni düşmanlarımdan koruyan ve onlara karşı bana yardım eden hiç şüphesiz Rabbimdir; O, yegane hüküm sahibidir. Bu hicretimde de beni yalnız bırakmayacaktır.

100 İbrahim (as), ülkesini terkedip başka bir ülkeye hicret ettiği sıralarda Rabbine dua ve niyazda bulunarak O'nun yardımını dilemiş, aynı zamanda: Rabbim! Kavmim bana karşı geldi ve senin vahdaniyyetine inançta bana tabi olmayıp sana ibadet etmekten yüz çevirdi. Onun için bana, benim yolumdan gidecek ve benimle birlikte yalnız sana ibadet edecek salih bir evlat ihsan eyle, demişti.

101 İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ da onun bu duasını kabul etmiş ve babası İbrahim'in (as) yolunda gidecek, halim selim bir oğul müjdelemiştir. Bu oğul, bütün İslam ulemasının da

adında ittifak ettikleri İsmail'dir ve İbrahim'e (as) müjdelenen ilk çocuktur. Müfessirlerin ittifakla belirttiklerine göre İsmail dünyaya geldiği zaman babası İbrahim (as) 86, İshak'ın dünyaya gelişinde ise, 99 yaşında idi ve dolayısıyla İsmail, İshak'tan daha büyüktü.

فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَىٰ فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانظُرْ مَاذَا تَرَىٰ ۚ قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا
تُؤْمَرُ ۖ سَتَجِدُنِي إِن شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ ﴿١٠٢﴾ فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ ﴿١٠٣﴾ وَنَادَيْنَاهُ أَن يَا إِبْرَاهِيمُ ﴿١٠٤﴾
قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا ۚ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٠٥﴾ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ ﴿١٠٦﴾ وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ
﴿١٠٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿١٠٨﴾ سَلَامٌ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴿١٠٩﴾ كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١١٠﴾ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا
الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١١﴾ وَبَشَّرْنَاهُ بِإِسْحَاقَ نَبِيًّا مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿١١٢﴾ وَبَارَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلَىٰ إِسْحَاقَ ۚ وَمِن ذُرِّيَّتِهِمَا
مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ مُبِينٌ ﴿١١٣﴾

102 Çocuk kendisiyle birlikte yürüyebilecek yaşa erişince, ona şöyle demişti: "Ey oğulcuğum! Ben rüyamda, seni kestiğimi görüyorum; sen ne dersin, bak"? O da demişti ki: "Ey babam! Sana emrolunanı yap. İnşaallah beni sabredenlerden bulacaksın.".

103 Her ikisi de Allah'ın emrine teslim olunca, İbrahim onu alnı üzerine yatırmıştı.

104 "Ey İbrahim!" diye seslenmiştik.

105 Rüyayı gerçekleştirdin. Şüphesiz biz, iyi davrananları işte böyle mükafatlandırırız.".

106 Bu, muhakkak ki apaçık bir imtihandı.

107-109 Ona fidye olarak büyük bir kurbanlık vermiş, ve sonra gelenler arasında, onun hakkında "İbrahim'e selam olsun." denilecek bir ün bırakmıştık.

110 İşte biz, iyi davrananları böyle mükafatlandırırız.

111 İbrahim de mümin kullarımızdan idi.

112 Ona, salihlerden bir Peygamber olarak İshak'ı müjdelemiştik.

113 Kendisini de İshak'ı da mübarek kılmıştık. İkisinin de soyundan hem iyi olanlar gelmişti, hem de kendisine apaçık zulmedenler gelmişti.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Allah'ı inkâr ederek birtakım putları İlah edinip onlara ibadet eden, kendilerini uyarmak için gönderilen Peygamberler'i yalanlayan ve küfürlerinde direnen kavimlerin akibetlerine misal olarak Nûh'un (as) ve onu takiben Peygamberler'in babası olarak bilinen İbrahim'in (as) kavmini zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, İbrahim (as) kıssasının tamamlayıcısı olarak oğlu İsmail'in kurban edilmek üzere götürülüşünü, daha sonra İbrahim'e (as), Peygamber olarak İshak adında ikinci bir evladın müjdelenişini zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

102 Çocuk kendisiyle birlikte yürüyebilecek yaşa erişince, ona şöyle demişti: "Ey oğulcuğum! Ben rüyamda, seni kestiğimi görüyorum; sen ne dersin, bak"? O da demişti ki: "Ey babam! Sana emrolunanı

yap. İnşaallah beni sabredenlerden bulacaksın.".

103 Her ikisi de Allah'ın emrine teslim olunca, İbrahim onu alnı üzerine yatırmıştı.

104 "Ey İbrahim!" diye seslenmiştik.

105 Rüyayı gerçekleştirdin. Şüphesiz biz, iyi davrananları işte böyle mükafatlandırırız.".

106 Bu, muhakkak ki apaçık bir imtihandı.

107-109 Ona fidye olarak büyük bir kurbanlık vermiş, ve sonra gelenler arasında, onun hakkında "İbrahim'e selam olsun." denilecek bir ün bırakmıştık.

110 İşte biz, iyi davrananları böyle mükafatlandırırız.

111 İbrahim de mümin kullarımızdan idi.

112 Ona, salihlerden bir Peygamber olarak İshak'ı müjdelemiştik.

113 Kendisini de İshak'ı da mübarek kılmıştık. İkisinin de soyundan hem iyi olanlar gelmişti hem de kendisine apaçık zulmedenler gelmişti.

102 Yukarıda da açıkladığımız gibi, kavminin kendisine karşı gelerek küfürde direnmesi ve hatta daha da ileri giderek kendisini ateşe atıp yakmak istemesi üzerine İbrahim (as) ülkesini terkedip başka bir ülkeye hicret etmiş, hicret sırasında da Rabbine dua ve niyazda bulunarak kendisine salih bir evlat ihsan etmesini istemişti. İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ ona, İsmail adında yumuşak huylu bir oğul müjdelemişti. İsmail dünyaya geldikten ve büyüyüp de onüç yaşlarında babasıyla birlikte yürüyüp çeşitli işleri yapabilecek bir gençlik çağına ulaştıktan sonra, bir gün İbrahim oğluna şöyle demişti: Ey oğulcuğum! Rüyamda kendimi, seni Allah'a kurban ederken gördüm; Bu hususta sen ne dersin? İbrahim'in, oğlu İsmail'e bunu söylemesi, Rabbinin emrini daha rahat uygulayabilmek için, önceden onu bu işe hazırlamak ve aynı zamanda oğlunun böyle bir emir karşısında göstereceği itaat ve sabrını ölçmek gayesine matuftu. Nitekim İsmail, babasının bu sözleri karşısında, Allah Teâlâ'nın kendisini vasfettiği yumuşak huyluluk sıfatını koruyarak babasına şu cevabı vermişti: Babacığım! Allah, benim kurban edilmemle ilgili olarak sana her neyi emretmişse O'nun emrine uy ve emrettiğini yap. İnşaallah ben de bu emre uyacağım ve sabredenlerden olacağım. Bunun ecrini de Allah katında bulacağıma inanıyorum.

103 İbrahim (as) ve oğlu İsmail, Allah'ın emrine uyup kesim işlemine hiç tereddüt etmeden rıza gösterince, her ikisi de şehadet getirip Allah'ı zikretmişler, sonra da İbrahim oğlunu daha rahat kesebilmek için alnı üzerine veya yüzükoyun yatırmıştır. İbrahim'in (as) oğlunu daha rahat kesebilmek için alnı üzerine yatırması, onu sırtüstü yatırdığı takdirde boğazından keserken yüzünde belirecek acı ifadeyi görmemek içindi. Zira bir babanın, Allah'ın emri de olsa, oğlunu yatırıp boğazlayabilmesi, gönül rahatlığı ile yapılabilecek kolay işlerden değildi.

Burada bir hususu belirtmek gerekir ki ne Kur'an-ı Kerim'de ne de Hazreti Peygamber'den nakledilen sahih hadîsler arasında, kurban edilecek olan oğulun İsmail veya İshak olduğuna delalet eden kesin bir haber yoktur. Ancak Ehl-i Kitap'tan ve bazı sahabe ve tabiundan nakledilen haberlerde bu kurbanlığın İshak olduğu ileri sürülürken, sayıca daha çok ve daha kuvvetli delillere istinaden, onun İsmail olduğu görüşü şöhret kazanmıştır. Kur'an-ı Kerim'de üzerinde durduğumuz Saffât suresinin bu ayetleri de bu görüşü teyit eder. Bilindiği gibi İbrahim (as), tabiat zenginlikleriyle tanınan Mezopotamya'nın meşhur şehirlerinden biri olan Babil'de dünyaya gelmiş ve orada büyüyüp yetişmiştir. Bu bölgedeki zenginliğin Babil halkına getirdiği rehavet, onların sapıklık içinde yaşamalarına sebep olduğu gibi, hayatlarını Allah ve Peygamber duygusundan veya din inancından tamamıyla uzak bir halde geçirmelerine yol açmıştır. Başlarında bulunan hükümdar Nemrut da aynı düşüncelere sahip bir sapıktan başkası değildi. İşte İbra-

him (as), böyle bir kavmin arasında yaşarken, Rabbi tarafından, başlarında hükümdarları Nemrut da bulunduğu halde, Babil halkını Allah inancına davet etmek üzere Peygamber olarak görevlendirilmiştir. Yukarıda, üzerinde durduğumuz ayet-i kerimelerde de açıklandığı üzere, kavim, İbrahim'in (as) davetine hiç kulak asmamış ve hatta mabedlerindeki putlarını parçaladığı için onu ateşte yakmaya bile kalkışmışlardır. Bundan sonradır ki İbrahim (as), ülkesini terketmeye karar vermiş ve 99. ayette de ifade edildiği gibi, *"Burayı terkedip Rabbima gideceğim; O beni doğru yola iletecektir."* demiştir. İbrahim (as), eşi Sare ile birlikte Harran da denilen Şanlıurfa'nın 45 km. güneydoğusunda el-Cezire adı verilen yukarı Mezopotamya'ya gelmiş ve bir süre orada kaldıktan sonra Mısır'a geçmiş, sonra da Filistin'e göçmüştür. Ancak Mısır'a geldikleri zaman, eşi Sare, orada hüküm süren zalim bir hükümdarın tuzağına düşmekten zor kurtulmuştur. Zira Sare'ye göz koyan ve onu elde etmeye çalışan hükümdar, önce onu kocası İbrahim'e sormuş, o da eşini kızkardeşi olarak tanıtmıştır. Sare'ye de: O zalim hükümdar sana da soracak olursa, beni yalancı çıkarma ve sen de ona kızkardeşim olduğunu söyle, demiştir. Hükümdar, birkaç defa Sare'ye sahip olma girişiminde bulunmuşsa da her seferinde üzerine çöken bir ağırlıkla kendinden geçmiş ve neticede ona sahip olamayacağını anlayarak adamlarına: Siz bana bir şeytan göndermişsiniz; onu hemen İbrahim'e iade edin; Hacer'i de bir hizmetçi olarak ona verin, demiştir.

İbrahim (as) ve eşi Sare, uzun seneler birlikte yaşamış olmalarına rağmen bir çocukları olmamıştı. Yaşlarının bir hayli ilerlemiş olması dolayısıyla çocuk sahibi olma ihtimali de iyice zayıflamıştı. Bu durum, hiç şüphesiz, her ikisi için de çok üzücü oluyordu; ancak Sare'nin, eşinden daha çok üzüldüğüne hiç şüphe yoktu. Bununla beraber yine de Allah'tan ümit kesilmezdi. İşte bu sebeple Sare, kendisine sarkıntılık eden hükümdarın hizmetçi olarak verdiği Hacer'i azat etmiş, sonra da onu, belki Allah onlara bir çocuk ihsan eder diye kocasına eş olarak vermişti. Hacer, terbiyeli, güzel huylu bir kadındı ve Sare'yi kıskandırıp üzmemek için uzun etekli elbiseler giyerdi. Bu sebepledir ki kadınlar arasındaki uzun etek modasının Hacer'den kaldığı rivayet olunmuştur.

İbrahim (as), Hacer'le evlendikten sonra, 100. ayette de ifade edildiği gibi, *"Rabbim! Bana iyilerden bir çocuk ihsan eyle."* diyerek Rabbine dua ve niyazda bulunmuş, onun bu niyazına karşılık Rabbi de şöyle buyurmuştur: *"Biz de ona yumuşak huylu bir oğlan müjdelemiştik."*. Filhakika bu müjdeden sonra Allah Teâlâ, Peygamberi İbrahim'e (as) *"yumuşak huylu"* (Saffât suresi, 101), *"Âlemlere üstün kılınmış"* (En'âm suresi, 86), *"Vaadine sadık"* (Meryem, 54), *"sabırlı"* (Enbiya suresi, 85) ve *"hayırlı"* (Sad suresi, 48) kişiliğe sahip bir oğul ihsan etmiştir. Bu oğulun, yukarıda da açıkladığımız gibi, o zamana kadar hiç çocuğu olmayan Sare'nin, hizmetçisi Hacer'i eşine bağışlamasından sonra İbrahim'in (as) dünyaya gelen ilk çocuğu olduğuna şüphe yoktur. Ne var ki İsmail'in doğumundan sonra, aile içinde, açığa vurulmasa bile, kalpleri huzursuz eden bir hava esmeye başlamıştır. Bunun başlıca sebebi de İbrahim'in (as). Hacer'in çocuk sahibi olmasından sonra, dinine çok bağlı ve çok inançlı bir kadın olan Sare'nin, ilerlemiş yaşına rağmen halen bir çocuğu olmaması sebebiyle kıskançlık illetine maruz kalmasından korkması idi. İşte bu korku sebebiyledir ki eşi Sare'yi daha fazla üzüntü içinde bırakmamak için diğer eşi Hacer'le memedeki oğlu İsmail'i Filistin'den alıp, daha sonraları kurulacak olan Mekke şehrinin bulunduğu bölgeye götürmüş ve ileride Zemzem suyunun fışkıracağı yerde, büyük bir ağacın altına bırakmış, bir süre sonra da diğer eşi Sare'nin yanına dönmüştür. İşte bundan sonradır ki Hacer ve oğlu, önce kupkuru bir çölde konaklamışken, Zemzem suyunun fışkırması, sonra da su çevresinde etraftan gelen yolcu kafilelerinin yerleşmeleri sayesinde, çölde yalnız yaşamaktan kurtulmuşlardır. Aradan seneler geçmiş ve İsmail, 13 yaşlarında bir delikanlı canlılığını kazandığı sıralarda, İbrahim (as), eşini ve oğlunu gör-

mek için Zemzem çevresinde kurulan Mekke şehrine gelmiş, ancak henüz yanlarına uğrayamadığı şehirde bir rüya görmüş ve bu rüya, aynı manada bir kaç defa tekerrür etmiştir. Peygamberler'in gördükleri rüyaların bir vahiy ve yerine getirilmesi gereken İlahî bir emir niteliğinde olması dolayısıyla, İbrahim'in (as) gördüğü bu rüyayı umursamaması mümkün değildi. Bu rüya, yukarıda zikredilen ayetlerde de açıklandığı üzere, gençlik çağına erişmiş olan oğulun Allah adına kurban edilmesini emreden bir rüya idi.

Netice olarak, yukarıdan beri açıklamaya çalıştığımız hadiseler açıkça göstermektedir ki İbrahim (as) bu rüyayı gördüğü sıralarda, yanında İsmail'den başka bir oğul yoktu ve İsmail'in kurban edilmek üzere babasıyle birlikte gittiği yer de Mina idi. Ne var ki kitap ehlinden ve özellikle yahudilerden gelen haberler, kurban edilecek bu oğulun İshak olduğu görüşünde birleşmişler, bazı sahabe ve tabiundan olan Müslümanlar da bu görüşü benimsemişlerdir. Ancak bilinen bir gerçektir ki bu görüşün asıl kaynağı, yahudilerin mukaddes kitapları Tevrat'tır. Nitekim bu kitabın Tekvin adlı bölümünün 22. babında şu ifadelere yer verilmiştir: *"Ve bu şeylerden sonra, vaki oldu ki Allah İbrahimi deneyip ona dedi: Ey İbrahim; ve o: İşte ben, dedi. Ve dedi: Şimdi oğlunu, sevdiğin biricik oğlunu, İshakı, al ve Moriya diyarına git, ve orada sana söyliyeceğim dağların biri üzerinde onu yakılan kurban olarak takdim et. Ve İbrahim sabahlayın erken kalktı ve eşeğine palan vurdu, ve kendisile beraber uşaklarından ikisini, ve oğlu İshakı aldı..."* Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi, Tevrat'a göre kurban edilmek üzere götürülen oğul İshak'tır. Ancak bilinen bir gerçektir ki Tevrat, Musa'ya (as) indirildiği şekliyle kalmamış, güvenilir kaynaklarda da açıklandığı üzere, Buhtunnassar kumandasındaki Babil hücumlarında Tevrat nüshaları tamamıyla tahrip edilmiştir.Tevrat'ın kaybolmasından sonra, Azra tarafından yeniden toplanıp yazıldığı görüşü, Yahudiler tarafından da kabul edildiğine göre, Musa'ya indirilen Tevrat'ın tamamıyla yok olduğunu da kabul etmek gerekir. Binaenaleyh Tevrat nüshaları sonradan yazılırken, bu nüshalara Yahudiler tarafından Tevrat'la ilgisi olmayan pek çok yalanın sokulduğuna da şüphe yoktur. İşte bu yalanlardan biri de, İbrahim'in (as) kurban etmek üzere oğlu İshak'ı iki hizmetçisiyle birlikte bir dağa götürmesi için Allah'tan aldığı emre dair yukarıda zikrettiğimiz Tevrat haberidir. Oysa tek bir harfinde bile şüphe bulunmayan Kur'an-ı Kerim, 100. ayetinde, İbrahim'in (as) *"Rabbim! Bana iyilerden bir çocuk ihsan eyle."* diye dua ettiğini haber verdikten sonra, *"Biz de ona yumuşak huylu bir oğul müjdeledik."* buyurmuş, bunu takip eden ayetinde de, *"Çocuk kendisiyle birlikte yürüyebilecek yaşa erişince, ona şöyle demişti: "Ey oğulcuğum! Ben rüyamda, seni kestiğimi görüyorum; sen dersin, bak?"* buyurarak kurban olayını zikretmiştir. Bu ayetlerde İbrahim'e (as) müjdelenen yumuşak huylu oğlanın adı zikredilmemişse de bunun İsmail olduğunda hiç şüphe bulunmadığı gibi, kendisiyle birlikte yürüyebilecek yaşa erişince, rüyada görülen ve kurban edilmesi istenen çocuğun da keza İsmail olduğunda herhangi bir şüphe yoktur. Çünkü o sıralarda İbrahim'in (as) İsmail'den başka bir oğlu yoktu ve her ikisi de Mekke'de bulunuyordu. Bilinen bir gerçektir ki hacc farizasının ve kurban kesmenin ifa edildiği yer Mekke ve Mekke'deki Mina'dır. İshak ise, Şam bölgesinin Kenan diyarında bulunmuştur. Keza Kur'an-ı Kerim'deki tertibe göre, bir oğul olarak İshak'ın İbrahim'e (as) müjdelenişi de daha sonraki dönemlere rastlar. Nitekim Allah Teâlâ, İbrahim (as) ile kurban edilecek oğul kıssasını açıkladıktan sonra, surenin 112. ayetinde İshak'la ilgili haberi vermiş ve şöyle buyurmuştur: *"Ona, salihlerden bir Peygamber olarak İshak'ı müjdelemiştik."*. Bu da açıkça göstermektedir ki İshak, İsmail'in kurban edilmek üzere babası İbrahim (as) tarafından Mina'ya götürülüşünden sonra dünyaya gelmiştir ve Tevrat metinlerinde kurban edilecek oğulla ilgili olarak zikredilen İshak adı, Yahudiler tarafından bir kıskançlık eseri sokulmuş yalandan başka bir şey değildir. Çünkü İshak, Yahudilerin; İsmail ise, Arapların babası idi ve Yahudi-

lerin, Tevrat'ı yeniden yazarlarken, kurban edilecek oğul olarak kendi babalarını bırakıp Arapların babası İsmail'i yazmaları elbette düşünülemezdi. Doğrusunu hiç şüphesiz en iyi Allah bilir.

104-105 İbrahim (as), Rabbinden aldığı emir üzerine oğlu İsmail'i kurban etmek üzere alnı üzerine yatırdığı sırada, Allah Teâlâ, Ey İbrahim! diyerek Peygamberi'ne hitap etmiş, sonra da şöyle buyurmuştur: Sen, bize itaat ederek rüyada gördüklerini gerçekleştirmek için oğlunu hazırladın ve buraya kadar getirdin. Onu alnı üzerine yatırdın ve bıçağını neredeyse ensesine sürmek üzeresin. Biz, Rabbinin emirlerine uyarak iyi davranan kullarını, hoşlanmayacakları bir işi yapmalarına engele olarak mükafatlandırırız. Senin bu âna kadar kurban kesimiyle ilgili olarak yaptığın işlerle kurban kesimi tamamlanmış olmaktadır. Talâk suresinin 2-3. ayetlerinde de ifade edildiği gibi, *"...Kim Allah'tan sakınırsa, Allah da ona bir çıkış yolu ihsan eder. Ve onu, hiç hesab etmediği bir yerden rızıklandırır. Kim Allah'a tevekkül ederse, O, ona yeter. Şüphesiz Allah, hükmünü yerine getirendir. Allah, her şey için bir ölçü koymuştur."*.

106-113 Aslında İbrahim'e oğlunu kurban etmesi için Rabbi tarafından verilen emrin, onu imtihan etmekten başka bir hedefi yoktu. Önce ona, oğlunu kurban etmesi bir rüya ile emredilmiş, onun bu emre uyarak oğlunu alnı üzere yere yatırıp da bıçağı alnına dayayıncaya kadar ki davranışları takip edilmiş, sonra da onun, Rabbinin emirlerine teslim olan bir kul olduğu anlaşılınca bu emir, ona bir mükafat olmak üzere iptal edilmiştir. Ancak İsmail'in kurban edilmesi için verilen emrin iptali, Allah adına kurban kesme fiilinin tam anlamıyla iptal edildiği manasında algılanmaması için, Allah Teâlâ, İsmail'in yerine fidye olarak büyük bir koç ihsan etmiş ve İbrahim de (as) bu koçu kurban etmiştir.

İşte, İbrahim'in (as) Allah'ın emrine uyarak oğlunu kurban etmek üzere alnı üzerine yatırması ve elindeki bıçağı ensesine sürünceye kadar Rabbinin emrini uygulaması, onun ne derece samimi bir mümin ve ne derece itaatkar bir kul olduğunun apaçık delilini teşkil eder. Bu sebepledir ki Rabbi, onun için, ister Yahudi olsun, ister Hıristiyan olsun, ister Müslüman olsun ve isterse şirk ehlinden olsun, daha sonra gelecek bütün kavimler arasında unutulmamasını sağlayacak bir ün bırakmıştır. Ayrıca Allah Teâlâ, onun üzerine güzel bir senada bulunmuş ve hem bizden hem meleklerden ve hem de insanlardan İbrahim'e selam olsun, buyurmuştur. İşte Allah, mümin, salih ve itaatkar kullarını böyle mükafatlandırır. Zaten İbrahim, bütün davranışlarıyla Allah'ın mümin kullarından biri olduğunu açık açık ispat etmişti. Bu sebepledir ki Allah Teâlâ, ona ikinci bir oğul olmak üzere İshak müjdesini vermiş ve bu oğulu da salih kulları arasında salih bir Peygamber yapmıştır. Ayrıca, hem İbrahim'i hem de İshak'ı dünya ve Ahiret nimetleriyle bereketlendirmiş ve her ikisinin soyundan da hem aralarında Peygamberler'in de bulunduğu iyi kavimler ve hem nefislerine zulmeden kafir kavimler gelmiştir. Nitekim Yahudi ve Hıristiyanlar İshak soyundan geldikleri halde, Araplar İsmail soyundan gelmişlerdir.

وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلٰى مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿١١٤﴾ وَنَجَّيْنَاهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿١١٥﴾ وَنَصَرْنَاهُمْ
فَكَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ ﴿١١٦﴾ وَآتَيْنَاهُمَا الْكِتَابَ الْمُسْتَبِينَ ﴿١١٧﴾ وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ
﴿١١٨﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِي الْآخِرِينَ ﴿١١٩﴾ سَلَامٌ عَلٰى مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿١٢٠﴾ إِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢١﴾
إِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٢﴾

[114] Musa ve Harun'a lütufta bulunmuş,

115 Hem onları hem de kavimlerini büyük bir sıkıntıdan kurtarmıştık.

116 Onlara yardım etmiştik de galip gelenler onlar olmuşlardı.

117 İkisine de açık anlaşılan bir kitap vermiş,

118 Her ikisini de dosdoğru yola hidayet etmiştik.

119-120 Daha sonrakiler arasında kendilerine "Musa ve Harun'a selam olsun." denilecek bir ün de bırakmıştık.

121 Şüphesiz biz, iyi davrananları işte böyle mükafatlandırırız.

122 Her ikisi de mümin kullarımızdan idiler.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Nûh (as) ve ailesinin sularda boğulmaktan kurtarılışının bahis konusu edildiği Nûh kıssasıyla, İbrahim'in (as) ateşten, İsmail'in de kurban edilmekten kurtarılışlarının anlatıldığı İbrahim kıssasını zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, surenin üçüncü kıssası olarak, *"Musa ve Harun'a da lütufta bulunmuş, hem onları, hem de kavimlerini büyük bir sıkıntıdan kurtarmıştık."* mealindeki 114-115. ayetlerde de açıklandığı üzere, bu iki kardeşe ihsan edilen çeşitli nimetlerle, hem onların hem de kavimlerinin büyük belalardan kurtarılışlarının bahis konusu edildiği Musa ve Harun kıssasını zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

114 Musa ve Harun'a lütufta bulunmuş,

115 Hem onları hem de kavimlerini büyük bir sıkıntıdan kurtarmıştık.

116 Onlara yardım etmiştik de, galip gelenler onlar olmuşlardı.

117 İkisine de açık anlaşılan bir kitap vermiş,

118 Her ikisini de dosdoğru yola hidayet etmiştik.

119-120 Daha sonrakiler arasında kendilerine "Musa ve Harun'a selam olsun." denilecek bir ün de bırakmıştık.

121 Şüphesiz biz, iyi davrananları işte böyle mükafatlandırırız.

122 Her ikisi de mümin kullarımızdan idiler.

114 Allah Teâlâ bu ayetinde, Musa ve kardeşi Harun'a ihsan ettiği nimetleri bahis konusu etmiştir ki bu nimetlerin başında, nübüvvet veya Peygamberlik gelir. Nübüvvetle birlikte onlara ihsan edilen diğer nimetler ise, hem dünyevi hem de dinî nimetlerdir. Dünyevi nimetler denildiği zaman, akla ilk gelenler, İmam Râzî'nin de zikrettiği gibi, hayat, akıl, terbiye ve sağlık gibi sıfatlar olup, bunlar, bir insanda en üstün dereceye ulaştığı zaman, ona, kendisini diğer insanlardan ayıran farklı bir özellik kazandırır. Dinî nimetler ise, ilim, iman ve salih amel ile, Peygamberlikle birlikte kendilerine verilen mucizelerdir.

115 Onlara ihsan edilen başka bir nimet çeşidi de onların ve kavimlerinin çeşitli sıkıntılardan kurtarılışlarıdır. Bu sıkıntıların başında da hiç şüphesiz, Firavun'un Mısır'da yaşayan İsrailoğullarına yaptığı zulüm gelmektedir. Erkek çocuklarının öldürülürken kadınlarının sağ bırakılıp köle gibi değersiz işlerde kullanılmaları, İsrailoğullarına uygulanan zulmün bir çeşidi idi ve Allah Teâlâ, başlarında Musa ve kardeşi Harun olduğu halde, hepsini de bu sıkıntıdan kurtarmıştı. İsrailoğulları, Musa ve Harun'un önderliğinde Mısır'dan çıkıp kendi ülkelerine dönerken, onları imha etmek için peşlerine takılan Firavun ve ordusunu denizde helak etmiş, onları ise, boğulmaktan kurtarmıştır.

116 Allah, düşman tehlikesine karşı daima onlara yardım etmiş ve her çeşit mücadelelerinde onların galip gelmelerini sağlamıştır. Böylece, hayatları boyunca toplayıp sahibi oldukları mallarını ve ülkelerini geri almışlar ve daha önce esaret hayatı yaşayan bir kavim iken, zengin bir devlet sahibi olmuşlardır.

117 Ayrıca Allah Teâlâ, Musa ve Harun'a, dîn ve dünya işlerinde her şeyi ihtiva eden, kendilerine yol gösteren, anlaşılması kolay, apaçık bir de kitap vermiştir. Bu kitap Tevrat'tır. Bu konuyla ilgili olarak, Allah Teâlâ, Enbiya suresinin 48. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Biz, Musa'ya ve Harun'a hak ile batılı ayıran ve sakınanlar için bir ışık ve öğüt olan kitap (Tevrat)' ı verdik."*. Mâide suresinin 44. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"İçinde nur ve hidayet bulunan Tevrat'ı elbette biz indirdik. Kendilerini (Allah'a) teslim etmiş olan İsrail Peygamberler'i, Yahudiler hakkında onunla hükmediyorlar, keza Allah'ın kitabını muhafaza etmekle görevlendirilmiş olmaları dolayısıyla, (Yahudi din adamları ve âlimleri de, o kitaba göre hüküm veriyorlar ve onun, Allah'ın kitabı olduğuna şahitlik ediyorlardı..."*

118 Allah Teâlâ, Musa ve Harun'a, nur ve hidayet kaynağı olan Tevrat'ı indirmiş ve onları, söz ve fiillerinde dosdoğru yola, Allah'ın hak olan yoluna hidayet etmiştir.

119-120 Böylece Allah Teâlâ, Musa ve Harun için daha sonra gelen milletler arasında anılmalarını ve her fırsatta "Musa ve Harun'a selam olsun". denilmesini sağlayan güzel bir ün bırakmıştır.

121 Allah Teâlâ, daha önceki ayetlerinde, Musa ve Harun'un hem kendilerini hem de kavimlerini büyük sıkıntılardan kurtararak onlara nasıl yardım ettiğini, onlara bir de nur ve hidayet kaynağı bir Kitap vererek onları nasıl Allah'ın hak olan dosdoğru yoluna hidayet ettiğini ve böylece daha sonraki kavimler arasında onlar için, "Musa ve Harun'a selam olsun." denilecek güzel bir ün bıraktığını açıkladıktan sonra, onların bu şekilde mükafatlandırılmalarını, iman ve salih amel yönünden çok iyi olmalarına bağlamış ve onlar hakkında *"Şüphesiz biz, iyi davrananları işte böyle mükafatlandırırız."* buyurmuştur.

122 Netice itibariyle, onların mükafatlandırılmalarına vesile olan iyilikleri de, kendilerinin Allah'ın mümin kullarından olmalarıdır.

وَإِنَّ إِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٣﴾ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾ أَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ ﴿١٢٥﴾ اللَّهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٢٦﴾ فَكَذَّبُوهُ فَإِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٢٧﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٢٨﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿١٢٩﴾ سَلَامٌ عَلَىٰ إِلْ يَاسِينَ ﴿١٣٠﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣١﴾ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣٢﴾

123 İlyas da, muhakkak Peygamberler'den idi.

124 Kavmine demişti ki: "Hiç Allah'tan korkmuyor musunuz"?

125-126 "Yaratıcıların en güzelini, Rabbiniz ve evvelki atalarınızın Rabbi Allah'ı terkedip Ba'l putuna mı yalvarıyorsunuz"?

127-128 Buna rağmen onu yine de yalanlamışlardı. Bu yüzden onlar, Allah'ın hâlis kulları hariç, hepsi de azap için mutlaka getirileceklerdir.

129-130 Daha sonrakiler arasında "İlyas'a selam olsun." denilecek bir ün bırakmıştık.

131 Şüphesiz biz, iyi davrananları işte böyle mükafatlandırırız.

132 O, mümin kullarımızdan idi.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, surenin üçüncü kıssası olarak Musa ve Harun'un kıssalarını muhtasar bir şekilde zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, dördüncü kıssa olarak İsrailoğullarının Peygamberleri'nden biri olan İlyas'ın (as), kavmini Allah'ın tevhidine, şirkten ve putların ibadetinden sakınmaya davetini zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[123] İlyas da muhakkak Peygamberler'den idi.

[124] Kavmine demişti ki: "Hiç Allah'tan korkmuyor musunuz"?

[125-126] "Yaratıcıların en güzelini, Rabbiniz ve evvelki atalarınızın Rabbi Allah'ı terkedip Ba'l putuna mı yalvarıyorsunuz"?

[127-128] Buna rağmen onu yine de yalanlamışlardı. Bu yüzden onlar, Allah'ın halis kulları hariç, hepsi de azap için mutlaka getirileceklerdir.

[129-130] Daha sonrakiler arasında "İlyas'a selam olsun." denilecek bir ün bırakmıştık.

[131] Şüphesiz biz, iyi davrananları işte böyle mükafatlandırırız.

[132] O, mümin kullarımızdan idi.

123 İlyas, Musa'nın (as) kardeşi Harun (as) soyundan gelen bir kimse olup nesebi şöyle verilmiştir: İlyas İbn Yasin İbn Finhâs İbni'l-Ayzâr İbn Hârûn İbn Imrân. Allah Teâlâ, İlyas'ı, Hızkîl'den (as) sonra İsrailoğullarına Peygamber olarak göndermiştir. O sıralarda kavim, Ba'l denilen bir puta ibadet ediyordu. İlyas onları Allah'ın tevhidine davet ederek Allah'tan başkasına ibadet etmekten menetmiştir.

124 Onları, Allah'ın azabıyla tehdit ederek, siz, Allah'ı bırakarak O'ndan başkasına ibadet ederken, O'nun azabından hiç korkmuyor musunuz? demiştir.

125-126 Siz, yaratıcıların en güzeli ve ibadet edilmeye her şeyden çok layık olan Allah'ı terkederek kendi ellerinizle yaptığınız ve Ba'l adını verdiğiniz putlara mı ibadet edip yalvarıyorsunuz? Oysa Allah, sizin de ve sizden önceki atalarınızın da Rabbidir ve sizi kendinize has bir suretle şekillendirip yaratan, sonra da size ihsan ettiği çeşitli nimetleriyle sizi rızıklandıran O'dur; O'ndan başka yaratıcı ve O'ndan başka ibadet edilmeye layık Rab yoktur.

127 Kavmi, İlyas'ın (as) bu uyarısını hiç umursamamış, onun davetini ve Peygamberliğini yalanlayarak, kıyamet günü azap için cehennem ateşine getirilecek olanlar arasına alınmaya hak kazanmışlardır.

128 Ancak Allah'ın varlığına, birliğine ve O'ndan başka İlah olmadığına halis bir kalple inanan ve yalnız O'na ibadet edip salih amel işleyen kulları, cehenneme atılacakların arasında olmayacaklardır. Bunlar, imanlarının ve salih amellerinin mükafatına nail olarak azap görmekten kurtulacaklardır.

129-130 İşte, İlyas da (as) kendinden önceki diğer Peygamberler gibi, daha sonra gelen milletler arasında, kendisinin hayırla yad edilmesine vesile olan güzel bir ünün sahibi olmuş ve onun için, Allah'ın, meleklerin ve insanların selamı İlyas'in üzerine olsun, denilmiştir.

131-132 Bu, hiç şüphesiz, müşrik kavmine karşı İlyas'ın (as) giriştiği bir mücadelenin neticesi idi. Bu büyük mücadele sebebiyledir ki o da kendinden önceki diğer Peygamberler gibi Rabbinin mükafatını kazanmış ve O'nun salih kulları arasına girmiştir. Çünkü İlyas da (as) Allah'ın mümin kullarından biri idi.

وَإِنَّ لُوطًا لَّمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٣﴾ إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ ﴿١٣٤﴾ إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ ﴿١٣٥﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا
الْآخَرِينَ ﴿١٣٦﴾ وَإِنَّكُمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِم مُّصْبِحِينَ ﴿١٣٧﴾ وَبِاللَّيْلِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٣٨﴾

133 Lut da muhakkak ki Peygamberler'den idi.

134-135 Geride kalanlar içinde bulunan yaşlı bir kadın dışında, onu da ailesini de hep birden kurtarmıştık.

136 Sonra diğerlerini helak etmiştik.

137-138 Siz, (ey insanlar!) halen sabah akşam onların üzerinden gelip geçiyorsunuz da hiç aklınızı kullanmıyor musunuz?

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, İlyas'ın (as) kıssasını zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde Saffât suresinin beşinci kıssası olarak Lut kıssasını zikretmiştir. Zira Lut kavmi de kendilerine Peygamber olarak gönderilen Lut'a (as) karşı gelerek isyan etmişler ve küfürlerinde direndikleri için diğer müşrik kavimler gibi helak olmuşlardır. Lut'a iman eden ve onun yolundan gidenler ise, kurtuluşa ermişlerdir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

133 Lut da muhakkak ki Peygamberler'den idi.

134-135 Geride kalanlar içinde bulunan yaşlı bir kadın dışında, onu da ailesini de hep birden kurtarmıştık.

136 Sonra diğerlerini helak etmiştik.

137-138 Siz, (ey insanlar!) halen sabah akşam onların üzerinden gelip geçiyorsunuz da hiç aklınızı kullanmıyor musunuz?

133 Lut da (as) Allah Teâlâ tarafından Peygamber olarak gönderilmiş bir kimse idi. İbrahim'in (as) kardeşi oğlu olup Lut İbn Haran İbn Âzer nesebiyle tanınmıştı. *"Bir gün İbrahim, babası Âzer'e şöyle demişti..."* ibaresiyle başlayan En'âm suresinin 64. ayetinden de anlaşıldığı gibi, İbrahim'in (as) babası Âzer, Lut'un (as) dedesi, babası Haran da İbrahim'in (as) kardeşi idi. Lut, amcası İbrahim (as) ile birlikte iman etmiş ve babası Haran'ın ölümünden sonra da muhtelif yolculuklarında amcasının yanından ayrılmamıştı. Son Mısır yolculuğundan dönüşlerinde Filistin'e yerleşmişlerse de raiyyeleri arasında çıkan bazı anlaşmazlıklar sebebiyle Lut, Ürdün tarafına geçmiş ve orada Sedum şehrine yerleşmişti. İşte Lut'un Peygamber olarak görevlendirildiği yer burası idi. Zira Sedûm halkı, eşi görülmemiş derecede kötü bir ahlâka ve çirkin bir seciyeye sahiptiler. Günah işlemekten hiç çekinmiyorlar, işledikleri günaha son vermeyi de düşünmüyorlardı. Kadınları bırakarak erkeklerle münasebette bulunmak gibi o zamana kadar Ademoğulları arasında hiç işlenmemiş olan en çirkin fuhşun mucidi olarak da şöhret kazanmışlardı. Keza ticaret kervanlarını vurup mallarını gasbediyorlar, halkın arasında ve gözleri önünde hayâ ve iffetten yoksun her türlü habaisi işliyorlardı. Nitekim Allah Teâlâ'nın, Ankebut suresinin 28-29. ayetlerinde de açıkladığı gibi, Lut, bir gün onlara: *"Siz, âlemden hiç kimsenin sizden önce yapmadığı fuhşu yapıyorsunuz: Erkeklere yanaşıyor, yol kesiyor ve toplantılarınızda kötü şeyler yapıyorsunuz, değil mi"?* demişti. Ancak kavmi, Lut'un uyarılarına hiç aldırış etmiyor, hatta daha da ileri giderek onu ülkesinden sürmekle tehdit ediyordu. İşte Lut kavmi, küfrü ve bu çirkin amelleri dolayısıyla Allah'ın azabını hak etmiş ve üzerlerine indirilen şiddetli bir yağmurla helak olmuştur.

134 Lut kavmi, küfrü ve çirkin amelleri dolayısıyla helak olurken, Allah, Lut'u (as) ve karısı dışında bütün ailesini helak olmaktan kurtarmıştır.

135-136 Kafir kavim ile birlikte helak olan karısı ise, hem inançsız hem de kötü niyetli bir kadın idi. İbrahim'in (as) evine uğradıktan sonra, genç ve yakışıklı erkekler kılığına girerek Lut'un (as) evine gelen Allah elçilerini kavme haber vererek onların evin önünde toplanmalarına ve bu elçileri ahlak dışı davranışları için Lut'tan (as) istemelerine sebep olmuştu. İşte Lut (as) ile ona inananlar, Allah'ın azabından kurtulurken, aralarında bu kadının da yer aldığı kavmin bütün kafirleri helak olmuştur. Nitekim Hûd suresinin

81. ayetinde, Lut'u (as) ziyaret eden Allah elçilerinin, kavminin şerrinden korkuya kapılan Lut'u teselli etmek ve korkusunu gidermek için ona, bu kadından da söz ederek kafir kavimle birlikte onun da helak edileceğini haber vermişler ve şöyle demişlerdir: *"Ey Lut ! Biz, Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana asla ilişemeyeceklerdir. Gecenin bir vaktinde ailenle birlikte çık. Karın dışında, içinizden hiçbiri geriye dönüp bakmasın. Zira kavminin başına gelecek olan (azap), onun da başına gelecektir. Onlara vadedilen (azap) sabah vaktidir. Sabah da yakın değil mi."*.

137-138 Allah Teâlâ, Lut'u (as) ve karısı dışında ailesini kurtarıp kendisine isyan eden Sedum halkını helak ettiğini zikrettikten sonra, onların bu kötü akibetlerini Hazreti Peygamber'e karşı gelen Mekkeli müşriklere ibret almaları gereken bir ders olarak açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Ey Mekke halkı! Gerek ticaret maksadıyla gerekse başka maksatlarla, sabah vakti evlerinizden çıkıp Şam tarafında gidiyor, akşam vakti de tekrar evlerinize dönüyorsunuz. Bu yolculuklarınızda, Sedum halkının yaşadığı bölgeden de geçiyor ve dolayısıyla bu bölgeyi görüp yakından tanıyorsunuz. Oradan gelip geçerken, şehrin üzerine inen musibetlerle harabeye dönmüş evlerini gördüğünüz halde, aklınızı kullanıp bu felaketin sebebini ve bu felaketle helak olmuş şehir halkını hiç düşünmüyor musunuz? Tuttuğunuz küfür yolunu terketmediğiniz takdirde, Sedum halkı gibi, aynı felaketin sizin de başınıza geleceğinden hiç korkmuyor musunuz?

وَاِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٩﴾ اِذْ اَبَقَ اِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿١٤٠﴾ فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ
﴿١٤١﴾ فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿١٤٢﴾ فَلَوْلَآ اَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ ﴿١٤٣﴾ لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ اِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ
﴿١٤٤﴾ فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَآءِ وَهُوَ سَقِيمٌ ﴿١٤٥﴾ وَاَنْبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِنْ يَقْطِينٍ ﴿١٤٦﴾ وَاَرْسَلْنَاهُ اِلَى مِائَةِ اَلْفٍ
اَوْ يَزِيدُونَ ﴿١٤٧﴾ فَاٰمَنُوا فَمَتَّعْنَاهُمْ اِلَى حِينٍ ﴿١٤٨﴾

139 Muhakkak ki Yunus da Peygamberler'dendi.

140-141 Efendisinden izinsiz dolu bir gemiye binmişti de kuraya katılmış ve kaybedenlerden olmuştu.

142 Kınanacak bir iş yapmış olduğu halde (kendisini denize atmış), bir balık da onu yutmuştu.

143-144 Eğer Allah'ı tesbih edenlerden olmasaydı, yeniden diriltilecekleri güne kadar balığın karnında kalırdı.

145-146 Buna rağmen biz onu, hasta olduğu halde boş bir yere çıkarmış, üzerine de (gölgelik olarak) geniş yapraklı bir ağaç bitirmiştik.

147 Sonra da onu, yüzbin, yahut daha fazla insana Peygamber olarak göndermiştik.

148 Onlar iman etmişler, biz de onları bir süreye kadar (dünya hayatından) faydalandırmıştık.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Lut (as) kıssasını zikrettikten sonra, surenin altıncı ve son kıssası olarak Yunus (as) kıssasını zikretmiştir. Müfessirlerin açıklamalarına göre, onun son kıssa olarak zikredilmesi, Yunus'un (as), kavminin işkencelerine sabredememesi ve Rabbinin izni olmaksızın bir gemiye binerek ülkesinden kaçması, bu yüzden de çeşitli sıkıntılara maruz kalması sebebiyledir. Onun, kavminin işkenceleri karşısında sabırsız davranması ve ülkesinden kaçması, sonra da çeşitli sıkıntılara maruz kalması, Hazreti Peygamber için ibret alınacak bir hadise olmuş ve onu, Mekke'de, müşrik kavminin eza ve cefaları karşısında sabırlı davranmaya yöneltmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[139] Muhakkak ki Yunus da Peygamberler'dendi.

[140-141] Efendisinden izinsiz dolu bir gemiye binmişti de kuraya katılmış ve kaybedenlerden olmuştu.

[142] Kınanacak bir iş yapmış olduğu halde (kendisini denize atmış), bir balık da onu yutmuştu.

[143-144] Eğer Allah'ı tesbih edenlerden olmasaydı, yeniden diriltilecekleri güne kadar balığın karnında kalırdı.

[145-146] Buna rağmen biz onu, hasta olduğu halde boş bir yere çıkarmış, üzerine de (gölgelik olarak) geniş yapraklı bir ağaç bitirmiştik.

[147] Sonra da onu, yüzbin, yahut daha fazla insan Peygamber olarak göndermiştik.

[148] Onlar iman etmişler, biz de onları bir süreye kadar (dünya hayatından) faydalandırmıştık.

139 Yunus suresinin tefsiri ile ilgili mukaddimede de açıkladığımız gibi, Yunus (as), putları kendilerine İlah edinip onlara ibadet eden Ninova halkına Peygamber olarak gönderilmiş bir kimse idi. Kendisi de bu şehir halkındandı. Musul yakınlarında bulunan Ninova, Asur devletinin merkezi olup yüz binin üzerinde nüfusa sahipti. Bazı rivayetlerden öğrenildiğine göre, 30 yaşlarında iken Peygamber olarak gönderilen Yunus, 33 sene boyunca kavmini hak dine davet etmiş olmasına rağmen, birisi âlim ve hakim, diğeri abid ve zahid iki kişi dışında hiç kimseye söz geçirememiş, onları doğru yola iletememişti. Bu ise, onu son derece üzmüş ve büyük bir hayal kırıklığına uğratmıştı. Ne var ki kavminin bütün karşı koymasına rağmen bir Peygamber'e düşen iş, yılmadan ve sabrını yitirmeden onları hak yola davet etmekti. Onların doğru yolu bulmaları, yahut küfürlerinde direnmeleri ise, Allah'ın takdirinde olan bir işti.

140-141 Ancak Yunus, bunu bilmesine rağmen büyük bir hataya düşmüş ve kavmi karşısındaki başarısızlığını hazmedemeyerek Peygamberlik görevinden âdetâ kaçarcasına Ninova şehrini terketmiş ve Tarsus'a gitmiştir. Oradan da hareket etmek üzere olan ağzına kadar dolu ve yükü çok ağır bir gemiye binerek denize açılmıştır. Ancak çok geçmeden çıkan şiddetli bir fırtına, gemi yükünün hafifletilmesi maksadıyla gemiden bazı kimselerin denize atılması zorunluluğunu getirmiştir. Çekilen Kur'anın Yusuf'a isabet etmesi üzerine o da denize atılanlardan olmuştur.

142-148 Denize atılan veya denize düşen bir insanın akibeti, herhangi bir kurtarıcısı olmazsa, normal olarak boğulup gitmek olduğu halde, İlahî takdir onu bir balığın karnına düşürmüş, yahut Yunus, bir balık tarafından yutulmuş ve ileride bir karaya vurup gün ışığına çıkıncaya kadar balığın karnında kalmıştır. Eğer Yunus, Allah'ı çok zikredenlerden olmasaydı, kıyamet gününe kadar da balığın karnında kalırdı. Fakat işlediği hatânın büyüklüğünü anlayan ve bağışlanması için Rabbine dua ve niyazda bulunan Yunus, duasının kabul edilmesinden sonra, baygın bir vaziyette balığın karnından çıkarılıp boş bir sahaya bırakılmış, kendisine gelinceye kadar da üzerine gölge yapacak bitkiler yetiştirilerek dış tesîrlerden korunmuştur. Daha sonra da, kavminin hak dine irşat ve daveti ile tekrar görevlendi-

rilmiş ve nüfûsu yüzbinin üzerinde olan insanlara yine Peygamber olarak gönderilmiştir. Bu defa Yunus'un görevinde başarılı olması ve kavminin iman etmesi üzerine, Allah da onları bağışlamış ve dünya nimetlerinden bir süre daha faydalanmaları için yeryüzünde serbest bırakmıştır.

Yunus kıssası, Saffât suresinin 139-148. ayetlerinde zikredilmiş, diğer bazı surelerde de bir veya iki ayet içinde kıssanın bazı bölümlerine işaret edilmiştir. Enbiya suresinin 87-88. ayetlerinde, balık tarafından yutulmuş olması dolayısıyla Zünnun olarak da lakablanan Yunus'un, kavminin iman etmemesi dolayısıyla kızarak onları bırakıp gitmesi zikredilmiş, daha sonra hatasını anlayıp bağışlanması için dua etmesi üzerine de, nasıl bağışlandığı ve balığın karnından nasıl kurtarıldığı açıklanmıştır. Bu iki ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Zünnun'a da yardım etmiştik. Hani kavmine kızıp gitmişti. Zannetmişti ki biz kendisine güç yetiremeyeceğiz. Bu sebeple karanlıklar içinde şöyle seslenmişti: "Senden başka İlah yoktur. Seni tenzih ederim. Ben muhakkak zalimlerden oldum.". Onun da duasını kabul etmiş ve onu üzüntüden kurtarmıştık. Biz, müminleri işte böyle kurtarırız."*.

فَاسْتَفْتِهِمْ اَلِرَبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَ ﴿١٤٩﴾ اَمْ خَلَقْنَا الْمَلٰٓئِكَةَ اِنَاثًا وَهُمْ شَاهِدُونَ ﴿١٥٠﴾ اَلَٓا اِنَّهُمْ
مِنْ اِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَ ﴿١٥١﴾ وَلَدَ اللّٰهُ وَاِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٥٢﴾ اَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ ﴿١٥٣﴾ مَا
لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿١٥٤﴾ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٥﴾ اَمْ لَكُمْ سُلْطَانٌ مُبِينٌ ﴿١٥٦﴾ فَاْتُوا بِكِتَابِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿١٥٧﴾ وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ اِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٥٨﴾ سُبْحَانَ اللّٰهِ
عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٥٩﴾ اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٠﴾ فَاِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ ﴿١٦١﴾ مَٓا اَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَ ﴿١٦٢﴾
اِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ ﴿١٦٣﴾ وَمَا مِنَّٓا اِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَعْلُومٌ ﴿١٦٤﴾ وَاِنَّا لَنَحْنُ الصَّٓافُّونَ ﴿١٦٥﴾ وَاِنَّا لَنَحْنُ
الْمُسَبِّحُونَ ﴿١٦٦﴾ وَاِنْ كَانُوا لَيَقُولُونَ ﴿١٦٧﴾ لَوْ اَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِنَ الْاَوَّلِينَ ﴿١٦٨﴾ لَكُنَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ
﴿١٦٩﴾ فَكَفَرُوا بِهٖ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿١٧٠﴾

149 (Ey Muhammed!) Müşriklere sor bakalım, kızlar Rabbinin de oğlanlar kendilerinin mi?

150 Yoksa onların huzurunda mı biz melekleri dişi olarak yarattık?

151-152 Bilesiniz ki onlar, iftiraları yüzünden Allah doğurdu diyorlar ve elbette yalan söylüyorlar.

153 Allah, kızları oğlanlara tercih mi etmiştir?

154 Sizin neyiniz var; nasıl hükmediyorsunuz?

155 Hiç düşünmüyor musunuz?

156 Yoksa sizin açık bir deliliniz mi var?

157 Eğer böyle ise, sözünüzde de sadık iseniz, kitabınızı getirin.

158 Allah ile cinler arasında bir soy birliği uydurmuşlardır. Şurası gerçektir ki cinler bile, bu iftirayı yapanların azab içinde cehenneme getirileceklerini bilmişlerdir.

159 Allah, onların isnat ettikleri sıfatlardan münezzehtir.

160 Ancak Allah'ın ihlâslı kulları, cehenneme getirileceklerden müstesnadır.

161-163 Ey müşrikler! Ne siz ne de ibadet ettikleriniz, cehenneme girecek olanlardan başka hiç kimseyi Allah'a karşı ifsat edemezsiniz.

164 Melekler derler ki: "İçimizden her birinin belli bir makamı vardır.".

165 "Saf saf olanlar biziz.".

166 "Allah'ı her an tesbih edenler biziz.".

167-170 Gerçi müşrikler: "Evvelkilerde olduğu gibi bizim de yanımızda bir kitap olsaydı, Allah'ın ihlâslı kulları olurduk." demişlerdir. Fakat o kitap gelince de onu inkâr etmişlerdir. Şu var ki bu inkârlarının akibetini çok yakında göreceklerdir.

Allah Teâlâ, surenin başlarında, öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden müşrikleri, bu inkârları dolayısıyla uyardıktan ve onlara akıllarını kullanıp ibret almaları için, başta Nûh (as) olmak üzere İbrahim, Musa, Harun, İlyas, Lut ve Yunus Peygamberler'in (Allah'ın salat ve selamı hepsinin üzerine olsun) kavimleriyle olan kıssalarını muhtasar olarak zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, müşriklerin melekleri dişi sayıp Allah'a nisbet ettiklerini ve onların Allah'ın kızları olduklarını ileri sürdüklerini, buna karşılık erkek çocukları ise kendilerine ayırdıklarını zikretmiş, daha sonra müşriklere hitap ederek cehennem ehlinden olan kimselerden başka hiç kimseyi saptıramayacaklarını belirterek, meleklerin Allah'ın kızları oldukları hususunda müşrikler tarafından ileri sürülen sapık görüşün reddi maksadıyla melekleri, Allah'a ibadet eden en iyi kullar olarak beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

149 (Ey Muhammed!) Müşriklere sor bakalım, kızlar Rabbinin de oğlanlar kendilerinin mi?

150 Yoksa onların huzurunda mı biz melekleri dişi olarak yarattık?

151-152 Bilesiniz ki onlar, iftiraları yüzünden Allah doğurdu diyorlar ve elbette yalan söylüyorlar.

153 Allah, kızları oğlanlara tercih mi etmiştir?

154 Sizin neyiniz var; nasıl hükmediyorsunuz?

155 Hiç düşünmüyor musunuz?

156 Yoksa sizin açık bir deliliniz mi var?

157 Eğer böyle ise, sözünüzde de sadık iseniz, kitabınızı getirin.

158 Allah ile cinler arasında bir soy birliği uydurmuşlardır. Şurası gerçektir ki cinler bile, bu iftirayı yapanların azap içinde cehenneme getirileceklerini bilmişlerdir.

159 Allah, onların isnat ettikleri sıfatlardan münezzehtir.

160 Ancak Allah'ın ihlaslı kulları, cehenneme getirileceklerden müstesnadır.

149 Allah Teâlâ, surenin başlarında da Peygamberi'ne hitap ederek, öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden müşriklere, göklerin, yerin ve bunların arasında bulunan meleklerin, şeytanların ve diğer büyük varlıkların yaratılışının mı, yoksa bir insanın yaratılışının mı daha zor bir iş olduğunu sormasını emretmiş, müşriklerin de itiraf ettikleri gibi, yapışkan bir çamurdan yaratılmış insanın, diğerlerinin yaratılışından çok daha kolay olduğunu beyan etmişti. Böyle bir sorunun müşriklere yöneltilmesinde, onların hem uyarılması ve hem de hiç yokken insanı ilk defa icat edip yaratan Allah Teâlâ'nın onu öldükten sonra yeniden diriltip eski haline iade etmesinden şüphe eden müşrikler için şiddetli bir tevbih veya azarlama vardı.

Allah Teâlâ, hem öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden, hem Allah'ın vahdâniyyetini reddederek başka İlahlar edinen ve onlara ibadet eden müşrikleri uyardıktan ve aynı davranışlar içinde bulunan geçmiş kavimlerin Peygamberleri'yle olan kıssalarını ibret almaları için zikrettikten sonra, tekrar surenin baştarafında müşriklere yöneltilen soruya atıfla yine Peygamberi'ne hitap etmiş ve: Ey Muhammed! O müşriklere sor bakalım, Allah, kızları kendisine ayırmış da, erkekleri onlara mı bırakmış? buyurmuştur. Filhakika İslamiyetten önce müşrik Araplar arasında kız çocuklarına karşı aşırı derecede bir nefret vardı ve hiçbir aile, doğacak çocuklarının kız olmasını istemezdi. Doğacak olan çocuğun kız olmasından duydukları büyük endişe sebebiyle, hamile olan kadın doğum yapıncaya kadar onun kocası, halk içine çıkamazdı. Eğer doğan çocuk erkek olursa, büyük bir sevinç ve gurur içinde ortaya çıkar ve önüne gelene doğan erkek çocuğunu haber verirdi. Fakat kız olursa, büyük bir üzüntü içinde gizlenmeye devam eder, bir fırsatını bulduğu zaman da, kızını ıssız bir yere götürür, sonra onu kazdığı bir çukura diri diri gömerdi. Nitekim Allah Teâlâ, onların bu halini Nahl sûresinin 58-59. ayetlerinde açık bir şekilde tavsif etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"İçlerinden birine kız (çocuk) müjdelendiği zaman, öfkesinden yüzü kapkara kesilir. Kendisine verilen müjdenin kötülüğü dolayısıyla kavminden gizlenir. Şimdi onu zillet altında kalarak mı tutsun, yoksa toprağa mı gömsün? Bak ne kötü hükmediyorlar."*. Filhakika onlar, kız çocuklarından kurtulmak için çeşitli yollara başvuruyorlardı. Bazısı bir çukur kazar, çocuğunu o çukura gömerdi. Bazısı onu yüksek bir yerden aşağı atar; bazısı onu suya atarak boğar, bazısı da boğazını keserek öldürürdü. Allah Teâlâ'nın, Tekvîr suresinin 8-9. ayetlerinde *"Kız çocuğuna hangi suçtan dolayı öldürüldüğünün sorulduğu..."* zamandan söz ederken murat ettiği mana da işte budur. Yani kız olarak dünyaya gelmenin aile içinde yarattığı utanç duygusu. Oysa kız çocukları hakkında böyle bir duyguya kapılmak, sonra da bu duygu dolayısıyla onları öldürmek ne kötü bir davranıştır. Müslim (*Sahih*, I. 112) tarafından nakledilen bir haberden öğrendiğimize göre, Kays İbn Hâzim, bir gün Hazreti Peygamber'e şöyle demişti: Ey Allah'ın Resulü! Cahiliyye döneminde henüz Müslüman olmazdan önce, sekiz kız çocuğumu diri diri gömdüm. Şimdi ben ne yapacağım? Bunun üzerine Resulullah (sas.): "Her biri için bir köle azat et." buyurdu. Kays, azat edecek köleleri olmadığını, fakat develeri olduğunu söyleyince, Resulullah (sas.) ona şu cevabı verdi: "O halde her birine karşılık bir deve kurban et.". İşte müşriklerin kız çocuklarına karşı duydukları bu aşırı derecedeki nefret sebebiyledir ki önce meleklerin dişi olduklarını ileri sürmüşler, sonra da onları Allah'a nisbet edip O'nun kızları olduklarını söylerken, erkek çocuklarını da kendilerine ayırmışlar ve onlarla gurur duymuşlardır. Onların bu davranışlarına Kur'an-ı Kerim'in muhtelif surelerinde işaret edilmiş ve bu halleriyle kötülenmişlerdir. Mesela Zuhruf suresinin 15-18. ayetlerinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Allah'a kendi kullarından evlatlar isnat etmişlerdir. Demek kendi yarattıklarından kızları kendine aldı da oğulları size ayırdı, öyle mi? Fakat içlerinden biri, Rahmân'a isnat ettiği bir kızla müjdelenince, içi kinle dolu olduğu halde yüzü simsiyah kesilir. Yoksa süs içinde yetiştirilen, fakat mücadelede yeterli olmayan kızı mı Allah'a layık görüyorlar"*?

150 Allah Teâlâ, yine uyarı ve azar mahiyetinde müşriklere ikinci bir soru yöneltmiş ve şöyle buyurmuştur: Müşrikler, meleklerin Allah'ın kızları olduklarını iddia ediyorlar. Buna nasıl hükmederler? Yoksa onlar, Allah'ın melekleri yarattığına şahit olmuşlardır da onların dişi olarak yaratıldıklarını o zaman mı görüp öğrenmişlerdir? Hayır; böyle bir şeyin olması asla mümkün değildir. Onlar, meleklerin yaratılışını hiçbir zaman müşahade etmemişler, veya onların yaratılış safhasını hiçbir zaman izlememişlerdir. Dolayısıyla meleklerin dişi olduklarını ispat edecek hiçbir delilleri yoktur. Gerçek böyle olduğu halde, onlar, meleklerin dişi olduklarını nasıl ileri sürebilirler? Allah Teâlâ, Zuhruf suresinin 19. ayetinde de onların meleklerle ilgili bu görüşlerini reddetmiş ve ay-

nı manada şöyle buyurmuştur: *"Rahman'ın kulları olan melekleri de dişi saymışlardır. Onların yaratılışına şahit mi olmuşlardır? Onların bu şehadetleri yazılacak ve sorguya çekileceklerdir."*.

151 Gerçek şu ki müşriklerin melekleri Allah'ın kızları olarak tavsif etmeleri, onların apaçık yalan ve iftiralarından başka bir şey değildir. Ellerinde, iddialarını ispat edecek hiçbir delilleri de yoktur.

152 Demek Allah çocuk doğurmuştur da melekler O'nun kızlarıdır, öyle mi? Bunu nasıl söylerler? Bu söyledikleri, yalanların en büyüğüdür.

153 Yoksa Allah, kızları oğullara tercih mi etmiştir? Allah Teâlâ, İsra suresinin 40. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Rabbiniz, size oğulları tahsis etti de kendisi meleklerden kız mı edindi? Siz, muhakkak ki çok büyük laf ediyorsunuz."*. Oğullar, kızlara nisbetle daha üstün sayıldıkları halde, kızların oğullara üstünlüğünü hangi akıl kabul eder?

154 Sizin, bu söylediklerinizi düşünüp gerçeği bulmanıza ve söylediklerinizin batıl olduğunu anlamanıza yardım edecek hiç aklınız yok mu? Nasıl böyle hükümler veriyorsunuz?

155 Siz, söylediklerinizin ne olduğunu ve bununla nereye varacağınızı hiç düşünmüyor musunuz?

156 Yoksa siz bunu söylerken, elinizde apaçık deliller vardır da bu söylediklerinizi o delillere dayanarak mı söylüyorsunuz?

157 Eğer gerçekten elinizde dayandığınız birtakım deliller varsa, o delilleri, yahut o delillerin yazılı olduğu Allah katından gelmiş kitabı getirin de görelim. Fakat hayır; onların getirebilecekleri hiçbir delil, veya bu delillerin yazılı olduğu Allah katından gelmiş hiçbir kitap yoktur. Onların söyledikleri de yalan ve iftiradan başka bir şey değildir.

Allah Teâlâ, müşrikler tarafından ileri sürülen bu yalan ve iftiraları, onların Allah ile cinler arasında kurdukları neseb bağı ile de teyit etmiş ve şöyle buyurmuştur:

158 Müşrikler, Allah ile cinler arasında da bir neseb bağı bulunduğunu söyleyerek bu yalan ve iftiralarını sürdürmüşlerdir. Onlara göre cinler, meleklerdir ve gözle görülmedikleri için onlara cin denilmiştir. Müşriklerin, Allah ile cinler arasında neseb bağı kurmaları, meleklerin, Allah'ın kızları olduklarını söylemelerinden kaynaklanmıştır. Nitekim müfessirlerin naklettiklerine göre Kureyş müşrikleri, meleklerin Allah'ın kızları olduklarını söylemeleri üzerine, Ebû Bekr es-Sıddık onlara şöyle demişti: Meleklerin, Allah'ın kızları olduğunu söylüyorsunuz; o halde onların anneleri kimdir? Onlar da bu soruya, Cinlerin ileri gelenleri, cevabını vermişlerdir. İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ, *"Allah ile cinler arasında bir soy birliği uydurmuşlardır."* mealindeki ayeti indirmiştir.

Allah Teâlâ, müşriklerin Allah Teala ile ilgili olarak ileri sürdükleri bu yalan ve iftiraları dolayısıyla kıyamet günü uğrayacakları büyük azabı haber vermiş ve bu iftiraları yüzünden onların cehenneme getirileceklerini melekler bile biliyorlardı, buyurmuştur.

Daha sonra Allah Teâlâ, müşriklerin "Melekler Allah'ın kızlarıdır." diyerek Allah'a nisbet ettikleri küfürle meleklere isnat ettikleri yalan yüzünden nefsini bundan tenzih etmiş ve şöyle buyurmuştur:

159 Allah, ne doğmuş ne de bir çocuk doğurmuştur. O, onların isnat ettikleri sıfatlardan münezzehtir.

160 Yukarıda da zikredildiği gibi, Allah'a çocuk isnat edenler ve meleklerin Allah'ın kızları olduğunu söyleyenler, bu yalan ve iftiralarının karşılığını mutlaka görecekler ve kıyamet günü ebediyyen azabını görecekleri cehenneme getirileceklerdir. Ancak Allah'ın iman etmiş, salih amel işlemiş ve O'nun hak yolundan hiç sapmamış olan kulları, cehenneme getirilecek olanlar rasında olmayacaklar ve cehennem ehlinin göreceği azabı hiç görmeyeceklerdir.

[161-163] Ey müşrikler! Ne siz ve ne de ibadet ettikleriniz, cehenneme girecek olanlardan başka hiç kimseyi Allah'a karşı ifsat edemezsiniz.

[164] Melekler derler ki: "İçimizden her birinin belli bir makamı vardır.".

165 "Saf saf olanlar biziz.".

166 "Allah'ı her an tesbih edenler biziz.".

167-170 Gerçi müşrikler: "Evvelkilerde olduğu gibi bizim de yanımızda bir kitap olsaydı, Allah'ın ihlaslı kulları olurduk." demişlerdir. Fakat o kitap gelince de onu inkâr etmişlerdir. Şu var ki, bu inkârlarının akibetini çok yakında göreceklerdir.

161-163 Allah Teâlâ, müşriklerin, meleklerin Allah'ın kızları olduklarını ileri sürerek Allah'a çocuk nisbet etiklerini ve bu yalan ve iftiralarıyla mutlaka cehenneme atılacaklarını zikrettikten sonra, onlara hitap ederek, herhangi bir kimseyi Allah'ın hak olan yolundan saptırmak hususunda ne derece aciz kimseler olduklarını açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Ey müşrikler! Siz ve Allah'tan başka ibadet ettiğiniz putlarınız, Allah'a karşı hiç kimseyi doğru yoldan saptırıp fitneye düşüremezsiniz. Sizin kandırıp fitneye düşüreceğiniz kimseler varsa, bunlar, Allah'ın ezelden beri cehenneme gireceklerini bildiği kimselerdir. Başka bir ifadeyle, siz ancak, sizin gibi sapık olanları kandırabilirsiniz. Bunlar, Allah Teâlâ'nın, Â'râf suresinin 179. ayetinde de tavsif ettiği kimselerdir. Bunlar hakkında Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Biz, cehennem için pek çok cin ve insan yarattık. Onların kalpleri vardır; fakat onlarla anlamazlar; onların gözleri vardır; fakat onlarla görmezler; onların kulakları vardır; fakat onlarla işitmezler. Bunlar, tıpkı hayvan gibidirler; hatta daha sapık. İşte gaflet içinde olanlar bunlardır."*.

164 Allah Teâlâ, daha sonra, müşriklerin Allah'ın kızları olduklarını ileri sürerek Allah'a küfür, meleklere de yalan isnat etmeleri sebebiyle, meleklerin böyle bir yalandan tenzihine delalet etmek üzere onların şöyle dediklerini haber vermiştir: İçimizden herbirinin ilim, irfan ve ibadet yönünden belirli bir mertebesi ve derecesi vardır ki hiçbirimizin bunu aşması mümkün değildir. Hazreti Aişe'nin (r.a.hâ) haber verdiğine göre, Resulullah (sas.): "Dünya semasında hiçbir yer yoktur ki orada secde eden veya kıyamda olan bir melek bulunmasın." buyurmuş, sonra da *"İçimizden her birinin belli bir makamı vardır."* ayetini okumuştur.

165 Keza melekler, kendilerini vasfederken, bu surenin ilk ayetiyle ilgili tefsirinde de açıkladığımız gibi, Rableri huzurunda saf tutan kulların kendileri olduklarını haber vermişler ve Rabbimize ibadet etmek üzere saf saf olanlar bizleriz, demişlerdir.

166 Ayrıca, her an Allah'ı tesbih ettiklerini söylemişlerdir. Nitekim Allah Teâlâ da, Enbiya suresinin 26-29. ayetlerinde melekleri başka bir yönden tavsif etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Müşrikler (melekleri kasdederek) Rahmân bir çocuk edindi, demektedirler. Hâşâ; onlar, ikram edilmiş kullardır. Sözleriyle O'nun önüne geçmezler ve yalnız O'nun emriyle amel ederler. Allah, onların önlerindekini de bilir, arkalarındakini de. Rıza gösterdiği kimselerden başkasına şefaat edemezler; O'nun korkusundan titrerler. Onlardan herhangi biri, Allah'ı bırakıp "Ben İlahım." derse, bu yüzden onu cehennemle cezalandırırız. İşte biz, zalimleri böyle cezalandırırız."*.

167-170 Daha sonra Allah Teâlâ, Hazreti Muhammed (sas.)'in Peygamber olarak gönderilmesinden önce müşriklerin söyledikleri bir sözü hatırlatmış ve bu sözün aksi olan davranışlarını açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: Her ne kadar müşrikler, geçmiş kavimlerde olduğu gibi, Allah bize de emirlerini bildiren ve bu çeşit emirler karşısında evvelkilerin tutum ve davranışlarını, sonra da bu tutum ve davranışları sebebiyle başlarına gelen iyi veya kötü akibetleri açıklayan bir kitap göndermiş olsaydı, biz de Allah'ın en ihlâslı kulları olurduk, demiş olsalar bile, o kitap gelince, yine küfürlerinde direnmişler ve o kitabı inkâr etmekten çekinmemişlerdir. Ancak onlar, bu inkârlarının cezasını, yakın bir zamanda ve en ağır bir şekilde çekeceklerdir.

Kur'an-ı Kerim'in başka surelerinde, müşriklerin bu çeşit söz ve davranışlarını aksettiren başka ayetler de vardır. Fâtır suresinin 42. ayetinde şöyle buyurulmuştur: *"(Müşrikler) bütün güçleriyle Allah'a yemin etmişlerdi: Eğer kendilerine bir uyarıcı gelecek olursa, doğru yolda olan milletlerin içinde*

en doğru yola girenlerden biri olacaklardı. Fakat kendilerine bir uyarıcı gelince de, bu, haktan uzaklaşmalarını, yeryüzünde büyüklük taslamalarını ve kötü tuzaklar kurmalarını artırmaktan başka bir fayda sağlamadı..." En'âm suresinin 156-157. ayetlerinde de şöyle buyurulmuştur: *"Sakın ola ki "bizden önce sadece iki taifeye kitap indirilmişti. Biz ise, onların (o kitabı) okumalarından habersizdik." demeyesiniz. Yahut "Bize de kitap indirilseydi, onlardan daha çok hidayete ermiş olurduk." demeyesiniz. Size Rabbinizden apaçık bir hüccet, bir hidayet ve bir rahmet gelmiştir. Artık bundan sonra, Allah'ın ayetlerini yalanlayanlardan ve onlardan yüz çevirenlerden daha zalim kim olabilir? Ayetlerimizden yüz çevirenleri, yüz çevirmeleri yüzünden azabın en kötüsüyle cezalandıracağız."*.

وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧١﴾ إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ ﴿١٧٢﴾ وَإِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ
﴿١٧٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿١٧٤﴾ وَأَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٥﴾ أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٧٦﴾ فَإِذَا نَزَلَ
بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ ﴿١٧٧﴾ وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿١٧٨﴾ وَأَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٩﴾
سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ﴿١٨١﴾ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٢﴾

171 Gerçek olan şudur ki Peygamber olarak gönderilen kullarımız hakkında önceden söz vermişizdir.

172 Onlara mutlaka yardım edilecektir.

173 Ve galip gelecek olanlar mutlaka bizim ordumuzdur.

174 (Ey Muhammed!) Bir süreye kadar onlardan yüz çevir.

175 (Azap kendilerine gelince) onları gözle. Onlar da çok yakında göreceklerdir.

176 Azabımızı görmeye acele mi ediyorlar?

177 O azap bulundukları yere indiği zaman, o korkutulanların sabahı ne kötü olacaktır.

178 (Ey Muhammed!) Bir süreye kadar onlardan yüz çevir.

179 (Azap kendilerine gelince) onları gözle. Onlar da çok yakında göreceklerdir.

180 Daima kuvvet ve galebenin Rabbi olan Rabbin, onların isnat ettikleri sıfatlardan münezzehtir.

181 Peygamberler'e selam olsun.

182 Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, müşriklerin melekleri dişi sayıp Allah'ın kızları olarak tavsif etmelerini, buna karşılık erkek çocukları kendilerine ayırmalarını bahis konusu ederek bu sapık inançları dolayısıyla onları cehennem azabıyla tehdit edip melekleri de Allah'a ibadet eden en iyi kullar olarak tavsif ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, kendisine karşı çıkan müşriklere karşı Peygamberi'nin kalbini kuvvetlendirmek için zafer vaadiyle onu teselli etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

171 Gerçek olan şudur ki Peygamber olarak

gönderilen kullarımız hakkında önceden söz vermişizdir.

172 Onlara mutlaka yardım edilecektir.

173 Ve galip gelecek olanlar mutlaka bizim ordumuzdur.

174 (Ey Muhammed!) Bir süreye kadar onlardan yüz çevir.

175 (Azap kendilerine gelince) onları gözle. Onlar da çok yakında göreceklerdir.

176 Azabımızı görmeye acele mi ediyorlar?

177 O azap bulundukları yere indiği zaman, o korkutulanların sabahı ne kötü olacaktır.

178 (Ey Muhammed!) Bir süreye kadar onlardan yüz çevir.

179 (Azap kendilerine gelince) onları gözle. Onlar da çok yakında göreceklerdir.

171-173 Allah Teâlâ, bir evvelki ayetinde, Peygamberi'ni ve ona indirilen Kitab'ı inkâr eden müşrikleri, bu inkârlarının akibetini çok yakın bir zamanda göreceklerini haber vererek tehdit ettikten sonra, bu ayetinde, müşriklerin inkârına maruz kalan Peygamberi'ni hem teselli etmek hem de müşriklere karşı güçlendirmek için ona yardım vaadini hatırlatmış ve kavimlerini cehennem azabıyla uyarmak ve cennet nimetleriyle müjdelemek için Peygamber olarak gönderilen kulları hakkında önceden verilmiş yardım vaadi olduğunu haber vermiştir. Bu vaat, önceden takdir edilmiş ve Kitab-ı Mübin'e de yazılmıştır. Nitekim Allah Teâlâ, Mücâdele suresinin 21. ayetinde bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Allah, "ben ve Peygamberlerim mutlaka galip geleceğiz." diye yazmıştır. Şüphesiz Allah, daima kuvvetlidir; galiptir."*. Allah Teâlâ'nın Peygamberleri'ne ve iman edenlere yardım vaadiyle ilgili başka bir açıklaması da Mümin (Ğâfir) suresinde yer almış ve bu surenin 51. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz biz, Peygamberlerimize ve iman edenlere, hem dünya hayatında hem de şahitlerin şâhidlik etmek üzere dikilecekleri kıyamet gününde yardım ederiz."*.

Şunu da belirtmek gerekir ki İlahî yardımın gerçekleşmesi için birtakım şartların da oluşması gerekir. Bu şartlar ise, Allah Teâlâ'ya gerçek manada iman etmek, Kur'an-ı Kerim'le ve Hazreti Peygamber'in sünnetiyle amel etmek ve Allah'ın dinine her yönüyle bağlanmaktır. İşte bu şartlar yerine getirildiği zamandır ki Allah Teâlâ, Rum suresinin 47. ayetinde de beyan ettiği gibi, mümin kullarına yardımı üzerine borç saymıştır. Bu ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) Senden önce de kendi kavimlerine Peygamberler göndermiştik de onlara apaçık deliller getirmişlerdi. Fakat suç işleyenlerden de intikam almıştık. Müminlere yardım etmek de üzerimize borç olmuştu."*. Muhammed suresinin 7. ayetinde de Allah Teâlâ, Allah'tan daima yardım bekleyen kullarına hitap etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Ey iman edenler! Siz Allah'a yardım ederseniz, Allah da size yardım eder ve taatında sizi devamlı kılar."*. Kulların Allah'a yardımı, hiç şüphesiz, O'nun dinine iman ile bağlanmak ve O'nun yolunu desteklemektir. Fakat kim küfreder ve küfründe direnirse, şeytana yardım etmiş olur. Çünkü şeytanın görevi, insanları Allah'ın yolundan uzaklaştırmak ve küfre yöneltmektir.

Şunda da hiç kimsenin şüphe ve tereddüdü olmasın ki her çeşit mücadelede daima galip gelecek olanlar, Allah'ın yardımını hak eden ve bu yardıma mazhar olan müminlerdir; yahut başka bir ifadeyle Allah Teâlâ'nın ordularıdır. Bu manada Allah Teâlâ, Mâide suresinin 56. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Her kim, Allah'ı, Resulünü ve iman edenleri dost edinirse, işte daima galip gelecek olanlar, Allah tarafını tutanlar (Hizbullah)'dır."*.

174 Allah Teâlâ, küfürlerinde direnen ve küfrü din edinen müşrikler karşısında galibiyetin mutlaka Allah tarafını tutanlarda olduğunu beyan ettikten sonra, Peygamberi'ne hitap etmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Gerçek böyle olunca ve galip gelecek olanların mutlaka sana bağlı kalanlar oldukları anlaşılınca, bir süreye kadar müşriklerden yüz çevir. Sana yaptıkları eziyetlere sabret ve bir süre bekle. Çünkü nasıl

olsa Allah'ın yardımı sana olacak ve onların karşısında galip gelen sen olacaksın.

175 Bu arada, onların sana karşı gelmeleri ve seni yalanlamaları sebebiyle başlarına gelecek felaketi, yahut esaret ve ölümü gözetle. Hiç şüphesiz onlar da bunu çok yakında görecekler ve tuttukları küfür yolunun ne kadar yanlış olduğunu öğreneceklerdir. Ne var ki bunu görüp öğrendikleri zaman da iş işten geçmiş olacak ve duyacakları büyük pişmanlık, kendilerine hiçbir fayda sağlamayacaktır.

176 Şimdi onlar, başlarına gelecek azabın ne olduğunu ve nasıl bir azap göreceklerini bilmiyorlar ve hatta öyle bir azabın geleceğine bile inanmıyorlar. Bu sebeple de seni alaya alıyorlar ve haydi, bize geleceğini haber verdiğin o azabı getir de nasıl bir azabmış, görelim, diyorlar. Onlar, üzerlerine gelecek azabın bir an önce gelmesi için acele mi ediyorlar? Bu aceleciliğin, hem cehaletten hem de geleceğine inanmadıkları bir şeyin gelecek olmasını alaya almalarına sebep olan küfürden kaynaklandığına hiç şüphe yoktur.

177 Halbuki onlar, gelecek olan azabın üzerlerine indiğinde, onunla korkutulanların sabahının ne kötü olduğunu bir bilseler, onun bir an önce gelmesi için acele etmezler, aksine, gelmemesi için ne yapmaları gerekirse onu yapmaya çalışırlardı. Buhârî (*Sahih,* IV. 15), Müslim (*Sahih,* III. 1426) ve Tirmizî (*Sünen,* IV. 121)'nin Enes İbn Mâlik'ten (ra) naklettiklerine göre, Resulullah (sas.) bir sabah vakti Hayber'e girdiği zaman, çapaları ve kürekleriyle dışarı çıkmış olan halk, onu ve ordusunu görünce, Vallahi Muhammed, Muhammed ve ordusu, diye bağrışarak evlerine kaçtılar. Resulullah (sas.) de şöyle buyurdu: Allah-u Ekber; Hayber harap oldu. *Biz, bir kavmin ülkesine indiğimizde, daha önce uyarılanların sabahı ne kötü olur.".*

178 Allah Teâlâ, daha önce Peygamberi'ne yönelttiği hitabındaki emrini tekit manasında tekrarlamış ve: Ey Muhammed! Sen, belirli bir süre onlardan yüz çevir ve onların sana reva gördükleri eziyetlere sabret. Onlara karşı zafer senin ve seninle birlikte olanların olacaktır.

179 Onlar ise, hak ettikleri akibete mutlaka erecekler ve layık oldukları cezayı çok yakında mutlaka çekeceklerdir. Bu itibarla sen onları gözetle.

Daha Sonra Allah Teâlâ, sureyi, layık olmayan sıfatlardan nefsini tenzih ederek ve Peygamberleri'ni medihle hamdi zatına tahsis ederek bitirmiş ve şöyle buyurmuştur:

[180] Daima kuvvet ve galebenin Rabbi olan Rabbin, onların isnat ettikleri sıfatlardan münezzehtir.

[181] Peygamberler'e selam olsun.

[182] Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

180 Hudutsuz gücü ve kudretiyle hiçbir zaman mağlup edilemeyen, daima hakim ve daima galip olan Rabbin, O'nu inkâr ederek kendi elleriyle yaptıkları putları İlah edinen ve onlara ibadet eden, O'na çocuk isnat edip meleklerin O'nun kızları olduğunu ileri süren sapıkların tavsif ettikleri bütün sıfatlardan münezzehtir.

181 Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların selamı, uyarıcı ve müjdeci olarak bütün milletlere gönderilen Peygamberler'in üzerine olsun.

182 Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Zira bütün âlemleri yaratan, kullarını, hiçbir karşılık beklemeden bol bol nimetlendiren yalnız O'dur. O'ndan başka hiç kimseye, hiçbir varlığa hamdetmek yaraşmaz. Hamdolunmak, yalnız O'nun hakkıdır. Müfessirlerin Hazreti Ali'den (ra) naklettiklerine göre, Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Her kim kıyamet günü ecrinin en bol ölçülerle ölçülüp kendisine verilmesini isterse, katıldığı meclisten kalkarken son sözü şu olsun: *SUBHANE RABBİKE RABBİ' L-IZZETİ AMMÂ YASIFÛN VE SELAMUN ALE'L-MURSELÎN VE'L-HAMDU Lİ'LLAHİ RABBİ'L-ÂLEMİN "Daima kuvvet ve galebenin Rabbi olan Rabbin, onların isnat ettikleri sıfatlardan münezzehtir. Peygamberler'e selam olsun. Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.".*

SAD SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Sad suresi, Kur'an-ı Kerim'in 38. suresi olup 88 ayetten müteşekkildir. Sureye hurûf-ı mukatta'adan olan *Sâd* harfiyle başlanmış olduğu için ona *Sad Suresi* denilmiştir. Sure, Habeşistan'a hicretle İsra hadisesi arasında ve Kamer suresinden sonra Mekke'de nazil olmuştur.

2. Sad Suresinin Konusu

Her Mekkî surede olduğu gibi, Sad suresinin konusu da, tevhid, nübüvvet ve öldükten sonra yeniden dirilme gibi İslam akaidinin temel kurallarının beyanı ile, müşriklerin bu kurallara ters düşen inançlarının reddini hedef alan münakaşalar meyanında, İslam akaidinin ispatı ve ayrıca, insanlar için vaaz ve ibret olmak üzere Peygamber kıssalarının iradı, kafir ve müşriklerin kıyamet günü içinde bulundukları hal ile maruz kalacakları cehennem azabının ve cennet ehlinin nail olacakları hudutsuz nimetlerin tavsifidir.

Surenin ilk ayetlerinde, müşriklerin sapık inançlarının belli başlı özellikleri açıklanırken, geçmiş kavimlerden Nûh, Ad, Firavun, Semud, Lut kavimleri ve Eyke halkı gibi hak yoldan sapmış olanların helaka varan kötü akibetleri, ibret olmak üzere müşriklere hatırlatılmıştır.

Müşriklerin sahip oldukları inancın en önemli özellikleri ise, üç grupta toplanır. Bunlar: Vahdaniyyetin inkârı, Hazreti Muhammed (sas.)'in Peygamberliğinin inkârı ve ba'sın, yani öldükten sonra yeniden dirilmenin inkârıdır.

Daha sonra surede, bir evvelki Saffât suresinde zikredilmeyen Davud, Süleyman, Eyyub'un (a.him.s) kıssaları mufassal olarak, İbrahim, İshak, Yakup, İsmail, el-Yesa' ve Zu'l-Kifl'in (a.him.s.) kıssaları mücmel olarak zikredilmiş, son kıssa olarak da, Adem'in (as) meleklerle ve İblis'le olan kıssası, meleklerin ona secde etmelerine karşılık İblis'in secde etmeyi reddetmesi ve bu sebeple cennetten kovulması ile kıyamet gününe kadar lanetlenmesi zikredilmiştir.

Sure, Hazreti Peygamber'in hiçbir ücret beklemeden risaletinin tebliğindeki ihlas ve samimiyyeti ve Kur'an'ın bütün âlemler için bir öğüt olduğunun beyanı ile sona ermiştir.

3. Sad Suresinin Kendinden Önceki Saffât Suresi ile Bağlantısı

Sad suresiyle Saffât suresi arasında iki yönden bağlantı bulunduğu anlaşılmaktadır:

1) Allah Teâlâ, Saffât suresinin sonlarına doğru

müşriklerin *"Evvelkilerde olduğu gibi bizim de yanımızda bir kitap olsaydı, Allah'ın ihlaslı kulları olurduk."* (ay. 168-169) dediklerini zikrettikten sonra, böyle bir kitabın gelmiş olmasına rağmen, onların, o kitabı inkâr ettiklerini açıklamıştır. Sad suresinin ilk ayetinde ise, Saffât suresindeki bu ayetini tafsil etmek maksadıyla Kur'an üzerine yemin ederek, o Kitab'ı inkâr edenlerin, kibirlenmeleri dolayısıyla ondan hiç faydalanamadıklarını zikretmiştir.

2) Saffât suresinden sonra Sad suresi, Şuarâ suresinden sonra Neml, Meryem suresinden sonra Tâ-hâ ve Enbiya, Hûd suresinden sonra Yusuf sureleri gibidir. İlk surelerde zikredilmeyen bazı hususlar, sonra gelen surelerde zikredilmiş ve ilk sureleri tamamlamıştır. Nitekim Saffât suresinde Nûh, İbrahim, İsmail, Musa, Harun, İlyas, Lut ve Yunus'un (a.him.s.) kıssalarına yer verilmiş, Sad suresinde ise, daha önce zikredilmeyen Davud, Süleyman, Eyyub ve Adem'in (a.him.s.) kıssaları zikredilmişti.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

صٓ وَالْقُرْاٰنِ ذِى الذِّكْرِ ﴿١﴾ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِى عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ ﴿٢﴾ كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ
فَنَادَوْا وَّلَاتَ حِينَ مَنَاصٍ ﴿٣﴾ وَعَجِبُوٓا اَنْ جَآءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هٰذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ
﴿٤﴾ اَجَعَلَ الْاٰلِهَةَ اِلٰهًا وَاحِدًا اِنَّ هٰذَا لَشَىْءٌ عُجَابٌ ﴿٥﴾ وَانْطَلَقَ الْمَلَاُ مِنْهُمْ اَنِ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلٰٓى
اٰلِهَتِكُمْ اِنَّ هٰذَا لَشَىْءٌ يُرَادُ ﴿٦﴾ مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِى الْمِلَّةِ الْاٰخِرَةِ اِنْ هٰذَآ اِلَّا اخْتِلَاقٌ ﴿٧﴾ ءَاُنْزِلَ عَلَيْهِ
الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُمْ فِى شَكٍّ مِنْ ذِكْرِى بَلْ لَمَّا يَذُوقُوا عَذَابِ ﴿٨﴾ اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَآئِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ
الْعَزِيزِ الْوَهَّابِ ﴿٩﴾ اَمْ لَهُمْ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَلْيَرْتَقُوا فِى الْاَسْبَابِ ﴿١٠﴾ جُنْدٌ مَا
هُنَالِكَ مَهْزُومٌ مِنَ الْاَحْزَابِ ﴿١١﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-2 Sâd. Şerefli Kur'an'a yemin ederim ki o inkârcılar, aslında kibir ve ayrılık içindedirler.

3 Oysa kendilerinden önce, bu yüzden nice nesiller helak etmiştik de feryadı basıp yardım istemişlerdi; fakat artık kaçıp kurtulma zamanı değildi ki.

4 Müşrikler, kendi içlerinden bir uyarıcının gelmesine şaşırmışlar ve demişlerdi ki: "Bu, yalancı bir sihirbazdır.".

5 "İlahları tek bir İlah mı yapıyor? Gerçekten bu çok acayip bir şey.".

6 Onların ileri gelenleri de kalkıp giderken demişlerdi ki: "Yürüyün; İlahlarınıza bağlılıkta da direnin. İşte bu, asıl istenen şeydir.".

7 "Biz bunu son dinde de işitmedik. Bu, şüphesiz ki uydurmadan başka bir şey değildir.

8 "Kur'an, aramızdan Muhammed'e mi indirilmeliydi"? Hayır; görülüyor ki onlar Kur'an'ımdan şüphe içindedirler; çünkü azabımı henüz tatmamışlardır.

9 Yoksa yanlarında, daima galip ve ihsan sahibi olan Rabbinin rahmet hazineleri mi vardır?

[10] Yahutta göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların mülkiyeti onlara mı aittir? Öyleyse sebeblere yapışarak göklere yükselsinler.

[11] Oysa onlar, çeşitli kabilelerden meydana gelmiş, şurada mağlup olmaya mahkum çok kalabalık bir ordudur.

Yukarıda, Saffât suresiyle Sad suresi arasındaki bağlantıdan sözederken de işaret ettiğimiz gibi, Allah Teâlâ, Saffât suresinin 168-169. ayetlerinde müşriklerin *"Evvelkilerde olduğu gibi bizim de yanımızda bir kitap olsaydı, Allah'ın ihlaslı kulları olurduk."* dediklerini zikretmiş, sonra da istedikleri bu kitabın uyarıcı bir Peygamber'le gönderilmiş olmasına rağmen, müşriklerin sözlerinde durmadıklarını ve o kitabı inkâr ettiklerini açıklamıştır. Bu surenin başında ise, Allah Teâlâ, bir uyarıcı ile gönderdiği bu şerefli kitap üzerine yemin ederek onu inkâr eden müşrikleri çeşitli yönleriyle tavsif etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[1-2] Sâd. Şerefli Kur'an'a yemin ederim ki o inkârcılar, aslında kibir ve ayrılık içindedirler.

[3] Oysa kendilerinden önce, bu yüzden nice nesiller helak etmiştik de feryadı basıp yardım istemişlerdi; fakat artık kaçıp kurtulma zamanı değildi ki.

1 Kur'an-ı Kerim'de 29 surenin, bu surede de olduğu gibi bazen bir, bazen de *Hâ.Mîm*, *Elif. Lâm.Mîm*, *Elif.Lâm.Mîm.Râ* ve *Kâf.Hâ.Yâ.Ayn. Sâd* gibi birden fazla birleşik harflerle başladığı görülür ki daha önce de açıkladığımız gibi, hurûf-ı mukattaa da denilen bu harfler, onları takiben Kur'an'dan sözedilmiş olması dolayısıyla, Kur'an'ı okuyan kimseler için bir çeşit uyarı özelliği taşır ve onlardan, bütün dikkatlerini okumakta oldukları Kur'an üzerinde toplamaları istenir. Nitekim bu ayet-i kerimede de Allah Teâlâ *Sâd* harfiyle bu uyarıyı yaptıktan sonra, şanı, şerefi ve mevkii itibariyle erişilemeyecek bir yüceliğe sahip olan Kur'an'ı zikretmiş ve bu yücelikteki bir kitap üzerine yemin ederek onu inkâr edenlerin hallerini açıklamıştır.

2 Bilinen bir gerçektir ki her ne olursa olsun, üzerine yemin edilen şey, yemin eden için o derece önemli ve o derece değerli bir yüceliğe sahiptir ki bu yüceliğe bir hudut tespit etmek mümkün değildir. İşte Allah Teâlâ, hiç kimsenin hududunu tespit edemeyeceği böyle bir yüceliğe sahip olan Kur'an-ı Kerim üzerine yemin ederek buyuruyor ki: *Sâd.* İşte böyle bir Kitab'a yemin olsun ki onu inkâr eden ve dolayısıyla ondan faydalanma şansına sahip bulunmayan müşrikler, boş bir gurur içindedirler ve bu gurûr sebebiyle, hem Allah'a hem Resulüne ve hem de Kitab'a karşı gelmektedirler.

Allah Teâlâ, Mekkeli müşriklerin bu hallerini zikrettikten sonra, kendilerinden önce aynı davranışlar içinde bulunan ümmetlerin, Allah'ı, Peygamberleri'ni ve kitaplarını inkâr etmiş olmaları dolayısıyla helak olduklarını haber vererek onları tehdit etmiş ve buyurmuştur ki:

3 Onlardan önce yaşamış pek çok ümmet de kendilerine gönderilen Peygamberler'e karşı koymaları ve onlara indirilen kitapları yalanlamaları sebebiyle helak olmuştu da üzerlerine azap inmeye başlayınca feryadı basıp Allah'tan yardım istemişler ve bu felaketten kurtarılmalarını dilemişlerdi. Ne var ki iş işten geçmiş ve onlar ellerindeki fırsatı kaçırmışlardı. Zira yardım istedikleri vakit, azaptan kaçış ve kurtuluş vakti değildi. Allah Teâlâ, onların bu hallerini, Enbiya suresinin 12-14. ayetlerinde de zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Azabımızı hissettikleri zaman, ondan süratle kaçıyorlardı. (Onlara denilir ki:) "İçinde bulunduğunuz refaha ve evlerinize dönün; belki (gördükleriniz ve bildikleriniz) size sorulur.". (Fakat onlar, kaçmaktan ümitleri kesilince): "Vah bize!" derler. "Biz gerçekten nefislerimize zulmeden kimseler idik.".* Allah Teâlâ, Mü'minûn suresinin 64. ayetinde de azabın üzerlerine gelmekte olduğunu

hisseden kafirlerin takınacakları tavrı açıklamış ve *"Onların varlıklarını azapla yakalayıp aldığımız zaman, feryadı basacaklardır."* buyurmuştur.

4 Müşrikler, kendi içlerinden bir uyarıcının gelmesine şaşırmışlar ve demişlerdi ki: "Bu, yalancı bir sihirbazdır.".

5 "İlâhları tek bir İlah mı yapıyor? Gerçekten bu çok acayip bir şey.".

6 Onların ileri gelenleri de kalkıp giderken demişlerdi ki: "Yürüyün; İlahlarınıza bağlılıkta da direnin. İşte bu, asıl istenen şeydir.".

7 "Biz bunu son dinde de işitmedik. Bu, şüphesiz ki uydurmadan başka bir şey değildir.

8 "Kur'an, aramızdan Muhammed'e mi indirilmeliydi"? Hayır; görülüyor ki onlar Kur'anımdan şüphe içindedirler; çünkü azabımı henüz tatmamışlardır.

9 Yoksa yanlarında, daima galip ve ihsan sahibi olan Rabbinin rahmet hazineleri mi vardır?

10 Yahutta göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların mülkiyeti onlara mı aittir? Öyleyse sebeplere yapışarak göklere yükselsinler.

11 Oysa onlar, çeşitli kabilelerden meydana gelmiş, şurada mağlup olmaya mahkum çok kalabalık bir ordudur.

4 Fâtır suresinin 42. ve Saffât suresinin 167-168. ayetlerinden de anlaşılacağı üzere, Hazreti Muhammed (sas.) Peygamber olarak gönderilmeden önce müşrikler, muhtemelen Ehl-i Kitab'ın da tesiri altında, kendilerine de uyarıcı bir Peygamber gelmesini ve bu Peygamber'e bir de kitap indirilmesini istiyorlardı. Filhakika Allah Teâlâ, bu konuyla ilgili olarak Fâtır suresinin 42. ayetinde *"(Müşrikler) bütün güçleriyle Allah'a yemin etmişlerdi: Eğer kendilerine bir uyarıcı gelecek olursa, doğru yolda olan milletlerin içinde en doğru yola girenlerden biri olacaklardı..."* buyurduğu gibi, Saffât suresinin 168-169. ayetlerinde de *" Müşrikler: "Evvelkilerde olduğu gibi bizim de yanımızda bir kitap olsaydı, Allah'ın ihlaslı kulları olurduk." demişlerdir..."* buyurmuş ve onların bu isteklerini açık bir şekilde beyan etmiştir. Allah Teâlâ onların bu isteklerini boşa çıkarmamış ve kendi içlerinden hem onları hem de bütün insanları uyarması ve Allah'ın hak olan yoluna davet etmesi için Hazreti Muhammed (sas.)'i Peygamber olarak seçmiş ve ona bir de Kitap indirmişti. Ne var ki kafirler, kendi içlerinden birinin uyarıcı ve müjdeci olarak gönderildiğini görünce, büyük bir şaşkınlığa düşmüşler ve ondan gördükleri bazı mucizelere de bakarak onun yalancı bir sihirbaz olduğunu ileri sürmüşlerdir. Nitekim Allah Teâlâ, Yunus suresinin 2. ayetinde de buna işaret etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Kendi içlerinden bir adama "İnsanları uyar ve iman edenlere de, kendileri için Rableri katında yüksek mertebeler bulunduğunu müjdele." diye vahyetmemiz, insanlara acayip mi geldi ki, kafirler: "Bu, besbelli bir sihirbazdır." dediler."*.

Müşriklerin, kendilerine de uyarıcı ve müjdeleyici bir Peygamber gönderilmesini ve onun da bir kitap sahibi olmasını istemelerine rağmen, bu istekleri gerçekleşip de kitap sahibi bir Peygamber gönderilince, ellerinde hiçbir delil bulunmadan onu hemen tekzip etmeleri, bu surenin ikinci ayetinde de ifade edildiği gibi, onların boş bir gurur ve ıslahı mümkün olmayan büyük bir tefrika içinde bulunduklarını gösterdiği gibi, böyle bir Peygamber'in toplum içinde kazanacağı büyük şöhret de onların haset damarlarının kabarmasına sebep olmuştu.

5 Müşriklerin, Hazreti Peygamber'i yalancılıkla itham etmelerinin başlıca üç sebebi vardı. Birincisi, tevhidle ilgili idi ve Hazreti Peygamber onlara, Allah'tan başka İlah olmadığını söylüyor, yalnız Allah'a ibadet etmelerini emrediyordu. İkincisi, 7. ayette de görüleceği üzere, müşriklerin tevhidi Hıristiyanlıkta bile işitmemiş olmaları; üçüncüsü de 8. ayete göre, Peygamberliğin Muhammed'e tahsis edilmesi idi. Müşrikleri en

fazla şaşırtan şey ise, İlahlarının teke indirilmesi ve Allah'tan başka İlah yoktur, denilmesi idi. Bu sebeple ibadet ettikleri İlahlarının tek bir İlaha indirilmesini acaib karşılıyorlar ve doğrusu bu çok acayip bir şey diyorlardı. Onlara göre her kabilenin bir İlahı vardı ve bu İlahların, kendilerini Allah'a yaklaştırdıklarına inanıyorlar ve bunun için de onlara ibadet ediyorlardı. Ataları da bu inanca sahiptiler ve asırlardan beri biz atalarımızdan bunu gördük, bunu işittik ve buna inandık; şimdi tek başına Muhammed mi haklıdır, yoksa sayılarını bile bilmediğimiz çokluklarıyla atalarımız mı? diyorlar, sonra da Hazreti Peygamber'i yalancılıkla itham ediyorlardı. Tirmizî (*Sünen,* V. 366)'nin naklettiğine göre İbn Abbâs şunları anlatmıştır: "Ebû Tâlib hastalanmış, Kureyş ileri gelenleri onu ziyarete gelmişlerdi. Bu sırada Hazreti Peygamber de ziyarete gelmişti. Ebû Tâlib'in yanında bir kişilik yer vardı. Ebû Cehil Hazreti Peygamber'in de geldiğini görünce, onun oturmasına engel olmak için hemen o boş yere geçivermişti. Kureyş, Hazreti Peygamber'i şikayet etmiş, Ebû Tâlib de: Ey kardeşimin oğlu! Kavminden ne istiyorsun? diye sormuştu. Hazreti Peygamber de: Onlardan tek bir kelime istiyorum; öyle bir kelime ki bütün Araplar o kelime ile onlara boyun eğer, Acemler de cizye öderler, buyurmuştu. Ebû Tâlib: Ne? Tek bir kelime mi? demiş, Hazreti Peygamber de: Evet tek bir kelime. Ey Amca! *LÂ İLÂHE İLLA'LLAH* deyin, buyurdu. Bunun üzerine Kureyş: Tek bir İlah mı? Biz bunu diğer din mensuplarından (Hıristiyanlardan) bile işitmedik. Bu, şüphesiz ki uydurmadan başka bir şey değildir, dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ da, surenin ilk ayetinden itibaren *"Biz bunu son dinde de işitmedik. Bu, şüphesiz ki uydurmadan başka bir şey değildir."* mealindeki ayete kadar inzal buyurdu.".

6 İşte bundan sonradır ki Kureyş'in müşrik ileri gelenleri Ebû Tâlib'in meclisinden ayrılmışlar ve biribirlerine şöyle demişlerdir: Siz üzerinde bulunduğunuz yolda ilerlemeye ve İlahlarınıza ibadet etmeye devam edin. Bunda da sabırlı olun. Muhammed'in isteğine uyduğunuz ve İlahlarınızı terkedip tek bir İlaha yöneldiğiniz takdirde, o bize galebe çalar ve bizi hükmü altına alır.

7 Müşriklerin Hazreti Peygamberi tekzip etmelerinin ikinci sebebi, Hazreti Peygamber onları tevhid inancına davet ederken, onların böyle bir inancın son Hıristiyan dininde bile olmadığını, o din mensuplarından da böyle bir şey işitmediklerini ileri sürmeleri idi. Onlara göre gerçek böyle olunca, Hazreti Peygamber'in İlahları tek bir İlaha indirmesi ve Allah'tan başka İlah olmadığını ileri sürmesi, yalan ve iftiradan başka bir şey değildi; çünkü onun bu görüşü ileri sürerken istinad ettiği hiçbir delil veya hiçbir dayanak yoktu.

8 Müşriklerin Hazreti Peygamberi tekzip etmelerinin üçüncü sebebi de Peygamberliğin ona tahsis edilmesi ve Kur'an'ın ona indirilmesi idi. Bu sebeple müşrikler, Kur'an'ın Hazreti Muhammed (sas.)'e indirilmesini içlerine sindirememişler ve içimizde bu kavmin eşrafı dururken, o Kitap Muhammed'e mi indirilmeliydi? Bu, gerçekten acayip bir şey, demişlerdir. Allah Teâlâ, onların bu inkârcı hallerini, Zuhruf suresinin 31. ayetinde de *"Bu Kur'an, iki şehirden büyük bir adama indirilemez miydi?"* dediklerini haber vererek zikretmiş, sonra da, onu takip eden 32. ayetinde *"(Ey Muhammed!) Rabbinin rahmetini onlar mı taksim edecek? Biz, dünya hayatında onların geçimlerini kendi aralarında taksim ettik ve birbirlerine iş gördürebilmeleri için bazılarını derece yönünden bazılarından üstün kıldık..."* buyurarak onların bu sapık görüşlerini reddetmiştir. Aslında onların bu görüşleri, cehaletlerinden ve akıllarının kıtlığından kaynaklanan bir şeydi ve en önemlisi de Kur'an hakkında derin bir şüphe içinde olmalarından ve Hazreti Muhammed (sas.)'in Peygamberliğine haset etmelerindendi. Başka bir sebebi de Allah'ın azabını henüz tatmamış olmalarındandı. Eğer bu azabı tatmış olsalardı, Kur'an'ı tasdik etmek zorunda kalırlar, içlerinde de şüphe ve hasetlikten eser kalmazdı.

9 Yoksa müşrikler, Hazreti Muhammed (sas.)'in Peygamberliğini ve Kur'an'ın ona indirilişini içlerine sindiremeyip bunları inkâr ederken, yanlarında daima galip olan ve dilediğini dilediğine vermekte sınır tanımayan Rabbinin rahmet hazineleri mi vardır ki, Peygamberliği diledikleri kimseye veriyorlar? Onlara yöneltilen bu hitabın başka bir benzerini, İsra suresinin 100. ayetinde de görmek mümkündür. Bu ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) De ki: "Rabbimin rahmet hazinelerine sahip olsaydınız, fakirlik korkusunu yine de elden bırakmazdınız. İnsan da çok cimri oluyor."*. Yine bu manada Nisa suresinin 53. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Yoksa onların yeryüzü hükümranlığından bir nasipleri mi var? Eğer öyle olsaydı, insanlara, çekirdek üzerinden bir kırıntıyı bile vermezlerdi."*. İşte, bu ayet-i kerimelerde de zikredildiği gibi, müşrikler, Allah'ın geniş hazinelerine, hudutsuz gücüne ve hükümranlığına mı sahiptirler ki Peygamberliğin Hazreti Muhammed (sas.)'e verilmesinden hoşlanmadıkları için, onu kendi içlerinden dilledikleri bir kimseye versinler?

10 Yahut göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan şeylerin mülkiyeti onlara mı aittir? Eğer gerçekten böyle ise, kendilerini göklere çıkaracak sebeblere sarılsınlar da yedinci göğe, hatta Arş'a kadar yükselsinler de dilediklerine dilledikleri şeyleri versinler, dilediklerini de bundan mahrum etsinler.

11 Hayır; onlar kalabalık da olsalar, yine de çeşitli gruplardan teşekkül etmiş mağlup olmaya mahkum derme çatma bir ordudur. Geçmiş kavimler, kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlayıp onlara karşı çıktıkları için nasıl mağlup olup zelil ve hakir olmuşlarsa, bunlar da mağlup olacaklar ve aynı akibete uğrayacaklardır. Kamer suresinin 44-46. ayetlerinde de ifade edildiği gibi: *"Yoksa onlar: Biz muzaffer bir topluluğuz mu diyorlar? O topluluk hezimete uğratılacak ve dönüp kaçacaklardır. Onların, vadolunan azabı asıl görecekleri vakit kıyamet vaktidir. Kıyâmet azabı daha korkunç ve daha acıdır."*.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو الْأَوْتَادِ ﴿١٢﴾ وَثَمُودُ وَقَوْمُ لُوطٍ وَأَصْحَابُ لْـَٔيْكَةِ ۖ أُولَٰئِكَ
الْأَحْزَابُ ﴿١٣﴾ إِنْ كُلٌّ إِلَّا كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابِ ﴿١٤﴾ وَمَا يَنْظُرُ هَٰؤُلَاءِ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً مَا لَهَا
مِنْ فَوَاقٍ ﴿١٥﴾ وَقَالُوا رَبَّنَا عَجِّلْ لَنَا قِطَّنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ ﴿١٦﴾

12-13 Onlardan önce de Nûh kavmi, Ad, saltanat sahibi Firavun, Semud, Lut kavmi ve Eyke ahalisi de Peygamberleri'ni yalanlamışlardı. Bunlar da Peygamberler'e karşı birleşmiş gruplardan oluşmuştu.

14 İstisnasız hepsi de Peygamberler'i yalanlamışlar ve azabımı hak etmişlerdir.

15 Bunlar da bir an bile gecikmesi olmayan Sûr'un o tek korkunç sesinden başka bir şey beklememektedirler.

16 (Alay ederek) demektedirler ki: "Rabbimiz! Hesap gününden önce nasibimizi bize çabuk ver.".

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, müşriklerin, bize de uyarıcı bir Peygamber gönderilmiş ve onunla bir de kitap indirilmiş olsaydı, Allah'ın en sadık ve en ihlaslı kulları olurduk, demiş olmalarına rağmen, kendi içlerinden bir uyarıcının gelmesine şaşırıp, yanlarında Allah'ın rahmet hazi-

neleri bulunmadığı, yahut göklerin, yerin ve bu ikisi arasında bulunan şeylerin mülkiyeti kendilerine ait olmadığı halde, Hazreti Muhammed (sas.) hakkında *"Bu, yalancı bir sihirbazdır."* dediklerini, onunla indirilen Kitab'a da *"Bu Kur'an, aramızdan Muhammed'e mi indirilmeliydi."* diyerek itiraz ettiklerini açıkladıktan ve bu sapıklıklarının Allah'ın azabını henüz tatmamış olmaktan ileri geldiğini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, müşriklere ibret olmaları için geçmiş Peygamberler'in kavimlerini zikretmiş ve onların da müşrikler gibi olmaları ve küfür üzerinde direnerek Peygamberleri'ni yalanlamaları dolayısıyla, üzerlerine indirilen azap ile helak edildiklerini haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[12-13] Onlardan önce de Nûh kavmi, Ad, saltanat sahibi Firavun, Semud, Lut kavmi ve Eyke ahalisi de Peygamberleri'ni yalanlamışlardı. Bunlar da Peygamberler'e karşı birleşmiş gruplardan oluşmuştu.

[14] İstisnasız hepsi de Peygamberler'i yalanlamışlar ve azabımı hak etmişlerdir.

[15] Bunlar da bir an bile gecikmesi olmayan Sûr'un o tek korkunç sesinden başka bir şey beklememektedirler.

[16] (Alay ederek) demektedirler ki: "Rabbimiz! Hesap gününden önce nasibimizi bize çabuk ver.".

12 Kureyş müşriklerinden önce Nûh kavmi, Ad kavmi ve Mısır hükümdarı Firavun ve halkı da kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlamışlardı. Nûh (as), kavmine Peygamber olarak gönderildiği zaman, onları uyarmış ve: *"Ey kavmim! Sizin için kendisinden başka İlah olmayan Allah'a ibadet edin; zira ben, üzerinize gelecek şiddetli bir günün azabından korkuyorum."* demiş, kavmi ise, *"Biz seni apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz."* diyerek ona karşı gelmişti. Neticede, kavmin Nûh (a.s.)'u yalanlamaktan vazgeçmeyeceği anlaşılınca, gökyüzünün üzerlerine inen suları içinde boğularak helak olurken, Nûh (as) ile ona inananlar da gemide boğulmaktan kurtulmuşlardır. Allah Teâlâ, bu konuyla ilgili olarak Kamer suresinin 9-14. ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"Onlardan önce de Nûh kavmi yalanlamıştı. Kulumuzu yalanlamışlar, "mecnun" demişler ve engel olmuşlardı. O da, "Ben yenildim; yardım et." diye Rabbine dua etmişti. Bunun üzerine biz de göğün kapılarını boşalan bir su ile açmış, yerin pınarlarını da fışkırtmıştık. Böylece (yere ve göğe ait) sular, takdir olunan bir iş için birleşmişti. Onu, tahta levhalardan çivilenip yapılmış, inkâr edilen Nûh'a mükafat olarak verilmiş, nezaretimiz altında yüzüp giden bir gemiye bindirmiştik."*. Böylece gemidekiler boğulmaktan kurtulurken, kafir kavim, suda boğularak helak olmuştu.

Ad kavmi de kendilerine Peygamber olarak gönderilen Hud'u (as) yalanlamış, Allah Teâlâ da o kafir kavmi, Hâkka suresinin 6-7. ayetlerinde de açıklandığı gibi, *"...Son derece acımasız, uğultulu bir fırtına ile yok edilmişti. Allah, o fırtınayı onlara, hiç kesilmeksizin yedi gece sekiz gün musallat etmişti. Sen olsan, bu süre içinde onların sanki içi boş hurma kütükleri gibi yere serildiklerini görürdün."*. Allah Teâlâ, bu hadiseyi, Kamer suresinin 18-20. ayetlerinde şöyle açıklamıştır: *"Ad kavmi de yalanlamıştı; azabım ve uyarmam nasılmış, şimdi görün. Üzerlerine, uğursuzluğu devamlı olan bir günde, sanki köklerinden sökülmüş hurma kütükleri gibi insanları yerlerinden koparıp atan dondurucu bir rüzgar göndermiştik. Azabım ve uyarmam nasılmış, gördünüz mü"?*

Hem isyankar hem de cebbar hükümdar Firavun'a gelince, Allah Teâlâ, ona da Kardeşi Harun ile birlikte Musa'yı (as) birtakım ayet ve mucizelerle uyarması ve hak yola davet etmesi için göndermiş, fakat Firavun onu yalanlayarak karşı gelmişti. Ancak o da bu küfrünün cezasını suda boğularak çekmişti. Bu konuda Allah Teâlâ, Bakara suresinin 50. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Sizin için denizi yarıp sizi kurtarmış ve gözü-*

nüzün önünde Firavun ailesini de suda boğmuştuk.". Allah Teâlâ, Nâziât suresinin 15-26. ayetlerinde de Musa'nın (as) Firavun'la olan kıssasını şöyle açıklamıştır: *"Mukaddes Tuva vadisinde Musa'ya Rabbinin hitap ettiği zamanki haberi sana ulaştı mı? Rabbi ona demişti ki: "Firavun'a git; çünkü o azdı. Ona de ki: "Günahtan temizlenmeye niyetin var mı? Sana, Rabbine giden yolu göstereyim de O'ndan korkarsın.". Bunun üzerine Musa, ona en büyük mucizeyi göstermiş, fakat Firavun, yine de yalanlayıp karşı gelmiş, sonra da isyanını sürdürmek için dönüp gitmişti. Bundan sonra da sihirbazlarını toplayıp onlara seslenmiş ve "Ben sizin en yüce Rabbinizim." demişti. Bunun üzerine Allah da onu Ahiret ve dünya azabıyla yakalamıştı. Şüphesiz bunda, Allah'tan korkanlar için alınması gereken bir ibret vardır.".*

13 Semud, Lut kavmi ve Eyke halkı da kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlamışlar ve onlara karşı birer hizip oluşturmuşlardı. Allah Teâlâ, Semud kavmine, kendi içlerinden kardeşleri Salih'i (as) Peygamber olarak göndermiş, Salih de (as) onları kendisinden başka İlah bulunmayan Allah'ın ibadetine davet etmiş, ayrıca, tövbe edip O'ndan mağfiret dilemelerini de emretmişti. Kavmi ise, ona. *"Ey Salih! Sen şimdi bizi babalarımızın ibadet ettikleri şeye ibadet etmekten men mi ediyorsun? Şurası muhakkaktır ki biz, senin bizi davet ettiğin şeyden şüphe içindeyiz, kuşkuluyuz."* (Â'râf suresi, 62) diyerek onun bu davetini reddetmişlerdi. Allah Teâlâ, Kamer suresinin 23-31. ayetlerinde Semud kavmi hakkında şöyle buyurmuştur: *"Semud kavmi de uyarıcıları yalanlamıştı. Demişlerdi ki: "İçimizden tek bir insana mı uyacağız? Bu takdirde biz, mutlaka bir sapıklık ve delilik içinde oluruz. Vahiy, içimizden ona mı gönderilecek? Hayır; o, yalancı küstahın biridir.". Fakat yarın, yalancı küstahın kim olduğunu öğreneceklerdir. (Ey Salih!) Onları denemek için kendilerine dişi deveyi göndereceğiz: Onları gözetle ve sabret. Onlara, suyun aralarında taksim edildiğini, herkesin kendi sırasında su alacağını haber ver. Fakat onlar, bir arkadaşlarına seslenmişler, o da kılıcını çekip deveyi öldürmüştü. Azabım ve uyarmam nasılmış, şimdi gör: Üzerlerine öyle bir sayha (korkunç ses) gönderdik ki hepsi de hayvan ağılına konan kuru ot gibi oluvermişlerdi.".*

Keza Allah Teâlâ Lut'u da (as) kavmine Peygamber olarak göndermişti. Ancak Lut kavmi, o zamana kadar hiçbir kavimde görülmeyen çok çirkin bir fuhuş işliyor, kadınları bırakıp erkeklere şehvetle yaklaşıyordu. Bu sebeple Lut (as), kavmine Peygamber olarak gönderilince, onlara ilk sözü, bu çirkin alışkanlıklarıyla ilgili olmuş ve Â'râf suresinin 80-82. ayetlerinde de açıklandığı gibi, kavmine şöyle demişti: *"Âlemde hiç kimsenin sizden önce işlemediği fuhşu mu işliyorsunuz? Siz, kadınları bırakıp da şehvetle erkeklere yaklaşıyorsunuz. Belli ki siz, haddi aşan müsrif bir kavimsiniz.". (Buna karşılık) kavminin cevabı, "Lut ve taraftarlarını ülkenizden çıkarın; zira onlar, (bizim fiillerimize iştirak etmeyen ve fazlaca) temizlenen insanlardır." demekten başka bir şey olmamıştı.".* Ne var ki kavmin Lut'a (as) karşı çıkması ve küfründe direnerek çirkin alışkanlıklarını terketmemesi sebebiyle, Allah da onları cezalandırmış ve bir sabah vakti erken saatlerde, arkası kesilmeyen bir azapla helak etmiştir. Allah Teâlâ, bu konuyla ilgili olarak, Kamer suresinin 33-35. ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"Lut kavmi de uyarıcıları yalanlamıştı. Biz de üzerlerin etaş yağdıran bir rüzgar göndermiş, fakat Lut ailesini, katımızdan bir nimet olmak üzere seher vakti kurtarmıştık. Şükreden kimseyi, biz işte böyle mükafatlandırırız.".*

Allah Teâlâ, ormanlık bir ülke olması dolayısıyla Eyke de denilen Medyen halkına Şuayb'ı (as) Peygamber olarak göndermişti. Â'râf suresinin 85. ayetinde de açıklandığı üzere, Şuayb (as) onlara şöyle demişti: *"Ey kavmim! Sizin için kendisinden başka İlah bulunmayan Allah'a ibadet edin. Rabbinizden size apaçık bir delil gelmiştir. Ölçüyü ve tartıyı tam yapın ve halkın eşyasını eksiltmeyin. Islahından sonra yeryüzünde fesat çıkarmayın. Eğer mümin kişiler iseniz, bu, sizin için daha hayırlıdır.".* Şuayb'ın (as), kavmini Allah'ın hak olan yoluna

davet etmesine karşılık, kavmi, hem küfürlerinde direnmişler hem de Şuayb'ı ve onunla birlikte iman edenleri, kendi sapık dinlerine dönmedikleri takdirde ülkelerinden çıkarmakla tehdit etmişlerdir. İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ da onları şiddetli bir sarsıntı ile helak etmiştir. Allah Teâlâ, Â'râf suresinin 90-91. ayetlerinde Eyke halkının helaki ile ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Kavminden küfreden ileri gelenler kendi halklarına demişlerdi ki: "Eğer Şuayb'a tabi olursanız, bu takdirde siz, mutlaka ziyana uğrarsınız.". İşte bunun üzerine, o kafirleri öyle bir sarsıntı yakalamıştı ki kendi yurtlarında çökekalmışlardı.".*

14 İşte yukarıda adları zikredilen bu kavimlerin hepsi de istisnasız, kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlamışlar ve onların kendisinden başka İlah bulunmayan Allah'ın ibadetine davetlerini kesinlikle reddederek küfürlerinde direnmişlerdi. Bu da onların, Allah'ın azabını hak edip o azap altında helak edilmelerinin başlıca sebebi olmuştur.

15 Mekkeli müşriklere gelince, her ne kadar onlar, daha önce küfürleri dolayısıyla helake uğrayan kavimler gibi üzerlerine inen bir azap ile helak olmamışlarsa da şimdi onların bekledikleri, Allah'ın İsrafil'e uzun tutmasını emredeceği o korkunç Sûr sesidir ki o ses ansızın geldiği zaman, onun korkusundan, Allah Teâlâ'nın istisna ettikleri dışında herkes sarsılacak, göklerde ve yerde tek bir canlı bile kalmayacatır. O sayhanın gelişi ise, sütü sağılan bir devenin, iki sağımı arasında geçen zaman kadar yakındır.

16 Buna rağmen müşrikler, Hazreti Peygamber'le alay etmelerini yine de sürdürmüşlerdir. Yeniden dirilip hesap verecekleri ve sonra da cezalandırılacakları kendilerine hatırlatıldığı zaman, alaylı bir edâ ile, Rabbimız! Eğer bu gerçek ise, bize vadettiğin azabın hissemize düşenini bize ver; kıyamet gününe kadar bunu geciktirme, derler. Müşriklerin bu sözü, hak ettikleri azabı gerçekten istedikleri manasında değildir. Zira bilinen bir gerçektir ki öldükten sonra dirilmeye, hesap ve cezaya hiçbir zaman inanmamışlar, yaşadıkları dünya hayatından başka bir hayatın olduğunu kabul etmemişlerdir. Gerçek böyle olunca, onların inanmadıkları kıyamet gününün azabını istemiş olmaları da elbette düşünülemez. Böyle bir istekte bulunmaları ise, akibetlerini haber veren Hazreti Peygamber'le alay etmekten başka bir manaya gelmez. Kur'an-ı Kerim'in birçok suresinde, onların bu maksatla söyledikleri sözleri haber veren ayetler vardır. Bu ayetlerden bazıları şöyledir: *"Allahım! Bu, senin katından gelen hak ise, üzerimize gökten taş yağdır; yahut bize elîm bir azap ver."*. (Enfâl suresi, 32). *"Müşrikler senden, iyilikten önce (kendilerine) alelacele kötülük gelmesini istemektedirler..."* (Ra'd suresi, 6). *"(Ey Muhammed!) Senden, azabın çabuk gelmesini istiyorlar..."* (Hac suresi, 47; Ankebut suresi, 53, 54).

Müşriklerin bu alaylı istekleri, Şüphesiz Hazreti Peygamber'e eza veriyordu. Bu sebepledir ki Allah Teâlâ, Peygamberi'ni teselli etmek için, onların bu eziyetleri karşısında sabırlı olmasını emretmiş ve ona, Davud'u (as)'u örnek göstererek, çok güçlü bir Allah kulu olmasına rağmen, onun da çeşitli sıkıntılara maruz kaldığını, fakat yine de Rabbine yöneldiğini haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

اِصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُدَ ذَا الْاَيْدِ ۖ اِنَّهُ اَوَّابٌ ﴿١٧﴾ اِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ
بِالْعَشِيِّ وَالْاِشْرَاقِ ﴿١٨﴾ وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةً ۖ كُلٌّ لَهُ اَوَّابٌ ﴿١٩﴾ وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ وَاٰتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ
وَفَصْلَ الْخِطَابِ ﴿٢٠﴾ وَهَلْ اَتٰيكَ نَبَؤُا الْخَصْمِ اِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ ﴿٢١﴾ اِذْ دَخَلُوا عَلٰى دَاوُدَ فَفَزِعَ

مِنْهُمْ قَالُوا لَا تَخَفْ خَصْمَانِ بَغَى بَعْضُنَا عَلَى بَعْضٍ فَاحْكُمْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَاهْدِنَا إِلَى سَوَاءِ
الصِّرَاطِ ﴿٢٢﴾ إِنَّ هَٰذَا أَخِي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً وَلِيَ نَعْجَةٌ وَاحِدَةٌ فَقَالَ أَكْفِلْنِيهَا وَعَزَّنِي فِي
الْخِطَابِ ﴿٢٣﴾ قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ إِلَىٰ نِعَاجِهِ ۖ وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْخُلَطَاءِ لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلَىٰ
بَعْضٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَا هُمْ ۗ وَظَنَّ دَاوُودُ أَنَّمَا فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ
رَاكِعًا وَأَنَابَ ﴿٢٤﴾ فَغَفَرْنَا لَهُ ذَٰلِكَ ۖ وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَآبٍ ﴿٢٥﴾ يَا دَاوُودُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً
فِي الْأَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ۚ إِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَنْ
سَبِيلِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ ﴿٢٦﴾

17 (Ey Muhammed!) Onların bu söylediklerine sabret ve tâatta güçlü olan kulumuz Davud'u hatırla. O, daima Allah'a rücu eden bir kimse idi.

18-19 Biz, dağları ve topluca kuşları emre amade kılmıştık da onunla beraber sabah akşam tesbih ederlerdi. Hepsi de ona itaat ediyorlardı.

20 Davud'un hükümranlığını kuvvetlendirmiş, ona hikmet ve davada hükmetme gücü vermiştik.

21-22 (Ey Muhammed!) Sana o davacıların haberi geldi mi? Hani odasına tırmanıp Davud'un yanına girmişlerdi de o da onlardan korkmuştu. Ona demişlerdi ki: "Korkma; birbirimizin hakkına tecavüz etmiş iki davacı. Aramızda adaletle hükmet; haktan ayrılma. Bizi de yolun ortasına çıkar.".

23 (İkisinden biri demişti ki:) "Bu, benim kardeşimdir. Onun, doksandokuz dişi koyunu; benim ise, bir dişi koyunum var. Böyle iken, (benim koyuna da göz dikti) ve "Onu da bana ver." dedi. Bana hitabında da benden üstün çıktı.".

24 Davud da şöyle demişti: "Senin koyunu kendi koyunlarına istemekle sana haksızlık etmiş. Ortakların çoğu, birbirlerinin haklarına tecavüz ederler; ancak iman edenler ve salih amel işleyenler hâriç"! Davud, kendisini denediğimizi zannetmiş, hemen Rabbinden mağfiret dileyip secdeye kapanmış ve Allah'a rücu etmişti.

25 Böylece biz de onu bağışlamıştık. Zira onun, katımızda bize bir yakınlığı ve güzel bir geleceği vardı.

26 (Ona şöyle demiştik:) Ey Davud! Biz seni yeryüzünde bir halife kıldık. İnsanlar arasında adaletle hükmet; keyfine tabi olma; aksi halde Allah'ın yolundan seni saptırır. Allah'ın yolundan sapanlara ise, hesap gününü unutmaları sebebiyle şiddetli bir azap vardır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Allah'ın varlığını, birliğini, öldükten sonra yeniden dirilmeyi, hesap ve cezayı inkâr eden, kendilerine uyarıcı olarak gönderilen Hazreti Peygamber'i yalanlayan ve ona indirilen Kur'an'ı da eskilerin masalları diyerek reddeden Kureyşli müşriklere, benzer küfürleri dolayısıyla helak olan geçmiş kavimlerin kötü akibetlerini ibret olarak zikredip benzeri akibetlerle tehdit ettikten ve Kureyş'in çeşitli eziyetlerine karşı Peygamberi'ne de sabretmesini emrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, kavimlerinden aynı şekilde eziyet gören dokuz Peygamber'den üçünün halini mufassal olarak, altısının halini de muhtasar olarak zikretmiş ve bu Peygamberler'in hallerini de hatırlamasını Peygamberi'ne emretmiştir. Allah Teâlâ, önce hem çok şükreden hem çok sabreden, dininde ve bedeninde de çok güçlü olan Davud'un (as) kıssasını zikretmiş ve buyurmuştur ki:

[17] (Ey Muhammed!) Onların bu söylediklerine sabret ve tâatta güçlü olan kulumuz Davud'u hatırla. O, daima Allah'a rücu eden bir kimse idi.

[18-19] Biz, dağları ve topluca kuşları emre amade kılmıştık da onunla beraber sabah akşam tesbih ederlerdi. Hepsi de ona itaat ediyorlardı.

[20] Davud'un hükümranlığını kuvvetlendirmiş, ona hikmet ve davada hükmetme gücü vermiştik.

17 Daha önce de açıkladığımız gibi, Hazreti Muhammed (sas.)'in Peygamberliğini kabul etmeyen ve Rabbinden ona indirilen Kur'an-ı Kerim hakkında da bu kitap, Muhammed'den başka bir kimseye indirilemez miydi? diyerek onu reddeden müşrikler, zaman zaman, gökten üzerimize indirileceğini haber verdiğin şu azabı indir de görelim, diyerek Hazreti Peygamber'i alaya alıyorlar ve bu çeşit söz ve davranışlarıyla ona tahammülü güç eza veriyorlardı. İşte onların bu çeşit eziyetleri karşısında Allah Teâlâ Peygamberi'ni teselli edip rahatlatmak için ona hitap etmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Kafirler sana her ne söylerlerse söylesinler, sen onların sözlerine kulak asma ve sabrı da elden bırakma. Bu gibi durumlarda da, gerek Rabbine taat yönünden gerekse dinine bağlılık yönünden çok güçlü olan Davud'u hatırla ve kavmine de daima onu hatırlat.

Allah Teâlâ, Hazreti Peygamber'e Davud'u (as) hatırlamasını emrettikten sonra, onun bazı üstün sıfatlarını da zikretmiştir ki bu sıfatlar, dünya ve Ahiret mutluluğunun belli başlı şartları olup Allah Teâlâ'nın kulu Davud'a (as) yaptığı lütuflardır. Bunlar, sırasıyla şöyledir:

1) Sabr. Allah Teâlâ, Peygamberi'ne hitapla *"Onların söylediklerine sabret ve taatta güçlü olan kulumuz Davud'u hatırla..."* buyurarak Hazreti Peygamber'in Allah'a taat hususunda sabretmesi için Davud'a (as) uymasını emretmiştir.

2) Ubudiyyet. Allah Teâlâ, Peygamberi'ne, Davud'u (as) hatırlamasını emrederken *"Kulumuz Davud'u hatırla."* buyurmuş ve onu kulumuz diye tavsif ederek şereflendirmiştir. Böyle bir şereflendirmenin benzerini, İsra suresinin ilk ayetinde *"Kulu Muhammed'i, geceleyin Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya götüren Allah, her türlü noksan sıfatlardan münezzehtir..."* buyurarak Hazreti Peygamber için de gerçekleştirdiğini görmek mümkündür. Allah Teâlâ'nın Peygamberleri'ni ubudiyyetle tavsif etmesi, onların Allah'a taat ve ibadet hususunda gösterdikleri büyük gayretin en açık delilini teşkil eder.

3) Allah Teâlâ, Davud'u (as) tavsif ederken *ze'l-eyd* (kudret sahibi) ifadesini kullanmıştır ki bu ifadeyle onu, taat ve ibadet ile günahlardan sakınma hususunda ne derece güç ve kuvvet sahibi olduğunu beyan etmiştir. Filhakika o, gecenin üçte birini ibadetle geçirir, senenin yarısında da oruç tutardı. Buhârî (*Sahih*, II. 44; IV. 134), Müslim (*Sahih*, II. 816), Ebû Davud (*Sünen*, I. 570), Nesâ'î (*Sünen*, IV. 198), İbn Mâce (*Sünen*, I. 523)

ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 160, 206)'in Abdullah İbn Amr'dan (ra) naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: *"Allah Teâlâ'ya en sevimli gelen oruç, Davud orucudur. Yine Allah Teâlâ'ya en sevimli gelen namaz da, Davud'un (as) namazıdır. Davud, gecenin yarısında uyur, gecenin üçte birinde de namaz kılardı. Gecenin altıda birinde yine uyurdu. Davud, bir gün oruç tutar, bir gün de tutmazdı. Düşmanla karşılaştığı zaman asla kaçmazdı. O, bütün işlerinde Allah'ın taatına yönelen bir kimse idi.".*

4) Allah Teâlâ'nın, bu ayet-i kerimede Davud'u (as) vasfettiği dördüncü sıfat, onun, bütün işlerinde Allah'ın taatına rücu etmesi veya O'na yönelip sığınmasıdır.

18 5) Dağların, Davud'un (as) emrine amade kılınmaları ve onunla birlikte sabah akşam Allah'ı tesbih etmeleridir. Nitekim Allah Teâlâ, Sebe suresinin 10. ayetinde dağlara ve kuşlara hitap ederek Davud'la birlikte Allah'ı tesbih etmelerini emretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Ey dağlar ve kuşlar! Davud'la beraber tesbih edin.".* Bu itibarla o, güneşin doğuşunda ve batışında, ne zaman Rabbini tesbih ederse, dağlar ve kuşlar da ona uyarlar ve Allah Teâlâ'yı tesbih ederlerdi. İbn Kesir'in açıkladığına göre, Davud (as), kendisine indirilen Zebur'u okumaya başladığı zaman, dağlar da ona cevap verip onunla birlikte Zebur'u tekrarlarlar ve ona tabi olarak tesbih getirirlerdi.

19 6) Keza Allah Teâlâ, kuşları da Davud'un (as) emrine amade kılmıştı. Ne zaman o Rabbini tesbih etmeye başlarsa, onun sesini işitirler ve onunla birlikte onlar da topluca Allah'ı tesbih ederlerdi. Yine İbn Kesîr'in ifadesine göre, kuşlar da Davud'un (as) tesbihi ile birlikte tesbih ederler, onunla beraber Zebur'u okurlardı. Davud (as) Zebur okurken gökte uçmakta olan kuşlar ona uğrayıp sesini işittikleri zaman gidemezler, havada dururlar, onunla beraber tesbih getirirlerdi.

7) Gerek dağlar gerekse kuşlar, hepsi de ona uyarlar ve itaat ederlerdi. Bu bakımdan hem dağların hem de kuşların Davud'a (as) uymalarında ve onunla birlikte Allah'ı tesbih etmelerinde devamlı bir beraberlik vardı.

20 8) Allah Teâlâ, Davud'a (as) hükümranlık vermiş ve kralların hüküm sürdükleri ülkelerde, ihtiyaç duyabilecekleri her şeyi, en mükemmel bir şekilde ona ihsan etmişti. Bu bakımdan o, müfessirlerin belirttiklerine göre, yeryüzünde hüküm süren hükümdarların en güçlüsü idi. Her gün kendisi, dört bin koruma görevlisi tarafından korunurdu. Koruma görevlilerinin sayısının otuz üç bin kişi olduğu söylenmiş, bazıları da onun, kırk bin muhafız tarafından korunduğunu söylemiştir

9) Allah Teâlâ ona, akıl, ilim ve üstün anlama gücünden oluşan ve hikmet denilen bir sıfatla daha mevsuf kılmıştır ki bununla dünyadaki hükümranlığını en mükemmel bir şekilde sürdürmüş, Ahiret'te de, Rabbinin katında en üstün bir mevkiye yerleşmiştir. Allah Teâlâ, Bakara suresinin 269. ayetinde hikmeti tavsif etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"O, hikmeti dilediği kimseye verir; kime hikmet verilmişse, pek çok hayır verilmiş demektir. Akıl sahiplerinden başkası (bunu) düşünmez.".* Bu ayetin tefsirini yaparken şöyle demiştik: "Hikmet, gerçek ve sahih olan ilimdir ki insan nefsine ve iradesine hâkim olarak onu dünya ve Ahiret saadetine ulaştıracak olan amelleri işlemeye, buna karşılık hüsranına sebep olacak kötü amellerden de uzaklaşmaya sevkeder. Bu sebeple hikmeti, mücerret ilim olarak tarif etmek mümkün değildir. Nitekim nice ilim sahibi kimseler vardır ki hikmetten yoksun oldukları için, ilimleri kendilerini dünya ve Ahiret saadetine ulaştıracak amelleri işlemeye sevketmemiş, iyiyle kötüyü, hak ile batılı, şeytan vesvesesiyle Allah'ın vaadini birbirinden ayırt etmelerini sağlamamıştır. O halde hikmet, ilimle imanın meczedilmiş bir şeklidir ki ikisini birbirinden ayırmak mümkün değildir. Nitekim İbn Abbâs, hikmete *fikhun fi'l-Kur'an* manasını vermiştir ki insanın, mutlak hidayet olan Kur'an ayetlerinin getirdiği ahkamı sebep ve hikmetleriyle birlikte id-

rak ederek onun hidayetiyle hidayet bulması demektir; hangi işte olursa olsun, şeytanın vesvesesi, onu, bu hidayetin gerektirdiği amelleri işlemekten alıkoyamaz.".

10) Allah Teâlâ, kulu Davud'u (as) kendisiyle vasfettiği bir başka sıfatı da, *faslu'l-hıtâb* olarak isimlendirmiştir ki doğru ve kesin söz söylemek, hakkı batıldan ayırmak, yemin ve şahide istinaden adaletle hükmedip haklı ile haksızı ortaya çıkarmak ve güzel konuşmak gibi çeşitli üstün yeteneklere delalet eden bir tabirdir.

İşte Allah Teâlâ, kulu Davud'u (as) yukarıdan beri sıralayarak zikrettiğimiz bu on üstün sıfatla tavsif etmiş ve kavminin çeşitli eziyetlerine maruz kalan son Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e de sabrı tavsiye ederek Davud'u (as) örnek göstermiştir.

21-22 (Ey Muhammed!) Sana o davacıların haberi geldi mi? Hani odasına tırmanıp Davud'un yanına girmişlerdi de o da onlardan korkmuştu. Ona demişlerdi ki: "Korkma; birbirimizin hakkına tecavüz etmiş iki davacı. Aramızda adaletle hükmet; haktan ayrılma. Bizi de yolun ortasına çıkar.".

23 (İkisinden biri demişti ki:) "Bu, benim kardeşimdir. Onun, doksandokuz dişi koyunu, benim ise, bir dişi koyunum var. Böyle iken, (benim koyuna da göz dikti) ve "Onu da bana ver." dedi. Bana hitabında da benden üstün çıktı.".

24 Davud da şöyle demişti: "Senin koyunu kendi koyunlarına istemekle sana haksızlık etmiş. Ortakların çoğu, birbirlerinin haklarına tecavüz ederler; ancak iman edenler ve salih amel işleyenler hariç"! Davud, kendisini denediğimizi zannetmiş, hemen Rabbinden mağfiret dileyip secdeye kapanmış ve Allah'a rücu etmişti.

25 Böylece biz de onu bağışlamıştık. Zira onun, katımızda bize bir yakınlığı ve güzel bir geleceği vardı.

21 Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Davud'a (as) ihsan ettiği dünya ve Ahiret mutluluğunun en yüksek derecede gerçekleşmesine vesile olan on sıfatını zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, müfessirlerin acayip olarak vasfettikleri bir kıssayı anlatmıştır ki bu kıssa, daha önce üstün vasıfları zikredilen Davud'un (as), küçük de olsa, işlediği bir hatanın veya günahın itirafı manasını taşır. Ayet-i kerimede Hazreti Peygamber'e hitap edilmiş ve *"Sana o davacıların haberi geldi mi? Hani onlar, mabedin duvarlarını tırmanıp içeri girmişlerdi."* buyurulmuştur ki kıssaya böyle bir soru ile başlanmasının hikmeti, onun önemini belirterek dikkatleri üzerine çekmek ve ondan ibret alınmasını sağlamaktır. Ancak anlatılacak olan kıssanın öneminin ne olduğu, yahut nereden kaynaklandığı hususunda herhangi bir açıklama gelmemiştir. Cereyan eden hadise, iki kişi oldukları anlaşılan yabancı kimselerin, Davud'un (as) evindeki ibadethanesine habersiz girmeleri ve onu korkutmalarıdır. Kıssa, şöyle cereyan etmiştir:

22 Kaç kişi oldukları açıklanmayan yabancı kimseler, Davud'un (as) ibadet etmekte olduğu bir sırada, evinin üst katında bulunan mescidine habersiz girmişlerdi. Ancak onların aniden içeri girmeleri, Davud da (as) kendisini öldürmek için geldikleri zannını uyandırmış ve bu da, içinin büyük bir korku ile dolmasına sebep olmuştu. Zira Yahudiler, kendilerine Peygamber olarak gönderilen kimseleri öldürmekle şöhret kazanmış bir kavimdi. Nitekim Allah Teâlâ, Bakara suresinin 87. ayetinde Yahudilere hitap ederek *"... Ne zaman bir Peygamber, size gönlünüzün hoşlanmadığı bir şey getirdiyse, kibirlenip bir kısmını yalanladınız, bir kısmını da öldürmediniz mi?"* buyurduğu gibi, Âl-i İmrân suresinin 21. ayetinde de, yine Yahudilerle ilgili olarak *"Allah'ın ayetlerini inkâr edenlere, Peygamberler'i haksız yere katledenlere ve insanlardan adaleti emredenleri de öldürenlere acı azabı haber ver."* buyurmuştur. İsa (as), Cebrail ile teyit edilerek kendilerine gönde-

rilmiş bir Peygamber olduğu halde, önce onu yalanlamışlar, sonra da öldürmek için hileye başvurmuşlardı. Âl-i İmran suresinin 54. ayetinde de açıklandığı gibi *"(Yahudiler, İsa'yı öldürmek için) hileye sapmışlar, Allah da onları kendi tuzaklarına düşürmüştü..."* Nisa suresinin 157. ayetinde de bu husus daha açık bir şekilde açıklanmış ve *"Biz, Allah'ın Peygamber'i Meryem oğlu İsa Mesih'i öldürdük." demişlerdir. Oysa onu ne öldürmüşler ve ne de asmışlardır; fakat kendilerine öyle gösterilmiştir..."* buyurularak Yahudilerin cinayet işlerinde ne derece ileri gittikleri açıklanmıştır. Daha önce Zekeriyya (as) ve Yahya (as) Peygamberler'i öldürdükleri gibi, İslam'ın son Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'i de öldürmek istemişler ve ona Hayber'de zehirli et yedirmişlerdir. Buhârî (*Sahih*, V. 137) tarafından nakledilen bir hadisten de öğrendiğimize göre, Hazreti Peygamber, zehirden ileri gelen bir ağrıyı, vücudunda zaman zaman hissetmiş. ölüm hastalığında da eşi Hazreti Aişe'ye aynı ağrının verdiği rahatsızlıktan sözetmiştir. Yahudilerin, Allah'ın Peygamberleri'ne karşı uyguladıkları cinayetler, Kur'an-ı Kerim'in de şehadetiyle bu derece yaygınlaşmış olunca, Davud'un (as) evine gizlice giren yabancıları, cinayet için gelmiş kimseler olarak düşünmesi ve onlardan korkmuş olması, garip karşılanmamalıdır. Nitekim yabancılar onun korktuğunu farkedince, korkma; biz, birbirimizden şikayeti olan iki davacıyız. Sana şikayetimizi bildireceğiz; sen de bizim aramızda adaletle hükmet ve hangimizin haklı, hangimizin haksız olduğunu ortaya çıkar; bizi de doğru olan yola yönelt, demişlerdir. Ancak burada şu hususu da gözden uzak tutmamak gerekir ki yabancıların duvarı tırmanarak Davud'un (as) evine girmeleri, onu öldürmek gayesinden uzak bir ihtimal de değildir. Onlar içeriye girince, Davud'un (as), her ne kadar onlardan korkmuş görünse bile, kendisini onların karşısında korumak için gerekli tedbirleri almış ve bazı davranışlarda bulunmuş olması da ihtimal dahilindedir. Zira onun kendisini koruyabilecek ve hatta gelen iki kişinin de hakkından gelebilecek bir güce sahip olduğuna şüphe yoktur ve gelenler de bunu çok iyi bilmektedirler. Nitekim onlar, Davud'un (as) kendilerine karşı koyacak davranışlar içerisine girdiğini görünce, asıl geliş gayelerini unutmuşlar ve ona, aralarındaki bir anlaşmazlık sebebiyle geldiklerini söylemek zorunda kalmışlardır.

23 Yabancılar, asıl geliş sebeplerini gizleyip aralarındaki bir anlaşmazlık sebebiyle geldiklerini belirttikten sonra, içlerinden biri, aralarındaki anlaşmazlığı ortaya koymuş ve şöyle demiştir: Bu, benim kardeşimdir ve doksan dokuz tane dişi koyunun da sahibidir. Benim ise, bir tek dişi koyunum var. Şimdi o, benim o bir tek dişi koyunuma göz dikti ve onu da bana ver, diye tutturdu. Bana karşı ileri sürdüğü iddialarında da baskın çıktı ve ben onun bu iddialarını reddedecek gücü kendimde bulamadım. Bunun üzerine sana başvurup hakkımızı arayalım, dedik. Sen, şimdi aramızda adaletle hükmet de, haklı olanın hakkı zayi olmasın.

24 Davud (as), anlatılanları dikkatle dinledikten sonra, davacı olduğu anlaşılan ve kardeşiyle aralarındaki anlaşmazlığı anlatan tek koyun sahibi kişiyi haklı, doksan dokuz koyunun sahibi olan ve tek koyunu da almak isteyen kişiyi ise, haksız bulmuş ve davacıya, senin tek koyununu istemekle sana haksızlık etmiş. Zaten bilinen bir gerçektir ki ortakların çoğu, birbirlerinin mallarına göz dikerler ve o malları da ele geçirmeye çalışırlar. Ancak Allah'tan korkan iman ve salih amel sahipleri böyle değildir. Onlar, haklarına razı olurlar ve haksız mal edinmekten korkarlar. Ne var ki böylelerinin sayısı da çok azdır, demiştir.

Ancak Davud (as), bu sözleri söylemiş olmasına rağmen, içine düşen bir sıkıntıdan da kendisini kurtaramamış ve Rabbinin kendisini denemek için bu iki adamı gönderdiğini zannederek hemen secdeye kapanmış ve Rabbine sığınarak O'ndan afv-u mağfiret dilemiştir.

Burada şu hususu da belirtmek gerekir ki ayet-i kerimede, Davud'un (as) Rabbine karşı bir kusur işlediği ve bu kusur sebebiyle Rabbinden mağfiret dileyip secdeye kapandığı zikredilmiş, ancak bu kusurun ve büyüklük derecesinin ne olduğu açıklanmamıştır. Her ne kadar Davud (as), evine gizlice giren iki yabancı hakkında bir hüküm vererek doksan dokuz koyunu olan ve tek koyunu da koyunlarına katmak isteyen şahsı haksız bulmuşsa da, sonradan Rabbi tarafından denendiğini zannederek O'ndan mağfiret dilemiş ve secdeye kapanmıştır. Onun Rabbindan mağfiret dileyip secdeye kapanmasına, verdiği bu hükümde yanıldığına hükmetmesi mi, yoksa davranışlarında başka bir kusuru hatırlaması mı sebep olmuştur? Akla gelen bu ve benzeri sorular, müfessirlerin konuya açıklık getirmek için, değişik görüşler ileri sürmelerine sebep olduğu gibi, bazen de uydurulmuş hikayeleri delil olarak kullanmalarına yol açmıştır. Davud'un (as) büyük günah işlediği kanaatına sahip olan bazı müfessirler, genellikle bu günahı yüklenmesine sebep olacak bir davranışını ele almışlar ve onun bir Peygamber olarak böyle bir davranış içinde bulunup bulunmayacağını hiç düşünmeden veya sorgulamadan ona bu davranışı nisbet etmişlerdir. Bunu yaparken de başlıca dayanakları, İsrailiyyat da denilen uydurma Tevrat kitaplarındaki Yahudi kıssaları olmuştur. Bunlara göre, Davud'un (as) secdeye kapanıp Rabbindan af ve mağfiret dilemesinin başlıca sebebi, göz koyduğu evli ve güzel bir kadına sahip olabilmek için kocasını öldürtmesi ve sonra da o kadınla zina işlemesidir. Tevrat'ın II. Samuel kitabının 11. babında anlatıldığına göre, Davud, bir akşam vakti, kral evinin damına çıkar; orada gezinirken güzel bir kadının yıkanmakta olduğunu görür ve kim olduğunu soruşturur. Onun Hitti Uriya'nın karısı Bat-Şeba olduğunu öğrenir. Sonra adamlarını gönderip onu yanına getirtir ve onunla yatarak kadını hamile bırakır. Daha sonra kadının asker olan kocası Uriya'yı yanına getirtir; onunla bir süre konuştuktan sonra onu evine gönderir. Ancak Uriya, çadırlarda kalan ve kırlarda geceleyen askerleri düşünerek evine gidip çeşitli yemekler yemeyi ve karısıyla yatmayı nefsine yediremediği için kral kapısında geceler. Daha sonra Davud, bir mektup yazar ve mektubu Uriya ile cephede savaşmakta olan kumandan Yoab'a gönderir. Mektupta, Uriya'nın cephenin ön safına konmasını ve savaş sırasında yalnız bırakılmasını emreder. Yoab, kral Davud'un emrini yerine getirir ve Uriya savaşta ölür; Davud da onun karısı Bat-Şeba'yı kadınları arasına sokar.

Tevrat'ta, Kur'an-ı Kerim'de de zikredilen koyun sahipleriyle ilgili kıssaya da yer verilmiş ve Davud'a (as) isnat edilen zina suçu ile aralarında bir bağlantı kurulmuştur. II. Samuel'in 11. babında zina hadisesi nakledildikten ve Davud'un işlediği zina fiilinin, Rabbin önünde çok kötü olduğu zikredildikten sonra, 12. bâba, *"Ve RAB (Peygamber) Natan'ı Davud'a gönderdi. Ve yanına gelip ona dedi:..."* sözleriyle başlar ve koyun sahiplerinin kıssasını anlatır. Ancak burada anlatılan kıssaya göre, bir şehirde, pek çok sığırı ve koyunu olan zengin bir adamla, küçük bir dişi kuzudan başka hiçbir şeyi olmayan fakir bir adam varmış. Bir gün, zengin adama bir misafir gelmiş; ancak zengin adam ona ikram etmek için kendi sığırını veya koyununu kesmeye kıyamadığı için, fakir adamın kuzusunu almış ve onu kesip misafirine ikram etmiş. İşte bu hadiseye öfkelenen Davud, Peygamber Natana şöyle demiş: *"Hay olan Rabbin hakkı için bunu yapan adam ölüm oğludur; ve bu şeyi yaptığı ve acımadığı için kuzuyu dört kat ödeyecektir."*. Ancak Natan, Davud'un bu sözleri üzerine Davud'a şöyle demiş: *"O adam sensin."*. Bundan sonra Rab, Davud'a Uriya ile işlediği zina olayını hatırlatmış ve şöyle demiş: *"... Hittî Uriya'yı kılıçla vurdun ve karısını kendine karı olarak aldın..."*

Tevrat'ta zikredilen bu kıssalardan anlaşıldığına göre, Kur'an-ı Kerim'de de yer alan koyun sahipleri kıssası, Tevrat'ta, Davud'un (as) zina edişine misal olarak zikredilmiş bir hadisedir. Ancak

Tevrat'ta anlatılan bu hadise, Davud (as) gibi bir Peygamber'in işlemesi kesinlikle mümkün olmayan bir yalandan ve iftiradan başka bir şey değildir. Daha önce çeşitli münasebetlerle de açıkladığımız gibi, muhtelif baskınlarda tahrip edilmiş olması dolayısıyla, Yahudilerin elinde Musa'ya (as) indirilmiş gerçek Tevrat'tan tek bir nüsha yoktur. Mevcut nüshaların hepsi de asırlarca sonra, halkın dilinde dolaşan rivayetlerden derlenip toplanmıştır ve içlerine pek çok uydurma hikayeler sokulmuştur. Yukarıda da zikrettiğimiz gibi, kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlayan, hiç hoşlanmadıklarını da öldürmekten çekinmeyen Yahudiler için, vaktinde öldüremedikleri Davud (as) gibi her yönden güçlü bir Peygamber'i çeşitli yalan ve iftiralarla kötülemeleri hiç de güç gelmeyecek bir iştir. Ne var ki onların Davud (as) hakkında ileri sürdükleri bu yalan ve iftiralar, bazı Müslüman yazarlar tarafından da delil olarak kullanılmış ve daha önce de işaret ettiğimiz gibi, üzerinde durduğumuz ayet-i kerimenin tefsirinde, Davud'un (as) Rabbindan af ve mağfiret dilemesi, zina hadisesiyle irtibatlandırılmıştır.

Kanaatımızce onun, Rabbindan af ve mağfiret dilemesine sebep olan, gerçeğe daha yakın başka hususlar vardır. Bunlardan birincisi, duvarı tırmanarak evine giren yabancıların onu öldürmek için gelmiş olmaları ve onların bu niyetini anlayan Davud'un da (as), onlardan intikam almaya hazırlanmasıdır. Ancak yabancılar, onun hazırlandığını ve evde, ondan başka kimselerin de bulunduğunu farkedince, onu öldürme fikrinden vazgeçmişler ve aralarındaki koyun davasını uydurmuşlardır. Daha sonra Davud da (as), bir an bile olsa intikam duygusuna kapıldığı için Rabbinden af ve mağfiret dilemiştir.

Onun af ve mağfiret dilemesine sebep olan diğer bir husus, yabancıların, kendisini öldürmek için gelmiş olduklarını zannetmesidir. Aslında bu, yanlış bir zandır ve bu yanlış zan sebebiyle intikam duygusuna kapılmıştır. İşte onu Rabbindan af ve mağfiret dilemeye sevkeden şey de onun böyle yanlış bir zanna kapılması ve evine giren yabancılardan intikam almayı düşünmesidir.

Diğer bir husus da koyun davasında hükmünü, bir tek dişi koyunu olan şahsın anlattıklarına göre vermesi, onun koyununu isteyen zengin kimseyi ise, hiç dinlememiş olmasıdır. Oysa onun da tek koyunu istemesini haklı gösterecek bazı delillerinin bulunması mümkündür ve onun dinlenmemesi, onu haksız bir davalı durumuna düşürmüştür. İşte Davud da (as) sonradan davalıya karşı bu yanlış tutumunun farkına varmış ve bu sebeple Rabbindan af ve mağfiret dilemiştir. Doğrusunu, hiç şüphesiz, en iyi Allah bilir.

25 İşte, Davud'un (as) koyun sahipleri karşısındaki bazı tutum ve davranışları sebebiyle Rabbinden af ve mağfiret dileyerek secdeye kapanmasından sonra, Rabbi de onu bağışlamıştır. Zira Davud, Rabbi katında O'na son derece yakın, makamı son derece yüksek ve gideceği yer de cennet olan bir kimse idi. O, yaşayış ve davranışlarıyla Rabbi katında böyle bir makamı zaten haketmişti. Rabbi tarafından af ve mağfiret olunmasından sonra onun böyle bir övgü ile zikredilmesi de Tevrat gibi bazı kitaplarda yer alan ve ona isnat edilen bazı sıfatların veya zina gibi çirkin fiillerin ne derece yalan ve iftira olduğunun apaçık delilini teşkil eder.

[26] (Ona şöyle demiştik:) Ey Davud! Biz seni yeryüzünde bir halîfe kıldık. İnsanlar arasında adaletle hükmet; keyfine tabi olma; aksi halde Allah'ın yolundan seni saptırır. Allah'ın yolundan sapanlara ise, hesap gününü unutmaları sebebiyle şiddetli bir azap vardır.

26 Allah Teâlâ, son Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e Davud'un (as) acayip olarak tavsif olunan bir kıssasını haber verdikten ve onun Rabbi katındaki yakınlığını ve güzel bir geleceği olduğunu açıkladıktan sonra, Davud'a (as) hitap ettiği bu ayetinde, onu, yeryüzünde, insan-

lar arasında adaletle hükmetmesi için halife kıldığını bildirmiştir. Bundan da anlaşılmaktadır ki insanlar arasında hüküm verme yetkisi ve gücü Davud'a (as), onu dinleme ve ona itaat etme görevi de diğer insanlara aittir. Gerçek böyle olunca, Davud'a (as) ve Davud gibi hüküm vermekle görevli kimselere düşen iş, insanlar arasında adaletle hükmetmeleridir ki bu husus, hakimlik görevinin ilk ve en önemli kaidesidir. Hüküm vermede üzerinde durulması gereken diğer bir kaide de dünya malına meyleden nefislerin heva ve heveslerine uymamaktır. Zira insanın heva ve heveslerine uyması, onun, nefsine hoş ve tatlı gelen dünya menfaatlerine meyletmesine veya bunları kaybetmesine sebep olacak hükümler vermesine yol açar ki bu şekilde verilmiş hükümlerin de adaletle hiçbir bağlantısı kalmaz. Bu ise, insanları, Allah'ın hak olan yolundan uzaklaştırır. Hak yoldan uzaklaşanların akibetleri ise, dünyada başlarına gelebilecek birtakım musibetlerle, dünyada iken unuttukları ve hiç akıllarına getirmedikleri hesap veya Ahiret gününün şiddetli azabıdır.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَآءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ۚ ذٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ ﴿٢٧﴾ أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ ﴿٢٨﴾ كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِّيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٢٩﴾

[27] Göğü, yeri ve ikisinin arasında bulunanları boş yere yaratmadık. Bu, inkâr edenlerin zannıdır. Ateşe girecek olan o inkârcıların vay haline!

[28] Yoksa iman edenleri ve salih amel işleyenleri, yeryüzünde fesat çıkaranlar gibi mi tutacağız? Yahutta Allah'tan korkanları, kötülük işleyenler gibi mi tutacağız?

[29] Bu Kur'an, akıl sahiplerinin, ayetlerini düşünmeleri ve ibret almaları için sana indirdiğimiz mübarek bir Kitap'tır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, çok sabırlı olan, çok şükreden, din ve beden yönünden çok güçlü olan Peygamber Davud'un (as) kıssasını zikrettikten ve bu kıssanın sonunda, Allah'ın hak yolundan sapanları ve kıyamet gününü unutanları en şiddetli azap ile tehdit ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, bu günün mutlaka geleceğini ve bundan hiç şüphe edilmemesi gerektiğini, zira Allah'ın bütün mahlukatı belirli bir maksatla yarattığını, dolayısıyla mümin ile kafirin, dininde sağlam olanla fısk-u fücur işleyenin eşit olmayacaklarını, iman ve amellerine göre hesaba çekileceklerini ve farklı akibetlere maruz kalacaklarını zikretmiş, son ayetinde de, Kur'an-ı Kerim'in hem dünya hem de Ahiret için pek çok faydalarını bulunduğunu haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[27] Göğü, yeri ve ikisinin arasında bulunanları boş yere yaratmadık. Bu, inkâr edenlerin zannıdır. Ateşe girecek olan o inkârcıların vay haline!

[28] Yoksa iman edenleri ve salih amel işleyenleri, yeryüzünde fesat çıkaranlar gibi mi tutacağız? Yahutta Allah'tan korkanları, kötülük işleyenler gibi mi tutacağız?

[29] Bu Kur'an, akıl sahiplerinin, ayetlerini düşünmeleri ve ibret almaları için sana indirdiğimiz mübarek bir Kitap'tır.

27 Allah Teâlâ, gökleri yeri ve ikisi arasında bulunan mahlukatı boş yere yaratmadığını belirterek buyurmuştur ki: Biz, gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunan mahlukatı hiçbir hikmete dayanmaksızın boş yere ve sırf oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık. Biz onları, hudutsuz kudretimize delil olmaları ve Allah'ın varlığına, birliğine ve onları, hiç yoktan icat edip varlık âlemine çıkartan hudutsuz kudretine iman ile kendisine ibadet etmeleri için yarattık. Allah Teâlâ, Zâriyât suresinin 56. ayetinde de aynı manada şöyle buyurmuştur: *"Ben, cinleri ve insanları, ancak bana ibadet etmeleri için yarattım."*.

Gerçek böyle olduğu halde, bunu inkâr eden kafirler, var olan şeylerin hiçbir maksatla yaratılmadığını, aksine hepsinin de boş yere yaratıldığını ileri sürmekte ve buna dayanarak, kıyamet ve hesap günü diye bir şeyin olmadığını, hepsinin de uydurulmuş birer masal olduğunu iddia etmektedirler. Onların bu iddiaları, boş ve yanlış zandan başka bir şey değildir. Onlar, bu iddialarının hesabını inkâr ettikleri kıyamet günü gelince verecekler ve cezasını da cehennem ateşine girdikleri zaman çekeceklerdir. Mü'minûn suresinin 115. ayetinde de açıklandığı gibi, o gün onlara: *"Bizim sizi boşuna yarattığımızı ve bize geri döndürülmeyeceğinizi mi sandınız?"* denilecektir. Ateşe girecek olan o inkârcıların vay haline!

28 Kıyâmet gününe ve o gün görülecek olan hesaba inanan, iman ederek ve salih amel işleyerek kendisini o gün için hazırlayan müminlere gelince, onların akibeti, elbette kafirler ve yeryüzünde fesat çıkaran bozguncular gibi olmayacaktır. Allah'tan ve Allah'ın azabından korkarak kötülük işlemekten sakınan kimselerin, kötülükten başka bir şey düşünmeyen ve daima kötülük işleyen kimselerle bir tutulmaları ve aynı akibete uğramaları mümkün müdür? Elbette iyiyle kötü, güzel ile çirkin bir tutulmayacak, hepsi de dünyadaki iman ve amellerine göre biribirlerinden ayırt edilerek hak ettikleri akibete ulaştırılacaklardır. Zira bu ayırım, Allah Teâlâ'nın hiç değişmeyen adaletinin bir gereğidir. O, daima Adil'dir; hiç kimseye haksız muamele ederek zulmetmez. Bu ayet-i kerimenin bir benzeri de Kalem suresinde yer almıştır. Allah Teâlâ, bu surenin 34-36. ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"Allah'tan sakınanlar için, Rableri katında nimet cennetleri vardır. Müslümanları, o günahkarlarla bir mi tutacağız? Hem size ne oldu ki, nasıl hükmediyorsunuz"*?

29 Hem Kur'an hem din hem de akıl ve fıtrat yönünden mümin ile mümin olmayanlar arasında açık ve kesin bir fark bulunduğu, müminler için, içinde ebediyyen kalacakları cennetler olduğu, kafirler için de içinde ebediyyen azabını çekecekleri cehennem ateşinin hazırlandığı anlaşılınca, insanı bu iki zıt akibetten en hayırlısına götürecek ve onu ebediyyen mutlu kılacak bir yolun olması gerekir ki işte bu yol da, Kur'an yoludur. Zira bu Kur'an, akıl sahiplerinin, ebedi mutluluğa erişebilmeleri için, ayetleri üzerinde durup düşünsünler ve kıssalarından ibret alsınlar diye, Allah Teâlâ'nın, son Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e indirdiği mübarek bir Kitap'tır. Bu Kitap, sadece okunsun diye değil; fakat müminler, ondan ibret alsınlar ve Allah'ın doğru yolunu bulsunlar diye, hidayet ve rahmet olmak üzere indirilmiştir. Onda, ona tutunanlar için pek çok hayır, bereket ve şifa vardır. Allah, bütün müminleri, Kur'an ile hidayete eren ve ondan bereket ve şifa bulan kullarından eylesin. Amin.

وَوَهَبْنَا لِدَاوُدَ سُلَيْمٰنَ ۚ نِعْمَ الْعَبْدُ ۚ اِنَّهٗٓ اَوَّابٌ ﴿٣٠﴾ اِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصّٰفِنٰتُ الْجِيَادُ ﴿٣١﴾

فَقَالَ اِنِّٓي اَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّيْ ۚ حَتّٰى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ﴿٣٢﴾ رُدُّوهَا عَلَيَّ ۖ فَطَفِقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ

وَالْاَعْنَاقِ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمٰنَ وَاَلْقَيْنَا عَلٰى كُرْسِيِّهٖ جَسَدًا ثُمَّ اَنَابَ ﴿٣٤﴾ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِى وَهَبْ لِى
مُلْكًا لَا يَنْۢبَغِى لِاَحَدٍ مِنْ بَعْدِىْ ۚ اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿٣٥﴾ فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِى بِاَمْرِهٖ رُخَآءً حَيْثُ
اَصَابَ ﴿٣٦﴾ وَالشَّيَاطِينَ كُلَّ بَنَّآءٍ وَغَوَّاصٍ ﴿٣٧﴾ وَاٰخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِى الْاَصْفَادِ ﴿٣٨﴾ هٰذَا عَطَآؤُنَا فَامْنُنْ
اَوْ اَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٩﴾ وَاِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفٰى وَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿٤٠﴾

30 Davud'a oğlu Süleyman'ı ihsan etmiştik; o, ne güzel bir kuldu; daima Allah'a rücu ederdi.

31 Bir akşam üzeri kendisine, bir ayağını, tırnağı üzerine diken saf kan koşu atları gösterilmişti.

32 Bunun üzerine demişti ki: "Ben, malı, Rabbimin zikrine vesile olması dolayısıyla seviyorum.". Nihayet atlar, toz perdesi arkasında kaybolup gitmişlerdi.

33 Süleyman da: "Onları bana getirin", demiş, gelince de ayaklarını ve boyunlarını okşamaya başlamıştı.

34 Biz, Süleyman'ı, bir imtihana da tabi tutmuştuk: Onu, tahtı üzerine (bir hastalık yüzünden) ceset haline getirmiştik; sonra yine eski haline dönmüştü.

35 Demişti ki: "Rabbim! Beni bağışla ve bana, benden sonra hiç kimseye nasip olmayacak bir hükümranlık ihsan et. Şüphesiz daima ihsan eden sensin.".

36-38 Emriyle istediği yere yumuşak bir şekide esip giden rüzgarı, bina yapan ve dalgıçlık eden şeytanları ve yine şeytanlardan zincire vurulmuş diğerlerini ona tabi kılmıştık.

39 "Bu, bizim (sana) ihsanımızdır; ister ver, ister tut; hesapsızdır." demiştik.

40 Şüphesiz onun, katımızda bize bir yakınlığı ve güzel bir geleceği vardı.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, mufassal olarak Davud'un (as) kıssasını zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde de surenin ikinci kıssasını, Davud (as) oğlu Süleyman (as) kıssasını zikretmiş ve daha önce Davud'a ihsan ettiği çeşitli nimetler gibi, Süleyman'a da ihsan edilen nimetleri birbiri ardınca sayarak, ibret almasını ve şükretmesini bilenler için hepsini ibret almaya ve şükretmeye birer vesile kılmıştır. Zira gerek Davud (as) ve gerekse oğlu Süleyman (as), her ikisi de büyük bir hükümdarlığa sahip oldukları halde, hiçbir şey, onları Allah'ın şükründen, ibadet ve taatından alıkoymamıştı. İşte bu manada Allah Teâlâ buyurmuştur ki:

30 Davud'a oğlu Süleyman'ı ihsan etmiştik; o, ne güzel bir kuldu; daima Allah'a rücu ederdi.

31 Bir akşam üzeri kendisine, bir ayağını, tırnağı üzerine diken saf kan koşu atları gösterilmişti.

32 Bunun üzerine demişti ki: "Ben, malı, Rabbimin zikrine vesile olması dolayısıyla seviyorum.". Nihayet atlar, toz perdesi arkasında kaybolup gitmişlerdi.

33 Süleyman da: "Onları bana getirin", demiş, gelince de ayaklarını ve boyunlarını okşamaya başlamıştı.

30 Allah Teâlâ, Neml suresinin 16. ayetinde *"Süleyman, Davud'a varis oldu..."* buyurduğu gibi, bu

ayetinde de Peygamber olarak Süleyman adında bir oğulu, Davud'a ihsan ettiğini haber vermiş ve bu oğulun, çok tövbe edip daima Allah'a rücu eden, taati ve ibadeti çok olan bir kul olduğunu zikrederek onu methetmiştir. Ayet-i kerimede, Davud'a (as) Süleyman adında bir oğulun ihsan edildiği zikredilirken, onun Süleyman'dan başka hiç oğlu yokmuş gibi, ona ihsan edilen diğer oğullardan söz edilmemiştir. Ancak kaynaklarda açıkça ifade edildiğine göre, Davud'un (as) yüze yakın hanımı vardı ve Süleyman dışında bu hanımlardan olan pek çok da oğlu bulunuyordu. Şu var ki Allah Teâlâ, bu oğullar arasından sadece birini Peygamber olarak seçmiş ve ona ihsan ettiği çeşitli nimetler ve sıfatlarla onun derecesini yüceltmiş ve onu, diğer kardeşlerinden ayıran üstün bir mertebeye oturtmuştur. Bu itibarla o, babası Davud (as) gibi daima Allah'a rücu eden bir kimse idi ve Rabbi tarafından güzel bir kul olarak tavsif edilmişti. İşte bu sebepledir ki kardeşler arasında adından en çok sözedilmeye ve bir Peygamber olarak övülmeye layık olan da, sadece Süleyman (as) olmuştur.

31 Allah Teâlâ, Süleyman'ın (as) daima Allah'a rücû eden güzel bir kul olduğunu zikrederek onu övdükten sonra, onun övülmeye layık bir kul olduğuna delalet eden bir halini açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Günün sonlarına doğru, bir ikindi vakti, ona, durdukları zaman, bir ayağını tırnağı üzerine diken, üç ayağı üzerinde de duran, koştıkları zaman ise, süratle koşan atlar gösterilmişti. Bu atların ona gösterilmesi, onlara bakıp durumlarını araştırması ve bir sefer veya savaş halinde onlardan ne derecede faydalanabileceğini anlaması içindi.

32 Süleyman (as), atları gördüğü zaman, içinde onlara karşı büyük bir sevginin belirdiğini hissetmiş ve hissettiği bu sevginin, onların, Allah'ın zikrine vesile olmasından kaynaklandığını açıklayarak "Ben, malı, Allah'ın zikrine vesile olduğu için seviyorum." demiştir. Zira bilinen bir gerçektir ki insan, iyi olsun kötü olsun, bir şeye karşı çeşitli sebeplerle sevgi besler ve bu sevgiyi daima içinde yaşatmak ister. Aslında kötü olan ve kendisine zararı dokunan şeylere karşı sevgi beslememesi gerekir. Buna rağmen kalplerde bu çeşit sevgilere de yer verildiği görülmektedir. Mesela bir ananın, huyu kötü olan ve her fırsatta kendisine zararı dokunan evladını sevmesi böyledir. Keza bir hastanın, hastalığını artıracak şeylere karşı duyduğu sevgi de böyledir. İçkiye aşırı derecede düşkün olan bir kimsenin, sarhoş iken herkese rezil olmasına rağmen içkiyi bıkamamasının sebebi de böyle bir sevgidir. Dünya malına karşı beslenen aşırı derecedeki hırsın da bunlardan farkı yoktur. Ancak Süleyman'ın (as) mal olarak tanımladığı atlara karşı duyduğu sevgi, böyle değildir; çünkü bu sevgi, onun Rabbini daha çok zikretmesine vesile olmuş, taat ve ibadetini de o derece artırmıştır. Burada şu hususa da işaret etmek gerekir ki atların Süleyman'a (as) ihsan edilmesinde, onun Rabbi tarafından bir çeşit denemeye tabi tutulmuş olması ihtimali de vardır. Nitekim atların ortaya çıkmasından sonra Rabbini hiçbir surette unutmamış, aksine onların, Rabbini zikretmesine vesile olduğunu itiraf etmiştir.

Süleyman (as), atları görmüş ve onların, Rabbini zikretmesine vesile olmaları dolayısıyla kalbinde onlara karşı büyük bir sevginin belirdiğini hissetmişti. Ancak o, bu sevgisini izhar etme fırsatı bulamadan atlar, büyük bir süratle önünden kaybolup gitmişlerdi.

33 Atların kaybolduğunu gören Süleyman (as), vakit geçirmeden, adamlarına o atları bulup getirmelerini emretmiş, atlar gelince de içini dolduran sevginin bir tezahürü olarak, onların bacaklarını ve boyunlarını sıvazlamaya ve onları okşamaya başlamıştır. Ayet-i kerimede, sıvazlamak manasında *mesh* kelimesi kullanılmış ve *"Bacaklarını ve boyunlarını meshetmeye başladı."* denilmiştir. Mesh, Mâide suresinin *"(abdest alırken) başlarınızı meshedin."* mealindeki 6. ayetinden de anlaşılacağı üzere, elin içini belirli bir yere sürmek, yani sıvazlamak manasına gelir ki aynı zamanda bu, okşarken yapılan bir el hareketine de delalet eder.

Kısaca ifade etmek gerekirse, Süleyman (as), atlara olan sevgisini, onların bacaklarını ve boyunlarını elleriyle okşayarak göstermiştir. Ne var ki bazı müfessirler, onun bu okşamayı elleriyle değil de kılıçla yaptığını ileri sürmüşler ve Süleyman'ın (as) eline bir kılıç alarak atların bacaklarındaki sinirleri ve boyunlarını kılıçla kestiğini ve onları öldürdüğünü söylemişlerdir. Onları bu şekilde öldürmesinin sebebi ise, kendisini meşgul etmeleri dolayısıyla ikindi namazının vaktini geçirmiş olmasıdır. Kanaatımızca böyle bir iddia, onun atları kastederek *"Ben, malı, Rabbimin zikrine vesile olması dolayısıyla seviyorum."* diyerek atları sevdiğini açıkça ifade eden bir Peygamber'in, onların bacaklarındaki sinirleri kestiğini ileri sürerek onlara zulmettiğini, sonra da boyunlarını vurarak onları öldürdüğünü söylemek, ona yapılan en büyük iftiradır. Kur'an-ı Kerim'de buna delalet edecek hiçbir ifade yer almadığı halde, bu çeşit uydurma hikayelerle konuyu değiştirmek de Kur'an'a yapılan en büyük bühtandır.

34 Allah Teâlâ, bir deneme olmak üzere, Süleyman'a (as), dururken bir ayağını tırnağı üzerine diken, üç ayağı üzerinde de duran atları ihsan ettiğini, onun da Rabbinin zikrine vesile olmaları dolayısıyla bu atlara karşı büyük bir sevgi beslediğini açıkladıktan sonra, bu ayetinde, Süleyman'a (as) uygulanan ikinci bir denemeyi veya imtihanı zikretmiştir. Bu deneme, Süleyman'ın (as) tahtı üzerinde bir ceset haline gelecek şekilde hastalanması ve uzunca bir süre hükümranlıktan uzak tutulması şeklinde tezahür etmiştir. Ayet-i kerimede *"Tahtının üstüne bir ceset attık..."* denilmiş olmasıdır ki muhtemelen bu ifade, çeşitli tefsirlerde İsrailiyattan alınma pek çok uydurma hikayenin nakledilmesine sebep olmuştur. Bunlardan bazılarına göre tahtı üzerine atılan cesetle şeytan kasdedilmiştir. Bazıları bu şeytanın adının Sahr olduğunu söylerken, diğer bazıları da Âsaf, yahut Asarû, yahutta Habakik olduğunu ileri sürmüşlerdir. Nakledilen hikayeye göre şeytan, Süleyman'ın (as) kılığına girerek tahta oturmuş ve her gelene kendisini Süleyman olarak tanıtmıştır. Süleyman'ın (as) mührü de şeytanın parmağında olduğu için hükmünü o sürdürmüş, Süleyman'ın (as) kendisi ise, halkı tarafından dışlanmıştır. Ancak, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, bu hikayelerin gerçekle hiçbir ilgisi yoktur ve hepsi de Yahudi kaynaklarından aktarılmış uydurma hikayelerdir. Akla en uygun olan açıklama, Süleyman'ın (as) bir ceset haline gelecek şekilde hastalanmış, sonra tekrar sağlığına kavuşmuş olmasıdır. Hasta kaldığı sürece, devlet işlerinin aksadığına ve herkesin başına buyruk hareket edip ortalığı karıştırdığına şüphe yoktur.

35 İşte Süleyman'ın (as) sağlığına kavuşmasından sonradır ki Rabbine dua ve niyazda bulunarak O'ndan mağfiret dilemiş, sonra da kendisine, hiç kimseye nasip olmayacak bir hükümranlık ihsan etmesini istemiştir. Zira Allah'tan başka ihsan sahibi hiç kimse yoktur. Buhârî (*Sahih*, VI. 30) ve Müslim (*Sahih*, I. 384)'in Ebû Hureyre'den naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) de şöyle buyurmuştur: *"Cin taifesinden bir ifrit dün gece namazımı bozmak için aniden bana saldırdı. Allah Teâlâ da istediğimi ona yapma imkanını bana verdi de onu, sabah olunca hepiniz göresiniz diye mescidin direklerinden birine bağlamak istedim. İşte o zaman kardeşim Süleyman'ın "Rabbim! Beni bağışla ve bana, benden sonra hiç kimseye nasip olmayacak bir hükümranlık ihsan et." duasını hatırladım."*.

Süleyman (as), Davud'un (as) oğlu olması dolayısıyla, hem bir Peygamber hem de bir hükümdar evinde büyüyüp yetişen bir kimse idi ve hem Peygamberliğe, hem de hükümdarlığa varis olmuştu. Bu itibarla o da bir Peygamber olarak Peygamberler'in sahip oldukları özelliklerin en büyüğü sayılan mucizeyi, bir hükümdar olarak da hükümdarların sahip oldukları mülkün en fazlasını Rabbinden dilemiş ve *"Rabbim! Beni bağışla ve bana, benden sonra hiç kimseye nasip olmayacak bir hükümranlık ihsan et."* diye dua ve niyazda bulunmuştur.

36 Süleyman'ın (as) bu duası üzerine Allah Teâlâ da, rüzgarı onun emrine vermiştir. Bu itibarla o nasıl

emrederse, rüzgar da onun emrine uymuş ve dilediği istikamete yumuşak veya sert bir şekilde esmiştir. Nitekim ayet-i kerimede, istediği yere esip giden rüzgar yumuşak olarak tavsif edildiği halde, Enbiya suresinin 81. ayetinde, onun emriyle esip giden rüzgardan *âsıfe* olarak sözedilmiştir ki bu da şiddetle esen rüzgar manasındadır. Süleyman'ın (as) rüzgara dilediği şekilde hükmedebilmesi ve onu dilediği istikamete dilediği süratte yönlendirmesi, şüphesiz, Allah Teâlâ'nın ona ihsan ettiği Peygamberlik mucizelerinden birisi idi.

37 Keza Allah Teâlâ, şeytanları da onun emrine vermişti. Bunlardan bir kısmı, onun için istediği yükseklikte kaleler, havuzlar ve çeşit çeşit binalar inşa eder, bir kısmı da denizlerde dalgıçlık yaparak deniz diplerinden inci ve sair kıymetli taşları çıkarırlardı.

38 Bazı şeytanlar ise, iyi amel işlemekten imtina ederek isyan ettikleri, inatlaştıkları ve işlerinde haddi aştıkları için, zincirlere vurulmuşlardı; böyle oldukları halde, onlar da Süleyman'ın (as) emrine tabi kılınmışlardı.

39 İşte Allah Teâlâ ona böyle bir hükümranlık ihsan etmiş ve "Bu, bizim sana olan ihsanımızdır ve bu ihsan, senin dileğine uygun olarak yapılmış, her istediğin şey sana verilmiştir. Bundan sonrası artık sana aittir. Sahip olduğun bu hükümranlığı dilediğin gibi kullan. Dilediğine ver; dilediğini mahrum et. Her yapacağın şey, senin kendi iradenle olacaktır; yaptıklarından dolayı sorguya çekilecek de değilsin." buyurmuştur.

Kısaca özetlemek gerekirse, Süleyman (as) Rabbine dua ve niyazda bulunarak önce O'ndan mağfiret dilemiş, sonra da kendisinden sonra hiç kimseye nasip olmayacak bir hükümranlık istemiştir. Allah Teâlâ da onun bu duasına icabet etmiş ve ona dünyada hiç kimseye nasip olmayan mucizeler ihsan ederek hükümranlığını kuvvetlendirmiştir. Bu mucizeler şunlardır:

1) Dilediği zaman, dilediği istikamete ve yumuşak veya sert bir şekilde estirebilmesi için rüzgarlar onun emrine verilmiştir.

2) Keza istediği yükseklikte binalar, kaleler, heykeller, havuzlar ve sabit kazanlar yapabilen inşaat ustası şeytanlarla, denizlerde dalgıçlık yaparak inciler ve kıymetli taşlar çıkarabilen şeytanlar da onun emrine verilmiştir.

3) Emirlere uymayıp ısyân ettikleri, inatlaştıkları ve işlerinde kötü davranıp haddi aştıkları için zincire vurulan şeytanlar da onun emrine verilmiştir.

4) Bu mucizeler ona ihsan edildikten sonra, bunlarla güç kazanan hükümranlığında mülkünü dilediği gibi kullanıp, dilediğine vermesi, dilediğini de mahrum etmesi için ona tasarruf hakkı da verilmiştir.

40 Allah Teâlâ, Süleyman'a (as) ihsan ettiği dört maddede zikredilebilecek dünya nimetlerini açıkladıktan sonra, ona Ahiret'te verilecek nimetleri de zikretmiş ve onun, katında kendisine mutlak bir yakınlığı ve ulaşacağı güzel bir yer bulunduğunu haber vermiştir. Bu bakımdan o, dünyada nasıl eşi görülmemiş mutlu bir hayata sahip olmuşsa, Ahiret'te de aynı derecede mutlu bir akibete ulaşacaktır.

وَاذْكُرْ عَبْدَنَآ اَيُّوبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهٗٓ اَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ ﴿٤١﴾ اُرْكُضْ بِرِجْلِكَ هٰذَا
مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ ﴿٤٢﴾ وَوَهَبْنَا لَهٗٓ اَهْلَهٗ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا وَذِكْرٰى لِاُولِي الْاَلْبَابِ ﴿٤٣﴾
وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِبْ بِهٖ وَلَا تَحْنَثْ اِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا نِعْمَ الْعَبْدُ اِنَّهٗٓ اَوَّابٌ ﴿٤٤﴾

[41] Kulumuz Eyyub'u da hatırla. Hani Rabbine "Şeytan, bana bir yorgunluk ve azap verdi." diye seslenmişti.

42 Biz de ona "Ayağını yere vur; (yerden kaynayacak olan su) yıkanacak ve içilecek soğuk bir sudur." demiştik.

43 Ona, bizden bir rahmet ve akıl sahiplerine bir ibret olmak üzere, ailesini ve onlarla birlikte bir o kadarını da vermiştik.

44 Ona demiştik ki: "Eline bir demet sap alıp onunla vur; fakat yemini bozma.". Biz onu sabırlı bulduk. O, ne iyi bir kuldu; daima Allah'a rücu ederdi.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Davud ve oğlu Süleyman'ın (a.hima s.) kıssalarını zikrettikten sonra, surenin üçüncü kıssası olarak Eyyub'un (as) kıssasını zikretmiştir. Gerek Davud gerekse Süleyman (a.hima s.), her ikisi de Allah Teâlâ'nın hudutsuz nimetlerine nail olmuşlar ve bu nimetlerle yeryüzünün iki hükümdarı olarak tanınmışlardı. Bu sebeple onların kıssalarının zikrinde, verilen nimetlere şükretmenin öğretilmesi gayesi hakimdi. Eyyub (as) ise, çeşitli belalarla imtihana maruz kalmış bir kimse idi. Pek çok malı mülkü ve sürü sürü hayvanları vardı. Fakat bunların hepsi de yokolup gitmişti. Bundan daha büyük bela ise, oğullarını ve kızlarını, kısacası bütün ailesini kaybetmesiydi. Bedenine isabet eden bela ise, bambaşka bir dertti; derileri dökülmüş ve vücudu kokuşmaya başlamıştı; bu halde iken insanlar arasına çıkamaz olmuş, ancak kendisine karşı büyük sevgi besleyen karısının kendisine bakması sayesinde hayatta kalabilmişti. Zira karısı, dışarıda hizmetçilik eder ve bu sayede kazandığı üç beş lokma yiyeceği kocasına getirir ve onu doyururdu. İnsanlara hizmet etmek için evden ayrılması dışında, sabah akşam karısı onu hiç yalnız bırakmazdı. İşte Eyyub (as) bu haldeyken Rabbine dua ve niyazda bulunmuş ve Enbiya suresinin 83. ayetinde de zikredildiği gibi, Rabbim! Sen, hiç şüphe yok ki, merhametli olanların en merhametlisisin; senden daha çok merhametli olan bir varlık tanımıyorum. Bu itibarla bana merhamet et ve beni bu dertlerden kurtar, Rabbim! demiştir. Bundan sonra da Rabbi onun duasını kabul etmiş ve sağlığını geri vermişti. İşte Davud ve Süleyman'ın (a.hima s.) kıssaları, insanlara, hudutsuz nimetlere karşı Allah'a şükretmeyi talim ederken, Eyyub'un (as) kıssası da çeşitli belalar karşısında onlara sabretmeyi talim etmiştir. Ayrıca bu kıssa ile, kavminin çeşitli işkencelerine maruz kalan Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e de şunu demek istemiştir: Ey Muhammed! Kavminin kötülüklerine karşı sabırlı Eyyub Peygamber gibi sabırlı ol. Zira Eyyub'tan başka hiç kimse, hem bedeni hem malı ve hem de çocukları yönünden onun maruz kaldığı belâlardan hiçbirine onun kadar maruz kalmamıştır. İşte bu manada Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

41 Kulumuz Eyyub'u da hatırla. Hani Rabbine "Şeytan, bana bir yorgunluk ve azap verdi." diye seslenmişti.

42 Biz de ona "Ayağını yere vur; (yerden kaynayacak olan su) yıkanacak ve içilecek soğuk bir sudur." demiştik.

43 Ona, bizden bir rahmet ve akıl sahiplerine bir ibret olmak üzere, ailesini ve onlarla birlikte bir o kadarını da vermiştik.

44 Ona demiştik ki: "Eline bir demet sap alıp onunla vur; fakat yemini bozma.". Biz onu sabırlı bulduk. O, ne iyi bir kuldu; daima Allah'a rücu ederdi.

41 Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Allah Teâlâ, Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e hitap etmiş ve: Ey Muhammed! Uzun bir süre çeşitli hastalıklara mübtela olduğu, ayrıca malını ve evladını kaybettiği halde, yine de bu belâlara sabırla göğüs geren kulumuz Eyyub'u da hatırla, buyurmuştur. Tefsir kitaplarında gelen haberlerden öğrenildiğine göre, Eyyub (as), pek çok malı mül-

kü ve evladı olan, uzun boylu, gür saçlı ve heybetli bir kimse idi. Ancak onun, uzunca bir süre, malını mülkünü, evladını ve sağlığını kaybettiğine dair gelen haberler, Kur'an-ı Kerim'de, Enbiya suresinin*"Başıma bir bela geldi; sen, merhametlilerin en merhametlisisin..."* mealindeki 83. ve halen üzerinde durduğumuz Sad suresinin *"Şeytan, bana bir yorgunluk ve azap verdi..."* mealindeki 41. ayetleriyle teyit edilmişse de onun başına gelen bu belanın nasıl bir bela olduğu açıklanmadığı gibi, bu belanın geliş sebebi de zikredilmemiştir. Tefsirlerde açıklandığına göre, onun başına gelen bu belalar, malının, mülkünün ve evladının yokolmasıyla hasıl olan sıkıntılardır ki ayet-i kerimede bu sıkıntılar *nusb* kelimesiyle, bedenine isabet ederek derilerinin dökülmesine ve kokuşmasına sebep olan hastalıklar ise, *azap* kelimesiyle ifade edilmiştir. Şu var ki Eyyub'un (as) başına gelen bu belaların, hem onun sabrını denemek maksadıyla verildiğine ve hem de bu belalar karşısında onun göstereceği sabrı, daha sonraki kavimlere örnek olarak tanıtmak ve ondan ibret alınmasını sağlamak gayesiyle zikredildiğine şüphe yoktur. Nitekim bu ayet-i kerimede de, Hazreti Peygamber'e hitap edilerek kavminden gördüğü çeşitli eza ve cefalar sebebiyle, Eyyub'un (as) sabrı hatırlatılmış ve onun da bu eza ve cefalar karşısında Eyyub gibi sabırlı olması istenmiştir.

Ayet-i kerimede, Eyyub'un (as) Rabbine seslenerek şeytanın kendisine yorgunluk ve azap verdiğinden bahisle dua ve niyazda bulunduğu zikredilmiştir. Şeytanın, Eyyub'un (as) başına gelen bu sıkıntılar veya belalarla ne gibi bir ilgisinin bulunduğu, yahut Eyyub'un (as) ne gibi davranışlar içinde bulunup da şeytanın ona bu yorgunluk ve azabı verdiği hususunda Kur'an-ı Kerim'de herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Eyyub da (as), Allah'ın bir Peygamberi olarak çok iyi biliyordu ki kendisine hastalığı veren, mallarını ve evladını elinden alan Allah Teâlâ'dan başkası olamazdı ve bunların şeytan tarafından yapılmış olması asla mümkün değildi. Bununla beraber, yukarıda da zikrettiğimiz gibi, Eyyub'un (as) sabırla ilgili kıssası, Allah Teâlâ tarafından insanlar için ibret alınacak bir hadise ile gerçekleşmesi murat olunmuşsa, bu kıssada şeytana da vesvese sokmak gibi bazı görevlerin verilmiş olmasını tabii karşılamak gerekir. Ancak şeytanın bu kıssadaki rolü ne olmuştur, daha doğrusu o, Eyyub'un (as) sabretmesine vesile olacak bu sıkıntı ve azabı nasıl gerçekleştirmiştir, bu hususta herhangi bir açıklama yoktur. Şu var ki tefsir kitaplarında şeytanın konuyla ilgili bazı faaliyetleri nakledilmiştir ki Kitab-ı Mukaddes'te de yer alan bu hikayelerin gerçek olup olmadıkları da bilinmemektedir. Nitekim Tevrat'ta Eyyub sifrinin 1. ve 2. bablarında, şeytanın Rabbin önünde kendisini takdim etmek için geldiği açıklandıktan sonra, şeytanla Rab arasında geçen Eyyub'la (as) ilgili bir konuşmaya yer verilmiş ve bu konuşmada, Rabbin Eyyub'u methetmesi üzerine, şeytanın Rabbe yönelttiği sözler ve Eyyub'un (as) önce mallarının yok oluşu ile çocuklarının başlarına gelenler, sonra da kendi bedenine gelen musibetler zikredilmiştir. Tevrat'ın Eyyub'la (as) ilgili metni şöyledir:

"Ve Allah oğulları (melekler) Rabbin önünde kendilerini takdîm etmeye geldikleri gün vaki oldu ki onların arasında şeytan da geldi. Ve Rab şeytana dedi: Nereden geliyorsun? Ve şeytan Rabbe cevap verip dedi: Dünyada dolaşmaktan, ve orada gezinmekten. Ve Rab şeytana dedi: Kulum Eyyub'a iyice baktın mı? Çünkü dünyada onun gibisi yok; kamil ve doğru adam; Allah'tan korkar ve kötülükten çekinir. Ve şeytan Rabbe cevap verip dedi: Eyyub Allah'tan boşuna mı korkuyor? Onun etrafına, evinin etrafına, ve nesi varsa hepsinin etrafına sen çepçevre çit çevirmedin mi? Ellerinin işini sen bereketledin, ve onun malı memlekette çoğaldı. Fakat şimdi elini uzat da, nesi varsa hepsine dokun, ve yüzüne karşı sana lanet edecektir. Ve Rab şeytana dedi: İşte, bütün nesi varsa senin elinde; ancak kendisine elini uzatma. Ve şeytan Rabbin önünden çıktı.".

"Ve günlerden bir gün, oğulları ile kızları büyük kardeşlerinin evinde yemek yemekte ve şarap içmekte iken vaki oldu ki Eyyub'a bir ulak gelip dedi: Öküzler çift sürüyor, ve eşekler onların yanında otluyorlardı.; ve onların üzerine Şebalılar baskın ettiler, ve onları alıp götürdüler; ve uşakları kılıçtan geçirdiler; ve ancak ben, sana bildireyim diye tek başıma kaçıp kurtuldum. Bu adam henüz söylemekte iken bir başkası da gelip dedi: Göklerden Allah'ın ateşi düştü, ve koyunlarla uşakları yaktı, ve onları yiyip bitirdi; ve ancak ben, sana bildireyim diye tek başıma kaçıp kurtuldum. Bu adam henüz söylemekte iken bir başkası da gelip dedi: Kildaniler üç bölük olarak develerin üzerine saldırdılar, ve onları alıp götürdüler, ve uşakları kılıçtan geçirdiler; ve ancak ben, sana bildireyim diye tek başıma kaçıp kurtuldum. Bu adam henüz söylemekte iken bir başkası da gelip dedi: Oğullarınla kızların büyük kardeşlerinin evinde yemek yemekte ve şarap içmekte idiler; ve işte, çölün ötesinden büyük bir yel geldi, ve evin dört köşesine çarptı, ve gençlerin üzerine ev yıkıldı, onlar da öldüler; ve ancak ben, sana bildireyim diye tek başıma kaçıp kurtuldum. Ve Eyyub kalktı ve kaftanını yırttı ve saçlarını kesti, ve yere düşüp secde kıldı; ve dedi: Anam bağrından çıplak çıktım, ve oraya çıplak döneceğim; Rab verdi ve Rab aldı; Rabbin ismi mübarek olsun. Bu işin hepsinde Eyyub suç işlemedi, ve Allah'a uygunsuzluk yüklemedi.".

"Allah oğulları Rabbin önünde yine kendilerini takdim etmeye geldikleri gün vaki oldu ki onların arasında şeytan da Rabbin önünde kendini takdim etmek için geldi. Ve Rab şeytana dedi: Nereden geliyorsun? Ve şeytan Rabbe cevap verip dedi: Dünyada dolaşmaktan, ve orada gezinmekten. Ve Rab şeytana dedi: Kulum Eyyub'a iyice baktın mı? Çünkü dünyada onun gibisi yok; kamil ve doğru adam; Allah'tan korkar ve kötülükten çekinir; ve boşuna onu yutayım diye beni kışkırttığın halde, yine kemalini sıkı tutmaktadır. Ve şeytan Rabbe cevap verip dedi: Deri yerine deri, evet İnsan canı için nesi varsa verir. Fakat şimdi elini uzat da, onun kemiğine ve etine dokun, ve yüzüne karşı sana lanet edecektir. Ve Rab şeytana dedi: İşte, o senin elinde; ancak onun canını esirge. Ve şeytan Rabbin önünden çıktı, ve Eyyub'u, ayağının tabanından tepesine kadar kötü çıbanlarla vurdu. Ve Eyyub kendisine bir çömlek parçası aldı ki onunla kazınsın; ve kül içinde oturmakta idi. Ve karısı ona dedi: Sen hâlâ mı kemalini sıkı tutmaktasın? Allah'a lanet et de öl. Ve kadına dedi: Ahmak karılardan biri nasıl söylerse sen öyle söylüyorsun. Nasıl? Allah'tan iyilik kabul edelim de kötülük kabul etmeyelim mi? Bu işin hepsinde Eyyub dudakları ile suç etmedi. Ve Eyyub'un üç dostu, Temanlı Elifaz, ve Şuahlı Bildad, ve naamalı Tsofar, onun başına gelen bütün bu kötülüğü işitince, her biri kendi yerinden kalkıp geldiler; ve onunla acınmak ve onu teselli etmek için gitmek üzere birbirlerile sözleştiler. Ve uzaktan gözlerini kaldırdılar, ve onu tanımadılar, ve seslerini yükseltip ağladılar; ve her biri kaftanını yırttı, ve göklere doğru başları üzerine toprak saçtılar. Ve derdi çok büyük olduğunu gördükleri için, yedi gün ve yedi gece onunla beraber yere oturdular, ve ona kimse söz söylemedi.".

Aynı kitabın 3. babında hastalığı uzayan Eyyub'un (as), yakınmaya ve doğduğu güne lanetler yağdırmaya başladığı görülür. 32. babta, ısrarla suçsuz olduğunu söyler ve bu cezayı haketmediğini ileri sürer. Nihayet 38. babta, Rabbin kasırganın içinden Eyyub'a cevâp verip isyanı sebebiyle onu kınaması üzerine, 42. babta, Eyyub pişman olup tövbe eder. Bunun üzerine Allah onu tekrar sağlığına kavuşturduğu gibi, önceki malının iki katı kadar da servet verir; ayrıca yedi oğul ve üç kızı dünyaya gelir.

Tevrat'ta yer alan bu bilgilerden anlaşıldığına göre, Eyyub, başına gelen musibetlere başlangıçta sabır ve tevekkülle katlanıp Rabbine hamdederken, sıkıntılarının uzayıp gitmesi onun sabrını taşırmış ve Rabbine isyan etmeye başlamıştır

ki bu görüş, hem İslam'daki Peygamberlik anlayışına hem de Kur'an-ı Kerim'in Eyyub (as) hakkında ortaya koyduğu gerçeklere tam anlamıyla aykırıdır. Zira sabrı ibret alınmak üzere Kur'an'da medhedilen Eyyub (as) gibi bir Peygamber'in, başına gelen musibetler dolayısıyla Rabbine isyan etmiş olması asla doğru değildir. Keza onun başına gelen musibetlerin şeytan tarafından yaratıldığını ileri sürmek de Kur'an gerçeğiyle bağdaşmaz. Her ne kadar ayet-i Kerimede Eyyub'un (as) *"Şeytan bana bir yorgunluk ve azap verdi."* diyerek Rabbine seslendiği zikredilmişse de bununla, malına, çocuklarına ve bedenine gelen musibetlerin şeytandan geldiği değil, fakat şeytanın, onun içine soktuğu vesveselerin kastedildiğine ve bu vesveseler sebebiyle onun büyük sıkıntılara maruz kaldığına şüphe yoktur. Doğrusunu, hiç şüphesiz, en iyi Allah bilir.

42 Eyyub'un (as), hem başına gelen çeşitli musibetler hem de bu musibetleri öne sürerek şeytanın onun içine soktuğu vesveseler sebebiyle duyduğu büyük yorgunluk ve azabı zikrederek Rabbine bunlardan kurtarması için dua ve niyazda bulunması üzerine, Rabbi onun bu duasına icabet etmiş ve *"Ayağını yere vur. (Oradan kaynayacak olan su,) hem yıkanacak ve hem de içilecek temiz bir sudur."* buyurmuştur. Öyle anlaşılıyor ki onun bedenine isabet eden hastalık, bir çeşit cilt hastalığıdır ve ayağını yere vurması üzerine oradan fışkıracak olan su da kimyevi maddeleri ihtiva eden bir sudur. O su ile yıkanması ve ondan içmesi neticesinde, hem bedenini saran hem de içine yayılan hastalık şifa bulmuş ve Eyyub da sağlığına kavuşmuştur.

43 Eyyub (as), sadece sağlığına kavuşmakla kalmamış, ayrıca akıllarını kullanıp ibret almasını bilenlere bir öğüt olmak üzere, Allah Teâlâ ona ailesini ve bir o kadar da fazlasını geri vermiştir. Allah Teâlâ'nın Eyyub'a (as) ailesini geri vermesi, müfessirler arasında çeşitli şekilleride yorumlanmıştır. Bazılarına göre, ailesinden geri verilenler, daha önce ölmüş olup da tekrar diriltilenlerdir; zira Allah Teâlâ, ölmüş olanları tekrar diriltmeye kadirdir. Kanaatımizce Eyyub'un (as) ailesine yeniden kavuşmuş olması için ölmüş olanların tekrar diriltildiğini ileri sürmeye gerek yoktur. Her ne kadar Allah Teâlâ, ölüleri yeniden diriltmeye kadir ise de bu, kıyamet günü gerçekleşecek bir hadise olup dünyada benzeri vuku bulmamıştır. Eyyub'un (as) hastalanmasından sonra onun, ailesini kaybetmesi hadisesi ise, onların sadece ölümü ile vuku bulmuş bir hadise değildir. Daha doğrusu onların öldüklerine dair kesin bir bilgi yoktur. Bilinen bir şey varsa, o da, Eyyub'un (as) yakalandığı cild hastalığı sebebiyle karısı dışında bütün çocuklarının ondan uzaklaşmış olmalarıdır. O sağlığına kavuştuktan sonra da, tekrar babalarının yanına dönmüşler ve daha önceki aile bütünlüğüne yeniden kavuşmuşlardır. Bu arada Allah Teâlâ Eyyub'a başka evlatlar da vermiş ve aile daha da genişlemiştir.

44 Allah Teâlâ, kulu Eyyub'u sağlığına ve sonra da ailesine kavuşturduğunu haber verdikten sonra, ona bir yeminini hatırlatmış ve *"Eline bir demet sap al ve onunla vur; fakat yeminini bozma."* buyurmuştur. Bu ayet-i kerimeden anlaşıldığına göre, Eyyub'un (as) herhangi bir sebeple karısına kızarak onu sopa ile dövmeye yemin ettiği anlaşılmakta ve Allah Teâlâ da ona bu yeminini hatırlatmaktadır. Ancak onun, hangi sebepten dolayı karısına kızıp onu sopa ile dövmeye yemin ettiği bilinmemektedir. Bununla beraber müfessirler konu ile ilgili değişik haberler zikretmişler ve bu haberlere istinaden Eyyub'un (as) yemin sebebini açıklamaya çalışmışlardır. Genellikle İsrail kaynaklarına dayanan bu haberlerden biri, yukarıda Tevrat'ın Eyyub sifrinden naklettiğimiz metinde de yer alan hadisedir. Eyyub, cilt hastalığına yakalanıp da bedenini, ayağının tabanından tepesine kadar kötü çıbanlar kapladığı zaman, bir çömlek parçası almış ve onunla cildini kazımaya başlamıştı. İşte bu hadise Tevrat'ta şöyle zikredilmiştir: *"Ve Eyyub kendisine bir çömlek parçası aldı ki onunla kazınsın; ve kül içinde oturmak-*

ta idi. Ve karısı ona dedi: Sen hâlâ mı kemalini sıkı tutmaktasın? Allah'a lanet et de öl. Ve kadına dedi: Ahmak karılardan biri nasıl söylerse sen öyle söylüyorsun. Nasıl? Allah'tan iyilik kabul edelim de kötülük kabul etmeyelim mi"? İşte karsının "Allah'a lanet et de öl." demesi üzerine fena halde sinirlenen Eyyub (as), ona ahmak karılar gibi konuştuğunu söylemiş sonra da muhtemelen onu sopa ile dövmeye yemin etmiştir. Onun yemin etmesine sebep olarak zikredilen başka bir hadise de, Eyyub'un (as) hastalığı sırasında karısı ona yiyecek bir şeyler temin edebilmek maksadıyla saçlarının bir örgüsünü kesip satmış ve onunla Eyyub'a ekmek alıp yedirmişti. Eyyub ise, yaptığı bu işten dolayı ona sinirlenmiş ve yüz sopa vuracağına dair yemin etmişti. Ancak karısının iyi bir davranışına karşılık ona yüz sopa vurulması, adil bir davranış olamazdı. Bu sebeple Allah Teâlâ, yine de yeminin yerine getirilmiş olması için, sopa yerine eline bir çiçek demeti almasını ve karısına onunla vurmasını emretmiştir. Böylece Eyyub (as), yeminini de bozmamış olacaktı. Daha sonra Allah Teâlâ, kulu Eyyub'u sabırlı bir kul olması itibariyle övmüş ve o, çok iyi bir kuldu; ve her işinde Allah'a rücu eder, O'na güvenip dayanırdı, buyurmuştur.

وَاذْكُرْ عِبَادَنَآ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ اُولِى الْاَيْدِى وَالْاَبْصَارِ ﴿٤٥﴾ اِنَّآ اَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ
ذِكْرَى الدَّارِ ﴿٤٦﴾ وَاِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْاَخْيَارِ ﴿٤٧﴾ وَاذْكُرْ اِسْمٰعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ
وَكُلٌّ مِنَ الْاَخْيَارِ ﴿٤٨﴾ هٰذَا ذِكْرٌ وَاِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿٤٩﴾ جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْاَبْوَابُ ﴿٥٠﴾
مُتَّكِـِٔينَ فِيهَا يَدْعُونَ فِيهَا بِفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ ﴿٥١﴾ وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ اَتْرَابٌ ﴿٥٢﴾ هٰذَا
مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٥٣﴾ اِنَّ هٰذَا لَرِزْقُنَا مَا لَهُ مِنْ نَفَادٍ ﴿٥٤﴾

45 Kuvvet ve basiret sahibi kullarımız, İbrahim, İshak ve Yakub'u da hatırla.

46 Biz onları, daima Ahiret yurdunu hatırlama özellikleri dolayısıyla da ihlaslı kimseler kılmıştık.

47 Onlar, bizim katımızda şüphesiz hayırlı, seçkin kimselerden idiler.

48 Keza İsmail'i, Elyesa'ı ve Zulkifl'i de hatırla. Hepsi de hayırlı kişilerden idiler.

49 Bu bir hatırlatmadır. Allah'tan korkanlar için, muhakkak güzel bir gelecek vardır.

50 O da, kendileri için kapıları açılmış Adn cennetleridir.

51 Orada, sedirlere yaslanmış olarak çeşitli meyveler ve içecekler isterler.

52 Yanlarında, gözlerini (yalnız kendi eşlerine) çevirmiş yaşıtları olan kadınlar vardır.

53 İşte bu, hesap günü için size vadolunanlardır.

54 Şüphesiz bunlar, tükenişi hiç olmayan rızıklarımızdır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Davud, Süleyman ve Eyyub'un (a.him s.) kıssalarını zikrettikten sonra, bu ayetlerinde, Peygamberler grubu olarak İbrahim (as) ile onun zürriyyetinden gelen Peygamberler'i vaaz ve ibret olmak üzere ziktretmiş ve bununla insanlara, zikredilen bu Peygamberler'in ahlakıyla ahlaklanmalarını ve onların amellerini işleyerek kendilerine Al-

lah katında büyük sevâblar kazanmalarını tavsiye ve telkin etmiştir. Nasıl 17. ayette *"(Ey Muhammed! Müşriklerin) bu söylediklerine sabret ve taatte güçlü olan kulumuz Davud'u hatırla..."* ve 41. ayette de *"Kulumuz Eyyub'u da hatırla..."* buyurmuşsa, yukarıdaki ayetlerde de, İbrahim'in ateşe atıldığı zamanki sabrını, Yakub'un oğlunu ve gözlerini kaybettiği zamanki sabrını, İsmail'in kurban edilmek üzere yüzükoyun yatırıldığı zamanki sabrını ve İsrailoğullarının eziyetlerine maruz kalan Elyesa ile Zulkifl'in sabırlarını da hatırlatmış ve onlar gibi sabırlı olmasını emretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[45] Kuvvet ve basiret sahibi kullarımız, İbrahim, İshak ve Yakûb'u da hatırla.

[46] Biz onları, daima Ahiret yurdunu hatırlama özellikleri dolayısıyla da ihlaslı kimseler kılmıştık.

[47] Onlar, bizim katımızda şüphesiz hayırlı, seçkin kimselerden idiler.

[48] Keza İsmail'i, Elyesa'ı ve Zülkifl'i de hatırla. Hepsi de hayırlı kişilerden idiler.

[49] Bu bir hatırlatmadır. Allah'tan korkanlar için, muhakkak güzel bir gelecek vardır.

45 Allah Teâlâ daha önceki kavimlere Peygamber olarak gönderdiği abid ve salih amel sahibi kullarının faziletlerini zikrettiği bu ayetlerinde, son Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)e hitap etmiş ve buyurmuştur ki: Ey Muhammed! Bize itaatlarıyla şereflendirdiğimiz ve rızamıza uygun salih amellerle kuvvetlendirdiğimiz, dinde basiret, ilim ve fıkıh sahibi kıldığımız kullarımız İbrahim, İshak ve Yakub'un sabrını da hatırla.

46 Onların Ahiret'ten başka hiçbir düşünceleri olmadığı ve daima Ahiret'i düşündükleri içindir ki onları Ahiret için güzel ameller işleyen kullarımızdan kıldık.

47 Bu bakımdan onlar, bizim katımızda hayırlı ve seçkim kimselerden idiler.

48 Keza İsmail'i, Elyesa'ı ve Zülkifl'i de hatırla. Hani İbrahim (as), bir rüya görmüştü de bu rüyasında oğlu İsmail'i Rabbine kurban ediyordu. Saffât suresinin 102. ayetinde de zikredildiği gibi, bunu oğluna uygun bir zamanda açıkladığı zaman İsmail: *"Babacığım! Sana emrolunanı yap. İnşaallah beni sabredenlerden bulacaksın."* demiş, bunun üzerine babası da onu kesmek için alnı üzerine yatırmıştı. Fakat bıçağı boynuna sürmeden Rabbi ona bir kurbanlık koç hediye etmiş ve İbrahim de (as) oğlunu bırakmıştı. İşte bu hadise, İsmail'in, kesialmek üzere boynunu babasına teslim ettiği sırada nasıl hatırlanması gereken bir sabra sahip olduğunu açıkça göstermektedir. Keza Kur'an-ı Kerim'de sadece iyilerden olduğu zikredilen, fakat hakkında herhangi bir bilgi verilmeyen Elyesa ile Enbiya suresinin 85. ayetinde sabredenlerden olduğu zikredilen Zülkifl de hatırlanması gereken hayırlı kişilerdendir.

49 Allah Teâlâ, Peygamberi'ne, kavminin kötülükleri karşısında, daha önce benzer kötülüklere karşı sabretmesini bilen geçmiş Peygamberler'i örnek göstererek onlar gibi sabretmesini emrettikten sonra, işte bu anlatılanların, aklını kullanıp düşünen ve ibret almasını bilen kimseler için de güzel bir hatırlatma olduğunu beyan etmiş, sonra da Allah'tan korkan ve sahih bir iman ile salih ameller işleyen kimseler için Ahiret'te güzel bir akibet bulunduğunu haber vermiştir.

[50] O da, kendileri için kapıları açılmış Adn cennetleridir.

[51] Orada, sedirlere yaslanmış olarak çeşitli meyveler ve içecekler isterler.

[52] Yanlarında, gözlerini (yalnız kendi eşlerine) çevirmiş yaşıtları olan kadınlar vardır.

[53] İşte bu, hesap günü için size vadolunanlardır.

[54] Şüphesiz bunlar, tükenişi hiç olmayan rızıklarımızdır.

50 İşte bu güzel akibet de, Allah'tan korkan bu mümin kullar için kapıları ardına kadar açılmış olan Adin cennetleridir. Onların cennete girecekleri tebeyyün edip de cennetin önüne geldikleri zaman, onlara ikram olmak üzere melekler cennet kapılarını açarlar ve içinde ebediyyen kalmaları için büyük bir saygı ile onları içeri alırlar.

51 Cennette onlar için oturacakları ve rahat edecekleri sedirler hazırlanmıştır. Bu sedirlere oturup sırtlarını dayadıkları zaman, akıllarına gelen tatları ve kokuları farklı meyveler ve içecekler isterler. Zaten Vâkıa suresinin 17-21. ayetlerinde de açıklandığı gibi, *"Ölümsüzlüğe erişmiş gençler, başağrısı vermeyen şarap kaynağından doldurulmuş testiler, ibrikler, kadehler, beğenecekleri meyveler ve arzu ettikleri kuş etleriyle çevrelerinde dolaşır dururlar."*. Cennet ehli de önlerinde buldukları bu yiyecek ve içeceklerden dilediklerini isteyip alırlar.

52 Yanlarında da gözlerini yalnız kendi eşlerine çevirmiş, kendi eşlerinden başka hiç kimseye iltifat etmeyen ve kendi yaşıtları olan eşler vardır.

53 İşte, yukarıdan beri zikredilen bütün bu nimetler, siz dünyada iken, Allah'ın mümin ve müttaki kullarına Ahiret günü için vadettiği en güzel şeylerdir.

54 Binaenaleyh sizin cennette kavuştuğunuz bu nimetler hiçbir zaman tükenmeyecek, onların sonu hiçbir zaman gelmeyecektir. Nahl suresinin 96. ayetinde de açıkça ifade edildiği gibi, *"Sizin yanınızda olanlar tükenir de Allah'ın yanında olan bakidir..."* Keza Fussilet suresinin 8. ayeti de aynı manada gelmiştir. Bu ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"İman edenler ve salih amel işleyenler ise, işte onlar için kesintisiz bir mükafat vardır."*. Bu, şüphesiz, cennetin hiç değişmeyen en belirgin özelliklerindendir. Nitekim Ra'd suresinin 35. ayetinde de Allah'tan korkanlara vadolunan cennetin sıfatları açıklanmış ve şöyle buyurulmuştur: *"(Ağaçları) altından ırmaklar akar; yiyeceği ve gölgesi daimidir. Bu, sakınanların akibetidir; kafirlerin akibeti ise, cehennemdir."*.

هٰذَا ۚ وَإِنَّ لِلطَّاغِينَ لَشَرَّ مَآبٍ ﴿٥٥﴾ جَهَنَّمَ ۖ يَصْلَوْنَهَا ۖ فَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٥٦﴾ هٰذَا ۙ فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ ﴿٥٧﴾ وَآخَرُ مِن شَكْلِهِ أَزْوَاجٌ ﴿٥٨﴾ هٰذَا فَوْجٌ مُّقْتَحِمٌ مَّعَكُمْ ۖ لَا مَرْحَبًا بِهِمْ ۚ إِنَّهُمْ صَالُو النَّارِ ﴿٥٩﴾ قَالُوا بَلْ أَنتُمْ ۖ لَا مَرْحَبًا بِكُمْ ۚ أَنتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ لَنَا ۖ فَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٦٠﴾ قَالُوا رَبَّنَا مَن قَدَّمَ لَنَا هٰذَا فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِي النَّارِ ﴿٦١﴾ وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرَىٰ رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُم مِّنَ الْأَشْرَارِ ﴿٦٢﴾ أَتَّخَذْنَاهُمْ سِخْرِيًّا أَمْ زَاغَتْ عَنْهُمُ الْأَبْصَارُ ﴿٦٣﴾ إِنَّ ذٰلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ أَهْلِ النَّارِ ﴿٦٤﴾

[55] Bu, (müminlerin mükafatı) dır. Haddi aşan kafirlere ise, elbette kötü bir gelecek vardır.

[56] Onlar, cehenneme gireceklerdir. Ne kötü bir yataktır orası.

[57] İşte azap bu; öyle ise, onu tadsınlar: Kaynar su ve irin.

[58] Ve bunun benzeri başka cinsten azap.

[59] (Onların ileri gelenlerine de şöyle denir:) "Bu, sizinle birlikte girecek olan topluluk. Onlar rahat yüzü görmesinler; çünkü ateşe gireceklerdir.".

[60] Onlar da derler ki: "Hayır; asıl siz, siz rahatlık görmeyin. Onu siz önümüze getirdiniz. Ne kötü durak.".

[61] Ve yine derler ki: "Rabbimiz! Bunu bizim önümüze kim getirdiyse, onun ateşteki azabını kat kat artır.".

[62] Müşrikler şöyle derler: "Bize ne oluyor ki dünyada iken kötülerden saydığımız adamları burada göremiyoruz.".

[63] Onları eğlence edinmiştik. Yoksa gözlerimiz onlardan kaydı da göremez mi olduk"?

[64] İşte, cehennem ehlinin tartışması, muhakkak ki bir gerçektir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, mü'mün ve müttaki olan kullarının cennette neticelenen güzel akibetlerini vasfettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, isyân edip küfür yolunu seçen eşkıyanın hal ve sıfatlarını, kıyamet günü girecekleri cehennemi ve orada görecekleri azabı açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[55] Bu, (müminlerin mükafatı) dır. Haddi aşan kafirlere ise, elbette kötü bir gelecek vardır.

[56] Onlar, cehenneme gireceklerdir. Ne kötü bir yataktır orası.

[57] İşte azap bu; öyle ise, onu tatsınlar: Kaynar su ve irin.

[58] Ve bunun benzeri başka cinsten azap.

[59] (Onların ileri gelenlerine de şöyle denir:) "Bu, sizinle birlikte girecek olan topluluk. Onlar rahat yüzü görmesinler; çünkü ateşe gireceklerdir.".

[60] Onlar da derler ki: "Hayır; asıl siz, siz rahatlık görmeyin. Onu siz önümüze getirdiniz. Ne kötü durak.".

[61] Ve yine derler ki: "Rabbimız! Bunu bizim önümüze kim getirdiyse, onun ateşteki azabını kat kat artır.".

[62] Müşrikler şöyle derler: "Bize ne oluyor ki dünyada iken kötülerden saydığımız adamları burada göremiyoruz.".

[63] Onları eğlence edinmiştik. Yoksa gözlerimiz onlardan kaydı da göremez mi olduk"?

[64] İşte, cehennem ehlinin tartışması, muhakkak ki bir gerçektir.

55 İşte, yukarıdan beri zikredilen bu güzel akibet, mümin ve müttaki olanlar için hazırlanan bir mükafattır. Allah'ın taatinden çıkan, Peygamberleri'ni ve kitaplarını yalanlayan kafirlere gelince, onlar için de kötü bir akibet vardır.

56 Bu akibet de içinde ebediyyen kalacakları cehennemdir. Â'râf suresinin 41. ayetinde de zikredildiği gibi, " *Kafirler için cehennemde (ateşten) bir döşek, üstlerinde de (ateşten) örtüler vardır...* " İşte altı ve üstü ateş olan bu döşek, ne kötü bir konaklama yeridir.

57 Şüphesiz bu, kafirler için hazırlanmış en büyük azaptır. İçecekleri şey de, kaynar su ve irinden başka bir şey değildir. Bunları da tatsınlar bakalım, nasıl içecekler. Tirmizî (*Sünen,* IV. 706) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* III. 28,83) tarafından nakledilen bir hadisinde Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur: *"Cehennemdeki Gassâkın (irinin) bir kovası dünyaya dökülmüş olsa, yeryüzü halkının hepsi kokuşurdu."*. İşte cehennem ehlinin içeceği, böyle bir pislik ile dokunduğu yeri yakan kaynar sudan başka bir şey değildir. Kehf suresinin 29. ayetinde de ifade edildiği gibi, *"Eğer zalimler yardım isterlerse, yüzleri kızartan erimiş maden gibi bir su ile yardım olunurlar."*. Tirmizî (*Sünen,* IV. 705)'nin Ebû Umâme el-Bâhilî'den naklettiğine göre, Resulullah (sas.) de şöyle buyurmuştur: "Cehennem ehline bu su ikram edildiği zaman ondan tiksinirler. Yüzlerine yaklaştırıldığı zaman, (sıcaklığı sebebiyle) yüzleri kavrulur; başlarının derileri içine dökülür. Ondan içtikleri zaman da bağırsakları parçalanır ve altlarından çıkar. Allah Teâlâ buyurmuştur ki: *"...Cennetteki bir kimse, ateşte daimi olan, kaynar su içirilip de bağırsakları parça parça dökülen kimse gibi*

midir"? (Muhammed suresi, 15). Yine buyurmuştur ki: *"...Biz, zalimler için, alevi kendilerini kuşatacak olan bir ateş hazırladık. Eğer yardım isterlerse, yüzleri kızartan erimiş maden gibi bir su ile yardım olunurlar. (O su) ne kötü bir içecektir ve (o ateş) ne kötü bir dayanaktır."*. (Kehf suresi, 29)".

58 Bunların dışında cehennem ehline azap veren başka yiyecek ve içecekler de vardır. Saffât suresinin *"Şimdi misafire ikram olarak bu mu daha iyidir, yoksa zakkum ağacı mı?"* mealindeki 62. ayetinde zikredilen Zakkum ağacı ile Ğâşiye suresinin *"Onlar için ne semirten ve ne de açlık gideren kuru dikenden başka bir yiyecek de yoktur."* mealindeki 6-7. ayetlerinde zikredilen kuru dikenler de cehennem ateşinin büyük azabından sonra, cehennem ehlinin göreceği başka bir azap çeşididir. Nitekim Tirmizî (*Sünen,* IV. 706), İbn Mâce (*Sünen,* II. 588) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* I. 301, 338)'in İbn Abbâs'tan (ra) naklettiklerine göre, Resulullah (sas.) de, Saffât suresinin *"İşte cehennemdekiler, onun bu meyvelerinden yerler ve karınlarını onunla doldururlar."* mealindeki 66. ayetini okumuş, sonra da: *"Allah'tan gerektiği şekilde korkunuz. Dünya denizlerine bir damla zakkum damlatılmış olsa, yeryüzü halkının yaşantılarını alt üst eder, bozardı. Ya bundan başka yiyeceği olmayanların durumları nasıl olur"*? buyurmuştur.

59 Allah Teâlâ, cehennem ehlinin çeşitli yiyecek ve içeceklerden görecekleri azabı da zikrettikten sonra, cehennem ehli arasında geçecek olan bazı konuşmaları da haber vermiş ve bu konuşmaların, genellikle birbirlerini suçlayan itham edici konuşmalar olduğunu göstermiştir. Nitekim onlardan bir grup, cehennem bekçileri ve zebanilerin eşliğinde cehenneme getirildikleri zaman, cehennem bekçileri, inkârcıların ileri gelenlerine, işte bu topluluk, size tabi olmuştur ve sizinle birlikte cehenneme girecektir. Onlar, rahat yüzü görmesinler, çünkü mutlaka cehenneme gireceklerdir, derler. Diğer bir görüşe göre, inkârcıların ileri gelenlerine bu sözleri söyleyenler, cehenneme daha önce girmiş olanlardır.

60 İnkârcıların ileri gelenlerine tabi olanlar ise, asıl suçluların liderler olduklarını ileri sürerler ve: Asıl siz rahat yüzü görmeyin; çünkü bizi buraya getiren, yahut buraya düşmemize sebep olan sizlersiniz. Bizi kandırdınız ve peşinizden gelmemizi sağladınız, derler. Burası ne kötü bir duraktır.

61 Ve yine derler ki: Rabbimiz! Bizim buraya düşmemize sebep olanlar, işte bu liderlerdir. Eğer onlar bizi kandırmış olmasalardı, biz senin hak olan yolundan ayrılmaz ve buraya düşmezdik. Bizim buraya düşmemize sebep olanları sen daha iyi bilirsin. Bu itibarla, bizi bu yola sürükleyenlerin azabını kat kat artır. Allah Teâlâ, bu manadaki başka bir ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"...Her ümmet ateşe girince, kendi yoldaşına lanet eder. Nihayet hepsi orada biraraya gelince, sonrakiler, evvelkiler hakkında şöyle der: "Rabbimiz! bizi saptıranlar işte bunlar. Onlara ateşten bir kat daha fazla azap ver.". (Allah da onlara şöyle) buyurur: "Herkes için bir kat fazla azap var; fakat siz bilmezsiniz."*. Keza Ahzâb suresinin 67-68. ayetleri de aynı manada gelmiştir: *"Ve yine derler ki: "Rabbimiz! Biz, kendi liderlerimize ve büyüklerimize itaat ettik; onlar da bizi doğru yoldan saptırdılar. Rabbimiz! Onlara iki kat azap ver ve onlara büyük lanet et."*. Müslim (*Sahih,* II. 705) tarafından nakledilen bir hadis de bu manayı teyit eder. Bu hadisinde Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur: *"Her kim İslam'da güzel bir amel işler ve o amelle bir çığır açarsa, hem bu güzel amelin sevabı, hem de onunla amel edenlerin sevapları, kendi sevaplarından hiçbir şey eksilmeksizin o kimseye verilir. Her kim de İslam'da kötü bir ameli ilk defa işler ve onunla bir çığır açarsa, hem işlediği o kötü amelin günahı, hem de onu işleyenlerin günahları, bunların günahlarından hiçbir şey eksilmeksizin, o kimseye verilir."*.

62 Dünyadaki şirk veya küfürleri dolayısıyla cehenneme atılmış olan kafirler, dünyada iken kendi inançlarında olmadıkları ve kendilerine itaat etmedikleri için kötülerden saydıkları müminleri, kendi aralarında görememenin şaşkınlı-

ğı içinde birbirlerine onları sorarlar ve: Bize ne oldu ki dünyada iken bizim gibi düşünmedikleri ve bizim gibi inanmadıkları için kötü bildiğimiz kimseleri, burada bizimle birlikte göremiyoruz.

63 Oysa biz onları inançsızlıkları dolayısıyla kendimize eğlence edinmiştik. Onlar bizimle birlikte buraya girmediler mi, yoksa girdiler de onları biz mi göremiyoruz? Filhakika müşrikler, Hazreti Peygamber'in tebliğ ettiği İslam dini'ne kesinlikle inanmıyorlar; ona inananları ise, atalarından görüp öğrendikleri putperestliğe aykırı davranmakla ve dînden çıkmakla suçluyorlardı. Onlara göre, asıl doğru yolda olanlar kendileriydi; Müslümanlar ise, atalarının dinine muhalefet eden sapıklardı. Küfürleri dolayısıyla cehenneme girdiklerinde, göremediklerini söyledikleri kimseler de işte bu Müslümanlardı.

64 Allah Teâlâ'nın da haber verdiği gibi, cehenneme yerleşmiş olan lider durumundaki tabi olunanlarla, onlara tabi olanlar arasındaki bu tür konuşmalar, hiç şüphe yoktur ki birer gerçektir ve onlar orada ebediyyen kalacaklarına göre, aralarındaki bu tür konuşmaların arkası da hiç kesilmeyecektir.

قُلْ إِنَّمَا أَنَا مُنذِرٌ ۖ وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ إِلَّا اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٦٥﴾ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا
الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٦٦﴾ قُلْ هُوَ نَبَأٌ عَظِيمٌ ﴿٦٧﴾ أَنتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ ﴿٦٨﴾ مَا كَانَ لِيَ مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَإِ الْأَعْلَىٰ إِذْ
يَخْتَصِمُونَ ﴿٦٩﴾ إِن يُوحَىٰ إِلَيَّ إِلَّا أَنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٧٠﴾

[65] (Ey Muhammed!) De ki: "Ben, sadece bir uyarıcıyım. Tek ve kahredici Allah'tan başka hiçbir İlah yoktur.".

[66] "Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan şeylerin Rabbidir. Daima galiptir; çok bağışlayıcıdır.".

[67] De ki: "O (Kur'an), büyük bir haberdir.".

[68] "Fakat siz ondan yüz çeviriyorsunuz.".

[69] "Münakaşasını yaptıkları Mele-i Âlâ (yüce âlem) hakkında hiçbir bilgim yoktur.".

[70] "Eğer bana vahyolunuyorsa, bu da benim, ancak apaçık bir uyarıcı olmamdandır.".

Allah Teâlâ, daha önceki ayetlerinde, kafirlerin hal ve sıfatlarını, kıyamet günü girecekleri cehennemi, cehennem ahvalini ve cehennem ehli arasında cereyan edecek olan münakaşaları açıkladıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, tevhidin, nübüvvetin ve kıyamet günü öldükten sonra yeniden dirilmenin ispatı ile ilgili sure başındaki konulara tekrar dönmüş, müşriklerin, Hazreti Peygamber'in davetinden uzaklaşmış olmaları dolayısıyla, müminler için müjde, kafirler için de tehdit teşkil edecek açıklamalarda bulunmuştur. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[65] (Ey Muhammed!) De ki: "Ben, sadece bir uyarıcıyım. Tek ve kahredici Allah'tan başka hiçbir İlah yoktur.".

[66] "Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan şeylerin Rabbidir. Daima galiptir; çok bağışlayıcıdır.".

[67] De ki: "O (Kur'an), büyük bir haberdir.".

[68] "Fakat siz ondan yüz çeviriyorsunuz.".

[69] "Münakaşasını yaptıkları Mele-i Âlâ (yüce âlem) hakkında hiçbir bilgim yoktur.".

[70] "Eğer bana vahyolunuyorsa, bu da benim, ancak apaçık bir uyarıcı olmamdandır.".

65 Allah Teâlâ, Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e hitap etmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Mekke ehlinden olsun, diğer kavimlerden olsun, Allah'ı inkâr edip O'na şirk koşan ve Allah'ın Peygamberi'ni yalanlayan kafirlere de ki: Ben, Allah'ın azabıyla sizi uyarmak için gönderilmiş bir uyarıcıyım. Ben, tevhidi, nübüvveti ve kıyamet günü yeniden dirilmeyi inkâr edenler için Ahiret'te şiddetli bir cezanın varlığını ve böyleleri için sonu hiç gelmeyecek cehennem azabının hazırlandığını haber vermek için gönderildim. Bu itibarla benim söylediklerime kulak verin ve bunların gerçek olduğuna inanın. Aksi halde siz, kıyamet günü üzerinizden hiç kalkmayacak olan cehennem azabını görenlerden olursunuz. Şunu da hiç aklınızdan çıkarmayın ki Allah'tan başka kahredici hiçbir İlah yoktur; yegane İlah, O'nu ve O'nun birliğini inkâr ettiğiniz takdirde, size bu cehennem azabını tattıracak olan Allah'tır.

66 İşte, gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunan canlı cansız her şeyi hiç yoktan yaratan O İlahtır ve onların yegane Rabbidir. O, bütün işlerinde daima galiptir; hiçbir isyankar, O'nun, hakkında vereceği hükme karşı gelemez; O'nun karşısında duramaz. O, aynı zamanda çok bağışlayıcıdır: Günah işleyip de tövbe eden kullarının günahlarını dilediği takdirde bağışlar ve onları, ağaçları altında ırmaklar akan cennetlere sokar.

67 Ey Muhammed! Yine o Mekkeli müşriklere ve diğer kafirlere de ki: Size her neyi haber veriyorsam, o, benim size uyarıcı bir elçi olarak gönderilmiş olmamdandır. Hiç şüphe yoktur ki Allah, birdir ve O'ndan başka İlah da yoktur. Kur'an, Allah katından inen bir vahiy olup ve hiçbir eşi ve benzeri bulunmayan büyük bir haberdir. Bu itibarla, gaflet içinde bulunanlar hariç, hiç kimse ona muhalefet edemez onun haberlerine, emir ve nehiylerine karşı koyamaz.

68 Buna rağmen siz, hiç düşünmeden onu reddedip inançsızlığınızı açık açık ortaya koyuyor ve onun, eskilerin masallarından ibaret uydurma bir kitap olduğunu iddia ederek onu alaya alıyorsunuz. Oysa sizi, dalaletten hidayete, zulmette nura çıkaracak olan ancak o Kitap'tır.

69 Allah Teâlâ, Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e vahyettiği Kur'an-ı Kerim'in, ancak Allah katından gelmiş büyük bir haberler kümesi olduğunu beyan ettikten sonra, Peygamberi'nin ağzından, onun nübüvvetinin en önemli delillerinden birini zikretmiştir ki bu delil, Peygamberi'ne söylemesini emrettiği ve onun da Rabbinin emrine uyarak söylediği şu hususdur: Ben, melekler arasında cereyan eden tartışmaları elbette bilemem. Kim kime ne demiş veya kim ne yapmış; melekler âleminde cereyan eden bu gibi şeyleri benim bilmem elbette mümkün değildir.

70 Bununla beraber, eğer bu konularda size bazı bilgiler veya haberler vermiş isem, bunlar, Rabbimin bana vahiy yolu ile bildirdiği şeylerdir. Rabbimin bunları bana vahiy yolu ile bildirmesi ise, beni apaçık bir uyarıcı olarak görevlendirmesinden dolayıdır. Eğer Rabbim, beni, böyle bir görev için seçmemiş olsaydı, bana vahyetmeye de gerek kalmaz ve ben de, mele-i âlâda veya melekler arasında cereyan eden münakaşaları bilemez ve size de haber veremezdim.

إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ إِنِّي خَالِقٌۢ بَشَرًا مِّن طِينٍ ﴿٧١﴾ فَإِذَا سَوَّيْتُهُۥ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي فَقَعُوا۟ لَهُۥ
سَٰجِدِينَ ﴿٧٢﴾ فَسَجَدَ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴿٧٣﴾ إِلَّآ إِبْلِيسَ ٱسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٧٤﴾
قَالَ يَٰٓإِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَن تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَىَّ ۖ أَسْتَكْبَرْتَ أَمْ كُنتَ مِنَ ٱلْعَالِينَ ﴿٧٥﴾ قَالَ أَنَا۠ خَيْرٌ

مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ ﴿٧٦﴾ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٧٧﴾ وَإِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِي إِلَىٰ
يَوْمِ الدِّينِ ﴿٧٨﴾ قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٧٩﴾ قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿٨٠﴾ إِلَىٰ يَوْمِ الْوَقْتِ
الْمَعْلُومِ ﴿٨١﴾ قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٨٢﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿٨٣﴾ قَالَ فَالْحَقُّ
وَالْحَقَّ أَقُولُ ﴿٨٤﴾ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٨٥﴾

71 Rabbin meleklere demişti ki: "Ben, çamurdan bir insan yaratacağım.".

72 "Onu tamamlayıp ruhumdan ona üflediğim zaman, ona hemen secdeye kapanın.".

73 Meleklerin hepsi ona secde etmişti.

74 Yalnız İblis müstesna. O, büyüklenmiş ve kafirlerden olmuştu.

75 Rabbi ona şöyle demişti: "Ey İblis! Ellerimle yarattığım insana secde etmekten seni alıkoyan nedir? Büyüklük mü tasladın, yoksa yücelerden mi oldun"?

76 İblis de demişti ki: "Ben ondan hayırlıyım. Çünkü beni ateşten yarattın. Onu ise, çamurdan yarattın.".

77 Rabbi ise, şöyle demişti: "Oradan çık; sen artık kovulmuş birisin.".

78 "Ceza gününe kadar lanetim, muhakkak senin üzerine olacaktır.".

79 O da demişti ki: "Rabbim! Dirilecekleri güne kadar bana mühlet ver.".

80 Rabbi şöyle demişti: "Öyleyse sana mühlet verilmiştir.".

81 "Hem de malum vakte kadar.".

82-83 İblis ise, demişti ki: "Senin izzetine yemin ederim ki onlardan ihlâslı kulların dışında hepsini azdıracağım.".

84 Rabbi de şöyle demişti: "İşte bu gerçek. Ben de gerçeği söylerim.".

85 "Cehennemi, senden olanların ve onların içinden sana uyanların hepsiyle dolduracağım.".

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, tevhidin, nübüvvetin ve kıyamet günü öldükten sonra yeniden dirilmenin ispatı ile ilgili sure başında zikredilen konulara tekrar dönerek bu konular üzerinde dururken, nübüvvetin ispatı hususunda, Hazreti Muhammed (sas.)'e vahyedilen Kur'an-ı Kerim'in büyük bir haber kaynağı olduğuna işaretle, Hazreti Peygamber'in, Allah tarafından seçilmiş bir Peygamber olmaması halinde, kendisine vahyedilen Kur'ani haberlere vakıf olamayacağını beyan ederek melekler arasında cereyan eden bir kıssayı misal olarak hatırlatmış, yukarıdaki ayetlerinde ise, Adem'in yaratılması üzerine İblis dışında bütün meleklerin ona secde ediş-lerinden ibaret olan ve Bakara, Araf, Hicr, İsra ve Kehf surelerinde de yer alan kıssayı zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

71 Rabbin meleklere demişti ki: "Ben, çamurdan bir insan yaratacağım.".

72 "Onu tamamlayıp ruhumdan ona üflediğim zaman, ona hemen secdeye kapanın.".

73 Meleklerin hepsi ona secde etmişti.

74 Yalnız İblis müstesna. O, büyüklenmiş ve kafirlerden olmuştu.

[75] Rabbi ona şöyle demişti: "Ey İblis! Ellerimle yarattığım insana secde etmekten seni alıkoyan nedir? Büyüklük mü tasladın, yoksa yücelerden mi oldun"?

[76] İblis de demişti ki: "Ben ondan hayırlıyım. Çünkü beni ateşten yarattın. Onu ise, çamurdan yarattın.".

[77] Rabbi ise, şöyle demişti: "Oradan çık; sen artık kovulmuş birisin.".

[78] "Ceza gününe kadar lanetim, muhakkak senin üzerine olacaktır.".

[79] O da demişti ki: "Rabbim! Dirilecekleri güne kadar bana mühlet ver.".

[80] Rabbi şöyle demişti: "Öyleyse sana mühlet verilmiştir.".

[81] "Hem de malum vakte kadar.".

[82-83] İblis ise, demişti ki: "Senin izzetine yemin ederim ki onlardan ihlaslı kulların dışında hepsini azdıracağım.".

[84] Rabbi de şöyle demişti: "İşte bu gerçek. Ben de gerçeği söylerim.".

[85] "Cehennemi, senden olanların ve onların içinden sana uyanların hepsiyle dolduracağım.".

71 Ey Muhammed! İnsanların ilk babası Adem'in yaratılış kıssasını hatırla. Hani Rabbin meleklere, çamurdan, Hıcr suresinin 26 ve 28. ayetlerinde de ifade edildiğine göre kuru balçıktan, şekil verilmiş kokuşuk çamurdan bir beşer yaratacağını söylemiş;

72 Onun yaratılışını tamamlayıp ruhundan da üfürerek ona hayat verdikten sonra, bütün meleklerin ona secde etmelerini emretmişti. Meleklerin ona secde etmeleri, şüphesiz, ibadet maksadıyla yapılacak bir secde değil, fakat ona gösterilmesi gereken bir saygı veya bir ihtiram secdesi idi. Zira Bakara suresinin 30-33. ayetlerinde de açıklandığı gibi, Allah Teâlâ meleklere, Adem'i (as), yeryüzünde halife yapmak üzere yaratacağını bildirmiş ve onu, başta akıl olmak üzere pek çok üstün yeteneklerle donatmıştı. Her ne kadar başlangıçta melekler, Rabbimiz, biz sana hamdediyor ve seni noksan sıfatlardan tenzih, kemal sıfatlarıyla da tavsif edip duruyoruz: Böyle olduğu halde sen, yeryüzünde fesat çıkaracak ve orayı kana bulayacak kimseler mi yaratacaksın? diyerek bir görüş açıklamış olsalar bile, Allah Teâlâ, şüphesiz, neyi nasıl ve ne maksatla yapacağını çok daha iyi biliyordu ve bu sebeple, meraklarını gidermek için böyle bir soru soran meleklere, *"...Sizin bilmediğiniz şeyleri, şüphesiz ben daha iyi bilirim."* buyurmuştu. Nitekim Adem'i yaratıp ruhundan üfürerek ona hayat verdikten sonra, bütün isimleri Adem'e öğretmiş, sonra da onları meleklere göstererek bunların isimlerini söylemelerini emretmişti. Ancak melekler, bunların isimlerini söylemekte acizlik gösterince, Allah Teâlâ Adem'e hitap etmiş ve isimleri meleklere bildirmesini emretmiş, o da bütün isimleri onlara bildirmişti. Bu da açıkça gösteriyordu ki Adem (as), küçümsenecek bir varlık değil, aksine saygı duyulacak ve ihtiramda bulunulacak bir kimse idi. İşte bu sebeple Allah Teâlâ, meleklere, Adem'in karşısında ihtiram secdesine kapanmalarını emretmişti.

73 Bütün melekler, Rablerinin bu emrine uymuşlar, tek bir melek kalmaksızın hepsi de Adem'e secde etmişlerdi.

74 Yalnız İblis müstesna.. O, kibirlenerek veya büyüklük taslayarak Rabbinin emrine karşı gelmiş ve Adem'e secde etmekten imtina etmişti. İblis, cins itibariyle meleklerden değildi; o, bir cin idi ve Adem'e secde hususunda Allah'a karşı gelen, sonra da bu konuda Rabbiyle münakaşaya girişen ilk sapıklardan olmuştu. Allah Teâlâ, Kehf suresinin 50. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Meleklere "Adem'e secde edin." dediğimizde, cinlerden olan İblis dışında hepsi secde etmişti de İblis, Rabbinin emrinden çıkmıştı."*.

75 Onun Adem'e secde etmekten imtina etmesi üzerine, Rabbi ona şöyle demişti: Ey İblis! Kendi irade ve ihtiyarımla icat edip yarattığım ve birtakım üstün vasıf ve yeteneklerle donattığım Adem'e secde etmenizi emrettiğim ve bütün me-

lekler bu emrime uyarak ona secde ettikleri halde, senin emrime karşı gelip ona secde etmene engel olan şey nedir? Ona secde etmene büyüklük taslaman mı engel oldu; yoksa kendini, yücelerden olduğunu zannetmen mi?

76 İblis de, Rabbinin bu sorusuna cevap vererek şöyle demişti: Ben ondan hayırlıyım; çünkü beni ateşten, onu ise çamurdan yarattın. Bu konuda da Allah Teâlâ, Hıcr suresinin 26-27. ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"Biz insanı balçıktan, şekil verilmiş çamurdan yarattık. Cinni ise, insanı yaratmadan önce alevli ateşten yaratmıştık."*. İblis, Rabbine bu cevabı verirken, ateşin çamura nisbetle daima yükselen bir vasfı bulunduğunu, çamurun ise, böyle bir vasıftan mahrum olup yere çöktüğünü düşünüyor ve bu sebeple ateşin çamurdan daha hayırlı olduğuna inanıyordu. Ancak o, bu düşüncesinde büyük bir hataya sürüklenmiş, bu hata da onu, Rabbinin emrine karşı gelmeye sevketmişti.

77 Nitekim Rabbi, onun bu isyankar tavrı dolayısıyla *"Oradan çık; sen artık kovulmuş birisin."* buyurarak onu hem cennetten hem de rahmetinden kovmuştur.

78 Ayrıca onu lanetlemiş ve bu lanetinin kıyamet gününe kadar devam edeceğini bildirmiştir.

79 İblis'in Rabbi tarafından cennetten kovulması ve kıyamet gününe kadar lanetlenmesi, onda bu cezaların ardından helak edileceğine dair bir endişenin belirmesine yol açmış olacaktır ki Rabbinden mühlet talep etmiş ve: Rabbim! Kıyâmet günü yeniden dirilecekleri vakte kadar bana mühlet ver de hayatta kalayım, demiştir.

80-81 Allah Teâlâ da ona "İstediğin mühlet sana verilmiştir." buyurarak malûm vakte kadar istediği mühleti ona vermiştir.

82 Öyle anlaşılıyor ki İblis'in kıyamet günü yeniden dirilinceye kadar Rabbindan mühlet istemesi, hayatta kaldığı sürece insanların önüne çıkarak onları azdırmak ve böylece kendisinin onlardan daha hayırlı olduğunu ispat etmek gayesine matuftu. Nitekim Allah Teâlâ'nın kıyamet gününe kadar ona mühlet verdiğini bildirmesi ve bu süre içinde, onun, helak olmaktan veya ölmekten kurtulmuş olduğunun belirlenmesi üzerine, Rabbinin izzetine veya hükümranlığına kasem ederek demiştir ki: İzzetine yemin ederim ki yeryüzünde hayatta olan bütün kullarını azdırmak ve onları senin hak yolundan uzaklaşmak için karşılarına dikileceğim.

83 Ancak senin ihlaslı kulların müstesna. Onları azdıramayacağımı ve senin hak olan yolundan uzaklaştıramayacağımı çok iyi biliyorum.

84 İblis'in bu söyledikleri, hiç şüphesiz gerçeğe uygundu. Nitekim onun, Rabbinin ihlaslı kullarını müstesna kılıp onları azdıramayacağını söylemesi üzerine, Rabbi de onun bu sözünün gerçek olduğunu, zira ihlaslı kullarından hiçbirini İblis'in saptıramayacağını, kendisinin de ancak hak veya gerçek olanı söylediğini haber vermiştir. Allah Teâlâ, İsra suresinin 63-64. ayetlerinde de bu hususu zikretmiş ve İblis'in *"Çamurdan yarattığın kimseye secde mi edeyim?.."* diyerek Adem'e secde etmeyi reddetmesi ve dünyaya döndükten sonra onun soyundan gelenleri, boyunlarına ip takıp çekeceğini söylemesi üzerine, Rabbi de ona şöyle buyurmuştu: *"Haydi git! Onlardan kim sana uyarsa, artık sizin cezanız, tam bir ceza olmak üzere cehennemdir. İçlerinden gücünün yettiklerini sesinle titret; atlılarınla ve yayalarınla üzerlerine haykır; mal ve çocuklar hususunda onlara ortak ol, vaatte bulun."*. *Fakat şeytan, onlara, aldatmaktan başka ne vaatte bulunabilir ki? "Şurası bir gerçektir ki senin, kullarım üzerinde bir hükümranlığın yoktur. Vekil olarak Rabbin onlara yeter."*.

85 İblis'in, Allah'ın ihlaslı kulları dışında Adem'den gelen bütün insanları azdıracağını söylemesi üzerine, Allah Teâlâ, İblise uyanların hak yoldan çıkmış olacaklarını zikrettikten sonra, bunların akibetlerini de haber vermiş ve Ademoğullarından her kim İblis'e tabi olur ve onun peşinden giderse, cehennemi, hem onun cinsinden olan cinlerle hem de ona tabi olanlarla dolduracağını zikretmiştir. Bu, hiç şüphesiz, İlahî takdirin tabii olan bir neticesidir. Nitekim bu konuyla ilgili olarak, Allah Teâlâ, Secde suresinin

13. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Eğer dileseydik, herkese hidayet ederdik. Fakat benden bir söz sâdır olmuştur: "Cehennemi, mutlaka oraya layık olan cin ve insanlarla dolduracağım.".*

قُلْ مَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ وَمَآ اَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ ﴿٨٦﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَاَهُ بَعْدَ حِينٍ ﴿٨٨﴾

[86] (Ey Muhammed! Onlara) de ki: "Ben, tebliğ işine karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Ve ben, kendiliğimden bir şey iddia edenlerden de değilim.".

[87] "Bu Kur'an, âlemler için ancak bir öğüttür.".

[88] "Onun haberlerini, bir süre sonra mutlaka öğreneceksiniz.".

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, hem nübüvvetin hem de Hazreti Peygamber'e vahyedilen Kur'an-ı Kerim'in sadece bir Allah kelamı olduğunun ispatı maksadıyla, Adem'in yaratılışıyle İblis dışında bütün meleklerin ona secde edişlerini, ancak İblis'in büyüklenerek ona secde etmekten imtina edişini zikrettikten ve bu kıssayı, Hazreti Muhammed (sas.)'in nübüvveti ve Kur'an'ın Allah kelamı oluşunun en açık ve kesin delili olarak akıl sahiplerinin gözleri önüne serdikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Hazreti Peygamber'in, Rabbinin kendisine vahyettiklerini insanlara tebliğ etmekle görevli bir elçi olduğunu ve bu görev karşılığı hiç kimseden hiçbir ücret talep etmediğini, Kur'an'ın ise, bütün insanlar için öğüt teşkil eden bir Kitap olduğunu haber vererek Sad suresini bitirmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[86] (Ey Muhammed! Onlara) de ki: "Ben, tebliğ işine karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Ve ben, kendiliğimden bir şey iddia edenlerden de değilim.".

[87] "Bu Kur'an, âlemler için ancak bir öğüttür.".

[88] "Onun haberlerini, bir süre sonra mutlaka öğreneceksiniz.".

86 Allah Teâlâ, Peygamberi'ne hitap ederek buyurmuştur ki: Ey Muhammed! Kavminin müşriklerine de ki: Ben, Allah'ın bir elçisi olarak, size yaptığım tebliğlerin karşılığı olmak üzere, sizden herhangi bir ücret, bir mal veya mevki istemiyorum Size her neyi tebliğ etmişsem, o, Rabbimin bana vahyettiğinden başka bir şey değildir. Yoksa ben, bilmediğim şeyleri, Allah adına kendi kafamdan uydurup söylemiyorum; yahut Allah'ın bana bildirdiği ve davet edilmenizi emrettiği hususlar dışında birtakım davranışları icat edip sizi onlara davet etmiyorum. Size her neyi söylüyorsam ve neye davet ediyorsam, hepsi de Rabbimin bana söylenmesini ve davet edilmenizi emrettiği şeylerdir. Yoksa ben, birtakım şeyleri kendiliğimden icat edip söyleyen ve sizi onlara davet eden bir kimse değilim.

87 Ayetlerini size okuduğum ve sizi kendisine davet ettiğim bu Kur'an, bütün insanlar ve cinler âlemi için bir öğüttür. En'âm suresinin 19. ayetinde de ifade edildiği gibi, *"...Bu Kur'an, sizi ve ulaştığı kimseleri, kendisiyle uyarmam için bana vahyolunmuştur..."* Bu itibarla, Hûd suresinin 17. ayetinde de belirtildiği gibi, *"...Topluluklardan hangisi Kur'an'ı inkâr ederse, ateş, varacağı yerdir. Onun için, Kur'an hususunda hiç şüpheci olma. O, Rabbinden gelen bir haktır; fakat insanların çoğu iman etmez."*.

88 Ey kafirler! Şunu hiçbir zaman aklınızdan çıkarmayın ki Allah'ın varlığı, birliği, cennetin hudutsuz nimetlerinden faydalanıp cehennemin acı azabından sakınmanız için verdiği haberlerin doğruluğunu, ya öldükten hemen sonra ya da kıyamet günü en kısa zamanda öğreneceksiniz. Bunda hiç şüpheniz olmasın.

ZÜMER SURESİ

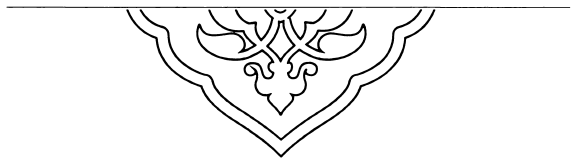

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Zümer suresi, Kur'an-ı Kerim'in 39.suresi olup 75 ayetten müteşekkildir. *Zümer*, bölük cemaat, topluluk gibi manalara gelen *zümre* kelimesinin çoğuludur. Surenin 71. ayetinde *"Küfredenler, cehenneme bölük bölük sevk olunurlar..."*, 73. ayetinde de *"Rablerinden korkanlar da, bölük bölük cennete sevk olunurlar..."* buyurularak cehenneme ve cennete sevkedilecek kafir ve mümin topluluklardan sözedildiği için sureye bu ad verilmiştir. Ayrıca surenin *"Fakat Rablerinden korkanlar için, cennette (ağaçları) altından ırmaklar akan kat kat inşa edilmiş odalar vardır."* mealindeki 20. ayetine istinaden, ayette zikredilen ve *odalar* manasına gelen *Ğuraf* adı da, sureye ad olarak verilmiştir. Zümer suresi, Mekke'de Sebe suresinden sonra nazil olmuştur. 52, 53 ve 54. ayetlerinin Medenî olduğu söylenirse de bu hususta kesin bir bilgi yoktur.

2. Zümer Suresinin Konusu

Her Mekkî surede olduğu gibi, Zümer Suresinde de üzerinde durulan başlıca konular, Allah'ın varlığının ve birliğinin delilleri ile, nübüvvetin tasdiki ve Kur'an-ı Kerim'in vahiy yolu ile indirilişi gibi akaide taalluk eden hususlardır.

Sureye, Kur'an-ı Kerim'in Allah tarafından Resulüne indirilişinin beyanı ile başlanmış ve Hazreti Peygamber'e, dini Allah'a halis kılarak ibadet etmesi emrolunmuştur. Zira Allah katındaki gerçek din, Allah'a ait olan dindir ve o da İslam dinidir. Müşriklerin, sözde Allah'a yaklaştırdıkları için birtakım putlara ibadet ettiklerini söylemeleri ve onları kendilerine dost edinmeleri ise, sapıklıktan başka bir şey değildir ve bu sapıklar, kıyamet günü şirklerinin cezasını mutlaka göreceklerdir.

Daha sonra Allah Teâlâ, göklerin ve yerin yaratılmasını, gece ile gündüzün birbiri arkasına gelip gitmesini, güneşi ve ayı emrine amade kılmasını, insanı önce topraktan, onun neslini ise, bir damla sudan yaratmasını ve bu yaratılışın çeşitli safhalarda vukubulmasını vahdaniyyetinin belli başlı delilleri olarak zikretmiş, sonra da bir müşriğin, herhangi bir tehlike ile karşı karşıya kaldığı zaman, hemen Rabbine yönelerek O'na dua ve niyazda bulunduğunu, fakat Rabbi, onu karşılaştığı tehlikeden kurtarınca da daha önce O'na dua ve niyazda bulunduğunu unutarak dünya eğlencesine daldığını ve kendisini Allah'ın yolundan saptırmak için O'na ortaklar koştuğunu beyan etmiştir. Bu arada, gökten su indirerek yeryüzünde renkleri çeşitli nebatlar çıkarmasını, bir

süre sonra bu nebatları kurutup sarartmasını ve çöpe çevirmesini de hudutsuz kudretinin delilleri olarak zikretmiştir.

Bundan sonra üzerinde durulan konu, Kur'an-ı Kerim'in azametiyle ilgilidir. O, öyle bir Kitap'tır ki Allah'tan korkanların, onun kıraatıyla tüyleri ürperir, Allah'ın zikriyle de derileri ve kalpleri sükuna kavuşur. Müşrikler ise, bunun aksine, Allah'ın tevhidiyle ilgili bir ayeti işittikleri zaman, kalpleri daralır ve sıkıntıdan parçalanacak gibi olur. Bunun dışında Kur'an-ı Kerim, insanların akıllarını kullanıp düşünmeleri ve ibret almaları için pek çok misaller de zikretmiştir. İşte bu misaller sayesindedir ki tek bir İlaha ibadet edenlerle, söyleneni işitmeyen ve cevap vermekten aciz olan İlahlara ibadet edenler arasındaki fark vuzuha kavuşmuş olur. Daha sonra Allah Teâlâ, hiçbir şeye sahip olmayan ve hiç akıl edemeyen putların müşrikler tarafından şefaatçi olarak benimsenmelerini de reddetmiş ve asıl şefaatçinin, göklerin ve yerin gerçek maliki ve yegane mutasarrıfı Allah olduğunu ve kıyamet günü herkesin O'na döndürüleceğini beyan etmiştir.

Surenin son kısımlarında, kıyamet günü iki fırkaya ayrılacak olan insanlardan söz edilmiştir. Bunların bir fırkası, cehenneme bölük bölük girip cehennemin korku veren görünüşünü müşahade edecek olan kafirlerdir. Diğer fırka ise, cennete bölük bölük sevk olunan, cennet kapılarında melekler tarafından selam ile karşılanan ve cennetin hudutsuz nimetlerini müşahade ederek kendilerine böyle bir nimeti ihsan eden Allah'a hamdedecek olan müminlerdir.

3. Zümer Suresinin Kendinden önceki Sad Suresiyle Bağlantısı

Zümer suresinin kendinden önceki Sad suresiyle iki yönden bağlantılı olduğu görülmektedir.

1) Allah Teâlâ, Sad suresinin sonunda, Kur'an-ı Kerim'i vasfederek *"Bu Kur'an, âlemler için ancak bir öğüttür."* buyurarak sureyi bitirmiş, Zümer suresine ise, *"Kitab'ın indirilmesi, daima galip olan hikmet sahibi Allah'tandır."* ayetiyle başlamıştır. Bu iki ayet arasında, her ikisini de tek bir ayetmiş gibi birbirine bağlayan bir mana birliğini görmemek mümkün değildir.

2) Allah Teâlâ, Sad suresinin sonunda Adem'in (as) kıssasını zikretmiştir. Bu surenin baş taraflarında ise, Adem'in (as) yaratılışıyla bağlantılı olarak mahlukatın mebde ve maaddaki ahvalini açıklamıştır. Bu da, iki sure arasındaki bağlantının bir tezahürüdür.

4. Zümer Suresinin Fazileti

Zümer suresinin faziletine delalet eden bazı haberler rivayet edilmiştir. Tirmizî (*Sünen,* V. 475) tarafından nakledilen bir haberden öğrenildiğine göre, Hazreti Aişe (r.ah.) şöyle demiştir: "Nebi (sas.) Zümer ve İsra surelerini okumadan uyumazdı.".

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾ إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللّٰهَ مُخْلِصًا
لَهُ الدِّينَ ﴿٢﴾ أَلَا لِلّٰهِ الدِّينُ الْخَالِصُ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللّٰهِ
زُلْفَىٰ إِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ إِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ ﴿٣﴾ لَوْ أَرَادَ اللّٰهُ
أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا لَاصْطَفَىٰ مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ سُبْحَانَهُ هُوَ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٤﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

[1] Kitab'ın indirilmesi, daima galip olan hikmet sahibi Allah'tandır.

[2] Ey Muhammed! Kitab'ı sana hak ile indirdik. Bu itibarla dini Allah'a halis kılarak O'na ibadet et.

[3] Bilesiniz ki halis din Allah'ındır. O'ndan başkasını "Biz onlara, ancak bizi Allah'a daha çok yaklaştırmaları için ibadet ediyoruz." diyerek dost edinenler ise, Allah, onların ihtilaf ettikleri hususlarda, aralarında elbette hüküm verecektir. Elbette Allah, kafir yalancı olan kimseye hidayet etmez.

[4] Eğer Allah bir oğul edinmek isteseydi, yarattıkları içinden dilediğini seçerdi. O, bundan münezzehtir. O, kahredici tek Allah'tır.

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi, Allah Teâlâ, Sad suresini *"Bu Kur'an, âlemler için ancak bir öğüttür."* mealindeki ayetiyle bitirmiş ve Kur'an-ı Kerim'in, insanlara doğru yolu gösteren ve onları dünyada kaldıkları sürece, bu yolda gitmeleri için vaaz ve öğütler veren ve bu öğütleri, Peygamberler'in kavimleriyle ilgili kıssalarıyle pekiştiren bir Kitap olduğunu zikretmiş, bu surenin ilk ayetinde ise, insanlar için vaaz ve öğüt olan ve onları Allah'ın hak yoluna hidayet eden işte bu Kitab'ın, hudutsuz ilmi ve hikmetiyle Allah tarafından indirildiğini beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[1] Kitab'ın indirilmesi, daima galip olan hikmet sahibi Allah'tandır.

[2] Ey Muhammed! Kitab'ı sana hak ile indirdik. Bu itibarla dini Allah'a halis kılarak O'na ibadet et.

[3] Bilesiniz ki halis din Allah'ındır. O'ndan başkasını "Biz onlara, ancak bizi Allah'a daha çok yaklaştırmaları için ibadet ediyoruz." diyerek dost edinenler ise, Allah, onların ihtilaf ettikleri hususlarda, aralarında elbette hüküm verecektir. Elbette Allah, kafir yalancı olan kimseye hidayet etmez.

[4] Eğer Allah bir oğul edinmek isteseydi, yarattıkları içinden dilediğini seçerdi. O, bundan münezzehtir. O, kahredici tek Allah'tır.

1 İşte bu Kur'an, Allah Teâlâ tarafından indirilmiş yüce bir Kitap'tır. O, öyle bir Allah ki daima galiptir; hiçbir şey ve hiç kimse O'nu mağup edemez ve hiçbir şey karşısında O'nu aciz bırakamaz. O, bütün işlerinde Hakîm'dir; yaptığı her işi hikmetinin bir gereği olarak yapar ve her şeyi, ona uygun olan yerine kor. İşte, daima galip olan hikmet sahibi Allah tarafından indirilen bu Kitap, haktır ve onda hiçbir şek ve şüphe yoktur. Nitekim Allah Teâlâ, Şuarâ suresinin *"Şurası bir gerçektir ki Kur'an, âlemlerin Rabbinin indirdiği (bir Kitap)dir. Uyarıcılardan olman için (ey Muhammed!) onu senin kalbine apaçık bir Arapçayla Cebrail indirmiştir."* mealindeki 192-195. ve Fussilet suresinin *"...O Kitap, eşsiz bir kitaptır. Ona, ne önünden ve ne de ardından hiçbir batıl girmez. O, hikmet sahibi ve hamde layık olan Allah tarafından indirilmiştir."* mealindeki 41-42. ayetleriyle de bu gerçeği açık bir şekilde ifade etmiştir.

2 Allah Teâlâ bu ayetinde, Peygamberi'ne hitap etmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Biz bu Kitab'ı, yalnız hakkı veya gerçek olanı sana gösterip öğretmek için indirdik. Bu itibarla, Kitab'ın içerisinde her ne varsa veya her ne zikredilmişse - ki bunların hepsi de din'e taalluk eden hususlardır - istisnasız hepsi de haktır; gerçektir. O halde, bu Kitap'la vazolunan dini, yalnız Allah tarafından vazolunduğunu bilerek ve buna inanarak Allah'a ibadet et. Zira din, Allah'a hiçbir şerik veya ortak koşmaksızın O'nun tevhidi ile taat ve ibadetinden ibarettir.

3 Bu sebepledir ki Allah Teâlâ, bu gerçeği tekit manasında her türlü şek ve şüpheden uzak, şirksiz ve riyasız gerçek taat ve ibadetin veya kısacası gerçek dinin Allah'a mahsus olduğunu beyan etmiştir. Bunun dışındaki diğer dinler ise, Allah'ın emrettiği gerçek din değildir ve bu dinlerle ilgili olarak insanların yaptıkları ibadetler, Allah katında asla makbul değildir. Nitekim müşrikler, birtakım putları kendilerine İlah edinmişlerdir ve onlara ibadet etmektedirler. Bu ibadetlerini de putların kendilerini Allah'a yaklaştırdıklarını iddia ederek meşru göstermeye çalışmışlardır. Aslında onların yaptıkları bu iş, Allah'tan başka İlahlar olduğuna inanmak ve bu İlahları Allah'a ortak kılmaktan ve onları dost edinmekten başka bir şey değildir. Şu var ki Allah, kıyamet günü onlar hakkında hükmünü verecek ve bu şirklerinin cezasını mutlaka çekeceklerdir. Şu da bilinmelidir ki Allah, kendisine yalan isnat ederek şirk koşan yalancı kafirleri, kendi hak dinine asla irşat etmez ve onların hakka yönelmelerinde asla yardımcıları olmaz.

4 Şunu da kabul etmek gerekir ki Eğer Allah, kendisine bir oğul edinmek isteseydi - ki O, kız veya oğlan, herhangi bir evlada asla muhtaç değildir - eğer bunu isteseydi, kendi yarattıklarından ve özellikle Peygamber yaptıklarından birini seçer ve onu evlat edinirdi. Ancak yaratıcı olan Allah'ın herhangi bir mahluku evlat edinmesi olacak şey değildir; Allah, bundan münezzehtir. O, eşi, benzeri olmayan tek bir İlahtır; her şeyden müstağni, fakat her şey ve herkes O'na muhtaçtır. Her şey O'nun kahr-u galebesi altında olup O'na boyun eğmiştir.

خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ۚ يُكَوِّرُ الَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ
وَالْقَمَرَ ۖ كُلٌّ يَجْرِىْ لِاَجَلٍ مُّسَمًّى ۗ اَلَا هُوَ الْعَزِيْزُ الْغَفَّارُ ﴿٥﴾ خَلَقَكُمْ مِّنْ نَّفْسٍ وَّاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا
زَوْجَهَا وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِّنَ الْاَنْعَامِ ثَمٰنِيَةَ اَزْوَاجٍ ۚ يَخْلُقُكُمْ فِىْ بُطُوْنِ اُمَّهٰتِكُمْ خَلْقًا مِّنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِىْ
ظُلُمٰتٍ ثَلٰثٍ ۚ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ ۚ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ فَاَنّٰى تُصْرَفُوْنَ ﴿٦﴾ اِنْ تَكْفُرُوْا فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِىٌّ عَنْكُمْ ۖ
وَلَا يَرْضٰى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ ۖ وَاِنْ تَشْكُرُوْا يَرْضَهُ لَكُمْ ۗ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ اُخْرٰى ۗ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ
مَّرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ۚ اِنَّهٗ عَلِيْمٌ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿٧﴾

[5] Gökleri ve yeri hak ile yaratmıştır. Geceyi gündüzün üzerine örter, gündüzü de gecenin üzerine örter. Güneşi ve ayı emre amade kılmıştır. Her ikisi de belli bir süreyi doldurmak için akıp gitmektedir. Bilesiniz ki Allah, daima galiptir; çok bağışlayıcıdır.

[6] Sizi tek bir nefisten yaratmış, sonra da ondan eşini meydana getirmiştir. Sizin için hayvanlardan sekiz çift indirmiştir. Sizi analarınızın karınlarında, bir yaratmadan sonra bir diğer yaratmaya geçerek üç karanlık safhada yaratır. İşte bunları yapan Rabbiniz Allah'tır. Hükümranlık O'nundur. O'ndan başka İlah yoktur. O halde nasıl olup da O'ndan yüz çevirip başkalarına ibadet edersiniz?

[7] Eğer inkâr ederseniz, şüphesiz Allah, sizden müstağnidir. Kullarının inkâr etmelerine rıza göstermez; eğer şükrederseniz, sizin için ondan hoşnut olur. Hiçbir günahkar, başkasının günahını yüklenmez. Sonra dönüşünüz Rabbinizedir. İşte o zaman size yapmış olduklarınızı haber verir. Şüphesiz O, göğüslerin içindekileri hakkıyla bilir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, yegane galip ve kahredici İlah olması itibariyle, müşriklerin iddiaları hilafına, çocuk edinmekten münezzeh olduğunu zikrederek vahdaniyyetini, hudutsuz kudretini ve mahlukatından müstağni oluşunu beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, uluhiyyetinin ve hudutsuz kudretinin bazı delillerini zikretmiştir. Göklerin, yerin ve bu ikisi arasında bulunan mahlukatın hak ile yaratılışı, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesi, güneşin ve ayın emrine amade kılınarak belirli bir nizam içerisinde seyretmelerinin sağlanması, insanın önce tek bir nefisten yaratılması, sonra kendi cinsinden onun eşinin ve daha sonra da bütün insanların bu iki eşten meydana getirilmeleri ve nihayet hayvan cinslerinin erkek ve dişi olarak sekiz çift hayvandan yaratılmaları, bu delillerin başlıcalarıdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

5 Gökleri ve yeri hak ile yaratmıştır. Geceyi gündüzün üzerine örter, gündüzü de gecenin üzerine örter. Güneşi ve ayı emre amade kılmıştır. Her ikisi de belli bir süreyi doldurmak için akıp gitmektedir. Bilesiniz ki Allah, daima galiptir; çok bağışlayıcıdır.

6 Sizi tek bir nefisten yaratmış, sonra da ondan eşini meydana getirmiştir. Sizin için hayvanlardan sekiz çift indirmiştir. Sizi analarınızın karınlarında, bir yaratmadan sonra bir diğer yaratmaya geçerek üç karanlık safhada yaratır. İşte bunları yapan Rabbiniz Allah'tır. Hükümranlık O'nundur. O'ndan başka İlah yoktur. O halde nasıl olup da O'ndan yüz çevirip başkalarına ibadet edersiniz?

7 Eğer inkâr ederseniz, şüphesiz Allah, sizden müstağnidir. Kullarının inkâr etmelerine rıza göstermez; eğer şükrederseniz, sizin için ondan hoşnut olur. Hiçbir günahkar, başkasının günahını yüklenmez. Sonra dönüşünüz Rabbinizedir. İşte o zaman size yapmış olduklarınızı haber verir. Şüphesiz O, göğüslerin içindekileri hakkıyla bilir.

5 Gökleri, yeri ve bu ikisi arasında bulunan bütün varlıkları, kendi hudutsuz kudreti, her şeyi çepeçevre kuşaratan geniş ilmi ve derin hikmetiyle icat edip hak ile yaratan Allah Teâlâ'dır. Bunların hiçbirini batıl ve abes olarak yaratmamış, her birini bir hikmete ve zorunlu bir gayeye yönelik olarak icat edip yaratmıştır. En küçüğünden en büyüğüne kadar, bu âlemde var olan her şey, kadir bir İlahın varlığına delil teşkil ettiği gibi, bu İlahın yardımcı bir ortağının, sahibinin ve O'nun tarafından edinilmiş bir oğulun kesinlikle bulunmadığına da delalet eder. O, hudutsuz kudretinde ve geniş ilminde hiçbir eşi, benzeri ve ortağı bulunmayan yegane İlahtır. Bu bakımdan her şey O'na muhtaçtır; fakat O, her şeyden ve herkesten müstağnidir.

Keza, geceyi gündüzün üzerine örterek gündüzün ışığını, sonra da gündüzü gecenin üzerine örterek gecenin zulmetini gideren ve böylece gece ile gündüzü birbiri ardınca getiren de Allah Teâlâ'dır. Bu manada Allah Teâlâ, Â'râf suresinin 54. ayetinde *"Geceyi, kendisini süratle takip eden gündüzle örttüğünü"*, Hadîd suresinin 6. ayetinde de, *"Geceyi gündüze, gündüzü de geceye soktuğunu"* beyan etmiştir ki bu da, O'nun hudutsuz kudretinin delillerindendir.

Kullarının faydalanmaları için, batışlarında ve doğuşlarında, güneşi ve ayı emrine amade kılarak onların belirli bir süreye kadar gökyüzünde seyretmelerini sağlayan da, keza Allah Teâlâ'dır. Onların bu seyirleri, kıyamet gününe kadar devam eder; kıyamet günü gelince de sona erer.

Şunu da çok iyi bilesiniz ki bu ulvi âlemin yaratıcısı, düşmanlarına karşı daima galip ve onlardan intikam almaya da kadir olan Allah Teâlâ, tövbekar olan mümin kullarının günahları için de yegane bağışlayıcıdır.

6 İşte, ey insanlar! Cinslerinizin, dillerinizin ve renklerinizin birbirinden farklı olmasına rağmen, sizi tek bir nefisten, yani Adem'den (as) ya-

ratan da Allah'tır. Nisa suresinin *"Ey insanlar! Sizi tek bir nefisten yaratan, yine ondan eşini meydana getirip her ikisinden birçok erkek ve kadınlar türeten Rabbinizden sakının..."* mealindeki 1. ayetinde de açıkça ifade edildiği gibi, yine o tek nefisten eşini, yani Adem'den (as) veya onun kaburga kemiğinden Havva'yı meydana getirmiş, bundan sonra dünyaya gelen birçok insan da bu iki eşten türemiştir.

Keza Allah Teâlâ, insanların, hem etlerinden, sütlerinden ve derilerinden faydalanmaları hem de uzun yolculuklarında binek olarak kullanmaları için erkek ve dişi sekiz çift hayvan yaratmıştır. Bu manada En'âm suresinin 142. ayetinde *"Binilecek ve (tüylerinden) yatak yapılacak hayvanları yaratanın da O olduğunu..."* beyan ettikten sonra, bunu takip eden 143. ayetinde de *"Sekiz çift (hayvanı yaratan da O'dur). Koyundan iki çift, keçiden iki çift..."* buyurmuştur. Filhakika ister deve ve sığır gibi yük hayvanları olsun, ister koyun ve keçi gibi tüy hayvanları olsun - ki bunlar, aynı zamanda etinden ve sütünden faydalanılan hayvanlardır - hepsi de sekiz çift olarak yaratılmışlardır. Deve, erkek ve dişi olmak üzere bir çifttir. Sığır, keza erkek ve dişi olmak üzere bir çifttir. Koyun ve keçi de aynı şekilde erkek ve dişi olarak birer çift halinde yaratılmışlardır ve hepsi de, insanlar için çok faydalı birer nimettir.

Allah, insanları, ana rahminin karanlığında üç safhada yaratır. Birinci safhada, ana rahminde erkek sülbündeki sperma ile dişi yumurtayı birleştirerek *nutfe* haline getirir. Bir süre sonra, *nutfe*'yi, rahim cidarına asılı bir *alak* veya hücre kümesi yapar. Bu ikinci safhadır. Yine belirli bir süre geçtikten sonra, bu hücre kümesini *mudğa*'ya, yani şekli ve şemaili olmayan bir et parçasına dönüştürür. Belirli bir süre sonra, bu et parçasından kemik teşekkül etmeye başlar ve bu kemiği de et kaplar ki bu da üçüncü safhadaki oluşumdur. Daha sonra Allah Teâlâ ona ruhundan üfleyerek, ana rahminde hareket eden, sağa sola tekmeler atan, gören, duyan ve hisseden bambaşka bir varlık yapar. Allah Teâlâ, insanoğlunun ana rahminde yaratılışıyle ilgili bu safhaları Mü'minûn suresinin 12-14. ayetlerinde de açıklamış ve şöyle buyurmuştur: *"Şu bir gerçektir ki biz insanı çamurun safından yarattık. Sonra onu sağlam bir kalış yerinde, bir nutfe yaptık. Sonra nutfeyi asılı bir hücre kümesi (alak) a çevirdik; hücre kümesini bir et parçası haline getirdik (mudğa); et parçasından kemik yarattık; kemiğe et giydirdik; nihayet onu bambaşka bir varlık olarak inşa ettik. Yaratanların en güzeli olan Allah ne yücedir."*.

Bu ayet-i kerimede açıklanan Ademoğlunun yaratılış safhaları, Hazreti Peygamber'in Buhârî (*Sahih*, IV. 78, 103; VII. 210), Müslim (*Sahih*, IV. 2036), Ebû Davud (*Sünen*, II. 530), Tirmizî (*Sünen*, IV. 446) ve İbn Mâce (*Sünen*, I. 39) tarafından nakledilen ve hadisçiler arasında mütevatir olarak kabul edilen bir hadisinde de açıklanmıştır. Hadisi Hazreti Peygamber'den rivayet eden Abdullah İbn Mes'ûd (ra) şöyle demiştir: Daima doğruyu söyleyen ve kendisine de daima doğrusu söylenmiş olan Resulullah (sas.) buyurdu ki: *"İçinizden biri, anasının karnında kırk gün içinde cemolunur (ve nutfe haline gelir). Sonra (bu nutfe), aynı süre içinde alak (hücre kümesi) haline gelir. Sonra aynı süre içinde (yani üçüncü kırk günde) mudğa (bir et parçası) olur. Bundan sonra (ki kırk günde) Allah (ana rahmine) bir melek gönderir. Bu melek (gelişmekte olan insan yavrusu hakkında) dört şeyi yazmakla emrolunmuştur: O yavrunun rızkı, eceli, şaki veya sa'îd olacağı..."*

İşte, gökleri ve yeri yaratan, gece ile gündüzü birbiri ardınca getiren, güneşi ve ayı emrine amade kılarak belli bir süreyi doldurmak üzere her ikisinin de akıp gitmesini sağlayan, insanı önce çamurdan, sonra ondan eşini meydana getirerek nesilleri bu eşlerden vareden, insanların Rabbi olan Allah'tır. Dünya ve Ahiret'in yegane hükümdarı O'dur ve O'ndan başka İlah yoktur. İşte gerçek bu olduğu halde, birtakım insanlar, nasıl Allah'ı bırakıp da başka İlahlar edinirler ve onlara ibadet ederler?

7 İşte, Allah'ın varlığını, birliğini ve hudutsuz kudretini açık açık ispat eden bu delillere rağmen, yine de küfrünüzde direnir ve bunları inkâr etmeye kalkışırsanız, şunu aklınızdan hiç çıkartmayın ki Allah, ne size ne de sizin ikrar ve itirafınıza muhtaçtır. O, her şeyden ve herkesten müstağnidir. Nitekim İbrahim suresinin 8. ayetinde de açıklandığı gibi, Musa da (as) da kavmine bu gerçeği tekrarlamış ve şöyle demiştir:*"Siz ve yeryüzündeki herkes, eğer küfrederseniz, şurası muhakkaktır ki Allah, her şeyden müstağnidir ve hamd edilmeye layıktır."*. Müslim (*Sahih*, IV. 1994) tarafından nakledilen uzunca bir hadis-i kudside de Resulullah (sas.), Rabbinden naklen şöyle buyurmuştur: *"...Ey kullarım! Sizin evveliniz, ahiriniz, insiniz ve cinniniz, hepiniz bir yere toplanıp benden isteseniz, ben de her insana istediğini versem, bu, benim mülkümden hiçbir şey eksitmez. Bu, ancak bir dikiş iğnesinin denize bir defa daldırılıp çıkarılması halinde denizden eksilteceği su gibidir..."*

Bir kimsenin imanı Allah'a fayda sağlamadığı gibi, küfrü de O'na zarar vermez. Bununla beraber O, kullarının küfretmelerinden hiç hoşlanmaz. Eğer Allah'ın nimetlerine karşı O'na şükrederseniz, bundan sizin için hoşnut olur ve size lütfunu daha da artırır. Zira dünyada ve Ahiret'te, mutluluğun yegane sebebi Allah Teâlâ'dır. Nitekim İbrahim suresinin 7. ayetinde, bu konuda şöyle buyurmuştur: *"Eğer şükrederseniz, (nimetimi) size daha da artıracağım; fakat küfrederseniz, şüphesiz azabım çok şiddetlidir."*.

Sorumluluk meselesine gelince, şunu da çok iyi biliniz ki hiç kimse, bir başkasının günahını yüklenmez. Herkes, sadece kendi amellerinden sorumludur. Ku'ran-ı Kerim'de beş ayrı yerde tekerrür eden bu ibarenin bir benzeri de Tûr suresinin 21. ayetindeki *"...Her kişi kazandığıyle tutulur."* ve Müddessir suresinin *"Her nefis, kendi kazancıyla tutulur."* mealindeki 38. ayetinde yer alan ibarelerdir.

İnsan, dünyada iken iyi veya kötü, hangi ameli işlemiş olursa olsun, neticede kıyamet günü gelince Rabbine döndürülecek, Rabbi de ona, dünyada işlediği iyi veya kötü amellerini haber verecektir. Zira O, kullarının dünyada iken ne yaptıklarını en iyi bildiği gibi, yapmamış olsalar bile, yapmak isteyip de kalplerinde gizlediklerini de bilir. Hiçbir şey O'na gizli değildir.

وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُوا إِلَيْهِ مِنْ
قَبْلُ وَجَعَلَ لِلَّهِ أَنْدَادًا لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِهِ ۚ قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا ۖ إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ ﴿٨﴾ أَمَّنْ هُوَ
قَانِتٌ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةَ رَبِّهِ ۗ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ
لَا يَعْلَمُونَ ۗ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٩﴾

[8] İnsana bir zarar dokunduğu zaman, Rabbine yönelerek O'na dua eder; sonra Rabbi ona, kendi katından bir nimet verince, önceden O'na yalvarmış olduğunu unutur ve Allah'ın yolundan saptırmak için O'na ortaklar koşar. (Ey Muhammed! Böylelerine) de ki: "İnkârınla biraz eğlen; fakat sen, muhakkak cehennem ehlindensin.".

[9] (Şimdi, böyle bir kimse mi daha iyidir,) yoksa gece saatlerini secde ederek ve ayakta durarak taat içinde geçiren, Ahiret'ten çekinen ve Rabbinin rahmetini bekleyen mi? De ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu"? Ancak akıl sahipleri öğüt alır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, müşriklerin, hiçbir delile dayanmaksızın Allah'ı bırakarak kendi icat ettikleri birtakım putlara ibadetlerindeki sapık mezheblerini beyan ile, asıl ibadet edilmeye layık yegane İlahın Allah olduğunu ve O'nun her şeyden müstağni olup, kullarının ibadetlerine de muhtaç olmadığını açıkladıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, ihtiyaç halinde Allah'a yönelerek O'na yalvarıp yakaran, refaha kavuşunca da bu yalvarışlarını unutan kafirlerle, gece ve gündüz Allah'a ibadet eden, Ahiret'ten korkan ve sadece Rablerinin rahmetini bekleyen müminler arasındaki farkı açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

8 İnsana bir zarar dokunduğu zaman, Rabbine yönelerek O'na dua eder; sonra Rabbi ona, kendi katından bir nimet verince, önceden O'na yalvarmış olduğunu unutur ve Allah'ın yolundan saptırmak için O'na ortaklar koşar. (Ey Muhammed! Böylelerine) de ki: "İnkârınla biraz eğlen; fakat sen, muhakkak cehennem ehlindensin.".

9 (Şimdi, böyle bir kimse mi daha iyidir,) yoksa gece saatlerini secde ederek ve ayakta durarak taat içinde geçiren, Ahiret'ten çekinen ve Rabbinin rahmetini bekleyen mi? De ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu"? Ancak akıl sahipleri öğüt alır.

8 Kafirlerin birbirine zıt davranışlarından biri de hiç şüphesiz, fakirlikte, hastalıkta, yahut korkulu anlarında Allah'a yalvarıp yakarmaları ve içinde bulundukları kötü durumdan kurtarılarak iyiliğe, refaha ve mutluluğa döndürülmelerini istemeleri, Allah'ın istedikleri bu iyiliği kendilerine vermesinden sonra da O'na yönelttikleri bu yalvarışlarını unutmaları ve hatta Allah'ı büsbütün akıllarından çıkarmalarıdır. Onlar, bu davranışlarıyla, hem kendilerini hem de diğer insanları Allah'ın tevhidinden ve İslam'dan, kısacası, O'nun hak olan yolundan saptırırlar. Allah Teâlâ, onların bu hallerini, Yunus suresinin 12. ayetinde de başka bir misalle açıklamış ve şöyle buyurmuştur: *"İnsana bir darlık gelince, ya yanı üzerinde yatarken, yahut otururken, yahutta ayakta olduğu halde bize, (bu darlığın kaldırılması için) yalvarıp yakarır. Biz darlığını giderince de başına gelen darlık yüzünden sanki bize hiç yalvarmamışa döner. İşte haddi aşanlara işlemiş oldukları şeyler, süslü ve cazip gösterilmiştir."*. İsra suresinin 67. ayeti de bu manada gelmiştir: *"Denizde başınıza bir felaket geldiği zaman, Allah'tan başka yalvardıklarınız kaybolur; fakat sizi karaya çıkarıp kurtarınca, yüz çevirirsiniz. Zâten insan çok nankördür."*.

Allah Teâlâ, kullarına ihsan ettiği nimetlerine, küfürle karşılık vererek nankörlük eden kimselerin hallerini açıkladıktan sonra, böylelerini uyarması için Peygamberi'ne hitap etmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Küfürleriyle nankörlük eden bu kimselere de ki: İşlediğiniz bu küfürle, az da olsa, biraz eğlenin bakalım. Ne kadar eğlenirseniz eğlenin, şunu da hiç aklınızdan çıkarmayın ki, dünya eğlencesi, yok denecek kadar azdır. Ahiret ise, ebedidir ve sonu hiç gelmeyecektir. İşte siz de bu küfrünüzle Ahiret'te cehennem ehlinden olacak ve orada ebediyyen kalacaksınız. Allah Teâlâ, İbrahim suresinin 28-30. ayetlerinde de bu manada şöyle buyurmuştur: *"Allah'ın nimetlerine şükrü nankörlükle değiştiren ve kavimlerini helak yurduna sokanları görmüyor musun? O yurt, varıp dayanacakları cehennemdir. Orası ne kötü bir yerdir. Yolundan saptırmak için Allah'a şirk koşmuşlardır. (Ey Muhammed! Onlara) de ki: Gönlünüzce yaşayın bakalım. Nasıl olsa varacağınız yer cehennemdir."*. Keza Allah Teâlâ'nın bu manadaki bir sözü de Lokmân suresinin 24. ayetidir. Bu ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Dünyada onları az bir süre faydalandırırız; sonra da ağır bir azaba onları mecbur bırakırız."*.

9 Allah Teâlâ, küfürleriyle nankörlük eden kafirlerin hallerini açıkladıktan sonra, bu ayetinde, gece ve gündüz Allah'a ibadet eden, Ahiret'ten korkan ve sadece Rablerinin rahmetini bekleyen

müminlerin hallerini açıklamış ve bu iki çeşit insan arasındaki farka işaret ederek bunlardan hangisinin daha iyi olduğunu sormuş, bu soruya cevap olarak da *"Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"* buyurmuştur. Hiç şüphesiz, ortaya konan sorunun cevabı çok açıktır. Allah'ın ayetlerini bilen ve onlardan vaaz ve öğüt alan bir kişi ile, bu ayetlerden habersiz kalan ve bunlardan herhangi birisini işittiği zaman da cehaleti ve inançsızlığı dolayısıyla onu alaylı bir dil ile reddeden kimsenin bir ve eşit olması mümkün müdür? Elbette mümkün değildir. Ancak aklı olan ve düşünmesini bilen kimseler öğüt alırlar ve aldıkları öğüt sayesinde Allah'ın doğru olan yolunu bulabilirler ve onunla hakka ulaşırlar. Doğru yoldan sapmış olanlar ise, düşünmesini bilmeyen akılsızlar olup, küfrün karanlığında kendilerini cehenneme götürecek olan bir yoldadırlar.

قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ ۚ لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ۗ وَاَرْضُ اللّٰهِ وَاسِعَةٌ ۗ اِنَّمَا
يُوَفَّى الصَّابِرُونَ اَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿١٠﴾ قُلْ اِنِّي اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ اللّٰهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ﴿١١﴾ وَاُمِرْتُ
لِاَنْ اَكُونَ اَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٢﴾ قُلْ اِنِّي اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٣﴾ قُلِ اللّٰهَ اَعْبُدُ
مُخْلِصًا لَهُ دِينِي ﴿١٤﴾ فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهِ ۗ قُلْ اِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا اَنْفُسَهُمْ وَاَهْلِيهِمْ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۗ اَلَا ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿١٥﴾ لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ذٰلِكَ
يُخَوِّفُ اللّٰهُ بِهِ عِبَادَهُ ۗ يَا عِبَادِ فَاتَّقُونِ ﴿١٦﴾ وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ اَنْ يَعْبُدُوهَا وَاَنَابُوا اِلَى اللّٰهِ
لَهُمُ الْبُشْرٰى ۚ فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿١٧﴾ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ اَحْسَنَهُ ۗ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ هَدٰيهُمُ اللّٰهُ
وَاُولٰٓئِكَ هُمْ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿١٨﴾ اَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ ۗ اَفَاَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِي النَّارِ ﴿١٩﴾ لٰكِنِ
الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِنْ فَوْقِهَا غُرَفٌ مَبْنِيَّةٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ ۗ وَعْدَ اللّٰهِ ۗ لَا يُخْلِفُ
اللّٰهُ الْمِيعَادَ ﴿٢٠﴾

[10] (Ey Muhammed!) De ki: "Ey iman eden kullarım! Rabbinizden sakının. Bu dünyada iyilik yapanlara iyilik vardır. Allah'ın arzı geniştir. Sabredenlere ecirleri hesapsız ödenecektir.".

[11] De ki: "Ben, dini Allah'a halis kılarak O'na ibadet etmekle emrolundum.".

[12] "Ve Müslümanların ilki olmakla da emrolundum.".

[13] Yine de ki: "Ben, Rabbime karşı geldiğim takdirde, büyük bir günün azabından elbette korkarım.".

[14] De ki: "Dinimi Allah'a halis kılarak O'na ibadet ederim.".

[15] "Siz de, O'ndan başka dilediğinize ibadet edin.". De ki: "Hüsrana uğrayanlar, kıyamet günü, kendilerini ve ailelerini hüsrana uğratanlardır. Bilesiniz ki işte apaçık hüsran budur.".

[16] Onların üstlerinde ateşten tabakalar vardır; altlarında da böyle tabakalar vardır. Allah, kullarını işte bununla korkutuyor. "Ey kullarım, benden korkun.".

17-18 Şeytana kulluk etmekten sakınanlara ve Allah'a yönelenlere müjde var. (Ey Muhammed!) Sözü dinleyip de en güzeline uyan kullarımı müjdele. Bunlar, Allah'ın kendilerine hidayet ettiği kimselerdir; akıl sahipleri de bunlardır.

19 (Ey Muhammed!) Hakkında azap sözü gerçekleşmiş olan kimseyi ateşten sen mi kurtaracaksın?

20 Fakat Rablerinden korkanlar için, cennette, (ağaçları) altından ırmaklar akan kat kat inşa edilmiş odalar vardır. Bu, Allah'ın bir vaadidir. Allah, vaadinden asla dönmez.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, ihtiyaç halinde Allah'a yönelerek O'na yalvarıp yakaran, refaha kavuşunca da bu yalvarışlarını unutan kafirlerle, gece ve gündüz Allah'a ibadet eden, Ahiret'ten korkan ve sadece Rablerinin rahmetini bekleyen müminlerin eşit olmadıkları gibi, bilenlerle bilmeyenlerin de bir ve eşit olmayacaklarını beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Peygamberi'ne, Allah'tan sakınmaları, taatte devamlı olmaları, şirkten ve riyadan uzak kalmak için dini Allah'a halis kılarak ibadet etmeleri, cehennem ateşine varıp dayanmamaları için kendilerini ve ailelerini hüsrana uğratmamaları hususunda müminlere nasihatta bulunmasını emretmiş, daha sonra da, putlara ibadet edenleri en şiddetli azap ile tehdit etmiş, şeytana kulluk ederek putlara ibadet etmekten ve her türlü şirkten sakınan müminleri de cennet nimetleriyle müjdelemiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

10 (Ey Muhammed!) De ki: "Ey iman eden kullarım! Rabbinizden sakının. Bu dünyada iyilik yapanlara iyilik vardır. Allah'ın arzı geniştir. Sabredenlere ecirleri hesapsız ödenecektir.".

11 De ki: "Ben, dini Allah'a halis kılarak O'na ibadet etmekle emrolundum.".

12 "Ve Müslümanların ilki olmakla da emrolundum.".

13 Yine de ki: "Ben, Rabbime karşı geldiğim takdirde, büyük bir günün azabından elbette korkarım.".

14 De ki: "Dinimi Allah'a halis kılarak O'na ibadet ederim.".

15 "Siz de O'ndan başka dilediğinize ibadet edin.". De ki: "Hüsrana uğrayanlar, kıyamet günü, kendilerini ve ailelerini hüsrana uğratanlardır. Bilesiniz ki, işte apaçık hüsran budur.".

16 Onların üstlerinde ateşten tabakalar vardır; altlarında da böyle tabakalar vardır. Allah, kullarını işte bununla korkutuyor. "Ey kullarım, benden korkun.".

10 Allah Teâlâ, Peygamberi'ne hitap ederek buyurmuştur ki: Ey Muhammed! De ki: Ey Allah'ı Rab, İslam'ı din olarak tanıyan ve buna iman eden kullarım! Allah'ın emirlerine uyarak, nehiylerinden sakınarak, taat ve ibadetine de devam ederek Allah'tan korkun. Zira bu dünyada iyilik yapan ve güzel ameller işleyenlere, hem dünyada, sağlık, sıhhat, yücelik ve hükümranlık gibi nimetler ve hem de Ahiret'te hudutsuz cennet nimetleri vardır. Eğer bulunduğunuz köy, kasaba veya şehirde, gönül rahatlığı içinde Allah'a taat ve ibadetinizi yapmanıza ve dinî vecibelerinizi îfa etmenize engel teşkil edecek birtakım şeyler varsa, bu görevleri daha rahat yapabileceğiniz başka yerlere de göç edebilirsiniz. Zira Allah'ın arzı çok geniştir. Nitekim Nisa suresinin 97. ayetinde de açıklandığı üzere, melekler, dinin gereklerini yerine getirmedikleri için nefislerine zulmeden kimselere bunun sebebini sordukları zaman, onlar, kafirler yüzünden bunu yapamadıklarını söyleyince, meleklerin onlara cevabı: *"...Allah'ın arzı geniş değilmiydi ki; oraya hicret etseydiniz?..."* olmuştur. Bu göç neticesinde, gerek evlerinden gerekse ailelerinden ayrı kalmaları ve yabancı bir

şehre gelmeleri sebebiyle birtakım sıkıntılara maruz kalır ve buna da sabrederlerse, Allah, sabırlarının mükafatını onlara cennette kat kat ödeyecektir.

Bu ayet-i kerimeden şu husus açıkça anlaşılmaktadır ki takva olmaksızın, mücerret iman ile Allah'ın emir ve nehiylerine göre amel etmek sahih bir iman için yeterli değildir. Nitekim Hazreti Peygamber'in kendilerine söylemekle emrolunduğu kimseler, iman eden kullar olarak tavsif edilmiş ve bunların, aynı zamanda Rablerinden ittika etmeleri, yani Allah'tan korkmaları, yahut takva sahibi olmaları istenmiştir. Zira bilinen bir gerçektir ki bazen bir kul, imanını yitirmeden de günah işleyebilmektedir. Oysa gerçek bir müminin vasfı, hiç günah işlememektir. Bu da ancak takva ile gerçekleşir.

11 Allah Teâlâ, müminlerin takvadan sonra sahip olmaları gereken diğer bir vasfı zikrederek bunun taat ve ibadette ihlas olduğunu açıklamış, Peygamberi'ne ve dolayısıyla bütün müminlere, dini Allah'a halis kılmalarını emretmiştir. Dinin Allah'a halis kılınması, taat ve ibadeti, şirkten ve riyadan uzak, sahih bir iman ile, yalnız Allah'a tahsis etmek manasındadır.

12 Allah Teâlâ'nın Peygamberi'ne, kullarına söylemesini emrettiği diğer bir husus da ümmeti içerisinde, atalarının müşrik dinine ilk defa karşı çıkan ve Allah'tan başka İlah olmadığı ve yalnız Allah'a ibadet edilmesi gerektiği esasına dayalı İslam'ın ilk ferdi olduğudur. Bu manada Hazreti Peygamber kavmine şöyle buyurmuştur: Ben, Allah'tan başka İlah tanımayan ve yalnız Allah'a ibadet eden Müslümanların ilkiyim.

13 Bu itibarla ben, Allah'ın tevhidine karşı çıkar ve Allah'tan başka birtakım putları İlah edinerek onlara ibadet etmeye kalkışırsam, kıyamet günü Rabbimin müşrikler için hazırladığı o büyük azaptan korkarım.

14 Onun içindir ki ben, dinimi Allah'a halis kılar, taat ve ibadetimi yalnız Allah'a tahsis ederim. Çünkü Allah bana, dini Allah'a halis kılmamı ve yanız kendisine ibadet etmemi emretmiştir.

15 Amma siz, eğer Allah'ı bırakarak kendi ellerinizle taştan veya çamurdan yaptığınız birtakım putları İlah edinip onlara ibadet etmek istiyorsanız, bu sizin bileceğiniz bir şey; ben, sizi zorla dîninizden veya şirkinizden uzaklaştırıp Allah'ın hak olan yoluna sokamam. Bilesiniz ki gerçek manada hüsrana uğrayanlar, kıyamet günü hem kendilerini hem de ailelerini hüsrana uğratanlardır ve işte asıl hüsran da budur.

16 Bunlar, cehenneme atıldıkları zaman, altlarından ve üstlerinden onları çepeçevre kuşatan, kat kat cehennem ateşi içinde kalırlar ve bu ateşin acısını çekerler. Â'râf suresinin 41. ayetinde de ifade edildiği gibi, *"Onlar için cehennemde (ateşten) bir döşek, üstlerinde de (ateşten) örtüler vardır. İşte biz, zalimleri böyle cezalandırırız."*. Keza bunların durumları, Ankebut suresinin 55. ayetinde de şöyle tasvir edilmiştir: *"O kıyamet günü azap, onları, üstlerinden ve ayaklarının altından örtecek ve Allah, onlara "Yaptıklarınızın karşılığını tadın." diyecektir."*. İşte Allah, kullarını, kıyamet günü cehenneme düştükleri takdirde, başlarına geleceği muhakkak olan böyle bir tehlikeyi haber vererek korkutuyor ve *"Ey kullarım, benden korkun."* buyuruyor. Ta ki onlar da dünyada iken bu gerçeği bilsinler ve kendilerini cehenneme düşürecek olan isyankar davranışlardan sakınsınlar ve kalplerinde sahih iman ve işledikleri salih amel ile, Allah'ın itaatkar kulları olarak hayatlarını sürdürsünler.

17-18 Şeytana kulluk etmekten sakınanlara ve Allah'a yönelenlere müjde var. (Ey Muhammed!) Sözü dinleyip de en güzeline uyan kullarımı müjdele. Bunlar, Allah'ın kendilerine hidayet ettiği kimselerdir; akıl sahipleri de bunlardır.

19 (Ey Muhammed!) Hakkında azap sözü gerçekleşmiş olan kimseyi ateşten sen mi kurtaracaksın?

20 Fakat Rablerinden korkanlar için, cennette, (ağaçları) altından ırmaklar akan kat kat inşa

edilmiş odalar vardır. Bu, Allah'ın bir vaadidir. Allah, vaadinden asla dönmez.

17 Allah Teâlâ, Allah'ı bırakarak birtakım putlara ibadet eden müşrikleri, kıyamet gününün cehennem ateşi ile tehdit ettikten sonra, şeytana kul olup birtakım putlara ibadet etmekten sakınan ve sadece Allah'a yönelen mümin kullarına olan vaadini hatırlatmış ve şöyle buyurmuştur: Putların ve şeytanların ibadetinden uzak kalarak sadece Allah'a yönelen ve yalnız O'na ibadet eden müminler için hudutsuz sevap ile büyük müjdeler vardır. O halde Ey Muhammed, o mümin kulları müjdele.

18 O müminler ki söz dinlerler ve sözlerin en güzeline de uyarlar. İşte bunlar, Allah'ın dosdoğru yola hidayet ettiği kimselerdir. Ve yine bunlar, iyiyi, doğruyu ve güzeli, kötüden, yanlıştan ve çirkinden ayırtetmesini bilen akıl sahibi müminlerdir. Ayet-i kerimede, müminlerin uydukları belirtilen sözlerin en güzelinden maksat, hiç şüphesiz, Allah Teâlâ'nın Peygamberi'ne vahiy yolu ile indirdiği Kur'an-ı Kerim'dir. Nitekim 23. ayette de Allah Teâlâ'nın, sözün en güzelini kitap olarak indirdiği haber verilmiş ve Allah'tan korkanların, ondan tüylerinin ürperdiği zikredilmiştir.

19 Bunların zıttı olan ve Allah'ı bırakarak birtakım putları kendilerine İlah edinerek onlara ibadet eden kimselere gelince, ey Muhammed, bu küfürleri dolayısıyla haklarında azap hükmü kesinleşmiş olan bu kimseleri ateşten sen mi kurtaracaksın? Hayır; sen onları Allah'ın hak olan yoluna hidayet edemezsin ve onları cehennem azabından kurtaramazsın. Çünkü onlar, kendi irade ve istekleriyle doğru yola girmemekte karar kılmışlar, Allah da onlar hakkında azap hükmünü vermiştir. Bu ayet-i kerimenin, Hazreti Peygamber için bir teselli gayesi taşıdığına şüphe yoktur. Zira o, kavminden istisnasız her ferdin iman etmiş ve Allah'ın dinine girmiş olmasını büyük bir arzu ile bekliyordu. Ancak bu beklediği tam olarak gerçekleşmemiş, kavminden pek çok kimse, kendisine muhalefet ederek müşrik dinini terketmemişti. Bu da, Hazreti Peygamber için büyük bir üzüntü kaynağı olmuştu. İşte Allah Teâlâ, bu ayetiyle Peygamberi'ne şu gerçeği açıkça beyan etmiştir ki: İman etmeyen ve şirklerinde direnen kimseler dalalet ehlidir; Peygamber de olsa hiç kimse, bunlara hidayet edemez. Bunlar, bu küfürleri dolayısıyla cehennem azabını hak etmişlerdir.

20 Allah Teâlâ, Peygamberi'ni tesellî ettikten sonra, tekrar takva sahibi müminlere dönerek onların güzel akibetlerini haber vermiş ve buyurmuştur ki: Allah'ın azabından korkarak O'nun emir ve nehiylerine uyan gerçek müminlere gelince, işte onlar için, kat kat inşa edilmiş köşklerde, gönüllere ferahlık veren süslü odalar hazırlanmıştır. Bu odaların altından suları tatlı ırmaklar akar. Bu, hiç şüphesiz, Allah'ın müttaki müminlere olan bir vaadidir. Bilinen bir gerçektir ki Allah, her ne vaatetmiş ise, o vaadini mutlaka yerine getirir. O, hiçbir vaadinden dönmez.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَذِكْرَىٰ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٢١﴾

[21] Görmüyor musun, Allah, gökten bir su indiriyor da onu yer içinde bir takım mecralara sokuyor; sonra o su ile, renkleri muhtelif nebat çıkarıyor; sonra da bu nebat kuruyor; nitekim sen onu sararmış görüyorsun. Sonra da onu bir çöpe çeviriyor. Şüphesiz bunda, akıl sahipleri için bir ibret vardır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, putlara ibadet edenleri en şiddetli azap ile tehdid ettikten, şeytana kulluk ederek putlara ibadet etmekten ve her türlü şirkten sakınan müminleri de cennet nimetleriyle müjdeleyerek cennete rağbeti artıracak şekilde onu vasfettikten sonra, yukarıdaki ayetinde, dünyayı bahis konusu etmiş ve insanların ona karşı aşırı derecedeki rağbetini kırmak için, yağmurun ardından yeşeren bitkilerin kısa bir süre sonra nasıl sararıp kuruduğunu tavsif ederek insan hayatının da bundan farklı olmadığını onun anlayışına bırakmıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[21] Görmüyor musun, Allah, gökten bir su indiriyor da onu yer içinde birtakım mecralara sokuyor; sonra o su ile, renkleri muhtelif nebat çıkarıyor; sonra da bu nebat kuruyor; nitekim sen onu sararmış görüyorsun. Sonra da onu bir çöpe çeviriyor. Şüphesiz bunda, akıl sahipleri için bir ibret vardır.

21 Allah Teâlâ, Peygamberi'ne ve diğer bütün insanlara hitap ederek buyurmuştur ki: Ey Muhammed ve ey insanlar! Allah'ın gökyüzünü kaplayan bulutlardan yağmur olarak yeryüzüne bir su indirip de onu toprak altında birtakım mecralara soktuğunu, daha sonra bu mecralarda toplanan suyun pınarlar halinde yeryüzüne fışkırıp toprağı suladığını ve sulanan topraktan da renkleri muhtelif bitkiler çıktığını hiç müşahade etmiyor musunuz? İşte bu bitkiler, bir süre yeryüzünde kaldıktan sonra sararmaya başlıyor; daha sonra kuruyup çöpe çevriliyor. İşte bunda, akıl sahiplerinin düşünüp ibret almaları gereken pek çok husus vardır. Her şeyden önce şunu çok iyi anlamalıdırlar ki bir damla su ile ana karnında teşekkül edip dünyaya gelen, gelişip büyüyen, sonra da bu dünyadan göçüp giden insanoğlunun dünya hayatı da topraktan çıkıp yeşeren, büyüyen ve sonra da sararıp kuruyan bitkiden farklı değildir. O halde insanın Ahiretini unutarak dünyadan hiç ayrılmayacakmış gibi büyük bir hırsla dünyaya veya dünya malına bağlanmasındaki sebep nedir? Bir gün, vakti saati gelince, büyük hırsla sarıldığı bu dünyayı ve aynı hırsla elinde topladığı bu malını terkedip gitmeyecek mi? İşte, insanın, kendisini düşünmese bile, çeşit çeşit renklerle yeryüzünü kaplayan, bir süre sonra da sararıp kuruyan bitkileri görüp düşünmesi ve kendi hayatının da onlardan farklı olmadığını bilerek ayağını denk atması gerekir.

أَفَمَنْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَىٰ نُورٍ مِنْ رَبِّهِ ۚ فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ ۚ أُولَٰئِكَ فِي
ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٢﴾ اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ ۖ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ
رَبَّهُمْ ۖ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا
لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٢٣﴾ أَفَمَنْ يَتَّقِي بِوَجْهِهِ سُوءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ
﴿٢٤﴾ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٥﴾ فَأَذَاقَهُمُ اللَّهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيَاةِ
الدُّنْيَا ۖ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

[22] Allah'ın, göğsünü İslam'a açtığı kimse, Rabbinden gelen bir nur üzerinde değil midir? Kalpleri, Allah'ın zikrine karşı katılaşmış olanlara yazıklar olsun. Bunlar, apaçık bir sapıklık içindedirler.

[23] Allah, sözün en güzelini, ayetleri güzellikte birbirine benzeyen ve mükerrer olarak gelen bir kitap şeklinde indirmiştir. Allah'tan korkanların ondan tüyleri ürperir. Sonra Allah'ın zikriyle derileri ve kalplerkalpleri sükuna kavuşur. İşte bu Kitap, Allah'ın rehberidir ve onunla dilediğine hidayet eder. Allah, kimi de sapıklıkta bırakırsa, artık onun için hiçbir yol gösteren bulunmaz.

[24] Kıyamet günü yüzünü en kötü azabtan koruyan kimse gibi midir, (iman edip de güven içinde olanlar)? İşte o gün zalimlere, "Dünyada iken kazanmış olduklarınızı şimdi tadın." denir.

[25] Onlardan öncekiler de yalanlamışlardı da, anlayamadıkları yerden bir azab kendilerine gelivermişti.

[26] Allah, onlara dünya hayatında rezilliği tattırmıştı. Halbuki Ahiret azabı, eğer bilmiş olsalar, çok daha büyüktür.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, insanların Allah'a itaat ederek Ahiret'e yönelmelerini, buna karşılık, dünyaya aşırı derecede bağlılıktan uzaklaşmalarını gerektirecek hususları beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, bunlardan faydalanmanın, ancak Allah'ın göğüsleri açıp kalpleri nurlandırmasıyla mümkün olabileceğini, aksi halde, O'nun sapıklıkta bıraktığı bir kimse için hiçbir hidayet edicinin bulunmadığını, cehennem ateşine atılan bir kimsenin Allah'a iman eden ve cennete giren kimse gibi olmadığını, Peygamberler'i yalanlayanlar için de hem dünyada hem de Ahiret'te şiddetli bir azabın bulunduğunu haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[22] Allah'ın, göğsünü İslam'a açtığı kimse, Rabbinden gelen bir nur üzerinde değil midir? Kalpleri, Allah'ın zikrine karşı katılaşmış olanlara yazıklar olsun. Bunlar, apaçık bir sapıklık içindedirler.

[23] Allah, sözün en güzelini, ayetleri güzellikte birbirine benzeyen ve mükerrer olarak gelen bir kitap şeklinde indirmiştir. Allah'tan korkanların ondan tüyleri ürperir. Sonra Allah'ın zikriyle derileri ve kalpleri sükuna kavuşur. İşte bu Kitap, Allah'ın rehberidir ve onunla dilediğine hidayet eder. Allah, kimi de sapıklıkta bırakırsa, artık onun için hiçbir yol gösteren bulunmaz.

[24] Kıyamet günü yüzünü en kötü azabtan koruyan kimse gibi midir, (iman edip de güven içinde olanlar)? İşte o gün zalimlere, "dünyada iken kazanmış olduklarınızı şimdi tadın." denir.

[25] Onlardan öncekiler de yalanlamışlardı da anlayamadıkları yerden bir azab kendilerine gelivermişti.

[26] Allah, onlara dünya hayatında rezilliği tattırmıştı. Halbuki Ahiret azabı, eğer bilmiş olsalar, çok daha büyüktür.

22 Allah'ın, kalbini İslam nuru ile aydınlattığı ve göğsünü İslam'a açarak hidayete erdirdiği bir kimse, bu hidayet sayesinde Rabbinden gelen bir basirete veya kalp gözüne ve her şeyi aydınlatan bir nura kavuşmuş ve bunlarla gerçek imanı ve Allah'ın hak yolunu bulmuş olur. İşte göğsü İslam'a açılmış ve kalbi Allah'ın nuru ile aydınlanmış olan böyle bir kimsenin, gaflet ve cehaleti dolayısıyla Allah'ın kalbini mühürlediği ve kaskatı kılıp da hidayetten mahrum ettiği kimse ile bir ve eşit olması mümkün müdür? Bu, bir bakıma, En'âm suresinin 122. ayetinde hali tasvir edilen kimseler gibidir. Bu ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Ölü iken dirilttiğimiz, insanlar arasında kendisiyle yürüyeceği bir nur verdiğimiz kimse, karanlıklar içinde kalıp ondan çıkamayan kimse gibi olur mu?..."* Kalpleri katılaşmış ve Allah'ın zikrinden bomboş kalmış olan kimseler, hiç şüphesiz,

büyük bir sapıklık içindedirler. Zira bilinen bir gerçektir ki, Ra'd suresinin 28. ayetinde de ifade edildiği gibi, *"Kalpler, ancak Allah'ın zikriyle mutmain olur."* ki bu, onların zikir sayesinde nûra, hidayete ve sükunete kavuşması demektir. Bunlardan mahrumiyet ise, Allah'ın zikrinden uzak kalmış olmanın bir neticesidir. Bu sebepledir ki Allah Teâlâ, Allah'ın zikrine karşı kalpleri katılaşmış olanların kötü akibetlerine, *böylelerinin vay haline*, veya *böylelerine yazıklar olsun* buyurarak işaret etmiştir ki bunlar, Allah'ın zikriyle kalplerini katılıktan kurtaramayan, O'nun azabından sakınmayan ve sahih imana ve hak olan İslam'ın yoluna girmeyen kimseler olup, en şiddetli azabı haketmişlerdir. Çünkü bunlar, apaçık bir sapıklık içindedirler. Tirmizî (*Sünen*, IV. 607)'nin İbn Ömer'den (ra) naklettiğine göre Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: *"Allah'ı zikretmeksizin sözü fazla uzatmayın. Zira Allah'ın zikrinin olmadığı söz, kalpleri katılaştırır. İnsanların Allah'tan en uzak kalanları da, katı kalblilerdir."*.

23 Allah Teâlâ, Allah'ın zikrinden uzak kalıp kalpleri katılaşmış kimselerin hallerini açıkladıktan sonra, göğüsleri açan ve kalplere yumuşaklık veren Kur'an-ı Kerim'i vasfetmiş ve şöyle buyurmuştur: Allah, içerisinde, insanlar için hayır, bereket, özel ve genel her çeşit faydayı ihtiva eden sözlerin en güzelini bir kitap olarak indirmiştir ki bu kitap, Kur'an-ı Kerim'dir. Onun sözleri veya ayetleri, fesahat ve belağat yönünden birbirine benzer ve zaman zaman da tekerrür eder. Rablerinden korkanlar, onun ayetlerini okudukları yahut dinledikleri zaman, derileri titrer; tüyleri ürperir. Sonra da Allah'ın zikriyle kalpleri ve derileri yumuşar ve sükuna kavuşur. İşte bu vasıflarıyla Kur'an, Allah'ın kendisiyle dilediği kimseleri hidayete erdirdiği bir rehberdir. Kim de fasık ve facir olarak Kur'an'dan yüz çevirirse, Allah da onu sapıklık içinde bırakır. Allah'ın sapıklıkta bıraktığı kimseleri ise, doğru yola hiç kimse yöneltemez.

24 Kıyâmet günü, uzuvları içinde kendisini cehennem ateşinden koruyacak yüzünden başka hiçbir uzuv bulamayan ve en değerli uzuv sayılan yüzü ile cehennemin en kötü azabından korunmaya çalışan kimse, dünyadaki sahih imanı ve salih ameli sayesinde Ahiret'e güven içinde intikal eden ve cennete yerleştiği için cehennem ateşinden uzak kalan kimse gibi olur mu? Kur'an-ı Kerim'de bu ifadenin başka benzerlerini de görmek mümkündür. Mesela Fussilet suresinin 40. ayetinde şöyle buyurulmuştur: *"...Kıyamet günü ateşe atılan mı daha hayırlıdır, yoksa güven içinde gelen mi?..."* Mülk suresinin 22. ayeti de şöyledir: *"Yüzüstü kapanarak yürüyen mi daha çok hidayete ermiştir; yoksa dosdoğru yolda dümdüz yürüyen mi"*? İşte Kamer suresinin 48. ayetinde de ifade edildiği gibi, *"Kıyamet günü yüzleri üstü cehenneme sürülecek ve cehennemin hararetini tadın, denilecek olan..."* bu zalimlerin Ahiret'teki bu akibetleri, dünyadaki küfürleriyle ve kötü amelleriyle elde ettikleri kazancın neticesinden başka bir şey değildir. Onlar, dünyadaki bu çirkin amellerinin karşılığını kıyamet günü mutlaka görecekler ve kendilerini bu akibetten kurtaracak hiçbir yardımcı da bulamayacaklardır.

25 Şurası bir gerçektir ki kıyamet günü bu azabı görecek olanlar, sadece Araplar arasından bütün insanlara uyarıcı olarak seçilip gönderilen son Peygamber Hazreti Muhammed (sas.)'i yalanlayan ve ona karşı çıkanlar değildir. Daha önce gelip geçmiş kavimler içerisinde de kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlayan, yurtlarından çıkaran ve hatta onları öldürenler bile vardı ve bunların çoğu, dünyadaki amellerinin cezasını, üzerlerine inen çeşitli felaketler veya musibetlerle helak olarak çekmişlerdi. Ahiret'te ise, onların, cehennemde çekecekleri çok daha büyük bir azap vardır ve bu azabı da mutlaka göreceklerdir.

26 Kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlayan kavimler, nereden geldiğini anlayamadıkları bir azap ile helak olurken, Allah onlara, zillet, rezillik ve rüsvaylığı da tattırmış ve bununla azabı daha da şiddetlendirmişti. Oysa bilinen bir gerçektir ki Ahiret azabı, dünyada onlara isabet eden azaptan çok daha büyük ve çok daha şiddetli idi.

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ
لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٢٨﴾ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَّجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِّرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ
مَثَلًا اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٩﴾ اِنَّكَ مَيِّتٌ وَاِنَّهُمْ مَيِّتُونَ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿٣١﴾

27-28 Biz bu Kur'an'da, insanlara, belki ibret alırlar hem de sakınırlar diye, hiçbir ihtilafı bulunmayan Arapça bir Kur'an olarak her çeşit misali vermişizdir.

29 Allah, üzerinde ihtilaflı ortakları bulunan bir adamla yalnız bir kişiye bağlı bir adamı misal olarak verir. Hiç bu iki adam bir olur mu? Hamd, Allah'a mahsustur; fakat çoğu bilmez.

30 (Ey Muhammed!) Elbet sen de öleceksin, onlar da ölecekler.

31 Sonra siz, kıyamet günü, Rabbinizin huzurunda muhakeme olunacaksınız.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Allah'ın sapıklıkta bıraktığı bir kimse için hiçbir hidayet edicinin bulunmadığını, cehennem ateşine atılan bir kimsenin, Allah'a iman eden ve cennete giren kimse ile bir ve eşit olmadığını, Peygamberler'i yalanlayanlar için de, hem dünyada hem de Ahiret'te şiddetli bir azabın bulunduğunu haber verdikten ve başta en güzel söz olarak vasıflandırdığı Kur'an-ı Kerim'in beş değişik sıfatını zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Kur'an'ın başka özelliklerini açıklamış ve onun, insanları korkutmak ve sakındırmak için çeşitli misaller veren, Arap diliyle indirilmiş, kıyamet gününe kadar okunacak bir Kitap olduğunu beyan etmiş, ayrıca Allah'tan başka İlah tanımayan bir mümin ile müşrik arasındaki farkı belirleyen ve müşriklerin dînindeki sapıklığa delalet eden bir misal zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

27-28 Biz bu Kur'an'da, insanlara, belki ibret alırlar, hem de sakınırlar diye, hiçbir ihtilâfı bulunmayan Arapça bir Kur'an olarak her çeşit misali vermişizdir.

29 Allah, üzerinde ihtilaflı ortakları bulunan bir adamla yalnız bir kişiye bağlı bir adamı misal olarak verir. Hiç bu iki adam bir olur mu? Hamd, Allah'a mahsustur; fakat çoğu bilmez.

30 (Ey Muhammed!) Elbet sen de öleceksin, onlar da ölecekler.

31 Sonra siz, kıyamet günü, Rabbinizin huzurunda muhakeme olunacaksınız.

27 Allah Teâlâ, bu ayetinde, Kur'an-ı Kerim'in önemli özelliklerinden birini ve indirilişindeki bir gayeyi açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Biz bu Kur'an'da, insanların, vaz-u nasihat veya öğüt alarak sapıklığa düşmemeleri ve dosdoğru yolu bulmaları için, geçmiş milletlerden, onların hayatlarından ve hayatın akışından çeşit çeşit misaller verdik. Şu var ki Kur'an-ı Kerim'de zikredilen bu misallerden faydalanmanın bir tek yolu vardır; o da her misali ait olduğu konu içerisinde değerlendirmek ve onunla kasdedilen manayı en iyi bir şekilde anlayabilmektir. Anlamadan okunup geçilen bir misal, ibret verici vasfını kaybeder ve hiç okunmamış gibi olur. Nitekim Allah Teâlâ, bu gerçeğe Ankebut suresinin 43. ayetinde de işaret etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Biz bu misalleri, insanlar için veriyoruz. Onları da ancak*

ilim sahibi olanlar anlayabilir.". Daha değişik bir ifadeyle misalleri anlayabilmenin yolu, aklı kullanarak üzerlerinde durup düşünmek ve onlardan ibret almasını bilmektir.

28 Allah Teâlâ, İnsanların ibret alarak doğru yolu bulmaları için, Kur'an'da çeşitli misaller verdiğini zikrettikten sonra, Kur'an'ı üç sıfatla vasfetmiştir ki bu sıfatlar, onun belli başlı özelliklerindendir:

1) Ona Kur'an adı verilmiştir. Bu ad, onun kıyamet gününe kadar okunacak bir kitap olduğuna delalet eder. Bu sebepledir ki Allah Teâlâ, Hıcr suresinin 9. ayetinde *"Kur'an'ı biz, evet biz indirdik; onu muhafaza edecek olan da elbette biziz."* buyurmuştur.

2) Kur'an, herkesin kolayca öğrenip okuyabilmesi ve okuduklarını anlayarak dosdoğru yolu bulabilmesi için, apaçık bir Arapça ve eşi bulunmaz bir fesahat ve belağatla indirilmiştir. Nitekim Allah Teâlâ, Yûsuf suresinin 2. ayetinde de bu hususu açıkça ifade etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Biz onu, iyice anlayasınız diye Arapça bir Kur'an olarak indirdik.".*

3) Kur'an ibarelerinde ihtilaf, tenakuz veya çelişki yoktur. Bu sebepledir ki, hiçbir insanoğlu, edebiyatta ne derece mahir olursa olsun, onun bir benzerini söylemeye kadir olamaz. Nitekim Allah Teâlâ da, İsra suresinin 88. ayetinde bu gerçeği şöyle açıklamıştır: *"...İnsanlar ve cinler, bu Kur'an'ın bir benzerini getirmek üzere biraraya gelseler, biribirlerine de yardım etseler, onun bir benzerini yine de getiremezler.".* Onun bir benzerini getirmeye kalkışsalar bile, getirdikleri o sözler, Allah Teâlâ'nın Nisa suresindeki *"...Eğer o, Allah'tan başka birisinden gelmiş olsaydı, onun içinde pek çok çelişki bulurlardı."* mealindeki ayetinde de ifade edildiği gibi, sadece çelişkilerle dolu bir söz kümesi olurdu. İşte Kur'an-ı Kerim'in bu üstün sıfatlarla eşsiz bir kitap oluşu, insanların, ondan vaz-u nasihat veya öğüt alarak ittika etmeleri, yani Allah'ın azabından korkmaları içindir. Dikkat edilecek olursa, bir evvelki ayet-i kerime *(le'allehum yetezekkerûn) "umulur ki vaz-u nasihat veya ibret alırlar."* ibaresiyle bittiği halde, bu ayet-i kerime *(le'allehum yettekûn) "umulur ki ittika ederler."* ibaresiyle sona ermiştir. Bu, iki ibare arasında ne derece dikkate değer bir incelik bulunduğunun apaçık bir göstergesidir. Zira *tezekkür,* yahut düşünüp taşınma ve sonra da ibret alma, insan için önce gelen bir davranıştır. *İttika* ise, insanın tezekkür edip gerçeği gördükten ve nasıl davranılması gerektiğini anladıktan sonra sahip olduğu sakınma duygusudur.

29 Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'i üstün sıfatlarıyla tavsif ettikten sonra, bu ayetinde, mümin muvahhid ile kafir müşriğin durumlarını bir misalle açıklamış ve misal olarak iki köleyi zikretmiştir. Kölelerden birisinin birden fazla efendisi vardır ve birbirleriyle zıtlaşan, çekişen ve hiç geçinemeyen bu efendilerin hepsi de o bir köleye ortaktır. Diğer kölenin ise, tek bir efendisi vardır. Bu iki kölenin efendileri karşısındaki durumları, şüphesiz, birbirine hiç benzemez. Zira birden fazla efendisi olan köle, efendilerinin farklı emirleri sebebiyle daima zor durumlara düşmektedir. Bir efendinin yap dediğini, diğer bir efendi yapma der; bir başka efendi ise, çek daha farklı bir emir verir ve köle, bu emir ve nehiyler karşısında ne yapacağını ve nasıl davranacağını bilemez. Bu ise, efendilerinin kendisine karşı kızgınlığına sebep olur ve her birinden ayrı ayrı azar işitir. Oysa bir efendisi olan kölenin durumu böyle değildir. O, efendisinin verdiği emirleri hemen yerine getirir ve rahata kavuşarak huzur duyar. İşte, Allah'tan başka birçok putları İlah edinen ve bu İlahlara ibadet eden müşriğin durumu ile, yalnız Allah'ı İlah bilen ve yalnız O'na ibadet eden müminin durumu, bu iki kölenin durumu gibidir. Birden fazla İlaha ibadet eden müşrik, hangi İlahı hangi davranışlarla daha çok hoşnut edeceğini bilmeksizin gelişi güzel ibadet ettiği halde, mümin, Rabbinin emir ve nehiylerini bilerek bunlara uyar O'nun rızasını kazanır. İşte aklı başında olan ve düşünerek ibret almasını bilen insanlara,

bu çeşit misallerle Allah'tan başka İlah olmadığını öğrettiği ve onları kendi hak yoluna yöneltiği için hamd Allah'a mahsustur ve yalnız O'na hamd edilir. Ne var ki insanların çoğu bu gerçeği bilmez ve Allah'tan başka İlahlar edinerek O'na şirk koşarlar.

30 Allah Teâlâ, insanların çoğunun gerçek karşısındaki cehaletini ve öğrenmek hususundaki isteksizliğini gözönünde bulundurarak hepsinin Allah'a döneceğini ve O'nun huzurunda toplanıp hesaba çekileceklerini haber vermiş ve onları ölümle tehdit ederek şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Sen, vakti saati gelince mutlaka öleceksin. Senin gibi diğer bütün insanlar da ölecekler ve dünyada yaşayan hiç kimse ölümden kaçıp kurtulamayacaktır. Bu, şüphesiz, Allah'ın değişmez bir kanunudur. Buhârî (*Sahih*, IV. 193-195)'nin Hazreti Aişe'den (r.ah.) naklettiğine göre, Hazreti Peygamber vefat ettiği zaman, bunun en büyük şaşkınlığı Ömer İbnu'l-Hattab (ra) üzerinde görülmüştü. Vefat haberi üzerine, halka hitap eden Hazreti Ömer, "Peygamber'in ölmediğini, Îsâ gibi, Allah tarafından semaya alındığını, bir gün dönüp öldüğünü iddia edenlerin el ve ayaklarını keseceğini" ileri sürmüştü. Hazreti Ömer'in ve diğer bazı Müslümanların bu ilk şaşkınlıkları ve Hazreti Peygamber'in ölümü üzerindeki şüpheleri, Hazreti Ebû Bekr'in yerinde müdahalesiyle hemen giderilmişti. Ebû Bekr (ra), halkı mescitte toplamış ve onlara şöyle hitap etmişti: "Her kim Muhammed'e ibadet ediyorsa, bilsin ki Muhammed (sas.) ölmüştür; her kim de Allah'a ibadet ediyorsa, O "Hayy" (diri)dır ve ölmez.". Ebû Bekr, bunları söyledikten sonra, yukarıdaki *"(Ey Muhammed!) Elbet sen de öleceksin, onlar da ölecekler."* ayetiyle, Âl-i İmrân suresinin *"Muhammed, Peygamber'den başka bir kimse değildir. Ondan önce de, şüphesiz, (başka) Peygamberler gelip geçmiştir. Öyleyse şimdi o, ölür veya öldürülürse, topuklarınız üzerinde (İslam'dan küfre) geri mi döneceksiniz? Topukları üzerinde kim böyle dönüş yaparsa, (bilsin ki) Allah'a hiçbir şeyle zarar veremiyecektir. Allah, şükredenleri mükafatlandıracaktır."* mealindeki 144. ayetini okumuş ve halk da ağlayarak dağılmıştır...

31 Allah Teâlâ, Bir insan olması itibariyle Hazreti Peygamber'in ve diğer bütün insanların ölüm vakitleri gelince hepsinin de öleceğini beyan ettikten sonra, kıyamet günü geldiğinde de bütün insanların yeniden dirileceklerini ve Allah'ın huzurunda toplanıp muhakeme olunacaklarını haber vermiştir. Bu muhakemede, dünyada iken müminlerle kafirler arasında cereyan eden çekişmeleri ve mücadeleleri de içine alacak ve herkese hakkı ödenecektir. Tirmizî (*Sünen*, V. 370) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, I. 165, 168) tarafından nakledilen bir hadise göre, *"(Ey Muhammed!) Elbet sen de öleceksin, onlar da ölecekler. Sonra siz, kıyamet günü, Rabbınızın huzurunda muhakeme olunacaksınız."* ayetleri nazil olduğu zaman, Zübeyr İbnu'l-Avvâm (ra): "Ya Resulallah! Dünyada iken aramızdaki şahsi günahlar da bizim üzerimize tekrarlanacak mı?" diye sormuştu da, Resulullah (sas.): "Evet; onlar şüphesiz size tekrarlanacaktır ki her hak sahibinin hakkı kendisine verilmiş olsun." buyurmuş, Zübeyr de: "Allah'a yemin olsun ki iş çok zor, demiştir.".

فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللّٰهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ اِذْ جَآءَهٗ اَلَيْسَ فِى جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكٰفِرِيْنَ ﴿٣٢﴾ وَالَّذِى
جَآءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهٖٓ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُوْنَ ﴿٣٣﴾ لَهُمْ مَّا يَشَآءُوْنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذٰلِكَ جَزٰٓؤُا الْمُحْسِنِيْنَ
﴿٣٤﴾ لِيُكَفِّرَ اللّٰهُ عَنْهُمْ اَسْوَاَ الَّذِى عَمِلُوْا وَيَجْزِيَهُمْ اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ الَّذِى كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٣٥﴾ اَلَيْسَ

اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ ۖ وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِن دُونِهِ ۚ وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٦﴾ وَمَن يَهْدِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن مُّضِلٍّ ۗ أَلَيْسَ اللَّهُ بِعَزِيزٍ ذِي انتِقَامٍ ﴿٣٧﴾

[32] Allah'a karşı yalan söyleyenden ve kendisine geldiğinde doğru olanı yalanlayandan daha zalim kim vardır? Cehennemde kafirler için bir mesken olmayacak mıdır?

[33] Doğruyu getirenler ve onu tasdik edenler, işte asıl Allah'tan sakınanlar bunlardır.

[34] Onlara, Rableri katında diledikleri her şey vardır. Bu, iyi davrananların mükafatıdır.

[35] Bu da, işlemiş oldukları en kötü amelin günahını Allah'ın örtmesi, işlemekte oldukları iyi amellerin en güzeliyle de onları mükafatlandırması içindir.

[36] Allah, kuluna kafi değil midir? (Ey Muhammed!) Onlar seni, Allah'tan başkasıyle korkutuyorlar. Allah, kimi saptırırsa, artık onu doğru yola getirecek hiç kimse bulunmaz.

[37] Allah, kime de hidayet etmişse, onu da saptıracak hiç kimse yoktur. Allah, daima galip, intikam sahibi değil mi?

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Kur'an'ın, insanları korkutmak ve sakındırmak için çeşitli misaller veren, Arap diliyle indirilmiş, kıyamet gününe kadar okunacak bir Kitap olduğunu beyan ettikten ve Allah'tan başka İlah tanımayan bir mümin ile Allah'a ortaklar koşan bir müşrik arasındaki farkı belirleyen bir misal ile müşriklerin dînlerindeki sapıklığı açıkladıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, onların daha kötü bir sapıklığını zikretmiş ve bunun, Allah'a çocuk isnat ederek ve O'nun ortakları bulunduğunu ileri sürerek O'na karşı yalan söylemeleri, apaçık ve kesin delillerle doğruluğu ispatlanmış olduğu halde Hazreti Peygamberi tekzip etmeleri olduğunu beyan etmiş, daha sonra kafirleri cehennem ateşiyle tehdit edip, Hazreti Peygamber'e ve ona tabi olan müminlere de, günahlarını örtüp sevaplarıyla mükafatlandıracağını vaadetmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[32] Allah'a karşı yalan söyleyenden ve kendisine geldiğinde doğru olanı yalanlayandan daha zalim kim vardır? Cehennemde kafirler için bir mesken olmayacak mıdır?

[33] Doğruyu getirenler ve onu tasdik edenler, işte asıl Allah'tan sakınanlar bunlardır.

[34] Onlara, Rableri katında diledikleri her şey vardır. Bu, iyi davrananların mükafatıdır.

[35] Bu da işlemiş oldukları en kötü amelin günahını Allah'ın örtmesi, işlemekte oldukları iyi amellerin en güzeliyle de onları mükafatlandırması içindir.

32 Müşrik kafirlerin en çirkin davranışlarından biri de Allah'a ve yalnız gerçekleri haber veren O'nun Peygamberi Muhammed (sas.)'e karşı apaçık yalan söylemeleridir. Şu bir gerçektir ki Allah'a karşı yalan söyleyenden daha zalim bir kimse asla bulunmaz. Bu müşriklerin iddialarına göre, Allah'ın bir çocuğu, yahut O'nun emrine ve nehyine tabi olmaksızın kendi başına emreden ve nehyeden, yahut haram veya helal kılan bir şerîki vardır. Keza bu müşrikler, Hazreti Peygamber'in insanları tevhide davetini, şerî farizaları ifa etmeleri hususundaki emirlerini, muharremattan nehiylerini ve öldükten sonra yeniden dirilme hususundaki haberlerini de yalanlamaktadır. Şimdi bu müşrikler, Allah'a ve O'nun Peygamberi'ne bu çeşit yalan ve iftiralarla isyân edeceklerdir de ge-

niş cehennem ateşinde, bu kafirler için sığınacakları hiçbir mekan bulunmayacak mı? Hayır; onlara, içinde ebediyyen kalıp küfürlerinin cezasını en ağır bir şekilde çekecekleri mekan elbette vardır.

33 Gerek Rabbinden hakkı getirip insanlara doğru bir şekilde tebliğ eden Peygamber (sas.) olsun gerekse onun getirdiklerini tasdik edip kabullenen ve her şeyi açık açık beyan eden Kur'an'ın Allah katından Peygamberi'ne indirilmiş bir Allah kelamı olduğuna inanan müminler olsun, işte gerçek manada Allah'tan sakınanlar bunlardır.

34 Rablerinden istedikleri her şey cennette onlara verilecek, diledikleri her şeyi önlerinde bulacaklardır. Çünkü bu, dünyada iken iyi olan ve amellerini en iyi bir şekilde ifa eden kullarına Allah'ın bir mükafatıdır. Nitekim Buhârî (*Sahih,* IV. 86; VI. 21; VIII. 197), Müslim (*Sahih,* IV. 2174, 2175) ve Tirmizî (*Sünen,* V. 346)'nin Ebû Hureyre (ra) tarikiyle naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: *Aziz ve Celil olan Allah buyurdu ki: Ben, salih kullarım için (cennette) hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşerin hatırına bile gelmeyen şeyler hazırladım."* Resulullah (sas.) bunu söyledikten sonra Secde suresinin *"Yaptıklarına mükafat olmak üzere hoşlarına gidecek nimetlerden kendileri için gizli tutulan şeyleri hiç kimse bilmez."* mealindeki 17. ayetini okudu.".

35 Allah Teâlâ'nın mümin kullarına bu vaadi, işledikleri bazı kötü amellerin günahlarını onların üzerinden kaldırmak ve onları en güzel amellerin sevâblarıyle de mükafatlandırmak içindir. Onların büyük de olsa bazı kötü amelleri bu şekilde bağışlanınca, işledikleri küçük amellerin bağışlanması elbette daha kolay olacaktır. Bununla ilgili olarak Allah Teâlâ, Ahkâf suresinin 16. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *" İşte bunlar, en doğru vaad olarak, yaptıklarını en güzel bir şekilde kendilerinden kabul ettiğimiz ve kötülüklerinden geçtiğimiz cennet ehli içindeki kimselerdir.".*

[36] Allah, kuluna kafi değil midir? (Ey Muhammed!) Onlar seni, Allah'tan başkasıyla korkutuyorlar. Allah, kimi saptırırsa, artık onu doğru yola getirecek hiç kimse bulunmaz.

[37] Allah, kime de hidayet etmişse, onu da saptıracak hiç kimse yoktur. Allah, daima galip, intikam sahibi değil mi?

36 Allah, şüphesiz, ne olursa olsun, dünyada mümin kullarını korkutabilecek her şeye karşı yeterlidir. Dilediği takdirde, onları korkutan bu şeylerin tehlikesinden veya başlarına getirebilecekleri çeşitli musibetlerden her an onları korumaya kadirdir. Ayet-i kerimedeki ibarenin "Kafi değil mi?" buyurularak soru şeklinde ifade edilmesi, Allah Teâlâ'nın kullarını çeşitli musibetlerden korumak hususundaki yeterliliğinin inkâr edilmesini red ile onun mübalağalı bir şekilde ispatı maksadına matuftur. Zira bilinen bir gerçektir ki Allah, kullarının açığa vursalar da vurmasalar da iman ve küfür ikilisinden hangisine daha yakın olduklarını ve kimin korunmaya daha çok muhtaç olup korunduğu veya terkedildiği takdirde bu ikiliden hangisine daha çok dalacağını çok iyi bilir ve bu ilminin gereğini ifa eder. Nitekim Ey Muhammed, müşrik kavmin, seni, sapıklıklarının bir neticesi olarak Allah'ı bırakıp kendilerine İlah edindikleri ve ibadet ettikleri putlarıyla tehdit edip korkutmaya çalışmaktadırlar. Onlar, Allah'tan başka her ne ile seni korkutmak isterlerse istesinler, sen sakın korkma. Zira onlar sana hiçbir şeyle zarar veremezler; Rabbin, onlara karşı seni korur; zaten onların kendilerine İlah edinip ibadet ettikleri putları, fayda ve zarar vermekten de acizdirler. Abdu'r-Razzak'ın Ma'mer'den naklettiğine göre, Kureyş müşrikleri, bir gün Hazreti Peygamber'e: "Eğer İlahlarımıza sövmekten vazgeçmezsen, onlar sana kötülükte bulunurlar ve seni deliye çevirirler." demişlerdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ *"...(Ey Muhammed!) Onlar seni, Allah'tan başkasıyla korkutuyorlar..."* ayetini indirmiştir.

Allah Teâlâ, müşriklerin tehditlerine karşı Peygamberi'ni korumak ve ona verebilecekleri her-

hangi bir zararı üzerinden defetmek hususunda ne derece yeterli olduğunu göstermek için, hudutsuz kudretini zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: Küfrü ve çeşitli kötülükleri sebebiyle sapıklıkta kalmayı hak etmiş ve bu sebeple Allah'ın sapıklıkta bırakmış olduğu kimseleri, artık hiç kimse sapıklıktan kurtaramaz; onları hak olan yola döndüremez.

37 İmanı ve güzel amelleri sebebiyle Allah'ın doğru yola, hak olan İslam'ın yoluna yönelttiği kimseleri de hiç kimse o yoldan saptıramaz; dalalete sevkedemez. Gerçek böyle olunca, Allah'ın hükümlerinde daima üstün gelmesini ve müşrik kafirlerden üzerlerine indirdiği çeşitli azap ile intikam almasını sağlayan bu hudutsuz kudretinden kim şüphe edebilir? Daima galip ve intikam sahibi olan O değil mi?

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ ۚ قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ إِنْ أَرَادَنِيَ
اللّٰهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ أَوْ أَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ ۚ قُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ ۖ عَلَيْهِ
يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٨﴾ قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ ۖ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ
يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٤٠﴾

[38] Onlara, "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan, muhakkak ki "Allah" diyeceklerdir. (Ey Muhammed! Onlara) de ki: "O halde bana söyler misiniz, Allah bana bir zarar vermek istese, sizin Allah'tan başka yalvardıklarınız, O'nun zararını benden giderebilirler mi? Yahut Allah bana bir rahmet murat etse, onlar O'nun rahmetini tutabilirler mi"? Ve yine de ki: "Allah bana yeter. Tevekkül edenler, yalnız O'na tevekkül ederler.".

[39] De ki: "Ey kavmim! Siz kendi yönünüzden yapacağınızı yapın. Şüphesiz ben de yapacağım. Yakında öğreneceksiniz.".

[40] "Bakalım kime kendisini rezil edecek bir azap gelecek ve kimin üzerine sürekli bir azap inecek.".

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Allah'a çocuk isnat ederek ve O'nun ortakları bulunduğunu ileri sürerek O'na karşı yalan ve iftiralarda bulunan, apaçık ve kesin delillerle doğruluğu ispatlanmış olduğu halde Hazreti Peygamber'i de tekzip eden müşrik kafirleri cehennem ateşiyle tehdit ettikten, Hazreti Peygamber'e ve ona tabi olan müminlere ise, günahlarını örtüp sevaplarıyla mükafatlandıracağını vadettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, iki asla dayanarak müşrik dinindeki sapıklığı bir defa daha gözler önünde sermiştir. Bu iki asıldan birincisi, müşriklerin kadir, âlim ve yaratıcı olan bir İlahın varlığını ikrar etmeleri, ikincisi de İlah edinip ibadet ettikleri putlarının şer ve hayır yönünden hiçbir kudrete sahip olmamalarıdır. İşte bu manada Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[38] Onlara, "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan, muhakkak ki "Allah" diyeceklerdir. (Ey Muhammed! Onlara) de ki: "O halde bana söyler misiniz, Allah bana bir zarar vermek istese, sizin Allah'tan başka yalvardıklarınız, O'nun zararını benden giderebilirler mi? Yahut Allah bana bir rahmet murat etse, onlar O'nun rahmetini tutabilirler mi"? Ve yine de ki: "Allah bana yeter. Tevekkül edenler, yalnız O'na tevekkül ederler.".

[39] De ki: "Ey kavmim! Siz kendi yönünüzden yapacağınızı yapın. Şüphesiz ben de yapacağım. Yakında öğreneceksiniz.".

[40] "Bakalım kime kendisini rezil edecek bir azap gelecek ve kimin üzerine sürekli bir azap inecek.".

38 Allah Teâlâ, bu ayetinde, müşriklerin bir ikrarını zikrederek vahdaniyyetinin en önemli delillerinden birini haber vermiştir. Müşriklere, gökleri ve yeri kim yarattı? diye sorulacak olsa, kendi elleriyle yapıp İlah edindikleri birtakım putlara ibadet etmelerine rağmen, yine de tereddüt etmeden "Allah" diye cevap verirler ve O yaratıcının Allah olduğunu ikrar ederler. Ne var ki onların, asıl yaratıcının Allah olduğunu itiraf etmelerine rağmen, hiçbir yaratma gücü olmayan, hiçbir fayda ve zararı da dokunmayan taş veya odundan yapılmış bir puta ibadet etmeyi ve asıl yaratıcıya onu ortak kılmayı akıllarının nasıl kabul ettiğini anlamak mümkün değildir. İşte bu manada Allah Teâlâ, Peygamberi'ne hitap ederek müşrik kavmine şöyle demesini emretmiştir: Madem ki siz, göklerin, yerin ve bunların arasında bulunan her şeyin Allah tarafından yaratıldığını itiraf ediyorsunuz, o halde bana söyler misiniz, Allah herhangi bir şekilde bana zarar vermek istese, sizin Allah'ı bırakarak ibadet ettiğiniz İlahlarınız, Allah'ın bana vereceği bu zarara karşı beni koruyabilirler mi? Yahut Allah'ın benim için murat ettiği herhangi bir rahmete, nimete veya iyiliğe engel olup beni bunlardan mahrum edebilirler mi? Hayır; siz de çok iyi biliyorsunuz ki kendilerine bile fayda veya zarar vermekten aciz olan İlahlarınız, bunların hiçbirini yapmaya kadir değillerdir. O halde akıllarınız, bu derece aciz olan putları İlah mertebesine yükseltip onlara ibadet etmenizi nasıl tecviz ediyor?

Ey Muhammed! Yine onlara de ki: Şunu da çok iyi bilmeniz gerekir ki benim için faydalı olacak işleri yapmamda, zararı dokunacak işlerden de sakınmamda Allah bana yeter. Çünkü bütün işlerimde ben, yalnız Allah'a güvenip dayanırım; zaten bir güvenceye muhtaç olanlar da yalnız Allah'a güvenip dayanırlar. Bu itibarla ben, sizin beni kendileriyle korkutmaya çalıştığınız putlarınızdan asla korkmam. Bu manadaki bir sözü de Hûd (as) kendi kavmine söylemişti. Allah Teâlâ, Hûd suresinin 54-56. ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"(Kavmi Hud'a şöyle demişti:)"Bazı İlahlarımızın seni çarpmış olduklarını söylemekten başka bir şey demeyiz.". Hûd da demişti ki: "Ben Allah'ı şahit tutarım ve siz de şahit olun ki ben, sizin Allah'a ortak koştuklarınızdan uzağım. Hem O'nu bırakıp da ortak koştuklarınızdan.. Öyleyse hep birden tuzak kurun, sonra da hiç bekletmeyin. Ben, benim ve sizin Rabbiniz olan Allah'a tevekkül ettim. Hiçbir canlı yoktur ki onun perçeminden tutacak olan O olmasın. Rabbim, hiç şüphesiz, doğru yol üzerindedir.".* Tirmizî (*Sünen*, IV. 667) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, I. 293, 303.307)'in naklettiklerine göre İbn Abbas (ra) şunları anlatmıştır: "Bir gün (hayvan sırtında) Nebi (sas.)'in arkasında idim. Bana buyurdu ki: *"Ey oğul! Sana bazı şeyler öğreteceğim. Allah'ın (emirlerini) koru ki Allah da seni korusun. Allah'ın (emirlerini) muhafaza et ki O'nu karşında bulasın. Bir şey istediğin zaman, Allah'tan iste. Birisine sığınıp yardımını dilediğin zaman, Allah'a sığın. Şunu bil ki bir millet, herhangi bir şeyle sana fayda sağlamak için biraraya gelse, Allah'ın senin için yazdığından başka bir şeyle fayda sağlayamaz; keza sana bir şekilde zarar vermek için biraraya gelmiş olsa, Allah'ın senin için yazdığından başka bir şeyle zarar veremez. Kalemler kaldırılmış, sahifeler kurumuştur..."*

39 Daha sonra Allah Teâlâ, Peygamberi'ne yaptığı bir hitapla müşrikleri tehdit etmiş ve buyurmuştur ki: Ey Muhammed! O müşriklere de ki: Ey kavmim! Siz, bana ve Peygamberliğime karşı olan düşmanlığınız neyi gerektiriyorsa ve içinizden ne yapmak geliyorsa, hiç tereddüt etmeden onu yapın. Ben de, şimdiye kadar olduğu gibi, kendi yolumda, insanları, Allah'ın varlığına ve birliğine davet etmeye ve dinini insanlar arasında yaymaya devam edeceğim. Çok yakın bir zaman içinde şunu siz de görüp öğreneceksiniz ki:

40 Kim Allah'a ve O'nun emir ve nehiylerine karşı gelir ve O'nun yolundan uzak kalırsa, üzerine, hem dünyada onu rezil ve rüsvay edecek hem de kıyamet günü, üzerinden hiç eksilmeyecek şiddetli bir azap inecektir.

إِنَّآ أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ ۖ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَلِنَفْسِهِ ۖ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۖ وَمَآ
أَنتَ عَلَيْهِم بِوَكِيلٍ ﴿٤١﴾ ٱللَّهُ يَتَوَفَّى ٱلْأَنفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَٱلَّتِى لَمْ تَمُتْ فِى مَنَامِهَا ۖ فَيُمْسِكُ ٱلَّتِى قَضَىٰ
عَلَيْهَا ٱلْمَوْتَ وَيُرْسِلُ ٱلْأُخْرَىٰٓ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾ أَمِ ٱتَّخَذُوا
مِن دُونِ ٱللَّهِ شُفَعَآءَ ۚ قُلْ أَوَلَوْ كَانُوا۟ لَا يَمْلِكُونَ شَيْـًٔا وَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٣﴾ قُل لِّلَّهِ ٱلشَّفَٰعَةُ جَمِيعًا ۖ لَّهُۥ مُلْكُ
ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٤٤﴾ وَإِذَا ذُكِرَ ٱللَّهُ وَحْدَهُ ٱشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِٱلْءَاخِرَةِ ۖ وَإِذَا ذُكِرَ ٱلَّذِينَ مِن دُونِهِۦٓ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٥﴾ قُلِ ٱللَّهُمَّ فَاطِرَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ
عَٰلِمَ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ أَنتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِى مَا كَانُوا۟ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ مَا فِى
ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُۥ مَعَهُۥ لَٱفْتَدَوْا۟ بِهِۦ مِن سُوٓءِ ٱلْعَذَابِ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ وَبَدَا لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا۟
يَحْتَسِبُونَ ﴿٤٧﴾ وَبَدَا لَهُمْ سَيِّـَٔاتُ مَا كَسَبُوا۟ وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا۟ بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٤٨﴾

41 (Ey Muhammed!) Kitab'ı sana, insanlar için hak ile indirdik. Buna göre, kim doğru yolu bulursa, kendi lehinedir. Kim de sapıtırsa, kendi aleyhinedir. Sen onlara vekil değilsin.

42 Allah, eceli gelenlerin ruhlarını ölümleri anında, eceli henüz gelmeyenlerin de uykularında alır. Haklarında ölüme hükmettiklerini tutar, diğerlerini ise, belli bir süreye kadar salıverir. Bunda düşünebilen kimseler için, muhakkak ibretler vardır.

43 Yoksa o müşrikler, Allah'tan başka şefaatçılar mı edindiler? (Ey Muhammed!) De ki: "Onlar hiçbir şeye sahip olmasalar ve hiç akıl edemeseler de mi şefaatçi olacaklar"?

44 De ki: "Şefaatin hepsi Allah'a mahsustur. Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. Sonra yine O'na döndürüleceksiniz.".

45 Allah'ın adı tek başına zikredildiği zaman, Ahiret'e iman etmeyenlerin kalpleri kinle dolar; fakat Allah'tan başkası, (yani putları) zikredildiği zaman da hemen neşelenirler.

46 (Ey Muhammed!) De ki: "Ey göklerin ve yerin hiç yoktan yaradanı, gaybın ve hazırın âlimi olan Allah'ım! İhtilafa düştükleri hususlarda kulların arasında sen hüküm verirsin.".

47 Yeryüzünde bulunan şeylerin hepsi ve onunla birlikte bir de o kadarı zalimlerin olsa, kıyamet günü en kötü azaba karşı onu fidye olarak verirlerdi. Zira onlara Allah katından hiç hesap etmemiş oldukları bir azap ortaya çıkmıştır.

48 Keza onlara, kazandıkları kötülükler de zahir olmuş ve alay etmiş oldukları azap, kendilerini çepeçevre kuşatmıştır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Allah'ın vahdaniyyetinin ve hudutsuz kudretinin delillerini beyan ile, müşrik dinindeki sapıklığı açıklayarak kavminin küfür üzerindeki direnişi yüzünden kendisini harap edecek derecede üzüntüye sokan Peygamberi'ni teselli ederek kalbinden korkuyu giderdikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde ona, sadece insanlara tebliğ etmesi için Kur'an'ı bir hak olarak indirdiğini, kim doğru yolu bulursa kendi lehine, kim de doğru yoldan saparsa kendi aleyhine olacağını, ecelleri gelen insanların ruhlarını kabzedenin Allah olduğunu ve Allah'tan başka şefaatçi bulunmadığını haber vererek hudutsuz kudretinin iki delilini zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

41 (Ey Muhammed!) Kitab'ı sana, insanlar için hak ile indirdik. Buna göre, kim doğru yolu bulursa, kendi lehinedir. Kim de sapıtırsa, kendi aleyhinedir. Sen onlara vekil değilsin.

42 Allah, eceli gelenlerin rûhlarını ölümleri anında, eceli henüz gelmeyenlerin de uykularında alır. Haklarında ölüme hükmettiklerini tutar, diğerlerini ise, belli bir süreye kadar salıverir. Bunda düşünebilen kimseler için, muhakkak ibretler vardır.

43 Yoksa o müşrikler, Allah'tan başka şefaatçiler mi edindiler? (Ey Muhammed!) De ki: "Onlar hiçbir şeye sahip olmasalar ve hiç akıl edemeseler de mi şefaatçi olacaklar"?

44 De ki: "Şefaatin hepsi Allah'a mahsustur. Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. Sonra yine O'na döndürüleceksiniz.".

41 Allah Teâlâ, Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e hitap ederek buyurmuştur ki: Ey Muhammed! İnsanları uyarman ve mükellef kılındıkları şeyleri onlara beyan etmen, onların da faydalanmaları ve hidayete ermeleri için, bu Kur'an-ı Kerim'i hak olarak sana biz indirdik. Binaenaleyh kim bu Kitap'tan azami derecede faydalanır ve hidayete ererse, bunun faydası kendisinedir. Kim de bu Kitab'ın gösterdiği yoldan saparsa, bunun vebali ve zararı da yine kendisine ait olacaktır. Onları hidayete erdirmek veya zorla imana sokmak senin görevin olmadığı gibi, ey Muhammed, onların sapıklıklarından da asla sen sorumlu değilsin. Ğâşiye suresinin *"Onlara öğüt ver. Zira sen ancak bir öğüt vericisin. Onların üzerinde bir zorlayıcı değilsin."* mealindeki 21-22., Ra'd suresinin *"...Sana düşen, sadece tebliğ etmektir; hesap ise, bize düşer."* mealindeki 40. ve Hûd suresinin *"...Sen, sadece bir uyarıcısın. Her şeye vekil olan ise, sadece Allah'tır."* mealindeki 12. ayetlerinde de açık açık beyan edildiği gibi, ey Muhammed, sen sadece sana düşen görevleri yap.

42 Allah Teâlâ, Kur'an karşısında Hazreti Peygamber'in görevlerini açıkladıktan sonra, hudutsuz kudretinin bir çeşidini ve insan vücudundaki tasarrufunu zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: Allah, eceli gelen ve dünya ile ilişkisi kesilecek olan insanın ruhunu kabzeder. Bu, o insan için ölüm demektir. Artık onun, dünyada bir daha ruhuna kavuşması ve yeniden hayata dönmesi mümkün değildir. Allah, ecelleri gelmediği halde insanların ruhlarını yine kabzeder; ancak bu, muvakkat bir zaman içindir ve ruhları kabzolunan insanlar, bu süre içerisinde dünya ile ilişkileri kesilmiş olsa bile, o sürenin tamam olmasından sonra, ruh, insana tekrar geri döner ve insan da günlük hayatına devam eder. Ruhun belirli bir süre için insan vücudundan kabzolunması, insanda görülen uyku halidir ki bu halin, muvakkat bir ölümden farkı yoktur. Nitekim Allah Teâlâ, En'âm suresinin 60-61. ayetlerinde, bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Geceleyin size ölüm (gibi uyku) veren O'dur; belli bir sürenin geçirilmesi için sizi yeniden dirilttiği gündüzün ne (işler) yaptığınızı bilir; yine dönüşünüz O'na olacak ve O, size (dünyada) ne iş yapmış olduğunuzu haber verecektir. Kulları üstünde mutlak galip O'dur. Size Hafaza (melekleri) gönderir; Nitekim birinize ölüm (vakti) geldiği zaman, elçilerimiz, hiçbir kusur işlemeden onu öldürür."*. Bu ayet mealinden de açık-

ça anlaşılacağı üzere, insan hayatında birisi küçük, diğeri büyük iki ölüm vardır: Küçük ölüm, genellikle geceleri insana verilen uykudur ki Allah, bu gecenin sabahında insanı yeniden diriltir ve gündüzün yapacağı işlere hazır hale getirir. Büyük olan ölüm ise, Allah'ın, ölüm melekleri vasıtasıyla eceli gelen insanın ruhunu kabzetmesi ve onun bu dünya ile ilişkisini kesmesi demektir ki artık onun tekrar dünya hayatına dönmesi mümkün değildir. Bazı yönlerden uykunun ölüme benzemesi ve onun küçük ölüm, diğerinin ise büyük ölüm sayılması sebebiyle, Hazreti Peygamber de gece yatarken tekrarladığı bir duasında bu gerçeğe açıklık getirmiş, Buhârî (*Sahih,* VIII. 169) ve Müslim (*Sahih,* IV. 2084) tarafından Ebû Hureyre'den (ra) nakledilen bir hadisinde şöyle buyurmuştur: *"İçinizden biri yatağına gireceği zaman, gömleğinin içiyle yatağını silksin; çünkü dünden beri orada ne olduğunu bilmez. Sonra sağ yanı üzerine yatıp şöyle dua etsin: Rabbim! Senin adınla yan tarafımı yatağa koydum ve yine seninle kaldırırım. Eğer canımı alırsan ona mağfiret et; yok eğer salıverecek olursan, onu, salih kullarını muhafaza ettiğin gibi muhafaza et."*.

İşte, birbirine benzeyen uyku ile ölüm arasındaki ince farkı gösteren bu ayetlerde, akılını kullanıp düşünmesini bilen insanlar için, Allah Teâlâ'nın hudutsuz kudretinin ve hikmetinin apaçık delilleri vardır. Bu deliller sayesindedir ki, aklı başında olan insan, işitmeyen, görmeyen ve konuşmayan birtakım cansız varlıkları İlah edinip onlara ibadet etmek yerine, kudret ve hikmet sahibi olan ve bütün kainatı hükmü altında tutan yegane İlaha ibadet edilmesi gerektiğini anlar ve yalnız O'na ibadet eder.

43 Allah Teâlâ, ruhlarını kabzetmek suretiyle insanlara hem ölüm hem de ölüm benzeri uyku veren hudutsuz kudretini beyan ettikten sonra, müşriklerin, hiçbir delile dayanmaksızın Allah'tan başka şefaatçiler edinmelerini zemmederek şöyle buyurmuştur: O müşrikler, Allah'ı bırakarak hiçbir duygu ve düşünceye sahip olmayan, görmeyen, konuşmayan ve duymayan, taştan, çamurdan veya ağaçtan yapılmış birtakım putları kendilerine Allah katında şefaatte bulunacak İlahlar mı edindiler? Ey Muhammed! Onlara de ki: Akıl ve düşünceden yoksun bu putları, kendinize nasıl şefaatçi ediniyorsunuz? Oysa onlar, şefaatin ne olduğuna akıl erdiremedikleri gibi, şefaatten de hiçbir şeye sahip değillerdir.

44 Şefaat, sadece Allah'ın hoşnut olduğu ve şefaatte bulunmasına izin verdiği kimselere mahsustur. Allah izin vermeden hiç kimse Allah katında şefaatte bulunamaz. Nitekim Allah Teâlâ, Enbiya suresinin 28. ayetinde *"...Rıza gösterdiği kimselerden başkasına şefaat edemezler..."* buyurduğu gibi, Bakara suresinin 255. ayetinde de *"... Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O'nun izni olmadan, O'nun yanında kim şefaat edebilir?.."* buyurmuştur. Göklerin ve yerin sahibi yalnız O olduğu gibi, tasarruf sahibi de O'ndan başkası değildir. Dolayısıyla kıyamet günü her şey ve herkes O'na döndürülecek ve hepsi hakkındaki hükmünü adaletiyle O verecektir.

[45] Allah'ın adı tek başına zikredildiği zaman, Ahiret'e iman etmeyenlerin kalpleri kinle dolar; fakat Allah'tan başkası, (yani putları) zikredildiği zaman da, hemen neşelenirler.

[46] (Ey Muhammed!) De ki: "Ey göklerin ve yerin hiç yoktan yaradanı, gaybın ve hazırın âlimi olan Allah'ım! İhtilâfa düştükleri hususlarda kulların arasında sen hüküm verirsin.".

[47] Yeryüzünde bulunan şeylerin hepsi ve onunla birlikle bir de o kadarı zalimlerin olsa, kıyamet günü en kötü azaba karşı onu fidye olarak verirlerdi. Zira onlara Allah katından hiç hesap etmemiş oldukları bir azap ortaya çıkmıştır.

[48] Keza onlara, kazandıkları kötülükler de zahir olmuş ve alay etmiş oldukları azap, kendilerini çepeçevre kuşatmıştır.

45 Allah Teâlâ, insanlara ölüm ve ölüme benzer

uyku veren hudutsuz kudretini beyan ile müşrikleri Allah'tan başka şefaatçiler edinmeleri dolayısıyla zemmettikten sonra, onların kötü hallerinden bir başkasını zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: Müşriklerin en büyük kötülüklerinden biri de onlara *"Allah'tan başka İlah yoktur."* denildiği zaman, Allah'a, Ahiret'e ve öldükten sonra yeniden dirilmeye inanmadıkları için, kalplerinin kin ve nefretle dolmasıdır. Allah Teâlâ, onların bu halini, Saffât suresinin 35-36. ayetlerinde de zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Kendilerine "Allah'tan başka İlah yoktur" denildiği zaman, büyüklük taslarlar ve derler ki: Biz, deli bir şair için İlahlarımızı mı terkedeceğiz"?* Fakat onlara, İlah edindikleri Lat, Uzza ve Menat gibi putlarından sözedildiği zaman da kalplerinde sevinç izleri belirir ve yüzleri güler. Bu da onların cehalet ve ahmaklıkların en açık delilidir.

46 Allah Teâlâ, müşriklerin şirke aşırı derecedeki bağlılıklarına karşılık tevhidden nefret etmelerini misalleriyle zikrettikten sonra, Peygamberi'ne, Rabbine iltica edip dua ve niyazda bulunmasını emretmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Rabbine dua ederek de ki: Ey göklerin ve yerin yaratıcısı olan, gizliyi de açığı da en iyi bilen Allahım! Kıyâmet günü bütün kullarını huzurunda toplar, dünyada iken aralarında çıkan ihtilaflar sebebiyle onları muhakeme ederek iyiler hakkında iyilikleriyle, kötüler hakkında da kötülükleriyle hüküm verir, haklı ile haksızı birbirinden ayırırsın.

Müslim (*Sahih,* I. 534)'in naklettiği bir habere göre Ebû Seleme şöyle demiştir: Ümmu'l-Mü'minin Hazreti Aişe'ye (r.ah.), Resulullah (sas.)'in gece namaza kalktığı zaman hangi iftitah duasıyla namaza başladığını sordum. Aişe (r.ah.) şöyle dedi: Resulullah (as), geceleyin namaza durduğunda şu iftitah duasını okurdu: *Ya Allah, Cebrail'in, Mîkâil'in ve İsrafil'in Rabbi olan Allahım! Göklerin ve yerin yaratıcısı olan, gaybı ve şehadeti bilen Allahım! Kullarının ihtilâf ettikleri şeylerde aralarında hüküm veren sensin. Üzerinde ihtilaf olunan hakka kendi izninle bana hidayet et. Dilediğini dosdoğru yola hidayet eden sensin.".*

Tirmizî (*Sünen,* V.542) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* I. 14) de Ebû Bekr es-Sıddık'tan (ra) buna benzer haberi nakletmişlerdir. Ebû bekr demiştir ki: "Resulullah (sas.), sabah, akşam ve gece yatağıma girdiğimde şöyle dememi emretti: *"Ey Allahım, göklerin ve yerin yaratıcısı, gaybın ve şehadetin âlimi olan Allahım! Sen, her şeyin Rabbi ve Melikisin. Senden başka İlah olmadığına, Muhammed'in senin kulun ve Resulün olduğuna şehadet ederim. Nefsimin şerrinden, şeytanın şerrinden, nefsime karşı bir kötülük işlemekten ve bir Müslümanı kötülüğe sürüklemekten sana sığınırım.".*

47 Daha sonra Allah Teâlâ, müşrikleri, küfür üzerindeki direnişleri yüzünden üç şeyle tehdit etmiş ve şöyle buyurmuştur: 1) İnsan için büyük değeri olan yeryüzündeki mal ve sair kıymetli eşyanın hepsi ve bir de o kadarı zalim müşriklerin olsaydı, kıyamet günü kendileri için hazırlanan en şiddetli azaptan kurtulmak için, hepsini de fidye olarak verirlerdi. Zira onlar, dünyada iken, dünyanın süs ve eğlencesine kendilerini o derece kaptırmışlardı ki Ahiret'e göçtükleri zaman, küfürleri yüzünden kendileri için böyle bir azabın hazırlanmış olacağını hiç akıllarına getirmemişler, yapılan bütün uyarıları da kulak ardı etmişlerdi. Zaten onlar, kıyamet gününe ve böyle bir günün akibetine de hiç inanmamışlardı. Ne var ki onlar, kıyamet günü başlarına gelecek o azabı gördükten sonra, dünyanın bütün mallarını fidye olarak vermeyi düşünseler de bu fidyenin zerresi bile onlardan kabul edilmeyecektir. Nitekim Allah Teâlâ, Âl-i İmran suresinin 91. ayetinde bu hususu açık bir şekilde beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Küfredenler ve kafir olarak ölenler, fidye olarak dünya dolusu altın verseler, hiçbirinden kabul edilmeyecektir. Onlar için elim bir azap vardır; hiçbir yardımcıları da bulunmayacaktır.".* 2) Onlar için dünyada yaptıkları kötülüklerin karşılığı olmak üzere, o kadar çok çeşitli azap hazırlanmıştır ki dünyada iken inanmadıkları ve her

fırsatta alaya aldıkları bu azap çeşitlerini, kıyamet günü karşılarında hemen görüvereceklerdir. Cehennemde kafirler için hazırlanan bu azabın çeşitleri, bir bakıma cennette müminler için hazırlanan mükafatın çeşitleri kadar çoktur. Nitekim Hazreti Peygamber'in, Buhârî (*Sahih,* IV. 86; VI. 21; VIII. 197) ve Müslim (*Sahih,* IV. 2174) tarafından da nakledilen bir kudsî hadisinde Allah Teâlâ, cennette müminler için hazırlanan bu mükafatları şöyle vasfetmiştir: *"Ben, salih kullarım için, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşerin hatırına bile getirmediği şeyler hazırladım."*. Bu ifade, azap çeşitleri için de kullanılacak olursa, denilebilir ki: Kıyâmet günü kafirler için, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşerin hatırına bile getirmediği çeşit çeşit azap vardır.

48 3) Kıyâmet günü, dünyada iken işlemiş oldukları kötülüklerin karşılığı o kafirlere hiç eksiksiz zahir olacak ve kendileri için hazırlanan, fakat dünyada iken hiç inanmayıp her fırsatta alaya aldıkları azap çeşitlerinin de kendilerini çepeçevre kuşatmış olduğunu hemen görüp anlayacaklardır.

فَإِذَا مَسَّ الْإِنسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ إِذَا خَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِّنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ ۚ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَٰكِنَّ
أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٩﴾ قَدْ قَالَهَا الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٥٠﴾ فَأَصَابَهُمْ
سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا ۚ وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَٰؤُلَاءِ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا ۚ وَمَا هُم بِمُعْجِزِينَ ﴿٥١﴾ أَوَلَمْ
يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾

[49] Ne gariptir ki insana bir zarar dokunduğu zaman, bize yalvarır; sonra ona kendi katımızdan bir nimet verdiğimiz zaman da "Bu, bana sadece bilgim sayesinde verildi." der. Hayır; o, bir imtihandır; fakat onların çoğu bilmezler.

[50] Gerçek şu ki bunları onlardan öncekiler de söylemişlerdi. Fakat kazanmış oldukları şey, onlara hiçbir fayda sağlamamıştı.

[51] Sonunda kazandıkları şeylerin kötülükleri de başlarına gelmişti. Bu müşriklerden zulmedenlerin başlarına da kazandıklarının kötülükleri gelecektir. Buna hiçbir surette engel olabilecek değillerdir.

[52] Hiç bilmiyorlar mı ki Allah, rızkını dilediğine yayar ve kısar. İşte bunda iman eden kimseler için muhakkak ki birtakım ibretler vardır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, müşriklerin, küfürlerinden kaynaklanan birtakım kötü davranışlarını haber verdikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, yine inançsızlığın farklı bir tezahürünü açıklamıştır ki bu da fakirlik, hastalık ve başa gelen herhangi bir sıkıntı gibi insanların maruz kalabilecekleri kötü haller karşısında, birtakım kimselerin, Allah'a sığınıp O'nun yardımını diledikleri halde, kendilerine çeşitli ve bol nimetlerle sağlık ve afiyetin ihsan edilmesi halinde, Allah'ı hiç hatırlamamaları, sahip oldukları mal, mülk ve ileri derecedeki refah ve saadetin ise, kendi akıl, irade ve gayretleri neticesinde elde ettiklerini ileri sürmeleridir. Oysa kendilerine ihsan edilen bütün bu nimetler yanında sahip oldukları refah ve saadet, hem inanç yönünden hem de Allah'a şükretmeleri yönünden denenip imtihan edilmeleri içindir. Allah Teâlâ, şunu da açıkça beyan etmiştir ki insanlara ihsan edilen rızkın veya çeşitli nimetlerin yegane

kaynağı, Allah'tan başkası değildir. Bu itibarla O, kullarından ister mümin olsun ister kafir olsun, dilediğine rızkını artırır, dilediğinden de eksiltir. Rızkın azlığının veya çokluğunun, kişinin cahil veya akıllı oluşuyla hiçbir ilgisi yoktur. Her şey, Allah'ın irade ve ihtiyarına bağlıdır. İşte bu manada Allah Teâlâ buyurmuştur ki:

[49] Ne gariptir ki insana bir zarar dokunduğu zaman, bize yalvarır; sonra ona kendi katımızdan bir nimet verdiğimiz zaman da "Bu, bana sadece bilgim sayesinde verildi." der. Hayır; o, bir imtihandır; fakat onların çoğu bilmezler.

[50] Gerçek şu ki bunları onlardan öncekiler de söylemişlerdi. Fakat kazanmış oldukları şey, onlara hiçbir fayda sağlamamıştı.

[51] Sonunda kazandıkları şeylerin kötülükleri de başlarına gelmişti. Bu müşriklerden zulmedenlerin başlarına da kazandıklarının kötülükleri gelecektir. Buna hiçbir surette engel olabilecek değillerdir.

[52] Hiç bilmiyorlar mı ki Allah, rızkını dilediğine yayar ve kısar. İşte bunda, iman eden kimseler için muhakkak ki birtakım ibretler vardır.

49 Allah Teâlâ bu ayetinde, genellikle inancı zayıf olan insanoğlunun, darlık ve sıkıntı anında hoş olmayan bir halini tavsif etmiş ve buyurmuştur ki: İnançsız insana bir darlık, hastalık veya herhangi bir sıkıntı isabet ettiği zaman, hemen Allah'a yönelir ve O'na dua ve niyazda bulunarak o kötü halin üzerinden kaldırılmasını ve rahata kavuşturulmasını ister. Eğer Allah ona, mal mülk, sağlık ve sıhhat verir, yahut mevki ve şöhretini artırırsa, hemen isyan bayrağını kaldırır ve: Ben, bütün bu malımı mülkümü kendi ilmim ve meharetimle, çalışarak ve kazanarak elde ettim. Sağlığıma da şu ilaçları kullanarak kavuştum, der. Aslında onun bu sözlerinde büyük bir çelişki vardır ve bu çelişki de inancının zayıflığından, yahutta yokluğundan kaynaklanmaktadır. Zira fakirlik, hastalık veya kendisini kuşatmış herhangi bir sıkıntı sebebiyle kıvranırken, kurtuluşu Allah'a sığınmakta görüyor, fakat Allah, kendisini sıkıntıdan kurtarıp ona bol nimet, sağlık ve saadet ihsan edince de O'na şükretmek yerine, bunu kendi ilminin ve maharetinin bir neticesi olarak yorumluyordu. Aslında bu, onun söylediği veya iddia ettiği gibi değildi. Nitekim Allah Teâlâ, onun böyle olmadığını *"Hayır; o, bir imtihandır;"* buyurarak açıkça beyan etmiş ve ona verilen nimetin, yahut sağlık ve afiyetin, bir imtihan vesilesi olduğunu bildirmiştir. Zira ona böyle bir nimetin verilmesi, onun bu nimete şükretmesini gerektirir. Eğer verilen bu nimet geri alınacak olur ve insan her şeyini kaybederse, bu da onun sabretmesini gerektirir. Ne var ki onların çoğu bu gerçeği bilmedikleri için, ileri geri söz söylerler ve çok defa da yanılırlar.

50 Aslında yalan yanlış bu çeşit sözler, daha önceki milletler tarafından da söylenmiş, fakat çokluğu ile övündükleri malları onlara hiçbir fayda sağlamamıştır. Nitekim Sebe suresinin 34-35. ayetlerinde de ifade edildiği gibi, bir ülkeye ne zaman bir uyarıcı gönderilmişse, oranın varlıklıları, hemen ona karşı çıkmışlar ve *"...Siz ne ile gönderilmişseniz, biz onu mutlaka inkâr edeceğiz" demişlerdir. Ve yine demişlerdir ki: "Biz, gerek mal yönünden gerekse evlat yönünden daha çoğuz.; bu itibarla azap görecek kimseler değiliz."*. Keza zenginliğiyle övünen Karun da bunlardan biri idi. Kasas suresinin 76-78. ayetlerinde de onun hakkında şu bilgiler verilmiştir: *"Karun, Musa kavminden idi; fakat onlara karşı azmıştı. Biz de ona öyle bir hazine vermiştik ki onun anahtarları, kuvvet sahibi kalabalık bir cemaate ağır gelirdi. Bir gün kavmi ona şöyle demişti: "Şımarma; Allah, şımaranları sevmez. Allah'ın sana verdiği şeylerde Ahiret yurdunu ara; dünyadaki nasibini de unutma. Allah'ın sana iyilik ettiği gibi sen de iyilik et. Yeryüzünde fesat peşinde koşma; Allah, fasitleri hiç sevmez.". Karun da demişti ki: "Bu hazine bana, bende olan bir ilme gö-*

re verilmiştir..." Görüldüğü gibi Karun, sahibi olduğu hazinenin kendisine Allah tarafından ihsan edildiğini söylemek yerine, zenginliğinin hikmetini kendi şahsında aramış ve bu hazinenin kendisine, kendisinde olan bir ilme göre verildiğini ileri sürmüştür.

51 Ne var ki bu hazine, kendisini dünyada helak olmaktan kurtaramamış, hem kendisi hem de hazinelerini sakladığı sarayı, yerin dibine geçirilerek helak olmuştur. Bu, şüphesiz, Karun ve benzerlerinin dünyada gördükleri bir azaptır. Ahiret'te ise, bu azabın daha şiddetlisini arkası hiç kesilmeksizin göreceklerdir. İşte bu, Allah'ı inkâr eden ve Peygamberi'ni yalanlayan Mekkeli müşrikler için de geçerli olan bir azaptır. Onlar da Karun ve küfürleri dolayısıyla helak olan diğer kavimler gibi iktisap ettikleri kötülüklerin cezasını çekecekler ve Allah'ın haklarında takdir ettiği bu cezaya hiçbir surette engel olamayacaklardır.

52 Bu müşrikler, kendilerine ihsan edilen nimetlerin bolluğu ile övünürken, bunun sadece Allah'ın takdîrine balı olduğunu ve O'nun, kullarından dilediğine rızkını artırıp dilediğinden de eksilttiğini hiç bilmiyorlar mı? Oysa herkesin bilmesi gereken bir gerçektir ki insanın Karun gibi mala mülke veya hazinelere sahip olması, onun aklına veya ilmine bağlı olan bir husus değildir. İnsan, ister akıllı olsun ister cahil olsun, ister mümin olsun ister kafir olsun, Allah, dilediğine mal mülk verir, onu insanların en zengini kılar; dilediğini de bir lokma ekmeğe muhtaç bırakır. İşte bunda, iman eden ve aklını kullanıp düşünmesini bilen insanların alacakları pek çok ibretler vardır.

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ اَسْرَفُوا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّٰهِ ۚ اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا ۚ اِنَّهُ
هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾ وَاَنِيبُوٓا اِلٰى رَبِّكُمْ وَاَسْلِمُوا لَهُ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ ﴿٥٤﴾
وَاتَّبِعُٓوا اَحْسَنَ مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٥٥﴾ اَنْ
تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتٰى عَلٰى مَا فَرَّطْتُ فِى جَنْۢبِ اللّٰهِ وَاِنْ كُنْتُ لَمِنَ السَّاخِرِينَ ﴿٥٦﴾ اَوْ تَقُولَ لَوْ اَنَّ اللّٰهَ
هَدٰىنِى لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٥٧﴾ اَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ اَنَّ لِى كَرَّةً فَاَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ
﴿٥٨﴾ بَلٰى قَدْ جَٓاءَتْكَ اٰيَاتِى فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٥٩﴾

[53] (Ey Muhammed!) De ki: "Ey kendilerine karşı günah işlemekte aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Zira Allah, bütün günahları bağışlar. O, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.".

[54] "Azap size gelmeden önce, Rabbinıza dönün ve O'na teslim olun; sonra yardım göremezsiniz.".

[55-58] "Azap, siz farkına varmadan ve size birdenbire gelmeden, kişi, Allah'a itaatte işlediğim kusurdan dolayı bana yazıklar olsun; gerçekten alay edenlerden idim; yahut, Allah bana hidayet etseydi, muhakkak sakınanlardan olurdum; yahutta azabı görünce, benim için dünyaya tekrar dönüş olsaydı da ben de iyilerden olsaydım, demeden önce, Rabbinizden size indirilen en güzel şeye uyun.".

[59] Evet, ey insanoğlu! Ayetlerim sana gelmişti de onları yalanlamış, büyüklük taslamış ve kafirlerden olmuştun.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, küfreden ve küfründe direnen kafir müşriklerin hallerini zikrederek onları çeşitli azap şekilleriyle tehdit ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, kafirlerin de Allah'a iman etmelerini ve sapıklığı bırakmalarını sağlamak için, mümin kulları hakkındaki rahmetinin ve ihsanının bolluğunu, tövbe ettikleri takdirde bütün günahlarının bağışlayıcısı olduğunu açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

53 (Ey Muhammed!) De ki: "Ey kendilerine karşı günah işlemekte aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Zira Allah, bütün günahları bağışlar. O, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.".

54 "Azap size gelmeden önce, Rabbinıza dönün ve O'na teslim olun; sonra yardım göremezsiniz.".

55-58 "Azap, siz farkına varmadan ve size birdenbire gelmeden, kişi, Allah'a itaatte işlediğim kusurdan dolayı bana yazıklar olsun; gerçekten alay edenlerden idim; yahut, Allah bana hidayet etseydi, muhakkak sakınanlardan olurdum; yahutta azabı görünce, benim için dünyaya tekrar dönüş olsaydı da ben de iyilerden olsaydım, demeden önce, Rabbinizden size indirilen en güzel şeye uyun.".

59 Evet, ey insanoğlu! Ayetlerim sana gelmişti de onları yalanlamış, büyüklük taslamış ve kafirlerden olmuştun.

53 Allah Teâlâ, Peygamberi'ne hitap ederek buyurmuştur ki: Ey Muhammed! De ki: Ey isyan edip günah işleyen ve işlediği günahlarda aşırı giden Allah'ın mümin kulları! Allah'ın günahlarınızı bağışlamasından ümidinizi kesmeyin. Zira Nisa suresinin *"Allah, kendisine şirk koşulmasını asla affetmez; bunun dışındaki (günah)leri ise, dilediği kimseler için bağışlar. Her kim Allah'a şirk koşarsa, çok büyük bir günah irtikap etmiş olur."* mealindeki 48. ayetinde de açıkça beyan ettiği gibi, Allah, mümin kullarının şirk dışında işlemiş oldukları bütün günahları dilediği kimseler için bağışlar; yalnız Allah'a şirk koşanlar, bu bağışlanmanın dışındadır.

Her şeyden önce şu hususu gözden uzak tutmamak gerekir ki ayet-i kerime ile hitap olunan insanlar, Allah'a, Peygamberleri'ne, Ahiret gününe ve o günün hesap ve cezasına inanan müminlerdir. Ayet-i kerimede yer alan *kullarım* tabiri, bunun en açık delilidir. Gerçek böyle olunca, günah işlesin veya işlemesin, mümin kulların en bariz vasıflarından birisi, her hususta Rabbine güvenip dayanmak ve her fırsatta tövbe ve istiğfar etmektir. İşte bu vasıfta olan bir müminin, bazen istemeyerek de olsa, günah işlemesi mümkündür ve hatta ayet-i kerimede de ifade edildiği gibi, onun günah işlemekte aşırı gitmesi de olağandır. İşte bu gibi durumları daima gözönünde bulunduran mümin kul, Rabbinin rahmet ve mağfiretine güvenerek tövbe ve istiğfarda bulunur. Çünkü şuna da inanır ki Allah, bütün günahları bağışlar. O, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir. Ancak şunu da aklından çıkarmaması gerekir ki Allah'ın bütün günahlar için çok bağışlayıcı ve çok merhametli olması ve mümin kulun buna inanması, o kul için çok günah işlemeye teşvik edici bir unsur olarak kabul edilmemeli ve nasıl olsa Allah beni bağışlar, diyerek her fırsatta günah işlemeye yönelmemelidir. Zira imanın veya mümin olmanın şartı, Allah'ın emirlerini yerine getirmek, nehyettiklerinden de titizlikle kaçınmaktır. İşte mümin kul, bu gerçeğe titizlikle uyduğu zaman, Allah, onun işlediği günahları dilerse affeder; dilerse, işlediği günahtan dolayı onu cezalandırır. Bu ceza bazen cehennem cezası da olabilir ve Allah Teâlâ onu, bir süre cehennemde tuttuktan sonra bağışlar ve oradan çıkararak cennetine sokar. Ancak yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Allah Teâlâ'nın hiç bağışlamadığı günah, Allah'tan başka birtakım putları İlah edinip onlara ibadet etmek, kısacası Allah'a şirk

koşmaktır. Şirkin bağışlanması ise, sadece iman edip tövbekar olmaktır.

Buhârî (*Sahih,* VI. 33) ve Müslim (*Sahih,* I. 113) tarafından nakledilen bir hadisten öğrendiğimize göre, İbn Abbas (ra) şunları anlatmıştır: Müşriklerden birtakım kimseler adam öldürmüşler ve bunda çok ileri gitmişler, zina etmişler ve bunda da çok ileri gitmişlerdi. Sonra bunlar Muhammed (sas.)'e geldiler ve şöyle dediler: Şüphesiz senin tebliğ edip insanları davet ettiğin İslam dini çok güzeldir. Bize, vaktiyle işlediğimiz bunca cinayetin bir keffareti bulunduğunu haber versen... İşte bunun üzerine Allah Teâlâ, Furkân suresinin *"(Rahman'ın kulları) Allah ile beraber başka bir İlaha yalvarmayanlar, hak yolla olmadıkça Allah'ın haram kıldığı nefsi öldürmeyenler ve zina etmeyenlerdir. Kim bunları yaparsa günahının cezasını bulur. Kıyâmet günü, onun azabı kat kat artırılır; orada, zelil olarak ebediyyen kalır. Ancak tövbe eden, iman eden ve iyi iş yapanlar başka. Allah, onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir."* mealindeki 68-70. ayetlerle, Zümer suresinin yukarıdaki *"(Ey Muhammed!) De ki: "Ey kendilerine karşı günah işlemekte aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Zira Allah, bütün günahları bağışlar. O, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir."* ayetlerini indirdi.".

54 Allah Teâlâ, kullarına, Allah'ın rahmetinden ümitlerini kesmemelerini, zira Allah'ın bütün günahların bağışlayıcısı olduğunu beyan ederek onlara rahmet ve mağfiret vadettikten sonra, mağfiretini başlıca iki şarta bağlamış ve azabtan kurtuluşun, ancak bu iki şartı yerine getirmekle mümkün olabileceğini haber vermiştir. Bu iki şarttan birincisi, Allah'a yönelip O'na teslim olmaktır ki böyle bir davranış, kulun, işlemiş olduğu günahların ağırlığından kurtulması için Rabbine tövbe etmesi manasındadır. Bunun içindir ki Allah Teâlâ, ayetinde kullarına, kendilerine azap gelmeden önce Rablerine dönüp O'na teslim olmalarını emretmiştir. *Azap gelmeden önce* ibaresindeki *azap* kelimesinden kastedilen mana, hiç şüphesiz, mümin kulun, herhangi bir şekilde işlemiş olduğu günahın sebep olacağı azaptır. Bu azap, kulun başına dünyada da gelebilir, Ahiret'e göçtükten sonra da gelebilir. Ancak bu azabın ansızın gelip çatmasından sonra, kulun yapabileceği hiçbir şey yoktur. İş işten geçmiş ve kul, işlediği günah yüzünden, onun cezasına çarptırılmıştır. Onun, bu cezayı çekerken herhangi bir yardım görmesi de mümkün değildir. O halde, günah işlemiş mümin kula düşen iş, hiç vakit kaybetmeden ve işlediği günahın azabını görmeden Allah'a yönelmek ve günahından dolayı tövbe etmektir.

55 Azabın ansızın gelmesinden önce, Allah'ın rahmet ve mağfiretine mazhar olup azaptan kurtulmanın ikinci şartı, Allah katından inen en güzel şeye, yani O'nun emir ve nehiylerini içinde toplayan Kur'an'a tabi olmak veya ona uymaktır. Bilinen bir gerçektir ki Kur'an-ı Kerim, Allah Teâlâ tarafından Hazreti Peygamber vasıtasıyla insanlara gönderilmiş bir kitaptır. İnsanlar bu Kitab'a uyarak Allah'ın helal kıldığını helal, haram kıldığını da haram saymakla mükelleftirler. Hiç kimse onun helalini haram, haramını da helal kılamaz. Bunu yaptığı takdirde günah işlemiş ve işlediği bu günahın azabını da haketmiş olur. O halde mümin kula düşen iş, azap gelmeden önce Kur'an'ın emir ve nehiylerine uymak, helalini helal, haramını da haram bilerek günah işlememektir. Aksi halde azab, günahkar kulun üzerine ansızın gelir ve geldiğinin farkına bile varmaz.

56 Mümin kulun, azap gelmeden önce Rabbine dönüp teslim olması ve Rabbinin indirdiği Kur'an'a uyması gerektiği gibi, Allah'a itaatta işlediği kusurdan dolayı, bana yazıklar olsun; dünyada iken imanda kusur etmiş, bizi doğru yola hidayet etmek için gönderilen Peygamber'e karşı geldiğim gibi, onun bize tebliğ ettiği Kur'an ayetlerini de eskilerin masalları diyerek alaya almıştım;

57 Yahut, ben böyle bir yola düşeceğime, Allah bana hidayet etseydi, muhakkak sakınanlardan olurdum;

58 Yahutta kıyamet günü işlediği günahların

cezasını çekmek üzere kendisi için hazırlanan azabı görünce, keşke dünyaya yeniden dönmem mümkün olsaydı da aklını başına almış insanlar gibi Allah'a iman ederek yalnız O'na ibadet eden ve hep iyi ameller işleyen bir kimse olarak Ahiret'e göçetseydim, diyerek pişmanlığını dile getirmeden önce Allah'a teslim olması ve O'nun indirdiği Kur'an'a uyması gerekir. Aksi halde son pişmanlık ona hiçbir fayda sağlamaz ve kendisi için hazırlanan azaptan hiçbir surette kurtulamayacağı gibi, kendisini kurtaracak bir yardımcı da bulamaz.

59 Zira o, Rabbinin ayetleri kendisine gelmiş ve apaçık delillerle bütün gerçekler gözleri önüne serilmiş olduğu halde, yine de büyüklük taslayarak onları alaya alan ve inkâr eden kafirlerden olmuştu.

وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللّٰهِ وُجُوهُهُمْ مُسْوَدَّةٌ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٦٠﴾ وَيُنَجِّي اللّٰهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ لَا يَمَسُّهُمُ السُّوءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦١﴾

[60] Kıyamet günü, Allah'a yalan söyleyenleri göreceksin; yüzleri kapkara kesilmiştir. Büyüklük taslayanlar için cehennemde bir mesken olmayacak mı?

[61] Allah, (şirkten ve günahtan) sakınanları, umduklarına kavuşmadaki başarılarıyla cehennemden kurtaracaktır. Onlara hiçbir kötülük dokunmayacak, mahzun da olmayacaklardır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, müşrikleri çeşitli azap şekilleriyle tehdit ettikten ve imana teşvik ederek onların da iman etmelerini sağlamak için, müminler hakkındaki rahmetinin genişliğini ve onlara olan ihsanının bolluğunu zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, vaidinin ve vaadinin başka bir çeşidini zikretmiş, yalancılarla Allah'tan sakınanların hallerini, yalancıların yüzlerinin kapkara kesileceğini, müttakilerin ise, beyazlaşacağını beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[60] Kıyamet günü, Allah'a yalan söyleyenleri göreceksin; yüzleri kapkara kesilmiştir. Büyüklük taslayanlar için cehennemde bir mesken olmayacak mı?

[61] Allah, (şirkten ve günahtan) sakınanları, umduklarına kavuşmadaki başarılarıyla cehennemden kurtaracaktır. Onlara hiçbir kötülük dokunmayacak, mahzun da olmayacaklardır.

60 Ey Muhammed! Birtakım putları İlah edinerek onlara ibadet eden, sonra da bu putların, kendilerini Allah'a yaklaştıracaklarını ve Allah katında şefaatçi olacaklarını ileri süren, Allah'a oğullar ve ortaklar isnat eden ve böylece pek çok yalan ve iftirada bulunan o müşriklerin hallerini kıyamet günü bir görsen: Allah'a isnat ettikleri bu yalan ve iftiralar dolayısıyla onlar için hazırlanan azabın büyüklüğünü görüp de anlayınca, yüzleri kapkara kesilecektir. İşte, büyüklük taslayarak Allah'a itaat etmekten ve O'nun hak olan yoluna tabi olmaktan yüz çeviren o kafirler için cehennemde bir mesken olmaz olur mu? Tirmizî (*Sünen,* IV. 655) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* III. 179)'in Abdullah İbn Amr İbni'l-Âs'tan (ra) naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) da şöyle buyurmuştur: *"Büyüklük taslayanlar, kıyamet günü zilletle çepeçevre kuşatılmış oldukları halde, insan suretinde zerreler gibi haşrolunacaklardır. Cehennemde, Bûlus denilen en yoğun ateşin içindeki bir zindana sürülecekler ve orada kendilerine cehennem ehlinin irin balçığından bir de içecek sunulacaktır."*.

61 Allah, şirkten ve günah işlemekten sakınan

mümin kullarını ise, işledikleri salih ameller sayesinde cehennem azabından kurtaracaktır. Onlar, her çeşit korkudan emin ve bütün üzüntülerden uzak bir şekilde, cennetin hudutsuz nimetlerinden diledikleri gibi faydalanacaklardır.

اَللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ ۖ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿٦٢﴾ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۗ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ
اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦٣﴾ قُلْ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَاْمُرُوٓنِّٓى اَعْبُدُ اَيُّهَا الْجَاهِلُونَ ﴿٦٤﴾ وَلَقَدْ اُوحِىَ اِلَيْكَ
وَاِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ ۚ لَئِنْ اَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٥﴾ بَلِ اللّٰهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ
الشَّاكِرِينَ ﴿٦٦﴾ وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖ ۖ وَالْاَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَالسَّمٰوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ
بِيَمِينِهٖ ۚ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٧﴾

62 Allah, her şeyin yaratıcısıdır; O, her şeye vekildir.

63 Göklerin ve yerin anahtarları O'na aittir. Allah'ın ayetlerini inkâr edenler, işte asıl hüsrana uğrayacak olanlar bunlardır.

64 (Ey Muhammed!) De ki: "Allah'tan başkasına mı ibadet etmemi bana emrediyorsunuz, ey cahiller"?

65 Gerçektir ki sana da senden öncekilere de vahyolunmuştur: "Eğer Allah'a şirk koşarsan, muhakkak bütün amelin boşa gider ve hüsrana uğrayanlardan olursun.".

66 Bu itibarla yalnız Allah'a ibadet et ve şükredenlerden ol.

67 Allah'ı gerektiği gibi takdir edememişlerdir. Kıyâmet günü, yeryüzü bütünüyle O'nun kabzasında, gökler de elinde dürülmüş olacaktır. Allah, onların şirk koştukları şeylerden münezzehtir ve çok yücedir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Allah'a, Peygamberi'ne ve Ahiret gününe iman etmiş müminlere vaadini, çeşitli yalanlarla Allah'ı inkâr edip O'na ortaklar icat eden müşriklere ise, cehennem azabıyla vaidini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, uluhiyyetin ve tevhidin delillerini zikretmiş, bu arada müşriklerin kendi putlarına ibadet etmesi için Hazreti Peygamber'e yaptıkları baskılara işaret ederek, Allah'ın daha önce gelip geçmiş bütün Peygamberler'e, Allah'tan başka hiçbir İlaha ibadet etmemelerini ve O'na şirk koşmamalarını, aksi halde bütün amellerinin heba olup gideceğini ve hüsrana uğrayacaklarını vahyettiğini beyan ile bu müşriklerin, Allah'ı gerektiği şekilde takdir edemediklerini haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

62 Allah, her şeyin yaratıcısıdır; O, her şeye vekildir.

63 Göklerin ve yerin anahtarları O'na aittir. Allah'ın ayetlerini inkâr edenler, işte asıl hüsrana uğrayacak olanlar bunlardır.

64 (Ey Muhammed!) De ki: "Allah'tan başkasına mı ibadet etmemi bana emrediyorsunuz, ey cahiller"?

65 Gerçektir ki sana da senden öncekilere de vahyolunmuştur: "Eğer Allah'a şirk koşar-

san, muhakkak bütün amelin boşa gider ve hüsrana uğrayanlardan olursun.".

[66] Bu itibarla yalnız Allah'a ibadet et ve şükredenlerden ol.

[67] Allah'ı gerektiği gibi takdir edememişlerdir. Kıyâmet günü, yeryüzü bütünüyle O'nun kabzasında, gökler de elinde dürülmüş olacaktır. Allah, onların şirk koştukları şeylerden münezzehtir ve çok yücedir.

62 Hiç şüphe yoktur ki Allah, göklerde ve yerde bulunan her şeyin Rabbi, sahibi ve yegane mutasarrıfıdır; çünkü her ne varsa onların hepsini hiç yoktan icat edip yaratan yalnız O'dur. Bu sebeple bütün varlıkların idaresi ve muhafazası O'nun gözetimi altındadır. Her şey ve herkes O'na muhtaçtır; O ise, her şeyden ve herkesten müstağnidir.

63 Keza göklerin ve yerin sahibi, maliki ve muhafızı da O'dur. Bu, tıpkı bir hazinenin anahtarlarını elinde bulunduran kimsenin, o hazinenin sahibi olduğu inancını verdiği gibi, ayet-i kerimede de göklerin ve yerin anahtarlarının O'na ait olduğu beyan edilmiştir ki bu da, gökleri ve yeri her haliyle idare edip muhafaza altında bulunduranın Allah Teâlâ olduğunun apaçık delilini teşkil eder. İşte bütün bunlar, Allah'tan başka İlah olmadığının, asıl ibadet edilmeye layık İlahın da yalnız O olduğunun birer delilidir. Gerçek böyle olduğu halde, Allah'ın varlığına ve birliğine delalet eden gerek Kur'an'daki ayetleri ve gerekse âlemdeki bütün bu delilleri inkâr eden ve Allah'ı bırakarak birtakım putları İlah edinerek onlara ibadet eden kafirler, işte asıl hüsrana uğrayacak ve cehennem ateşinde bunun acısını çekecek olanlar bunlardır.

64 O halde ey Muhammed! Sen, Allah'ı bırakarak putları İlah edinen ve onlara ibadet eden, sonra seni de kendi putlarına ibadet etmeye zorlayan bu kafirleri bir daha uyar ve onlara de ki: Şimdi siz, benim de sizin yaptığınız gibi, şu âlemde var olan her şeyin apaçık delalet ettiği gibi, kendisinden başka İlah olmayan Allah'ı bırakarak sizin kendi ellerinizle yaptığınız işitmeyen, konuşmayan ve her şeyden aciz olan putlarınıza mı ibadet etmemi istiyorsunuz?

Müfessirlerin naklettiklerine göre İbn Abbâs, ayet-i kerimenin nüzul sebebi olarak şunları anlatmıştır: Müşrikler, cehaletleri sebebiyle Resulullah (sas.)'i kendi İlahlarının ibadetine davet etmişlerdi. Eğer o, onların bu davetine icabet edecek olursa, onlar da onunla birlikte onun İlahına ibadet etmeye söz vermişlerdi. İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ *"(Ey Muhammed!) De ki: "Allah'tan başkasına mı ibadet etmemi bana emrediyorsunuz, ey cahiller?"* ayetini indirmiştir.

65 Ey Muhammed! Müşrikler, sana Allah'ı bırakarak kendi İlahlarına ibadet etmeni emrediyorlar. Oysa sana ve senden önceki Peygamberler'e vahyolunmuştur ki: İbadet olunmaya layık yegane İlah, Allah'tır; O'ndan başka İlah yoktur; O'nun şeriki de yoktur. Binaenaleyh eğer Allah'ı bırakıp da birtakım uydurma İlahlara ibadet eder ve böylece Allah'a şirk koşacak olursan, bütün amellerini heba etmiş ve nefsini hüsrana uğratmış olursun. Bu ayet-i kerimeden şu gerçek açıkça anlaşılmış olmaktadır ki eğer bir Peygamber, Allah'a şirk koşmakla bütün amellerini heba etmiş ve nefsini hüsrana uğratmış olursa, Peygamber dışındaki kimseler Allah'a şirk koştukları takdirde, amellerini bitarîkı'l-evlâ hebâ etmiş olurlar.

66 İşte bu sebepledir ki Allah Teâlâ, Peygamberi'ni ve dolayısıyla bütün insanları, Allah'a şirk koşmaktan nehyetmiş ve yalnız Allah'a ibadet etmelerini emrederek şöyle buyurmuştur: Amellerinin heba olmaması ve nefsinin hüsrana uğramaması için ibadeti yalnız Allah'a hâs kıl ve kendisinden başka İlah olmayan, hiçbir şeriki de bulunmayan Allah'a ibadet et. O'nunla birlikte O'ndan başkasına da ibadet etme. Ayrıca seni imana hidayet edip sapık yollara düşürmediği ve hak yol üzerinde daim eylediği için de, O'na şükredenlerden ol.

67 Müşriklerin Hazreti Peygamber'i, kendi İlahla-

rına ibadet etmeye zorlamaları üzerine, Allah Teâlâ Peygamberi'ni uyarmış ve hem ona hem de kendisinden önce gelip geçmiş bütün Peygamberler'e, Allah'tan başka İlah olmadığını, hiçbir şeriki de bulunmadığını, dolayısıyla yalnız Allah'a ibadet etmesi gerektiğini, bununla beraber eğer müşriklerin sözlerine kanıp başka bir İlaha ibadet eder ve Allah'a şirk koşarsa, bütün amellerini heba etmiş ve hüsrana uğramış olacağını hatırlattıktan sonra, müşriklerin, Allah'ı bırakarak hiçbir gücü bulunmayan, işitmeyen ve konuşmayan, taştan veya çamurdan yapılmış birtakım putları İlah edinip onlara ibadet etmelerini koyu bir cehalet örneği olarak beyan etmiş, bu beyanı teyit etmek maksadıyla da, onların, Allah'ı hakkıyla takdir ve tazim edemediklerini haber vermiştir. Oysa Allah, en yücedir ve O'ndan daha yücesi yoktur. Gökler ve yer, bütünüyle O'nun mülküdür ve tasarrufu altındadır. Keza kıyamet günü de gökler ve yer, O'nun kabzasında ve dürülmüş olarak O'nun elinde veya kudretinde olacaktır. Dolayısıyla Allah, müşriklerin İlah edinip şirk koştukları bütün mabudlardan münezzehtir. O'nun eşi ve benzeri yoktur. Buhârî (*Sahih,* VI. 33; VII. 194; VIII. 166), Müslim (*Sahih,* IV. 2148), İbn Mâce (*Sünen,* I. 83) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 347)'in Ebû Hureyre'den (ra) naklettiklerine göre, Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Her çeşit noksan sıfatlardan münezzeh ve çok yüce olan Allah, kıyamet günü bütün yer tabakalarını kabzasına alır. Göğü de sağ eli içine dürer, büker. Sonra (mahşer halkına): "İşte Melik (hükümdar) benim. Hani yeryüzünün hükümdârları nerede?, diye hitap eder". Keza Buhârî (*Sahih,* VI. 33; VIII. 174, 187, 202), Müslim (*Sahih,* IV. 2147), Tirmizî (*Sünen,* V. 371) ve diğer Sünen sahiplerinin Abdullah İbn Mes'ûd'dan (ra) naklettiklerine göre, bir Yahudi, Resulullah (sas.)'e gelmiş ve şöyle demişti: "Ey Muhammed! Allah, gökleri bir parmağında, yerleri bir parmağında, dağları bir parmağında, ağaçları bir parmağında, diğer mahlukatı bir parmağında tutmakta, sonra da şöyle demektedir: Melik (hükümdar) benim.". Resulullah (sas.), onun bu sözleri üzerine, yan dişleri görünecek şekilde güldü, sonra da *"Allah'ı gerektiği gibi takdir edememişlerdir..."* ayetini okudu.

Hadis kitaplarında bu haberin birbirinden farklı çeşitli rivayetleri yer almıştır. Bazı rivayetlerde Hazreti Peygamber'e gelen şahıs, bir adam olarak zikredilirken, diğer bazı rivayetlerde, Ehl-i Kitap'tan biri veya bir Yahudi din adamı olarak da zikredilmiştir. Keza yukarıda zikrettiğimiz haberde de görüldüğü gibi, Hazreti Peygamber, Yahudinin bu sözleri üzerine yan dişleri görülecek şekilde gülmüş ve sonra da üzerinde durduğumuz ayet-i kerimeyi okumuştur. Bazı rivayetlerde Hazreti Peygamber'in bu gülüşü, Yahudi tarafından söylenen sözün doğruluğunu tasdik mahiyetinde yorumlanmış, bazı rivayetlerde ise, buna hiç değinilmemiştir. Yine bazı rivayetlerde, Yahudinin bu sözleri, ayet-i kerimenin nüzul sebebi olmuş ve onun, Hazreti Peygamber'in gülmesine sebep olan sözlerini bitirmesi üzerine Allah Teâlâ bu ayet-i kerimeyi inzal buyurmuştur. Doğrusunu, hiç şüphesiz, en iyi Allah bilir.

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللّٰهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرٰى فَإِذَا هُمْ
قِيَامٌ يَنْظُرُونَ ﴿٦٨﴾ وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِيءَ بِالنَّبِيِّينَ وَالشُّهَدَاءِ وَقُضِيَ
بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٩﴾ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٧٠﴾

[68] Sûr'a üflenince, Allah'ın diledikleri dışında, göklerde ve yerde olanlar baygın bir halde kendilerinden geçerler. Sonra Sûr'a tekrar üflenir. İşte o zaman, onlar dirilip kalkarlar ve bakınırlar.

[69] Yeryüzü, Rabbinin nuru ile aydınlanır; amel defterleri açılır; Peygamberler ve şahitler getirilir ve aralarında. kendilerine hiç haksızlık edilmeden adaletle hüküm verilir.

[70] Herkese, yaptığının karşılığı tastamam ödenir. Allah, onların yaptıklarını daha iyi bilir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, azametinin mükemmelliğini, göklerin, yerin ve diğer mahlukatın yaratılışındaki ve tasarrufundaki hudutsuz kudretini apaçık delilleriyle beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, kıyamet gününün başlangıcıyle ilgili olarak, azametinin ve hudutsuz kudretinin diğer delillerini zikretmiştir ki bunlar, bütün canlı varlıkları ölüme götüren Sûr'un ilk üflenişiyle, ölü varlıkları dirilterek kabirlerinden çıkaracak olan ikinci üfleniş ve bunun ardından da her canlının, dünyada işlediği amellerden muhakeme edilerek akibetinin belirlenmesi ve herkese hakkının verilmesidir. İşte bu manada Allah Teâlâ buyurmuştur ki:

[68] Sûr'a üflenince, Allah'ın diledikleri dışında, göklerde ve yerde olanlar baygın bir halde kendilerinden geçerler. Sonra Sûr'a tekrar üflenir. İşte o zaman, onlar dirilip kalkarlar ve bakınırlar.

[69] Yeryüzü, Rabbinin nuru ile aydınlanır; amel defterleri açılır; Peygamberler ve şahitler getirilir ve aralarında, kendilerine hiç haksızlık edilmeden adaletle hüküm verilir.

[70] Herkese, yaptığının karşılığı tastamam ödenir. Allah, onların yaptıklarını daha iyi bilir.

68 Allah Teâlâ bu ayetinde, azametine ve hudutsuz kudretine delalet etmek üzere, kıyamet gününün korkulu anlarından haber vermiş ve buyurmuştur ki: Melek İsrafil, Sûr'a ilk defa üflediği zaman, Allah'ın diledikleri dışında -ki çeşitli rivayetlerden öğrenildiğine göre bunlar, Cebrail, Mikail, İsrafil ve Azrail gibi ölümleri tehir edilen meleklerdir - işte bunların dışında, göklerde ve yerde bulunan bütün canlı varlıklar, Sûr'dan yükselen o yüksek ve acı sesle bir anda baygınlık geçirip kendilerinden geçerler. Bu, onların dünyadaki hayatlarının sona ermesi veya ölmeleridir. Sonra Allah, Sûr'a ikinci defa üflenmesini emreder. Melek İsrafil de, Rabbinin bu emrine uyarak Sûr'a tekrar üfler. Bu, diriltme üflemesidir. Sûr'a ikinci defa üflendiği zaman, toprak altında etleri dökülmüş ve kemikleri çürümüş bütün cesetler, bir anda dirilip toparlanırlar ve ayağa kalkıp kabirlerinden dışarı çıkarlar; sonra da şaşkın bir halde etraflarına bakınıp durmaya başlarlar.

69 İşte o zaman, yeryüzü, Rabbinin nuru ile aydınlanır. Ancak burada yeryüzü derken, şunu hatırdan çıkarmamak gerekir ki bu yeryüzü, artık insanların dünya hayatında üzerinde yaşadıkları, ekip biçtikleri ve at koşturdukları yeryüzü değildir. Nitekim Allah Teâlâ, İbrahim suresinin 48. ayetinde bu gerçeğe işaretle şöyle buyurmuştur: *"Yer başka bir yere, gökler de (başka göklere) değiştirildiği ve (insanların kabirlerinden çıkıp) tek ve kahredici olan Allah'ın huzuruna çıktıkları gün, (Allah bütün zalimlerden intikamını alacaktır)"*. Keza Hâkka suresinin 13-16. ayetlerinde de kıyamet günü tavsif olunurken, eski yeryüzünden hiçbir eser kalmayacağı açıklanmış ve şöyle buyurulmuştur: *"Sûr'a bir üfürülüşle üfürüldüğü, yer ve dağlar kaldırılıp bir vuruşla birbirine vurulduğu zaman, işte o gün ne olacaksa olacak, kıyamet kopacak, gök parçalanacaktır; çünkü o gün, o çok zayıftır."*. Bu ayet-i kerimelerden de açıkça anlaşıldığı gibi, kıyametin koptuğu gün, gökler ve yer tamamıyla değişecek ve insanların, dünyadaki amelleriyle muhakeme edilip hak ettikleri yerlere sevkedilmelerini bekledikleri bir yer olacaktır. İşte o yerde, herkesin dünyada iken işledikleri amellerini gösteren defterleri önlerine konulacak ve her fert, iyi veya kötü, dünyada iken her ne yapmışsa onu görecektir. Nitekim Allah Teâlâ, İsra suresinin 13. ayetinde de bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Her insanın boynuna kendi amelini doladık. Kıyâmet günü de kendisine açık olarak göreceği bir kitap (veya amel defte-*

ri) çıkarırız.". Kehf suresinin 49. ayeti de bu manayı teyit eder: *"Amel defteri (önlerine) konur. İşte o zaman, suçluların, onun içindekilerden korktuklarını ve "Yazıklar olsun bize! Bu defter, nasıl olup da küçük büyük hiçbir şeyi bırakmadan (bütün günahları) saymış." dediklerini görürsün..."* Her insanın dünyadaki amellerinden hesaba çekileceği o gün, Allah'ın Peygamberleri'ne indirdiği kitapları hiç kusursuz ümmetlerine tebliğ ettiklerine şehadet etmek üzere Peygamberler şahit olarak getirilecekleri gibi, insanların iyi ve kötü amellerine şehadet edecek şahitler de getirilecek ve her şahit, şahitliğini ettiği kimsenin amellerini ortaya koyarak amel defterlerinde kaydedilen amellerin doğruluğunu teyit edecektir. Allah Teâlâ, bu konuyla ilgili olarak, Nisa suresinin 41. ayetinde *"Her ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de (ey Muhammed!) bunlara şahit gösterdiğimiz zaman, o kafirlerin halleri nasıl olacaktır?"* buyurduğu gibi, Kaf suresinin 21. ayetinde de *"İşte o gün her kişi, yanında bir sürücü ve şahitle gelir."* buyurmuştur. Bunun gibi Allah Teâlâ, Hazreti Muhammed (sas.)'in ümmetini, diğer ümmetlerin insanlarına şahitlik etmeleri için örnek bir ümmet kılmıştır. Bu konuda da, Bakara suresinin 143. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Nitekim insanlara şahit olmanız, Peygamber'in de size şahit olması için, biz sizi orta (örnek) bir ümmet kıldık..."*

İşte gerek Peygamberler'den ve gerekse diğer insanlardan getirilen bu şahitlerin de şehadetleriyle insanlar arasında hak ve adaletle hüküm verilir; o derecede ki hiçbir kimseye zerre miktarı da olsa haksızlık edilmez. Bu konuda da Allah Teâlâ, Enbiya suresinin 47. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Kıyamet günü adalet terazileri kuracağız. Bu itibarla hiçbir nefis, hiçbir şekilde haksızlığa uğramayacaktır. Ameli, bir hardal tanesi kadar bile olsa, onu getirir (karşılığını veririz). Hesap gören (bir Hakim-i Mutlak) olarak biz yeteriz."*. Nisa suresinin 40. ayetinde de bu manada şöyle buyurmuştur: *"Allah, şüphesiz, zerre kadar haksızlık yapmaz. (Yapılan) bir iyilik olursa, onun karşılığını kat kat artırır ve ayrıca kendi katından son derece büyük mükafat verir."*.

70 Her nefis, dünyada işlediğinin karşılığını mutlaka görür. Allah, şüphesiz, dünyada kimin ne yaptığını veya ne yapmak istediğini çok iyi bilir. Aslında O'nun ne bir deftere ne de şahide hiç ihtiyacı yoktur. Bununla beraber eğer O, her nefis için bir amel defteri tutmuş ve birtakım şahitler getirmişse, bu, onlara muhtaç olduğu için değil; fakat kullarına karşı delillerini tamamlamak ve onlardan gelebilecek birtakım mazeretlerin önünü kesmek içindir. Gerçek olan şudur ki Allah, hiçbir kulunun zerre kadar da olsa hakkını zayi etmez; herkes hakkında hiçbir hata ihtimali olmaksızın, hudutsuz geniş ilmine dayalı hükmünü verir.

وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُمَرًا ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا فُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ
مِنْكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِ رَبِّكُمْ وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا ۚ قَالُوا بَلَىٰ وَلَٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ
عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧١﴾ قِيلَ ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ۖ فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٢﴾ وَسِيقَ
الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ
طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ﴿٧٣﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّةِ
حَيْثُ نَشَاءُ ۚ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٧٤﴾ وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ ۚ
وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٥﴾

[71] Küfredenler, cehenneme bölük bölük sevk olunurlar. Oraya geldikleri zaman, cehennemin kapıları açılır ve cehennem bekçileri onlara şöyle der: "İçinizden size, Rabbinizin ayetlerini okuyan ve bu gününüzle karşılaşacağınızı size ihtar eden elçiler gelmedi mi"? Onlar da: "Evet, geldi." derler. Fakat azap sözü, kafirler hakkında böylece gerçekleşir.

[72] Onlara, "İçinde devamlı kalacağınız cehennemin kapılarından girin." denir. Büyüklük taslayanlara ne kötü meskendir orası!

[73] Rablerinden korkanlar da bölük bölük cennete sevk olunurlar. Oraya geldikleri ve kapıları açıldığı zaman, bekçileri onlara der ki: "Selam size; hoş geldiniz. Artık ebediyyen kalmak üzere cennete girin.".

[74] Onlar da şöyle derler: "Verdiği sözde bize sadık olan ve cennetin dilediğimiz yerinde yerleşelim diye arzı bize miras bırakan Allah'a hamdolsun. İyi amel sahiplerinin bu mükafatı ne güzeldir.

[75] Orada melekleri, Rablerini hamd ile tesbih ederek Arş'ın etrafını kuşatmış görürsün. İnsanlar arasında adaletle hükmolunur ve "Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur." denir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kıyamet ehlinin ahvalini mücmel olarak zikrettikten ve bununla ilgili olarak, herkese, dünyada işledikleri amellerin karşılığının Ahiret'te tastamam ödeneceğini haber verdikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Ahiret'e küfretmiş olarak göçenlerin cehenneme, Rablerinden korkan sevap ehlinin ise, cennete nasıl bölük bölük sevkedileceklerini, cehennem ve cennet kapılarında oraların bekçileri tarafından nasıl karşılanıp içeriye alınacaklarını, Arş'ı kuşatmış olan meleklerin ve aralarında adaletle hükmolunan insanların, nasıl Rablerine hamdedeceklerini daha mufassal bir şekilde açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[71] Küfredenler, cehenneme bölük bölük sevk olunurlar. Oraya geldikleri zaman, cehennemin kapıları açılır ve cehennem bekçileri onlara şöyle der: "İçinizden size, Rabbinizin ayetlerini okuyan ve bu gününüzle karşılaşacağınızı size ihtar eden elçiler gelmedi mi"? Onlar da: "Evet, geldi." derler. Fakat azap sözü, kafirler hakkında böylece gerçekleşir.

[72] Onlara, "İçinde devamlı kalacağınız cehennemin kapılarından girin." denir. Büyüklük taslayanlara ne kötü meskendir orası!

[73] Rablerinden korkanlar da bölük bölük cennete sevk olunurlar. Oraya geldikleri ve kapıları açıldığı zaman, bekçileri onlara der ki: "Selam size; hoş geldiniz. Artık ebediyyen kalmak üzere cennete girin.".

[74] Onlar da şöyle derler: "Verdiği sözde bize sadık olan ve cennetin dilediğimiz yerinde yerleşelim diye arzı bize miras bırakan Allah'a hamdolsun. İyi amel sahiplerinin bu mükafatı ne güzeldir.

[75] Orada melekleri, Rablerini hamd ile tesbih ederek Arş'ın etrafını kuşatmış görürsün. İnsanlar arasında adaletle hükmolunur ve "Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur." denir.

71 Allah Teâlâ, Sûr'un ikinci defa üflenmesinden sonra, dirilip kabirlerinden çıkan insanların, amel defterlerinin açılıp şahitler huzurunda hiç haksızlığa uğramadan aralarında adaletle hüküm verileceğini beyan ettikten sonra, dünyada işledikleri amellerle küfürleri sabit olmuş kimselerin akibetlerini açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Dünyada iken Allah'ı inkâr etmiş olanlar, bölük bölük cehenneme sevk olunacaklardır. Tûr suresinin buna benzer 13-16. ayetlerinde de açıklandığı gibi, *"Cehennem ateşine itilerek atıldıkları gün,*

onlara denecektir ki: "İşte bu, sizin yalanlamış olduğunuz ateş. Bu bir sihir midir, yoksa siz mi görmüyorsunuz? Oraya girin bakalım. İster sabredin, ister sabretmeyin; sizin için birdir.. Fakat sadece dünyada yapmış olduklarınızla cezalandırılacaksınız.".

Bunlar, cehennemin önüne geldikleri zaman, içeriye bir an önce girmeleri için cehennem kapıları hemen açılacak ve cennem bekçileri onları kapıda karşılayarak suçlayan ve azarlayan bir ifade ile onlara şöyle diyeceklerdir: Sizin, buraya düşüp de cehennem azabını görmemeniz için Rabbinizin ayetlerini size okuyarak sizi O'nun hak yoluna davet eden, bu davete icabet ettiğiniz takdirde, cennete gireceğinizi ve onun hudutsuz nimetlerinden istifade edeceğinizi size müjdeleyen, davetine karşı çıktığınız takdirde, bugün karşılaştığınız gibi, cehennemin ebediyyen çekeceğiniz azabıyla sizi tehdit eden hiçbir elçi gelmedi mi? Kafirler, cehennem bekçilerinin kendilerine yönelttikleri bu soruya karşı: Evet, geldi; kendilerine uyup peşlerinden gittiğimiz takdirde, bizi cennetle müjdelediler; karşı geldiğimiz takdirde de cehennem azabıyla tehdid ettiler. Lakin biz onların sözlerine kulak vermedik; aksine onları alaya aldık ve söylediklerinin eskilerden kalma birer masal olduğunu ileri sürerek onları yalanladık, diye cevap verirler. Bu ayetin bir benzerini Mülk suresinin 8-11. ayetlerinde de görmek mümkündür. Allah Teâlâ bu ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"...Bir kalabalığın oraya her atılışında, oranın bekçileri onlara "Size bir uyarıcı gelmedi mi?" diye sorarlar. Onlar da derler ki: "Evet; bize bir uyarıcı gelmişti. Fakar biz onu yalanladık ve Allah hiçbir şey indirmedi. Siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz.", dedik. Ve yine derler ki: "Eğer (onları) dinleseydik, yahut akıl etseydik, cehennem ehlinden olmazdık.". Böylece günahlarını itiraf ederler. Cehennem ehli Allah'ın rahmetinden uzak olsun.".* İşte kafirlerin bu itiraflarından sonra da Allah'ı inkâr etmiş ve O'na şirk koşmuş olanlar hakkında verilmiş olan azap sözü gerçekleşir.

72 Ve cehennem bekçileri, kafirler hakkında gerçekleşen azap sözünün uygulanması için onlara derler ki: Sizin için açılan bu cehennem kapılarından bir daha çıkmamak üzere içeri girin. Artık orada ebediyyen kalacaksınız. Dünyada iken büyüklük taslayarak haktan uzak kalan ve kendilerine gönderilen uyarıcıları her fırsatta yalanlayan bu kafirlerin ebediyyen kalacakları bu yer, ne kötü bir yer ve ne kötü bir barınaktır.

73 Dünyada iken Rablerinden korkan, kendilerine gönderilen uyarıcıları dinleyip onlara tabi olan ve Allah'ın emir ve yasaklarına uyan müminler de bölük bölük cennete sevk olunurlar. Cennetin önüne geldikleri zaman, cennet kapıları onlar için açılır ve cennet bekçileri onları kapıda selam vererek karşılarlar. Onlara, hoş geldiniz; artık ebediyyen burada kalmak üzere cennete girin, derler.

Müslim (*Sahih,* I. 188)'in Enes İbn Mâlik'ten (ra) naklettiğine göre, Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: *"Ben, kıyamet günü tabileri en çok olan Peygamberim. Cennet kapısını vuracak olanların da ilkiyim.".* Buhârî (*Sahih,* VII. 40) ve Müslim (*Sahih,* I. 197)'in Ebû Hureyre'den (ra) naklettiklerine göre, Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştu: "Ümmetimden yetmiş bin kişilik bir zümre cennete girer ki yüzleri, ayın Bedir gecesindeki parlaması gibi parlar.". Bunun üzerine, orada bulunanlardan Ukkâşe İbn Mihsan el-Esedî, üzerinde bulunan kaplan postu elbiseyi kaldırarak ayağa kalktı ve: "Ya Resulallah! Beni de onlardan kılması için Allah'a dua et." dedi. Resulullah (sas.): "Ey Allahım! Bunu da onlardan kıl." diye dua etti. Sonra Ensar'dan bir adam ayağa kalktı ve: "Ya Resulallah! Beni de onlardan kılması için Allah'a dua et. dedi. Resulullah (sas.): "Ukkâşe bunda seni geçti.", buyurdu. Müslim (*Sahih,* I. 210)'in Ömer İbnu'l-Hattab'dan (ra) naklettiğine göre, Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Sizden herhangi biriniz abdest alır ve bunu kemale ulaştırır (yahut tam yapar), sonra "Allah'tan başka İlah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın kulu ve Resulü olduğuna şehadet ederim.", derse, ona cennetin

sekiz kapısı açılır ve kendisi hangisinden isterse, oradan içeri girer.".

74 Kıyâmet günü, dünyada işledikleri güzel amellerle cennete giren müminler, cenneti ve hudutsuz cennet nimetlerini görünce, dünyada iken kendilerine gönderilen uyarıcılar vasıtasıyla bu güzel neticeyi vaadeden Allah'a şükrederler ve biz dünyada iken bize vadettiği bu cenneti ve cennet nimetlerini bizim önümüze seren ve dilediğimiz yerinde yerleşelim diye cennet arzını bize miras bırakan Allah'a hamd ve şükürler olsun, derler. Onların dünyada iken Allah'tan dua ve niyazları da bu olmuş ve Âl-i İmrân suresinin 194. ayetinde de açıklandığı gibi, şöyle demişlerdi: *"Rabbimiz! Peygamberleri'nle bize vadettiklerini de bize ver ve kıyamet günü bizi zelil etme. Şüphesiz sen, vaadinden dönmezsin."*. İşte şimdi, Rableri da onların bu dualarına icabet etmiş ve onları ağaçları altından ırmaklar akan cennetine sokmuştur. Zira yine Âl-i İmrân suresinin 195. ayetinde açıklandığı gibi, onlara şöyle vadetmişti: *"...Ben, içinizden erkek olsun kadın olsun, hiçbir amel sahibinin amelini asla zayi etmem.; (zira kadın ve erkek olarak siz), birbirinizden (olma) siniz. Hicret edenlerin, ülkelerinden sürülüp çıkarılanların, benim yolumda eziyet çekenlerin, savaşanların ve (savaşta şehit olarak) öldürülenlerin, Allah katında (yaptıklarının) sevabı olarak, kusurlarını mutlaka örteceğim ve onları, (ağaçları) altından ırmaklar akan cennetlere sokacağım. Mükafatın en güzeli Allah katındadır."*. Allah, mümin kullarına böyle bir vaatte bulunduktan sonra, O'nun bu vaadinden dönmesi mümkün müdür?

75 Allah Teâlâ, kullarının dünyada işledikleri amellerine göre Ahiret'teki akibetlerini açıkladıktan sonra, Arş'ın etrafını kuşatmış olan meleklerin, nasıl Rablerini hamd ile tesbih ve tenzih ettiklerini de haber vermiş ve şöyle buyurmuştur: Mümin ve müttaki olanlar, cennetle mükafatlandırıldıkları gibi, melekler de Allah'ın Arş'ı ile mükafatlandırılırlar. Bu itibarla onların, Arş'ın etrafını kuşatmış oldukları halde Allah'a hamd-ü senada bulunduklarını ve O'nu tazim ve takdis ettiklerini görürsün. Zira Allah, kulları arasında adaletle hükmetmiş ve dünyadaki çirkin amelleriyle azabı hak edenleri cehennem azabıyla cezalandırırken, güzel amel işleyenleri de cennet nimetleriyle mükafatlandırmıştır. İşte bu adil hükmü dolayısıyla hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

MÜ'MİN (ĞÂFİR) SURESİ

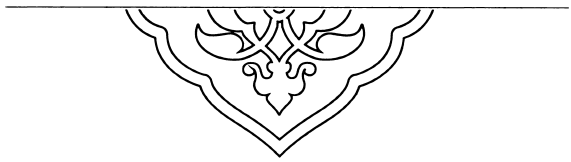

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 40. suresi olup 85 ayetten müteşekkildir. Hicret'ten önce, Müslümanların son dönemlerini yaşadıkları Mekke'de, Zümer suresinden sonra nazil olmuştur. 56 ve 57. ayetlerinin Medine'de nazil olduğu söylenirse de bu hususta kesin bir bilgi mevcut değildir. Surenin 3. ayetinde Kur'an'ı indiren Allah Teâlâ'nın *günahı bağışlayan* manasında *Ğâfiru'z-Zenb* olarak tavsif olunması dolayısıyla, sureye *Ğâfir* adı verildiği gibi, 28. ayetinde, Firavun ailesinden *"Rabbim Allah'tır."* diyen mümin bir adamdan söz edilmiş olması dolayısıyla ona *Mü'min suresi* de denilmiştir. Bilindiği gibi Ğâfir, Allah Teâlâ'nın sıfatlarından ve Esmâ-i Hüsnasındandır.

Mü'min suresi ile birlikte bu sureyi takip eden altı sure *Hâ-Mîm* ile başladığı için bu surelere *Havâmîm* denilmiştir. Müfessirlerin naklettiklerine göre Abdullah İbn Mes'ûd (ra), Havâmîm'in, Kur'an'ın dibacı (süsü) olduğunu söylerken, İbn Abbâs da (ra) her şeyin bir özü olduğunu, Kur'an'ın özünün de Havâmîm olduğunu söylemiştir.

2. Mü'min Suresinin Konusu

Gerek Mü'min suresi olsun gerekse onu takip eden altı Hâ-Mîm sureleri, veya kısaca Havâmîm olsun, hepsi de Mekke'de nazil oldukları için, genellikle Mekkî surelerin sahip oldukları özellikleri taşırlar. Bu itibarla hepsinde de ele alınan belli başlı konular, Allah'ın varlığının ve birliğinin ispatı, Kur'an-ı Kerim'in vahiy yolu ile indirilişi, kıyamet gününün gelişi, hesap ve ceza gibi akaide taalluk eden konulardır.

Sureye, Kur'an-ı Kerim'in, en güzel sıfatlarla muttasıf olan Allah Teâlâ tarafından indirildiği haber verilerek başlanmış, bunun ardından, Allah'ın apaçık ayetlerine karşı gelenlerin ve onlarla mücadele edenlerin, batıl yolda savaşan kafirlerden başkasının olmadığı ifade edildikten sonra, Arş'ı kuşatan meleklerin bazı davranışları ve müminlerle ilgili olarak Rablerine yönelttikleri dua ve niyazları haber verilmiştir.

Bunu takiben, kıyamet günü, dünyadaki küfürleri sebebiyle cehenneme atılan kafirlerin, cehennem azabının şiddeti dolayısıyla cehennemden çıkış için Rablerine başvurup bir çıkış yolu istedikleri, ancak dünyada iken Allah'ı inkâr ederek O'na şirk koşmaları sebebiyle bu isteklerinin reddedildiği ve o gün artık hükmün yalnız Allah'a ait olduğu açıklanmıştır.

Daha sonra bütün dikkatler, kendilerine gönderilen apaçık ayetleri inkâr etmeleri dolayısıyla helak edilen geçmiş kavimler üzerine çekil-

miş ve özellikle Musa'nın (as) Firavun, Haman ve Karun ile olan kıssası üzerinde durularak aralarında cereyan eden cidal ve münakaşalar, imanın İsrailoğulları arasında yayılmasından korkan Firavun'un, Musa'yı (as) ve İsrailoğullarının yeni doğmuş erkek çocuklarını öldürmek istemesi açıklanmış ve kıssa, Firavun ve ordusunun denizde boğulup helak olması, Musa ve kavminin ise, denizi geçip zafere ermesiyle sona ermiş, aynı zamanda kavminin eza ve cefasına maruz kalan Hazreti Muhammed (sas.)'e Musa (as) gibi sabretmesi için de örnek gösterilmiştir. Bunu takiben surede, Allah'ın vahdaniyyetinin ve hudutsuz kudretinin kevni delilleri zikredilmiştir. Sure, gelip geçmiş kavimlerden zengin olup da zenginlikleriyle övünen, fakat küfürleri dolayısıyla zenginliklerinden fayda göremeyen, kendilerini Allah'ın yoluna davet eden Peygamberler'i yalanlayan, kıyamet günü gelince de yalanladıkları gerçeklerin kendilerini çepeçevre kuşattığını görünce imana yönelen, ancak bu imandan da hiçbir fayda elde edemeyen kafirlerin hüsran haberiyle sona ermiştir.

3. Mü'min Suresinin Kendinden Önceki Zümer Suresiyle Bağlantısı

Mü'min suresiyle Zümer suresi arasında iki yönden bağlantı bulunduğu anlaşılmaktadır:

1) İki sure arasındaki ilk bağlantı, ihitva ettikleri konular yönündendir. Her iki surede de, kıyamet gününün ahvali bahis konusu edildiği gibi, mahşer günü kafirlerin halleri üzerinde de durulmuştur.

2) İkinci bağlantı, Zümer suresinin bitiş ayetleriyle Mü'min suresinin başlangıç ayetleri arasında görülür. Zümer suresinin son ayetlerinde, küfreden ve küfürlerinde direnen kafirlerin bölük bölük cehenneme, iman eden mümin ve müttakilerin ise, yine bölük bölük cennete sevkedilecekleri zikredilirken, Mü'min suresinin ilk ayetlerinde, Allah Teâlâ, önce küfrettikleri halde, sonradan tövbe edip küfründen dönen ve imana yönelen kulları için *Gâfiru'z-zenb* (günahı bağışlayan) olarak tavsif olunmuştur.

Zümer suresiyle bu sureyi takip eden Havâmîm arasındaki bağlantılar da aynı şekilde açık ve belirgindir. Yedi sureye, *Hâ-Mîm* ile başlanmış, *Tenzîlu'l-Kitab* (Kitab'ın indirilmesi), veya *el-Kitabu'l-mubîn* (apaçık Kitab) ibaresiyle devam edilmiştir. Müfessirlerin İbn Abbâs'tan (ra) naklettiklerine göre, Havâmîm, Zümer suresinin akabinde ve hepsi de Mushaf'ta yer aldığı sıraya göre nazil olmuştur.

4. Mü'min Suresinin Faziletleri

Müfessirler, Mü'min suresiyle bu surenin içinde yer aldığı Havâmîm'in faziletleriyle ilgili bazı haberler nakletmişlerdir. Enes İbn Mâlik'ten (ra) gelen bir rivayete göre Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Allah bana Tevrat yerine yedi Havâmîm'i, İncil yerine Elif. Lâm. Râ'lardan Tâ. Sîn. Mîm'lere kadar olan sureleri, Zebur yerine Tâ. Sîn. Mîm' ler ile Hâ. Mîm'ler arasındaki sureleri verdi. Ve yine Allah beni, Hâ. Mîm'ler ve Mufassal (grubunu teşkil eden sureler)'le üstün kıldı; benden önce hiçbir Peygamber onları okumamıştır.".

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi, Abdullah İbn Mes'ûd (ra), Havâmîm'in, Kur'an'ın dibacı (süsü) olduğunu söylerken, İbn Abbâs da (ra) her şeyin bir özü olduğunu, Kur'an'ın özünün de Havâmîm olduğunu söylemiştir.

Bir rivayette Resulullah (sas.), şöyle buyurmuştur: "Hâ. Mîm'ler yedidir; cehennemin kapıları da yedidir. Her Hâ. Mîm, cehennemin kapısında durur ve: Ya Rab! Bana inanan ve beni okuyan kişiyi, bu kapıdan içeri sokma, diye yalvarır.".

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet olunduğuna göre, Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Kim (sabahleyin) Mü'min suresinin başındaki Hâ. Mîm'den *ileyhi'l-masîr*'e kadar (üç ayeti) ve Ayetü'l-Kürsi'yi okursa, akşama kadar korunur; kim de bunları akşama erdiğinde okursa, sabaha kadar korunur.". Hadisi Tirmizî (*Sünen*, V. 158) nakletmiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٢﴾ غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِي
الطَّوْلِ لَآ إِلٰهَ إِلَّا هُوَ إِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿٣﴾ مَا يُجَادِلُ فِي آيَاتِ اللّٰهِ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِي
الْبِلَادِ ﴿٤﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَالْأَحْزَابُ مِنْ بَعْدِهِمْ وَهَمَّتْ كُلُّ أُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ وَجَادَلُوا
بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ فَأَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٥﴾ وَكَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ
كَفَرُوا أَنَّهُمْ أَصْحَابُ النَّارِ ﴿٦﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

[1] Hâ. Mîm.

[2-3] Kitab'ın indirilmesi, daima galip, hikmet sahibi olan, günahı bağışlayan, tövbeyi kabul eden, azabı şiddetli ve lütuf sahibi olan Allah'tandır. O'ndan başka İlah yoktur; dönüş O'nadır.

[4] Allah'ın ayetlerine karşı kafirlerden başkası mücadele etmez. Bu itibarla onların şehirler arasında dolaşmaları seni aldatmasın.

[5] Onlardan önce Nûh kavmi, onların ardından da Peygamberler'e karşı gelen hizipler, Peygamberleri'ni yalanlamış, her ümmet kendi Peygamberi'ni yakalamayı kasdetmiş ve hakkı ortadan kaldırmak için batıl yoldan mücadele etmiştir. Bunun üzerine ben de onları yakaladım. Bak azabım nasılmış!

[6] Rabbinin küfredenler hakkındaki azap sözü de böylece vacip olmuştur; zira onlar cehennem ehlidirler.

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi, Allah Teâlâ, Zümer suresinin son ayetlerinde, cehenneme bölük bölük sevkedilen kafirlerin halleriyle, cennete bölük bölük sevkedilen mümin müttekîlerin halleri üzerinde durmuş, cehennem bekçilerinin kafirlere, "Dünyada iken size Rabbinizin ayetlerini okuyan hiçbir uyarıcı gelmedi mi?" diye sormaları, onların da "Evet geldi." demeleri üzerine, azap sözünün üzerlerine vacip olduğu ve cehennemde bu azaptan hiçbir surette kurtulamayacakları açıklanmıştı. Mü'min suresinin ilk ayetlerinde ise, Allah Teâlâ, bazı sıfatlarla tavsif edilmiş ve bu sıfatlar arasında, O'nun, sureye adını da veren *Ğâfiru'z-zenb* (günahı bağışlayan), *Kâbili't-tevbi* (tövbeyi kabul eden) ve *Şedîdu'l-ıkâbi* (cezası şiddetli) olduğu zikredilmiştir. Bundan da anlaşılmaktadır ki bölük bölük cehenneme sevkedilen kafirler, ölünceye kadar küfürlerinde direnmek yerine, hiç olmazsa ölümlerine bir karış veya bir kulaçlık mesafa kaldığında, küfür üzerinde direnmekten vazgeçip tövbe etmiş ve imana yönelmiş olsalardı, Allah Teâlâ onların tövbelerini kabul eder ve *Ğâfiru'z-zenb* olan sıfatıyla günahlarını bağışlayarak cehenneme sokmak yerine cennete sokardı. İşte bu manada Allah Teâlâ buyurmuştur ki:

[1] Hâ. Mîm.

[2-3] Kitab'ın indirilmesi, daima galip, hikmet sahibi olan, günahı bağışlayan, tövbeyi ka-

bul eden, azabı şiddetli ve lütuf sahibi olan Allah'tandır. O'ndan başka İlah yoktur; dönüş O'nadır.

4 Allah'ın ayetlerine karşı kafirlerden başkası mücadele etmez. Bu itibarla onların şehirler arasında dolaşmaları seni aldatmasın.

5 Onlardan önce Nûh kavmi, onların ardından da Peygamberler'e karşı gelen hizipler, Peygamberleri'ni yalanlamış, her ümmet kendi Peygamberi'ni yakalamayı kasdetmiş ve hakkı ortadan kaldırmak için batıl yoldan mücadele etmiştir. Bunun üzerine ben de onları yakaladım. Bak azabım nasılmış!

6 Rabbinin küfredenler hakkındaki azap sözü de böylece vacip olmuştur; zira onlar cehennem ehlidirler.

1 *Hâ. Mîm.* Kur'an-ı Kerim'in 29 suresinin başında değişik şekillerde bulunan ve hurûf-ı mukatta'a denilen bu birleşik harfler, genellikle dikkatleri belirli bir noktaya çekmek için zikredilmiş ve Kur'an okuyan kimse, bu harflerle uyarılmıştır. Daha önce bu çeşit harflerin geçtiği sureler üzerinde dururken de açıkladığımız gibi, bu harflerin akabinde çok defa Kur'an-ı Kerim'in zikredilmiş olması, okuyucunun okumakta olduğu Kur'an ayetlerine dikkatinin çekilmek istendiğine ve bu ayetlerin ifade ettikleri derîn manâları anlamaya çalışması gerektiğine delalet eder. Nitekim *Hâ. Mîm.*'in arkasından gelen ikinci ayette, Kitab'ın, yani Kur'an'ın indirilmesinden söz edilmiş ve onun, daima galip ve hikmet sahibi olan Allah tarafından indirildiği zikredilmiştir ki bununla, Kur'an'ın Hazreti Peygamber tarafından uydurulmuş düzmece bir kitap olduğunu ileri süren kafirlerin bu sapık görüşleri reddedilmiştir. Nitekim dördüncü ayetin başında da bu husus zikredilmiş ve Allah'ın ayetlerine karşı sadece kafirlerin mücadele ettikleri açıklanmıştır.

2 Şunu kesinlikle bilmek ve kabul etmek gerekir ki insanlar arasında okunan Kur'an, Allah katından indirilmiş bir kitap olup onda hiçbir yalan yoktur; sonradan da ona hiçbir yalan karışmamıştır. Onu Peygamberi'ne indiren Allah ki *Aziz*'dir: Daima üstün ve galip olup, hiç kimsenin kendisiyle boy ölçüşemeyeceği bir Kadir-i Mutlak'tır. Aynı zamanda *Alîm*'dir: Hudutsuz ilmiyle her şeyi çepeçevre kuşatmış olup, hiçbir şey O'nun ilmi ve bilgisi dışında değildir. En'âm suresinin 59. ayetinde Allah Teâlâ, bu hudutsuz ilmiyle ilgili olarak kendisini şöyle tavsif etmiştir: *"Gaybın anahtarları O'ndadır ve onları O'ndan başkası bilmez; karada ve denizde olan her şeyi bilir; hiçbir yaprak düşmez ki onu bilmesin; yeryüzünün karanlıklarında hiçbir dane, hiçbir yaş ve kuru olmasın ki, apaçık Kitap'ta bulunmasın."*.

3 Keza o Kitab'ı indiren Allah, *Ğâfiru'z-zenb* (günahı bağışlayan) dir. İster küçük günah işlemiş olsun, ister büyük günah işlemiş olsun, kullarından dilediğininin günahlarını bağışlar; yeter ki o kullar, işledikleri günahlardan bir daha işlememek üzere tövbe etsinler ve gerçek imana yönelip Allah'ın hak yoluna girsinler. Bu sebepledir ki O, *Ğâfiru'z-zenb* (günahı bağışlayan) olduğu gibi, aynı zamanda *Kaabilu't-tevbe* (tövbeyi kabul eden) dir. Ancak işledikleri günahlarda direnen ve Rabbine karşı düşmanlığını devam ettirerek daha büyük günahlar işlemeye yönelen ve bu çeşit davranışlarıyla kafir ad ve sıfatını kazanan kullarına karşı da *Şedîdu'l-ıkâb* (cezası şiddetli) dir. Fakat şunu da unutmamak gerekir ki Allah'ın cezası ne kadar şiddetli olursa olsun, O, yine de kullarına karşı *Zi't-tavl*, yani fazl-u ikram sahibidir.İşte yukarıdan beri kendisini *Ğâfiru'z-zenb* (günahı bağışlayan), *Kaabilu't-tevbe* (tövbeyi kabul eden), *Şedîdu'l-ıkâb* (cezası şiddetli) ve *Zi't-tavl* (fazl-u ikram sahibi) olarak tavsif eden Allah, bütün sıfatlarıyla tek bir İlahtır; O'ndan başka İlah yoktur; O'nun eşi, benzeri ve evladı da yoktur. Dönüş O'nadır; dolayısıyla her kul, dünyada işlediği amelinin karşılığını mutlaka görecektir.

4 İşte, Allah tarafından Peygamberi'ne indirilen bu Kitab'ın ayetlerini yalanlayanlar, yahut on-

ların hükümlerini iptal etmeye veya onlar hakkında şüphe uyandırmaya kalkışanlar, yahutta bunlar şiirdir, kahinlerin sözüdür veya evvelkilerin masallarıdır gibi batıl sözlerle Kur'an'ı tavsif edenler, ancak kafirlerdir. Kafirlerden başkası, Allah'ın Kitabı hakkında bu çeşit iftiralarda bulunmaz.

Allah Teâlâ, Kur'an ayetlerine karşı ancak kafir olanların mücadele ettiklerini zikrettikten sonra, onların yeryüzünde yine de serbestçe ve rahat bir şekilde dolaşmalarını bahis konusu etmiş ve sevgili Peygamberi'ni teselli etmek maksadıyla şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Eğer kafirler, Kur'an hakkında bu çeşit iftiralarda bulunup da ticaret maksadıyla veya geçimlerini sağlamak için şehirden şehire, yahut ülkeden ülkeye dolaşıyor ve pek çok dünya malı ediniyorlarsa, bu, sakın seni aldatmasın; zira bu, dünyada suçlulara mühlet verilmesi ve hemen cezalandırılmamaları dolayısıyladır. Neticede küfürleri dolayısıyla hak ettikleri ceza, ya dünyada ya da Ahiret'te yine onları bulacak ve bir daha çıkmamak üzere cehenneme atılacaklardır. Allah Teâlâ, Âl-i İmrân suresinin 196-197. ayetlerinde de bunu açıkça ifade etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) Küfredenlerin, ülkeleri (diledikleri gibi) dolaşmaları seni aldatmasın. Bu, çok az biz (dünyevi) metâdır; sonra barınakları, yine cehennemdir. O ne kötü bir yerdir."*. Lokmân suresinin 23-24. ayetleri de aynı manayı teyit eder: *"(Ey Muhammed!) İnkâr edenin inkârı, sakın seni üzmesin; zira onların dönüşü bizedir. İşte o zaman, yaptıklarını onlara haber vereceğiz. Şüphesiz Allah, kalplerde olanı hakkıyla bilendir. Dünyada onları az bir süre faydalandırırız; sonra da ağır bir azaba onları mecbur bırakırız."*.

Burada şunu da belirtmek gerekir ki ayet-i kerimede kafirlerin Kur'an ayetlerine karşı sürdürdükleri mücadele, hakkı ortadan kaldırmak ve batılı onun yerine ikame etmek için yapılan bir mücadeledir. Böyle bir mücadele, elbette hak yolda yapılan bir mücadele sayılmaz ve bu mücadele de ancak kafirlerin yaptıkları bir mücadeledir. Bununla beraber, bir de hak yolda yapılan mücadele vardır ki bu da, hakkın batıla galip gelmesi ve batılı ortadan kaldırıp onun yerine hakkı ikame etmek için yapılan mücadeledir. Peygamberler'in kavimlerini uyarmak ve onları Allah'ın hak yoluna sokmak için giriştikleri mücadeleler, bunlardandır. Nitekim Hûd suresinin 32. ayetinde de açıklandığı gibi, Nûh (as) kavmi ile böyle bir mücadeleye giriştiği zaman, kavmi ona şöyle demişti: *"...Ey Nûh! Bizimle iyi mücadele ettin; (bütün delillerini zikredip) bu mücadelede de ileri gittin. O halde, eğer güvenilir kimselerden isen, sözünü ettiğin (o dünyevi azabı) bize getir de (görelim)."*. Kafirlere karşı sürdürülecek böyle bir mücadelenin caiz ve meşru olduğunda hiç şüphe yoktur. Bu sebepledir ki Allah Teâlâ, Nahl suresinin 125. ayetinde sevgili Peygamberi'ne bunu emretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed! Rabbinin yoluna, hikmetle ve güzel öğütle davet et. Onlarla en güzel bir şekilde mücadele et..."* Oysa kafirlerin hakka karşı sürdürdükleri mücadele, hakkı ortadan kaldırmak ve batılı onun yerine ikame etmek içindir. Nitekim Zuhruf suresinin 57-58. ayetlerinde de bunun bir örneğini görmek mümkündür. Müşriklerin yanında Meryem oğlu İsa (as), bir misal olarak zikredilince, müşrikler *"...Bizim İlahlarımız mı daha hayırlı, yoksa o mu? demişlerdi. (Ey Muhammed!) Bunu sana böyle söylemeleri, sadece tartışma çıkarmak içindir. Zaten onlar kavgacı kimselerdir."*

5 Allah Teâlâ, Mekkeli müşriklerin Kur'an ayetlerine ve dolayısıyla bu ayetlerin indirildiği Hazreti Peygamber'e karşı giriştikleri mücadeleyi ve onları yalanlamalarını zikrettikten sonra, Kureyş kavminden önce gelip geçmiş pek çok kavmin de kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlamak hususunda Kureyşli müşriklere benzediklerini açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Gerek Nûh kavmi olsun gerekse Nûh kavminden sonra gelen Ad, Semud ve Lut kavmi ile Firavun kavmi gibi kavimler olsun, hepsi de kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlamış, onları yakalayıp

öldürmeye çalışmış ve hakkı ortadan kaldırmak için batıl yoldan mücadeleye girişmişlerdir. Ne var ki Allah, kafir kavimlerin Peygamberleri'ne karşı giriştikleri bu mücadelelerinde daima müminlerin yanında olmuş ve kafirleri hak ettikleri şiddetli bir azap ile yakalayarak helak etmiştir. Onlar, küfürleri ve hakka karşı batıl yoldan mücadeleleri dolayısıyla böyle bir akibetle cezalandırıldıkları gibi, müşrik Kureyş kavminin akibeti de geçmiş kavimlerin akibetlerinden farklı olmayacak ve onlar da mutlaka aynı şekilde cezalandırılacaktır.

6 Böylece geçmiş kavimlerin Peygamberleri'ni yalanlamaları ve hakka karşı mücadeleleri dolayısıyla azap nasıl üzerlerine vacip olmuşsa, Allah'ın son Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'i yalanlayan ve onunla batıl yoldan mücadele eden Mekkeli müşriklere de aynı azap vacip olmuştur; çünkü hepsi de cehennem ehlidir ve hepsi de cehennem ateşini hak etmiştir.

اَلَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا۟ رَبَّنَا
وَسِعْتَ كُلَّ شَىْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٧﴾ رَبَّنَا
وَاَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِى وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَآئِهِمْ وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ ۚ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ ﴿٨﴾ وَقِهِمُ السَّيِّـَٔاتِ ۚ وَمَنْ تَقِ السَّيِّـَٔاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ ۚ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٩﴾

7 Arş'ı taşıyanlar ve onun etrafında bulunanlar, Rablerini hamd ile tesbih ederler; O'na inanırlar ve iman edenlere şöyle mağfiret dilerler: "Rabbimiz! Rahmetin ve ilmin her şeyi kaplamıştır. Tövbe edenlere ve yolundan gidenlere mağfiret et; onları cehennem azabından koru.".

8 "Rabbimiz! Onları, atalarından, eşlerinden ve soylarından iyi olanları, kendilerine vadettiğin Adn cennetlerine koy. Şüphe yoktur ki daima galip olan, hikmet sahibi olan sensin.".

9 "Onları kötülüklerden koru; sen, kimi kötülüklerden korursan, kıyamet günü ona rahmet etmiş olursun. İşte asıl büyük kurtuluş budur.".

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Kur'an ayetlerine ve müminlere karşı en şiddetli düşmanlığın kafirlerden geldiğini ve bu düşmanlığın Nûh kavminden başlayarak son Peygamber Hazreti Muhammed (sas.)'in kavmine kadar devam ettiğini, bu yüzden de gelip geçmiş bütün bu kavimler üzerine cehennem azabı vacip olduğu gibi, Kureyş üzerine de vacip olduğunu beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Arş'ı taşıyan meleklerle onun etrafında bulunan meleklerin, Rablerini sabah akşam hamd ile tesbih ettiklerini, müminler için de mağfiret dilediklerini haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

7 Arş'ı taşıyanlar ve onun etrafında bulunanlar, Rablerini hamd ile tesbih ederler; O'na inanırlar ve iman edenlere şöyle mağfiret dilerler: "Rabbimiz! Rahmetin ve ilmin her şeyi kaplamıştır. Tövbe edenlere ve yolundan gidenlere mağfiret et; onları cehennem azabından koru.".

8 "Rabbimiz! Onları, atalarından, eşlerinden ve soylarından iyi olanları, kendilerine va'dettiğin Adin cennetlerine koy. Şüphe yoktur ki, daima galip olan, hikmet sahibi olan sensin.".

9 "Onları kötülüklerden koru; sen, kimi kötülüklerden korursan, kıyamet günü ona rah-

met etmiş olursun. İşte asıl büyük kurtuluş budur.".

7 Arş'ı taşıyan meleklerle Arş'ın etrafında bulunan diğer bütün melekler, Rablerini en yüce sıfatlarla zikrederek O'na hamdederken, noksan sıfatlardan da tenzih ederler. Onların Rablerini hamd ile tesbih etmeleri, O'na olan sarsılmaz imanlarındandır. Ayet-i kerimede zikri geçen meleklerin iki ayrı grup olduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan bir grup, Arş'ı taşıyan meleklerdir ve Hâkka suresinin 17. ayetinde kıyamet günü bu taşıyıcıların sekiz melek olduğu haber verilmiştir. Allah Teâlâ bu ayetinde şöyle buyurmuştur: " *Melekler göğün etrafındadır. O gün Rabbinin Arş'ını onların da üstünde sekiz (melek) taşır.*". Bazı müfessirlerin açıklamalarına göre, kıyamet gününden önce Arş'ı taşıyan meleklerin sayısı dört, kıyamet günü ise, sekizdir. Doğrusunu, hiç şüphesiz, en iyi Allah bilir.

Meleklerin diğer bir özellikleri de insanlardan iman etmiş müttaki kullar için Rablerinden mağfiret dilemektir. Müminler için mağfiret dilerken şöyle derler: Rabbimiz! Rahmetin ve ilmin her şeyi çepeçevre kuşatmıştır. Dünyada kimlerin günah işlediğini ve kimlerin işlediği günahlardan tövbe ettiğini en iyi sen bilirsin. Bu itibarla, günah işlemiş olsalar bile, işledikleri günahlardan tövbe edenleri ve senin yolundan gidenleri bağışla; onların günahlarını affet. Onları cehennem azabından koru.

8 Melekler, Allah'ın mümin kulları için yaptıkları dua ve niyaza devam ederler ve şöyle derler: Rabbimiz! Mümin kullarını, Peygamberler'in vasıtasıyla onlara vadettiğin içinde ebediyyen kalacakları Adn cennetlerine koy. Atalarından, eşlerinden, soylarından ve sair akrabalarından halis mümin olup salih amel işleyenleri de onlarla birlikte cennetine koy ve hepsini de orada birarada getir. Onların cennette birarada olmaları, neşe ve sevinçlerini daha çok artırır. Şüphe yoktur ki düşmanlarına karşı daima galip gelen ve hiçbir zaman mağlup olmayan sensin. Bütün söz ve fiillerinde hikmet sahibi olan da ancak sensin.

9 Onları kötülüklerden, yahut işledikleri günahları bağışlayarak bu günahların cezasından veya azabından koru; bu günahları sebebiyle onları herhangi bir şekilde muaheze etme. Eğer sen onları korursan, onlara rahmet etmiş, cezalandırmaktan ve azaptan da kurtarmış olursun. Bu ise, onların cennete girmelerine vesile olur ki bu da onlar için en büyük kurtuluştur.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنَادَوْنَ لَمَقْتُ اللَّهِ أَكْبَرُ مِنْ مَقْتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ إِذْ تُدْعَوْنَ إِلَى الْإِيمَانِ فَتَكْفُرُونَ
﴿١٠﴾ قَالُوا رَبَّنَا أَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَأَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ فَاعْتَرَفْنَا بِذُنُوبِنَا فَهَلْ إِلَى خُرُوجٍ مِنْ سَبِيلٍ ﴿١١﴾ ذَلِكُمْ
بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللَّهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ وَإِنْ يُشْرَكْ بِهِ تُؤْمِنُوا فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ ﴿١٢﴾ هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ
آيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ رِزْقًا وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَنْ يُنِيبُ ﴿١٣﴾ فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ
وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿١٤﴾ رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ
لِيُنْذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ ﴿١٥﴾ يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ لَا يَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ
﴿١٦﴾ الْيَوْمَ تُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٧﴾

[10] Küfredenlere de şöyle seslenilir: "Allah'ın size olan kızgınlığı, sizin kendinize olan kızgınlığınızdan elbette daha büyüktür; zira siz, imana davet olunurken küfrederdiniz.".

[11] Onlar da derler ki: "Rabbimiz! Bizi iki defa öldürdün, iki defa da dirilttin. Buna göre, buradan çıkışa bir yol var mı"?

[12] Bu, dünyada iken yalnız Allah'a dua edildiği zaman inkâr etmeniz, O'na ortak koşulduğunda da bunu tasdik etmeniz dolayısıyladır. Artık hüküm, O yüce ve büyük olan Allah'a aittir.

[13] Ayetlerini size gösteren ve gökten sizin için rızık indiren O'dur. Bu ayetlerden, Allah'a yönelenden başkası ibret almaz.

[14] Kafirler hoş görmeseler bile, dini Allah'a halis kılarak yalnız O'na dua edin.

[15] En yüksek derecelerin ve Arş'ın sahibi olan Allah, kıyamette kavuşma gününü ihtar etmek için, kendi emrinden olan vahyi, kullarından dilediğine indirir.

[16] O gün onların hepsi ortaya çıkarlar; onlardan hiçbir şey, Allah'a gizli kalmaz. O gün mülk kimindir? Şüphesiz, kahredici bir tek Allah'ın.

[17] O gün her kişi, yalnız kendi kazancı ile cezalandırılır. O gün haksızlık yoktur. Allah, şüphesiz hesapları çok çabuk görendir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Allah'ın ayetlerine karşı mücadele eden kafirlerin hallerini beyan ettikten ve kıyamet günü Arş'ı taşıyan ve onun etrafında bulunan meleklerin, Rablerini sabah akşam hamd ile tesbih ettiklerini ve müminler için de mağfiret dilediklerini haber verdikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, daha önce kendilerinden söz edilen kafirlerin kıyamet günü günahlarını itiraf edeceklerini ve tekrar dünyaya dönüp orada ellerinden kaçırdıkları imanı ve güzel amelleri telafi etmek isteyeceklerini zikretmiş; ancak onların bu isteklerinin de reddedileceğini beyan edip onların şiddetli bir şekilde tehdit edilmelerini gerektiren hususları açıkladıktan sonra, gökten rızık indirmek, kullarından dilediğine vahiy ilka etmek gibi hudutsuz kudretinin delillerini zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[10] Küfredenlere de şöyle seslenilir: "Allah'ın size olan kızgınlığı, sizin kendinize olan kızgınlığınızdan elbette daha büyüktür; zira siz, imana davet olunurken küfrederdiniz.".

[11] Onlar da derler ki: "Rabbimiz! Bizi iki defa öldürdün, iki defa da dirilttin. Buna göre, buradan çıkışa bir yol var mı"?

[12] Bu, dünyada iken yalnız Allah'a dua edildiği zaman inkâr etmeniz, O'na ortak koşulduğunda da bunu tasdik etmeniz dolayısıyladır. Artık hüküm, O yüce ve büyük olan Allah'a aittir.

[13] Ayetlerini size gösteren ve gökten sizin için rızık indiren O'dur. Bu ayetlerden, Allah'a yönelenden başkası ibret almaz.

[14] Kafirler hoş görmeseler bile, dini Allah'a halis kılarak yalnız O'na dua edin.

10 Allah Teâlâ, meleklerin mümin kulları hakkındaki dileklerini, onlara mağfiret etmesi ve cehennem azabından koruması için yaptıkları dua ve niyazları zikrettikten sonra, dünyadaki küfürleri ve işledikleri kötü amelleri sebebiyle cehennemin kapısına gelip dayanan ve büyük bir kızgınlık içinde oldukları anlaşılan kafirlerin hallerini açıklamıştır. Kafirlerin bu kızgınlıkları, büyük bir pişmanlık eseri olarak, dünyada iken küfür yolunu seçip kötü ameller işlemeleri ve bu halleriyle cennete girme fırsatını kaçırarak cehennem azabını hak etmeleri dolayısıyla ken-

di nefislerinedir. Çünkü onların cehenneme atılmalarının tek sebebi kendileridir; daha doğrusu dünyada iken iman etmek ve iyi ameller işlemek yerine küfretmeleri ve daima kötü ameller peşinde koşmalarıdır. Bu davranışları da onların cennete girmelerine engel olmuş, onları cehenneme sürüklemiştir. İşte bu yüzden kendilerine kızmaktadırlar. Melekler de onların bu hallerini bildikleri için onlara şöyle seslenirler: Siz, sizi cehenneme sürükleyenin kendi nefsiniz olduğunu bildiğiniz için kendi nefsinize kızıyorsunuz. Fakat şunu da bilmelisiniz ki, Allah'ın size olan kızgınlığı, sizin kendi nefsinize olan kızgınlığınızdan çok daha büyüktür; zira dünyada iken Allah, size Peygamberler gönderiyor ve onlar vasıtasıyla sizi uyararak imana ve güzel ameller işlemeye davet ediyordu. Siz ise, Allah'a karşı geliyor, Peygamberleri'ni yalanlıyor, hatta onları öldürmeye çalışıyor ve iman etmek yerine küfre giriyor ve daima kötü ameller peşinde koşuyordunuz. Bu davranışlarınız da elbette Allah'ın size kızgınlığını artırıyor ve sizin için cehennemde bir barınak hazırlanmasına sebep oluyordu.

11 Cehennemlikler ise, meleklerin bu sözlerine karşılık şöyle derler: Rabbimiz! Dünyada iken bize iki defa ölüm verip iki defa dirilttin. Biz, babalarımızın sülbünde iken dünyadan haberi olmayan birer ölü idik ve bu, bizim ilk ölü halimizdi. Sonra ana rahminde bize hayat verip dünyaya getirdin. Bu da ilk dirilmemizdi. Biz dünyada yaşarken bize ikinci ölümü verdin ve kabirlere konulduk. Daha sonra kıyamet günü ikinci defa bizi dirilttin; işte o zaman, kendimizi cehennemin kapısında bulduk. Bu mananın bir benzerini, Bakara suresinin 28. ayetinde de görmek mümkündür. Bu ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"(Ey kafirler!) Allah'ı nasıl inkâr edersiniz ki, ölüydünüz, sizi O diriltti; sonra yine O öldürecek; sonra tekrar diriltecek; sonra da yine O'na döndürüleceksiniz."*. Kafirler, iki defa öldürülüp iki defa diriltilmelerini misal göstererek, bunların bir üçüncüsü neden olmasın, manasında dünyaya tekrar dönmek isterler ve derler ki: Rabbimiz! Buradan dünyaya bir çıkış yolu yok mudur; cehenneme atılmadan buradan çıkalım da dünyaya geri dönelim ve cennetliklerin amelini işlemiş olarak buraya tekrar gelelim?

12 Ne var ki kafirlerin cehennem azabını gördükten sonra dünyaya dönüş istekleri reddedilir ve onlara denir ki: Dünya hayatına geri dönmeniz artık mümkün değildir; çünkü sizin tabiatınız veya seciyyeniz buna uygun değildir. Siz dünyada kaldığınız sürece hakkı hep inkâr ettiniz; fakat ne zaman da Allah'a şirk koşanlarla karşılaşmışsanız, onları tasdik ettiniz ve onlara uydunuz. İşte sizin hiç değişmeyen tabiatınız bu olmuştur. Binaenaleyh siz dünyaya geri döndürülecek olsanız, yapacağınız iş, yine aynı olacaktır.

Allah Teâlâ, pişmanlık duyarak dünyaya geri dönme isteğinde bulunan kafirlerin bu hallerini, Kur'an-ı Kerim'in başka surelerinde de zikretmiştir. En'âm suresinin 27-28. ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"Ateşin karşısında durdurulduklarında, onların: "Ah ne olurdu, (dünyaya) geri gönderilseydik de Rabbimizin ayetlerini yalanlamasaydık ve müminlerden olsaydık." deyişlerini bir görsen! Fakat (onların bu pişmanlıkları) önceden gizlemiş oldukları şeyin, (kıyamet günü) açığa çıkması dolayısıyladır. Eğer (dünyaya) geri gönderilselerdi, men olundukları küfre tekrar dönerlerdi. Zira onlar, hiç şüphesiz yalancıdırlar."*. Secde suresinin 12. ayeti de aynı manada gelmiş ve Allah Teâlâ, bu ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Suçluların, Rablerinin huzurunda başlarını önlerine eğmiş oldukları halde "Rabbimiz! Gördük ve dinledik; bizi dünyaya geri çevir de salih amel işleyelim. Artık biz inancı sağlam kimseleriz" deyişlerini bir görsen"!* Mü'minûn suresinin 107. ayetinde de kafirlerin şöyle dediklerini haber vermiştir: *"Rabbimiz! Bizi ateşten çıkar; (dünyaya geri gönder). Eğer yine (eski halimize) dönersek, işte o zaman, biz zalim kişileriz (ve cezayı hak etmiş oluruz)"*. Ne var ki kafirlerin bu istekleri kesinlikle reddedilmiş ve biraz önce zikrettiğimiz En'âm suresinin 28. ayetinde de ifade edildi-

ği gibi, kalplerinde gizlemiş oldukları küfür, kıyamet günü bütün açıklığıyle ortaya çıkmıştır. Bu itibarla onlar, dünyaya geri gönderilmiş olsalar bile, dünyada yapacakları iş, yine hakkı inkâr etmekten başka bir şey olmayacaktır. Dolayısıyla böyle bir durumda onlar hakkında verilecek hüküm yine hak ile hükmeden Allah'a ait olacaktır. Çünkü O, kullarına hiçbir zaman zulmetmez; hikmet neyi gerektiriyorsa, daima hikmete uygun adil hükümler verir.

13 Allah Teâlâ, kıyamet günü cehenneme sevkedilen kafirlerin cehennem ateşini gördükleri andaki hallerini ve onların dünyaya geri dönme isteklerini kesinlikle reddettikten sonra, hudutsuz kudretinin ve azametinin delillerini zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: Gökten size yağmur indiren ve o yağmurla kurumuş toprağı sulayarak sizin için yerden renkleri, kokuları ve tatları birbirinden farklı rızıklar çıkaran Allah Teâlâ'dır ve O, bu yaptıklarıyla, vahdâniyyetinin delillerini ve hudutsuz kudretinin alametlerini gözlerinizin önüne sermektedir. İşte bu delillerden, aklını kullanmasını bilen ve sadece Allah'a yönelerek O'na taat ve ibadette bulunan mümin kullarından başkası ibret almaz.

14 O halde ey insanlar! Müşriklere muhalefet ederek ibadet ve duanızı yalnız Allah'a tahsis edin; Allah'tan başkasına yalvarıp yakarmayın; zira gerçek din, Allah katında geçerli olan İslam dinidir ve bu dinin gereği de Allah'tan başkasına dua ve niyazda bulunmamak, ibadet etmemektir. Nitekim Müslim (*Sahih,* I. 415) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* IV. 5)'in Abdullah İbnu'z-Zübeyr'den naklettiklerine göre Resulullah (sas.) her farz namazın ardından selam verince şöyle derdi: LÂ İLÂHE İLLA'LLAHU VAHDEHU LÂ ŞERÎKE LEH, LEHU'L-MULKU VE LEHU'L-HAMDU VE HUVE ALÂ KULLİ ŞEY'İN KADÎR. LÂ HAVLE VELÂ KUVVETE İLLÂ BİLLAHİ, LÂ İLÂHE İLLA'LLAH. VE LÂ NA'BUDU İLLÂ İYYÂH. LEHU'N-Nİ'METU VE LEHU'L-FADLU VE LEHU'S-SENÂU'L-HASENU. LÂ İLÂHE İLLA'LLAHU MUHLİSÎNE LEHU'D-DÎNE VE LEV KERİHE'L-KÂFİRÛN. *"Allah'tan başka İlah yoktur; O'nun şeriki de yoktur. Mülk ve hamd, O'na mahsustur; O'nun her şeye gücü yeter. Güç ve kuvvet ancak Allah iledir. Allah'tan başka İlah yoktur. Biz ancak O'na ibadet ederiz. Nimet ve lütuf O'na mahsustur. En güzel övgü de O'nundur. Allah'tan başka İlah yoktur. Kafirler istemeseler bile, biz dini yalnız Allah'a tahsis ederiz.".*

[15] En yüksek derecelerin ve Arş'ın sahibi olan Allah, kıyamette kavuşma gününü ihtar etmek için, kendi emrinden olan vahyi, kullarından dilediğine indirir.

[16] O gün onların hepsi ortaya çıkarlar; onlardan hiçbir şey, Allah'a gizli kalmaz. O gün mülk kimindir? Şüphesiz, kahredici bir tek Allah'ın.

[17] O gün her kişi, yalnız kendi kazancı ile cezalandırılır. O gün haksızlık yoktur. Allah, şüphesiz hesapları çok çabuk görendir.

15 Hudutsuz kudretinin ve azametinin delillerini aklını kullanıp ibret almasını bilen kullarının gözleri önüne seren Allah Teâlâ, bu ayetinde de zatıyla ilgili üç sıfat daha zikretmiştir ki bu sıfatlar sırasıyla şunlardır: En yüksek derecelerin sahibi olması, Arş'ın sahibi olması ve vahyi kullarından dilediğine ilka etmesidir.

1) Allah Teâlâ, azameti, celali ve kibriyası ile en yüksek derecelerin sahibi olan ve kendi derecesine eşit veya kendisinden daha yüksek derecede eşi veya benzeri bulunmayan bir İlahtır. Zira her şey ve herkes O'na muhtaçtır; fakat O, her şeyden ve herkesten müstağnidir. O, hem ezelîdir, hem ebedidir; varlığının başlangıcı ve sonu yoktur.

2) Allah Teâlâ, varlık âlemindeki cisimlerin en büyüğü olarak bilinen Arş'ın sahibi, yaratıcısı ve idarecisidir. Arş'ın adı, Kur'an-ı Kerim'in muhtelif surelerinde sık sık geçmiş olmakla beraber, onun mahiyeti hakkında hiçbir bilgi verilmemiş-

tir. Â'râf 54, Yunus 3, Ra'd 3, Furkân 59, Secde 4, Hadîd 4 surelerinde Allah'ın gökleri ve yeri altı günde yarattığı zikredildikten sonra Arş üzerine istiva ettiği açıklanmış, Tâ-hâ suresinin 5. ayetinde de *"Rahman Arş üzerinde istiva etmiştir."* buyurulmuştur. *İstiva* kelimesinin Arapçada oturmak manasına geldiği düşünülürse, Allah Teâlâ'nın Arş üzerinde oturmuş olduğunu söylemek gerekir ki O, kesinlikle bundan münezzehtir; zira Allah, sağı solu, önü arkası olan bir cisim değildir ve O'nun, büyüklüğü ne olursa olsun Arş gibi bir sedir üzerine oturduğunu düşünmek, O'na belirli bir yönde, belirli bir mekan takdir etmek manasına gelir ki bu da O'na iftira etmekten başka bir şey değildir. Bu konuda kesin olarak bilinen husus, O'nun, mekan ve cihetten münezzeh olduğudur. Bu itibarla Ehl-i Sünnet uleması, hiçbir surette tevil, tahrif, teşbih, temsil ve tatile kaçmaksızın, Allah Teâlâ'nın Arş üzerinde istiva ettiğini söylemişler ve buna iman etmişler; fakat istivanın keyfiyetini tayin ve tesbît etmeye kalkışmamışlardır.

3) Allah Teâlâ, vahyi, kullarından dilediğine indirir. Ayet-i kerimede vahiy, ruh olarak zikredilmiştir. Ruh, ölü olan insana nasıl hayat veriyorsa, vahiy de, küfrün öldürdüğü insanlara imanı telkin ederek onlara yeniden hayat verir. Allah Teâlâ, Nahl suresinin 2. ayetinde bu manada şöyle buyurmuştur: *"Melekleri, kendinden bir ruh (vahiy) ile, "İnsanları uyarın: Benden başka İlah yoktur; bu sebeple benden korkun." diye kullarından dilediğine gönderir."*. Allah Teâlâ'nın buna benzer başka bir beyanı da, Şuarâ suresinin 192-195. ayetlerinde yer almıştır. Bu ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"Şurası bir gerçektir ki, Kur'an, âlemlerin Rabbinin indirdiği (bir Kitap)dir. Uyarıcılardan olman için (ey Muhammed!) onu senin kalbine apaçık bir Arapça ile er-Ruhu'l-Emin (Cebrail) indirmiştir."*.

16 Allah Teâlâ, kendi celal ve azametine delalet eden zatıyla ilgili üç sıfatı zikrettikten sonra, kıyamet gününü tavsif etmiş ve şöyle buyurmuştur: Ruhların bedenlerle ve insanların birbirleriyle buluştukları o gün, dünyada iken onlardan sadır olan hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz. Allah, onların yaptıkları veya yapmak isteyip de yapmadıkları her şeyi bilir. Halbuki onlar, Fussilet suresinin *"Siz, kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin sizin aleyhinize şahitlik etmelerinden çekinmemiştiniz. Zannediyordunuz ki Allah, sizin yaptıklarınızın çoğunu bilmez."* mealindeki 22. ayetinde de ifade edildiği gibi, kapalı kapılar ardında veya perdeler arkasında yaptıklarını Allah'ın bilmeyeceğini zannediyorlar ve bu zanna dayanarak pek çok kötülük işliyorlardı. İşte Allah'ın huzurunda toplandıkları o gün, gözleri kulakları, elleri ayakları, kısacası bütün uzuvları, dünyada işledikleri iyi veya kötü amellere şahitlik ettikleri zaman, Allah'ın her şeyi bildiğini, hiçbir şeyin O'na gizli kalmadığını anlayacaklar ve bunun aksini düşünmekle ne büyük bir yanılgıya düştüklerini göreceklerdir. İşte o zaman Allah Teâlâ, büyük bir korku ve pişmanlık içinde başları önlerine düşmüş olan kullarına soracak ve "Bugün mülk kiminmiş? Bunu görüp anladınız mı"? buyuracak, hiç kimseden ses çıkmayınca da kendisi, yahut diğer bir görüşe göre mümin kafir herkes, bu soruya cevap verecek ve "Bugün mülk, şüphesiz, kahredici bir tek Allah'ındır." diyecektir.

Netice olarak, Allah Teâlâ bu ayetinde, kıyamet gününün dört önemli sıfatını zikretmiştir ki bunlar: O günün, ruhlarla bedenlerin ve bütün insanların biraraya gelme günü olması, o gün bütün insanların O'na zahir olmaları; hiçbirinin O'ndan gizli kalmaması, insanların dünyada iken işledikleri bütün amelleri açık bir şekilde bilmesi, O gün mülkün yalnız kahredici Allah'a ait olmasıdır.

17 Allah Teâlâ, kıyamet gününü dört önemli sıfatla tavsif ettikten sonra, bu ayetinde, o günün iki sıfatını daha zikretmiştir ki bunlardan birincisi, kulları arasında adaletle hükmetmesi; ikincisi ise, fazlı ve rahmetidir. Bilindiği gibi kıyamet günü, hesap ve ceza günüdür. Bu itibarla Allah

Teâlâ, kullarını dünyada işledikleri amellerle muhakeme eder ve onları, yalnız kendi kazançlarıyla cezalandırır. Zelzele suresinin 7-8. ayetlerinde de ifade edildiği gibi, *"Her kim zerre miktarı hayır işlemişse, onu görecektir. Kim de zerre miktarı kötülük işlemişse, onu görecektir."*. Sevebından azaltılarak veya ikabı artırılarak hiç kimseye haksızlık edilmez ve hiç kimse zulme uğramaz. Aksine bir iyilik on katı artırılarak; bir kötülük ise, kendi misliyle cezalandırılır. Müslim (*Sahih*, IV.1994)'in Ebû Zerr'den (ra) naklettiği bir hadis-i kudside Resulullah (sas.), Allah Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu haber vermiştir: *"Ey kullarım! Haberiniz olsun ki ben, zulmü kendi nefsime haram kıldım. Onu aranızda size de haram ettim. Bu itibarla birbirinize zulmetmeyiniz. Ey kullarım! Benim hidayet ettiklerim dışında hepiniz doğru yoldan sapıcılarsınız. Bu itibarla benden hidayet dileyin ki sizlere hidayet edeyim..."*

Şunu da hatırdan çıkarmamak gerekir ki Allah Teâlâ, hesapları çok çabuk görendir. Bütün mahlukatın hesabını, tek bir nefsi hesaba çeker gibi görür. Nitekim Lokmân suresinin 28. ayetinde de aynı manada şöyle buyurmuştur: *"Sizin yaratılmanız ve yeniden diriltilmeniz, ancak tek bir kişinin yaratılıp diriltilmesi gibidir..."* Keza Kamer suresinin 50. ayeti de aynı manadadır: *"Bizim emrimiz, gözün açılıp kapanması gibi, ancak tek bir emirdir."*.

وَاَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْاٰزِفَةِ اِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاظِمِينَ ۘ مَا لِلظّٰلِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ ﴿١٨﴾
يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْاَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ ﴿١٩﴾ وَاللّٰهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ ۘ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَقْضُونَ
بِشَيْءٍ ۗ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٢٠﴾ اَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا
مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ كَانُوا هُمْ اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَاٰثَارًا فِي الْاَرْضِ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوبِهِمْ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ
مِنْ وَاقٍ ﴿٢١﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانَتْ تَاْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَكَفَرُوا فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ ۚ اِنَّهُ قَوِيٌّ شَدِيدُ
الْعِقَابِ ﴿٢٢﴾

[18] (Ey Muhammed!) Onları, iyice yaklaşmış olan o kıyamet günüyle uyar. O gün, yürekler boğazlara kadar gelip dayanır da çıkmaması için yutkunur dururlar. O gün zalimler için ne bir dost ve ne de sözü dinlenir bir şefaatçi vardır.

[19] Allah, gözlerin hâinliğini ve göğüslerin gizlediğini bilir.

[20] Allah, adaletle hükmeder. O'ndan başka yalvardıkları putlar ise, hiçbir şeye hükmedemezler. Şüphesiz Allah, her şeyi hakkıyla işitendir; hakkıyla görendir.

[21] Yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden önce yaşayan ve gerek kuvvet yönünden gerekse yeryüzünde bıraktıkları eserler yönünden kendilerinden daha üstün olan kavimlerin akibetinin nasıl olduğuna hiç bakmazlar mı? Allah, onları kendi günahlarıyla yakalayıvermiştir. Onların, Allah'ın azabından kendilerini koruyacak hiçbir koruyucuları da olmamıştır.

[22] Bu, kendilerine Peygamberleri'nin apaçık deliller getirmesi, onların inkâr etmeleri sebebiyledir. Allah da onları bu yüzden yakalamıştır. Şüphesiz O, çok kuvvetlidir; azabı da çok şiddetlidir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, dünyadaki küfürleri ve kötü amelleri dolayısıyla, cehennem azabını hak etmiş olan ve kıyamet günü cehennemin kapısına kadar gelen kafirlerin hallerini ve kıyamet gününün belli başlı özelliklerini açıkladıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, kafirleri Ahiret azabıyla korkutmak için, kıyamet gününün korku veren diğer özelliklerini zikretmiş, ayrıca kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlayan geçmiş kavimleri de örnek göstererek, onları dünya azabıyla tehdit etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[18] (Ey Muhammed!) Onları, iyice yaklaşmış olan o kıyamet günüyle uyar. O gün, yürekler boğazlara kadar gelip dayanır da, çıkmaması için yutkunur dururlar. O gün zalimler için ne bir dost ve ne de sözü dinlenir bir şefaatçi vardır.

[19] Allah, gözlerin hâinliğini ve göğüslerin gizlediğini bilir.

[20] Allah, adaletle hükmeder. O'ndan başka yalvardıkları putlar ise, hiçbir şeye hükmedemezler. Şüphesiz Allah, her şeyi hakkıyla işitendir; hakkıyla görendir.

18 Allah Teâlâ, Peygamberi'ne hitap ederek, kafirleri iyice yaklaşmış olan kıyamet günüyle uyarmasını emretmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Ahireti inkâr eden ve Allah'a şirk koşan kafirlere, küfürlerinden vazgeçmeleri için kıyamet gününün iyice yaklaşmış olduğunu haber vererek onları uyar. İşte o gün geldiği zaman, korkudan yürekler ağızlara gelecek ve yutkunup duracaklardır. Bu korku, özellikle zalimleri perişan edecek ve ne yapacaklarını bilmeyeceklerdir. Çünkü o gün, onları teselli edecek ve korkularını hafifletmeye çalışacak ne bir dost ne de bir şefaatçi vardır.

Ayet-i kerimede kıyamet günü, *Yevmu'l-Âzife* olarak zikredilmiştir ki, bu günün isimlerinden biri olup, yaklaşan gün demektir. Nitekim Necm suresinin 57. ayetinde *Ezifeti'l-Âzifetu* buyurulmuştur ki, *"kıyamet iyice yaklaştı"* manasındadır.

19 Allah Teâlâ, kıyamet gününün iyice yaklaşmış olduğunu haber vererek kafirleri uyardıktan sonra, ne derece gizli olursa olsun, her şeyi içine alan hudutsuz ilminin şümulünü ve dikkatini tavsif etmiş ve şöyle buyurmuştur: Allah, bakması helal olmayan şeylere bakarak hainlik eden gözleri bilir. İnsan, baktığı şeylere ne derece gizli bakarsa baksın, gözlerin yaptığı bu hainlik Allah'a gizli kalmaz. Müfessirlerin naklettiklerine göre İbn Abbas, bu ayeti şu kıssa ile açıklamıştır: Bir adam, tanıdığı bir ailenin evine gider. O aile içinde güzel bir kadının olduğunu farkeder. Adam, aile ferdlerine fark ettirmeden kadına bakar. Aile ferdleri gözlerini adama çevirdiğinde, o da gözünü kadından çevirir ve ona baktığını diğerlerine farkettirmez. Biraz sonra gözlerin kendisinden uzaklaştığını farkedince, tekrar kadına bakmaya başlar ve bu hal, uzun süre tekerrür eder. İşte Allah Teâlâ, adamın o bakışlarında herhangi bir hainliği murat edip etmediğini ve bir fırsatını bulup da kadınla yalnız kaldığında onunla zina işleyip işlemeyeceğini çok iyi bilir.

20 Allah, hükmünde daima adildir ve adaletle hükmeder. Güzelliği güzellikle, kötülüğü de kötülükle cezalandırır. Her insana, hayır veya şerden her neyi hak etmişse onun karşılığını verir. Oysa müşrik kafirlerin Allah'ı bırakıp da ibadet ettikleri putların, en küçük ve en basit meselelerde bile hüküm verecek güç ve kabiliyetleri yoktur. Zaten bunların, görecek gözleri, işitecek kulakları ve düşünmelerini sağlayacak akılları da yoktur. Her şeyi hiç yoktan icat edip yaratan Allah ise, hakkıyla işiten ve hakkıyla görendir. Hiçbir şey O'na gizli kalmaz.

[21] Yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden önce yaşayan ve gerek kuvvet yönünden, gerekse yeryüzünde bıraktıkları eserler yönünden kendilerinden daha üstün olan kavimlerin akibeti-

nin nasıl olduğuna hiç bakmazlar mı? Allah, onları kendi günahlarıyla yakalayıvermiştir. Onların, Allah'ın azabından kendilerini koruyacak hiçbir koruyucuları da olmamıştır.

22 Bu, kendilerine Peygamberleri'nin apaçık deliller getirmesi, onların inkâr etmeleri sebebiyledir. Allah da onları bu yüzden yakalamıştır. Şüphesiz O, çok kuvvetlidir; azabı da çok şiddetlidir.

21 Allah Teâlâ, kafirlere, kıyamet gününün iyice yaklaşmış olduğunu haber vererek onları o günün şiddetli azabıyla tehdit ettikten sonra, bu ayetlerinde, onlara geçmiş kavimleri misal göstermiş ve onların küfürleri yüzünden dünya azabıyla nasıl helak edildiklerini haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

Bu kafirler, Allah'ı bırakıp da birtakım putları İlah edinerek onlara ibadet eden, kendilerine uyarıcı olarak gönderilen Peygamberler'i yalanlayan, onların bir kısmını yurtlarından sürüp çıkaran bir kısmını da öldüren daha önce gelip geçmiş kavimlerin, dünyada iken altlarından veya üstlerinden gelen bir azap ile nasıl helak olduklarını, yeryüzünü dolaşarak onların geride bıraktıkları yıkılmış şehir ve kasabalarını görüp anlamıyorlar mı? Geçmiş kavimlerin küfürleri yüzünden uğradıkları bu kötü akibet, aynı yolun yolcusu olan bu kafirlerin ondan ibret almaları ve akıllarını başlarına toplamaları için yeterli değil mi? Oysa helak olmuş bu kavimler, çok daha kuvvetli, çok daha akıllı ve çok daha zengin idiler. Ne var ki onların bu kuvvet ve zenginlikleri, işlerine hiç yaramamış, onları helak olmaktan kurtaramamıştı. Zira Allah onları kendi günahlarıyla yakalamış, onlar da, kendilerini kurtaracak hiçbir koruyucu bulamamışlardı. Nitekim Allah Teâlâ, Rum suresinin 9. ayetinde küfürleri yüzünden helak olan bu kavimleri de bahis konusu ederek şöyle buyurmuştur: *"Yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden öncekilerin akibetinin nasıl olduğuna hiç bakmamışlar mıdır? Halbuki onlar, kendilerinden çok daha kuvvetli idiler; toprağı kazıp da onu, bunların imar ettiklerinden daha çok îmar etmişlerdi. Onlara da Peygamberler'i apaçık deliller getirmişlerdi. (Fakat onlar, yine de helak olmuşlardır). Böylece Allah, onlara zulmetmemiş, fakat onlar kendi kendilerine zulmetmişlerdir."*.

22 İşte geçmiş kavimlerin daha dünyada iken başlarına gelen felaketlerle helak oup gitmeleri, apaçık delillerle kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlamaları ve getirdikleri delilleri de inkâr etmeleri sebebiyledir. Allah da onları, daha dünyada iken altlarından veya üstlerinden getirdiği felaketlerle helak etmiş, Ahiret gününün azabını da ebedi cehennem azabı olarak kıyamet gününe bırakmıştır. Allah, hiç şüphe yoktur ki hiçbir şeyle ölçülemeyecek kadar üstün kuvvet sahibidir; azabı da çok şiddetlidir. İşte her insanın, bunları gözden uzak tutmaması ve hem dünyasını hem de Ahiretini mamur etmesi için, Rabbinin hak yolundan ayrılmaması ve O'nun emir ve nehiylerine titizlikle uyması gerekir.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿٢٣﴾ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَارُونَ فَقَالُوا سَاحِرٌ كَذَّابٌ
﴿٢٤﴾ فَلَمَّا جَآءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُوٓا اَبْنَآءَ الَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا نِسَآءَهُمْ ۚ وَمَا كَيْدُ
الْكَافِرِينَ اِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿٢٥﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِيٓ اَقْتُلْ مُوسٰى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ ۖ اِنِّيٓ اَخَافُ اَنْ يُبَدِّلَ
دِينَكُمْ اَوْ اَنْ يُظْهِرَ فِي الْاَرْضِ الْفَسَادَ ﴿٢٦﴾ وَقَالَ مُوسٰٓى اِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَا يُؤْمِنُ
بِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٢٧﴾

23-24 Gerçek şu ki Musa'yı mucizelerimizle ve apaçık ayetlerimizle Firavun'a, Haman'a ve Karun'a göndermiştik de onlar: "Yalancı bir sihirbaz." demişlerdi.

25 Onlara kendi katımızdan hakkı getirdiği zaman da, "Onunla birlikte iman edenlerin oğullarını öldürün; kadınlarını ise, sağ bırakın." demişlerdi. Ne var ki kafirlerin tuzağı ancak boşa gitmeye mahkumdur.

26 Firavun şöyle demişti: "Bırakın beni, Musa'yı öldüreyim; o Rabbine yalvaradursun. Ben dininizi değiştirmesinden, yahut yeryüzünde fesat çıkarmasından korkuyorum.".

27 Musa da demişti ki: "Ben hesap gününe iman etmeyen her kibirliden Rabbime ve Rabbinize sığındım.".

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kafirleri korkutmak için kıyamet gününün bazı korku veren özellikleriyle, kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlayan geçmiş kavimlerin dünya azabıyla helak edilişlerini zikrederek Peygamberi'ni teselli ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, apaçık delillerle Firavun'a, Haman'a ve Karun'a uyarıcı olarak gönderilen Musa'nın, bu kafirler tarafından "yalancı bir sihirbaz" ithamıyla nasıl yalanlandığını, buna rağmen nihai zaferin, yine de Musa'ya ait olduğunu açıklamış ve Peygamberi'ni bu yönden de teselli etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

23-24 Gerçek şu ki Musa'yı mucizelerimizle ve apaçık ayetlerimizle Firavun'a, Haman'a ve Karun'a göndermiştik de onlar: "Yalancı bir sihirbaz." demişlerdi.

25 Onlara kendi katımızdan hakkı getirdiği zaman da "Onunla birlikte iman edenlerin oğullarını öldürün; kadınlarını ise, sağ bırakın." demişlerdi. Ne var ki kafirlerin tuzağı ancak boşa gitmeye mahkumdur.

26 Firavun şöyle demişti: "Bırakın beni, Musa'yı öldüreyim; o Rabbine yalvaradursun. Ben dîninizi değiştirmesinden, yahut yeryüzünde fesat çıkarmasından korkuyorum.".

27 Musa da demişti ki: "Ben hesap gününe iman etmeyen her kibirliden Rabbime ve Rabbinize sığındım.".

23-24 Allah Teâlâ, bir evvelki ayetinde, geçmiş kavimlerin üzerlerine indirilen şiddetli azap çeşitleriyle helak edilişlerini zikrettikten ve bunun sebebinin de apaçık delillerle kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlamak ve onları inkâr etmek olduğunu açıkladıktan sonra, bunun bir misalini, Firavun, Haman ve Karun'a gönderilen Musa'nın (as) kıssasını zikrederek vermiştir. Musa, iyice azgınlaşmış olan Mısır hükümdarı Firavun'la onun veziri olan Haman'ı ve zamanın en zengini olan Karun'u Allah'ın vahdaniyyetine ve yalnız O'nun ibadetine davet etmek için apaçık deliller ve mucizelerle gönderilmiş, onlar ise, Musa'yı yalancı bir sihirbaz olarak vasfetmişler ve ona karşı çıkmışlardı.

İşte Musa'nın Firavun'la ve onun adamlarıyla olan bu kıssasında, Mekke'de yetişip büyüyen, sonra da Rabbi tarafından son Peygamber olarak görevlendirilen Hazreti Muhammed (sas.) için bir teselli gayesinin bulunduğuna hiç şüphe yoktur. Zira Hazreti Muhammed (sas.) de Mekke'de müşrik kavmini Allah'ın vahdaniyyeti inancına ve yalnız O'nun ibadetine davet ettiği zaman, müşrik kavmi tarafından şiddetle yalanlanmış, onlara tebliğ ettiği Allah kelamı olan Kur'an inkâr edilmiş ve Hazreti Peygamber, deli, şair, sihirbaz gibi birtakım ithamlara maruz kalmıştır. Kısacası geçmiş kavimlerin Peygamberleri'ne yaptıkları zulümler, Mekkeli müşrikler tarafından da aynen Hazreti Peygamber'e uygulanmıştır. Nitekim Allah Teâlâ, Zâriyât suresinin 52. ayetinde bu manayı teyit etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Bunun gibi, kendilerinden önce gönderilen hiçbir Peygam-*

ber yoktur ki ona sihirbaz, yahut mecnun dememiş olsunlar." Bütün bunlara rağmen, zafer, yine de Peygamberler'in olmuş ve onlara zulmeden kavimler, altlarından veya üstlerinden gelen azap ile helak olup gitmişlerdir. İşte bu ve benzeri hadiseler, Hazreti Peygamber'in kavmi için de aynı akibete delalet ediyordu ve bu da Hazreti Peygamber için bir teselli vesilesi oluyordu.

25 Firavun ve adamları, Musa'nın davetine karşı çıkmış olsalar bile, Mısır'da ona inanıp peşinden gidecek bir kavim vardı ve bu kavim de Yusuf ve babası Yakub'un Mısır'a yerleşmesinden sonra nüfusu giderek artan İsrailoğulları idi. Onların bu artışı ise, Firavun hanedanı için büyük bir endişe kaynağı oluyordu. Zira böyle bir artışla onların ileride Mısır'a hakim olmaları ve Firavun hanedanının hakimiyetine son vermeleri işten bile değildi. İşte bu korku içerisinde, Firavunlar, Yahudi neslinin çoğalmasını önlemek ve zamanla Mısır'da yok olmalarını sağlamak için, onları aşağılamaya, horlamaya ve hiçbir Mısırlının çalışmadığı en pis ve en güç işlerde çalıştırmaya başlamışlardı. Bu esaret ve zillet hayatının, zamanla, onların inkırazına yol açacağına inanıyorlardı. Fakat örf ve âdetlerine bağlı olan ve kendilerini "Allah'ın milleti" olarak gören Yahudiler, sağlam bir ruh yapısıyla bu zillet ve esarete katlanmışlar, soylarını artırmaya devam etmişlerdi. Firavun hanedanı ise, Yahudileri aşağılamanın hiçbir fayda sağlamadığını görünce, onları en kısa yoldan imha etmeyi planlamışlar ve bütün kabilelere emirnameler çıkararak, kız çocukların başka maksatlarla kullanılması için bırakılmalarını, yeni doğan erkek çocukların ise öldürülmelerini istemişlerdi.

26 Hatta Firavun daha da ileri giderek Musa'yı öldürmeyi düşünmüş ve bu maksatla kavmine, beni bırakın da Musa'yı öldüreyim; zira onun sizi kandırarak dininizi değiştirmesinden ve yeryüzünde fesat çıkararak halkı birbirine düşürmesinden korkuyorum, demişti.

27 Firavun, sahip olduğu güce ve kuvvete dayanarak her istediğini yapabilecek bir inanç içerisinde etrafına korku ve dehşet saçmaya çalışırken, onun "Bırakın beni, Musa'yı öldüreyim." sözünden haberdar olan Musa ise, "Ben, Allah ve Peygamber tanımayan, Ahiret gününe, hesaba ve cezaya inanmayan ve hak karşısında kibirlenen bütün kafirlerin şerrinden, Rabbim ve Rabbiniz olan Allah'a sığınırım." demişti.

وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤْمِنٌ مِّنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ اِيمَانَهٗٓ اَتَقْتُلُونَ رَجُلًا اَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللّٰهُ وَقَدْ جَآءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ
مِنْ رَبِّكُمْ ۖ وَاِنْ يَكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهٗ ۖ وَاِنْ يَكُ صَادِقًا يُصِبْكُمْ بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ ۖ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي
مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ﴿٢٨﴾ يَا قَوْمِ لَكُمُ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظَاهِرِينَ فِي الْاَرْضِ فَمَنْ يَنْصُرُنَا مِنْ بَأْسِ اللّٰهِ
اِنْ جَآءَنَا ۚ قَالَ فِرْعَوْنُ مَآ اُرِيكُمْ اِلَّا مَآ اَرٰى وَمَآ اَهْدِيكُمْ اِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ ﴿٢٩﴾ وَقَالَ الَّذِي اٰمَنَ يَا قَوْمِ
اِنِّيٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ مِّثْلَ يَوْمِ الْاَحْزَابِ ﴿٣٠﴾ مِثْلَ دَاْبِ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ ۚ وَمَا
اللّٰهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِّلْعِبَادِ ﴿٣١﴾ وَيَا قَوْمِ اِنِّيٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ ﴿٣٢﴾ يَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِرِينَ ۚ مَا لَكُمْ مِّنَ
اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍ ۚ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ جَآءَكُمْ يُوسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا زِلْتُمْ فِي
شَكٍّ مِّمَّا جَآءَكُمْ بِهٖ ۖ حَتّٰٓى اِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَنْ يَبْعَثَ اللّٰهُ مِنْ بَعْدِهٖ رَسُولًا ۚ كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ

مُرْتَابٌ ﴿٣٤﴾ اَلَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي اٰيَاتِ اللّٰهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ اَتٰيهُمْ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ الَّذِينَ اٰمَنُوا
كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴿٣٥﴾

28 Firavun ailesinden mümin olan ve imanını gizleyen bir adam da şöyle demişti: "Rabbim Allah'tır, diyen bir adam, size Rabbinizden apaçık deliller getirmiş olmasına rağmen öldürecek misiniz? Eğer yalancı ise, yalanı kendi aleyhine; yok eğer sadık ise, sizi tehdit ettiği şeylerden bazısı başınıza gelebilir. Şüphesiz Allah, haddi aşan yalancılara asla hidayet etmez.".

29 "Ey kavmim! Yeryüzünde bugün galip olarak hükümranlık sizin elinizde. Fakat Allah'ın hışmı bize gelip çatarsa, O'na karşı bize kim yardım eder"?Firavun da demişti ki: "Ben size, sadece kendi görüşümü söylüyorum. Ben size, ancak kurtuluş yolunu gösteriyorum.".

30-31 İman etmiş olan adam da şöyle demişti: "Ey kavmim! Ben, sizin adınıza Peygamberleri'ni yalanlayan hiziplerin günü gibi bir günün gelmesinden, Nûh kavminin, Ad, Semud ve onlardan sonra gelenlerin durumuna düşmenizden korkuyorum. Allah, kullarına zulmü asla istemez.".

32 "Ey kavmim! Ben, sizin adınıza, kıyamette o bağırış gününden korkuyorum.".

33 "O gün, arkanızı dönüp kaçarsınız; fakat Allah'ın azabından sizi koruyacak hiçbir şeyiniz olmaz. Allah kimi saptırırsa, artık onun hiçbir rehberi yoktur.".

34 "Daha önce size, apaçık delillerle Yusuf gelmişti de size getirdiklerinden şüphe edip durmuştunuz. Nihayet o öldüğü zaman, "Allah, ondan sonra bir daha herhangi bir Peygamber göndermez." demiştiniz. Allah, haddi aşan şüpheciyi işte böyle saptırır.".

35 "Bunlar, Allah'ın ayetleri üzerinde, kendilerine gelmiş herhangi bir delil olmaksızın münakaşa ederler. Bu münakaşa, Allah katında ve iman etmiş olanların yanında büyük bir kızgınlık sebebidir. Allah, büyüklük taslayan her zorbanın kalbini işte böyle mühürler.".

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Firavun'a, Haman'a ve Karun'a apaçık delil ve mucizelerle gönderdiği Musa'nın (as), Firavun tarafından öldürülmek istendiğini, bunun üzerine onun Allah'a sığındığını beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Firavun ailesinden Allah'a iman etmiş bir adamın, kötülükleri izale etmek ve ortaya çıkabilecek fitneye engel olmak için Musa'yı (as) Firavun'a karşı nasıl savunduğunu açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

28 Firavun ailesinden mümin olan ve imanını gizleyen bir adam da şöyle demişti: "Rabbim Allah'tır, diyen bir adam, size Rabbinizden apaçık deliller getirmiş olmasına rağmen öldürecek misiniz? Eğer yalancı ise, yalanı kendi aleyhine; yok eğer sadık ise, sizi tehdit ettiği şeylerden bazısı başınıza gelebilir. Şüphesiz Allah, haddi aşan yalancılara asla hidayet etmez.".

29 "Ey kavmim! Yeryüzünde bugün galip olarak hükümranlık sizin elinizde. Fakat Allah'ın hışmı bize gelip çatarsa, O'na karşı bize kim yardım eder"?Firavun da demişti ki: "Ben size, sadece kendi görüşümü söylüyorum. Ben size, ancak kurtuluş yolunu gösteriyorum.".

28 Firavun'un "Bırakın beni, Musa'yı öldüreyim." diyerek, birtakım delil ve mucizelerle Allah tarafından gönderilen Musa'yı (as) öldürmek istemesi üzerine, Allah'a inanan, fakat inancını gizleyen bir adam, Firavun'a "Rabbim Allah'tır diyen ve size, Rabbinden birtakım delil ve mucizeler getiren bir kimseyi mi öldüreceksin"? diyerek karşı çıkmış ve Firavun'u bu düşüncesinden vazgeçirmek için ikna edici birtakım sözler söyleyip deliller ileri sürmüştür. Bu mümin kişinin kim olduğu hususunda kesin bir bilgi mevcut değildir. Her ne kadar onun, Firavun hanedanından biri, bazılarına göre de Firavun'un amcasının oğlu olduğu söylenmişse de bunları teyit edecek herhangi bir delil yoktur. Bazıları ise, onun İsrailoğullarından olduğunu ileri sürmüşlerse de bu, çok daha uzak bir ihtimaldir. Zira Firavun, onun sözlerine itibar ederek Musa'yı (as) öldürmekten vazgeçmiştir. Eğer o mümin kişi İsrailoğullarından biri olsaydı, Firavun onu hiç dinlemez, aksine Musa ile birlikte onu da öldürürdü. Bu kişinin bilinen tek yönü, ayet-i kerimede de açıkça ifade edildiği gibi, onun imanını gizleyen mümin bir kişi olduğu idi. İşte bu sebeple Firavun'un Musa hakkındaki düşüncesine karşı çıkmış ve ona söylediği birtakım sözlerle onun Musa'yı öldürmesine engel olmaya çalışmıştır. Bu mümin kişi, Firavun'a şunları söylemiştir: Musa, "Rabbim Allah'tır." diyerek Rabbinden birtakım ayetler getirdiğini ileri sürmekte ve bunların doğruluğunu ispat etmek için önünüze bazı mucizeler koymaktadır. Onun söylediklerine siz ya inanırsınız, yahut inanmazsınız. O, yalan da söylemiş olabilir, doğru da.. Eğer söyledikleri yalan ise, yalanı kendi aleyhinedir; çünkü Allah, yalanından dolayı dünya ve Ahiret'te onu cezalandıracaktır. Zira O, haddi aşan yalancılara mutlaka haddini bildirir. Eğer söyledikleri doğru ise, işte o zaman, sizi tehdit ettiği dünya azabından bazısı başınıza gelebilir. Bu durumda sizin ihtiyatlı davranmanız ve onun size saydığı birtakım tehlikelere maruz kalmamanız için doğru olan şeyleri kabul edip onlara inanmanız gerekir.

Buhârî (*Sahih,* VI. 34) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 204)'in Urve İbnu'z-Zübeyr'den naklettikleri bir haberden öğrenildiğine göre, Urve şöyle demiştir: Abdullah İbn Amr İbni'l-Âs'a: "Bana, müşriklerin Resulullah (sas.)'e yaptıkları en şiddetli eziyeti haber ver, demiştim. Bunun üzerine Abdullah şunları anlattı: Bir gün Resulullah (sas.), Kâbe'nin avlusunda namaz kılıyordu. O sırada Ukbe İbn Ebî Muayt geldi ve Resulullah (sas.)'in omzundan sıkı bir şekilde yakaladı; sonra elbisesini boynuna dolayıp sıkmaya ve onu boğmaya başladı. İşte o sırada Ebû Bekr (ra) gelip Ukbe'nin omzundan yakaladı ve onu Resulullah (sas.)'den uzaklaştırdı; sonra da şöyle dedi: "Rabbim Allah'tır dedi diye bir kişiyi mi öldüreceksin? Halbuki o, size Rabbinizden apaçık ayetler getirmişti.".

Ayet-i kerimeden anlaşıldığına göre, Musa hakkındaki davranışında Firavun'a karşı çıkan mümin kişi, sözlerini teyit etmek için bazı delillere başvurmuştur. Bu delillerin birincisi, Musa'nın Firavun ve adamlarını hak yola davetinde, yalan söylemiş olması ihtimali bulunduğu kadar, doğruyu söylemiş olması ihtimalinin de bulunmasıdır. Bu her iki halde de tutulacak yol, onun kendi başına bırakılmasıdır. Zira yalan söylemiş olması halinde yalanı onun aleyhinedir ve o, yalanının cezasını hem dünyada hem de Ahiret'te çekecek ve Allah onu mutlaka cezalandıracaktır. Binaenaleyh sizin onu cezalandırmanıza gerek yoktur. Bu sebeple onu serbest bırakın. Yok eğer sözlerinde doğru ve sizi hak yola davetinde samimi ise, ona karşı çıkmanız halinde, dünya ve Ahiret'te başınıza gelmesi muhtemel felaketlerden sakınmanız ve ona uymanız gerekir. Mümin kişinin ikinci delili ise, Allah'ın, yalanında aşırı giden yalancılara hiçbir surette hidayet etmemesi ve onları hem dünyada hem de Ahiret'te en ağır bir şekilde cezalandırmasıdır. Bu durumda da onu öldürmeye hiç gerek yoktur.

29 Mümin kişi, Firavun ve adamlarının Musa'nın üzerinden ellerini çekmeleri için söz-

lerine devam etmiş ve üçüncü delil olarak, Firavun hanedanının Mısır'da sahip oldukları hükümranlığı hatırlatmış ve bu hükümranlığı korumanın yollarını göstererek onlara şöyle demiştir: Ey kavmim! Bu gün siz, Mısır'ın yegane sahibisiniz ve hükümranlık sadece sizin elinizdedir. Bu itibarla size ihsan edilen bu büyük nimetin değerini iyi bilmeniz ve Allah'a şükrederek onu korumanız gerekir. Fakat siz Allah'a karşı gelir ve O'nun Peygamber olarak gönderdiği bir kimseyi öldürerek O'nun hışmını üzerinize çekerseniz, O'na karşı size kim yardım eder ve O'nun azabından sizi kim kurtarır? Firavun ise, mümin kişinin bu sözlerine karşılık, sadece kendi görüşünü söylediğini ve bununla kurtuluş yolunu gösterdiğini ileri sürmüştür ki gösterdiği yolun bir kurtuluş yolu olmadığı gayet açıktır. Nitekim Allah Teâlâ, Hûd suresinin 96-98. ayetlerinde bu gerçeği açıkça zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Musa'yı da ayetlerimizle ve apaçık delil ve mucizelerle Firavun ve ileri gelen adamlarına göndermiştik. (Ancak bu adamlar, her işte) Firavun'un emrine uymuşlardı. Oysa Firavun'un emri akıllıca değildi. O, kıyamet gününde de kavminin önünde gider ve onları ateşe götürürdü. O vardıkları yer ne kötü bir yerdir."*.

30-31 İman etmiş olan adam da şöyle demişti: "Ey kavmim! Ben, sizin adınıza Peygamberleri'ni yalanlayan hiziplerin günü gibi bir günün gelmesinden, Nûh kavminin, Ad, Semud ve onlardan sonra gelenlerin durumuna düşmenizden korkuyorum. Allah, kullarına zulmü asla istemez.".

32 "Ey kavmim! Ben, sizin adınıza, kıyamette o bağırış gününden korkuyorum.".

33 "O gün, arkanızı dönüp kaçarsınız; fakat Allah'ın azabından sizi koruyacak hiçbir şeyiniz olmaz. Allah kimi saptırırsa, artık onun hiçbir rehberi yoktur.".

34 "Daha önce size, apaçık delillerle Yusuf gelmişti de size getirdiklerinden şüphe edip durmuştunuz. Nihayet o öldüğü zaman, "Allah, ondan sonra bir daha herhangi bir Peygamber göndermez." demiştiniz. Allah, haddi aşan şüpheciyi işte böyle saptırır.".

35 "Bunlar, Allah'ın ayetleri üzerinde, kendilerine gelmiş herhangi bir delil olmaksızın münakaşa ederler. Bu münakaşa, Allah katında ve iman etmiş olanların yanında büyük bir kızgınlık sebebidir. Allah, büyüklük taslayan her zorbanın kalbini işte böyle mühürler.".

30-31 Mümin kişi ise, dördüncü delil olarak, Firavun'un bu sözlerine karşılık, kavmine hitap etmiş ve daha önce kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlayan toplulukların dünyada başlarına gelen felâketlerden sakındırmak için şöyle demiştir: Böyle bir günün sizin de başınıza gelmesinden ve Nûh, Ad, Semud ve daha sonra gelen kavimler gibi helak olup gitmenizden korkuyorum. Zira sizin de çok iyi bilmeniz gerekir ki Allah, daha önce gelip geçmiş olan bu kavimlere uyarıcı olarak birer Peygamber göndermiş ve bu Peygamberler, Musa'nın yaptığı gibi, kavimlerini Allah'ın varlığına, birliğine ve ibadetine davet etmişler, ayrıca onlara kıyamet gününden ve bu gün bütün insanların yeniden dirilerek Allah'ın huzurunda hesaba çekileceklerini, dünyada iyi amel işlemiş olanların mükafatlandırılıp kötü amel sahiplerinin ise cezalandırılacaklarını haber vermişlerdir. Ne var ki kavimleri bu Peygamberler'e inanmamışlar ve onları yalanlamışlar, Allah da onları, daha dünyada iken üzerlerine indirdiği çeşitli azap şekilleriyle helak etmiştir. İşte ben, sizin de başınıza bu çeşit felaketlerin gelmesinden korkuyorum. Bilinen bir gerçektir ki Allah, kullarına hiçbir zaman zulmetmez. Fakat kimin üzerine azap indirir ve o azap ile onu helak ederse, bu, onun işlediği büyük günahlar yüzündendir.

32 Mümin kişi, beşinci delil olarak, Firavun ve adamlarını, başka çeşit bir azap ile korkutmuş ve onlara: Ey kavmim! Ben, sizin adınıza, kıya-

mette o bağırış gününden korkuyorum, demiştir. Kıyâmetin koptuğu o gün, insanlar, korku içerisinde biribirlerine bağrışırlar. Ancak bu bağırışın nasıl ve ne sebepten olduğu hususunda açık ve kesin bir bilgi mevcut değildir. Bununla beraber Â'râf suresinin bazı ayetleri gözönünde bulundurulacak olursa, kıyamet günü insanların çeşitli sebeplerden birbirlerine bağırdıkları anlaşılır ki bu yüzden o güne, ayet-i kerimede de ifade edildiği gibi *Yevmu't-tenâd* (Bağırışma günü) denilmiştir. Allah Teâlâ, Â'râf suresinin 44. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Cennet ehli, cehennem ehline "Rabbimizin bize vadettiğini biz gerçek bulduk; siz de Rabbinizin vadettiğini gerçek buldunuz mu?" diye hitap ederler. Onlar "Evet" derler. Bunun üzerine bir münadi "Allah'ın laneti zalimlerin üzerinedir." diye aralarında nida eder."*. Yine aynı surenin 50. ayetinde de cehennem ehlinin cennet ehline hitabından sözedilmiş ve şöyle buyurulmuştur: *"Cehennem ehi, cennet ehline "Su, yahut Allah'ın size rızık olarak verdiklerinden bize de biraz akıtın." diye seslenirler. Fakat onlar, "Allah, her ikisini de kafirlere haram kıldı." derler."*. Keza Â'râf suresinin 48. ayetinde de, *"Â'râf ehli, simalarından tanıdıkları adamlara da şöyle seslenirler..."* buyurulmuştur ki insanlar arasındaki bu çeşit seslenişler veya bağırışıp çağırışlar, o güne neden *Yevmu't-tenâd* (Bağırışma günü) denildiğini açıkça göstermektedir. Bundan da anlaşılmaktadır ki, mümin kişi, Firavun ve adamlarına, ben, sizin adınıza, o bağırışma gününün azabından korkuyorum, diyerek onları uyarmaya çalışmıştır.

33 Daha sonra, uyarılarına devam etmiş ve o gün, dünyadaki amelleriniz veya davranışlarınız dolayısıyla, Ahiret'te sizin için hazırlanan azabı gördüğünüz zaman, arkanızı dönüp kaçmak istersiniz; fakat ne kaçacak bir yer ve ne de sizi o azaptan kurtaracak bir yardımcı bulamazsınız. Çünkü dünyadaki o çirkin amelleri dolayısıyla Allah kimi saptırırsa, artık onu hidayete eriştirecek yine Allah'tan başka hiç kimse yoktur.

34 Mümin kişi, Firavun ve adamlarına karşı uyarılarını ve delillerini zikretmeye devam etmiş ve altıncı delil olarak, Peygamberler'i yalanlama alışkanlığından söz ederek şöyle demiştir: Öyle anlaşılıyor ki, Peygamberler'i yalanlamak ve onlara karşı çıkmak, size atalarınızdan tevarüs etmiş bir alışkanlıktır. Nitekim Allah, Musa'dan önce de sizin atalarınıza Yakub'un oğlu Yusuf'u Peygamber olarak göndermiş, o da size, Peygamberliğinin ve doğruluğunun apaçık delillerini getirmiş ve çeşitli mucizelerle bunu size ispat etmişti. Fakat siz, onu da yalanlamış ve onun getirdiği hiçbir şeye inanmamıştınız. Hatta öldükten sonra bile, bundan böyle Allah'ın hiçbir Peygamber göndermeyeceğini ileri sürmüştünüz. İşte günah işlemekte aşırı gidenleri Allah böyle saptırır.

35 Bu sapıklar, ellerinde hiçbir dayanak veya hiçbir delil olmadığı halde, Allah'ın ayetlerini hükümsüz kılmak için onlar üzerinde münakaşa ederler. Hâkka karşı batıl ile savaşa kalkışırlar. Bu ise, Allah katında ve müminler yanında büyük öfkeye sebep olur ki Allah'ın öfkesi, onlara azap etmek, müminlerin öfkesi ise, onlardan uzaklaşmak ve onlarla olan bütün ilişkilerini kesmektir. Zira onların savaşı, hiçbir aslı ve esası olmayan batıl içindir. İşte Allah, büyüklük taslayarak batıl için hakka karşı mücadele eden böyle kimselerin kalplerini mühürler de bundan sonra onların hakka dönmeleri artık hiç mümkün olmaz.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا هَامَانُ ابْنِ لِي صَرْحًا لَعَلِّي أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ ﴿٣٦﴾ أَسْبَابَ السَّمٰوَاتِ فَأَطَّلِعَ إِلَىٰ إِلٰهِ
مُوسٰى وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ كَاذِبًا ۚ وَكَذٰلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلِهِ وَصُدَّ عَنِ السَّبِيلِ ۚ وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا
فِي تَبَابٍ ﴿٣٧﴾

36-37 Firavun şöyle demişti: "Ey Haman! Bana bir kule yap; belki onunla göklerin kapılarına erişir ve böylece Musa'nın İlahını görürüm. Ben, onun bir yalancı olduğunu zannediyorum.". Firavun'a kötü ameli, işte böyle süslü gösterilmiş ve doğru yoldan saptırılmıştır. Firavun'un tuzağı, başarısız olmaya mahkumdu.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Firavun'a, Haman'a ve Karun'a uyarıcı olarak gönderilen Musa'nın (as), Firavun tarafından öldürülmek istenmesi üzerine, Firavun hanedanından inanan, fakat imanını gizleyen bir kimsenin ortaya çıkarak, Firavun ve adamlarını, geçmiş kavimlerden de örnekler göstererek nasıl uyardığını ve onları nasıl doğru yola yöneltmeye çalıştığını açıkladıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Firavun'un Musa'yı yalanlamak ve onu alaya almak hususunda ne derece aşırı gittiğini göstermek için, veziri Haman'a, gökyüzüne çıkıp Musa'nın İlahına ulaşmak için yüksek bir kule inşa etmesini emrettiğini zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

36-37 Firavun şöyle demişti: "Ey Haman! Bana bir kule yap; belki onunla göklerin kapılarına erişir ve böylece Musa'nın İlahını görürüm. Ben, onun bir yalancı olduğunu zannediyorum.". Firavun'a kötü ameli, işte böyle süslü gösterilmiş ve doğru yoldan saptırılmıştır. Firavun'un tuzağı, başarısız olmaya mahkumdu.

36-37 Mısır hükümdarı Firavun, mümin kişinin Musa'yı savunan sözlerini dinledikten sonra, veziri Haman'a şöyle emretmişti: Ey Haman! Benim için muhteşem, yüksek bir kule yap. Öyle yüksek bir kule ki harcı pişmiş çamurdan olsun ve gökyüzünün en yüksek noktasına kadar ulaşsın. Ben, o kuleye çıkayım ve Musa'nın kendisinden ikide bir sözettiği İlahını oralarda araştırayım. Belki O'nu oralarda görebilirim. Bana öyle geliyor ki Musa, benden başka bir İlahtan sözederken yalan söylüyor. Zira ben, sizin için benden başka bir İlah tanımıyorum.

Aslında Firavun'un, veziri Haman'a yüksek bir kule inşa etmesini emrettiği zaman söylediği bu sözlerde, Musa'yı alaya almaktan başka bir gayesi yoktu. Çünkü o, Musa'nın Allah tarafından gönderilmiş bir Peygamber olduğuna kesinlikle inanmadığı gibi, kendisinden başka bir İlah bulunabileceğini de kabul etmiyordu. Ona göre Musa'nın, Mısır'da huzur ve sükun içinde yaşayan kavminin kafasını karıştırmak ve aralarına fesat sokmaktan başka bir hedefi yoktu. Bu ayet-i kerimenin bir benzerini Kasas suresinde görmek mümkündür. Bu surenin 38. ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Firavun şöyle demişti: Ey ileri gelenler! Sizin için, benden başka bir İlah tanımıyorum. Çamur üzerine benim için bir ateş yak, ey Haman! Sonra da bana bir kule yap; belki Musa'nın İlahına ulaşabilirim. Ben, onun mutlaka yalancılardan biri olduğunu zannediyorum."*.

İşte, Firavun'un, gerek kendisine uyarı için Allah tarafından gönderilen Peygamber Musa'yı yalanlaması olsun gerek gökyüzüne çıkarak onun İlahını görmek için vezirine yüksek bir kule inşa ettirmesi ve bunlara benzer diğer davranışları olsun, kendisine o derece süslü gösterilmiştir ki böylece, bu çeşit davranışlar içine daha çok girerek iyi ve güzel ameller işlemesine fırsat verilmemiş, doğru yoldan daha çok saptırılmıştır. Zira Firavun ve benzerlerinin bu çeşit amelleri, daima başarısız olmaya mahkumdur ve onların bu küfür ve sapıklıklarının akibeti de hiç şüphesiz, hüsran ve helak olacaktır.

وَقَالَ الَّذِیٓ اٰمَنَ یٰقَوْمِ اتَّبِعُوْنِ اَهْدِكُمْ سَبِیْلَ الرَّشَادِ ﴿۳۸﴾ یٰقَوْمِ اِنَّمَا هٰذِهِ الْحَیٰوةُ الدُّنْیَا مَتَاعٌ وَّاِنَّ
الْاٰخِرَةَ هِیَ دَارُ الْقَرَارِ ﴿۳۹﴾ مَنْ عَمِلَ سَیِّئَةً فَلَا یُجْزٰٓی اِلَّا مِثْلَهَا وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ اَوْ
اُنْثٰی وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُولٰٓئِكَ یَدْخُلُوْنَ الْجَنَّةَ یُرْزَقُوْنَ فِیْهَا بِغَیْرِ حِسَابٍ ﴿۴۰﴾ وَیٰقَوْمِ مَا لِیْٓ اَدْعُوْكُمْ اِلَی
النَّجٰوةِ وَتَدْعُوْنَنِیْٓ اِلَی النَّارِ ﴿۴۱﴾ تَدْعُوْنَنِیْ لِاَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَاُشْرِكَ بِهٖ مَا لَیْسَ لِیْ بِهٖ عِلْمٌ وَّاَنَا اَدْعُوْكُمْ
اِلَی الْعَزِیْزِ الْغَفَّارِ ﴿۴۲﴾ لَا جَرَمَ اَنَّمَا تَدْعُوْنَنِیْٓ اِلَیْهِ لَیْسَ لَهٗ دَعْوَةٌ فِی الدُّنْیَا وَلَا فِی الْاٰخِرَةِ وَاَنَّ مَرَدَّنَآ
اِلَی اللّٰهِ وَاَنَّ الْمُسْرِفِیْنَ هُمْ اَصْحٰبُ النَّارِ ﴿۴۳﴾ فَسَتَذْكُرُوْنَ مَآ اَقُوْلُ لَكُمْ وَاُفَوِّضُ اَمْرِیْٓ اِلَی
اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ بَصِیْرٌ بِالْعِبَادِ ﴿۴۴﴾ فَوَقٰىهُ اللّٰهُ سَیِّاٰتِ مَا مَكَرُوْا وَحَاقَ بِاٰلِ فِرْعَوْنَ سُوْٓءُ الْعَذَابِ ﴿۴۵﴾
اَلنَّارُ یُعْرَضُوْنَ عَلَیْهَا غُدُوًّا وَّعَشِیًّا وَیَوْمَ تَقُوْمُ السَّاعَةُ اَدْخِلُوْٓا اٰلَ فِرْعَوْنَ اَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿۴۶﴾

38 İman etmiş olan o kimse demişti ki: "Ey kavmim! Bana uyun da sizi kurtuluş yoluna hidayet edeyim.".

39 "Ey kavmim! Bu dünya hayatı, geçici bir menfaatten ibarettir; Ahiret ise, işte asıl kalınacak yer orasıdır.".

40 "Kim bir kötülük işlerse, ancak misliyle cezalandırılır. Erkek veya kadın, mümin olarak, kim de bir iyilik işlerse, işte bunlar, içinde hesapsız rızıklandırılacakları cennete girerler.".

41 "Ey kavmim! Benim neyime ki ben sizi kurtuluşa çağırıyorum, siz ise beni ateşe çağırıyorsunuz.".

42 "Beni, Allah'ı inkâr etmeye, bilmediğim bir şeyi O'na ortak koşmaya çağırıyorsunuz. Ben ise sizi, daima galip, çok bağışlayıcı olan Allah'a çağırıyorum.".

43 "Gerçek şu ki sizin beni kendisine davet ettiğiniz şeyin, ne dünyada ve ne de Ahiret'te hiçbir duaya icabeti yoktur. Bizim dönüşümüz Allah'adır. Haddi aşanlar, işte asıl cehennem ehli onlardır.".

44 "Size söylediklerimi elbette hatırlayacaksınız. Ben, işimi Allah'a havale ediyorum. Allah, şüphesiz, kullarını hakkıyla görendir.".

45 Allah, o mümin adamı, kurdukları tuzağın kötülüklerinden korumuş, Firavun ailesini de, en kötü azap kuşatıvermiştir.

46 Onlar, sabah akşam ateşe sunulmaktadırlar. Kıyâmetin koptuğu gün de "Firavun ailesini en şiddetli azaba sokun." denilecektir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Firavun hanedanından iman etmiş bir kimsenin Firavun ve adamlarını, geçmiş kavimlerden de örnekler göstererek nasıl uyardığını ve onları nasıl doğru yola yöneltmeye çalıştığını açıkladıktan, Firavun'un ise, Musa'yı yalanlamak ve onu alaya almak hususunda ne derece aşırı gittiğini göstermek için, veziri Haman'a, gökyüzüne çıkıp Musa'nın İlahına ulaşmak maksadıyla yüksek bir kule inşa etmesini emrettiğini zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, mümin kişinin, Firavun ve adamlarının küfür ve ısyânlarında devam etmeleri üzerine, onlara yönelttiği nasihatlarını sürdürerek onları önce gerçek manada kurtuluş yolu olan Allah'ın dînine davet ettiğini, dünya hayatının geçici bir menfeatten ibaret olup asıl hayatın ebedi Ahiret hayatı olduğunu beyan ederek kendisinin, onları cennete girmelerine ve kurtuluşa ermelerine vesile olan Allah'a imana davet ederken, onların küfre davet ettiklerini zikretmiş, daha sonra o mümin kişinin kafirlerin tuzağından ve kötülüklerinden korunduğunu, Firavun ve adamlarının ise, kötü bir azap ile helak edildiklerini haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[38] İman etmiş olan o kimse demişti ki: "Ey kavmim! Bana uyun da sizi kurtuluş yoluna hidayet edeyim.".

[39] "Ey kavmim! Bu dünya hayatı, geçici bir menfaatten ibarettir; Ahiret ise, işte asıl kalınacak yer orasıdır.".

[40] "Kim bir kötülük işlerse, ancak misliyle cezalandırılır. Erkek veya kadın, mümin olarak, kim de bir iyilik işlerse, işte bunlar, içinde hesapsız rızıklandırılacakları cennete girerler.".

38 Firavun hanedanından olan o mümin kişi, Firavun ve adamlarına yönelttiği vaz-u nasihatlarına devamla demiştir ki: Ey Kavmim! Size söylediklerimde ve sizi davet ettiğim hususlarda bana uyun ki asıl kurtuluş yolunu size göstermiş olayım. Bu yol, Musa'nın Allah katından getirdiği gerçek manadaki dindir.

Mümin kişinin bu sözlerinde, Firavun ve adamlarının tuttukları yolun, ne derece fasit ve sapık bir yol olduğu hususunda belirgin bir tarizin bulunduğu açıkça anlaşılmaktadır. O, yine de sözlerine devam etmiş ve şöyle demiştir:

39 Ey kavmim! Şunu iyice biliniz ki bu dünya hayatı, kendisinden çok az faydalanacağınız geçici bir menfaatten ibarettir. Ne kadar çok malınız mülkünüz olsa ve ne kadar uzun yaşamış olsanız bile, ölüm geldiği anda bu hayat sona erer ve sanki hiç yaşamamış gibi olursunuz. Oysa dünya hayatından sonra başlayacak olan Ahiret hayatı ise, böyle değildir. O, hiçbir zaman sonu gelmeyecek olan ebedi bir hayattır. O hayatı insanlar, dünyadaki amellerine göre ya cennet nimetleri içerisinde o nimetlerden diledikleri şekilde faydalanarak geçirirler; yahutta sonu hiç gelmeyecek cehennem azabı içerisinde sürdürürler.

40 Şu da bir gerçektir ki Allah'ın rahmet tarafı, ikap tarafına daima galip gelir. Bu sebepledir ki kim bir günah veya kötülük işlermişse, Allah'ın adaleti gereği, ancak onun misliyle veya dengiyle cezalandırılır. Başka bir ifadeyle, işlediği kötülüğün karşılığından fazla bir ceza ile cezalandırılmaz. Aksi halde bu zulüm olur ki Allah, kullarına karşı asla zalim değildir. Bununla beraber kadın veya erkek, kim mümin olarak salih amel işlerse, o, cennet ehlinden olup Allah'tan fazl ve rahmet olmak üzere cennette ameliyle kıyaslanmaksızın kat kat fazlasıyla mükafatlandırılır.

[41] "Ey kavmim! Benim neyime ki ben sizi kurtuluşa çağırıyorum, siz ise beni ateşe çağırıyorsunuz.".

[42] "Beni, Allah'ı inkâr etmeye, bilmediğim bir şeyi O'na ortak koşmaya çağırıyorsunuz. Ben ise sizi, daima galip, çok bağışlayıcı olan Allah'a çağırıyorum.".

[43] "Gerçek şu ki sizin beni kendisine davet ettiğiniz şeyin, ne dünyada ve ne de Ahiret'te

hiçbir duaya icabeti yoktur. Bizim dönüşümüz Allah'adır. Haddi aşanlar, işte asıl cehennem ehli onlardır.".

44 "Size söylediklerimi elbette hatırlayacaksınız. Ben, işimi Allah'a havale ediyorum. Allah, şüphesiz, kullarını hakkıyla görendir.".

45 Allah, o mümin adamı, kurdukları tuzağın kötülüklerinden korumuş, Firavun ailesini de, en kötü azap kuşatıvermiştir.

46 Onlar, sabah akşam ateşe sunulmaktadırlar. Kıyâmetin koptuğu gün de "Firavun ailesini en şiddetli azaba sokun." denilecektir.

41 Mümin kişi, Firavun ve adamlarını Allah'a iman etmeleri için bir daha uyarmış, Allah'tan başka İlah olmadığı ve hiçbir şerikinin de bulunmadığı hususundaki kendi inancını da açıklayarak şöyle demiştir: Ey kavmim! Siz bana kendi durumunuzdan haber verin. Ben sizi neden kendisinden başka İlah olmayan, eşi, benzeri ve ortağı bulunmayan bir tek Allah ile O'nun katından size apaçık delil ve mucizelerle gönderilen Peygamberi'ne inanmaya ve bu inançla cennete girmeye davet ediyorum da siz beni, cehennem ehlinin amelini işlemeye ve bu amel ile cehennem ateşine girmeye davet ediyorsunuz?

42 Siz beni, Allah'ı inkâr etmek ve hiç bilmediğim, yahut İlah olduğuna dair hakkında hiçbir delile sahip olmadığım bir şeyi O'na ortak koşmak gibi çok kötü ve çok tehlikeli bir şeye davet ediyorsunuz. Ben ise sizi, gerçek anlamda ulûhiyyet sıfatlarına sahip, her şeyi çepeçevre kuşatan ilmi ve hudutsuz kudretiyle daima galip, hak edenleri en şiddetli azap ile cezalandıran, buna karşılık yine de çok bağışlayıcı olan, eşi, dengi ve ortağı bulunmayan bir tek Allah'a iman etmeye çağırıyorum.

43 Oysa sizin beni kendisine inanmaya ve ibadet etmeye çağırdığınız sahte İlahınızın, ne dünyada ne de Ahiret'te herhangi bir duaya icabet ettiği ve dua edenin dileklerini karşıladığı nerede görülmüştür? Zâten onların bir duaya icabet etmeleri asla mümkün değildir; çünkü onlar, sizin kendi ellerinizle taştan veya çamurdan yaptığınız, duymayan, görmeyen, konuşmayan ve akıl etmeyen, elinizden yere düşürseniz parça parça olan cansız maddelerdir. Ölümden sonra bizim dönüşümüz, Allah'adır. Kıyâmet günü bizi tekrar diriltip huzurunda toplayacak, sonra da dünyadaki iyi ve kötü amellerimizle bizi sorgulayarak iyi amellerimizle bizi mükafatlandıracak, kötü amellerimizle de cezalandıracak olan O'dur. Kim işlediği kötü amellerle haddi aşarsa, işte böylelerinin cezası cehennem ateşidir ve orada ebediyyen kalırlar.

44 Mümin kişi, Firavun ve adamlarına bu uyarıları yaptıktan sonra, sözlerini şu ifadelerle noktalamıştır: Yukarıdan beri birer nasihat ve uyarı olmak üzere size açıklamaya çalıştığım emir veya nehiy niteliğindeki sözlerimin doğruluğunu çok yakında bilip anlayacaksınız. Ancak bunları hatırlayıp da doğruluğunu anladığınız zaman, çok gecikmiş olacak ve büyük pişmanlık duyacaksınız. Ne var ki bu pişmanlığınız, artık size hiçbir fayda sağlamayacak. Bu itibarla ben, sizi kendi halinize bırakıyor ve Allah'a tevekkül edip O'na sığınıyor ve O'nun yardımını diliyorum. Hiç şüphe yoktur ki Allah, kullarının ne yaptıklarını ve ne yapmaya yöneldiklerini hakkıyla görür ve bilir; sonra da onları niyetlerine ve amellerine göre cezalandırır. Kimi hidayete layık görürse, ona hidayet eder; kimin de sapıklığı hak ettiğini bilirse, onu da sapıklıkta bırakır.

45 Mümin kişi, Fravun ve adamlarına yönelttiği bu sözlerini tamamladıktan sonra, onların yanından ayrılmıştır. Allah, Musa'yı öldürmek isteyen Firavun'a karşı onu nasıl korumuş ise, Firavun ve adamlarına karşı Musa'yı savunan ve onun yolunda giden bu mümin kişiyi de onların kötülüklerinden korumuştur. Buna karşılık Firavun ve kavmini ise, en şiddetli azap ile helak etmiştir. Bilindiği gibi, Musa ve kavmini imha etmek için onların peşine düşen Firavun ve ordusu, denizi geçerken kamilen boğulup helak olmuştu. Bu, hiç şüphesiz, onların dünyada gördükleri bir azaptır.

Ahiret'te görecekleri azap ise, dünyada gördükleri azaptan çok daha şiddetli olacaktır.

46 Bu azap, kıyamet kopuncaya kadar, onların, daha doğrusu ruhlarının, sabah akşam cehennem ateşine arzolunmaları ile gerçekleşecek, kıyamet koptuğu gün de, ruhları ve cesetleri biraraya gelecek, sonra da cehennem ateşine atılmaları emrolunacaktır. Bu ise, şüphesiz çok daha şiddetli olacaktır. Buhârî (*Sahih,* II. 103; VII. 193) ve Müslim (*Sahih,* IV. 2199)'in İbn Ömer (ra) tarikiyle naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: *"Kişi öldüğü zaman sabah akşam oturacağı yer kendisine arzolunup gösterilir. O kimse cennet ehlinden ise, ona cennet, cehennem ehlinden ise, cehennem gösterilir. Sonra kendisine: İşte burası, kıyamet günü senin oturacağın yerdir, denir."*.

Bu konuda zikredilen ayet ve hadisler, Berzah'ta, yani ölümün vuku bulması ile birlikte ruhların bedenleri terketmelerinden sonra kıyamet kopuncaya kadar geçen zaman içinde, kabir azabının hak olduğunu ispat eden delillerdir. Nitekim yine Buhârî (*Sahih,* II. 102) tarafından nakledilen başka bir hadisten öğrendiğimize göre, Hazreti Aişe (r.aha), kabir azabını sorduğu zaman, Resulullah (sas.) kabir azabının hak olduğunu söylemiştir. Ancak gerek ayet-i kerimede olsun gerekse bu konuda rivayet edilen hadislerde olsun, rûhlarla beraber cesetlerin de kabirlerde bu azabı gördüklerine dair açık ve kesin bir açıklama yoktur.

وَإِذْ يَتَحَآجُّونَ فِي النَّارِ فَيَقُولُ الضُّعَفَٰٓؤُا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوٓا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنتُم مُّغْنُونَ عَنَّا
نَصِيبًا مِّنَ النَّارِ ﴿٤٧﴾ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوٓا إِنَّا كُلٌّ فِيهَآ إِنَّ اللَّهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ ﴿٤٨﴾ وَقَالَ
الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِّنَ الْعَذَابِ ﴿٤٩﴾ قَالُوٓا أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمْ
رُسُلُكُم بِالْبَيِّنَاتِ ۖ قَالُوا بَلَىٰ ۚ قَالُوا فَادْعُوا ۗ وَمَا دُعَٰٓؤُا الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَٰلٍ ﴿٥٠﴾

47 (Ey Muhammed! Cehennem ehlinin cehennemdeki münakaşalarını kavmine hatırlat:) Birbirleriyle münakaşa ederlerken zayıf olanlar, kibirlenenlere derler ki: "Biz, dünyada iken size tabi idik. Şimdi ateşin bir kısmını bizden savabilir misiniz"?

48 Büyüklük taslayanlar da şöyle derler: "Biz, hepimiz onun içindeyiz. Allah, şüphesiz kulları arasında hükmünü vermiştir.".

49 Ateştekiler, cehennemin bekçilerine derler ki: "Rabbinize dua edin de bizden bir gün azabı hafifletsin.".

50 Onlar da şöyle derler: "Size Peygamberleri'niz apaçık deliller getirmemişler miydi"? Onlar: "Evet, getirmişlerdi." derler. Bunun üzerine bekçiler de derler ki: "O halde kendiniz dua edin. Zaten kafirlerin duası boşunadır.".

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Firavun hanedanından mümin bir kişinin, Firavun ve adamlarına yönelttiği nasihatlarla onları gerçek manada kurtuluş yolu olan Allah'ın dinine davet ederken, onların mümin kişiyi küfre davet ettiklerini, buna rağmen Allah'ın onu kafirlerin tuzağından ve kötülüklerinden koruduğunu, Firavun ve adamlarının ise, kötü bir azap ile helak edildiklerini haber verdikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Firavun ve adamlarının da aralarında olduklarına şüphe bulunmayan cehennem ehli arasında cereyan eden cidal ve münakaşaları açıkla-

mış ve Peygamberi'ne hitapla bu cidal ve münakaşaları kavmine hatırlatmasını emretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

47 (Ey Muhammed! Cehennem ehlinin cehennemdeki münakaşalarını kavmine hatırlat:) Cehennemde birbirleriyle münakaşa ederlerken, zayıf olanlar, kibirlenenlere derler ki: "Biz, dünyada iken size tabi idik. Şimdi ateşin bir kısmını bizden savabilir misiniz"?

48 Büyüklük taslayanlar da şöyle derler: "Biz, hepimiz onun içindeyiz. Allah, şüphesiz kulları arasında hükmünü vermiştir.".

49 Ateştekiler, cehennemin bekçilerine derler ki: "Rabbinize dua edin de bizden bir gün azabı hafifletsin.".

50 Onlar da şöyle derler: "Size Peygamberleri'niz apaçık deliller getirmemişler miydi"? Onlar: "Evet, getirmişlerdi" derler. Bunun üzerine bekçiler de derler ki: "O halde kendiniz dua edin. Zaten kafirlerin duası boşunadır.".

47 Allah Teâlâ, dünyada iken büyüklük taslayıp liderlik edenlerle, bunlara tabi olan ve küfürleri dolayısıyla cehennemde biraraya gelen kafirlerin cehennemdeki hallerini ve aralarında cereyan eden münâkaşaları haber vererek Hazreti Peygamber'e, ibret alıp akıllarını başlarında toplamaları için bunları kavmine hatırlatmasını emretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

Ey Muhammed! İbret alıp akıllarını başlarında toplamaları için, cehenneme atılan kafirlerin biribirleriyle nasıl münakaşa ettiklerini kavmine hatırlat. Orada, hem dünyada iken büyüklük taslayan kimseleri lider kabul eden ve onlara tabi olan aciz ve zayıf yaratılışlı kimseler vardır; hem de bu aciz ve zayıf kimselere liderlik eden ve onları diledikleri yöne sevkeden kibirli insanlar vardır. Dünya hayatından da bilinen bir gerçektir ki zayıf yaratılışlı toplulukların başına kötü bir şey gelirse, bunun sebebini daima liderlerinde ararlar ve "Biz, sizin emirlerinize uyduk ve size tabi olduk da, başımıza bu kötü işler geldi; bu kötülüklerin başlıca sebebi sizlersiniz!" diyerek onları suçlarlar. İşte, kıyamet günü, dünyadaki küfürleri sebebiyle cehenneme atılan kafirler arasındaki durum da, dünyadakinden farksızdır. Zayıf yaratılışlı olan kafirler, dünyada iken kendilerini idare eden ve diledikleri istikamete yönelten liderlere derler ki: Biz, dünyada iken sizin emirlerinize uyduk ve yapmamızı istediğiniz her işi yaptık. Bu da bizi, Allah'ın hak olan yolundan uzaklaştırdı. Şimdi biz, size tabi olmanın cezasını cehennem ateşinde yanarak çekiyoruz. Şimdi bu ateşin bir kısmını bizim üzerimizden savabilir, yahut siz kendi üzerinize yüklenebilir misiniz?

48 Dünyada iken onlara liderlik edip büyüklük taslayanlar, onların bu teklifine şu cevabı verirler: Şu anda, siz de biz de bu cehennem ateşinin içindeyiz. Birbirimizden hiçbir farkımız yok. Biz, sizin üzerinizden azabın bir kısmını nasıl savabiliriz? Eğer azabı savmaya gücümüz yetseydi, onu önce kendi üzerimizden savmaya çalışırdık. Fakat Allah, hepimiz hakkında hükmünü vermiş ve dünyadaki amelleriyle rızasını kazananları cennetle mükafatlandırırken, bizi de aynı azabı çekmemiz için burada toplamıştır. Allah, suçumuzun karşılığı olarak hakettiğimiz cezayı verirken, elbette adildir ve hiç kimseye işlediği suçun dışında ağır bir ceza vererek zulmetmez.

49 Cehennem ehli, dünyada iken liderlik yapanlardan herhangi bir fayda sağlayamayacaklarını anlayınca, isteklerini cehennem bekçilerine, yani cehennem ehlinin azabıyla görevlendirilmiş meleklere çevirirler ve onlardan, bir gün de olsa azabı üzerlerinden hafifletmesi için Rablerine dua etmelerini isterler.

50 Ancak cehennem bekçileri de onların bu isteklerini, onlara şu karşılığı vererek reddeder: "Siz dünyada iken, Allah'ın Peygamberler'i apaçık delillerle gelip sizi hak yola davet etmemişler mi idi"? Onlar da bu soruya "Evet, davet etmişlerdi. Lakin biz, apaçık delillerle bize gönde-

rilen bu Peygamberler'i yalanlamış ve onları alaya almış, onlara hiç inanmamıştık." diye cevap verirler. Bu manadaki bir açıklamayı, Zümer suresinin 71. ayetinde de görmek mümkündür. Bu ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"...Cehennem bekçileri onlara şöyle der: "İçinizden size, Rabbinizin ayetlerini okuyan ve bugününüzle karşılaşacağınızı ihtar eden elçiler gelmedi mi"? Onlar da "evet, geldi." derler..."* İşte, onların verdikleri bu cevap üzerine, Cehennem bekçileri onlara şu karşılığı verirler: O halde üzerinizdeki azabın hafifletilmesi için Rabbinıza siz dua edip yalvarın. Biz Allah'ı inkâr eden, Peygamberleri'ni de yalanlayan kafirler için Allah'a asla dua etmeyiz. Zaten Allah, kendisini inkâr eden ve Peygamberleri'ni de yalanlayan kimselerin dua ve niyazlarını asla kabul etmez.

إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ ﴿٥١﴾ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ
مَعْذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ﴿٥٢﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْهُدَىٰ وَأَوْرَثْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ
الْكِتَابَ ﴿٥٣﴾ هُدًى وَذِكْرَىٰ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٥٤﴾ فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ
بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ ﴿٥٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ إِنْ فِي صُدُورِهِمْ
إِلَّا كِبْرٌ مَا هُمْ بِبَالِغِيهِ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٥٦﴾

[51] Şüphesiz biz, Peygamberleri'mize ve iman edenlere, hem dünya hayatında hem de şahitlerin şahitlik etmek üzere dikilecekleri kıyamet gününde yardım ederiz.

[52] O gün zalimlere mazeretleri hiç fayda vermez. Lanet onlar içindir; en kötü mesken de onlar içindir.

[53-54] Musa'ya hidayet vermiş, İsrailoğullarına da akıl sahipleri için bir hidayet ve öğüt olmak üzere kitabı mîras bırakmıştık.

[55] (Ey Muhammed!) Şimdi sen de sabret. Allah'ın vaadi şüphesiz haktır. Günahın için istiğfar et; Rabbini, akşam sabah hamd ile tesbih et.

[56] Kendilerine gelmiş herhangi bir delil olmaksızın Allah'ın ayetleri hakkında ateşli münakaşa edenlerin göğüslerinde, hiçbir surette ulaşamayacakları bir büyüklükten başka bir şey yoktur. Bu itibarla Allah'a sığın; çünkü her şeyi hakkıyla işiten, hakkıyla gören O'dur.

Allah Teâlâ, surenin ilk ayetlerinde, Allah'ın ayetleriyle mücadele edenlerin ve Peygamberleri'ni yalanlayanların kafirlerden başkasının olmadığını beyan ettikten ve Peygamberi'ni bu mücadelecilere karşı teselli edip kavminin çeşitli eza ve cefalarına karşı ona sabır tavsiyesinde bulunduktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, dünya ve Ahiret'te düşmanlarına karşı ona yardım vaadini hatırlatmış, bu yardımın, Allah'ın bütün Peygamberleri için değişmeyen bir sünneti ve düşmanları karşısında zaferin daima Peygamberleri'ne ait olduğunu açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[51] Şüphesiz biz, Peygamberleri'mize ve iman edenlere, hem dünya hayatında hem de şa-

hitlerin şahitlik etmek üzere dikilecekleri kıyamet gününde yardım ederiz.

52 O gün zalimlere mazeretleri hiç fayda vermez. Lanet onlar içindir; en kötü mesken de onlar içindir.

53-54 Musa'ya hidayet vermiş, İsrailoğullarına da akıl sahipleri için bir hidayet ve öğüt olmak üzere kitabı miras bırakmıştık.

55 (Ey Muhammed!) Şimdi sen de sabret. Allah'ın vaadi, şüphesiz haktır. Günahın için istiğfar et; Rabbini, akşam sabah hamd ile tesbih et.

56 Kendilerine gelmiş herhangi bir delil olmaksızın Allah'ın ayetleri hakkında ateşli münakaşa edenlerin göğüslerinde, hiçbir surette ulaşamayacakları bir büyüklükten başka bir şey yoktur. Bu itibarla Allah'a sığın; çünkü her şeyi hakkıyla işiten, hakkıyla gören O'dur.

51 Bilinen bir gerçektir ki Allah hangi kavme bir Peygamber göndermişse, o kavim, görevi Allah'a, Peygamberi'ne, kıyamet gününe ve o gün gerçekleşecek olan hesap ve cezaya imana, kısacası Allah'ın hak olan yoluna davet etmekten başka bir şey olmayan o Peygamber'i daima yalanlamış, sonra da çeşitli eza ve cefalarla onu ya yurdundan sürüp çıkarmaya veya öldürüp ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Kafir kavim bu zulmünü, sadece Peygamberler'e münhasır kılmamış, ona inanan ve onun yolundan giden müminlere de aynı şekilde zulmetmiştir. İşte Allah Teâlâ, bu ayet-i kerimesinde, Peygamberleri'nin ve onlara inanan müminlerin dünyada maruz kaldıkları bu çeşit kötülükler karşısında onları düşmanlarına karşı koruduğunu ve Ahiret'te de leh veya aleyhte şahitlik ettikleri gün onlara yardım ettiğini haber vermiştir. Ancak Allah Teâlâ'nın Peygamberleri'ne ve müminlere yaptığı bu yardımı, kafirlerin zulmüne engel olmak ve onları daima selamette tutmak manasında anlamamak gerekir. Zira Allah Teâlâ'nın yardımına rağmen, yurtlarından sürülen, çeşitli işkencelere maruz kalan ve hatta öldürülen Peygamberler ve müminler vardır. Bu itibarla ayet-i kerimede yer alan yardım kelimesi çok daha umumi bir manaya sahiptir ve bu mana içerisinde, Musa'nın Firavun'a karşı çeşitli delil ve mucizelerle teyidi, Davud ve Süleyman'ın kendilerini yalanlayanlara karşı mevki, mertebe ve hükümranlıklarının yüceltilmesi, keza kavmi tarafından yalanlanan ve yurdundan çıkarılan Hazreti Peygamber'in Arap Yarımadası'nda kurduğu devletle şirkin ortadan kaldırılıp müşriklerin çeşitli savaşlarda mağlup edilmeleri gibi hadiseler, Peygamberler'e ve müminlere yapılan İlahî yardımın örnekleridir. Bu yardım, bazen de Allah Teâlâ'nın kafir kavimlerden intikam alması ve o kavimleri çeşitli felaketlerle helak etmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Nûh kavminin ve Firavun hanedanının suda boğularak helak edilmeleri, Ad, Semud ve Lut kavimleriyle Medyen halkının çeşitli tabiat olayları ile ortadan kaldırılmaları da Peygamberler'e ve müminlere yapılan İlahî birer yardımdan başka bir şey değildir. Yer sarsıntıları, sel baskınları ve şiddetli fırtınalar şeklinde cereyan eden bütün bu hadiseleri, basit birer tabiat olayı olarak tavsif edip bunlardan ibret almamak ve Allah'ın himayesine sığınmamak, ne büyük gaflettir!..

Kıyamet günü müminlere yapılan yardım ise, sevap yönünden derecelerinin yükseltilmesi, cennet nimetlerinden diledikleri şekilde faydalanmalarının ve Peygamberler'le sohbet etmelerinin sağlanmasıdır. Bu konu ile ilgili olarak Allah Teâlâ, Nisa suresinin 69. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Her kim Allah'a ve Peygamber'e itaat ederse, işte böyleleri, (kıyamet gününde), Allah'ın kendilerine nimet verdiği Peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salihlerle beraberdirler. Onlar ne iyi arkadaştır."*.

52 Dünyada Allah'a şirk koşarak en büyük zulmü işlemiş olanlar ise, kıyamet günü ne çeşit mazeret ileri sürerlerse sürsünler, onlardan hiçbir mazeret kabul edilmez. Zira mazeret o gün batıl-

dır. Mürselât suresinin 36. ayetinde de ifade edildiği gibi *"(O gün) onların mazerette bulunmalarına bile izin verilmez."*. Allah'ın rahmetinden tardedilmek veya lanetlenmek onlar için olduğu gibi, konaklanacak yerlerin en kötüsü de onlar içindir. Onlara tahsis edilen bu konaklama yeri ise, hiç şüphesiz, cehennem ateşidir.

53-54 Allah Teâlâ, daha önceki ayetinde, dünyada ve Ahiret'te, Peygamberleri'ne ve müminlere yardımda bulunacağını beyan ettikten sonra, bu ayetinde, dünyadaki yardımın bir çeşidini zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: Musa'ya Peygamberlik vermiş, sonra da ona Tevrat'ı indirmiştik. Tevrat'ta, kavmini hidayete erdirecek çeşitli şeriat ahkamı vardı. Peygamberliğini de, el ve asa gibi apaçık mucizelerle teyit etmiştik. Onun ölümünden sonra Tevrat'ı, aklı başında olup düşünmesini ve ibret almasını bilenlere hidayet rehberi olması için İsrailoğullarına bıraktık. Allah Teâlâ, Mâide suresinin 44. ayetinde de bu konuyla ilgili olarak şu açıklamayı yapmış ve şöyle buyurmuştur: *"İçinde nur ve hidayet bulunan Tevrat'ı elbette biz indirdik. Kendilerini (Allah'a) teslim etmiş olan İsrail Peygamberler'i, Yahudiler hakkında onunla hükmediyorlar, keza Allah'ın kitabını muhafaza etmekle görevlendirilmiş olmaları dolayısıyla, (Yahudi) din adamları ve âlimleri de, o kitaba göre hüküm veriyorlar ve onun, Allah'ın kitabı olduğuna şahitlik ediyorlardı..."*

55 Gerek Peygamberler için gerekse müminler için Allah'ın çeşitli şekillerdeki yardımı kesinleşmiş olunca, hem Peygamberler'e hem de müminlere düşecek iş, başlarına gelebilecek birtakım kötülüklere sabretmek olacaktır. İşte bu sebepledir ki Allah Teâlâ Peygamberi'ne hitap etmiş ve ona şöyle buyurmuştur: Peygamberler'e ve onlara tabi olanlara Allah'ın yardım vaadi gerçek olduğuna göre, ey Muhammed, müşriklerin sana yapmış oldukları eziyetler karşısında, senden önceki Peygamberler'in sabrettikleri gibi sen de sabret; zira sabrın akibeti hayırdır. Allah, seni ve seninle birlikte olanları insanların kötülüklerinden mutlaka koruyacaktır. O, size yardımı vaadetmiştir. O'nun bu vaadi haktır ve O, vaadinden asla dönmez. Bu itibarla sen, geçmiş günahlarının bağışlanması, yahut sevabının artırılması, yahutta müminlerin irşadı için tövbe ve istiğfar et. Allah, senin geçmiş ve gelecek bütün günahlarını bağışlamıştır. Keza sabah akşam Rabbini hamd ile tesbih et. O'nu her türlü noksan sıfatlardan tenzih ve takdis et.

Allah Teâlâ'nın Peygamberi'ne yönelttiği bu hitap, hiç şüphesiz, ona inanan ve onun yolundan giden bütün müminleri de şamildir. Bu itibarla her müminin, başına bir kötülük gelmiş olsa bile, onu sabırla karşılaması ve Rabbine sığınıp O'nu hamd ile tesbih etmesi gerekir. Şunu da bilmesi gerekir ki böyle bir sabrın akibeti hayırdır.

56 Birtakım kimseler vardır ki günlerini Allah'ın ayetlerine karşı şiddetli bir mücadele içinde geçirirler ve hakkı batıl ile ortadan kaldırmaya çalışırlar. Bunların elinde Allah katından gelmiş herhangi bir delil veya hüccet de yoktur. Bunları böyle bir mücadeleye sevkeden şey ise, sadece kalplerindeki kibirdir. İşte bu kibir sebebiyle hakkı kabule ve onun üzerinde düşünmeye hiçbir zaman yanaşmazlar. Bütün düşünceleri, kendilerine hakkı telkin ve tavsiye eden Allah'ın Peygamber'i Hazreti Muhammed'e galip gelerek riyaseti ve Peygamberliği onun elinden almaktır. Ancak onlar, bu isteklerine hiçbir zaman ulaşamayacaklar ve hakkı batıl ile ortadan kaldıramıyacaklardır. O halde, büyüklük taslayarak hakkı batıl ile yok etmek isteyen bu mücadelecilerden kurtuluşun başlıca yolu, onların şerrinden Allah'a sığınmak ve başvurdukları her çeşit hilenin def'i için Allah'ın yardımını dilemektir. Çünkü O, onların ne yaptıklarını ve ne yapmaya çalıştıklarını hakkıyla görür, işitir ve bilir. Hiçbir şey O'ndan gizli kalmaz.

لَخَلْقُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾ وَمَا
يَسْتَوِى الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحَاتِ وَلَا الْمُسِيٓءُ ۚ قَلِيلًا مَا تَتَذَكَّرُونَ
﴿٥٨﴾ اِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٩﴾ وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِٓى
اَسْتَجِبْ لَكُمْ ۚ اِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِى سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ﴿٦٠﴾ اَللّٰهُ الَّذِى جَعَلَ
لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ۚ اِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ
لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦١﴾ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَىْءٍ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۖ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٦٢﴾ كَذٰلِكَ يُؤْفَكُ الَّذِينَ
كَانُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ ﴿٦٣﴾ اَللّٰهُ الَّذِى جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ قَرَارًا وَالسَّمَٓاءَ بِنَآءً وَصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ
صُوَرَكُمْ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ۚ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ ۖ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٤﴾ هُوَ الْحَىُّ لَآ اِلٰهَ اِلَّا
هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ۗ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٥﴾

57 Göklerin ve yerin yaratılması, insanların yaratılmasından daha büyük bir iştir. Fakat insanların çoğu bilmez.

58 Kör ile gören, iman edip salih amel işleyenlerle, kötülük eden bir olmaz. Ne kadar az düşünüyorsunuz.

59 Kıyamet vakti gelmektedir; bunda hiç şüphe yoktur. Fakat insanların çoğu inanmamaktadırlar.

60 Rabbiniz şöyle buyurmuştur: "Bana ibadet edin ki size karşılığını vereyim. Bana ibadet etmekten kibirlenenler, zelil olarak cehenneme gireceklerdir.".

61 İçinde istirahat edesiniz diye geceyi sizin için yaratan, gündüzü de aydınlık yapan Allah'tır. Şüphesiz Allah, insanlara karşı çok lütufkardır. Fakat insanların çoğu şükretmezler.

62 İşte her şeyin yaratıcısı Rabbiniz Allah budur. O'ndan başka İlah yoktur. Nasıl olup da imandan döndürülüyorsunuz?

63 İşte Allah'ın ayetlerini bilerek inkâr edenler de böyle döndürülüyorlar.

64 Yeryüzünü sizin için durulacak yer, göğü de bina yapan, sizi en güzel bir surette yaratan ve size temiz şeylerden rızık veren Allah'tır. İşte Rabbiniz Allah budur. Bütün âlemlerin Rabbi ne yücedir.

65 O diridir; O'ndan başka İlah yoktur. Dini O'na halis kılarak yalnız O'na ibadet edin. Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, müşriklerin, ellerinde Allah katından gelmiş hiçbir delil veya hüccet olmaksızın Allah'ın ayetleriyle mücadele ettiklerini - ki onlar *"Çürümüş olduğu halde bu kemikleri kim diriltecek?"* (Yâsîn, 78) ve *"Biz öldükten, toprak ve kemik olduktan sonra yeniden dirilecek miyiz"*? (Mü'minûn, 82) gibi sözler söyleyerek yeniden dirilmenin imkansız olduğunu ileri sürüyor ve ba's konusunda da mücadele ediyorlardı - işte bu ve benzeri konulardaki mücadelelerini zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, kıyamet gününün geleceğine delalet etmek üzere göklerin ve yerin yaratılışı başta olmak üzere, Allah Teâlâ'nın hudutsuz kudretinin çeşitli delillerini açıklamıştır. Zira gökleri ve yeri içindekilerle berlikte hiç yoktan vareden hudûtsuz kudretin sahibine, daha önce yarattığı insanı öldükten sonra yeniden yaratması elbette güç değildir. Nitekim Allah Teâlâ, bu manada Yâsîn suresinin 81. ayetinde *"Gökleri ve yeri yaratan Allah, onların benzerini yaratmaya kadir olmaz mı? Elbette olur; O, her şeyi hakkıyla bilen yaratıcıdır."* buyurduğu gibi, halen üzerinde durduğumuz ayet-i kerimelerin ilkinde de *"Göklerin ve yerin yaratılması, insanların yaratılmasından daha büyük bir iştir..."* buyurarak insanın, öldükten sonra yeniden yaratılmasındaki kolaylığa işaret etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[57] Göklerin ve yerin yaratılması, insanların yaratılmasından daha büyük bir iştir. Fakat insanların çoğu bilmez.

[58] Kör ile gören, iman edip salih amel işleyenlerle, kötülük eden bir olmaz. Ne kadar az düşünüyorsunuz.

[59] Kıyamet vakti gelmektedir; bunda hiç şüphe yoktur. Fakat insanların çoğu inanmamaktadırlar.

57 Göklerin, yerin ve içlerinde bulunan güneş, ay ve yıldızlarla, yer yüzünde bulunan dağların, denizlerin ve sayılamayacak kadar çok olan diğer varlıkların yaratılması, hiç şüphesiz insanların ilk defa yaratılışından çok daha büyük bir iştir. İşte bu büyük işi gerçekleştirmeye ve göklerle yeri içindekilerle birlikte yaratmaya kadir olan Allah, daha önce eşi ve benzeri bulunmaksızın hiç yoktan yarattığı bir insanı, öldükten sonra tekrar yaratıp hayata döndürmeye kadir olamaz mı? Bu, Allah'ın yapamıyacağı bir iş midir ki bazı inançsızlar, O'nun gökleri ve yeri yarattığını itiraf ettikleri halde, kıyamet günü insanların yeniden yaratılmasını imkansız görüp kıyametin geleceğini inkâr ediyorlar? Hiç şüphesiz bunlar, gerçeği bilip anlamakta akıllarını kullanamayan birtakım cahillerdir. Ahkâf suresinin 33. ayetinde de açıkça beyan edildiği gibi, bunlar *"Gökleri ve yeri yaratan ve onları yaratışında acizlik göstermeyen Allah'ın, ölüleri diriltmeye kadir olduğunu görmüyorlar mı? Evet O, hiç şüphe yok, her şeye kadirdir."*.

Daha sonra Allah Teâlâ, elde hiçbir delil olmaksızın cehaletle ve batıl yoldan yapılan mücadele ile, delile ve akla dayanılarak yapılan mücadele arasındaki farkı bir misal ile açıklamış ve bu farkın, gözleri hiç görmeyen âmâ ile gören kimse, yahut iman edip salih amel işleyen kimse ile, kötülük eden kimse arasındaki fark gibi olduğunu beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

58 Gözleri hiç görmeyen âmâ ile, her şeyi gören bir kimse elbette bir değildir. Bunun gibi, batıla dayanıp hakka karşı mücadele eden bir kimse, elbette hakka dayanarak batıl ile mücadele eden kimse gibi değildir. Keza iman etmiş salih amel işleyen bir kimse de, küfür içinde yaşayıp daima kötülük eden ve günah işleyen bir kimse ile bir ve eşit olamaz. İman edip salih amel işleyen kimse ile, küfreden ve daima kötü amel peşinde koşan kimse arasında bu kadar açık ve kesin bir fark olduğu halde, insanların çoğunun bunu görüp anlamamaları ne garip bir iştir.

59 Apaçık delillerden de anlaşıldığı gibi, kıyamet vakti yaklaşmaktadır. Bu vakit mutlaka gelecek ve kıyamet kopacaktır; bunda hiç şüphe yoktur. Buna rağmen insanların çoğu - ki bunlar, öl-

dükten sonra yeniden dirilmeye inanmayan kafirlerdir - işte, apaçık delillere itibar etmeyen ve akıllarını kullanıp düşünmekten yoksun olan bu kafirler, kıyametin vukubulacağına inanmazlar ve bunu daima inkâr ederler.

[60] Rabbiniz şöyle buyurmuştur: "Bana ibadet edin ki size karşılığını vereyim. Bana ibadet etmekten kibirlenenler, zelil olarak cehenneme gireceklerdir.".

60 Allah Teâlâ, apaçık delillerle kıyametin hak olduğunu ve bu vaktin mutlaka geleceğini beyan ettikten sonra, o gün kurtuluşun, ancak Allah'a taat ve ibadetle mümkün olabileceğini zikretmiş ve şöyle buyurmuştur:

Rabbınız Allah buyuruyor ki: Bana dua edin. Dua edin ki duanıza icabet edeyim ve karşılığını vereyim. Kim büyüklük taslayarak bana dua etmekten yüzçevirirse, işte böyleleri zelil olarak mutlaka cehenneme gireceklerdir.

Allah Teâlâ, ayet-i kerimesinde, kullarının kendisine dua etmelerini emretmiş, yapılan bu duaların da hiçbir zaman karşılıksız kalmayacağını bildirmiştir. Şunu unutmamak gerekir ki Allah'a yapılan dua, O'na yapılan bir ibadettir. Kur'an-ı Kerim'in pek çok yerinde dua kelimesinin ibadet manasında kullanıldığı görülür. Mesela Nisa suresinin 117. ayetinde Allah Teâlâ *"(Müşrikler) Allah'tan başka, yalnız dişi (lerin isimlerini verdikleri put) lere dua ederler. İnatçı şeytandan başkasına da dua etmezler."* buyurmuştur ki müşriklerin putlarına dua etmeleri, onları İlah kabul edip yalnız onlara ibadet etmelerinden başka bir manaya gelmez. Keza Nahl suresinin *"Allah'ı bırakıp da O'ndan başkasına dua ettikleri şeyler, hiçbir şey yaratamazlar. Aslında onların kendileri yaratılmışlardır."* mealindeki 20. ayetinde de dua kelimesinin ibadet manasında kullanıldığı kolayca anlaşılır. Hazreti Peygamber de hadislerinde, duanın ibadet olduğunu açıkça beyan etmiştir. Tirmizî (*Sünen*, V: 211, 374), İbn Mâce (*Sünen*, II. 428) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, IV. 267, 271, 276)'in en-Nu'mân İbn Beşîr'den (ra) naklettiklerine göre Resulullah (sas.) *"Dua, ibadettir."* buyurmuş, sonra da *"Bana dua edin ki size icabet edeyim. Bana dua etmekten kibirlenenler, zelil olarak cehenneme gireceklerdir."* ayetini okumuştur". Büyüklenerek duadan veya ibadetten yüzçevirmek ise, insanın Allah katında lanetlenmesine sebep olan bir davranıştır. Nitekim Allah Teâlâ bu ayet-i kerimesinde, kibirlenerek Allah'a ibadet etmekten yüzçevirenlerin, hor ve hakir olarak cehenneme gireceklerini beyan etmiştir. Hazreti Peygamber de, İbn Mâce (*Sünen*, II. 428) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, II. 443, 477) tarafından Ebû Hureyre'den nakledilen bir hadisinde *"Kim Allah'a dua etmezse, Allah ona gazap eder."* buyurmuştur.

[61] İçinde istirahat edesiniz diye geceyi sizin için yaratan, gündüzü de aydınlık yapan Allah'tır. Şüphesiz Allah, insanlara karşı çok lütufkardır. Fakat insanların çoğu şükretmezler.

[62] İşte her şeyin yaratıcısı Rabbınız Allah budur. O'ndan başka İlah yoktur. Nasıl olup da imandan döndürülüyorsunuz?

[63] İşte Allah'ın ayetlerini bilerek inkâr edenler de böyle döndürülüyorlar.

[64] Yeryüzünü sizin için durulacak yer, göğü de bina yapan, sizi en güzel bir surette yaratan ve size temiz şeylerden rızık veren Allah'tır. İşte Rabbınız Allah budur. Bütün âlemlerin Rabbi ne yücedir.

[65] O diridir; O'ndan başka İlah yoktur. Dini O'na halis kılarak yalnız O'na ibadet edin. Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.

61 Allah Teâlâ daha önceki bir ayetinde *"Göklerin ve yerin yaratılması, insanların yaratılmasından daha büyük bir iştir..."* buyurmuş ve müşriklerin, öldükten sonra yeniden dirilmeyle ilgili inkârcı inançlarının reddi maksadıyla, insanın

yeniden yaratılmasının kendisi için güç bir iş olmadığını ispat eden hudutsuz kudretinin bazı delillerini zikretmişti. Bu ayetinde de kullarına ihsan ettiği bazı nimetleri söz konusu etmiş ve bu nimetleri yüce kudretinin apaçık delilleri olarak göstermiştir. Gece ile gündüzün yaratılması ve her ikisinin de birbiri ardından gelecek şekilde bir düzen içine sokulması, Allah Teâlâ'nın kullarına ihsan ettiği en büyük nimetlerdendir. Allah, geceyi, insanların içinde istirahat edip sükunet bulsunlar diye karanlık, gündüzü de karınlarını doyurmak için çalışıp didinsinler, yahut sanat, ticaret ve seyahat işlerini sürdürsünler diye aydınlık kılmıştır. İşte Allah, ihsan ettiği bu ve bunun gibi sayılamayacak kadar çok nimetlerden dolayı kullarına karşı son derece lütufkardır. O'nun bu ihsanı karşısında, kullarının her fırsatta O'na şükretmeleri gerekmez mi? Fakat ne acı bir gerçektir ki Kur'an-ı Kerim'in birçok suresinde de zikredildiği gibi insan, Rabbine şükretmek yerine daima nankörlük etmiştir. Allah Teâlâ, Hacc suresinin 66. ayetinde *"...Fakat insan çok nankördür."*, İbrahim suresinin 34. ayetinde *"...Allah'ın nimetlerini saysanız, onları sayamazsınız. Buna rağmen insan. nefsine karşı çok zalim, çok nankördür."*, Âdiyât suresinin 6. ayetinde *"İnsan Rabbine karşı çok nankördür."*, Sebe suresinin 13. ayetinde de *"...kullarımdan şükredenler azdır."* buyurarak insanoğlunun bu nankörlüğünü açıkça beyan etmiştir.

62 İşte, kullarına karşı çok lütufkar olan, onlara hudutsuz nimetler ihsan eden ve her şeyin yaratıcısı olan Rabbiniz Allah, budur. Bütün bunları yapan bizzat O'nun kendisidir; dolayısıyla O'ndan başka bir İlah da yoktur. Gerçek böyle olduğu halde, insanların çoğu, nasıl olup da imandan uzaklaşıyor ve Rablerinin ibadetinden de yüzçevirip duymayan, görmeyen, konuşmayan ve bir sinek bile yaratmaktan aciz olan birtakım putları kendilerine İlah edinip onlara ibadet ediyorlar?

63 İşte bu kafirler, her şeyin yaratıcısı olan ve kendisinden başka İlah olmayan Allah'tan yüz çevirip birtakım putları nasıl kendilerine İlah edinip onlara ibadet ediyorlarsa ve bunlar, nasıl ellerinde hiçbir delil veya hüccet bulunmadan mücerret cehaletleri sebebiyle imandan uzaklaştırılıyor ve haktan döndürülüyorlarsa, Allah'ın ayetlerini bile bile inkâr eden beyinsizler de tıpkı diğerleri gibi döndürülüyorlar.

64 Oysa yeryüzünü üzerinde karar kılıp hayatlarını devam ettirecekleri, diledikleri zaman diledikleri yerlerinde gezip dolaşacakları, toprağında diledikleri bitkileri ekip biçecekleri ve diledikleri çiçekleri yetiştirecekleri bir sığınak yapan ve insanları sarsmaması için onu dağlarla pekiştiren, sonra da gökyüzünü onun üzerine bina ederek irili ufaklı yıldızlarla süsleyen, işte O Allah'tır. Keza insanı da en güzel bir biçimde yaratan, ona akıl, düşünce ve konuşma yetenekleri veren ve hayatını devam ettirebilmesi için çeşit çeşit temiz rızıklar veren de işte O Allah'tır. O, insanların ibadet etmeleri gereken yegane Rableridir. O'ndan başka İlah, O'ndan başka Rab yoktur. Hudutsuz kudretiyle her şeyi yaratan ve âlemlerin Rabbi olan Allah, ne yücedir. Bakara suresinin 21-22. ayetlerinde de ifade edildiği gibi, *"Ey insanlar! Sizi de, sizden öncekileri de yaratan Rabbinize ibadet edin; belki böylece korunmuş olursunuz. O Rab ki sizin için yeryüzünü (korunup rahat edebileceğiniz) bir döşek, göğü de (onun üzerine) bir çatı yaptı; gökten su indirdi; o su ile size rızık olmak üzere meyveler çıkardı. O halde (bütün bunları) bilip dururken Allah'a ortaklar koşmayın."*.

65 İşte O Allah, ezelden ebede diridir. Hadîd suresinin 3. ayetinde de ifade edildiği gibi, *"O, ilkdir; sondur; zahirdir; batındır..."* Uluhiyyette tektir ve O'ndan başka hiç kimseye uluhiyet isnadı mümkün değildir. O halde bütün insanların tek bir İlah olarak yalnız O'na ibadet etmeleri ve bu ibadetlerini de O'ndan başka İlah olmadığını bilerek, buna inanarak ve dini O'na halis kılarak yapmaları gerekir. Bu sebepledir ki Al-

lah Teâlâ, ayet-i kerimesini *"Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur."* ibaresiyle tamamlamıştır. Müfessirlerin İbn Abbâs'tan naklettiklerine göre o: "Her kim, *Lâ İlahe illa'llah,* derse, bunun ardından *El-Hamdu li'llahi Rabbi'l-âlemin* desin, demiş, sonra da *"...Dini O'na halis kılarak ibadet edin. Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur."* ayetini okumuştur.".

قُلْ اِنِّي نُهِيتُ اَنْ اَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَمَّا جَآءَنِيَ الْبَيِّنَاتُ مِنْ رَبِّي وَاُمِرْتُ اَنْ اُسْلِمَ لِرَبِّ
الْعَالَمِينَ ﴿٦٦﴾ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا
اَشُدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُونُوا شُيُوخًا ۚ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفّٰى مِنْ قَبْلُ وَلِتَبْلُغُوا اَجَلًا مُسَمًّى وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ
﴿٦٧﴾ هُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ ۚ فَاِذَا قَضٰى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٦٨﴾

66 (Ey Muhammed!) De ki: "Rabbimden bana apaçık deliller gelince, sizin Allah'tan başka ibadet ettiklerinize ibadet etmekten menolundum ve âlemlerin Rabbine teslim olmakla emrolundum.".

67 Sizi önce topraktan, sonra nutfeden, sonra kan pıhtısından yaratan, sonra bülûğ çağına erişmeniz, sonra da yaşlanmanız için sizi çocuk olarak dünyaya çıkaran O'dur. İçinizde önceden öldürülenler de vardır. Bu, belli süreye erişmeniz ve belki aklınızı kullanmanız içindir.

68 Hayat veren ve öldüren O'dur. Bir işe hükmettiği zaman, ona sadece "ol" der; o da hemen olur.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, tevhidinin ve hudutsuz kudretinin delillerini açıkladıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, müşrikleri putların ibadetinden uzaklaştırmak için, Peygamberi'ne, Rabbinin, Allah'tan başkasına ibadet etmekten kendisini nehyettiğini müşriklere haber vermesini yumuşak bir dille emrettiğini zikretmiş, sonra da bu nehyin sebebinin, Rabbi katından gelen deliller olduğunu açıklamıştır ki bu deliller, aklen de sabit olduğu üzere, ibadet olunmaya layık olan İlahın, birtakım taşlar veya şekil verilmiş ağaç parçaları değil, fakat celal ve azamet sıfatlarıyla mevsuf Allah Teâlâ olduğunu, ibadetin de böyle bir İlaha yapılması gerektiğini beyan ederek bu İlahın varlığının delilleri olmak üzere, insanın yaratılış safhalarını açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

66 (Ey Muhammed!) De ki: "Rabbimden bana apaçık deliller gelince, sizin Allah'tan başka ibadet ettiklerinize ibadet etmekten menolundum ve âlemlerin Rabbine teslim olmakla emrolundum.".

67 Sizi önce topraktan, sonra nutfeden, sonra kan pıhtısından yaratan, sonra büluğ çağına erişmeniz, sonra da yaşlanmanız için sizi çocuk olarak dünyaya çıkaran O'dur. İçinizde önceden öldürülenler de vardır. Bu, belli süreye erişmeniz ve belki aklınızı kullanmanız içindir.

68 Hayat veren ve öldüren O'dur. Bir işe hükmettiği zaman, ona sadece "ol" der; o da hemen olur.

66 Allah Teâlâ, Peygamberi'ne hitap ederek şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Mekke'de ve diğer yerlerdeki müşriklere şu gerçeği açıkça bildir ve de ki: Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim ile

varlığının ve birliğinin apaçık delillerini bana indirdikten ve akl-ı selim de bu delilleri hiçbir şüphe ve tereddüde düşmeden teyit ve tasdik ettikten sonra, Allah'tan başka sizin ibadet ettiğiniz her ne çeşit put varsa, onlara ibadet etmekten beni nehyetti ve bana, yalnız âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim olmamı ve yalnız O'na itaat etmemi emretti.

67 Sizin ilk babanız olan Adem'i topraktan, onun zürriyyetini meniden, meniyi kandan, kanı çeşitli gıdalardan, gıdayı bitkilerden, bitkiyi ise, topraktan yaratan Allah'tır. Netice olarak insanın aslı toprağa ve suya dayanır. Su ve topraktan oluşan bu asıl, ana rahminde çeşitli safhalar geçirdikten sonra insana dönüşür:

1) İlk safha, insanın aslı ve atası olan Adem'in yaratılışıdır ki onun da aslı topraktır ve Adem topraktan yaratılmıştır. Keza insanın başlıca gıdasını teşkil eden ve su ile topraktan neşet eden bitkiler de insanın yaratılışında en önemli rolü oynayan meninin belli başlı kaynağını oluşturur.

2) İkinci safha, *nutfe* safhasıdır ki bu da, aslı toprak ve bu toprakta yetişmiş bitki özünden oluşan meni içerisindeki spermadan ibarettir ve kadının rahmine girip yerleştiği zaman, ana karnında bir insanın yaratılış safhası başlamış olur. Bu safhanın süresi kırk gündür.

3) Üçüncü safha, *alaka* safhası olup, *nutfenin* rahim içinde dişi yumurta ile birleşmesinden sonra geçen ikinci kırk günde rahim cidarına asılı bir hücre kümesi haline dönüşmesidir ve buna da *alaka* denilmiştir.

4) Yaratılışın dördüncü safhası, üçüncü kırk günde *alakanın mudğa* haline dönüştüğü safhadır ki bu da bir parça etten ibarettir. Bu safhada yaratılış tamamlanmış ve bütün organlarıyla bir insan sureti ortaya çıkmış olabileceği gibi, henüz tamamlanmamış olması da mümkündür. Bu safha, aynı zamanda ona bir melek gönderilerek ruh üflendiği veya can verildiği safhadır.

Bu safhalardan sonra, ana karnından dünyaya bir çocuk olarak çıkan insanın, hayatta kaldığı süre içinde geçireceği bazı safhalar daha vardır ki bu safhalar, birbirinden farklı olan ve her insan için değişen bir özellik arzeder. Zira bilinen bir gerçektir ki, ana rahminde teşekkül eden insan yavrusu veya cenin, bazen dünyaya gelmeden ölür ve ölü olarak doğar. Bu, o insan için bir safhadır. Bazen dünyaya gelen insan yavrusunun çocuk iken öldüğü olur. Bazıları gençlik çağında öldükleri gibi, bazıları da daha ileri yaşlara ve hatta iyice ihtiyarlayıncaya kadar hayatta kalırlar ve kendileri için takdir olunan ölüm vaktini beklerler. İşte bütün bu safhalar, Allah Teâlâ'nın varlığını, birliğini, hudutsuz kudretini ve yeniden dirilmeyi gösteren apaçık delillerdir. Nitekim Allah Teâlâ, Hacc suresinin 5-6. ayetlerinde bu gerçeği açık bir şekilde beyan etmiş ve buyurmuştur ki: *"Ey insanlar! Eğer öldükten sonra tekrar dirilmekten şüphe içinde iseniz, biliniz ki (kudretimizi) size göstermek için, sizi önce topraktan, sonra nutfeden ve sonra asılı hücre kümesinden, sonra yaratılışı belli belirsiz bir parça etten yarattık. Sizi dilediğimiz belli bir süreye kadar rahimlerde tutarız. Sonra sizi çocuk olarak çıkarırız. Sonra da siz büluğ çağına ulaşırsınız. İçinizden kimi ölür, kimi de her şeyi bilip öğrendikten sonra, hiçbir şeyi bilmez hale gelsin diye, ömrün en düşkün dönemine ulaştırılır. Yeryüzünü kupkuru görürsün; fakat üzerine yağmur suyunu indirdiğimiz zaman, (toprak) harekete geçer; kabarır ve her çeşit güzel bitkilerden bitirir. İşte bütün bunlar, Allah'ın hak olduğunu, ölüleri dirilttiğini ve her şeye kadir olduğunu gösterir."*.

68 İşte, her şeyi yapmaya kadir olan bu hudutsuz kudretin sahibi Allah, yarattığı insana hayat vermeye, dilediği zaman onu öldürmeye, öldürdüğünü de tekrar diriltmeye kadirdir. Allah'tan başkası, böyle bir şeyi yapmaya asla güç yetiremez. Allah, bir şeyi yapmaya hükmettiği zaman, ona sadece "ol" demesi yeterlidir. O, hükmettiği şeye "ol" dediği zaman, o da hemen olur. Hiçbir şey O'nun bu emrine muhalefet edemez veya karşı koyamaz.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ يُجَادِلُوْنَ فِيْٓ اٰيٰتِ اللّٰهِ ۭ اَنّٰى يُصْرَفُوْنَ ۝٦٩ اَلَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِالْكِتٰبِ وَبِمَآ اَرْسَلْنَا بِهٖ
رُسُلَنَا ۚ فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ ۝٧٠ اِذِ الْاَغْلٰلُ فِيْٓ اَعْنَاقِهِمْ وَالسَّلَاسِلُ ۭ يُسْحَبُوْنَ ۝٧١ فِي الْحَمِيْمِ ۙ ثُمَّ فِي النَّارِ
يُسْجَرُوْنَ ۝٧٢ ثُمَّ قِيْلَ لَهُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُوْنَ ۝٧٣ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۭ قَالُوْا ضَلُّوْا عَنَّا بَلْ لَّمْ نَكُنْ نَّدْعُوْا
مِنْ قَبْلُ شَيْـــًٔا ۭ كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ الْكٰفِرِيْنَ ۝٧٤ ذٰلِكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَفْرَحُوْنَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا
كُنْتُمْ تَمْرَحُوْنَ ۝٧٥ اُدْخُلُوْٓا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِيْنَ ۝٧٦

[69] Allah'ın ayetleri üzerinde ateşli münakaşaya girişenleri görmüyor musun? Nasıl da döndürülüyorlar?

[70-74] İşte bunlar, Kitab'ı ve Peygamberleri'mize gönderdiklerimizi yalanlayanlardır. Fakat boyunlarında halkalar ve zincirler olduğu halde, kaynar suya sürüldüklerinde, sonra da ateşte yakıldıklarında ve kendilerine "Allah'ı bırakıp da ortak koştuklarınız hani nerede?" denilip de, onların "Bizden uzaklaşıp gittiler. Biz zaten hiçbir şeye ibadet etmiyorduk." dediklerinde, artık her şeyi anlamış olacaklardır. İşte Allah, kafirleri böyle saptırır.

[75] İşte bu, yeryüzünde haksız yere şımarmanız ve aşırı derecede böbürlenmeniz sebebiyledir.

[76] O halde, içinde ebedi kalacağınız cehennemin kapılarından girin. Kibirlenenlerin ne kötü meskenidir orası...

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, ibadet edilmeye layık yegane İlahın Allah olduğunu apaçık delillerle beyan ettikten ve bu gerçeğin Peygamberi tarafından müşriklere haber verilmesini ona emrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Allah'ın ayetleriyle mücadele edenlerin zemmine tekrar dönmüş ve bunların Kur'an'ı yalanlamak hususunda işledikleri cürmün büyüklüğüne işaret ederek bu küfürleri dolayısıyla kıyamet günü başlarına gelecek büyük akibetleri açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[69] Allah'ın ayetleri üzerinde ateşli münakaşaya girişenleri görmüyor musun? Nasıl da döndürülüyorlar?

[70-74] İşte bunlar, Kitab'ı ve Peygamberlerimize gönderdiklerimizi yalanlayanlardır. Fakat boyunlarında halkalar ve zincirler olduğu halde, kaynar suya sürüldüklerinde, sonra da ateşte yakıldıklarında ve kendilerine "Allah'ı bırakıp da ortak koştuklarınız hani nerede?" denilip de, onların "Bizden uzaklaşıp gittiler. Biz zaten hiçbir şeye ibadet etmiyorduk." dediklerinde, artık her şeyi anlamış olacaklardır. İşte Allah, kafirleri böyle saptırır.

[75] İşte bu, yeryüzünde haksız yere şımarmanız ve aşırı derecede böbürlenmeniz sebebiyledir.

[76] O halde, içinde ebedi kalacağınız cehennemin kapılarından girin. Kibirlenenlerin ne kötü meskenidir orası...

69 Allah Teâlâ, kibirlenen ve imanı gerektiren apaçık ayetleri yalanlayan kafirlerin bu davranışlarının ne derece şaşkınlık verici bir davranış olduğuna Peygamberi'nin dikkatini çekmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Allah'ın bu apaçık ayetlerine karşı batıl yoldan mücadeleye giri-

şen şu kafir müşriklerin bu davranışları, seni hiç şaşırtmıyor mu? Apaçık delillere rağmen bunlar, akıllarını nasıl böyle hidayetten dalalete döndürebiliyorlar?

70 İşte bunlar, Kur'an'ı, diğer Peygamberler'e gönderilen kitapları, tevhidi ve Allah'tan başka O'na ortak koşulan putlara ibadeti menederek eşi, benzeri ve ortağı olmayan bir tek Allah'ın ibadetini emreden şeriat ahkamını tekzip eden kafirlerdir. Bunlar her şeyi çok yakında görüp anlayacaklardır.

71-74 Kıyâmet günü boyunlarında halkalar ve zincirler olduğu halde, önce kaynar suya, sonra da ateşe sürüldüklerinde ve kendilerine "Hani dünyada iken Allah'ı bırakıp da O'na ortak koştuğunuz ve ibadet ettiğiniz İlahlarınız nerede? Başınıza gelen bu büyük felaketten sizi kurtarmaları için, o İlahlarınızı bulup dünyada yaptığınız gibi burada da onlara yalvarıp yakarsanız ya." denildiği zaman, "Bizden uzaklaşıp gittiler. Zaten biz, dünyada iken hiçbir şeye ibadet etmiyorduk." diye cevap vereceklerdir. İşte o zaman, dünyada iken Allah'ı bırakıp da birtakım putlara ibadet etmelerinin ne kadar batıl bir ibadet olduğunu bilip anlayacaklardır. Ne var ki onların gerçeği anlamış olmaları, kendilerine hiçbir fayda sağlamayacaktır. İşte Allah, dünyada iken, apaçık delillere rağmen, onlara itibar etmeyen ve akıllarını hak yolda kullanmayan kimseleri böyle saptırır.

75 Kıyâmet günü başlarına gelen bu azap, hiç şüphesiz, onların dünyada iken haksız yere şımarmalarından ve kibirlenip böbürlenmelerindendir. Bu şımarıklık ve büyüklenme ise, neşe içinde Allah'a karşı isyan etmelerine ve Peygamberleri'ni alaya alıp kitaplarını yalanlamalarına sebep oluyor ve bundan da büyük mutluluk duyuyorlardı.

76 İşte bu sebepledir ki kıyamet günü onlara, içinde ebediyyen kalacağınız cehennemin kapılarından girin, denilecektir. Zira cehennem, Hıcr suresinin 43-44. ayetlerinde de ifade edildiği gibi, *"Azgınların hepsinin birden buluşma yeridir. Onun yedi kapısı, her kapının da, oradan girmek için ayrılmış bir grubu vardır."* İçinde en şiddetli azabı görecek olan o şımarık kibirliler için ne kötü bir meskendir orası..

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٧٧﴾ وَلَقَدْ
أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ
بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ فَإِذَا جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ ﴿٧٨﴾

[77] (Ey Muhammed!) Sabret; muhakkak ki Allah'ın vaadi haktır. Biz, ya onlara vadettiğimiz azabın bir kısmını dünyada sana göstereriz; yahutta seni vefat ettiririz. Onlar nasıl olsa bize döndürüleceklerdir.

[78] Senden önce de Peygamberler göndermiştik. Bunlardan bir kısmının kıssalarını sana anlattık; bir kısmının kıssalarını da sana anlatmadık. Allah'ın izni olmadan bir Peygamber'in mucize getirmesi mümkün değildir. Allah'ın emri geldiği zaman da, hak ile hükmolunur. Ve işte o zaman, boşa gayret sarfedenler hüsrana uğrarlar.

Allah Teâlâ, surenin başından itibaren Allah'ın ayetleriyle mücadele edenlerin ve Peygamberler'ini yalanlayanların görüş ve düşüncelerini reddettikten ve yollarının ne derece batıl bir yol olduğuna işaretle ebedi cehennem ateşiyle noktalanacak olan akibetlerini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Peygamber'ine, bu mücadelecilerin çeşitli eziyetlerine ve yalanlamalarına sabretmesini emretmiş, düşmanları karşısında ona zafer, düşmanlarına ise azab vaadetmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[77] (Ey Muhammed!) Sabret; muhakkak ki Allah'ın vaadi haktır. Biz, ya onlara va'dettiğimiz azabın bir kısmını dünyada sana göstiririz; yahutta seni vefat ettiririz. Onlar nasıl olsa bize döndürüleceklerdir.

[78] Senden önce de Peygamberler göndermiştik. Bunlardan bir kısmının kıssalarını sana anlattık; bir kısmının kıssalarını da sana anlatmadık. Allah'ın izni olmadan bir Peygamber'in mucize getirmesi mümkün değildir. Allah'ın emri geldiği zaman da, hak ile hükmolunur. Ve işte o zaman, boşa gayret sarfedenler hüsrana uğrarlar.

77 Allah Teâlâ, Peygamberi'ne hitapla, Mekkeli müşriklerin çeşitli eziyetlerine karşı sabretmesini emretmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! kavminden bazı kimselerin seni yalanlamalarına sabret. Rabbinin onlara karşı sana vadettiği yardım, dünyada veya Ahiret'te mutlaka gerçekleşecektir. Onlara vadolunan azabın bir kısmını senin görmen mümkün olabileceği gibi, azabın diğer bir kısmı da senin vefatından sonra üzerlerine indirilebilir. Nasıl olsa onlar da bize döndürüleceklerdir. Filhakika ayet-i kerimede de ifade edildiği gibi, Hazreti Peygamber hayatta iken Müslümanlarla müşrikler arasında çeşitli savaşlar cereyan etmiş ve Bedir günü Allah'ın yardımıyla müşriklerin ileri gelenleri esir edilmiş, pek çok müşrik de öldürülmüştür. Daha sonra Allah Teâlâ, Mekke ile birlikte Arap Yarımadası'nın pek çok yerinin Müslümanlar tarafından fethedilişini Peygamberi'ne göstermiştir. Allah Teâlâ, Zuhruf suresinin 41-42. ayetlerinde de bu manada şöyle buyurmuştur: *"Biz, ya seni alıp götürecek ve sonra da onlardan intikam alacağız; yahutta onlara vadettiğimizi sana da göstereceğiz. Biz onlara karşı elbette muktediriz."*.

78 Allah Teâlâ, Peygamberi'ne sabretmesini emrettikten sonra, geçmiş Peygamberler'i de örnek göstererek onu teselli etmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Senden önce de geçmiş kavimlere kendi içlerinden pek çok Peygamber göndermiş ve bu Peygamberler'den bir kısmının kıssalarını Kur'an'da sana anlatmıştık Kıssaları anlatılanlardan da bildiğin gibi, o Peygamberler de kavimleri tarafından yalanlanmış, çeşitli işkencelere maruz bırakılmışlar, hatta bazıları da öldürülmüşlerdi. Kavimler, inanmadıkları ve alaya alıp yalanladıkları Peygamberleri'nden, hem inat olsun hem de inanmalarını sağlasın diye mucizeler istemişler, bazıları istenilen mucizeleri getirmiş olsalar bile, kavimleri tarafından yine de yalanlanmışlardı. Oysa gerçek şudur ki Allah'ın izni olmadan hiçbir Peygamber'in mucize getirmesi mümkün değildir. Mucize getirdiği zaman da bu, onun nübüvvetine ve doğruluğuna delalet eder. Peygamberler'i yalanlayanlar hakkında azap emri geldiği zaman, bu azap, dünyada veya Ahiret'te hak ile uygulanır. Peygamberler'e inananlar ve onların yolunda gidenler, Allah'ın izniyle azaptan kurtulurken, batılın peşinde koşanlar ve onunla amel edenler ise, helak edilirler.

اَللّٰهُ الَّذِی جَعَلَ لَكُمُ الْاَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٩﴾ وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوا
عَلَيْهَا حَاجَةً فِی صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿٨٠﴾ وَيُرِيكُمْ اٰيَاتِهٖ فَاَیَّ اٰيَاتِ اللّٰهِ تُنْكِرُونَ ﴿٨١﴾

79 Bir kısmına binmeniz, bir kısmından da yemeniz için, hayvanları sizin için yaratan Allah'tır.

80 Onlarda, sizin için başka faydalar da vardır. Gönüllerinizdeki ihtiyaca onların üzerinde erişirsiniz. Yine onlar ve gemiler üzerinde taşınırsınız.

81 Allah, size ayetlerini gösteriyor. Allah'ın ayetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, müşriklerin yalanlamaları ve çeşitli eziyetleri karşısında Peygamberi'ne sabretmesini ve Rabbinin kendisine yardım vaadinin hak olduğunu, düşmanlarının ise, mutlaka helak edileceğini haber verdikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Allah'ın vahdaniyyetinin ve hudutsuz kudretinin bazı delillerini zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

79 Bir kısmına binmeniz, bir kısmından da yemeniz için, hayvanları sizin için yaratan Allah'tır.

80 Onlarda, sizin için başka faydalar da vardır. Gönüllerinizdeki ihtiyaca onların üzerinde erişirsiniz. Yine onlar ve gemiler üzerinde taşınırsınız.

81 Allah, size ayetlerini gösteriyor. Allah'ın ayetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

79 Allah Teâlâ bu ayetinde, hudutsuz kudretinin bir delili olmak üzere kullarına ihsan ettiği bazı nimetleri hatırlatmış ve şöyle buyurmuştur: Bazılarının etlerini yiyip sütlerinden içmeniz, bazılarına da binmeniz veya yüklerinizi taşımanız için deve, sığır ve koyun gibi daha birçok hayvanı yaratıp sizin emrinize veren, hiç şüphesiz Allah Teâlâ'dır.

80 Bu hayvanlarda, sırtlarına binmek veya etlerini yemekten başka insanlar için daha pek çok faydalar vardır. Develere binildiği gibi, uzak ülke yolculuklarında ticaret mallarının taşınmasında onlardan faydalanılır; etleri yenir, sütleri sağılır. Sığırların etleri yenir, sütleri sağılır ve tarlalar sürülerek onlardan ziraatta faydalanılır. Keza koyunların etleri yenip sütleri sağıldığı gibi, yünleri kırpılarak yatak veya ip yapılır ve bu iplerden çeşitli elbiseler örülür; derilerinden de ev ve giyim eşyası olarak faydalanılır. Kısacası denizlerde gemilerden faydalanıldığı gibi, karada da bu hayvanlardan çeşitli şekillerde faydalanılır. Bu sebepledir ki deve hakkında, "sahranın gemisidir" denilmiştir.

81 İşte bütün bunlar, Allah'ın hudutsuz kudretinin ve vahdaniyyetinin en açık delilleridir. Bunlardan hangisini reddedebilirsiniz? Kimin buna gücü yeter?

اَفَلَمْ يَسِيرُوا فِی الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا اَكْثَرَ مِنْهُمْ وَاَشَدَّ قُوَّةً
وَاٰثَارًا فِی الْاَرْضِ فَمَا اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾ فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا
عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٨٣﴾ فَلَمَّا رَاَوْا بَأْسَنَا قَالُوا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَحْدَهُ وَكَفَرْنَا

بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ ﴿٨٤﴾ فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا ۖ سُنَّتَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ ۖ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ ﴿٨٥﴾

[82] Hiç yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden daha çok, yeryüzünde bıraktıkları eserler yönünden ve kuvvet yönünden daha üstün olan öncekilerin akibetinin nasıl olduğuna bir bakmazlar mı? Kazanmış oldukları şeyler, kendilerine hiçbir fayda sağlamamıştır.

[83] Peygamberler'i, kendilerine apaçık deliller getirince, yanlarında bulunan (ve yanlış zan ve şüpheden ibaret olan) ilim yüzünden şımarmışlar, fakat alaya aldıkları şey, kendilerini çepeçevre kuşatıvermişti.

[84] Ne var ki azabımızı görünce de "Bir tek Allah'a iman ettik; O'na ortak koştuklarımızı da inkâr ettik." demişlerdi.

[85] Fakat azabımızı gördükleri zamanki imanları kendilerine hiçbir fayda sağlamamıştır. Bu, Allah'ın, kulları hakkında öteden beri cari olan kanûnudur. İşte o zaman kafirler hüsrana uğrarlar.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, vahdaniyyetinin ve hudutsuz kudretinin delillerini zikrederek büyüklük taslamaları ve mal, mülk ve riyaset peşinde koşmaları sebebiyle Allah'ın ayetlerine karşı mücadele eden ve Peygamberleri'ni yalanlayan kafirleri en şiddetli azap ile tehdit ettikten sonra, surenin yukarıdaki son ayetlerinde, aynı sebeplerle Allah'ın ayetlerine karşı mücadele edenlerin tehdidini sürdürmüş, bu münasebetle onlara, sayıca kendilerinden daha çok ve daha güçlü geçmiş kavimleri örnek göstererek aynı yoldaki mücadelelerinin onlara da hiçbir fayda sağlamadığını, Allah'ın azabı üzerlerine inince, onların da helak olup gittiklerini açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[82] Hiç yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden daha çok, yeryüzünde bıraktıkları eserler yönünden ve kuvvet yönünden daha üstün olan öncekilerin akibetinin nasıl olduğuna bir bakmazlar mı? Kazanmış oldukları şeyler, kendilerine hiçbir fayda sağlamamıştır.

[83] Peygamberleri, kendilerine apaçık deliller getirince, yanlarında bulunan (ve yanlış zan ve şüpheden ibaret olan) ilim yüzünden şımarmışlar, fakat alaya aldıkları şey, kendilerini çepeçevre kuşatıvermişti.

[84] Ne var ki azabımızı görünce de "Bir tek Allah'a iman ettik; O'na ortak koştuklarımızı da inkâr ettik." demişlerdi.

[85] Fakat azabımızı gördükleri zamanki imanları kendilerine hiçbir fayda sağlamamıştır. Bu, Allah'ın, kulları hakkında öteden beri cari olan kanunudur. İşte o zaman kafirler hüsrana uğrarlar.

82 Allah'ın ayetleriyle mücadele eden şu Kureyşli müşrikler, ticaret maksadıyla Şam, Yemen ve diğer ülkelere gidip gelen ve çok dolaşan insanlar olmalarına rağmen, kendilerinden önce gelip geçmiş kavimlerin, Allah'ın ayetleriyle mücadele ettikleri ve Peygamberleri'ni yalanladıkları için, başlarına nelerin geldiğini ve ne gibi musibetlerle karşılaştıklarını hiç görmüyorlar mı? Oysa bu kavimler, sayıca kendilerinden daha çok oldukları gibi, daha kuvvetli ordulara da sahiptiler; pek çok mal biriktirmişler ve yeryüzünde pek çok eserler bırakmışlardı. Ne var ki sahip ol-

dukları bu güç, kuvvet ve zenginlik, onlara hiçbir fayda sağlamamış, üzerlerine gelen Allah'ın azabından onları kurtaramamıştı. Çünkü onlar da apaçık deliller ve kesin hüccetlerle kendilerine gönderilen Peygamberler'i alaya almışlar ve onların Rableri katından getirdikleri ayetleri yalanlamışlardı. İşte üzerlerine inen azap ile helak olan bu kavimlerin şehirlerinden geriye kalan harabeler, ülkeler arasında dolaşan seyyahların, küfürleri dolayısıyla başlarına gelen musibetleri görüp anlamaları ve ibret almaları için geçmiş kavimlerden geriye kalan en önemli delillerdir.

83 İşte bu kavimler, kendilerine Rableri katından apaçık deliller ve mucizelerle Peygamber gelince, bu Peygamberler'in getirdikleri delil ve mucizelere itibar etmemişler, kendilerini Peygamberler'in getirdiklerinden müstağni sayarak kendi kafalarında veya düşüncelerinde muhafaza ettikleri yanlış zan veya şüpheden ibaret olan bilgilere güvenmişlerdir.

84 Ancak daha önce hiç inanmadıkları ve her fırsatta alaya aldıkları azabın, çok geçmeden kendilerini çepeçevre kuşattığını farkedince de kurtuluşu doğru yola yönelmekte bulmuşlar ve "Biz de bir tek Allah'a iman edenlerdeniz. İlah edinip O'na ortak koştuklarımızı da artık inkâr ettik." diyerek o zamana kadar korudukları batıl inançlarını kafalarından atmaya çalışmışlardır. Bunun en açık örneğini Yunus suresinin 90-91. ayetlerinde görmek mümkündür. İsrailoğulları Musa'nın (as) önderliğinde denizi aşıp Mısır'dan çıktıkları sırada, Firavun da ordusu ile onları imha etmek için peşlerinde denize yönelmiş bulunuyordu. Ancak denizin ortasına gelip de, denizi geçemeyip suda boğulacağını anlayınca, Firavun şöyle demişti: *"...İsrailoğullarının iman ettiklerinden başka İlah olmadığına iman ettim. Ben de Müslümanlardanım." (Bunun üzerine ona denildi ki:) "Şimdi mi (iman etmek aklına geldi?) Oysa daha önce isyan etmiş ve bozgunculardan olmuştun.".*

85 Ne var ki azabı gördükten sonra iman etmeleri, onlara hiçbir fayda sağlamamıştır. Çünkü böyle bir iman, sahibine hiç fayda sağlamayan zoraki bir imandır ve bu da, Allah Teâlâ'nın kulları hakkında eskiden beri cari olan ve hiç değişmeyen bir kanunudur. Tirmizî (*Sünen,* V. 547), İbn Mâce (*Sünen,* II. 563) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 132,153; III. 425; V. 174) tarafından nakledilen bir hadisinde Resulullah (sas.): *"Allah Teâlâ, can boğaza gelmedikçe kulun tövbesini kabul eder."* buyurmuştur ki canın boğaza gelmesi veya ruhun hançereye dayanması, kişinin ölüm meleğini müşahade etmesi olarak açıklanmıştır; bu hal ise, insanın ölümü yakından görmesi veya öleceğini anlaması demektir. İşte o anda yapılan tövbenin artık hiçbir faydası yoktur; daha doğrusu böyle bir tövbe, Allah katında kabul edilebilir bir tövbe değildir; dolayısıyla bu an, tövbeleri kabul edilmeyen kafirlerin hüsrana uğradıkları bir andır. Allah, mümin kullarını, tövbeleri kabul edilen kullardan eylesin. Amin.

FUSSİLET SURESİ

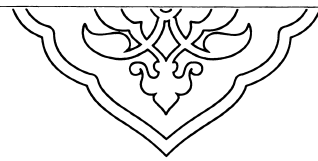

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 41. suresi olup 54 ayetten müteşekkildir. Mekke'de Mü'min (Ğâfir) suresinden sonra nazil olmuştur. Surenin üçüncü ayetinde, Kur'an-ı Kerim'den sözedilirken *"...ayetleri açıklanmış bir kitap..."* manasında *"Kitabun fussilet âyâtuhu"* denilmiş olması dolayısıyla, sureye *Fussilet* adı verilmiştir. Mü'min suresinin başlangıcında da açıkladığımız gibi, *Havâmîm* grubunun ikinci suresini teşkil eden bu sure, Fussilet'ten başka adlarla da zikredilmiştir. Sureye, hurûf-ı mukatta'a da denilen Hâ-Mîm birleşik harfleriyle başlandığı için Hâ-Mîm Suresi denildiği gibi, surenin 37. ayetinde, güneşe ve aya secde edenlere, her ikisinin de Allah'ın ayetlerinden olduğu hatırlatıldıktan sonra, onlara değil; fakat sadece Allah'a secde etmeleri emrolunduğu için sureye Secde Suresi de denilmiştir. Keza Surenin 12. ayetinde, dünya semasının ışıklar *(mesâbîh)* ile donatılıp süslendiği zikredildiği için, sureye Mesâbîh Suresi de denilmiştir. Ancak bu isimler arasında en çok kullanılan ve şöhret kazanan isim Fussilet ismi olmuştur.

2. Fussilet Suresinin Konusu

Mekkî surelerin konularıyla ilgili açıklamalarımızda da zikrettiğimiz gibi, Mekke'de nazil olan Fussilet suresinin konusu da vahdaniyyet, risalet, vahiy, öldükten sonra yeniden dirilme, hesap ve ceza ile ilgili akaide taalluk eden asılların ispatından ibarettir. Bu sebepledir ki sureye, Kur'an-ı Kerim'in vasfı ile başlanmış ve onun, Allah'ın hudutsuz kudretinin ve vahdaniyyetinin delillerini açıklayan, Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'in Allah katından getirdiği her şeyde doğruluğunu ispat eden, Rahmân ve Rahim olan Allah tarafından apaçık bir Arapça ile hem uyarıcı hem de korkutucu olarak indirilmiş bir kitap olduğu beyan edilmiştir.

Daha sonra müşriklerin İslam karşısındaki tutumlarına yer verilmiş ve onların Hazreti Peygamber'e: *"Bizi davet ettiğin şeye karşı kalpler kalplerimiz ve kulaklarımız tıkalıdır... bu itibarla sen istediğini yap; biz de istediğimizi yapacağız."* (ayet 5) dedikleri zikredilerek Hazreti Peygamber'in, böyle bir düşünceye sahip olan müşrikler karşısında yapması gereken görevler hatırlatılmış ve kendisinin de diğer insanlar gibi bir beşer olduğunu, ancak Allah'tan başka İlah olmadığının kendisine vahyedildiğini, dolayısıyla yalnız O'na ibadet etmeleri ve O'ndan mağfiret dilemeleri gerektiğini onlara söylemesi emredilmiştir.

Müşriklere, üzerinde bulundukları küfrün

akibeti hatırlatılarak göklerin ve yerin yaratılışı Allah'ın vahdaniyyetinin delilleri olarak zikredildikten sonra, Ad ve Semud gibi geçmiş kavimlerin kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlamaları sebebiyle nasıl helak edildikleri, buna karşılık itaat eden müminlerin kurtarıldıkları açıklanarak, müşrikler de aynı akibetle tehdit olunmuşlardır.

Sure, kafirlerin sadece dünyada değil; fakat Ahiret'te de küfürlerinin cezasını çekeceklerini ve bunun için hesaba çekilip dünyadakinden çok daha şiddetli bir azap ile cezalandırılacaklarını haber veren ayetlerle devam etmiştir. Orada, her ne kadar onlar, dünyada işledikleri çirkin amellerin çoğunun Allah tarafından bilinmeyeceğini zannediyorlar idiyse de yine de bu amelleri inkâr etme imkanını bulamayacaklardır. Zira hesaba çekildikleri sırada, gözleri, kulakları ve derileri, dünyada işledikleri bütün amelleri birer birer sayarak kendi aleyhlerine şahitlik edecekler ve onlara inkâr etme fırsatı vermeyeceklerdir.

Hazreti Peygamber'e ve Kur'an-ı Kerim'e inananların çoğalması üzerine, Kur'an'ı inkâr etmek yerine onu dinleyenleri azaltmak için *"Bu Kur'an'ı dinlemeyin; okunurken gürültü çıkarın; belki bastırırsınız."* (ayet 26) diyen kafirler için çok şiddetli bir azap hazırlandığını, bu azabın da içinde ebediyyen kalacakları cehennem ateşi olduğunu; ancak kafirlerin, kendilerini bu duruma düşüren cinlerden ve insanlardan intikam almak isteyeceklerini açıklayan ayetlerden sonra, "Rabbimiz Allah'tır." diyen ve dosdoğru olan müminlerin hem dünyadaki hem de Ahiret'teki mutluluklarını açıklayan ayetler yer almıştır.

Daha sonra Allah Teâlâ, varlığının, birliğinin ve hudutsuz kudretinin delillerini vermeye devam etmiş, Kur'an'ın, iman edenler için bir hidayet, rahmet ve şifa olduğunu beyan ile, hiçbir zulme uğramaksızın kim salih amel işlerse kendi lehine kim de kötülük ederse kendi aleyhine olacağını açıklamıştır.

Bunu, Allah Teâlâ'nın hudutsuz kudretine işaretle, her şeyi çepeçevre kuşatan ilmi hakkındaki açıklamalarla, insanın bencil, nankör, günah işlemeye meyyal ve kötü mizaçlı tabiatına dikkat çekilerek rehavet halinde iken kibirli; sıkıntı halinde ise, ümitsiz ve yalvarıp yakarmaya müsait olduğuna dair açıklamalar takip etmiştir.

Sure, insanoğlunun, Kur'an'ın Allah katından indirilmiş bir hak olduğu belirinceye kadar, Allah'ın varlığının, birliğinin ve hudutsuz kudretinin bütün delillerine muttali kılınacağını vadeden ayetiyle sona ermiştir.

3. Fussilet Suresinin Kendinden Önceki Mü'min Suresiyle Bağlantısı

Fussilet suresinin, kendinden önceki Mümin (Ğâfir) suresiyle iki yönden bağlantılı olduğu görülmektedir:

1) Her iki sure de Kur'an-ı Kerim'i vasfeden ayetlerle başlamıştır.

2) Keza her iki surede de Allah'ın ayetleriyle mücadele eden müşriklerin kötü akibetlerle tehdidine yer verilmiştir. Mü'min suresinin 82. ayetinde *"Hiç yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden daha çok, yeryüzünde bıraktıkları eserler yönünden ve kuvvet yönünden daha üstün olan öncekilerin akibetinin nasıl olduğuna bir bakmazlar mı?.."* denilirken, bu surenin 13. ayetinde, geçmiş kavimlerden Ad ve Semud kavimleri misal gösterilerek şöyle buyurulmuştur: *"(Ey Muhammed!) Eğer kavminin müşrikleri yine de yüz çevirirlerse, onlara de ki: "Sizi, Ad ve Semud kavminin başına gelen yıldırım gibi şiddetli bir azap ile uyardım.".*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ﴿٢﴾ كِتَابٌ فُصِّلَتْ اٰيَاتُهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ بَشِيرًا
وَنَذِيرًا فَاَعْرَضَ اَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٤﴾ وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِٓي اَكِنَّةٍ مِمَّا تَدْعُونَآ اِلَيْهِ وَفِٓي
اٰذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ اِنَّنَا عَامِلُونَ ﴿٥﴾ قُلْ اِنَّمَآ اَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحٰٓى
اِلَيَّ اَنَّمَآ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقِيمُوٓا اِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ ﴿٦﴾ اَلَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ
وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٧﴾ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٨﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1 Hâ.Mîm.

2-4 Bu, hem uyarıcı hem de korkutucu olarak, anlayan bir kavme, ayetleri açıklanmış Arapça bir Kur'an olmak üzere Rahmân ve Rahîm olan Allah tarafından indirilmiş bir Kitap'tır. Böyle olmasına rağmen, müşriklerin çoğu ondan yüz çevirmiş, ona kulak asmamıştır.

5 Demişlerdir ki: "Bizi davet ettiğin şeye karşı kalpler kalplerimizde örtüler, kulaklarımızda da ağırlık vardır; bizimle senin aranda ise, bir perde bulunuyor. Sen istediğini yap; biz de yapacağız.

6 (Ey Muhammed!) De ki: "Ben de sizin gibi sadece bir beşerim. Bana İlahınızın bir tek İlah olduğu vahyediliyor. O halde yalnız O'na yönelin ve O'ndan mağfiret dileyin. Allah'a ortak koşanlara yazıklar olsun.".

7 Onlar zekat vermezler; Ahireti inkâr edenler de onlardır.

8 İman edenler ve salih amel işleyenler ise, onlar için kesintisiz bir mükafat vardır.

Allah Teâlâ, Mü'min suresinin son ayetlerinde, Allah'ın ayetlerine karşı mücadele eden ve onları yalanlayan, Peygamberi'ni de alaya alan ve ona hiç itibar etmeyen müşriklerin bu davranışları karşısında Peygamberi'ne sabretmesini emrettikten ve kafirlerin, kendilerine vadedilen azabı mutlaka göreceklerini, o azabı görünce de pişmanlık duyup "Bir tek Allah'a iman ettik." diyerek O'na ortak koştukları İlahlarından yüz çevireceklerini, ne var ki azabı gördükten sonra pişmanlık duyup imana yönelmenin kendilerine hiçbir fayda sağlamayacağını açıkladıkladıktan sonra, Fussilet suresinin ilk ayetlerinde, Kur'an-ı Kerim'in, aklını kullanıp düşünebilen kavimlere Rahmân ve Rahim olan Allah tarafından indirilmiş bir Kitap olduğunu, ne var ki müşriklerin kendilerini Kur'an'a ve imana davet eden Hazreti Peygamber'e: *"Bizi davet ettiğin şeye karşı kalpler kalplerimizde örtüler, kulaklarımızda da ağırlık vardır..."* diyerek karşı çıktıklarını açıklamış, daha sonra da onların bu küfürlerinde direnmeleri halinde, Ad ve Semud kavimlerinin başlarına gelen azabı göreceklerini haber vererek onları tehdit etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1 Hâ.Mîm.

2-4 Bu, hem uyarıcı hem de korkutucu olarak, anlayan bir kavme, ayetleri açıklanmış Arapça bir Kur'an olmak üzere Rahmân ve

Rahîm olan Allah tarafından indirilmiş bir Kitap'tır. Böyle olmasına rağmen, müşriklerin çoğu ondan yüz çevirmiş, ona kulak asmamıştır.

5 Demişlerdir ki: "Bizi davet ettiğin şeye karşı kalpler kalplerimizde örtüler, kulaklarımızda da ağırlık vardır; bizimle senin aranda ise, bir perde bulunuyor. Sen istediğini yap; biz de yapacağız.

1 *Hâ. Mîm.* Hurûf-ı mukatta'a da denilen bu çeşit birleşik harflerle başlayan her sure başında da açıkladığımız gibi, uyarıcı bir rol oynayan ve okuyucunun dikkatini kendinden sonraki ibarelere çekmeyi hedefleyen bu harflerden sonra genellikle Kur'an-ı Kerim'den sözedilmiş ve böylece Kur'an okuyan kimse, bu Kitap karşısında bir defa daha uyarılmıştır.

2 Nitekim Hâ. Mîm.'i takip eden ikinci ayette, Kur'an-ı Kerim'in, kullarına karşı son derece geniş merhamete sahip olan ve onlara hudutsuz nimetler ihsan eden Allah Teâlâ tarafından kulu ve Resulü Muhammed (sas.)'e indirilmiş bir Kitap olduğu açıklanmıştır. Bu Kitab'ı indiren Allah Teâlâ'nın, ayet-i kerimede Rahmân ve Rahim sıfatlarıyla tavsif olunması, O'nun kulları üzerindeki rahmetinin ne derece bol ve mükemmel olduğuna delalet eder ki bu da, Kur'an'ın bütün âlem ve bütün insanlar için büyük bir rahmet olduğunu gösterir. Nitekim Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'in başka bir suresinde, Enbiya suresinin 107. ayetinde, Kur'an'ı kendisine indirdiği Resulü Hazreti Muhammed (sas.) hakkında, *"(Ey Muhammed!) Biz seni, âlemlere ancak bir rahmet olarak gönderdik."* buyurmuştur ki Hazreti Muhammed (sas.)'in âlemlere rahmet oluşu, hiç şüphesiz, kendisine indirilen Kur'an sayesindedir.

3 İşte, Rahmân ve Rahim olan Allah tarafından âlemlere rahmet olmak üzere Resulü Hazreti Muhammed (sas.)'e indirilmiş olan bu Kitap, aklını kullanıp düşünebilen ve anlayışlı olan kimseler için, ayetleri uzun uzun açıklanmış, manaları beyan olunmuş, hükümleri pekiştirilmiş, lafızları müşkil olmayan ve Arapça okunan bir kitaptır. Bu manaya delalet etmek üzere, Kur'an-ı Kerim'in başka surelerinde de benzer ayetler yer almıştır. Allah Teâlâ, Hûd suresinin 1. ayetinde *"Elif. Lâm. Râ. Bu, hikmet sahibi olan ve her şeyden haberi bulunan Allah tarafından ayetleri muhkem kılınmış, sonra da iyice açıklanmış bir Kitap'tır."* buyurduğu gibi, Yûsuf suresinin 2. ayetinde de *"Biz onu, iyice anlayasınız diye, Arapça bir Kur'an olarak indirdik."* buyurmuştur.

4 Rahmân ve Rahim olan Allah tarafından Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e, bütün insanlar tarafından kolayca anlaşılması için ayetleri açıklanıp Arapça olarak indirilmiş olan bu Kitap, iman edip ona tabi olan ve onun emir ve nehiylerine uyan Allah dostlarını cennet nimetleriyle müjdelerken; eskilerin masalları diyerek onun emir ve nehiylerine muhalefet eden, çeşitli haberlerini de alaya alan kafirleri ise, cehennem azabıyla tehdit edip korkutan bir kitaptır. Ne var ki onun bu tehdidine rağmen, kafirlerin çoğu, özellikle kıyamet ahvali ile ilgili korkutucu ayetlerinden yüz çevirip onlara kulak vermezler, apaçık hükümlerine rağmen, onlara itaat etmezler.

5 Kendi ifadelerine göre, bu kafirlerin Kur'an'dan yüz çevirip uzaklaşmalarının başlıca üç sebebi vardır. Birincisi, kalplerinin Kur'an'a karşı örtülü olmasıdır. Kendileri bunu açıkça itiraf etmekte ve "Davet ettiğin şeye karşı kalplerimiz örtülüdür." demektedirler. Yani sen bizi, Allah'ın varlığına, birliğine, Allah'tan başka İlah olmadığına ve yalnız O'na ibadet etmeye, senin, Allah'ın Peygamberi olduğuna ve Kur'an'ın O'nun tarafından sana indirildiğine, Ahiret gününe, o günde yeniden dirilip dünyadaki iyi ve kötü amellerimizden hesaba çekileceğimize ve bu amellerle cezalandırılacağımıza iman etmeye, buna karşılık babalarımızın ve atalarımızın ibadetini terketmeye davet ediyorsun. Ne var ki kalplerimiz senin bu davetine karşı örtülü olduğu için, ona hiçbir şekilde ulaşamıyor ve dolayısıyla söyledikle-

rinden hiçbir şey anlamıyoruz. İkincisi, kulaklarında bir ağırlığın olması ve hiçbir şeyi duymamalarıdır. Bunu da kendileri açıkça itiraf etmekte ve "Kulaklarımızda öyle bir ağırlık vardır ki söylediklerinden hiçbir şeyi duyamıyoruz" demektedirler. Üçüncüsü ise, kendileriyle Peygamber arasında bir perdenin bulunmasıdır ki yine kendileri "Bizimle senin aranda bir perde bulunuyor." diyerek bu perdenin, Hazreti Peygamber'in davetine icabet etmelerine engel olduğunu ileri sürmektedirler.

Müşrikler, Hazreti Peygamber'in davetine üç sebepten dolayı icabet etmediklerini zikrettikten sonra, hem Hazreti Peygamber'in hem de kendilerinin tutacakları yolu beyan etmişler ve sen kendi yolunda git ve dînin neyi gerektiriyorsa onu yap; biz de kendi yolumuzda gidip kendi dinimizin gereklerini yapmaya devam edeceğiz. Senin görevin, eğer işimizi iptal edip bizi gittiğimiz yolda helak etmek ise, sen görevini yap; biz de seni helak etmeye ve etrafında toplananları dağıtmaya çalışacağız, demişlerdir.

6 (Ey Muhammed!) De ki: "Ben de sizin gibi sadece bir beşerim. Bana İlahınızın bir tek İlah olduğu vahyediliyor. O halde yalnız O'na yönelin ve O'ndan mağfiret dileyin. Allah'a ortak koşanlara yazıklar olsun.".

7 Onlar zekat vermezler; Ahiret'i inkâr edenler de onlardır.

8 İman edenler ve salih amel işleyenler ise, onlar için kesintisiz bir mükafat vardır.

6 Allah Teâlâ, müşriklerin Allah'ın varlığına ve birliğine iman etmekten uzak kalmalarının sebeplerini zikrettikten sonra, Peygamberi'ne hitapla onlara verilecek cevabı hatırlatmış ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Davetine karşı kalplerinin ve kulaklarının tıkalı olduğunu ileri sürerek imana yanaşmayan o müşrik kafirlere de ki: Bir insan olarak benim sizden farklı bir yanım yoktur. Ben de sizin gibi bir beşerim. Bu itibarla benim sizi zorla iman etmeye yönlendirmem mümkün değil. Ancak sizin de İlahınız olan Allah, bana vahyediyor; ben de Rabbimin bana vahyettiklerini sizlere tebliğ ediyorum. Bu vahyin ilim ve amel olmak üzere başlıca iki hedefi vardır. İlmin esası, tevhid bilgisidir. Zira Allah birdir; O'nun ne putlardan ne de diğer varlıklardan hiçbir ortağı yoktur. Yegane İlah O'dur. Amelin esası ise, Allah'ın emir ve nehiylerine uyarak yalnız O'na ibadet etmek, başta şirk olmak üzere günahlardan tövbe edip O'ndan mağfiret dilemek ve dosdoğru olmaktır. Kendilerine Allah'tan başka İlahlar edinerek onlara ibadet eden müşriklere yazıklar olsun. Onlar bu davranışlarıyla dünyada helak olacaklar, Ahiret'te de en şiddetli cehennem azabını ebedi olarak göreceklerdir.

7 Onlarda zerre kadar da olsa insanlık sevgi ve şefkatinden hiçbir eser yoktur. Bu itibarla onlar, zekat vermedikleri gibi, onun farziyyetine de inanmazlar. Fakirlerin bir lokma yiyeceğe muhataç olup da onu bulamamaları ve açlıktan ölmeleri, onları hiç ilgilendirmez. Zaten onlar, dünyadaki iyi veya kötü amellerinin, Ahiret'te başlarına ne gibi akibetler getireceğini hiç düşünmezler; çünkü onlar, dünya hayatından sonra ebediyyen devam edecek bir Ahiret hayatının başlayacağına ve dünyadaki amellerinin akibeti altında yaşayacaklarına da hiç inanmazlar.

8 Oysa dünyada iken Allah'a ve Peygamberi'ne iman edip onların emir ve nehiylerine uyarak daima salih ameller işleyip kötü amellerden de uzak duranlar böyle midir? Onlar için Allah katında bol sevap ve kesintisiz mükafat vardır. Onların Ahiret'te gidecekleri yer, ağaçları altından ırmaklar akan cennetlerdir. Orada ebediyyen kalıp cennet nimetlerinden diledikleri gibi faydalanacaklardır. Nitekim Allah Teâlâ, Hadîd suresinin 7. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Allah'a ve Resulüne iman edin. Allah'ın sizin tasarrufunuza bıraktığı maldan Allah yolunda sarfedin. İçinizden iman edenler ve Allah yolunda sarfedenler için büyük mükafat vardır."*.

قُلْ اَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِى خَلَقَ الْاَرْضَ فِى يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهٗٓ اَنْدَادًاۜ ذٰلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَۚ ﴿٩﴾ وَجَعَلَ
فِيهَا رَوَاسِىَ مِنْ فَوْقِهَا وَبَارَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَآ اَقْوَاتَهَا فِٓى اَرْبَعَةِ اَيَّامٍۖ سَوَآءً لِلسَّآئِلِينَ ﴿١٠﴾ ثُمَّ اسْتَوٰٓى
اِلَى السَّمَآءِ وَهِىَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْاَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا اَوْ كَرْهًاۜ قَالَتَآ اَتَيْنَا طَآئِعِينَ ﴿١١﴾ فَقَضٰيهُنَّ سَبْعَ
سَمٰوَاتٍ فِى يَوْمَيْنِ وَاَوْحٰى فِى كُلِّ سَمَآءٍ اَمْرَهَاۜ وَزَيَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَۖ وَحِفْظًاۜ ذٰلِكَ تَقْدِيرُ
الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿١٢﴾

9 (Ey Muhammed!) De ki: "Arzı iki günde yaratan Allah'ı siz mi inkâr ediyor ve O'na ortaklar koşuyorsunuz? Halbuki O, âlemlerin de Rabbidir.

10-11 Arz üzerinde sabit dağlar yaratmış ve onları bereketli kılmıştır. Çeşitli rızıklarını arayıp soranlar için tam dört günde takdir etmiş, sonra yaratmak için, gaz halinde bulunan gökyüzüne yönelmiştir. Gerek ona ve gerekse yeryüzüne şöyle buyurmuştur: "Gönüllü veya gönülsüz, nasıl olursa gelin.". Onlar da, "Gönüllü olarak geldik." demişlerdir.

12 Böylece onları, iki gün içinde yedi gök olarak var etmiş ve her bir göğe kendi işini bildirmiştir: "Dünya göğünü de yıldızlarla süsledik ve onu tam bir koruma altına aldık.". Bu, daima galip olan ve her şeyi hakkıyla bilen Allah'ın takdiridir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Peygamberi'ne, Allah'ın, uluhiyyetinde ve rububiyyetinde yegane İlah olduğunu, dolayısıyla yalnız O'na ibadet edip O'ndan mağfiret dilemeleri gerektiğini müşriklere söylemesini emrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, göklerin ve yerin çok kısa bir zaman içerisinde yaratılışını, varlığının, birliğinin ve hudutsuz kudretinin delilleri olarak zikretmiş ve hiçbir güce sahip olmayan ve en küçük bir şeyi bile yaratmaktan aciz olan bir putun, yüce vasıflara sahip olan bir İlaha uluhiyyetinde ve ubudiyyetinde nasıl ortak koşulabileceğini sormuştur. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

9 (Ey Muhammed!) De ki: "Arzı iki günde yaratan Allah'ı siz mi inkâr ediyor ve O'na ortaklar koşuyorsunuz? Halbuki O, âlemlerin de Rabbidir.

10-11 Arz üzerinde sabit dağlar yaratmış ve onları bereketli kılmıştır. Çeşitli rızıklarını arayıp soranlar için tam dört günde takdir etmiş, sonra yaratmak için, gaz halinde bulunan gökyüzüne yönelmiştir. Gerek ona ve gerekse yeryüzüne şöyle buyurmuştur: "Gönüllü veya gönülsüz, nasıl olursa gelin.". Onlar da, "Gönüllü olarak geldik." demişlerdir.

12 Böylece onları, iki gün içinde yedi gök olarak var etmiş ve her bir göğe kendi işini bildirmiştir: "Dünya göğünü de yıldızlarla süsledik ve onu tam bir koruma altına aldık". Bu, daima galip olan ve her şeyi hakkıyla bilen Allah'ın takdiridir.

9 Allah Teâlâ, Peygamberi'ne hitap ederek şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Allah'ı bırakıp O'ndan başka birtakım putları İlah edinen ve onlara ibadet eden müşriklere de ki: Yeryüzünü içindekilerle birlikte iki günde yaratan ve insanların faydalanmaları için onların emrine amade kılan Allah'ı siz nasıl inkâr ediyor ve O'nu bırakarak hiçbir gücü ve kudreti bulunmayan, bir sineği bile yaratmaktan aciz olan, duymayan, gör-

meyen ve konuşmayan taştan veya çamurdan yapılmış birtakım putları O'na nasıl ortak koşuyorsunuz? Oysa Nâziât suresinin 28-33. ayetlerinde de açıkça beyan edildiği gibi, *"Allah, göğü önce binâ etmiş, sonra da yükseltip düzlemiştir. Gecesini karartmış, gündüzünü de aydınlığa çıkarmıştır. Bundan sonra da yeryüzünü yaymış, suyunu ve otlağını ondan çıkarmıştır. Sizin ve hayvanlarınızın faydalanması için de dağları yerleştirmiştir."*. Bütün bunları hiçbir yardımcısı olmadan tek başına gerçekleştiren Allah olduğu halde, siz, cinlerden, meleklerden veya putlardan O'na eşler ve ortaklar kılıyorsunuz. Âlemlerin yegane yaratıcısının ve Rabbinin Allah olmasına rağmen, O'nun yarattığı varlıkları O'na nasıl eş ve ortaklar kılıyorsunuz?

10 Yeryüzü üzerinde göklere doğru yükselen sabit dağlar yaratmış ve bu dağlarla yeryüzünü sarsıntılardan korumuş, sonra onu, araştırıp soranlar için, hepsi dört gün içinde, akan suları, tatları, kokuları ve renkleri muhtelif meyve ve sebzeleriyle, kulları için hayrı ve bereketi bol bir yer kılmıştır.

11 Allah Teâlâ, yeryüzünün çeşitli rızıklarını, dağlarını, ırmaklarını ve orada bulunacak her şeyi kendilerine has özellikleriyle takdir ettikten sonra, dumanı veya bulutu andıran ve henüz bir gaz kitlesi halinde olan göğe yönelmiş ve hem ona hem de yeryüzüne hitap ederek, her ikiniz de gönüllü veya gönülsüz, takdîr ettiğim şekli alarak geliniz, buyurmuştur. Allah Teâlâ'nın bu emri, göklerin ve yerin, takdir olundukları şekilde yaratılıp ortaya çıkmalarına yönelik bir emirdir ki bu emre muhatap olan gökler ve yer, Rablerine itaatle gönüllü olarak ve istenilen şekle bürünerek geldiklerini söylemişlerdir. Böylece gökyüzü, güneşi, ayı ve yıldızlarıyla, yeryüzü de dağları denizleri, ırmakları ve çeşitli rızıklarıyla ileride gelecek canlı varlıkların bir barınağı olarak ortaya çıkmıştır.

12 Allah Teâlâ, yeryüzünün tam olarak yaratılışını zikrettikten sonra, her bir göğün işini kendisine bildirerek yedi göğün oluşunu ve düzenini beyan etmiş ve bunun da iki gün içerisinde tamamlandığını zikretmiştir. Yer semasını insanlara ışık vermesi ve yol göstermesi için yıldızlarla süslemiş ve şeytanların kulak hırsızlığı yapmamaları için bu yıldızları koruma altına almıştır. İşte bütün bunlar, her şeyi kahr-u galebesi altına almış olan ve bütün mahlukatın hareket ve sükununu en iyi bir şekilde bilen Allah Teâlâ'nın takdiridir.

Allah Teâlâ, 9. ayetinde yeryüzünü iki günde yarattığını zikretmiş, 10. ayetinde ise, yeryüzünün, araştırıp soranlar için, akan suları, tatları, kokuları ve renkleri muhtelif meyve ve sebzeleriyle kullanı için hayrı ve bereketi bol bir yer kılınışına işaretle hepsinin dört gün içinde gerçekleştiğini haber vermiştir. 12. ayette de zikredildiği gibi, yedi göğün de iki günde yaratıldığı gözönünde bulundurulursa, göklerin ve yerin altı günde yaratılmış olduğu anlaşılır ki bu sure, Kur'an-ı Kerim'in başka surelerinde de aynen zikredilmiştir. Mesela Kaf suresinin 38. ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Şu bir gerçektir ki biz, gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunan şeyleri altı günde yarattık da bize hiçbir yorgunluk dokunmadı."*. Bunun gibi, Allah Teâlâ, Â'râf suresinin 54. ayetinde *"Rabbiniz, şüphesiz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra da Arş üzerine istiva eden, geceyi, kendisini süratle takip eden gündüzle örten, güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğmiş olarak yaratan hep Allah'tır..."*, Yunus suresinin 3. ayetinde *"Sizin Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra da işi idare ettiği Arş üzerine istiva eden Allah'tır..."*, Hûd suresinin 7. ayetinde *"Hanginizin amelinin daha güzel olduğunu denemek için gökleri ve yeri altı günde yaratan O'dur..."*, Furkân suresinin 59. ayetinde *"Gökleri, yeri ve bunların arasındaki şeyleri altı günde yaratan, sonra Arş üzerinde istiva eden Rahmân'dır..."*, Secde suresinin 4. ayetinde *"Gökleri, yeri ve bu ikisi arasındaki şeyleri altı günde yaratan, sonra da Arş üzerine istiva eden Allah'tır..."*, Hadîd suresinin 4 üncü ayetinde *"Gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş üzerine istiva eden, yere gireni ve yerden çıkanı, gökten ineni ve göğe çıkanı bilen O'dur. Nerede olursanız, O sizinle beraberdir. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir."* buyurmuştur.

فَاِنْ اَعْرَضُوا فَقُلْ اَنْذَرْتُكُمْ صٰعِقَةً مِّثْلَ صٰعِقَةِ عَادٍ وَّثَمُودَ ﴿١٣﴾ اِذْ جَآءَتْهُمُ الرُّسُلُ مِنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ
وَمِنْ خَلْفِهِمْ اَلَّا تَعْبُدُوٓا اِلَّا اللّٰهَ ۖ قَالُوا لَوْ شَآءَ رَبُّنَا لَاَنْزَلَ مَلٰٓئِكَةً فَاِنَّا بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهٖ كٰفِرُونَ ﴿١٤﴾
فَاَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوا فِى الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوا مَنْ اَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً ۖ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذِى خَلَقَهُمْ هُوَ
اَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً ۖ وَكَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿١٥﴾ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِىٓ اَيَّامٍ نَّحِسَاتٍ لِّنُذِيقَهُمْ
عَذَابَ الْخِزْيِ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۖ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَخْزٰى وَهُمْ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١٦﴾ وَاَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنٰهُمْ
فَاسْتَحَبُّوا الْعَمٰى عَلَى الْهُدٰى فَاَخَذَتْهُمْ صٰعِقَةُ الْعَذَابِ الْهُونِ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ۚ ﴿١٧﴾ وَنَجَّيْنَا الَّذِينَ
اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿١٨﴾

[13] (Ey Muhammed!) Eğer kavminin müşrikleri yine de yüz çevirirlerse, onlara de ki: "Sizi, Ad ve Semud kavminin başına gelen yıldırım gibi şiddetli bir azapla uyardım.".

[14] Kendilerine, "Allah'tan başkasına ibadet etmeyin." diye, önlerinden ve arkalarından Peygamberler gelince, "Rabbimız dileseydi, muhakkak ki melekler indirirdi. Bu itibarla biz, sizinle gönderilen şeyi tanımıyoruz." demişlerdi.

[15] Ad kavmi, yeryüzünde haksız yere büyüklük taslamış ve "Bizden daha kuvvetli kim vardır?" demişlerdi. Halbuki onlar görmüyorlar mı idi ki kendilerini yaratan Allah, yine kendilerinden çok daha kuvvetlidir. Aslında onlar bile ayetlerimizi inkâr etmişlerdi.

[16] Bu yüzden biz de onların üzerine, dünya hayatında rezillik azabını onlara taddırmak için, o uğursuz günlerde buz gibi bir rüzgar göndermiştik.

[17] Semud kavmine gelince, onlara da doğru yolu göstermiştik. Fakat onlar, körlüğü doğru yola tercih etmişlerdi. Bunun üzerine onları da yaptıklarına karşılık, zelil edici bir azabın sarsıntısı yakalamıştı.

[18] İman edenleri ise, bu azaptan kurtarmıştık. Onlar, Allah'tan korkuyorlardı.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Allah'ın varlığını, birliğini, gökleri ve yeri yaratışındaki hudutsuz kudretini ispat eden apaçık delillere rağmen, müşriklerin yine de iman etmekten yüz çevirdiklerini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Peygamberi'ne hitap etmiş ve ona, bu küfürleri dolayısıyla daha önce gelip geçmiş kavimlerden Ad ve Semud kavimlerinin başlarına gelen azabın benzerlerini hatırlatarak ve her kavmin üzerine inen azap sebebini de açıklayarak onları korkutmasını emretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[13] (Ey Muhammed!) Eğer kavminin müşrikleri yine de yüz çevirirlerse, onlara de ki: "Sizi, Ad ve Semud kavminin başına gelen yıldırım gibi şiddetli bir azapla uyardım.".

[14] Kendilerine, "Allah'tan başkasına ibadet etmeyin." diye, önlerinden ve arkalarından Peygamberler gelince, "Rabbimız dileseydi, muhakkak ki melekler indirirdi. Bu itibarla

biz, sizinle gönderilen şeyi tanımıyoruz." demişlerdi.

13 Allah Teâlâ, Peygamberi'ne hitap ederek buyurmuştur ki: Ey Muhammed! Rabbinin katından getirdiğin apaçık delillere rağmen, hakkı yine de inkâr eden o müşriklere de ki: Eğer Allah'a ve benim Peygamberliğime iman etmekten yüz çevirir ve şu azim âlemin yaratılışına bakarak ve akıllarınızı da kullanarak mutlak bir yaratıcının varlığını düşünmeye kendinizi yönlendirmezseniz, sizi kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlayan Ad, Semud ve benzeri kavimlerin başlarına gelen ve onları helak eden yıldırım gibi bir azabın benzeri azap ile uyarırım.

14 Nitekim Rableri tarafından o kavimlere gönderilen Peygamberler de, onları uyarmış ve "Allah'tan başka kendinize İlah edinip ibadet ettiğiniz putları bırakın ve kendisinden başka İlah olmayan, eşi ve benzeri bulunmayan bir tek Allah'a ibadet edin.", deyince, kavimleri onları hiç tanımamış ve "Eğer Rabbimiz bize uyarıcı bir Peygamber göndermeyi dilemiş olsaydı, bize hiçbir üstünlüğü olmayan bizim gibi bir beşer değil; fakat bir melek gönderirdi. Oysa sizin bizden hiçbir farkınız yok; siz de bizim gibi bir beşersiniz. Bu itibarla biz sizin bize söylediklerinize kanıp peşinizden gelecek insanlar değiliz." demişlerdi. Bu manayı, Ahkâf suresinin 21-22. ayetlerinde de görmek mümkündür. Allah Teâlâ, Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e hitap ederek buyurmuştur ki: *"(Ey Muhammed!) Kavmine, Ad'ın kardeşi (Hud)'u hatırlat: Hani Hud, "Allah'tan başkasına ibadet etmeyin." diye önünden ve ardından nice uyarıcıların gelip geçtiği Ahkâf'taki kavmini uyarmış ve "Ben, sizin hesabınıza büyük bir günün azabından korkuyorum." demişti. Onlar da demişlerdi ki: "Sen bizi İlahlarımızdan ayırmak için mi geldin? Eğer sözüne güvenilir kimselerden isen, bizi kendisiyle tehdit ettiği şeyi (yani azabı) bize getir."*.

Hazreti Peygamber, kavmi Kureyş'i, şirki terkederek kendisinden başka İlah olmayan Allah'ın ibadetine davet ettiği zaman, Kureyş'in takındığı tavır, Ad ve Semud gibi geçmiş kavimlerin kendilerine gönderilen Peygamberler karşısındaki tavırlarından farklı olmamıştı. Müfessirlerin naklettiklerine göre, Kureyş'ten bir topluluk, aralarında konuşurken Ebû Cehil şöyle demişti: Doğrusu bu Muhammed işi, kafalarımızı iyice karıştırdı. İçinizde kehaneti, sihri ve şiiri iyi bilen bir adam varsa, gidip onunla konuşsun; sonra da, onun durumu hakkında bizi bilgilendirsin. Bunun üzerine Utbe İbn Rebia ortaya çıkmış ve: Ben, kehanet, sihir ve şiir hakkında çok şey işittim ve bu hususta bilgi sahibi oldum. Eğer Muhammed de bunlardan ise, bana gizli kalmaz, demiştir. Daha sonra Utbe ona gitmiş ve şu soruları sormuştur: Ey Muhammed! Sen mi daha hayırlısın, yoksa Hâşim mi? Sen mi daha hayırlısın, yoksa Abdu'l-Muttalib mi? Hazreti Muhammed, bu sorulara cevap vermeyince, Utbe sorularına devam etmiş ve şöyle demiştir: Sen, bizim İlahlarımıza neden sövüyor ve bizi neden sapıklıkla itham ediyorsun? Eğer reislik istiyorsan, sancağı sana teslim edelim ve seni reis yapalım. Yok eğer kadınlara karşı bir meylin varsa, seni, seçeceğin on kadınla evlendirelim; yahut Kureyş'ten dilediğin on kızı sana verelim. Yok eğer dilediğin mal ise, seni zenginleştirecek kadar mal toplayalım? Utbe'nin bu sözlerini hiç cevap vermeden dinleyen Resulullah (sas.), onun susması üzerine, *"Hâ. Mîm. Bu, hem uyarıcı hem de korkutucu olarak, anlayan bir kavme, ayetleri açıklanmış Arapça bir Kur'an olmak üzere, Rahmân ve Rahim olan Allah tarafından indirilmiş bir Kitap'tır..."* ayetlerinden başlayarak *"(Ey Muhammed!) Eğer kavminin müşrikleri yine de yüz çevirirlerse, onlara de ki: Sizi, Ad ve Semud kavminin başına gelen yıldırım gibi şiddetli bir azap ile uyarırım."* ayetine kadar okumuştur. Resulullah (sas.), bu ayetleri okuyunca, Utbe: "Hısım ve akrabanın aşkına yeter." diyerek eliyle ağzını kapatmış, sonra da evine dönmüş, Kureyşlilerin yanına gitmemiştir. Kureyşliler ise, Utbe'nin gelmediğini fark edince, onun dîn değiştirdiğini düşünerek endişeye kapılmışlar ve

hemen onun evine koşmuşlardır. Ona endişelerini açıklayınca, Utbe buna kızmış ve: Muhammed, bana şiir, kehanet ve sihir olmayan sözler söyledi ve bizi Ad ve Semud kavimlerinin başlarına gelen yıldırım gibi bir azap ile korkuttu; ben de onun ağzını tutarak daha fazla konuşmasına engel oldum. Onun, yalan söylemeyeceğini siz de bilirsiniz; bu itibarla başınıza büyük bir azabın inmesinden korkuyorum." demiştir.

[15] Ad kavmi, yeryüzünde haksız yere büyüklük taslamış ve "Bizden daha kuvvetli kim vardır?" demişlerdi. Halbuki onlar görmüyorlar mı idi ki kendilerini yaratan Allah, yine kendilerinden çok daha kuvvetlidir. Aslında onlar bile ayetlerimizi inkâr etmişlerdi.

[16] Bu yüzden biz de onların üzerine, dünya hayatında rezillik azabını onlara tattırmak için, o uğursuz günlerde buz gibi bir rüzgar göndermiştik.

15 Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Ad ve Semud'u da zikrederek müşrik kavimlerin akibetlerini kısaca beyan ettikten sonra, bu ayetlerinde, önce Ad kavminin akibetini daha mufassal bir şekilde bahis konusu etmiş ve şöyle buyurmuştur: Ad kavmi, büyüklük taslayarak Allah'a karşı gelmiş, kendilerine gönderilen Peygamber'in sözlerine de hiç kulak asmayarak yeryüzünde kendilerinden daha kuvvetli hiçbir kavmin bulunmadığını ileri sürmüşlerdir. Rivayetlerden öğrenildiğine göre, kavmin adamları, uzun boylu, iri yapılı ve kuvvet sahibi kimselerdi. Onlar, bu halleriyle övünüp bizden daha kuvvetli hiç kimse yoktur, derken, Hud'un (as) tehditlerine de kulak asmıyorlar ve üzerlerine inecek herhangi bir azabı, kendi güçleriyle durdurabileceklerini zannediyorlardı. Halbuki onlar, böyle bir inançla büyüklük taslarken, kime karşı geldiklerini hiç düşünmüyorlardı. Gökleri, yeri ve yer üzerinde kendileriyle birlikte var olan bütün eşyayı hudutsuz kudretiyle ve her şeyi çepeçevre kuşatan ilmiyle hiç yoktan yaratan eşsiz bir gücün sahibi olan Allah'ın kendilerinden çok daha kuvvetli olduğunu bilmiyorlar mıydı? İşte O Allah, Zâriyât suresinin 47-49. ayetlerinde de şöyle buyuruyordu: *"Gökyüzünü gücümüzle biz bina ettik. Biz, şüphesiz çok güçlüyüz. Yeryüzünü de biz yaydık. Ne güzel yayıcıyız. İbret alasınız diye her şeyi çift çift yarattık."*. İşte kavmin adamları, kendilerinden daha kuvvetli hiçbir varlığın bulunmadığını ileri sürüp büyüklük taslarken, Allah'ın hudutsuz yaratıcı gücünü ve ayetlerini de inkâr etmişler ve büyük bir düşmanlıkla O'na karşı durmuşlardır.

16 Allah Teâlâ da bu yüzden üzerlerine, dondurucu ve son derece şiddetli bir ses veya gürültü ile tahrip edici bir rüzgar göndermiş ve onları, dünya hayatında zelil edici bir azap ile cezalandırmıştır. Allah Teâlâ, bu konu ile ilgili olarak Hâkka suresinin 6-7. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *" Ad, son derece acımasız, uğultulu bir fırtına ile helak edilmiştir. Allah, o fırtınayı onlara, hiç kesilmeksizin yedi gece sekiz gün musallat etmişti. (Sen orada olsaydın), bu süre içinde onların sanki içi boş hurma kütükleri gibi yere serildiklerini görürdün."*.

[17] Semud kavmine gelince, onlara da doğru yolu göstermiştik. Fakat onlar, körlüğü doğru yola tercih etmişlerdi. Bunun üzerine onları da yaptıklarına karşılık, zelîl edici bir azabın sarsıntısı yakalamıştı.

[18] İman edenleri ise, bu azabtan kurtarmıştık. Onlar, Allah'tan korkuyorlardı.

17 Semud kavmine gelince, Allah onlara kendi içlerinden kardeşleri Salih'i Peygamber olarak göndermiş, Hûd suresinin 61. ayetinde de açıklandığı gibi, Salih onlara *"Ey kavmim! Sizin için kendisinden başka İlah bulunmayan Allah'a ibadet edin. Sizi yerden meydana getiren ve orada imar ile görevlendiren O'dur. Bu itibarla O'ndan mağfiret dileyin; sonra da O'na tövbe edin. Rabbim, şüphesiz (kullarına) çok yakındır ve duaları kabul eden-*

dir." diyerek Allah'ın hak olan, hidayete ve kurtuluşa götüren yolunu göstermişti. Kavmi ise, Peygamberler'i tarafından gösterilen doğru yola yönelmek ve iman etmek yerine, küfre yönelmiş ve yine aynı surenin 62. ayetinde açıklandığı gibi, ona şöyle demişlerdi: *"Ey Salih! Bundan önce sen, içimizde ümit beslenen bir kimseydin. Sen şimdi bizi, babalarımızın ibadet ettikleri şeye ibadet etmekten men mi ediyorsun? Şurası muhakkaktır ki biz, senin bizi davet ettiğin şeyden şüphe içindeyiz, kuşkuluyuz."*. Semud kavmi, bu sözleri söyleyerek Peygamberler'i Salih'e (as) karşı çıktıkları gibi, Allah Teâlâ tarafından Peygamberliğinin doğruluğuna bir delil olmak üzere gönderilen ve kesinlikle dokunulmaması emredilen deveyi de boğazlamışlardı. İşte bundan sonradır ki Hûd suresinin 67. ayetinde de ifade edildiği gibi, *"Küfürleriyle nefislerine zulmedenleri şiddetli bir yıldırım sesi yakalamış ve yerlerinde (hiç kimsenin kurtaramıyacağı bir şekilde) yüzüstü çökekalmışlardı."*.

18 Semud kavmi, küfürleri dolayısıyla üzerlerine inen bu yıldırım sesiyle helak olup giderken, Allah Teâlâ, Salih'i ve onunla birlikte iman edenleri, kendi katından bir rahmetle kurtarmıştır. Zira bunlar, Allah'tan korkan gerçek müminlerdi.

وَيَوْمَ يُحْشَرُ اَعْدَآءُ اللّٰهِ اِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٩﴾ حَتّٰٓى اِذَا مَا جَآؤُهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَاَبْصَارُهُمْ
وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٠﴾ وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُّمْ عَلَيْنَا ۖ قَالُٓوا اَنْطَقَنَا اللّٰهُ الَّذِٓى اَنْطَقَ كُلَّ
شَىْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ اَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَآ
اَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلٰكِنْ ظَنَنْتُمْ اَنَّ اللّٰهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٢﴾ وَذٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِى
ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ اَرْدٰىكُمْ فَاَصْبَحْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٢٣﴾ فَاِنْ يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ ۚ وَاِنْ يَسْتَعْتِبُوا فَمَا
هُمْ مِنَ الْمُعْتَبِينَ ﴿٢٤﴾ وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَآءَ فَزَيَّنُوا لَهُمْ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ
فِٓى اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ ۖ اِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ ﴿٢٥﴾

[19] O gün Allah'ın düşmanları topluca ateşe sürüleceklerdir.

[20] Nihayet oraya vardıkları zaman da kulakları, gözleri ve derileri, yaptıkları hakkında aleyhlerine şahitlik edecektir.

[21] Derilerine şöyle diyeceklerdir: "Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz"? Onlar da diyeceklerdir ki: "Her şeyi konuşturan Allah, bizi de konuşturdu. Sizi ilk defa O yaratmıştı; yine O'na döndürüleceksiniz.".

[22] "Siz, kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin sizin aleyhinize şahitlik etmelerinden çekinmemiştiniz. Fakat zannediyordunuz ki Allah, sizin yaptıklarınızın çoğunu bilmez.".

[23] "İşte Rabbiniz hakkındaki bu zannınız sizi helak etti ve bu yüzden hüsrana uğrayanlardan oldunuz.".

[24] Şimdi eğer sabredebilirlerse, ateş, artık onların meskenidir. Eğer hoşnutluk isteyecek olurlarsa, bu istekleri de yerine getirilmeyecektir.

[25] Onlara birtakım dostlar musallat etmişizdir de bunlar, onların önlerinde ve arkalarında olan şeyleri onlara süslü göstermişler ve kendilerinden önce gelip geçmiş milletlerden cinler ve insanlar üzerine vacip olan azap sözü, bunlar üzerine de vacip olmuştur. Onlar, zaten hüsrana uğramış kimseler idiler.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, iman etmeye hiçbir zaman yanaşmayan Kureyşli müşrikleri uyarmak maksadıyla Peygamberi'ne, geçmiş kavimlerden Ad ve Semud'un küfürleri sebebiyle üzerlerine inen yıldırım gibi şiddetli bir azap ile nasıl helak edildiklerini hatırlatarak onları uyarmasını emrettikten ve bu dünyevi azabı tavsif ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, zorla da olsa ibret almalarını sağlamak maksadıyla dünyada iken küfürleri yüzünden helak olan kavimlerin Ahiret'teki akibetlerini ve cehennem kapısındaki hallerini de açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[19] O gün Allah'ın düşmanları topluca ateşe sürüleceklerdir.

[20] Nihayet oraya vardıkları zaman da, kulakları, gözleri ve derileri, yaptıkları hakkında aleyhlerine şahitlik edecektir.

[21] Derilerine şöyle diyeceklerdir: "Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz"? Onlar da diyeceklerdir ki: "Her şeyi konuşturan Allah, bizi de konuşturdu. Sizi ilk defa O yaratmıştı; yine O'na döndürüleceksiniz.".

[22] "Siz, kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin sizin aleyhinize şâhidlik etmelerinden çekinmemiştiniz. Fakat zannediyordunuz ki Allah, sizin yaptıklarınızın çoğunu bilmez.".

[23] "İşte Rabbiniz hakkındaki bu zannınız sizi helak etti ve bu yüzden hüsrana uğrayanlardan oldunuz.".

[24] Şimdi eğer sabredebilirlerse, ateş, artık onların meskenidir. Eğer hoşnutluk isteyecek olurlarsa, bu istekleri de yerine getirilmeyecektir.

[25] Onlara birtakım dostlar musallat etmişizdir de bunlar, onların önlerinde ve arkalarında olan şeyleri onlara süslü göstermişler ve kendilerinden önce gelip geçmiş milletlerden cinler ve insanlar üzerine vacip olan azap sözü, bunlar üzerine de vacip olmuştur. Onlar, zaten hüsrana uğramış kimseler idiler.

19 Ey Muhammed! Kıyâmet günü, küfürleri dolayısıyla, ilkinden sonuncusuna kadar, bir tek kişi dışarıda bırakılmaksızın topluca ateşe sürülecek olan Allah düşmanlarının halini kavmine hatırlat.

20 Ateşin önünde durdurulup da dünyada iken işledikleri ve buraya getirilmelerine sebep olan suçları kendilerine sorulduğu zaman, eğer suçlarını inkâr edecek olurlarsa, kulakları, gözleri, derileri veya vücutlarının bütün organları, şirk dahil dünyada işledikleri çirkin amelleri birer birer itiraf edeceklerdir. Ayet-i kerimede, kısaltma maksadıyla kulak ve gözlerden başka herhangi bir organ zikredilmemiş, fakat el ve ayak gibi vücudun diğer organlarına delalet etmek üzere derilerden söz edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'in başka surelerinde de vücut organlarının şahitlikleriyle ilgili ayetler yer almıştır: Allah Teâlâ, Nûr suresinin 24. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"O kıyamet günü, dilleri, elleri ve ayakları, işlemiş oldukları kötülüklerden dolayı aleyhlerine şahitlik edecektir."*. Yâsîn suresinin 65. ayeti de şöyledir: *"O gün onların ağızlarına kilit vururuz da bizimle elleri konuşur; ayakları da yapmış olduklarına şahitlik eder."*.

21 Ne var ki organlarının suçlarına şahitlik edip itirafta bulunmaları karşısında şaşkına dönen insan, büyük bir kızgınlık içinde derilerine hitap ederler ve onları azarlıyarak "Neden bizim aleyhimize şahitlik ettiniz?" diye sorarlar. Dereleri ise, suçlarına şahitlik edip itirafta bulunmalarının, Allah Teâlâ'nın iradesiyle olduğunu söylerler ve şöyle derler: Dünyada iken Rabbimiz her şeyi nasıl konuşturdu ise, Ahiret'te de bizi öyle konuşturdu. Hudutsuz gücüyle sizi ilk defa yaratan O'dur; Şimdi yine O'na döndürülüyorsunuz. Dolayısıyla dünyada işlediğiniz bütün amellerden sizi sorguya çekecek olan O olduğu gibi, işlediğiniz amellere karşılık sizi cezalandıracak olan da elbette O'dur.

Müslim (*Sahih,* IV. 2280)'in naklettiğine göre, Enes İbn Mâlik (ra) şöyle demiştir: Bir gün Resulullah (sas.)'in yanında idik. Birara güldü ve: "Neden güldüğümü biliyor musunuz?" diye sordu. Biz: Allah ve Resulü daha iyi bilir, dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Kulun Rabbi ile karşılıklı münakaşasına gülüyorum. Kul: Ey Rabbim! Sen beni zulümden kurtarmadın mı? der. Rabbi: Evet; kurtardım, buyurur. (Diğer bazı rivayetlerde bu soru ve cevabı: "Rabbim! Bana zulmetmeyeceğini vadetmemiş miydin?" Rabbi: Evet; vadetmiştim" şeklinde yer almıştır). Kul: Ben, kendime, kendimden başka bir şahit kabul etmiyorum, der. Bunun üzerine Rabbi: "Bugün şahit olarak kendi nefsin ve şahitler olarak Kiramen Katibin melekleri yeter." buyurur; sonra da kulun ağzı mühürlenir. Bundan sonra kulun organlarına "Konuşun." denir. Her bir organ, işlediği bütün amelleri anlatır. Sonra da kul ile kelamın arası boşaltılır. Bunun üzerine kul, organlarına karşı şöyle der: Yazıklar olsun size; uzak olun! Ben, sizin kurtulmanız için mücadele ediyor, sizi korumaya çalışyorum; (siz ise, alleyhte şahitlik ediyorsunuz.)".

22 Organlarının, dünyada işledikleri amelleri itiraf ederek sahipleri aleyhine şehadette bulunmalarından dolayı şaşkınlık içinde kalan ve büyük sıkıntı çeken cehennemliklere denir ki: Görülüyor ki siz organlarınızın aleyhinize şahitlik etmeleri sebebiyle şaşkına döndünüz ve büyük bir korkuya kapıldınız. Halbuki dünyada üzerinize büyük günahlar yükleyen o çirkin fiilleri işlerken, kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin de bu fiillere iştirak ettiklerini hiç düşünmediğiniz gibi, kıyamet günü bu organlarınızın işlediğiniz o fiillere şahitlik edeceklerine de inanmıyordunuz ve zannediyordunuz ki Allah, sizin bu yaptıklarınızın çoğunu bilmez.

Buhârî (*Sahih,* VI. 37; VIII. 207), Müslim (*Sahih,* IV. 2141), Tirmizî (*Sünen,* V. 375) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* I. 381, 408, 426) tarafından nakledilen bir haberde Abdullah İbn Mes'ûd (ra) şunları anlatmıştır: "Kâbe'nin örtüsüne sarılmış duruyordum. Beyt'in yanına üç kişi geldi. Bunlardan ikisi Kureyşli, biri de Sakifli, yahut ikisi Sakifli, biri de Kureyşli olup, karınları yağlı, kalplerinin anlayışı az kimselerdi. İçlerinden biri şöyle dedi: Şu konuştuklarımızı Allah'ın işittiğini zannediyor musunuz? Diğeri: Eğer yüksek sesle konuşursak işitir; alçak sesle konuşursak işitmez, diye cevap verdi. Diğeri ise, şöyle dedi: Eğer yüksek sesle konuştuğumuzda işitiyorsa, alçak sesle konuştuğumuzda da işitir. Onların bu konuşmalarını Resulullah (sas.)'e anlattım; bunun üzerine Allah Teâlâ *"Siz, kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin sizin aleyhinize şahitlik etmelerinden çekinmemiştiniz. Fakat zannediyordunuz ki Allah, sizin yaptıklarınızın çoğunu bilmez."*. ayetini indirdi.

23 İşte, sizin Rabbiniz hakkındaki bu yanlış zannınız ve sizin yaptıklarınızın çoğunu O'nun bilmediği yolundaki sapık düşüncenizdir ki dünyada iken çirkin fiiller işlemek ve günahlarınızı artırmak yönünden sizi cesaretlendirmiş, sonra da sizin helak olup hüsrana uğramanıza sebep olmuştur. Bunun içindir ki Hazreti Peygamber de müminlere, Allah hakkında güzel zanda bulunmuş olarak vefat etmelerini tavsiye etmiştir. Müslim (*Sahih,* IV. 2205) Ebû Davud (*Sünen,*

II. 168) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, III.293, 325, 330)'in Câbir İbn Abdillah'tan (ra) naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: *"İçinizden herhangi biri Allah hakkında ancak güzel zanda bulunmuş olduğu halde vefat etsin. Nitekim Allah Teâlâ, bir kavmi, Allah hakkında kötü zanda bulunduğu için helak etmiş ve onlar hakkında "İşte Rabbiniz hakkında bu zannınız sizi helak etti ve bu yüzden hüsrana uğrayanlardan oldunuz." buyurmuştur".*

24 Ahiret'te ise, artık onların meskenleri, eğer sabredebilirlerse - ki buna asla sabredemeyeceklerdir - ebediyyen içinde kalacakları ateştir. Bir an için de olsa oradan çıkış mümkün olmayacağı gibi, özür beyan ederek dünyaya geri dönüp iyi insanlar olarak tekrar gelmek için hoşnutluk dileğinde bulunmaları da asla kabul edilmeyecektir. Bu manadaki bir ayet-i kerime, İbrahim suresinde yer almıştır. Bu surenin 21. ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"(Mahşerde) insanların hepsi Allah'ın huzurunda ortaya çıkarlar da zayıf olanlar, büyüklenenlere şöyle der: "Biz, dünyada iken size tabi idik. Şimdi siz, Allah'ın azabında bir şeyi defedebilecek misiniz?" Onlar da derler ki: "Eğer Allah bize hidayet etseydi, biz de size hidayet ederdik. Şimdi biz, sızlansak da sabretsek de birdir; bizim için kaçıp sığınacak bir yer yoktur.".*

25 Allah Teâlâ, müşriklerin küfürleri sebebiyle dünya ve Ahiret'te uğrayacakları büyük azabı ve bu azap altındaki hallerini beyan ettikten sonra, bu ayetinde, dünyada iken küfre yöneliş-lerinin başlıca sebebini açıklamış ve şöyle buyurmuştur:

Dünyada iken biz onlara, insan ve cin şeytanlarından birtakım dostlar ve yoldaşlar musallat ettik de bunlar, içinde yaşadıkları dünya hayatının küfre götüren çeşitli işlerini veya çeşitli sapıklıklarını onlara süslü gösterip Ahiretlerini unutturdular; onlar da öldükten sonra yeniden dirilme ile, hesap ve cezanın olmadığını, cennet ve cehennem diye bir yerin bulunmadığını ileri sürmeye başladılar. İşte bu halleri dolayısıyladır ki geçmiş milletlerden aynı hayatı yaşayanların üzerine nasıl azap sözü vacip olmuşsa, bunların üzerine de azap, aynı şekilde vacip olmuştur. Zaten bunlar da geçmiş kavimler gibi, dünya ve Ahiret'te zilleti ve laneti hak etmiş kavimlerdi. Allah Teâlâ, Zuhruf suresinin 36-37. ayetlerinde de bu gibilerin hallerini açıkça beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Allah'ın zikrini kim umursamazsa, ona bir şeytanı musallat ederiz de artık o, ondan hiç ayrılmayan bir arkadaş olur. O şeytanlar, onları doğru yoldan ayırırlar da onlar kendilerinin doğru yolda olduklarını zannederler.".*

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ ﴿٢٦﴾ فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَسْوَاَ الَّذِى كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ ذٰلِكَ جَزَآءُ اَعْدَآءِ اللّٰهِ النَّارُ لَهُمْ فِيهَا دَارُ
الْخُلْدِ جَزَآءً بِمَا كَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٢٨﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَبَّنَآ اَرِنَا الَّذَيْنِ اَضَلَّانَا مِنَ الْجِنِّ
وَالْاِنْسِ نَجْعَلْهُمَا تَحْتَ اَقْدَامِنَا لِيَكُونَا مِنَ الْاَسْفَلِينَ ﴿٢٩﴾

[26] O inkâr edenler demişlerdir ki: "Bu Kur'an'ı dinlemeyin; okunurken gürültü çıkarın; belki bastırırsınız.".

[27] O inkâr edenlere mutlaka şiddetli bir azap tattıracak ve onları, yapmış olduklarının en kötüsü ile cezalandıracağız.

[28] Allah'ın düşmanları için hazırlanan bu ceza ateştir. Orası, ayetlerimizi inkâr etmiş olmaları sebebiyle onlar için ebediyyen kalacakları bir yerdir.

[29] O inkâr edenler derler ki: "Rabbimiz! Bizi doğru yoldan saptıran cinleri ve insanları bize göster; en altta kalanlardan olmaları için, onları, ayaklarımızın altına alalım.".

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kafirlerin dünya ve Ahiret'teki hallerini ve onları küfre sevkeden sebepleri zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, onların, insanları Kur'an'ın yolundan uzaklaştırmak ve Kur'an'a karşı içlerinde bir yakınlık belirmesine engel olmak için onların Kur'an dinlemelerine nasıl engel olmaya çalıştıklarını, kıyamet günü şiddetli bir azaba uğrayacaklarını anlayınca da kendilerini bu hale düşürenlerden nasıl bir intikam almak isteyeceklerini açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[26] O inkâr edenler demişlerdir ki: "Bu Kur'an'ı dinlemeyin; okunurken gürültü çıkarın; belki bastırırsınız.".

[27] O inkâr edenlere mutlaka şiddetli bir azap tattıracak ve onları, yapmış olduklarının en kötüsü ile cezalandıracağız.

[28] Allah'ın düşmanları için hazırlanan bu ceza ateştir. Orası, ayetlerimizi inkâr etmiş olmaları sebebiyle onlar için ebediyyen kalacakları bir yerdir.

[29] O inkâr edenler derler ki: "Rabbimiz! Bizi doğru yoldan saptıran cinleri ve insanları bize göster; en altta kalanlardan olmaları için, onları, ayaklarımızın altına alalım.".

26 Kafirler, her ne kadar Kur'an-ı Kerim'in Allah Teâlâ tarafından Hazreti Peygamber'e indirilmiş bir kitap olduğunu açık açık inkâr ediyor ve onun, hiçbir değeri olmayan eskilerin masallarından ibaret bir yığın uydurma sözden başka bir şey olmadığını iddia ediyorlarsa da onu dinleyenler üzerinde bıraktığı büyük tesirin de farkında idiler ve yakınlarının onun tesiri altında kalıp din değiştirmelerini ve atalarından kalma küfür dinini terketmelerini istemiyorlardı. Bu sebeple Müslümanlar arasında yüksek sesle Kur'an okunduğu zaman, yoldaşlarına, okunan bu Kur'an'a kulak vermeyin; hatta onun okunduğunu işittiğiniz zaman, siz de gürültü çıkarın ki bu gürültü, başkalarının onu dinlemelerine veya ona kulak vermelerine engel olsun ve okunandan hiçbir şey anlaşılmasın, diyorlardı. Oysa Allah Teâlâ'nın Kur'an-ı Kerim'de yer alan emri, bunun tam anlamıyla zıttı idi ve Â'râf suresinin 204. ayetinde şöyle buyuruyordu: *"Kur'an okunduğu zaman, onu dinleyin ve susun ki rahmet olunasınız."*.

Hazreti Peygamber Mekke'de iken, belki iman ederler diye Mekkeli müşriklere duyurmak için Kur'an'ı yüksek sesle okur, müşrikler de biribirlerine, bağırıp çağırmalarını, yüsek sesle şiir okumalarını, yahut avuçlarını birbirine vurarak gürültü patırtı çıkarmalarını tavsiye ederler, böylece Hazreti Peygamber'in kıraatini bastırmaya çalışırlardı.

27 İşte, müşriklerin bu davranışları sebebiyledir ki Allah Teâlâ, onları en şiddetli azap ile tehdit etmiş ve şöyle buyurmuştur: Halkın Kur'an'ı dinlemesine engel olan ve onları Kur'an'dan uzaklaştırmaya çalışan Kureyşli kafirlere Ahiret'te en şiddetli azabı tattıracak ve şirk gibi dünyada işledikleri amellerden en kötüsünün cezasıyla cezalandıracağım.

28 Bu ceza, Allah'ın düşmanları için hazırlanmış en ağır cezadır ve o da cehennem ateşidir. Bunlar, Allah'ın Peygamberleri'ni yalanlamışlar, ayetlerini inkâr etmişler, büyüklük taslayarak Allah'a ibadet etmekten yüz çevirmişlerdir. Bu sebeple onlar, cehennem ateşinde ebediyyen kalacaklar, oradan bir an için de olsa, hiçbir çıkış yolu bulamayacaklardır.

29 Allah Teâlâ, kafirlerin Ahiret'teki akibetlerini beyan ettikten sonra, onların kendileri için

hazırlanan cehennem azabını görmeleri üzerine, dünyada iken sapıklığa düşmelerine sebep olan cin ve insan şeytanlarından intikam almak için o şeytanların kendilerine gösterilmelerini istediklerini açıklamış ve şöyle buyurmuştur:

Kafirler, Rablerinden, dünyada iken kendilerini sapıklığa düşüren cin ve insan şeytanlarını kendilerine göstermesini talep ederler. Çünkü bu şeytanlar, küfür ve isyanı kendileri için süslemişler ve onların doğru yoldan saparak küfür ve isyâna yönelmelerine sebep olmuşlardır. Filhakika dünya hayatında, insanları Allah'ın hak olan yolundan saptırmak için görevlendirilmiş cin ve insan şeytanları vardır ve Kur'an-ı Kerim'in bazı surelerinde bunlardan söz edilmiştir. Mesela En'âm suresinin 112-113. ayetlerinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Biz, her Peygamber'e, aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler telkin eden insan ve cin şeytanlarını düşman etmişizdir. Eğer Rabbin dileseydi bunu yapamazlardı. Fakat onları, yaptıkları iftiralarla başbaşa bırak. (Bunu yapmaları), Ahiret'e inanmayanların kalpleri ona kansın, ondan hoşlansınlar ve kazandıkları günahı kazanmaya devam etsinler diyedir."*. Keza Kur'an-ı Kerim'in son suresi olan Nâs suresinin son ayetlerinde de *"...İnsanların göğüslerine vesvese sokan...cin ve insan şeytanlarının şerrinden insanların Rabbi olan Allah'a sığınırım, de."* buyurulmuştur. İşte kafirler, dünyada iken kendilerini kandıran ve her çeşit kötülüğü kendilerine süslü gösteren bu cin ve insan şeytanlarından intikam almak için, Rablerine yalvarırlar ve: Rabbimız! dünyada iken bizi kötü yollara sevkeden ve bizim küfür işlememize sebep olan o cin ve insan şeytanlarını bize göster de en altta kalmaları için onları ayaklarımızın altına alalım, derler.

Müfessirlerin ifadelerine göre, ayet-i kerimede zikredilen cin ve insan şeytanları, İblis ile Adem'in (as) oğlu Kâbil'dir. Zira İblis, küfrü insanlar arasında yayıp âdet haline getirmiş, Kâbil de, kardeşi Hâbil'i öldürmek suretiyle insanlar arasında katli, yani insan öldürmeyi yaygınlaştırmıştır. Nitekim Mâide suresinin 27. ayetinde de açıklandığı üzere, Adem'in (as) iki oğlu Hâbil ile Kâbil, Rablerine birer kurban takdim etmişlerdi de Hâbil'in kurbanı kabul edilmiş, Kâbil'in kurbanı ise kabul edilmemişti. Kâbil, kurbanının kabul edilmediğini görünce, kardeşine karşı büyük bir kıskançlık krizine yakalanmış ve ona "Seni mutlaka öldüreceğim." demiş, sonra da onu öldürmüştü. İşte bu hadise, insanlık tarihine ilk insan öldürme fiili olarak girmiş, bundan sonra her kim suçsuz bir insanı öldürmüşse, hem o öldürme fiilinin ağır günahını yüklenmiş hem de aynı miktardaki günah, adam öldürmeyi ilk defa icat edip âdet haline getiren Kâbil üzerine yazılmıştır. Bu sebepledir ki Hazreti Peygamber, Buhârî (*Sahih*, IV. 104; VIII. 35, 151) Müslim (*Sahih*, III. 1303), Tirmizî (*Sünen*, V: 42), Nesâ'î (*Sünen*, VII. 82), İbn Mâce (*Sünen*, II. 133) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, I. 383, 430, 433) tarafından nakledilen bir hadisinde şöyle buyurmuştur: *"Zulmen öldürülmüş hiçbir nefis yoktur ki onun kanının günahından, Adem'in ilk oğlu (Kâbil) üzerine de bir hisse yazılmamış olsun. Çünkü o, öldürme cinayetini âdet haline getirenlerin ilki olmuştur."*.

Müslim (*Sahih*, II. 705; IV. 2059) ve Nesâ'î (*Sünen*, V. 76) tarafından nakledilen başka bir hadisinde de Resulullah (sas.), önceki hadisin manasını teyiden şöyle buyurmuştur: *"Her kim İslam'da güzel bir ameli ilk defa işler ve onun âdet haline gelmesini sağlarsa, hem işlediği bu amelin sevabı, hem de kendisinden sonra o ameli işleyecek olanların sevabı, onların sevabından hiçbir şey eksilmeksizin ona verilir. Her kim de İslam'da kötü olan bir ameli ilk defa işler ve onun âdet haline gelmesine yol açarsa, hem o amelin günahı hem de kendisinden sonra aynı ameli işleyecek olanların günahı, kendi günahlarından hiçbir şey eksilmeksizin onun olur."*.

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ
الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾ نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي
أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿٣١﴾ نُزُلًا مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ ﴿٣٢﴾

30-32 "Rabbimız Allah'tır." deyip sonra da dosdoğru olanların üzerine melekler: "Korkmayın; üzülmeyin; size vadolunan cennetle sevinin; biz, dünya hayatında da Ahiret hayatında da sizin dostlarınızız. Çok bağışlayan ve çok merhametli olan Allah'tan bir ikram olmak üzere, orada size, canınızın çektiği ve istediğiniz her şey vardır." diyerek inerler.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, müşriklerin dünyadaki hallerini ve küfürleri sebebiyle Ahiret'te karşılaşacakları şiddetli azabı beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, müminlerle kafirler arasındaki farkın iyice belli olması için, müminlere vadolunan güzel akibeti ve meleklerin müminler üzerine inerek onlara verdikleri müjdeyi açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

30-32 "Rabbimız Allah'tır." deyip sonra da dosdoğru olanların üzerine melekler: "Korkmayın; üzülmeyin; size va'dolunan cennetle sevinin; biz, dünya hayatında da Ahiret hayatında da sizin dostlarınızız. Çok bağışlayan ve çok merhametli olan Allah'tan bir ikram olmak üzere, orada size, canınızın çektiği ve istediğiniz her şey vardır." diyerek inerler.

30 Öyle insanlar vardır ki bunlar, önce, Rabbimız Allah'tır diyerek Allah'ın varlığını ve birliğini ikrar edip hudutsuz kudreti ve her şeyi çepeçevre kuşatan geniş ilmiyle O'nun eşi ve benzeri bulunmayan yegane İlah olduğuna inanırlar ve yalnız O'na ibadet eder ve yalnız O'ndan mağfiret dilerler; sonra da O'nun Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e ve ona indirdiği kitabı Kur'an-ı Kerim'e iman ederek onlar vasıtasıyla kendilerine ulaştırılan bütün İlahî emir ve nehiylere tabi olurlar; bu emir ve nehiylerden herhangi birisini bilerek ve isteyerek terketmenin Allah'a isyan etmek demek olduğuna inanırlar. İşte, bu sıfatlara sahip olan ve sahip oldukları bu sıfatlarla Müslüman adını alan bu insanlar, gerçek manada mümin olan kimselerdir. Nitekim Müslim (*Sahih,* I. 65)'in Süfyân İbn Abdillah es-Sekafî'den (ra) naklettiği bir haberde Sufyan şöyle demiştir: "Resulullah (sas.)'e dedim ki: Ya Resulallah! İslam hakkında bana öyle bir söz söyle ki senden sonra hiç kimseye onu sormayayım.". Bunun üzerine Resulullah (sas.): "Allah'a iman ettim, de ve dosdoğru ol." Buyurdu.".

Müfessirlerin İbn Abbâs'tan (ra) naklettiklerine göre, bu ayet-i kerime, Ebû Bekr es-Sıddık (ra) hakkında nazil olmuştur. Zira müşrikler, "Rabbimiz Allah'tır." dedikten sonra "Melekler O'nun kızlarıdır ve Allah katında bizim şefaatçilerimizdir." diyorlar ve böylece dosdoğru olmaktan uzaklaşıyorlardı. Ebû Bekr ise: Rabbimız Allah'tır; birdir; hiçbir şeriki yoktur; Muhammed, O'nun kulu ve Resulüdür." diyor ve bundan hiç dönmüyordu. Tirmizî (*Sünen,* V. 376)'nin naklettiği bir haberde de Enes İbn Mâlik (ra) şöyle demiştir: Resulullah (sas.) *"Rabbimız Allah'tır deyip sonra da dosdoğru olanların üzerlerine melekler iner..."* ayetini okumuş, sonra da şöyle buyurmuştur: "İnsanların çoğu bunu söylemiş, sonra da küfre dalmış (yani dosdoğru olmamış)tır. Bu söz üzerinde ölenler ise, dosdoğru olanlardır.".

İşte, Rabbimız Allah'tır deyip sonra da dos-

doğru olanların üzerlerine melekler iner ve onlara cennetler vadederek korkuyu ve hüznü onlardan defedip içlerini rahatlatırlar. Meleklerin onların üzerine ne zaman indikleri hususunda kesin bir bilginin olmaması dolayısıyla, müfessirler farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bazılarına göre meleklerin iniş zamanı, ölümün geldiği zamandır; bazıları kabirde, bazıları dirilip kabirden çıkışta meleklerin indiklerini söylerken, bazıları da hem ölüm zamanında, hem kabirde hem de kabirden çıkışta olmak üzere onların üç defa indiklerini ileri sürmüşlerdir. Doğrusunu, hiç şüphesiz, en iyi Allah bilir.

31 Müminlerin üzerine inen ve onlara cenneti müjdeleyerek korkuyu ve hüznü üzerlerinden defeden melekler, onlara ne derece yakın olduklarını göstermek için, biz, dünya hayatında da Ahiret hayatından da sizin dostlarınız, derler ve müjdeledikleri cenneti vasfederek orada, Allah'tan bir ikram olmak üzere, canlarının çektiği her nimeti önlerinde bulabileceklerini söylerler. Dikkat edilecek olursa, müminlerin dünya ve Ahiret'teki en yakın dostları, onlara cenneti ve cennet nimetlerini müjdeleyen melekler oldukları halde, kafirlerin dünyada iken peşlerini hiç bırakmayan, önlerinde ve arkalarında bulunan her kötü ve çirkin şeyi onlara süslü ve cazip göstererek doğru yoldan sapmalarına sebep olan dostlarının ise, 25. ayette de açıklandığı gibi, cin ve insan şeytanları oldukları anlaşılır.

32 İşte, müminlerin cennette bulacakları bütün nimetler, günahlarından tövbe ettikleri zaman günahlarını bağışlayan ve kullarına karşı daima merhametli olan Allah Teâlâ'dan bir lütuf ve ikramdır. Allah Teâlâ'dan gelen ve cennete taalluk eden bu lütuf ve ikramın büyüklüğünü ve genişliğini kim tahmin edebilir?

وَمَنْ اَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَآ اِلَى اللّٰهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَّقَالَ اِنَّنِى مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٣﴾ وَلَا تَسْتَوِى الْحَسَنَةُ
وَلَا السَّيِّئَةُ ۚ اِدْفَعْ بِالَّتِى هِىَ اَحْسَنُ فَاِذَا الَّذِى بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَاَنَّهُ وَلِىٌّ حَمِيمٌ ﴿٣٤﴾ وَمَا يُلَقّٰهَآ اِلَّا
الَّذِينَ صَبَرُوا ۚ وَمَا يُلَقّٰهَآ اِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٣٥﴾ وَاِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ ۚ اِنَّهُ هُوَ
السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣٦﴾

33 Allah'a davet eden, salih amel işleyen ve "Ben Müslümanım." diyen kimseden daha güzel sözlü kim vardır?

34 İyilikle kötülük bir değildir; kötülüğü en güzel olanla sav; işte o zaman, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki yakın bir dost gibi olur.

35 Bu güzel haslete ancak sabredenler kavuşturulur; buna ancak büyük nasibi olanlar kavuşturulur.

36 Eğer şeytandan gelen bir vesvese seni dürtüklerse, Allah'a sığın; zira her şeyi hakkıyla işiten ve hakkıyla bilen O'dur.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, cin ve insan şeytanlarının insanları kötülüğe davet ederek onları Allah'ın hak yolundan saptırmayı görev edinmişken, meleklerin, "Rabbimız Allah'tır." diyen ve sonra da dosdoğru olan müminlerin üzerlerine inerek onları cennet nimetleriyle müjdelediklerini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, önce gerçek manada Müslümanın kimler olduğunu zikretmiş, sonra da iyilikle kötülüğün Allah katında bir ve eşit olmadığını zikrederek Peygamberi'ne, kalplere huzur ve sükûnun gelmesi ve düşmanlığın yerini dostluğun alması için, müşriklerin cehaletlerinden kaynaklanan kötülüklerini en güzel yolla savmasını, şeytandan gelecek herhangi bir vesvese karşısında da Allah'a sığınıp O'ndan yardım dilemesini emretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[33] Allah'a davet eden, salih amel işleyen ve "Ben Müslümanım." diyen kimseden daha güzel sözlü kim vardır?

[34] İyilikle kötülük bir değildir; kötülüğü en güzel olanla sav; işte o zaman, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki yakın bir dost gibi olur.

[35] Bu güzel haslete ancak sabredenler kavuşturulur; buna ancak büyük nasibi olanlar kavuşturulur.

[36] Eğer şeytandan gelen bir vesvese seni dürtüklerse, Allah'a sığın; zira her şeyi hakkıyla işiten ve hakkıyla bilen O'dur.

33 Allah Teâlâ, bu ayetinde üç sıfat zikretmiştir ki bu üç sıfatla muttasıf olan kimseden daha güzel sözlü ve daha üstün hiç kimse yoktur.

1) Bu üç sıfattan birincisi, insanları, Allah'ın tevhidine ve ibadetine davet etmektir. Böyle bir davet, hiç şüphesiz, bir insanın başka bir insana söyleyebileceği en güzel ve en hayırlı sözdür. Bu söz, tek bir kimseye söylenebileceği gibi, hitâbet şeklinde veya yazılı olarak bir topluluğa da yöneltilebilir ve pek çok kimsenin ondan faydalanması sağlanır.

2) İkinci sıfat, salih amel sahibi olmaktır. Bu sıfata sahip olan kimse, ibadetler başta olmak üzere, Allah Teâlâ'nın insanlara farz kıldığı bütün amelleri işlediği gibi, işlenmesini haram kıldığı bütün davranışlardan da içtinab eder.

3) Üçüncü sıfat, insanın İslam'ı din ve mezhep olarak seçmesi, her zaman ve her yerde "Ben Müslümanım.." diyerek mensup olduğu dini açıklamaktan çekinmemesidir. İşte bu vasıflara sahip olan ve bunları her fırsatta söyleyebilen insanın başkalarını da böyle bir yola, Allah'ın hak olan yoluna davet etmesinden daha güzel ve daha hayırlı ne olabilir?

34 Allah Teâlâ, kul ile Rabbi arasındaki en güzel ve en hayırlı bağlantıya delalet etmek üzere iman ve salih ameli zikrettikten sonra, kullarını arasında bulunması gereken güzel bağlantıyı da açıklamış ve Allah'ın rıza gösterdiği ve üzerine sevap yazdığı güzel davranışlarla, günahı gerektiren kötü davranışların bir ve eşit olmadığını, bu itibarla kötülüklerin, kötülüğe karşı kötülük yapılarak değil, fakat iyilik yapılarak bertaraf edilmesini emretmiştir. Böyle yapıldığı takdirde, kötülük yapanla, onun kötülüğüne iyilik yaparak karşılık veren kimse arasındaki düşmanlık ortadan kalkar ve her iki taraf, birbirinin düşmanı değil, dostu gibi olur.

Bazıları bazılarına düşman olsalar ve bu düşmanlık sebebiyle bazıları diğerlerine kötü davransalar bile, yine de insanların birbirlerine iyi davranışlarda bulunmalarının emredilmesinde, Hazreti Peygamber'e yönelik bazı tavsiye ve telkînlerin de yer aldığına ve ondan, müşriklerden gördüğü eza ve cefa karşısında sabretmesinin ve onlara karşı daha iyi davranışlarda bulunmasının istendiği açıkça anlaşılmaktadır. Nitekim bu surenin daha önceki ayetlerinde de açıklandığı gibi, müşriklerin çoğu Hazreti Peygamber'in davetine sırt çeviriyor ve *"Bizi davet ettiğin şeye karşı kalplerimizde örtüler, kulaklarımızda da ağırlık var-*

dır; bizimle senin aranda ise, bir perde bulunuyor. Sen istediğini yap; biz de yapacağız." Diyorlardı.". (ay.5). Müşriklerin Kur'an karşısındaki davranışları da böyle idi ve şöyle diyorlardı: *"Bu Kur'an'ı dinlemeyin; okunurken gürültü çıkarın; belki bastırırsınız.".* (ay.26).

35 İşte bu tavsiyeleri, ancak bu durumlara düştüğünde sabreden ve sonra da gerektiği şekilde amel edip yerine getiren kimseler kabul ederler; zira bu çeşit davranışlar, insanlara çok defa ağır gelir. İnsanın, kendisine daima kötülük eden bir kimseye, işlediği kötülükten dolayı mükafatlandırırcasına iyilikle mukabele etmesi elbette kolay bir iş değildir. Bununla beraber kullarının hallerini ve davranışlarının onları ulaştıracağı neticeleri çok daha iyi bilen Allah Teâlâ, onlara, kötülükler karşısında düşmanlarından intikam almak yerine, onların kötülüklerine sabredip iyilikle karşı koyma gücünü de ihsan eder ve böylece düşmanlığın ortadan kalkmasını sağlar.

36 İşte bu gibi durumlarda şeytan, insanın içine birtakım vesveseler sokacak ve düşmanın kötülüklerini en iyi yoldan defetme çarelerini engelleyerek ona daha kötü yoldan karşılık vermeye zorlayacak olursa, bu takdirde ona düşecek iş, Allah'a sığınıp O'nun yardımını dilemek olacaktır. Zira Allah, hem şeytanın vesvesesini hem de kulunun ona karşı kendisine sığınıp yardımını dilediğini ve bunda da ne derece samimi olup olmadığını bilir ve ona göre kuluna yardım eder. Allah Teâlâ, Â'râf suresinin 199-201. ayetlerinde de bu manada şöyle buyurmuştur: *"Affı tut; iyiliği emret; cahillerden uzak dur. Eğer şeytandan gelen kötü bir düşünce seni tahrik ederse, hemen Allah'a sığın; zira O, hakkıyla işiten, hakkıyla bilendir. Allah'tan korkanlara şeytandan bir vesvese ilişti-ği zaman, (Allah'ı ve O'nun emir ve yasaklarını) düşündüklerinde, (gerçeği hemen) görüp anlarlar.".*

Tirmizî (*Sünen*, II. 10), İbn Mâce (*Sünen*, I. 269) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, I. 403. 404; III. 50) tarafından değişik isnatlarla nakledilen bir hadisten de öğrendiğimize göre, Resulullah (sas.) namaza kalktığı zaman şöyle dua ederdi: *"Taşlanmış şeytandan, onun dürtüsünden, vesvesesinden ve nefesinden Semî' ve Alim olan Allah'a sığınırım.".*

وَمِنْ اٰيَاتِهِ الَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ۚ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلّٰهِ الَّذِى خَلَقَهُنَّ
اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿٣٧﴾ فَاِنِ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا
يَسْـَٔمُونَ ﴿٣٨﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهِ اَنَّكَ تَرَى الْاَرْضَ خَاشِعَةً فَاِذَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَآءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ ۚ اِنَّ الَّذِى
اَحْيَاهَا لَمُحْيِ الْمَوْتٰى ۚ اِنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾

[37] Gece ile gündüz, güneş ile ay, Allah'ın ayetlerindendir. Güneşe secde etmeyin; aya da secde etmeyin. Fakat gerçekten Allah'a ibadet ediyorsanız, yalnız O'na secde edin.

[38] Eğer müşrikler büyüklük taslarlarsa, bunun Allah'a hiçbir zararı dokunmaz. Rabbinin yanındaki melekler, hiç usanmadan gece ve gündüz O'nu tesbih ederler.

[39] O'nun ayetlerinden biri de şudur: Sen, yeryüzünü kupkuru görürsün; üzerine su indirdiğimiz zaman da toprak harekete geçer ve kabarır. İşte, yeryüzüne böyle hayat veren, muhakkak ki ölüleri de diriltendir. Şüphesiz O, her şeye kadirdir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, amellerin ve sözlerin en güzelinin Allah'a davet etmek olduğunu beyan ile, O'nun varlığının, birliğinin, hudutsuz kudretinin ve hikmetinin delillerini zikrettikten ve bu delillerin beyanının, O'na davet manasına geldiğini açıkladıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, gece, gündüz, güneş ve ay gibi göklerle ilgili, yağmurun yağması üzerine kurumuş toprakların kabarması, yeşermesi, sonra da çeşitli nebatların bitirilmesi gibi yerle ilgili delilleri zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[37] Gece ile gündüz, güneş ile ay, Allah'ın ayetlerindendir. Güneşe secde etmeyin; aya da secde etmeyin. Fakat gerçekten Allah'a ibadet ediyorsanız, yalnız O'na secde edin.

[38] Eğer müşrikler büyüklük taslarlarsa, bunun Allah'a hiçbir zararı dokunmaz. Rabbinin yanındaki melekler, hiç usanmadan gece ve gündüz O'nu tesbih ederler.

[39] O'nun ayetlerinden biri de şudur: Sen, yeryüzünü kupkuru görürsün; üzerine su indirdiğimiz zaman da toprak harekete geçer ve kabarır. İşte, yeryüzüne böyle hayat veren, muhakkak ki ölüleri de diriltendir. Şüphesiz O, her şeye kadirdir.

37 Geceyi yaratan ve insanların dinlenmeleri ve sükun bulmaları için karanlık yapan, onu takip eden gündüzü de yaratıp insanların çalışmaları ve rızıklarını temin etmeleri için aydınlık yapan Allah Teâlâ'dır ve gece olsun gündüz olsun, her ikisi de O'nun varlığının, birliğinin, hudutsuz kudretinin ve her şeyi çepeçevre kuşatan geniş ilminin delillerindendir. Keza geceyi aydınlatıp bitiren ve her tarafa parlak ışıklar veren güneş ile geceye ışık veren ayı da Allah yaratmıştır. Her ikisinin gökte birbirinden ayrı yörüngelerde seyretmesi, gece ile gündüzün sürelerinde olduğu gibi, hem vakitlerin hem de günlerin, ayların, yılların ve mevsimlerin bilinmesinde en önemli unsurlardır ve bunlar da Allah Teâlâ'nın varlığının, birliğinin, hudutsuz kudretinin ve geniş ilminin delillerindendir. Güneşi ve ayı hiç yoktan Allah yarattığına göre, bazı kavimlerin yaptıkları gibi Allah'ı bırakarak güneşi ve ayı İlah kabul edip onlara secde etmek en büyük şirktir. Bu itibarla ey insanlar! Güneşe ve aya secde ederek Allah'a şirk koşmayın. Yegane İlah, hiçbir eşi ve benzeri bulunmayan Allah Teâlâ'dır; azameti, hudutsuz kudreti ve her şeyi çepeçevre kuşatan ilmiyle ibadet olunmaya layık yegane İlah O'dur; bu itibarla yalnız O'na ibadet edin.

38 Şunu da bilin ki müşriklerin büyüklük taslayarak Allah'a ibadet etmekten yüz çevirmeleri, sonra da güneşi, ayı, yıldızları, yahut birtakım putları İlah edinip onlara ibadet etmeleri, hiçbir surette Allah'a zarar vermeyeceği gibi, kendilerine de hiçbir fayda sağlamaz. Oysa Allah yanında müşriklerden çok daha kıymetli olan melekler vardır ve bunlar, hiç büyüklük taslamadan ve hiç usanmadan gece gündüz Rablerine ibadet edip O'nu tesbih ederler.

39 Allah Teâlâ'nın, ölüleri yeniden dirilterek onlara hayat vermesindeki hudutsuz kudretinin delillerinden biri de, ölü toprağa hayat verip canlandırması ve üzerinde çeşit çeşit çiçekli meyveli nebatlar bitirmesidir. Nitekim sen, üzerine uzun süre hiç yağmur tanesi bile düşmemiş yeryüzünü kupkuru görürsün de sararmış ve yerlere dökülmüş yapraklarıyle kurumaya yüztutmuş ağaçları ve yerlerde kuruluktan parça parça olup dağılmış otlarıyla onun ölü bir topraktan ibaret olduğuna hükmedersin. İşte yeryüzü bu haldeyken, Allah Teâlâ, üzerine yağmur bulutlarını sevkeder ve gökten yağmur yağdırır. Bu yağmurla sulanan toprak, hemen harekete geçer ve kabarmaya başlar. Bir süre sonra da kökleri toprak altında kalmış bitkilerin toprak üstünde kurumaya yüztutmuş dalları yeşermeye ve filizler vermeye başlar. Bir süre daha geçtikten sonra, değişik renk ve kokulara sahip çiçekleri ve değişik tatlardaki irili ufaklı meyve ağaçlarıyla yeryüzü yemyeşil bir örtü ile kaplanmış

olur. İşte bu, ölümünden sonra onun yeniden canlanması demektir ki bunu da hudutsuz kudretiyle yalnız Allah Teâlâ gerçekleştirir. Ölmüş, toprağa gömülmüş ve etleri çürüyüp dökülmüş insan oğlunun kıyamet günü torak altında canlanıp yeniden hayata dönmesi de işte böyledir. Hudutsuz kudretiyle hiç yoktan insanı yaratıp ona çeşitli organlar vererek görmesini, duymasını, konuşmasını ve düşünmesini sağlayan Allah Teâlâ'ya, o insanın ölümünden sonra organları çürümüş olsa bile onu yeniden eski haline getirip ona hayat vermesi güç gelir mi? Daha doğrusu, Allah Teâlâ için bir işin gerçekleştirilmesinde güçlük veya kolaylık söz konusu olur mu? Elbette olmaz. Zira Allah Teâlâ'nın bir şeyin olmasını murat etmesi halinde, ona "ol" demesi yeterlidir. Olmasını murat ettiği bir şey için "ol" dediği anda, o da hemen olur. Nitekim bu konu ile ilgili olarak, Nahl suresinin 40. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Bizim, bir şeyin olmasını istediğimiz zaman sözümüz, ona "ol" demektir; o da hemen oluverir."*. Gerçek böyle olunca, bir insanın ilk yaratılışı ile, onun öldükten sonra tekrar hayata döndürülüşü arasında hiçbir fark yoktur. Yâsîn suresinin 78-79. ayetlerinde de açıklandığı üzere, Allah Teâlâ: *"...Çürümüş olduğu halde bu kemikleri kim diriltecek?"* diyen müşriklere cevap vermiş ve *"...Onları ilk defa yoktan varedip yaratan diriltir. O, bütün yaratmayı hakkıyla bilendir."* buyurmuştur.

إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا ۗ أَفَمَنْ يُلْقَىٰ فِي النَّارِ خَيْرٌ أَمْ مَنْ يَأْتِي آمِنًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ
اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٤٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ
عَزِيزٌ ﴿٤١﴾ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ ۖ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴿٤٢﴾ مَا يُقَالُ لَكَ إِلَّا مَا
قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَ إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ ﴿٤٣﴾

[40] Ayetlerimiz hakkında yanlış yorumda bulunanlar bize gizli değillerdir. Kıyâmet günü ateşe atılan mı daha hayırlıdır, yoksa güven içinde gelen mi? Siz, yine dilediğinizi yapın; zira O, her şeyi hakkıyla görendir.

[41] Kitap kendilerine geldiği zaman, o yorumcular onu inkâr etmişlerdir. Oysa o, eşsiz bir Kitap'tır.

[42] Ona ne önünden ve ne de ardından hiçbir batıl girmez. O, hikmet sahibi ve hamde layık olan Allah tarafından indirilmiştir.

[43] (Ey Muhammed!) Sana söylenen, senden önceki Peygamberler'e söylenenden başka bir şey değildir. Şüphesiz Rabbin, hem mağfiret sahibidir, hem de acı bir azap sahibidir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, varlığının, birliğinin, hudutsuz kudretinin ve her şeyi çepeçevre kuşatan geniş ilminin göklerle ve yerle ilgili delillerini zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Allah'ın ayetlerini ve delillerini inkâr eden ve bu ayet ve deliller üzerinde cidal ve münakaşa açarak şüphe uyandıranları *"Ayetlerimiz hakkında yanlış yorumda bulunanlar bize gizli değillerdir..."* ve *"Kitap kendilerine geldiği zaman, o yorumcular onu inkâr etmişlerdir..."* buyurarak onları tehdit etmiş, sonra da kavminin tekzibi sebebiyle büyük üzüntü duyan Peygamberi'ni teselli ederek, bu çeşit davranışların geçmiş Peygamberler'in de başlarına geldiği-

ne işaretle ona sabretmesini emretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[40] Ayetlerimiz hakkında yanlış yorumda bulunanlar bize gizli değillerdir. Kıyâmet günü ateşe atılan mı daha hayırlıdır, yoksa güven içinde gelen mi? Siz, yine dilediğinizi yapın; zira O, her şeyi hakkıyla görendir.

[41] Kitap kendilerine geldiği zaman, o yorumcular onu inkâr etmişlerdir. Oysa o, eşsiz bir Kitap'tır.

[42] Ona ne önünden ve ne de ardından hiçbir batıl girmez. O, hikmet sahibi ve hamde layık olan Allah tarafından indirilmiştir.

[43] (Ey Muhammed!) Sana söylenen, senden önceki Peygamberler'e söylenenden başka bir şey değildir. Şüphesiz Rabbin, hem mağfiret sahibidir, hem de acı bir azap sahibidir.

40 İnsanlar arasında öyle kimseler vardır ki Nisa suresinin 46. ve Mâide suresinin de 13. ayetlerinde beyan edildiği gibi, Allah'ın ayetlerindeki kelimeleri yerlerinden kaldırıp başka yerlere koyarlar ve böylece Allah'ın hudutsuz kudretine ve hikmetine delalet eden ayetlerinde tahrifat yaparak haktan uzaklaşırlar. Ancak bunlar ne yaparlarsa yapsınlar, yaptıklarının hiçbiri Allah'a gizli değildir; Allah, kimin ne yaptığını elbette çok iyi bilir ve bu yaptıklarından dolayı da onu, hiç şüphesiz en şiddetli bir şekilde cezalandırır. Kıyâmet günü geldiği zaman da bu cezasını çekmesi için onu cehennem ateşine atar. Şimdi böylelerine sormak lazım: Küfür yolunu seçerek Allah'ın ayetlerini değiştirdikleri için ateşe atılanlar mı daha hayırlıdır; yoksa dünyada iken iman eden ve Ahiret'e de mümin olarak intikal edip cehennem azabından emin olanlar mı? Onlar böyle bir soruya diledikleri cevabı versinler ve dünyada nasıl bir yol seçerlerse seçsinler; ancak şunu da hiç unutmasınlar ki Allah, onların yaptıkları her şeyden haberdardır; çünkü O, yaptıkları her şeyi görür ve bilir; sonra da hak ettikleri ceza ile onları cezalandırır.

41 Kafirler, Zikr veya Kur'an kendilerine ulaşınca onu hemen inkâr etmişlerdir. Oysa bu Kitap, insanları zulmetten nura, dalaletten hidayete çıkaran eşsiz bir kitap, bir Allah kelamıdır.

42 Ona, ne önünden ne de ardından batıl sayılacak hiçbir söz girmemiştir ve bundan sonra da girmeyecektir. Çünkü o Kitab'ı, hikmet sahibi ve hamdedilmeye layık olan Allah Teâlâ, Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e indirmiş ve muhafazasını da kendi üzerine alarak *"Kur'an'ı biz, evet biz indirdik; onu muhafaza edecek olan da elbette biziz."* (Hicr, 9) buyurmuştur.

43 Allah Teâlâ, kafir müşriklerin Kur'an karşısındaki davranışlarına işaretle, onları en şiddetli azap ile tehdit ettikten sonra, Hazreti Peygamber'e yaptıkları eza ve cefa ile risaletini yalanlayıp Kur'an'a ta'n etmelerine karşı, daha önce gelip geçmiş Peygamberler'i de örnek göstererek onu teselli etmiş ve bu kötülükler karşısında sabretmesini ve sebat göstermesini emretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Müşrikler, seni sihirbazlık, yalancılık, şairlik ve delilik gibi her ne ile vasfetmişlerse, senden önceki Peygamberler de aynı şekilde vasfedilmişlerdir. Kavmin seni nasıl yalancılıkla itham etmişse, eski kavimler de kendilerine gönderilen Peygamberler'i aynı şekilde yalancılıkla itham etmişlerdir. Şu var ki geçmiş Peygamberler, kavimlerinin kendilerine yönelttikleri bu çeşit ithamlar karşısında sabrettikleri ve metanet gösterdikleri gibi, sen de kavminin sana yaptıklarına karşı sabret ve metin ol. Allah Teâlâ, Zâriyât suresinin 52. ayetinde de, bu manada şöyle buyurmuştur: *"İşte böyle, kendilerinden önce gönderilen hiçbir Peygamber yoktur ki ona sihirbaz, yahut mecnun dememiş olsunlar."*. Hiç şüphe yoktur ki Rabbin, günahlarından tövbe edenlere karşı bağışlayıcı, günahkarlara karşı da azap edicidir.

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْاٰنًا اَعْجَمِيًّا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ اٰيَاتُهٗ ۜ ءَاَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ ۜ قُلْ هُوَ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوا هُدًى وَشِفَآءٌ ۜ
وَالَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ فِيْٓ اٰذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى ۜ اُولٰٓئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَكَانٍ بَعِيْدٍ ﴿٤٤﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا
مُوْسَى الْكِتٰبَ فَاخْتُلِفَ فِيْهِ ۜ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَّبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۜ وَاِنَّهُمْ لَفِيْ شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيْبٍ
﴿٤٥﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ اَسَآءَ فَعَلَيْهَا ۜ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيْدِ ﴿٤٦﴾

44 Biz bu Kitab'ı yabancı dilde bir Kur'an yapsaydık, "Ayetleri açıklansaydı ya!.. Bir Arab'a yabancı dilde Kur'an mı?" derlerdi. (Ey Muhammed!) de ki: "Bu Kur'an, iman edenler için bir hidayet ve bir şifadır. İman etmeyenlerin kulaklarında bir ağırlık vardır. Kur'an, onlara karşı bir körlüktür. Sanki onlara uzak bir yerden sesleniyor.

45 Musa'ya da kitap vermiştik de onda da ayrılığa düşülmüştü. Eğer Rabbin tarafından verilmiş bir söz olmasaydı, muhakkak ki aralarında hükmedilirdi. Onlar yine de Kur'an hakkında şüphe ve endişe içindedirler.

46 Kim salih amel işlerse, kendi menfaatinedir. Kim de kötülük ederse, kendi aleyhinedir. Rabbin, hiçbir surette kulları için zalim olmamıştır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Allah'ın ayetleri hakkında yanlış yorumlarda bulunarak insanların kalplerinde bir takım şüpheler uyandıran, Hazreti Peygamber'i yalancılık, sihirbazlık, delilik ve şairlik gibi sıfatlarla tavsif eden müşrikleri en şiddetli azap ile tehdit ettikten ve onların bu ithamları karşısında büyük üzüntü duyan Peygamberi'ni, daha önce gelip geçmiş kavimlerin de kendilerine gönderilen Peygamberler hakkında bu çeşit ithamlarda bulunduklarını haber vererek teselli ettikten ve ona sabırlı olmasını ve metanetini kaybetmemesini emrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, müşriklerin Kur'an hakkında ileri sürdükleri birtakım görüşleri ve özellikle "Kur'an, yabancı bir dilde de indirilemez mi idi?" diyenlere, "Eğer Kur'an yabancı dilde indirilseydi, onlar, biz Arap olduğumuz halde, bize anlamadığımız dilde bir Kur'an mı?" sözleriyle onu yine inkâr ederlerdi." diyerek cevaplandırmıştır. Daha sonra Kur'an'ın en önemli özelliğini açıklamış ve onun, müminler için bir hidayet ve şifa olduğunu zikretmiştir. Ona inanmayanların ise, kulaklarında onu işitmelerine engel olan manevi bir sağırlık bulunduğunu, zaten Allah tarafından Peygamberleri'ne indirilen kitaplar hakkındaki bu çeşit ihtilafların, Arap kavmine has yeni bir iş olmadığını, geçmiş kavimlerde de bu çeşit davranışların vuku bulduğunu beyan ile, kim salih amel işlerse, kendi lehine, kim de kötülük ederse kendi aleyhine olacağını, ancak Allah'ın kullarına karşı hiçbir zaman zalim olmadığını haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

44 Biz bu Kitab'ı yabancı dilde bir Kur'an yapsaydık, "ayetleri açıklansaydı ya!.. Bir Arab'a yabancı dilde Kur'an mı?" derlerdi. (Ey Muhammed!) de ki: "Bu Kur'an, iman edenler için bir hidayet ve bir şifadır. İman etmeyenlerin kulaklarında bir ağırlık vardır. Kur'an, onlara karşı bir körlüktür. Sanki onlara uzak bir yerden sesleniyor.

45 Musa'ya da kitap vermiştik de onda da ayrı-

lığa düşülmüştü. Eğer Rabbin tarafından verilmiş bir söz olmasaydı, muhakkak ki aralarında hükmedilirdi. Onlar yine de Kur'an hakkında şüphe ve endişe içindedirler.

[46] Kim salih amel işlerse, kendi menfaatinedir. Kim de kötülük ederse, kendi aleyhinedir. Rabbin, hiçbir surette kulları için zalim olmamıştır.

44 Allah Teâlâ, müşriklerin Kur'an karşısındaki küfre ve inada dayanan davranışlarını açıklamış ve bu surenin ilk ayetlerinde de görüldüğü gibi, bu Kitab'ın, hem uyarıcı hem de korkutucu olarak, anlayan bir kavme, ayetleri açıklanmış Arapça bir Kur'an olmak üzere Rahmân ve Rahim olan Allah tarafından indirilmiş bir kitap olduğunu zikretmiştir. Ne var ki müşriklerin çoğu, yine de ondan yüz çevirmiş ve Kur'an'ı kendilerine okuyup tebliğ eden Hazreti Peygamber'e: Bizi davet ettiğin şeye karşı kalplerimizde örtü, kulaklarımızda da ağırlık vardır; bizimle senin aranda ise, bir perde bulunuyor. Sen istediğini yap; biz de istediğimizi yapacağız, demişlerdir. Oysa surenin ilk iki ayetinde de açıkça beyan edildiği gibi, Kur'an, Arapça konuşan bir kavme, yine Arapça olarak ayetleri açıklanmış bir kitap olarak indirilmiştir. Gerçek böyle olunca, müşriklerin Kur'an karşısındaki tutum ve davranışlarının, sadece küfürden ve inatlıktan kaynaklanan bir davranış olduğu kolayca anlaşılır. Zira onların kendilerine okunan Kur'an ayetlerinden hiçbir şey anlamadıklarını ileri sürerek ona karşı çıkmaları mümkün değildi; çünkü Kur'an, anladıkları dilde indirilmiş bir kitaptır. Eğer bu kitap, Arapça dışında yabancı bir dilde indirilmiş olsaydı, buna itiraz ederler ve "Yabancı dilde bir kitap, öyle mi? Biz bundan ne anlarız?" derlerdi. Oysa bu kitap, kendi dillerinde indirildiğine göre, böyle bir söz söyleyerek ona karşı çıkmaları, onu anlamamaktan değil; fakat azgınlıktan ve inatlaşmaktan kaynaklanıyordu.

Kitabın indirilmesindeki gaye ise, onun, inananlar için bir hidayet ve bir şifa olmasıdır. Bu sebepledir ki ona iman etmiş olanların kalpleri hidayet nuru ile aydınlandığı gibi, göğüsleri de şek ve şüpheden kurtularak şifa bulur. Allah Teâlâ, bu manadaki başka bir ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Biz, Kur'an'dan müminler için şifa ve rahmet olan ayetler indiriyoruz. O, zalimlerin ise, hüsranını artırır."*. (İsra suresi, 82).

Allah'a, Resulüne ve onun risaletine iman etmeyenlere gelince, onların kulaklarında Kur'an'a karşı manevi bir sağırlık vardır; onu hiç işitmezler ve onda bulunan ayetlerin manalarını da anlamazlar. Bu da onların, ayetlerde zikredilen delilleri görmelerine ve vaz-u nasihatlarından ders alarak hidayete ermelerine engel olur. Bundan da anlaşılır ki sanki onlara hitap eden, çok uzak bir mesafeden hitap ediyor da onlar da bu Kur'an diliyle söylenenlerden hiçbir şey anlamıyorlar. Bu, tıpkı Allah Teâlâ'nın Bakara suresindeki şu 171. ayeti gibidir. Bu ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Küfredenleri uyaranın hali, sadece çağırış ve bağırış olarak işitenlere haykıran çobanın hali gibidir. Onlar, öyle sağır, dilsiz ve körlerdir ki, akıllarını kullanamazlar."*. Kısaca ifade etmek gerekirse, bunlar bir hayvan sürüsünden farksızdırlar; çünkü çobanın sesini çağırış ve bağırış olarak işitip de ondan hiçbir şey anlamayanlar, ancak hayvanlardan oluşan bir sürüdür.

45 Allah Teâlâ, Kur'an'a iman etmeyen ve onu yalanlayan müşrik Arapların hallerini beyan ettikten sonra, Allah'ın kitaplarını yalanlamanın geçmiş kavimlerden kalan bir âdet olduğunu açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Kavminin Kur'an'ı yalanlamasını garip karşılama; çünkü bu, sadece senin kavmine has bir davranış değildir. Daha önce, gelip geçmiş kavimlere de Peygamberler gönderilmiş ve o Peygamberler'e de kitaplar indirilmişti. Fakat kavimleri, onlara indirilen kitapları da yalanlamışlardı. Bunun örneklerinden birisi de, Musa'ya verilen Tevrat adlı kitaptır. Musa'ya Tevrat verildiği zaman, kavmi kitap üzerinde ihtilafa düşmüş, bir kısmı onu tas-

dik etmişken, bir kısmı da Musa'yı yalanladığı gibi ona eziyet de etmiştir. Bu itibarla sen, kavminin sana karşı olan tutum ve davranışlarından dolayı üzüntüye kapılma. Onların eza ve cefalarına karşı sabret ve Rabbinden yardım dile; fakat sakın acizlik gösterme. Ahkâf suresinin 35. ayetinde de ifade edildiği gibi: *"(Ey Muhammed!) Sabır sahibi Peygamberler'in sabrettikleri gibi sen de sabret. (Üzerlerine gelecek azap için) acele etme..."* Eğer böylelerinin üzerlerine inecek azap için, Rabbin tarafından verilmiş bir söz ve tehir edilmiş bir vakit olmasaydı, Kehf suresinin 58. ayetinde de ifade edildiği gibi, o azap üzerlerine hemen indirilirdi. Bu ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Çok bağışlayıcı, çok merhametli olan Rabbin, kazandıkları günah sebebiyle onları cezalandıracak olsaydı, onlar için azabı çabuklaştırırdı. Fakat onlara vadedilen bir zaman vardır ki ondan başka sığınacak bir yer asla bulamazsın."*. Fâtır suresinin 45. ayeti de şöyledir: *"Eğer Allah, insanları işledikleri yüzünden hemen cezalandırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı; fakat onları belirli bir süreye kadar tehir eder. Süreleri gelince de mükellefleri, işledikleriyle cezalandırır. Şüphesiz Allah, kullarını hakkıyla görendir."*. Onlara vadedilen bu azap, tehir edilmiş olsa bile, takdir olunan gün ve saatte mutlaka başlarına gelecektir. Çünkü kavmin, Kur'an hakkında tam bir şüphe ve tereddüt içindedir. Onu yalanlamaları ve hakkında ileri geri çeşitli sözler sarfetmeleri ise, ellerinde bulunan açık ve kesin deliller sebebiyle değil, fakat sırf inatlaşmaları ve azgınlıkları yüzündendir.

46 Gerçek şu ki kim dünyada iken iman eder ve Allah'ın emir ve nehiylerine uyarak emrettiklerini yapar, nehyettiklerinden de sakınır ve sadece salih amel işlerse, bu kendi lehinedir. Her kim de Allah'a karşı gelir, emrettiklerini yapmaz, nehyettiklerini ise yaparsa, bu da kendi aleyhine olur ve işlediği kötülükler yüzünden cezalandırılır. Keza şu da bilinmelidir ki Allah, hiç kimseyi işlemediği bir amelden dolayı cezalandırmaz; aksi halde bu zulüm olur ki Allah, kulları için asla zalim değildir.

إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ ۚ وَمَا تَخْرُجُ مِنْ ثَمَرَاتٍ مِنْ أَكْمَامِهَا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ ۚ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ أَيْنَ شُرَكَائِي ۖ قَالُوا آذَنَّاكَ مَا مِنَّا مِنْ شَهِيدٍ ﴿٤٧﴾ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَدْعُونَ مِنْ قَبْلُ وَظَنُّوا مَا لَهُمْ مِنْ مَحِيصٍ ﴿٤٨﴾

[47] Kıyametin vakti hakkındaki bilgi Allah'a havale edilir. O'nun bilgisi olmadan, ne meyveler kabuklarından çıkar, ne dişi, hamile kalır ve ne de doğurur. Allah, müşriklere "Hani ortaklarım nerede?" diye seslendiği gün, onlar, "Sana bildiririz ki bizden buna dair hiçbir şahit yoktur." derler.

[48] Önceden ibadet ettikleri şeyler, kendilerinden uzaklaşıp gitmişler, onlar da şunu iyice anlamışlardır ki, kendileri için azaptan herhangi bir kaçış yoktur.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, *"Kim salih amel işlerse kendi lehine, kim de kötülük ederse kendi aleyhinedir."* beyanı ile, her kötü amel sahibinin, kıyamet günü kötü amellerinin karşılığı olmak üzere mutlaka cezalandırılacağını haber vererek onları tehdit ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, kıyamet günü ile ilgili bilginin kendisine has olduğunu, kendisinden başka hiç kimsenin ne kıyamet gününün vakti hakkında ne bir kadının ne zaman hâmile kalıp doğum yapacağı hakkında ve ne de meyve tomurcuklarının çıkacağı zaman gibi istikbale ait şeyler hak-

kında herhangi bir bilgiye sahip olmadığını beyan etmiş, daha sonra kıyamet günü müşriklere, "Hani benim için ileri sürdüğünüz ortaklarım nerede?" diye alaylı bir ifadeyle yönelteceği soruya onların, "Şu anda bizim bu iddiamıza onlardan şahitlik edecek hiç kimse yok." diyerek cevap vereceklerini, zira onların ibadet ettikleri şeylerin hepsinin de uzaklaşıp gittiklerini zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[47] Kıyametin vakti hakkındaki bilgi Allah'a havale edilir. O'nun bilgisi olmadan, ne meyveler kabuklarından çıkar, ne dişi, hâmile kalır ve ne de doğurur. Allah, müşriklere "hani ortaklarım nerede?" diye seslendiği gün, onlar, "Sana bildiririz ki bizden buna dir hiçbir şahit yoktur." derler.

[48] Önceden ibadet ettikleri şeyler, kendilerinden uzaklaşıp gitmişler, onlar da şunu iyice anlamışlardır ki kendileri için azabtan herhangi bir kaçış yoktur.

47 Eğer kıyamet vaktinin ne zaman geleceği sorulacak olursa, bununla ilgili bilgi, sadece Allah'a havale edilir; zira Allah'tan başka hiç kimse kıyamet vaktinin ne zaman geleceğini bilemez. Başta Hazreti Peygamber olmak üzere hiçbir Peygamber'e de onun vakti bildirilmemiştir. Nitekim Â'râf suresinin 187. ayetinde bu husus açıkça ifade edilmiştir. Allah Teâlâ bu ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Sana, kıyamet vaktinin gelişi ne zaman?" diye soruyorlar. (Ey Muhammed! Onlara) de ki: "Onun ilmi ancak Rabbimin yanındadır. Vaktini O'ndan başkası açıklayamaz. Göklere ve yere (onun vakti) çok ağır basmıştır. O, yavaş yavaş değil, fakat ansızın gelecektir.". Sanki senin ona bir yakınlığın varmış gibi sana soruyorlar. De ki: "Onun ilmi, ancak Allah'ın yanındadır; fakat bunu, insanların çoğu anlamıyor.".* Keza Lokmân suresinin 34. ayetinde de, kıyamet gününe ve istikbalde vuku bulacak şeylere ait bilginin sadece Allah Teâlâ'nın yanında olduğu açıklanmış ve şöyle buyurulmuştur: *"Kıyamet gününün vakti hakkındaki bilgi, şüphesiz Allah katındadır. Yağmuru o yağdırır; rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse, yarın ne kazanacağını bilmez ve hiç kimse, hangi yerde öleceğini de bilmez. Allah, şüphesiz, her şeyi hakkıyla bilendir; her şeyden haberdardır.".* Buhârî (*Sahih*, I. 18; VI. 20)'nin, Müslim (*Sahih*, I. 39, 40)'in ve *Sünen* sahiplerinin Ebû Hureyre'den (ra) naklettikleri bir hadisten öğrendiğimize göre, Hazret Peygamber, ashabıyla birlikte otururken, hiç kimsenin tanımadığı yabancı bir adam gelmiş ve ona: "Ya Resulallah!" diye hitap ederek iman, İslam ve ihsanın ne olduğunu sorduktan ve bunların cevabını aldıktan sonra, "Kıyamet ne zamandır?" demiş, Hazreti Peygamber de, onun bu sorusuna "Bu meselede sorulan, sorandan daha âlim değildir. Lakin onun alametlerini sana haber vereyim." diyerek kıyamet alametlerini saymış, sonra da şöyle buyurmuştur: "Kıyametin vakti, Allah'tan başka hiç kimsenin bilemeyeceği beş şeyin içindedir.". Bundan sonra Resulullah (s.a.s.), Lokmân suresinin yukarıda zikredilen *"Kıyamet gününün vakti hakkındaki bilgi, şüphesiz Allah katındadır..."* mealindeki ayetini sonuna kadar okumuş, daha sonra da yanlarına gelip, bu soruları soran yabancının, insanlara dinlerini öğretmek için gelen Cebrail (as) olduğunu açıklamıştır.

Allah Teâlâ, istikbalde olacak şeyleri de ancak Allah'ın bildiğini haber vermiş ve bu cümleden olarak, O'nun bilgisi olmadan hiçbir meyvenin tomurcuğından çıkmayacağını ve hiçbir kadının hamile kalıp çocuğunu doğurmayacağını beyan etmiştir. Bu manada En'âm suresinin 59. ayetinde *"...Hiçbir yaprak düşmez ki, onu bilmesin..."* buyurduğu gibi, Ra'd suresinin 8-9. ayetlerinde*"Allah, her dişinin neye hamile olduğunu ve rahimlerin neyi eksiltip neyi artırdığını bilir. O'nun katında her şeyin muayyen bir ölçüsü vardır. Gaybın ve hazır olanın âlimi olup, çok yücedir; her şeyin üstündedir."* buyurmuş, Fâtır suresinin 11. ayetinde de *"Allah sizi topraktan, sonra nutfeden yaratmış, sonra da çift çift yapmıştır. Bir dişi, O'nun ilmi olmadan ne gebe kalır, ne de doğurur..."* buyurmuştur.

Allah Teâlâ, istikbalde olacak şeylerin ancak kendi ilmi içerisinde vuku bulacağını beyan ettikten sonra, surenin başında da açıklandığı üzere, Hazreti Peygamber'in, İlahınız tek bir İlahtır; Binaenaleyh ibadet ettiğiniz putları bırakın ve kendisinden başka İlah olmayan Allah'ın ibadetine yönelin, diyerek putların terkine ve tevhide davet ettiği müşriklerin reddine delalet eden bir ifade ile, kıyamet günü vuku bulacak bir hadiseyi haber vermiş ve şöyle buyurmuştur: Kıyâmet günü Allah, müşriklere seslenir ve "Hani dünyada iken beni bırakıp kendilerine ibadet ettiğiniz ve uluhiyyette bana eş kıldığınız ortaklarım nerede? Neden onlar sizinle değiller? Onları çağırın da gelsinler ve size şefaatte bulunup üzerinize gelecek azabı sizden defetsinler." der. Ancak müşrikler, Allah katında kendilerini temize çıkarmak maksadıyla Allah Teâlâ'nın bu sorusuna "Ey Rabbimız! Sana bildirdiğimiz gibi, bizden hiç kimse, bugün senin bir ortağın olduğuna şahitlik etmez. Biz, zaten ortak koşanlardan değildik." diyerek cevap verirler. Allah Teâlâ, onların bu hallerini, En'âm suresinin 22-23. ayetlerinde de açıklamış ve şöyle buyurmuştur: *"Kıyamet günü onları hep birden toplayacağız; sonra da Allah'a ortak koşanlara diyeceğiz ki: "İddia etmiş olduğunuz o ortaklarınız hani nerede?" Fakat onların (bu şirklerinin ve) fitnelerinin neticesi olarak: "Rabbimiz olan Allah'a yemin ederiz ki biz, ortak koşanlardan değildik." demekten başka bir şey olmayacaktır."*. Bu, hiç şüphesiz, onların kendi nefislerine karşı nasıl yalan uydurmuş olduklarının apaçık bir delilidir.

48 Nitekim dünyada iken kendilerine İlah edinip ibadet ettikleri ve Allah'a ortak koştukları bütün putlar yokolup gitmişlerdir. İşte o zaman, onlar da şu gerçeği iyice görüp anlamış olacaklardır ki dünyada iken işledikleri bu amellerinin ve özellikle Allah'tan başka birtakım putları İlah edinip onlara ibadet etmelerinin karşılığı olmak üzere görecekleri o ebedi cehennem azabından hiçbir surette kaçış ve kurtuluş yoktur. Kehf suresinin 53. ayetinde de ifade edildiği gibi, *"Suçlular, ateşi görünce ona gireceklerini hemen anlarlar da oradan kaçış yolu bulamazlar."*.

لَا يَسْـَٔمُ الْاِنْسَانُ مِنْ دُعَآءِ الْخَيْرِ ۫ وَاِنْ مَّسَّهُ الشَّرُّ فَيَؤُسٌ قَنُوطٌ ﴿٤٩﴾ وَلَئِنْ اَذَقْنَاهُ رَحْمَةً مِّنَّا مِنْ بَعْدِ
ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ هٰذَا لِيْ ۙ وَمَآ اَظُنُّ السَّاعَةَ قَآئِمَةً ۙ وَّلَئِنْ رُّجِعْتُ اِلٰى رَبِّيْٓ اِنَّ لِيْ عِنْدَهُ لَلْحُسْنٰى ۚ
فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِمَا عَمِلُوْا ۫ وَلَنُذِيْقَنَّهُمْ مِّنْ عَذَابٍ غَلِيْظٍ ﴿٥٠﴾ وَاِذَآ اَنْعَمْنَا عَلَى الْاِنْسَانِ اَعْرَضَ
وَنَاٰ بِجَانِبِهٖ ۚ وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُوْ دُعَآءٍ عَرِيْضٍ ﴿٥١﴾

[49] İnsan, Rabbine dua ederek iyilik istemekten usanmaz; fakat kendisine bir kötülük dokunduğu zaman, hemen meyus olup ümitsizliğe düşer.

[50] Kendisine dokunan bir sıkıntıdan sonra, ona kendi katımızdan bir rahmet tattıracak olsak, "Bu, benim hakkımdır; kıyametin kopacağını zannetmiyorum; fakat Rabbime döndürülürsem, O'nun yanında, şüphesiz benim için daha güzeli vardır." der. O inkâr edenlere yaptıklarını mutlaka haber verecek ve mutlaka en ağır azabı onlara tattıracağız.

[51] İnsana nimet verdiğimiz zaman yüz çevirir ve büyüklük taslar. Kendisine bir kötülük dokunduğu zaman da Allah'a yalvarır durur.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kıyamet gününün ne zaman geleceği hakkındaki bilgi ile, istikbalde olacak şeylere ait bilginin sadece Allah'ın yanında olduğunu beyan ettikten ve dünyada iken birtakım putları İlah edinerek Allah'a ortaklar koşan müşriklere, kıyamet günü o ortakların nerede oldukları sorulduğu zaman, onları inkâr edeceklerini ve Allah'a hiçbir zaman şirk koşmadıklarını ileri sürerek yalan söyleyeceklerini, buna rağmen yine de Ahiret azabından kaçış ve kurtuluşun olmadığını anlayacaklarını açıkladıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, insanın dünyada iken Rabbindan mal, beden sağlığı ve benzeri pek çok şey istemekten usanmadığını, eğer başına herhangi bir bela veya fakirlik gibi bir kötülük gelecek olursa, meyus olup ümitsizliğe düştüğünü, fakat sonradan kendisine bir rahmet tattırılacak olsa, bunun kendi hakkı olduğunu ileri sürüp gururlandığını ve şımarıp küfre düştüğünü, hatta kıyamet gününü bile inkâr ettiğini, faraza Rabbine döndürülecek olsa, O'nun yanında kendisi için çok daha güzel şeyler bulacağını ileri sürüp bununla gururlanacağını açıklamış, sonra da bu inkâr edenlere bütün yaptıklarının haber verileceğini ve hakettikleri azabı mutlaka tadacaklarını zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[49] İnsan, Rabbine dua ederek iyilik istemekten usanmaz; fakat kendisine bir kötülük dokunduğu zaman, hemen meyus olup ümitsizliğe düşer.

[50] Kendisine dokunan bir sıkıntıdan sonra, ona kendi katımızdan bir rahmet tattıracak olsak, "Bu, benim hakkımdır; kıyametin kopacağını zannetmiyorum; fakat Rabbime döndürülürsem, O'nun yanında, şüphesiz benim için daha güzeli vardır." der. O inkâr edenlere yaptıklarını mutlaka haber verecek ve mutlaka en ağır azabı onlara tattıracağız.

[51] İnsana nimet verdiğimiz zaman yüz çevirir ve büyüklük taslar. Kendisine bir kötülük dokunduğu zaman da Allah'a yalvarır durur.

49 Bilinen bir gerçektir ki insan, dünyada yaşadığı sürece, Rabbine dua ederek kendisi için O'ndan hayır, mal, sağlık ve sıhhat, refah ve sasdet ile benzeri şeyler istemekten hiçbir zaman usanmaz. Fakat bu duasına rağmen, ona fakirlik, hastalık gibi kötü bir şey veya bir bels isabet edecek olursa, Allah'tan ümidini keserek büyük bir yeise kapılır ve bütün ömrünün bu kötülük içinde geçeceğini zanneder. Şu var ki bu gibi haller, çok defa kafir veya inançsız insanlarda görülür. Nitekim Yûsuf suresinin 87. ayetinde de bu gerçek aynen zikredilmiştir. Oğlu Yusuf'u kaybeden baba Yakup (as), Yusuf ile onun yanında kalan kardeşini araştırmaları için oğullarını Mısır'a gönderirken onlara şöyle hitap etmiştir: *"Ey oğullarım! Gidin ve Yusuf ile kardeşini araştırın; Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin; zira Allah'ın rahmetinden kafir olanlardan başkası ümit kesmez."*.

Allah Teâlâ, bu ayet-i kerimedeki mananın bir benzerini, Hûd suresinin 9-11. ayetlerinde de zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"İnsana kendimizden bir rahmet tattırıp da sonra onu ondan geri çeksek, şiddetli bir ümitsizliğe düşüp nankör olur. Başına gelmiş bir sıkıntıdan sonra kendisine bir hayır tattırsak, "Kötülükler artık benden gitti." der. O sırada kendisi son derece neşeli ve kibirlidir."*.

50 Filhakika başına gelen o kötülükle yeise kapılan ve Allah'tan ümidini kesen insan, sonradan yine Allah'ın rahmetiyle kötülükten kurtulup selamete çıkacak olsa, üzerindeki yeis hali hemen kaybolur ve gurura kapılarak, büyük bir neşe ve sevinç içinde "Muhakkak ki bu benim hakkımdır; Rabbim katında elbette ben buna layığım; kıyametin kopacağını da zannetmiyorum." diyerek kıyameti inkâr eder. Sonra da küfrünün bir eseri olarak bazı faraziyyelerde bulunur ve: Faraza Peygamberler'in söyledikleri gerçek olsa da ben, Rabbime döndürülecek olsam, orada benim için hazırlanmış çok daha güzel şeyler bulurum, der. Onun bu sözü kıyamet günü-

nün geleceğine inanmadığı gibi, Rabbine döndürüleceğine inanmadığının da apaçık delilini teşkil eder. Ancak Allah Teâlâ, onun küfrüne delalet eden bu sözlerini reddeder ve bu küfründen dolayı onu en şiddetli azap ile tehdit ederek şöyle buyurur: Kıyâmet gününü ve o gün Allah'ın huzurunda toplanacaklarını inkâr eden bu kafirlere, dünyadaki bütün amelleri mutlaka haber verilecek ve küfürlerinin karşılığı olarak en şiddetli azabı mutlaka tadacaklardır.

51 İnsanın ne derece nankör bir yaratık olduğunu bazı davranışlarından kolayca anlamak mümkündür. Herhangi bir hastalık veya başına gelen bir musibet sebebiyle sıkıntı içinde kıvranıp dururken, Allah'ın verdiği bir nimet ile sağlığına kavuşması, yahut başındaki musibetten kurtulması halinde, büyük bir neşe ve sevinç içine düşer ve yukarıda da ifade edildiği gibi, bunun zaten kendi hakkı olduğunu ileri sürerek gurura kapılır ve büyüklük taslar. Fakat bir süre sonra, kendisine hastalık, fakirlik yahut buna benzer herhangi bir kötülük isabet edecek olursa, tekrar Rabbini hatırlar ve sabah akşam, bu kötülükten kurtarması için Rabbine dua eder ve yalvarır durur. Allah Teâlâ, bu manadaki başka bir ayetinde de (Yunus, 12) şöyle buyurmuştur: *"İnsana bir darlık gelince, ya yanı üzerinde yatarken, yahut otururken, yahutta ayakta olduğu halde bize, (bu darlığın kaldırılması için) yalvarıp yakarır. Biz darlığını giderince de başına gelen darlık yüzünden sanki bize hiç yalvarmamışa döner. İşte haddi aşanlara işlemiş oldukları şeyler, süslü ve cazip gösterilmiştir."*. Zümer suresinin 49. ayetinde de yine bu manada şöyle buyurmuştur: *"Ne gariptir ki insana bir zarar dokunduğu zaman, bize yalvarır; sonra ona kendi katımızdan bir nimet verdiğimiz zaman da "Bu, bana sadece bilgim sayesinde verildi." der. Fakat onların çoğu bilmezler."*.

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ثُمَّ كَفَرْتُمْ بِهٖ مَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ هُوَ فِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٢﴾ سَنُرِيهِمْ اٰيَاتِنَا فِي
الْاٰفَاقِ وَفِي اَنْفُسِهِمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُ الْحَقُّ اَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ اَنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٥٣﴾ اَلَآ اِنَّهُمْ
فِي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَاءِ رَبِّهِمْ اَلَآ اِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطٌ ﴿٥٤﴾

52 (Ey Muhammed!) De ki: "Eğer Kur'an, Allah katından gelmiş olup da sonra siz onu inkâr etmişseniz, bana söyler misiniz, uzak bir ayrılık içinde bulunandan daha sapık kim vardır"?

53 Kur'an'ın hak olduğu onlar için iyice belirinceye kadar, bütün âlemde ve kendi içlerinde delillerimizi onlara göstereceğiz. Rabbinin her şeye şâhid olması yetmez mi?

54 Bilesiniz ki o müşrikler, Rablerine kavuşmaktan şüphe içindedirler; ve yine bilesiniz ki O, her şeyi kuşatmıştır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, müşrikleri dünya hayatında şirk üzerindeki direnişleri sebebiyle tehdit ettikten, kıyamet günü ise, onların içlerini dolduran korku yüzünden şirkten dönüp onu inkâr ettiklerini ve dünyada iken Allah'a ortak koştukları putlardan uzaklaştıklarını beyan ile, insanların, içinde bulundukları duruma göre bazen inkârcı, bazen de Rabbine yalvarıp yakaran bir tavır sergilediklerini açıkladıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Kur'an'ı bahis konusu ederek, onun Allah katından indirilmiş bir hak olduğunu bilip anlamaları için, onun ayetleri üzerinde durup düşünmeyi insanlara zorunlu bir görev kılmıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

52 (Ey Muhammed!) De ki: "Eğer Kur'an, Allah

katından gelmiş olup da sonra siz onu inkâr etmişseniz, bana söyler misiniz, uzak bir ayrılık içinde bulunandan daha sapık kim vardır"?

[53] Kur'an'ın hak olduğu onlar için iyice belirinceye kadar, bütün âlemde ve kendi içlerinde delillerimizi onlara göstereceğiz. Rabbinin her şeye şahit olması yetmez mi?

[54] Bilesiniz ki o müşrikler, Rablerine kavuşmaktan şüphe içindedirler; ve yine bilesiniz ki O, her şeyi kuşatmıştır.

52 Ey Muhammed! Kur'an'ı inkâr eden o müşriklere de ki: Siz ne yaptığınızın farkında mısınız? Eğer bu Kur'an, Allah katından gelmiş bir hak ise, siz de onu kabul etmeyip içinde ne olduğunu bilmeden yalanlamaya kalkışmışsanız, bu takdirde siz, hakkın ve doğrunun düşmanı olmuş sayılmaz mısınız? Hatta o derecede ki, bu düşmanlığınız sebebiyle sizden daha sapık bir kimsenin bulunması bile mümkün değildir.

53 Allah Teâlâ, müşriklerin Kur'an karşısındaki inkârcı davranışlarını ve sapıklıklarını zikrettikten sonra, onun Allah katından gelmiş bir hak olduğunu ve doğruluğundan şüphe edilmemesi gerektiğini onlara gösterinceye kadar, gerek dış dünya ile ilgili gerekse kendi nefisleriyle ilgili bütün delilleri gözleri önüne sereceğini haber vermiştir. Dış dünya ile ilgili deliller, Allah Teâlâ'nın varlığının, birliğinin, hudutsuz kudretinin ve her şeyi çepeçevre kuşatan geniş ilminin inkâr edilemez delilleridir ki göklerin ve yerin yaratılışı ile birlikte güneşin, ayın ve yıldızların yaratılışı, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişi, yeryüzünün yüksek dağlarla sabitleştirilmesi, rüzgarın esintisine tabi olarak bulutların çeşitli istikametlere sevkedilip yağmur yağdırılması, yağan yağmurla kurumuş toprağın sulanması ve yeryüzünün canlanarak çeşitli çiçekler, bitkiler ve meyve ağaçlarıyla donatılması ve buna benzer diğer olaylar olup bunların hepsi de Kur'an-ı Kerim'de aklını kullanan ve düşünebilen insanların ibret almaları için ayrı ayrı zikredilmiştir. İnsan nefsiyle ilgili deliller ise, ilk insanın topraktan yaratılışından sonra diğer yavruların ana rahminde teşekkülü, bu teşekkül sırasında yavruya görebilen gözler, duyabilen kulaklar ve konuşabilen ağız ile düşünebilen akıl ve bu akıl ile yapmaya niyet ettiği işleri yapabilen eller ve ayakların verilmesidir. Kısacası, bir insanı insan yapan bütün bu organlar, insan nefsine taalluk eden delillerdir ve bu deliller de yeri geldikçe Kur'an-ı Kerim'de zikredilmiştir. İşte bütün bunlar, Kur'an'ın Allah katından gelmiş bir hak olduğunu ve bütünü ile sadece gerçeği yansıttığını gösterir. Bu konuyla ilgili olarak Allah Teâlâ, Zâriyât suresinin 20-21. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"Yeryüzünde ve kendi nefislerinizde müminler için nice deliller vardır, hiç görmüyor musunuz"*? Eğer birtakım insanlar bu delillere bakmıyorlar ve bunlardan ibret almasını bilmiyorlarsa, Allah'ın Kur'an'ın hak olduğu hususundaki şehadeti kafi gelmez mi? Şurası bir gerçektir ki, Allah'ın, kafir olsun mümin olsun, kullarının söyledikleri sözlere ve işledikleri fiillere şehadeti kafi geldiği gibi, Kur'an'ın da kendi katından indirilmiş bir kitap olduğuna şehadeti kâfidir.

54 Bütün bunlara rağmen, müşrikler, yine de küfürlerinde inat ve ısrar etmektedirler. Çünkü onlar, öldükten sonra yeniden dirilerek kabirlerinden çıkacaklarına, Rablerinin huzurunda toplanarak dünyadaki amellerinin hesabını vereceklerine, sevap ve ikaba inanmamaktadırlar. Oysa Allah, ilmiyle ve kudretiyle bütün âlemleri çepeçevre kuşatmıştır. Bütün mahlukat O'nun kahr-u galebesi altında olup hepsi de O'nun hükmüne ve haklarındaki takdirine tabidir. Hiç kimse kendisini O'nun hükmüne tabi olmaktan kurtaramaz; O, neye hükmetmişse, o olur.

ŞÛRÂ SURESİ

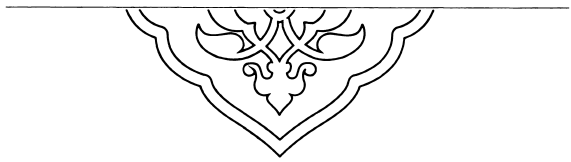

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 42. suresi olup 53 ayetten müteşşekildir ve Hâ-Mîm ile başlayan surelerin de üçüncüsüdür. Mekke'de Fussilet suresinden sonra nazil olmuştur. 23–27. ayetleri Medenîdir. Surenin 38. ayetinde, müminlerin, işlerini Şura ile, yani aralarında istişare ederek hallettikleri zikredilmiş ve bu sebeple sureye Şûrâ suresi denilmiştir. Emir manasını tazammun eden bu ayetin nüzulünden sonradır ki İslam'da devlet işleri, Müslümanların kendi aralarından seçip oluşturdukları şura kararlarıyla yürültülmüş, bu bakımdan şuranın İslam tarihinde siyasî ve içtimai çok önemli bir rolü olmuştur. Hazreti Peygamber, yeni yeni teşekkül etmeye başlayan İslam toplumunun lideri olmasına ve bu topluma yepyeni bir dünya görüşü kazandırmış olmasına rağmen, istişarenin önemini çok iyi kavramış, tek başına verilen kararlarda hata ihtimalinin daha fazla olacağını düşünerek ashabına danışmayı daha doğru bulmuştur. Nitekim Uhud Savaşı hazırlıklarına başlandığı sıralarda, savaşın Medine içinde mi, yoksa Medine dışında mı yapılması hususunu ashabına danışmış, kendisi, düşmanı şehirde beklemeye taraftar olduğu halde, çoğunluğun şehir dışına çıkma görüşünde olduğunu görünce, onların görüşüne uymuş ve Uhud dağı eteklerinde mevzilenmişti.

Hazreti Peygamber'in vefatından sonra da Şura, önemini muhafaza etmiş ve Halifeler işlerini daima adamlarıyle istişarelerde bulunarak yürütmüşlerdir. Hazreti Peygamber'in vefatı üzerine devletin başına geçecek ilk halîfe de şûrada belirlenmişti. Bilindiği gibi Hazreti Peygamber, vefat etmeden önce, ileride yerine geçecek herhangi bir devlet başkanı tayin etmemişti. Eğer Müslümanlar, o hayatta iken, onun bir gün öleceğini düşünebilselerdi, ileride karşılaşacakları böyle bir müşkilin halli için bazı çareler bulma imkanı olabilirdi. Oysa şimdi bunu, Hazreti Peygamber'le birlikte halletme imkân yoktu ve her şeyi kendi aralarında halletmeleri gerekiyordu. Mesele, halledilmesi kolay bir mesele de değildi. Ensar, Halife'nin kendi aralarından birinin olmasını istiyordu; çünkü onlar, kendilerini İslam'ın hamileri, Resulullah (sas.)'in de yardımcıları olarak görüyorlardı. Buna karşılık, aralarında Ebû Bekr ve Ömer'in de bulunduğu Muhacirun ise, hilafetin kendilerine ait olduğunu ileri sürüyorlardı. Bir grup ise, hilafetin Beni Hâşim'e ait olduğunu iddia ediyordu. Bunlar da, Hazreti Peygamber'in ailesi efradı idiler. Aralarında bulunan Ali İbn Ebî Tâlib, hem Hazreti Peygamber'in en yakın akrabalarından bi-

ri idi hem de şecaat ve dirayetiyle tanınmıştı; bu itibarla hilafet makamına herkesten çok o layıktı. İşte, Hazreti Peygamber'in vefatı üzerine münakaşalar bu şekilde devam edip giderken, her grubun ileri gelenlerinden oluşan bir şûra, Beni Sâ'ide'nin evinde toplanarak meseleyi ele almış ve Ebû Bekr es-Sıddık'ı (ra) Halife olarak seçmiştir. Gerek Ebû Bekr'in hilafetinde gerekse daha sonraki Halifeler döneminde şûra, önemini hiç yitirmeksizin görevini sürdürmüştür.

2. Şûrâ Suresinin Konuusu

Diğer Mekkî surelerde olduğu gibi, Şûrâ suresinin ana konusu da, Allah'ın vahdaniyyetine iman ile, risalet, müminlerin belli başlı sıfatları ve imanın delilleri gibi konulardır. Surenin ilk yarısını oluşturan 1-24. ayetleri risalete ait konulara, ikinci yarısı ise, müminlerin sıfatlarına ve imanın delillerine tahsis edilmiş, Allah Teâlâ'nın, risaletin tebliği ile görevlendirdiği ilk Peygamber'den son Peygamber'e kadar bütün Peygamberleri'ne vahyetmiş olması dolayısıyla, sureye de vahiyden söz edilerek başlanmıştır. İlk Peygamber'den itibaren bütün Peygamberler'e vahyin gönderilmesi ve bu vahiylerle insanların yönlendirilmesi, hem din birliğinin hem de belirli bir yönde uzanan yol ve hedef birliğinin sağlanması içindi. Nitekim 3. ayette bu birliğe işaret edilmiş ve *"(Ey Muhammed!) Daima galip ve hikmet sahibi olan Allah, sana ve senden öncekilere böyle vahyeder."* buyurulmuştur.

Daha sonra Allah Teâlâ'nın azameti zikredilmiş ve bu azametin yüceliğine işaretle, göklerin O'nun azametinden neredeyse yarılacağı ifade edilmiştir. Yine O'nun bu azameti dolayısıyla meleklerin, Onu hamd ile tesbih edip durdukları, O'nun da kendisinden başkasını dost edinenlerin veya müşriklerin amellerini her an gözetlediği beyan edilmiş, bunun ardından, Hazreti Peygamber'e hitapla, Mekke ve çevresindekileri uyarması ve kıyamet gününün dehşetinden onları korkutması için ona da Arapça bir Kur'an'ın vahyedildiği bildirilmiştir.

Allah Teâlâ, Müslümanlar arasında zuhur eden ihtilaflardan da sözetmiş ve bu ihtilafların, cüzi meselelerde maslahata göre tabii olduğunu, ancak iman ve itikada taalluk ede hususlarda ise, buna yer olmadığını beyan etmiştir. Gerçek olan şudur ki ihtilaf olunan şeylerde hüküm vermek sadece Allah Teâlâ'ya aittir. Daha sonra, Allah Teâlâ, doğruluğu apaçık ortaya çıktığı halde Hazreti Muhammed (sas.)'in Peygamberliğini inkâr eden Mekkeli müşriklerin delillerini yalanlamış ve onları, bir an önce gelmesi için acele ettikleri kıyamet saati ile tehdit etmiştir.

Allah Teâlâ, dünyadaki her insanın bilmesi gereken iki hususu da açıklamıştır ki bunlar, Allah'ın, kullarına ihsan ettiği rızkı, maslahat icabı elinde tutması ve ancak dilediği ölçüler içinde onlara vermesidir. Bu itibarla sadece dünya için çalışanlara Ahiret'in hayrını haram kıldığı halde, Ahiret için çalışanlara hem dünya hem de Ahiret'in hayrını ihsan eder.

Daha sonra Allah Teâlâ, göklerin, yerin ve bu ikisi arasında bulunanların yaratılışını, denizlerde yüzen gemileri ve bunlar üzerindeki tasarrufunu da varlığının, birliğinin ve hudutsuz kudretinin delilleri olarak zikretmiştir. Bunların hepsi de Allah Teâlâ'nın eseri olup, onlar üzerinde dilediği gibi tasarruf etme gücü de sadece kendisine aittir.

Bunu, Ahiret için amel edip kötülüklerden sakınanların, namazlarını kılanların ve Rablerinin davetine icabet edenlerin durumlarıyla ilgili açıklamalar takip etmiştir. Bunlar, Rableri katında duaları kabul edilen ve istekleri O'nun lütuf ve keremiyle artırılarak verilen mümin kullarıdır. Her türlü sıkıntıda O'nun yardımına nail olanlar da bunlardır. Kafirler ise, onların Allah'tan başka hiçbir yardımcıları yoktur. Kıyâmet günü hakettikleri azabı görünce, dünyaya geri dönüş için yol ararlar; fakat artık iş işten geçmiş ve her fert, hak ettiği yere oturmuştur.

Sure, Allah Teâlâ'nın, hiçbir insanla karşılıklı konuşmasının mümkün olmadığını, ancak kul-

larından dilediğiyle perde arkasından, yahut ona vahyederek konuştuğunu, işte bu Kur'an'ın da Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e böyle indirildiğini haber vererek sona ermiştir.

3. Şûrâ Suresinin Kendinden Önceki Fussilet Suresiyle Bağlantısı

Şûrâ suresinin kendinden önceki Fussilet suresiyle bazı yönlerden bağlantılı olduğu görülmektedir. Bu bağlantıyı şu maddelerle zikretmek mümkündür:

1) Her iki surede de uyarıcı olarak değerlendirdiğimiz hurûf-ı mukattaadan sonra Kur'an-ı Kerim vasfedilerek Hazreti Peygamber'in kalbine vahiyle indirildiği beyan edilmiş, daha sonra kıyamet gününün ispatına yer verilmiştir.

2) Her iki surede de kafirlerin sapık inançları münakaşa edilmiş ve bu inançları sebebiyle, hem dünyada hem de Ahiret'te üzerlerine inecek en şiddetli azap ile tehdit edilmişler, sonra da göklerde ve yerdeki mahlukat gözönünde bulundurularak, Allah'ın varlığını, birliğini, hudutsuz kudretini ve her şeyi çepeçevre kuşatan geniş ilmini ispat eden deliller zikredilmiştir.

3) Müminler, kendilerini cennete ve cennet nimetlerine ulaştıracak olan iman ve salih amele teşvik olunurlarken, kafirler, Allah'ın hak olan yolundan uzaklaşmış olmaları ve sapık yolda direnmeleri sebebiyle, en şiddetli cehennem azabıyla tehdit olunmuşlardır.

4) Hazreti Muhammed (sas.), müşrik kavminden gördüğü eza ve cefa sebebiyle, geçmiş Peygamberler'in kavimleri karşısındaki durumları da hatırlatılarak teselli edilmiş ve diğer Peygamberler gibi çeşitli eziyetler karşısında sabredip metanetini muhafaza etmesi istenmiştir.

4. Şûrâ Suresinin Faziletleri

Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, I. 85) tarafından nakledilen bir hadiste Ali İbn Ebî Tâlib (ra) şöyle demiştir: "Allah Teâlâ'nın Kitab'ındaki en faziletli bir ayeti haber vereyim mi? Onu bize Resulullah (sas.) haber verdi ve buyurdu ki: "*Ey Ali! "Başınıza gelen her musibet, sizin kendi ellerinizin yaptıkları işler yüzündendir. Böyle olduğu halde Allah, çoğunu affeder."* (Şûrâ suresi, 30) *ayetini sana tefsir edeyim: Dünyada iken başınıza, bir hastalık, bir musibet veya bir bela gelirse, bu, sizin kendi ellerinizle kazandıklarınızdandır. Allah Teâlâ, Ahiret'te ikinci defa cezalandırmayacak kadar Kerim'dir. Allah Teâlâ'nın dünyada iken bağışladıklarına gelince, Allah, affettikten sonra tekrar cezalandırmayacak kadar da Halim'dir.*".

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ عٓسٓقٓ ﴿٢﴾ كَذٰلِكَ يُوحِٓي اِلَيْكَ وَاِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ اللّٰهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣﴾ لَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ
وَمَا فِي الْاَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ﴿٤﴾ تَكَادُ السَّمٰوٰتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ
رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْاَرْضِ ۗ اَلَآ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥﴾ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهٖٓ اَوْلِيَآءَ
اللّٰهُ حَفِيظٌ عَلَيْهِمْ وَمَآ اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿٦﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

[1] Hâ. Mîm.

[2] Ayn. Sîn. Kaf.

[3] (Ey Muhammed!) Daima galip ve hikmet sahibi olan Allah, sana ve senden öncekilere böyle vahyeder.

[4] Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O, çok yücedir; çok büyüktür.

[5] Gökler, üstlerindekinin azametinden neredeyse yarılacaklar. Melekler de Rablerini hamdile tesbih ederler ve yeryüzündekiler için mağfiret dilerler. Bilesiniz ki, Allah, işte asıl bağışlayıcı olan, asıl merhametli olan O'dur.

[6] O'ndan başkasını dost edinenleri Allah gözetleyip durmaktadır. Sen onların üstünde bir vekil değilsin.

Allah Teâlâ'nın Fussilet suresinin son ayetlerinde de beyan ettiği gibi, Kur'an'ı Kerim, Allah katından indirilmiş bir hak olmasına rağmen, Rablerine bile kavuşmaktan şüphe içinde olan müşrikler, Kur'an'ı da inkâr ederek büyük bir sapıklık içine düşmüşlerdir. Oysa hudutsuz kudreti ve her şeyi çepeçevre kuşatan geniş ilmiyle bu âlemleri ve bu âlem içinde yaşayan ve çeşitli özellikleri bulunan insanı hiç yoktan yaratan Allah Teâlâ'dır ve Kur'an'ı da bir hak olarak son Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e indiren O'dur; kendisi de buna bizzat şâhidlik etmiştir. Gerçek böyle olduğu halde, kafirlerin, çevrelerini kuşatmış olan sayısız delillerden ibret almasını bilmiyor olsalar bile, Allah Teâlâ'nın bizzat Kur'an'a şahitlik etmesi onlara kafi gelmez mi? Şurası bir gerçektir ki Allah Teâlâ'nın, kafir olsun mümin olsun, kullarının söyledikleri sözlere ve işledikleri fiillere şehadeti kafi geldiği gibi, Kur'an'ın da kendi katından indirilmiş bir kitap olduğuna şehadeti elbette kafidir. Daima galib ve hikmet sahibi olan Allah Teâlâ, daha önce gönderdiği Peygamberler'e nasıl vahyetmiş ve onlardan bazılarına kitap indirmişse, son Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e de aynı şekilde vahyetmiş ve Kur'an'ı ona indirmiştir. İşte Allah Teâlâ, kullarını uyararak bu manada buyurmuştur ki:

[1] Hâ. Mîm.

[2] Ayn. Sîn. Kaf.

[3] (Ey Muhammed!) Daima galip ve hikmet sahibi olan Allah, sana ve senden öncekilere böyle vahyeder.

[4] Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O, çok yücedir; çok büyüktür.

[5] Gökler, üstlerindekinin azametinden neredeyse yarılacaklar. Melekler de Rablerini hamdile tesbih ederler ve yeryüzündekiler için mağfiret dilerler. Bilesiniz ki Allah, işte asıl bağışlayıcı olan, asıl merhametli olan O'dur.

[6] O'ndan başkasını dost edinenleri Allah gözetleyip durmaktadır. Sen onların üstünde bir vekil değilsin.

1-2 *Hâ.Mîm.. Ayn. Sîn. Kaf.* Daha önce de açıkladığımız gibi, bazı sure başlarında yer alan ve hurûf-ı mukatta'a da denilen birleşik harfler, genellikle bu harflerden sonra bahis konusu edilen Kur'an-ı Kerim karşısında onu okuyanların uyarılmasını hedefleyen ve bütün dikkatlerini okumakta oldukları ayetler üzerinde toplamalarını hatırlatan bir manaya sahiptir.

3 Allah Teâlâ, uyarı harfleriyle okuyucunun dikkatini Kur'an üzerine çektikten sonra, Peygamberi'ne hitapla kendisine nasıl vahyedildiğini açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Senden önce de, gelip geçmiş kavimlere, onları uyarmaları ve Allah'ın vahdaniyyetine, nübüvvete, kıyamet gününe ve o günde öldükten sonra yeniden dirilip hesaba çekilmenin hak olduğuna iman etmeye davet etsinler diye Peygamberler göndermiş ve bu Peygamberler'e vahyet-

miş, bazılarına da kitaplar indirmiştik. İşte, seni de Peygamber olarak seçmiş ve insanları uyarıp onları tevhide, nübüvvete, Ahiret gününe, hesap ve cezaya imana davet etmen için, geçmiş Peygamberler'e nasıl vahyetmişsek, sana da aynı şekilde vahyettik. Binaenaleyh Kur'an'dan sana bu sureyi ve bundan önceki sureleri ayet ayet indiren sadece Allah'tır. O, söz ve fiillerinde yegane galip ve her işinde hikmet sahibidir.

Vahiy, lugatte bir şeyi, gizli ve süratli bir şekilde bildirmek manasına gelen vahiy, şeriat dilinde, Allah Teâlâ'nın, tebliğini istediği şeriat ahkamını ve diğer haberleri, gizli bir yolla Peygamberi'ne bildirmesi demektir. Bu surenin 51. ayetinde de açıkça ifade edildiği gibi, *"Allah'ın bir insanla karşılıklı konuşmasıasla olacak şey değildir.. Ancak ya vahiy (ilham) yoluyla, ya da perde arkasından konuşu; yahutta bir elçi gönderir ve izniyle dilediğini vahyeder..."* Bu ayet-i kerimeden de açıkça anlaşıldığı gibi, vahiy üç şekilde tecelli eder.

1) Birincisi, ilham yolu ile bildirmektir. İlham, bildirilmesi istenen şeyin, bir defada ve süratle Peygamber'in kalbinde bir ılm-i yakin hasıl olur ve Peygamber, kendisine hemencecik ilham olunan şeyin, Allah katından gelen bir vahiy olduğunu bilir. İlhamın, yakaza (uyanık) halinde geldiği gibi, uyku halinde geldiği de olur.

2) Vahyin ikinci şekli, Peygamber'in, Rabbini görmeksizin perde arkasından O'nun kelamını işitmesidir. Nitekim Tâ-hâ suresinin 9-15. ayetlerinde de açıklandığı üzere, Musa'ya (as) risalet görevi verildiği zaman, ailesiyle birlikte Medyen'den annesinin bulunduğu Mısır'a gidiyordu. Soğuktan dondukları bir gece, yolda giderken bir ateş görmüşler ve Musa (as), o ateşten bir kor almak yahut bir yol gösterici bulmak ümidiyle ateşin yanına gitmişti ki oraya vardığında şöyle seslenildiğini duymuştu: *"Ey Musa! Ben senin Rabbinim. Pabuçlarını çıkar; sen, mukaddes vadide, Tuva'dasın. Ben seni seçtim, sana vahyolunanı dinle. Gerçek şudur ki ben Allah'ım. Benden başka İlah yoktur. Bana ibadet et ve beni anmak için namaz kıl."*. Musa (as), Rabbinin sesini işitmiş, fakat kendisini görememişti. Nitekim Â'râf suresinin 143. ayetinde bu konuya da açıklık getirilmiş ve Allah Teâlâ bu ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Musa, tayin ettiğimiz vakitte gelip Rabbi onunla konuşunca demişti ki: "Rabbim! Bana (kendini) göster; sana bakayım.". (Rabbi de ona şöyle) buyurmuştu: "Sen beni asla göremezsin. Fakat dağa bak, eğer yerinde kalırsa beni göreceksin.". Rabbi dağda tecelli edince, onu darmadağın etmiş, Musa dabaygın bir vaziyette düşmüştü. Kendine geldiği zaman da şöyle demişti: "Seni tenzih ederim. Sana tövbe ettim. Ben müminlerin ilkiyim."*. Bu ayet meallerinden de anlaşıldığı gibi, Musa (as), Allah Teâlâ'nın kelamını işitmiş, fakat kendisini görmemiştir. Hazreti Peygamber'in Mirac gecesi, Rabbinin huzuruna çıkışı ve beş vakit namazın farz kılınışı esnasında O'nun kelamını işitmesi de böyle olmuştur.

3) Vahyin üçüncü şekli, Allah Teâlâ'nın, Peygamberi'ne ulaştırılmasını istediği şeyi melek vasıtasıyla bildirmesidir. Bu da çeşitli şekillerde vukubulur. Vahiy esnasında Hazreti Peygamber Meleği nadiren de olsa ya kendi hakiki suretinde görür, yahut Melek beşer suretine bürünerek Hazreti Peygamber'e görünür. Cebrail'in (as) sahabeden Dihyetu'l-Kelbî suretinde görünmesi böyledir.

Hadis kitaplarında, Hazreti Peygamber'e vahyin nasıl geldiğini açıklayan sahih hadisler de yer almıştır. Buhârî (*Sahih*, I. 3; IV. 80), Müslim (*Sahih*, IV. 1816), Tirmizî (*Sünen*, V. 597) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, VI. 158, 163, 257)'in Hazreti Aişe'den naklettiklerine göre, Hâris İbn Hişâm, Resulullah (sas.)'e: Ya Resulallah! Vahiy sana nasıl geliyor? diye sormuştu da, Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: *"Bazen vahiy bana çan sesi gibi gelir ki bana en ağır geleni de budur. Sonra onu iyice bellemiş olduğum halde bende ayrılır. Bazen de melek bana bir adam suretinde gelir; benimle konuşur, söylediğini ezberlerim."*. Hazreti Aişe der ki: "Çok soğuk bir günde vahyin ona gelişini gördüm. Alnı sanki ter olmuş akıyordu.".

4 Göklerde ve yerde her ne varsa, hepsini hiç yoktan yaratan ve hepsine kendine has bir özellik veren O'dur; bu itibarla hepsi de O'nun mülkü ve kulu olup hepsi üzerinde dilediği gibi tasarrufta bulunma hakkı da sadece O'na aittir. O, çok yücedir; çok büyüktür; O'nun ne bir eşi ne de bir benzeri vardır.

5 O'nun bu azameti ve kudretinin yüceliği dolayısıyladır ki gökler, korkularından neredeyse çatlayacak haldedirler. Melekler ise, yine O'nun bu azameti ve yüceliği dolayısıyla, O'nu sabah akşam noksan sıfatlardan tenzih ederek celal ve kemal sıfatlarıyla tesbih ederler ve Rablerinden, yeryüzündeki iman ehli için mağfiret dilerler. Allah Teâlâ, Mümin (Ğâfir) suresinin aynı manadaki 7. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Arş'ı taşıyanlar ve onun etrafında bulunanlar, Rablerini hamd ile tesbih ederler; O'na inanırlar ve iman edenler için şöyle mağfiret dilerler: "Rabbimiz! Rahmetin ve ilmin her şeyi kaplamıştır. Tövbe edenlere ve yolundan gidenlere mağfiret et; onları cehennem azabından koru.".*

6 Allah'ı bırakarak birtakım putları kendilerine İlah edinen ve onlara ibadet eden müşriklere gelince, Allah, bunların bütün hallerini ve amellerini gözetleyip durmakta ve ileride bu davranışları dolayısıyla onları cezalandırmak için yaptıklarını eksiksiz yazmaktadır. Sana gelince ey Muhammed, sen onların bu sapık davranışlarından asla sorumlu değilsin. Senin görevin, onları imana zorlamak değil, fakat Kitap'tan sana indirilenleri onlara tebliğ etmektir. Sen bu görevi yerine getirdikten sonra, dileyen sana tabi olur, dileyen de karşı çıkar; Rabbin da, onları bu davranışlarına göre hesaba çeker.

وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لِّتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنْذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ فِيهِ ۚ
فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ ﴿٧﴾ وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَجَعَلَهُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ
فِي رَحْمَتِهِ ۚ وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُمْ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٨﴾ اَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ اَوْلِيَآءَ ۖ فَاللّٰهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ
يُحْيِ الْمَوْتٰى ۖ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٩﴾ وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُ اِلَى اللّٰهِ ۚ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبِّي عَلَيْهِ
تَوَكَّلْتُ ۖ وَاِلَيْهِ اُنِيبُ ﴿١٠﴾ فَاطِرُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۚ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَمِنَ الْاَنْعَامِ
اَزْوَاجًا ۚ يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ ۚ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ۚ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿١١﴾ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۚ
يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ ۚ اِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٢﴾

[7] (Ey Muhammed!) Mekke ve çevresindekileri uyarman ve kendisinde hiçbir şüphe bulunmayan toplanma gününden onları korkutman için, sana böyle Arapça bir Kur'an vahyettik. O gün insanların bir kısmı cennette, bir kısmı da ateştedir.

[8] Eğer Allah dileseydi, onları elbette tek bir ümmet yapardı. Fakat O, dilediğini rahmetine sokar. Zalimlerin ise, ne bir dostu ve ne de bir yardımcısı vardır.

[9] Yoksa onlar, Allah'tan başka dostlar mı edinmişlerdir? Halbuki asıl dost Allah'tır. O, ölüleri diriltir; O, her şeye kadirdir.

[10] (Ey Muhammed! De ki:) "Üzerinde ihtilâf ettiğiniz şeyin hükmü Allah'a aittir. İşte benim Rabbim bu. O'na güvenip dayandım; O'na döneceğim.".

[11] Göklerin ve yerin hiç yoktan var edicisi, kendi cinsinizden size eşler, hayvanlardan da çiftler yaratmıştır. Sizi bu şekilde çoğaltmaktadır. O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, hakkıyla işitendir; hakkıyla görendir.

[12] Göklerin ve yerin anahtarları O'nundur. Dilediğine rızkını yayar ve daraltır; her şeyi hakkıyla bilendir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, müşriklerin hal ve davranışlarını murakabe ettiğini haber vererek Peygamberi'ne onların bu davranışlarından sorumlu olmadığını bildirdikten ve dolayısıyla onları imana zorlamamasını emrederek ona düşen görevin sadece tebliğ olduğunu beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Peygamberi'ne ve müminlere yönelik bazı telkin ve tavsiyelerde bulunmuş, bu cümleden olarak, Mekke ve çevresindekilerin daha iyi anlamaları için Kur'an'ı Arap dilinde indirdiğini, kıyamet günü insanların iki kısma ayrılacaklarını, bir kısmının cennette, bir kısmının ise ateşte olacağını, imanın cebrî değil ihtiyari olduğunu, bu itibarla dileyenin iman edip dileyenin de küfredeceğini bildirmiş, sonra da gökleri ve yeri hiç yok yarattığını, insanları ve hayvanları erkek ve dişi olmak üzere çift çift varettiğini ve onları bu şekilde çoğalttığını haber vererek hepsini de hudutsuz kudretinin birer delili olarak zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[7] (Ey Muhammed!) Mekke ve çevresindekileri uyarman ve kendisinde hiçbir şüphe bulunmayan toplanma gününden onları korkutman için, sana böyle Arapça bir Kur'an vahyettik. O gün insanların bir kısmı cennette, bir kısmı da ateştedir.

[8] Eğer Allah dileseydi, onları elbette tek bir ümmet yapardı. Fakat O, dilediğini rahmetine sokar. Zalimlerin ise, ne bir dostu ve ne de bir yardımcısı vardır.

[9] Yoksa onlar, Allah'tan başka dostlar mı edinmişlerdir? Halbuki asıl dost Allah'tır. O, ölüleri diriltir; O, her şeye kadirdir.

[10] (Ey Muhammed! De ki:) "Üzerinde ihtilaf ettiğiniz şeyin hükmü Allah'a aittir. İşte benim Rabbim bu. O'na güvenip dayandım; O'na döneceğim.".

[11] Göklerin ve yerin hiç yoktan var edicisi, kendi cinsinizden size eşler, hayvanlardan da çiftler yaratmıştır. Sizi bu şekilde çoğaltmaktadır. O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, hakkıyla işitendir; hakkıyla görendir.

[12] Göklerin ve yerin anahtarları O'nundur. Dilediğine rızkını yayar ve daraltır; her şeyi hakkıyla bilendir.

7 Allah Teâlâ, Peygamberi'ne hitap ederek Kur'an'ı ona nasıl ve ne maksatla indirdiğini açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Mekke halkını, çevresinde bulunan kabileleri ve diğer insanları, dünya ve Ahiret işlerinde uyarman ve vukuundan hiç şüphe edilmemesi gereken kıyamet gününün azabını haber vererek onları korkutman için, daha önce gönderilen Peygamberler'e vahyettiğimiz gibi, sana da Arapça olarak Kur'an'ı vahyettik. Her ne kadar seni Arap kavmi içerisinden seçmiş isek de senin görevin, bütün insanlar içindir. Nitekim bu husus, Sebe suresinin 28. ayetinde de açıkça ifade edilmiş ve denilmiştir ki: *"(Ey Muhammed!) Biz seni, ancak bütün insanlara müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik. Fakat onların çoğu bilmiyor."*. Daha önce gönderilen Peygamberler'de de görüldüğü gibi, her Peygamber, ancak mensup olduğu kavmin diliyle gönderilmiş ve görevini kendi diliy-

le sürdürmüştür. Bu husus da İbrahim suresinin 4. ayetinde beyan edilmiş ve şöyle denilmiştir: *"Biz, her Peygamber'i, kendilerine (dinin hükümlerini) iyice açıklayabilmesi için kendi kavminin diliyle göndermişizdir..."*

İşte o kıyametin toplanma ve hesap gününde insanlar, dünyadaki iman ve amellerine göre iki gruba ayrılırlar. Bir grup, dünyada iken Allah'a, Peygamberi'ne ve Kitabı'na iman etmiş ve salih ameller işlemiş olması dolayısıyla cennete girerken, diğer grup, Allah'ı, Peygamberi'ni ve Kitabı'nı inkâr etmiş olması dolayısıyla cehenneme girer. Allah Teâlâ, aynı manadaki Teğabun suresinin 9-10. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"Sizi toplanma günü için topladığı zaman, işte o gün, (kimin aldandığının ortaya çıkacağı) aldanma günüdür. Kim Allah'a iman eder ve salih amel işlerse, Allah, onun günahlarını örter ve onu, içinde daimi olarak kalacağı, (ağaçları) altından ırmaklar akan cennetlere sokar. İşte bu, büyük kurtuluştur. İnkâr edenler ve ayetlerimizi yalanlayanlar ise, bunlar da ateş ehlidirler ve orada ebedidirler. Orası varılacak ne kötü bir yerdir."*.

8 Allah Teâlâ, insanların iman ve amellerine göre iki gruba ayrıldıklarını, iman edip salih amel işleyenlerin cennete, inkâr edip kötü amel işleyenlerin ise, cehenneme gireceklerini beyan ettikten sonra, Peygamberi'ni tesellî etmek ve kavmi içindeki inkârcılar sebebiyle içine düştüğü büyük üzüntüden kendisini kurtarmak için, insanların iman hürriyetine sahip olduklarını haber vermiş ve şöyle buyurmuştur: Eğer Allah dileseydi, bütün insanları ya tek bir dîn üzerinde toplar ve hepsini de hidayete ermiş tek bir ümmet yapardı; ya da hepsini hak yoldan saptırır ve dalalet içinde bırakırdı. Fakat her şeyi çepeçevre kuşatan ezelî ilminin bir gereği olarak her ferdin nasıl bir yol seçeceğini bildiği için, onları ayrı ayrı dinler üzerinde topladığı gibi, doğru yolu seçeceğini bildiği kimseleri mümin ve müttaki yapmış ve böylelerini cennete sokarken, sapık yolu tercih edeceğini bildiği kimseleri de kafir yapmış ve bunları da cehenneme sokmuştur. İşte bunlar, zalim, kafir ve müşrik olanlardır ki bunların üzerlerinden azabı defedecek ne bir dostları ne de ceza gününde onlara yardım edecek bir yardımcıları vardır.

Bu ayet-i kerime, Hazreti Muhammed (sas.)'in Peygamberliğini inkâr edip davetini reddeden, Allah'ı bırakıp birtakım putları İlah edinen ve onlara ibadet eden kavminin bu çirkin davranışlarından büyük üzüntü duyan Hazreti Peygamber'i teselli eden bir manaya da sahiptir. Bu ayet-i kerimeyle ona denilmek istenmiştir ki: Ey Muhammed! Kavminin iman etmemesi sebebiyle kendini bu derece üzüntüye sokma. Şunu unutma ki iman ve küfür, yahut hidayet ve dalalet, İlahî meşiyyete tabi olan iki hususlar. Haklarındaki İlahî ilim, hidayet üzere olacakları sebkat etmiş olanlar, hak yola sevkedilecek olan mümin kişlerdir. Eğer İlahî ilim, dalalet üzere olacakları sebkat etmişse, bunların tutacakları yol da sapıklıktan başka bir şey olmayacaktır. Bu, Allah Teâlâ'nın, hiçbir surette kullarından dilediğini imana, dilediğini de küfre zorlaması manasında değildir. Bunun manası, kısaca ifade etmek gerekirse, Allah Teâlâ, ezelî olan ilmiyle kimin hidayet yolunu seçeceğini bilirse, onu o yola sevkeder; kimin de sapık yola yöneleceğini bilirse, onu da o yola sevkeder. İşte Allah Teâlâ, Peygamberi'ne, onların şirk ve küfürleri sebebiyle kendisini üzüntüye sokmamasını emrettikten sonra da, bu davranışlarını reddeden bir soru ifadesiyle şöyle buyurmuştur:

9 Bu kafirler, asıl dost olan, ölüleri dirilten ve her şeyi yapmaya kadir olan Allah'ı bırakıp, kendilerine dost ve yardımcı olacaklarını zannettikleri bir takım putları, aslında hiçbir şeye güçleri yetmediği halde, dost mu edinmişlerdir? Halbuki onlar, gerçekten bir dost ve bir yardımcı istiyorlarsa, bilsinler ki bu gerçek dost ve yardımcı, Allah'tan başkası olamaz; çünkü her şeye kadir olan yalnız O'dur. O'ndan başkası, ne insanlara faydalı olabilir ne de onlara zarar verir. Hacc

suresinin 73. ayetinde de açıkça beyan edildiği gibi, *"...Allah'ı bırakıp da yalvarıp yakardıklarınız, biraraya gelseler bile, bir sineği dahi yaratamazlar. Sinek onlardan bir şey kapsa, onu, ondan kurtaramazlar. İsteyen de aciz, istenen."*.

10 Allah Teâlâ, Peygamberi'ni, birtakım putları dost edinen kafirleri imana zorlamaktan menettikten sonra, müminleri de, ihtilâf edilen konularda kafirlerle münakaşa ve mücadele etmekten menetmiş ve *"İhtilâf ettiğiniz şeyin hükmü Allah'a aittir."* buyurmuştur. Buna göre, din ve dünya işlerinden hangisinde bir ihtilaf zuhur edecek olursa, bu hususta verilecek hüküm Allah Teâlâ'ya aittir ve başvurulacak yer de Allah Teâlâ'nın Kitabı veya Peygamberi'nin sünnetidir. Bu hususta Allah Teâlâ, Nisa suresinin 59. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"...Bir şeyde anlaşmazlığa düşerseniz, Allah'a ve Ahiret gününe inandığınız takdirde, onu, Allah'a ve Peygamberi'ne arzedin. Bu, netice itibariyle daha hayırlı ve daha güzeldir."*.

Allah Teâlâ, ihtilaflı konularda hükmü Allah'a bırakmayı emrettikten sonra, bunun başlıca delilini beyan etmek için Peygamberi'ne şöyle demesini de emretmiştir: Bu hükmün yegane sahibi Allah'tır; bu itibarla ben, yalnız O'na güvenip dayanırım ve yalnız O'na yönelirim. Bütün işlerimi O'na havale ederim ve günahlarımdan yalnız O'na tövbe ederim.

11 İşte, benim yalnız Allah'a güvenip dayanmamın ve yalnız O'na yönelmemin başlıca sebepleri de gökleri ve yeri hiç yoktan yaratması, kadına ve erkeğe kendi cinslerinden eşler yaratarak insan neslinin devam etmesini ve çoğalmasını sağladığı gibi, hayvanlardan da erkek ve dişi olmak üzere çiftler yaratmasıdır. İşte zatı, sıfatları, hudutsuz kudreti ve geniş ilmiyle her şeyi hiç yoktan yaratıp vareden Allah Teâlâ'nın eşi ve benzeri olabilecek başka hiçbir varlık yoktur. O, her şeyi hakkıyla işiten ve hakkıyla görendir.

Allah Teâlâ, bu ayet-i kerimeyle, zatının, bir takım organlardan oluşan ve belirli bir yönde ve belirli bir yerde ikamet eden bir cisim hüviyetinde olması ihtimalini de kesinlikle reddetmiştir. Zira O'nun belirli bir yönde ve belirli bir yerde bulunması, bir cisim olma ihtimalini de ortaya çıkarır ki böyle bir ihtimal, O'nun herhangi bir benzerinin bulunmadığı inancını da yok etmiş olur. Çünkü bir şey, ne çeşit bir cisim olursa olsun, onun daima bir eşi veya benzeri mutlaka vardır.

12 Göklerin ve yerin hazineleri, yahut bu hazinelerin anahtarları, daima O'nun kontrolü altındadır. Bu itibarla kullarından dilediğinin rızkını artırır; dilediğinin rızkını da kısar. Bu, sadece Allah Teâlâ'nın takdiridir. Zira nice tahsil terbiye görmüş, aklı başında kimseler vardır ki ne kadar gayret sarfetmiş olurlarsa olsunlar, yine de hayatlarını bir lokma ekmeğe muhtaç bir halde sürdürürler. Buna karşılık, hiç tahsili olmayan pek çok kimse de vardır ki bunlar da, mal ve mülk olarak nelere sahip olduklarını bile bilmezler. Bundan da anlaşılmaktadır ki zenginliğin veya fakirliğin, akılla veya cehaletle hiçbir ilgisi yoktur. Falat Allah Teâlâ, ilminin ve hikmetinin bir gereği olarak, kullarından dilediğine rızkını artırdığı halde; dilediğine de onu daraltır. Bu, tam anlamıyla O'nun takdirine bağlı olan bir hususdur.

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصّٰى بِهٖ نُوحًا وَالَّذِيٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهٖٓ اِبْرٰهِيمَ وَمُوسٰى وَعِيسٰٓى
اَنْ اَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ ۚ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ اِلَيْهِ ۚ اَللّٰهُ يَجْتَبِٓي اِلَيْهِ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَهْدِٓي
اِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ ﴿١٣﴾ وَمَا تَفَرَّقُٓوا اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ اِلٰٓى
اَجَلٍ مُسَمًّى لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۚ وَاِنَّ الَّذِينَ اُورِثُوا الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿١٤﴾

[13] "Dini dosdoğru tutun ve onda tefrikaya düşmeyin." diye Allah'ın Nûh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi, size dinden şeriat olarak koymuştur. Fakat müşrikleri kendisine davet ettiğin bu din, onlara zor gelmiştir. Allah, dilediğini kendine seçer. Kendine yöneleni de hidayet eder.

[14] Milletler, kendilerine ancak ilim geldikten sonra aralarındaki çekememezlik yüzünden ayrılığa düşmüşlerdir. Eğer belirli bir süreye kadar Rabbin tarafından verilmiş bir söz olmasaydı, şüphesiz aralarında hemen hüküm verilirdi. Onlardan sonra kitaba varis kılınanlar da ondan mutlak bir şüphe ve tereddüt içindedirler.

Allah Teâlâ, sure başındaki bir ayetinde, *"(Ey Muhammed!) Daima galip ve hikmet sahibi olan Allah, sana ve senden öncekilere böyle vahyeder."* buyurarak Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e vahyini yücelttikten ve insanlara ihsan ettiği nimetlerini zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, vahyi daha mufassal bir şekilde ele almış ve Allah'ın tevhidi, taati, Peygamberleri'ne, kitaplarına, Ahiret gününe, ve o gün gerçekleşecek olan hesap ve cezaya iman gibi bütün dinler arasında müşterek olan akaidi beyan etmiş, ancak birtakım putları İlah edinerek onlara ibadet eden müşriklere, müşterek akaidden oluşan bu dine yönelmenin güç geldiğini, bu yüzden de şiddetli bir azabı hak ettiklerini, ancak Allah Teâlâ tarafından bu azabın belirli bir süreye kadar tehiri hususunda verilmiş bir sözü olması dolayısıyla, bu azap üzerlerine indirilmesinin tehir edildiğini haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[13] "Dini dosdoğru tutun ve onda tefrikaya düşmeyin." diye Allah'ın Nûh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi, size dinden şeriat olarak koymuştur. Fakat müşrikleri kendisine davet ettiğin bu dîn, onlara zor gelmiştir. Allah, dilediğini kendine seçer. Kendine yöneleni de hidayet eder.

[14] Milletler, kendilerine ancak ilim geldikten sonra aralarındaki çekememezlik yüzünden ayrılığa düşmüşlerdir. Eğer belirli bir süreye kadar Rabbin tarafından verilmiş bir söz olmasaydı, şüphesiz aralarında hemen hüküm verilirdi. Onlardan sonra kitaba varis kılınanlar da ondan mutlak bir şüphe ve tereddüt içindedirler.

13 Allah Teâlâ, pek çok taraftarı bulunan şeriat sahibi beş büyük Peygamber'i zikrederek bunlara dinden emrettiklerini Müslümanlara şeriat olarak vazettiğini haber vermiştir ki bu Peygamberler, Adem'den (as) sonra ilk Peygamber Nûh (as) ile, Peygamberler'in sonuncusu Muhammed (sas.) ve bu ikisi arasında bulunan İbrahim, Musa ve İsa (a.him s.) Peygamberler'dir. Allah Teâlâ'nın bu Peygamberler'e emrettiği Allah'ın tevhidi yanında, Peygamberleri'ne, kitaplarına, Ahiret gününe ve bu günde gerçekleşecek olan hesap ve cezaya iman gibi akaide taalluk eden esaslar, üzerinde hiçbir ihtilafa düşülmeksizin İslam şeriatı olarak vazedilmiştir. İsimleri zikredilen bu beş Peygamber'e emredilen şeriat ahkamı üzerinde hiçbir ihtilafa düşülmemesi de ayet-i kerimenin başında da ifade edildiği gibi, Allah Teâlâ'nın Peygamberleri'ne yönelttiği *"Dini dosdoğru tutun ve tefrikaya düşmeyin."* emridir. Bütün Peygamberler ve onlara tabi olan bütün müminler, Allah Teâlâ'nın bu emrine uyarak şeriatın temel esaslarını, hiçbir ihtilafa düşmeksizin aynen muhafaza etmişlerdir. Kısaca özetlemek gerekirse, Allah Teâlâ'nın, son Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.) ile ona tabi olması gereken bütün insanlar için vazettiği bu şeriat, Allah'a, Peygamberleri'ne, kitaplarına ve Ahiret gününe imandan ibaret olan akaid ile, namaz

kılmak, zekat vermek ve Allah'a itaati ikrar etmek gibi ibadet esaslarından ibarettir. Bu ibadetler yanında doğruluk, dürüstlük, ahde vefa, emanetleri eda gibi güzel ahlak ile zina, hırsızlık, yalan ve başkalarına ait mala sarkıntılık etmek gibi kötü davranışlardan da sakınmak, Allah Teâlâ'nın vazettiği bu şeriat ahkamındandır. İşte bütün Peygamberler'in getirdikleri dinin esası budur. Bu konuyla ilgili olarak Allah Teâlâ, Enbiya suresinin 25. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Senden önce hiçbir Peygamber göndermedik ki ona, "Benden başka İlah yoktur; bu itibarla bana ibadet edin." diye vahyetmiş olmayalım."*. Buhârî (*Sahih,* IV. 142), Müslim (*Sahih,* IV. 1837), Ebû Davud (*Sünen,* II. 522) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 463)'in Ebû Hureyre'den naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: *"Ben, Meryem oğlu İsa'ya dünyada ve Ahiret'te insanların en yakınıyım."* Ashabı: "Bu nasıl olur yâ Resulullah?" deyince, Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: *"Peygamberler, ortak zevcelerden olma kardeşlerden ibarettir. Onların anaları ayrı, fakat dinleri birdir. Bizim aramızda hiçbir Peygamber de yoktur."*. Bu hadisten de anlaşıldığı gibi, Peygamberler'in şeriatları farklı olsa bile imanları aynıdır. Çünkü bütün Peygamberler, şeriat yönünden birbirlerinden ayrılırlar; fakat Allah'ın tevhidinde ve diğer iman esaslarında müttefiktirler.

Peygamberler'in başlıca görevleri, her şeyden önce kavimlerini Allah'ın tevhidine davetle birlikte, Peygamberleri'ne, kitaplarına, Ahiret gününe ve bu günde gerçekleşecek olan hesap ve cezaya imana davet etmektir. Diğer Peygamberler gibi Hazreti Muhammed (sas.) de Mekke'de bu göreve başladığı zaman, ilk işi, Kureyş kavmini tevhide davet etmek olmuştu. Ancak ataları gibi birtakım putları İlah edinerek onlara ibadet etmeye alışmış olan müşrik Kureyş kavmine, hem kendi içlerinden birine bağlanıp onun peşinden gitmek hem de onun tarafından davet edildikleri bu tevhid dinine tabi olmak zor gelmiş ve Sad suresinin 4-5. ayetlerinde de açıkça ifade edildiği giibi, *"Kendi içlerinden bir uyarıcının gelmesine şaşırmışlar ve "Bu, yalancı bir sihirbazdır. İlahları tek bir İlah mı yapıyor? Gerçekten bu çok acayip bir şey." demişlerdir."*. Sonra da ibadet ettikleri putlarına bağlı kalmayı ve bağlılıkta direnmeyi birbirlerine tavsiye etmekten de çekinmemişlerdir. Ancak şu da bir gerçektir ki Allah, kullarından dilediğini tevhid dini için seçer ve itaatte samimi olanlara da hidayet eder.

14 Allah Teâlâ, birbiri arkasına gönderdiği Peygamberler'i vasıtasıyla bütün insanları tevhide sarılmaya, Peygamberleri'ne, kitaplarına, Ahiret gününe, hesap ve cezaya iman etmeye ve Allah'ın tek olan dinine uymaya davet etmiş olmasına rağmen, kullarından bir kısmı O'nun bu davetine icabet ederek hidayete ermiş, bir kısmı ise, bu davete karşı gelerek dalalette kalmayı ve sapıklarla bir olmayı tercih etmiştir. Kendilerine apaçık deliller sunulmuş olmasına ve dinin gerçeklerini öğrenmiş olmalarına rağmen, ayrılığın büyük bir sapıklık olduğunu da bile bile yine bu ayrılığa düşmüşlerdir; bunu da sırf birbirlerine karşı üstünlük kurmak ve liderlik elde etmek gibi çeşitli ihtiraslar sebebiyle yapmışlar ve işledikleri bu ağır suç yüzünden en şiddetli azabı da haketmişlerdir. Ayrılığa düşenlerin kimler olduğu hususunda herhangi bir açıklama yapılmamış olması dolayısıyla, bunlar hakkında değişik görüşler ileri sürülmüştür. Bazıları bunların Araplar olduğunu söylerken, büyük çoğunluk, bunların Yahudi ve hıristiyanlar olduklarını ileri sürmüşlerdir. Bu hususta dayandıkları delil de, Âl-i İmrân suresinin *"...Kendilerine kitap verilenler, ancak kendilerine ilim geldikten sonra, sırf aralarındaki kıskançlık sebebiyle ihtilafa düşmüşlerdir..."* mealindeki 19. ayetiyle, Beyyine suresinin *"Kendilerine kitap verilmiş olanlar, ancak kendilerine apaçık delil geldikten sonra ayrılığa düşmüşlerdir."* mealindeki 4. ayetidir. Eğer bu gibi suçların cezasının kıyamet gününe tehir edilmesiyle ilgili Allah Teâlâ tarafından verilmiş bir söz olmasaydı, hak-

larında hemen hüküm verilir ve hakettikleri azap üzerlerine hemen indirilirdi.

Tevrat ve İncil gibi kitaplara varis kılınan daha sonraki kavimler, kitapları ve dinleri hakkında büyük bir şüphe ve tereddüt içinde kalmışlar, bu yüzden de imanlarını büyük ölçüde yitirmişlerdir. Zaten onlar hakka gerçek anlamda sarılmış değillerdi. Din adına yaptıkları her şey, hiçbir delile istinad etmeksizin ve ne yaptıklarının farkına varmaksızın geçmişlerini taklit etmekten ibaretti. Bu sebepten, kendi kitaplarının bile geleceğini haber verdiği son Peygamber Hazreti Muhammed (sas.)'in davetine itibar etmemişler, onu ve ona indirilen Kur'an'ı yalanlamaktan çekinmemişlerdir. Oysa son Peygamber Hazreti Muhammed (sas.), sadece Araplara gönderilen bir Peygamber değildi. O, Sebe suresinin *"(Ey Muhammed!) Biz seni, ancak bütün insanlara müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik. Fakat onların çoğu bilmiyor."* mealindeki 28. ayetinde de açıkça ifade edildiği gibi, bütün insanlara gönderilmiş bir Peygamber, bir uyarıcı idi. Ne var ki nefislerinin esiri olmuş insanlar, bu gerçeği bilmek istemiyorlardı. Bu da onları, Allah Teâlâ katında hak olan ve uyulması gereken gerçek dinden uzak kalmalarına sebep oluyordu.

فَلِذٰلِكَ فَادْعُ ۚ وَاسْتَقِمْ كَمَآ اُمِرْتَ ۚ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَهُمْ ۚ وَقُلْ اٰمَنْتُ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنْ كِتَابٍ ۚ وَاُمِرْتُ لِاَعْدِلَ
بَيْنَكُمْ ۚ اَللّٰهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ ۚ لَنَآ اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ ۚ لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ ۚ اَللّٰهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا ۚ
وَاِلَيْهِ الْمَصِيرُ ۚ ﴿١٥﴾ وَالَّذِينَ يُحَآجُّونَ فِي اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ
وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿١٦﴾ اَللّٰهُ الَّذِي اَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ ۗ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ
السَّاعَةَ قَرِيبٌ ﴿١٧﴾ يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا ۚ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا ۙ وَيَعْلَمُونَ اَنَّهَا
الْحَقُّ ۗ اَلَآ اِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿١٨﴾ اَللّٰهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ يَرْزُقُ مَنْ يَشَآءُ ۚ وَهُوَ
الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ۚ ﴿١٩﴾

[15] Bu sebepledir ki (ey Muhammed!), sen, insanları birliğe davet et ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Onların heveslerine uyma. Ve de ki: Allah'ın indirdiği bütün kitaplara iman ettim; aranızda adaletli davranmakla emrolundum. Allah, bizim de Rabbimizdir, sizin de Rabbinizdir. Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz de size aittir. Bizimle sizin aranızda husumet ve delile gerek yoktur. Allah, aramızı birleştirir. Dönüş nasıl olsa O'nadır.

[16] İnsanlar tarafından kabul gördükten sonra, Allah'ın dini üzerinde münakaşaya girişenlerin delilleri, Rableri katında batıldır. Üzerlerine bir gazab vardır. Şiddetli bir azap da onlar içindir.

[17] Hak ile Kitab'ı ve adalet ölçüsünü indiren Allah'tır. Nereden bileceksin, belki de kıyamet vakti çok yakındır.

[18] Ona iman etmeyenler, (alay ederek) onun çabuk gelmesini istiyorlar. İman edenler ise, on-

dan korkarlar ve onun hak olduğunu bilirler. Bilesiniz ki, kıyamet hakkında münakaşaya kalkışanlar, uzak bir sapıklık içindedirler.

[19] Allah, kullarına karşı çok lütufkardır; dilediğini rızıklandırır. O, çok kuvvetlidir; daima galiptir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, beş yüce Peygamber'in isimlerini zikrederek onlara vahyettiği tevhid ve iman esaslarını, kendi katında tek olan İslam dininde şeriat olarak vazettiğini, ancak müşriklerin de davet olundukları bu dinin onlara zor geldiğini, daha sonraki milletlerin ise, ihtirasları ve liderlik hevesine kapılmaları yüzünden ihtilafa düşüp Allah'ın hak olan dininden tamamıyla koptuklarını, bu sebepten onların Allah'ın tayin ettiği vakitte en şiddetli bir şekilde cezalandırılacaklarını beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Peygamberi'ne, insanları Allah'ın dini hakkında birliğe, dosdoğru olmaya ve ahkamı üzerinde sebât etmeye davet etmesini, birtakım deliller getirerek müminler ve müşrikler arasında düşmanlık yaratmaktan sakınmasını emretmiş, dinde düşmanlık yaratanların delillerinin batıl, kıyamet gününün de çok yakın olduğunu, her ne kadar o güne iman etmeyenlerin alay ederek onun bir an önce gelmesini istemiş olsalar bile, onun yine de mutlaka geleceğini ve o sapıkların mutlaka cezalandırılacaklarını haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[15] Bu sebepledir ki (ey Muhammed!), sen, insanları birliğe davet et ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Onların heveslerine uyma. Ve de ki: Allah'ın indirdiği bütün kitaplara iman ettim; aranızda adaletli davranmakla emrolundum. Allah, bizim de Rabbimizdir, sizin de Rabbinizdir. Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz de size aittir. Bizimle sizin aranızda husumet ve delile gerek yoktur. Allah, aramızı birleştirir. Dönüş nasıl olsa O'nadır.

[16] İnsanlar tarafından kabul gördükten sonra, Allah'ın dini üzerinde münakaşaya girişenlerin delilleri, Rableri katında batıldır. Üzerlerine bir gazap vardır. Şiddetli bir azap da onlar içindir.

[17] Hak ile Kitab'ı ve adalet ölçüsünü indiren Allah'tır. Nereden bileceksin, belki de kıyamet vakti çok yakındır.

[18] Ona iman etmeyenler, (alay ederek) onun çabuk gelmesini istiyorlar. İman edenler ise, ondan korkarlar ve onun hak olduğunu bilirler. Bilesiniz ki kıyamet hakkında münâkaşaya kalkışanlar, uzak bir sapıklık içindedirler.

[19] Allah, kullarına karşı çok lütufkardır; dilediğini rızıklandırır. O, çok kuvvetlidir; daima galiptir.

15 Allah Teâlâ bu ayetinde, Peygamberi'ne on emir ve nehiy yöneltmiştir ki her ne kadar bu emir ve nehiyler metinde Hazreti Peygamber'e yöneltilmiş olsa bile, bu emir ve nehiylerin muhatabı, Hazreti Peygamber olduğu kadar, onunla birlikte onun bütün ümmetidir. Bu emir ve nehiylerin her biri, bir öncekinden ayrıdır ve tek başına bir hükümdür. Bu bakımdan müfessirler, ayet-i kerimenin, ihtiva ettiği on ayrı hüküm yönünden Ayete'l-Kürsi'ye benzediğini, buna benzer başka bir ayetin bulunmadığını ileri sürmüşlerdir. Bu on emir ve nehiy, sırasıyla şunlardır:

1) Ey Muhammed! Senden önce gelip geçmiş diğer Peygamberler gibi, sen de insanları, Rabbinin şeriat sahibi Peygamberler'e tavsiye ettiği ve sana da vahyettiği şeriate veya Allah katında tek olan İslam dinine davet et.

2) Gerek insanları Rabbinin dinine davetinde ve Rabbine ibadetlerinde gerekse insanlarla olan bütün ilişkilerinde, sana nasıl emrolunmuşsa, o şekilde dosdoğru ol. Başka bir ifadeyle, risaletin tebliğinde sana emrolunduğu gibi dosdoğru ol;

birtakım sapık kimselerin batıl görüş, inanç ve arzularına uyma.

3) Müşriklerin Allah'ı bırakıp da O'nun yerine ibadet ettikleri putlar hakkında uydurdukları yalan ve iftiralara kanma; keza kitap ehlinin kendi kitaplarına sokup Peygamberleri'ne vahyedilmiş gibi ileri sürdükleri yalan ve iftiralara da inanma.

4) Şunu da açıkça söylemekten çekinme: Ben, Rabbimin Peygamberler'e indirdiği Tevrat, İncil, Zebur gibi kitaplara, İbrahim ve Musa'nın suhufuna inandım ve hepsini de tasdik ettim. Ben, bunlardan bazısına inanan, bazısını da inkar eden kimselerden asla olmadım.

5) Herhangi bir hususta anlaşmazlığa düştüğünüz ve bana başvurduğunuz zaman, Rabbim bana, aranızda adaletle hükmetmemi emretti.

6) İbadet edilmeye layık yegane İlah, Allah Teâlâ'dır ve O'ndan başka İlah yoktur. O, bizim de Rabbimizdir; sizin de Rabbinizdir. Bizi yaratan O olduğu gibi, sizi de O yaratmıştır.

7) Bizim işlemiş olduğumuz iyi veya kötü her amelin sevap veya ikap olarak karşılığı bize ait olduğu gibi, sizin işlediğiniz iyi ve kötü amellerin karşılığı da size aittir. Hiç kimse, başka birisinin işlediği amelden dolayı cezalandırılmaz veya mükafatlandırılmaz. Nitekim Allah Teâlâ, Sebe suresinin 25. ayetinde de aynı manada şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) De ki: "İşlediğimiz suçlardan siz sorumlu olmayacaksınız; sizin işlediklerinizden de biz sorumlu olmayız."*. Yunus suresinin 41. ayeti de aynı manada gelmiştir. Bu ayetinde de Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Eğer onlar seni yalanlarlarsa, (onlara) de ki: "Benim amelim bana, sizin meliniz de size aittir. Siz, benim yaptığımdan uzaksınız; ben de sizin yaptığınızdan uzağım."*.

8) Hak gelmiş ve güneş gibi bütün parlaklığıyla her tarafı kaplamıştır. Bu sebeple birtakım deliller icat edip hakkı iptal etmeye ve aramızda husumet yaratmaya gerek yoktur.

9) Hiç şüpheniz olmasın ki kıyamet günü mahşerde Allah bizi biraraya getirecek ve aramızda ihtilaf ettiğimiz her hususta hükmünü adaletle verecek, hiç kimsenin hakkı zayi olmayacaktır. Allah Teâlâ, Sebe suresinin 26. ayetinde de aynı manada şöyle buyurmuştur: *"De ki: Kıyâmet günü Rabbimiz hepimizi toplar; sonra da aramızda adaletle hükmeder. O, adaletle hüküm verendir; her şeyi hakkıyla bilendir."*.

10) Zaten dönüş Allah'adır ve her nefis dünyadaki amellerinin karşılığını mutlaka görecektir.

16 Allah Teâlâ, Peygamberi'ne ve diğer bütün insanlara yönelttiği on önemli emir ve nehyi zikrettikten sonra, insanlar arasında kabul gören hak din üzerinde cidal ve münakaşaya kalkışarak birtakım deliller ileri süren münakaşacıların delillerinin Allah katında batıl olduğunu açıklamış, bu gibilerin ise, Allah'ın gazabına layık olup kıyamet günü en şiddetli azap ile cezalandırılacaklarını zikretmiştir.

Müfessirlerin açıkladıklarına göre, Allah'ın hak dini üzerinde ellerindeki batıl delillerle bu çeşit mücadeleye girişenler, Yahudi ve Hıristiyanlardır. Bunların delil olarak ileri sürdüklerine göre, Peygamberler'i Musa ve İsa (ahima. s.) Hazreti Muhammed (sas.)'den önce gelmişlerdir; keza kitapları Tevrat ve İncil de Kur'an'dan önce indirilmiştir. Bu delillere istinaden yahudiler müminlere demektedirler ki: Üzerinde ittifak olunan bir şeyi kabul edip almanın, ihtilaf olunan şeyi almaktan evla olduğunu siz söylemiyor musunuz? Buna göre, Musa'nın Peygamberliği ve ona indirilen Tevrat'ın hak bir kitap oluşu, ittifakla kabul olunan bir gerçektir. Oysa Muhammed'in Peygamberliği, üzerinde ittifak olunan bir husus değildir. O halde Yahudiliği din olarak birinci planda almak gerçeğe daha uygundur. Yahudilerin, bu görüşü ileri sürerken, kendilerinin Hazreti Muhammed (sas.)'in Peygamberliğine inanmadıkları halde, Müslümanların, Musa'nın (as) nübüvvetinde hiçbir şüphelerinin bulunmadığını gözönünde tuttukları muhakkaktır. Ancak Allah Teâlâ, onların bu batıl delillerini kesinlikle reddetmiş ve şöyle buyurmuştur:

Allah'ın dini üzerinde münakaşaya girişenlerin bu çeşit delilleri, Rableri katında batıl olup, böyle delillerle insanları Allah'ın hak olan yolundan saptırmaya çalışmak, O'nun en şiddetli gazabını celbetmekten başka bir işe yaramaz. Ayrıca kıyamet günü hazırlanan en büyük azap da bu gazabın bir neticesidir.

17 Oysa yalnız hakkı ve adaleti ihtiva eden bütün kitapları Peygamberleri'ne yine hak ile indiren Allah Teâlâ'dır. Adalet, ayet-i kerimede mizan olarak zikredilmiştir. Zira mizan, insanlar arasındaki bütün münasebetlerde, alış ve verişlerde adil davranmak ve herkese eşit muamelede bulunmaktır; bir bakımdan mizan, insaf ve eşitlik ölçüsüdür. Allah Teâlâ, bu manada, Hadîd Suresinin 25. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Gerçek şu ki biz, Peygamberlerimizi apaçık delillerle gönderdik; insanların adaletle hareket etmeleri için onlarla birlikte kitabı ve adalet ölçüsünü (mizanı) indirdik..."* Keza Rahmân suresinin 7-9. ayetlerinde de mizanı bir adalet ölçüsü olarak zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Göğü dikmiş, tartıda (mizanda) aşırı gitmemeniz için ölçüyü (mizanı) vazetmiştir. O halde ölçüyü adaletli tutun ve onu eksiltmeyin."*.

Allah Teâlâ, Allah'ın hak dini üzerinde batıl delillerle cidal ve münakaşa kapısı açan ve bununla dini ifsat etmeye çalışan kafirlerin sapık görüşlerini reddettikten sonra, küfürleri dolayısıyla kıyamet gününü ve o gün üzerlerine inecek azabı inkâr eden kafirlerin kalplerine korku vermek, müminleri ise, salih amellerle Ahiret hayatına hazırlanmaya teşvik etmek için şöyle buyurmuştur:

Ey Muhammed! Kıyâmet gününün ne zaman geleceğini sana soruyorlar. Sen onun geleceği vakti nereden bileceksin. Belki de onun vakti çok yakındır. O geldiği zaman, bütün insanlar kabirlerinden çıkıp dünyada işledikleri iyi ve kötü amellerin karşılığını mutlaka göreceklerdir. İyi amel sahipleri cennetle mükafatlandırılacak; kötü amel sahipleri ise cehennem azabıyla cezalandırılacaktır.

18 Kıyâmet gününün geleceğine inanmayanlar, sırf alay etmiş olmak için, inatla ve ısrarla onun bir an önce gelmesini isterler ve Sebe suresinin 29. ayetinde de açıklandığı gibi *"Eğer sözünüze güvenilir kimseler iseniz, vadettiğiniz bu gün ne zaman?" derler."*. Kıyâmet gününün geleceğine inananlar ise, o günün hak olduğunu bilerek azabından tit tir titrerler ve dünyadaki hayatlarını, böyle bir azap ile karşılaşmamak için iman etmiş kimseler olarak salih amellerle geçirirler. Buhârî (*Sahih*, VII.112), Müslim (*Sahih*, IV. 2032-2034), Tirmizî (*Sünen*, IV. 595; IV. 595) ve diğer hadis kitaplarının mütevatir olarak naklettikleri bir hadisten öğrenildiğine göre, Resulullah (sas)'in seferlerinden birinde, bir adam yüksek bir sesle "Ey Muhammed!" diye seslenmiş, o da onun sesine benzeyen bir sesle "Buyur." demişti. Bunun üzerine adam: "Kıyamet ne zaman?" diye sormuş, Hazreti Peygamber de: "Sana yazıklar olsun; o mutlaka vuku bulacaktır. O gün için hazırlık yaptın mı?" buyurmuş, adam da: "Allah ve Resulünün sevgisi" cevabını vermiştir. Bunun üzerine Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "O halde sen, sevdiğinle berabersin.". Hadis metninden de açıkça anlaşıldığı gibi, adamın kıyamet vaktini sormuş olmasına rağmen, Hazreti Peygamber onun bu sorusuna cevap vermemiş, fakat kıyamet günü için hazırlık yapmasını tavsiye etmekle yetinmiştir. Bu da göstermektedir ki kıyamet vaktini, Allah'tan başka hiç kimse bilemez. Gerçek böyle olduğu halde, kıyamet günü hakkında sırf onu inkâr etmiş olmak için, içlerini dolduran küfür ve cehaletle cidal ve münakaşaya girşenler, tam bir sapıklık içindedirler. Bunlar, gökleri, yeri ve içinde yaşayan insanı hiç yoktan yaratan Allah Teâlâ'nın, ölümünden sonra insana yeniden hayat vermeye kadir olduğunu ve bunun, O'nun için ne derece basit bir iş sayılacağını düşünemeyecek kadar cahil kimselerdir. Allah Teâlâ, bu konuyla ilgili olarak Rum suresinin 27. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Mahlukatı ibtida yaratan, ölümünden sonra onu tekrar varedecek*

olan O'dur. Bu, O'na daha kolaydır. Göklerde ve yerde en yüksek sıfatlar O'nundur. O, daima galiptir; hikmet sahibidir.".

19 Allah, hiç şüphesiz, kullarına karşı çok lütufkardır. Mümin de olsa, kafir de olsa, dilediğini dilediği ölçüler içinde rızıklandırır. Eğer bir kimseye bol rızık vermeyi ve onu, mal ve mülk vererek dünyanın en zengin kimselerinden biri yapmayı dilemişse, o kimsenin imanı veya küfrü, O'nun bu dileğine engel teşkil etmez.

Allah Teâlâ'nın kullarına karşı olan bu lütfu, onları rızıklandırmak olduğu gibi, onların üzerinden çeşitli belaları defetmek ve onların zarar görmelerini önlemek şeklinde de cereyan eder. Ancak biraz önce de işaret ettiğimiz gibi bütün bunlar, O'nun kendi takdir ve iradesine bağlı olan hususlardır. Zira bütün işlerinde daima kuvvetli ve galip olan, ancak O'dur. Allah Teâlâ, bu manadaki Hûd suresinin 6. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki onun rızkı, Allah'ın üzerine olmasın. O, canlının duracağı yeri de konulacağı yeri de bilir. Bunların hepsi de Kitab-ı Mübin (Levh-ı Mahfuz) de (yazılı) dir.".*

مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْاٰخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهٖ ۚ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهٖ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ
مِنْ نَصِيبٍ ﴿٢٠﴾ اَمْ لَهُمْ شُرَكٰٓؤُا شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللّٰهُ ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۚ
وَاِنَّ الظّٰلِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٢١﴾ تَرَى الظّٰلِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ ۗ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصّٰلِحَاتِ فِي رَوْضَاتِ الْجَنّٰتِ ۚ لَهُمْ مَا يَشَٓاؤُنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۗ ذٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٢٢﴾
ذٰلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللّٰهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحَاتِ ۗ قُلْ لَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِلَّا الْمَوَدَّةَ
فِي الْقُرْبٰى ۗ وَمَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا ۚ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٢٣﴾ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ
كَذِبًا ۖ فَاِنْ يَشَاِ اللّٰهُ يَخْتِمْ عَلٰى قَلْبِكَ ۗ وَيَمْحُ اللّٰهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهٖ ۗ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ
﴿٢٤﴾ وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهٖ وَيَعْفُوا عَنِ السَّيِّـَٔاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٢٥﴾ وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحَاتِ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهٖ ۗ وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿٢٦﴾

[20] Kim Ahiret sevabını isterse, onun sevabını artırırız. Kim de dünya lezzetlerini isterse, ona da ondan veririz. Onun artık Ahiret'ten hiçbir nasibi yoktur.

[21] Yoksa onarın, Allah'ın izin vermediği şeyi kendileri için dinden bir şeriat koyan ortakları mı var? Eğer önceden verilmiş bir hüküm olmasaydı, muhakkak aralarında hükmolunurdu. Şüphesiz zalimler için acı bir azap vardır.

[22] Zalimleri, işledikleri şeylerin azabından korkan kimseler olarak görürsün ki, bu, mutlaka onların başına gelecektir. İman edenler ve salih amel işleyenler ise, cennet bahçelerindedirler. Onlar için, Rableri katında diledikleri her şey vardır. Bu, büyük bir lütuftur.

[23] Allah'ın, iman eden ve salih amel işleyen kullarına müjdelediği işte budur. (Ey Muhammed!) De ki: "Buna karşılık sizden yakınlara sevgi dışında, herhangi bir ücret istemiyorum. Kim bir

iyilik işlerse, biz de onun bu hususta iyiliğini artırırız. Şüphesiz Allah, çok bağışlayıcıdır; iyiliklere çok karşılık verendir.

24 Yoksa onlar, "Allah'a yalan iftira etti." mi diyorlar? Eğer Allah dileseydi, senin kalbini de mühürlerdi. Fakat Allah, batılı yok eder, hakkı sözleriyle sabit kılar. O, göğüslerde olanı da hakkıyla bilir.

25 Kullarından sadır olacak tövbeyi kabul eden, günahları bağışlayan ve yaptıklarınızı bilen O'dur.

26 İman edenlerin ve salih amel işleyenlerin dualarını kabul eder. Lütuf ve keremiyle onlara istediklerini artırarak verir. Kafirler ise, onlar için şiddetli bir azap vardır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, insanları, Allah'ın dini hakkında birliğe, dosdoğru olmaya ve ahkamı üzerinde sebat etmeye davetle, dinde düşmanlık yaratanların delillerinin batıl, kıyamet gününün de çok yakın olduğunu, her ne kadar o güne iman etmeyenler, alay ederek onun bir an önce gelmesini istemiş olsalar bile, onun yine de mutlaka geleceğini ve o sapıkların mutlaka cezalandırılacaklarını haber vererek Allah'ın kullarına karşı çok lütufkar olduğunu ve onlardan dilediğini rızıklanırdığını beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, kullarını Ahiret için salih ameller işlemeye ve hayırlı işler peşinde koşmaya teşvik edip kötü amellerden de sakındırmış, müşriklerin sapıklıklarının başlıca sebebinin Allah'a şirk koşmak ve öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr etmek olduğunu haber vermiştir. Bu sebepten onların en şiddetli azabı hak ettiklerini, ancak Allah'ın, bu azabın kıyamet gününe tehiri ile ilgilî ezeli bir vaadi bulunduğunu, eğer böyle bir vaat bulunmamış olsaydı, onu üzerlerine indirmekte gecikmiyeceğini, iman eden ve salih amel işleyenlerin ise, cennet bahçelerinde kalacaklarını açıklamış ve Peygamberi'ne, insanlara karşı Peygamberlik görevini yapmaktan dolayı onlardan herhangi bir ücret istemediğini, istediği şeyin, sadece Allah'a yakın olmak ve taatinde kusûr işlememek olduğunu söylemesini emretmiştir. Daha sonra müşriklerin, Kur'an'ın iftira edilmiş bir yalan olduğu hususundaki sapık görüşlerini reddetmiş ve eğer Muhammed bir müfteri olsaydı, Allah, onun bu iftirasını muhakkak ortaya çıkarırdı, demiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

20 Kim Ahiret sevabını isterse, onun sevabını artırırız. Kim de dünya lezzetlerini isterse, ona da ondan veririz. Onun artık Ahiret'ten hiçbir nasibi yoktur.

21 Yoksa onarın, Allah'ın izin vermediği şeyi kendileri için dinden bir şeriat koyan ortakları mı var? Eğer önceden verilmiş bir hüküm olmasaydı, muhakkak aralarında hükmolunurdu. Şüphesiz zalimler için acı bir azap vardır.

22 Zalimleri, işledikleri şeylerin azabından korkan kimseler olarak görürsün ki bu, mutlaka onların başına gelecektir. İman edenler ve salih amel işleyenler ise, cennet bahçelerindedirler. Onlar için, Rableri katında diledikleri her şey vardır. Bu, büyük bir lütuftur.

23 Allah'ın, iman eden ve salih amel işleyen kullarına müjdelediği işte budur. (Ey Muhammed!) De ki: "Buna karşılık sizden yakınlara sevgi dışında, herhangi bir ücret istemiyorum. Kim bir iyilik işlerse, biz de onun bu hususta iyiliğini artırırız. Şüphesiz Allah, çok bağışlayıcıdır; iyiliklere çok karşılık verendir.

24 Yoksa onlar, "Allah'a yalan iftira etti" mi diyorlar? Eğer Allah dileseydi, senin kalbini de mühürlerdi. Fakat Allah, batılı yok eder, hak-

kı sözleriyle sabit kılar. O, göğüslerde olanı da hakkıyla bilir.

25 Kullarından sadır olacak tövbeyi kabul eden, günahları bağışlayan ve yaptıklarınızı bilen O'dur.

26 İman edenlerin ve salih amel işleyenlerin dualarını kabul eder. Lütuf ve keremiyle onlara istediklerini artırarak verir. Kafirler ise, onlar için şiddetli bir azap vardır.

20 Allah Teâlâ, kullarına karşı çok lütufkar olduğunu ve dilediğini dilediği ölçüler içinde rızıklandırdığını beyan ettikten sonra, bu ayetinde de kullarının dünyada işledikleri amellere göre sevap veya ikaplarının artırılacağını zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: Kim amelleriyle Ahiret sevabını artırmak ister ve bütün gayretini bu yolda sarfederse, biz de onun bu gayretini takviye eder ve sevabını 10-70 kat artırarak onu mükafatlandırırız. Kim de Ahireti'ni hiç düşünmeksizin sadece mal mülk edinmek ve maddi zenginliğini artırmak için dünya işleriyle ilgilenirse, biz de ona dilediğimiz ölçüde istediklerini veririz. Ancak böyle kimselerin Ahiret için hiçbir amelleri bulunmadığından, orasıyla ilgili hiçbir kazançları da olmaz. Bu ayet-i kerimenin bir benzeri de İsra suresinde yer almıştır. Allah Teâlâ, bu surenin 18-19. ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"Kim dünyayı isterse, biz de orada ona, dildiğimizi dilediğimiz kimse için acele edip veririz. Sonra da ona cehennemi hazırlarız. Yerilmiş ve kovulmuş olarak oraya girer. Her kim de mümin olarak Ahiret'i ister ve çalışmasını oraya uygun bir şekilde yaparsa, işte böylelerinin çalışmaları (Allah katında) mükafatlandırılmaya değer bulunur."*. Burada şu hususu da belirtmek gerekir ki sadece Ahiret için çalışıp da dünya işleriyle hiç ilgilenmeyenlerin dünyadan hiçbir nasîblerinin bulunmadığını düşünmek doğru değildir. Yukarıda 19. ayette de açıkça ifade edildiği gibi, Allah Teâlâ, kullarına karşı çok lütukâr olup, mümin olsun kafir olsun, dilediklerini dilediği ölçüde rızıklandırır. Bu manayı, biraz önce iki ayetini zikrettiğimiz İsra suresinin 20-21. ayetlerinde de aynen görmek mümkündür. Allah Teâlâ bu ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"(İster mümin olsun, ister kafir olsun, dünyada) hem onlara, hem onlara, hepsine de Rabbinin bir kısım nimetlerini ulaştırırız. Zaten Rabbinin ihsanı hiç kimseye menedilmiş değildir. Nitekim bak, (mümin olsun kafir olsun, rızık yönünden) bazısını bazısından nasıl üstün kılmışızdır. Oysa Ahiret'te daha büyük dereceler ve daha büyük üstünlükler vardır."*.

21 Allah Teâlâ, kullarını dünya ve Ahiret saadetine ulaştıran İlahî kanunu beyan ettikten sonra, insanları dalalet ve şekavete veya şirke götüren yolu açıklamış ve bunun, cin ve insan şeytanları tarafından vazedilen, ancak Allah Teâlâ tarafından izin verilmeyen sapık bir yolu sanki dinden bir şeriatmış gibi benimsemek ve o yola yönelmek olduğunu zikretmiştir. Filhakika müşrikler, Allah Teâlâ tarafından vazedilen ve Peygamberi vasıtasıyla kullarına tebliğ olunan hak dinin temel kaidelerini reddetmişler, buna karşılık cin ve insan şeytanlarına tabi olarak onların telkin ettikleri sapık yollara yönelmişlerdir. Nitekim Mâide suresinin 103. ayetinde de açıkça beyan edildiği gibi *"Allah, ne "bahîre" yi, ne "sâibe" yi, ne "vasîle" yi ve ne de "hâm" ı meşru kılmıştır. Fakat küfredenler, (bunları Allah'ın emrettiğini ileri sürerek) Allah'a karşı yalan yere iftira etmişlerdir; onların çoğunun ise, akılları ermez."*. Bu ayette adı geçen *bahîre*, beş batın yavrusu olduktan sonra kulağı yarılarak salıverilen dişi deve demektir. *Sâibe*, bir dileğin gerçekleşmesi üzerine putlara adanan ve aynı şekilde salıverilen devedir ki ne sütü sağılır, ne üzerine binilir, ne de yünü kesilirdi. *Vasîle*, biri erkek biri dişi ikiz doğuran koyundur. Cahiliye devrinde koyunun bir erkek yavrusu olursa, onu putlarına kurban ederler, dişi yavrusu ise, kendilerine bırakılırdı. İkiz olduğu takdirde, dişi yavru, erkek yavruyu putlara kurban edilmekten kurtarırdı. *Hâm* ise, on batın yavru doğurtan erkek devedir ki, bu da azat edilir ve

hiçbir işte kullanılmazdı. İşte müşrikler, Allah Teâlâ tarafından haram kılınmayıp onların diledikleri gibi faydalanmaları için bırakılan bu hayvanları, kendi şeytanlarına uyarak, sanki dînden bir şeriatmış gibi, kendilerine haram kılmışlar ve onların ne etlerini yemişler ne de başka işlerde kullanmışlardır. Buhârî (*Sahih,* II. 62; IV. 160) ve Müslim (*Sahih,* IV. 2191) tarafından nakledilen bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: Amr İbn Luhay İbn Kam'a'yı cehennemde bağırsağını taşırken gördüm.". Zira bu adam, adak devesini, yani *Sâibe*'yi ilk defa haram kılan ve Arapları putlara ibadet etmeye sevkeden kimse idi. Aynı zamanda Huzaa hükümdarlarından da birisi idi. Bu sebepledir ki Allah Teâlâ, bu gibileri hakkında şöyle buyurmuştur: Eğer böyleleri hakkında, üzerlerine inecek azabın kıyamet gününe tehiriyle ilgili Allah tarafından verilmiş bir söz olmasaydı, dünya hayatında bu müşriklerin üzerlerine indirilecek bir azap ile helak olmalarına hemen hükmedilirdi. Bununla beraber bu zalimler için cehennemde yine de çok şiddetli bir azap vardır. Nitekim Allah Teâlâ, Kamer suresinin 46. ayetinde de, bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Onların, vadolunan azabı asıl görecekleri vakit kıyamettir. Kıyâmet azabı daha korkunç ve daha acıdır."*.

22 Allah Teâlâ, müşriklerin, Allah'ın hak olan dinini terkederek cin ve insan şeytanları tarafından vazedilen birtakım sapık yolları dinden bir şeriatmış gibi benimsediklerini ve onlara bağlandıklarını beyan ettikten sonra, bu ayetinde, kıyamet günü dünyadaki kötü amelleri sebebiyle hakettikleri azap ile karşı karşıya gelince, nasıl büyük bir korku içinde tirtir titreyeceklerini açıklamış, sonra da bu azaptan hiçbir kurtuluş yolunun bulunmadığını, onu mutlaka göreceklerini zikretmiştir. Oysa dünyada iken iman eden ve salih amel işleyen müminlerin hali böyle midir? Onlar, dünyadaki iman ve amellerinin bir mükafatı olarak ebediyyen cennet bahçelerinde kalacaklar ve canlarının çekip diledikleri her nimeti veya her şeyi Rableri katında bulacaklardır. Bu, müminler için ne büyük bir lütuftur.

23 İşte, Allah Teâlâ'nın iman eden ve salih amel işleyen müminlere cennet bahçelerinde kavuşacaklarını müjdelediği büyük mükafat budur. Allah Teâlâ'nın müjdelemiş olması dolayısıyla, müminlerin bu mükafata nail olacakları muhakkaktır; bunda hiçbir şüphe yoktur.

Allah Teâlâ, küfürleriyle nefislerine zulmetmiş olanların kıyamet günü başlarına gelecek kötü akibetlerini açıkladıktan, buna karşılık iman eden ve salih amel işleyen müminlerin cennet bahçelerinde nail olacakları büyük mükafatı müjdeledikten sonra, Peygamberi'ne, Peygamberlik görevini ifa ederken, dünya malına karşı içinde herhangi bir hırs veya istek beslemediğini, kavmiyle aralarında bulunan yakın akraba bağları dolayısıyla onlardan sadece sevgi ve yakınlık beklediğini haber vermesini emretmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Kavmin içinde, iman eden ve salih amel işleyenlere cennet bahçelerinde nail olacakları büyük mükafatı müjdelediğin zaman, onlara şunu da hatırlat ve de ki: Ben, size verdiğim bu müjdeye karşılık, sizden mal, mülk, mevki veya kısaca herhangi bir ücret istemiyorum. Rabbimin emir ve nehiylerini size tebliğ ederek bu emir ve nehiyler karşısında takınacağınız tavır veya davranışlar sebebiyle sizi uyarmak ve ulaşacağınız iyi veya kötü akibeti size haber vermek, Rabbim tarafından bana verilmiş bir görevdir. Bu görevin ücreti de sadece Rabbimin katındadır. Benim sizden beklediğim, benimle sizin aranızda bulunması gereken sevgi ve yakınlık bağlarının korunması ve devam ettirilmesidir.

Daha sonra Allah Teâlâ, kullarını iman ve salih amel konusunda teşvik ederek şöyle buyurmuştur: Kim iyi ve güzel ameller işlerse, biz de onun iyiliklerini sevap ve mükafat olarak artırırız. Şüphesiz Allah, tövbe eden kullarının pek çok günahını bağışlar ve onların iyiliklerini hiç karşılıksız bırakmaz. Allah Teâlâ, Nisa suresinin bu manadaki 40. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Allah,*

şüphesiz, zerre kadar da olsa haksızlık yapmaz. (Yapılan) bir iyilik olursa, onun karşılığını kat kat artırır ve ayrıca kendi katından son derece büyük mükafat verir.".

24 Bütün bu gerçeklere rağmen müşrikler, Peygamber'in Allah'a yalan iftira edip Kur'an'ı uydurduğunu mu iddia ediyorlar? Bu, hiç şüphesiz, müşriklerin en çirkin yalanlarından ve şirk alâmetlerinden biridir. Hazreti Muhammed (sas.), bizzat Allah Teâlâ tarafından Peygamber olarak seçilmiş ve O'nun tarafından görevlendirilmiş bir kimsedir. O, ona böyle bir görevi verirken, onun bu görevi ne derecede başarılı bir şekilde ifa edebileceğini elbette biliyordu. Eğer Hazreti Muhammed (sas.), Kur'an'ın tamamını değil, fakat tek bir kelimesini uydurup Allah'a iftira etmiş olsaydı, Allah da onun kalbini mühürler ve Kur'an'la ilgisini tamamıyla keserdi. Allah Teâlâ, Hâkka suresinin aynı manadaki 44-47. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"Eğer Muhammed, bize karşı bazı sözler iftira etmiş olsaydı, elbette ondan gücünü kuvvetini alır, sonra onun şah damarını keserdik. İçinizden hiçbiri de buna engel olamazdı.".* Bu ayet-i kerime, müşriklerin, Kur'an-ı Kerim hakkında, onun Hazreti Peygamber tarafından uydurulup Allah'a nisbet edilmiş bir kitap olduğu hususundaki sapık iddialarına açık ve kesin bir reddiyedir. Zira bu Kitap, bütün ayetleriyle bir Allah kelamı olup İslam'ın da başlıca kaynağıdır ve hiçbir Müslüman, onun içinde yer alan bir hükmü, elinin tersiyle itemez veya onun zıttı olan uydurma bir hükümle amel edemez. Gerçek bu olunca, Kur'an-ı Kerim'e, ondan olmayan birtakım batıl sözlerin girmiş olması asla mümkün değildir; çünkü Allah, ona batılın girmesine ve onun içinde kalmasına kesinlikle izin vermez. O, kimin ne yaptığını veya ne yapmak istediğini, gizlese de açığa vursa da hakkıyla bilir. Giren bir batılı hemen yok eder ve hakkı Kur'an'dan indirdiği diğer ayetlerle sabit tutar. Nitekim Hıcr suresinin 9. ayetinde bu gerçeği açıkça ifade etmiş ve *"Zikr (Kur'an)'i biz, evet biz indirdik; onu muhafaza edecek olan da elbette biziz."* buyurmuştur.

25 Allah Teâlâ, müşriklerin Kur'an-ı Kerim hakkında, onun Hazreti Peygamber tarafından uydurulup Allah'a nisbet edilmiş bir kitap olduğu hususundaki sapık iddialarını açık ve kesin bir ifadeyle reddettikten sonra, yine de önlerinde umut ve tövbe kapısını açık bırakmış ve büyük günah işlemiş olsalar bile, Allah'ın, günahkar kullarının tövbelerini kabul edip geçmişte işledikleri büyük günahları bağışlayacağını haber vermiştir. Keza hiç kimsenin şüphesi olmamak gerekir ki Allah, kullarının hayır veya şer olmak üzere işledikleri bütün amelleri bilir ve herkesi bu amellerinin karşılığı olmak üzere mükafatlandırır veya cezalandırır. Allah Teâlâ, Nisa suresinin aynı manadaki 110. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Her kim bir kötülük işler, yahut nefsine zulmeder, sonra da Allah'tan mağfiret dilerse, Allah'ı çok bağışlayıcı, çok merhametli bulur.".* Müslim (*Sahih*, IV. 2104)'in Enes İbn Mâlik'ten (ra) naklettiği bir hadisinde de Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "İçinizden birinin Allah'a tövbe ettiği zaman O'nun sevinci, üzerinde yiyeceği ve içeceği bulunan bineğini kurak bir arazide önce yitirip sonra da bulan o kulunun sevincinden çok daha şiddetlidir. Hani o kul, çorak bir arazide, üzerinde yiyecek ve içeceği bulunan hayvanını yitirir ve büyük bir ümitsizlik içinde bir ağacın gölgesine uzanır. O, bu haldeyken birden hayvanının yanında dikildiğini görür ve büyük bir sevinç içerisinde hemen onun yularına sarılıp: Ey Allahım! Sen benim kulumsun, ben de senin Rabbinim, diyerek sevincinin şiddetiyle bu sözünde büyük bir hata yapar. İşte kulu tövbe ettiği zaman Allah'ın sevinci, kulunun böyle bir sevincinden çok daha şiddetlidir.".

26 Allah Teâlâ, kullarının tövbelerini kabul edip günahlarını bağışladığını beyan ettikten sonra, iman edip salih amel işleyenlerin dualarını da kabul ettiğini beyan ederek onlara karşı ne derece lütufkar olduğunu açıklamıştır. Bundan

da açıkça anlaşılmaktadır ki Rabbine iman eden ve O'na itaatında kusur işlemeyen salih amel sahibi kulları, Rablerine dua edip O'ndan herhangi bir istekte bulundukları zaman, Allah Teâlâ, onların bu isteklerini büyük bir lütuf olarak onlara fazlasıyla verir. Allah'a, Peygamberi'ne, Kitabına ve Ahiret gününe iman etmemiş, bütün ömrünü Allah'ın hak dinini inkâr ederek geçirmiş kafirlere gelince, işte bunlar için de kıyamet günü ebediyyen devam edecek şiddetli bir azap vardır. Onların bu azabtan kaçıp kurtulmaları, artık hiç mümkün değildir.

وَلَوْ بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهٖ لَبَغَوْا فِي الْاَرْضِ وَلٰكِنْ يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَا يَشَآءُ ۭ اِنَّهٗ بِعِبَادِهٖ خَبِيْرٌۢ بَصِيْرٌ ﴿٢٧﴾ وَهُوَ الَّذِيْ يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْۢ بَعْدِ مَا قَنَطُوْا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهٗ ۭ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيْدُ ﴿٢٨﴾ وَمِنْ اٰيٰتِهٖ خَلْقُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيْهِمَا مِنْ دَاۗبَّةٍ ۭ وَهُوَ عَلٰي جَمْعِهِمْ اِذَا يَشَاۗءُ قَدِيْرٌ ﴿٢٩﴾ وَمَآ اَصَابَكُمْ مِّنْ مُّصِيْبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ اَيْدِيْكُمْ وَيَعْفُوْا عَنْ كَثِيْرٍ ﴿٣٠﴾ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِيْنَ فِي الْاَرْضِ ۚ وَمَا لَكُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ مِنْ وَّلِيٍّ وَّلَا نَصِيْرٍ ﴿٣١﴾ وَمِنْ اٰيٰتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْاَعْلَامِ ﴿٣٢﴾ اِنْ يَّشَاْ يُسْكِنِ الرِّيْحَ فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلٰي ظَهْرِهٖ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُوْرٍ ﴿٣٣﴾ اَوْ يُوْبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوْا وَيَعْفُ عَنْ كَثِيْرٍ ﴿٣٤﴾ وَّيَعْلَمَ الَّذِيْنَ يُجَادِلُوْنَ فِيْٓ اٰيٰتِنَا ۭ مَا لَهُمْ مِّنْ مَّحِيْصٍ ﴿٣٥﴾ فَمَآ اُوْتِيْتُمْ مِّنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَّاَبْقٰى لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَلٰي رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُوْنَ ﴿٣٦﴾ وَالَّذِيْنَ يَجْتَنِبُوْنَ كَبٰۗىِٕرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَاِذَا مَا غَضِبُوْا هُمْ يَغْفِرُوْنَ ﴿٣٧﴾ وَالَّذِيْنَ اسْتَجَابُوْا لِرَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ ۠ وَاَمْرُهُمْ شُوْرٰى بَيْنَهُمْ ۠ وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِيْنَ اِذَآ اَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُوْنَ ﴿٣٩﴾

[27] Eğer Allah, kulları için rızkını bollaştırsaydı, yeryüzünde muhakkak ki azarlardı. Fakat O, rızkını dilediği ölçüde indirir. O, şüphesiz her şeyden haberdardır; her şeyi hakkıyla görür.

[28] Kullarının ümitlerini kestikleri bir sırada yağmuru indiren ve rahmetini yayan O'dur. O, hamdolunmaya layık Veli'dir.

[29] Göklerin, yerin ve bunlar içinde yaydığı çeşitli hayvanların yaratılışı, O'nun (varlığının) delillerindendir. Dilediği zaman, onların hepsini biraraya getirmeye de hakkıyla kadirdir.

[30] Başınıza gelen her musibet, sizin kendi ellerinizin yaptıkları işler yüzündendir. Böyle olduğu halde Allah çoğunu affeder.

[31] Yoksa siz, kaçarak, yeryüzünde O'nu aciz bırakamazsınız. Ve sizin, Allah'tan başka ne bir dostunuz ve ne de yardımcınız vardır.

[32] Denizden dağlar gibi gemilerin akıp gitmesi, O'nun varlığının delillerindendir.

[33] Dilerse rüzgarrüzgarı durdurur da yelkenliler su yüzünde durakalır. Şüphesiz bunda, sabırlı olanlar ve şükredenler için deliller vardır.

[34] Yahutta, içindekilerin yaptıkları yüzünden gemileri suda helak eder; çoğunu da bağışlar.

[35] Ayetlerimiz üzerinde ateşli münakaşaya girişenler bilsinler ki kendileri için hiçbir surette kaçıp kurtuluş yoktur.

[36-39] Size verilen herhangi bir şey, dünya hayatının geçimliğidir. Halbuki Allah katında olan bir şey, iman edenler ve Rablerine güvenip dayananlar, büyük günahlardan ve hayasızlıklardan çekinenler, öfkelendikleri zaman bağışlayanlar, Rablerinin çağırısına icabet edenler, namazı dosdoğru kılanlar, aralarındaki işlerini danışarak halledenler, kendilerine verdiğimiz rızıktan Allah yolunda sarfedenler ve zulme uğradıkları zaman kendi aralarında yardımlaşanlar için daha hayırlı ve daha kalıcıdır.

Allah Teâlâ daha önceki bir ayetinde, iman eden ve salih amel işleyen kullarının dualarını kabul edip istedikleri şeyleri zatından bir lütuf olmak üzere onlara verdiğini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerin ilkinde, bu ihsanının bir hikmet gereği sınırlı olduğunu, eğer böyle bir sınır koymamış ve diledikleri her şeyi onlara vermiş olsaydı, bu bolluğun onları azdıracağını ve Ahiretlerini unutturacağını haber vermiştir. Zira bilinen bir gerçektir ki Allah Teâlâ, kullarının neye muhtaç olduklarını çok iyi bildiği gibi, ihtiyaç duydukları şeye kavuşmaları halinde, onun hangi ölçüde onları azdırıp yoldan çıkaracağını da çok iyi bilir.

Allah Teâlâ daha sonra, göklerin, yerin ve bunlar arasında bulunan canlı cansız bütün varlıkların yaratılışını ve Ahiret günü insanların hesap için toplanışlarını uluhiyyetinin delilleri olarak zikretmiş, bunu takiben insanların başlarına gelen hastalık, fakirlik, suda veya denizde boğulmak, herhangi bir kaza ile yaralanmak, çeşitli organlarından bir kısmını kaybedip elsiz, kolsuz veya ayaksız kalmak ve buna benzer çeşitli felaket ve musibetlerle karşılaşmak gibi bazı kötülüklerin, kendilerinin işledikleri birtakım günahların cezası olduğunu, buna rağmen pek çok günahın da Allah tarafından affedildiğini haber vermiş, bunu takiben, dağlar gibi büyük gemilerin akıp gitmelerini ve onların bu hareketlerinde emrine tabi olan rüzgarların oynadığı rolü de varlığının, birliğinin ve hudutsuz kudretinin delilleri olarak zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[27] Eğer Allah, kulları için rızkını bollaştırsaydı, yeryüzünde muhakkak ki azarlardı. Fakat O, rızkını dilediği ölçüde indirir. O, şüphesiz her şeyden haberdardır; her şeyi hakkıyla görür.

[28] Kullarının ümitlerini kestikleri bir sırada yağmuru indiren ve rahmetini yayan O'dur. O, hamdolunmaya layık Veli'dir.

[29] Göklerin, yerin ve bunlar içinde yaydığı çeşitli hayvanların yaratılışı, O'nun (varlığının) delillerindendir. Dilediği zaman, onların hepsini biraraya getirmeye de hakkıyla kadirdir.

[30] Başınıza gelen her musibet, sizin kendi ellerinizin yaptıkları işler yüzündendir. Böyle olduğu halde Allah çoğunu affeder.

[31] Yoksa siz, kaçarak, yeryüzünde O'nu aciz bırakamazsınız. Ve sizin, Allah'tan başka ne bir dostunuz ve ne de yardımcınız vardır.

27 Gökten indirdiği yağmurla kurumuş toprakları kabartarak çeşit çeşit bitkileri, meyve ağaçlarını ve hububatı canlandıran, ayrıca etinden ve sütünden faydalanmaları için çeşitli hayvanları kullarının emrine veren ve ihsan ettiği mal, mülk ve evlat bolluğu ile onları zenginleştiren, kısacası dünyada yaşadıkları sürece onlara çeşit çeşit rızıklar ve nimetler ihsan eden, hiç şüphesiz, Allah Teâlâ'dır. Şu var ki Allah Teâlâ, kulları ne kadar çok istemiş olurlarsa olsunlar, onlara istedikleri her şeyi vermez. Bilinen bir gerçektir ki O'nun kulları arasında, Karun'un hazinelerine sahip olmak istemeyen, yahut başka bir ifadeyle, Karun gibi olmasa bile

onunkine yakın bir zenginliği arzu etmeyen kimse çok azdır. Bununla beraber Allah Teâlâ, onların bu isteklerine icabet etmez. Eğer onlara, ihtiyaçlarının da üstünde mal mülk vermiş olsaydı, yahut onları bol bol rızıklandırsaydı, bu, onları azdırır, isyana sürükler ve hak yoldan sapmalarına sebep olurdu. Allah, şüphesiz, kullarının hallerini en iyi bilen olduğu gibi, rızkın bollaştırılması veya daraltılması halinde nasıl bir yola gireceklerini bilerek onlara fakirliği veya zenginliği takdir eden de O'dur. Zira O, her şeyden haberdardır ve her şeyi hakkıyla görür.

28 İnsanların, uzun süre yağmur bekleyip de ondan ümitlerini iyice kestikleri bir sırada, yağmuru yağdıran ve rahmetini yayarak nimetlerini bollaştıran da Allah Teâlâ'dır. Hiç kimsenin inkâr edemeyeceği bir gerçektir ki yağmur, Allah Teâlâ'nın kullarına ihsan ettiği rızıkların en faydalısı ve en çok beklenilenidir. Susuz kalmış toprakların iyice kuruyup da üzerindeki bitkilerin sarardıkları ve yapraklarını döktükleri bir sırada yağan yağmurun, toprakla birlikte bütün bitkileri ve ağaçları nasıl harekete geçirdiği herkes tarafından bilinen bir gerçektir. İşte, ümitlerin kesildiği ve bütün bitkilerin yok olmaya terkedildiği bir sırada yağmurun gelmesi, insanları büyük ölçüde sevindirdiği gibi, onların, Rablerine daha çok şükretmelerine de vesile olur. Kullarına faydalı olan pek çok şeyi onlara lutfettiği, pek çok şerri de onların üzerinden defettiği içindir ki Allah Teâlâ, her an hamdolunmaya layık bir Veli'dir.

29 Göklerin, yerin ve bunların içinde yayılmış olan melek, cin, insan ve hayvan gibi çeşitli şekil ve özelliklerdeki canlı varlıkların yaratılışı da Allah Teâlâ'nın azametinin, hükümranlığının ve hudutsuz kudretinin delillerindendir. Allah Teâlâ, uluhiyyetinin delilleri olan bu canlıları yerin ve göğün muhtelif yerlerine yaymaya kadir olduğu gibi, kıyamet günü dilediğinde, bunları belirli bir yerde toplamaya, sonra da hesaba çekip aralarında adaletle hükmetmeye de kadirdir.

30 Allah Teâlâ, uluhiyyetinin delillerini zikrettikten sonra, insanların başlarına gelen birtakım musibetlerin veya kötülüklerin sebeblerini de açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Ey insanlar! Şunu iyice bilmiş olmanız gerekir ki başınıza gelen herhangi bir hastalık, bir ağrı, acı, sızı, kıtlık, yangın, deprem ve buna benzer çeşitli felaketlerin sebep olduğu üzüntülerin hepsi de sizin kendi ellerinizle kazandığınız günahlarınızın neticesinden veya ukubat ve keffaretinden başka bir şey değildir. Keza şunu da biliniz ki Allah, bazılarınızın günahlarını bağışlar da onlara herhangi bir kötülük isabet etmez. Bazen de herhangi bir günah işlememiş olanlara isabet eden kötülükler vardır ki bu da, Allah Teâlâ'nın, o kullarının derecelerini yükseltmesi ve ecirlerini artırması içindir. Buhârî (*Sahih,* VII. 2) ve Müslim (*Sahih,* IV.1992)'in naklettikleri bir hadisinde de Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Nefsim yed-i kudretinde bulunan Allah'a yemin ederim ki müminin başına gelen hiçbir dert, zahmet, hastalık, üzüntü ve keder yoktur ki Allah Teâlâ bunu onun hatalarına keffaret kılmasın; hatta ayağına batan bir dikeni bile..." Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* VI.157)'in Hazreti Aişe'den naklettiğine göre, Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Kulun günahları çoğalıp da onlara keffaret olacak bir şeyi de yoksa, Allah Teâlâ, günahlarına keffaret olmak üzere onu bir üzüntüye maruz bırakır.".

Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* I. 85)'in naklettiği bir hadiste Alî İbn Ebî Tâlib (ra) şöyle demiştir: "Allah Teâlâ'nın Kitabı'ndaki en faziletli bir ayeti haber vereyim mi? Onu bize Resulullah (sas.) haber verdi ve buyurdu ki: "*Ey Ali! "Başınıza gelen her musibet, sizin kendi ellerinizin yaptıkları işler yüzündendir. Böyle olduğu halde Allah, çoğunu affeder." ayetini sana tefsir edeyim: Dünyada iken başınıza, bir hastalık, bir musibet veya bir bela gelirse, bu, sizin kendi ellerinizle kazandıklarınızdandır. Allah Teâlâ, Ahiret'te ikinci defa cezalandırmayacak kadar Kerim'dir. Allah Teâlâ'nın dünyada iken ba-*

ğışladıklarına gelince, Allah, affettikten sonra tekrar cezalandırmayacak kadar da Halim'dir.".

Bu ayet ve hadislerden şu husus açıkça anlaşılmaktadır ki Allah Teâlâ, müminlerin günahlarını ikiye ayırmış, bir kısmını dünyada verdiği musibetlerle affedip silmiş, bir kısmını da onları hiçbir musibete maruz bırakmadan affetmiştir.

31 Allah Teâlâ, mümin kulları hakkındaki bu değişmez sünnetini beyan ettikten sonra, kafir ve müşrik olanlara hitapla onların, yeryüzünün neresinde bulunurlarsa bulunsunlar, başlarına gelecek musibetlerden kaçıp kurtulamayacaklarını ve dünyada işledikleri kötülüklerin cezasını mutlaka çekeceklerini, bu hususta Allah'ın kendileri için takdir ettiği dünyevi cezayı çekmekte de Allah'ı asla aciz bırakamayacaklarını açıklamıştır; zira bilinen bir gerçektir ki hiç kimsenin ne dünyada ne de Ahiret'te Allah'tan başka bir dostu ve yine O'ndan başka bir yardımcısı yoktur.

[32] Denizden dağlar gibi gemilerin akıp gitmesi, O'nun varlığının delillerindendir.

[33] Dilerse rüzgarrüzgarı durdurur da yelkenliler su yüzünde durakalır. Şüphesiz bunda, sabırlı olanlar ve şükredenler için deliller vardır.

[34] Yahutta, içindekilerin yaptıkları yüzünden gemileri suda helak eder; çoğunu da bağışlar.

[35] Ayetlerimiz üzerinde ateşli münakaşaya girişenler bilsinler ki, kendileri için hiçbir surette kaçıp kurtuluş yoktur.

[36-39] Size verilen herhangi bir şey, dünya hayatının geçimliğidir. Halbuki Allah katında olan bir şey, iman edenler ve Rablerine güvenip dayananlar, büyük günahlardan çekinenler, öfkelendikleri zaman bağışlayanlar, Rablerinin çağırısına icabet edenler, namazı dosdoğru kılanlar, aralarındaki işlerini danışarak halledenler, kendilerine verdiğimiz rızıktan Allah yolunda sarfedenler ve zulme uğradıkları zaman kendi aralarında yardımlaşanlar için daha hayırlı ve daha kalıcıdır.

32 Daha sonra Allah Teâlâ, hudutsuz kudretini ve azametini beyan eden delilleri zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: Denizlerde dağlar gibi gemilerin yüzdürülmesi de O'nun hudutsuz kudretinin ve azametinin delillerindendir.

33 Eğer denizlerde yüzen gemilerin durmasını dilerse, onların yelkenlerini şişiren rüzgarı durdurur da onları su üzerinde hareketsiz bir halde bırakır. İşte, gemilerin denizlerde bir bölgeden bir bölgeye su üzerinde seyrederek gidişlerinde ve onların hareket etmeleri için ihtiyaç duydukları rüzgarları estirmesinde, Allah'ın nimetlerine şükretmesini ve çeşitli zorluklar karşısında sabretmesini bilen kulları için pek çok deliller vardır.

34 Eğer Allah, bu gemilerin içinde seyahat eden kullarından büyük günah işleyenleri cezalandırmayı murat ederse, gemileri su üzerinde yüzdüren rüzgarı şiddetli bir fırtınaya döndürür ve gemiyi batırarak su içinde boğulmalarını sağlar. Eğer bunlardan bağışlanmalarını murat ettiği kimseler varsa, bunları da karaya ulaştırarak boğulmaktan kurtarır.

35 Sırf Allah'ın ayet ve delillerini inkâr etmiş olmak için onlar üzerinde şiddetli münakaşa ve mücadeleye girişenler, şunu iyice bilmelidirler ki bunda hiçbir zaman başarıya ulaşamazlar ve yaptıkları bu işin cezasını da en şiddetli azab ile mutlaka çekerler; zira Alah'ın azabından kaçmaları ve sığınacak bir yer bulup ondan kurtulmaları asla mümkün değildir.

36-39 Şunu da bilmelisiniz ki Allah'ın dünyada size rızık olarak vermiş olduğu mal mülk veya zenginlik, ne derecede bol ve geniş olursa olsun, bunların hepsi de aslında, çok kısa süren dünya hayatının değeri olmayan geçimliğinden başka bir şey değildir ve kısa bir süre içinde tükenip yok olmaya da mahkumdur. Bu sebeple insanların, sahip oldukları bu zenginliğe bakarak sadece dünyaya bağlanmaları ve Ahiretlerini unutmaları, asla doğru değildir. Oysa Allah'a iman ve taatla kazanılacak olan sevap, Allah katında, Allah ve Resulünü tasdik edenler ve bütün işlerin-

de Allah'a güvenip dayananlar için daha hayırlı ve daha devamlıdır.

Allah Teâlâ, Allah katında olan şeylerin, iman edenler ve Rablerine güvenip dayananlar için dünyevi arzu ve isteklerden daha hayırlı ve daha devamlı olduğunu zikrettikten sonra, bu hayırlı ve devamlı olan şeyin, iman edip Rabbe güvenmekten başka ne gibi niteliklere sahip bulunan kimseler için gerçekleşeceğini beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur:

1) Allah Teâlâ'nın en şiddetli azap ile tehdit ettiği şirk ve kasten adam öldürmek gibi fiillerin insana kazandırdığı büyük günahlarla, dînin ve akl-ı selimin söz ve fiil olarak kesinlikle kötü ve çirkin gördüğü yalan, gıybet, hırsızlık, zina ve benzeri davranışlardan veya hayasızlıklardan çekinenler;

2) İnsanlara karşı hoşgörülü olmaları dolayısıyla, uygunsuz söz ve davranışlarıyla kendilerini öfkelendiren kimselere karşı düşmanlık besleyip onlardan intikam almak yerine, onları bağışlayanlar; nitekim Resulullah (sas.) de, sahih bir hadiste nakledildiğine göre, Allah'ın haramlarının hiçe sayılması dışında, kendi nefsi için hiçbir zaman intikam almaya kalkışmamıştır.

3) Hazret Peygamber'e tabi olarak Allah'ın bütün davetlerine icabet edenler; O'nun emirlerine uyup nehiylerinden sakınanlar;

4) Bütün erkanına riayet ederek ve şartlarına uyarak farz namazlarını dosdoğru kılanlar;

5) Savaşta, barışta ve toplumu ilgilendiren çeşitli konularda birbirlerinin görüşlerinden de faydalanmak ve sağlıklı neticelere ulaşmak için birbirleriyle müşavere edenler veya biribirlerine danışarak karar alanlar. Nitekim Allah Teâlâ, Âl-i İmrân suresinin 159. ayetinde de şurayı emretmiş ve "*... İşlerinde de onlarla müşâvere et. Bir şeye azmettiğin zaman da Allah'a güven...*" buyurmuştur.

6) Allah'ın kendilerine ihsan ettiği rızıktan fakirlere, yolda kalmışlara veya ihtiyaç sahiplerine infakta bulunanlar veya mallarını Allah yolunda sarfedenler; zira bilinen bir gerçektir ki hali vakti yerinde olanların veya zenginlerin sahip oldukları maldan, halkın ihtiyaçlarıyla ilgilenen çeşitli kurum veya kuruluşlara yardımda bulunmaları, o toplum için bir kuvvet ve bir hayat kaynağı teşkil eder.

7) Kendilerine zulmeden herhangi bir grup veya kuvvetle karşılaştıkları, yahut birtakım haksızlıklara maruz kaldıkları zaman, zalimlere karşı birlik olup yardımlaşanlar; zira kanunsuz davranışlar karşısında zulme boyun eğip her çeşit kötülüğe razı olmak, müminin yüceliğine ters düşen davranışlardandır. Böyle bir duruma düşmemek için müminlerin birlik ve beraberlik içinde olmaları ve birbirlerine yardım etmeleri gerekir.

İşte, yukarıdan beri zikredilen bu özelliklere sahip müminler için daha hayırlı ve devamlı olan şey, dünya hayatının geçici olan ve insanı aldatan nimetleri değil, Allah katında daha hayırlı ve daha devamlı olan Ahiret hayatı ve bu hayatın hudutsuz nimetleridir.

وَجَزٰٓؤُا سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا ۖ فَمَنْ عَفَا وَاَصْلَحَ فَاَجْرُهٗ عَلَى اللّٰهِ ۗ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٤٠﴾ وَلَمَنِ انْتَصَرَ
بَعْدَ ظُلْمِهٖ فَاُولٰٓئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِّنْ سَبِيْلٍ ﴿٤١﴾ اِنَّمَا السَّبِيْلُ عَلَى الَّذِيْنَ يَظْلِمُوْنَ النَّاسَ وَيَبْغُوْنَ فِى
الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۗ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٤٢﴾ وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ اِنَّ ذٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْاُمُوْرِ ﴿٤٣﴾

[40] Bir kötülüğün cezası, misliyle bir kötülüktür. Fakat kim affeder ve arayı düzeltirse, onun mükafâtı Allah'a aittir. O, zalim olanları hiç sevmez.

[41] Her kim zulüm gördükten sonra nefsini müdafaa edip öç alırsa, işte böylelerine herhangi bir ceza yoktur.

[42] Ceza, ancak, insanlara zulmeden ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenleredir. İşte acı azap böyleleri içindir.

[43] Fakat sabreden ve bağışlayan kimse ise, muhakkak onun işi, şükredilmeye değer bir iştir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, tevhidin ve kudret-i İlahiyyenin delillerini beyan ederek insanlara geçici olan dünya nimetlerinden uzak kalmalarını, zira Allah'ın dünyada kendilerine rızık olarak verdiği mal mülk veya zenginliğin aslında, çok kısa süren dünya hayatının değeri olmayan geçimliğinden başka bir şey olmadığını ve kısa bir süre içinde tükenip yok olacağını, oysa Allah'a iman ve taatla kazanılacak olan sevabın, Allah katında, Allah ve Resulünü tasdik edenler ve bütün işlerinde Allah'a güvenip dayananlar için daha hayırlı ve daha devamlı olduğunu zikrettikten ve bu hayırlılığın birtakım üstün sıfatlara sahip olan kimseler için gerçekleşeceğine işaretle bu sıfatları açıkladıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, adaletin temelini teşkil etmek üzere, her suça dengi ile mukabelede bulunmanın, yahut bir insanın herhangi bir kimseden zulüm görmesi halinde, uğradığı bu zulmün karşılığını veya intimını almanın onun hakkı olduğunu, bununla beraber sabredip bağışlamanın kendisi için daha hayırlı olduğunu beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[40] Bir kötülüğün cezası, misliyle bir kötülüktür. Fakat kim affeder ve arayı düzeltirse, onun mükafatı Allah'a aittir. O, zalim olanları hiç sevmez.

[41] Her kim zulüm gördükten sonra nefsini müdafaa edip öç alırsa, işte böylelerine herhangi bir ceza yoktur.

[42] Ceza, ancak, insanlara zulmeden ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenleredir. İşte acı azap böyleleri içindir.

[43] Fakat sabreden ve bağışlayan kimse ise, muhakkak onun işi, şükredilmeye değer bir iştir.

40 Herhangi bir kimseye kötülük eden bir kimsenin cezası, adaletin bir gereği olarak işlediği kötülüğe denk bir ceza olmalıdır. Kim bir kötülük işler, fakat işlediği bu kötülüğün daha ağırı ile cezalandırılacak olursa, bu, ona karşı işlenmiş bir zulüm olur ki böyle bir davranış, İslam'daki adalet anlayışına ters düşer. Her ne kadar ayet-i kerimede *"Bir kötülüğün cezası, misliyle kötülüktür."* denilmiş ve kötülüğe karşı verilen ceza da kötülük olarak zikredilmişse de bu, hem ilk defa kötülüğü işleyen kimsenin bu davranışının, hem de işlediği kötülüğe karşılık kendisine verilen cezanın ayrı ayrı iki kişiyi sıkıntıya sokmuş ve onları üzmüş olması dolayısıyladır. İslam şeriatinde kısas diye adlandırılan bir kötülüğün dengiyle cezalandırılması hakkındaki bu hükmün benzerini, Kur'an-ı Kerim'in başka surelerinde de görmek mümkündür. Allah Teâlâ, Bakara suresinin 194. ayetinde *"...Kim size tecavüz ederse, siz de onun tecavüz ettiği gibi ona tecavüz edin. Allah'tan sakının ve bilin ki Allah, sakınanlarla beraberdir."* buyurduğu gibi, Nahl suresinin 126. ayetinde de *"Eğer (bir suçtan dolayı) ceza verecek olursanız, size yapılanın aynı ile cezalandırın. Sabrettiğiniz takdirde, bu, sabredenler için daha hayırlıdır."* buyurmuştur. Şu da var ki herhangi bir kötülüğe maruz kalmış kimsenin, kötülük gördüğü kimseden intikam alması veya ona aynı kötülükle mukabelede bulunması, şart değildir. Nitekim ayet-i kerimede Allah Teâlâ, *"Fakat kim affeder ve arayı düzeltirse, onun mükafatı Allah'a aittir. O, zalim olanları hiç sevmez."* buyurmuştur ki bu, kötülük eden kimsenin, diğeri tarafından bağışlanabileceği manasına gelir ve bu da Allah katında sevimli olan bir davranıştır. Nitekim Allah Teâlâ, Fussilet suresinin 34. ayetinde de şöyle buyurmuştur:

"İyilikle kötülük bir değildir; kötülüğü en güzel olanla sav; işte o zaman, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki yakın bir dost gibi olur.".

Daha sonra Allah Teâlâ, herhangi bir kimseden kötülük görüp de o kötülüğün karşılığı olmak üzere dengi bir kötülükle onu cezalandırmak yerine çok daha ağır bir ceza ile ondan intikam alma yolunu seçen kimsenin ona zulmetmiş olacağını beyan etmiş ve zalim olanları hiç sevmediğini açıklamıştır.

41 Herhangi bir kimseden zulüm gördükten sonra gerek nefsini zalime karşı savunan ve ona yardımcılarıyla birlikte hak ettiği karşılığı vererek intikamını alan kimse için ve gerekse ona yardım eden kimseler için yapılacak sorgu sual gibi herhangi bir işlem veya bir ceza artık söz konusu değildir; çünkü bunlar, zalimin zulmüne karşı koymak gibi, kendilerine mubah kılınan bir işi yapmışlardır.

42 Sorgu sual veya ceza söz konusu olursa, bu, ancak halka sebepsiz yere zulmeden ve yeryüzünde korku ve kargaşa havası estiren kimseler içindir. Keza uğradığı bir zulme, dengiyle mukabele edip hakkı olan intikamı almak yerine, uğradığı zulümden çok daha ağır bir davranışla haddi aşan bir zulmü reva gören kimseler de cezaya müstehak olanlardandır. İşte bunlar için elîm bir azap vardır.

43 Allah Teâlâ, kısas da diyebileceğimiz işlenen bir zulme dengiyle mukabelede bulunup onun intikamını almanın meşruluğunu ve bunun da uyulması gereken şartlarını açıkladıktan sonra, işlenen bir zulme karşı dengiyle de olsa mukabelede bulunmak ve zalimden intikam almak yerine, mazlumun kendisine zulmedeni bağışlayıp intikam almaktan vazgeçmesinin daha hayırlı olduğu hususundaki beyanı teyit etmek maksadıyla, zalimlerden intikam almak yerine, onların zulmü karşısında sabredip zalimleri bağışlamanın azmedilecek veya özenilecek işlerden olduğunu zikretmiştir. İşte bu yolu seçen ve kendilerine kötülük edenlerden intikam almak yerine, onların kötülüklerine sabredip onları bağışlayan kimseler için bol sevap ve güzel övgü vardır. Zira bu gibi durumlarda hem sabretmek hem de bağışlamak, Allah Teâlâ'nın telkin ve tavsiyelerinden, hatta emirlerindendir. Müminlere sevap kazandıracak olan davranışlar da bu çeşit emirlere uymaktır.

وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ وَلِيٍّ مِنْ بَعْدِهٖ ۗ وَتَرَى الظّٰلِمِينَ لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ اِلٰى مَرَدٍّ مِنْ
سَبِيلٍ ﴿٤٤﴾ وَتَرٰيهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ يَنْظُرُونَ مِنْ طَرْفٍ خَفِيٍّ ۗ وَقَالَ الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنَّ
الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوٓا اَنْفُسَهُمْ وَاَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۗ اَلَآ اِنَّ الظّٰلِمِينَ فِى عَذَابٍ مُقِيمٍ ﴿٤٥﴾ وَمَا كَانَ
لَهُمْ مِنْ اَوْلِيَآءَ يَنْصُرُونَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ ۗ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤٦﴾

[44] Allah kimi saptırırsa, O'ndan sonra onun için artık bir dost yoktur. Nitekim zalimlerin, azabı görünce "Dönüş için bir yol yok mu?" dediklerini görürsün.

[45] Keza onların, zillet sebebiyle başlarını öne eğmiş, göz ucuyla gizli gizli bakınırken ateşe sunulduklarını görürsün. İman edenler de derler ki: "Asıl hüsrana uğrayanlar, hem kendilerini hem de ailelerini kıyamet günü hüsrana uğratanlardır. Bilesiniz ki zalimler, devamlı biz azap içindedirler.

[46] Onların, Allah'tan başka kendilerine yardım edecek hiçbir dostları yoktur. Allah, kimi saptırırsa, artık onun için herhangi bir kurtuluş yolu da bulunmaz.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, yeryüzünde fesat çıkaran ve insanlara zulmeden kimseler için elîm bir azap olduğunu beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, kafirlerin, içinde ebediyyen kalacakları cehennem azabını gördükleri zaman, kendilerini bu azabtan kurtaracak ne bir dost ne de bir yardımcı olmaksızın, zelil bir halde ve büyük bir korku içinde dünyaya yeniden dönmeyi şiddetle arzu ettiklerini zikretmiş, müminlerin ise, onların bu hallerine bakıp hem kendilerini hem de ailelerini hüsrana uğratanların bu kafirler olduklarını söylediklerini haber vererek, zalimlerin ebediyyen azap içinde kalacaklarını ve Allah'ın saptırdığı kimseler için onlara yardım edecek hiçbir dost ve hiçbir kurtuluş yolu bulunmadığını açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[44] Allah kimi saptırırsa, O'ndan sonra onun için artık bir dost yoktur. Nitekim zalimlerin, azabı görünce "Dönüş için bir yol yok mu?" dediklerini görürsün.

[45] Keza onların, zillet sebebiyle başlarını öne eğmiş, göz ucuyla gizli gizli bakınırken ateşe sunulduklarını görürsün. İman edenler de derler ki: "Asıl hüsrana uğrayanlar, hem kendilerini hem de ailelerini kıyamet günü hüsrana uğratanlardır. Bilesiniz ki zalimler, devamlı biz azap içindedirler.

[46] Onların, Allah'tan başka kendilerine yardım edecek hiçbir dostları yoktur. Allah, kimi saptırırsa, artık onun için herhangi bir kurtuluş yolu da bulunmaz.

44 Allah Teâlâ'nın, hayra ve imana hiçbir istidadının bulunmadığını ezelden bildiği ve bu sebeple de dünyada yaşadığı sürece sapıklık içinde bıraktığı kimseler için hiçbir dost ve hiçbir yardımcı yoktur. Bilinen bir gerçektir ki dünyada olan her şey, Allah Teâlâ'nın dilemesiyle olur. O, her neyi dilerse, o mutlaka olur; onu engelleyecek hiçbir şey yoktur. Neyi de dilemezse, onu hiçbir şey meydana getiremez. Bunun gibi, Allah Teâlâ, ezelî olan ilmiyle ileride yaratacağı insanlardan kimin hayra ve imana istidadı olacağını bilir ve onlar dünyaya geldiği zaman, onları hidayete erdirir. Keza kimin de şerre yöneleceğini ve hayatı boyunca küfür içinde kalıp kötülük peşinde koşacağını bilir ve onu da sapıklık içinde bırakır. Kehf suresinin 17. ayetinde de açık bir şekilde ifade edildiği gibi *"Allah, kime hidayet ederse, o doğru yoldadır. Kimi de sapıklıkta bırakırsa, artık onun için doğru yolu gösterecek bir dost bulamazsın."*. Bu ayet-i kerimeler açıkça göstermektedir ki insan hayatında görülen hidayet, dalalet ve bunlara yakın diğer davranış sıfatları, hepsi de Allah Teâlâ'nın mutlak irade ve ihtiyarıyla oluşan hallerdir. Ancak sırası geldikçe de açıkladığımız gibi, Allah Teâlâ'nın kullarından dilediğini hidayete erdirmesi, dilediğini de dalalette bırakması, onların hayatları boyunca nasıl bir davranış içinde bulunacaklarını ezelden bilmiş olması dolayısıyladır. Bu sebepledir ki Allah, kullarından herhangi bir kimseyi hidayete erdirdiği, yahut sapıklıkta bıraktığı zaman, onlar layık oldukları yeri bulmuş olurlar ve hiçbir zaman hidayete eren hak etmediği bir makama yüceltilmiş olmadığı gibi, dalalette bırakılan da haksız yere zulme uğramış olmaz.

Allah Teâlâ, insanların hidayet ve dalalet gibi dünyadaki hallerinin Allah'ın irade ve ihtiyarıyla gerçekleştiğini beyan ettikten sonra, küfürleriyle nefislerine zulmetmiş olan zalimlerin veya daha açık bir ifadeyle müşriklerin hallerini açıklamış ve dünya hayatında Allah'a şirk koşan ve Ahiret hayatını da inkâr eden kafirlerin, kıyamet günü inkâr ettikleri hayatı ve önüne getirildikleri cehennem ateşini görüp kendilerinin cehennem azabına ne derece yaklaşmış olduklarını anlayınca, "Dünyaya yeniden dönüş için hiçbir yol yok mu?" diyerek cehennem azabından kurtuluş çareleri aramaya başlayacaklarını zikretmiştir. Onların bu hallerini açıklayan başka bir ayet de En'âm suresinde yer almıştır. Allah Teâlâ, bu

surenin 27-28. ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"Ateşin karşısında durdurulduklarında, onların: "Ah ne olurdu, (dünyaya) geri gönderilseydik de Rabbimizin ayetlerini yalanlamasaydık ve müminlerden olsaydık." deyişlerini bir görsen! Fakat (onların bu pişmanlıkları) önceden gizlemiş oldukları şeyin (kıyamet günü) açığa çıkması dolayısıyladır. Eğer (dünyaya) geri gönderilselerdi, men olundukları küfre tekrar dönerlerdi. Zira onlar, hiç şüphesiz yalancıdırlar."*.

45 Keza müşriklerin, kıyamet günü ateşe sunulduklarında, dünyada iken Allah'ı inkâr etmiş olmalarının tabii bir neticesi olarak, içine düştükleri zillet ve korku ile başlarını öne eğerek göz ucu ile gizli gizli ateşe baktıklarını görürsün. İçlerini dolduran bu ateş korkusu, şüphesiz düşündüklerinden belki çok daha hafif olacak, fakat onun içine atıldıkları zaman, onun ne derece ağır ve şiddetli bir azap için hazırlanmış olduğunu çok daha iyi görüp anlayacaklardır.

Müminlere gelince, kıyamet günü müşriklerin cehennem ateşi önündeki hallerini görünce, kendi kendilerine şöyle derler: Asıl hüsrana veya en büyük ziyana uğrayanlar, dünyada iken Allah'ı ve Ahiret gününü inkâr ederek cehennem ateşi önünde duran ve hem kendilerini hem de yakınlarını hüsrana uğratan işte şu müşriklerdir. Bunların kendilerini hüsrana uğratmaları, küfürleri sebebiyle hiçbir kurtuluş umudu olmaksızın ebediyyen cehennem azabını görecek olmalarıdır. Yakınlarını hüsrana uğratmaları ise, eğer onlar da kendileriyle birlikte cehennemde iseler, birbirlerinden hiçbir şekilde faydalanamayacak olmaları dolayısıyladır. Eğer yakınları cennette iseler, küfürleriyle aralarını onlardan ayırmış olmaları dolayısıyladır. Şunu da hiçbir zaman unutmamak gerekir ki küfürleriyle nefislerine zulmedenler, cehennem azabında ebedidirler ve hiçbir zaman oradan çıkmaları mümkün değildir.

46 Onlara yardım edecek veya onları cehennem azabından kurtaracak Allah'tan başka herhangi bir dostları da yoktur. Zira onlar, dünyada iken Allah'ı ve Ahiret gününü inkâr etmeleri sebebiyle Allah'ın gazabına uğramışlar ve bizzat Allah tarafından bu cezaya müstehak kılınarak kıyamet günü cehenneme atılmışlardır. Bu sebeple onlar için, artık herhangi bir kurtuluş yolu yoktur.

اِسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللّٰهِ ۖ مَا لَكُمْ مِنْ مَلْجَإٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُمْ مِنْ
نَكِيرٍ ﴿٤٧﴾ فَإِنْ اَعْرَضُوا فَمَا اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ۖ اِنْ عَلَيْكَ اِلَّا الْبَلَاغُ ۗ وَاِنَّا اِذَا اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا
رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا ۖ وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ فَاِنَّ الْاِنْسَانَ كَفُورٌ ﴿٤٨﴾ لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۚ يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ اِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ الذُّكُورَ ﴿٤٩﴾ اَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا
وَاِنَاثًا ۖ وَيَجْعَلُ مَنْ يَشَاءُ عَقِيمًا ۚ اِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾

[47] Ey insanlar! Allah katından, reddedilmesi mümkün olmayan kıyamet günü gelmezden önce Rabbinizin davetine icabet edin. O gün sizin için ne sığınacak bir yer vardır ne de onu inkâr edebilirsiniz.

[48] Eğer yine de yüz çevirirlerse, bilsinler ki (Ey Muhammed!), biz seni onlara bekçi olarak göndermedik. Sana düşen, sadece tebliğ etmektir. Şurası muhakkaktır ki biz, insana kendimizden bir rahmet tattırdığımız zaman, onunla sevinir; fakat kendi elleriyle işledikleri yüzünden başlarına bir kötülük gelirse, işte o zaman insan pek nankör olur.

[49] Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'a aittir. Dilediğini yaratır. Dilediği kimseye kızlar ihsan eder; dilediği kimseye de erkek evlatlar verir.

[50] Yahut onları erkekler ve kızlar olarak çift verir; dilediğini de kısır yapar. O, şüphesiz her şeyi hakkıyla bilendir; her şeye hakkıyla kadirdir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, müminlere vadedilen güzel akibeti ve cennet nimetlerini, kafirler için hazırlanan cehennem azabını ve onların ateş önündeki korkulu halleriyle pişmanlıklarını zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde geleceği muhakkak olan kıyamet gününün acı akibetlerini haber vererek o gün gelmeden önce, insanları Allah'ın tevhidine ve ibadetine davet etmiş, yüz çevirmeleri halinde, sevgili Peygamberi'nin onlar için yapacağı hiçbir şeyin bulunmadığını, onların ise, davranışlarının karşılığını mutlaka göreceklerini, zira göklerin ve yerin mutlak hükümranlığının Allah'a ait olduğunu ve O her neyi dilerse.ancak onun gerçekleşeceğini haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[47] Ey insanlar! Allah katından, reddedilmesi mümkün olmayan kıyamet günü gelmezden önce Rabbinizin davetine icabet edin. O gün sizin için ne sığınacak bir yer vardır ne de onu inkâr edebilirsiniz.

[48] Eğer yine de yüz çevirirlerse, bilsinler ki (Ey Muhammed!), biz seni onlara bekçi olarak göndermedik. Sana düşen, sadece tebliğ etmektir. Şurası muhakkaktır ki biz, insana kendimizden bir rahmet taddırdığımız zaman, onunla sevinir; fakat kendi elleriyle işledikleri yüzünden başlarına bir kötülük gelirse, işte o zaman insan pek nankör olur.

[49] Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'a aittir. Dilediğini yaratır. Dilediği kimseye kızlar ihsan eder; dilediği kimseye de erkek evlatlar verir.

[50] Yahut onları erkekler ve kızlar olarak çift verir; dilediğini de kısır yapar. O, şüphesiz her şeyi hakkıyla bilendir; her şeye hakkıyla kadirdir.

47 Ey insanlar! Allah tarafından emredildiği zaman, göz açıp kapayıncaya kadar geleceği muhakkak olan kıyamet günü gelmezden önce, Rabbinizin, kendisine, kitaplarına, Peygamberleri'ne ve Ahiret gününe iman etmeniz için yaptığı davete icabet edin ve Peygamberiniz (sas.)'e tabi olarak onun gösterdiği yoldan gidin. O kıyamet günü ki Allah onun geleceğini ne zaman için takdir etmişse, onun gelmesini engelleyecek veya ona mani olacak hiçbir şey yoktur ve onu artık siz de inkâr edemezsiniz. O, takdir olunan zamanda hemen gelir ve o geldiği zaman da insan, Kıyame suresinin 10-12. ayetlerinde de ifade edildiği gibi: *"Kaçacak yer neresi? der. Oysa sığınacak hiçbir yer yoktur. O gün herkesin duracağı yer, Rabbinin huzurudur."*.

48 Eğer o müşrikler, Allah'ın ve Peygamberi'nin bu davetinden yine de yüz çevirecek olurlarsa, ey Muhammed, şunu bilsinler ki biz seni, onların amellerini zabt-u rabt altına alman, yahutta işlerini kontrol etmen için bir bekçi, veya vekil olarak göndermedik. Sana düşen, Rabbinin emir ve nehiylerini onlara tebliğ etmen, bu emir ve nehiylere uyanları cennet nimetleriyle müjdelemen, inkâr edip karşı gelenleri de cehennem azabıyla uyarmandır. Kur'an-ı Kerim'in çeşitli surelerinde bu manada gelmiş başka ayetler de vardır. Ğâşiye suresinin *"Onlara öğüt ver; zira sen ancak bir öğütçüsün; yoksa sen onlara musallat olmuş bir zorlayıcı değilsin."* mealindeki 21-22., Bakara suresinin *"(Ey Muhammed!) Onları hidayete erdirmek senin üzerine borç değildir; fakat Allah, dilediği kimseye hidayet eder..."* mealindeki 272., Ra'd suresinin *"Onlara vadettiklerimizin bir kısmını sana göstersek de yahut seni öldürsek de sana düşen, sadece tebliğ etmektir; hesap ise, bize düşer."* mealindeki 40. ayetleri, bunlardan bazılarıdır. Bu ma-

nada gelen ayetlerin hepsi de müşriklerin davranışları karşısında büyük bir üzüntüye kapılan Hazreti Peygamber'i teselli etmek için nazil olmuştur. Zira Hazreti Peygamber, Rabbinden aldığı emir ve nehiyleri çevresindeki insanlara tebliğ ettiği zaman, kavminden pek çok kimse onu çeşitli şekillerde alaya alıyor ve küfürlerini açık bir şekilde ortaya koyuyordu. Bu da Hazreti Peygamber için, kendisini harap edecek şekilde büyük bir üzüntü kaynağı oluyordu.

Allah Teâlâ, küfürlerinde inat ederek Hazreti Peygamber'in tebliğine karşı çıkan müşrikler karşısında Peygamberi'ni teselli ettikten sonra, onların bu çeşit davranışlarının sebebini açıklamış ve bunun, insanın tabiatından kaynaklanan bir davranış olduğunu beyan etmiştir. Filhakika ayet-i kerimede de açıklandığı üzere, insan, yaratılış itibarıyla nankör bir varlıktır. Kendisine mal, mülk ve çeşitli nimetler ihsan edildiği ve bunlardan dilediği gibi faydalanabilmesi için bir de kusursuz bir sağlığa sahip olduğu zaman, buna son derece sevinir, hudutsuz bir ferahlık duyar ve bu haliyle kibirlenir, büyüklük taslar. Eğer ona, işlediği bir takım kötülükler ve kazandığı büyük günahlar sebebiyle kıtlık, fakirlik, hastalık gibi çeşitli bela ve sıkıntılar isabet edecek olursa, daha önce sahibi olduğu nimetleri unutur ve büyük bir ümitsizliğe düşerek her şeyi inkâr eder. Bu bakımdan insan, bu gibi durumlarda ne derece nankör bir varlık olduğunu bütün açıklığıyla gözler önüne sermiş olur. Buhârî (*Sahih,* I. 13) ve Müslim (*Sahih,* II. 626)'in İbn Abbâs'tan (ra) naklettikleri bir hadisinde Hazreti Peygamber, bir vaazında cehennemin ekser ehlini kadınlar olarak gördüğünü söyleyince, bir kadın, Allah'ı inkâr etmeleri yüzünden mi? diye sormuş, Hazreti Peygamber de ona şu cevabı vermiştir: *"Kocalarına karşı nankörlük, iyiliğe karşı da inkârcılık ederler. İçlerinden birine dünya dünya olarak kaldığı sürece iyilik etsen de sonra senden hoşlanmayacağı bir şey görse, hemen: Senden hiçbir hayır görmedim ki der."*. Oysa mümin ve salih olan kişinin en belirgin özelliği, iyiliğe şükretmesi, kötülük karşısında da sabırlı olmasıdır. Nitekim Hazreti Peygamber de Müslim (*Sahih,* IV. 2295) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* IV. 332; VI. 15)'in Suheyb'den (ra) naklettikleri bir hadisinde şöyle buyurmuştur: *"Müminin işine hayret ederim: Onun her işi hayırdır. Bu hal, müminden başka hiç kimse için böyle değildir. Eğer ona sevinç verici bir şey isabet ederse, şükreder. Bu da kendi lehine bir hayır olur. Eğer ona zararı dokunacak bir hal isabet ederse, sabreder; bu da onun lehine bir hayır olur."*.

Allah Teâlâ, müşriklerin küfür üzerinde inat etmeleri sebebiyle sevgili Peygamberi'ni teselli ettikten ve genellikle inançsız insanların başlarına gelen çeşitli haller sebebiyle nasıl nankörlük ettiklerini açıkladıktan sonra, asıl hükümranlığın kendisine ait olduğunu beyan ederek insanları sahip oldukları mal mülk ve mevki ile gurura kapılmamalarını emretmiş ve şöyle buyurmuştur:

49 Şunu hiçbir zaman aklınızdan çıkarmayın ki gökleri ve yeri yaratan sadece Allah'tır. Dolayısıyla göklerde ve yerde bulunan her şeyin sahibi ve maliki de yalnız O'dur. Onlar üzerinde dilediği şekilde tasarruf etme hakkı da yalnız O'na aittir. Bu âlemde dilediği her şeyi, dilediği şekilde yaratır ve onlardan dilediğini dilediği kimseye verir, dilediğinden de alır. O'nun dilediğine verip dilediğinden de almasına hiçbir şey engel olamaz. Bir anaya babaya dilediği kadar evlat veren de O'dur. Nitekim bazı ana ve babalara sadece kız evlat verdiği halde, bazılarına da erkekten başka evlat vermez.

50 Yahutta bazı ana ve babalara hem erkek hem de kız evlat verdiği halde, bazılarını da kısır yapar ve onlara hiç evlat vermez. Bütün bunlar, Allah Teâlâ'nın hudutsuz ilmi sebebiyledir. O, bu geniş ilmi sayesinde kimlerin neye layık olduklarını bilir ve her insana, bir hikmet gereği, sadece layığını verir. Bu itibarla Allah, dilediğini dilediği şekilde yapmaya kadirdir. Hiçbir şey, O'nun bu hudutsuz kudretini engelleyemez; onu sınırlandıramaz.

وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُكَلِّمَهُ اللّٰهُ اِلَّا وَحْيًا اَوْ مِنْ وَرَآئِ حِجَابٍ اَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِاِذْنِهٖ مَا يَشَآءُ ۚ
اِنَّهٗ عَلِيٌّ حَكِيمٌ ﴿٥١﴾ وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ رُوحًا مِنْ اَمْرِنَا ۚ مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْاِيمَانُ
وَلٰكِنْ جَعَلْنٰهُ نُورًا نَهْدِي بِهٖ مَنْ نَشَآءُ مِنْ عِبَادِنَا ۚ وَاِنَّكَ لَتَهْدِيٓ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٢﴾ صِرَاطِ
اللّٰهِ الَّذِي لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۗ اَلَآ اِلَى اللّٰهِ تَصِيرُ الْاُمُورُ ﴿٥٣﴾

[51] Allah'ın bir insanla karşılıklı konuşması asla olacak şey değildir. Ancak ya vahiy (ilham) yoluyla ya da perde arkasından konuşur; yahutta bir elçi gönderir ve izniyle dilediğini vahyeder. O, şüphesiz her şeyi hakkıyla bilendir; hikmet sahibidir.

[52] İşte sana da (ey Muhammed!) emrimizden bir ruh (Kur'an) u böyle vahyettik. Önceden sen, kitap nedir, iman nedir, bilmiyordun. Fakat biz, o kitabı, kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle hidayet edeceğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz sen de bu Kitap vasıtasıyla insanları dosdoğru yola iletiyorsun.

[53] Hem de göklerde ve yerde bulunan her şeyin sahibi olan Allah'ın yoluna...Bilesiniz ki bütün işler Allah'a varır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, yüce kudretinin, hudutsuz ilminin ve hikmetinin delillerini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, büyük bir rahmet olmak üzere sadece Peygamberleri'ne has olarak indirdiği vahyin ve kelamının çeşitlerini açıklamış, son Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e indirdiği Kur'an-ı Kerim üzerinde durarak, bu Kitab'ın, insanların yaratılışlarına uygun olarak onları hakka veya Allah'ın hak olan dosdoğru yoluna hidayet eden bir nur olduğunu beyan etmiş ve bu açıklama ile Şuarâ suresine son vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[51] Allah'ın bir insanla karşılıklı konuşması asla olacak şey değildir. Ancak ya vahiy (ilham) yoluyla ya da perde arkasından konuşur; yahutta bir elçi gönderir ve izniyle dilediğini vahyeder. O, şüphesiz her şeyi hakkıyla bilendir; hikmet sahibidir.

[52] İşte sana da (ey Muhammed!) emrimizden bir ruh (Kur'an) u böyle vahyettik. Önceden sen, kitap nedir, iman nedir, bilmiyordun. Fakat biz, o kitabı, kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle hidayet edeceğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz sen de bu Kitap vasıtasıyla insanları dosdoğru yola iletiyorsun.

[53] Hem de göklerde ve yerde bulunan her şeyin sahibi olan Allah'ın yoluna... Bilesiniz ki bütün işler Allah'a varır.

51 Allah Teâlâ, insanları doğru yola yöneltmek için onlara zaman zaman elçiler veya Peygamberler göndermiş ve bu Peygamberler'e emir ve nehiylerini bildirerek insanların onlara uymalarını emretmiştir. Bu husus, şu gerçeği açıkça ortaya koymaktadır ki Allah Teâlâ'nın emir ve nehiylerini Peygamberleri'ne bildirmesi, onlara açık açık hitap etmesi, yahut başka bir ifadeyle, onlarla konuşması ile mümkün olur. Ancak Allah, bir Peygamber'le veya bir insanla nasıl konuşur; yahut ona nasıl hitap eder? İşte Allah Teâlâ bu ayetinde akla gelebilecek böyle bir soruyu cevaplandırmış ve şöyle buyurmuştur: Şu hususun iyice bilinmesi gerekir ki Allah, bir beşerle karşılıklı olarak, üç yol dışından başka hiçbir yolla konuşmaz. O'nun bu yollardan başka bir yolla konuşması, olacak bir şey değildir; bu, asla olmaz. Bu üç yoldan biri, kulunun kalbi-

ne ilham veya vahyetmesi, ikincisi, perde arkasından hiç görünmeden kuluna hitap etmesi, üçüncüsü ise, bir meleği elçi olarak kuluna göndermesi ve sözlerini o elçi vasıtasıyla kuluna duyurmasıdır. Allah Teâlâ'nın kullarından birisiyle konuşması veya ona hitap etmesi - ki, bu kulun, Peygamber'den başka birinin olması mümkün değildir - genellikle vahiy kelimesiyle ifade edilmiş olup, lugatta bildirmek veya ilham etmek, emretmek, öğretmek, ima ve işaret etmek, fısıldamak gibi çeşitli manalarda kullanılmıştır. Kur'an-ı Kerim'in muhtelif surelerinde, kelimenin bu manalardaki kullanış şekillerine rastlamak mümkündür. Mesela Kasas suresinin 7. ayetinde *"Musa'nın annesine, "Onu emzir; başına gelecekten korktuğun zaman onu denize at; korkma ve üzülme. Onu sana mutlaka geri vereceğiz ve onu Peygamberler'den kılacağız." diye vahyetmiştik."* denilmiştir ki, buradaki *"vahyetmiştik"* kelimesi, *"bildirdik"* veya *"ilham ettik"* manasındadır. Mâide suresinin 111. ayetinde *"emretmek"* manasında kullanılmış ve *"Havarilerine de "Bana ve Peygamberi'me iman edin." diye vahyetmiştim (emretmiştim). Onlar da "İman ettik. Bizim gerçekten Müslüman olduğumuza şahit ol." demişlerdi."* denilmiştir. Keza Nahl suresinin 68. ayetinde de *"Rabbin balarısına şöyle vahyetmiştir: "Dağlardan, ağaçlardan ve çardaklardan kendine evler edin..."* denilmiş ve kelime *"öğretmek"* manasında kullanılmıştır.

Örnek olarak zikrettiğimiz bu ayetlerde yer alan vahiy kelimesi, Allah Teâlâ'nın Hazreti Peygamber'e Cebrail (as) vasıtasıyla gönderdiği vahiy şeklinden tamamıyla farklıdır ve bunları, Kur'an'ın geliş şekline delalet eden İlahî vahiyle karıştırmamak gerekir. İlahî vahyin farklı mahiyetini anlayabilmek için, Necm suresiinin ilk ayetlerini gözönünde bulundurmak gerekir. Bu surenin 1-10. ayetlerinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Batmakta olan yıldıza kasem olsun ki arkadaşınız (Muhammed) ne sapmış ne de azmıştır. Çünkü o, havadan konuşmaz; onun konuşması, kendisine vahyedilen vahiyden başka bir şey değildir. Ona, her söylediğini, çetin kuvvetleri olan üstün akıl sahibi (Cebrail) öğretmiştir. En yüksek ufukta iken doğrulmuş, sonra da yaklaşıp inmiştir. İşte o zaman araları, iki yay arası kadar, belki daha da yakın olmuş, o sırada da Allah, kuluna vahyedeceğini etmiştir."*.

Bu ayetlerden anlaşılmaktadır ki Hazreti Peygamber'e gelen vahiy, Allah tarafından Cebrail adlı melek vasıtasıyla gönderilmiştir. Eğer Enfâl suresinin 12. ayetindeki *"Rabbin meleklere vahyetti ki..."* ibaresi gözönünde bulundurulursa, daha önceki ayetlerde de işaret edildiği gibi, Allah'ın, kulu Cebrail'e vahyettiği şeyin, Cebrail'in Hazreti Peygamber'e getirip vahyettiğinden farklı bir şey olmadığı anlaşılır. Bu bakımdan, bir vahiy meleği olan Cebrail'in Hazreti Peygamber'e Kur'an ayetlerini indirmekle görevlendirilişinin vahiy olarak isimlendirilmesiyle, Kur'an'da sık sık zikredilen ve doğrudan doğruya Hazreti Peygamber'in kendisine vahyedildiğini gösteren ifadeler arasında sıkı bir münasebet vardır. Buna göre, Kur'an'ın pek çok suresinde Hazreti Peygamber'e yöneltilen hitaplarda *"Sana vahyettik."* manasında gelen ibareleri, *"Sana Cebrail vasıtasıyla bildirdik."* manasında anlamak gerekir. Nitekim Allah'ın Cebrail vasıtasıyla Hazreti Peygamber'e bildirdiği şeylerin tamamı Kur'an'ı meydana getirmiştir ki, bu husus, Şuarâ suresinin 192-195. ayetlerinde açık ve kesin bir şekilde şöyle ifade olunmuştur: *"Şurası bir gerçektir ki Kur'an, âlemlerin Rabbinin indirdiği (bir Kitap)dir. Uyarıcılardan olman için (ey Muhammed!) onu, senin kalbine apaçık bir Arapçayla Cebrail indirmiştir."*.

Ancak vahyin herhangi bir Peygamber'e Cebrail tarafından getirilmiş olması, onun üç farklı geliş şeklinden biri olarak görülür ki bu husus, halen üzerinde durduğumuz Şûrâ suresinin 51. ayetinde açıkça ifade edilmiş ve Allah'ın, bir insanla karşılıklı konuşmasının asla mümkün olmayacağı, ancak bunun üç farklı yolu bulunduğu açıklanmıştır ki yukarıda da zikrettiğimiz gibi, bunlardan birincisi, Peygamberi'ne vahiy veya ilham etmesi, ikincisi, ona perde arkasından hitap etmesi, üçüncüsü de ona bir elçi göndermesi ve haberlerini bu elçi vasıtasıyla bildirmesidir.

Hadis Istılahları (s.447) adlı kitabımızın *Vahiy* maddesinde de açıkladığımız gibi, Allah

Teâlâ'nın kuluna hitabının ilk şekli olan ilham, bildirilmesi istenen şeyin bir defada ve süratle Peygamberi'nin kalbine ilka edilmesi veya sokulmasıdır. İlka'nın hemen akabinde Peygamber'in kalbinde bir ilm-i yakin hasıl olur ve Peygamber, kendisine hemencecik ilham olunan şeyin Allah katından gelen bir vahiy olduğunu bilir. İlhamın, Peygamber'e yakaza halinde, yani uyanık iken geldiği gibi, uyku halinde geldiği de olur. Şu var ki bu vahiylerin gelişinde, Cebrail'in herhangi bir rolü veya görevi yoktur.

Vahyin ikinci şekli, Peygamber'in, Rabbini görmeksizin O'nun kelamını perde arkasından işitmesidir. Nitekim Musa'ya (as) risalet görevi verildiği sırada Rabbinin kelamını o böyle işitmiştir. Tâhâ suresiinin 10-15. ayetlerinde de açıklandığı gibi, Musa bir ateş görmüş ve ailesine *"Siz durun; ben bir ateş gördüm; belki ondan size bir kor getiririm; yahut ateşin yanında bir yol gösteren bulurum."* demişti. *Musa, ateşin yanına gelince ona şöyle seslenilmişti: "Ey Musa! Ben senin Rabbinim! Pabuçlarını çıkar; sen, mukaddes vadide, Tuva'dasın. Ben seni seçtim, sana vahyolunanı dinle. Gerçek şudur ki, ben Allah'ım. Benden başka İlah yoktur. Bana ibadet et ve beni anmak için namaz kıl. Kıyâmet vakti gelmektedir. Herkes kendi işlediğinin karşılığı ile cezalandırılsın diye neredeyse onu gizleyeceğim.".* Keza Â'râf suresinin 143. ayetinde bildirildiği gibi, *"Musa, tayin ettiğimiz vakitte gelip Rabbi onunla konuşunca, demişti ki: "Rabbim! Bana (kendini) göster; sana bakayım.". (Rabbi de ona şöyle) buyurmuştur: "Sen beni asla göremezsin. Fakat dağa bak, eğer yerinde kalırsa beni göreceksin.". Rabbi dağda tecelli edince, onu darmadağın etmiş, Musa da baygın bir vaziyette düşmüştü. Kendine geldiği zaman da şöyle demişti: "Seni tenzih ederim. Sana tövbe ettim. Ben müminlerin ilkiyim.".*

Bu ayet meallerinden de anlaşıldığı gibi, Musa (as), Allah Teâlâ'nın kelamını işitmiş; fakat kendisini görmemiştir. Hazreti Peygamber'in Mirac gecesi Rabbinin huzuruna çıkışı ve beş vakit namazın farz kılınışı esnasında O'nun kelamını işitmesi de böyle olmuştur.

Vahyin üçüncü şekli de Allah Teâlâ'nın, Peygamberi'ne bildirilmesini istediği şeyi melek vasıtasıyla bildirmesidir. Rabbi ile Hazreti Peygamber arasında elçilik görevi yapan bu melek Cebrail'dir (as). ve Kur'an-ı Kerim'de bu meleğin ismine sık sık rastlanır.

Ancak Hazreti Peygamber'e Rabbinin vahyini getiren Cebrail, her gelişinde, kendi asli suretiyle görünmemiştir. Bazen kendini göstermiş olsa bile, bazen sahabeden Dihyetu'l-Kelbî suretinde gelmiş bazen de kendisini hiç göstermemiştir. Buhârî (*Sahih*, I. 2-3), Müslim (*Sahih*, IV. 1816) ve Tirmizî (*Sünen*, V. 597) tarafından vahyin gelişiyle ilgili olarak rivayet edilen meşhur hadisten anlaşıldığına göre, meleğin görünmeden gelişi, çıngırak sesine benzer bir ses çıkarmasından anlaşılır ki bu, Hazreti Peygamber'e en ağır ve güç gelen bir vahiy şeklidir. Bu hadiste Hazreti Aişe şöyle demiştir: " Bir gün el-Hâris İbn Hişâm, Resulullah (sas.)'den: Sana vahiy nasıl gelir? diye sormuştu. Resulullah (sas.) ona şu cevabı verdi: "Bazı zamanlar bana çıngırak sesi gibi gelir ki bana en ağır geleni de budur. Sonra ben onu iyice ezberlemiş olduğum halde o benden ayrılır. Bazı zamanlarda da melek bana insan suretinde gelir; ben de onun söylediklerini iyice bellerim.". Hazreti Aişe de şöyle demiştir: "Çok soğuk bir günde vahyin ona gelişini gördüm. Alnı sanki ter olmuş akıyordu.".

52 Allah Teâlâ, bir insanla karşılıklı konuşmayacağını zikrederek Peygamberleri'ne hitabının ancak üç değişik yolla olduğunu, bu üç yolun ise, ya vahiy veya ilham etmek, ya perde arkasından konuşmak, yahutta bir elçi vasıtasıyla onlara hitap etmek olduğunu beyan ettikten sonra, bu ayetinde, Kur'an-ı Kerim'i sevgili Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e böyle vahyettiğini açıklamıştır. Ancak bu açıklamadan sonra akla şöyle bir sorunun gelmesi de mümkündür: Allah Teâlâ, Peygamberleri'ne ya ilham yoluyla ya perde arkasından, yahutta melek vasıtasıyla hitap ettiğine göre, acaba Kur'an-ı Kerim bu üç yoldan hangisiyle gönderilmiştir.? Bu sorunun cevabını, yine Kur'an-ı Kerim'in başka bir suresinde bulmak mümkündür. Allah Teâlâ, Şuarâ suresinin

192-195. ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"Şurası bir gerçektir ki Kur'an, âlemlerin Rabbinin indirdiği (bir Kitap) dir. Uyarıcılardan olman için (ey Muhammed!) onu senin kalbine apaçık bir Arapçayla Cebrail indirmiştir."*. Bu ayet-i kerime, Kur'an'ın yalnız Cebrail vasıtasıyla indirildiğini gösteren açık ve kesin bir delil teşkil eder. Bunun dışında, yukarıda sırasıyla işaret ettiğimiz üç vahiy şeklinden birincisi olan ilham yoluyla herhangi bir ayetin geldiği hakkında kesin bir bilgimiz yoktur. Bununla beraber Müslim (*Sahih*, I. 300) tarafından Enes İbn Mâlik'ten (ra) şu mealde bir haber nakledilmiştir: "Bir gün Hazreti Peygamber aramızda bulunurken, üzerine hafif bir uyku bastı. Sonra gülümseyerek başını kaldırdı. Ona, seni güldüren şey nedir, ya Resulallah? diye sorduk. Hemen şimdi bir sure indirildi, dedi ve okumaya başladı: "İnnâ A'taynâke'l-kevser..."

Enes İbn Mâlik'in bu hadisi, üç ayetten müteşekkil olan Kevser suresinin uyku halinde ve dolayısıyla ilham yoluyla indirilmiş olduğuna delalet ederse de vahyin geldiği sırada Hazreti Peygamber'in üzerinde bulunduğu halin, uyku hali mi, yoksa Cebrail tarafından vahiy getirildiği zamanlarda vuku bulan bir ağırlık mı olduğu kesinlikle bilinmemektedir. Zâten bu haberden başka herhangi bir ayet veya surenin. Hazreti Peygamber bu haldeyken geldiğini gösteren herhangi bir rivayet de yoktur.

Hazreti Peygamber'in, arada Cebrail (as) olmaksızın Mirac gecesi doğrudan doğruya Rabbinden ve perde arkasından aldığı vahiy, Buhârî'nin uzun bir hadisinden de anlaşıldığı gibi, beş vakit namazın farz kılınışıyla ilgilidir. Ancak bunlardan ayet olarak Kur'an'a girmiş olan metin bulunup bulunmadığı da kesinlikle bilinmemektedir.

Netice olarak şu hususa bir daha işaret etmek gerekir ki Kur'an-ı Kerim, yukarıda zikredilen üç değişik vahiy şeklinden yalnız birisiyle, yani Cebrail'in Rabbinden getirdiklerini ona tebliğ etmesiyle indirilmiş ve bu husus da yine yukarıda zikrettiğimiz Şuarâ suresinin 192-195. ayetleriyle teyit olunmuştur.

İşte, halen üzerinde durduğumuz ayet-i kerimede de ifade edildiği gibi, Kur'an-ı Kerim böyle vahyedilmiş bir Kitap'tır. Öyle bir Kitap ki Allah'ın emrinden bir ruh olup, onu, kullarından dilediğine hidayet ettiği bir nur kılmıştır. O, insanları cehaletin ve dalaletin karanlıklarından çıkarıp hidayete ve marifete iletir. Bu husus, Kur'an-ı Kerim'in muhtelif surelerinde açık açık ifade edilmiştir. Fussilet suresinin 44. ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"...(Ey Muhammed!) De ki: Bu Kur'an, iman edenler için bir hidayet ve bir şifadır..."* Keza İsra suresinin 82. ayetinde *"Biz, Kur'an'dan, müminler için şifa ve rahmet olan ayetler indiriyoruz..."* buyurduğu gibi, Yunus suresinin 57. ayetinde de *"Ey insanlar! Rabbinizden size bir öğüt, göğüslerdeki (dert ve sıkıntılar) için bir şifa ve müminler için bir hidayet ve rahmet gelmiştir."* buyurmuştur.

Hazreti Muhammed (sas.) de, o Kitap indirilmeden ve kendisine Peygamberlik görevi verilmeden önce, Rabbini tanıyıp bilmiş olsa bile, Kitap nedir, o Kitap ile birlikte kendisinin mükellef tutulduğu şeyler nelerdir, bunların hiçbirini bilmiyordu. Ancak bu Kitap kendisine indirildikten sonradır ki onun sayesinde mükellef kılındığı her şeyi öğrenmiş, ayrıca onları insanlara da tebliğ ederek dosdoğru yola iletmiştir.

53 İşte Hazreti Muhammed (sas.)'in rehberliğini yaptığı bu yol, gökleri, yeri ve bunlar arasında bulunan canlı cansız her şeyi yaratan ve onların mutlak sahibi olan Allah'ın yoludur. Binaenaleyh her insan şunu çok iyi bilmelidir ki ister iman edip salih ameller işlesin, ister küfredip kötü ameller peşinde koşsun, yaptığı her iş, neticede Allah'a varıp dayanacak ve her insan, inanç ve amellerinin karşılığını, ya mükafat ya da ceza olarak mutlaka görecektir. Bu itibarla ey göklerin ve yerin hakimi olan Allah! Bizi, sevgili Peygamber'in Muhammed Mustafa (sas.)'e indirdiğin Kur'an-ı Kerim'in nurundan faydalanan kullarından eyle ve kıyamete kadar bizi onun yolundan ayırma.

Amin.

ZUHRUF SURESİ

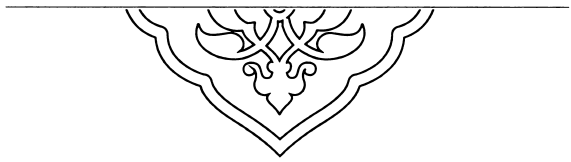

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 43. suresi olup 89 ayetten müteşekkildir. Surenin 33-35. ayetlerinde, altın, gümüş ve diğer kıymetli taşlardan oluşan ve *zuhruf* denilen dünya hayatının geçici süs ve nimetlerinden söz edildiği ve *"Eğer insanlar (kafirlere çok vermemizi yanlış anlayıp küfürde birleşerek) tek bir ümmet olmayacak olsalardı, Rahmân'ı inkâr edenlerin evlerinin çatılarını, üzerinde yükseldikleri merdivenleri, evlerinin kapılarını ve üzerlerine yaslandıkları sedirleri gümüşten yapar, her tarafı süslerdik. Bunların hepsi, dünya hayatının geçici metaından başka bir şey değildir. Ahiret ise, Rabbin katında sakınanlara aittir."* denildiği için, sureye de *Zuhruf Suresi* denilmiştir. Zuhruf suresi, Hâ-Mîm ile başlayan ve yedi sureden oluşarak Havâmîm denilen surelerin dördüncüsüdür. Müslümanların Hicret'ten önce Mekke'de geçirdikleri son dönemlerde ve Şûrâ suresinden sonra nazil olmuştur.

2. Zuhruf Suresinin Konusu

Diğer Mekkî sureler gibi bu surenin konusu da, Aziz ve Celil olan Allah'ın varlığına, birliğine, eşi ve benzerinin bulunmadığına, Peygamberler'ine ve Peygamberler'ine indirdiği vahye, Ahiret gününe ve o gün gerçekleşecek olan hesap ve cezaya iman etmeye davettir. Nitekim sureye, Kur'an-ı Kerim'in, Hazreti Peygamber'e Arap dilinde vahiy yolu ile indirilmiş bir kitap olduğunu beyan eden ayetlerle başlanmış ve onun, kıyamet gününe kadar devam edecek bir İslam mucizesi olduğuna işaretle, geçmiş kavimler gibi dünya hayatının geçici süs ve nimetlerine kendilerini kaptırarak hem Hazreti Peygamber'i hem de ona indirilen bu Kitab'ı inkâr eden Kureyş kavmi ile diğer kavimler uyarılarak hem dünya hem de Ahiret azabıyla tehdit olunmuşlardır.

Daha sonra Allah Teâlâ, göklerin ve yerin yaratılışını, gökten indirdiği su ile ölü toprakların canlandırılışını, her sınıftan mahlukatın yaratılışını ve insanların üzerlerine binmeleri için hayvanların ve gemilerin varedilişini, varlığının, birliğinin ve hudutsuz kudretinin delilleri olarak zikretmiş, akıl ve düşünce sahibi her insanın bu gerçekleri görüp anlamaları mümkün iken, ve hatta müşrikler, asıl yaratıcının Allah olduğunu itiraf etmiş iken, yine de O'na evlatlar isnat ettiklerini, sonra da birtakım putları kendilerine İlah edinerek onlara ibadet etmekten ve O'na şirk koşmaktan geri kalmadıklarını açıklamıştır. Filhakika onlardan bir kısmı meleklerin Allah'ın kızları olduklarını ileri sürerken, Yahudiler Üzeyr'in, Hıristiyanlar da İsa'nın Allah'ın oğulları olduklarını ileri sürmüşlerdir. Kur'an-ı Kerim, çeşitli surelerinde onların bu batıl itikat ve ibadetlerini sık sık açıklayarak cehaletlerini ve sapıklıklarını bütün açık-

lığıyla ortaya koymuş ve bu sapıklıkları sebebiyle helak edilen geçmiş kavimlerin bu kötü akibetlerini, daha sonraki kavimlerin ibret nazarlarına sunmuştur.

Allah Teâlâ, müşriklerin sapıklıklarını ve ileri sürdükleri birtakım sapık görüşleri açıkladıktan sonra, İbrahim, Musa ve İsa (a.him s.) Peygamberler'in kıssaları üzerinde durmuş, daha sonra Hazreti Muhammed (sas.)'in Peygamberliğiyle ilgili olarak, onun gibi yetim ve fakir bir kimse yerine, Kureyş içinden mal ve mevki sahibi çok daha güçlü kimselerden birinin Peygamber olarak seçilmesinin daha uygun olduğunu ileri süren müşriklerin bu sapık görüşlerini reddetmiş ve Peygamberliğin niçin zengin ve nüfuzlu bir adama verilmediğinin sebeplerini açıklamıştır.

Daha sonraki ayetlerinde, insanları Allah'ın zikrinden uzaklaşmamaları hususunda uyarmış ve onları, Ahiret'in ebedi nimetlerinden faydalanmaları için hem Hazreti Peygamber için hem de kavmi için büyük bir şeref olan Kur'an'a sarılmalarını emretmiştir.

Sure, hiçbir eşi bulunmayan ve sadece Allah'ın ayetlerine inanmış Müslümanlara tahsis edilen cennet nimetlerini vasfeden, buna karşılık dünyadaki hayatları boyunca küfürlerinde direnen cehennem ehlinin ebediyyen görecekleri cehennem azabını açıklayan ayetlerle sona ermiştir.

3. Zuhruf Suresinin Kendinden Önceki Şûrâ Suresiyle Bağlantısı

Zuhruf suresinin kendinden önceki Şûrâ suresiyle iki yönden bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır.

1) Zuhruf suresinin başlangıcıyla Şûrâ suresinin başlangıç ve bitimi arasında açık bir benzerlik vardır. Bu da, her iki surede İlahî vahiy üzerinde durularak Kur'an-ı Kerim'in vasfedilmesidir. Allah Teâlâ, Şûrâ suresinin son ayetlerinde Allah'ın bir insanla karşılıklı konuşmasının olacak bir şey olmadığını, ancak vahiy yoluyla, yahut perde arkasından yahutta bir elçi vasıtasıyla konuştuğunu beyan ettikten sonra, Hazreti Peygamber'e de Kur'an'ı böyle vahyettiğini ve onu bir nur kıldığını, onun da bu Kitap vasıtasıyla insanları dosdoğru yola ilettiğini açıklamıştır. Zuhruf suresinin ilk ayetlerinde ise, Kitap'la ilgili konuya devam edilmiş ve Kitap üzerine yemin edilerek insanların aklıllarını kullanmaları ve iyice anlamaları için onun Arapça bir Kur'an kılındığı zikredilmiştir.

2) Her iki sure arasındaki diğer bir benzerlik de, Allah-u Tela'nın hudutsuz kudretiyle vahdaniyyetini açıklayan ve kafirlerin içinde ebediyyen kalacakları cehennem ateşiyle, müminlere tahsis edilen cenneti ve cennet nimetlerini vasfeden ayetlerinde görülür.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٣﴾ وَإِنَّهُ فِي أُمِّ
الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ حَكِيمٌ ﴿٤﴾ أَفَنَضْرِبُ عَنْكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا أَنْ كُنْتُمْ قَوْمًا مُسْرِفِينَ ﴿٥﴾ وَكَمْ
أَرْسَلْنَا مِنْ نَبِيٍّ فِي الْأَوَّلِينَ ﴿٦﴾ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٧﴾ فَأَهْلَكْنَا أَشَدَّ
مِنْهُمْ بَطْشًا وَمَضَىٰ مَثَلُ الْأَوَّلِينَ ﴿٨﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

[1] Hâ. Mîm.

2-3 Apaçık Kitab'a yemin ederiz ki biz bu Kitab'ı, aklınızı kullanasınız diye Arapça bir Kur'an kıldık.

4 O, yanımızdaki Ummu'l-Kitab (Ana Kitap - Levh-i Mahfuz)'tadır. Çok yücedir ve hikmet doludur.

5 Aşırı giden bir kavim olmanız dolayısıyla sizi Kur'an ile uyarmayı terk mi edeceğiz?

6 Biz, öncekilere nice Peygamberler göndermiştik.

7 Onlara hiçbir Peygamber gelmemişti ki onunla alay etmemiş olsunlar.

8 Bu yüzden, biz de bunlardan daha kuvvetli olanları helak etmiştik. Öncekilerle ilgili pek çok örnek geçmiştir.

Allah Teâlâ, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Şûrâ suresinin son ayetlerinde vahyin özelliklerini açıklarken, bir insanla karşılıklı konuşmasının asla mümkün olmayacağını, bu sebeple Peygamberler'ine, ya ilham yoluyla ya perde arkasından, ya da bir elçi vasıtasıyla hitap ettiğini beyan etmiş, bir nur kılarak insanları dosdoğru yola ilettiği Kur'an-ı Kerim'i de Peygamber'i Hazreti Muhammed (sas.)'e vahiy yolu ile indirdiğini zikretmişti. Zuhruf suresine de yine Kur'an-ı Kerim'i bahis konusu ederek başlamış ve insanları uyarmak, onların da bu Kitab'ı kolayca anlamalarını sağlamak için onu apaçık bir Arapça ile indirdiğini beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1 Hâ. Mîm.

2-3 Apaçık Kitab'a yemin ederiz ki biz bu Kitab'ı, aklınızı kullanasınız diye Arapça bir Kur'an kıldık.

4 O, yanımızdaki Ummu'l-Kitab (Ana Kitap - Levh-i Mahfuz)'tadır. Çok yücedir ve hikmet doludur.

5 Aşırı giden bir kavim olmanız dolayısıyla sizi Kur'an ile uyarmayı terk mi edeceğiz?

6 Biz, öncekilere nice Peygamberler göndermiştik.

7 Onlara hiçbir Peygamber gelmemişti ki onunla alay etmemiş olsunlar.

8 Bu yüzden, biz de bunlardan daha kuvvetli olanları helak etmiştik. Öncekilerle ilgili pek çok örnek geçmiştir.

1 *Hâ. Mîm.* Genellikle sure başlarında ilk ayet olarak yer alan ve Hurûf-ı mukatta'a da denilen bu çeşit birleşik harfler, bu harflerle başlayan her sure başında da açıkladığımız gibi, uyarıcı bir rol oynar ve okuyucunun dikkatini, kendinden sonra genellikle Kur'an-ı Kerim'in bahis konusu edildiği ibarelere çekmeyi hedefler.

2-3 Nitekim bu surede de Allah Teâlâ, Hâ. Mîm.'i takip eden ayetlerinde, Kur'an-ı Kerim'e yemin ederek beyan etmiştir ki insanlara hidayet yollarını ve onların dünyada ve Ahiret'te ihtiyaç duydukları her şeyi açıklayan bu Kitap, halk arasında konuşulan ve manaları herkes tarafından kolayca anlaşılan apaçık bir Arapça ile indirilmiştir.

4 Diğer kitaplarla kıyas edilemeyecek kadar şanı çok yüce olup ilim ve hikmet dolu olan bu Kitap, Allah katında Levh-i Mahfuz'dadır. Kur'an-ı Kerim'in faziletine, yüceliğine ve Allah katındaki mevkiine delalet eden başka bir açıklama da Vâkıa suresinde yer almıştır. Allah Teâlâ, bu surenin 77-80. ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz bu (Kitap), âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiş, temizlenmiş olanlardan başkasının dokunamayacağı, Levh-i Mahfuz'da bulunan çok yüce bir Kur'an'dır."*. Keza Abese suresinin 11-16. ayetleri de bu manayı teyit eder: *"Bir daha bundan sakın; zira Kur'an bir öğüttür. Dinleyen o öğütü alır. Bu öğüt, şerefli ve tertemiz elçiler eliyle yazılmış, şerefi büyük, yüce ve temiz sahifelerdedir."*.

5 Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'in bu yüceliğine ve hiçbir kitapta bulunmayan irşat edici özellikle-

rine rağmen, onu inkar eden müşriklere hitap etmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey müşrikler! Siz, sizi uyarması ve hak olan yola davet etmesi için elçi olarak seçtiğimiz Peygamberimiz Muhammed (sas.)'e ayet ayet ve sure sure indirmeye başladığımız Kur'an-ı Kerim'i inkâr etmekte çok aşırı gittiğinizin farkında değil misiniz? Şimdi siz, onun irşat eden ve doğru yolu gösteren ayetlerinden hoşlanmıyorsunuz diye, onu Peygamberimize indirmekten ve onunla insanları uyarıp doğru yola davet etmekten vaz mı geçelim? Siz doğru yola irşat eden o Kitab'ın ayetlerinden hoşlanmayıp onları inkâr edebilirsiniz; Peygamberimizi de bu ayetlerimizi uydurmakla itham edip yalanlayabilirsiniz. Fakat ne yaparsanız yapın, şunu hiçbir zaman hatırınızdan çıkarmayın ki tuttuğunuz bu yol, sizi asla selamete çıkarmayacak, aksine sizi, içinde ebediyyen kalacağınız cehennem ateşine götürecektir. Keza şunu da unutmayınız ki sizin hoşlanmadığınız ve şiddetle karşı koyduğunuz Kur'an'ın ayetleri tamamlanıncaya kadar Peygamberimize indirilmesi devam edecektir; çünkü siz ona karşı koysanız bile, ona inanan ve onun yolundan giden pek çok insan vardır. Bu itibarla onun Peygamberimize indirilmesi tamamlandığı zaman, bu yüce Kitap, ona uyanların yollarını aydınlatan bir nur olarak onları, Allah katında değeri çok yüce olan mevkilere taşıyacak ve onların, müminler için hazırlanan cennetlere girmelerine vesile olacaktır.

6 -7 Biz, daha önce gelip geçmiş kavimlere de nice Peygamberler göndermiştik de o kavimler de kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlamışlar ve hatta bazılarını da öldürmüşlerdi. Zaten onlara gönderilen hiçbir Peygamber olmamıştır ki kavimleri tarafından yalanlanmamış olsun. Bu itibarla ey Muhammed, sen görevini ifa ederken ve kavmini, geçmiş kavimlerin başlarına gelen kötü akıbetlerden ibret almaları için sana indirilen Kur'an ayetleriyle onları uyarıp Rabbinin hak olan yoluna davet ederken, kavminin seni alaya alıp yalanlaması sebebiyle kendini hiç üzüntüye sokma.

8 Nitekim sana indirilen Kur'an ayetlerinde kavimleri tarafından alaya alınıp yalanlanan nice Peygamberler'in kıssaları anlatılırken, özellikle senin kavminden çok daha güçlü kavimlerin, Peygamberler'ini yalanlamaları sebebiyle üzerlerine indirilen çeşitli musibetlerle nasıl helak edildikleri açık açık zikredilmiştir. Mümin (Ğâfir) suresinin 82. ayetinde de açıkça ifade edildiği gibi, bu gafil müşrikler, *"Hiç yeryüzünde dolaşıp da, kendilerinden daha çok, yeryüzünde bıraktıkları eserler yönünden ve kuvvet yönünden daha üstün olan öncekilerin akibetlerinin nasıl olduğuna bir bakmazlar mı? Kazanmış oldukları (mal mülk gibi) şeyler, kendilerine hiçbir fayda sağlamamıştır."*. İşte küfürleri dolayısıyla helak edilen bu kavimler, halen üzerinde durduğumuz Zuhruf suresinin 56. ayetinde de açıkça zikredildiği gibi, daha sonra gelecek olan kavimlerin ders almaları gereken birer örnek kılınmışlardır.

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ﴿٩﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ
الْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠﴾ وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ
فَأَنْشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا كَذٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١١﴾ وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْفُلْكِ
وَالْأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ ﴿١٢﴾ لِتَسْتَوُوا عَلَى ظُهُورِهِ ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا
سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ﴿١٣﴾ وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ ﴿١٤﴾

9-14 Onlara, "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan, "Onları, daima galip olan ve her şeyi hakkıyla bilen; yeryüzünü size beşik kılan ve belki doğru gidersiniz diye orada yollar yapan; gökten ölçülü miktarda su indiren -ki biz o su ile ölü bir beldeyi canlandırırız. İşte siz de öyle çıkarılacaksınız- mahlukatın bütün sınıflarını yaratan; gemilerden ve hayvanlardan, sırtlarında durabilmeniz, sonra da Rabbinizin nimetini hatırlamanız, üzerinde durduğunuz zaman da, "Bunları emrimize amade kılan Allah'ın şanı yücedir; yoksa bizim takatımız buna yetmezdi. Şüphesiz biz, Rabbimize döneceğiz." demeniz için gemilerden ve hayvanlardan bindiğiniz şeyleri var eden Allah yarattı." diyeceklerdir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Hazreti Peygamber'e indirdiği Kur'an-ı Kerim'den sözederek bu Kitab'ın Allah katında Levh-i Mahfuz'da bulunan şanı çok yüce bir kitap olduğunu ve insanlara hidayet yollarını gösterip onların dünyada ve Ahiret'te ihtiyaç duydukları her şeyi açıkladığını beyan ettikten ve onu inkar ederek Hazreti Peygamber'i de alaya alan Kureyşli müşriklere, onlar inkar ediyorlar diye insanların Kur'an ile uyarılmalarının terk edilemeyeceğini, nitekim daha önce gelip geçmiş kavimlerin de kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanladıklarını ve bu yüzden daha sonra gelen kavimlerin ibret almaları için evvelkilerden pek çoğunun helak edildiklerini açıklayarak Peygamber'ini teselli ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Hazreti Peygamber'i alaya alarak Ku'an-ı Kerim'i inkar eden müşriklerin hallerini açıklamış ve göklerin, yerin ve ikisi arasında olanların yaratıcısının Aziz ve Hakim olan Allah olduğunu itiraf etmelerine rağmen, yine de Allah'ın yanısıra birtakım putları İlah edinerek onlara ibadet eden müşriklerin, sözleriyle fiilleri arasındaki büyük çelişkiyi ortaya çıkarmıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

9-14 Onlara, "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan, "onları, daima galip olan ve her şeyi hakkıyla bilen; yeryüzünü size beşik kılan ve belki doğru gidersiniz diye orada yollar yapan; gökten ölçülü miktarda su indiren -ki biz o su ile ölü bir beldeyi canlandırırız. İşte siz de öyle çıkarılacaksınız- mahlukatın bütün sınıflarını yaratan; gemilerden ve hayvanlardan, sırtlarında durabilmeniz, sonra da Rabbinizin nimetini hatırlamanız, üzerinde durduğunuz zaman da, "Bunları emrimize amade kılan Allah'ın şanı yücedir; yoksa bizim takatimiz buna yetmezdi. Şüphesiz biz, Rabbimize döneceğiz." demeniz için gemilerden ve hayvanlardan bindiğiniz şeyleri var eden Allah yarattı." diyeceklerdir.

9 Allah Teâlâ, müşriklerin çelişkili hallerini gözler önüne sermek için Peygamberine hitapla şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Allah'ın yanında başka İlahlar edinerek onlara ibadet eden kavminin kafirlerine, gökleri ve yeri kimin yarattığını sorsan, onları daima galip olan (Aziz) ve her şeyi bilen (Alim) Allah yarattı, diye cevap vererek bunu açıkça itiraf edeceklerdir. Müşriklerin bu itirafları, hiç şüphesiz Allah Teâlâ'nın hudutsuz yaratma güç veya kudretinin de itirafı manasına gelir ki hudutsuz kudret ile hudutsuz ilme sahip olan böyle bir İlahın hiçbir eşi ve benzeri elbette yoktur. Gerçek böyle olduğu halde müşrikler, Allah'ı bırakarak birtakım putları İlah edinmişler ve onlara ibadet etmişlerdir.

10 İşte gökleri ve yeri yaratan O Aziz ve Alim Allah, yeri, insanların, üzerinde rahatça oturup kalkmaları, diledikleri gibi gezip dolaşmaları ve diledikleri zaman da istirahat edebilmeleri için bir beşik veya bir yatak gibi yapmış, ayrıca yer üzerinde, dağlar ve vadiler arasında geliş gidişlerini kolaylaştıran ve değişik ülkeler arasında gerek ticaret gerekse ziyaret maksadıyla gezip dolaşmalarını sağlayan yollar var etmiştir.

11 Gökyüzünden belirli ölçülerde su indiren ve o su ile ölü olan yeryüzünü canlandırarak ekinle-

re, sebzelere ve çeşitli meyve ağaçlarına hayat veren, insanların ve hayvanların su ihtiyacını da gideren işte O Allah'tır. Bu hudutsuz kudretiyle her şeye hayat veren Allah Teâlâ, ölmüş ve çürüyerek toprağa karışmış olan insanları da kıyamet günü yeniden diriltecek ve kabirlerinden çıkararak hesap için huzurunda toplayacaktır. Allah Teâlâ, bu manadaki Fâtır suresinin 9. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Rüzgarları gönderip de bulutu harekete getiren Allah'tır. Böylece biz onu ölü bir beldeye sevkeder, sonra da arzı ölümünden sonra onunla yeniden diriltiriz. İşte ölülerin dirilmesi de böyledir."*.

12 Alemde var olan her şeyi, yeryüzünün bitirdiği bütün bitkileri, ekinleri, meyveleri, insanları ve hayvanları sınıf sınıf ve çift çift yaratan da Allah Teâlâ'dır. Filhakika insan nerede bulunursa bulunsun, bir şeyin üstünü düşündüğü zaman onun altı da olduğunu bilir. Yer varsa, onun üstünde gök de vardır. Sağın solu, önün arkası, ilkbaharın sonbaharı, yazın kışı ve bunun gibi akla gelen her şeyin bir zıttı veya eşi vardır ki bu bakımdan Allah Teâlâ, bu ayetinde bütün mahlukatı sınıf sınıf veya çift çift yarattığını beyan etmiştir. Keza insanların denizde veya karada üzerlerine binip ülkeler arasında yolculuk edebilmeleri için gemileri ve hayvanları vareden de Allah Teâlâ'dır.

13 Gemi olsun hayvan olsun, insanların yolculuk etmek için üzerlerine bindikleri bu varlıkların sağladığı diğer bir fayda da, Rablerinin kendilerine ihsan ettiği bu sayısız nimetleri hatırlamaları ve "Bunları bizim emrimize amade kılan Allah'ın şanı ne yücedir. (Eğer Allah bunları bize vermemiş olsaydı) biz buna asla güç yetiremezdik." diyerek O'nu zikretmeleri;

14 Sonra da, gemiye veya hayvana binmiş olmanın insanı ölüme daha çok yaklaştırdığını düşünerek öldükten sonra mutlaka Rablerine dönecek olmalarını açık açık ifade etmeleridir. Müslim (*Sahih,* II. 978), Ebû Dâvûd (*Sünen,* II. 32), Tirmizî (*Sünen,* V. 501) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 144)'in Abdullah İbn Ömer'den (ra) naklettiklerine göre, Resulullah (sas.), bir sefere çıkarken, devesine bindiğinde üç defa tekbir getirdikten sonra, Zuhruf suresinden şu ayetleri okurdu: *"...Bunları emrimize amade kılan Allah'ın şanı ne yücedir. (Eğer Allah bunları bize vermemiş olsaydı) biz buna asla güç yetiremezdik. Şüphesiz biz, Rabbimize döneceğiz."*. Bu ayetleri de okuduktan sonra şöyle dua ederdi: "Ey Allahım! bizim bu seferimizde senden iyilik, takva ve senin razı olacağın amellerden isteriz. Ey Allahım! Bu seferimizi bize kolaylaştır; onun uzaklığını bize kısalt. Ey Allahım! Seferde koruyucumuz ve ailemiz hakkında dayanağımız sensin. Ey Allahım! Ben seferin meşakkatlerinden, mal ve aile hakkında üzüntü verici akibetler görmekten ve kötü dönüşten sana sığınırım.". Resulullah (sas.), seferden döndüğü zaman da bu duayı okur ve şunları da ilave ederdi: "Seferden selametle dönenleriz; tövbe edenleriz; ibadette ihlas sahipleriyiz; Rabbimize hamdedenleriz.".

Burada yukarıda zikredilen ayetlerle ilgili olarak şu hususu da belirtmek gerekir ki Allah Teâlâ müşriklere, gökleri ve yeri kimin yarattığı sorulsa, muhakkak ki onları daima galib olan ve her şeyi hakkıyla bilen Allah'ın yarattığını söyleceklerdir, buyurarak onların çelişkili hallerini açıklarken, sekiz İlahî sıfatı zikretmiştir ki bu sıfatlar, ayetlerdeki sıralarına göre şunlardır: 1) Allah Teâlâ'nın Göklerin ve yerin yaratıcısı olması; 2) Aziz (daima galip) olması; 3) Alim (her şeyi hakkıyla bilir) olması; 4) Yeryüzünü insanlar için bir beşik veya yatak gibi yaratması; 5) Yeryüzünde insanlar için yollar açması; 6) Gökten yeryüzüne yağmur indirmesi ve onunla ölümünden sonra toprağa can vermesi; 7) Bütün mahlukatı sınıf sınıf veya çift çift yaratması; 8) İnsanların binek olarak faydalanmaları için gemileri ve hayvanları yaratması. Allah Teâlâ, sahip olduğu bu sıfatları müşriklerin gözleri önüne sermiş ve bu sıfatlarla, onların, eşi ve benzeri bulunmayan bir İlahı terkederek bir sineği bile yaratmaktan aciz olan birtakım putları İlah edinip onlara ibadet etmekle nasıl bir çelişki içine düştüklerini onlara açık açık göstermiştir.

وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًا ۚ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَكَفُورٌ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾ اَمِ اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَّاَصْفٰىكُمْ
بِالْبَنِيْنَ ﴿١٦﴾ وَاِذَا بُشِّرَ اَحَدُهُمْ بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمٰنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهٗ مُسْوَدًّا وَّهُوَ كَظِيْمٌ ﴿١٧﴾ اَوَمَنْ
يُّنَشَّؤُا فِى الْحِلْيَةِ وَهُوَ فِى الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِيْنٍ ﴿١٨﴾ وَجَعَلُوا الْمَلٰٓئِكَةَ الَّذِيْنَ هُمْ عِبٰدُ الرَّحْمٰنِ اِنَاثًا ۚ
اَشَهِدُوْا خَلْقَهُمْ ۚ سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْـَٔلُوْنَ ﴿١٩﴾ وَقَالُوْا لَوْ شَآءَ الرَّحْمٰنُ مَا عَبَدْنٰهُمْ ۚ مَا لَهُمْ بِذٰلِكَ
مِنْ عِلْمٍ ۚ اِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُوْنَ ﴿٢٠﴾ اَمْ اٰتَيْنٰهُمْ كِتٰبًا مِّنْ قَبْلِهٖ فَهُمْ بِهٖ مُسْتَمْسِكُوْنَ ﴿٢١﴾ بَلْ قَالُوْٓا اِنَّا
وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا عَلٰٓى اُمَّةٍ وَّاِنَّا عَلٰٓى اٰثٰرِهِمْ مُّهْتَدُوْنَ ﴿٢٢﴾ وَكَذٰلِكَ مَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِىْ قَرْيَةٍ مِّنْ نَّذِيْرٍ
اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوْهَآ ۙ اِنَّا وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا عَلٰٓى اُمَّةٍ وَّاِنَّا عَلٰٓى اٰثٰرِهِمْ مُّقْتَدُوْنَ ﴿٢٣﴾ قٰلَ اَوَلَوْ جِئْتُكُمْ بِاَهْدٰى
مِمَّا وَجَدْتُّمْ عَلَيْهِ اٰبَآءَكُمْ ۭ قَالُوْٓا اِنَّا بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهٖ كٰفِرُوْنَ ﴿٢٤﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الْمُكَذِّبِيْنَ ﴿٢٥﴾

15 Buna rağmen Allah'a kendi kullarından evladlar isnat etmişlerdir. Zaten insan apaçık bir nankördür.

16 Demek kendi yarattıklarından kızları kendine aldı da oğulları size ayırdı, öyle mi?

17 Fakat içlerinden biri, Rahmân'a isnat ettiği bir kızla müjdelenince, içi kinle dolu olduğu halde yüzü simsiyah kesilir.

18 Yoksa süs içinde yetiştirilen, fakat mücadelede yeterli olmayan kızı mı Allah'a isnat ediyorlar?

19 Rahman'ın kulları olan melekleri de dişi saymışlardır. Onların yaratılışına şahit mi olmuşlardır? Onların bu şehadetleri yazılacak ve sorguya çekileceklerdir.

20 Demişlerdir ki: "Eğer Rahmân dileseydi, putlara ibadet etmezdik.". Bu hususta hiçbir bilgileri yok. Onlar, sadece yalan söylüyorlar.

21 Yoksa daha önceden kendilerine bir kitap verdik de, onlar o kitaba mı tutunuyorlar?

22 Bir de şöyle demişlerdir: "Biz, atalarımızı bir din üzerinde bulduk; şimdi onların izleri üzere gitmekteyiz.".

23 Senden önce de (Ey Muhammed!) biz bir ülkeye herhangi bir uyarıcı gönderdiğimizde, oranın varlıklıları da hemen "Biz, atalarımızı bir din üzerinde bulduk; şimdi biz de onların izine uyuyoruz." derlerdi.

24 Uyarıcı da onlara: "Size, atalarınızı üzerinde bulduğunuz dinden daha doğrusunu getirmiş olsam da mı?" der, onlar da: "Biz, sizinle gönderilen dini tanımıyoruz ki." derlerdi.

25 Bu yüzden biz de onlardan intikam almıştık. Bak, yalanlayanların akibeti nasıl oluyormuş.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, müşriklere, gökleri ve yeri kimin yarattığı sorulacak olsa, onları, daima galip olan ve her şeyi hakkıyla bilen Allah'ın yarattığını söyleyerek O'nun daima galip olan ve her şeyi hakkıyla bilen bir yaratıcı olduğunu açık açık itiraf ettiklerini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, bu itiraflarıyla çelişkili olan birtakım sapık iddialarını açıklamıştır. Müşriklerin bu iddialarına göre, Allah'ın bazı kulları O'nun evlatlarıdır; melekler, dişi varlıklardır ve müşriklere göre onlar da Allah'ın kızlarıdır. Yine onlara göre müşriklerin birtakım putlara ibadet etmeleri, Allah'ın dilemesiyle olmuştur. Eğer Allah bunu dilememiş olsaydı, müşrikler putlara ibadet etmezlerdi. Keza müşriklere göre tabi oldukları din, atalarından görüp öğrendikleri dindir. Atalarını bu din üzerinde bulmuşlar ve onlar da atalarının izinden gitmişlerdir. İşte bu ve benzeri iddialarla müşrikler, Hazreti Peygamber'e karşı çıkmışlar ve ona indirilen Kur'an'ı da yalanlamışlardır. Onların bu küfürleri dolayısıyla Allah Teâlâ da onlardan intikam almış ve onları küfürleri üzerinde helak etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[15] Buna rağmen Allah'a kendi kullarından evlatlar isnat etmişlerdir. Zaten insan apaçık bir nankördür.

[16] Demek kendi yarattıklarından kızları kendine aldı da oğulları size ayırdı, öyle mi?

[17] Fakat içlerinden biri, Rahmân'a isnat ettiği bir kızla müjdelenince, içi kinle dolu olduğu halde yüzü simsiyah kesilir.

[18] Yoksa süs içinde yetiştirilen, fakat mücadelede yeterli olmayan kızı mı Allah'a isnat ediyorlar?

[19] Rahman'ın kulları olan melekleri de dişi saymışlardır. Onların yaratılışına şahit mi olmuşlardır? Onların bu şehadetleri yazılacak ve sorguya çekileceklerdir.

[20] Demişlerdir ki: "Eğer Rahmân dileseydi, putlara ibadet etmezdik.". Bu hususta hiçbir bilgileri yok. Onlar, sadece yalan söylüyorlar.

[21] Yoksa daha önceden kendilerine bir kitap verdik de onlar o kitaba mı tutunuyorlar?

[22] Bir de şöyle demişlerdir: "Biz, atalarımızı bir din üzerinde bulduk; şimdi onların izleri üzere gitmekteyiz.".

[23] Senden önce de, (Ey Muhammed!) biz bir ülkeye herhangi bir uyarıcı gönderdiğimizde, oranın varlıklıları da, hemen "Biz, atalarımızı bir din üzerinde bulduk; şimdi biz de onların izine uyuyoruz." derlerdi.

[24] Uyarıcı da onlara: "Size, atalarınızı üzerinde bulduğunuz dinden daha doğrusunu getirmiş olsam da mı?" der, onlar da: "Biz, sizinle gönderilen dini tanımıyoruz ki." derlerdi.

[25] Bu yüzden biz de onlardan intikam almıştık. Bak, yalanlayanların akibeti nasıl oluyormuş.

15 Müşrikler, gökleri ve yeri yaratanın Allah olduğunu söyleyerek O'nun uluhiyyetini itiraf etmiş olmalarına rağmen, yine de O'nun tarafından yaratılmış birtakım varlıkların O'ndan bir cüz olduğunu ileri sürmüşler ve O'na şirk koşmaktan vazgeçmemişlerdir. Nitekim müşriklere göre melekler dişi varlıklardır ve Allah'ın kızlarıdır. Meleklerin Allah'ın kızları olduklarının kabul edilerek ileri sürülmesi, onların Allah'tan bir cüz veya bir parça olduklarının benimsenmesi manasına gelir ki Hazreti Peygamber de Buhârî (*Sahih*, IV. 219), Müslim (*Sahih*, IV. 1903), Ebû Dâvûd (*Sünen*, I. 478), Tirmizî (*Sünen*, V. 698), İbn Mâce (*Sünen*, I. 616) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, IV. IV. 5,226) tarafından nakledilen bir hadisinde "Fatıma benden bir parçadır; kim ona eziyet ederse, bana eziyet etmiş olur." buyurmuştur. Müşrikler, Allah tarafından yaratılan birtakım varlıkları O'na evlat olarak isnat etmeleri, evladın veya çocukların, çeşitli yönlerden ba-

balarına benzemelerini gerektirir; bu ise, yaratıcı olan Allah'ın, hem yaratıcı hem de İlah olma vasfını ortadan kaldırır ve O da kendi çocuğu gibi yaratılmış bir varlık haline gelir. Bu da Allah'a karşı yapılmış en büyük hayasızlık ve en büyük küfür olur. Bu sebepledir ki Allah Teâlâ, bir taraftan müşriklerin hayret verici hallerini ortaya koyarken, bir taraftan da onların bu iddialarını şiddetle reddetmiş ve şöyle buyurmuştur:

16 Demek Allah, kendi yarattıkları arasından sizin dişi saydıklarınızı kendisine kızları olarak ayırdı da erkekleri size bıraktı öyle mi? Başka bir ifadeyle, kız ve erkek olmak üzere yarattığı iki cinsten en zayıf olanlarını kendisine aldı da erkek evlatları size mi verdi? Bu, sizin gökleri ve yeri yaratan'ın daima galip olan ve her şeyi hakkıyla bilen Allah olduğu hususundaki itirafınıza aykırı olan bir iddia değil midir? Allah Teâlâ'nın müşriklere yönelttiği bu manadaki başka bir reddiyesi, Necm suresinin 21-22. ayetlerinde yer almıştır. Bu ayetlerde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Demek erkek sizin, dişi Allah'ın, öyle mi? O halde bu, haksız bir taksim."*.

17 Allah Teâlâ, müşriklerin Allah'a kız evlat isnat etmek hususundaki iddialarının reddine devam etmiş ve içerisinde hem hayret hem uyarı ve hem de inkar manası bulunan bir ifade ile şöyle buyurmuştur: Bu müşriklerden herhangi biri, Allah'a isnat ettikleri gibi, bir kız çocuğu ile müjdelense ve ona "Müjde; bir kızın oldu." denilse, hoşnutsuzluğundan yüzü kapkara kesilir ve bunu tiksinti ile karşılar; insanların karşısına çıkmaktan utanır ve içi kinle dolu olduğu halde kızını diri diri toprağa gömme yolları aramaya başlar. Şimdi o müşriklere sormak gerekmez mi bu derece sinirlenmenize ve utanç duyup insanlardan gizlenmenize sebep olan bir kız çocuğunu evlat olarak Aziz ve Celil olan Allah'a nasıl isnat ediyorsunuz? Bu ayet-i kerimenin bir benzerini Nahl suresinde de görmek mümkündür. Allah Teâlâ, bu surenin 58 ve 59. ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"İçlerinden birine kız (çocuk) müjdelendiği zaman, öfkesinden yüzü kapkara kesilir. Kendisine verilen müjdenin kötülüğü dolayısıyla kavminden gizlenir. Şimdi onu zillet altında kalarak mı tutsun, yoksa toprağa mı gömsün? Bak ne kötü hükmediyorlar.*

18 Allah Teâlâ, müşriklere yönelttiği inkarını bu ayetinde teyit ederek şöyle buyurmuştur: Yoksa onlar, süs içinde yetiştirilip büyütülen, fakat cidal ve münakaşalarda yeterli olmayıp zayıf kalan kızları mı Allah'a nisbet ediyorlar? Onların küçüklükten itibaren süs içinde büyütülmelerinin, hiç şüphesiz, üzerlerinde bulunan birtakım zayıflıkları veya eksiklikleri tamamlamaktan başka bir hedefi yoktur. Gerçek böyle olduğu halde, erkeklere oranla pek çok yönden zayıf kaldıkları bilinen kız veya kadınların Allah'a nisbet edilmelerinde ve onların Allah'ın çocukları olduklarının ileri sürülmesinde ne derece kötü bir niyet veya düşüncenin bulunduğu da apaçık meydanda değil midir?

19 Müşriklerin, kızları Allah'a nisbet etmeleri yanında diğer büyük bir iftiraları da Rahmân'ın halis kulları olan melekleri dişi saymaları, başka bir ifadeyle, onların dişi olduklarına hükmetmeleridir. Onları dişi saymalarının tabii bir neticesi de, dişi olan meleklerin Allah'ın kızları olarak kabul edilmeleridir. Allah Teâlâ, müşriklerin melekler hakkındaki bu iddialarını da kesin bir ifadeyle reddetmiş ve melekler yaratılırken müşrikler onların başlarında mı idiler ki, dişi olarak yaratıldıklarını görüp öğrenmiş olsunlar? demiştir. Müşrikler elbette meleklerin yaratılışına şahit olmamışlardır ve dolayısıyla onların kız mı yoksa erkek mi oldukları hususunda herhangi bir hüküm verecek durumda değillerdir. Buna rağmen yine de onlar, melekler yaratılırken sanki onların başlarında bulunmuşlar da kız olarak yaratıldıklarına şahit olmuşlar gibi bunu açık açık ileri sürmüşlerdir ki bu da onların yalan ve iftiralarından başka bir şey değildir. Nitekim Allah Teâlâ, Saffât suresinin 150-152. ayetlerinde onların bu yalanlarını açıkça ifade etmiş ve şöyle bu-

yurmuştur: *"Yoksa onların huzurunda mı biz melekleri dişi olarak yarattık? Bilesiniz ki onlar, iftiraları yüzünden Allah doğurdu diyorlar ve elbette yalan söylüyorlar."*. Onların bu yalan şahitlikleri elbette amel defterlerine yazılacak ve kıyamet günü bu yüzden sorguya çekileceklerdir. İşte bu da hiç şüphesiz, herhangi bir delile istinat etmeksizin müşrikler tarafından ortaya atılan büyük bir yalana karşı Allah Teâlâ'dan gelen ve arkasında ağır bir azabın bulunduğunu haber veren şiddetli bir tehdittir.

20 Müşriklerin diğer sapık bir görüşleri de birtakım putları İlah edinip onlara ibadet etmelerini, *"Eğer Rahmân dileseydi, putlara ibadet etmezdik."* diyerek Allah'ın meşiyyetine hamletmeleridir. Onların bu iddiaları da diğerleri gibi yalan ve iftiradan başka bir şey değildir. En'âm suresinin 148. ayetinde de, müşriklerin aynı manadaki sözlerine yer verilmiş ve şöyle denilmiştir: *"Allah'a şirk koşanlar diyeceklerdir ki: "Eğer Allah dileseydi, ne biz şirk koşardık ne de babalarımız; hiçbir şeyi de kendimize haram kılmazdık." Onlardan öncekiler de böyle yalan söylemişlerdi de azabımızı tatmışlardı..."*. Onlar bu çeşit görüşleriyle, Allah'a şirk koşmalarına bizzat Allah'ın rıza gösterdiğini ileri sürmek suretiyle bu davranışlarını kadere bağlamışlar, yahut kadere dayanarak kendilerini masum göstermeye çalışmışlardır. Zira onlara göre, eğer Allah onların putlara ibadet etmelerine rıza göstermemiş olsaydı, onlarla putları arasına bir engel koyar ve onların putlara ibadet etmelerini engellemiş olurdu. Oysa onların şirklerini Allah'ın takdirine hamlederek kaderi bu manada yorumlamaları, cehaletten veya bilgisizlikten başka bir şey değildi. Nitekim Allah Teâlâ, biraz önce zikrettiğimiz En'âm suresinin 148. ayetinin devamında onların bu cehaletlerini de açıklamış ve şöyle buyurmuştur: *"... (Ey Muhammed! Onlara) de ki: "Elinizde (bu iddianızı ispat edecek) herhangi bir ilim, (bir delil) var mı, onu bize hemen çıkarın. (Fakat hayır!) Siz, zandan başka bir şeye uymuyorsunuz ve siz ancak yalan söyleyen kimselersiniz."*.

Bilinen bir gerçektir ki Allah Teâlâ, kullarından hiçbirini Allah'a şirk koşmak hususunda serbest bırakmamış, aksine gönderdiği Peygamberler vasıtasıyla Allah'tan başka İlah olmadığını ve yalnız Allah'a ibadet edilmesi gerektiğini emrederken, Allah'tan başkasının İlah edinilerek onlara ibadet edilmesini de kesinlikle yasaklamıştır. Kur'an-ı Kerim'de bu konularla ilgili olarak pek çok ayet yer almıştır. Allah Teâlâ, Nahl suresinin 36. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Biz her ümmete, yalnız Allah'a ibadet etmeleri ve şeytandan da sakınmaları için bir Peygamber gönderdik. Bu ümmetlerden bir kısmına Allah hidayet etmiş; bir kısmına da sapıklık hak olmuştur. Nitekim yeryüzünde bir dolaşın da, (Peygamberler'i) yalanlayanların akıbetinin ne olduğunu görün."*. Halen üzerinde durduğumuz Zuhruf suresinin 45. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) Senden önce gönderdiğimiz Peygamberlerimizden sor bakalım, Rahmân'dan başka ibadet ettikleri ilahlar yaratmış mıyız."*?

21 Allah Teâlâ, müşriklerin *"Eğer Rahmân dileseydi, putlara ibadet etmezdik."* diyerek Allah'a koştukları şirki kadere bağlamalarının, cehaletlerinden ve yalancılıklarından kaynaklanan bir iddia olduğunu beyan ettikten sonra, bu ayetinde de aynı iddiayı apaçık bir delil ile iptal etmiş ve ellerinde daha önce kendilerine indirilmiş Kur'an gibi ilahi bir kitap mı vardır da bu kitaba dayanarak bu çeşit iddialar ileri sürmektedirler? buyurmuştur. Bu, asla böyle değildir ve ellerinde şirk koşmalarını haklı gösterecek hiçbir delil yoktur. Bu manadaki başka bir reddiye Rum suresinde yer almıştır. Allah Teâlâ, bu surenin 35. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Yoksa onlara, şirk koştukları şeylerle konuşan (ve onları tasdik eden) bir delil mi indirmişiz."*? Bu ayetle ilgili tefsirimizde de ifade ettiğimiz gibi, yoksa onlara, bu putları İlah edinmeleri ve onlara ibadet etmeleri için Allah katından birtakım deliller veya bu delilleri ihtiva eden bir kitap mı indirilmiştir de onlar bu delillere istinaden o putlara ibadet etmektedirler? Yoksa onlara bu yo-

lu telkin ve tavsiye eden bir Peygamber mi gönderilmiştir? Hayır; bunların hiçbirisi olmamıştır. Onlara, şirklerini haklı gösterecek ne bir kitap indirilmiştir ne de bunu telkin ve tavsiye eden bir Peygamber gönderilmiştir.

22 Onların bütün dayanakları, sadece kendi babaları ve atalarıdır. Zira onlardan gelen başka bir iddiada da şu görüş ileri sürülmüştür: *"Biz, atalarımızı bir din üzerinde bulduk; şimdi onların izleri üzere gitmekteyiz."*. Onların bu ifadeleri de açıkça göstermektedir ki Allah'a koştukları şirk hususunda ellerinde hiçbir delil veya dayanakları yoktur. Tuttukları yol, sadece atalarının bir din üzerinde olduklarını zannederek onların izinden gitmek veya onları taklit etmektir. Oysa atalarının da şirk hususunda hiçbir delil veya dayanakları yoktu. Zira küfür söz konusu olunca gelip geçmiş bütün milletlerin tuttukları yol birbirinin aynı idi.

23 Nitekim Allah Teâlâ, Hazreti Muhammed (sas.)'den önce de herhangi bir ülkeye uyarıcı olarak bir Peygamber gönderdiği zaman, o Peygamber, Zâriyât suresinin 50-51. ayetlerinde de açık açık ifade edildiği gibi *"Allah'a sığının. Ben, sizin için O'nun tarafından gönderilen apaçık bir uyarıcıyım. Allah'la beraber bir başkasını İlah kılmayın. Ben, sizin için O'nun tarafından gönderilen apaçık bir uyarıcıyım."* diyerek ümmetini uyarır, fakat ülkenin ileri gelenleri veya varlıklıları ise, o Peygamber'i sihirbazlık veya mecnunlukla itham ederek: Biz, atalarımızı bir din üzerinde bulduk; şimdi biz onların izleri üzerinde gidiyoruz ve onlara uyuyoruz; binaenaleyh kendisinin Peygamber olduğunu iddia eden birtakım sihirbazların veya mecnun kimselerin uyarılarına ihtiyacımız yok, diyerek hemen ona karşı gelirlerdi.

24 O kavme gönderilen Peygamber ise, ben size, peşlerinden gittiğiniz atalarınızın dininden çok daha doğru olan ve sizi gerçekten hidayete ulaştıracağından şüphe edilmeyen başka bir dini getirmiş olsam da, siz yine sizi şirke götüren atalarınızın doğru zannettiğiniz dinini terketmeyecek misiniz? der; kavmi ise, biz, sizin getirdiğiniz dini asla tanımıyoruz ve onu inkar ediyoruz, diyerek Peygamber'i ve uyarılarını reddederler.

25 İşte, o kavimlerin kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlamaları ve Rableri katından getirdikleri hak dini inkar ederek küfür üzerinde direnmeleri yüzünden, Allah Teâlâ da o kavimleri, üzerlerine indirdiği çeşitli azaplarla helak etmiş ve onlardan intikam almıştır. Kur'an-ı Kerim'de Nûh, Ad ve Semud gibi muhtelif kavimlere gönderilen Peygamberler'in kavimleriyle olan kıssaları ve çeşitli azaplarla onların helak edilişleri açık açık anlatılmıştır. Kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlayan ve küfürlerinde direnen bu kavimlerin akıbetleri nasıl oluyormuş, Kur'an-ı Kerim'in çeşitli surelerinden bunu öğrenmek çok kolaydır.

وَإِذْ قَالَ إِبْرٰهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِۦٓ إِنَّنِى بَرَآءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ ﴿٢٦﴾ إِلَّا ٱلَّذِى فَطَرَنِى فَإِنَّهُۥ سَيَهْدِينِ ﴿٢٧﴾ وَجَعَلَهَا
كَلِمَةًۢ بَاقِيَةً فِى عَقِبِهِۦ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾ بَلْ مَتَّعْتُ هٰٓؤُلَآءِ وَءَابَآءَهُمْ حَتّٰى جَآءَهُمُ ٱلْحَقُّ وَرَسُولٌ مُّبِينٌ
﴿٢٩﴾ وَلَمَّا جَآءَهُمُ ٱلْحَقُّ قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ وَإِنَّا بِهِۦ كَٰفِرُونَ ﴿٣٠﴾ وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هٰذَا ٱلْقُرْءَانُ عَلٰى رَجُلٍ
مِّنَ ٱلْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ ﴿٣١﴾ أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ ۚ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُم مَّعِيشَتَهُمْ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا
وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَٰتٍ لِّيَتَّخِذَ بَعْضُهُم بَعْضًا سُخْرِيًّا ۗ وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ
﴿٣٢﴾ وَلَوْلَآ أَن يَكُونَ ٱلنَّاسُ أُمَّةً وَٰحِدَةً لَّجَعَلْنَا لِمَن يَكْفُرُ بِٱلرَّحْمٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِّن فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ

عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ ﴿٣٣﴾ وَلِبُيُوتِهِمْ أَبْوَابًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِئُونَ ﴿٣٤﴾ وَزُخْرُفًا وَإِنْ كُلُّ ذَٰلِكَ لَمَّا مَتَاعُ
الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٥﴾

26-27 Hani İbrahim de babasına ve kavmine şöyle demişti: "Ben, beni yaratan (Allah) hariç, -çünkü beni doğru yola O iletecektir- sizin ibadet ettiğiniz putlardan uzağım.".

28 İbrahim bunu, belki gerçek dine dönerler diye, ardından gelecek olanlar arasında baki kalacak bir söz yapmıştı.

29 Ben de bunları ve atalarını, kendilerine hak ve açıklayıcı bir Peygamber gelinceye kadar nimetlendirmiştim.

30 Kendilerine hak geldiği zaman da, "Bu bir sihirdir; biz onu asla tanımayız." demişlerdir.

31 Ve yine demişlerdir ki: "Bu Kur'an, iki şehirden büyük bir adama indirilemez miydi?"

32 (Ey Muhammed!) Rabbinin rahmetini onlar mı taksim ediyorlar? Biz, dünya hayatında onların geçimlerini kendi aralarında taksim ettik ve biribirlerine iş gördürebilmeleri için bazılarını derece yönünden bazılarından üstün kıldık. Rabbinin rahmeti, onların biriktirdiklerinden daha hayırlıdır.

33-35 Eğer insanlar (kafirlere çok vermemizi yanlış anlayıp küfürde birleşerek) tek bir ümmet olmayacak olsalardı, Rahmân'ı inkar edenlerin evlerinin çatılarını, üzerinde yükseldikleri merdivenleri, evlerinin kapılarını ve üzerlerine yaslandıkları sedirleri gümüşten yapar, her tarafı süslerdik. Bunların hepsi, dünya hayatının geçici metaından başka bir şey değildir. Ahiret ise, Rabbin katında sakınanlara aittir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, müşriklerin inanç, itikat ve ibadetlerinde atalarının izinden gittiklerini, kısacası ataları gibi şirki din olarak benimsediklerini beyan ettikten sonra yukarıdaki ayetlerinde, Arapların en şerefli babalarından sayılan İbrahim el-Halil'in (as), delile dayanmanın delilsiz atalarını taklit etmekten daha doğru ve daha hayırlı olduğuna hükmederek ve kendisi de delile dayanarak atalarının dininden nasıl kendisini akladığını, sonra da Kureyşli müşriklerin akıllarını kullanıp düşünmek yerine, sadece taklide dayanmalarındaki fesadı veya bozuklukları açıklamıştır. Bu bozuklukların birincisi, uzun süre hayatta kalmalarının ve hudutsuz nimetlere sahip olmanın kendilerine verdiği gururla dünyaya daha çok bağlanmaları ve Allah'ın tevhidinden ve şükründen uzak kalarak şehevi arzularına tabi olmaları; ikincisi, kendilerini uyarmak ve Allah'ın hak yoluna davet etmek için gönderilen Hazreti Peygamber'i yalanlamaları ve onu yalancı bir sihirbaz olarak vasfetmeleri, üçüncüsü de halk arasında en şerefli kimsenin malı çok, mertebesi de yüksek olan kimse olduğunu ileri sürüp, böyle kimselerin Peygamber olmaya fakir ve yetim Muhammed'den daha layık olduklarını iddia etmeleridir. Allah Teâlâ, daha sonraki ayetlerinde, kullarına ihsan ettiği rızkı bizzat kendisinin taksim ederek onlardan bir kısmını fakir, bir kısmını zengin, bir kısmını kuvvetli, bir kısmını zayıf, bazılarını ilim sahibi bazılarını cahil kıldığını, dünya hayatıyla ilgili olarak kullar arasındaki bu farklılığın toplum düzeninin sağlanması için en uygun yol olduğunu beyan ederek müşriklerin sapık iddialarını reddetmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

26-27 Hani İbrahim de babasına ve kavmine şöyle demişti: "Ben, beni yaratan (Allah) hariç,

-çünkü beni doğru yola O iletecektir- sizin ibadet ettiğiniz putlardan uzağım.".

[28] İbrahim bunu, belki gerçek dine dönerler diye, ardından gelecek olanlar arasında baki kalacak bir söz yapmıştı.

[29] Ben de bunları ve atalarını, kendilerine hak ve açıklayıcı bir Peygamber gelinceye kadar nimetlendirmiştim.

[30] Kendilerine hak geldiği zaman da, "Bu bir sihirdir; biz onu asla tanımayız." demişlerdir.

[31] Ve yine demişlerdir ki: "Bu Kur'an, iki şehirden büyük bir adama indirilemez miydi"?

[32] (Ey Muhammed!) Rabbinin rahmetini onlar mı taksim ediyorlar? Biz, dünya hayatında onların geçimlerini kendi aralarında taksim ettik ve biribirlerine iş gördürebilmeleri için bazılarını derece yönünden bazılarından üstün kıldık. Rabbinin rahmeti, onların biriktirdiklerinden daha hayırlıdır.

[33-35] Eğer insanlar (kafirlere çok vermemizi yanlış anlayıp küfürde birleşerek) tek bir ümmet olmayacak olsalardı, Rahmân'ı inkar edenlerin evlerinin çatılarını, üzerinde yükseldikleri merdivenleri, evlerinin kapılarını ve üzerlerine yaslandıkları sedirleri gümüşten yapar, her tarafı süslerdik. Bunların hepsi, dünya hayatının geçici metaından başka bir şey değildir. Ahiret ise, Rabbin katında sakınanlara aittir.

26-27 Allah Teâlâ bu ayetlerinde, halili, kendisinden sonra gelen bütün Peygamberler'in atası ve Arapların en şerefli babası sayılan Hazreti İbrahim'den (as) haber vererek buyurmuştur ki: Ey Muhammed! Putları İlah edinerek onlara ibadet etmek hususunda atalarının izinden giden ve onları taklit eden kavmin Kureyş'e şu gerçeği hatırlat ki: İbrahim (as), babası Azer ve kavminin ibadet ettikleri putlardan nefsini uzak tuttuğu zaman, onlara demişti ki: Beni ve bütün insanları yaratan Allah dışında ben, sizin ibadet ettiğiniz bütün putlardan uzağım. Şüphesiz O, beni doğru yola, kendi yoluna irşat edecek ve bu hak yolda beni ebedi kılacaktır.

28 İbrahim (as), kavmine "Beni yaratan Allah müstesna, sizin ibadet ettiğiniz bütün putlardan uzağım." dediği zaman, bu sözle "Allah'tan başka ibadet edilmeye layık bir İlah yoktur.", yahut daha kısa bir ifade ile "Allah'tan başka İlah yoktur." manasına denk düşen bir söz ortaya koymuş oluyordu ki bu söz, onların gerçek dine dönmelerini sağlayabilecek bir söz olduğu gibi, daha sonra gelecek olanlar arasında da devamlı olarak tekrar edilebilecek bir söz idi. Nitekim Hazreti İbrahim bu sözü yerleştirdikten sonra, her ne kadar şirklerine devam etmiş olsalar bile, onun nesli içerisinde Allah'a inanan ve bu sözü tekrarlayanlar yine de eksik olmamıştır.

29 Buna rağmen Hazreti Peygamber gelip de Allah'ın hak olan dinini açıklayıp kendilerini tevhide davet edinceye kadar, gerek Mekkeli müşriklere ve gerekse onların putlara ibadet eden atalarına, yine de Allah'ın izniyle hayat hakkı tanınmış ve dünya nimetlerinden diledikleri gibi faydalanmışlardır.

30 Fakat kendilerine, doğruluğunu kanıtlayıcı apaçık delil ve mucizelerle gelen Peygamber, Rabbinin katından bir hak olarak getirdiği Kitab'ı - ki o Kitap Kur'an-ı Kerim'den başkası değildir - müşriklere tebliğ etmeye başlayınca, o kafirler, Allah'ın Peygamberi'ni sihirbazlıkla itham ederken, Kur'an'ın da bir sihir olduğunu ve onu asla tanımayacaklarını ileri sürmüşlerdir. Allah Teâlâ, müşriklerin Hazreti Peygamber hakkındaki bu sapık iddialarını Sad suresinin 4. ayetinde de zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Müşrikler, kendi içlerinden bir uyarıcının gelmesine şaşırmışlar ve demişlerdi ki: "Bu, yalancı bir sihirbazdır."*

31 Müşrikler, bir taraftan Hazreti Peygamber'in Rabbi katından getirdiği Kur'an-ı Kerim'i sihir olarak tavsif edip onu hiçbir surette tanımayacaklarını ileri sürerken, bir taraftan da, yalancı bir sihirbaz olarak itham ettikleri Hazreti Peygamber'i küçümsemişler ve Kur'an, Muhammed'e değil fakat iki şe-

hirden, yani Mekke veya Taif'ten büyük bir adama indirilmeliydi, demişlerdir. Onlara göre büyüklük, ahlaki bütünlük değil, fakat mal veya servet sahibi olmak ve bu zenginlikle halk arasında mevki ve şöhret kazanmaktı. Oysa Hazreti Muhammed, küçük yaşlarda anasını babasını yitirmiş, malı mülkü olmayan bir yetimdi. Bu haliyle onun Peygamber olmasını ve Kur'an-ı Kerim'in ona indirilmesini hiç hazmedemiyorlardı. Bu sebeple Mekke ve Taif şehirlerinde bulunup zenginlikleriyle şöhret kazanmış bazı kişileri örnek gösteriyorlardı ki genellikle müfessirler bu kişilerin Mekke'den el-Velid İbnu'l-Muğire, Taif'ten de Urve İbn Mes'ud es-Sekafi olduklarını söylemişlerdir.

32 Allah Teâlâ, müşriklerin Hazreti Peygamber hakkındaki bu şüphelerini çeşitli yönlerden cevaplandırarak reddetmiştir:

1) Ey Muhammed! Müşrikler, hadlerini aşarak sadece Allah'a ait olan kudrete yönelmişler ve ona sahip olmaya çalışmışlardır. Rabbinin rahmetini insanlar arasında taksim edecek olan Rabbin midir, yoksa onlar mıdır? Gerçek olan şudur ki bu, tamamıyla Rabbine ait olan bir iştir. O, rahmetini kulları arasında dilediği gibi taksim eder. Nimetlerin taksiminde zerre kadar da olsa onlara verilmiş hiçbir hak yoktur. Bu itibarla ilk insanın yaratılışından bu yana, bütün varlıkların rızıklarını aralarında taksim eden, bazılarını bazılarına muhtaç bırakacak derecede rızıklarını azaltan, bazılarının da rızıklarını artıran, birbirlerine iş yaptırabilmeleri için bazılarını derece ve makam yönünden yücelten Allah'tan başkası değildir. İnsanlar arasında yalnız rızık yönünden değil fakat kuvvet veya zaaf yönünden olduğu gibi, ilim veya cehalet yönünden de farklılıklar vardır ve Allah her insanı diğerinden farklı yaratmıştır. Eğer insanlar, sahip oldukları özellikler yönünden hepsi de eşit olsalardı, bu takdirde kimse kimseye hizmet etmez, hiçbir zengin, fakire iş verip çalıştırmazdı. Bu da dünya nizamının bozulmasına ve alemin harap olmasına yol açardı. İnsanlar, Allah'ın vazettiği nizamı bozmaya veya değiştirmeye kadir olamamışlar, Allah'ın haklarındaki hükmüne boyun eğerek hayatlarını ve mücadelelerini bu nizam içerisinde yürütmeye çalışmışlardır. Dünya nizamıyla ilgili gerçekler böyle olduğuna göre, Peygamberlik konusunda da ilahi hüküm bundan farklı değildir. Her ne kadar müşrikler, malı, makamı ve şöhreti olan kimseleri Peygamberlik görevi için uygun görmüşlerse de, Allah'ın nazarında Peygamber olmaya layık kişi, halk arasında zenginliğiyle şöhret kazanmış makam sahibi kişi değil, fakat malı mülkü olmasa bile, ruh temizliği ve ahlak güzelliğiyle bilinen kişidir ve Allah, kullarından kimin ahlak yönünden daha üstün, daha temiz ve daha güçlü olduğunu bilir ve bunlardan dilediğine Peygamberlik görevi verir.

2) Allah, kullarından dilediğini mal mülk yönünden çok zengin kılmış olsa bile, O'nun salih kulları için Ahiret hayatında hazırladığı rahmet, onların dünyada biriktirdikleri maldan elbette çok daha hayırlıdır. Zira dünya malı ne kadar çok olursa olsun, yine geçicidir ve yok olmaya mahkumdur; oysa Allah'ın rahmeti baki olup daimidir ve dünya malından daha hayırlıdır.

33-35 3) Cahil insanların çoğu, Allah'ın kafirlere verdiği hudutsuz zenginliğin onlara karşı duyduğu büyük sevgiden kaynaklandığına inanarak küfür üzerinde birleşmeyecek olsalardı, Allah, kendisini inkar edenlerin evlerinin tavanlarını, üzerinde yükseldikleri merdivenleri, kapılarını ve üzerine yaslandıkları sedirleri gümüşten yapar, her tarafı çeşit çeşit süslerle tezyin ederdi. Ne var ki bunların hepsi, dünya hayatının geçici metaından veya süsünden başka bir şey değildir. Böyle bir zenginliğe sahip olan insan ise, bu zenginlikten ancak hayatta kaldığı sürece faydalanabilir; elde ettiği bu faydadan ise, Ahiret'e hiçbir şey intikal etmez ve insanın dünyada iken küfürdeki direnişi sebebiyle artırdığı günahlarından hiçbir şey eksiltmez. Oysa Allah katında Ahiret hayatı dünya hayatından daha hayırlıdır ve bu hayat da sadece Allah'tan sakınanlara aittir. Buhârî (*Sahih,* VI. 207, 251), Müslim

(*Sahih,* III. 1637) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* V. 390, 396) tarafından nakledilen bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Altın ve gümüş kaplardan içmeyin; bunlara konulan yemeklerden yemeyin; çünkü bunlar, dünyada kafirler için, Ahiret'te de bizim içindir.". Hazreti Peygamber'in bu hadisinden de açıkça anlaşıldığı gibi, dünyada insanlar için cazip olan ve onların gözlerini kamaştırıp akıllarını başlarından alan altın, gümüş ve benzeri eşyanın Allah katında hiçbir değeri yoktur. Bu sebepledir ki Hazreti Peygamber, Tirmizî (*Sünen,* IV. 560) ve İbn Mâce (*Sünen,* II. 526) tarafından nakledilen başka bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Eğer dünya, Allah katında bir sinek kanadı ağırlığında olsaydı, kafirlere ondan bir damla su bile vermezdi.".

وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمٰنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ ﴿٣٦﴾ وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ
وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٣٧﴾ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَنَا قَالَ يَا لَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ
﴿٣٨﴾ وَلَنْ يَنْفَعَكُمُ الْيَوْمَ إِذْ ظَلَمْتُمْ أَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٩﴾ أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ أَوْ تَهْدِي
الْعُمْيَ وَمَنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٤٠﴾ فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ ﴿٤١﴾ أَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِي
وَعَدْنَاهُمْ فَإِنَّا عَلَيْهِمْ مُقْتَدِرُونَ ﴿٤٢﴾ فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ إِنَّكَ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٤٣﴾
وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ ﴿٤٤﴾ وَسْأَلْ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا أَجَعَلْنَا مِنْ دُونِ
الرَّحْمٰنِ آلِهَةً يُعْبَدُونَ ﴿٤٥﴾

[36] Allah'ın zikrini kim umursamazsa, ona bir şeytanı musallat ederiz de artık o, ondan hiç ayrılmayan bir arkadaş olur.

[37] O şeytanlar, onları doğru yoldan ayırırlar da onlar kendilerinin doğru yolda olduklarını zannederler.

[38] Nihayet bize geldiği zaman, arkadaşı şeytana der ki: "Keşke benimle senin aranda doğu ile batı uzaklığı (kadar bir uzaklık) olsaydı. Ne kötü bir arkadaş!"...

[39] Fakat bu pişmanlığınız, bugün size asla fayda sağlamayacaktır; çünkü zulmettiniz. Artık azapta şeytan kardeşlerinizle müştereksiniz.

[40] (Ey Muhammed!) Şimdi sağıra sen mi duyuracaksın, yahut köre ve apaçık sapıklıkta olan kimseye sen mi hidayet edeceksin?

[41-42] Bu itibarla biz, ya seni alıp götürecek ve sonra da onlardan intikam alacağız; yahutta onlara vaadettiğimizi sana da göstereceğiz. Biz onlara karşı elbette muktediriz.

[43] (Ey Muhammed!) Sana vahyolunana sıkıca tutun. Şüphesiz sen, dosdoğru yoldasın.

[44] O Kur'an, senin için ve kavmin için, muhakkak ki büyük bir şereftir ve ondan sorulacaksınız.

[45] (Ey Muhammed!) Senden önce gönderdiğimiz Peygamberlerimizden sor bakalım, Rahmân'dan başka ibadet ettikleri İlahlar yaratmış mıyız?

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, altın olsun, gümüş veya sair mallar olsun, bunların hepsinin de dünya hayatının daim olmayan metaı olduğunu ve er geç yok olup gideceğini, oysa Allah katında Ahiret hayatının dünya hayatından daha hayırlı olup bu hayatın da sadece Allah'tan sakınanlara ait olduğunu beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, dünyada iken mal ve mevki hırsıyla yanıp tutuşan ve bunları elleri altında toplayanların, Allah'ın zikrinden uzaklaşan ve insanları hak yoldan saptırmaya çalışan şeytanlarla dostluk kuran, Ahiret'te ise, bu şeytanlardan kurtulmaya çalışan kimseler olduklarını, bununla beraber her ikisinin de görecekleri azabın birbirinden farklı olmayacağını açıklamıştır.

Allah Teâlâ, zikrinden uzaklaşanları umursamazlıkla vasfettikten sonra, apaçık bir sapıklık içinde bulunmaları dolayısıyla onları sağırlık ve körlükle de tavsif etmiş ve bu sebeple Hazreti Peygamber'in davetinin onlar üzerinde hiçbir tesir icra etmeyeceğini beyan ile onu teselli etmek için ya dünya hayatında ya da onun vefatından sonra onlardan mutlaka intikam alacağını haber vermiş, sonra onun dosdoğru yolda olduğunu zikrederek ona, kendisine indirilen Kur'an'a sımsıkı tutunmasını, zira o Kitab'ın kendisi için büyük bir şeref olduğunu beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[36] Allah'ın zikrini kim umursamazsa, ona bir şeytanı musallat ederiz de artık o, ondan hiç ayrılmayan bir arkadaş olur.

[37] O şeytanlar, onları doğru yoldan ayırırlar da onlar kendilerinin doğru yolda olduklarını zannederler.

[38] Nihayet bize geldiği zaman, arkadaşı şeytana der ki: "Keşke benimle senin aranda doğu ile batı uzaklığı (kadar bir uzaklık) olsaydı. Ne kötü bir arkadaş."!...

[39] Fakat bu pişmanlığınız, bugün size asla fayda sağlamayacaktır; çünkü zulmettiniz. Artık azapta şeytan kardeşlerinizle müştereksiniz.

[40] (Ey Muhammed!) Şimdi sağıra sen mi duyuracaksın, yahut köre ve apaçık sapıklıkta olan kimseye sen mi hidayet edeceksin?

[41-42] Bu itibarla biz, ya seni alıp götürecek ve sonra da onlardan intikam alacağız; yahutta onlara va'dettiğimizi sana da göstereceğiz. Biz onlara karşı elbette muktediriz.

[43] (Ey Muhammed!) Sana vahyolunana sıkıca tutun. Şüphesiz sen, dosdoğru yoldasın.

[44] O Kur'an, senin için ve kavmin için, muhakkak ki büyük bir şereftir ve ondan sorulacaksınız.

[45] (Ey Muhammed!) Senden önce gönderdiğimiz Peygamberlerimizden sor bakalım, Rahmân'dan başka ibadet ettikleri İlahlar yaratmış mıyız?

36 Kendisini, para, mal, mülk ve makam gibi dünyanın geçici zinetlerine kaptırarak Rabbini unutan ve O'nun zikrinden uzaklaşan, Kur'an'dan yüz çevirip onunla amel etmeyi de terkeden kimseye Allah, bir şeytanı musallat eder de o şeytan, ona, kendisinden hiç ayrılmayan, çeşitli günah yollarında ona kılavuzluk ederek günahlar kazandıran bir dost olur. Ayet-i kerime bu manasıyla, Fussilet suresinin 25. ayetiyle aynı manaya sahiptir. Bu ayetinde de Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Onlara birtakım dostlar musallat etmişizdir de bunlar, onların önlerinde ve arkalarında olan şeyleri onlara süslü göstermişlerdir..."* Hazreti Peygamber de, Müslim (*Sahih*, IV. 2167) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, I. 385, 397, 401, 460) tarafından nakledilen bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "İçinizde tek bir kişi yoktur ki ona, cin (şeytan) lerden biri arkadaş olarak görevlendirilmiş olmasın". Resulullah (sas.)'e: "Sana da mı ya Resulallah?" diye sorulunca, Resulullah (sas.): "Bana da; ancak Allah bana yardım etti de o Müslüman oldu; (yahut onun şerrinden beni korudu).

Onun için o bana hayırdan başka bir şey emretmez." buyurdu.

37 İşte, Allah'ın zikrinden yüz çevirenlere musallat edilen ve onlara dost olan bu şeytanlar, onların kalplerine soktukları birtakım vesveselerle onları Allah'ın hak olan yolundan uzaklaştırarak kendilerine günah kazandıran yollara sevkederler de onlar da bu vesveseler sebebiyle kendilerinin hak yolda olduklarını zannederler.

38 Ne var ki dünyada iken şeytana tabi olan ve onun vesveseleriyle hak yoldan uzaklaşan bu gafiller, ancak kıyamet günü Rablerinin huzuruna çıktıkları zaman dünyadaki gafletlerini ve dost bildikleri şeytanın vesveseleriyle kendilerini hak yoldan uzaklaştırdığını anlayarak ona güvenmiş olmanın büyük pişmanlığını hissederler ve şöyle derler: Keşke dünyada iken seninle benim aramda doğu ile batı arasındaki gibi bir uzaklık olsaydı da senin vesveselerine kanıp Allah'ın hak yolundan sapmamış olsaydım. Meğer sen ne kötü bir arkadaş imişsin.

39 Ancak kafirlerin bu pişmanlığı hiçbir fayda sağlamaz ve bu husus kendilerine de açıkça söylenir ve denir ki: Siz, dünyada iken şeytanın vesveselerine kandınız ve hak yoldan çıkarak kötü yollara düştünüz. Bu davranışlarınızla da nefsinize zulmettiniz. Şimdi, dünyada iken şeytana tabi olup hak yoldan çıkmanızdan dolayı büyük pişmanlık duyuyor ve size önderlik eden şeytanı lanetliyorsunuz. Ne var ki bu pişmanlığınız artık size hiçbir fayda sağlamayacak ve yol arkadaşınız şeytanla birlikte hak ettiğiniz azabı beraberce göreceksiniz. Şunu da bilesiniz ki sizin, yoldaşınız şeytanla birlikte aynı azabı beraberce görmeniz de onun ağırlığını sizin üzerinizden hafifletecek değildir.

40 Allah Teâlâ, müşriklerin küfür üzerindeki direnişlerini söz konusu ederek bu direniş karşısında Peygamberinin hiçbir tesir icra edemeyeceğini ve onların direnişlerini kıramayacağını beyan etmiş ve daha önce umursamazlıkla vasfettiği kafirleri, bu ayetinde körlük ve sağırlıkla tavsif ederek şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Rabbin katından sana ulaşan Kitab'ı ve içindeki Rabbinin emir ve nehiylerini, senin onlara okumana ve tebliğ etmene rağmen hiç işitmeyen bu sağırlara sen mi duyuracaksın; yahut Rabbinin hak yolunu hiç görmeyen bu körlere ve hak yoldan çıkmış olanlara o yolu sen mi göstereceksin?

Allah Teâlâ'nın, Peygamberi'nin müşrikleri hak olan yola veya İslam'ın yoluna davetinin onlar üzerinde hiçbir tesir icra etmeyeceğini açıklaması, hiç şüphesiz Hazreti Peygamber üzerinde menfi bir tesir bırakacak ve onu oldukça büyük üzüntüye sokacaktı. Çünkü onun başlıca görevi, Rabbinin emir ve nehiylerini insanlara tebliğ ederek onları bu emir ve nehiylerden oluşan dine davet etmekti. Bu görevi ifa ettikten sonraki en büyük arzusu da, davetinin müsbet neticesi olarak, insanların davet ettiği dine yöneldiklerini görmekti. Oysa bu ayet-i kerimeyle Rabbinin kendisine yönelttiği hitabından şu husus açıkça anlaşılıyordu ki, onun daveti, kör ve sağır olan kavminin kalplerinde hiçbir tesir icra edemeyecek ve onları içinde bulundukları sapıklıktan çıkarıp hak yola yöneltemeyecekti. Aslında bu ifade, insanları hidayete erdirmenin veya doğru yola yöneltmenin, Peygamberler'e has bir iş olmadığına, onların asıl görevlerinin, Allah'ın dinini insanlara tebliğ etmek, veya onlara duyurmak olduğuna, hidayete erdirmenin ise sadece Allah'ın meşiyyetinde bulunduğuna delalet eden bir manaya sahipti. Bu manada Allah, dilediğine hidayet eder, dilediğini de sapıklıkta bırakır. Peygamber'in görevi ise, sadece tebliğ etmektir. Nitekim Allah Teâlâ, Kasas suresinin 56. ayetinde Peygamberi'ne hitap ederek şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) Sen, sevdiğin kimseye hidayet edemezsin; fakat Allah, dilediğine hidayet eder. O, hidayete layık olanları daha iyi bilir."*.

41-42 Şu var ki bir taraftan kavminin küfür üzerinde direnip Hazreti Peygamber'in tebliği karşısında sağır kesilmesi ve onun davetini hiç umursamaması, bir taraftan da Allah Teâlâ'nın

Peygamberi'ne hitapla sağıra sen mi duyuracaksın, yahut köre ve apaçık sapıklıkta bulunana sen mi hidayet edeceksin? buyurarak kafirlerin kalplerinde müessir olamaması ve onları hidayete erdirememesi yönünden Peygamberi'nin görevini kısıtlaması, tabii olarak onun içinde bir burukluğa veya üzüntüye sebep olmuştu. Bu ise, Hazreti Peygamber'in İslam'a daveti karşısında kavminin kör ve sağır kesilip onu umursamamaları sebebiyle Allah Teâlâ'nın, onlardan mutlaka intikamını alacağını beyan ederek Peygamberi'ni teselli etmesine vesile olmuştur. Allah Teâlâ'nın kafirlerden intikamını alması da, iki şekilde gerçekleşecektir. Birincisine göre, eğer kafirlerin başlarına herhangi bir bela gelmezden önce Hazreti Peygamber vefat edip bu dünyadan ayrılacak olursa, Allah Teâlâ, onların üzerlerine indireceği herhangi bir musibet veya bir bela ile onlardan Peygamber'ine karşı gelmenin intikamını mutlaka alacak ve onları cezalandıracaktır. İkincisine göre de, Hazreti Peygamber henüz hayatta iken Allah Teâlâ kafirlerden küfürlerinin intikamını alacak, böylece Peygamber'i de, Rabbinin onlardan aldığı intikamı kendi gözleriyle görme fırsatını bulmuş olacaktır. Hiç şüphesiz Allah, dilediği her an kafirlerden intikam almaya kadirdir; hiçbir güç O'nu bundan alıkoyamaz.

43 Allah Teâlâ, dilediği anda kafirlerden intikam alarak Peygamberi'ne yardım vaadinde bulunduktan ve onu bu vaad ile teselli ettikten sonra, ona, kendisine inzal olunan Kur'an-ı Kerim'e sıkıca tutunmasını emretmiş, onun dosdoğru bir yolda olduğunu haber vererek Kur'an-ı Kerim'i vasfetmiş ve o Kitab'ın, insanları dünyada en büyük mutluluğa, Ahiret'te de Naim cennetlerine ulaştıracak Allah'ın dosdoğru yoluna ileten bir Kitap olduğunu beyan ederek şöyle buyurmuştur:

44 Hiç şüphe yoktur ki bu Kitap, kavminin dilinde indirilmiş olması dolayısıyla hem senin için hem de başta Kureyş olmak üzere bütün Araplar için bir şeref olduğu kadar, bütün insanlar için de bir ikaz veya bir uyarıdır. Bu da her ferdi, üstlendiği bu şeref ve uyarıdan sorumlu duruma getirecek ve onun, Kur'an'ın her bir ayetinden ne derece faydalandığı veya onunla nasıl amel edip ona icabet ettiği kendisinden mutlaka sorulacaktır. Allah Teâlâ, bu manaya delalet eden bir ayetinde de (Enbiya suresi, 10) şöyle buyurmuştur: *"Size, içinde şan ve şerefinizin bulunduğu bir Kitap indirdik; hiç aklınızı kullanmıyor musunuz?"* Hazreti Peygamber de Buhârî (*Sahih,* IV. 155; VIII. 105) tarafından Muaviye'den nakledilen bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Şüphe yoktur ki bu iş, Kureyş'tedir. Onlar, Allah'ın dinini ayakta tuttukları sürece onlarla münakaşa edenleri Allah yüzüstü süründürür.". Hazreti Peygamber, Buhârî (*Sahih,* IV. 154) ve Müslim (*Sahih,* III. 1451) tarafından nakledilen başka bir hadisinde de "İnsanlar bu işte (hayırda ve şerde) Kureyş'e tabidirler. Müslümanları Müslümanlarına, kafirleri de kafirlerine tabidirler." buyurmuştur. Bu hadislerden de anlaşıldığı gibi, Kur'an-ı Kerim, Hazreti Peygamber için nasıl büyük bir şeref teşkil ediyorsa, onun kavmi olan Kureyş için de aynı şekilde bir şeref teşkil eder. Gerek İslam'dan önceki cahiliyye devrinde gerekse İslam'ın gelişinden sonraki devirlerde Kureyş daima lider bir kavim olarak kalmış, Cahiliyye devrinde diğer Arap kabileleri nasıl Kureyş'e tabi olmuşlarsa, İslam devrinde de Kureyş yegane lider kabile olarak tanınmıştır. Bu bakımdan İslam'dan önce Hazreti İbrahim'in tevhid dini üzerinde olan ve Hanif denilen müminler, Kureyş kabilesinin Haniflerine tabi oldukları gibi, kafirleri de Kureyşli müşriklere tabi olmuşlardır ki bu Hazreti Peygamber'in vefatından sonra hilafetin Kureyş'e ait olduğu hususundaki icmanın da başlıca kaynağını teşkil eder.

45 Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'in gerek Peygamber'i için gerekse onun kavmi için sıkıca tutunulması gereken bir Kitap ve o Kitab'ın, ona tutunanlar için büyük bir şeref olduğunu beyan ettikten sonra, Allah'ın vahdaniyyetine davetin ve şirkten uzaklaşmanın ilk Peygamber'den itiba-

ren bütün Peygamberler'in başlıca görevleri olduğunu açıklamış ve Peygamberi'ne hitap ederek şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Kendilerine Peygamber gönderilen bütün kavimlerin çocuklarına, torunlarına ve alimlerine sor bakalım: Allah, bu kavimlerden herhangi birine, Allah'ı bırakıp da bir puta ibadet etmelerine izin vermiş midir? Hayır; Allah, hiçbir kavme veya hiçbir millete, bir putu İlah edinip ona ibadet etmelerine asla izin vermemiştir. Gönderdiği bütün Peygamberler de, kavimlerini, kendisinden başka İlah olmayan Allah'ın ibadetine davet etmişler, putlara ibadet etmelerini de kesinlikle yasaklamışlardır. Nitekim Allah Teâlâ, Nahl suresinin 36. ayetinde de, bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Biz her ümmete, yalnız Allah'a ibadet etmeleri ve şeytandan da sakınmaları için bir Peygamber gönderdik..."*.

Bu ayet-i kerime şu gerçeği açıkça ortaya koymuş oluyordu ki bütün Peygamberler tevhid inancı üzerinde birleşmişlerdir. Son Peygamber Hazreti Muhammed (sas.) de kendinden önce gönderilen Peygamberler'in kabul ettikleri itikat esaslarına aykırı bir inanç getirmemiş, Kur'an-ı Kerim'le vazettiği İslam'ın, başlangıçtan itibaren Allah katında geçerli olan yegane hak din olduğunu delilleriyle ortaya koymuştur. Zira müşrikler olsun, Yahudiler olsun, Hazreti Peygamber'in tebliğ ettiği dinin, önceki Peygamberler'in tebliğ ettikleri dinden farklı olduğunu iddia ediyorlar ve bu iddia ile insanları Hazreti Peygamber'e tabi olmaktan menetmeye çalışıyorlardı.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَآ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ فَقَالَ اِنِّى رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٦﴾ فَلَمَّا جَآءَهُمْ
بِاٰيَاتِنَآ اِذَا هُمْ مِنْهَا يَضْحَكُونَ ﴿٤٧﴾ وَمَا نُرِيهِمْ مِنْ اٰيَةٍ اِلَّا هِىَ اَكْبَرُ مِنْ اُخْتِهَا ۖ وَاَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ
لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤٨﴾ وَقَالُوا يَآ اَيُّهَ السَّاحِرُ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ اِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾ فَلَمَّا
كَشَفْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ ﴿٥٠﴾ وَنَادٰى فِرْعَوْنُ فِى قَوْمِهٖ قَالَ يَا قَوْمِ اَلَيْسَ لِى مُلْكُ مِصْرَ
وَهٰذِهِ الْاَنْهَارُ تَجْرِى مِنْ تَحْتِى ۚ اَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٥١﴾ اَمْ اَنَا۠ خَيْرٌ مِنْ هٰذَا الَّذِى هُوَ مَهِينٌ ۙ وَلَا يَكَادُ يُبِينُ
﴿٥٢﴾ فَلَوْلَآ اُلْقِىَ عَلَيْهِ اَسْوِرَةٌ مِنْ ذَهَبٍ اَوْ جَآءَ مَعَهُ الْمَلٰٓئِكَةُ مُقْتَرِنِينَ ﴿٥٣﴾ فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَاَطَاعُوهُ ۚ
اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٥٤﴾ فَلَمَّآ اٰسَفُونَا انْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَاَغْرَقْنَاهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٥٥﴾ فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا
وَمَثَلًا لِلْاٰخِرِينَ ﴿٥٦﴾

[46] Musa'yı mucizelerimizle Firavun'a ve ileri gelen adamlarına göndermiştik de onlara demişti ki: "Ben, âlemlerin Rabbinin elçisiyim.".

[47] Musa onlara mucizelerimizi getirdiği zaman, onlara gülüvermişlerdi.

[48] Onlara gösterdiğimiz her mucize, bir evvelkinden daha büyüktü. Belki küfürlerinden dönerler diye de onları zaman zaman azabımızla yakalamıştık.

[49] Nihayet şöyle demişlerdi: "Ey sihirbaz! Sana verdiği söze dayanarak, bizim için Rabbine dua et, biz mutlaka yola geleceğiz.".

[50] Fakat onlardan azabı kaldırdığımız zaman da, sözlerinden dönmüşlerdi.

51 Firavun kavmine seslenmiş ve demişti ki: "Ey kavmim! Mısır'ın ve altımda akan şu ırmakların hakimiyeti bana ait değil mi? Görmüyor musunuz?"

52 "Yoksa ben, hakir olan ve neredeyse hiç konuşamayan şu adamdan daha hayırlı değil miyim?".

53 "(Eğer gerçekten Allah'ın elçisi ise), üzerine altın bilezikler atılamaz yahut onunla birlikte ona yardım edecek melekler gelemez miydi?"

54 Böylece Firavun, kavmini küçümsemiş, onlar da ona itaat etmişlerdi. Zaten onlar fasık kimseler idiler.

55 Onlar bizi bu halleriyle kızdırınca, biz de onlardan intikam almış, onların hepsini suda boğmuştuk.

56 Böylece de onları, sonradan gelecek olan benzerlerine selef ve ibret kılmıştık.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Kureyş müşriklerinin Hazreti Muhammed'in yetim olarak büyümüş fakir bir kimse olduğunu, oysa Mekke ve Taif gibi şehirlerde zenginlikleri ve mevkileri itibariyle Peygamber olmaya layık pek çok kimsenin bulunduğunu ileri sürerek onun Peygamberliğini nasıl inkara kalkıştıklarını beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Musa'nın Firavun ve ileri gelen adamlarına çeşitli mucizelerle gelip onları hak yola davet etmesi üzerine, Firavun'un da Kureyşli kafirler gibi Mısır'da akan bütün ırmakların hakimiyetinin kendisine ait olduğunu, sahip olduğu zenginliğin ve hükümranlığın hiç kimsede bulunmadığını ve dolayısıyla Musa'nın sadece fakir bir sihirbaz olduğunu ileri sürerek onu nasıl inkâra kalkıştığını açıklamıştır.

Keza Allah Teâlâ önceki ayetlerinde, Peygamberi'ne, kendilerine Peygamber gönderilen bütün kavimlerin çocuklarına, torunlarına ve alimlerine, Allah'ın, bu kavimlerden herhangi birine, putlara ibadet etmeleri için izin verip vermediğini sormasını emrettiğini zikretmiş, yukarıdaki ayetlerinde de, Musa'yı örnek göstererek, onun da diğer Peygamberler gibi kavmine tevhid inancıyla geldiğini açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

46 Musa'yı mucizelerimizle Firavun'a ve ileri gelen adamlarına göndermiştik de onlara demişti ki: "Ben, âlemlerin Rabbinin elçisiyim.".

47 Musa onlara mucizelerimizi getirdiği zaman, onlara gülüvermişlerdi.

48 Onlara gösterdiğimiz her mucize, bir evvelkinden daha büyüktü. Belki küfürlerinden dönerler diye de onları zaman zaman azabımızla yakalamıştık.

49 Nihayet şöyle demişlerdi: "Ey sihirbaz! Sana verdiği söze dayanarak, bizim için Rabbine dua et, biz mutlaka yola geleceğiz.".

50 Fakat onlardan azabı kaldırdığımız zaman da sözlerinden dönmüşlerdi.

51 Firavun kavmine seslenmiş ve demişti ki: "Ey kavmim! Mısır'ın ve altımda akan şu ırmakların hakimiyeti bana ait değil mi? Görmüyor musunuz?"

52 "Yoksa ben, hakir olan ve neredeyse hiç konuşamayan şu adamdan daha hayırlı değil miyim?"

53 "(Eğer gerçekten Allah'ın elçisi ise), üzerine altın bilezikler atılamaz, yahut onunla birlikte ona yardım edecek melekler gelemez miydi?"

54 Böylece Firavun, kavmini küçümsemiş, onlar da ona itaat etmişlerdi. Zaten onlar fasık kimseler idiler.

55 Onlar bizi bu halleriyle kızdırınca, biz de on-

lardan intikam almış, onların hepsini suda boğmuştuk.

[56] Böylece de onları, sonradan gelecek olan benzerlerine selef ve ibret kılmıştık.

46 Allah Teâlâ, muhtelif kavimlere, Allah'tan başka İlah edindikleri ve ibadet ettikleri putları terketmeleri ve yalnız Allah'ı ilah kabul edip O'na ibadet etmeleri için Peygamberler göndermişti. Musa'yı da (as) çeşitli mucizelerle Firavun'a, Firavun'un ileri gelen adamlarına, Mısır halkına ve Mısır'da yaşayan İsrailoğullarına göndermiş, Musa da onları, yalnız Allah'ın ibadetine davet ederek, Allah'tan başka ibadet ettikleri şeylere ibadet etmekten men etmişti. Allah Teâlâ, Musa'nın gerçekten Allah tarafından gönderilmiş bir Peygamber olduğuna delalet etmesi ve Firavun ile adamlarının ondan kuşku duymamaları için Musa'ya çeşitli mucizeler de vermişti. Bu mucizeler, İsra suresinin 101. ayetinde de ifade edildiği gibi apaçık dokuz mucizeden ibaretti. Musa'nın asasını yere atması üzerine asanın yılan haline gelip sihirbazların uydurdukları her şeyi yutuvermesi, elini cebinden çıkarır çıkarmaz elinin bembeyaz oluvermesi, kavmini Mısır'dan çıkarırken asasını denize vurması üzerine deniz sularının ikiye ayrılıp geçişlerini kolaylaştırması; fakat Firavun ve askerleri geçerken ikiye ayrılan suların birleşmesiyle Firavun ve askerlerinin suda boğulmaları ve bunlara benzer diğer mucizeler, Kur'an-ı Kerim'in çeşitli surelerinde zikredilmiştir. İşte Musa (as), bu mucizelerle Firavun ve adamlarının önüne çıkmış ve onlara bu mucizelerden bazısını göstererek ben, alemlerin Rabbi olan Allah'ın elçisiyim; sizi, yalnız O'nun ibadetine davet ediyorum; çünkü ibadet edilmeye layık O'ndan başka ilah yoktur, diyerek onları tevhide davet etmişti.

47 Ne var ki Musa (as), bu mucizelerle Firavun ve adamlarının karşısına çıkınca, onlar Musa'ya tabi olmak yerine, Şuarâ suresinin 34. ayetinde de ifade edildiği gibi, *"Bu, muhakkak çok bilgili bir sihirbazdır. Sihirleriyle sizi ülkenizden sürüp çıkarmak istiyor."* diyerek onu ve ortaya koyduğu mucizeleri alaya alıp gülmüşlerdi.

48 Aslında Musa'nın Peygamberliğini ve bu görevdeki doğruluğunu kanıtlamak üzere Firavun ve adamlarına gösterdiği mucizelerin her biri, tevhide davet ve delil olma yönünden bir evvelkinden daha büyük ve daha kuvvetli idi. Buna rağmen Firavun ve adamları sapıklıklarında ve azgınlıklarında direnmekten vazgeçmemişler, bu yüzden de Allah, onları çeşitli musibetlerle cezalandırmıştır. A'raf suresinin 132-133. ayetlerinde de açıklandığı üzere, Firavun ve adamlarının, Musa'nın (as) getirdiği mucizeleri alaya almaları ve ona: *"Bizi büyülemek için her ne mucizeyi bize getirirsen getir, biz, yine de sana iman edecek değiliz."* demeleri üzerinedir ki Allah Teâlâ, hak ettikleri azabı, çeşitli mucizeler olarak üzerlerine indirdiğini beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Bunun üzerine biz de ayrı ayrı mucizeler olmak üzere, onlara, tufan, çekirge, kımıl, kurbağa ve kan göndermiştik. Ne var ki onlar, yine büyüklük taslamışlardı. Zaten günahkar bir kavim idiler."*.

49 Ancak birbiri arkasına mucize olarak gelen bu musibetler, Firavun ve adamlarını bir hayli tedirgin edip korkutmuş ve ona: Ey sihirbaz! Eğer sana iman eder ve doğru yola girersek, Rabbinin üzerimizden azabı kaldıracağına dair sana olan vaadini gözönünde bulundurarak Rabbine dua et de bizi bu azaptan kurtarsın; biz, mutlaka doğru yola geleceğiz, demişlerdi. Allah Teâlâ, Â'râf suresinin bu manadaki 134. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"(Firavun ve adamlarının) üzerine azap çökünce, Musa'ya şöyle demişlerdi: "Ey Musa! Rabbine, sende olan risaletine hürmeten bizim için dua et; eğer azabı bizim üzerimizden kaldırırsan, sana mutlaka iman edeceğiz ve İsrailoğullarını mutlaka seninle göndereceğiz."*.

Dikkat edilecek olursa, üzerinde durduğumuz ayet-i kerimede, Firavun ve adamları, azabın kaldırılması için Musa'dan (as) Rabbine dua etmesini isterken ona *"Ey sihirbaz!"* diye hitap etmişler-

dir. Müfessirlerin de ittifakla açıkladıklarına göre, onların bu hitabında herhangi bir hakaret veya küçük görme söz konusu değildi. Aksine onu bu hitapla yüceltiyorlardı. Çünkü Musa'nın (as) yaşadığı devirde Mısır, sihirbazlığın büyük bir ilim dalı olarak kabul edildiği bir ülke idi. Bu hitabın hakaret olarak kabul edilmemesini gerektiren diğer bir husus da, zaman zaman üzerlerine indirilen azap ile başları zaten dertte olan Firavun ve adamlarının, Musa'ya hakaret ederek dertlerini daha da büyültmek istemeyecekleri gerçeği idi. Bu dertten kurtulmanın başlıca yolu ise, Musa'ya hoş görünmek ve kurtuluş için, onun Rabbine dua etmesini sağlamaktı.

50 Ne var ki Firavun ve adamları, sözlerinde samimi olan ve doğruyu söyleyen kimseler değillerdi. Nitekim üzerlerinden azap kaldırılınca, verdikleri sözden hemen dönmüşler ve Musa'ya karşı olan davranışlarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Allah Teâlâ, Â'râf suresinin 135. ayetinde de, üzerlerinden azap kaldırıldığı takdirde, Musa'ya iman edeceklerine ve İsrailoğullarını onunla birlikte göndereceklerine söz veren Firavun ve adamlarının verdikleri bu sözden döndüklerini haber vermiş ve şöyle buyurmuştur: *"Ne var ki biz onlardan, dolduracakları bir süreye kadar azabı kaldırınca, onlar, yine verdikleri sözden dönmeye başlamışlardır."*.

51 Filhakika üzerlerinden azabın kaldırılması üzerine, Firavun'un Musa'ya ilk tepkisi, küfrünü ve düşmanlığını hemen ortaya koymak olmuş ve bilhassa kavminin Musa'ya yakınlık göstermesinden korkarak onları bir meydanda toplayıp Mısır'ın sahibi ve hakimi olmakla iftihar ederek şöyle demiştir: Ey kavmim! Mısır'ın yüce hükümdarı ben değil miyim? Mısır'ın ve altımızda akan şu ırmakların hakimiyeti bana ait değil mi? Aranızda bana karşı çıkacak veya benim hükümdarlığımı benimle paylaşmaya kalkışacak herhangi bir kimse var mı?

52 Ben, bu hudutsuz kudretim ve zenginliğimle, konuşmaktan aciz olan, hiçbir malı mülkü bulunmayan ve etrafına sadece fakirleri ve acizleri toplayan Musa'dan daha hayırlı değil miyim?

Bilindiği gibi Musa, bebekliğinden itibaren Firavun'un ailesi yanında kalmış ve uzun seneler onlar tarafından bakılıp büyütülmüş, daha sonraları da cereyan eden bazı hadiseler yüzünden bu ailenin yanından kaçıp uzaklaşmıştı. Bu sebeple Firavun, Musa'yı yakından tanıyor ve dilinde bir rekaket veya tutukluk bulunduğunu da biliyordu. Halkına hitap ederken, onu konuşmaktan aciz bir kimse olarak tavsif etmesinin sebebi de bu idi. Fakat bilmediği bir şey vardı. O da, Rabbi tarafından Musa'ya Peygamberlik görevi verildiği zaman, dilindeki bu rekaketin kaldırılması idi. Bu husus, Tâ-hâ suresinin 24-36. ayetlerinde de açık bir şekilde anlatılmıştır. Bu ayetlerinde Allah Teâlâ Musa'ya hitap ederek şöyle buyurmuştur: *"Firavun'a git; çünkü o azdı."*. *"Musa da şöyle demişti: "Rabbim! Göğsümü aç; bana işimi kolaylaştır. Dilimden şu düğümü çöz. Sözümü anlasınlar. Ailemden bana bir vezir çıkar; kardeşim Harun'u. Beni onunla kuvvetlendir; işimde onu bana ortak kıl. Seni daha çok tesbih edelim ve daha çok analım. Şüphesiz sen bizi görmektesin."*. *Rabbi de şöyle buyurmuştu: "İstediklerin sana verildi, ey Musa!"*.

53 Firavun, halkına hitap etmeye devam etmiş ve kendisinin Musa'dan daha üstün ve daha kuvvetli olduğunu ispat edebilmek için, Peygamberlikle zenginliğin birbirinden ayrılmayan iki özellik olduğunu, oysa Musa'da, Peygamber olduğunu ileri sürmesine rağmen zenginlikten hiçbir eser bulunmadığını ileri sürerek şöyle demiştir: Musa, kendisinin Allah tarafından gönderilmiş bir elçi olduğunu iddia ediyor. Eğer iddia ettiği gibi kendisi gerçekten Allah'ın elçisi ise, üzerine altın bilezikler atılmalı, yahut kendisine hazineler verilmeli, yahutta kendisiyle birlikte işlerinde kendisine yardımcı olacak ve onun Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik edecek melekler gelmeli değil miydi?

54 İşte Firavun, bu çeşit sözlerle halkının zihnini iyice karıştırmış ve hiç kimsenin ona uyma-

masını ve Allah'ın elçisi olduğu hususundaki iddialarına kanmamasını telkin etmiştir. Halk da onun bu telkinleri karşısında ona inanıp kanmış ve Musa'dan tam anlamıyla yüz çevirmiştir. Zaten o devirlerde Mısır halkı, tam anlamıyla fasık insanlardan oluşan bir kavimdi.

55 Mısır halkının Firavun'un sözlerine kanarak Musa'dan yüz çevirmesi ve Firavun'u eskiden olduğu gibi Rab olarak tanımaya devam etmesi, Allah'ın gazabını üzerlerine çekmeye sebep olmuş, Allah da onlardan, küfürlerinin bir neticesi olarak intikamını almıştır. Bilindiği gibi Musa, Mısır'da yaşayan İsrailoğullarını Mısır'dan çıkarmak için gece vakti gizlice yola çıkmış, bunu haber alan Firavun da, ordusuyla birlikte onun peşine takılmıştır. Musa ve kavmi, deniz kenarına geldikleri bir sırada, büyük bir mucize olarak deniz yarılmış ve kavim, açılan yoldan karşı tarafa geçmiştir. Bu sırada peşlerinden gelen Firavun ve adamları da onları yakalamak için deniz yolunu takip etmişler, ancak açılan yarığın kapanması ve yolun ortadan kalkması neticesinde Firavun ve ordusu denizde boğularak helak olmuş, Allah Teâlâ da, liderleri Firavun başlarında olduğu halde fasık ve kafir kavimden intikamını almıştır.

56 Böylece denizde boğularak helak olan Firavun ve kavmi, daha sonra gelecek olan kafir kavimler için bir selef olduğu gibi, küfürleri sebebiyle daha sonrakilerin ibret alacakları bir örnek olmuştur. Zira geçmiş kavimlerin akıbetlerini görüp de akıllarını kullanarak onlardan ibret almasını bilenler, onları bu kötü akıbete düşüren davranışlardan uzak kalmaya ve aynı kötülükleri işlememeye gayret sarfederler. Çünkü şunu çok iyi bilirler ki eğer kendileri de o kavimlerin yolundan gidecek olurlarsa, aynı akibete düşmekten kendilerini kurtaramazlar.

وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ ﴿٥٧﴾ وَقَالُوا ءَأَٰلِهَتُنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ ۚ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا
جَدَلًۢا ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ ﴿٥٨﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَٰهُ مَثَلًا لِّبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿٥٩﴾ وَلَوْ
نَشَآءُ لَجَعَلْنَا مِنكُم مَّلَٰٓئِكَةً فِى ٱلْأَرْضِ يَخْلُفُونَ ﴿٦٠﴾ وَإِنَّهُۥ لَعِلْمٌ لِّلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَٱتَّبِعُونِ ۚ هَٰذَا
صِرَٰطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَا يَصُدَّنَّكُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ ۖ إِنَّهُۥ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٦٢﴾ وَلَمَّا جَآءَ عِيسَىٰ بِٱلْبَيِّنَٰتِ
قَالَ قَدْ جِئْتُكُم بِٱلْحِكْمَةِ وَلِأُبَيِّنَ لَكُم بَعْضَ ٱلَّذِى تَخْتَلِفُونَ فِيهِ ۖ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿٦٣﴾ إِنَّ ٱللَّهَ
هُوَ رَبِّى وَرَبُّكُمْ فَٱعْبُدُوهُ ۚ هَٰذَا صِرَٰطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٦٤﴾ فَٱخْتَلَفَ ٱلْأَحْزَابُ مِنۢ بَيْنِهِمْ ۖ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ ظَلَمُوا۟
مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ أَلِيمٍ ﴿٦٥﴾ هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا ٱلسَّاعَةَ أَن تَأْتِيَهُم بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٦﴾

57-58 (Ey Muhammed!) Meryem'in oğlu misal olarak zikredilince, kavmin gürültü çıkarmaya başlamış ve demişlerdir ki: "Bizim İlahlarımız mı daha hayırlı, yoksa o mu?" Sana böyle demeleri, sadece münakaşa açmak içindir. Zaten onlar kavgacı kimselerdir.

59 Oysa Meryem'in oğlu, kendisine nimet verdiğimiz ve İsrailoğullarına örnek kıldığımız bir kuldan başkası değildir.

60 Eğer dileseydik, yeryüzünde melekleri size halef kılardık.

[61] Şüphe yoktur ki o, kıyamet vaktinin bir alametidir. Bu itibarla sakın ondan şüphe etmeyin. Bana uyun. Bu, dosdoğru bir yoldur.

[62] Şeytan sakın sizi doğru yoldan alıkoymasın. O, sizin için apaçık bir düşmandır.

[63] İsa, apaçık delillerle gelince kavmine demişti ki: "Size hikmetle ve üzerinde ihtilafa düştüğünüz bazı şeyleri açıklamak için geldim. Bu itibarla Allah'tan korkun ve bana itaat edin.".

[64] "Şüphe yoktur ki Allah, benim de Rabbimdir; sizin de Rabbinizdir. Bu sebeple O'na ibadet edin. İşte bu, dosdoğru yoldur.".

[65] Buna rağmen hizipler aralarında ihtilafa düşmüşlerdi. O acı günün azabını çekecek olan zalimlerin vay haline!

[66] Onlar, farkında olmadıkları bir sırada kıyamet vaktinin birdenbire kendilerine gelip çatmasını mı bekliyorlar?

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Musa'nın Firavun ve ileri gelen adamlarına çeşitli mucizelerle gelip onları hak yola davet etmesi üzerine, Firavun'un da Kureyşli kafirler gibi sahip olduğu zenginliğin ve hükümranlığın hiç kimsede bulunmadığını ve dolayısıyla Musa'nın sadece fakir bir sihirbaz olduğunu ileri sürerek onu nasıl inkâra kalkıştığını açıkladıktan ve gelip geçmiş kavimlerden hiçbirine, putlara ibadet etmeleri için Allah'ın izin vermediğini, keza Musa'nın da diğer Peygamberler gibi kavmine tevhid inancıyla geldiğini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Meryem oğlu İsa (as) ile ilgili Kureyşli kafirler arasında cereyan eden bir gülüşmeyi veya gürültüyü bahis konusu ederek İsa'nın da diğer Peygamberler gibi tevhid inancına bağlı bir kimse olduğunu ve İsrailoğullarına örnek bir kul olarak gönderildiğini zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[57-58] (Ey Muhammed!) Meryem'in oğlu misal olarak zikredilince, kavmin gürültü çıkarmaya başlamış ve demişlerdir ki: "Bizim ilahlarımız mı daha hayırlı, yoksa o mu?" Sana böyle demeleri, sadece münakaşa açmak içindir. Zaten onlar kavgacı kimselerdir.

[59] Oysa Meryem'in oğlu, kendisine nimet verdiğimiz ve İsrail oğullarına örnek kıldığımız bir kuldan başkası değildir.

[60] Eğer dileseydik, yeryüzünde melekleri size halef kılardık.

[61] Şüphe yoktur ki o, kıyamet vaktinin bir alametidir. Bu itibarla sakın ondan şüphe etmeyin. Bana uyun. Bu, dosdoğru bir yoldur.

[62] Şeytan sakın sizi doğru yoldan alıkoymasın. O, sizin için apaçık bir düşmandır.

[63] İsa, apaçık delillerle gelince kavmine demişti ki: "Size hikmetle ve üzerinde ihtilafa düştüğünüz bazı şeyleri açıklamak için geldim. Bu itibarla Allah'tan korkun ve bana itaat edin.".

[64] "Şüphe yoktur ki Allah, benim de Rabbimdir; sizin de Rabbinizdir. Bu sebeple O'na ibadet edin. İşte bu, dosdoğru yoldur.".

[65] Buna rağmen hizipler aralarında ihtilafa düşmüşlerdi. O acı günün azabını çekecek olan zalimlerin vay haline!

[66] Onlar, farkında olmadıkları bir sırada kıyamet vaktinin birdenbire kendilerine gelip çatmasını mı bekliyorlar?

57-58 Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, I. 318)'in İbn Abbas'tan naklettiğine göre, Resulullah (sas.), bir gün Kureyş'e şöyle demişti: "Ey Kureyşliler! Şunu bilesiniz ki Allah'tan başka ibadet olunan hiçbir varlık yoktur ki onda hayır bulunsun.". Oysa Kureyş, Hıristiyanların Meryem oğlu İsa'ya ibadet ettiklerini ve Muhammed hakkında

ne dediklerini biliyordu. Resulullah (sas.)'in bu sözü üzerine ona şöyle dediler: "Ey Muhammed! Sen, İsa'nın bir Peygamber ve Allah'ın salih kullarından bir kul olduğunu iddia etmiyor musun? Oysa Allah dışında ona da ibadet ediliyor.". İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ *"Meryem'in oğlu misal olarak zikredilince, kavmin gürültü çıkarmaya başladı..."* ayetini indirmiştir.

Müfessirlerin İbn İshak'tan naklettiklerine göre, (Bu haber için bkz. İbn Hişam, *es-Sire*, I-II, 359) Rasulullah (sas.) bir gün mescitte el-Velîd İbnu'l-Muğîre ile oturuyordu. Bu sırada yanlarına en-Nadr İbnu'l-Hâris geldi. Mescidde pek çok da Kureyşli bulunuyordu. Konuşma sırasında Resulullah (sas.)'in bazı sözlerine en-Nadr İbnu'l-Hâris karşı çıkmış, Hazreti Peygamber de onu susturmuş ve orada bulunanlara Enbiya suresinin *"(Ey kafirler!) Siz ve Allah'ı bırakıp da ibadet ettikleriniz cehennem odunusunuz. Siz oraya mutlaka gireceksiniz."* mealindeki 98. ayetini okumuş, sonra da oradan ayrılmıştı. Bu sırada Abdullah İbnu'z-Ziba'râ gelmiş ve el-Velîd İbnu'l-Muğîre de ona, orada geçen konuşmaları ve Hazreti Peygamber'in sözlerini naklederek Muhammed, bizim ve ibadet ettiğimiz İlahların cehennem odunu olduğumuzu ileri sürüyor, demiş, sonra da en-Nadr İbnu'l-Hâris'in ona karşı koyamadığını söylemiştir. El-Velîd İbnu'l-Muğîre'nin bu sözleri üzerine İbnu'z-Ziba'râ şöyle demiştir: Allah'a yemin ederim ki eğer Muhammed ile karşılaşırsam ona mutla karşı çıkar ve onu yenerim. Muhammed'e sorun bakalım: Allah'tan başka ibadet olunan her İlah, ona ibadet edenlerle birlikte cehennemde midir? Biz meleklere ibadet ediyoruz; Hıristiyanlar Meryem oğlu İsa'ya ibadet ediyorlar; Yahudîler Üzeyr'e ibadet ediyorlar. Şimdi bunların hepsi de cehennemlik midir? El-Velîd İbnu'l-Muğîre ve orada bulunanlar, İbnu'z-Ziba'râ'nın bu sözlerini gülerek büyük bir memnuniyetle karşılamışlar ve onun Muhammed'e üstün gelebileceğine inanmışlardır. Daha sonra bu konuşmalar Resulullah (sas.)'e nakledilince Resulullah (sas.): Allah'tan başka ibadet olunmayı isteyen her şeyin, ona ibadet edenle beraber olduğunu ifade ederek onların, sadece şeytana ve şeytana ibadet edilmesini emredenlere ibadet ettiklerini söylemiştir. İşte bu sırada Allah Teâlâ, Enbiya suresinin *"Kendileri hakkında bizden güzel söz yazılmış olanlar, cehennemden uzak tutulacak olanlardır. Onlar, cehennemin uğultusunu bile işitmezler. Canlarının istediği şey içinde ebedidirler."* mealindeki 101-102. ayetlerini indirmiştir. Buna göre, Gerek İsa gerekse Üzeyr ile birlikte Allah'a itaat ederek bu dünyadan göçüp giden ruhban sınıfı ve diğer din adamları, Allah'ın haklarında güzel söz söylediği kimselerdir. Meleklere ibadet ettiklerini söyleyenler ile, meleklerin Allah'ın kızları olduklarını ileri sürenler hakkında ise, Allah Teâlâ, Enbiya suresinin *"Müşrikler "Rahman bir çocuk edindi." demektedirler. Haşa. Onlar, ikram edilmiş kullardır. Sözleriyle O'nun önüne geçmezler ve yalnız O'nun emriyle amel ederler."* mealindeki 26-27. ayetlerini, sonra da, İbnu'z-Ziba'râ'nın, Hıristiyanların da Meryem oğlu İsa'ya ibadet ettiklerini söylemesi üzerine onun ileri sürdüğü bu delillerle Muhammed'e üstün geldiğine inanarak gülüşen ve büyük gürültü çıkaranlar hakkında *"(Ey Muhammed!) Meryem'in oğlu misal olarak zikredilince, kavmin gürültü çıkarmaya başlamış ve demişlerdir ki: "Bizim İlahlarımız mı daha hayırlı, yoksa o mu"? Sana böyle demeleri, sadece münakaşa açmak içindir. Zaten onlar kavgacı kimselerdir. Oysa Meryem'in oğlu, kendisine nimet verdiğimiz ve İsrailoğullarına örnek kıldığımız bir kuldan başkası değildir."* mealindeki ayetleri indirmiştir.

Müşrikler, *"Bizim İlahlarımız mı daha hayırlı, yoksa o mu?"* derken, kendi İlahlarıyla, Allah'tan başka ibadet ettikleri melekleri ve diğer putları kasdetmişlerdir. "Yoksa o mu?" sözüyle kasdettikleri kimse ise, bazı müfessirlere göre Muhammed (sas.), diğer bazı müfessirlere göre de İsa'dır (as). Buna göre Kureyş müşrikleri bu sözleriyle, bir görüşe göre "Bizim İlahlarımız mı daha hayırlı, yoksa Muhammed mi?", diğer görüşe göre de "Bizim İlahlarımız mı daha hayırlı, yoksa İsa mı?" demek istemişlerdir. Hıristiyanların İsa'yı (as)

Allah'ın oğlu ve hatta Mâide suresinin 17. ayetinde de ifade edildiği gibi, *"Meryem'in oğlu Mesih, Allah'ın ta kendisidir..."* demeleri, Kureyşli kafirler tarafından bahis konusu edilmiş ve İsa, nasıl Hıristiyanlar tarafından İlah kabul edilmişse, Muhammed de, bizim kendisini İlah kabul edip ona ibadet etmemizi istiyor, iddiasında bulunmuşlar, ataları gibi putlara ibadet etmenin kendileri için daha hayırlı olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Kureyş kafirlerinin "Hayırlı olan yoksa o mu?" sözüyle kasdettikleri kimse, eğer İsa ise, onlar çeşitli özellikleri dolayısıyla meleklerin İsa'dan daha hayırlı olduklarına inanıyorlardı. Bununla beraber Allah'tan başka ibadet ettikleri İlahları, diğer kavimlerin ibadet ettikleri İsa ve Üzeyr ile cehennemde beraber olacaklarsa, kendilerinin de onlarla beraber olmaya razı olduklarını söylüyorlardı. Aslında müşriklerin "Bizim İlahlarımız mı daha hayırlı, yoksa o mu?" diyerek ortaya böyle bir soru atmaktaki maksatları, hayırlı olanı bulmak değil; fakat birtakım münakaşalar çıkarmak ve ortalığı karıştırmaktı. Zaten bunlar, münakaşa çıkarmakta ve düşmanlık etmekte çok ileri gitmiş bir topluluk idi.

59 Oysa Meryem oğlu İsa, Allah Teâlâ'nın Peygamberlik göreviyle nimetlendirdiği ve İsrailoğullarının kendilerine örnek edinmeleri için aralarından çıkardığı bir kimse idi. Âl-i İmran suresinin *"İsa'nın durumu, Allah katında, Adem'in durumu gibidir. Adem'i de topraktan yaratmış, sonra ona "ol" demiştik; o da hemen oluvermişti."* mealindeki 59. ayetinde de ifade edildiği gibi, Allah onu babasız yaratarak hudutsuz kudretinin apaçık bir delili kılmış, ayrıca ona, ölüleri dirilten, körlerin körlüklerini gideren, abrası iyileştiren ve hastalara şifa dağıtan mucizeler vermişti.

60 Eğer Allah dileseydi, sahip olduğu bu hudutsuz kudretiyle, yeryüzünde bulunan bütün müşrikleri bir anda helak eder ve onların yerine tıpkı babasız yarattığı İsa gibi, yeryüzünü imar edecek melekler varederdi.

61 Şunu hiçbir zaman unutmamak gerekir ki kıyametin ne zaman vuku bulacağı bilinmese bile vaktinin yaklaştığını gösteren birçok alametler vardır. Ayet-i kerimede herhangi bir açıklık getirilmeksizin *"...o, kıyamet vaktinin bir alametidir."* buyurulmuş ve *"o"* zamiri ile kimin kastedildiği zikredilmemiş ise de ayetin akışına göre zamirin İsa'ya delalet ettiği ve kıyamet alametlerinden birinin de İsa olduğu anlaşılmaktadır. Zira o, Adem gibi babasız yaratılmış, her ne kadar Yahudiler tarafından öldürülmek istenmişse de, Rabbi tarafından korunup öldürülmesine mani olunmuş, sonra da kendi katına kaldırılmıştır. Kıyâmetten önce de tekrar dünyaya gönderilecek ve dünyada kaldığı sürece Kur'an ile amel edecektir. Nitekim Allah Teâlâ, bu konuyla ilgili olarak Nisa suresinin 159. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Şüphe yoktur ki kitap ehlinden olan her fert, ölümünden önce, mutlaka İsa'ya iman edecek, o da kıyamet günü, onlar aleyhine (şehadette bulunan) bir şahit olacaktır."*. Gerçek böyle olunca, hiç kimsenin kıyametin vukuundan şüphe etmemesi ve onu yalanlamaması gerekir. Zira kıyamet günü mutlaka gelecek ve bütün insanlar, dünyadaki iyi veya kötü amellerinin karşılığını mutlaka göreceklerdir. O halde onlar için tutulacak tek bir yol vardır; o da Allah Teâlâ'nın emir ve nehiylerine uymak ve hangi halde bulunursa bulunsun, bu emir ve nehiylere karşı gelmekten sakınmaktır. İşte dosdoğru yol budur.

62 O halde inanan insana düşen en önemli işlerden biri de şeytanın vesveselerinden sakınması ve onun bu yoldan saptırmak için giriştiği çeşitli ve cazip oyunlara kanmamasıdır. Aksi halde kim onun cazip oyunlarına kanar ve şeytanı dost edinirse, kendisini, Allah'ın hak olan yolundan uzaklaşmış bulur. Zira şeytan, insan için en tehlikeli bir düşmandır.

63 İsa da İsrailoğullarına doğruluğunu kanıtlayan apaçık delil ve mucizelerle ve İncil'de yer alan İlahî emir ve yasaklarla geldiği zaman, onlara şöyle hitap etmişti: Sizi, iyiye ve güzele yöneltecek, kötüden ve çirkinden uzak tutacak sa-

lih bir şeriatla geldim ve size, Allah'ın tevhidi ile, Kitaplarına, Peygamberler'ine ve Ahiret gününe imandan ibaret olan din esaslarını getirdim. Keza size, üzerinde ihtilafa düştüğünüz Tevrat ahkamıyla ilgili açıklamalarda da bulunacağım. Bu itibarla Allah'tan korkun ve tevhid ile imana taalluk eden konularda size yönelttiğim emirlerime uyun; günah işlemekten de sakının.

64 Şunu da hiçbir zaman unutmayın ki Allah, benim de Rabbimdir, sizin de Rabbinizdir. O, benim de İlahımdır, sizin de İlahınızdır ve O'ndan başka İlah yoktur. Bu itibarla yalnız O'na ibadet edin. İşte dosdoğru olan yegane yol, bu yoldur.

65 Ne var ki, Musa'ya tabi olan Yahudilerle İsa'ya tabi olan Hıristiyanlar arasında başgösteren ihtilaflar sebebiyle kavim bölük pörçük olmuş ve muhtelif fırkalara ayrılmıştır. Bunlardan bir kısmı, İsa'nın Allah'ın oğlu olduğunu söylerken; bir kısmı o, Allah'ın ta kendisidir, iddiasında bulunmuş; bir kısmı da o, üçün üçüncüsüdür, demiştir. Doğru yolda kalanlar ise, onun, Allah'ın kulu ve Resulü olduğunu söylemişlerdir. Hiç şüphe yoktur ki hak yoldan uzaklaşarak şeytana uyanlar ve onun vesveselerine kanan zalimler, o acı günün azabını mutlaka çekeceklerdir. Bu azabı çekecek olan o zalimlerin vay haline!

66 Allah'ın Peygamberlerini yalanlayan o inançsızlar, hiç farkında olmadıkları bir anda, kıyamet vaktinin birdenbire kendilerine gelip çatmasını mı bekliyorlar? Bunlar, hiç şüphesiz, dünya işleriyle uğraşıp Ahiretlerini unutan ve bu haldeyken kıyamet vaktinin ansızın geliverecceğini hiç düşünmeyen gafillerdir. İşte bu vakit ansızın gelip çattığı zaman, o gafiller, gaflet uykusundan uyanacak olsalar bile, onlar için artık yazıklar olsun bana, demekten başka yapacak hiçbir şeyleri kalmayacaktır.

اَلْاَخِلَّآءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ اِلَّا الْمُتَّقِينَ ﴿٦٧﴾ يَا عِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَآ اَنْتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٦٨﴾ اَلَّذِينَ اٰمَنُوا بِاٰيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٦٩﴾ اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ اَنْتُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ ﴿٧٠﴾ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِنْ ذَهَبٍ وَاَكْوَابٍ وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْاَنْفُسُ وَتَلَذُّ الْاَعْيُنُ وَاَنْتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٧١﴾ وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِى اُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧٢﴾ لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٣﴾

67 O gün Allah'tan sakınanlar dışında, dostlar, birbirlerinin düşmanıdırlar.

68 Allah o sakınanlara şöyle buyurur: "Ey kullarım! Bugün size hiçbir korku yoktur. Mahzun olacaklar da sizler değilsiniz.".

69 Bunlar, ayetlerimize iman edenler ve Müslüman olanlardır.

70 Onlara denir ki: "Siz ve eşleriniz, sevinçli bir halde cennete girin.".

71 Önlerinde altın kadehler ve tepsiler dolaştırılır. İçlerinde nefislerin çektiği, canların ve gözlerin hoşlandığı her şey vardır. (Yine onlara denir ki:)"Siz orada ebedisiniz.".

72 "Yapmış olduklarınıza karşılık size miras bırakılan cennet işte budur".

73 "Sizin için orada yiyeceğiniz pek çok meyve vardır.".

Allah Teâlâ daha önceki bir ayetinde, kafirlerin farkında olmadıkları bir anda, kıyamet vaktinin birdenbire geleceğini haber vererek gafilleri tehdit ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, bazı kıyamet ahvaliyle ilgili olarak cennet ehlinin kavuşacakları nimetleri tavsif etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[67] O gün Allah'tan sakınanlar dışında, dostlar, birbirlerinin düşmanıdırlar.

[68] Allah o sakınanlara şöyle buyurur: "Ey kullarım! Bugün size hiçbir korku yoktur. Mahzun olacaklar da sizler değilsiniz.".

[69] Bunlar, ayetlerimize iman edenler ve müslüman olanlardır.

[70] Onlara denir ki: "Siz ve eşleriniz, sevinçli bir halde cennete girin.".

[71] Önlerinde altın kadehler ve tepsiler dolaştırılır. İçlerinde nefislerin çektiği, canların ve gözlerin hoşlandığı her şey vardır. (Yine onlara denir ki:)"Siz orada ebedisiniz.".

[72] "Yapmış olduklarınıza karşılık size miras bırakılan cennet işte budur.".

[73] "Sizin için orada yiyeceğiniz pek çok meyve vardır.".

67 Dünyada iken sadece dünyevi gayelerini gerçekleştirmek ve birtakım menfaatler elde etmek için aralarında dostluk kurmuş olanların bu dostlukları, sevgi bağlarıyla ne derece kuvvetlenmiş olursa olsun, kıyamet günü geldiğinde bu dostluktan hiçbir eser kalmaz; aksine dünyada iken dost geçinenler, birbirlerinin en azılı düşmanları olurlar. Ancak mümin ve mütteki olanların durumları bundan çok farklıdır. Bunların dünyadaki dostlukları, kıyamet günü de devam eder. Bu tıpkı, Ankebut suresinin 25. ayetinde İbrahim'in (as) kavmine yönelttiği hitabındaki şu sözler gibidir: *"Dünya hayatında Allah'ı bırakıp birtakım putları, kendi aranızda muhabbet vesilesi yaptınız. Sonra kıyamet günü, birbirinizi inkâr edip birbirinizi lanetleyeceksiniz. Varacağınız yer ateştir ve sizin için hiçbir yardımcı da yoktur."*.

68 Dünyada iken mümin ve mütteki olanlar ve sırf Allah yolunda birbirleriyle dostluk kuranlar ise, Allah kıyamet günü onlara şöyle buyurur: Ey kullarım! Bugün Ahiret'te sizin için hiçbir ceza korkusu yoktur. Dünyada iken birtakım kimselerin sahip oldukları bazı dünya nimetlerine eğer siz erişememiş ve onlardan mahrum kalmışsanız, bu yüzden kendinizi üzüntüye sokmayın. Nitekim siz ve diğerleri sahip olduğunuz nimetleri dünyada terkederek Ahiret'e göçtünüz ve kendi gözlerinizle görüp öğrendiniz ki ne çeşit olursa olsun, dünya nimetlerinin hepsi de geçicidir; asıl kalıcı olan nimet ise, Ahiret'te kavuşacağınız nimetlerdir.

69 İşte, Kıyâmet günü Allah Teâlâ *"Ey kullarım! Bugün size hiçbir korku yoktur. Mahzun olacaklar da sizler değilsiniz."* diye hitap ettiği zaman, bütün mahşer halkı bu hitabı bir müjde gibi kabul edip sevinç içerisinde başlarını kaldırırlar ve Rablerinin hitabına kulak verirler. Ancak sonradan gelen açıklama, onların bu sevincini korku ve ümitsizliğe düşürür. Çünkü Allah Teâlâ'nın bu hitabına mazhar olanlar, dünya hayatından sonra böyle bir Ahiret hayatının ansızın gelip çatacağını hiç akıllarına getirmeyenler değil, fakat Allah'ın ayetlerine, yahut başka bir ifadeyle Kur'an-ı Kerim'e ve kıyamet gününe iman edenlerle, Allah'ın ahkamına boyun eğenler ve ibadetlerini ihlas ile yapanlar, kısacası Allah'ın bütün emir ve nehiylerine kusursuz uyan müslümanlardır. Allah Teâlâ, mahşer günü bu mümin ve Müslüman olanları cennet hayatıyla müjdeler ve onlara şöyle buyurur:

70 Ey mümin ve Müslüman kullarım! Mümin eşlerinizle birlikte, cennet nimetleriyle ağırlanmış ve mutluluk sevincine garkolmuş bir halde cennete girin.

71 Orada sizin için birbirinden güzel yiyecekler ve içecekler vardır. Önlerinizde, içlerinde nefislerin çektiği, canların ve gözlerin hoşlandığı yiyecek ve içeceklerin bulunduğu altın kadehler ve

tepsiler dolaştırılır. Siz orada ebediyyen kalıcısınız Oradan çıkarılmanız veya dünya hayatında olduğu gibi orada yeniden ölmeniz artık söz konusu değildir.

72 İşte büyük bir mükafat olmak üzere size sunulan veya miras olarak bırakılan bu cennet hayatı, sizin dünyadaki sahih imanınızın ve salih amellerinizin bir neticesidir. Eğer siz, dünya hayatınızı şeytanın dostu olarak kafirlerle birlik içinde geçirmiş olsaydınız, yine onlarla birlikte cennet kapısından geri çevrilir ve cehennemin yolunu tutardınız. Oysa şimdi siz, imanınız ve salih amelleriniz sayesinde ebediyyen cennette kalacaksınız.

73 Orada sizin için, sayılarını ve çeşitlerini bilemeyeceğiniz pek çok meyveler, yiyecek ve içecekler vardır ve siz onlardan dilediğinizi dilediğiniz kadar yersiniz.

إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي عَذَابِ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يُفَتَّرُ عَنْهُمْ وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٥﴾ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ
وَلَٰكِنْ كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ ﴿٧٦﴾ وَنَادَوْا يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ قَالَ إِنَّكُمْ مَاكِثُونَ ﴿٧٧﴾ لَقَدْ
جِئْنَاكُمْ بِالْحَقِّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٨﴾ أَمْ أَبْرَمُوا أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ ﴿٧٩﴾ أَمْ يَحْسَبُونَ
أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ بَلَىٰ وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ ﴿٨٠﴾

[74] Suçlular ise, cehennem azabında ebedidirler.

[75] Üzerlerindeki azaba hiç ara verilmez; orada ümitsizdirler.

[76] Böyle olmakla biz onlara zulmetmiş değiliz; fakat asıl zalim olanlar kendileridir.

[77] Cehennem bekçisine şöyle seslenirler: "Ey Malik! Rabbin işimizi bitirsin.". O da der ki: "Siz burada kalacaksınız.".

[78] Şurası bir gerçek ki, biz size hakkı getirmiştik; fakat çoğunuz haktan hoşlanmadınız.

[79] Yoksa bir işe mi karar vermişlerdi? Fakat biz de kararlıyız.

[80] Yahutta bizim, aralarındaki gizli ve açık konuşmalarını işitmeyeceğimizi mi zannediyorlar? Hayır; işitiyoruz ve elçilerimiz de yanlarında yazıyorlar.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, itaatkar müminle isyankar kafir arasındaki farkı belirtmek ve müminin kafire olan faziletini veya üstünlüğünü ortaya koymak için cennet ehlinin ahvalini, onlara vaadedilen cennet nimetlerini ve cennette onlar için hazırlanan yerleri açıkladıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, kafirler için hazırlanan cehennem azabını ve bu azabın hiç ara verilmeksizin ebediyyen devam edecek olmasını, suçluların bu azaba artık bir son verilmesini isteyecek olsalar bile bu isteklerinin kabul görmeyeceğini, çünkü böyle bir akıbeti, dünyada iken bizzat kendi elleriyle hazırlamış olduklarını zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[74] Suçlular ise, cehennem azabında ebedidirler.

[75] Üzerlerindeki azaba hiç ara verilmez; orada ümitsizdirler.

[76] Böyle olmakla biz onlara zulmetmiş değiliz; fakat asıl zalim olanlar kendileridir.

[77] Cehennem bekçisine şöyle seslenirler: "Ey

Malik! Rabbin işimizi bitirsin.". O da der ki: "Siz burada kalacaksınız.".

[78] Şurası bir gerçek ki biz size hakkı getirmiştik; fakat çoğunuz haktan hoşlanmadınız.

[79] Yoksa bir işe mi karar vermişlerdi? Fakat biz de kararlıyız.

[80] Yahutta bizim, aralarındaki gizli ve açık konuşmalarını işitmeyeceğimizi mi zannediyorlar? Hayır; işitiyoruz ve elçilerimiz de yanlarında yazıyorlar.

74 Dünyada iken Allah'a iman etmeyen, kendilerini uyarmak için gönderilen Peygamberine zamanı geçmiş ve itibarını yitirmiş bir eski devir adamı gözüyle bakan ve ona indirilen Allah kelamı Kitab'ı da gelip geçmiş devirlere ait değeri kalmamış bir hikaye kitabı gibi gören, kıyamet gününe ve o gün gerçekleşecek olan yeniden diirilmeye, sonra da görülecek olan hesap ve cezaya sadece gülüp geçen kafirler için de kıyamet günü cehennem azabı hazırlanmıştır. Onlar, bu azabın içinde ebediyyen kalacaklardır.

75 Görecekleri azaba, kısa bir an da olsa, hiç ara verilmeyecek, şiddetinden de herhangi bir hafifletme yapılmayacaktır. Bu da, kurtuluş için onları iyice ümitsizliğe düşürecek ve içlerini hüzünle dolduracaktır.

76 Şu var ki onların Ahiret'te görecekleri bu cehennem azabı, dünyada iken hiç günah işlemedikleri halde Allah'ın onlar için takdir ettiği bir azap değildir. Eğer Allah, günahsız oldukları halde onları böyle bir azap ile cezalandırmış olsaydı, onlara zulmetmiş olurdu. Fakat Allah, hak etmeyen hiç kimseyi suçsuz olduğu halde cezalandırmaz; O, asla zalim değildir. Onların Ahiret'te ebediyyen görecekleri azap, küfür gibi, şirk gibi, dünyada iken işledikleri büyük suçların karşılığıdır. Onlar, kendilerine Allah'tan başka İlahlar edinmişler ve onlara ibadet etmişlerdir; Allah'ın Peygamberleri'ni yalanlamışlar ve onların getirdikleri hakka karşı çıkmışlar, böylece Ahiret'te cehennem azabını haketmişlerdir.

77 İşte onlar, cehennem ateşinde hakettikleri bu azabı görürken, cehennem bekçisine seslenirler ve: "Ey bekçi! Rabbin bize bir ölüm versin de bizi bu azabı çekmekten kurtarsın." derler. Cehennem bekçisi ise, onların bu isteklerini reddeder ve: "Siz, burada ebediyyen kalacaksınız. Sizin için, artık buradan çıkış ve azaptan kurtuluş yoktur." der. Bu ayet-i kerimenin benzer bir manasını, Fâtır suresinin 36. ayetinde görmek mümkündür: Allah Teâlâ, bu ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"İnkâr edenlere de cehennem ateşi vardır. Onlara, ne ölüp de kurtulsunlar diye ölümle hükmedilir ne de onlardan cehennem azabı hafifletilir. Bütün kafirleri, biz, işte böyle cezalandırırız."*. A'la suresinin 10-13. ayetleri de aynı manada gelmiştir: *"Allah'tan korkan öğüt alacaktır; fakat o büyük ateşe girecek ve orada ne ölecek ve ne de yaşayacak olan bedbaht inatçı ise, ondan kaçacaktır."*. Allah Teâlâ, Mümin (Ğâfir) suresinin 49-50. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"Ateştekiler, cehennem bekçilerine derler ki: "Rabbinize dua edin de bizden bir gün azabı hafifletsin.". Onlar da şöyle derler: "Size Peygamberleriniz apaçık deliller getirmemişler miydi?" Onlar: "Evet, getirmişlerdi." derler. Bunun üzerine bekçiler de derler ki: "O halde kendiniz dua edin. Zaten kafirlerin duası boşunadır."*.

78 Allah Teâlâ, kafirlerin cehennemdeki ahvalini beyan ettikten sonra, onların böyle bir akibete maruz kalmalarının sebebini de açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Biz size hakkı getirmiş ve onu beyan edip açıklamış, iyice anlayasınız diye de tefsir etmiştik. Ayrıca size Peygamberler göndermiş ve onlara kitaplar da indirmiştik. Bu Peygamberler, sizi dosdoğru yola davet etmişler ve sizi, karşı koyduğunuz takdirde acı bir akibetle de uyarmışlardı. Fakat siz onlardan yüz çevirdiniz; onları yalanladınız ve küfrünüzde inat ederek direndiniz. Çoğunuz, haktan hoşlanmıyor ve onu kerih görüyordunuz.

79 Yoksa onlar, böyle bir yola girdikleri zaman, işlerini sağlama bağlamak için kafalarında başka oyunlar, veya tuzaklar mı hazırlamışlardı? Bu müşriklerin hedefi, Peygamberimiz Muhammed'i

hazırladıkları bu tuzağa mı düşürmekti? Onlar, ne gibi oyunlar peşinde koştururlarsa koştursunlar veya ne gibi tuzaklar kurarlarsa kursunlar, bizim de o kafirler için hazırlanmış oyunlarımız veya tuzaklarımız olduğunu unutmasınlar. Tûr suresinin 42. ayetinde de ifade edildiği gibi, *"Yoksa onlar, bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Fakat bu tuzağa düşecek olanlar, asıl kafirlerdir."*. Keza Neml suresinin 50. ayetinde de bu husus açıkça ifade edilmiştir: *"Onlar bir şekilde tuzak kurarlarken, biz de onların farkına varmadıkları bir tuzak kurmuştuk."*. Bunu şimdi anlamamakta direniyor olsalar bile, oyunlarıyla ve tuzaklarıyla birlikte kendilerini cehennemin kapısı önünde buldukları zaman, bunu anlamakta güçlük çekmeyeceklerdir.

80 Yoksa onlar, böyle bir oyun veya tuzak hazırlamaya çalışırlarken, aralarında cereyan eden konuşmaları veya fısıldaşmaları bizim işitmeyeceğimizi mi zannediyorlar? Onlar, aralarında ister açık konuşsunlar, ister gizli konuşsunlar, söyledikleri her şey, bize asla gizli değildir. Her ne söylerlerse söylesinler, söyledikleri her şey bizim bilgimiz dahilindedir. Biz, onların söylediklerini işittiğimiz gibi, daima yanlarında bulunan Hafaza melekleri de açık veya gizli bütün konuşmalarını kaydederler. Kaf suresinin 17-18. ayetlerinde de açıkça ifade edildiği gibi, *"İnsanın sağında ve solunda oturan iki alıcı melek, söylediği hiçbir söz olmasın ki yanında onu gözetleyip yazmasın."*.

قُلْ اِنْ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ وَلَدٌ ۖ فَاَنَا اَوَّلُ الْعٰبِدِيْنَ ﴿٨١﴾ سُبْحٰنَ رَبِّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا
يَصِفُوْنَ ﴿٨٢﴾ فَذَرْهُمْ يَخُوْضُوْا وَيَلْعَبُوْا حَتّٰى يُلٰقُوْا يَوْمَهُمُ الَّذِيْ يُوْعَدُوْنَ ﴿٨٣﴾ وَهُوَ الَّذِيْ فِي السَّمَآءِ
اِلٰهٌ وَّفِي الْاَرْضِ اِلٰهٌ ۗ وَهُوَ الْحَكِيْمُ الْعَلِيْمُ ﴿٨٤﴾ وَتَبٰرَكَ الَّذِيْ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۚ
وَعِنْدَهٗ عِلْمُ السَّاعَةِ ۚ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿٨٥﴾ وَلَا يَمْلِكُ الَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهِ الشَّفَاعَةَ اِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ
وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ ﴿٨٦﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَّنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُوْلُنَّ اللّٰهُ ۚ فَاَنّٰى يُؤْفَكُوْنَ ﴿٨٧﴾ وَقِيْلِهٖ يٰرَبِّ اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ
قَوْمٌ لَّا يُؤْمِنُوْنَ ﴿٨٨﴾ فَاصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلٰمٌ ۚ فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ ﴿٨٩﴾

[81] (Ey Muhammed!) De ki: "Eğer Rahmân olan Allah'ın bir çocuğu olsaydı, ben ona ibadet edenlerin ilki olurdum.

[82] Göklerin ve yerin Rabbi, Arş'ın Rabbi, onların vasfettiklerinden münezzehtir.

[83] Bırak onları, kendilerine vadolunan günlerine kavuşuncaya kadar batıllarına dalıp oyalansınlar.

[84] Gökte de yerde de İlah O'dur; O, hikmet sahibidir; her şeyi hakkıyla bilendir.

[85] Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan şeylerin mülkiyeti kendisine ait olan Allah çok yücedir. Kıyâmetin vakti hakkındaki bilgi, yalnız O'nun yanındadır. Hepiniz O'na döndürüleceksiniz.

[86] Bilerek hakka şahitlik edenler dışında, Allah'ı bırakıp da ibadet ettikleri şeyler şefaata sahip değillerdir.

[87] Onlara, kendilerini kimin yarattığını sorsan, muhakkak ki "Allah." derler. O halde nasıl haktan döndürülüyorlar?

[88] Muhammed'in "Ya Rab, bunlar inanmayan bir kavimdir." demesini de Allah biliyor.

[89] (Ey Muhammed!) Şimdi sen onlardan geç ve esenlik dile; yakında öğreneceklerdir.

Allah Teâlâ, daha önceki ayetlerinde, kafirler için hazırlanan cehennem azabını ve bu azabın hiç ara verilmeksizin ebediyyen devam edeceğini, suçluların bu azaba bir son verilmesini isteseler bile, bu isteklerinin kabul görmeyeceğini, çünkü bu azabı dünyada iken bizzat kendi elleriyle hazırladıklarını beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Allah'ın vahdaniyyeti üzerinde durarak O'na bir çocuk veya bir ortak isnat etmenin imkansız olduğunu, zira göklerde ve yerde bulunan her şeyin O'nun tarafından yaratıldığını ve her şeyin mutlak sahibinin ve hakiminin O olduğunu, O'nun dışında ilah edinenlerin ise, Ahiret'te şefaatte bulunmak gibi hiçbir faydalarının olmadığını; müşriklerin, her şeyin yaratıcısının Allah olduğunu itiraf etmiş olmalarına rağmen, O'nun dışında başka İlahlara ibadet ederek sözlerinde ve davranışlarında tenakuza düştüklerini açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[81] (Ey Muhammed!) De ki: "Eğer Rahmân olan Allah'ın bir çocuğu olsaydı, ben ona ibadet edenlerin ilki olurdum.

[82] Göklerin ve yerin Rabbi, Arş'ın Rabbi, onların vasfettiklerinden münezzehtir.

[83] Bırak onları, kendilerine vadolunan günlerine kavuşuncaya kadar batıllarına dalıp oyalansınlar.

[84] Gökte de yerde de İlah O'dur; O, hikmet sahibidir; her şeyi hakkıyla bilendir.

[85] Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan şeylerin mülkiyeti kendisine ait olan Allah çok yücedir. Kıyâmetin vakti hakkındaki bilgi, yalnız O'nun yanındadır. Hepiniz O'na döndürüleceksiniz.

[86] Bilerek hakka şahitlik edenler dışında, Allah'ı bırakıp da ibadet ettikleri şeyler şefaata sahip değillerdir.

[87] Onlara, kendilerini kimin yarattığını sorsan, muhakkak ki "Allah." derler. O halde nasıl haktan döndürülüyorlar?

[88] Muhammed'in "Ya Rab, bunlar inanmayan bir kavimdir." demesini de Allah biliyor.

[89] (Ey Muhammed!) Şimdi sen onlardan geç ve esenlik dile; yakında öğreneceklerdir.

81 Allah Teâlâ, bir çocuğu olduğu hususundaki müşrik iddialarını en açık ve kesin bir ifadeyle reddetmek için, Peygamberi'ne hitap etmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Rahmân'ın bir çocuk edindiğini söyleyen o kafirlere de ki: Apaçık ve kesin delillerle Rahmân'ın bir çocuğu bulunduğu sabit olsaydı, bir hükümdârın tebasında bulunan herhangi bir şahsın, o hükümdarın oğluna gösterdiği tazim ve tebcilin çok daha üstününü, ben de Rahmân'ın o çocuğuna gösterenlerin ve ona ibadet edenlerin ilki olurdum. Oysa Allah Teâlâ'nın zatı itibariyle bir çocuğunun olması asla mümkün değildir. Nitekim Allah Teâlâ, Zümer suresinin 4. ayetinde bu gerçeğe işaret ederek şöyle buyurmuştur: *"Eğer Allah bir oğul edinmek isteseydi, yarattıkları içinden dilediğini seçerdi. O, bundan münezzehtir. O, kahredici tek Allah'tır."*. Şunu da unutmamak gerekir ki O'nun çocuk sahibi olması, O'nda birtakım noksan sıfatların bulunmasını ve başkalarına muhtaç olmasını gerektirir ki akıl sahibi hiçbir müminin, Allah Teâlâ'ya böyle bir sıfat isnat etmesi düşünülemez. Şunu da gözden uzak tutmamak gerekir ki göklerde ve yerde Allah'tan başka İlahlar olsaydı, Enbiya suresinin *"Yerde ve gökte Allah'tan başka İlahlar olsaydı, her ikisi de bozulur giderdi..."* mealindeki 22. ayetinde de açıkça ifade edildiği gibi, her İlah kendi iradesine uygun düşeni yapmak isteyeceğinden, yer ve gök fesada uğrar, her şey bozulurdu. Eğer içlerinden biri, diğerlerine galebe çalar ve yalnız o her istediğini yapacak olursa, bu takdirde acizlikleri sebebiy-

le diğerlerinin İlah olduklarını ileri sürmek elbette mümkün olmazdı.

82 Netice olarak göklerin, yerin ve Arşın yegane Rabbi olan Allah, müşriklerin vasfettiklerinden münezzehtir. O, çok yücedir. Müşriklerin, Allah'ın bir çocuk edindiği hususundaki iddiaları, yalan ve iftiradan başka bir şey değildir. Göklerde ve yerde bulunan her şeyi tek başına yaratan O'dur. O'ndan başka Halık ve O'ndan başka İlah yoktur.

83 Bu itibarla, ey Muhammed! Onları, kendilerine vadolunan o gün, yani kıyamet günü küfürlerinin cezasını çekecekleri o vakte kadar uydurdukları yalan ve iftiralarıyla başbaşa bırak. Batılları içinde diledikleri gibi oyalanıp vakit geçirsinler. Nasıl olsa o gün geldiği zaman, yakalarına yapışılacak ve hakettikleri akibete kavuşacaklardır.

84 Göklerde ve yerde ibadet olunmaya layık yegane İlah işte O Allah'tır. O, göklerde ve yerde olan her şeyi boş yere değil, fakat bir hikmete göre yaratmıştır; zira neyin ne olacağını ve ne işe yarayacağını ancak O bilir. Zaten O'nun ilim ve hikmet sahibi oluşu da O'nun çocuk edinmesini imkansız kılar.

85 Göklerde, yerde ve ikisi arasında bulunan her şeyin mülkiyeti sadece Allah'a aittir ve bunlar üzerindeki tasarruf hakkı da yalnız O'nundur. Bu itibarla O'nun şanı çok yücedir. Kıyâmetin vakti hakkındaki bilginin sahibi de yalnız O'dur. O'ndan başka hiç kimse kıyametin vaktini bilmez ve o vaktin ne zaman geleceğini açıklayamaz. İşte o gün geldiği zaman, istisnasız herkes O'na döndürülecek ve O'nun huzarunda toplanarak dünyada işledikleri iyi ve kötü amellerin hesabını verecektir.

86 Şunun da hiçbir zaman unutulmaması gerekir ki müşriklerin Allah'ı bırakıp da kendilerine İlah edindikleri ve ibadet ettikleri putların hiçbiri, iddia ettikleri gibi şefaate güç yetiremezler. Nitekim Yunus suresinin 18. ayetinde de açıklandığı gibi o müşrikler, *"Allah'ı bırakarak, kendilerine zararı da faydası da dokunmayan şeylere ibadet ediyorlar ve "Bunlar, Allah katında bizim şefaatçilerimizdir." diyorlardı..."*. Oysa Allah katında şefaat edebilecek olanlar, ancak hakka şahidlik edenlerden, başka bir ifadeyle Allah'tan başka İlah olmadığına şehadet edip de ancak şefaatine Allah'ın izin verdiği kimselerdir. Bakara suresinin 255. ayetinde de zikredildiği gibi *"...O'nun izni olmadan, O'nun yanında kim şefaat edebilir?..."*.

87 Allah'ı bırakıp da kendilerine İlah edindikleri ve ibadet ettikleri putların, Allah katında kendilerine şefaat edeceklerini ileri sürerek şirklerini hafifletmek isteyen müşriklerin mütenakız söz ve davranışlarından biri de onlara "Sizi kim yarattı?" diye soracak olsan, "Bizi elbette Allah yarattı." demeleridir. Onların göklerde ve yerde bulunan her şeyi Allah'ın yarattığını itiraf etmelerine rağmen, hiçbir şeye güç yetiremeyen, hiçbir şeye sahip olmayan ve hiç kimseye faydası da zararı da dokunmayan taştan veya ağaçtan yapılmış birtakım putları ilah edinerek onlara ibadet etmeleri, cehaletlerinden ve beyinsizliklerinden kaynaklanan davranıştan başka bir şey değildir. Onları salim düşünceden bu çeşit mütenakız bir davranışa döndürüp sürükleyen şey, işte bu cehalet ve beyinsizliktir.

88 Daha sonra Allah Teâlâ, sevgili Peygamber'i Hazreti Muhammed (sas.)'in müşrikler hakkında: "Rabbim! beni kendilerine Peygamber olarak gönderdiğin bu kavim, seni tasdik etmedikleri gibi, benim Peygamberliğime de inanmıyorlar ve beni yalanlıyorlar." diyerek onları Rabbine şikayet etmesini açıklamış ve kıyamet gününün vaktini bildiği gibi, bunu da bildiğini ilan etmiştir.

89 Bunun üzerine Rabbi de ona, müşriklerden yüz çevirip onlardan uzak durmasını ve onların söyledikleri sözlerin benzerleriyle onlara cevap vermemesini emretmiş ve şöyle buyurmuştur: Sen yine de onlara karşı yumuşak davran ve onların sana olan çirkin davranışlarına sabret. Onlar için vadolunan gün yakındır. O gün geldiği zaman, küfürlerinin karşılığını mutlaka göreceklerdir.

DUHÂN SURESİ

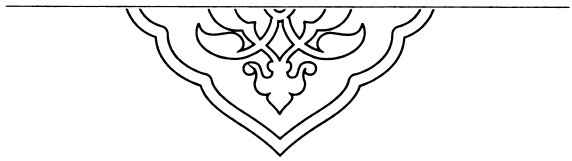

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 44. suresi olup 59. ayetten müteşekkildir. Sure, Havamim denilen ve Hâ-Mîm ile başlayan yedi surenin beşincisidir. Surenin *"(Ey Muhammed!) Göğün, insanları saran apaçık bir duman getireceği günü bekle. Bu, acı bir azaptır."* mealindeki 10-11. ayetlerinde *duman* manasına gelen *duhân* kelimesine yer verildiği ve ondan tehdit manasında acı bir azap olarak söz edildiği için, sureye de *Duhân Suresi* denilmiştir. Bu yetler üzerinde durulurken de açıklanacağı üzere, Hazreti Peygamber Mekke'de kendisine indirilen Kur'an ayetlerini Kureyş'e tebliğ ederek onları Allah'ın hak olan yolu İslam'a davet etmeye başladığı zaman şiddetli bir muhalefetle karşılaşmış ve Kureyş, atalarından öğrendikleri şirk dinini hiçbir zaman terketmeyeceklerini ileri sürerek Hazreti Peygamber'i şairlik ve mecnunluk gibi sıfatlarla tavsif etmişlerdi. Müşriklerin Hazreti Peygamber'e karşı takındıkları bu düşmanca tavır giderek şiddetlenmeye başlayınca, Hazreti Peygamber de Rabbine niyazda bulunmuş ve "Rabbim! Yusuf zamanında yedi yıl süren kıtlığın benzerini onlara da ver." diyerek ceza olmak üzere Kureyş kavmine de öyle bir kıtlığın verilmesini istemişti. İşte bu duadan sonradır ki kıtlık günleri başlamış ve halk, açlıktan köpek laşelerini, kemikleri ve çürüyüp kokuşmuş şeyleri yemek zorunda kalmıştır. Kıtlık bu şekilde devam edip giderken, zuhur eden diğer bir hadise de belki açlıktan kaynaklanan bir görüntü olarak, yerle gök arasını koyu bir dumanın kaplaması olmuştur. İşte bu durum devam ederken Ebû Sufyan Hazreti Peygamber'e gelmiş ve ona kavminin açlıktan helak olduğunu söyleyerek bu kıtlığı kaldırması için Rabbine dua etmesini istemiştir. Hazreti Peygamber de onun bu isteğini reddetmemiş ve kıtlığın kaldırılması için Rabbine dua ve niyazda bulunmuş, kıtlık da zail olmuştur. Bundan sonradır ki Allah Teâlâ, bu surenin *"Biz, azabı biraz kaldırırız; siz de şüphesiz küfrünüze dönersiniz. Fakat o büyük azap gününde biz de intikamımızı mutlaka alırız."* mealindeki 15-16. ayetleri indirmiştir. Konuyla ilgili olarak Hazreti Peygamber'den nakledilen hadislerde de 16. ayette Kureyşli müşriklerden alınacak olan intikamın, Bedir günü alınan intikam olduğu açıklanmıştır.

Duhân suresi, Mekke döneminin sonlarına doğru, Zuhruf suresinden sonra, Câsiye suresinden de önce nazil olmuştur.

2. Duhân Suresinin Konusu

Mekke'de nazil olan Duhân sûresinin konusu

da, diğer Mekkî surelerde olduğu gibi, tevhid, nübüvvet, risalet ve öldükten sonra yeniden dirilme gibi İslam akaidinin asıllarını beyan etmekten ibarettir. Bu sebeple sureye, Allah Teâlâ'nın kullarına bir rahmeti olmak üzere Kur'an-ı Kerim'in indirilmeye başlandığı tarihin beyanı ile başlanmıştır ki bu başlangıç, Ramazan ayının Kadir gecesidir ve onu indiren de bütün kainatın ve mahlukatın sahibi ve maliki olan Allah Teâlâ'dır. O, yegane gerçek İlah olup hiçbir eşi ve benzeri yoktur. Ne var ki Mekkeli müşrikler, Kur'an hakkında şüphe içindedirler ve her fırsatta onu alaya almaktadırlar.

İşte bu şüphe ve inançsızlıkları sebebiyle Allah Teâlâ da onları en şiddetli azap ile, yani Duhân (duman) ile tehdit etmişse de onlar yine de küfürlerini sürdürmüşlerdir.

Daha sonra Allah Teâlâ, Firavun ve kavmini bahis konusu etmiş ve küfürlerinde aşırı giden bu kavme de üstün meziyetleri olan bir Peygamber gönderdiğini beyan ederek Musa (as) ile Firavun kıssasını açıklamıştır. Bilindiği gibi Firavun ve kavmi Musa'ya inanmadıkları gibi şirklerini de sürdürmeye devam edince, Allah Teâlâ Musa'ya kavmi ile birlikte geceleyin yola çıkmasını emretmiş ve onların büyük bir mucize ile denizi geçmelerine yardımcı olmuş, onların peşinden giden Firavun ve ordusu ise, denizde boğularak helak olmuştur.

Musa (as) ile Firavun kıssasının ardından Mekkeli müşrikleri bahis konusu eden Allah Teâlâ, onların *"İlk ölümümüzden sonra hiçbir şey yoktur. Ve biz, yeniden dirilecek de değiliz..."* diyerek ba'sı, veya öldükten sonra yeniden dirilmeyi nasıl inkar ettiklerini hatırlatmış, daha önceki kavimlerin küfürleri dolayısıyle nasıl helak edildiklerini zikrederek, Mekkeli müşrikleri de aynı akibetle tehdit etmiş ve bunu yapmaya kadir olduğunu ispat eden apaçık deliller irad etmiştir.

Bunun ardından onlar için kıyamet gününün korku veren hallerini zikrederek, hesap ve cezayı, cehennemde kafirler için yiyecek olarak hazırlanan ve suyun kaynayışı gibi karınlarda kaynayan erimiş madene benzeyen zakkum ağacını ve cehennemin diğer özelliklerini tasvir etmiştir.

Sure, kafirlerin cehennemdeki acı akıbetlerinin ardından, dünyadaki hayatlarını Allah'tan sakınarak ve daima iyi ameller işleyerek geçiren müminlere, cennet bahçelerindeki güzel kıbetlerini müjdeleyen yetlerle sona ermiştir.

3. Duhân Suresinin Kendinden Önceki Zuhruf Suresiyle Bağlantısı.

Duhân suresinin, kendinden önceki Zuhruf suresiyle üç yönden birbirleriyle bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır.

1) Her iki surede de, *Hâ-Mîm. Ve'l-Kitabi'l-Mubîn* ayetleriyle başlanarak Kur'an-ı Kerim üzerine yemin edilmiştir.

2) Daha önceki Zuhruf suresinin bitişi ile, Duhân suresinin başlangıcı arasında da kesin bir bağlantının bulunduğu açıkça görülmektedir. Zuhruf suresinin 83. ayetinde Hazreti Peygamber'e hitap edilerek, müşrikler *"Bırak onları, kendilerine vadolunan günlerine kavuşuncaya kadar batıllarına dalıp oyalansınlar."* buyurularak vakti bilinmeyen ve tavsif olunmayan bir günle tehdit olunmuşlarken, Duhân suresinin başlangıç bölümünde, *"(Ey Muhammed!) Göğün, insanları saran apaçık bir duman getireceği günü bekle. Bu, acı bir azaptır."* mealindeki 10-11. ayetlerle o gün tavsif olunmuştur.

3) Hazreti Peygamber'in kendi kavmini tavsifi ile Musa'nın (as) Firavun kavmini tavsifi yönünden de iki sure arasında açık bir benzerlik vardır. Zuhruf suresinin 88. ayetinde Hazreti Muhammed (sas.)'in *"Ya Rab! Bunlar inanmayan bir kavimdir."* buyurduğu, Rabbinin de ona *"(Ey Muhammed!) Şimdi sen onlardan geç ve esenlik dile; yakında öğreneceklerdir."* buyurarak onlara va'dolunan acı azabı yakında görecekleri zikredilmiş, Musa'nın da (as) Duhân suresinin 22. ayetinde *"Bunlar suçlu bir kavimdir."* dediği ve o kavim hakkında surenin 20-21. ayetlerinde de *"Bana eziyet etmenizden sizin de Rabbiniz olan Rab-*

bime sığınırım. Eğer bana iman etmezseniz, benden uzaklaşın." diyerek onları nasıl dışladığı açıklanmıştır. Bunlar da her iki sure arasındaki benzerliğin apaçık delillerindendir.

4. Duhân Suresinin Faziletleri

Duhân suresinin faziletlerine dair Hazreti Peygamber'den nakledilmiş bazı hadisler vardır. Tirmizî (*Sünen,* V. 163) tarafından Ebu Hureyre'den nakledilen bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Herhangi bir gecede Duhân suresini kim okursa, yetmiş bin melek onun için mağfiret dilediği halde sabahlar.". Tirmizî, bu hadisi zikrettikten sonra şu açıklamayı yapmıştır: Hadis, gariptir; onu yalnız bu tarikle biliyoruz. Hadisin ravilerinden olan Ömer İbnu Ebî Has'am, hadisçiler arasında zayıf olarak bilinen bir kimsedir.

Yine Tirmizî (*Sünen,* V. 163) tarafından Ebû Hureyre'den nakledilen başka bir hadisinde de Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Cuma gecesi kim Duhân suresini okursa (bütün günahları) bağışlanır.". Tirmizî'nin bu hadis hakkındaki açıklaması da önceki hadîsten farklı değildir. Tirmizî'ye göre hadis sadece bu isnatla bilinir. Hadisin ravilerinden olan Hişam Ebu'l-Mikdâm, hadisçiler arasında zayıf olarak bilinen bir kimsedir. Bazılarının söylediklerine göre, hadisi Ebu Hureyre'den rivayet eden el-Hasen Ebu Hureyre'yi işitmemiştir. Doğrusunu, hiç şüphesiz, en iyi Allah bilir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ إِنَّآ أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُّبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ ﴿٣﴾ فِيهَا يُفْرَقُ
كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ ﴿٤﴾ أَمْرًا مِّنْ عِندِنَآ إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٥﴾ رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ
الْعَلِيمُ ﴿٦﴾ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَآ إِن كُنتُم مُّوقِنِينَ ﴿٧﴾ لَآ إِلٰهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ رَبُّكُمْ
وَرَبُّ ءَابَآئِكُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿٨﴾ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ ﴿٩﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1 Hâ. Mîm.

2-3 Apaçık Kitab'a yemin olsun ki, biz onu mübarek bir gecede indirdik. İnsanları onunla uyarıyoruz.

4-7 O gece, kendi katımızdan bir emirle her muhkem iş apaçık ayırt edilir. Rabbinden bir rahmet olmak üzere onunla Peygamber'i biz gönderiyoruz. Her şeyi hakkıyla işiten, hakkıyla bilen O'dur. Eğer yakınen bilip inanıyorsanız, O, göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbidir.

8 O'ndan başka İlah yoktur; hem diriltir hem öldürür; hem sizin Rabbinizdir, hem de evvelki atalarınızın Rabbidir.

9 Fakat onlar, bundan şüphe içinde alay etmektedirler.

Allah Teâlâ, yukarıda da zikrettiğimiz gibi, Hâ. Mîm ile başlayan Duhân suresinin ilk ayetlerinde Kur'an-ı Kerim üzerine yemin ederek, mümin kullarını cennet nimetleriyle müjdelemek, küfredenleri ise, cehennem azabıyla tehdit etmek için bu yüce Kitab'ı, Kadir gecesinde indirdiğini haber vermiştir. Bütün hikmetli işler, Ramazan ayı içerisinde yer alan bu gecede, Allah katından gelen bir emirle ayrılır ve katipler tarafından yazılıp tesbît edilir. İnsanlara Allah'ın ayetlerini okuyup kendileri için faydalı ve zararlı olan şeyleri açıklayan Peygamberler'i gönderen de Allah'tır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1 Hâ. Mîm.

2-3 Apaçık Kitab'a yemin olsun ki biz onu mübarek bir gecede indirdik. İnsanları onunla uyarıyoruz.

4-7 O gece, kendi katımızdan bir emirle her muhkem iş apaçık ayırt edilir. Rabbinden bir rahmet olmak üzere onunla Peygamber'i biz gönderiyoruz. Her şeyi hakkıyla işiten, hakkıyla bilen O'dur. Eğer yakınen bilip inanıyorsanız, O, göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbidir.

8 O'ndan başka İlah yoktur; hem diriltir hem öldürür; hem sizin Rabbinizdir hem de evvelki atalarınızın Rabbidir.

9 Fakat onlar, bundan şüphe içinde alay etmektedirler.

1 Hâ. Mîm., Duhân suresinin ilk ayeti olarak yer alan ve hurûf-ı mukata'a da denilen bu çeşit birleşik harfler, Kur'an-ı Kerim'in bazı sure başlarında çeşitli şekillerde zikredilmiştir. Bu harflerin yer aldığı sure başlarında da açıkladığımız gibi, bunlar, uyarıcı bir rol oynarlar ve okuyucunun dikkatini, kendinden sonra genellikle Kur'an-ı Kerim'in bahis konusu edildiği ibarelere çekerler. Nitekim bu surede de Allah Teâlâ, Hâ. Mîm.'in ardından, dikkatleri Kur'an-ı Kerim'in kasdedildiği Kitab-ı Mübin'e çekmiş ve bu Kitab üzerine kasem ederek onu mübarek bir gecede indirdiğini beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

2-3 *"Apaçık Kitab'a yemin olsun ki biz onu mübarek bir gecede indirdik. İnsanları onunla uyarıyoruz."*. Bu apaçık Kitap, yani insanların din ve dünya işlerinde bilmeleri ve uygulamaları gereken her şeyi açık açık beyan eden Kur'an-ı Kerim, mübarek bir gecede indirilmiştir ki o gece, Ramazan ayının Kadir gecesidir. Bunda hiçbir şüphe yoktur. Her ne kadar bazı müfessirler, bu gecenin Şaban ayının 15. gecesi olduğunu ileri sürmüşlerse de bunun gerçekle herhangi bir ilişkisi yoktur. Zira Kur'an-ı Kerim'in başka surelerinde de onun indirildiği gecenin Ramazan ayının Kadir gecesi olduğu açık bir şekilde ifade edilmiştir. Allah Teâlâ, Kadr suresinin ilk ayetinde *"Gerçek şu ki biz Kur'an'ı Kadir gecesinde indirdik."* buyurduğu gibi, Bakara suresinin 185. ayetinde de *"(Size orucun farz kılındığı o sayılı günler) Ramazan ayıdır ki insanlara doğru yolu gösteren, hidayeti ve doğruyla eğriyi birbirinden ayırıp açıklayan bir rehber olmak üzere, Kur'an işte bu ayda indirilmiştir..."* buyurmuştur. Bu, şu demektir ki Allah Teâlâ, Ramazan ayı içerisinde Kadir adı verilen gecelerinden birinde Kur'an'ı sevgili Peygamberine ayet ayet ve sure sure indirmeye başlamış ve bu iş, 23 sene devam etmiştir. Yahut başka bir açıklamaya göre, Kur'an-ı Kerim'in tamamı Kadir gecesinde Levh-i Mahfuz'dan yer semasına indirilmiştir. Allah Teâlâ, bu Kitap'la kullarına, kendileri için faydalı ve zararlı olan her şeyi haber vererek iyi ve faydalı olan işleri yapmalarını, küfre ve şirke götüren ve insana günah kazandıran kötü ve çirkin amellerden de sakınmalarını emrederek iman ve salih amel sahiplerini cennet nimetleriyle müjdelemiş, kafirleri ve kötü amel sahiplerini de Ahiret gününün acı azabını haber vererek uyarmıştır.

4-7 İşte o Kadir gecesinde, olacak her hikmetli iş Allah'ın emriyle takdir olunup yazılır. Baş-

ka bir ifadeyle, o senede gerçekleşecek olan bütün eceller, rızıklar ve vuku bulacak diğer bütün olaylar, Allah katından gelecek bir emirle Levh-i Mahfuz'dan ayrılıp yazıcı melekler vasıtasıyla tespit edilir. Bunlar tespit edildikten sonra da artık hiçbir iş, bir saniye bile sekteye uğramadan gerçekleşir. Şunu da hiç unutmamak gerekir ki insanlara, Ahiret'te "Dünyada iken bize, hangi yolun eğri, hangi yolun doğru olduğu gösterilseydi, biz elbette doğru yolu seçer ve o yoldan giderdik. Ahiret'te Rabbimizin karşısına da suçlu insanlar olarak çıkmazdık." diyerek haklarında verilecek hükme böyle bir delille karşı koymamaları için onlara iyi ve kötü, faydalı ve zararlı olan her şeyi açıklayan ve onları kötüden ve zararlı olandan sakınıp iyi ve faydalı olana yönelmelerini emreden Peygamberler'i de bir rahmet olmak üzere Allah göndermiştir. Zira O, kullarının ister gizli olsun, ister açık olsun, bütün sözlerini işitir ve bütün davranışlarını ve hallerini bilir. Hiçbir şey O'ndan gizli kalmaz. Çünkü O, göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan bütün mahlukatın Rabbidir. Eğer buna gerçekten inanıyorsanız, yahut işin aslını araştırıp doğrusunu öğrenmek istiyorsanız, işte bu, burada ifade edildiği gibidir.

8 İnsanların inanmaları gereken diğer bir husus da Allah'ın vahdaniyyeti ve hudutsuz kudretidir. Zira O'ndan başka İlah yoktur ve yalnız O'na ibadet edilir. Hem dilediğine hayat verip onu dirilten hem de dilediğinden canını alıp onu öldüren O'dur. O, sizin Rabbiniz olduğu gibi, sizden önce gelip geçmiş atalarınızın da Rabbidir.

9 Ne var ki müşrikler, bu konularda hep şüphe ve inkâr içindedirler. Her ne kadar onlar, kendilerini ve alemde var olan her şeyi Allah'ın yarattığını itiraf etmiş olsalar bile, bu itiraflarında samimi olmadıkları açık ve kesindir; zira bu itiraflarına rağmen, onlar, Allah'ı bırakıp kendilerine İlah edindikleri birtakım putlara ibadet etmekte ve bu putların kıyamet günü Allah katında kendilerine şefaat edeceklerini ileri sürmektedirler. Bu da açıkça göstermektedir ki onların gerçek itikatla hiçbir ilişkileri yoktur.

فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ ﴿١٠﴾ يَغْشَى النَّاسَ هَٰذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١﴾ رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا
الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾ أَنَّىٰ لَهُمُ الذِّكْرَىٰ وَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مُبِينٌ ﴿١٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا
مُعَلَّمٌ مَجْنُونٌ ﴿١٤﴾ إِنَّا كَاشِفُوا الْعَذَابِ قَلِيلًا إِنَّكُمْ عَائِدُونَ ﴿١٥﴾ يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَىٰ ۚ إِنَّا
مُنْتَقِمُونَ ﴿١٦﴾

10-11 (Ey Muhammed!) Göğün, insanları saran apaçık bir duman getireceği günü bekle. Bu, acı bir azaptır.

12 "Rabbimiz! Azabı bizden kaldır; biz mümin kişileriz.".

13-14 Onlar nereden öğüt alacak? Halbuki kendilerine her şeyi açıklayan bir Peygamber gelmişti; sonra da ondan yüz çevirmişler ve "Öğretilmiş bir deli." demişlerdi.

15 Bu sebeple, biz azabı biraz kaldırırız; siz de şüphesiz küfrünüze dönersiniz.

16 Fakat o büyük azap gününde biz de intikamımızı mutlaka alırız.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, müşriklerin, Allah'ın vahdaniyyetinden, hudutsuz kudretinden ve kıyamet günü yeniden dirilişten şüphe içinde olduklarını, kendilerini uyarmak için gönderilen Peygamber'in getirdiği akaide müteallik esasları da alaya aldıklarını beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, hem Peygamberi'ni teselli etmek hem de İslam akaidini alaya alan ve Allah'ın Peygamber'ini "Öğretilmiş bir deli" sözleriyle vasfeden müşrikleri tehdit etmek için, dünyada ve Ahiret'te başlarına gelebilecek acı azabı haber vermiş ve azap gününün özelliklerini zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

10-11 (Ey Muhammed!) Göğün, insanları saran apaçık bir duman getireceği günü bekle. Bu, acı bir azaptır.

12 "Rabbimiz! Azabı bizden kaldır; biz mü'min kişileriz".

13-14 Onlar nereden öğüt alacak? Halbuki kendilerine her şeyi açıklayan bir Peygamber gelmişti; sonra da ondan yüz çevirmişler ve "Öğretilmiş bir deli." demişlerdi.

15 Bu sebeple, biz azabı biraz kaldırırız; siz de şüphesiz küfrünüze dönersiniz.

16 Fakat o büyük azap gününde biz de intikamımızı mutlaka alırız.

10-11 Allah Teâlâ, sevgili Peygamber'i Hazreti Muhammed (sas.)'e "Öğretilmiş bir deli." diyen ve onun tebliğ ettiği akaitten şüphe içinde olup onu alaya alan müşriklerin tehdidi manasında Peygamberi'ne hitap etmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Gökyüzünün getireceği o kesif dumanı bekle. Bu duman gelip de yeryüzünü kapladığı zaman, çok acı bir azap olarak bütün insanları çepeçevre sarıp kuşatacak.

Baştarafta da açıkladığımız gibi, bu ayet-i kerime içerisinde zikri geçen Duhân (duman), Hazreti Peygamber'e karşı gelen ve tebliğ ettiği dini alaya alan müşriklerin tehdidi maksadıyla gökyüzünden gelip insanları saracağı Allah Teâlâ tarafından haber verilen acı bir azabın ifadesidir ve surenin de adı olmuştur. Buhârî (*Sahih,* VI.39), Müslim (*Sahih,* IV. 2155), Tirmizî (*Sünen,* V. 379) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* I. 381)'in naklettiklerine göre, bir adam Abdullah İbn Mes'ûd'un (ra) yanına gelip şöyle dedi: Şimdi mescitte bir adamı terkedip geldim. Kendi reyi ile Kur'an'dan *"Göğün, insanları saran apaçık bir duman getireceği günü bekle."* ayetini tefsir ediyordu. Söylediğine göre, kıyamet günü insanları bir duman saracak ve nefeslerini kesecekmiş; öyle ki hepsine de nezle gibi bir hastalık arız olacakmış. Adamın bu sözleri üzerine Abdullah İbn Mes'ûd şöyle dedi: Bir ilme sahip olan kimse onu söylesin. Eğer bilmiyorsa "Allah bilir." desin. Onun böyle demesi, üstün bir anlayışın sahibi olduğunu gösterir. Bu duman hadisesinin aslı ise şöyledir: Kureyş, Resulullah (sas.)'e isyan ettiği zaman, Resulullah (sas.) de, Yusuf (as) zamanında yedi sene süren kıtlık gibi bir ceza ile cezalandırılmaları için onlar aleyhine bedduada bulundu. Bunun üzerine onlara çetin ve meşakkatli bir kıtlık isabet etti. O derecede ki, insan semaya baktığı zaman, açlık yüzünden kendisiyle gökyüzü arasının kesif bir duman tabakasıyla kaplanmış olduğunu görüyordu. Açlık yüzünden de kemik kemiriyorlardı. İşte Kureyş bu sıkıntılı durumdayken, Resulullah (sas.)'in yanına bir adam gelmiş (bazı rivayetlerde onun Ebu Süfyan olduğu zikredilmiştir) ve: "Ya Resulallah! Mudar kabilesi için Allah'tan mağfiret dile; zira onlar helak oldular." demiş, Resulullah (sas.) de: "Nasıl; Mudar için dua mı edeyim? Sen, gerçekten cüretkar bir kimsesin, buyurmuş, sonra da Rabbine onlar için dua etmiştir. Bundan sonra da Allah Teâlâ, surenin *"Biz azabı biraz kaldırırız; siz de şüphesiz küfrünüze dönersiniz."* mealindeki 15. ayetini indirmiştir. Resulullah (sas.)'in bu duasından sonra kavim yağmura kavuşmuş ve refaha ulaşmış, ancak Allah Teâlâ'nın bu ayetinde verdiği habere uygun olarak, eski küfürlerine yeniden dönmüşler,

Allah Teâlâ da haklarında *"O büyük azap gününde biz de intikamımızı mutlaka alırız."* mealindeki 16. ayeti indirmiştir".

Abdullah İbn Mes'ûd'dan (ra) nakledilen bu haber, 11. ayet-i kerimede de açıkça ifade edildiği gibi, Hazreti Peygamber'e karşı aşırı derecede isyankar davranan Kureyş için acı bir azabın inmiş olduğuna delalet ederse de, gökyüzünü kaplamış olan duhân (duman)ın mahiyeti hakkında beliren istifhamları tam olarak ortadan kaldırmaz. Zira duhân hakkında iki farklı görüş ileri süren müfessirlerden bazılarına göre bu, kıtlık ve kuraklıktan ibaret olup Hazreti Peygamber'in bedduası üzerine, Yusuf (as) zamanında ortaya çıkan ve yedi yıl süren kıtlığın bir benzeridir. Bu kıtlığın başlamasından sonradır ki açlığın büyük acısını çeken Kureyşliler, sadece köpek laşeleri yemek veya kemik kemirmekle kalmamışlar, fakat açlık yüzünden gökyüzünü sanki dumanla kaplanmış gibi görmüşlerdir. İşte duhân kelimesinin kullanılışı bu yüzdendir; yoksa ortada, gerçek manada insanları saran bir duman yoktur. Duhânın diğer bir açıklaması ise, onun gerçek manada gökyüzünü kaplayacak olmasıdır ki bu hadise de kıyamet gününün alametlerindendir. Nitekim Müslim (*Sahih,* IV. 225) tarafından nakledilen bir hadiste de Huzeyfe İbn Esîd el-Ğıfârî şunları anlatmıştır: "Kıyamet vaktini aramızda müzakere ederken, yanımıza Resulullah (sas.) geldi ve: "Neyi müzakere ediyorsunuz?" diye sordu. Arkadaşlar "Kıyamet vaktini müzakere ediyoruz." dediler. Bunun üzerine Resulullah (sas.) şöyle buyurdu: "Sizler, daha evvel on alamet müşahede etmedikçe kıyamet asla kopmayacaktır." buyurdu ve şunları zikretti: "Duhânın etrafı sarması, Deccal'in çıkması, Dabbetu'l-arzın çıkması, güneşin batıdan doğması, İsa'nın (as) yeryüzüne inmesi, Yecüc ve Mecüc'un çıkması, biri Şark'ta, biri Garp'ta, biri de Arap yarımadasında olmak üzere üç yerde arzın çökmesi. Bu alametlerin sonuncusu da Yemen'den çıkıp insanları mahşer yerine sürecek olan ateştir.".

Müfessirlerin açıkladıklarına göre, Hazreti Peygamber'in bu hadisinde zikredilen on kıyamet alametinden hiçbiri henüz vuku bulmamıştır ve ne zaman vuku bulacağını da Allah'tan başka hiç kimse bilmez. Gerçek böyle olunca, üzerinde durduğumuz ayet-i kerimede sözü edilen Duhân'ın da kıyamet alametlerinden değil; fakat yukarıda da zikrettiğimiz gibi, kıtlık ve kuraklık sebebiyle hasıl olan açlık ve bu açlığın yol açtığı görme bozukluğudur ki insanlar bu bozukluk sebebiyle yeryüzünü kesif bir dumanın kapladığını zannetmişlerdir ve bu da özellikle kafirler için dayanılması güç bir azap olmuştur.

12 İşte bu şiddetli azap üzerine kafirler, bir taraftan Hazreti Peygamber'e başvurarak azabın kaldırılması için Rabbine dua etmesini istemişler, bir taraftan da kendileri bizzat Allah'a yalvararak: "Rabbimiz! Bu azabı bizim üzerimizden kaldır. Artık biz de Allah'a ve Resulüne iman ettik.", yahut bazı rivayetlere göre: "Rabbimiz! Eğer bu azabı bizim üzerimizden kaldırırsan, biz de müslüman oluruz." demişlerdir.

13 -14 Ne var ki Allah Teâlâ, onların bu sözlerinin, kendilerini sadece azaptan kurtarmak için başvurulmuş bir yalan olduğunu göstermek için, onların öğüt almaktan çok uzak kimseler olduklarını ve hiçbir zaman imana yönelmeyeceklerini açıklamıştır. Nitekim kendilerine her şeyi açıklayan ve onları kendisinden başka İlah olmayan bir tek Allah'a imana davet eden bir Peygamber gönderildiği zaman, ondan yüz çevirmişler ve onu "öğretilmiş bir deli" diye vasfetmişlerdi. Şimdi küfürlerinin bir cezası olmak üzere üzerlerine bir azap indirilince, sırf bu azaptan kurtulmak için "Eğer bu azabı bizim üzerimizden kaldırırsan Allah'a da Peygamber'ine de iman edeceğiz." diyorlar. Bu da göstermelik bir yalandan başka bir şey değildir. Allah Teâlâ, onların bu hallerini İbrahim suresinin 44. ayetinde de açıklamış ve şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) İnsanları, azabın kendilerine geleceği o günü hatırlatarak uyar. (O gün gelince küfürleriyle) zulmetmiş olanlar: "Rabbi-*

miz! Bizi yakın bir vakte kadar ertele ki senin davetine icabet edelim ve Peygamberler'e uyalım." derler. Halbuki siz daha önce, sizin için (dünyadan Ahiret'e) göçüş olmadığına yemin etmemiş miydiniz?". Kafirlerin bu çeşit dönüşleri, cehenneme atılıp ateşle karşı karşıya kaldıkları zaman da görülecektir. Bu konuyla ilgili olarak da Allah Teâlâ, En'âm suresinin 27. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Ateşin karşısında durdurulduklarında, onların: "Ah ne olurdu, (dünyaya) geri gönderilseydik de Rabbimizin ayetlerini yalanlamasaydık ve müminlerden olsaydık." deyişlerini bir görsen!...".*

15 Allah Teâlâ, bu ayetinde de onların yalanlarını bir defa daha ortaya koymuş ve şöyle buyurmuştur: Siz, azabın üzerinizden kaldırılması halinde şirki ve küfrü terkederek imana döneceğinizi söylüyorsunuz. Diğer sözleriniz gibi, bu sözünüzün de yalan olduğuna hiç şüphe yok. Kısa bir süre için de olsa azabı üzerinizden kaldıracağız ve onu tehir edeceğiz. Bununla beraber siz, bu kısa süre içinde eski halinize, yani küfür ve şirkinize geri döneceksiniz. Bu, tıpkı Allah Teâlâ'nın Yunus suresindeki 98. ayeti gibidir. Bu ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Keşke (azabı gördükten sonra) iman eden bir memleket (halkı) olsaydı da imanı ona fayda sağlasaydı; yalnız Yunus'un kavmi müstesna. Onlar (azabı görüp de) iman edince, dünya hayatında onlardan zillet azabını kaldırmış ve belirli bir süre daha (dünyadan) onları faydalandırmıştık."*.

16 Kafirlerin hakettikleri bu azap bir süre üzerlerinden kaldırılmış olsa bile, büyük azap gününde onu yine görecekler ve Allah, onlardan intikamını mutlaka alacaktır. Ayet-i kerimede sözü edilen ve kafirlerin yakalarına yapışılacağı muhakkak olan o şiddetli azap günü, hiç şüphesiz, kıyamet günü onların cehennem ateşine atılacakları gündür. Bu günün azabını, başka hiçbir günün azabıyla kıyaslamak mümkün değildir. Bununla beraber bazı sahabilerden nakledilen bir görüşe göre bu gün, Bedir günüdür. Bu sahabilerin söylediklerine göre Allah Teâlâ, Mekkeli kafirlerin üzerinden kıtlığı kaldırınca, kafirler eski günlerine dönmüşler ve Hazreti Peygamber'i yeniden yalanlamaya başlamışlardır. Bunun üzerine Allah Teâlâ da, Bedir Gazvesi'nde onlardan bir kısmının öldürülüp bir kısmının da esir edilmeleri neticesinde onlara büyük bir mağlubiyet vermiş ve böylece intikamını onlardan almıştır. Bu görüşe sahip olan sahabilerin başında İbn Mes'ûd (ra) yer almaktadır. İbn Cerîr'in açıkladığına göre, bu konuyla ilgili olarak İbn Abbâs (ra) şöyle demiştir: "İbn Mes'ûd, şiddetle çarpılacak günün Bedir günü olduğunu söylüyor. Ben ise bunun kıyamet günü olduğunu söylüyorum. İbn Abbâs'tan gelen bu haberin isnadı sahihtir...". Doğrusunu, hiç şüphesiz, en iyi Allah bilir.

وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَآءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ ﴿١٧﴾ اَنْ اَدُّوٓا اِلَيَّ عِبَادَ اللّٰهِ ۖ اِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ
اَمِينٌ ﴿١٨﴾ وَاَنْ لَا تَعْلُوا عَلَى اللّٰهِ ۚ اِنِّٓي اٰتِيكُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿١٩﴾ وَاِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ اَنْ تَرْجُمُونِ
﴿٢٠﴾ وَاِنْ لَمْ تُؤْمِنُوا لِي فَاعْتَزِلُونِ ﴿٢١﴾ فَدَعَا رَبَّهٗٓ اَنَّ هٰٓؤُلَآءِ قَوْمٌ مُجْرِمُونَ ﴿٢٢﴾ فَاَسْرِ بِعِبَادِي لَيْلًا اِنَّكُمْ
مُتَّبَعُونَ ﴿٢٣﴾ وَاتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْوًا ۖ اِنَّهُمْ جُنْدٌ مُغْرَقُونَ ﴿٢٤﴾ كَمْ تَرَكُوا مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٢٥﴾ وَزُرُوعٍ
وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٢٦﴾ وَنَعْمَةٍ كَانُوا فِيهَا فَاكِهِينَ ﴿٢٧﴾ كَذٰلِكَ وَاَوْرَثْنَاهَا قَوْمًا اٰخَرِينَ ﴿٢٨﴾ فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ
السَّمَآءُ وَالْاَرْضُ وَمَا كَانُوا مُنْظَرِينَ ﴿٢٩﴾ وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِٓي اِسْرَآءِيلَ مِنَ الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿٣٠﴾ مِنْ

فِرْعَوْنَ ۚ إِنَّهُ كَانَ عَالِيًا مِنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾ وَلَقَدِ اخْتَرْنَاهُمْ عَلَىٰ عِلْمٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٣٢﴾ وَآتَيْنَاهُم مِنَ الْآيَاتِ مَا فِيهِ بَلَاءٌ مُبِينٌ ﴿٣٣﴾

17 Onlardan önce de Firavun'un kavmini denemiştik. Bu maksatla onlara üstün meziyetleri olan bir Peygamber gelmiş ve demişti ki:

18 "Allah'ın kulları (İsrailoğulları) nı bana bırakın. Gerçek şudur ki ben sizin için gönderilmiş güvenilir bir Peygamberim.".

19 "Allah'a karşı üstünlük taslamayın. Ben size apaçık bir delil getiriyorum.".

20 "Bana eziyet etmenizden sizin de Rabbiniz olan Rabbime sığınırım.".

21 "Eğer bana iman etmezseniz, benden uzaklaşın.".

22 Bundan sonradır ki Musa, "Bunlar suçlu bir kavimdir." diyerek Rabbine dua etmişti.

23 Rabbi de ona şöyle buyurmuştu: "Kullarımı geceleyin yola çıkar. Şüphe yoktur ki siz takip olunacaksınız.".

24 "Denizi geçtikten sonra onu kendi halinde terket. Onlar boğulacak bir ordudur.".

25-27 Ne kadar bahçeler, pınarlar, ekinler, güzel makamlar ve içinde eğlenip durdukları nimetler terketmişlerdir.

28 İşte böyle yaptık ve bunları başka bir kavme miras bıraktık.

29 Onların helaki ile gök de yer de üzerlerine ağlamamış, kendilerine mühlet de verilmemiştir.

30-31 Gerçek şu ki İsrailoğullarını, o zelil edici azaptan, yani Firavun'dan kurtardık. O, haddi aşanlardan bir zorba idi.

32 İsrailoğullarını bilerek alemlere üstün kıldık.

33 Onlara, içinde apaçık bir imtihan bulunan mucizeler verdik

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Mekkeli müşriklerin kendilerine gönderilen Hazreti Peygamber'i nasıl yalanladıklarını ve küfür üzerinde nasıl direndiklerini zikrederek kıyamet günü onlardan bunun intikamını mutlaka alacağını beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, daha önce gelip geçmiş kavimler arasında da kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlamak hususunda benzerlerinin bulunduğuna işaretle Firavun ve kavmini buna örnek göstermiş, onların da kendilerine gönderilen Musa'yı (as) yalanlamalarını zikrederek Musa'ya yardımını, Firavun ve adamlarını ise, denizde boğulmaya terkederek onlardan intikamını aldığını açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

17 Onlardan önce de Firavun'un kavmini denemiştik. Bu maksatla onlara üstün meziyetleri olan bir Peygamber gelmiş ve demişti ki:

18 "Allah'ın kulları (İsrailoğulları) nı bana bırakın. Gerçek şudur ki ben sizin için gönderilmiş güvenilir bir Peygamberim.".

19 "Allah'a karşı üstünlük taslamayın. Ben size apaçık bir delil getiriyorum.".

20 "Bana eziyet etmenizden sizin de Rabbiniz olan Rabbime sığınırım.".

21 "Eğer bana iman etmezseniz, benden uzaklaşın.".

22 Bundan sonradır ki Musa, "Bunlar suçlu bir kavimdir." diyerek Rabbine dua etmişti.

[23] Rabbi de ona şöyle buyurmuştu: "Kullarımı geceleyin yola çıkar. Şüphe yoktur ki siz takip olunacaksınız.".

[24] "Denizi geçtikten sonra onu kendi halinde terket. Onlar boğulacak bir ordudur.".

[25-27] Ne kadar bahçeler, pınarlar, ekinler, güzel makamlar ve içinde eğlenip durdukları nimetler terketmişlerdir.

[28] İşte böyle yaptık ve bunları başka bir kavme miras bıraktık.

[29] Onların helaki ile gök de yer de üzerlerine ağlamamış, kendilerine mühlet de verilmemiştir.

[30-31] Gerçek şu ki, İsrailoğullarını, o zelil edici azaptan, yani Firavun'dan kurtardık. O, haddi aşanlardan bir zorba idi.

[32] İsrailoğullarını bilerek âlemlere üstün kıldık.

[33] Onlara, içinde apaçık bir imtihan bulunan mucizeler verdik.

17 Mekkeli müşriklerden önce de Mısır'da Firavun'un idaresi altında yaşayan Kıptiler denenmişti. Onlar da Allah'ı tanımayan, başlarında bulunan Firavun'u ise, İlah gibi gören ve onun bütün emirlerine tabi olan bir kavimdi. İşte onlar bu haldeyken hem onları denemek hem de onları uyarıp hak olan yola davet etmek için, Allah Teâlâ, onlara üstün meziyetleri bulunan bir Peygamber göndermişti. Bu Peygamber Musa (as) idi ve yanında yardımcı olarak kardeşi Harun da vardı. Allah Teâlâ, Tâ-hâ suresinin 41-47. ayetlerinde bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: "*(Ey Musa!) Şimdi seni (Peygamber olarak) seçmiş bulunuyorum. Sen, kardeşinle beraber mucizelerimle git; beni anmakta kusur etme. Firavun'a gidin; çünkü o azmıştır. Ona yumuşak söz söyleyin; belki öğüt alır; yahut korkar. Onlar da demişlerdi ki: "Onun bize karşı taşkınlık etmesinden, yahut azmasından korkuyoruz.". Allah da onlara şöyle buyurmuştu: "Korkmayın; ben sizinle beraberim; işitir ve görürüm. Ona gidin ve deyin ki: Biz, Rabbinizin iki elçisiyiz. İsrailoğullarını bizimle gönder. Onlara eziyet etme. Sana Rabbinden bir mucize ile geldik. Hidayete uyanlara selam olsun".*

18 Musa (as), Rabbinden aldığı bu talimat üzerine kardeşi Harun ile birlikte Firavun ve adamlarına gitmiş ve onlara şöyle demiştir: Allah'ın kulları olan İsrailoğullarını benimle bırakın ve onlara azap etmeyin. Ben, Allah'ın size gönderdiği güvenilir bir Peygamber'im. Müfessirler, bu ayet-i kerimede geçen ve "Allah'ın kulları" manasına gelen *Ibâda'llah* ibaresiyle İsrailoğullarının kasdedilmiş olabileceği gibi, Firavun ve adamlarına yönelik bir hitap olarak da kabul edilebileceğini ileri sürmüşlerdir ki bu takdirde mana: Ey Allah'ın kulları! Gerek imana taalluk eden hususlarda ve gerekse davetimin kabulü hususunda üzerinize düşeni gerektiği şekilde yapın. Zira ben, Allah Teâlâ tarafından görevlendirilmiş bir Peygamber'im. O, güvenerek vahyini bana emanet etmiştir; o halde siz de bana güvenin ve benim yoluma tabi olun, demek olur. Doğrusunu, hiç şüphesiz, en iyi Allah bilir.

19 Musa (as), Firavun ve adamlarına yönelttiği hitabına devam etmiş ve şöyle demiştir: Allah'ın ayetlerine veya O'nun emir ve nehiylerine tabi olmak hususunda büyüklük taslamayın. Keza O'nun taatından ve Peygamberler'ini dinleyip onlara uymaktan da asla yüz çevirmeyin. Bu, Mümin (Ğâfir) suresindeki 60. ayet gibidir. Bu ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "*...Bana ibadet edin ki size karşılığını vereyim. Bana ibadet etmekten kibirlenenler, zelil olarak cehenneme gireceklerdir.*". Musa (as), sözlerine devam etmiş ve şöyle demiştir: Ben size apaçık delillerle geldim. Öyle deliller ki bunları reddetmek veya onlardan yüz çevirmek asla mümkün değildir. Musa'nın (as) sözünü ettiği bu deliller, hiç şüphesiz, asasını yere atması üzerine asanın yılan haline gelip sihirbazların uydurdukları her şeyi yutuvermesi, elini cebinden çıkarır çıkarmaz elinin bembeyaz oluvermesi, kavmini Mısır'dan çıkarırken asasını denize vurması üzerine deniz sularının ikiye

ayrılıp geçişlerini kolaylaştırması, fakat Firavun ve askerleri geçerken ikiye ayrılan suların birleşmesiyle Firavun ve askerlerinin suda boğulmaları ve bunlara benzer diğer mucizelerdir ki Kur'an-ı Kerim'in çeşitli surelerinde bunlar yeri geldikçe zikredilmiştir.

20 Ben, sizin beni taşlayarak öldürmek istemenizden, yahut sözlerinizle veya birtakım fiil ve davranışlarınızla bana eziyet etmenizden Rabbime sığınırım. Şunu iyice bilmelisiniz ki benim Rabbim, sizin de Rabbinizdir.

21 Rabbimin bana güvenip beni size uyarıcı bir Peygamber olarak gönderdiğine göre, siz de bana güvenin ve davet ettiğim Allah yolunda bana icabet edin. Eğer bana inanmaz ve benim davetime icabet etmezseniz, beni kendi işlerimle başbaşa bırakın ve hiçbir davranışınızla bana engeller çıkarmaya çalışmayın.

22 Öyle anlaşılıyor ki Musa'nın (as) bu uyarılarına rağmen Firavun ve adamları, bazen onu yalanlayarak, bazen de onu öldürmeye teşebbüs ederek çeşitli engeller çıkarmışlar ve onun risalet görevini yapmasına izin vermemişlerdir. O da onların bu davranışları karşısında Rabbine şikayette bulunmuş ve haklarında "Zaten onlar suçlu bir kavimdir." diyerek beddua etmiştir. Allah Teâlâ, Musa'nın bu bedduasına Yunus suresinin 88-89. ayetlerinde daha geniş bir yer vermiş ve şöyle buyurmuştur: *"Musa şöyle demişti: "Rabbim! Sen, Firavun'a ve adamlarına, dünya hayatında süs ve mallar verdin. Rabbimiz! (Bunu, kullarını) senin yolundan saptırmaları için mi verdin? Onların mallarını yok et; kalblerini iyice sık. Zira onlar, acı azabı görmedikçe iman etmezler". (Buna karşılık Rabbi de şöyle) buyurmuştu: "İkinizin de duası kabul olunmuştur. Dosdoğru olun; bilmeyenlerin yoluna da uymayın.".*

23 Allah Teâlâ, Musa'nın (as) bu duasından sonra ona hitap ederek kullarını, yani İsrailoğullarını geceleyin yola çıkarmasını emretmiştir. Zira biliyordu ki Firavun ve adamları, onların Mısır'dan çıkmalarına kesinlikle izin vermeyecekler ve her ne şekilde olursa olsun onlara engel olmaya çalışacaklardı. Çıktıklarını farkettikleri anda da peşlerine takılacaklar ve yakaladıkları yerde onları imha edeceklerdi. Allah Teâlâ, bu konuda, Tâ.hâ. suresinin 77. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Musa'ya: "Kullarımı geceleyin yürüt; onlara, denizde kuru bir yol aç; (Firavun'un sana) yetişmesinden ve (denizde boğulmaktan) korkma." diye vahyetmiştik.".*

24 Musa (as) ve kavmi geceleyin yola çıkmışlar ve deniz kenarına kadar gelmişlerdi. Oradan da Firavun'un ordusuna yakalanmadan denizi geçmeleri gerekiyordu. Bu sırada peşlerinden gelen Firavun ve ordusu ise, onlara iyice yaklaşmışlardı. Nitekim Şuarâ suresinin 61-62. ayetlerinde de açıklandığı gibi, *"İki topluluk birbirini görünce, Musa'nın adamları "İşte yakalandık." demişlerdi. Musa ise, şöyle demişti: "Asla; Rabbim benimle beraber olup bana yol gösterecektir."* Filhakika Allah Teâlâ'nın Musa ve kavmine yardımı gecikmemiş ve bir mucize ile denizi yararak onların karşı tarafa geçmelerini sağlamıştır. Nitekim yine aynı surenin 63. ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *" İşte o sırada Musa'ya, "Asanı denize vur." diye vahyetmiştik ki deniz ikiye ayrılmış, her parçası büyük bir dağ gibi olmuştu.".* Denizin ikiye ayrılması ve İsrailoğullarının iki deniz arasında açılan yoldan karşıya geçmeleri, Firavun'u da cesaretlendirmiş ve onda, aynı yoldan İsrailoğullarını takip edebilecekleri zannını uyandırmıştı. Bunun sebebi de, Musa'nın kavmi ile birlikte karşıya geçmesinden sonra ikiye ayrılan denizin bir süre daha birleşmemiş olması ve ortasında açılan yolun abâki kalması idi. Zira üzerinde durduğumuz ayet-i kerimede de açıkça ifade edildiği gibi, Allah Teâlâ, denizin ikiye ayrılıp ortasında açılan yoldan Musa ve kavminin karşı tarafa geçmesinden sonra, Peygamberi'ne vahyetmiş ve denizi kendi halinde bırakmasını, başka bir ifadeyle yine asasını vurarak ikiye ayrılmış olan denizi birleştirmemesini emretmiştir. Çünkü denizin bir süre daha bu halde kalması, İsrailoğullarını

takip eden Firavun ve ordusunu da cesaretlendirecek ve Musa'nın ardından onların da deniz yoluna girmelerini sağlayacaktı. Onlar deniz yoluna girdikten sonra da olan olacak ve kafirler denizin ortasına geldikleri bir sırada, Allah Teâlâ'nın hudutsuz gücü ile ikiye ayrılmış olan deniz birleşerek Firavun ve ordusunun boğulup helak olmalarını mümkün kılacaktı.

25-27 Firavun ve adamları, denizde boğulup helak oldukları zaman, geride ne kadar çok mal, mülk ve servet bırakmışlardı. Bağlar, bahçeler, pınarlar, ekinler, güzel meskenler, veya muhteşem konaklar, bunların hepsi de, dünya hayatını onlara süslü ve cazip gösteren, Ahiret hayatını da unutturan şeylerdi. Diledikleri gibi yiyip içiyorlar ve diledikleri şekilde eğleniyorlardı.

28 Oysa şimdi, denizde boğulup gitmişler ve bütün mallarını geride bırakmışlardı. Allah da onların bırakıp gittikleri bu malları ve zenginliğiyle övündükleri ülkelerini İsrailoğullarına miras bırakmıştı. Nitekim yukarıda da açıklandığı gibi, Musa'nın bedduası üzerine yedi sene kıtlığa mahkum edilen Firavun hanedanı üzerine bu azap çökünce, Musa'ya gelerek azabın kaldırılması için Rabbine dua etmesini istemişler, ayrıca iman edeceklerine de söz vermişlerdi. Musa'nın, Rabbine dua etmesi üzerine azap bir süre üzerlerinden kaldırılmış, onlar da eski küfür hallerine yeniden dönmüşlerdi. İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ da onlardan intikamını almış, ayetlerini yalanlamış ve onları umursamamış olmaları dolayısıyla onları denizde boğmuştur. Firavun ve adamlarının denizde boğulup helak olmalarından sonra da, geride bıraktıkları ülkeleriyle bu ülkede bulunan bütün zenginlikleri de İsrailoğullarına miras olarak kalmıştır. İşte bu manada Allah Teâlâ, Â'râf suresinin 137. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Küçük görülüp hakarete maruz kalan kavmi (yani İsrailoğullarını), bol bereket verdiğimiz yeryüzünün doğularına ve batılarına mirasçı kılmıştık. Rabbinin, sabretmeleri dolayısıyla İsrailoğullarına verdiği güzel söz de yerine gelmişti. Firavun ve kavminin yapmakta oldukları şeyleri ve yükseltmiş olduklarını ise, hep harap etmiştik."*.

29 Firavun ve hanedanının denizde helak olmasıyla ne gök ne de yer onların ardından ağlamamıştır; ağlamaları için de hiçbir sebep yoktur. Çünkü bunların, arkalarından ağlanmasına sebep teşkil edecek iyi ve güzel hiçbir amelleri yoktur. Nitekim Tirmizî (*Sünen*, V. 380)'nin Enes İbn Mâlik tarikiyle naklettiği bir hadisinde Resulullah (sas.): "Hiçbir mümin yoktur ki gökte onun iki kapısı bulunmasın. Bu kapılardan birinden rızkı çıkar, diğerinden de ameli girer.. O mümin öldüğü zaman da onun üzerine ağlarlar." buyurmuş, sonra da bu ayeti okumuştur.". Bu hadisten de anlaşılacağı üzere, Mısırlı Kıptilerin göğe çıkan hiçbir salih amelleri yoktur ki ona ağlasın. İşte onlar, bu küfürleri ve çirkin amelleri sebebiyle denizde boğulup gittikleri zaman, arkalarından üzülüp ağlayacak hiç kimse bulunmadığı gibi, kötü akibetlerine kavuşmada da kendilerine hiçbir süre tanınmamış ve denizde hakettikleri o acı azabı hemen görmüşlerdir.

30-31 Firavun ve hanedanının denizde helak olmalarıyla İsrailoğulları da onların eza ve cefalarından kurtulmuşlardır. Bilindiği gibi Firavun, İsrailoğulları içinden çıkacak bir adamın Mısır'daki hükümranlığına son vereceğini düşünüyor ve bu korku içinde onların oğullarını öldürtüp kadınlarını serbest bırakıyordu. Zaten Firavun, azgınlığı ve zorbalığıyla tanınmış, adi ve basit bir kimse olmasına rağmen, kendisini halkına İlah olarak tanıtmış azılı bir kafirdi. Nitekim Allah Teâlâ, Kasas suresinin 4. ayetinde bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Firavun, ülkeye hakim olmuş ve halkını fırkalara ayırmıştı. Onlardan bir grubu, oğullarını boğazlayarak, kadınlarını hayatta bırakarak zayıflatıyordu. O, bozgunculardan biriydi."*. Allah Teâlâ, onu ve adamlarını uyarmaları ve hak yola davet etmeleri için Musa ve Harun'u onlara gönderdiği zaman, büyüklenmişler ve onlara karşı çıkmışlardı. Allah Teâlâ, bu konuda, Müminün suresinin 46-48. ayetlerinde de şöyle buyur-

muştur: *"Musa ve Harun'u Firavun ve adamlarına göndermiştik. Fakat onlar da büyüklendiler. Zaten kibirli bir kavim idiler. Bu yüzden: "Kavimleri bize kulluk edip dururken, bizim gibi iki insana mı iman edeceğiz?" demişlerdi. Böylece o iki Peygamber'i yalanlamışlar ve helak edilenlerden olmuşlardı."*.

32 Firavun ve adamlarının denizde boğularak helak olmalarından sonra Allah Teâlâ, İsrailoğullarını onların mallarına ve ülkelerine varis kıldığı kıldığı gibi, Musa ve Harun'dan önce de aralarından pek çok Peygamber çıkmış olması dolayısıyla Musa'nın kavmini de yüceltmiş ve kendi zamanlarında mevcut olan diğer kavimlere üstün kılmıştı. Şüphesiz olan her şey, Allah Teâlâ'nın hudutsuz ilmi içerisinde oluyor ve Allah, her yaptığını bu ilmine dayanarak yapıyordu.

33 İşte Allah Teâlâ, Musa'nın yaşadığı dönemde üstün bir kavim yaptığı İsrailoğullarına, aynı zamanda imtihana vesile olacak pek çok da mucizeler vermişti. Mısır'dan çıkışlarında denizin yarılması ve açılan yoldan karşı tarafa geçişleri, bulutun üzerlerine gölge yapılması, gökten rızık olarak kudret helvası ve bıldırcın indirilmesi, bu mucizelerden bazıları idi. Bu konuda Allah Teâlâ, Â'râf suresinin 160. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Biz onları on iki torundan (gelen on iki) kabileye ayırmıştık. Kavmi kendisinden su istediğinde, Musa'ya "Asanı taşa vur" diye vahyetimiştik. Bunun üzerine taştan on iki pınar fışkırmış, her kabile de su içeceği yeri öğrenmişti. Üzerlerine bulutu gölge yapmış, onlara kudret helvası ve bıldırcın indirmiştik. (Ve demiştik ki:) "Size rızık olarak verdiğimiz şeylerin güzel ve temiz olanlarından yiyin.". Ne var ki onlar, bize zulmetmemişler, fakat kendi kendilerine zulmetmişlerdi."*.

إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ لَيَقُولُونَ ﴿٣٤﴾ إِنْ هِيَ إِلَّا مَوْتَتُنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُنْشَرِينَ ﴿٣٥﴾ فَأْتُوا بِآبَآئِنَآ إِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿٣٦﴾ أَهُمْ خَيْرٌ أَمْ قَوْمُ تُبَّعٍ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ أَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٣٧﴾ وَمَا
خَلَقْنَا السَّمَٰوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴿٣٨﴾ مَا خَلَقْنَاهُمَآ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾

[34-36] Bu Mekkeli müşrikler de demektedirler ki: "İlk ölümümüzden sonra hiçbir şey yoktur. Ve biz, yeniden dirilecek de değiliz. Eğer sözüne güvenilir kimseler iseniz, babalarımızı getirin.".

[37] Bunlar mı daha hayırlıdır, yoksa Tubba kavmi ve onlardan öncekiler mi? Suçlu oldukları için hepsini de helak etmiştik.

[38] Biz, gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri oyun olsun diye yaratmadık.

[39] Her ikisini de ancak hak ile yarattık; fakat onların çoğu bilmiyorlar.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Kureyşli müşriklerin ibret alıp doğru yolu bulmaları için Firavun ve adamlarının Musa (as) ile olan kıssalarını zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, müşriklerin, daha önce de söz konusu ettiği kıyamet günü ve öldükten sonra yeniden dirilme hakkındaki inkarcı davranışlarına tekrar dönmüş ve onların da İsrailoğullarının kurtuluşa ererken denizde boğularak helak olan Firavun'un kavmi gibi küfürlerinde nasıl ısrar edip direndiklerini açıklamıştır. Sonra da Allah'ın, göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin yegane yaratıcı-

sı olduğunu beyan ederek onları da yeniden yaratmaya kadir olduğunu zikretmiş, ayrıca kendilerinden çok daha güçlü olan Tubba kavmini helak ettiği gibi, Kureyşli müşrikleri de dilediği anda helak etmekle tehdit etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

34-36 Bu Mekkeli müşrikler de demektedirler ki: "İlk ölümümüzden sonra hiçbir şey yoktur. Ve biz, yeniden dirilecek de değiliz. Eğer sözüne güvenilir kimseler iseniz, babalarımızı getirin.".

37 Bunlar mı daha hayırlıdır, yoksa Tubba kavmi ve onlardan öncekiler mi? Suçlu oldukları için hepsini de helak etmiştik.

38 Biz, gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri oyun olsun diye yaratmadık.

39 Her ikisini de ancak hak ile yarattık; fakat onların çoğu bilmiyorlar.

34-36 Allah Teâlâ bu ayetlerinde, Mekkeli müşriklerin öldükten sonra yeniden dirilmeyi nasıl inkar ettiklerini açıklamış ve onların bu konudaki sözlerini haber vermiştir. Bu müşrikler demektedirler ki: Bizim için bu dünyada bir defa ölüm vardır ve öldükten sonra da tekrar dirilecek değiliz; çünkü ölümden sonra başka bir hayat artık yoktur. Allah Teâlâ, onların bu sözlerinin bir benzerini de En'âm suresinin 29. ayetinde haber vermiştir. Bu ayetinde şöyle buyurmuştur: *"(Müşrikler) "Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur. Öldükten sonra da dirilecek değiliz." demektedirler."*. Müşrikler bu sözleriyle kıyamet gününü ve öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr ettikten sonra, kıyamet gününün geleceğini ve bütün ölülerin yeniden dirileceğini ileri süren Hazreti Peygamber'e ve buna inanan müminlere de bir delil olmak üzere daha önce ölüp gitmiş olan babalarını ve atalarını hatırlatmışlar ve: Eğer siz, gerçekten öldükten sonra dirilmenin vuku bulacağına inanıyorsanız ve sözüne de güvenilir kimselerden iseniz, daha önce ölüp gitmiş ve aramızdan ayrılmış olan atalarımızı geri getirin de görelim, demişlerdir. Aslında müşriklerin böyle bir istekte bulunmaları, hem cehaletlerinin hem de küfür üzerindeki direnişlerinin apaçık göstergesi idi. Çünkü öldükten sonra yeniden dirilmenin vuku bulacağı zaman, bu dünya hayatının devam ettiği bir zaman değil, fakat bu dünyanın sona erip kıyamet gününün başladığı ve yeni alemlerin oluştuğu bir zamandır. Bu zamanın vaktini veya ne zaman başlayacağını ise, Allah'tan başka hiç kimse bilemez.

37 Allah Teâlâ, öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden ve dünya hayatımızdan başka bir hayat yoktur, diyen Mekkeli müşrikleri, daha önce yaşamış ve küfürleri sebebiyle helak olmuş Tubba kavmi ile kıyaslamış ve onların başına gelen akıbetin Mekkeli müşriklerin de başlarına gelebileceğini haber vererek onları tehdit etmiştir. Yemen'in kadim şehirlerinden biri ve bu adla zikredilen devletin de merkezi olan Sebe hükümdarlarına Tubba denildiği için Sebe kavmi de Tubba kavmi olarak tanınmış ve bu kavimden, Kur'an-ı Kerim'in 34. Sebe suresinde de sözedilmiştir. Kureyş, Arapların Adnan kolundan, Tubba ise, yine Arapların Kahtan kolundan geliyorlardı. Sebe veya Tubba halkı, sahip oldukları bahçelerle zenginliğe erişmiş, refah ve saadet içinde yaşayan bir kavimdi. Süleyman'ın (as) eşi Belkıs da bunlardandı. Allah Teâlâ, onlara ihsan ettiği rızıklardan yemeleri ve yalnız Allah'a ibadetle ihsan ettiği nimetlere şükretmeleri için zaman zaman onlara Peygamberler de göndermişti. Ne var ki onlar, Allah'ın dilediği sürece O'na ibadet edip şükretmişler, fakat sonradan yüzçevirip küfre dalmışlar, bunun üzerine Allah Teâlâ da üzerlerine Arim selini göndererek ülkelerini yerle bir etmiştir. Sebe veya Tubba kavmi, gerek ordu bakımından ve gerekse sayı bakımından Mekkeli müşriklerden çok daha üstün bir kavimdi. İşte Allah Teâlâ, Tubba gibi üstün güce sahip olan bir kavmi ve hatta daha önce gelip geçmiş Ad ve Semud gibi kavimleri küfürleri dolayısıyla helak

ettikten sonra, daha zayıf ve daha aciz olan Kureyşli müşrikleri mi helak edemeyecek? Haşa! O, küfürlerinde direnen kavimlerden dilediğini dilediği anda helak eder; dilediğini de dilediği kadar erteler.

38-39 Hudutsuz kudreti ve geniş ilmiyle bir hikmet gereği gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri yaratan O'dur. O, hiçbir şeyi boşuna yaratmamıştır. Her neyi yaratmışsa hak için ve hakkı izhar etmek için yaratmıştır. Ne var ki akıllarını düşünmek için kullanmayan müşrikler, günah işlemekten korkmadıkları ve sevap kazanmayı da düşünmedikleri için bu gerçeği bilmiyorlar. Kur'an-ı Kerim'in başka surelerinde de bu manayı teyit eden ayetler yer almıştır: Allah Teâlâ, Sad suresinin 27. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Göğü, yeri ve ikisinin arasında bulunanları boş yere yaratmadık. Bu inkâr edenlerin zannıdır. Ateşe girecek olan o inkârcıların vay haline!."* Mü'minûn suresinin 115-116. ayetlerinde de Allah Teâlâ, öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden müşriklere bir reddiye olarak şöyle buyurmuştur: *"Bizim sizi boşuna yarattığımızı ve bize geri döndürülmeyeceğinizi mi sandınız? Kendisinden başka İlah olmayan gerçek hükümdar, şerefi büyük Arş'ın Rabbi olan Allah çok yücedir."*.

إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٠﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِي مَوْلًى عَنْ مَوْلًى شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤١﴾ إِلَّا مَنْ
رَحِمَ اللَّهُ إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٤٢﴾ إِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّومِ ﴿٤٣﴾ طَعَامُ الْأَثِيمِ ﴿٤٤﴾ كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ
﴿٤٥﴾ كَغَلْيِ الْحَمِيمِ ﴿٤٦﴾ خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ إِلَى سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ
﴿٤٨﴾ ذُقْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ ﴿٤٩﴾ إِنَّ هَذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ ﴿٥٠﴾

40 Hüküm günü, onların hepsinin buluşma günüdür.

41 O gün, dostun dosta hiçbir şeyle faydası dokunmaz; onlar yardım da görmezler.

42 Yalnız Allah'ın rahmet ettiği kimseler bunun dışındadır. Şüphesiz O, daima galiptir; çok merhametlidir.

43-46 Zakkum ağacı, günahkarların yiyeceğidir; bu, suyun kaynayışı gibi karınlarda kaynayan erimiş maden gibidir.

47-50 Zebanilere şöyle denir: "Suçluyu tutun; sonra onu cehennemin ortasına doğru sürün; sonra da başının üstünden kaynar su azabını dökün. (Ve ona deyin ki:) Tat bakalım şu azabı. Hani aziz ve kerim olan sendin? İşte bu, sizin şüphe edip durduğunuz şeydir.".

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kıyamet gününü ve dünya hayatımızdan başka hayat yoktur diyerek öldükten sonra dirilmeyi inkar eden müşriklerin bu iddialarını reddettikten ve hudutsuz gücünü örnek göstererek kıyameti ve öldükten sonra yeniden dirilmeyi ispat ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, kıyamet günü suçluların maruz kalacakları kötü akibetleri ve görecekleri bazı azap çeşitlerini açıklamıştır. Bu gün artık onların, ne kendilerine faydaları dokunacak bir dostları ne de yardımcıları vardır. Başlıca yiyecekleri de zakkum ağacından başka bir şey değildir. Bu yiyecek ise, suyun veya yağın kaynayışı gibi karınlarda kaynar ve kaynayıp erimiş maden gibi olur. Cehennemde gördükleri azabın başka bir çeşidi de, Allah'ın emriyle cehennemin ortasına doğru sürüklenirler ve orada üzerlerine kaynar su dökülür. İşte bunlar, Ahiret hayatını inkâr eden kafirlerin Ahiret'te görecekleri azabın bir çeşididir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

40 Hüküm günü, onların hepsinin buluşma günüdür.

41 O gün, dostun dosta hiçbir şeyle faydası dokunmaz; onlar yardım da görmezler.

42 Yalnız Allah'ın rahmet ettiği kimseler bunun dışındadır. Şüphesiz O, daima galiptir; çok merhametlidir.

43-46 Zakkum ağacı, günahkarların yiyeceğidir; bu, suyun kaynayışı gibi karınlarda kaynayan erimiş maden gibidir.

47-50 Zebanilere şöyle denir: "Suçluyu tutun; sonra onu cehennemin ortasına doğru sürün; sonra da başının üstünden kaynar su azabını dökün. (Ve ona deyin ki:) Tat bakalım şu azabı. Hani aziz ve kerim olan sendin? İşte bu, sizin şüphe edip durduğunuz şeydir.".

40 Ayet-i kerimede de ifade edildiği gibi, Kıyâmet günü, aynı zamanda *yevmu'l-fasl* yani ayırt etme günüdür. O gün bütün insanlar toplanırlar, sonra da haklarında verilen hükme göre iyilerle kötüler veya cennetliklerle cehennemlikler birbirlerinden ayırt edilirler. Bu bakımdan o gün, bir hüküm günüdür ve Nebe suresinin 17. ayetinde de belirtildiği gibi önceden tespit edilmiştir. Allah Teâlâ, bu günle ilgili olarak Mürselât suresinin 8-15. ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"Yıldızların ışığı söndüğü, gök yarıldığı, dağlar ufalanıp savrulduğu, Peygamberler'in ümmetlerine şahitlik edecekleri vaktin tayin olunduğu zaman, o hesap hangi güne ertelenmiştir? Ayırt etme (veya hüküm) gününe. Hüküm gününün ne olduğunu sen nereden bileceksin. Her şeyi yalanlamış olanların vay haline! Evvelkileri helak etmemiş miydik? Sonra arkadan gelenleri de onlara katarız. Suçluları böyle yaparız. Her şeyi yalanlamış olanların o gün vay haline!"*.

41 İşte o gün, hiçbir dostun dostuna faydası olmadığı gibi, dostuna isabet edecek azaptan bir nebze de olsa hiçbir şeyi ondan def edemez. Keza bir müminin de kafir olan yakınına faydası dokunamaz ve hiç kimse birbirine yardım edemez. Bu, tıpkı Allah Teâlâ'nın Mümtehıne suresinin 3. ayetindeki şu beyanı gibidir: *"Kıyamet günü, ne akrabanız ve ne de evlatlarınız size hiçbir fayda sağlamayacak, Allah, onlarla sizin aranızı ayıracaktır. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir."*. Bu konuda, Kur'an-ı Kerim'in muhtelif surelerinde yer almış başka ayetler de vardır. Mü'minûn suresinin 101. ayetinde Allah-uu Teala şöyle buyurmuştur: *"Sur'a üflendiği zaman, artık o gün, aralarında ne soy sop kalır; ne de birbirlerine onu sorarlar."*. Keza Meâric suresinin 10-11. ayetlerinde *"Hiçbir yakın bir yakının halini soramaz. Sadece biribirlerine gösterilirler..."*; Bakara suresinin 48. ayetinde de *"Hiç kimsenin hiç kimse adına bir şey ödeyemeyeceği o günden sakının...."* buyurmuştur.

42 Ancak Allah'ın, iman ve salih amel sahibi olup da rahmetine mazhar olan iyi kulları bu yasakların dışındadır. Zaten Allah'ın rahmetine mazhar olmuş bu kullarının, başkalarının yardımına ihtiyaç duymayacaklarını da kabul etmek gerekir. Bununla beraber Allah Teâlâ'nın, önemi olmayan bazı küçük günahlarda da şefaate izin vereceği bilinen hususlardandır.

Allah Teâlâ, kıyamet gününü inkâr eden kafirlere karşı, o günün hak olduğunu ispat eden bazı deliller zikrettikten sonra, küfürleri dolayısıyla o gün karşılaşacakları bazı azap çeşitlerini de tehdit olarak haber vermiş ve şöyle buyurmuştur:

43-46 Dünyadaki küfürleri ve işledikleri kötü amelleri sebebiyle cehenneme gönderilen kafirlerin oradaki başlıca yiyecekleri, zakkum ağacının meyveleridir. Kafirler şiddetli bir açlığa maruz kalıp da bu ağacın meyvelerinden yedikleri zaman, bu meyveler, karınlarında suyun ateşte kaynayışı gibi kaynamaya başlar ve bu kaynamadan sonra tortusu ve suyu ile birlikte erimiş maden gibi olur. Karınlarındaki bu kaynama ile meyvelerin tortusunu meydana getiren hararetin şiddetini ve bundan hasıl olacak azabın büyüklüğünü tahmin etmek elbette mümkün değildir. Bilinen bir gerçektir ki o da, bu azap ne derece şid-

detli olursa olsun, kafirin bunun acısını mutlaka duyacak olmasıdır. Esbâbu'n-nüzul ile ilgili kaynakların naklettiklerine göre, "Müşriklerin ileri gelenlerinden Ebû Cehil, hurma ve kaymak getirip: İşte Muhammed'in sizi korkutup tehdit ettiği zakkum budur; haydi gelin zakkumlanın dedi. İşte bundan sonra zakkum ayeti nazil oldu.".

47-50 Allah Teâlâ, cehennem bekçileri olan meleklere veya zebanilere seslenerek o suçluları tutup cehennemin ortasına doğru sürüklemelerini, sonra da azap olarak başlarının üzerinden kaynar su dökmelerini ve "Şu azabın tadına da bir bakın bakalım; hani güçlü ve kerim olan sizdiniz. İşte bu, sizin şüphe edip durduğunuz şeydir." demelerini emreder. Başlarının üzerinden kaynar su dökülmesiyle ilgili olarak Hacc suresinin 19-20. ayetlerinde de şu açıklamalar yer almıştır: *"...Başlarının üzerinden de kaynar su dökülür. Bu su ile karınlarındaki şeyler ve deriler eritilir."*. Hacc suresindeki bu ayetin tefsiriyle ilgili olarak şu açıklamayı yapmıştık: Başları üzerinden dökülen bu kaynar su, onların üzerinde alev alev yanan gömleğin verdiği acıyı gidermiyeceği gibi, karınlarında bulunan bütün organlarıyla vücutlarını kaplayan derileri de eritip dökecektir. Ancak bunlar, eriyip dökülmekle tükenmeyecek, fakat onların yerinde, tekrar tekrar eriyip dökülmek üzere yeni organlar ve yeni deriler oluşacaktır. Kısacası bu, o kafirler için sonu hiç gelmeyecek bir azap olacaktır. Tirmizî (*Sünen,* IV. 705) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* III. 374) tarafından nakledilen bir hadisinde Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur: *"Kaynar su, onların başları üzerinden dökülür ve karınlarına kadar inerek içindekileri eritir; sonra ayaklarına varır; sonra da eski hallerine dönerler."*.

Yine esbâbu'n-nüzul ile ilgili kaynaklarda zikredildiğine göre, "Hazreti Peygamber, Ebü Cehil ile karşılaştığında ona: "Allah bana, sana yazıklar olsun yazıklar; sana yazıklar olsun yazıklar!, dememi emretti." demişti. Bunun üzerine Ebu Cehil, elini onun elinden çekip şu cevabı verdi: Ne sen ne de senin sahibin olan (Allah) bana hiçbir şey yapamazsınız. Sen de çok iyi bilirsin ki bu vadinin en güçlüsü benim. Aziz ve kerim olan benim. Ne var ki Allah, onu söylediği bu sözlerden dolayı Bedir'de öldürdü; rezil ve rüsvay edip zelil duruma düşürdü ve onun hakkında *"Tat bakalım şu azabı. Hani aziz ve kerim olan sendin."* ayetini indirdi.". İşte, kafirlerin cehennemde çekecek oldukları bu azap, onların dünyada iken devamlı olarak şüphe ettikleri ve hiçbir zaman inanmadıkları bir şeydir. Bu konuda Allah Teâlâ, Tûr suresinin 13-14. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"Cehennem ateşine itilerek atıldıkları gün, onlara denilecektir ki: "İşte bu, sizin yalanlamış olduğunuz ateştir. Bu bir sihir midir, yoksa siz mi görmüyorsunuz? Oraya girin bakalım. İster sabredin, ister sabretmeyin sizin için birdir. Fakat sadece dünyada yapmış olduklarınızla cezalandırılacaksınız."*.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ ﴿٥١﴾ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٢﴾ يَلْبَسُونَ مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٥٣﴾
كَذَٰلِكَ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿٥٤﴾ يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ ﴿٥٥﴾ لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا
الْمَوْتَةَ الْأُولَىٰ وَوَقَاهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٥٦﴾ فَضْلًا مِنْ رَبِّكَ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٥٧﴾ فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ
بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾ فَارْتَقِبْ إِنَّهُمْ مُرْتَقِبُونَ ﴿٥٩﴾

51-52 Oysa Allah'tan sakınanlar, emin bir yerde, bahçelerde ve pınar başlarındadırlar.

53 İnce atlastan ve parlak ipekten elbiseler giyerek karşılıklı otururlar.

54 İşte böyle yaparız ve onları iri gözlü hurilerle evlendiririz.

55 Orada her korkudan emin olarak her çeşit meyveden isterler.

56-57 Orada, tattıkları ilk ölümden başka bir ölüm tatmazlar. Rabbinden bir lütuf olarak, Allah onları cehennem azabından korumuştur. İşte bu, büyük bir kurtuluştur.

58-59 (Ey Muhammed!) Belki öğüt alırlar diye Kur'an'ı senin dilinde indirerek onu kolaylaştırdık. Şimdi sen bekle; onlar da beklemektedirler.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Ahiret hayatını inkâr eden ve dünya hayatından başka hayat olmadığını ileri süren müşriklere, kıyametin apaçık delillerini beyan ile kafirlerin cehennemde görecekleri acı azabın bazı çeşitlerini zikrederek onları cehennem azabıyla tehdit ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, iman eden ve Allah'tan sakınan iyi insanlar için hazırlanan çeşit çeşit yiyecek, içecek, giyecek ve iri gözlü hurileri cennetin sonu hiç gelmeyecek nimetleri olarak zikretmiş ve sureyi, Kur'an'ı, kolayca anlayıp öğüt almaları için Peygamberi'nin dilinde indirdiğini beyan ederek başlangıcına uygun bir ifadeyle sona erdirmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

51-52 Oysa Allah'tan sakınanlar, emin bir yerde, bahçelerde ve pınar başlarındadırlar.

53 İnce atlastan ve parlak ipekten elbiseler giyerek karşılıklı otururlar.

54 İşte böyle yaparız ve onları iri gözlü hurilerle evlendiririz.

55 Orada her korkudan emin olarak her çeşit meyveden isterler.

56-57 Orada, tattıkları ilk ölümden başka bir ölüm tatmazlar. Rabbinden bir lütuf olarak, Allah onları cehennem azabından korumuştur. İşte bu, büyük bir kurtuluştur.

58-59 (Ey Muhammed!) Belki öğüt alırlar diye Kur'an'ı senin dilinde indirerek onu kolaylaştırdık. Şimdi sen bekle; onlar da beklemektedirler.

51-52 Dünyada iken Allah'tan sakınarak şirkten ve büyük günah işlemekten uzak duranlar, Allah'ın emir ve nehiylerine uyarak üzerlerine farz olan görevleri ifa edenler, kısacası sahih iman ile salih amel sahibi olanlar, kıyamet günü kendileri için hazırlanmış olan cennete girerler; cennet bahçelerinde ve pınar başlarında her türlü korku ve endişeden uzak, emniyet içinde güzel ve tatlı bir hayat sürerler. Allah Teâlâ, bu manadaki başka ayetlerinde de (Mutaffifîn suresi: 22-28) şöyle buyurmuştur: *"Şüphe yoktur ki iyiler, nimet içinde ve sedirler üzerinde nimetleri seyrederler. Onları, yüzlerindeki nimet parıltısından tanırsın. Onlara, bitimi misk kokan, mühürlü halis şarap içirilir. Yarışanlar, işte bunun için yarışsınlar. Bu şarabın karışımı, cennette gözdelerin içtiği yukarıdan akan bir kaynaktır."*.

53 Dünyada iken Allah'tan sakınanların, kıyamet günü kendileri için hazırlanan cennete girdikten sonra giydikleri elbiseler ise, ince atlastan ve parlak ipekten yapılmış elbiseler olup bu elbiselerin içinde, cennet bahçelerinde ve pınar başlarındaki karşılıklı sedirler üzerinde oturup etrafı seyrederler. Bunların karşılıklı sedirler üzerinde oturmaları, etrafı seyrederken biribirlerini de görebilmeleri ve biribirleriyle sohbet edebilmeleri içindir. Saffât suresinin 43-44. ayetlerinde de *"Onlar, nimet cennetlerinde, karşılıklı sedirler üzerinde ikram olunurlar."* buyurularak bu hususa işaret edilmiş ve karşılıklı sedirler üzerinde oturdukları açıklanmıştır.

54 Cennette Allah'ın sevgili kullarına yapılan bu ikramın başka bir çeşidi de, onların, daha önce hiçbir insan elinin dokunmadığı iri gözlü hurilerle evlendirilmeleridir. Bu konuda da Allah Teâlâ, Rahmân suresinin 56 ve 58. ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"O cennetlerde bakışlarını yalnız kocalarına çeviren, onlardan önce hiçbir insan*

ve cinin dokunmadığı kadınlar vardır.". "Sanki onlar, yakut ve mercan gibidirler.".

55 Cennette hiçbir korku ve endişe hissine kapılmadan güven içinde kalan cennetlikler, akıllarına gelip de canlarının istediği her çeşit meyveyi isteyebilirler. İstedikleri her şeyi, istedikleri anda hiç gecikmeden önlerinde bulurlar.

56-57 Dünyada iken ölümü tadan ve cennete girerek Ahiret hayatına başlayan kimsenin bir daha ölmesi artık mümkün değildir. O, cennete girdikten sonra ebediyyen orada kalacak ve cennet nimetlerinden sonsuza kadar faydalanacaktır. Orada artık ikinci bir ölüm yoktur ve onu bir daha tatması söz konusu değildir. Buhârî (*Sahih,* V. 236) ve Müslim (*Sahih,* IV. 2188)'in naklettiklerine göre Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Kıyamet günü ölüm, koyun saretinde alacalı bir renkte getirilir ve cennetle cehennem arasında durdurulur. Sonra cennet ehline: Ey cennet ehli! Bunu tanıyor musunuz? diye sorulur. Cennetlikler başlarını kaldırıp bakarlar ve: Evet; tanıyoruz; o ölümdür, derler. Sonra cehennem ehline sorulur ve: Ey cehennem ehli! Sizler bunu tanıyor musunuz? diye sorulur. Onlar da: Evet; tanıyoruz; o ölümdür, derler. Bunun üzerine koyun suretindeki ölümün kesilmesi emrolunur; o da hemen boğazlanır. Bundan sonra da şöyle denir: Ey cennet ehli! Cennette ebediyyen yaşayacaksınız; artık ölüm yoktur. Ve ey cehennem ehli! Sizler de cehennemde ebedisiniz; artık ölüm yoktur. Bundan sonra Resulullah (sas.) şu ayetleri okumuştur: *"(Ey Muhammed!) Onlar gaflet içinde ve iman etmezlerken işin bitmiş olacağı o pişmanlık gününe karşı onları uyar. Şüphesiz, yeryüzünün ve üzerindeki herkesin varisi biz olacağız. Hepsi bize döndürülecektir.".* (Meryem suresi: 39-40). Keza Müslim (*Sahih,* IV. 2182)'in Ebu Sa'id el-Hudri ve Ebu Hureyre'den naklettiği bir hadisinde de Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Bir münadi (cennettekilere) şöyle nida edecektir: Daima sıhhatli kalmanız ve ebediyyen hasta olmamanız sizin hakkınızdır. Daima yaşamanız ve ebediyyen ölmemeniz sizin hakkınızdır. Daima genç kalmanız ve ebediyyen ihtiyarlamamanız sizin hakkınızdır. Daima nimetler içinde hoş hal olmanız ve ebediyyen sıkıntıya maruz kalmamanız sizin hakkınızdır. İşte bu, Aziz ve Celil olan Allah'ın şu kavlidir: *"...Onlara "İşte (dünyada) işlemiş olduğunuz ameller sebebiyle size miras olarak verilen cennet budur." diye selenilir.".* (Â'râf suresi: 43).

Şunu hiçbir zaman unutmamak gerekir ki Allah Teâlâ, dünyadaki sahih iman ve salih amelleriyle cennete giren kullarını, kendi katından büyük bir lütufla cehennem azabından korumuştur. Bu, hiç şüphesiz onlar için büyük bir kurtuluştur. Nitekim Müslim (*Sahih,* IV. 2170) tarafından Ebu Hureyre'den (ra) nakledilen bir hadisinde de Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Mümkün olduğu kadar doğru hareket etmeye çalışınız. Doğruya yapışıp doğru hareket ediniz. Şunu iyi biliniz ki hiç kimse kendi ameliyle kurtuluşa eremeyecektir.". Ashabı: Sende mi kendi amelinle kurtuluşa eremeyeceksin, ya Resulallah? diye sordular. Rasulullah (sas.) onlara: "Ben de kendi amelimle kurtulamayacağım. Şu var ki Allah, kendi katından rahmeti ve fadlı ile beni setr ve muhafaza edecektir." buyurdu.".

58-59 Allah Teâlâ, surenin başında Kur'an-ı Kerim'i faydalarının çokluğu dolayısıyla Kitab-ı Mübin olarak vasfettikten ve başlangıçtan itibaren hudutsuz kudretinin delillerini beyan ederek sahih iman ve salih amel sahipleriyle küfürlerinde direnen kafirler için vaad ve vaidini zikrettikten sonra, surenin bu son iki ayetinde bunları teyiden şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Kur'an'ı senin konuştuğun Arap dilinde apaçık bir uslup ve kolay anlaşılır bir ifadeyle sana indirdik. Kısacası, insanların onu okuyup anlamaları ve öğüt alıp faydalanmaları için onu kolaylaştırdık. Onu indirdiğimiz dil, senin kavminin de konuştuğu bir dil olması itibariyle, onlar da bu Kitab'ı anlamakta güçlük çekmezler. Nitekim Kamer suresinin 22. ayetinde de bu husus açık bir şekilde ifade edilmiş ve şöyle denilmiş-

tir: *"Kur'an'ı öğüt olması için kolaylaştırdık; şimdi öğüt alacak yok mu?"*. Kur'an'ın bu derece kolay okunur ve anlaşılır bir kitap olmasına rağmen, insanlar arasında yine de ona karşı gelen, küfreden ve küfründe inatlaşan kimseler vardır. Buna rağmen ey Muhammed, bu kafirlere karşı yine de bekle ve sabret. Bu sabrın sonunda galibiyetin veya üstünlüğün kimlerde olduğunu görüp anlayacaksın. Zaten onlar da beklemektedirler ve çok yakında kimlerin perişan olduğunu göreceklerdir. Mücâdele suresinin 21. ayetinde de ifade edildiği gibi, *"Allah, "Ben ve Peygamberim mutlaka galip geleceğiz." diye yazmıştır. Şüphesiz Allah, daima kuvvetlidir; galiptir."*. Keza Ğâfir suresinin 51-52. ayetleri de bu manayı teyit eder. Allah Teâlâ bu ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz biz, Peygamberlerimize ve iman edenlere, hem dünya hayatında hem de şahitlerin şahitlik etmek üzere dikilecekleri kıyamet gününde yardım ederiz. O gün, zalimlere mazeretleri hiç fayda vermez. Lanet onlar içindir; en kötü mesken de onlar içindir."*. Rabbimiz! Bizi Kur'an'dan ve Kur'an yolundan ayırma ve yardımlarını bizden esirgeme. Amin.

CÂSİYE SURESİ

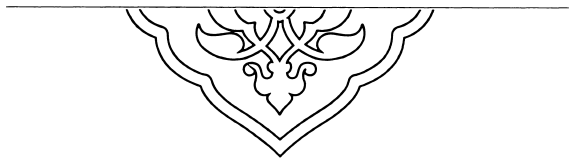

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 45. suresi olup 37 ayetten müteşekkildir. Surenin 28. ayetinde *"O gün her ümmeti diz üstü çökmüş görürsün. Her ümmet kendi kitabına çağırılır ve onlara, "Bugün yaptıklarınızla cezalandırılacaksınız." denir."* buyurularak kıyamet gününün şiddet ve azameti dolayısıyla bütün insanların korkuya kapılıp dizleri üzerine çökeceklerinden söz edildiği ve diz üstü çökmek manasında *câsiye* kelimesine yer verildiği için, sureye Câsiye Suresi denilmiştir. Surenin 18. ayetinde *"(Ey Muhammed!) Sonra sana dinden yeni bir şeriat verdik. Ona uy. Bilmeyenlerin heveslerine uyma."* buyurulmuş ve esası tevhit ile kitaplarına ve Peygamberler'ine imandan ibaret olan İslam şeriatından söz edilmiş olması dolayısıyla sureye Şeriat Suresi de denilmiştir. Surenin *"Müşrikler demişlerdir ki: "Dünya hayatımızdan başka hiçbir şey yoktur. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman (dehr) yokluğa sürükler.". Bu hususta hiçbir bilgileri yoktur. Onlar sadece böyle zannediyorlar."* mealindeki 24. ayetinde de, öldükten sonra yeniden dirilmeyi ve Ahiret hayatını inkâr ederek *"Bizi ancak dehr (zaman) helak eder."* diyen müşriklerden söz edildiği için surenin bir adı da Dehr Suresi olmuştur.

Câsiye suresi, Mekke'de, müslümanların Medine'ye hicretlerinden kısa bir süre önce ve Duhân suresinden sonra nazil olmuştur. Sekizinci ayetin Medenî olduğu söylenmişse de bununla ilgili kesin bir görüş ortaya konmamıştır.

2. Câsiye Suresinin Konusu

Câsiye suresinin belli başlı konuları, diğer Mekkî surelerin ve özellikle Havamim denilen ve Hâ. Mîm. ile başlayan diğer altı surenin ihtiva ettiği konularla tam bir benzerlik arzeder ki, bunlar, İslam akaidinin başlıca asıllarının ispatıyla ilgilidir ve bu asıllar da, Allah'ın varlığına ve birliğine, Kur'an'ın Allah katından inen bir kitap olduğuna, Hazreti Muhammed (sas.)'in Allah'ın Peygamberi olduğuna, Ahiret gününe, öldükten sonra yeniden dirilmeye, hesap ve cezaya iman ile bunların tasdikinden ibarettir. Nitekim sure başlangıcında Hâ. Mîm ile başlanıp okuyucunun dikkati Kur'an üzerine çekildikten sonra, bu Kitab'ın Aziz ve Hakim olan Allah tarafından indirildiği beyan edilmiş, daha sonra, Allah,u Teala'nın varlığının ve birliğinin delillerine yer verilmiştir ki bunlar, göklerin ve yerin yaratılışı ile insanların ve hayvanların yaratılışı, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişi, kurumuş yeryüzüne hayat ve canlılık veren yağmurun gökten indirilişi ve yağmur bulutlarını yönlendiren rüzgarın çeşitli yönlere sevkedilişidir. Bunu, Allah'ın ayetlerini inkâr eden ve onları alaya alarak şiddetle karşı koyanların cehennem aza-

bıyla tehdit edilişleri takip eder. Bunlara, ne dünyada iken kazandıkları mal mülk ne de kendilerine İlah edindikleri putları yardım eder. Bunlar için cehennemde ebediyyen çekecekleri şiddetli azaptan başka bir şey yoktur.

Oysa Allah'ın kulları için hazırladığı nimetler sayılamayacak kadar çoktur. Bunların başında, insanlar için bir rehber olan ve onları dosdoğru yola yönelten Kur'an-ı Kerim gelir. Keza Allah, hem ticaret için hem de ülkeler arası seyahatları için üzerinde gemilerini yüzdürebilsinler diye denizleri kullarının emrine vermiştir.

Daha sonra Allah Teâlâ, kafirlerin bazı çirkin davranışları karşısında müminlerin sessiz kalmaları ve onlara karşı çıkmamaları için uyarılmalarını Peygamber'ine emretmiştir ki bunun, Mekke devrine has olmak üzere, Müslümanların sert davranışları sebebiyle zarar görmemeleri ve İslam'ın daha kolay yayılabilmesi için başvurulması gereken bir yol olduğu anlaşılmaktadır. Zira bilinen bir gerçektir ki Mekke devri, müslümanların sayıca az olmaları sebebiyle henüz kuvvet kazanmadıkları ve müşrüklerle savaşabilecek bir duruma gelmedikleri bir devirdir. Bu da, müşriklerin bazı eziyetlerine müslümanların sabretmelerini zorunlu kılmaktadır. Şu da unutulmamalıdır ki kimin ne yaptığını Allah çok iyi bilmektedir. Kim salih amel işlerse onun mükafatını göreceği gibi kim de kötülük ederse, o da mutlaka onun cezasını çekecektir. Nitekim Allah Teâlâ, İsrailoğullarına da kitap, hüküm ve Peygamberlik vererek onları yüceltmiş, yiyecek ve içeceklerden pek çok rızıklar ihsan ederek onları zenginleştirmişti. Ne var ki birbirlerini çekememeleri ve birbirlerine karşı tecavüzkar olmaları yüzünden ayrılığa düşmüşler ve bölük pörçük olmuşlardır. Allah, elbette ayrılığa düştükleri şeylerde kıyamet günü aralarında hükmünü verecek ve herkesi layık olduğu yere oturtacaktır.

İşte bütün bunlara karşılık Allah Teâlâ, son Peygamber'i Hazreti Muhammed (sas.)'i göndermiş ve ona da Kur'an ile birlikte yepyeni bir şeriat vererek hem Peygamberine hem de bütün müminlere sadece bu şeriata uymalarını, bunun dışında ne başkalarının ne de kendilerinin heva ve heveslerine de uymaktan kesinlikle sakınmalarını emretmiştir. Zira Peygamber'i vasıtasıyla müminlere gönderdiği Kur'an, onlara kurtuluş yollarını gösteren ve onları cennetin hudutsuz nimetlerine kavuşturacak olan yegane rehberdir.

Daha sonra Allah Teâlâ, kıyamet gününü inkar edip öldükten sonra yeniden dirilme diye bir şeyin olmayacağını ileri sürerek *"Dünya hayatımızdan başka bir hayat yoktur. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman helak eder."* diyen, sonra da *"Eğer yeniden dirilme hakkında doğruyu söyleyen kimseler iseniz, daha önce ölüp gitmiş babalarımızı diriltip getirin de görelim."* diyerek sapık iddialarına delil bulmaya çalışan müşriklerin bu görüşlerini reddetmiş ve onların hiçbir şey bilmediklerini ve sadece zanna dayanarak konuştuklarını zikretmiştir. Oysa hudutsuz gücü ile gökleri, yeri ve diğer bütün mahlukatı hiç yoktan yaratan ve onlara kendi ilim ve iradesiyle şekil veren, sonra da dilediği anda onları yine yok edecek olan yalnız Allah Teâlâ'dır. Kıyâmetin koptuğu gün, bütün inkarcılar bu gerçeği görüp anlayacaklar ve işte o zaman dünyada iken işledikleri hatanın büyük pişmanlığını duyacaklardır.

İşaret ettiğimiz bu konular üzerinde durulduktan sonra, sure, insanları iki grupta beyan eden ayetlerle sona ermiştir. Bunların bir grubu, salih amel işleyip iman eden ve cennete girmeye hak kazanan müminlerdir. İkinci grup ise, Allah'ın ayetlerini, kıyamet gününü ve bu günde gerçekleşecek olan hesap ve cezayı inkar eden kafirlerdir ve bunlar da cehennem azabını haketmişlerdir. Orada ebediyyen kalacaklar ve kendilerine ne bir dost ne de bir yardımcı asla bulamayacaklardır.

3. Câsiye Suresinin Kendinden Önceki Duhân Suresiyle Bağlantısı

Câsiye suresiyle kendinden önceki Duhân suresi arasında iki yönden bağlantı bulunduğu anlaşılmaktadır.

1) Duhân suresi, Kur'an-ı Kerim'in, insanların öğüt almaları için Hazreti Peygamber'in dilinde indirildiğini beyan eden ayetle sonra ermiş, Câsiye suresinin Hâ. Mîm ile başlayan ilk ayetinde ise, Duhân suresinin son ayetini tamamlayan bir manada, Hazreti Peygamber'in dilinde indirilen bu Kitab'ın, Aziz ve Hakim olan Allah tarafından indirildiği beyan edilmiştir.

2) Kur'an-ı Kerim'in gerçekleştirmeyi gaye edindiği hedefe ulaşma yönünden de her iki sure arasında apaçık bir benzerlik vardır. Gerek Allah'ın vahdaniyyetinin ispatı maksadıyla göklerin ve yerin yaratılışındaki İlahî kudretin apaçık delillerinin beyanı yönünden, gerek müşriklerin sapık inançlarının münakaşası yönünden gerekse kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlamaları sebebiyle helak olan kavimlerin misal olarak zikredilişleri yönünden de iki sure arasında büyük benzerlikler vardır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ إِنَّ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾
وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِنْ دَآبَّةٍ آيَاتٌ لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَآ أَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ
السَّمَآءِ مِنْ رِزْقٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ آيَاتٌ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٥﴾ تِلْكَ آيَاتُ
اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللّٰهِ وَآيَاتِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1 Hâ. Mîm.

2 Kitab'ın indirilmesi, daima galip ve hikmet sahibi olan Allah tarafındandır.

3 Şüphesiz göklerde ve yerde mü'minler için ibretler vardır.

4 Keza sizin yaratılışınızda ve yeryüzünde yaydığı çeşit çeşit hayvanların yaratılışında kesin olarak inanan kimseler için ibretler vardır.

5 Gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, Allah'ın gökten indirdiği ölümünden sonra kendisiyle arza hayat verdiği rızık (su) da ve rüzgarları çeşitli yönlere sevkedişinde aklını kullanan kimseler için ibretler vardır.

6 (Ey Muhammed!) İşte bunlar, sana hak ile okuduğumuz Allah'ın ayetleridir. Artık Allah'tan ve O'nun ayetlerinden sonra hangi söze inanacaklardır?

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi, Allah Teâlâ, Duhân suresinin son ayetinde Peygamberi'ne hitap ederek, insanların okuyup öğüt almalarını sağlamak için Kur'an-ı Kerim'i Peygamberi'nin dili olan ve dillerin en fasihi sayılan Arapça ile indirdiğini ve böylece onu kolaylaştırdığını beyan ettikten sonra, yukarıdaki Câsiye suresinin ilk ayetiyle bu beyanını tamamlamış ve apaçık bir Arapça ile Hazreti Peygamber'e indirilmiş olan bu Kitab'ın Aziz ve Hakim olan Allah tarafından indirildiği zikredilmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1 Hâ. Mîm.

2 Kitab'ın indirilmesi, daima galip ve hikmet sahibi olan Allah tarafındandır.

3 Şüphesiz göklerde ve yerde müminler için ibretler vardır.

[4] Keza sizin yaratılışınızda ve yeryüzünde yaydığı çeşit çeşit hayvanların yaratılışında kesin olarak inanan kimseler için ibretler vardır.

[5] Gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, Allah'ın gökten indirdiği ölümünden sonra kendisiyle arza hayat verdiği rızık (su) da ve rüzgarları çeşitli yönlere sevkedişinde aklını kullanan kimseler için ibretler vardır.

[6] (Ey Muhammed!) İşte bunlar, sana hak ile okuduğumuz Allah'ın ayetleridir. Artık Allah'tan ve O'nun ayetlerinden sonra hangi söze inanacaklardır?

1-2 Aklını kullanan ve düşünmesini bilen her insanın şunu kesinlikle bilmesi gerekir ki insanların öğüt almaları ve kolayca anlayabilmeleri için Hazreti Peygamber'in ve kavminin konuştuğu Arap dilinde indirilen bu Kitap yani Kur'an-ı Kerim, daima Aziz ve Hakim olan Allah tarafından indirilmiştir. Bu Kitab'ı indiren Allah, Aziz'dir ve Hakim'dir; hudutsuz gücü ile her şeyi yapmaya ve yaratmaya kadir olduğu gibi, bütün tasarrufatında da ilim ve hikmet sahibi olup yaptığı ve yarattığı her şeyi boşuna değil, ilim ve hikmetle yapmıştır.

3 Yarattığı her şeyi hudutsuz kudreti ve çepeçevre kuşatan geniş ilmiyle bir hikmet gereği yarattığı içindir ki, göklerin ve yerin yaratılışında, aklını kullanan ve düşünmesini bilen insanlar için O'nun varlığına, birliğine ve yüce kudretine delalet eden apaçık ve kesin deliller vardır.

4 Keza insanların önce topraktan, sonra da nutfe denilen bir damla sudan veya meniden yaratılıp bütün üstün sıfatlarıyla gören, işiten, düşünen, konuşan ve pek çok işi yapabilen mükemmel bir varlık haline getirilişinde, karada, denizde ve havada olmak üzere yeryüzünün çeşitli bölgelerinde, o bölgelerin değişik iklimlerine ve farklı şartlarına uyan irili ufaklı çeşit çeşit hayvanların yaratılışında da Allah'ın varlığının, birliğinin, hudutsuz kudretinin ve her şeyi çepeçevre kuşatan geniş ilminin apaçık ve kesin delilleri vardır.

5 Gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, bazen gecenin gündüze, bazen de gündüzün geceye nisbetle uzayıp kısalışında ve soğuyup ısınışında, Allah'ın gökten indirip de hem insanlara hem de hayvanlara hayat verdiği, aynı zamanda ölümünden sonra yeniden canlandırıp bitkilerini ve ağaçlarını yeşillendirdiği suda ve bu suyu taşıyan bulutları dilediği yöne sevkedişinde, keza aklını kullanıp düşünebilen insanlar için Allah'ın varlığının, birliğinin ve her şeyi çepeçevre kuşatan geniş ilminin apaçık delilleri vardır.

Allah Teâlâ'nın varlığının, birliğinin, hudutsuz kudretinin ve geniş ilminin apaçık ve kesin delillerini açıklayan bu ayetlerin bir benzerini, Bakara suresinde de görmek mümkündür. Bu surenin 164. ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanlar için faydalı olan şeylerle denizde yüzen gemilerde, Allah'ın gökyüzünden indirip de kendisiyle ölümünden sonra yeryüzüne hayat verdiği suda ve orada yaydığı her türlü canlıda, rüzgarları dilediği yöne sevkedişinde ve gökyüzüyle yeryüzü arasında (rüzgara) tabi olan bulutlarda, aklını kullanan kimseler için deliller vardır."*.

6 Allah Teâlâ, varlığının, birliğinin, hudutsuz kudretinin ve geniş ilminin apaçık delillerini beyan eden bu ayetleri zikrettikten sonra, sevgili Peygamberi'ne hitap etmiş ve şöyle buyurmuştur: "Ey Muhammed! İşte yukarıdan beri sana hak ile okumuş olduğumuz bu ayetler, Allah'ın apaçık huccet ve delilleridir. İnsanlar bunları okuyarak ve akıllarını kullanıp üzerlerinde düşünerek Allah'ın vahdaniyyetine, hudutsuz kudretine ve her şeyi çepeçevre kuşatan ilmine inansınlar diye bu ayetleri hakka uygun olarak sana indiriyoruz. Eğer bu kafirler, yine de inanmayacak olurlarsa, kendilerini gerçeğe ulaştıracak Allah'ın kelamından veya O'nun kelamından oluşan Kur'an'dan başka hangi söze inanacaklar ve onu tasdik edeceklerdir? Gerçek olan şudur ki Allah'ın kelamına inanmayan bir kimse, başka söze hiç inanmaz.

وَيْلٌ لِّكُلِّ اَفَّاكٍ اَثِيمٍ ۙ﴿٧﴾ يَسْمَعُ اٰيٰتِ اللّٰهِ تُتْلٰى عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَاَنْ لَّمْ يَسْمَعْهَا ۚ فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ
اَلِيمٍ ﴿٨﴾ وَاِذَا عَلِمَ مِنْ اٰيٰتِنَا شَيْـًٔا ِۨاتَّخَذَهَا هُزُوًا ۭ اُولٰۗىِٕكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ﴿٩﴾ مِنْ وَّرَاۗىِٕهِمْ جَهَنَّمُ ۚ وَلَا
يُغْنِيْ عَنْهُمْ مَّا كَسَبُوْا شَيْـًٔا وَّلَا مَا اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَوْلِيَاۗءَ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿١٠﴾ هٰذَا هُدًى ۚ
وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ عَذَابٌ مِّنْ رِّجْزٍ اَلِيْمٌ ﴿١١﴾

7-8 Kendisine okunan Allah'ın ayetlerini işiten, sonra da büyüklük taslayarak sanki onları hiç işitmemiş gibi inkarında ısrar eden bütün o günahkar yalancıya yazıklar olsun. Acı azabı ona müjdele.

9 Ayetlerimizden bir şey öğrendiği zaman, onu alaya alır.

10 İşte bunlar için zelil edici bir azap, ardlarında da cehennem vardır. Ne kazandıkları şeyler ve ne de Allah'ı bırakıp dost edindikleri putlar, onlara hiçbir fayda sağlamaz. Onlar için büyük bir azap vardır.

11 Bu Kur'an, doğru yolu gösteren bir rehberdir. Rablerinin ayetlerini inkar edenlere çok acı bir azap vardır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, göklerin, yerin, insanların ve çeşit çeşit hayvanların yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, gökten indirdiği ve hem ölü toprak için hem de canlı varlıklar için hayat kaynağı yaptığı suda, yağmur bulutlarına yön veren rüzgarı çeşitli yönlere sevkedişinde, aklını kullanıp düşünebilen insanlar için Allah'ın varlığına, birliğine, hudutsuz kudretine ve geniş ilmine delalet eden apaçık ve kesîn deliller bulunduğunu beyan ettikten ve bu beyanın, Allah katından indirilen ve Allah kelamı olan Kur'an ayetleriyle sabit olduğunu, dolayısıyla bütün insanların bu kelama inanmaları gerektiğini, buna inanmadıkları takdirde inanabilecekleri hiçbir kelam bulamayacaklarını açıkladıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Allah'ın kelamını veya Kur'an ayetlerini yalanlayanların görecekleri şiddetli azabı, bu azabın da ebedi cehennem azabı olacağını, cehennemde de, ne kazandıkları şeylerin ne de Allah'ı bırakıp dost edindikleri putların kendilerine hiçbir fayda sağlamayacağını haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

7-8 Kendisine okunan Allah'ın ayetlerini işiten, sonra da büyüklük taslayarak sanki onları hiç işitmemiş gibi inkarında ısrar eden bütün o günahkar yalancıya yazıklar olsun. Acı azabı ona müjdele.

9 Ayetlerimizden bir şey öğrendiği zaman, onu alaya alır.

10 İşte bunlar için zelil edici bir azap, ardlarında da cehennem vardır. Ne kazandıkları şeyler ve ne de Allah'ı bırakıp dost edindikleri putlar, onlara hiçbir fayda sağlamaz. Onlar için büyük bir azap vardır.

11 Bu Kur'an, doğru yolu gösteren bir rehberdir. Rablerinin ayetlerini inkar edenlere çok acı bir azap vardır.

7-8 Hem hayatını daima yalan üzerine bina eden hem de devamlı günah işleyen öyle kimseler vardır ki bunlara, Allah'ın vahdaniyyetini, hudutsuz kudretini ve geniş ilmini ispat eden Kur'an ayetleri okunduğu zaman, o ayetlerden öğüt almak yerine,

küfründe direnerek ve büyüklük taslayarak onları hiç işitmemiş gibi bir tavır takınır; sonra da alaycı bir tavırla onları inkar eder. İşte, Allah'ın ayetlerini inkar eden bu kafirlerin vay haline! Ey Muhammed! Onlara, bu küfürleri sebebiyle cehennemde çekecekleri büyük azabı müjdele.

9 Bunlar, Allah'ın ayetlerinden bir şey öğrendikleri zaman, onu hemen alay konusu yapıp inkara kalkışırlar. İşte, Kur'an'ı hor görüp onunla alay etmelerinden dolayı, bu gibi kimseler için zelil edici bir azap vardır. Onlar dünyada ne kadar büyüklük taslarlarsa taslasınlar ve bu halleriyle Allah'ın ayetlerini ne derece alaya alırlarsa alsınlar, Allah onların üzerine öyle bir azap indirir ki, onunla, yaşadıkları toplum içinde zelil ve makhur olurlar. Bu, onların dünyada görecekleri en büyük azaptır.

10 Ahiret'te ise, önlerinde onlar için hazırlanmış bir cehennem ve onları bekleyen çok daha büyük bir azap vardır. İbrahim suresinin 16-17. ayetlerinde de cehenneme girecek olan kafirin hali tasvir olunmuş ve şöyle buyurulmuştur: *"Arkasında ise, kendisini bekleyen bir cehennem vardır ve orada irinden bir su ile sulanacaktır. O, bunu yudum yudum içmeye çalışacak, fakat yutamayacak, ona her taraftan ölüm gelecek, fakat ölemeyecek, onun arkasından da şiddetli bir azap gelecektir."*. Kafirler, cehennemde bu azabı görürlerken, ne dünyada kazandıkları mal mülk ne evlat ve ne de Allah'ı bırakarak kendilerine İlah edindikleri ve ibadet ettikleri putları onlara hiçbir fayda sağlamayacak ve çektikleri azaptan bir nebze de olsa azaltamayacaktır. Nitekim Allah Teâlâ, bu manada Ali İmran suresinin 10. ayetinde *"Küfredenlere malları ve çocukları Allah katında hiçbir fayda sağlamayacaktır. İşte ateşin yakıtı olanlar onlardır."* buyurduğu gibi, yine aynı surenin 116. ayetinde de *"Küfredenler ise, muhakkak ki onların ne malları ve ne de evlatları, Allah'tan gelecek azaba karşı, onlara hiçbir fayda sağlamayacaktır. Onlar cehennem ashabıdırlar ve orada daimidirler."* buyurmuştur. Cehennemde ebediyyen kalacakları gibi, görecekleri azap da çok büyük ve çok şiddetli olacaktır.

11 Hiç şüphe yoktur ki Kur'an, insanlara Allah'ın hak olan yolunu gösteren ve onları karanlıktan nura çıkaran bir rehberdir. Böyle olmasına rağmen, Allah'ın ayetlerini yine de inkar edenlere çok acı bir azap vardır.

اَللّٰهُ الَّذِی سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِیَ الْفُلْكُ فِیهِ بِاَمْرِهٖ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهٖ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ۚ ﴿١٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمْ مَا فِی السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ جَمِیعًا مِنْهُ ۚ اِنَّ فِی ذٰلِكَ لَاٰیٰتٍ لِقَوْمٍ یَتَفَكَّرُونَ ﴿١٣﴾ قُلْ لِلَّذِینَ اٰمَنُوا یَغْفِرُوا لِلَّذِینَ لَا یَرْجُونَ اَیَّامَ اللّٰهِ لِیَجْزِیَ قَوْمًا بِمَا كَانُوا یَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ اَسَاءَ فَعَلَیْهَا ۗ ثُمَّ اِلٰی رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١٥﴾

[12] Emri gereğince üzerinde gemilerin yüzüp gitmesi, lütfunda nasibinizi aramanız ve kendisine şükretmeniz için denizi emrinize amade kılan Allah'tır.

[13] Keza göklerde ve yerde bulunan şeylerin hepsini yine O, sizin emrinize amade kılmıştır. Düşünen kimseler için bunlarda muhakkak ibretler vardır.

[14] (Ey Muhammed!) İman edenlere söyle: İşlemiş oldukları yüzünden Allah'ın onları cezalandıracak günlerinin geleceğini beklemeyen kimseleri bağışlasınlar.

[15] Kim salih amel işlerse kendi lehine, kim de kötülük yaparsa, o da aleyhine olur; sonra Rabbinize döndürülürsünüz.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, varlığının ve birliğinin delillerini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, gerek ticaret gerekse seyahat maksadıyla gemilerin denizlerde yüzüp gitmeleri için denizleri, göklerde ve yerde bulunan şeylerden de diledikleri gibi faydalanmaları için onları da kullarının emrine amade kılmasını hudutsuz kudretinin delilleri olarak zikretmiş, sonra da müminlere, iyi olsun kötü olsun, her amelin cezasının sahibine dönceğini beyan ederek kafirleri bağışlamalarını emretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[12] Emri gereğince üzerinde gemilerin yüzüp gitmesi, lütfunda nasibinizi aramanız ve kendisine şükretmeniz için denizi emrinize amade kılan Allah'tır.

[13] Keza göklerde ve yerde bulunan şeylerin hepsini yine O, sizin emrinize amade kılmıştır. Düşünen kimseler için bunlarda muhakkak ibretler vardır.

[14] (Ey Muhammed!) İman edenlere söyle: İşlemiş oldukları yüzünden Allah'ın onları cezalandıracak günlerinin geleceğini beklemeyen kimseleri bağışlasınlar.

[15] Kim salih amel işlerse kendi lehine, kim de kötülük yaparsa, o da aleyhine olur; sonra Rabbinize döndürülürsünüz.

12 İşte hem kıtalar arası ticaret işlerini yürütüp lütfundan nasibinize düşeni kazanabilmeniz, hem değişik ülkelere ve şehirlere seyahat edebilmeniz hem de inci, mercan ve çeşit çeşit balık gibi size sağladığı çeşitli nimetler dolayısıyla kendisine şükredebilmeniz için, kendi ellerinizle inşa ettiğiniz gemileriniz, üzerinde yüzüp gitsin diye denizleri sizin emrinize amade kılan, varlığı, birliği ve hudutsuz kudreti apaçık ve kesin delillerle sabit olan Allah'tır. Denizlerin insan emrine amade kılınması ise, özellikle yelkenli gemilerde istenilene uygun bir şekilde hareket eden rüzgarlarla mümkün olduğu gibi, deniz yüzünün düz ve üzerine konulan tonlarca ağırlığı kaldırabilecek özellikte yaratılmasıyla olmuştur.

13 Keza denizleri emrinize amade kılan Allah, göklerde ve yerde bulunan şeyleri de emrinize amade kılmıştır. Göklerde bulunan yıldızların veya gök ciisimlerinin kendi yörüngelerinde hareket etmiş olsalar bile, bu hareketlerinin yeryüzüne ve yeryüzünde yaşayan canlı varlıklara hiç zarar vermiyor olmaları, onların Allah Teâlâ tarafından kullarının yararına bir düzene sokulmuş olmaları dolayısıyladır. Eğer böyle bir düzen olmasaydı, yeryüzünü, üzerine düşen gök cisimlerinden korumak nasıl mümkün olurdu. Keza Allah, yeryüzünü ve içinde bulunan şeyleri de kullarının emrine amade kılmıştır. Yeryüzünde bulunan dağlar, denizler, nehirler, bağlar, bahçeler ve buralarda yetiştirilen çeşit çeşit meyve ve sebzeler, yer altından çıkartılan altın, gümüş, kömür ve diğer madenler, hepsi de Allah Teâlâ'nın kulları için yarattığı nimetlerdir. İşte bu manada Allah Teâlâ, Nahl suresinin 53. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Size ulaşan her nimet Allah'tandır. Sonra bir sıkıntıya uğradığınız zaman, yine O'na yalvarırsınız."*. İşte, göklerde ve yerde bulunan her şeyin insanların emrine amade kılınışında, aklını kullanıp düşünebilen insanlar için, Allah'ın varlığına, birliğine, hudutsuz kudretine ve her şeyi çepeçevre kuşatan geniş ilmine delalet eden apaçık ve kesin deliller vardır.

14 Allah Teâlâ, varlığının, birliğinin ve hudutsuz kudretinin delillerini beyan ettikten sonra, sevgili Peygamberi'ne hitap etmiş ve müminlere, kıyamet gününün geleceğine ve o gün, dünyadaki küfürlerinin ve kötü amellerinin cezasını mutlaka çekeceklerine inanmayan kafirleri bağışlamalarını söylemesini emretmiştir. Câsiye suresinin konusunu açıklarken de zikrettiğimiz gibi, surenin nazil olduğu Mekke dönemi, müslümanların sayıca az oldukları ve henüz kuvvet kazanmadıkları bir dönemdi. Müslümanlara karşı olan ve onları ortadan kaldırma çareleri arayan müşrikler ise, çok daha kuvvetli idiler ve müslümanların onlarla mücadeleye girişmeleri mümkün değildi. Bu sebepledir ki

aralarında mücadeleye sebep olacak herhangi bir anlaşmazlığa yol açmamak ve onları harekete geçirecek sert davranışlardan da sakınmak gerekiyordu. İşte bu yüzden Allah Teâlâ, müşriklerin çirkin davranışları karşısında müslümanların sessiz kalmalarını ve bu çeşit davranışlarda bulunan müşrikleri bağışlamalarını emretmiştir.

15 Şunu da gözden uzak tutmamak gerekir ki bir kimsenin çirkin davranışlarının bağışlanması, o kimse kafir de olsa ona hiçbir şey kazandırmaz; çünkü her insanın ameli, sadece sahibine aittir. Kim salih amel işlerse, onun sevabı kendisine döner; kim de kötülük ederse, onun günahı da, o kötülüğü işleyene ait olur. Kıyâmet günü insanlar, işledikleri iyi ve kötü amellerle Rablerinin huzuruna çıktıkları zaman, her insan, dünyada işlediği amelin karşılığını alır. İyilik eden mükafatlandırılırken, kötülük eden de cezalandırılır.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا بَنِيٓ اِسْرَٰٓءِيلَ الْكِتَٰبَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنَٰهُمْ مِنَ الطَّيِّبَٰتِ وَفَضَّلْنَٰهُمْ عَلَى
الْعَٰلَمِينَ ﴿١٦﴾ وَاٰتَيْنَٰهُمْ بَيِّنَٰتٍ مِنَ الْاَمْرِ فَمَا اخْتَلَفُٓوا اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًۢا بَيْنَهُمْ اِنَّ
رَبَّكَ يَقْضِى بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٧﴾ ثُمَّ جَعَلْنَٰكَ عَلٰى شَرِيعَةٍ مِنَ الْاَمْرِ فَاتَّبِعْهَا
وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨﴾ اِنَّهُمْ لَنْ يُغْنُوا عَنْكَ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا وَاِنَّ الظَّٰلِمِينَ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ
بَعْضٍ وَاللّٰهُ وَلِىُّ الْمُتَّقِينَ ﴿١٩﴾ هٰذَا بَصَٰٓئِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٢٠﴾

[16] Gerçek şu ki İsrailoğullarına kitap, hüküm ve Peygamberlik vermiş, onları temiz yiyeceklerden rızıklandırmış ve alemlere üstün kılmıştık.

[17] Keza onlara din işlerinde apaçık deliller vermiştik. Fakat kendilerine ancak ilim geldikten sonra, birbirlerini çekememezlik yüzünden ayrılığa düşmüşlerdi. Şüphesiz Rabbin, hakkında ayrılığa düştükleri şeylerde, kıyamet günü aralarında hüküm verecektir.

[18] (Ey Muhammed!) Sonra sana dinden yeni bir şeriat verdik. Ona uy. Bilmeyenlerin heveslerine uyma.

[19] Zira onlar, Allah'tan gelecek bir şeyi senden asla savamazlar. Zalimler biribirlerinin dostudurlar; Allah ise, sakınanların dostudur.

[20] Bu Kur'an, insanlara kurtuluş yollarını gösteren delillerdir; inancı sağlam olanlar için de bir rehber ve rahmettir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, gerek ticaret gerekse seyahat maksadıyla üzerinde gemilerini yüzdürdükleri denizleri, göklerde ve yerde bulunan şeylerden de faydalanmaları için onları kullarının emrine amade kılmasını hudutsuz kudretinin delilleri olarak zikrettikten ve müminlere, iyi olsun kötü olsun, her amelin cezasının sahibine dönceğini beyan ederek bazı kötü davranışları sebebiyle kafirleri bağışlamalarını emrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, özellikle İsrailoğullarına ihsan ettiği dinî ve dünyevi nimetleri zikretmiş, dinî nimetlerin dünyevi nimetlerden daha üstün olduğu cihetle, önce İsrailoğullarına ihsan edilen dinî nimetleri açıklamıştır ki bunlar, kitap, hikmet ve Peygamberliktir. Onlara ihsan edilen dünyevi nimetler ise, tertemiz rızıklarla kavmin âlemlere üstün kılınışıdır. Ne var ki İsrailoğulları, sahip oldukları bu dinî ve dünyevi üstünlüklere rağmen, gerek ihtiras gerekse biribirini çekememezlik gibi birtakım sebepler yüzünden ay-

rılığa düşmüşlerdir. Daha sonra Allah Teâlâ, Hazreti Peygamber'e hitap etmiş ve ona da yeni bir şeriat ile insanlara kurtuluş yollarını gösteren bir Kitap verdiğini, bu Kitab'ın da, ancak inancı sağlam olanlar için bir rehber ve rahmet olduğunu açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[16] Gerçek şu ki İsrailoğullarına kitap, hüküm ve Peygamberlik vermiş, onları temiz yiyeceklerden rızıklandırmış ve âlemlere üstün kılmıştık.

[17] Keza onlara din işlerinde apaçık deliller vermiştik. Fakat kendilerine ancak ilim geldikten sonra, birbirlerini çekememezlik yüzünden ayrılığa düşmüşlerdi. Şüphesiz Rabbin, hakkında ayrılığa düştükleri şeylerde, kıyamet günü aralarında hüküm verecektir.

[18] (Ey Muhammed!) Sonra sana dinden yeni bir şeriat verdik. Ona uy. Bilmeyenlerin heveslerine uyma.

[19] Zira onlar, Allah'tan gelecek bir şeyi senden asla savamazlar. Zalimler birbirlerinin dostudurlar; Allah ise, sakınanların dostudur.

[20] Bu Kur'an, insanlara kurtuluş yollarını gösteren delillerdir; inancı sağlam olanlar için de bir rehber ve rahmettir.

16 Allah Teâlâ, haset ve ihtiras sebebiyle aralarında bulunan ihtilafa rağmen İsrailoğullarına dinî ve dünyevi pek çok nimetler verdiğini beyan etmiştir ki, bu nimetleri şöyle sıralamak mümkündür:

1) Allah, İsrailoğullarına bir Kitap vermiştir ki bu Kitap, Musa'ya (as) indirdiği içerisinde nur ve hidayet bulunan Tevrat adlı kitaptır.

2) İsrailoğullarına verilen diğer bir nimet, ilim ve hikmettir ki bununla insanlar arasında adaletle hüküm verme ve davalarını halletme imkanına sahip olmuşlardır.

3) Onlara ihsan edilen bir başka nimet de, hiçbir kavme nasip olmayan pek çok Peygamber gönderilmesidir ki Musa ve Harun (a.ma. s.) bunlardan sadece ikisidir. Davut ve Süleyman (a.ma. s.) ise, hem Peygamberlik görevini ifa etmişler hem de İsrailoğullarına hükümdar olmuşlardır.

4) Keza onlara tertemiz rızıklar ihsan edilmiştir. Mısır'dan çıktıktan sonra, arz-ı mev'uda doğru yol alırken onları açlıktan ve susuzluktan korumak için gökten kudret helvası ve bıldırcın indirmiştir.

5) İsrailoğullarına gönderilen Peygamberler'in çokluğu ve bu Peygamberler'den bazılarının mucizeleriyle tanınmaları, bazılarının da hükümdarlık görevini ifa etmeleri, İsrail kavminin diğer kavimlere nispetle daha üstün bir mevki kazanmasına vesile olmuştur.

6) Ayrıca onlar, Peygamberler'e verilen mucizelerle teyit edilmiş çeşitli delil ve hükümlerin de sahibi olmuşlar ve bunlarla ihtilafa düşmeden sürdürebilecekleri bir dünya hayatı kazanmışlardır.

17 Ne var ki İsrailoğullarına ihsan olunan bu nimetler ve özellikle onların daha geniş bir ilim veya bilgiye sahip olmaları, şükretmek yerine dünya nimetlerine olan ihtiraslarını artırmış, bu da riyasete olan düşkünlüklerini tahrik ettiği gibi, aralarındaki hasetliğin, düşmanlığın ve dolayısıyla ihtilafın da yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Ancak şunu da unutmamak gerekir ki Allah Teâlâ, kıyamet günü onların ihtilafa düştükleri şeylerde adaletle hükmünü vererek haklı ile haksızı birbirinden ayıracak ve haklıyı mükafatlandırırken, haksızı da cezalandıracaktır.

18 Allah Teâlâ, İsrailoğullarının sırf hasetlikleri ve azgınlıkları yüzünden haktan uzaklaşıp batıla yöneldiklerini beyan ettikten sonra, Müslümanların da aynı duruma düşmemeleri için Peygamberi'ne hakka sımsıkı yapışmasını, batılı savunanlardan da uzak durmasını emretmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Sana da dinden yepyeni bir şeriat verdik. Bu, hiç şüphesiz seni hakka ulaştıracaktır. Bu itibarla Rabbinden sana her ne vahyolunmuşsa ona uy; ümmetin hakkında, apaçık ve kesin delillerle teyit olunan şeriat ahkamı ile amel et. Allah'ın varlığına, birliğine ve hudutsuz kudretine inanmayan cahil müşrik-

lerin heva ve heveslerine tabi olma. Müfessirlerin de zikrettikleri gibi, bu ayet-i kerimede Hazreti Peygamber'in kendilerinden uzak durmakla emrolunduğu kimseler, Kureyşli kafirlerdir. Kelbi'den naklolunduğuna göre, Kureyşin ileri gelenleri Mekke'de iken Hazreti Peygamber'e: Atalarının dinine dön; onlar senden daha faziletli ve daha olgun kimselerdi, demişlerdi de, Allah Teâlâ "Onların heva ve heveslerine uyma." buyurarak Peygamberi'ni onlara tabi olmaktan men etmiş ve onların batıl dinlerine tabi olduğu takdirde, azabı haketmiş olacağını bildirmiştir.

19 Allah Teâlâ, Peygamberi'ni cahil müşriklerin heva ve heveslerine uymaktan menederken, ona şu uyarıda bulunmayı da ihmal etmemiştir: Ey Muhammed! Eğer sen, cahil müşriklerin heva ve heveslerine uyarak Rabbinin şeriatına muhalefet edecek olursan, ceza olmak üzere Rabbinden başına gelecek herhangi bir azabı senden uzaklaştırmaya da asla güçleri yetmez. Her ne kadar bu zalimler, dünyada birbirlerine yardım etseler bile, Ahiret'teki yardımlaşmaları hiçbir fayda sağlamaz. Hiç şüphe yoktur ki zalimler biribirlerinin dostudurlar; Allah'tan sakınanların dostu ise, yine Allah'tır. Bu itibarla Allah'ın varlığına, birliğine ve hudutsuz kudretine iman edenler, Allah'tan başkasını dost edinmezler.

20 Şunu da unutmamak gerekir ki Allah Teâlâ'nın Peygamberi'ne indirdiği Kur'an-ı Kerim, hükümleri kıyamet gününe kadar baki kalacak olan ve insanlara kurtuluş yollarını gösteren bir Kitap'tır. İnanan ve kendisiyle amel eden insanlar için onları cennete ulaştıran bir rehber, aynı zamanda hem dünya hem de Ahiret azabından koruyan İlahî bir rahmettir.

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ
وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٢١﴾ وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ
وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٢﴾ أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَٰهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَىٰ عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلَىٰ سَمْعِهِ وَقَلْبِهِ وَجَعَلَ
عَلَىٰ بَصَرِهِ غِشَاوَةً فَمَنْ يَهْدِيهِ مِنْ بَعْدِ اللَّهِ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٣﴾

[21] Yoksa kötülükleri işleyenler, hayatlarında ve ölümlerinde, kendilerini, iman eden ve salih amel işleyen kimselerle bir tutacağımızı mı zannediyorlar? Ne kötü hüküm veriyorlar.

[22] Allah, gökleri ve yeri hak ile ve her nefsin, hiç haksızlığa uğratılmadan, kendi kazandığı ile cezalandırılması için yaratmıştır.

[23] (Ey Muhammed!) Şu heva ve hevesini kendisine ilâh edinen, Allah'ın kendi ilmi dahilinde saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürleyip gözüne perde çektiği kimseyi görüyor musun? Şimdi ona Allah'tan başka kim hidayet eder? Hiç düşünmüyor musunuz?

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, zalim kafirlerle mümin müttekiler arasındaki farkı beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, bu farkı başka bir yönden daha açıklamış ve müminlerin Ahiret'te kazanacakları rahmet ve sevabın, kafirlerin kötü kazançlarıyla mukayese edilemeyecek bir farklılık arzettiğini beyan ederek müminlerin kafirlere nisbetle sahip olacakları üstünlüğün delillerini zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[21] Yoksa kötülükleri işleyenler, hayatlarında ve ölümlerinde, kendilerini, iman eden ve salih

amel işleyen kimselerle bir tutacağımızı mı zannediyorlar? Ne kötü hüküm veriyorlar.

22 Allah, gökleri ve yeri hak ile ve her nefsin, hiç haksızlığa uğratılmadan, kendi kazandığı ile cezalandırılması için yaratmıştır.

23 (Ey Muhammed!) Şu heva ve hevesini kendisine İlah edinen, Allah'ın kendi ilmi dahilinde saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürleyip gözüne perde çektiği kimseyi görüyor musun? Şimdi ona Allah'tan başka kim hidayet eder? Hiç düşünmüyor musunuz?

21 Dünyada iken pek çok kötülük ederek günah işleyen, şirk koşan, Allah'ı ve Peygamberler'ini inkar eden, Allah'tan başka İlah edindiği putlara ibadet eden kimseler, kendilerinin, cezada ve sevapta Allah'ı ve Peygamberler'ini tasdik eden, farzları ikame ederek salih ameller işleyen ve haram olan amellerden de sakınan kimselerle dünyada ve Ahiret'te bir ve eşit olacaklarını mı zannediyorlar? Hayır; aralarında asla böyle bir eşitlik yoktur. Dünyadaki sahih imanları ve salih amelleriyle Ahiret'te Allah'ın rahmetini kazanarak cennete girmeyi hakeden kimselerin hali, Ahiret'e isyankar olarak gelen kimselerin halinden elbette çok farklıdır. Öyle anlaşılıyor ki bunların hallerinin bir ve eşit olduğunu zannedenler, Allah'ın adaletinden haberi olmayan kimselerdir ve verdikleri hüküm de çok yanlıştır. Nitekim Allah Teâlâ, aynı manada Kalem suresinin 35-36. ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"Müslümanları o günahkarlarla bir mi tutacağız? Hem size ne oldu ki nasıl hümediyorsunuz?"* Allah Teâlâ, Sad suresinin 28. ayetinde de iki grubu bir ve eşit tutanların bu yanlış görüşleri hakkında şöyle buyurmuştur: *"Yoksa iman edenleri ve salih amel işleyenleri, yeryüzünde fesat çıkaranlar gibi mi tutacağız? Yahutta Allah'tan korkanları, kötülük işleyenler gibi mi tutacağız"?* Keza Haşr suresinin 20. ayetinde de bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Cehennem ehliyle cennet ehli bir değildir. Asıl kurtuluşa erenler de cennet ehlidir."*.

22 Allah Teâlâ, dünyada ve Ahiret'te mümin ile kafir arasında fark bulunduğunu beyan ettikten sonra, göklerin ve yerin hak ile yaratılışını buna delil olarak zikretmiş ve bunun hikmetini beyan ederek şöyle buyurmuştur: Allah, gökleri ve yeri, insanlara zulmetmek için değil; fakat aksine, her insan, hiçbir haksızlığa uğratılmadan kendi amellerinin karşılığını görsün ve kendi kazancıyla cezalandırılsın diye, hakkı ve adaleti ikame etmek için yaratmıştır. Başka bir ifadeyle, Allah, gökleri ve yeri, hakkın izharı ve her nefsin kendi kazancıyla cezalandırılması için yaratmıştır ki bunun tahakkuku da ancak kıyametin kopması ve ba'sın, yani öldükten sonra yeniden dirilmenin vuku bulmasıyla mümkün olur. Zira müşriklerin ileri sürdükleri gibi eğer kıyamet günü gelmez ve insanlar yeniden dirilmezlerse, dünyada işledikleri iyi ve kötü amellerin karşılığını görmezler ve dolayısıyla hak ve adalet de tahakkuk etmemiş olur.

23 Oysa şu dünyada Allah'ın dosdoğru yolundan saparak heva ve hevesini kendisine İlah edinmiş ve Allah'ı terk ederek hevasına ibadet eder hale gelmiş nice kimseler vardır ki bunların hak yola girmeyeceklerini ezelden bilen Allah Teâlâ, onların kalplerini ve kulaklarını mühürleyip gözlerine de perde çekmiştir. Bu halleriyle onların hakkı duyup anlamaları ve gerçeği görmeleri artık hiç mümkün değildir. Allah Teâlâ, Bakara suresinin 6-7. ayetlerinde de bunları tavsif etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Küfredenleri (başlarına gelecek tehlikeyi haber vererek) korkutsan da korkutmasan da (onlar için) birdir; (yine de) inanmazlar. Allah da onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiş, gözlerine de perde çekmiştir. Onlar için büyük azap vardır."*. İşte hiçbir zaman doğru yola, Allah'ın hak olan yoluna girmeyeceğini ezelden bilen Allah Teâlâ'nın kalplerini ve kulaklarını mühürleyip gözlerine de perde çekerek kıyamete kadar sapıklıkta bıraktığı, sonra da ebediyyen cehennemde bırakacağı böyle kimselere, eğer Allah hidayet etmez ve doğru yola yöneltmezse, Allah'tan başka kim bunu yapabilir? Hiç aklınızı kullanıp bunu düşünmeye çalıştınız mı?

وَقَالُوا مَا هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَآ اِلَّا الدَّهْرُ ۚ وَمَا لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۚ اِنْ هُمْ اِلَّا
يَظُنُّونَ ﴿٢٤﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ مَا كَانَ حُجَّتَهُمْ اِلَّآ اَنْ قَالُوا ائْتُوا بِاٰبَآئِنَآ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ
﴿٢٥﴾ قُلِ اللّٰهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَخْسَرُ الْمُبْطِلُونَ ﴿٢٧﴾ وَتَرٰى
كُلَّ اُمَّةٍ جَاثِيَةً ۚ كُلُّ اُمَّةٍ تُدْعٰٓى اِلٰى كِتَابِهَا ۚ اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ هٰذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ
بِالْحَقِّ ۚ اِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٩﴾

[24] Müşrikler demişlerdir ki: "Dünya hayatımızdan başka hiçbir şey yoktur. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman yokluğa sürükler.". Onların bu hususta hiçbir bilgileri yoktur. Onlar sadece böyle zannediyorlar.

[25] Ayetlerimiz kendilerine okunduğu zaman, "Eğer doğruyu söyleyen kimseler iseniz, babalarımızı getirin de görelim." demekten başka söyleyecek hiçbir delilleri yoktur.

[26] (Ey Muhammed! Onlara) de ki: "Allah sizi diriltir; sonra öldürür; sonra da kendisinde hiç şüphe bulunmayan kıyamet gününde sizin hepinizi biraraya getirir. Fakat insanların çoğu bilmiyor.".

[27] Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'ındır. Kıyâmetin koptuğu gün, işte o gün batıl ehli hüsrana uğrar.

[28] O gün her ümmeti dizüstü çökmüş görürsün. Her ümmet kendi kitabına çağırılır ve onlara, "Bugün yaptıklarınızla cezalandırılacaksınız." denir.

[29] Bu, aleyhinize yalnız hakkı konuşan kitabımızdır. Yapmış olduklarınızı biz elbette yazıyorduk.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, küfürleri ve küfür üzerindeki direnişleri sebebiyle müşriklerin haktan ve hayırdan nasıl uzaklaştıklarını ve bu halleriyle müminlerin Ahiret'te kazanacakları rahmet ve sevabın, kafirlerin kötü kazançlarıyla mukayese edilemeyecek bir farklılık arzettiğini beyan ederek müminlerin kafirlere nisbetle sahip olacakları üstünlüğün delillerini zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, müşriklerin birtakım yanlış zanlara ve vehimlere dayanarak öldükten sonra yeniden dirilmenin ve kadir İlahın inkârı gibi bazı sapık inançlarını ve bu inançlara yöneltilen reddiyeyi açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[24] Müşrikler demişlerdir ki: "Dünya hayatımızdan başka hiçbir şey yoktur. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman yokluğa sürükler.". Onların bu hususta hiçbir bilgileri yoktur. Onlar sadece böyle zannediyorlar.

[25] Ayetlerimiz kendilerine okunduğu zaman, "Eğer doğruyu söyleyen kimseler iseniz, babalarımızı getirin de görelim." demekten başka söyleyecek hiçbir delilleri yoktur.

[26] (Ey Muhammed! Onlara) de ki: "Allah sizi diriltir; sonra öldürür; sonra da kendisinde hiç şüphe bulunmayan kıyamet gününde sizin hepinizi biraraya getirir. Fakat insanların çoğu bilmiyor.".

[27] Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'ındır. Kıyâmetin koptuğu gün, işte o gün batıl ehli hüsrana uğrar.

[28] O gün her ümmeti dizüstü çökmüş görürsün. Her ümmet kendi kitabına çağırılır ve onlara, "Bugün yaptıklarınızla cezalandırılacaksınız." denir.

[29] Bu, aleyhinize yalnız hakkı konuşan kitabımızdır. Yapmış olduklarınızı biz elbette yazıyorduk.

24 Ba'sı veya öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden müşrikler demektedirler ki: Şu dünyada bizim yaşadığımız hayattan başka bir hayat yoktur. Keza bu dünyadan başka bir dünya da yoktur. Eğer içimizden bazılarına ölüm gelirse, onlar yok olup giderler; geride kalanlarımız ise hayatlarına devam ederler. Bu itibarla ne kıyamet vardır ne maad ne de bunların ardından gelecek olan yeni bir hayat. Bunların hiçbirisi yoktur. Biz bu dünyada yaşarız, sonra da ölüp gideriz; bizi de ancak deher (zaman) helak eder.

Müşriklerin bu görüşleri, ba'sı veya öldükten sonra yeniden dirilmeyi yalanlamaktan ve kıyamet gününü inkâr etmekten başka bir manaya gelmez. Keza bu, insana hayat veren ve sonra da bu hayatı ondan alan kadir bir İlahın da inkârı mansındadır.

Arapların cahiliye devrindeki inançlarına göre pek çok işin faili dehr veya zaman idi. Eğer başlarına herhangi bir kötülük veya bir zarar gelecek olursa, bunu dehre nispet ederler ve bizi dehr bu hale getirdi, derlerdi. Oysa başlarına her ne gelmişse bu, sadece Allah'tan geliyordu ve müşrikler başlarına gelen kötülüğün dehrden geldiğini ileri sürerek dehre sövmekle Allah'a sövmüş oluyorlardı. Buhârî (*Sahih,* VI. 41; VIII. 197), Müslim (*Sahih,* IV. 1762), Ebû Dâvûd (*Sünen,* II. 658) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 238, 272, 395) tarafından Ebu Hureyre (ra) vasıtasıyla nakledilen bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Aziz ve Celil olan Allah buyurmuştur ki: "Ademoğlu dehre söverek bana eza vermektedir. Oysa dehr benim. Geceyi ve gündüzü ben evirir çeviririm.".

Müşrikler, öldükten sonra yeniden dirilmeyi ve kıyamet gününü inkâr ederken sadece yanlış bir zanna veya tahmine dayanıyorlardı. Ellerinde hiçbir delil veya dayanakları yoktu.

25 Bu sebeple onlara, öldükten sonra yeniden dirilmeyi ve kıyamet gününün geleceğini haber veren Kur'an ayetleri okunduğu zaman, "Madem ki siz, öldükten sonra yeniden dirileceğimizi iddia ediyorsunuz; o halde, eğer sözünüze güvenilir kimselerden iseniz, daha önce ölmüş ve aramızdan ayrılıp gitmiş olan atalarımızı veya babalarımızı diriltip getirin de görelim." demekten başka ileri sürebilecekleri herhangi bir delilleri yoktur. Aslında onların söyleyebilecekleri böyle bir söz de batıldır. Zira ba's veya öldükten sonra yeniden dirilme, insanların dünya hayatını sürdürdükleri bir dönemde gerçekleşecek bir olay değildir. Bu olay, kıyametin koptuğu ve dünya hayatının sona erdiği dönemle ilgili bir olaydır ve o dönemde bedenlerinden ayrılmış olan ruhlar, etleri dökülmüş ve kemikleri çürümüş bedenleriyle birleşip yeniden hayata dönecektir. Kur'an-ı Kerim'in son surelerinde kıyamet gününün başlangıcını tasvir eden çeşitli ayetler görmek mümkündür. Burada bir misal olmak üzere, İnfitâr suresinin 1-5. ayetleri zikredilebilir. Bu ayetlerinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Göklerin yarıldığı, yıldızların dökülüp yayıldığı, denizlerin birbirine karıştırıldığı, kabirlerin içi dışına çıkarıldığı zaman, her nefis, hayır olarak ne yapıp getirdiğini ve ne yapmadığını bilecektir."*.

26 Allah Teâlâ, müşriklerin, kıyamet gününün ve öldükten sonra yeniden dirilmenin inkârına delalet eden sözlerini zikrettikten sonra, Peygamberi'ne hitapla, yeniden dirilmenin mümkün olduğunu gösteren beyanını müşriklere söylemesini emretmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkar eden o müşriklere de ki: Siz henüz dünyada yok iken, Allah size ananızın rahminde hayat ve-

rerek diriltmiş ve dünyaya getirmiştir. Dünyada sizin için takdir ettiği bir süreyi geçirerek yaşarsınız. Bu süre dolduğu ve eceliniz geldiği zaman da, sizi öldürür. İşte o zaman siz, toprak altına gömülürsünüz ve orada etleriniz dökülür; kemikleriniz çürüyüp toprağa karışır. Orada ne kadar kalırsınız; bunu Allah'tan başka hiç kimse bilmez. Fakat dünya hayatının son bulacağı ve kıyametin kopacağı gün yaklaştığında Allah, görevli meleklerden biri olan İsrafil'e Sur'a üflemesini emreder. Melek İsrafil, Sur'a ilk defa üflediği zaman, Allah'ın dilediklerı dışında - ki çeşitli rivayetlerden öğrenildiğine göre bunlar, Cebrail, Mikail, İsrafil ve Azrail gibi ölümleri tehir edilen meleklerdir - işte bunların dışında, göklerde ve yerde bulunan bütün canlı varlıklar, sur'dan yükselen o yüksek ve acı sesle bir anda baygınlık geçirip kendilerinden geçerler. Bu, onların dünyadaki hayatlarının sona ermesi, veya ölmeleridir. Sonra Allah, Sur'a ikinci defa üflenmesini emreder. Melek İsrafil de, Rabbinin bu emrine uyarak Sur'a tekrar üfler. Bu, diriltme üflemesidir. Sur'a ikinci defa üflendiği zaman, toprak altında etleri dökülmüş ve kemikleri çürümüş bütün cesetler, bir anda dirilip toparlanırlar ve ayağa kalkıp kabirlerinden dışarı çıkarlar; sonra da şaşkın bir halde etraflarına bakınıp durmaya başlarlar. Bu, insanların hesap ve ceza için Rablerinin huzurunda toplanma günüdür. Ne var ki insanların çoğu ve özellikle müşrikler, bu konulara hiç ilgi duymamışlar ve Kur'an'dan kendilerine her ne okunmuş ise, küfürleri sebebiyle onları inkar etmişlerdir. Oysa bunlar açıkça göstermektedir ki insanı ilk defa yaratmaya kadir olan Allah, onu öldürdükten sonra tekrar yaratmaya da kadirdir ve bu, O'nun için daha kolaydır. Nitekim Allah Teâlâ, Rum suresiinin 27. ayetinde de bu hususu açıkça beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Mahlukatı ibtida yaratan, ölümünden sonra onu tekrar varedecek olan O'dur. Bu, O'na daha kolaydır. Göklerde ve yerde en yüksek sıfatlar O'nundur. O, daima galiptir; hikmet sahibidir."*.

27 Allah Teâlâ, bir evvelki ayetinde, insanları ilk defa yaratıp diriltmeye, öldürmeye ve öldürdükten sonra ikinci defa diriltmeye kadir olduğunu beyan ederek kudretinin belirli bir cüz'ünü zikrettikten sonra, bu ayetinde, kudretini daha şümullü bir manada ifade etmiş, hem göklerde ve yerde hem de dünyada ve Ahiret'te bütün tasarrufatın kendi elinde olduğunu açıklamıştır. Bundan da anlaşılmaktadır ki kıyamet günü insanlardan bir kısmının hak ettikleri akibete ulaşarak dünyadaki sahih imanları ve salih amellerinin mükafatına nail olurken, diğer bir kısmının da küfürlerinin ve kötü amellerinin cezasını görecek olmaları, Allah Teâlâ'nın onları öldükten sonra yeniden diriltmeye kadir oluşunun en açık ve kesin delilini teşkil eder. Zira öldükten sonra yeniden dirilme mümkün olmasaydı, Ahiret hayatı olmadığı gibi, bu hayattaki hesap ve ceza da olmaz ve her insan, dünyada işlediği iyi ve kötü amellerinin hiçbir karşılığını görmeden yok olup giderdi. Oysa Kur'an-ı Kerim'de de müteaddit defalar açıklandığı gibi Allah, hiçbir şeyi boşuna yaratmamış, her neyi yaratmışsa bir hikmet gereği yaratmıştır. Bu bakımdan dünya, insan için bir imtihan yeridir ve onun bu imtihandan başarılı çıkması veya başarısızlığı da, ancak kıyamet günü amel defterini eline aldığı zaman anlaşılacaktır.

28 Kıyâmet günü insanlar yeniden dirilip kabirlerinden çıktıkları ve hesap için Allah'ın huzurunda toplandıkları zaman, hepsini de içlerini dolduran korku ve dehşet sebebiyle dizüstü yere çökmüş görürsün. Hepsi de önlerine konulan amel defterlerine veya Peygamberleri'ne indirilen kitaplara davet olunur. Ayet-i kerimede yer alan *"Her ümmet kendi kitabına çağırılır..."* ibaresindeki *kitap* kelimesiyle, Tevrat, İncil ve Kur'an gibi insanların tabi oldukları Peygamberler'e indirilen kitapların kasdedildiği ileri sürülmüşse de yaygın olan kanaate göre bu kitap, insanın dünyada yaşadığı sürece Hafaza Melekleri tarafından iyi ve kötü amellerinin yazıldığı defterden ibarettir. Nitekim Zümer suresinin 69. ayetinde bu defterden de sözedilmiş ve şöyle buyurulmuştur: *"Yeryüzü Rabinin nuru ile aydınlanır; amel defterleri açılır; Peygamberler ve şa-*

hitler getirilir ve aralarında, kendilerine hiç haksızlık edilmeden adaletle hüküm verilir.".

Kıyamet günü kabirlerinden çıkıp dizüstü çökmüş bir halde Rablerinin huzurunda toplanan insanlar, veya bu insanların oluşturduğu bütün ümmetler, önlerinde açılmış kendilerine ait amel defterlerine davet olundukları zaman, onlara denir ki: Dünyada iken işlediğiniz iyi veya kötü bütün ameller, hiçbir eksiklik veya fazlalık yapılmadan gördüğünüz bu defterlere aynen yazılmıştır. Bugün işte bu defterde yazılı amellerinizin karşılığını görecek ve onunla cezalandırılacaksınız.

29 Rabbiniz Allah'ın Hafaza Meleklerine verdiği emirle yazılan bu amel defterleri, hiçbir ilave yapılmadan veya hiçbir şey eksiltilmeden hakkınızda şahitlik edecek kitaplardır. Kehf suresinin 49. ayetinde de Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Amel defterleri (önlerine) konur. İşte o zaman, suçluların, onun içindekilerden korktuklarını ve: "Yazıklar olsun bize! Bu defter nasıl olup da küçük büyük hiçbir şeyi bırakmadan (bütün günahları) saymış." dediklerini görürsün. Böylece onlar, yaptıklarını önlerinde hazır bulurlar. Rabbin, hiçbirine zulmetmez.".*

فَاَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِيْ رَحْمَتِهٖ ۭ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِيْنُ ﴿٣٠﴾ وَاَمَّا الَّذِيْنَ
كَفَرُوْا ۣ اَفَلَمْ تَكُنْ اٰيٰتِيْ تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُّجْرِمِيْنَ ﴿٣١﴾ وَاِذَا قِيْلَ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ
وَّالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيْهَا قُلْتُمْ مَّا نَدْرِيْ مَا السَّاعَةُ ۙ اِنْ نَّظُنُّ اِلَّا ظَنًّا وَّمَا نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِيْنَ ﴿٣٢﴾ وَبَدَا لَهُمْ
سَيِّاٰتُ مَا عَمِلُوْا وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿٣٣﴾ وَقِيْلَ الْيَوْمَ نَنْسٰىكُمْ كَمَا نَسِيْتُمْ لِقَاۗءَ يَوْمِكُمْ
هٰذَا وَمَاْوٰىكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ ﴿٣٤﴾ ذٰلِكُمْ بِاَنَّكُمُ اتَّخَذْتُمْ اٰيٰتِ اللّٰهِ هُزُوًا وَّغَرَّتْكُمُ الْحَيٰوةُ
الدُّنْيَا ۚ فَالْيَوْمَ لَا يُخْرَجُوْنَ مِنْهَا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُوْنَ ﴿٣٥﴾ فَلِلّٰهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمٰوٰتِ وَرَبِّ الْاَرْضِ رَبِّ
الْعٰلَمِيْنَ ﴿٣٦﴾ وَلَهُ الْكِبْرِيَاۗءُ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٣٧﴾

[30] İman edenler ve salih amel işleyenlere gelince, Rableri onları rahmetine sokar. İşte apaçık kurtuluş budur.

[31] İnkar edenler ise, onlara da denir ki: "Ayetlerim size okunmadı mı? Fakat siz büyüklük tasladınız ve suçlu bir kavim oldunuz.".

[32] Size "Allah'ın vaadi haktır; kıyamette asla şüphe yoktur." denildiği zaman, "Kıyamet nedir, bilmiyoruz; ancak olmadığını zannediyoruz; fakat emin değiliz." diyordunuz.

[33] İşledikleri şeylerin kötülükleri kendilerine zahir olmuş ve alay ettikleri şey, onları çepeçevre kuşatmıştır.

[34] Onlara "Bugününüze kavuşmayı unuttuğunuz gibi, biz de sizi bugün unuttuk. Varacağınız yer ateştir; sizin için herhangi bir yardımcı da yoktur." denir.

[35] "Bu azap, sizin, Allah'ın ayetlerini alaya almanız ve dünya hayatının sizi aldatması sebebiyledir.". O gün onlar, oradan ne çıkarılırlar ne de onlardan Allah'ı hoşnut etmeleri istenir.

[36] Hamd, göklerin, yerin Rabbi ve alemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

[37] Göklerde ve yerde azamet O'nundur; O, daima galiptir; hikmet sahibidir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kıyamet gününün insanlara korku ve dehşet veren hallerini ve dünyada iken işlemiş oldukları amellerinin yazıldığı defterlerin başına davet olunacaklarını ve o defterlerde yazılı olanlara göre cezalandırılacaklarını açıkladıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, kıyamet günü mümin ve kafirlerin halleriyle onlar için hazırlanan mükafat ve azabı haber vermiş, hamdın, göklerin, yerin ve alemlerin Rabbi, göklerde ve yerde Aziz ve Hakim olan Allah'a mahsus olduğunu beyan ederek sureyi bitirmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

30 İman edenler ve salih amel işleyenlere gelince, Rableri onları rahmetine sokar. İşte apaçık kurtuluş budur.

31 İnkar edenler ise, onlara da denir ki: "Ayetlerim size okunmadı mı? Fakat siz büyüklük tasladınız ve suçlu bir kavim oldunuz.".

32 Size "Allah'ın vaadi haktır; kıyamette asla şüphe yoktur." denildiği zaman, "kıyamet nedir, bilmiyoruz; ancak olmadığını zannediyoruz; fakat emin değiliz." diyordunuz.

33 İşledikleri şeylerin kötülükleri kendilerine zahir olmuş ve alay ettikleri şey, onları çepeçevre kuşatmıştır.

34 Onlara "Bugününüze kavuşmayı unuttuğunuz gibi, biz de sizi bugün unuttuk. Varacağınız yer ateştir; sizin için herhangi bir yardımcı da yoktur." denir.

35 "Bu azap, sizin, Allah'ın ayetlerini alaya almanız ve dünya hayatının sizi aldatması sebebiyledir.". O gün onlar, oradan ne çıkarılırlar ne de onlardan Allah'ı hoşnut etmeleri istenir.

36 Hamd, göklerin, yerin Rabbi ve alemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

37 Göklerde ve yerde azamet O'nundur; O, daima galiptir; hikmet sahibidir.

30 Allah Teâlâ, kıyamet günü amel defterleri açılıp her kulun defterinde yazılı amellerine göre cezalandırılacağını beyan ettikten sonra, önce dünyada iken iman edip salih amel işleyen kullarının durumlarını zikretmiş ve Allah'a, Kitapları'na, Peygamberler'ine ve Ahiret gününe iman etmiş ve Allah'ın farz kıldığı amelleri işleyip haram kıldıklarından da sakınarak salih amel işlemiş olmaları dolayısıyla bunları cennetine sokacağını haber vermiştir. Bunlar, dünya hayatındaki sahih iman ve salih amelleriyle Allah'ın rahmetini kazanmış ve kurtuluşa ermiş olan kimselerdir. Ayet-i kerimede, Rablerinin, iman eden ve salih amel işleyen kullarını rahmetine sokacağı zikredilmiştir ki müfessirlerin de açıkladıklarına göre ayet-i kerimedeki rahmet kelimesi, cennet manasındadır. Nitekim Buhârî (*Sahih,* VI. 48; VIII. 186), Müslim (*Sahih,* IV. 2186), Tirmizî (*Sünen,* IV. 694) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 276, 314)'in Ebû Hureyre (ra)'den naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.), Allah Teâlâ'nın cennete hitap ederek: "Sen benim rahmetimsin; kullarımdan dilediğime seninle rahmet ederim." buyurduğunu haber vermiştir.

31 Allah'ın vahdahiyyetini, kitaplarını, Peygamberler'ini ve Ahiret gününü inkar eden ikinci grup kafirlere gelince, bunlara da denir ki: Siz dünyada iken, sizi uyarmak ve Allah'ın hak olan yoluna davet etmek için Allah'ın elçisi gelip de ayetlerini size okumadı mı? Elbette okudu ve sizi dosdoğru yola davet etti. Fakat siz ne yaptınız? Size bir hidayet rehberi olarak gönderilen Allah'ın Peygamber'ini şair, mecnun ve benzeri sıfatlarla tavsif edip size okuduğu Rabbinin ayetlerini, eskilerin masalları diyerek alaya aldınız ve onların karşısında büyüklük tasladınız. Böylece Rabbinize karşı isyan edip büyük günahlar işlediniz.

32 Keza Allah'ın Resulü size, kıyamet gününün mutlaka geleceğini ve o gün Rabbinizin huzurunda toplanıp dünyada iken işlemiş olduğunuz amellerinizden sorguya çekileceğinizi ve bu amelleriniz yüzünden cezalandırılacağınızı haber verdiği zaman, biz, kıyametin ne olduğunu bil-

miyoruz; öyle bir günün geleceğinden de emin değiliz, cevabını veriyordunuz.

33 Ne var ki kafirlerin zaman zaman inkâr ettikleri ve zaman zaman da alaya aldıkları bu gerçekler, kıyamet gününün gelmesiyle açıklık kazanacak ve bunları inkâr etmekle ne büyük bir kötülük işlediklerini kendileri de anlamakta güçlük çekmeyeceklerdir. İşte o zaman alaya aldıkları ve inkâr ettikleri kıyamet gününün o acı azabı kendilerini çepeçevre kuşatmış olacaktır.

34 Onlara denilecektir ki: Siz, dünyada yaşadığınız sürece, böyle bir günün geleceği size ne zaman hatırlatılsa, siz onu hem alaya aldınız hem de inkâr ettiniz ve neticede böyle bir günün geleceğini unuttunuz. Siz, böyle bir güne kavuşacağınızı unuttuğunuz gibi Rabbiniz de sizi, küfrünüz dolayısıyla içine düştüğünüz o büyük azabın içinde unutacak ve ebediyyen orada kalacaksınız. Burada kaldığınız sürece de ne sizden azabı hafifletecek ne de onu kamilen üzerinizden kaldıracak hiçbir yardımcı bulamayacaksınız. Müfessirlerin Hazreti Peygamber'den naklettikleri sahih bir hadiste Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ, kıyamet günü kullarından bazısına şöyle hitap edecektir: Senin için bir eş yaratıp seni evlendirmedim mi? Sana ikramda bulunmadım mı? Atları ve develeri senin emrine amade kılmadım mı? Seni halkına önder kılıp ganimetlerinden hisse almanı sağlamadım mı"? Kulu: Evet, ya Rab, diye cevap verir. Bunun üzerine Rabbi ona şöyle buyurur: Bana mülaki olacağını zannediyor muydun? Kulu: Hayır, der. Bunun üzerine Allah Teâlâ: Senin beni unuttuğun gibi, bugün ben de seni unutacağım, buyurur.

35 Kafirlerin kıyamet günü cehennem azabına atılmalarının ve hiçbir yardım görmeden bu azap içinde ebediyyen kalmalarının başlıca sebebi, onları uyarmak ve Allah'ın hak olan yoluna yöneltmek için indirilen Kur'an'ı ve Kur'an ayetlerini alaya almaları ve dünyanın süslü ve cazip yönlerine kanarak kendi nefislerini aldatmalarıdır. İşte bu sebeplerden dolayı, hiç çıkarılmadan orada ebediyyen kalacakları gibi, artık tövbe etmek ve Allah'ı hoşnut etmeye çalışmak gibi herhangi bir şey de kendilerinden istenmeyecektir. Çünkü o gün, artık ne tövbenin ne de mazeret beyan etmenin hiç fayda etmeyeceği bir gündür.

36 Allah Teâlâ, çeşitli delillerle hudutsuz kudretinin bir neticesi olarak kıyamet gününün geleceğini ve mümin veya kafir her insanın dünyadaki inanç ve amellerine göre cezalandırılacağını ispat ettikten sonra, kullarına bir örnek teşkil etmesi için kendi nefsini hamd ile överek, hamdin ve şükrün, gökleri yeri ve bütün alemleri, çeşitli nimetlerle yaratarak onları kullarının emrine amade kılan, göklerin, yerin ve bütün alemlerin Rabbi, sahibi ve maliki olan Allah'a mahsus olduğunu beyan etmiştir.

37 Bu itibarla göklerde, yerde ve bütün alemde, azamet veya büyüklük, yalnız Allah'a mahsustur. Azim olan yalnız O'dur. O, daima galiptir ve hikmet sahibidir. Müslim (*Sahih,* IV. 2023), Ebû Dâvûd (*Sünen,* II. 380), İbn Mâce (*Sünen,* II. 544) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 248, 376, 414)'in Ebû Hureyre'den (ra) naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ buyurmuştur ki: "Azamet (yücelik) benim gömleğim, kibriya (büyüklük) benim kaftanımdır. Her kim bunlardan birisinde benimle çekişirse (veya bana ortak çıkmaya çalışırsa), onu ateşime atarım.".

AHKÂF SURESİ

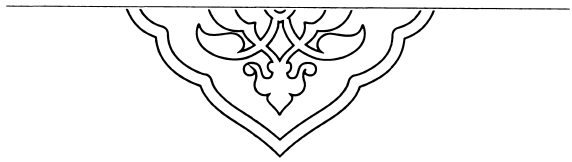

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 46. suresi olup 35 ayetten müteşekkildir. 10, 15 ve 35. ayetlerinin Medenî olduğu rivayet edilmişse de, bu ayetleri diğer Mekkî ayetlerden ayıran herhangi bir özelliklerinin bulunmaması ve konuya olan bağlantıları dolayısıyla bu görüşe itiraz edenler olmuştur. Sureye adı verilen Ahkâf, Arabistan'ın güney taraflarında bulunan kumluk bir bölgenin adı olup Ad kavmi tarafından iskan edilmişti. Bilindiği gibi bu kavim de diğer bir çok kavimler gibi Allah'ı bırakarak birtakım putları kendilerine İlah edinmişler, onlara ibadet ediyorlardı. Allah Teâlâ, onları uyarması ve hak yola davet etmesi için Hud'u (as) Peygamber olarak görevlendirmiş, Hûd da (as), bu uyarıyı umursamadıkları takdirde onları büyük bir günün azabıyla tehdit etmişti. Allah Teâlâ, bu konuyla ilgili olarak, sureye adı verilen Ahkâf'ın da zikredildiği 21. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) Kavmine, Ad'ın kardeşi (Hud) ni hatırlat: Hani Hıd, "Allah'tan başkasına ibadet etmeyin." diye önünden ve ardından nice uyarıcıların gelip geçtiği Ahkâf'taki kavmini uyarmış ve "Ben, sizin hesabınıza büyük bir günün azabından korkuyorum." demişti"*. Ne var ki kavim, Hud'un (as) bu uyarılarına karşı gelerek küfür ve inkarında direnmiş, Allah Teâlâ da bu küfürlerinin cezası olarak üzerlerine, herşeyi yıkıp yokeden bir kum fırtınası göndermiş ve onları helak etmiştir.

Ahkâf suresi, yukarıda da zikrettiğimiz gibi, Mekke'de ve müslümanların Medîne'ye hicretlerine yakın bir dönemde nazil olmuştur ve nüzulü, Câsiye suresinin nüzulünden sonraki bir döneme rastlar.

2. Ahkâf Suresinin Konusu

Ahkâf suresinin konusu, diğer Mekkî surelerin konularıyla büyük bir benzerlik arzeder. Mekkî surelerde üzerinde durulan başlıca konular, İslam akaidinin de asılları kabul edilen hususların ispatıyla ilgilidir ki bu asıllar, tevhid veya Allah'ın varlığı ve birliği, risalet veya Peygamberlik, vahiy, kıyamet günü ve bu güne has olmak üzere öldükten sonra yeniden dirilme ve bunun ardından gerçekleşecek olan hesap ve ceza. Bu asıllar gözönünde bulundurularak Ahkâf suresinin başlıca konuları incelenecek olursa, bunların beş gurupta toplandığı görülecektir:

1) Sureye, Kur'an-ı Kerim'in Allah Teâlâ tarafından indirilmiş bir kitap olduğu zikredilerek başlanmış, bunu takip eden ayetlerde, bu kitabı indiren Allah Teâlâ'nın, gökleri, yeri ve ikisi arasın-

dakileri belirli bir süre içinde ve bir hikmet gereği yarattığı beyan edilmiştir. Gerçek böyle olduğu halde, Allah'ı bırakıp da hiçbir gücü, kudreti ve ilmi olmayan, herhangi bir kitap indirmekten aciz olup, en basit bir bilgi kırıntısından bile mahrum bulunan birtakım putları İlah edinip onlara ibadet etmenin ne derece büyük bir sapıklık olduğuna dikkat çekilmiştir. (Ay. 1-6).

2) İkinci grubu teşkil eden ayetlerde (7-14), Hazreti Peygamber'e indirilmiş olan Kur'an-ı Kerim'in Allah katından gelen gerçek bir vahiy mahsulü olduğu, buna rağmen inkarcı müşriklerin, bu kitaptan bazı ayetler kendilerine okunduğu zaman, "Bu apaçık bir sihir." diyerek onu inkâr ettikleri zikredilmiş, Hazreti Muhammed'in hak Peygamber olduğu, Kur'an'ın da Allah tarafından vahiy yoluyla ona indirilmiş bir kitap olduğunda hiçbir şüphe bulunmadığı ve onun, şüphecileri uyarmak, iman edenleri ise, müjdelemek için indirildiği açıklanmıştır.

3) Üçüncü grubu teşkil eden ayetlerde (15-20), Allah'ın varlığını ve birliğini ikrar eden, ana ve babasına itaatta kusur işlemeyen ve onlara daima iyilikte bulunan iman ve güzel ahlak sahibi kimselerle, küfür yolunu seçen, anasına babasına karşı gelen ve dünya nimetlerine karşı beslediklerı hırs sebebiyle Ahiretlerini inkâr eden kimseler arasındaki fark açıklanmış, birinci grubun cennet ehli kimseler arasında yer aldıkları halde, diğerlerinin, haklarında azap hükmü gerçekleşmiş ve hüsrana uğramış kimseler oldukları zikredilmiştir.

4) Dördüncü grup ayetler (21-28), Allah'ı bırakarak birtakım putları İlah edinen ve onlara ibadet eden Mekkeli müşriklere ibret almaları ve doğru yolu bulmaları için misal olarak zikredilen Ad kavminin, kendilerine uyarıcı olarak gönderilen Allah elçisi Hûd (as) ile olan kıssasına tahsis edilmiştir. Hud'un (as) bütün uyarılarına rağmen, onu kendi İlahlarından ayırmakla itham eden ve eğer sözüne güvenilir kimselerden isen, bizi, kendisiyle tehdit ettiğin azabı hemen getir de görelim diyen kavim, Allah'ın üzerlerine gönderdiği şiddetli bir kum fırtınasıyla helak edilmiştir. Bu kıssa, akıllarını başlarına almaları ve doğru yola yönelmeleri için Mekkeli müşriklerin de ibret nazarlarına sunulmuştur.

5) Beşinci grubu teşkil eden ve surenin son bölümünde yer alan ayetlerde ise (29-35), okunan Kur'an'ı dinleyen, okuma bittikten sonra da kavimlerine dönen bir grup cinnin, dinledikleri kitaptan söz ederek onları, Allah'ın son elçisi Hazreti Muhammed (sas.)'e tabi olmaya ve onun yolunda gitmeye davet ettikleri, ona karşı geldikleri takdirde, büyük bir sapıklık içine düşmüş olacakları ve Alllah'ın azabına uğrayacakları zikredilmiştir. Surenin son ayetlerinde, gökleri ve yeri yaratan, onları yaratmada acizlik göstermeyen Allah'ın, ölüleri de diriltmeye kaadir olduğu, bu gerçeği inkâr edenlerin ise, küfürleri dolayısıyla ateşe atıldıklarında bunu yakınen görüp anlamış olacaklarına işaretle Allah Teâlâ'nın hudutsuz kudreti bir kere daha teyit edilmiştir.

3. Ahkâf Suresinin Kendinden Önceki Câsiye Suresiyle Bağlantısı

Ahkâf suresinin kendinden önceki Câsiye suresiyle üç yönden bağlantılı olduğu kolayca anlaşılmaktadır.

1) Hâ. Mîm. ile başlayan ve Kur'an-ı Kerim'in Aziz ve Hakim olan Allah tarafından indirilmiş bir kitap olduğunu beyan eden Câsiye suresinin *"Hâ. Mîm. Kitab'ın indirilmesi, daima galip ve hikmet sahibi olan Allah tarafındandır."* mealindeki ilk iki ayeti, Ahkâf suresinin başında da aynen tekrarlanmıştır.

2) Allah'ın varlığının ve birliğinin ispatı ile, nübüvvetin, vahyin, öldükten sonra yeniden dirilmeyi takip eden hesap ve cezanın ispatı gibi akaidin asıllarını teşkil eden konular, her iki surede de tam bir benzerlik arzederler. Bu, aynı zamanda, her iki surenin de birbiri arkasına Mekke'de indirilmiş olmalarının tabii bir neticesidir.

3) Câsiye suresi, kıyamet gününün hak olduğu-

nu inkâr eden, Allah katından gelen ve kendilerine tebliğ edilen birtakım gerçekleri alaya alıp yalanlayan müşrikleri uyaran ve onları cehennem azabıyla tehdit eden ayetlerle sona ermiş, keza Ahkâf suresi de, gökleri, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri belirli bir süre için yaratan Allah'ı bırakarak hiçbir şey yaratamayan ve kendilerine sorulacak bir soruya bile kıyamet gününe kadar cevap vermekten aciz olan putları İlah edinen ve onlara ibadet edenlerden daha sapık kimselerin bulunmayacağını beyan eden ayetlerle başlamıştır. Bu da, Ahkâf suresinin, kendinden önceki Câsiye suresinin devamı olduğu ve bu bakımdan aralarında kuvvetli bir bağın bulunduğu görüşünü teyit eder.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ مَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا
إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُسَمًّى وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنْذِرُوا مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمٰوَاتِ ائْتُونِي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هٰذَا أَوْ أَثَارَةٍ مِنْ عِلْمٍ
إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤﴾ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ وَهُمْ
عَنْ دُعَائِهِمْ غَافِلُونَ ﴿٥﴾ وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ ﴿٦﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

[1] Hâ. Mîm.

[2] Kitab'ın indirilmesi, daima galip ve hikmet sahibi olan Allah tarafındandır.

[3] Gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları, biz, ancak hak ile ve belirli bir süre için yarattık. Buna rağmen inkarcılar, uyarıldıkları şeylerden yine de yüz çevirmektedirler.

[4] (Ey Muhammed!) De ki: "Allah'ı bırakıp da ibadet ettiğiniz şeyleri görüyor musunuz? Yeryüzünde ne yarattıklarını bana gösterin. Yoksa onların, göklerin yaratılışında ortaklıkları mı vardır? Eğer sözünüzde sadık iseniz, bu Kitap dışında bana bir kitap, yahut bir bilgi kalıntısı getirin.".

[5] Allah'ı bırakıp da kıyamet gününe kadar kendisine hiç cevap vermeyecek olan kimseye ibadet edenden daha sapık kim vardır? Halbuki onların ibadetlerinden de habersizdirler.

[6] Nitekim insanlar haşrolundukları zaman, putlar onlara düşman olurlar ve onların ibadetlerini inkâr ederler.

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Allah Teâlâ, Câsiye suresinin son ayetlerinde, kıyamet gününü ve bugün yeniden dirilecek olan insanların dünyada işledikleri ameller yüzünden hesaba çekilip salih amel sahiplerinin mükafatlandırılacaklarını, kötü amel sahiplerinin ise, cezalandırılacaklarını beyan ettikten ve kafirlerin, "Biz kıyametin ne olduğunu bilmiyoruz; o günün geleceğinden de emin değiliz." diyerek kıyamet gününü inkâr ettiklerini haber verdikten sonra, Ahkâf suresinin bu ilk ayetlerinde, Hâ. Mîm. ile okuyucunun dikkatini Kur'an-ı Kerim üzerine çekerek işte bu Kitab'ı indiren Allah'ın, gökleri, yeri ve bu ikisi arasındakileri hak ile ve belirli bir süre için

yarattığını, buna rağmen inkarcıların, Allah'ın varlığını, birliğini, her şeyi çepeçevre kuşatan geniş ilmini ve yaratıcı olan hudutsuz kudretini inkâr ederek hiçbir şey yaratamayan ve kendilerine sorulacak bir soruya bile kıyamete kadar cevap vermekten aciz olan birtakım putları ilah edinip onlara ibadet etmelerini en büyük sapıklık olarak tavsif etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1 Hâ. Mîm.

2 Kitab'ın indirilmesi, daima galib ve hikmet sahibi olan Allah tarafındandır.

3 Gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları, biz, ancak hak ile ve belirli bir süre için yarattık. Buna rağmen inkârcılar, uyarıldıkları şeylerden yine de yüz çevirmektedirler.

4 (Ey Muhammed!) De ki: "Allah'ı bırakıp da ibadet ettiğiniz şeyleri görüyor musunuz? Yeryüzünde ne yarattıklarını bana gösterin. Yoksa onların, göklerin yaratılışında ortaklıkları mı vardır? Eğer sözünüzde sadık iseniz, bu Kitap dışında bana bir kitap, yahut bir bilgi kalıntısı getirin.".

5 Allah'ı bırakıp da kıyamet gününe kadar kendisine hiç cevap vermeyecek olan kimseye ibadet edenden daha sapık kim vardır? Halbuki onların ibadetlerinden de habersizdirler.

6 Nitekim insanlar haşrolundukları zaman, putlar onlara düşman olurlar ve onların ibadetlerini inkâr ederler.

1-2 Câsiye suresinin ilk iki ayetinde de görüldüğü gibi, Allah Teâlâ, huruf-ı mukattaa da denilen Hâ.Mîm. harfleriyle dikkatleri Kur'an-ı Kerim üzerine çektikten sonra, bu Kitab'ın, sevgili Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e, Aziz ve Hakim olan Allah tarafından indirildiğini beyan etmiştir. Bu açık ve kesin beyandan şu gerçek açıkça anlaşılmaktadır ki bu Kitap, müşriklerin iddia ettikleri gibi, Hazreti Muhammed (sas,) tarafından uydurulup yazılmış bir kitap değildir. Onu bizzat Allah Teâlâ vahiy yolu ile Peygamberi'ne indirmiş, kelime kelime ve harf harf onun kalbine yerleştirmiştir. Zira O, öyle bir İlahtır ki, hem Aziz hem de Hakim'dir: Her şeye karşı kahir bir üstünlüğü vardır ve bütün söz ve fiilleri bir hikmete dayanır.

3 Bu sebepledir ki O, gökleri, yeri ve ikisi arasında var olan bütün mahlukatı boş yere ve batıl olarak değil, fakat birer hak olmak üzere ve belli bir süre için yaratmıştır. Onların yaratılışındaki bu süre ne kısalır ne de uzar. Kıyâmet günü geldiği zaman bu süre sona erer ve o gün gökler ve yer başka bir şekle büründüğü gibi, bütün mahlukatın dünya hayatındaki varlığı da sona ermiş olur. Bu ise, dünya üzerinde varolan bütün canlıların sebepsiz ve tesadüfen değil, fakat belli bir sebep ve hikmetle yaratıldıklarının apaçık delilini teşkil eder. Bu sebep veya hikmet de dünya hayatının sona ermesiyle, insanların dünyada geçirdikleri hayatlarının incelenmesi ve iyi olanla kötü olanın birbirinden ayırt edilmesidir. Bu ise, insanların hesaba çekilerek sahih iman ve salih amel sahiplerinin tespit edilip mükafatlandırılmaları, inkârcıların ve kötü amel sahiplerinin de cezalandırılmaları içindir. Gerçek böyle olduğu ve Allah tarafından genderilen Peygamberler'le onlara indirilen kitaplar bu gerçeği ispat eden apaçık ve kesin delillerle geldikleri halde, Allah'ın varlığını ve birliğini inkâr ederek bir takım putları İlah edinen ve onlara ibadet eden kafirler, bu delilleri umursamadıkları gibi, kendilerine yöneltilen bütün uyarılardan da yüz çevirmişler ve küfürlerinde direnmeyi sürdürmüşlerdir.

4 O halde ey Muhammed! Allah'ı bırakıp da birtakım putları İlah edinen ve onlara ibadet eden bu inkarcılara de ki: Gökleri, yeri ve bunlar arasındaki varlıkları gördükten ve bunların tesadüfen ve hiç sebepsiz yaratılmadıklarını anlamış insanlar olarak, onları bir yaratının bulunduğu kanaatine vardıktan sonra, Allah'ı bırakıp da

ibadet ettiğiniz İlahlarınızın, yeryüzünde varolan şeylerden herhangi birini yarattıklarını bana söyleyebilir, yahut o yarattıkları şeylerden birkaçını bana gösterebilir misiniz? Yahut o İlahların, göklerin ve yerin yaratılışında, yahut mülkiyetinde veya tasarrufunda Allah ile bir ortaklıklarının bulunduğunu söyleyebilir misiniz? Hayır; siz de çok iyi bilirsiniz ki onlar, yeryüzündeki en küçük ve en basit bir şeyi bile yaratmaktan aciz olan varlıklardır. Nahl suresinin 20. ayetinde de açıkça ifade edildiği gibi, *"(müşriklerin) Allah'ı bırakıp da yalvarıp yakardıkları şeyler, hiçbir şey yaratamazlar. Aslında onların kendileri yaratılmışlardır."*. Onlar hiçbir şey yaratmadıkları gibi, göklerin, yerin ve bunlar arasında bulunan varlıkların yaratılışında Allah ile herhangi bir ortaklıkları da yoktur. Gerçek böyle olduğu halde, gökleri, yeri ve onlar arasında bulunan her şeyi yaratan Allah'a, cansız birer taş veya odundan imal edip kendinize İlah edindiğiniz putlarınızı nasıl ortak kılıp onlara ibadet ediyorsunuz? Eğer siz, bu inancınızda ve birtakım putlara yaptığınız ibadetinizde samimi iseniz, bu davranışınıza delil olmak üzere Tevrat ve İncil gibi Kur'an'dan önce nazil olmuş bir kitap, yahut hiç olmazsa, daha önce gelip geçmiş Peygamberler'den size intikal etmiş bilgi kalıntıları getirin. Gerçek olan şudur ki elinizde, Allah'ı bırakıp da birtakım putlara yaptığınız ibadetleri teyit edecek veya bu davranışınızı doğrulayacak akli veya naklî hiçbir delil yoktur.

5 Yeryüzünde bulunan en küçük ve en basit şeylerden birini bile yaratmaya gücü olmayan, bazı kimselerin kendilerine yaptıkları ibadetlerden haberleri bulunmayan ve kendilerinden herhangi bir şey istendiğinde menfi veya müspet herhengi bir cevap vermekten de aciz olan bu putları İlah edinip onlara ibadet eden kimselerden daha sapık kim olabilir? Halbuki bu sapık insanların kendilerine İlah edinip de ibadet ettikleri bu cansız ve güçsüz putlar, birtakım sapık kimseler tarafından İlah edinildiklerinin ve ibadet olunduklarının farkında bile değillerdir.

6 Bu sebepledir ki kıyamet günü gelip de insanlar haşrolunduklarında ve Allah'ı bırakıp birtakım putları kendilerine İlah edinerek onlara ibadet eden müşrikler hesap vermek için biraraya getirildiklerinde, bu putlar, kendilerini İlah edinen ve sonra da ibadet eden bu sapık kafirlere düşman kesilecekler ve onların ibadetlerini inkâr ederek kendilerini onlardan terbiye edeceklerdir. Allah Teâlâ, bu manada Meryem suresinin 81-82. ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"Kendilerine kuvvet olması için Allah'tan başka İlahlar edinmektedirler. Hayır; o İlahlar, onların kendilerine ibadet ettiklerini inkâr edecekler ve onlara düşman olacaklardır."*. Allauu Teala, Ankebut suresinin 25. ayetinde de İbrahim'in (as) şu sözlerini haber vermiştir: *"İbrahim demişti ki: Dünya hayatında, Allah'ı bırakıp birtakım putları, kendi aranızda muhabbet vesilesi yaptınız. Sonra kıyamet günü, birbirinizi inkâr edip birbirinizi lanetleyeceksiniz. Varacağınız yer ateştir ve sizin için hiçbir yardımcı da yoktur."*.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ هَٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧﴾ أَمْ يَقُولُونَ
افْتَرَاهُ قُلْ إِنِ افْتَرَيْتُهُ فَلَا تَمْلِكُونَ لِي مِنَ اللَّهِ شَيْئًا هُوَ أَعْلَمُ بِمَا تُفِيضُونَ فِيهِ كَفَىٰ بِهِ شَهِيدًا بَيْنِي
وَبَيْنَكُمْ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٨﴾ قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ وَمَا أَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ إِنْ أَتَّبِعُ
إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ وَمَا أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٩﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَكَفَرْتُمْ بِهِ وَشَهِدَ شَاهِدٌ
مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَىٰ مِثْلِهِ فَآمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠﴾

7 Apaçık ayetlerimiz okunduğu zaman, kendilerine geldiğinde hakkı inkâr edenler, "Bu, apaçık bir sihir." demişlerdir.

8 Yahut "Muhammed onu uydurdu." diyorlar. (Ey Muhammed! Onlara) de ki: "Eğer onu ben uydurmuşsam, beni Allah'ın cezasından kurtaracak hiçbir şeye sahip değilsiniz. O, Kur'an hakkında yaptığınız iftiraları daha iyi bilir. Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter. O, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.".

9 Yine de ki: "Ben, Peygamberler'in ilki değilim. Bana ve size neler yapılır bilemem. Ben, ancak bana vahyolunana uyarım ve ben ancak apaçık bir uyarıcıyım.".

10 Keza de ki: "Bana söyler misiniz, eğer bu Kur'an Allah katından ise, siz de onu inkâr etmişseniz, İsrailoğullarından bir şahit de bunun bir benzerine şahitlik edip ona inanmışsa ve siz de büyüklük taslamışsanız (bu takdirde siz, insanların en sapığı olmaz mısınız?) Şüphesiz Allah, zalim olan kavme asla hidayet etmez.".

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Hâ. Mîm. ile okuyucunun dikkatini Kur'an-ı Kerim üzerine çekerek bu Kitab'ı indiren, gökleri, yeri ve bu ikisi arasındakileri hak ile ve belirli bir süre için yaratan Allah'ın varlığını, birliğini, her şeyi çepeçevre kuşatan geniş ilmini ve yaratıcı olan hudutsuz kudretini beyan ettikten ve inkarcıların hiçbir şey yaratamayan ve kendilerine sorulacak bir soruya bile kıyamete kadar cevap vermekten aciz olan birtakım putları İlah edinip onlara ibadet etmelerini en büyük sapıklık olarak tavsif ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, müşriklerin Hazreti Peygamber ve ona indirilen Kur'an hakkındaki sapık görüşlerine işaretle onların ne zaman Kur'an'dan bir ayet işitseler, bir taraftan onun apaçık bir sihir olduğunu söylerken, bir taraftan da onu bizzat Muhammed'in uydurduğunu ileri sürdüklerini haber vermiş, sonra da onların bu sapık görüşlerini iptal etmek için Peygamberi'ne, onlara söylemesi gereken sözü hatırlatarak: "Eğer onu ben uydurmuş olsaydım, Allah, bu davranışımdan dolayı beni cezalandırmakta gecikmez ve ben kendimi O'nun bu cezasından kurtaramadığım gibi siz de beni kurtaracak güce sahip olamazdınız." demesini emretmiştir. Allah Teâlâ, Peygamberi'ne ayrıca şunu da müşriklere söylemesini emretmiştir: Ben, sizi tevhide davet eden, birtakım putlara ibadet etmekten de nehyeden ilk Peygamber değilim. Benden önce de bu görevi ifa eden bir çok Peygamberler gelip geçmiştir. Bu itibarla bana ne yapılır bilemem; ölür müyüm yoksa benden önceki bazı Peygamberler gibi öldürülür müyüm? Keza sizin başınıza neler gelir, onu da bilemem. Gökyüzünden üzerinize taş mı yağar; yoksa şiddetli bir tufan veya benden önce kendilerine gönderilen Peygamberler'i inkar etmiş kavimlerin başlarına gelen felaketlerden biri mi gelir, bilemem ve size de bu konularda herhangi bir şey söyleyemem. Ben, ancak Rabbimin bana vahyettiklerini size haber veririm. Ben, sadece bir nezirim; Herhangi bir mucizeye sahip olmadığım gibi, gayba ait haberler de veremem. İşte açıklamaya çalıştığımız bu manalarda Alah-u Teala buyurmuştur ki:

7 Apaçık ayetlerimiz okunduğu zaman, kendilerine geldiğinde hakkı inkâr edenler, "Bu, apaçık bir sihir." demişlerdir.

8 Yahut "Muhammed onu uydurdu." diyorlar. (Ey Muhammed! Onlara) de ki: "Eğer onu ben uydurmuşsam, beni Allah'ın cezasından kurtaracak hiçbir şeye sahip değilsiniz. O, Kur'an hakkında yaptığınız iftiraları daha iyi bilir. Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter. O, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.".

9 Yine de ki: "Ben, Peygamberler'in ilki değilim. Bana ve size neler yapılır bilemem.

Ben, ancak bana vahyolunana uyarım ve ben ancak apaçık bir uyarıcıyım.".

[10] Keza de ki: "Bana söyler misiniz, eğer bu Kur'an Allah katından ise, siz de onu inkar etmişseniz, İsrailoğullarından bir şahit de bunun bir benzerine şahitlik edip ona inanmışsa ve siz de büyüklük taslamışsanız (bu takdirde siz, insanların en sapığı olmaz mısınız?) Şüphesiz Allah, zalim olan kavme asla hidayet etmez.".

7 Allah'ın vahdaniyyetini, hudutsuz kudretini ve her şeyi çepeçevre kuşatan geniş ilmini inkâr eden müşrikler, kendilerine Allah'ın apaçık ayetleri okunduğu zaman, bu ayetleri de inkâr etmekten çekinmemişler ve onların bir sihir veya büyü olduğunu ileri sürmüşlerdir.

8 Hatta daha da ileri giderek önce "Bu apaçık bir sihirdir." dedikleri Kur'an ayetlerinin, Allah'a karşı bir yalan olmak üzere, bizzat Muhammed tarafından uydurulduğunu da iddia etmişlerdir. Ancak Allah Teâlâ, müşriklerin bu sapık iftiralarını Peygamberi'nin ağzından iptal etmek için ona şöyle emretmiştir: Ey Muhammed! O müşriklere de ki: Sizin iddia ettiğiniz gibi, bana Peygamberlik görevi verilmediği halde Allah'a karşı iftirada bulunarak Peygamber olduğumu ileri sürmüş ve Kur'an'ı ben uydurmuş isem, Allah beni öyle bir azap ile cezalandırır ki bu azaptan ne ben kendimi kurtarabilirim ne de siz kurtarabilirsiniz. Gerçek böyle olduğu halde, ben nasıl olur da böyle bir işe kalkışır ve kendi kendimi böyle bir azaba maruz bırakırım? Allah Teâlâ, Cin suresinin 22. ayetinde bu manada şöyle buyurmuştur: *"Eğer ben, Allah'a karşı gelirsem, O'nun azabından beni hiç kimse kurtaramaz ve ben O'ndan başka sığınacak birini de asla bulamam."*. Hâkka suresinin 44-47. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"Eğer Muhammed, bize karşı bazı sözler iftira etmiş olsaydı, elbette ondan gücünü kuvvetini alır, sonra onun şah damarını elbette keserdik. İçinizden hiçbiri de buna engel olamazdı."*.

Şunu da da hiçbir zaman unutmayın ki Allah, sizin Kur'an hakkında neler söylediğinizi, sihir veya kehanet gibi ne gibi yalan ve iftiralarda bulunduğunuzu elbette çok daha iyi bilir. Keza O, Kur'an'ın, bana O'nun katından geldiği ve O'nun tarafından bana vahyedildiği hususundaki beyanıma şahitlik eder ve O'nun şahitliği bana yeter. Gerek sizin Peygamberliğim hakkında gerekse Kur'an hakkında ileri sürdüğünüz yalan ve iftiralar ne olursa olsun, eğer siz bu çeşit yalan ve iftiralardan vazgeçer ve tövbe ederek Allah'ın hak yoluna yönelirseniz, Allah tövbenizi kabul eder ve sizi bağışlar; zira O, çok bağışlayıcıdır ve çok merhametlidir. Allah Teâlâ, Furkân suresinin bu manadaki 5-6. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"Demişlerdir ki: "Kur'an, başkasına yazdırıp (ezberlemesi için) sabah akşam kendisine okunan evvelkilerin masallarıdır."*. *(Ey Muhammed! Onlara) de ki: "Onu, göklerdeki ve yerdeki bütün esrarı bilen Allah indirmiştir. O, aynı zamanda, çok bağışlayıcı, çok merhametlidir."*.

9 Allah Teâlâ, müşriklerin Kur'an hakkında ileri sürdükleri yalan ve iftiraları beyan ettikten sonra, Peygamberi'ne, onların birtakım garip isteklerini de reddetmesini emretmiştir ki bu istekler, Hazreti Peygamber'in bazı mucizeler getirmesi ve gaybdan haberler vermesiyle ilgilidir. Allah Teâlâ, müşriklerin bu istekleriyle ilgili olarak Peygamberi'ne şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! O müşriklere de ki: Ben, Peygamberler'in ilki olmadığım gibi, Peygamber olarak gönderilmiş tek insan da değilim. Siz her ne kadar bir Peygamber'in veya bir Allah elçisinin meleklerden olması gerektiğini ileri sürüyor ve benim Peygamberliğime karşı çıkıyor iseniz de bu işi ben icat etmiş değilim. Zira benden önce de bir çok Peygamber gelip geçmiştir ve hepsi de insanlar arasından seçilmiş olup hiç birisi de melek değildir. Bu itibarla siz isterseniz bana inanır ve tabi olursunuz, isterseniz küfrünüzde direnirsiniz. Benim görevim, sizi uyarmak ve Rabbimin bana vahyettiklerini size haber vererek

Allah'ın hak olan yoluna davet etmektir. Ben bu görevi ifa ederken başıma neler gelir? Ölür müyüm, yoksa bazı Peygamberler gibi öldürülür veya yurdumdan sürülür müyüm, bilemem. Keza beni yalanladığınız için sizin başınıza neler gelir; üzerinize gökten taş mı yağar, yoksa dünyada veya Ahiret'te başka bir azaba mı maruz kalırsınız, bunu da bilemem. Zaten benim gaybı bilmem ve gaybdan haber vermem mümkün değildir. Zira gaybı Allah'tan başka hiç kimse bilemez. Keza benim, bazı Peygamberler gibi birtakım mucizeler getirmem ve Peygamberliğimi bu mucizelerle ispat etmem de mümkün değildir. Allah, mucizeyi sadece kullarından dilediğine verir.

Filhakika müşrikler, Hazreti Peygamber'e karşı olan davranış veya itirazlarını çeşitli sebepler ileri sürerek açıklamaktan çekinmiyorlar, Furkân suresinin 7-8. ayetlerinde de ifade edildiği gibi, *"Diyorlardı ki: "Şu da ne biçim Peygamber? Yemek yiyor, pazar yerlerinde yürüyor..Ona bir melek indirilseydi de onunla beraber bir uyarıcı olsaydı ya.. Yahut kendisine bir hazine verilseydi; yahut bir bahçesi olsaydı da oradan yeseydi olmaz mıydı?" Zalimler yine diyorlardı ki: "Siz, büyülenmiş bir adamdan başkasının peşinden gitmiyorsunuz.".* Allah Teâlâ, müşriklerin, Hazreti Peygamber'e bir melek indirilmesi veya Peygamber'in melekler arasından seçilmesi hususundaki istekleri hakkında da, En'âm suresinin 8-9. ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"Peygamber'e bari bir melek indirilseydi (de, onu gözlerimizle görüp sesini kulaklarımızla işitseydik) demektedirler. Eğer bir melek indirseydik, iş bitirilir (helak olurlar, iman etmeleri de) beklenmezdi. Eğer Peygamber'i, biz bir melek yapsaydık, yine de onu bir adam suretinde getirirdik ve onları, düştükleri şüpheye yine düşürürdük.".*

10 Allah Teâlâ, müşriklerin Hazreti Peygamber'den mucize getirmesi ve gaybdan haberler vermesi hususundaki isteklerini reddederek onun ilk gönderilen Peygamber olmadığını, ondan önce de başka Peygamberler gönderildiğini beyan ettikten sonra, yine Peygamberi'ne hitap ederek, müşriklerin Kur'an'ı inkâr etmeleri sebebiyle uğrayacakları büyük hüsranı açıklamış ve buyurmuştur ki: Ey Muhammed! Kur'an'ı inkar eden o müşriklere de ki: Bana söyler misiniz, eğer bu Kur'an, gerçekten Allah katından gelmişse ve siz de onu inkâr etmişseniz, İsrailoğullarından alim bir zat da Tevrat'daki delillere dayanarak Kur'an'ın Allah katından gelmiş bir kitap olduğuna şehadet etmiş ve onun Allah kelamı olduğuna inandığı halde siz büyüklenerek Kur'an'a iman etmekten yüz çevirip küfrünüzde direnmişseniz, bu takdirde siz, insanların hüsrana uğrayacak en sapıklarından olmaz mısınız? Şunu da biliniz ki Allah, küfürleriyle nefislerine zulmetmiş olanlara asla hidayet etmez.

Ayet-i kerimede zikredilen ve bunun böyle olduğuna şahitlik eden İsrailoğullarından alim zatın kim olduğu hususunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bazılarına göre bunun İsrailoğullarından şahiti Musa'dır (as). Zira Musa (as) Tevrat'ta Hazreti Peygamber'in çeşitli vasıflarını açık açık bildirmiştir. Müfessirlerin çoğunluğuna göre ise, bu şahit, Yahudi alimlerinden olup Hazreti Peygamber'in vefatından iki sene önce iman ederek müslümanlar arasına giren Abdullah İbn Selâm'dır. Nitekim Tirmizî (*Sünen,* V. 381)'nin naklettiği bir haberde zikredildiğine göre bu zat, Müslüman bir topluluğa yaptığı hitabında, kendisi hakkında Kur'an'dan bazı ayetlerin indirildiğini, bunlardan birisinin de Ahkâf suresinin bu ayeti olduğunu söylemiştir. Müfessirler tarafından ayet-i kerimenin nüzul sebebi olarak nakledilen bir hadise de bunu teyit etmektedir. Avf İbn Mâlik el-Eşca'î şunları anlatmıştır: "Medine'de, Yahudilere ait bir bayram günü Resulullah (sas.) ile birlikte bir Yahudi havrasına girdik. Yahudiler havraya girişimizi hoş karşılamadılar. Bunun üzerine Resulullah (sas.) onlara şöyle dedi: "Ey Yahudi topluluğu! Bana içinizden, Allah'tan başka İlah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna şehadet eden oniki kişi gösterin ki Allah, yeryüzünde yaşayan gazap et-

tiği her Yahudinin üzerinden gazabını kaldırsın.". Ne var ki Yahudilerin hepsi de susmuş, onlardan hiçbiri cevap vermemiştir. Bunun üzerine Resulullah (sas.) sorusunu iki üç defa tekrarladı; yine cevap çıkmayınca, ben de yanında olduğum halde oradan ayrıldık. Tam havradan çıkmak üzereydik ki, arkamızdan biri, bağırarak "Tıpkı senin gibi ey Muhammed!" dedi. Bunun üzerine Resulullah (sas.) ona doğru yürüdü. Adam da Yahudilere hitap ederek şöyle dedi: "Ey Yahudi topluluğu! Beni içinizde nasıl bir adam olarak bilirsiniz?" Onlar da şöyle dediler: "Allah'a yemin ederiz ki içimizde Allah'ın kitabını senden, babandan ve dedenden daha iyi bilen ve daha alim olan bir kimse yoktur.". Bunun üzerine adam onlara şöyle dedi: "Allah adına şehadet ederim ki o (Muhammed), sıfatlarını Tevrat ve İncil'de bulduğunuz Peygamber'dir.". Yahudiler hemen karşı koydular ve: "Yalan söylüyorsun." diyerek onun sözlerini reddettiler, sonra da kötü sözler söylemeye başladılar. Bunun üzerine Resulullah (sas.) onlara şöyle hitap etti: "Asıl yalan söyleyen sizlersiniz ve sözünüzü hiçbir zaman kabul etmeyeceğiz. Biraz önce onu metheden sizlerdiniz. Fakat onun iman ettiğini görünce, ağzınıza gelen kötü sözleri söylediniz. Sözlerinizi hiç kabul etmeyeceğiz.". Bundan sonra biz, üçümüz, Resulullah (sas.), ben ve (Yahudilerin önce methedip sonra kötüledikleri) Abdullah İbn Selâm havradan çıktık. İşte bundan sonra da Allah *"De ki: Bana söyler misiniz, eğer bu Kur'an Allah katından ise, siz de onu inkar etmişseniz, İsrailoğullarından bir şahit de bunun bir benzerine şahitlik edip ona inanmışsa ve siz de büyüklük taslamışsanız, bu takdirde siz, insanların en sapığı olmaz mısınız?) Şüphesiz Allah, zalim olan kavme asla hidayet etmez."* ayetini indirdi.".

Avf İbn Mâlik el-Eşca'î'nin bu haberinden de anlaşılacağı üzere Ahkâf suresinin bu ayeti Abdullah İbn Selâm hakkında nazil olmuştur ve ayet-i kerimede kendisinden sözedilen şahit de, önce Yahudi dinine mensup iken Medine'de Hazreti Peygamber'i gördükten sonra Müslüman olan Abdullah İbn Selâm'dır. Ancak bu şahidin Abdullah İbn Selâm olduğuna itiraz edenler, surenin Mekke'de nazil olduğunu, oysa Abdullah İbn Selâm'ın Medine'ye Hicret'ten sonra ve Hazreti Peygamber'in vefatından iki sene kadar önce Müslüman olduğunu söyleyerek Mekkî olan bir ayette, Medine'de Müslüman olan bir şahsın şehadetinden söz edilemeyeceğini ileri sürerler. Ancak şunu da gözden uzak tutmamak gerekir ki Ahkâf suresi Mekkî olsa bile, surenin girişinde de zikrettiğimiz gibi, surenin 10, 15 ve 35. ayetleri Medenî olup üzerinde durduğumuz ayet-i kerime de 10. ayettir. Doğrusunu, hiç şüphesiz en iyi Allah bilir.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَا إِلَيْهِ ۚ وَإِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهِ فَسَيَقُولُونَ هَٰذَا إِفْكٌ
قَدِيمٌ ﴿١١﴾ وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً ۚ وَهَٰذَا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِسَانًا عَرَبِيًّا لِيُنْذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا ۖ
وَبُشْرَىٰ لِلْمُحْسِنِينَ ﴿١٢﴾ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٣﴾
أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا ۖ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

[11] İnkâr edenler, iman edenler için demişlerdir ki: "Eğer İslam'da hayır olsaydı, ona ulaşmakta şunlar bizi geçemezlerdi.". Onunla hidayete eremedikleri için de, elbette "Eski bir yalan." diyeceklerdir.

[12] Kur'an'dan önce rehber ve rahmet olmak üzere gönderilen Musa'nın kitabı vardır. Kur'an

ise, zulmedenleri uyarmak, iyilik edenleri de müjdelemek için Arapça olarak gönderilmiş, kendinden öncekileri doğrulayan bir kitaptır.

[13] "Rabbimiz Allah'tır." diyen, sonra da dosdoğru olanlara hiçbir korku yoktur. Mahzun olacaklar da onlar değildir.

[14] Bunlar, cennet ehli olup, yapmış olduklarına mükafat olarak, orada ebedi kalacaklardır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Hazreti Peygamber'i sihirbazlıkla itham eden ve ona indirilen Kur'an'ın da apaçık bir sihir olduğunu, yahut onu Muhammed'in uydurduğunu ileri sürerek ondan birtakım mucizeler ve gayba ait haberler isteyen müşriklerin şüphelerini ve inkârcı tavırlarını beyan ettikten ve Hazreti Peygamber'in de onlara ilk Peygamber olmadığını, kendisinden önce de birçok Peygamber'in gelip geçtiğini söyleyerek onların bu inkârcı görüşlerini reddettiğini haber verdikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, yine müşriklerin inkârcı davranışlarının başka bir örneğini bahis konusu etmiş ve onların, İslam'ı kasdederek "Eğer bu dinde hayır olsaydı, ona ulaşmada şu fakir halk tabakası bizim önümüze geçemezdi." dediklerini zikretmiştir. Daha sonra da Tevrat'ın, Kur'an'ın doğruluğunu ispatlayan en önemli delillerden biri olduğunu haber vererek "Rabbimiz Allah'tır." diyen müminlerin güzel akibetlerini ve cennetteki mükafatlarını açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[11] İnkâr edenler, iman edenler için demişlerdir ki: "Eğer İslam'da hayır olsaydı, ona ulaşmakta şunlar bizi geçemezlerdi.". Onunla hidayete eremedikleri için de, elbette "Eski bir yalan." diyeceklerdir.

[12] Kur'an'dan önce rehber ve rahmet olmak üzere gönderilen Musa'nın kitabı vardır. Kur'an ise, zulmedenleri uyarmak, iyilik edenleri de müjdelemek için Arapça olarak gönderilmiş, kendinden öncekileri doğrulayan bir kitaptır.

[13] "Rabbimiz Allah'tır." diyen, sonra da dosdoğru olanlara hiçbir korku yoktur. Mahzun olacaklar da onlar değildir.

[14] Bunlar, cennet ehli olup, yapmış olduklarına mükafat olarak, orada ebedi kalacaklardır.

11 Allah Teâlâ, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, hakkı inkâr eden müşriklerin, Kur'an-ı Kerim'in apaçık bir sihir olduğunu ve onun, onu kendilerine okuyup tebliğ eden Hazreti Muhammed tarafından uydurulduğunu ileri sürdüklerini beyan ettikten sonra, bu ayetinde, onların Kur'an ve müminler hakkında söyledikleri batıl sözlerinden birini daha zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: Mekke'nin ileri gelen kafirleri, Bilal, Ammâr, Suheyb, Habbâb ve İbn Mes'ûd gibi zayıf ve fakir bazı Mekkelilerin Peygamber'e ve ona indirilen Kur'an'a iman edip onlara tabi olduklarını görünce, inkârcı davranışlarını sürdürmüşler ve Peygamber'in öğretmeye başladığı din hakkındaki şüphelerini açıklayıp şöyle demişlerdir: Eğer bu din hak din olsaydı ve Muhammed'in Kur'an'dan okuyup tebliğ ettiği şeylerde ve Peygamberliğinde bir hayır bulunsaydı, kavmimizin birtakım basit, zayıf ve fakir insanları bunlara iman etmek hususunda bizim önümüze geçemezlerdi. Müşrikler, bu sözü söylerken, kendilerinin Allah katında üstün bir değere sahip olduklarını ve bu değer sayesinde tuttukları her yolun kendilerini hakka ulaştıracağını zannediyorlardı. Oysa bunda da büyük bir hataya düşmüşlerdi ve bunun farkında değillerdi. Nitekim Allah Teâlâ, En'am suresinin 53. ayetinde bu gerçeği bütün açıklığıyla ortaya koymuş ve kafirlerin nasıl yanıldıklarını gözleri önüne sermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Biz, bazılarını, "Allah, buldu buldu da aramızdan bunlara mı ihsanda bulundu?" demeleri için diğer bazıları ile böyle imtihan etmişizdir. Allah, şükredenleri daha iyi bilmez mi?"* Şu bir gerçektir ki Allah'ın lütuf ve ihsanına layık olan-

lar, bu lütuf ve ihsana önceden mazhar olup da sonradan nankörlük edip kibirlenenler değil fakat onun kıymetini bilip ona layıkıyla şükredenlerdir. Mallarıyla ve mülkleriyle övünüp kibirlenen, fakat nankörlükleri sebebiyle Allah'a şükretmekten uzak kalan bu kafirler, zannetmişlerdir ki Allah'ın kendilerine mal mülk ihsan etmesi, kendilerini diğerlerinden üstün sayması sebebiyledir. Oysa zannettikleri bu şey ne kadar yanlıştır. Zira insanlık tarihi, zenginlikleriyle övünüp de bu zenginliklerinden dolayı şükretmedikleri için helak edilen kavimlerin ibret verici kıssalarıyla doludur. İşte müşrikler de sahip oldukları mal, mülk ve aşırı derecedeki zenginliklerinin kendilerine verdiği gurur ve kibirle şükretmekten uzak kalmışlar, sahibi oldukları zenginliğin de, Hazreti Peygamber tarafından kendilerine okunup tebliğ edilen Kur'an ve İslam sayesinde değil, fakat atalarından kendilerine intikal eden müşrik dini sayesinde gerçekleştiğine inanarak kendi batıl dînlerine daha sıkı bir şekilde sarılmışlar, Kur'an'ı ise, eskilerin masalları olarak tavsif edip ona inananları kötülemişlerdir.

Müfessirler, üzerinde durduğumuz bu ayet-i kerimenin nüzul sebebiyle ilgili olarak çeşitli haberler nakletmişlerdir. Bunlardan bazıları şöyledir:

Avn İbn Ebî Şeddâd şöyle demiştir: Ömer İbnu'l-Hattâb'ın müslüman olmadan önce Zinnin veya Zinnire adında bir cariyesi vardı. Bu kadın, Ömer'den önce Müslüman olmuştu ve bundan dolayı da Ömer'den dayak yerdi. Kureyşli kafirler ise şöyle diyorlardı: "Eğer Zinnire'nin İslamında bir hayır olsaydı, ona girmekte bizim önümüze geçemezdi.". İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ bu ayeti indirmiştir.".

Urve İbnu'z-Zübeyr'den nakledildiğine göre, Zinnire bir Rum idi ve Ebu Cehil ona azap ederdi. Bunun üzerine kadın Müslüman oldu; ne var ki bu sırada gözlerine de bir körlük isabet etti. Bunun üzerine ona: Sana Lat ve Uzza dokundu, demeye başladılar. Allah gözlerini iade etti. Kureyş ileri gelenleri de: Eğer Muhammed'in getirdiği şeyde bir hayır olsaydı, Zinnire bizim önümüze geçemezdi, dediler. İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ, bu ayeti indirdi.

İbnu'l-Esîr, sahabilere tahsis ettiği bir eserinde (*Usdu'l-Ğâbe,* VII. 123), Zinnire er-Rumiyye hakkında şu bilgileri vermiştir: İslam'ın daha başlangıcında Müslüman olmuş ve bu yüzden müşriklerin eziyetlerine maruz kalmıştı. Daha çok Ebu Cehil ona azap ederdi. Müslüman olunca gözleri bozulmuş ve âmâ olmuştu. Bu yüzden müşrikler, muhakkak ki onu, küfrü dolayısıyla Lat ve Uzza âmâ yapmıştır, diyorlardı. Zinnire ise, bu putlar kimlerin kendilerine ibadet ettiklerini bile anlamazlar. Muhakkak ki Rabbim gözlerimi bana iade etmeye kadirdir, diyordu. Nitekim çok geçmeden Allah gözlerini ona geri vermiş, bunun üzerine Kureyş ileri gelenleri de şöyle demişlerdir: Bu, muhakkak ki Muhammed'in bir sihiridir. Ebu Bekir (ra), müşriklerin Zinnire'ye yaptıkları ezayı görünce onu satın almış, sonra da azat ederek hürriyetine kavuşturmuştur.

12 Allah Teâlâ, müşriklerin Kur'an hakkındaki şüphelerini beyan ettikten sonra, onun doğruluğuna delil olmak üzere Musa'ya (as) indirilen Tevrat'ı zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: Kur'an'ın Allah katından gerçek bir hak olarak indirildiğinin en açık ve kesin delili, Allah'ın Tevrat'ı Musa'ya indirdiği hususundaki itirafınızdır. Nitekim Musa'ya indirilen bu kitabın, dinde kendisine uyulan bir rehber ve ona inananlar için bir rahmet olduğunu siz de kabul ediyorsunuz. İşte sizin de bir rehber olarak itiraf ettiğiniz bu kitap, Hazreti Muhammed (sas.)'in bir Peygamber olarak geleceğini müjdelediği gibi, onu en belirgin sıfatlarıyla da tanıtmıştır. Nitekim bu Peygamber gelmiş ve ona indirilen Kur'an da, dinin asılları yönünden Tevrat'ı ve diğer İlahî kitapları teyit ve tasdik etmiş, küfürleriyle nefislerine zulmedenleri uyarmış, müminleri ise cennet nimetleriyle müjdelemiştir. Onun, kolayca okunup anlaşılabilmesi için de Allah onu Peygamber'ine fasih bir Arapça ile indirmiştir.

13 Allah Teâlâ, Hazreti Peygamber'i ve ona in-

dirilen Kur'an'ı inkâr eden müşriklerin şüphelerini ve inkârcı hallerini zikrettikten sonra, müminlerin hallerini ve güzel akibetlerini haber vermiş ve şöyle buyurmuştur: Allah'a iman edip salih amel işleyen ve Rabbimiz Allah'tır, O'ndan başka İlah yoktur; binaenaleyh biz yalnız ona ibadet eder ve yalnız O'ndan yardım dileriz, diyen müminlere gelince, işte geleceğe ait hiçbir korkusu olmayanlar ve Ahiretlerinden de emin olanlar bunlardır. Allah Teâlâ, bu ayetin bir benzerini Fussilet suresinde de zikretmiş ve bu surenin 30. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Rabimiz Allah'tır deyip sonra da dosdoğru olanların üzerlerine melekler "Korkmayın; üzülmeyin; size vadolunan cennetle sevinin." diyerek inerler."*. Bu ayetin tefsirinde de işaret ettiğimiz gibi, müşrikler "Rabbimiz Allah'tır." dedikten sonra, "Melekler onların kızlarıdır ve Allah katında bizim şefaatçilerimizdir." diyorlar ve böylece Allah'a şirk koşup dosdoğru olmaktan uzaklaşıyorlardı. Nitekim Tirmizî (*Sünen*, V. 376)'nin naklettiği bir haberde de Enes İbn Mâlik (ra.) şöyle demiştir: Resulullah (sas.) *"Rabimiz Allah'tır deyip sonra da dosdoğru olanların üzerlerine melekler "Korkmayın; üzülmeyin; size vadolunan cennetle sevinin." diyerek inerler."* ayetini okumuş, sonra da "İnsanların çoğu bunu söylemiş, sonra da küfre dalmış (yani dosdoğru olmamış) tır. Bu söz üzerinde ölenler ise, dosdoğru olanlardır." buyurmuştur:

14 İşte "Rabbimiz Allah'tır." deyip de ölünceye kadar bu söz üzerinde duran müminler, gerçek manada cennet ehli olup orada ebediyyen kalacaklar ve cennetin sayılması mümkün olmayan çeşitli nimetlerinden ebediyyen faydalanacaklardır. Bu, hiç şüphesiz, onların dünyadaki sahih imanlarının ve salih amellerinin mükafatıdır. Ve bu mükafat, Allah'ın onlara olan vaadidir. Çünkü Allah, vaadinden asla dönmez.

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ اِحْسَانًا ۖ حَمَلَتْهُ اُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا ۖ وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلٰثُونَ شَهْرًا ۖ
حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ اَشُدَّهُ وَبَلَغَ اَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ اَوْزِعْنِٓى اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِٓى اَنْعَمْتَ عَلَىَّ وَعَلٰى وَالِدَىَّ
وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰىهُ وَاَصْلِحْ لِى فِى ذُرِّيَّتِى ۖ اِنِّى تُبْتُ اِلَيْكَ وَاِنِّى مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٥﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ
نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّـَٔاتِهِمْ فِٓى اَصْحَابِ الْجَنَّةِ ۖ وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذِى كَانُوا
يُوعَدُونَ ﴿١٦﴾

[15] Biz insana, anasına babasına iyilikte bulunmasını tavsiye ettik. Anası onu güçlükle taşımış ve güçlükle doğurmuştur. Onun taşınması ile memeden kesilmesi otuz ay sürer. Nihayet büluğ çağına eriştiği ve kırk yaşına vardığı zaman, der ki: "Rabbim! Bana ve anama babama verdiğin nimetine şükretmeme ve hoşlanacağın amelleri yapmama beni muvaffak eyle; benim için zürriyyetimde de iyiliği devam ettir. Ben sana tövbe ettim ve ben sana teslim olanlardanım.".

[16] İşte bunlar, en doğru vaad olarak, yaptıklarını en güzel bir şekilde kendilerinden kabul ettiğimiz ve kötülüklerinden geçtiğimiz cennet ehli içindeki kimselerdir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, "İslam'da hayır olsaydı, çaresiz, zayıf ve fakir insanların İslam'a girmelerinden önce biz ona girerdik." diyerek gerek Hazreti Peygamber hakkında gerekse ona indirilen Kur'an hakkında inkârcı davranışlar sergileyen müşriklerin halleriyle, "Rabbi-

miz Allah'tır." diyen ve hayatlarını, hiç sapmadan İslam'ın çizdiği dosdoğru yol üzerinde sürdüren müminlerin hallerini ve onlar için hazırlanan cennet nimetlerini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, ana babaya iyilik etmekle ilgili emir ve tavsiyelerini açıklamış, bu emir ve tavsiyeler doğrultusunda ana ve babasına karşı bulunması gereken iyi ve güzel davranışlarda muvaffak kılması için Rabbine yönelttiği yalvarışları zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

15 Biz insana, anasına babasına iyilikte bulunmasını tavsiye ettik. Anası onu güçlükle taşımış ve güçlükle doğurmuştur. Onun taşınması ile memeden kesilmesi otuz ay sürer. Nihayet büluğ çağına eriştiği ve kırk yaşına vardığı zaman, der ki: "Rabbim! Bana ve anama babama verdiğin nimetine şükretmeme ve hoşlanacağın amelleri yapmama beni muvaffak eyle; benim için zürriyyetimde de iyiliği devam ettir. Ben sana tövbe ettim ve ben sana teslim olanlardanım.".

16 İşte bunlar, en doğru vaad olarak, yaptıklarını en güzel bir şekilde kendilerinden kabul ettiğimiz ve kötülüklerinden geçtiğimiz cennet ehli içindeki kimselerdir.

15 Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'in çeşitli ayetlerinde, kullarına, Allah'ın tevhidini ve ibadetin yalnız kendisine tahsis edilmesini emrettikten sonra hemen arkasından anaya babaya iyilik etmeyi de emretmiştir ki bu iki davranışın birbiri arkasına zikredilmesinde, anaya ve babaya gösterilmesi gereken yakınlığın ve iyi davranışın ne derece önemli olduğunu gösteren apaçık bir mana bulunduğu kolayca anlaşılır. Filhakika Allah Teâlâ, İsra suresinin 23-24. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"Rabbin, kendisinden başkasına ibadet etmemenizi ve anaya babaya iyilik etmenizi emretmiştir. Eğer onlardan biri, yahut her ikisi de senin yanında ihtiyarlığa erişirse, onlara "uf" bile deme. Onları azarlama. Onlara güzel söz söyle. Onlara merhametten ileri gelen tevazu kanadını indir ve "Rabbim! Onların küçükken bana bakıp terbiye ettikleri gibi, sen de onlara merhamet et." de.".* Keza Lokmân suresinin 14. ayeti de, halen üzerinde durduğumuz surenin 15. ayeti gibidir. Bu ayetinde de Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Biz insana, anasına babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Anası onu karnında, giderek artan bir güçlükle taşımıştır. Memeden ayrılması iki yılda olur. Bu itibarla insana, "Bana ve ana babana şükret. Dönüş banadır." diye tavsiye etmişizdir.".* Nisa suresinin 36. ayetinde *"Allah'a ibadet edin ve hiçbir şeyi O'na ortak koşmayın. Anaya babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanındaki arkadaşa, yolda kalmışa ve elinizin altındaki (köle, cariye, hizmetçi, işçi vb.)lere iyilik edin..."* buyurulduğu gibi, Bakara sauresinin 83. ayetinde İsrailoğullarına da benzer emrin verildiği görülmektedir. Bu ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Hani İsrailoğullarından, sizin Allah'tan başkasına ibadet etmeyeceğinize, anaya babaya, bir de akrabaya, yetimlere ve miskinlere iyilik edeceğinize dair güvenilir söz almıştık...".*

Hazreti Peygamber'den nakledilen hadisler arasında da Kur'an'ın bu manadaki ayetlerini teyit eden pek çok hadis yer almış ve bu hadisleriyle Hazreti Peygamber, anaya babaya iyilik etmeyi amellerin en faziletlisi olarak tavsif ederken, onlara karşı gelmeyi ise, kebairden, yani büyük günahlardan saymıştır. Buhârî (*Sahih,* VII. 228; VIII. 36, 48), Tirmizî (V. *Sünen,* 236) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 201, 214)'in Abdullah İbn Amr İbnu'l-As'tan (ra) naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Kebair, Allah'a şirk koşmak, anaya babaya isyan etmek, insan öldürmek ve birisinin malına sahip çıkmak için yalan yere yemin etmektir.". Buhârî (*Sahih,* I. 134; VII. 69), Müslim (*Sahih,* I. 89-90), Tirmizî (*Sünen,* I.326) ve Nesâ'î (*Sünen,* I. 292) tarafından nakledilen bir hadiste de, Abdullah İbn Mes'ud (ra) şöyle demiştir: Resulullah (sas.)'e: Ya Resulallah! Amellerin en faziletlisi hangisidir? di-

ye sordum: "Vaktinde namaz kılmaktır." buyurdu. Sonra hangisidir? dedim: "Anaya babaya iyilik etmektir." buyurdu. Sonra hangisidir? dedim: "Allah yolunda cihat etmektir." buyurdu.

İnsanın anasına ve babasına iyilik etmesinin başlıca sebebi, onun dünyaya gelmesinden sonra bakılıp büyütülmesi ve her yönden topluma faydalı bir insan olması için maddi ve manevi birtakım güçlüklere katlanılarak onun yetiştirilmesidir. Ayet-i kerimeden de açıkça anlaşılacağı üzere, insanın dünyaya gelmesinde ilk ve en büyük güçlüğü, onu dünyaya getiren ana yüklenmiş olmaktadır. Zira ananın çocuğuna hamile kaldıktan sonra, onu dünyaya getirip sütten kesilinceye kadar çektiği çeşitli güçlükler en az otuz ayı veya ikibuçuk seneyi bulur ki Bakara suresinin *"Analar, emzirmeyi tamamlatmak isteyen kimseler için, çocuklarını iki tam yıl emzirirler..."* mealindeki 233. ayetinde de ifade edildiği gibi, bu sürenin iki senesi, çocuğun doğumundan sonra onu emzirip doyurmak için geçer. Altı aylık süre ise, hamilelik süresinin en azıdır. İşte en az otuz aylık bu süre, çocuğunu karnında güçlükle taşımış ve güçlükle doğurmuş olan ve sonra da onu emzirerek doyuran ananın çektiği güçlüklerle doludur. Bu sebepledir ki Buhârî (*Sahih,* VII. 69) ve Müslim (*Sahih,* IV. 1974) tarafından nakledilen bir hadisinde de Hazreti Peygamber, insanlar arasında iyi davranılmaya en layık ve en haklı kimselerin önce analar ve sonra da babalar olduklarını beyan etmiştir.Bu hadisten öğrendiğimize göre, Ebu Hureyre (ra) şöyle demiştir: Resulullah (sas.)'e bir adam geldi ve "Benim hizmet etmeme ve kendisiyle güzel sohbette bulunmama en layık ve en haklı olan kimdir?" diye sordu. Resulullah (sas.): "Anandır." buyurdu. Adam: "Sonra kimdir?" dedi. Resulullah (sas.): "Sonra anandır." buyurdu. O zat tekrar: "Sonra kimdir?" deyince, Resulullah (sas.): "Sonra babandır." Buyurdu.".

Ana ve babanın küçüklüğünden itibaren çocuklarına şefkat göstermeleri, yedirip içirmeleri, bakıp büyütmeleri ve terbiyesi için büyük gayret sarfetmeleri, onların üzerine, ana ve babalarına karşı ödenmesi gereken büyük bir vefa borcu yüklemiştir ki bu borcun, Allah Teâlâ'nın emrettiği şekilde, Rabbine ibadetten sonra ana ve babalarına iyilik etmekten ve onlara teşekkürde bulunmaktan başka bir yolla ödenmesi mümkün değildir. İşte bu gerçeği bilen insanın üzerine düşen görev, bu ayet-i kerimede de zikredildiği gibi, büluğ çağına eriştiği ve hatta kırk yaşına vardığı zaman, Rabbine şu dua ile yönelmesidir: *"...Rabbim! Bana ve anama babama verdiğin nimetine şükretmeme ve hoşlanacağın amelleri yapmama beni muvaffak eyle; benim için zürriyetimde de iyiliği devam ettir. Ben sana tövbe ettim ve ben sana teslim olanlardanım."*. Bu ayet-i kerimeden şu husus açıkça anlaşılmaktadır ki kırk yaşına ulaşanlar, Allah'a tövbe etmeye, O'na dönüşe ve bu dönüşte azim sahibi olmaya teşvik olunmaktadırlar. Ebû Dâvûd (*Sünen,* I. 222)'un Abdullah İbn Mes'ud'dan (ra) naklettiğine göre Resulullah (sas.) teşehhüdde onlara şöyle demelerini öğretmişti: "Ey Allahım! kalplerimizi birbirine ısındır; aramızı ıslah eyle; bizi selamet yoluna eriştir; bizi karanlıklardan aydınlığa çıkar; açık veya gizli bütün ahlaksızlıklardan bizi uzak tut; kulaklarımızı, gözlerimizi, kalplerimizi, eşlerimizi ve zürriyyetimizi bize bereketli kıl. Tövbelerimizi kabul eyle. Şüphesiz Tevvab ve Rahim olan ancak sensin. Bizi, nimetine şükredenlerden, onu övenlerden ve kabul edenlerden kıl ve bize nimetini tamamla.".

16 İşte, sahih iman ve salih amel sahibi olarak, Allah Teâlâ'nın bu emir ve tavsiyelerine kusursuz uyan, Rabbine ve anasına babasına şükründe kusur etmeyen, büluğ çağına eriştikten ve hatta kırk yaşına da vardıktan sonra ayet-i kerimede zikredilen duayı gece gündüz dilinden düşürmeyen insanlar, Allah'ın, kendilerinden işlemiş oldukları amellerin en güzelini kabul edip kötü amellerini de bağışladığı cennet ehlinden olan kullarıdır. Bu, Allah'ın onlara dosdoğru olan bir vaadidir.

وَالَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ أُفٍّ لَّكُمَا أَتَعِدَانِنِي أَنْ أُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُونُ مِن قَبْلِي وَهُمَا يَسْتَغِيثَانِ
اللَّهَ وَيْلَكَ آمِنْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَيَقُولُ مَا هَٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٧﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ
الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِم مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ ۖ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ ﴿١٨﴾ وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِّمَّا
عَمِلُوا ۚ وَلِيُوَفِّيَهُمْ أَعْمَالَهُمْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٩﴾ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ ۚ أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ
فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُم بِهَا ۖ فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ
الْحَقِّ وَبِمَا كُنتُمْ تَفْسُقُونَ ﴿٢٠﴾

17 Anasına babasına "uf size; benden önce nice nesiller gelip geçtiği halde, benim yeniden diriltilip çıkartılmamla mı beni tehdit ediyorsunuz?" diyen kimseye, anası babası, Allah'a sığınarak "Sana yazıklar olsun; iman et. Muhakkak ki Allah'ın vaadi haktır." derler; fakat o, "Bu, evvelkilerin masallarından başka bir şey değildir." diye cevap verir.

18 Bunlar, kendilerinden önce gelip geçmiş cin ve insan toplulukları içinde, haklarında azap hükmünün gerçekleştiği kimselerdir. Bunlar da muhakkak hüsrana uğrayanlardır.

19 İşledikleri şeylerden dolayı, herbirinin dereceleri vardır. Hiç haksızlığa uğratılmadan amellerinin karşılığını Allah kendilerine mutlaka verecektir.

20 İnkâr edenler cehenneme sunuldukları gün, onlara: "Siz dünya hayatınızda bütün iyi şeylerinizi tükettiniz ve onlardan gönlünüzce faydalandınız. Fakat bugün, hem dünyada haksız büyüklük taslamış olmanız, hem de fasıklık işlemeniz dolayısıyla alçaltıcı bir azap ile cezalandırılacaksınız." denir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, sahih iman ve salih amel sahibi olup Rabbinin emir ve tavsiyelerine uyarak anasına babasına daima iyilikte bulunan, onların gönlünü hoş tutan ve onlar için hayır dualar eden evlatların Rableri katındaki derecelerini ve Ahiret'te nail olacakları büyük mükafatı beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, cennetle müjdelenen evlatların aksine, küfür ehlinden olup ana ve babalarının iman ve İslam'a yönelmeleri için yaptıkları uyarılara bir usanç belirtisi olarak "uf" diyen ve onlara karşı çıkarak imana davetlerini evvelkilerin masalları olarak tavsif eden inançsızların hallerini açıklamış ve haklarında gerçekleşen azap hükmünü haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

17 Anasına babasına "Uf size; benden önce nice nesiller gelip geçtiği halde, benim yeniden diriltilip çıkartılmamla mı beni tehdit ediyorsunuz?" diyen kimseye, anası babası, Allah'a sığınarak "Sana yazıklar olsun; iman et. Muhakkak ki Allah'ın vaadi haktır." derler; fakat o, "Bu, evvelkilerin masallarından başka bir şey değildir." diye cevap verir.

18 Bunlar, kendilerinden önce gelip geçmiş cin ve insan toplulukları içinde, haklarında azap hükmünün gerçekleştiği kimselerdir. Bunlar da muhakkak hüsrana uğrayanlardır.

19 İşledikleri şeylerden dolayı, herbirinin dereceleri vardır. Hiç haksızlığa uğratılmadan amellerinin karşılığını Allah kendilerine mutlaka verecektir.

[20] İnkâr edenler cehenneme sunuldukları gün, onlara: "Siz dünya hayatınızda bütün iyi şeylerinizi tükettiniz ve onlardan gönlünüzce faydalandınız. Fakat bugün, hem dünyada haksız büyüklük taslamış olmanız, hem de fasıklık işlemeniz dolayısıyla alçaltıcı bir azap ile cezalandırılacaksınız." denir.

17 Ayet-i kerimede söz konusu edilen hadisenin, toplum içerisinde herhangi bir ana baba ile onların evladı arasında cereyan edebilecek hadiselerden biri olduğuna şüphe yoktur. Allah'a, Kitaplarına, Peygamberler'ine, Ahiret gününe ve o günün hesap ve cezasına hakkıyla inanmış olan ve günlerini ibadetle ve diğer salih amellerle geçiren bir ana babanın, aynı inanca ve aynı davranışlara sahip olmayan çocuklarını iman etmeye ve iyi ameller işlemeye davet etmeleri ve onu kıyamet gününün acı azabıyla uyarmaları tabiidir ve her toplumda görülebilecek hadiselerdendir. Ne var ki anasından ve babasından sık sık bu çeşit uyarılara muhatap olan çocuğun, renkli ve eğlenceli dünya hayatını terketmeye hiç niyeti yoksa, ana ve babasına ısyan etmesi ve onların bu uyarılarına şu sözlerle karşı çıkması çok tabiidir: "Uf, uf, uf!..Yeter artık. Bu tehditlerinize bir son verin. Asırlardan beri birçok nesil gelmiş geçmiş; hepsi toprak altında çürüyüp gitmiş ve yok olmuş. Siz ise, Allah'ın vaadi haktır deyip ben öldükten ve etlerim dökülüp kemiklerim çürümüş olduğu halde benim yeniden diriltileceğimi ve bu yaşayışımdan dolayı azap göreceğimi iddia ediyorsunuz. Halbuki sizin bu söylediklerniz, asırlardan beri gelip geçmiş kavimlerin tekrar edegeldikleri masaldan başka nedir ki?"

Bazı müfessirlerin naklettiklerine göre bu ayet, Abdurrahman İbn Ebî Bekr (ra) hakkında nazil olmuştur. Bu görüşü ileri sürenlere göre, Abdurrahman'ın anası babası, onu imana ve İslam'a davet etmişler; fakat Abdurrahman, onların sık sık tekrar ettikleri bu davet karşısında iyice sıkılmış ve nihayet onlara "Uf size!" diyerek isyan etmiştir. Ancak müfessirler arasında sahih olan görüşe göre bu ayet, herhangi bir şahıs hakkında nazil olmamıştır. Ayet-i kerimenin manası, biraz önce de açıklamaya çalıştığımız gibi geneldir ve ayette sözü edilen şahıs, her devirde ve her toplumda rastlanan ve ebeveynine karşı isyankar davranışlarda bulunabilen evladın bir misalidir. Nasıl bir evvelki ayette anasına babasına iyi ve güzel davranışlarda bulunan sahih iman ve salih amel sahibi evlatların güzel akibetleri bir misal olarak açıklanmışsa Allah Teâlâ bu ayetinde de, anasına babasına isyan eden evlatların kötü akibetlerini açıklamış ve şöyle buyurmuştur:

18 Allah'a, Kitaplarına, Peygamberler'ine, Ahiret gününe ve o gün gerçekleşecek olan hesap ve cezaya inanmayan ve bunları geçmiş kavimlerin tekrar edilegelen masalları olarak tavsif eden inançsızlara gelince, ister cin taifesinden olsunlar, ister Peygamberler'ini ve onlar vasıtasıyla kendilerine gönderilen kitapları yalanlayan insanlardan olsunlar, hem küfürleri dolayısıyla hem de ana ve babalarına isyan etmiş olmaları dolayısıyla, Allah'ın gazabına müstehak oldukları gibi, sonu hiç gelmeyecek olan azabı da haketmişlerdir.

19 İşte, ister daha önce zikredilen sahih iman ve salih amel sahiplerinden olsunlar, ister inançsız kötü amel sahiplerinden olsunlar, her iki grubun da kıyamet günü Allah katında dereceleri vardır ve her iki grup da, hiç haksızlığa uğratılmadan dünyada iken sahip oldukları imana ve işledikleri amellere göre cezalandırılacaktır. Sahih iman ve salih amel sahipleri, bu iman ve amellerinin karşılığı olarak güzel bir akibetle mükafatlandırılırken, iman etmemiş kötü amel sahipleri ise, şiddetli bir azap ile cezalandırılacaklardır.

20 Özellikle bu ikinci grubu teşkil eden inkârcılar, küfürleri dolayısıyla hak ettikleri ebedi azabı çekmek için cehennem kapısına getirildikleri gün, suçlama ve azarlama kabilinden onlara denir ki: Siz, dünyada iken önünüzde bulunan bütün iyi ve güzel nimetlerden faydalandınız. Bu nimetlerin üzerine o derece düştünüz ki dünya hayatının sadece bu nimetlerden ibaret

olduğu zannına kapılarak Ahiretinizi unuttunuz; bunları size ihsan eden Allah'a şükretmek gereğini bile duymadınız. Ananız, babanız ve bazı yakınlarınız size bunu hatırlatıp imana ve İslama davet ettikleri zaman da onların sözlerini ve uyarılarını eskilerin masalları olarak tavsif edip onlara karşı çıktınız. Hasılı siz, dünyada sizin için iyi ve faydalı olacak her şeyi terkederek nefsinizin şehevi arzularına tabi oldunuz. Bugün ise dünyada iken sizi gururlandıran ve kibirlendiren nimetlerden uzaklaşmış olarak, küfrünüzün ve kötü amellerinizin karşılığını görmek ve şiddetli bir azap ile cezalandırılmak için cehennem kapısına kadar getirilmiş bulunuyorsunuz. Oraya girecek ve dünyadaki amellerinizin karşılığını mutlaka göreceksiniz. Artık sizi ne oradan çıkaracak ne de azabınızı hafifletecek hiçbir yardımcınız olmayacaktır.

وَاذْكُرْ اَخَا عَادٍ ۭ اِذْ اَنْذَرَ قَوْمَهٗ بِالْاَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ مِنْۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖٓ اَلَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّا اللّٰهَ ۭ اِنِّىْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿٢١﴾ قَالُوْٓا اَجِئْتَنَا لِتَاْفِكَنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا ۚ فَاْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿٢٢﴾ قَالَ اِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللّٰهِ ۡ وَاُبَلِّغُكُمْ مَّآ اُرْسِلْتُ بِهٖ وَلٰكِنِّىْٓ اَرٰىكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُوْنَ ﴿٢٣﴾ فَلَمَّا رَاَوْهُ عَارِضًا مُّسْتَقْبِلَ اَوْدِيَتِهِمْ ۙ قَالُوْا هٰذَا عَارِضٌ مُّمْطِرُنَا ۭ بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهٖ ۭ رِيْحٌ فِيْهَا عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٢٤﴾ تُدَمِّرُ كُلَّ شَيْءٍۢ بِاَمْرِ رَبِّهَا فَاَصْبَحُوْا لَا يُرٰٓى اِلَّا مَسٰكِنُهُمْ ۭ كَذٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِيْنَ ﴿٢٥﴾ وَلَقَدْ مَكَّنّٰهُمْ فِيْمَآ اِنْ مَّكَّنّٰكُمْ فِيْهِ وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَّاَبْصَارًا وَّاَفْـِٕدَةً ۡ فَمَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَآ اَبْصَارُهُمْ وَلَآ اَفْـِٕدَتُهُمْ مِّنْ شَيْءٍ اِذْ كَانُوْا يَجْحَدُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ ۙ وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِّنَ الْقُرٰى وَصَرَّفْنَا الْاٰيٰتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿٢٧﴾ فَلَوْلَا نَصَرَهُمُ الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ قُرْبَانًا اٰلِهَةً ۭ بَلْ ضَلُّوْا عَنْهُمْ ۚ وَذٰلِكَ اِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿٢٨﴾

[21] (Ey Muhammed!) Kavmine, Ad'ın kardeşi (Hud) ni hatırlat: Hani Hud, "Allah'tan başkasına ibadet etmeyin." diye önünden ve ardından nice uyarıcıların gelip geçtiği Ahkâf'taki kavmini uyarmış ve "Ben, sizin hesabınıza büyük bir günün azabından korkuyorum." demişti.

[22] Onlar da demişlerdi ki: "Sen bizi İlahlarımızdan ayırmak için mi geldin? Eğer sözüne güvenilir kimselerden isen, bizi kendisiyle tehdit ettiğin şeyi bize getir.".

[23] O da şöyle demişti: "Bu hususta bilgi sadece Allah katındadır. Ben size, benimle size gönderilen şeyi tebliğ ediyorum. Fakat görüyorum ki siz cahillik eden bir kavimsiniz.".

[24-25] Azabın bir bulut halinde vadilerine doğru gelişini görünce de demişlerdi ki: "Bu, bize yağmur getiren bir buluttur.". Hayır; o, acele gelmesini istediğiniz bir şey, içinde acı bir azap bulunan bir rüzgardır. Rabbinin emriyle her şeyi tahrip eder. Nitekim kaldıkları yerden başka hiç görünmez olmuşlardı. İşte suçlu olan kimseleri böyle cezalandırırız.

[26] Oysa onlara, size vermediğimiz şeyleri vermiştik. (Ey Mekkeliler!) Onlara, kulaklar, gözler ve

kalbler vermiştik. Fakat ne kulakları, ne gözleri ve ne de kalpleri onlara hiçbir fayda sağlamadı. Çünkü Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorlardı. Alay ettikleri şey de kendilerini kuşatıverdi.

[27] (Ey Mekkeliler!) Gerçek şu ki, biz, sizin çevrenizde bulunan kasabaları da helak etmiştik. Belki sapıklıklarından dönerler diye de ayetleri çeşitli şekillerde açıklamıştık.

[28] Halbuki Allah'ı bırakıp da O'na yakınlaştırıcı diye edindikleri İlahlar kendilerine yardım etselerdi ya! Hayır, onlardan uzaklaşıp gitmişlerdir. Bu, onların yalanı ve uydurmuş oldukları şeylerdir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, dünya nimetleri karşısında nefislerinin şehevi arzularına boyun eğerek bütün gayretlerini bu nimetleri elde etmeye yönelten ve bu sebeple Ahiret gününü, Allah'ın vahdaniyyetini ve Peygamberliği inkâr eden Mekkeli müşriklerin akibetleriyle vahdaniyyet ve Peygamberlik delillerini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Mekkeliler'in ibret almaları için aynı küfür hayatını yaşayan Ad kavminin, mal ve kuvvet yönünden Mekkeli müşriklerden çok daha üstün olmalarına rağmen üzerlerine inen bir azap ile nasıl helak edildiklerini açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[21] (Ey Muhammed!) Kavmine, Ad'ın kardeşi (Hud) ni hatırlat: Hani Hud, "Allah'tan başkasına ibadet etmeyin." diye önünden ve ardından nice uyarıcıların gelip geçtiği Ahkâf'taki kavmini uyarmış ve "Ben, sizin hesabınıza büyük bir günün azabından korkuyorum." demişti.

[22] Onlar da demişlerdi ki: "Sen bizi İlahlarımızdan ayırmak için mi geldin? Eğer sözüne güvenilir kimselerden isen, bizi kendisiyle tehdit ettiğin şeyi bize getir.".

[23] O da şöyle demişti: "Bu hususta bilgi sadece Allah katındadır. Ben size, benimle size gönderilen şeyi tebliğ ediyorum. Fakat görüyorum ki siz cahillik eden bir kavimsiniz.".

[24-25] Azabın bir bulut halinde vadilerine doğru gelişini görünce de demişlerdi ki: "Bu, bize yağmur getiren bir buluttur". Hayır; o, acele gelmesini istediğiniz bir şey, içinde acı bir azap bulunan bir rüzgardır. Rabbinin emriyle her şeyi tahrip eder. Nitekim kaldıkları yerden başka hiç görünmez olmuşlardı. İşte suçlu olan kimseleri böyle cezalandırırız.

21 Allah Teâlâ, Peygamber'ine hitap ederek buyurmuştur ki: Ey Muhammed! Sahibi oldukları zenginliğe bakarak gururlanan ve Ahiretlerini unutarak Allah'ı, Peygamberi'ni ve ona indirilen Kitab'ı inkâr eden kavmin Kureyş'e, Ad kavmini ve kendi içlerinden onlara Peygamber olarak gönderilen kardeşleri Hud'u hatırlat. Hani o Hud, Ahkâf'ta yaşayıp da Kureyş gibi dünyanın geçici nimetlerine kendilerini kaptırarak yoldan çıkıp Allah'tan başka birtakım putları İlah edinerek onlara ibadet eden Ad kavmine gönderilmiş ve onları hak olan yola davet ederek uyarmış ve demişti ki: Ey kavmim! Görüyorum ki siz, nefislerinizin esiri olarak dünyanın geçici zevklerine dalmış ve Ahiretinizi unutmuşsunuz. Ayrıca size sahibi olduğunuz zenginliği ihsan eden Allah'ı da bırakarak birtakım putları İlah edinmişsiniz ve onlara ibadet ediyorsunuz. Bu davranışınızdan dolayı ben, üzerinize büyük bir azabın inmesinden ve bu azap ile sizin helak olmanızdan korkuyorum. Bu itibarla içinde bulunduğunuz küfürden hemen uzaklaşın ve yalnız Allah'ı İlah kabul ederek O'na ibadet edin. Allah Teâlâ, Fussilet suresinin benzer manadaki 13-14. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) Eğer kavminin müşrikleri yine de yüz çevirirlerse, onlara de ki: "Sizi, Ad ve Semud kavminin başına gelen*

yıldırım gibi şiddetli bir azapla uyardım. Kendilerine "Allah'tan başkasına ibadet etmeyin." diye, önlerinden ve arkalarından Peygamberler gelince, "Rabbimiz dileseydi, muhakkak ki melekler indirirdi. Bu itibarla biz, sizinle gönderilen şeyi tanımıyoruz." demişlerdi.".

22 Filhakika Hud'un (as), kavmi Ad'ı, üzerlerine gelebilecek şiddetli bir azap ile tehdit etmesine rağmen, kavim, bu tehdidi hiç umursamamış, aksine kendilerini uyaran ve doğru yola davet eden Hud'u suçlayarak şöyle demişlerdir: Sen bizi, atalarımızdan ve babalarımızdan görüp öğrendiğimiz ve din olarak tuttuğumuz yoldan uzaklaştırıp kendi İlahlarımızdan ayırmak mı istiyorsun? Eğer senin maksadın bu ise ve sözüne de güvenilir kimselerden isen, bizi kendi yolumuzdan asla ayıramayacaksın. O halde, haydi üzerimize ineceğini söyleyerek bizi korkutmaya çalıştığın o azabı bir an önce getir de görelim.

Allah'a şirk koşan ve kendilerine uyarıcı olarak gönderilen Peygamberler tarafından üzerlerine inecek bir azap ile tehdit edilerek Allah'ın hak olan yoluna davet edilen her kavim gibi, Ad kavmi de bu tehdidi umursamamış ve tehdit edildikleri azabın bir an önce üzerlerine getirilmesini istemiştir. Bu istekte hiç şüphesiz, geleceği haber verilen azaba inanmamak ve onu reddetmek manası da vardır. Nitekim Şûrâ suresinin 18. ayetinde de açıkça ifade edildiği gibi, kıyamet gününün çok yakın olduğu söylendiği zaman,*"O güne iman etmeyenler, (alay ederek) onun çabuk gelmesini isterler. İman edenler ise, ondan korkarlar ve onun hak olduğunu bilirler...".*

23 Kavminin küfür üzerindeki bu inatçı tutumu ve tehdit edildikleri azabın bir an önce getirilmesi hususundaki isteklerini, Hûd (as) reddetmiş ve böyle bir azabı indirmenin ancak Allah'a ait bir iş olduğunu beyan ederek şöyle demiştir: Üzerinize gelecek azabın zamanını ben bilemem. Bu hususta bilgi ancak Allah katındadır; çünkü bunu takdir eden ve dilediği zaman onu indirme gücüne sahip olan ancak Allah'tır. Benim görevim ise, sadece Rabbimden bana indirilen şeyleri size tebliğ etmek ve sizi uyarmaktır. Fakat görüyorum ki siz, aklınızı kullanmıyor ve gerçekleri anlamaya yanaşmıyorsunuz.

24 Şirkleri dolayısıyla Allah Teâlâ'nın üzerlerine şiddetli bir azap indireceğini kabul etmeyen kavim, azabın büyük bir bulut kümesi halinde vadilerine doğru geldiğini görünce, onun, kendilerini helak edecek bir azap olamayacağı inancı içinde "O, bize yağmur getiren bir bulut." demişlerdir. Zira uzunca bir zamandan beri ülkelerine hiç yağmur yağmamıştı ve suya olan ihtiyaçları çok büyüktü. Ancak Allah Teâlâ'nın ilhamıyla Hûd (as), kavminin bu sözünü de reddetmiş ve şiddetli bir şekilde gelen fırtınanın, yağmur yüklü bir fırtına değil, fakat hemen gelmesini istedikleri çok şiddetli ve çok acı bir azabı getiren fırtına olduğunu haber vermiş, sonra da bu fırtınayı şöyle tavsif etmiştir:

25 Bu öyle bir fırtınadır ki yeryüzünde bulunan her şeyi Rabbinin emriyle tahrip eder. Nitekim öyle de olmuş ve üzerlerine gelen bu fırtına, yeryüzünde meskenleri dışında her şeyi helak etmiştir. Allah Teâlâ, bu manada, Zâriyât suresinin 41-42. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"Ad kavminin kıssasında da ibretler vardır. Hani üzerlerine kurutucu bir rüzgar göndermiştik de, üzerine uğradığı her şeyi ancak toz haline getirip bırakmıştı.".* Bu, hiç şüphesiz, Allah'a karşı büyük suç işleyenlerin hakettikleri bir ceza idi. Bu sebeplerdir ki Allah Teâlâ, ayet-i kerimesinde bunu açıkça ifade etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"İşte suçlu olan kimseleri böyle cezalandırırız.".*

Buhârî (*Sahih,* VI. 42), Müslim (*Sahih,* II. 616), Ebû Dâvûd (*Sünen,* II. 620) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* VI. 66)'in naklettiklerine göre, Resulullah (sas.)'in zevcesi Aişe şöyle demiştir: "Resulullah (sas.)'in, küçük dili görünecek şekilde ağzını açarak güldüğünü hiç görmedim. O, yalnız gülümserdi. Resulullah (as) yağmur yüklü siyah bir bulut, yahut bir fırtına olduğu zaman da yüzünde bundan dolayı bir endişe beli-

rirdi. Kendisine: "Ya Resulallah! Herkes (gökyüzünde) bulut görünce, onda yağmur bulunduğunu umarak ferahlar. Halbuki siz böyle bir şey gördüğünüz zaman, yüzünüzde bir endişe veya bir hoşnutsuzluğun belirdiğini görüyorum." dediğimde, bana şöyle buyurdu: "Ya Aişe! O kara bulutta bir azabın bulunmadığından nasıl emin olabilirim? Nitekim bir kavim, içinde azap taşıyan böyle bir bulut görmüştü de *"Bu, bize yağmur getiren bir buluttur."* (Ahkâf suresi, 24) demişti.". Yine Müslim (*Sahih,* II. 616) tarafından nakledilen bir haberde Nebi (sas.)'in eşi Aişe şöyle demiştir: "Şiddetli bir rüzgar (veya fırtına) estiği zaman, Resulullah (sas.) şöyle dua ederdi: "Ey Allahım! Şu rüzgarın hayrını ve hangi hizmet için gönderilmişse o hizmetin hayrını senden dilerim. Onun şerrinden ve gönderilmiş olduğu hizmetin şerrinden de sana sığınırım.". Aişe der ki: "Gökyüzü bulutlandığı zaman, Resulullah (sas.)'in (yüzünün) rengi değişir, bir yerde duramayıp kah içeri girer kah dışarı çıkar; kah ona karşı durur, kah geri döner; yağmur yağınca da ondan bu endişe zail olurdu. Ben, bunu onun çehresinden anlardım. Bir gün bu endişenin sebebini kendisine sorduğum zaman, bana şöyle dedi: "Ya Aişe! Belki bu bulut, Ad kavminin söylediği gibidir: *"Onun bir bulut halinde vadilerine doğru gelişini görünce demişlerdi ki: "Bu, bize yağmur getiren bir buluttur.". Hayır; o, acele gelmesini istediğiniz bir şey, içinde acı bir azap bulunan bir rüzgardır...".*

26 Oysa gerek Ad kavmine olsun gerekse daha önce gelip geçmiş kavimlere olsun, Allah, pek çok mal, mülk, evlat, güç, kuvvet ve uzun ömür ihsan etmişti ki bunlardan hiçbiri aynı miktarda ve hatta ona yakın olanı bile Kureyş kavmine verilmemişti. Bu bakımdan Ad kavmi, mal, mülk ve kuvvet yönünden Mekkeliler'den çok daha üstündü. Ne var ki onlara kulak, göz ve kalp de verilmiş olduğu halde, bunlardan gerektiği şekilde faydalanmamışlar, önlerindeki apaçık delillere rağmen onlara hiç itibar etmedikleri gibi, kendilerini hidayete ulaştıracak dosdoğru yola da yönelmemişlerdi. Böyle bir akibete düşmelerinin başlıca sebebi ise, Allah'ın ayetlerini inkar etmeleri ve tehdit olundukları azabı alaya alarak bir an önce gelsin de görelim, demeleri idi. İşte bu sebeple de alaya aldıkları o korkunç azap, istedikleri gibi hemen üzerlerine inmiş ve onları çepeçevre kuşatarak hepsini de helak etmiştir.

27 Mekke halkının şu gerçeği de çok iyi bilmeleri gerekir ki Allah, Ad kavminden başka Mekke çevresinde bulunan daha pek çok kasabayı, küfürleri ve kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlamaları dolayısıyla helak etmişti. Mekke ile Şam arasında bulunan Semud kavmi, Yemen'de yaşayan Sebe halkı, Gazze yolu üzerinde bulunan Medyen halkı ile Lut kavmi Peygamberler'ini yalanladıkları için hepsi de helak edilmişti. Bu kavimlerin helakinden önce, Mekkeliler, yaz kış, ticaret maksadıyla Mekke'den çıktıkları zaman yolları üzerine bulunan bu kavimlerin ülkelerine de uğrarlar ve oralarda alışveriş yaparlardı. Ne var ki bu kavimler de Mekkeliler gibi Allah'tan başka birtakım putları İlah edinmişler ve onlara ibadet ediyorlardı. Allah, çeşitli delillerle onlara da Peygamberler göndermiş ve bu Peygamberler, belki sapıklıklarından dönerler diye onlara bu delilleri çeşitli şekillerde açıklamışlarsa da kavimleri onlara hiç itibar etmemişler, aksine onları yalanlamışlar ve ülkelerinden uzaklaştırmaya çalışmışlardır.

28 Şirkleri ve küfürleri dolayısıyla üzerlerine azap vacib olunca da her kavim Allah'ın gazabına uğramış ve özel bir azap ile helak olmuştur. Yukarıda da açıklandığı üzere Ad kavmi şiddetli bir fırtına ile yok olup giderken, Semud kavmini şiddetli bir yıldırım sesi yakalamış ve yerlerinde yüzüstü çökekalmışlardır. (Hud suresi, 67). Lut kavmi, Allah'ın emri gelince, üzerlerine yağan taşlaşmış çamur ile helak olurken (Hud suresi, 82), Sebe halkı, sahibi oldukları ve rızkından yedikleri iki bahçe dolayısıyla Allah'ın şükrüne davet olunmuşlar, fakat bundan yüz çevi-

rince de üzerlerine gönderilen Arim seli ile bahçelerinden olmuşlardır. (Sebe suresi, 15-16). Keza ölçüde ve tartıda hile yapmayı alışkanlık haline getirmiş olan Medyen halkına da kardeşleri Şuayb Peygamber olarak gönderilmişti. Şuayb'ın bütün uyarılarına rağmen kavim bu alışkanlığını hiç terketmemiş ve bu yüzden de onları bir azap nöbeti yakalamış, onlar da kendi yerlerinde yüzüstü çökekalmışlardır. (Hud suresi, 94).

İşte misal olarak zikredilen bu kavimler, küfürleri, şirkleri ve kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlamaları dolayısıyla Allah'ın gazabına uğrayıp helak edilirlerken, Allah'ı bırakıp da İlah edindikleri ve ibadet ettikleri putları, kendilerine yardım edip onları helak olmaktan kurtarsalardı ya. Hayır. Kendilerini bile düşüp parçalanmaktan kurtaramayacak kadar aciz olan bu putların, başkalarına yardım edip onları başlarına gelen felaketlerden kurtarmaları nasıl mümkün olurdu? Ne var ki akıllarını kullanıp düşünmesini bilmeyen bu sapıklar, iyiyi ve kötüyü, güzeli ve çirkini birbirinden ayırt edemeyecek kadar da kör ve sağır idiler. Tuttukları yol ise, yalandan ve uydurmuş oldukları şeyden başkası değildi.

Allah'ı bırakıp birtakım putları İlah edinen ve onlara ibadet eden geçmiş kavimlerin helak edilişleriyle ilgili bu açıklamalarda, hiç şüphesiz Mekkeli müşrikler için apaçık bir uyarı vardır. Zira Mekke halkı da geçmiş kavimler gibi birtakım putları İlah edinmişler ve onlara ibadet ediyorlardı. Onları uyarması ve Allah'ın hak olan yoluna davet etmesi için onlara da kendi içlerinden Hazreti Muhammed (sas.) Peygamber olarak gönderilmiş ve ona bir de Kitap indirilmişti. Ancak o da geçmiş Peygamberler gibi kavmi tarafından dışlanmış ve yalancılıkla itham edilmiş, surenin baş taraflarında da açıklandığı gibi, apaçık Kur'an ayetleri kendilerine okunduğu zaman, *"Bu, apaçık bir sihir."* dedikleri gibi, *"Muhammed onu uydurdu."* demekten de çekinmemişlerdir. İşte, küfürleri dolayısıyla geçmiş kavimlerin başlarına gelen felaketler Mekke halkına hatırlatılmış ve küfürlerinden vazgeçmedikleri takdirde, benzer felaketlerin onların başlarına da gelebileceği açıklanarak uyarılmışlardır.

وَإِذْ صَرَفْنَآ إِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْاٰنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوٓا اَنْصِتُوا۟ فَلَمَّا قُضِىَ وَلَّوْا إِلَىٰ
قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ ﴿٢٩﴾ قَالُوا يَا قَوْمَنَآ إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنْزِلَ مِنۢ بَعْدِ مُوسَىٰ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِىٓ
إِلَى الْحَقِّ وَإِلَىٰ طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٣٠﴾ يَا قَوْمَنَآ اَجِيبُوا دَاعِىَ اللَّهِ وَاٰمِنُوا بِهِۦ يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ
وَيُجِرْكُمْ مِنْ عَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿٣١﴾ وَمَنْ لَا يُجِبْ دَاعِىَ اللَّهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِى الْاَرْضِ وَلَيْسَ لَهُۥ مِنْ دُونِهِۦٓ
اَوْلِيَآءُ ۚ اُولَٰٓئِكَ فِى ضَلَٰلٍ مُبِينٍ ﴿٣٢﴾

[29] (Ey Muhammed!) Hani birara cinlerden bir grubu Kur'an dinlemeleri için sana yöneltmiştik. Onun yanına gelince, birbirlerine "Susun." demişler, okuma bitince de uyarıcılar olarak kavimlerine dönmüşlerdi.

[30] Onlara demişlerdi ki: "Ey kavmimiz! Biz Musa'dan sonra, Muhammed'e indirilen, kendinden öncekileri doğrulayan, hakka ve dosdoğru yola hidayet eden bir kitap dinledik.".

[31] "Ey Kavmimiz! Allah'ın davetçisine icabet edin ve ona inanın ki Allah, sizin için günahlarınızdan bir kısmını bağışlasın ve sizi o acı azaptan korusun.".

[32] Kim Allah'ın davetçisine icabet etmezse, yeryüzünde Allah'ı aciz bırakıp kendini kurtaramaz. Kendisinin O'ndan başka dostları olamaz. Böyleleri apaçık bir sapıklık içindedir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Allah'tan başka birtakım putları İlah edinerek onlara ibadet eden Ad kavmine, kendi içlerinden kardeşleri Hud'un (as) Peygamber olarak gönderilişini ve onun, kavmi ile olan kıssasını açıkladıktan ve bu kıssa ile insanlar arasında Allah'a, Peygamberler'ine ve Ahiret gününe inananlar bulunduğu gibi, inançsız olanların da bulunduğu ve inananların kazandıkları sevap ile mükafatlandırılırken, inançsız olanların ise, şiddetli bir azap ile cezalandırılacakları gerçeğini gözler önüne serdikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, gayp aleminden olan ve gözle görülemeyen cin taifesi içerisinde de insanlar gibi inananlar ve inanmayanlar bulunduğunu, insanlara Peygamber olarak gönderilen Hazreti Muhammed (sas.)'in Rabbinden gelen vahyi melekler vasıtasıyla aldığını, risaletini insanlara tebliğ ettiği gibi, cinlere de tebliğ edip onları da güzel bir akibetle müjdelediğini, inançsızları ise, şiddetli bir azap ile de tehdit ettiğini açıklamıştır. Şu var ki bu gerçek, insanlar tarafından gözle müşahede edilebilecek cinsten olmamış, ancak nakledilebilen dinî ve semî haberler yolu ile bilinebilmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[29] (Ey Muhammed!) Hani birara cinlerden bir gurubu Kur'an dinlemeleri için sana yöneltmiştik. Onun yanına gelince, birbirlerine "Susun." demişler, okuma bitince de uyarıcılar olarak kavimlerine dönmüşlerdi.

[30] Onlara demişlerdi ki: "Ey kavmimiz! Biz Musa'dan sonra, Muhammed'e indirilen, kendinden öncekileri doğrulayan, hakka ve dosdoğru yola hidayet eden bir kitap dinledik.".

[31] "Ey Kavmimiz! Allah'ın davetçisine icabet edin ve ona inanın ki Allah, sizin için günahlarınızdan bir kısmını bağışlasın ve sizi o acı azaptan korusun.".

[32] Kim Allah'ın davetçisine icabet etmezse, yeryüzünde Allah'ı aciz bırakıp kendini kurtaramaz. Kendisinin O'ndan başka dostları olamaz. Böyleleri apaçık bir sapıklık içindedir.

29 Allah Teâlâ, Peygamberi'ne hitap ederek şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Cin taifesinden bir grubu, Kur'an okunurken onu dinlemeleri için sana gönderdiğimizi ve cinlerin onu dinlerken "Susun ve okunanı dikkatle dinleyin." diyerek biribirlerini uyardıklarını, okuma işi bittikten sonra da kavimlerini uyarmak için onların yanına döndüklerini kavmine de hatırlat. Bunu onlara hatırlat ki cin taifesi bile Kur'an'a inandıkları ve bu inanç içerisinde ona kulak verip dikkatle dinledikleri ve ondan kendilerini Allah'ın hak olan yoluna daha sıkı bir şekilde bağlayacak dersler aldıkları, sonra da kendi kavimlerini uyarmak için onların yanına döndükleri halde, senin mensubu olduğun Kureyş kavminin kendi dillerinde indirilmiş olan Kur'an'ı anlamakta güçlük çekmemelerine rağmen ondan nasıl yüz çevirdiklerini ve sonra da onun uydurulmuş masal kabilinden birtakım sözler olduğunu söylediklerini düşünsünler ve bu davranışlarından utanıp vazgeçsinler.

Cinlerden bir grubun Hazreti Peygamber'den Kur'an dinlediği ve onu dinledikten sonra nasıl mümin ve Müslüman oldukları Kur'an-ı Kerim'in Cin suresinde de açıklanmıştır. Allah Teâlâ, bu surenin ilk dört ayetinde şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) De ki: "Cinlerden bir grup benden Kur'an dinlemiş ve şöyle demişlerdi: Biz, doğru yola ileten hayret verici bir Kur'an dinledik ve ona iman ettik. Artık Rabbimize hiç kimseyi ortak koşmayacağız. Zira Rabbimizin büyüklüğü çok yüce olup, ne bir eş ve ne de bir çocuk asla edinmemiştir. Meğer cahilimiz, Allah'a karşı çok büyük yalanlar söylüyormuş.".*

30 Nitekim bu inançlı cin taifesi, okunan Kur'an'ı dinledikten sonra kendi kavimlerine dönmüşler ve onlara şöyle demişlerdir: Ey kavmimiz! Biz, Allah'ın, Musa'nın Tevrat'ından sonra kulu ve Peygamber'i Muhammed'e indirdiği daha önceki Peygamberler'e indirilmiş olan kitapları tasdik eden, Allah'ın hak olan dinine davetle, akaitte, ibadetlerde, salih amellerde ve geçmiş kavimlerin kıssa ve haberlerinde Allah'ın dosdoğru yoluna irşat eden bir Kitap dinledik.

31 Ey kavmimiz! Allah'ın bu son Peygamber'ine ve ona indirilen Kur'an'a inanın ve onların, Allah'ın vahdaniyyetine, ibadet ve taatine davet eden emirlerine ve her çeşit kötülükleri de yasaklayan nehiylerine uyun. Bunlara uyun ki, Allah da sizin birtakım günahlarınızı bağışlasın ve sizi o büyük azap gününün acı azabından korusun.

32 Herkesin şunu çok iyi bilmesi gerekir ki Allah'ın bu son Peygamberi'nin ve ona indirilen Kur'an'ın emir ve nehiylerine kim uymaz ve onlara karşı gelirse, yahut başka bir ifadeyle kim onların davetine icabet etmezse, Allah'ı aciz bırakarak O'nun azabından kendisini asla kurtaramaz. Onun için Allah'tan başka herhangi bir dost da yoktur. İşte böyleleri apaçık bir sapıklık içindedirler.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, insanlar arasında nasıl Allah'a, Peygamberler'ine ve Ahiret gününe iman edenlerle bunları inkâr edenler bulunuyorsa, cinler arasında da aynı şekilde mümin ve kafir olanlar vardır ve hepsi de inançlarına göre hak ettikleriyle cezalandırılacaklardır. Nitekim üzerinde durduğumuz bu ayet-i kerimelerde cinlerden bir grubun, Kur'an dinlemeleri için Hazreti Peygamber'e yöneltildikleri zikredilmiş ve bunların, dinledikleri Kur'an ayetlerinin tesiri altında kalarak iman ettikleri ve sonra da kavimlerine dönerek onları da Kur'an'a ve onu okurken dinledikleri Hazreti Peygamber'e iman etmeye ve onlara uymaya davet ettikleri açıklanmıştır. Müfessirler cinlerin ne zaman ve nerede Hazreti Peygamber'den Kur'an dinledikleri hakkında çeşitli haberler nakletmişlerdir. Buhârî (*Sahih,* VI. 73), Müslim (*Sahih,* I. 331), Tirmizî (*Sünen,* V. 426) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* I. 252)'in naklettikleri bir haberde İbn Abbas (ra) şunları anlatmıştır: " Rasulullah (sas.) ne cine Kur'an okudu ne de onları gördü. Bir gün ashabından bazı kimselerle birlikte Sûk-ı Ukâz'a (Ukaz pazarına) doğru yola çıkmıştı. O sıralarda gökyüzünde haber hırsızlığı yapan şeytanlar, üzerlerine atılan şihap (alev veya ateş parçaları) ile hırsızlıktan menedilmişler ve kavimlerine döndüklerinde "Size ne oluyor; neden haber getirmiyorsunuz?" diye azarlanınca, "Ne yapalım? Gökyüzünden haber almaktan menolunduk. Üzerimize alev parçaları atıldı." diye cevap vermişlerdi. Bunun üzerine onlara şöyle denilmiştir: "Demek ki sizin haber almanıza engel olan yeni bir şey çıkmış. O halde arzın her tarafını, doğusunu ve batısını dolaşın ve sizin haber almanıza engel olan bu şeyin ne olduğunu öğrenmeye çalışın.". İşte bunun üzerine şeytanlar, arzın doğusunu ve batısını dolaşarak kendileriyle gökyüzü haberleri arasına giren engelin ne olduğunu araştırmak üzere yola çıktılar. İçlerinden bir grup, Tihame tarafına yönelmişti. İşte o zaman Ukaz pazarına gitmek üzere Nahle'ye gelmiş olan Hazreti Peygamber'in bulunduğu yere uğradılar. Bu sırada Resulullah (sas.), ashabına Sabah namazı kıldırıyordu. Cinler, onun namazda okuduğu Kur'an'ı işitince, bütün dikkatlerini ona vererek dinlemeye başladılar. Sonra da birbirlerine: "Vallahi gökyüzünden haber almanıza engel olan işte budur." dediler. Sonra da kavimlerine dönerek gördüklerini haber verdiler ve dediler ki: *"Ey kavmimiz! Biz, doğru yola ileten hayret verici bir Kur'an dinledik ve ona iman ettik. Bundan böyle Rabbimize hiç kimseyi ortak koşmayacağız."*. (Cin suresi, 1-2). Aziz ve Celil olan Allah da Peygamber'i Muhammed (sas.)'e: *"De ki: "Cinlerden bir grup benden Kur'an dinlemiş ve şöyle demişlerdir..."* mealindeki Cin suresini indirmiştir.".

Görülüyor ki İbn Abbas'tan (ra) Cin suresinin nüzul sebebi olarak nakledilen bu hadise, halen üzerinde durduğumuz Ahkâf suresinin cinlerle ilgili bu bölümünün de kaynağını teşkil etmektedir. Başka bir ifadeyle, bu surede bahis konusu edilen cinlerin Hazreti Peygamber'den Kur'an dinlemeleri ve ona iman etmiş olarak kendi kavimlerine dönmeleri, sonra da onları imana davet etmeleri, Cin suresinin ana konusudur ve konunun başlıca hedefi de Hazreti Peygamber'e ve ona indirilen Kur'an'a inanmayan Kureyş müşriklerini uyarmak ve küfürlerinde direndikleri takdirde başlarına gelecek acı azap ile onları tehdit etmektir. Bu kıssa şu gerçeği de açıkça ortaya koymaktadır ki Hazreti Muhammed (sas.), hem insanlara hem de cinlere gönderilmiş bir Peygamber'dir ve insanlar arasında nasıl ona inananlar ve inanmayanlar varsa, cinler arasında da ona inanan ve inanmayanlar vardır. Hazreti Peygamber'den Kur'an dinledikten sonra kavimlerine dönüp *"Ey kavmimiz! Allah'ın davetçisine icabet edin ve ona inanın ki Allah, sizin için günahlarınızdan bir kısmını bağışlasın ve sizi o acı aapbtan korusun."* diyerek onları imana davet etmeleri de bunun apaçık delilini teşkil eder.

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَعْيَ بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَىٰ ۚ بَلَىٰ إِنَّهُ
عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٣﴾ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ ۚ أَلَيْسَ هَٰذَا بِالْحَقِّ ۚ قَالُوا بَلَىٰ وَرَبِّنَا ۚ قَالَ فَذُوقُوا
الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٤﴾ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ ۚ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ
يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ ۚ بَلَاغٌ ۚ فَهَلْ يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٣٥﴾

[33] Gökleri ve yeri yaratan ve onları yaratışında acizlik göstermeyen Allah'ın, ölüleri diriltmeye kaadir olduğunu görmüyorlar mı? Evet, O, hiç şüphe yok her şeye kadirdir.

[34] Bunu inkâr edenler, ateşe sunulacakları gün, Allah onlara "Bu, hak değil miymiş?" der. Onlar da "Evet, Rabbimiz hakkı için doğruymuş." derler. Bunun üzerine Allah da şöyle buyurur: "Öyleyse inkâr etmiş olmanız dolayısıyle azabı tadın.".

[35] (Ey Muhammed!) Sabır sahibi Peygamberler'in sabrettikleri gibi sabret. Onlar için acele etme. Onlar, kendilerine vadolunan şeyi gördükleri gün, sanki dünyada gündüzün sadece bir saat kalmış gibi olurlar. Bu bir tebliğdir. Allah'ın taatından çıkmış kimselerden başkası helak edilir mi?

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Ad kavmi ile, onları uyarmak ve Allah'ın hak olan yoluna davet etmek için Peygamber olarak gönderilen Hud'un (as) kıssasını zikrederek insanlar arasında hem inananlar hem de hakkı inkâr edenler bulunduğu gibi, cinleri misal göstererek onlar arasında da Kur'an dinleyip iman eden ve kavimlerini de imana davet eden varlıklar bulunduğunu, bu vesileyle Hazreti Peygamber'in hem insanlara hem de cinlere Peygamber olarak gönderildiğini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Mekkî surenin tabii bir neticesi olarak Allah'ın vahdaniyyetini, gökleri ve yeri yaratışındaki hudutsuz kudretini ve bu kudretle ölüleri diriltmeye de kadir olduğunu, bunları inkâr edenlerin ise, mutlaka cehennem azabına uğrayacaklarını zikretmiş ve Peygamber'ini, geçmiş Peygamberler gibi müşriklerin inkârcı ve çirkin davranışları karşısında sabırlı olmaya davet etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[33] Gökleri ve yeri yaratan ve onları yaratışında acizlik göstermeyen Allah'ın, ölüleri diriltmeye kadir olduğunu görmüyorlar mı? Evet, O, hiç şüphe yok her şeye kadirdir.

[34] Bunu inkâr edenler, ateşe sunulacakları gün, Allah onlara "Bu, hak değil miymiş?" der. Onlar da "Evet, Rabbimiz hakkı için doğruymuş." derler. Bunun üzerine Allah da şöyle buyurur: "Öyleyse inkâr etmiş olmanız dolayısıyle azabı tadın.".

[35] (Ey Muhammed!) Sabır sahibi Peygamberler'in sabrettikleri gibi sabret. Onlar için acele etme. Onlar, kendilerine vadolunan şeyi gördükleri gün, sanki dünyada gündüzün sadece bir saat kalmış gibi olurlar. Bu bir tebliğdir. Allah'ın taatından çıkmış kimselerden başkası helak edilir mi?

33 Kıyâmet günü yeniden dirilmeyi inkâr eden o müşrikler, içinde yaşadıkları şu dünyayı, yeri ve gökleri ile birlikte "Ol" diyerek bir anda yaratan ve dilediği zaman da onları yok etmeye kadir olan Allah'ın, etleri dökülmüş, kemikleri çürüyüp toprağa karışmış olsa bile, insan vücudunu eski haline getirmeye ve ruhunu iade edip onu yeniden canlandırmaya kadir olduğunu hiç düşünmüyorlar mı? Oysa ölümünden sonra etleri ve kemikleri çürüyüp toprağa karışmış olan insan, dünyaya gelmeden önce hiç bilinmiyordu; çünkü ondan zerrece bir eser yoktu. Buna rağmen Allah onu hiç yoktan ana rahminde bir damla sudan veya meniden yaratmış ve ona hayat vererek dünyaya getirmiştir. Takdir olunan bir süreyi dünyada geçiren, sonra ölen ve toprağa karışan o insanı kıyamet günü yeniden hayata döndürmek Allah için güç bir iş midir ki bu kafirler yeniden dirilmeyi inkâr ediyorlar? Oysa bu kafirler, ölüp toprağa gömülen, sonra da etleri ve kemikleri çürüyüp dökülen insanı yeniden diriltmenin, ana rahminde hiç yoktan ona hayat veren Allah'a güç gelmeyeceğini düşünemeyecek kadar akılsız mıdırlar? Gökleri ve yeri hiç yoktan yaratana, önce yarattığı, sonra da ölüm verdiği insanı yeniden diriltmesi hiç güç gelir mi? Mümin (Ğâfir) suresinin 57. ayetinde de ifade edildiği gibi, *"Göklerin ve yerin yaratılması, insanların yaratılmasından daha büyük bir iştir. Fakat insanların çoğu bilmez."*. Bu apaçık delil karşısında müşriklere verilecek cevap da çok açıktır ve onlara denir ki: Gökleri ve yeri hiç yoktan yaratan Allah için güçlük asla söz konusu değildir. O, her şeyi yapmaya kadirdir. İlk defa yarattığı insanı nasıl yaratmışsa, ölümünden sonra da onu öylece diriltir.

34 O müşrikler, kıyamet günü küfürlerinin cezasını çekmek üzere cehennem kapısına getirildikleri zaman, bu gerçeği daha kolay görüp anlayacaklardır. İşte o zaman onlara denilecektir ki: Siz dünyada iken *"Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur. Öldükten sonra da dirilecek değiliz."* (En'âm suresi, 29) demiş ve bu iddianızda direnerek size gerçekleri açıklamaya çalışan Peygamber'i de yalanlamıştınız. Oysa şimdi, dünyada iken inkâr ettiğiniz Ahiret hayatına başlamış bulunuyorsunuz. Şimdi söyleyin bakalım, hem bu hayat hem de küfrünüz dolayısıyla size vadolunan cehennem azabı hakkında söylenenlerin hepsi de gerçek değil miymiş? Cehennem kapısı önünde içeriden gelen ve "Haydi bize atacağınız ne varsa bir an önce atın." dercesine kulaklarına kadar gelen korkunç alev sesleri karşısında ne yapacaklarını şaşıran kafirler, her ne kadar kendileri için bir fayda sağlamayacak olsa bile, gerçeği itiraf etmekten başka yapacak bir şeyleri olmadığını anlarlar ve "Rabbimize andolsun ki dünyada iken Peygamberimiz'in bize söyledikleri ve Allah'ın Kitabı'ndan bize okudukları her şey doğru imiş." derler. İşte o zaman onlara, "O halde dünyada iken inatla sürdürdüğünüz küfrünüzün ve inkâr ettiğiniz cehennem azabının ne olduğunu tatmak üzere cehenneme girin." denir.

35 Allah Teâlâ, tevhit, nübüvvet ve öldükten sonra yeniden dirilme gibi akaidin temel esaslarını beyan ettikten ve bu esasları inkâr eden ka-

firleri cehennem azabıyla bir defa daha uyardıktan sonra, onların inkârcı davranışları karşısında çeşitli sıkıntılara maruz kalan ve büyük eziyetler gören Peygamberi'ne öğüt ve nasihat kabilinden bazı tavsiyelerde bulunmuş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Seni kendilerine uyarıcı olarak gönderdiğimiz kavminin seni yalanlamalarına ve Allah yolunda sana eziyet etmelerine karşı, daha önceki azim sahibi Peygamberler'in benzer davranışlar karşısında sabrettikleri gibi sen de sabret. Onların bu davranışları karşısında kendini daha fazla üzüntüye sokma ve bu yüzden üzerlerine gelecek olan azabın bir an önce gelmesini isteme. Filhakika müfessirlerin de işaret ettikleri gibi, müşrik kavminin Hazreti Peygamber'i yalanlamaları, Kur'an'ı bir çeşit masal kitabı gibi görmeleri ve İslam'ın akaid esaslarını inkar etmeleri, Hazreti Peygamber için son derece üzücü oluyor ve bu sebepten Allah Teâlâ'nın kafirler için vaadettiği azabın kavmi üzerine de bir an önce gelmesini ve onları helak etmesini istiyordu. İşte Allah Teâlâ, ayet-i kerimede Peygamberi'nin bu arzusuna işaret ediyor ve kavmi üzerine azabın gelmesinde acele etmemesi tavsiyesinde bulunuyordu. Zira Allah'ın vadettiği bu azap, er veya geç nasıl olsa gelecek ve kafirler onun gelmesiyle dünyada sanki bir gün geçirmiş gibi olacaklardı. Nitekim Allah Teâlâ, bu manadaki bir ayetinde de (Nâziât suresi, 46) şöyle buyurmuştur: *"Onlar kıyameti gördükleri gün, dünyada sanki günün bir akşamından, yahut bir kuşluk vaktinden fazla kalmadıklarını zannederler."*. Mü'minûn suresinin 112-113. ayetleri de aynı manada gelmiştir: *"Allah onlara buyuracaktır ki: "Yıllar sayısınca yeryüzünde ne kadar kaldınız?" Onlar da şöyle diyeceklerdir: "Bir gün, yahut bir günden daha az. Sayanlara sor."*. İşte gerçekleri bütün açıklığıyla ortaya koyan bu Kur'an, Allah'ın Peygamber'ine vahyettiği, Peygamber'in de insanlara okuyup duyurduğu bir tebliğdir. İbrahim suresinin 52. ayeti de bu manaya sahiptir. Allah Teâlâ bu ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Bu Kur'an, (Allah'tan) insanlara uyarılmaları için, O'nun tek bir İlah olduğunu bilmeleri için ve akıl sahiplerinin ibret almaları için bir tebîğdir."*. Buna kulak verenler ve ondan ibret almasını bilenler, Allah'ın hak olan yoluna girmiş olanlardır ve onlar için büyük mükafatlar vardır. Ondan yüz çevirenler ise, Allah'ın taatından çıkmış ve sapıklığı kendilerine yol edinmişlerdir. Bunlar da, Allah'ın ebedi azabını hak etmiş olan kimselerdir. Bilinen bir gerçektir ki Allah, taatından çıkmış olanlardan başkasına asla azap etmez.

MUHAMMED SURESİ

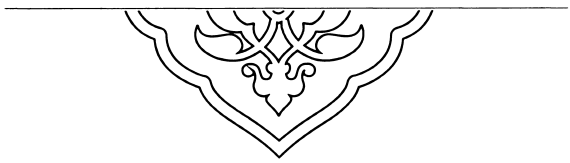

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 47. suresi olup 38 ayetten müteşekkildir. Surenin 2. ayetinde Allah Teâlâ'nın, iman edenlerin, salih amel işleyenlerin ve Muhammed'e Rablerinden hak olarak indirilen Kur'an'a inananların kötülüklerini örtüp hallerini ıslah etmesinden sözedilirken Hazreti Muhammed (sas.)'in isminin açık bir şekilde zikredilmesi dolayısıyla sureye bu ad verilmiştir. Bilinen bir gerçektir ki Kur'an-ı Kerim, son Peygamber Hazreti Muhammed (sas.)'e indirilmiş en son İlahî kitaptır ve bu Kitap içerisinde Muhammed adı, bu sureden başka sadece üç surede daha zikredilmiştir. Birincisi Âli İmran suresidir ve bu surenin 144. ayetinde *"Muhammed, Peygamber'den başka bir kimse değildir..."* buyurulmuştur. İkincisi Ahzâb suresi olup bu surenin 40. ayetinde de *"Muhammed, adamlarınızdan herhangi birinin babası değil, fakat Allah'ın Resulü ve Peygamberler'in sonuncusudur. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir."* buyurulmuş, üçüncü sure ise, Fetih suresidir ve bu surenin 29. ayetinde de *"Muhammed Allah'ın Resulüdür..."* denilmiştir.

Surenin bir adı da Kıtal Suresidir. Dördüncü ayetinde *"(Savaşta) inkâr edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarını vurup öldürün; onları çokça öldürüp iyice sindirdiğiniz zaman da onları esir edin. Savaştan sonra da ya karşılıksız onları salıverin, yahutta savaş ağırlıklarını bırakıp hiç kalmayıncaya kadar fidye alarak bırakın..."* buyurularak kafirlerle yapılacak savaş ahkamını ve savaştan sonra onlara karşı yapılması gereken muameleyi açıkladığı için sureye Kıtal Suresi de denilmiştir.

Muhammed suresi, Medine'ye Hicret'ten sonra nazil olmuştur ve Medenî'dir. Ancak 13. ayet Mekke'den Medine'ye Hicret sırasında yolda nazil olduğu için Mekkî sayılmıştır. Bu ayetin nüzul sebebi de Hicret sırasında Mekkeli müşriklerin Hazreti Peygamber'i öldürmek için peşine takıldıkları ve onun da bir mağaraya gizlendiği sıralarda Mekke hakkında söylediği bazı sözleri olmuştur. İbn Abbas'tan rivayet olunduğuna göre Resulullah (sas.), Mekke'den Medine'ye giderken, kendisini takip eden müşriklerin şerrinden korunmak için bir mağaraya gizlenmişti. İçinde, Mekke'yi terketmenin büyük bir üzüntüsü vardı. İşte bu üzüntü içinde mağaraya girerken durmuş ve Mekke'ye doğru bakarak şöyle demişti: "Sen, Allah'ın ülkeleri içinde bana en sevimli olanısın. Eğer müşrikler beni çıkarmamış olsalardı, ben senden asla ayrılmazdım.". İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ *"(Ey Muhammed!) Seni içlerin-*

den çıkaran kasaba halkından çok daha kuvvetli nice kasaba halkları helak etmişizdir; onların hiçbir yardımcısı yoktu." mealindeki 13. ayeti indirmiştir.

Surenin Medine'de hangi dönemlerde nazil olduğu hususunda kesin bir bilgi mevcut değildir. Ancak ihtiva ettiği ayetler üzerinde durulacak olursa, Mekke'den hicret eden Müslümanların yerleştikleri yerlerde, her ne kadar düşman tehlikesinden kurtulmuş olsalar bile, henüz huzura kavuştuklarını söylemek mümkün görülmemektedir. Zira müşriklerin, peşlerinden gelerek Medine'de de onlara saldırmaları ihtimali çok kuvvetlidir. Bunun içindir ki Müslümanların, düşman tehlikesine karşı hazırlıklı olmaları ve onlarla karşılaştıkları zaman onları geri püskürtebilecek veya imha edebilecek bir güçle savaşmaları gerekmektedir. İşte, surenin ilk ayetlerinde, onların düşmanlarını öldürünceye veya esir edinceye kadar savaşa teşvik edilmelerinin ve sonra da savaşla ilgili bazı ahkama yer verilmesinin başlıca sebepleri de budur. Bu ise, surenin Hicret'in ilk yıllarında ve henüz kıtal başlamadan önce nazil olduğuna delalet eder. Doğrusunu hiç şüphesiz en iyi Allah bilir.

2. Muhammed Suresinin Konusu

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, surenin en önemli konularından biri Allah yolunda cihattır. Sure Medine'de nazil olduğuna ve yeni teşekkül etmeye başlayan bir devletin her şeyden önce teşrîî ahkama ihtiyacı bulunduğuna göre, surede cihatla ilgili ahkamın yanında ele geçirilen esirler ve ganimetlerle ilgili ahkama da yer verilmiş olmasını tabii karşılamak gerekir. Keza Müslümanları tehdit eden en büyük tehlikenin dışarıdan saldırabilecek olan Mekkeli müşrikler olduğu gözönünde bulundurulursa, hem kafirlerin hem de bunların karşısına cesaretle çıkacak olan müminlerin vasfedilerek dünya ve Ahiret'teki hallerinin vasfedilmesi de, surenin bellibaşlı konuları arasında yer alır. Nitekim sureye, Allah'ın ve Resulünün düşmanları olan kafirlerden sözedilerek başlanmış, Allah'ın bunlar üzerindeki gazabına işaret edildikten sonra, iki grup arasındaki farkı ortaya koymak için Allah'ın rızasını kazanan müminler tavsif edilmiştir.

Allah Teâlâ, kafirlerin ve müminlerin dünya ve Ahiret'teki hallerini beyan ettikten sonra, müminlere, kafirlerle karşılaştıkları zaman, Allah'ı ve Peygamberi'ni inkar etmeleri ve batıl yola sapmaları dolayısıyla boyunlarını vurup öldürmelerini, savaşı terketmeleri halinde onları esir olarak tutmalarını, savaştan sonra da karşılıksız veya fidye alarak serbest bırakmalarını emretmiştir.

Daha sonra Allah Teâlâ, kafirlerle savaşan müminlerin hallerini tavsif etmiş, onlar arasında Allah yolunda öldürülenlerin amellerini asla zayi etmeyeceğini, onların Allah'ın dinine yardım etmeleri ve düşmanla karşılaştıklarında sabretmeleri halinde Allah'ın da onlara yardım edeceğini, hallerini düzelteceğini ve onları içinde ebediyyen kalacakları cennetine sokacağını haber vermiştir.

Allah Teâlâ, Mekkeli müşriklerin ibret almaları ve hallerini düzeltmeleri için geçmiş kavimlerden Allah'ı ve Peygamberler'ini inkâr eden kafirlerin isyanları ve küfürleri sebebiyle helak edilişlerini *"Yeryüzünde hiç dolaşıp da kendilerinden öncekilerin akibetlerinin nasıl olduğuna hiç bakmıyorlar mı?.."* buyurarak misal olarak zikrettikten sonra, müminleri taat ve iman yolunda teşvik etmek maksadıyla onlar için hazırlanan çeşitli cennet nimetlerini tavsif etmiştir.

Daha sonra münafıkların ve mürtedlerin sıfatları üzerinde durularak inkar edenlerin, insanları Allah'ın yolundan saptırmaya çalışanların ve Peygamber'e karşı gelenlerin, Allah'a hiçbir şeyle zarar veremeyecekleri, bunların bütün amellerinin boşa çıkacağı ve Allah tarafından hiçbir surette bağışlanmayacakları zikredilmiş ve sure, asli konusu olan Allah yolunda cihada uygun bir beyan ile sona ermiştir.

3. Muhammed Suresinin Kendinden Önceki Ahkâf Suresiyle Bağlantısı

Muhammed suresinin kendinden önceki Ahkâf

suresiyle kuvvetli bir bağlantısının bulunduğu açıkça anlaşılmaktadır. Nitekim Ahkâf suresinin son ayeti *"...Allah'ın taatinden çıkmış kimselerden başkası helak edilir mi?"* ifadesiyle bitirildikten sonra, Muhammed suresine, inkâr edenlerin ve Allah'ın yolundan saptıranların amellerinin boşa çıkarılacağı beyan edilmiştir ki bu, helak edilecek olanların ancak inkâr edenler ve Allah'ın taatinden çıkmış olanlar oldukları manasındadır. Başka bir ifadeyle, bu surenin başında zikredilen inkârcıların ve Allah'ın yolundan saptıranların amellerinin boşa çıkarılacağı hususundaki beyan, bir evvelki surenin son ayetinde zikredilen ve helak olunmayı hakeden Allah'ın taatinden çıkmış kimselere hastır. Bu sebepledir ki bazı müfessirler, iki sure arasındaki besmelenin kaldırılması halinde, evvelki surenin son ayetiyle sonraki surenin ilk ayeti arasında kesiksiz tam bir ittisalin bulunduğu görüşünü ileri sürmüşler ve iki ayeti, tek bir ayet gibi görmüşlerdir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ اَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ ﴿١﴾ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاٰمَنُوا
بِمَا نُزِّلَ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَاَصْلَحَ بَالَهُمْ ﴿٢﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ وَاَنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ اَمْثَالَهُمْ ﴿٣﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

[1] İnkâr edenlerin ve Allah'ın yolundan saptıranların amellerini Allah boşa çıkarır.

[2] İman edenlerin, salih amel işleyenlerin ve Muhammed'e Rablerinden hak olarak indirilen Kur'an'a inananların kötülüklerini ise, örter ve hallerini ıslah eder.

[3] Bu da, inkâr edenlerin batıla, iman edenlerin ise, Rablerinden gelen hakka tabi olmaları dolayısıyladır. İşte Allah, insanlara, kendileriyle ilgili misallerini böyle verir.

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Allah Teâlâ, Ahkâf suresinin son ayetinde *"...Allah'ın taatından çıkmış kimselerden başkası helak edilir mi?"* buyurarak helak edilmeyi hak etmiş olan kimselerin, ancak Allah'ın taatinden çıkmış olan kimseler olduklarını beyan ile sureyi hitama erdirdikten sonra, Muhammed suresinin ilk ayetinde, bazı iyi amel işlemiş olsalar bile, Allah'ın vahdaniyyetini, Peygamberler'ini ve ayetlerini inkâr eden kimselerin işlemiş oldukları iyi amelleri boşa çıkaracağını haber vererek böylelerinin helak olmayı hak ettiklerini açıklamış, Allah'a, Peygamber'ine ve O'na indirdiği Kur'an'a iman edip salih amel işleyenlerin ise, bazı kötü amelleri bulunsa bile onları örteceğini ve hallerini ıslah edeceğini zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[1] İnkâr edenlerin ve Allah'ın yolundan saptıranların amellerini Allah boşa çıkarır.

[2] İman edenlerin, salih amel işleyenlerin ve Muhammed'e Rablerinden hak olarak indirilen Kur'an'a inananların kötülüklerini ise, örter ve hallerini ıslah eder.

[3] Bu da, inkâr edenlerin batıla, iman edenlerin ise, Rablerinden gelen hakka tabi olmaları dolayısıyledir. İşte Allah, insanlara, kendileriyle ilgili misallerini böyle verir.

1 Allah'ın varlığını, birliğini, hudutsuz kudretini ve geniş ilmini inkâr ederek taştan veya ağaçtan yapılmış birtakım putları İlah edinen ve onlara ibadet eden, Allah tarafından uyarıcı olarak gönderilen Peygamber'i de yalanlayan ve O'na in-

dirilen Kitab'ı eskilerin masalları diyerek reddeden, sonra da insanları Allah'ın hak olan dininden uzaklaştırıp ona girmelerine engel olan kafirler -ki müfessirler, İbn Abbas'tan naklen ayet-i kerimede sözü edilen bu kafirlerin Mekkeli müşrikler olduklarını ve ayet-i kerimenin de bunlar hakkında nazil olduğunu beyan etmişlerdir - işte Allah Teâlâ, bu kafirlerin işledikleri ne kadar iyi amel varsa, bu ameller sebebiyle kazandıkları bütün sevapları küfürleri dolayısıyla silip yok eder ve hiç iyi amel işleyip sevap kazanmamış gibi sadece küfürleri ve kötü amelleriyle onları başbaşa bırakır. Allah Teâlâ, Furkân suresinin 23. ayetinde de aynı manada şöyle buyurmuştur: *"(Kafirlerin, iyi de olsa) işledikleri her ameli alırız da hepsini toz duman ederiz."*.

2 Allah Teâlâ, kafirlerin hallerini ve küfürleri dolayısıyla hakettikleri akibeti beyan ettikten sonra, Allah'ı tasdik edip O'na itaat eden, emir ve nehiylerine tabi olup sadece rıza gösterdiği salih amelleri işleyen, Peygamber'i Muhammed (sas.)'e indirdiği Kur'an'a da iman edip onun Allah'ın kelamı ve O'nun katından gelen sabit bir hak olduğunu tasdik eden müminlerin hallerini açıklamış ve onların güzel akibetlerini haber vererek şöyle buyurmuştur: İşte Allah, böyle müminlerin geçmişte işledikleri bütün günahlarını silip yok eder ve onların dünya ve Ahiret'teki hallerini iyileştirir. Onları, kendilerini günaha sokacak her çeşit kötü amellerden korur ve sadece hayırlı ameller işlemeye yöneltir. Hacc suresinin 50. ayetinde de ifade edildiği gibi, *"İman edenler ve salih amel işleyenler için mağfiret ve bol rızık vardır."*. Bu manadaki başka bir ayetinde de Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"İman edenlerin ve salih amel işleyenlerin kötülüklerini mutlaka örter ve onları, mutlaka işlemiş olduklarının en güzeli ile mükafatlandırırız."* (Ankebut suresi, 7).

3 Allah'ın varlığını, birliğini, hudutsuz kudretini ve her şeyi çepeçevre kuşatan geniş ilmini inkâr edip Allah'tan başkasına ibadet edenlerin ve insanları da Allah'ın hak olan yolundan veya İslam'dan saptıranların iyi amellerini Allah'ın boşa çıkarması, buna karşılık Allah'a, Peygamberi'ne ve ona indirilen Kur'an'a iman eden ve salih amel işleyen kullarının geçmişteki bütün günahlarını bağışlayıp onları kötü amel işlemekten korumaları ve hayırlı amellere yöneltmesi, kafirlerin batıla, müminlerin ise, hakka tabi olmaları dolayısıyladır. İşte bu, insanların dünyada iken ibret alıp takip edecekleri yolu seçmeleri için, kafirlerin ve müminlerin hallerini açıklayan ve onların akibetlerini açık bir şekilde gözler önüne seren Allah'ın bir misalidir. Allah, ibret alınacak misallerini insanlara işte böyle verir.

فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّىٰ إِذَا أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً
حَتَّىٰ تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا ۚ ذَٰلِكَ وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَانتَصَرَ مِنْهُمْ وَلَٰكِن لِّيَبْلُوَ بَعْضَكُم بِبَعْضٍ ۗ وَالَّذِينَ
قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَن يُضِلَّ أَعْمَالَهُمْ ﴿٤﴾ سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ﴿٥﴾ وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ
﴿٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ ﴿٧﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعْسًا لَّهُمْ
وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ ﴿٨﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ﴿٩﴾

[4] İnkâr edenlerle savaşta karşılaştığınız zaman boyunlarını vurup öldürün; onları çokça öldürüp iyice sindirdiğiniz zaman da onları esir edin. Savaştan sonra da ya karşılıksız onları salıverin, yahutta savaş, ağırlıklarını bırakıp hiç kalmayıncaya kadar fidye alarak bırakın. Eğer

Allah dileseydi onlardan kendisi intikam alırdı. Fakat savaş, bazınızı bazınızla imtihan etmek içindir. Allah yolunda öldürülenlerin amellerini Allah asla zayi etmeyecektir.

5 Onlara hidayet edecek ve hallerini düzeltecektir.

6 Onları, kendilerine tarif ettiği cennete koyacaktır.

7 Ey iman edenler! Siz Allah'a yardım ederseniz Allah da size yardım eder ve taatinde sizi devamlı kılar.

8 İnkâr edenlere gelince, yüzüstü gidiş de onlar içindir. Allah, onların amellerini de iptal etmiştir.

9 Bu, onların, Allah'ın indirdiklerinden hoşlanmamaları sebebiyledir. Allah da onların amellerini iptal etmiştir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, insanları, Allah'ı, Peygamber'ini ve ona indirilen Kitab'ı inkâr ederek batıla tabi olan kafirlerle, Allah'a, Peygamber'ine ve Kitab'a iman ederek hakka tabi olan ve salih amel işleyen müminler olmak üzere iki grupta zikrettikten sonra, bu iki grup arasında çıkacak savaşın hükümlerini, bu savaş esnasında ve savaşın sona ermesinden sonra müminlerin uymaları gereken kaideleri açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

4 İnkâr edenlerle savaşta karşılaştığınız zaman boyunlarını vurup öldürün; onları çokça öldürüp iyice sindirdiğiniz zaman da onları esir edin. Savaştan sonra da ya karşılıksız onları salıverin, yahutta savaş, ağırlıklarını bırakıp hiç kalmayıncaya kadar fidye alarak bırakın. Eğer Allah dileseydi onlardan kendisi intikam alırdı. Fakat savaş, bazınızı bazınızla imtihan etmek içindir. Allah yolunda öldürülenlerin amellerini Allah asla zayi etmeyecektir.

5 Onlara hidayet edecek ve hallerini düzeltecektir.

6 Onları, kendilerine tarif ettiği cennete koyacaktır.

7 Ey iman edenler! Siz Allah'a yardım ederseniz Allah da size yardım eder ve taatinde sizi devamlı kılar.

8 İnkâr edenlere gelince, yüzüstü gidiş de onlar içindir. Allah, onların amellerini de iptal etmiştir.

9 Bu, onların, Allah'ın indirdiklerinden hoşlanmamaları sebebiyledir. Allah da onların amellerini iptal etmiştir.

4 Ey müminler! Küfredenlerle savaşmak için karşı karşıya geldiğiniz zaman, hiç tereddüt etmeden kılıçlarınızla onların boyunlarını vurup öldürün. Nihayet ölülerinin çoğalması ve dayanma güçlerinin kalmaması üzerine savaş alanından kaçmayı düşündükleri bir sırada da onları esir edin ve size herhangi bir güçlük çıkarmamaları için bağlarını sıkı tutun. Bakara suresinin *"Fitne bitinceye ve din, sırf Allah için oluncaya kadar onlarla savaşın. Eğer (bundan) vazgeçerlerse, (siz de onlardan elinizi çekin); zira zalimlerden başkasına düşmanlık gerekmez."* mealindeki 193. ayetinde de beyan edildiği üzere, kafirlerle yapılacak olan savaş, yeryüzünden fitnenin kalkması ve İslam dininin hiçbir tehlikeye maruz kalmadan serbestçe icra edilebilmesi içindir. Bu da ancak, İslam düşmanı kafirlerin onlarla savaşarak veya esir edilerek etkisiz hale getirilmeleriyle mümkün olur.

Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere, ayet-i kerimenin savaşla ilgili ilk hükmü, yeryüzünden fitne kalkıncaya ve din sırf Allah için oluncaya kadar küfredenlerle savaşarak onları öldürmek ve savaşamayacak hale geldikleri zaman da onları esir etmektir. Savaşın sona ermesinden ve silahla-

rını terkeden kafirlerin esir edilmelerinden sonra takip edilecek yol ise, ya hiçbir karşılık beklemeden esirleri serbest bırakmak, yahutta eğer onların eline esir düşmüş Müslüman varsa onlarla mübadele etmek, veya fidye karşılığı onları salıvermektir. Bilindiği gibi fidye, bir esirin, nefsini esaretten kurtarması için takdir olunan ücreti, mal veya para olarak ödemesidir. Esirlerin karşılıksız serbest bırakılmaları veya fidye ödeyerek kendilerini esaretten kurtarmaları, hiç şüphesiz silahların bırakılarak savaşın kesinlikle sona ermesinden sonra yapılabilecek bir iştir. Zira savaşın devam etme ihtimalinin bulunduğu bir zamanda esirin serbest bırakılması, onun tekrar savaş alanına dönmesini sağlamak manasına gelir ki bu da düşmanın savaş gücünü artırmaktan başka hiçbir işe yaramaz.

Esirlerden fidye alınmasına cevaz veren bu ayet-i kerimenin Bedir Savaşı'ndan sonra nazil olduğu anlaşılmaktadır. Zira bu savaşta Müslümanlar, müşrik öldürmekten ziyade onları esir alıp fidye karşılığı serbest bırakma yolunu tercih etmişler ve bu yolla pek çok mal kazanmışlardı. Bu ise, Allah Teâlâ'yı hoşnuat etmemiş ve bu sebeple Müslümanları, Enfâl suresinin 67-68. ayetlerini indirerek kınamıştır. Allah Teâlâ bu ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"Hiçbir Peygamber'in, yeryüzünde ağırlığını koymadıkça esirler alması doğru olmaz. Siz, dünya malı istiyorsunuz; Allah ise, Ahiret'i istiyor. Allah, Aziz'dir, hikmet sahibidir. Eğer Allah'tan bir yazı (konuyla ilgili bir takdir-i İlahî) bulunmamış olsaydı, aldığınız fidye yüzünden, size büyük bir azap dokunurdu."*.

Bu ayet-i kerimeden de anlaşılacağı üzere Allah Teâlâ, kafirlerle savaşı Müslümanlara farz kılmış, yukarıda da zikrettiğimiz gibi, Bakara suresinin 193. ayetinde *"Fitne bitinceye ve din, sırf Allah için oluncaya kadar onlarla savaşın..."* buyurduğu gibi, Tevbe suresinin 5. ayetinde de *"Haram aylar çıkınca, müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün; onları tutun; hapsedin; bütün gözetleme yerlerinde onları gözetlemek için oturun..."* buyurmuştur. Keza Tevbe suresinin 14. ayetinde de kafirlerle savaşmanın sebeplerini açıklamış ve şöyle buyurmuştur: *"(Onlarla savaşın ki) Allah, sizin ellerinizle onlara aap etsin; onları zelil etsin; onlara karşı size yardımda bulunsun ve müminlein gönüllerini ferahlandırsın"*. Allah Teâlâ müminlere cihadı farz kılmış, fakat şunu da açıkça beyan etmiştir ki, eğer dileseydi, cihadı müminlere farz kılmaksızın bizzat kendisi kafirlerden intikamını alır ve çeşitli azap yollarıyla onları helak ederdi. Bu ise, müminler için savaştan tam bir kurtuluş olurdu. Ancak şunu da unutmamak gerekir ki savaştan maksat, sadece düşman silahları karşısında ölümü beklemekten veya savaşın bitiminde kurtuluşa ermekten ibaret değildir. Fakat ayet-i kerimede de açıkça ifade edildiği gibi, savaşın bir gayesi de müminleri imtihan etmektir. Nitekim Allah Teâlâ, Al-i İmran suresinin 142. ayetinde bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Yoksa siz, Allah, içinizden cihada katılanları belli etmeden ve sabredenleri ortaya çıkarmadan cennete gireceğinizi mi sanıyorsunuz?"*

Müminlerin Allah için savaşa katılmaları, onların elbette ölümden kurtulmalarını gerektirmez. Aksine onlardan birçoğu Allah yolunda öldürülür ki böylelerinin en büyük kazancı da, Allah tarafından amellerinin zayi edilmeyecek olmasıdır. Nitekim Tirmizî (*Sünen*, IV. 187), İbn Mâce (*Sünen*, II 184) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, IV.131)' in el-Mikdâm İbn Ma'dî Kerib el-Kindî'den (ra) naklettikleri bir hadisinde Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur: "Şehidin Allah katında altı hasleti vardır: Kanının dökülen ilk damlasında (bütün günahları) bağışlanır. Cennette oturacağı yer kendisine gösterilir. Kendisine iman kaftanı giydirilir. Hurilerle evlendirilir. Kabir azabından kurtarılır ve en büyük korkudan emin kılınır. Başına, dünya yakutundan daha hayırlı yakut ve incilerle örülü vakar tacı konur. Hurilerden yetmiş huri ile evlendirilir ve akarabalarından yetmiş kişiye şefaatçi kılınır.". Müslim (*Sahih*, III. 1502)'in Abdullah İbn Amr

(ra) ve Ebû Katâde'den (ra) gelen rivayetlerinde de Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Borcu dışında şehidin her şeyi bağışlanır.".

5-6 Allah Teâlâ, Allah yolunda kafirlerle savaşan ve bu yolda şehit düşen müminlerin kazançlarını zikretmeye devam etmiş ve şöyle buyurmuştur: Allah onları, sevdiği ve hoşnut olduğu amelleri işlemeye muvaffak kılar ve cennet yoluna irşat eder. Ayrıca cennetteki hallerini ve işlerini de düzeltir ve onlara, cennet bahçelerindeki yollarını öğreterek hiçbir mürşide veya delile ihtiyaç duymaksızın meskenlerine girip çıkışlarını kolaylaştırır. Allah Teâlâ, Yunus suresinin aynı manadaki 9. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"İman edenler ve iyi amel işleyenler ise, imanlarına karşılık Rableri onları, kendilerini (ağaçları) altından ırmaklar akan nimet cennetlerine götürecek olan doğru yola iletir."*. Buhârî (*Sahih*, VII. 197) tarafından nakledilen bir hadisinde de Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur:..."Nefsim yed-i kudretinde bulunan Allah'a yemin ederim ki içinizden birinin cennetteki evini bulması, dünyadaki evini bulmasından daha kolaydır.". Bazı müfessirler de bu konudaki görüşlerini şöyle ifade etmişlerdir: Allah, cennet ehlini evlerine veya meskenlerine öyle hidayet eder ki hiçbir delile ihtiyaç duymaksızın yollarını bulurlar da sanki yaratıldıkları günden beri orada kaldıkları sanılır.

7 Daha sonra Allah Teâlâ, mümin kullarına, Dinine yardım etmeleri şartıyla yardım vaadinde bulunmuş ve şöyle buyurmuştur: Ey Allah'a, Kur'an'a ve İslam'a îman edenler! Eğer siz, Allah'ın dinine yardım ederseniz, Allah da düşmanlarınıza karşı size yardım eder ve savaş alanında size güç ve kuvvet vererek galip gelmenizi sağlar. Allah Teâlâ, Hacc suresinin 40. ayetinde de aynı manada şöyle buyurmuştur: *"...Allah, kendisine yardım edene muhakkak yardım eder. Allah, şüphesiz çok kuvvetlidir; daima galiptir."*.

8 Alah-u Teala, bu beyanını tekit etmek ve müminlerin kalplerini kuvvetlendirmek için kafirlerin akibetlerini de açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Allah'ı, Muhammed (sas.)'in Peygamberliğini ve ona indirilen Kur'an'ı inkâr edenlere gelince, onlar da ayakları sabit kılınmış olarak cennete giden müminlerin aksine, yüzüstü sürünerek hak ettikleri cehennemi boylayacaklardır. Onların dünyada işledikleri bütün amelleri iyi de olsa hepsi iptal edilecek ve hiçbir sevaba nail olmaksızın akibetlerine kavuşacaklardır.

9 İşte bu kötü akibet, onların, Allah'ın, Peygamber'i Muhammed (sas.)'e indirdiği Kur'an'dan hiç hoşlanmamaları, onu sevmemeleri ve içindeki kıssaları geçmiş kavimlerin masalları ve şair diye vasfettikleri Peygamber'in sözleri olarak tavsif etmeleri sebebiyledir. Bu yüzden Allah da onların hayırlı amellerini iptal etmiştir.

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۖ دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ ۖ وَلِلْكَافِرِينَ أَمْثَالُهَا
﴿١٠﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ مَوْلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَأَنَّ الْكَافِرِينَ لَا مَوْلَىٰ لَهُمْ ﴿١١﴾ إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۖ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ
وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ ﴿١٢﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً مِنْ قَرْيَتِكَ الَّتِي أَخْرَجَتْكَ ۚ أَهْلَكْنَاهُمْ فَلَا نَاصِرَ
لَهُمْ ﴿١٣﴾ أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ كَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ﴿١٤﴾

[10] Yeryüzünde hiç dolaşıp da kendilerinden öncekilerin akibetlerinin nasıl olduğuna bir bakmı-

yorlar mı? Allah onları (malları, mülkleri ve evlatlarıyla) helak etmiş. Kafirler için işte böyle akibetler vardır.

[11] Bu, Allah'ın, iman edenlerin dostu olması, kafirlerin ise, hiçbir dostlarının bulunmaması dolayısıyladır.

[12] Allah, iman edenleri ve salih amel işleyenleri (ağaçları) altından ırmaklar akan cennetlere sokar. İnkâr edenler ise, dünyada faydalanırlar, hayvanların yedikleri gibi yerler; fakat ateş, onların meskenleridir.

[13] (Ey Muhammed!) Seni içlerinden çıkaran kasaba halkından çok daha kuvvetli nice kasaba halkları helak etmişizdir; onların hiçbir yardımcısı yoktu.

[14] Rabbinden apaçık bir delil üzerinde olan kimse, kötü ameli kendisine süslü gösterilen ve heveslerine uyan kimse gibi olur mu?

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kafirlerin ve müminlerin hallerini açıklayarak evvelkileri kötü akibetleriyle tehdit ettikten, müminleri ise, sahih imanları ve salih amelleri sebebiyle methettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, dikkatleri, geçmiş kavimlerden geride kalan asar üzerine çekerek ibret almaları için müminlerin ve kafirlerin ahvali üzerinde durmalarını emretmiş, Allah'ın iman eden ve salih amel işleyen kullarının yardımcısı olduğu halde, kafirlerin hiçbir yardımcılarının bulunmadığını, keza müminleri hak olan yolda sebat etmeleri dolayısıyla cennet nimetleriyle mükafatlandırırken; kafirleri, putların ibadetinde kendi heva ve heveslerine tabi olmaları sebebiyle cehennem ateşiyle cezalandırdığını haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[10] Yeryüzünde hiç dolaşıp da kendilerinden öncekilerin akibetlerinin nasıl olduğuna bir bakmıyorlar mı? Allah onları (malları, mülkleri ve evlatlarıyla) helak etmiş. Kafirler için işte böyle akibetler vardır.

[11] Bu, Allah'ın, iman edenlerin dostu olması, kafirlerin ise, hiçbir dostlarının bulunmaması dolayısıyladır.

[12] Allah, iman edenleri ve salih amel işleyenleri (ağaçları) altından ırmaklar akan cennetlere sokar. İnkâr edenler ise, dünyada faydalanırlar, hayvanların yedikleri gibi yerler; fakat ateş, onların meskenleridir.

[13] (Ey Muhammed!) Seni içlerinden çıkaran kasaba halkından çok daha kuvvetli nice kasaba halkları helak etmişizdir; onların hiçbir yardımcısı yoktu.

[14] Rabbinden apaçık bir delil üzerinde olan kimse, kötü ameli kendisine süslü gösterilen ve heveslerine uyan kimse gibi olur mu?

10 Birtakım putları kendilerine İlah edinerek onlara ibadet eden ve Allah'ın Peygamber'i Hazreti Muhammed (sas.)'i yalanlayarak inkâra kalkışan şu müşrikler, bir zamanlar Ad, Semud, Lut ve diğer kavimlerin yaşadıkları ülkeleri, bu kavimlerin akibetlerinin ne olduğunu görüp düşünmek ve ibret almak için hiç gezip dolaşmıyorlar mı? Zira onların, Allah'ı bırakarak putlara ibadet etmeleri ve kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlamaları dolayısıyla uğradıkları azabın kalıntılarını ülkelerinde halen görmek mümkündür. Allah, bu küfürleri dolayısıyla onların ülkelerini üzerlerine çökertmiş ve onlar için zikre değer ne mal ne de evlat olarak hiçbir şey bırakmamış, içlerinde sadece mümin olanlar dışında, hepsini de helak etmiştir. Şunu hiçbir zaman unutmamak gerekir ki Kureyşli müşrikler için olduğu kadar, diğer bütün kafir milletler için de daha önce gelip geçmiş kafir kavimlerin akibetlerinde alınması gereken pek çok dersler veya ibretler vardır. Nitekim Kureyş kafirleri de küfürleri dolayısıyla Bedir'de ve Mekke'nin fethinde aynı hezimete uğramışlar-

dır; kıyamet günü cehennem ateşinde görecekleri azap ise, dünyada uğradkları bu hezimetten çok daha büyük ve çok daha şiddetli olacaktır.

11 Kafirlerin böyle bir akibetle cezalandırılırken müminlerin bu akibetten kurtulmalarının yegane sebebi de Allah'ın, Allah'a ve Resulüne iman ederek onların emir ve nehiylerine tabi olan müminlerin dostu olması ve bütün hallerinde onlara yardım etmesidir. Oysa Allah'ı ve Resulünü inkâr eden kafirler için azabı onlardan defedecek ne bir dost ne de bir yardımcı vardır.

12 Allah Teâlâ, müminlerin ve kafirlerin dünyadaki hallerini beyan ettikten sonra, onların Ahiret'teki hallerini de açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Allah, kıyamet günü, Allah'a, Peygamber'ine ve ona indirdiği Kur'an'a iman eden, emirlerini yerine getirip nehiylerinden sakınan ve sadece salih ameller işleyen kullarını, ağaçları altından ırmaklar akan cennetlere sokarak onlara inam ve ikramda bulunur. Onlar, sayılması mümkün olmayan cennet nimetlerinden diledikleri gibi faydalanırlar. Kafirler ise, sadece dünyada yaşadıkları sürece dünya nimetlerinden faydalanarak hayvanların yedikleri gibi yerler ve sadece karınlarını şişirmeye bakarlar. Buhârî (*Sahih,* VI. 201), Müslim (*Sahih,* III. 1631), Tirmizî (*Sünen,* IV. 266), İbn Mâce (*Sünen,* II. 301) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 21, 43,74)'in İbn Ömer'den (ra) naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) "Mümin tek bir mideyle yediği halde, kafir yedi mideyle yer." buyurmuştur. Zaten kafirlerin, dünyadan ve dünya nimetlerinden başka hiçbir düşünceleri yoktur. Bu sebepledir ki Ahiret'te onların ikamet edecekleri yegane mesken de cehennem ateşidir.

13 Allah Teâlâ, müminlerin ve kafirlerin dünya ve Ahiret'teki hallerini beyan ettikten sonra, Hazreti Peygamber'e eziyet eden ve onu Mekke'den çıkaran müşrik Kureyş kavmini, geçmiş devirlerde küfürleri sebebiyle helaka uğrayan kavimleri örnek göstererek tehdit etmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Geçmiş devirlerde Allah, Allah'ı ve kendilerine gönderilen Peygamberler'i inkâr ettikleri için nice kasaba halklarını helak etmiştir ki onlar seni, doğup büyüdüğün Mekke'den çıkaran Kureyş kavminden daha çok ve daha kuvvetli idiler. Buna rağmen onları helak eden azap üzerlerine indiği zaman, kendilerini koruyacak ve üzerlerinden bu azabı defedecek hiçbir yardımcı da bulamamışlardı. Allah Teâlâ'nın bu beyanı, Peygamberler'in sonuncusu ve en şereflisi olan Resulullah (sas.)'i yalanlayan ve onu ülkesinden çıkaran Mekke halkı için en şiddetli tehdidi teşkil ediyordu. Zira Allah Teâlâ, kendi Peygamberler'ini yalanlayan kavimleri üzerlerine indirilen çeşitli azap ile nasıl helak etmiş ise ve onlar da kendilerini helak olmaktan kurtaracak hiçbir yardımcı bulamamışlarsa, Mekke halkının da başlarına gelecek benzer helakten kendilerini kurtaracak hiçbir yardımcı bulamayacakalarını kolayca anlamak gerekir. Bu azap, hiç şüphesiz Mekke halkının da başına gelecek ve dünyada olmasa bile Ahiret'te, cehennem ateşini mesken edineceklerdir.

14 Allah Teâlâ, daha sonra, iman edenlerle küfredenlerin akibetleri arasındaki fark ile bu iki fırkanın hak ettikleri farklı cezaların sebebini açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Rabbinden gelen apaçık bir delil üzerinde bulunan ve bu delile istinaden Allah'ın varlığını, birliğini ve hudutsuz kudretini tasdik ederek O'nun emir ve nehiylerine tabi olan bir mümin ile, kendi hevesine uyarak birtakım putları kendisine İlah edinen ve onlara ibadet ederek Allah'a şirk koşan kimsenin ameli ve buna benzer diğer kötü amelleri kendisine süslü gösterilen kimse bir olur mu? Tam anlamıyla birbirine zıt bu iki yolu tutan ve onlar üzerinde giden fırkaların akibetleri veya cezaları elbette bir ve aynı değildir. Allah Teâlâ, bu manadaki başka bir ayetinde, Ra'd suresinin 19. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) Rabbinden sana indirilenin hak olduğunu bilen kimse, (bunu bilmeyen ve) ama olan kimse gibi midir?.."*. Allah Teâlâ, aynı manadaki Haşr suresinin 20. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Cehennem ehliyle cennet ehli bir değildir. Asıl kurtuluşa erenler de cennet ehlidir."*.

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ ۖ فِيهَا أَنْهَارٌ مِنْ مَاءٍ غَيْرِ آسِنٍ ۖ وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ ۚ وَأَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ ۚ وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى ۖ وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَمَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ ۖ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا مَاءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ ﴿١٥﴾

[15] Allah'tan korkanlara vadolunan ve içinde tadı ve kokusu değişmeyen sudan, tadı bozulmayan sütten, içenlere lezzet veren şaraptan ve süzme baldan ırmaklar, her çeşit meyveler ve Rablerinden bir de mağfiret bulunan cennetteki bir kimse, ateşte daimi olan, kaynar su içirilip de bağırsakları parça parça dökülen kimse gibi midir?

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, hidayet ve dalalet yönünden müminlerle kafirler arasındaki farkı beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, her iki taifenin Ahiret'te nail olacakları ikaba işaretle, müminler için cennette hazırlanan hudutsuz nimetleri, kafirlerin ise, ebediyyen kalacakları cehennem ateşini ve orada içecekleri bağırsaklarını parçalayan kaynar suyu tavsif etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[15] Allah'tan korkanlara vadolunan ve içinde tadı ve kokusu değişmeyen sudan, tadı bozulmayan sütten, içenlere lezzet veren şaraptan ve süzme baldan ırmaklar, her çeşit meyveler ve Rablerinden bir de mağfiret bulunan cennetteki bir kimse, ateşte daimi olan, kaynar su içirilip de bağırsakları parça parça dökülen kimse gibi midir?

15 Ayet-i kerimede de açıkça görüleceği üzere Allah Teâlâ, her iki fırka için maddi ve manevi olmak üzere, ikişer çeşit ceza zikretmiştir. Müminler için takdir olunan cezanın bir çeşidi, cennetteki içecekler ve yiyecekler, bir çeşidi de mağfiret olunmaktır. Kafirlerin cezası ise, bağırsakları parçalayan kaynar içecek ile ebedi cehennem ateşidir.

Cennette müminler için hazırlanan içeceklerin başında su gelir. Su, hiç şüphesiz, insanlar için hazılanan içeceklerin en faydalısı ve uzun süre kalmış olsa bile hiç bozulmayanıdır. Bu sebeple ayet-i kerimede ilk zikredilen içecek de su olmuştur. Cennetteki bütün nehirler, tadı, kokusu ve rengi değişmeyen, fakat içenlere son derece tatlı gelen suları akıtır. İbn Abbas'tan (ra) nakledildiğine göre "Cennet nehirleri misk dağından kaynar.".

Keza cennette, son derece beyaz, tatlı ve yağlı süt ırmakları vardır ve Hazreti Peygamber'den nakledilen bir hadiste de açıklandığına göre bu süt, merada yayılan hayvanların memelerinden çıkmamaktadır.

Cennette, su ve sütten başka içenlere zevk veren şarap ırmakları da vardır. Şu var ki bu şarabın, dünyada içilen ve içenlerin aklını başından alıp sarhoş eden şarapla hiçbir benzerliği yoktur. Vâkıa suresinin 19. ve Saffât suresinin 47. ayetlerinde de ifade edildiği gibi cennet şarabı, baş ağrısı vermediği gibi akılları da baştan alıp sarhoş etmez.

Keza cennet ırmaklarından biri de içinde son derece saf, rengi, tadı ve kokusu son derece güzel süzme bal akıtan ırmaklardır. Nahl suresinin 69. ayetinde de ifade edildiği gibi, dünyada insanlar için kendisinde şifa bulunan bal, Ahiret'te cennet ehli için hayrı bol bir yiyecek ve içecektir.

Görüldüğü gibi Allah Teâlâ, ayet-i kerimede dört ırmak zikretmiştir ki bunlardan birincisi, insanların zaruri olarak ihtiyaç duydukları su ırmakları; ikincisi, zaruri olmasa bile zaman zaman ihtiyaç duydukları süt ırmakları, üçüncüsü, sarhoş etmeyen; fakat içenlere zevk veren şarap ırmakları ve dördüncüsü de insanlar için faydalı ilaç yerini tutan bal ırmaklarıdır. Tirmizî (*Sünen*,

IV. 699) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* V. 5)'in naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Cennette, süt denizi, su denizi, bal denizi ve şarap denizi vardır. Daha sonra bu denizlerden nehirler kaynar.".

Allah Teâlâ, cennette müminler için hazırlanan içecek ırmaklarını beyan ettikten sonra, orada yiyecek olarak bulunan meyvelerden de söz etmiş ve dileyen herkesin, dilediği her çeşit meyveyi bulabileceğini zikretmiştir. Bu konuyla ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'in başka surelerinde de çeşitli açıklamalar görmek mümkündür. Mesela Duhân suresinin 55. ayetinde *"Orada emniyet içerisinde her çeşit meyveden isteyebilirler."* buyurulduğu gibi, Rahmân suresinin 52. ayetinde de *"Her iki cennette de her çeşit meyveden çift çif vardır."* buyurulmuştur.

Allah Teâlâ, cennette içecek ve yiyecek olmak üzere müminler için hazırlanan maddi cezayı beyan ettikten sonra, manevi ceza olarak Allah Teâlâ'nın müminler üzerindeki mağfiretini zikretmiştir ki her ne kadar mağfiret cennete girmeden önce gerçekleşirse de bu, onlara bir ikram olmak üzere, cennette işledikleri her çeşit amelin günahından bağışlanmış olmaları demektir. Başka bir ifadeyle, müminler cennete girdikten sonra, artık her çeşit mükellefiyet ve külfet onların üzerinden kaldırılmıştır. Buna göre onlar, dünyadakinin aksine, cennette diledikleri kadar yiyip içebilirler.

Allah Teâlâ, müminler için cennette hazırlanan maddi ve manevi cezaları çeşitli içecekler ve yiyecekler olarak beyan ettikten sonra, bunların durumunu, dünyadaki küfürleri dolayısıyla ebedi olarak cehennem ateşine atılıp orada içecek olarak kaynar su içirilen ve bu yüzden bağırsakları parçalanan kafirlerin durumlarıyla mukayese etmiş ve akıl sahiplerine, her çeşit yiyecek ve içeceği önlerinde bulan ve bunlarla nimetlendirilen cennet ehli, cehennem ateşine atılan ve orda kaynar su içirilerek bağırsakları parçalanan cehennem ehli gibi olur mu? sorusunu yöneltmştir. Hiç şüphe yoktur ki ebedi olarak sayısız nimetlerle mükafatlandırılan cennet ehli ile ebediyyen ateşin içinde kalarak onun azabını görecek olan cehennem ehli bir ve eşit değildir.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ ۚ حَتَّىٰ إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا لِلَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ آنِفًا ۚ أُولَٰئِكَ
الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ﴿١٦﴾ وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْوَاهُمْ ﴿١٧﴾
فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً ۖ فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا ۚ فَأَنَّىٰ لَهُمْ إِذَا جَاءَتْهُمْ ذِكْرَاهُمْ ﴿١٨﴾ فَاعْلَمْ
أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ۗ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوَاكُمْ ﴿١٩﴾

[16] İçlerinde, seni dinleyip de yanından çıktıkları zaman, kendilerine ilim verilmiş olanlara "Demincek ne söyledi?" diyenler vardır. İşte bunlar, Allah'ın kalplerini mühürlediği kendi heveslerine tabi olan kimselerdir.

[17] Hidayete erenler ise, Allah, onların hidayetlerini artırmış ve takvalarını korumuştur.

[18] (Artık her şeylerini tamamlamışlardır da, şimdi onlar) sadece kıyametin ansızın kendilerine gelmesini mi bekliyorlar? Oysa onun alametleri gelmiştir. O halde bekledikler kıyamet kendilerine geldiği zaman ibret almaları neye yarar?

[19] (Ey Muhammed!) Bil ki Allah'tan başka ilah yoktur. Günahların için, erkek ve kadın müminlerin günahları için Allah'tan mağfiret dile. Allah, dolaştığınız yeri de, varıp duracağınız yeri de bilir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, müminlerin ve kafirlerin dünya ve Ahiret'teki hallerini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, kafirlerden sayılan, zaman zaman da Müslüman gibi görünen münafıkların hallerini zikretmiştir. Aslında münafıklar, kavmin en cahil insanlarıdır. Hazreti Peygamber'i dinlerler, fakat müminlerin aksine, onu dinlemiş olsalar bile, onun sözlerinden hiçbir şey anlamazlar ve onu alaya almaları dolayısıyla ondan faydalanmasını da bilmezler. Oysa mümin, onu dinlediği zaman anlar ve onunla amel eder. İşte Allah Teâlâ, münafıkların bu hallerini açıkladıktan sonra onları tehdit etmiş ve kıyamet vakti ansızın gelip çatmadan önce, akıllarını başlarına alıp düşünmelerini ve doğru yolu bulmak için ibret almalarını onlara emretmiştir. Sonra da Sevgili Peygamberi'ne hitapla üzerinde bulunduğu itikatte sebat etmesini, hem kendisi hem de ekek ve kadın müminler için Allah'tan mağfiret dilemesini emretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[16] İçlerinde seni dinleyip de yanından çıktıkları zaman, kendilerine ilim verilmiş olanlara "Demincek ne söyledi?" diyenler vardır. İşte bunlar, Allah'ın kalplerini mühürlediği kendi heveslerine tabi olan kimselerdir.

[17] Hidayete erenler ise, Allah, onların hidayetlerini artırmış ve takvalarını korumuştur.

[18] (Artık her şeylerini tamamlamışlardır da, şimdi onlar) sadece kıyametin ansızın kendilerine gelmesini mi bekliyorlar? Oysa onun alametleri gelmiştir. O halde bekledikler kıyamet kendilerine geldiği zaman ibret almaları neye yarar?

[19] (Ey Muhammed!) Bil ki Allah'tan başka İlah yoktur. Günahların için, erkek ve kadın müminlerin günahları için Allah'tan mağfiret dile. Allah, dolaştığınız yeri de varıp duracağınız yeri de bilir.

16 Cehennemde ebediyyen kalacak olan kafirler arasında münafık denilen bir grup da vardır ki Hazreti Peygamber'in meclislerinde ve hutbelerinde onun sözlerini dinlerler de gerek imanlarının yokluğundan gerekse anlayışlarının kıtlığından onun söylediklerinden hiçbir şey anlamazlar. Onun meclisinden çıktıklarında, Hazreti Peygamber'i dinleyen ve onu çok iyi anlayan alim sahabilerden birisiyle karşılaştıkları zaman, alaylı bir ifadeyle ona: Biraz önce Peygamber'i siz de dinlediniz. Biz onun neler söylediğini pek iyi anlayamadık. O ne demek istedi? derler. Aslında onların bu söyledikleri, Hazreti Peygamber'in sözlerini anlamamaktan kaynaklanan bir soru değildi. Söylemek istedikleri şey, hem Hazreti Peygamber'in sözlerini alaya almak hem de o sözlere hiç değer vermediklerini ortaya koymaktı. Onlar bu sözleriyle şunu belirtmek istiyorlardı: Biz, onun sözlerine fazla değer vermediğimiz için dikkatimizi onların üzerinde yeterince toplamadık ve onları yeterince anlamadık. Onun bu sözlerinin kime ne faydası dokunacağını da bilemiyoruz.

İşte bu sözleri söyleyen münafıklar, nifakları dolayısıyla Allah'ın kalplerini mühürlediği kimselerdir. Onlar, gerçek manada iman etmedikleri gibi, kalpleri hakka ve hayırlı olan hiçbir şeye yönelmemiştir. Sadece şehvetlerine ve nefislerinin heva ve heveslerine tabi olmuşlar, ya anlayışsızlıkları yahutta hak olan sözleri dinlemeye yönelmemeleri sebebiyle hakka tabi olmayı terkermişlerdir.

17 Oysa hidayete ermiş ve hayırlı yola yönelmiş olan kimseler ise, Allah onları yollarında başarılı kılmış, göğüslerini açarak imanlarını kuvvetlendirmiş, emir ve nehiylerine tabi kılarak hidayet üzerinde sebat etmelerini sağlamış ve takvalarını artırmıştır.

18 İşte gerçek bu kadar açık ve kesin olduğu halde, gerek o münafıklar ve gerekse kafirler, kıyamet gününün ansızın gelmesini mi bekliyorlar? Şüphesiz onlar, o günün gelmesinden şüphe içindedirler. Enbiya suresinin 1. ayetinde de ifade edildiği gibi *"İnsanların hesap vakti gelmiştir; fakat*

onlar, hala yüz çevirmiş olarak gaflet içindedirler.". Oysa o günün alametleri çoktan belirmiştir. Hazreti Muhammed (sas.)'in son Peygamber olarak gönderilmesi, onun alametlerinin ilkidir. Buhârî (*Sahih,* VI. 79, 177; VII. 190), Müslim (*Sahih,* II. 592) ve diğerlerinin Enes'tan (ra) naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.), orta parmağıyla şehadet parmağını göstererek şöyle buyurmuştur: "Kıyamet şu ikisi gibi iken ben Peygamber olarak gönderildim.". Onların geleceğine inanmadıkları halde sırf alay olsun diye bir an önce gelsin de görelim dedikleri kıyamet gününün ansızın gelmesi halinde onların ibret almaları neye yarar? Gerçek şu ki, Fecr suresinin *"...O gün insan her şeyi hatırlar ama, hatırlamanın ona ne faydası olur?"* mealindeki 23. ayetinde de ifade edildiği gibi, kıyamet gününün gelmesinden sonra ona iman etmek insana hiçbir fayda sağlamaz.

19 Allah Teâlâ, münafıkların halini beyan ettikten sonra, Sevgili Peygamberi'ne, üzerinde bulunduğu tevhid inancında sebat etmesini ve istiğfarda bulunmasını emrederek şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Mümin ve kafir her iki fırkanın saadet ve şekavet yönünden hallerini, kıyametin alametlerini ve şartlarını bilip öğrendikten sonra, üzerinde bulunduğun tevhid inancında sebat et. Şunu bil ki Allah'tan başka İlah ve O'ndan başka Rab yoktur. Öldükten sonra yeniden dirilme haktır ve o gün mutlaka gelecektir. Bunda hiç şüphe yoktur. Bu itibarla mümin erkek ve mümin kadınlar için Allah'tan af ve mağfiret dile. Allah, hiç şüphesiz, gece ve gündüz bütün amellerinizi, yaptığınız bütün işleri bildiği gibi Ahiret'te de sığınacağınız yeri bilir. Allah Teâlâ bu manada En'âm suresinin 60. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Geceleyin size ölüm (gibi uyku) veren O'dur; belli bir sürenin geçirilmesi için sizi yeniden dirilttiği gündüzün ne (işler) yaptığınızı bilir; yine dönüşünüz O'na olacak ve O size, (dünyada) ne yapmış olduğunuzu haber verecektir.".* Keza Hûd suresinin 6. ayeti de aynı manadadır: *"Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki onun rızkı, Allah'ın üzerine olmasın. O, canlının duracağı yeri de konulacağı yeri de bilir. Bunların hepsi de Kitab-ı Mübin (Levh-i Mahfuz) de (yazılı)dir.".* Rabbinin bu emri dolayısıyladır ki dua ve istiğfar, Hazreti Peygamber'in hiç ihmal etmediği işlerden olmuştur. Buhârî (*Sahih,* !!. 42; VIII. 167, 184) ve Müslim (*Sahih,* I. 533, 536)'in naklettikleri bir hadiste de görüldüğü üzere Resulullah (sas.) şöyle dua ederdi: "Allahım! Hatamı, bilgisizliğimi, işlerimdeki aşırılığımı ve senin benden daha iyi bildiğin hallerimi bağışla. Allahım! Şakamı ve ciddimi, hatamı ve kasten yaptıklarımı ve benden olan her şeyi bağışla.". Yine Hazreti Peygamber, sahih bir hadisinden öğrenildiğine göre, namazın ardından şöyle dua ederdi: "Geçmiş ve gelecek günahlarımı, gizlediğim ve alenen işlediğim günahlarımı, aşırılıklarımı ve senin benden daha iyi bildiğin hallerimi bağışla. Sen benim İlahımsın; senden başka İlah yoktur.". Resulullah (sas.), yine sahih bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Ey insanlar! Rabbinize tövbe edin. Ben Allah'a istiğfarda bulunurum ve günde yetmişin üstünde tövbe ederim.".

وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ ۖ فَإِذَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ ۙ رَأَيْتَ الَّذِينَ
فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ۖ فَأَوْلَىٰ لَهُمْ ﴿٢٠﴾ طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَعْرُوفٌ ۚ
فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ ۚ فَلَوْ صَدَقُوا اللَّهَ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ ﴿٢١﴾ فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ
وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ ﴿٢٢﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَىٰ أَبْصَارَهُمْ ﴿٢٣﴾

20-21 İman edenler "(Cihadı emreden) bir sure indirilemez miydi?" demektedirler. İçinde savaşın

zikredildiği muhkem bir sure indirildiği zaman, kalplerinde bozukluk olan kimselerin, sana, ölüm korkusundan üzerine baygınlık gelmiş kimsenin bakışıyla baktıklarını görürsün. Oysa onlara düşen, itaat ve güzel sözdür. İş ciddileşip karar verilince de ona uymak. Eğer Allah'a bağlı kalsalardı, bu, kendileri için daha hayırlı olurdu.

22 Ey münafıklar! Halkın işlerini üstlendiğiniz takdirde, sizden yeryüzünde bozgunculuk etmeniz ve akrabalık bağlarını kesmeniz beklenmez mi?

23 İşte bunlar, Allah'ın kendilerine lanet ettiği ve bu yüzden kulaklarını sağır, gözlerini kör ettiği kimselerdir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kafirlerin, münafıkların ve hidayete ermiş olanların tevhid, haşr ve öldükten sonra yeniden dirilme gibi akaide taalluk eden veya İslam itikadının asıllarından olan ayetleri işittikleri zaman takındıkları tavrı beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, cihad, salat ve zekat gibi amellerle ilgili ayetlerin nüzulü üzerine bu iki fırkanın takındıkları tavrı açıklamış, özellikle müminlerin, bu çeşit ayetlerin nüzulünü beklediklerini, gecikmesi halinde Rabbimize daha çok yaklaşmak için herhangi bir ibadeti ifa etmekle emrolunamaz mıydık, dediklerini; münafıkların ise, bu çeşit bedenî ve mali ayetlerin nüzulü halinde, bunun üzerlerine ağır geldiğini zikretmiş ve bu açıklamalarla mümin ve münafıklar arasındaki büyük farkı veya zıtlığı açıklamıştır. Şu gerçek de açıkça ortaya çıkmıştır ki bu iki fırkadan mümin olanlar, hakkı bilip öğrenmek ve onunla amel etmek isterken, münafıklar, hakkı bilip öğrenmeye karşıdırlar ve onunla amel etmekten hoşlanmazlar. İşte bu manada Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

20-21 İman edenler "(Cihadı emreden) bir sure indirilemez miydi?" demektedirler. İçinde savaşın zikredildiği muhkem bir sure indirildiği zaman, kalplerinde bozukluk olan kimselerin, sana, ölüm korkusundan üzerine baygınlık gelmiş kimsenin bakışıyla baktıklarını görürsün. Oysa onlara düşen, itaat ve güzel sözdür. İş ciddileşip karar verilince de ona uymak. Eğer Allah'a bağlı kalsalardı, bu, kendileri için daha hayırlı olurdu.

22 Ey münafıklar! Halkın işlerini üstlendiğiniz takdirde, sizden yeryüzünde bozgunculuk etmeniz ve akrabalık bağlarını kesmeniz beklenmez mi?

23 İşte bunlar, Allah'ın kendilerine lanet ettiği ve bu yüzden kulaklarını sağır, gözlerini kör ettiği kimselerdir.

20 Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Allah Teâlâ bu ayetinde, müminlerin cihadın meşru kılınmasıyla ilgili temennilerini açıklamış ve hem cihad ederek sevaplarını artırmak hem de mücahitlerin derecelerine nail olmak için, Rablerine niyaz ederek: Rabbimiz bize, kafirlerle savaşmamızı emreden bir sure indirseydi olmaz mıydı? dediklerini haber vermiştir. Oysa gerçek şu ki cihadla ilgili bir sure indirilseydi ve o surede cihadın Müslümanlara farz kılındığı açık bir şekilde beyan edilmiş olsaydı, Müslümanlar bundan büyük bir ferahlık duyarlar, fakat kalplerinde şüphe, hastalık ve nifak bulunan münafıklar ise, ölüm korkusundan baygınlık geçiren kimselerin bakışlarıyla bakarlardı. Allah Teâlâ, Nisa suresinin 77. ayetinde de benzer manada şöyle buyurmuştur: *"Kendilerine "Ellerinizi (düşmanlıktan veya savaştan) çekin; namazı dosdoğru kılın ve zekatı verin." denilen kimseleri görmüyor musun? Üzerlerine savaş yazılıp farz kılınınca, içlerinden bir grup, Allah'tan korkar gibi hatta daha şiddetli bir korku ile insanlardan korkarlar ve derler ki: "Rabbimiz! Bize savaşı niçin farz kıldın? Bizi yakın bir zamana kadar geri bırakamaz mıydın?.."*

21 Oysa Allah savaşı onlara farz kılmış olsay-

dı, bu münafıklara düşen iş, savaştan kaçıp kurtulmak değil; güzel konuşarak imanlarını açığa vurmak ve Allah'ın emirlerine itaat etmek olmalıydı. Eğer böyle yapsalardı ve bu emirleri tasdik ederek itaat etselerdi, kendileri için onlara karşı gelmekten ve günah işlemekten çok daha hayırlı olurdu.

22 Münafıklar, ölüm korkusuyla savaştan kaçmak isterken, bunu açığa vurmak yerine, savaşın yeryüzünde fesat çıkarmak ve aile bağlarını koparmak olacağını, zira savaşacakları kimselerin Araplar olmaları dolayısıyla aynı ırktan geldiklerini ve akraba olduklarını ileri sürüyorlardı. Halbuki onlar, Allah'ın emirlerine karşı gelmek ve savaştan kaçmakla cahiliye adetlerine yeniden dönmüş olacaklar ve idareyi ellerine aldıkları takdirde diledikleri kimseleri öldürerek aile bağlarını koparacaklar ve yeryüzünde fesat çıkaracaklardı. Kısacası, onların iman ve itaattan uzaklaşmaları, yeryüzünde kan dökülmesine ve fesada sebep olacaktı.

23 İşte zulümleri ve haksız yere kan dökmeleri sebebiyle Allah onları lanetleyip rahmetinden uzaklaştırmış, kulaklarını sağır, gözlerini de kör ederek hakkı duymalarına ve görmelerine engel olmuştur. Bu sebepledir ki onlara Kur'an'dan bir ayet okunsa veya onun bir hükmü zikredilse, onu hiç umursamazlar ve Allah'ın böyle bir hükmü yokmuş gibi ona zıt davranışlar içine girerler.

اَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْاٰنَ اَمْ عَلٰى قُلُوبٍ اَقْفَالُهَا ﴿٢٤﴾ اِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلٰٓى اَدْبَارِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ
الْهُدَى ۙ الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ ۚ وَاَمْلٰى لَهُمْ ﴿٢٥﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللّٰهُ سَنُطِيعُكُمْ فِى بَعْضِ
الْاَمْرِ ۖ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِسْرَارَهُمْ ﴿٢٦﴾ فَكَيْفَ اِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَاَدْبَارَهُمْ ﴿٢٧﴾
ذٰلِكَ بِاَنَّهُمُ اتَّبَعُوا مَآ اَسْخَطَ اللّٰهَ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَاَحْبَطَ اَعْمَالَهُمْ ﴿٢٨﴾ اَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ
مَرَضٌ اَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللّٰهُ اَضْغَانَهُمْ ﴿٢٩﴾ وَلَوْ نَشَٓاءُ لَاَرَيْنَاكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيمٰهُمْ ۚ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِى
لَحْنِ الْقَوْلِ ۚ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اَعْمَالَكُمْ ﴿٣٠﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتّٰى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ ۙ وَنَبْلُوَا
اَخْبَارَكُمْ ﴿٣١﴾

[24] Bunlar Kur'an'ı hiç düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpleri üzerinde kilitleri mi var?

[25] Kendileri için hidayet apaçık belli olduktan sonra arkalarını dönüp tekrar küfre yönelenlere şeytan işlerini kolaylaştırmış, ümitlerini artırmıştır.

[26] Bu da, onların, Allah'ın indirdiklerinden hoşnut olmayanlara, "Biz, bazı hususlarda size itaat edeceğiz." demiş olmalarındandır. Oysa Allah, onların bütün sırlarını bilir.

[27] Melekler, yüzlerine ve sırtlarına vurarak canlarını almaya geldikleri zaman, halleri nasıl olacak?

[28] Bu da Allah'ı gazaplandıran şeylere uymalarından ve O'nun rızasından hoşnut olmamalarındandır. Bu yüzden de Allah, onların amellerini boşa çıkartmıştır.

[29] Yoksa kalplerinde bozukluk olanlar, kinlerini Allah'ın asla açığa çıkarmayacağını mı zannediyorlar?

[30] Eğer dileseydik (Ey Muhammed!), onları sana muhakkak gösterirdik. Sen de onları simalarından tanırdın. Bununla beraber sen onları, konuşmalarının üslubundan yine de bilirsin. Allah, bütün amellerinizi bilir.

[31] Sizi mutlaka deneyeceğiz; ta ki içinizden cihada çıkanları ve sabredenleri bilelim; imanınızı deneyelim.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, münafıkların, haktan ve Kur'an'dan nasıl yüz çevirdiklerini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, onlara, daha önce içine düştükleri o sapıklığa tekrar düşmemek için Kur'an'ı düşünüp anlamaya çalışmalarını emretmiş, ondan yüz çevirmekten de nehyetmiştir. Buna rağmen İslam gerçeğinin apaçık delillerle açıklık kazanmasından ve Muhammed (sas.)'in sıfatlarının daha önce indirilmiş olan Tevrat'ta bile kesin mucizelerle tebeyyün etmesinden sonra, onların yine de İslam'dan yüz çevirdiklerini ve küfre yöneldiklerini haber vermiş, bunun başlıca sebebinin de pek çok ahvalde Beni Kurayza ve Nadir Yahudilerine tabi olacaklarını açık açık söylemelerinde olduğunu açıklamış, bunu takiben ruhlarının kabzolunacağı zaman içlerini dolduracak olan korkuyu haber vererek Allah'ın hudutsuz kudretini ve mümin ile münafık ve kafirin iyi ve kötü hallerinin O'na hiçbir surette gizli kalmayacağını, cihad ve sair amellerle ilgili emir ve nehiyerine insanların uyup uymadıklarını açığa çıkarmak ve gerçek mücahit ile cihaddan kaçanı bilip öğrenmek için dünyanın bir imtihan yeri olduğunu açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[24] Bunlar Kur'an'ı hiç düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpleri üzerinde kilitleri mi var?

[25] Kendileri için hidayet apaçık belli olduktan sonra arkalarını dönüp tekrar küfre yönelenlere şeytan işlerini kolaylaştırmış, ümitlerini artırmıştır.

[26] Bu da onların, Allah'ın indirdiklerinden hoşnut olmayanlara, "Biz, bazı hususlarda size itaat edeceğiz." demiş olmalarındandır. Oysa Allah, onların bütün sırlarını bilir.

[27] Melekler, yüzlerine ve sırtlarına vurarak canlarını almaya geldikleri zaman, halleri nasıl olacak?

[28] Bu da, Allah'ı gazaplandıran şeylere uymalarından ve O'nun rızasından hoşnut olmamalarındandır. Bu yüzden de Allah, onların amellerini boşa çıkartmıştır.

[29] Yoksa kalplerinde bozukluk olanlar, kinlerini Allah'ın asla açığa çıkarmayacağını mı zannediyorlar?

[30] Eğer dileseydik (Ey Muhammed!), onları sana muhakkak gösterirdik. Sen de onları simalarından tanırdın. Bununla beraber sen onları, konuşmalarının üslubundan yine de bilirsin. Allah, bütün amellerinizi bilir.

[31] Sizi mutlaka deneyeceğiz; ta ki içinizden cihada çıkanları ve sabredenleri bilelim; imanınızı deneyelim.

24 Bu münafıklar ve onların küfürdeki benzerleri, apaçık delillerle gelmiş olan Kur'an'ı anlamaya ve ihtiva ettiği emir ve nehiylere göre amel etmeye hiç çalışmazlar mı? Yoksa onların kalplerinde, onu anlamalarına ve içindekilerle amel etmelerine engel olan bir kilit mi vardır? Ayet-i kerimede münafıklara yöneltilen bu soruda, onlara karşı bir uyarı ve Kur'an'ın ayetleri üzerinde durup düşünerek onları anlamaya yönelik açık ve kesin bir emirle onlardan yüz çevirmeye karşı mutlak bir nehiy manası vardır. Buna rağmen şu husus da açıklıkla bilinmektedir ki bu kesin emir ve nehye rağmen onların Kur'an'ı anlamak için gayret sarfetmeleri ve ondan yüz çevirmekten vazgeçmeleri asla mümkün olmayacaktır. Çünkü bir evvelki ayet-i kerimede de açıkça ifade edildiği gibi, küfürleri dolayısıyla Allah onlara lanet et-

miş, kulaklarını sağır, gözlerini de kör ederek onları hayra yönelmekten ve İslam'ın hak olan yolunu bulmaktan uzaklaştırmıştır.

25 Apaçık deliller ve belirgin mucizelerle Hazreti Muhammed (sas.)'in getirdiği hidayet kendilerine apaçık belli olduktan sonra imanı terkedip küfre yönelenleri şeytan aldatmış, işlerini kolaylaştırıp tuttukları küfür yolunu kendilerine süslü göstermiş ve onlara uzun ömürler vadetmiştir. Bazı müfessirler, bu ayet-i kerimede kasdedilenlerin yahudiler olduklarını ileri sürmüşlerdir. Bunlara göre kendilerine indirilen Tevrat'ta zikredilen sıfatlarıyla Hazreti Peygamber'i yakından tanımış olmalarına rağmen, içlerinde ona karşı beliren hasetle onun davetinden yüz çevirmişler ve Allah'ın Kur'an ile vazettiği hak yoldan uzaklaşarak küfre yönelmişlerdir. İbn Abbas ve diğer bir çok müfessir ise, ayet-i kerimede sözü edilenlerin, önce Müslüman olan; fakat sonradan dünya menfaatleri ile yön değiştiren münafıklar olduklarını söylemişlerdir. Gerçek olan şudur ki ister Yahudi olsun ister münafık olsun, inanç ve davranışlarıyla ayet-i kerimenin tavsifine uyan her insanın bu zümre içinde yer aldığına şüphe yoktur.

26 Yahudi veya münafık, bu insanların iman ettikten sonra küfre yönelmelerinin başlıca sebebi, Allah Teâlâ'nın Kur'an'da indirdiklerini hoş görmeyen ve onları Hazreti Peygamber'in uydurduğu birtakım yalanlardan ibaret olduğunu söyleyen müşriklere tabi olmalarından ve "Bu gibi hususlarda biz de sizin gibi düşünüyoruz; biz de sizinle beraberiz. Bu itibarla, gerek Muhammed'e düşmanlık olsun, gerek onun getirdiklerine muhalefet olsun gerekse onunla birlikte ve onun safında cihada katılmama olsun, her hususta size tabi olacağız." demelerindendir. Ne var ki münafıklar, bu düşünce ve davranışlarını ne derece gizlerlerse gizlesinler, Allah onların bütün sırlarını elbette bilir. Kendi aralarında birbirlerine söyledikleri hiçbir sözün ve yaptıkları hiçbir davranışın Alah'a gizli kalması mümkün değildir. Bu ayetin bir benzeri, Haşr suresinde de zikredilmiştir. Allah Teâlâ bu surenin 11-12. ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) Şu münafıklık edenleri görmüyor musun? Kitap ehlinden inkâr eden Yahudilere diyorlar ki: "Eğer siz yurdunuzdan çıkarılacak olursanız, muhakkak biz de sizinle beraber çıkarız. Size karşı hiç kimseye itaat etmeyiz. Sizinle savaşırlarsa mutlaka size yardım ederiz." Allah şahitlik eder ki onlar muhakkak yalancıdırlar. Onlar gerçekten çıkarılsalar, münafıklar onlarla beraber asla çıkmazlar; onlarla savaşılsa, onlara asla yardım etmezler. Onlara yardım etseler bile, arkalarını dönüp kaçarlar; sonra da kedilerine bir daha yardım edilmez.".*

27 Allah Teâlâ, münafıkların dünyadaki bazı hal ve davranışlarını tavsif ettikten sonra, onların ölüm anındaki korkularını dile getirmiş ve şöyle buyurmuştur: Münafıklar, kendi aralarındaki konuşmalarını ve birtakım davranışlarını başkalarından gizlemeye çalışsalar bile, ya melekler onların ruhlarını kabzetmek üzere gelip de yüzlerine ve sırtlarına vura vura canlarını almaya başladıkları zamanki halleri nasıl olacak? Zira onların dünyada iken ölümden korkmaları sebebiyle ruhlarını meleklere teslim etmemek için direnmeleri, ruhlarının melekler tarafından zor kullanılarak alınmasına yol açıyor; bu da yüzlerine ve sırtlarına vurulmasına sebep oluyordu. Nitekim Allah Teâlâ, başka ayetlerinde de bu hususu zikretmiş, Enfâl suresinin 50. ayetinde *"O küfredenleri ölürken bir görseydin: Melekler yüzlerine ve arkalarına vuruyorlar ve "Tadın o yangının azabını." diyorlardı."*, En'âm suresinin 93. ayetinde de *"...O zalimler, ölüm sekeratı içinde, melekler ellerini uzatmış "Haydi kendinizi kurtarın; bugün, Allah'a karşı doğru olmayanı söylemiş ve O'nun ayetlerinden büyüklenerek uzaklaşmış olmanız dolayısıyla zillet azabıyla cezalandırılacaksınız." derken, onların halini bir görsen..."* buyurmuştur.

28 Münafıkların yukarıda açıklandığı şekilde ölüme götürülmelerinin başılaca sebebi ise, küfür ve isyan gibi Allah Teâlâ'yı gazablandıran davranışlar içinde bulunmaları, Allah'a, Peygamber'ine ve Allah'ın ona indirdiği Kur'an'a imanı kerih

görmeleri ve Allah'ın tevhidinden yüz çevirmeleridir. İşte bu yüzden Allah Teâlâ da onların sadaka, fakire yardım ve buna benzer küfre yönelmeden önce işlemiş oldukları bütün hayırlı amelleri iptal eder. Allah Teâlâ, Furkân suresinin 23. ayetinde de bu manada şöyle buyurmuştur: *"(İyi de olsa) işledikleri her ameli alırız da hepsini toz duman ederiz."*.

29 Kalplerinde şüphe, nifak ve müminlere karşı aşırı derecede kin, nefret ve düşmanlık bulunan bu münafıklar, zannediyorlar mı ki Allah, onların içlerinde gizledikler bu kötülükleri hiçbir zaman açığa çıkarmayacaktır? Böyle bir şeyi hiç akıllarından geçirmesinler. Şunu iyice bilsinler ki Allah, *Alimu'l-gaybi ve'ş-şahade* (gaybın ve hazır olan her şeyin Alimi) dir. Gizliyi de açığı da bilir; hiçbir şey O'na kapalı kalmaz. Bu itibarla münafıkların ne yaptıklarını ve ne yapmak istediklerini dilediği anda herkesin gözleri önüne serer.

30 Allah Teâlâ, bir evvelki ayetinin delalet ettiği manayı teyit etmek maksadıyla Peygamber'ine hitap etmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Eğer dileseydik, her bir münafığın şahsını, içinde gizlerdiği şeylerle sana gösterir, sen de onları gördüğün anda yüzlerinden tanırdın. Ne var ki Allah Teâlâ onları, yüzlerine bakıldığı anda nifaklarıyla tanınacak bir varlık olarak yaratmamış, diğer insanlar gibi, haklarında, davranışlarına ve konuşmalarına göre hükmedilmesini murat etmiştir. Bu sebepledir ki Sevgili Paygamber'ine de bu hususu açık bir şekilde beyan etmiş ve "Sen onları simalarından hemen tanımasan bile, konuşmalarından ve davranışlarından tanır ve nasıl bir yol tutmak istediklerini bilirsin." buyurmuştur. Gerçek olan şudur ki hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz. O, gizliyi de açığı da bilir ve her kulunu amellerine göre cezalandırır.

31 Gerek cihad olsun gerekse buna benzer insanlara güç gelen diğer bütün ameller olsun, hepsi de insanları imtihan etmek veya denemek içindir. Kim imanının bir gereği olarak cihada katılır, ölümü göze alarak sabreder ve düşmanla dövüşürse, Allah onu cennet nimetleriyle mükafatlandırır; kim de zayıf imanının veya küfrünün bir gereği olarak cihada katılmaktan kaçarsa, o da kıyamet günü bunun cezasını mutlaka çeker.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَشَاقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ لَنْ يَضُرُّوا
اللَّهَ شَيْئًا وَسَيُحْبِطُ أَعْمَالَهُمْ ﴿٣٢﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا
أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٣﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ﴿٣٤﴾
فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلْمِ وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتِرَكُمْ أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٥﴾

[32] Kendilerine hidayet apaçık belli olduktan sonra, inkâr edenler, insanları Allah'ın yolundan saptıranlar ve Peygamber'e karşı gelenler, Allah'a hiçbir şeyle zarar veremezler. Allah, onların bütün işlerini boşa çıkaracaktır.

[33] Ey iman edenler! Allah'a itaat edin; Resulüne de itaat edin ve amellerinizi heder etmeyin.

[34] İnkâr edenleri, insanları Allah'ın yolundan saptıranları, sonra da kafir olarak ölenleri, Allah asla bağışlamaz.

[35] Ey müminler! Düşmanlardan üstün olduğunuz halde, onların karşısında gevşeklik göstermeyin ve bağış istemeye kalkışmayın. Allah, sizinle beraberdir. Amellerinizin sevabını eksiltmeyecektir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, önce müşriklerin, sonra da münafıkların hallerini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, iman edip doğru yolu bulduktan sonra tekrar küfre dönen ve Allah'ın hak yolundan uzaklaşan toplulukları bahis konusu ederek, bunların hiçbir şekilde Allah'a zarar veremeyeceklerini, aksine, küfre dönmekle daha önce işlemiş oldukları iyi amelleri boşa çıkarmış olacaklarını haber vererek onları en kötü akibetle tehdit etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[32] Kendilerine hidayet apaçık belli olduktan sonra, inkâr edenler, insanları Allah'ın yolundan saptıranlar ve Peygamber'e karşı gelenler, Allah'a hiçbir şeyle zarar veremezler. Allah, onların bütün işlerini boşa çıkaracaktır.

[33] Ey iman edenler! Allah'a itaat edin; Resulüne de itaat edin ve amellerinizi heder etmeyin.

[34] İnkâr edenleri, insanları Allah'ın yolundan saptıranları, sonra da kafir olarak ölenleri, Allah asla bağışlamaz.

[35] Ey müminler! Düşmanlardan üstün olduğunuz halde, onların karşısında gevşeklik göstermeyin ve bağış istemeye kalkışmayın. Allah, sizinle beraberdir. Amellerinizin sevabını eksiltmeyecektir.

32 Muhammed (sas.)'in Allah'ın Resulü olduğunu apaçık delilleriyle bilip öğrendikten ve böylece kendilerine hidayet apaçık belli olup Allah'ın hak olan İslam yolunu bulduktan sonra, Allah'ın tevhidini inkâr ederek bu yoldan sapan ve insanların da İslam'a ve Allah'ın Resulü Muhammed (sas.)'e tabi olmalarına engel olmaya çalışan kimselerin imanı terkedip küfür üzerinde direnmekle Allah'a zarar vermeleri mümkün müdür? Asla. Onlar, hiçbir şekilde Allah'a zarar veremezler. Bu insanların verecekleri zarar, sadece kendi nefislerinedir. Zira Allah, onların daha önce işlemiş oldukları iyi ve güzel amelleri boşa çıkarır ve bu amellere karşılık kazandıkları sevabı da siler süpürür.

Bazı müfessirlerin açıkladıklarına göre, Hazreti Muhammed (sas.)'in Allah'ın Resulü olduğunu apaçık delilleriyle bilip öğrendikten ve İslam'ın Allah'ın hak olan yolu olduğunu anladıktan sonra, Allah'ın vahdaniyyetini ve Hazreti Muhammed (sas.)'in O'nun Resulü olduğunu inkar ederek insanların da Hazreti Muhammed'e tabi olup İslam'a girmelerini çeşitli şekillerde engellemeye çalışan ve böylece eski batıl yollarına geri dönenler, Beni Kureyza ve Beni Nadir gibi ehli kitaptan olan ve Medine'de yaşayan Yahudi kabileleridir. Bunlar, Ehli Kitab'ın elinde bulunan Tevrat ve İncil gibi kendilerine indirilen kitaplarda geleceği haber verilen son Peygamber Hazreti Muhammed (sas.)'i bütün sıfatlarıyla tanımış olmalarına ve gelişini bekledikleri bu Peygamber'in gelmiş olmasına rağmen, ona karşı çıkmışlar ve onun davetini reddederek onunla savaşmışlardır.

33 Allah Teâlâ, gerçekleri bütün açıklığıyla görüp anlamış olmalarına rağmen, yine de Allah'ın hak olan yolundan sapan, diğer insanları da bu yoldan saptırmaya çalışan ve Hazreti Peygamber'e karşı gelen kafirlerin hiçbir şekilde Allah'a zarar veremeyeceklerini beyan ettikten sonra, bu ayetinde, müminlere hitap ederek Allah'ın ve Resulünün emir ve nehiylerine uyup itaatte kusur etmemelerini ve büyük günahlar işleyerek kendilerine sevap kazandıran güzel amellerini heder etmemelerini emretmiştir. Abdullah İbn Ömer'den (ra) nakledildiğine göre o, şöyle demiştir: Resulullah (sas.)'ın ashabı olan bizler, *"Allah'a itaat edin; Resulüne de itaat edin ve amellerinizi heder etmeyin."* ayeti nazil oluncaya kadar bütün iyiliklerin makbul olduğunu sanırdık. Bu ayet nazil olunca, "Amellerimizi heder eden şey nedir ki?" diye sormaya başladık. Sonra da "Herhalde bu, cehennemi vacip kılan büyük günahlardır." dedik. Nitekim Allah Teâlâ *"Allah, kendisine şirk koşulmayı asla affetmez; bunun dışındaki (günah) le-*

ri ise, dilediği kimseler için bağışlar..." (Nisa suresi, ay. 48) ayetini indirince, biz de amellerini heder edenler hakkında konuşmayı terkettik. Büyük günah işleyip hayasızlık yapanlar hakkında korkardık; bunları işlemeyenler hakkında ise, umudumuzu muhafaza ederdik.".

34 Allah Teâlâ müminlere, büyük günahlar işleyerek ve hayasızlık ederek güzel amellerini boşa çıkarmamalarını ve bu amellerle kazandıkları sevapları heder etmemelerini emrettikten sonra, bunun sebebini açıklamış ve buyurmuştur ki: Büyük günahlar işleyerek ve hayasızlık ederek güzel amellerinizi boşa çıkarmayın. Zira Allah'ın varlığını ve birliğini inkâr edenler, Peygamber'ini yalancılık veya sihirbazlıkla itham edip ona indirdiği Kitab'ın, eskilerin masal kitaplarından başka bir şey olmadığını ileri sürerek ona dil uzatanlar ve insanları da Allah'ın dosdoğru yolu olan İslam'dan saptırmaya çalışanlar, hepsi de kafir olan kimselerdir ve bu hal üzere öldüklerinde de Allah onların hiçbirini bağışlamayacaktır. Bunlar, kıyamet günü cehennem azabını hak etmişlerdir ve ebediyyen kalacakları yer de cehennem ateşidir. Bu ayet-i kerimeden şu husus açıkça anlaşılmış olmaktadır ki Allah'ın bağışlamasından uzak kalan ve cehennem ateşini ebediyyen hakedenler, hayatlarını küfür içinde geçiren ve bu hal üzere ölenlerdir. Fakat ölmeden önce küfrü terkederek tövbe eden ve Allah'ın af ve mağfiretine sığınan kimselerin durumları ise, böyle değildir. Allah, bu gibi kimselerden dilediklerinin günahlarını bağışlar ve hiç küfür işlememiş gibi onları cennetine sokar. Nitekim yukarıda zikrettiğimiz Nisa suresinin "*Allah, kendisine şirk koşulmayı asla affetmez; bunun dışındaki (günah) leri ise, dilediği kimseler için bağışlar...*" mealindeki 48. ayeti de bunun en açık delillerinden biridir.

35 Allah Teâlâ, Allah'ın varlığını, birliğini ve hudutsuz kudretini inkâr eden ve insanları da bu yolda inkâra yönelten, sonra da kafir olarak ölen kimselerin hiçbir surette bağışlanmayacağını beyan ettikten sonra, müminleri bu gibi kimselere karşı uyarmış ve onların ne dünyada ne de Ahiret'te hiçbir saygınlıklarının bulunmadığını, dolayısıyla bunlara karşı girişilecek herhangi bir savaşta gevşeklik göstermemelerini, düşmanlarına karşı çok üstün durumda olmalarına rağmen savaş korkusuyla barış yolları aramaya ve karşılarında boyun eğmeye kalkışmamalarını emretmiştir. Şunu da açıkça beyan etmiştir ki müminlerin düşmanları karşısında sahip oldukları bu üstünlük, Allah'ın daima onlarla bir ve beraber olması dolayısıyladır. O'nun müminlerle olan bu birlik ve beraberliği sayesindedir ki müminlerin güzel amelleri hiçbir zaman boşa çıkmaz ve bu amellerin sevabı hiçbir surette eksilmez.

إِنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ ۚ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ أُجُورَكُمْ وَلَا يَسْـَٔلْكُمْ أَمْوَالَكُمْ ﴿٣٦﴾ إِنْ
يَسْـَٔلْكُمُوهَا فَيُحْفِكُمْ تَبْخَلُوا وَيُخْرِجْ أَضْغَانَكُمْ ﴿٣٧﴾ هَا أَنْتُمْ هَٰؤُلَاءِ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۖ
فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخَلُ ۖ وَمَنْ يَبْخَلْ فَإِنَّمَا يَبْخَلُ عَنْ نَفْسِهِ ۚ وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَأَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ ۚ وَإِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ
قَوْمًا غَيْرَكُمْ ۙ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمْ ﴿٣٨﴾

[36] Dünya hayatı, bir oyun ve eğlenceden ibarettir. Eğer iman eder ve sakınırsanız, Allah size ecirlerinizi verir ve sizden mallarınızın tamamını istemez.

[37] Eğer tamamını isteyip de sizi zorlasaydı, cimrilik ederdiniz ve kininizi ortaya çıkarırdı.

[38] Nitekim işte sizler, Allah yolunda sarfetmeye davet olunuyorsunuz; içinizde yine de cimrilik

edenler vardır. Oysa cimrilik eden, ancak kendine karşı cimrilik etmiş olur. Allah zengindir; sizler ise, fakirsiniz. Eğer yüz çevirirseniz, Allah sizi başka bir kavimle değiştirir de, onlar sizin gibi olmazlar.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, müminlere, küfreden, insanları Allah'ın yolundan alıkoyan, Peygamberi'ne muhalefet eden ve ölünceye kadar küfründe direnen din düşmanlarına karşı cihadı emrettikten, düşman karşısında çok daha kuvvetli olmalarına ve Allah'ın daima kendi yanlarında ve kendilerinin yardımında olduğunu bilmelerine rağmen savaş korkusuyla gevşeklik göstermekten ve her fırsatta barış yollarına başvurmaktan nehyettikten sonra; yukarıdaki ayetlerinde, bu emir ve nehyini teyit etmek için, düşman karşısında gevşeklik göstermenin ve cihattan kaçmanın dünya hayatına karşı duyulan aşırı derecedeki bir tutkudan başka bir şey olamayacağını, zira dünya hayatının insana Ahiret'ini unutturan bir oyun ve eğlenceden ibaret olduğunu ve insanlara Ahiret hayatlarını kurtaracak hiçbir şey kazandırmayacağını, oysa iman etmeleri ve büyük günahlardan sakınmaları halinde, Allah'ın ecirlerini vereceğini beyan etmiş ve surenin bu son ayetinde, imandan, takvadan ve cihattan yüz çevirmeleri halinde, onları, dinlerine kendilerinden daha sadık ve daha güvenilir kavimlerle değiştireceğini haber vererek tehdit etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[36] Dünya hayatı, bir oyun ve eğlenceden ibarettir. Eğer iman eder ve sakınırsanız, Allah size ecirlerinizi verir ve sizden mallarınızın tamamını istemez.

[37] Eğer tamamını isteyip de sizi zorlasaydı, cimrilik ederdiniz ve kininizi ortaya çıkarırdı.

[38] Nitekim işte sizler, Allah yolunda sarfetmeye davet olunuyorsunuz; içinizde yine de cimrilik edenler vardır. Oysa cimrilik eden, ancak kendine karşı cimrilik etmiş olur. Allah zengindir; sizler ise, fakirsiniz. Eğer yüz çevirirseniz, Allah sizi başka bir kavimle değiştirir de, onlar sizin gibi olmazlar.

36 Allah Teâlâ, müminlere yönelttiği bu hitabında, düşmanlarına karşı giriştikleri savaşlarda, dünya hayatına bağlanarak savaştan kaçmaya kalkışmamalarını, aksine, Ahiretlerini düşünerek Allah'ın emir ve nehiylerine uyup O'nun rızasını kazanmaya ve dinin zaferi için ölümü de göze alarak düşmanla savaşa çıkmalarını emretmiştir. Şuna da dikkatlerini çekerek unutmamalarını hatırlatmıştır ki dünya hayatı, insanlara Ahiretlerini unutturan ve onları Allah'ın dininden uzaklaştıran bir oyun ve eğlenceden başka bir şey değildir. Kur'an-ı Kerim'in pek çok ayetinde, dünyanın, insanları Allah'ın hak yolundan uzaklaştıran ve Ahiret hayatını unutturan bir oyun ve eğlence yeri olduğu hatırlatılarak zemmedilmiştir. Bu ayetlerden birisi de Hadîd suresinin 20. ayetidir. Bu ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Bilesiniz ki dünya hayatı, bir oyun, bir eğlence, süs, aranızda böbürlenme, mal ve evlat yönünden çoğalma yarışıdır. Bu öyle bir yağmur gibidir ki bitkisi önce ekicilerin hoşuna gider de sonra kuruyuverir ve sen onu kısa sürede sararmış görürsün; sonra da dağılıp giden kuru bir ot olur..."*.

Allah Teâlâ, bir oyun ve eğlencden ibaret olan ve insanlara Ahiretlerini unutturan dünya hayatını zemmettikten sonra, onlara, Ahiret hayatına karşı rağbetlerini artırmanın ve sevap kazanmalarını sağlamanın yollarını açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Ey insanlar! Eğer Allah'a ve Resulüne gerçek manada iman eder ve O'nun farz kıldığı fiil ve davranışları takva ile işleyerek nehyettiği şeylerden de sakınırsanız, Allah, Ahiret'te size bu amellerinizin sevabını hiç eksiksiz verir. Eğer size sadaka, yahut mallarınızın zekatını vermenizi emretmişse bu emirle, malınızın tümünü değil, sadece az bir miktarını vermenizi murat etmiştir. Şunu bilesiniz ki Allah'ın sizin malınıza ihtiyacı yoktur. O, sizden kıyaslanamayacak kadar çok zengindir ve malınızın az bir kısmını sadaka ola-

rak vermenizi emretmesi, fakir olan kardeşlerinize yardım etmiş olmanız ve bunun sevabının da size dönmesi içindir.

37 Eğer Allah, malınızın tümünü sadaka olarak vermenizi emretse ve sizi buna zorlasaydı, siz zaten cimrilik edip buna karşı çıkar ve böylece de kininizi ortaya koymuş olurdunuz. Zira mal, insan için son derece sevimli olan bir şeydir ve insanın bunu herhangi bir şahsa vermesi için, o şahsın maldan çok daha sevimli olmasını gerektirir.

38 Nitekim ey müminler, işte Allah sizi, mallarınızın bir kısmını fakirlere sadaka olarak vermenizi emretmektedir. Sizden bazılarınız ise, az da olsa malından bir miktar sadaka vermeyi bile hoş karşılamamakta ve cimrilik etmektedir. Oysa şunu düşünmesi ve bilmesi gerekir ki malının az bir miktarı için bile olsa cimrilik eden, ancak kendi nefsine karşı cimrilik etmiş olur. Zira cimrilik etmekle, kendi nefsini sadaka olarak vereceği malın karşılığı olan sevaptan mahrum etmiş olduğu gibi, bunun vebalini de kendi üzerine yüklemiş olur. Daha önce de işaret edildiği gibi Allah, çok zengindir ve hiç kimsenin malına muhtaç değildir. Fakir olanlar ise, O'nun kullarıdır ve daima O'na ve O'nun yardımına muhtaçtırlar. Bu sebepledir ki Allah'ın kullarına sadaka vermelerini emretmesi, kendi ihtiyacını karşılamak için değil, hem fakiri, hem de sadaka vereni mal ve sevabı ile hoşnut etmek içindir. Bu sebepledir ki eğer kulları, Allah'a imandan ve O'nun emirlerine itaat etmekten yüz çevirecek olurlarsa, onların yerine, iman eden, emir ve nehiylerine itaat eden yeni kavimler getirir; isyankar kavimleri ise ortadan kaldırır.

FETİH SURESİ

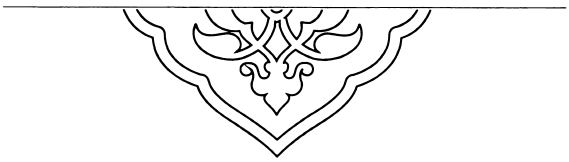

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 48. suresi olup 29 ayetten müteşekkildir. Sure, adını ilk ayette geçen *Fetih* kelimesinden almıştır. Allah Teâlâ bu ayetinde Sevgili Peygamberi'ne hitap ederek *"Biz sana, apaçık bir fetih verdik."* buyurmuş, ona ve dolayısıyla bütün Müslümanlara İslam'ın büyük zaferini müjdelemiştir. Sure içinde iki ayrı ayette daha *fetih* kelimesine yer verilmiştir. Hudeybiye Antlaşması'nın bahis konusu edildiği 18. ayette *"Ağaç altında sana beyat etmeleri dolayısıyla Allah müminlerden hoşnut olmuştur. Gönüllerindekini bilmiş, üzerlerine huzur indirmiş ve onlara, yakın bir fetih vermiştir."* buyurularak Hayber'in fethi müjdelenmiş, *"Gerçek şu ki Allah, Resulünün rüyasını doğrulamıştır. İnşallah güven içinde, başlarını traş etmiş ve saçlarınızı kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah, sizin bilmediğinizi bilir. Oraya girmeden önce de yakın bir fetih vermiştir."* mealindeki 27. ayetinde ise, Hazreti Peygamber'in Medine'de iken gördüğü bir rüyanın gerçekleşeceği haber verilmiştir ki bu rüyaya göre Hazreti Peygamber ve ashabı Mekke'ye giderek ve başlarını traş ederek korkusuzca Mescid-i Haram'a girmişlerdir. Ayet-i kerimede, bu rüyanın gerçekleşeceği ve Hazreti Peygamber'le birlikte Mekke'ye gidecek olan ashabının Mescid-i Haram'a girecekleri müjdelenmiş, ayrıca, daha önce gerçekleşen Hudeybiye Antlaşması ve Hayber'in fethi de *Feth-i karib* (yakın bir fetih) olarak zikredilmiştir.

Bilindiği gibi Hazreti Peygamber, gördüğü bu rüyayı gerçekleştirmek üzere Hicret'in 6. yılında Umre yapmak maksadıyla Medine'den Mekke'ye doğru 1500 sahabi ile birlikte yola çıkmıştı. Hudeybiye denilen mevkiye gelirken, Mekkeli müşrikler, Müslümanların savaş maksadıyla geldiklerini ileri sürerek onları Mekke'ye sokmamak için direnmişler ve savaş hazırlığına başlayarak bir süvari birliğini yola çıkarmışlardır. Ancak Hazreti Peygamber, niyetlerinin savaş değil Umre yapmak olduğunu anlatması için Hıraş İbn Umeyye'yi elçi olarak Mekke'ye göndermiş; fakat elçi, müşrikler tarafından ağır bir şekilde hırpalanınca, Osman İbn Affân gönderilmiş, ancak o da müşrikleri ikna edememiş ve birkaç gün sonra onun da müşrikler tarafından öldürüldüğüne dair bir haber Hudeybiye'de bekleyen müslümanlara ulaşmıştır. Bunun üzerine Hazreti Peygamber, bir ağaç altında, Hudeybiye'de toplanmış olan Müslümanlardan Kureyşli müşriklerle kanlarının son damlasına kadar dövüşmek üzere söz almıştır. *Beyatu'r-Rıdvan* adıyla tanınan bu

hadise Mekke'ye ulaşınca, büyük bir telaşa kapılan müşrikler, Hazreti Osman'ı serbest bırakmışlar ve Hazreti Peygamber ile görüşüp anlaşmak üzere Hudeybiye'ye bir de heyet göndermişlerdir. Bu heyetle Müslümanlardan bir grup arasında yapılan müzakereler neticesinde bir anlaşmaya varılmış ve bu anlaşmadan sonra hazırlanan bir metin iki tarafça imzalanmıştır. Hudeybiye Antlaşması adı ile bilinen bu metinde yer alan ve iki tarafça da uyulması gereken belli başlı şartlar şunlardır:

1) Müslümanlar, bu yıl Umre yapmadan Medine'ye geri dönecekler; Umre için ancak ertesi yıl Mekke'ye gelebilecekler ve üç günden fazla Mekke'de kalmayacaklardır.

2) Eğer bir Mekkeli Müslüman olduğunu ileri sürerek Medine'ye Hazreti Peygamber'in yanına kaçacak olursa, bu kaçak hemen Mekke'ye iade edilecek, ancak bir Müslüman Mekke'ye sığınacak olursa, bu Müslüman Medine'ye iade edilmeyecektir.

3) İki taraf arasındaki barış süresi on yıl olacak, iki taraftan birisi, herhangi bir kabile ile savaşa girerse, diğer taraf ona yardım etmekle yükümlü olmayacaktır.

4) Her iki taraf da diğer Arap kabileleriyle anlaşma yapabilecektir.

5) Bu antlaşmaya tarafların müttefikleri de uyacaklardır.

Bazı Müslümanlar tarafından antlaşma metninde yer alan bu şartların her ne kadar Müslümanların aleyhine olduğu ve onların zafiyetine delalet ettiği ileri sürülmüşse de yukarıda da işaret edildiği gibi, Kur'an-ı Kerim'de Müslümanlar için bir *Feth-i Mubin* (apaçık bir fetih) ve *Feth-i Karib* (yakın bir fetih) olarak isimlendirilmiş ve Hudeybiye Antlaşması'nın ardından Hayber'in, Mekke'nin ve diğer ülkelerin fethi birbirini takip etmiştir. İşte bu Fetih suresi de antlaşmanın imzalanmasından sonra müslümanlar Umre yapmadan Medine'ye dönerlerken yolda nazil olmuştur.

2. Fetih Suresinin Konusu

Fetih suresinin 6. Hicri senede, Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra Hazreti Peygamber'in Medine'ye dönerken yolda nazil olduğu gözönünde bulundurulursa, surede bu antlaşma ile ilgili bazı hususlara yer verilmiş olmasını tabii karşılamak gerekir. Nitekim yukarıda da işaret ettiğimiz gibi surenin ilk ayetinde Hazreti Peygamber'e hitaben *"Biz sana apaçık bir fetih verdik."* buyurulmuştur ki müfessirler genellikle zafer manasına gelen bu fethi Hudeybiye Antlaşması ile tefsir etmişlerdir. Bununla beraber Feth-i Mübin'i, Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra gerçekleşen Hayber'in ve daha sonraları gerçekleşen Mekke'nin Fethi'yle de tefsir edenler olmuştur.

Fetih suresinin, kendinden önceki Muhammed suresi gibi Medenî sureler arasında yer alması, onun da Medine'de nazil olan diğer surelerin belirgin özelliklerine sahip olduğunu gösterir. Bu itibarla surede, teşrie, kıtale, kazanılan zaferlerin ardından elde edilen ganimetlere ve esirlere ait hükümlerle birlikte Allah'ın ve Resulünün düşmanları olan kafirlere, münafıklara ve bunların dünya ve Ahiret'teki kötü akıbetleriyle müminlerin sıfatlarına ve bunların dünya ve Ahiret'te nail olacakları mükafatlara yer verilmiştir.

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Hazreti Peygamber'le müşrikler arasında gerçekleşen Hudeybiye Antlaşması ile başlayıp Mekke'nin Fethi ile devam eden İslam'ın büyük zaferini müjdeleyen bir ayetle sureye başlanmış, bunu, müminlerin Hazreti Peygamber'e yaptıkları yardımlar ve ona gösterdikleri sadakat dolayısıyla onlara vadedilen dünya ve Ahiret mükafatını haber veren ayetler takip etmiştir. 10. ayette de zikredildiğine göre, Hudeybiye'de bir ağaç altında Hazreti Peygambere' beyat eden bu müminler, aslında Allah'a beyat etmişlerdir. Bu itibarla Allah'ın eli, onların elleri üzerindedir.

Müminlerin bu üstün vasıflarına karşılık Medine'de yaşayan Eslem, Cuheyne, Muzeyne ve Ğıfar gibi bazı kabileler de vardı ki, bunlar, kalp-

lerine imanın tam olarak nüfuz etmemesi yüzünden Hazreti Peygamber'le birlikte Umre yolculuğuna ve Hudeybiye seferine çıkmayan, sonra da mallarının ve ailelerinin kendilerini meşgul ettiğini söyleyerek Hazreti Peygamber'den özür dileyen münafıklardı. Aslında bunları, ne malları ne de aileleri meşgul etmemişti; fakat onları bu yolculuktan alıkoyan asıl sebep, Umre yolculuğuna çıkan Hazreti Peygamber'in ve ashabının Mekkeli müşriklerin tuzağına düşüp helak olacaklarını düşünmeleri idi. Oysa asıl helak olmayı hakedenler, Allah'a ve Resulüne iman etmeyen bu münafıklardı. Halbuki bunlar, müminlerin cihat için çıktıkları seferlerden büyük zaferle ve ganimet elde ederek döndüklerini görünce, bu ganimetlere sahip olmak için kendileri de bu seferlere katılmak isteyecekler, katılamayınca da "Siz bizi kıskanıyorsunuz." diyeceklerdir.

Âmâ, el ve ayaktan yoksun ve hasta gibi özürlü kimselerin seferlere katılamamalarında herhangi bir vebal olmadığını, ancak önemli olan hususun, böyle kimselerin de Allah'a ve Resulüne itaatta kusur etmemek olduğunu beyan eden ayetlerden sonra, Hudeybiye'de bir ağaç altında Hazreti Peygamber'e beyat eden müminlerden Allah'ın razı olduğu zikredilmiş ve Müslümanlara Hayber'in Fethi gibi daha pek çok zaferle elde edilecek ganimetler müjdelenmiştir.

Daha sonraki ayetlerde, Umre yapmak maksadıyla Hudeybiye'ye kadar gelen Müslümanlara müşriklerin izin vermemelerinin ve Umrelerini yapmalarına engel olmalarının bir savaş sebebi sayılmadığı ve Allah'ın böyle bir savaşa izin vermediği, eğer Allah buna izin vermiş olsaydı, Mekke'de yaşayan ve Müslüman olduğu halde İslamını gizleyen pek çok kimsenin öldürülmekten kurtulamayacağı açıklanmıştır.

Surenin son ayetlerinde, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Hazreti Peygamber'in Medine'de iken Mescid-i Haram'a girdiklerine dair görmüş olduğu bir rüya teyit edilmiş ve bu rüyada görülenlerin aynen gerçekleşeceği, Müslümanların başlarını traş etmiş olarak korkmadan Mescid-i Haram'a girecekleri haber verilmiştir. Zira dinini diğer bütün dînlere üstün kılmak için Resulünü hak din ile gönderen Allah'tır ve Muhammed, Allah'ın Resulüdür. Başta ashabı olmak üzere onun yanında olan bütün Müslümanlar, kafirlere karşı sert, kendi aralarında ise çok merhametli kimseler olup, İslam'ın üstünlüğünü koruyabilecek her türlü vasfa sahiptirler.

3. Fetih Suresinin Kendinden Önceki Muhammed Suresiyle Bağlantısı

Fetih suresinin kendinden önceki Muhammed suresiyle bazı yönlerden bağlantılı olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Muhammed suresinde, İslam düşmanlarının Müslümanlara karşı giriştikleri savaşlarda mağlup olup perişan bir halde ülkelerine dönecekleri, Müslümanların ise, hallerinin salah bulacağı zikredilmiş, Fetih suresinde ise, Müslümanlara ihsan edilen büyük bir zaferle bu işin gerçekleştiği anlatılmıştır. Filhakika Müslümanlar, İslam düşmanları karşısında büyük zaferler kazanmışlar, Hazreti Peygamber'i ortadan kaldırmak ve İslamı da maddi güçleriyle imha etmek isteyen kafirler ise, her savaşta pek çok ölü ve esir bırakarak mağlup olmuşlardır. Fakat müslümanların asıl büyük zaferi, İslam'ın Arap Yarımadası'nda her gün kazandığı manevi fütuhatta idi. Müslümanları böyle bir zafere ulaştıran amillerden birisi ve hiç şüphesiz en önemlisi, Allah Teâlâ'nın, Muhammed suresinin 4. ayetinde Müslümanlara yönelttiği şu telkin ve tavsiye olmuştur: *"İnkâr edenlerle savaşta karşılaştığınız zaman, boyunlarını vurup öldürün; onları çokça öldürüp iyice sindirdiğiniz zaman da onları esir edin..."*. İşte bir evvelki surede yer alan bu telkin ve tavsiyenin neticesi de, Allah Teâlâ'nın Fetih suresinin ilk ayetinde Peygamberi'ne verdiği şu müjde olmuştur: *"(Ey Muhammed!) Biz sana apaçık bir fetih verdik."*.

Muhammed suresinin 19. ayetinde Alla-u Teala Peygamber'ine hitapla *"(Ey Muhammed!) Bil ki*

Allah'tan başka İlah yoktur. Günahların için, erkek ve kadın müminlerin günahları için Allah'tan mağfiret dile. Allah, dolaştığınız yeri de varıp duracağınız yeri de bilir." buyurarak Allah'tan mağfiret dilemesini emretmiştir. Fetih suresinin ilk ayetlerinde ise, büyük zaferin müjdesinden sonra dilenmesi emredilen mağfiretin hasıl olduğu açıklanmıştır.

4. Fetih Suresinin Faziletleri

Hazreti Peygamber'den Fetih suresinin faziletlerine delalet eden bazı sahih hadisler nakledilmiştir. Buhârî (*Sahih*, V. 66; VI. 43, 104) ve Tirmizî (*Sünen*, V. 385)'nin Ömer İbnu'l-Hattab'tan (ra) naklettikleri bir haberde Ömer şöyle demiştir: "Resulullah (sas.): "Ya'bne'l-Hattâb! Bu gece bana öyle bir sure indirildi ki o bana, dünyada üzerine güneşin doğduğu her şeyden daha sevimlidir." buyurdu; sonra da *"Biz, sana apaçık bir fetih verdik."* ayetini ve daha sonraki dört ayeti okudu.".

Müslim (*Sahih*, III. 1413)'in naklettiği başka bir haberde de Enes İbn Malik şunları söylemiştir: "Resulullah (sas.) Hudeybiye'den dönerken *"Biz, sana apaçık bir fetih verdik..."* ayetlerinin nazil olduğu sıralarda Müslümanlar, şiddetli bir hüzün ve gönül kırıklığı içinde idiler. Resulullah (sas.) Hudeybiye'de kurbanlıklarını kesmişti. Bu ayetleri okuduktan sonra şöyle buyurdu: "Bana öyle bir ayet indirildi ki dünyada bulunan her şeyden çok daha sevimlidir.".

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا ﴿١﴾ لِيَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ
صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٢﴾ وَيَنْصُرَكَ اللّٰهُ نَصْرًا عَزِيزًا ﴿٣﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-3 (Ey Muhammed!) Allah'ın, senin geçmiş ve gelecek bütün günahlarını bağışlaması, senin üzerindeki nimetini tamamlaması, seni dosdoğru yola hidayet etmesi ve sana, hiç kimsenin karşı koyamayacağı şekilde yardımda bulunması için sana apaçık bir fetih verdik.

Gerek Hazreti Peygamber olsun gerekse diğer Müslümanlar olsun, Mekke'den Medine'ye hicret ettikten sonra altı sene boyunca Mekke'ye gidememiş ve Kabe'yi ziyaret etme imkanı bulamamışlardı. Zira Mekkeli müşrikler, daha önceleri düşmanları bile olsa, Kabe'yi ziyaret etmek isteyen her kavme yumuşak davrandıkları ve Kabe ziyaretini hiç engellemedikleri halde, İslam'ın zuhurundan sonra, Hazreti Peygamber'e ve onun teblîğ ettiği İslam dinine karşı duydukları aşırı derecedeki düşmanlık sebebiyle, hiçbir Müslümanın Mekke'ye girmesine ve Kâbe'yi ziyaret etmesine fırsat tanımamışlardı. İşte altıncı seneye kadar durum böyle devam edip giderken, bir gece Resulullah (sas.) rüyasında, Mekke'ye girdiğini ve Kabe'yi tavaf ettiğini görmüş ve bu rüyayı ashabına da anlatarak onları büyük bir sevinç içine sokmuştu. Hazreti Peygamber bu rüyayı gerçekleştirmek için Hicri altıncı senenin Zilkade ayında Muhacirun ile Ensar'dan ve diğer Müslüman Araplardan oluşan 1500 kişi civarında bir kalabalıkla Umre yapmak için kurbanlık hayvanlarını da alarak Medine'den çıkmıştı. Mekke'ye doğru iki konaklık bir yol katetmişler ve Hudeybiye denilen bir mevkiye gelmişlerdi ki karşılarına Kab kabilesinden Bişr İbn Süfyan çıkmış ve Hazreti Peygamber'e şöyle demişti: "Ya Resulallah! Kureyş, senin yola çıktığını haber almış ve çoluk çocuk ve diğer kabilelerden de ne kadar adam toplayabildilerse, hepsi de Zi Tava'ya inmişler, si-

zi Kâbe'ye sokmamak için de dövüşmeye yemin etmişler". Bişr'in bu sözleri üzerine Hazreti Peygamber, Kureyşlilerle savaş yapmak için değil, fakat Kabe'yi ziyaret etmek için geldiklerini Mekkelilere anlatması için Hıraş İbn Umeyye'yi elçi olarak göndermiş, ancak onun müşrikler tarafından hırpalandığı haberini alınca da Osman İbn Affân'ı göndermiştir. Ne var ki iki üç gün sonra, onun da Mekkeli müşrikler tarafından öldürüldüğü haberi gelmiş, bunun üzerine Hazreti Peygamber orada bulunan bütün Müslümanları bir ağaç altında beyata davet etmiş, Müslümanlar da savaştan kaçmayacaklarına ve kanlarının son damlasına kadar Kureyşli müşriklerle savaşacaklarına dair Hazreti Peygamber'e beyat etmişlerdir. İslam tarihinde *Rıdvan beyatı* olarak şöhret kazanan bu ahit, Allah Teâlâ'yı da hoşnut etmiş ve bununla ilgili olarak Peygamberi'ne Fetih suresinin 10. ayetini indirmiştir. Bu ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) Gerçek olan şudur ki sana beyat edenler, aslında Allah'a beyat etmişlerdir. Allah'ın eli, onların elleri üzerindedir. Kim ahdinden dönerse, kendi aleyhine dönmüş olur. Kim de Allah'a olan ahdine vefa gösterirse, Allah ona büyük bir mükafat verecektir."*. Müslümanların Hudeybiye denilen mevkide, kanlarının son damlasına kadar müşriklerle savaşmak üzere Hazreti Peygamber'e beyat etmeleri, müşrikleri aşırı derecede korkutmuş ve Hazreti Peygamber'e adamlar göndererek savaşa girmeden bir anlaşma yapılması teklîfinde bulunmuşlardır. Mekke'ye elçi olarak gönderilen Hazreti Osman'ın da öldürüldüğüne dair dolaşan haberlerin asılsız olduğu anlaşılınca, Hazreti Peygamber Mekkelilerin anlaşma teklifini kabul etmiş ve iki taraf arasında yapılan müzakereler neticesinde, meşhur Hudeybiye Antlaşması imzalanmıştır. Baş tarafta da zikrettiğimiz bazı antlaşma maddelerinden de anlaşılacağı üzere, her ne kadar bu antlaşma Müslümanların aleyhine gibi görünse bile, İslam'ın ve Müslümanların birbirini takip edecek zaferlerinin başlangıcı olma niteliğini kazanmıştır. Bu sebepledir ki Allah Teâlâ, Umre yapmadan Hudeybiye'den Medine'ye dönen Peygamberi'ne yolda Fetih suresini indirmiş ve bu surenin ilk ayetinde *"(Ey Muhammed!) Biz sana apaçık bir fetih verdik."* buyurarak antlaşma ile Müslümanlar lehine hasıl olacak büyük zaferi, daha doğrusu İslam'ın zaferini müjdelemiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1-3 (Ey Muhammed!) Allah'ın, senin geçmiş ve gelecek bütün günahlarını bağışlaması, senin üzerindeki nimetini tamamlaması, seni dosdoğru yola hidayet etmesi ve sana, hiç kimsenin karşı koyamayacağı şekilde yardımda bulunması için sana apaçık bir fetih verdik.

1 Allah Teâlâ bu ilk ayetlerinde Peygamberi'ne hitap etmiş ve ona, kendisinde hiçbir şek ve şüphe bulunmayan apaçık bir fetih veya bir zafer ihsan ettiğini haber vermiştir. Ayet-i kerimede sözü edilen bu zafer, Hudeybiye Antlaşması olup işte bu antlaşma sayesinde Mekke'nin Fethi ve İslam'ın dört bir yana yayılması mümkün olmuştur. Veya bu zafer, bazı müfessirlerin de zikrettikleri gibi, Mekke'nin Fethi'yle müşriklerin bozguna uğraması ve şirkin bir daha zuhur etmemek üzere ortadan kalkmasıdır. Buhârî *(Sahih*, V. 62)'nin naklettiğine göre el-Bera (ra) şöyle demiştir: "Siz fethi Mekke'nin fethi olarak görüyorsunuz. Filhakika Mekke'nin Fethi bir fetihtir. Biz ise fethi, Hudeybiye günü Rıdvan Beyatı olarak addediyoruz. Biz, Resulullah (sas.) ile beraber bin dört yüz kişi idik. Hudeybiye'de bir kuyu vardı...".

2 Allah Teâlâ, Peygamberi'ne apaçık bir fetih ihsan ettiğini müjdeledikten sonra, bu fethi, başta mağfiret olmak üzere Peygamberi'ne ihsan edilen çeşitli nimetlerin de sebebi kılmıştır. Bu nimetlerin ilki, Hazreti Peygamber'e has olmak üzere geçmiş ve gelecek bütün günahlarının bağışlanmasıdır. Bu mağfiretin yalnız Hazreti Peygamber'e has

olması ise, ondan başka hiç kimsenin, onun derecesinde günahtan salim olmaması manasındadır ki bu, ona ihsan edilen büyük bir şeref payesidir. Zira o, insanlar arasında Allah'a itaat etmek veya O'nun emir ve yasaklarına uymak yönünden hiçbir eşi ve benzeri bulunmayan bir kimsedir. Buhârî (*Sahih,* VI. 44) ve Müslim (*Sahih,* IV. 2172)'in Urve İbnu'z-Zübeyr'den (ra) naklettiklerine göre Aişe (r.ah.) şöyle demiştir: "Resulullah (sas.) geceleyin namaza kalktığı zaman ayakları çatlayıncaya kadar kıyam yapardı. Ona: Ya Resulallah! Senin geçmiş ve gelecek bütün günahların bağışlandığı halde neden böyle yapıyorsun? dedim de, bana şu cevabı verdi: "Ya Aişe! Ben, Allah'a çok şükreden bir kul olmayayım mı?".

Fethin gerçekleşmesiyle, mağfiretten sonra Hazreti Peygamber'e ihsan edilen diğer bir nimet, dinini ve İslam adını dünyanın dört bir tarafında yayarak dünya ve Ahiret'te şanını yüceltmek ve böylece onun üzerindeki nimetlerini tamamlamaktır.

Hazreti Peygamber'e ihsan edilen nimetlerin üçüncüsü, onun, fetih sayesinde dosdoğru yola, Allah'ın İslam ile vazettiği hak yola iletilmesi, sapıkların veya kafirlerin hiçbir tesir ve telkinleri altında bırakılmamasıdır.

3 Allah Teâlâ, bu üçüncü ayetinde, Sevgili Peygamberi'ne verdiği apaçık fetih sayesinde ona bahşedilen nimetlerin dördüncüsünü zikretmiş ve bu nimetin, düşmanlarına karşı giriştiği her savaşta İlahî yardımın kesilmeksizin devam etmesi ve ona şerefi büyük zaferlerin ihsan edilmesi olduğunu açıklamıştır. Bu açıklamalardan sonra şu husus açıkça anlaşılmış olmaktadır ki Allah Teâlâ, Sevgili Peygamberi'ne ihsan ettiği ve fetih veya zafer olarak tanımladığı Hudeybiye Antlaşması'yla onu takip eden Mekke'nin ve diğer ülkelerin fatihi sayesinde, Peygamberi'nin, Peygamberlikten önceki geçmiş günahlarıyla, günah adı verilen daha sonraki küçük hatalarını bağışlamış, dinini ve şanını yücelterek üzerindeki nimetlerini tamamlamış, onu dosdoğru yola, Allah katında yegane din olan İslam'ın hak olan yoluna hidayet etmiş ve düşmanları karşısında ona yaptığı yardımları hiç eksiltmeksizin ona şanını yücelten büyük zaferler ihsan etmiştir.

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ ۗ وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ
وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٤﴾ لِيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ
فِيهَا وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عِنْدَ اللَّهِ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٥﴾ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ
وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ الظَّانِّينَ بِاللَّهِ ظَنَّ السَّوْءِ ۚ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ ۖ وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ
وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ ۖ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴿٦﴾ وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٧﴾

[4] İmanlarına iman katmaları için, müminlerin kalplerine huzuru indiren O'dur. Göklerin ve yerin askerleri Allah'ındır. Allah, her şeyi hakkıyl bilendir; hikmet sahibidir.

[5] (O'nun, alemler üzerindeki ilmine ve hikmetine dayalı tedbiri) mümin erkek ve kadınları, (ağaçları) altından ırmaklar akan cennetlerine koymak ve onların kötülüklerini örtmek içindir. Bu, Allah katında en büyük kurtuluş olmuştur.

[6] (Yine O'nun bu tedbiri) Allah hakkında kötü zanda bulunan münafık erkek ve kadınlarla müşrik erkek ve kadınlara da azap etmek içindir. Onların zanları, kendi başlarına gelsin. Al-

lah onlara gazap etmiş, onları lanetlemiş ve onlar için cehennemi hazırlamıştır. Ne kötü bir yerdir orası.

7 Göklerin ve yerin askerleri Allah'ındır. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir; hikmet sahibidir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Sevgili Peygamberi'ne apaçık bir fetih veya zafer ihsan ettiğini, geçmiş ve gelecek bütün günahlarının bağışlanması, üzerindeki nimetlerinin tamamlanması, onun dosdoğru yola hidayet edilmesi ve ona her türlü yardımda bulunulması olmak üzere bu fetih veya zaferin çeşitli sebeplerini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, düşmanlarını mağlup etmeleri için imanlarına iman katarak, kalplerine huzur indirerek ve gökten askerler göndererek Peygamberi'nin yanında yer alan ashabına yapacağı yardımı ve ağaçları altından ırmaklar akan cennetleri kıyamet günü onlar için hazırlanan bir mükafat olarak zikretmiş, Allah hakkında kötü zanda bulunan münafık ve müşriklerin ise, şiddetli bir azap ile cezalandırılacaklarını haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

4 İmanlarına iman katmaları için, müminlerin kalplerine huzuru indiren O'dur. Göklerin ve yerin askerleri Allah'ındır. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir; hikmet sahibidir.

5 (O'nun, âlemler üzerindeki ilmine ve hikmetine dayalı tedbiri) mümin erkek ve kadınları, (ağaçları) altından ırmaklar akan cennetlerine koymak ve onların kötülüklerini örtmek içindir. Bu, Allah katında en büyük kurtuluş olmuştur.

6 (Yine O'nun bu tedbiri) Allah hakkında kötü zanda bulunan münafık erkek ve kadınlarla müşrik erkek ve kadınlara da azap etmek içindir. Onların zanları, kendi başlarına gelsin. Allah onlara gazap etmiş, onları lanetlemiş ve onlar için cehennemi hazırlamıştır. Ne kötü bir yerdir orası.

7 Göklerin ve yerin askerleri Allah'ındır. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir; hikmet sahibidir.

4 Hudeybiye Antlaşması'nın yapıldığı gün, müminlerin kalplerine huzur ve güveni indirerek düşmanlarına karşı Allah'ın ve Peygamberi'nin yolunda kenetlenmelerini ve tek bir vücut olmalarını sağlayan hiç şüphesiz Allah Teâlâ'dır. O gün, Hazreti Peygamber'in ashabından oluşan bu müminler, Allah'ın ve Resulünün davetine icabet edip hükümlerine boyun eğmişler, kalpleri de buna rıza gösterip huzur bulunca, Allah Teâlâ onların imanlarına iman katmış ve onu bir kat daha artırmıştır.

Eğer Allah dilemiş olsaydı, kafirlerin dünyayı titreten bütün ordularını bir anda imha eder ve böylece kafirlerden intikamını almış olurdu. Zira melek olsun, insan, cin veya şeytan olsun, göklerde ve yerde bulunan bütün orduların yegane sahibi Allah Teâlâ'dır ve O, bu orduları nasıl kullanacağını ve onları nasıl harekete geçireceğini çok iyi bilir. Eğer dilerse, tek bir melek bile, kafirlerin en kuvvetli ordularını imha etmeye kadir olur. Fakat O, cihadı bütün müminlerin üzerine farz kılmış ve onlara, Allah'ı ve Peygamberi'ni inkr eden kafirlerle savaşmalarını ve onları buldukları yerde öldürmelerini emretmiştir.

5 Ta ki mümin erkekler ve mümin kadınlar, Allah'ın bu emrine uyarak kanlarının son damlasına kadar bu kafirlerle savaşsınlar, Allah da onların hatalarını örtüp küçük günahlarını bağışlasın ve onları ağaçları altından ırmaklar akan cennetlere soksun. Bundan şu husus açıkça anlaşılmaktadır ki Allah Teâlâ, dilemiş olsaydı, yeryüzünde Allah, Peygamber ve İslam düşmanı olan tek bir kafir bırakmaz ve hepsini de kendi gücüyle bir anda helak ederdi. Fakat böyle yaptığı takdirde müminler için kafirlere karşı cihada çıkmak ve onlarla savaşmak ihtimali de ortadan kalkardı. Cihad ihtimali ortadan kalkınca da kimlerin savaşa katılacakları, kimlerin de çeşitli bahaneler ileri sürerek savaştan kaçacakları bilinmezdi. Oysa bilinen bir gerçek vardır ki o da dünyanın

bir imtihan evi olduğudur. Kim bu evde Allah'ın emir ve yasaklarına uyar ve Peygamberi'nin gösterdiği yolda giderse, o, bu imtihanda başarılı olur ve Allah'ın böyle kimseler için hazırladığı cennete girer. İşte bu, müminler için Allah katında en büyük kurtuluş olur. Nitekim Allah Teâlâ, bu manada, Âl-i İmrân suresinin 185. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Her nefis ölümü tadacaktır. Kıyâmet günü, yaptıklarınızın karşılığı mutlaka verilecektir. Kim ateşten kurtarılıp cennete sokulursa, o, muhakkak kurtuluşa ermiştir. Zaten dünya hayatı aldatıcı bir metadan başka bir şey değildir."*.

6 Fakat kim de Allah hakkında kötü bir zanda bulunur, O'nun emir ve yasaklarına karşı çıkıp çeşitli bahanelerle İslam düşmanlarıyla savaşmaktan kaçarsa, işte böyle kimseler, ister müşrik olsun, ister münafık olsun, hepsi de Allah'ın en şiddetli azabını haketmiş olurlar. Zira Allah onlara, bu kötü zanları ve küfürleri sebebiyle gazap etmiş, onları lanetlemiş ve onlar için içinden hiç çıkmayacakları cehennem ateşini hazırlamıştır. Allah Teâlâ, bu surenin 12. ayetinde, kafirlerin kötü zanlarını bir misal ile açıklamış ve şöyle buyurmuştur: *"Aslında siz, Peygamber'in ve müminlerin, ailelerine asla dönmeyeceklerini zannetmiştiniz ve bu düşünce, kalplerinize çok cazip gelmişti; fakat kötü bir zanda bulundunuz ve böylece helak olmayı hak etmiş bir kavim oldunuz."*. Bu ayetin tefsirinde de açıklanacağı üzere müşrikler, başlarında Hazreti Peygamber de olduğu halde bütün müminlerin öldürüleceğine ve bunlardan hiçbirinin ailelerine geri dönmeyeceğine inanıyorlardı. Şeytan bu inancı onların kalplerinde o derece süslemişti ki Allah Teâlâ'nın bile Peygamberi'ne ve diğer müminlere hiçbir surette yardım etmeyeceği zannına kapılmışlardı. Halbuki onlar, böyle bir zanna kapılmakla en büyük hatayı işlemişler ve Allah katında helak olmaya layık bir kavim haline gelmişlerdi. Çünkü bu kötü zanları sebebiyle Allah onlara gazap etmiş, onları lanetlemiş ve onlar için içinden hiç çıkamayacakları cehennemi hazırlamıştır. Oysa bu cehennem, oraya düşecekler için ne kötü bir yerdir.

7 Allah Teâlâ, Allah hakkında kötü zanda bulunan müşrik ve münfıkların bu zannını reddettikten ve onlar hakkındaki gazabını ve lanetini zikrederek onlar için hazırlanan cehennem azabını haber verdikten sonra, yukarıda 4. ayetin son kısmındaki ibareyi teyit maksadıyla tekrarlamış ve *"Göklerin ve yerin askerleri Allah'ındır. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir; hikmet sahibidir."* buyurmuştur. Yukarıda da zikrettiğimiz gibi, Allah'ın, meleklerden olsun, insanlardan, cinlerden ve şeytanlardan olsun herhangi bir sayı veya güçle tahdit edilemeyecek kadar çok sayıda güçlü orduları vardır ve bunlardan sadece bir melekle dahi dilediği herhangi bir kavmi ordularıyla birlikte imha etmeye kadirdir.

إِنَّآ أَرْسَلْنَٰكَ شَٰهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٨﴾ لِّتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ ۚ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً
وَأَصِيلًا ﴿٩﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ ٱللَّهَ ۚ يَدُ ٱللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ ۚ فَمَن نَّكَثَ فَإِنَّمَا يَنكُثُ عَلَىٰ
نَفْسِهِۦ ۖ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِمَا عَٰهَدَ عَلَيْهُ ٱللَّهَ فَسَيُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٠﴾

[8] (Ey Muhammed!) Biz seni, insanlara şahit, müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik.

[9] Ey insanlar! (Muhammed'i size gönderişimiz) sizin, Allah'a ve Resulüne inanmanız, O'nun dînine yardım etmeniz, O'nu yüceltmeniz ve sabah akşam O'nu tesbih etmeniz içindir.

[10] (Ey Muhammed!) Gerçek olan şudur ki sana beyat edenler, aslında Allah'a beyat etmişlerdir. Allah'ın eli, onların elleri üzerindedir. Kim ahdinden dönerse, kendi aleyhine dönmüş olur. Kim de Allah'a olan ahdine vefa gösterirse, Allah ona büyük bir mükafat verecektir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Peygamberi'ne ihsan ettiği fetih veya zaferin çeşitli sebeplerini, düşmanlarını mağlup etmek için Peygamberi'nin etrafında yek vücut olan ashabının imanlarına iman katarak, kalplerine huzur vererek ve gökten askerler indirerek onlara yapacağı yardımı ve mükafat olmak üzere onlar için hazırlanan cennetleri, Allah hakkında kötü zanda bulunan münafık ve müşrikler için hazırlanan şiddetli azabı beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Peygamberi'ni, bütün insanların Allah'a ve Resulüne inanmaları, dinini desteklemeleri, Allah'ı yüceltip sabah akşam O'nu tesbih etmeleri için şahit, müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdiğini beyan etmiş, sonra da Hudeybiye'de Hazreti Peygamber'le ashabı arasında gerçekleşen Rıdvan Beyatı'nı zikrederek ona beyat edenlerin, aslında Allah'a beyat etmiş olduklarını beyanla, onları bu beyatlarından dolayı zaferle müjdelemiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

8 (Ey Muhammed!) Biz seni, insanlara şahit, müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik.

9 Ey insanlar! (Muhammed'i size gönderişimiz) sizin, Allah'a ve Resulüne inanmanız, O'nun dinine yardım etmeniz, O'nu yüceltmeniz ve sabah akşam O'nu tesbih etmeniz içindir.

10 (Ey Muhammed!) Gerçek olan şudur ki sana beyat edenler, aslında Allah'a beyat etmişlerdir. Allah'ın eli, onların elleri üzerindedir. Kim ahdinden dönerse, kendi aleyhine dönmüş olur. Kim de Allah'a olan ahdine vefa gösterirse, Allah ona büyük bir mükafat verecektir.

8 Allah Teâlâ, bu ayetinde, Hazreti Muhammed (sas.)'in Peygamber olarak gönderilişinin başlıca üç sebebini zikretmiş ve "Biz seni, insanlara şahitlik etmen, onları müjdelemen ve onları uyarman için gönderdik." buyurmuştur. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere, Hazreti Peygamber'in insanlar karşısında başlıca üç görevi vardır. Ahzâb suresinin *"Ey Peygamber! Biz seni, şahit olarak, müjdeci olarak ve uyarıcı olarak gönderdik."* mealindeki 45. ayetinin tefsirinde de açıkladığımız gibi, onun bir Peygamber olarak başlıca görevi, hiç şüphesiz, Rabbinden aldığı vahiyleri insanlara tebliğ ederek onları Rabbinin hak olan yoluna, yani İslam'a davet etmektir. İşte onun bu Peygamberlik göreviyle bağlantılı olarak gönderilişinin üç önemli sebeblerinden birincisi, kıyamet günü Rabbinin huzurunda iman ve küfür yönünden insanlara şahitlik edecek olmasıdır. Kendisi bir Peygamber olarak gönderildiğine ve insanları da Rabbinin hak olan yoluna davet ettiğine göre, insanlara düşen iş de onu tasdik ederek Rabbinin yoluna girmektir. Ne var ki bu böyle olmamış, bir kısmı onu tasdik edip Rabbinin yoluna girmiş olduğu halde, diğer bir kısmı da onu tekzip ederek sapık bir yola yönelmiş, Rabbini de inkâr etmiştir. İşte, Hazreti Peygamber'in görevlerinden biri, Rabbinin huzurunda, kendisini tasdik edip Rabbinin hak yoluna girmiş olanlara ve tekzip ederek bu yoldan sapmış olanlara şahitlik etmektir.

Hazreti Peygamber'in bir başka görevi, kendisini tasdik ile itaat eden ve Allah'ın hak yoluna giren müminleri en güzel akibetle müjdelemek ve onlara, Allah'ın kendileri için hazırladığı cenneti ve onun hudutsuz nimetlerini haber vermektir. Nitekim Allah Teâlâ, Bakara suresinin 25. ayetinde Peygamberi'ne hitapla şöyle buyurmuştur: *"İman edenlere ve iyi iş işleyenlere müjdele ki onlara, (ağaçları) altından ırmaklar akan cennetler vardır..."*. Keza Tövbe suresinin 112. ayetinde de, bu güzel akibetle müjdelenmeye layık olanlar zikredilmiş ve şöyle denilmiştir: *"(Canları ve malları karşılığında cenneti Allah'tan satın alanlar), tövbe edenlerdir; ibadet edenlerdir; hamdedenlerdir; seyahat edenlerdir; rüku ve secde edenlerdir; iyiliği emredip kötülükten menedenlerdir; Allah'ın (yasakladığı) hududu koruyan (ve onu tecavüz etmeyen) lerdir. (Ey Muhammed! İşte bu vasıftaki) müminleri müjdele."*.

Hazreti Peygamber'in gönderilişindeki diğer önemli bir amil, onun, nezir (uyarıcı) olarak görevlendirilmiş olmasıdır. Onun uyarıcılık görevini yapmasında yegane dayanağı da Rabbinden kendisine vahyolunan Kur'an-ı Kerim'dir. Nitekim Allah Teâlâ, bu gerçeği Kasas suresinin 46. ayetinde de açıklamış ve şöyle buyurmuştur: *"... Senden önce kendilerine hiçbir uyarıcı gelmemiş olan bir kavmi uyarman için ve belki onlar da düşünürler diye Rabbinden bir rahmet olmak üzere (Kur'an'ı sana biz indirdik)."*. Meryem suresinin *"(Ey Muhammed!) Allah'tan sakınanları müjdelemen, düşman kavmi de uyarman için Kur'an'ı senin dilinde indirerek kolaylaştırdık."* mealindeki 97. Şûrâ suresinin *"(Ey Muhammed!) Mekke ve çevresindekileri uyarman ve kendisinde hiçbir şüphe bulunmayan toplanma gününden onları korkutman için, sana böyle Arapça bir Kur'an vahyettik. O gün insanların bir kısmı cennette, bir kısmı da ateştedir."* mealindeki 7. ayeti de aynı manada gelmiştir ve bu manada gelmiş daha pek çok ayet vardır.

9 Allah Teâlâ, Hazreti Muhammed (sas.)'in insanlara Peygamber olarak gönderiliş sebeplerini zikrettikten ve bu sebeplerin Allah katında onlara şahidlik etmek, iman ve iyi amel sahiplerini cennet nimetleriyle müjdeleyip kafirleri de cehennem azabıyla uyarmak olduğunu beyan ettikten sonra, onun gönderilişindeki gayeyi de açıklamış ve bu gayenin, insanların Allah'a ve Resulüne iman etmeleri, Allah'ın dinine yardımda bulunmaları, O'nu, şirk gibi, oğul sahibi olmak gibi ve muhlukattan herhangi birine benzemek gibi O'na layık olmayan her türlü noksanlıklardan tenzih etmeleri, O'nu yüceltmeleri ve sabah akşam O'nu tesbih etmeleri olduğunu zikretmiştir.

10 Allah Teâlâ, Hazreti Muhammed (sas.)'in Peygamber olarak gönderilişinin sebep ve gayelerini beyn ettikten sonra, bu ayetinde, onu şereflendirmek ve şanını yüceltmek maksadıyla Hudeybiye'de bir ağacın altında gerçekleşen Rıdvan Beyatı'nı zikretmiş ve *"Gerçek olan şudur ki sana beyat edenler, aslında Allah'a beyat etmiş olurlar."* buyurmuştur. Bu ifadeden şu husus açıkça anlaşılmaktadır ki Allah Teâlâ, her an kullarıyla beraberdir; onların bütün konuşmalarını işittiği gibi, bütün düşüncelerini bilir ve yaptıkları her şeyi görür. Bunun içindir ki Kureyş müşrikleriyle kanlarının son damlasına kadar savaşmak üzere Hudeybiye'de bir ağaç altında O'nun Peygamberi'ne beyat eden müslümanlar, aslında orada bulunan Allah'a beyat etmişlerdir. Allah Teâlâ, Müslümanların bu beyatını, ayet-i kerimenin daha sonraki *"Allah'ın eli, onların elleri üzerindedir."* ibaresiyle de teyit etmiştir. Allah Teâlâ, Tövbe suresinin benzer manadaki 111. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da kendi üzerine vadedilmiş bir borç olmak üzere Allah, Allah yolunda dövüşüp öldüren ve öldürülen müminlerden, cennet kendilerinin olmak şartıyla canlarını ve mallarını satın almıştır. Allah'tan daha çok kim ahdini yerine getirir ki? Bu itibarla, (ey müminler!) yaptığınız bu alışveriş dolayısıyl sevinin! İşte en büyük kurtuluş budur."*.

Hudeybiye'de Kureyşli müşriklerle kanlarının son damlasına kadar savaşmak üzere Hazreti Peygamber'e beyat eden ve bu beyatına bağlı kalanlar, aslında Allah'a beyat etmiş oldukları halde, bu beyatı bozanlar veya başka bir ifadeyle ahdinden dönenler, kendi aleyhlerine dönmüş olurlar. Başka bir ifadeyle ahdinden dönmenin vebali veya zararı, kendi üzerine olur. Ahdine sadık kalanlar ise, onların mükafatı da Allah üzerinedir.

سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْاَعْرَابِ شَغَلَتْنَا اَمْوَالُنَا وَاَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا ۚ يَقُولُونَ بِاَلْسِنَتِهِمْ مَا
لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ ۚ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا اِنْ اَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا ۚ بَلْ كَانَ
اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١١﴾ بَلْ ظَنَنْتُمْ اَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ اِلٰى اَهْلِيهِمْ اَبَدًا وَزُيِّنَ
ذٰلِكَ فِي قُلُوبِكُمْ وَظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ ۚ وَكُنْتُمْ قَوْمًا بُورًا ﴿١٢﴾ وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ فَاِنَّا اَعْتَدْنَا
لِلْكَافِرِينَ سَعِيرًا ﴿١٣﴾ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۚ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ
غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٤﴾ سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ اِذَا انْطَلَقْتُمْ اِلٰى مَغَانِمَ لِتَاْخُذُوهَا ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ ۚ يُرِيدُونَ اَنْ
يُبَدِّلُوا كَلَامَ اللّٰهِ ۚ قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونَا كَذٰلِكُمْ قَالَ اللّٰهُ مِنْ قَبْلُ ۚ فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنَا ۚ بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ
اِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥﴾ قُلْ لِلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْاَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ اِلٰى قَوْمٍ اُولِي بَاْسٍ شَدِيدٍ تُقَاتِلُونَهُمْ اَوْ يُسْلِمُونَ ۚ
فَاِنْ تُطِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللّٰهُ اَجْرًا حَسَنًا ۚ وَاِنْ تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿١٦﴾ لَيْسَ
عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْاَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ ۗ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ ۚ وَمَنْ يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿١٧﴾

11 (Ey Muhammed!) Senin sohbetinden ve seferlerinden geri kalan bedeviler sana diyeceklerdir ki: "Mallarımız ve ailelerimiz bizi meşgul etti. Bu sebeple, bizim için mağfiret dile.". Onlar, dilleriyle kalblerinde olmayan şeyi söylemektedirler. Onlara de ki: "Eğer Allah size bir zarar gelmesini isterse, yahut size bir menfaat dilerse, Allah'a karşı bunu engelleyecek şeye kim sahiptir? Hayır! Allah, sizin yaptıklarınızdan haberdardır.".

12 "Aslında siz, Peygamber'in ve müminlerin, ailelerine asla dönmeyeceklerini zannetmiştiniz ve bu düşünce, kalplerinize çok cazip gelmişti; fakat kötü bir zanda bulundunuz ve böylece helak olmayı hak etmiş bir kavim oldunuz.".

13 Kim, Allah'a ve Resulüne iman etmezse, gerçek şu ki biz, kafirler için alevli bir ateş hazırladık.

14 Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'a aittir. Dilediğini bağışlar, dilediğine de azap eder. Allah, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.

15 Seferlerinizden geri kalanlar, siz ganimetleri almaya giderken, diyeceklerdir ki: "Bizi bırakın da sizinle beraber gelelim.". Onlar, Allah'ın sözünü değiştirmek istiyorlar. (Ey Muhammed! Onlara) de ki: "Bizimle asla gelemezsiniz. Önceden Allah da böyle buyurmuştur.". Bunun üzerine onlar şöyle diyeceklerdir: "Aslında siz bizi kıskanıyorsunuz.". Hayır, onlar iyice anlamıyorlar.

16 Seferlerinizden geri kalan bedevilere de ki: "Çok kuvvetli bir kavme karşı savaşmak üzere davet olunacaksınız; yahutta onlar müslümn olacaklardır. Buna göre, eğer itaat ederseniz,

Allah size güzel bir mükafat verecektir. Yok eğer önceden döndüğünüz gibi yine dönecek olursanız, size çok acı bir şekilde azap edilecektir.".

[17] (Sefere katılmamaları yüzünden) köre herhangi bir günah yoktur; topala bir günah yoktur; hastaya da bir günah yoktur. Kim Allah'a ve Resulüne itaat ederse, Allah onu (ağaçları) altından ırmaklar akan cennetlere sokar. Kim de yüz çevirirse, ona da çok acı bir şekilde azap eder.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Peygamberi'ni, bütün insanların Allah'a ve Resulüne inanmaları, dinini desteklemeleri, Allah'ı yüceltip sabah akşam O'nu tesbih etmeleri için şahit, müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdiğini beyan ettikten, sonra da Hudeybiye'de Hazreti Peygamber'le ashabı arasında gerçekleşen Rıdvan Beyatı'nı zikrederek ona beyat edenlerin, aslında Allah'a beyat etmiş olduklarını beyanla, onları bu beyatlarından dolayı zaferle müjdeledikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Hazreti Peygamber'in ashabıyla birlikte Umre yapmak için Medine'den çıkıp Mekke'ye gitmek için hazırlandığı sıralarda, onun bu seferine katılmayan bazı kabileleri bahis konusu etmiş ve bu kabilelerin sefere katılmayış sebeplerini açıklamıştır. Ayet-i kerimelerden de açıkça anlaşılacağı üzere bu kabileler, Mekke'ye gidecek olan Hazreti Peygamber ve ashabının, müşrikler tarafından öldürüleceklerini ve bu yüzden Medine'ye, ailelerinin yanına hiç dönemeyeceklerini zannediyorlar ve onlarla birlikte Mekke'ye gittikleri takdirde kendilerinin de aynı akibete düşeceklerini düşünüyorlardı. Ne var ki Hazreti Peygamber ve ashabı Mekke'ye gidemeyip Hudeybiye'den geri dönünce, onların geri döndüklerini gören münafıklar, Hazreti Peygamber'e karşı birtakım mazaretler ileri sürmüşler ve mallarıyla ailelerinin kendilerini meşgul ettiklerini, bu sebeple sefere katılamadıklarını söyleyerek kendileri için Allah'tan mağfiret dilemesini istemişlerdir. Aslında bu, tamamıyla uydurulmuş bir mazeretten başka bir şey değildi ve bunu söylemekle, kalplerinde olmayan şeyi söylemiş oluyorlardı. Aslında münafıkların bu çeşit davranışları, Hazreti Peygamber'in cihad için sefere çıktığı zamanlarda da sık sık görülmüş ve ölümden korkan münafıklar, benzer bahaneler uydurarak cihada çıkmaktan kaçmışlardır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[11] (Ey Muhammed!) Senin sohbetinden ve seferlerinden geri kalan bedeviler sana diyeceklerdir ki: "Mallarımız ve ailelerimiz bizi meşgul etti. Bu sebeple, bizim için mağfiret dile.". Onlar, dilleriyle kalblerinde olmayan şeyi söylemektedirler. Onlara de ki: "Eğer Allah size bir zarar gelmesini isterse, yahut size bir menfaat dilerse, Allah'a karşı bunu engelleyecek şeye kim sahiptir? Hayır! Allah, sizin yaptıklarınızdan haberdardır.".

[12] "Aslında siz, Peygamber'in ve müminlerin, ailelerine asla dönmeyeceklerini zannetmiştiniz ve bu düşünce, kalplerinize çok câzip gelmişti; fakat kötü bir zanda bulundunuz ve böylece helak olmayı hak etmiş bir kavim oldunuz.".

[13] Kim, Allah'a ve Resulüne iman etmezse, gerçek şu ki biz, kafirler için alevli bir ateş hazırladık.

[14] Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'a aittir. Dilediğini bağışlar, dilediğine de azap eder. Allah, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.

11 Allah Teâlâ bu ayetinde, Peygamberi'ne, Hudeybiye'den Medine'ye döndüğü sıralarda, kendisiyle birlikte Umre seferine çıkmayan bazı Arap kabilelerinin Hazreti Peygamber'e mazaret beyan ederek "Ey Muhammed! Mallarımız ve ailelerimiz bizi çok meşgul ettiği için seninle birlikte Umre seferine çıkamadık. Bundan dolayı Rabbinden bizim için mağfiret dile de bizim bu

kusurumuzu bağışlasın." diyeceklerini ve nasıl mağfiret dileyeceklerini haber vermektedir. Kaynakların belirttiklerine göre bu kabileler, Medine civarında yaşayan Eslem, Cuheyne, Muzeyne, Ğıfar, Eşca kabileleridir. Gerek bu ayetin gerekse 15. ayetin başında yer alan "Geride kalanlar diyeceklerdir ki..." ibaresinin istikbal sigasıyla zikredilmesinden de anlaşılacağı üzere, bu kabilelerin mazaret beyan ederek Hazreti Peygamber'in kendileri için istiğfarda bulunmasını istemeleri, bu surenin nüzulünden sonra olan bir hadisedir ve Allah Teâlâ bu ayetleriyle ileride olacak bir hadiseyi haber vermiş olmaktadır. Aslında bu kabilelerin Umre seferine çıkmaktan geri kalmalarının sebebi, mallarının ve ailelerinin kendilerini meşgul etmesi değildi. Başka bir ifadeyle, onların bu söyledikleri sadece bir yalandı. Nitekim Allah Teâlâ, onların bu yalanlarını açık bir şekilde ortaya koymuş ve *"Onlar, dilleriyle kalplerinde olmayan şeyi söylemektedirler."* buyurmuş, sonra da Peygamberi'ne, onların birtakım yalanlara dayanarak özür beyanda bulunmalarını reddetmesini ve onlara şöyle demesini emretmiştir: Siz, üzerinize geleceğini düşündüğünüz birtakım zararlara göre hareket ediyor ve bu yüzden sefere çıkmaktan kaçıyorsunuz. Fakat şunu iyice bilmiş olmanız gerekir ki Allah, sizin başınıza herhangi bir zararın gelmesini murat ederse, yahut sizin için herhangi bir menfaat dileyecek olursa, hiçbir güç, Allah'ın bu dileklerini engelleyemez Allah, hiç şüphesiz, sizin yaptığınız her şeyi bilir; O, her şeyden haberdardır.

12 Allah Teâlâ, Umre seferine katılmayan kabilelerin mazaretlerini yalanladıktan ve onları bu yalanlarıyla reddettikten sonra, bu ayetinde, onların Umre'den geri kalışlarının asıl sebebini açıklamış ve bu sebebin, Hazreti Peygamber ve ashabının Mekkeli müşrikler tarafından imha edileceklerini ve bir daha ailelerinin yanına hiç dönemeyeceklerini zannetmeleri olduğunu beyan etmiştir. Şeytan bu zannı kalblerinde o derece süslemiştir ki bunu kesinlikle kabul etmişler ve Allah Teâlâ'nın, her ne olursa olsun, Peygamberi'ne bile yardım edeceğine hiç ihtimal vermemişlerdir. Bu kötü zanları sebebiyle de azap görmeyi ve helak olmayı hak eden bir kavim olmuşlardır.

13 Bilinen bir gerçektir ki kim Allah'a ve Resulüne iman etmez ve salih amel işlemezse, böyle kimseler, kafir vasfına layık olurlar ve Allah Teâlâ da bunlar için, sonsuza kadar devam edecek olan cehennem ateşini hazırlamıştır.

14 Zira göklerin ve yerin mutlak sahibi ve hakimi yalnız Allah Teâlâ olup, göklerde ve yerde bulunan canlı cansız her varlık üzerinde tasarruf etme hakkı da yalnız O'na mahsustur. Bu itibarla O, bağışlanmasını murat ettiği kimselerin günahlarını bağışlar, dilediğine de azap eder. Ancak O'nun kulları hakkındaki merhameti çok büyüktür. Bu itibarla O, kullarına karşı çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir.

[15] Seferlerinizden geri kalanlar, siz ganimetleri almaya giderken, diyeceklerdir ki: "Bizi bırakın da sizinle beraber gelelim.". Onlar, Allah'ın sözünü değiştirmek istiyorlar. (Ey Muhammed! Onlara) de ki: "Bizimle asla gelemezsiniz. Önceden Allah da böyle buyurmuştur.". Bunun üzerine onlar şöyle diyeceklerdir: "Aslında siz bizi kıskanıyorsunuz.". Hayır, onlar iyice anlamıyorlar.

[16] Seferlerinizden geri kalan bedevilere de ki: "Çok kuvvetli bir kavme karşı savaşmak üzere davet olunacaksınız; yahutta onlar müslüman olacaklardır. Buna göre, eğer itaat ederseniz, Allah size güzel bir mükafat verecektir. Yok eğer önceden döndüğünüz gibi yine dönecek olursanız, size çok acı bir şekilde azap edilecektir.".

[17] (Sefere katılmamaları yüzünden) köre herhangi bir günah yoktur; topala bir günah yoktur; hastaya da bir günah yoktur. Kim Allah'a ve Resulüne itaat ederse, Allah onu (ağaçları) altından ırmaklar akan cennetlere

sokar. Kim de yüz çevirirse, ona da çok acı bir şekilde azap eder.

15 Allah Teâlâ daha önceki bir ayetinde, Hazreti Peygamber'le birlikte sefere katılmayan ve ona *"Mallarımız ve ailelerimiz bizi meşgul etti. Bu sebeple, bizim için Rabbinden mağfiret dile."* diyerek yalan mazaret beyan eden münafıkların gerçek yüzlerini bu ayetinde ortaya koymuş ve onların, Hayber seferine çıkan Hazreti Peygamber'e ve Müslümanlara "Bize izin verin de biz de sizinle beraber gelelim." diyeceklerini haber vermiştir. Zira onlar, müslümanların Hayber seferinden zaferle ve bol ganimetle döneceklerini biliyorlardı ve kendileri için de herhangi bir tehlike teşkil etmeyeceğini düşünerek sadece elde edecekleri bol miktarda ganimetle seferden dönmeyi umuyorlardı. Ne var ki onların ganimet elde etmek için Hayber seferine katılmak istemeleri, Umre seferinden kaçmak için mallarının ve ailelerinin kendilerini meşgul ettiğini ileri sürmelerinin ne büyük bir yalan olduğunu bütün açıklığıyla ortaya koymuş oluyordu. Zira malları ve aileleri, onların Umre seferine çıkmalarını engelleyen gerçek birer sebep olsaydı, bu sebep, onları Hayber seferine çıkmaktan da alıkoyar, *"Bizi bırakın da sizinle beraber gelelim."* demezlerdi. Onların bu hali, Tövbe suresinin 83. ayetinde kendilerinden söz edilen münafıkların hali gibidir. Allah Teâlâ bu ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Allah, seni onlardan bir gruba geri döndürüp karşılaştırır ve onlar da (savaşa) çıkmak için senden izin isterlerse, (onlara) de ki: "Benimle birlikte hiçbir zaman (bir savaşa) çıkamayacak ve benimle birlikte asla bir düşmanla savaşamayacaksınız. Zira siz, baştan oturup kalmaya rıza göstermiştiniz. O halde geride kalan (kadın, çocuk ve ihtiyar) larla birlikte oturun."*. Münafıkların ganimet elde etmek için Müslümanlarla birlikte Hayber seferine katılmaları reddedilince, onlar da Hazreti Peygamber'in kendilerine verdiği cevabı reddetmişler ve "Siz de bizim ganimetlerde size ortak olmamızı çekemiyor ve bizi kıskanıyorsunuz." demişler, Allah Teâlâ da onların bu sözlerini, dinin gereklerini ve Allah yolunda girişilecek bir savaşın önemini hiç anlamadıklarını, bütün düşüncelerinin, sadece ganimet veya dünya malı üzerinde toplandığını hatırlatarak reddetmiştir.

16 Münafıkların sırf ganimet elde etmek için Hazreti Peygamber'e tabi olarak Müslümanlarla birlikte Hayber seferine katılma istekleri reddedilmiş olmakla beraber, onların bu isteklerinde ne derece samimi olup olmadıklarının anlaşılması için, onlara yine de bazı tekliflerin götürülmesi uygun görülmüş ve savaş alanlarının çok geniş olduğu ve bu alanların hiçbir zaman kapatılmadığı hatırlatılarak, eğer kalplerinde iman varsa ve Hazreti Peygamber'e olan bağlılıklarında da samimi iseler, çok kuvvetli bir kavme karşı savaşa davet olunacakları beyan olunmuştur. Allah Teâlâ, bu davetle ilgili olarak Peygamberi'ne şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Daha önce mallarını ve ailelerini bahane ederek seninle birlikte sefere çıkmaktan kaçınan o münafıklara de ki: Eğer kalplerinizde gerçek bir iman ve samimi bir duygu ile Peygamber'in arkasında ve Müslümanların arasında bir saf tutmak istiyorsanız, çok kuvvetli bir kavme karşı savaşa davet olunacaksınız. Bu savaşa katıldığınız zaman, önünüzde iki şık vardır: Bu kavimle ya kanınızın son damlasına kadar savaşacaksınız; yahutta daha savaşa başlamadan karşınızdaki kavim silahlarını yere atıp Müslüman olduğunu ilan edecek ve böylece savaş başlamadan bitmiş olacak. Bu davet karşısında sizin takınacağınız tavır, veya tutacağınız yol da iki şıktan ibarettir: Bu davete uyar ve Peygamber'in emirlerine itaat ederseniz, Allah katında sizin için çok büyük bir mükafat vardır. Yok eğer daha önceki seferlerde yaptığınız gibi, birtakım bahaneler ileri sürerek savaştan yine kaçacak olursanız, Allah katındaki cezanız, çok şiddetli bir azap olacaktır.

Ayet-i kerimede, münafıkların kendileriyle savaşmak üzere davet edilecekleri bu kuvvetli kavmin hangi kavim olduğu açıklanmamıştır. Müfessirlerin üzerinde ittifak edilmesi mümkün ol-

mayan farklı görüşlerine göre bu kavim, Hazreti Peygamber'in Mekke'nin Fethi'nden sonra 8. hicri senede savaştığı Hevazin kavmi olup yapılan bu savaş da Huneyn Gazvesi olarak bilinir. Diğer bir görüşe göre kendileriyle savaşılacak olan bu kavim, Sakif kabilesidir. Üçüncü bir görüşe göre bunlar, Museyleme'nin ashabından olan Hanifeoğullarıdır ve bunlarla yapılan savaş, Hazreti Peygamber'in vefatından sonra, Halife Ebu Bekir (ra) zamanında olmuştur. Diğer bir görüş de bunların, İranlılar ve Bizanslılar olduğu yolundadır.

17 Müslümanlarla birlikte sefere katılmamak için mallarını ve ailelerini bahane ederek seferden kaçan, fakat ganimet söz konusu olduğu zaman da Müslümanlara *"Bizi bırakın da sizinle beraber gelelim."* diyen münafıkları denemek ve onların gerçek niyetlerini ortaya çıkarmak için, onlara "Çok kuvvetli bir kavimle savaşmaya hazır olun. Yakında bu kavme karşı savaşa davet olunacaksınız. Bu savaşa davet olunduğunuz zaman, ya savaşacağınız kavim Müslüman olacak ve siz de onlarla savaşmaktan kurtulacaksınız; yahutta onlarla kanınızın son damlasına kadar savaşacaksınız. Bu takdirde Allah da size en büyük mükafatı verecektir. Yahut siz, daha önce yaptığınız gibi, yine savaşta ölmekten korkar ve savaşa katılmaktan kaçarsanız, işte o zaman Allah'ın en şiddetli azabını hak etmiş olacaksınız." buyurduktan sonra, Allah Teâlâ, meşru olarak savaşa katılamamanın sebeplerini zikretmiş ve bunların körlük, topallık ve hastalık gibi özürler olduğunu açıklamıştır. Buna göre herhangi bir kimse âmâ olur ve gözleri görmezse, yahut ayaklarında bir arıza olup yürüyemeyecek durumda olursa, yahutta ağır bir hastalık sebebiyle kımıldayamayacak bir durumda bulunursa, bu takdirde, böyle kimseler savaşa katılmayabilirler. Bunların savaşa katılmamalarında herhangi bir günah yoktur.

Allah Teâlâ, savaş çıkması halinde özürlülerin durumunu bahis konusu ederek, bunların savaşa katılmamakla savaştan kaçmış durumuna düşmeyeceklerini, özürleri sebebiyle savaşa katılmamaları halinde üzerlerine herhangi bir günah yazılmayacağını beyan ettikten sonra, Allah katında en önemli şeyin, Alah'a ve Resulüne itaat etmek olduğunu bir daha zikretmiş ve kim bu itaatında herhangi bir kusur işlemezse, onun mükafatının, ağaçları altından ırmaklar akan cennetlere girmek ve sayılması mümkün olmayan cennet nimetlerinden sonsuza kadar faydalanmak olduğunu beyan etmiştir. Buna karşılık kim de, Allah'a ve Resulüne itaattan yüz çevirirse, onun cezası de, ebediyyen çekeceği cehennem azabıdır.

لَقَدْ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ
وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿١٨﴾ وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا ۗ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٩﴾

[18-19] Ağaç altında sana beyat etmeleri dolayısıyla Allah müminlerden hoşnut olmuştur. Gönüllerindekini bilmiş, üzerlerine huzur indirmiş ve onlara, yakın bir fetih ve elde edecekleri pek çok ganimet vermiştir. Allah, daima galiptir; hikmet sahibidir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, mallarının ve ailelerinin kendilerini çok meşgul ettiğini ileri sürerek Umre seferine çıkmayan, fakat asıl korkularının, Umre için Medine'den Mekke'ye yola çıkan Hazreti Peygamber'le 1500 kişi civarındaki ashabının müşrikler tarafından öldürülmek olması dolayısıyla aynı akıbete düşmemek için onlara katılmayan, ancak Umre seferinin gerçekleşmemesi sebebiyle Müslümanların Hudeybiye'den Medine'ye geri dönmelerinden sonra pek çok ganimetin de elde edileceği Hayber seferi için hazırlandıkları sırada, önceki seferden kaçan münafık-

ların ganimet elde etmek için bu sefere katılma arzusu ile izin isteklerini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, daha önce Hudeybiye'de bir ağaç altında Hazreti Peygamber'e beyat eden ve bu beyatleri sebebiyle *"Sana beyat edenler, aslında Allah'a beyat etmişlerdir."* buyurarak hoşnutluğunu açıkça bildirdiği Müslümanları tekrar bahis konusu etmiş ve onların dünya ve Ahiret'te sahip olacakları büyük mükafata işaretle hoşnutluğunu bir defa daha tekrarlamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

18-19 Ağaç altında sana beyat etmeleri dolayısıyla Allah müminlerden hoşnut olmuştur. Gönüllerindekini bilmiş, üzerlerine huzur indirmiş ve onlara, yakın bir fetih ve elde edecekleri pek çok ganimet vermiştir. Allah, daima galiptir; hikmet sahibidir.

18-19 Fetih suresinin girişinde de açıkladığımız gibi, Hazreti Peygamber'in ve onunla birlikte Müslümanların Mekke'den Medine'ye Hicret etmelerinden ve Mekke'nin müşriklerin kontrolüne girmesinden sonra Müslümanlar için Hac ve Umre yapma ihtimali kalmamıştı. Zira müşrikler, hiçbir Müslümanın Mekke'ye girmesine izin vermiyor, izinsiz girmek isteyenler ise, canlarından oluyorlardı. Bu durum 6 yıl boyunca devam etmişti. Nihayet altıncı yıla ulaşıldığı günlerin birinde, Hazreti Peygamber bir rüyasında Mekke'ye girdiğini ve Kabe'yi tavaf ettiğini görmüş, bu rüyasını ashabına da anlatarak onları hem heyecanlandırmış hem de sevindirmişti. Zira hepsi de en kısa zamanda bu rüyanın gerçekleşeceğine inanıyor ve her fırsatta, bunu gerçekleştirmek için ne yapılması gerektiğini Hazreti Peygamber'e danışmadan edemiyorlardı. Neticede altıncı senenin Zilkade ayında, başlarında Hazreti Peygamber de olduğu halde, bazılarına göre 1300, bazılarına göre 1400, bazılarına göre de 1500 kişilik Muhacirun ve Ensar'dan oluşan bir gurup, kurbanlık hayvanlarını da yanlarına alarak Umre niyetiyle Medine'den yola çıkmıştır. Ancak Hudeybiye denilen mevkiye geldikleri zaman, kendilerine ulaşan bir habere göre, Mekkeli müşrikler, Müslümanların Mekke'ye gitmelerini önlemek için bütün kuvvetlerini toplamışlar ve savaş önlemlerini alarak onları beklemeye başlamışlardır. Şu var ki Hazreti Peygamber, savaş için değil, fakat Umre yapmak için Medine'den çıktığını söylemiş ve bu gerçeği müşriklere de duyurmak için önce Hıraş İbn Ümeyye'yi, sonra da Osman İbn Affan'ı elçi olarak Mekke'ye göndermiş, fakat bir kaç gün sonra da Hıraş'ın dövülerek hırpalandığı, Osman İbn Affan'ın ise öldürüldüğü haber gelmiştir. İşte bundan sonradır ki Hazreti Peygamber, kendisiyle birlikte Hudeybiye'de bulunan bütün Müslümanları bir ağaç altında toplamış ve onlardan, savaştan kaçmamak ve kanlarının son damlasına kadar müşriklerle savaşmak üzere söz almıştır. Tarihe Rıdvan Beyati olarak geçen bu hadise, Allah Teâlâ'yı hoşnut etmiş ve Fetih suresinin 10. ayetinde *"Sana beyaat edenler, aslında Allah'a beyat etmişlerdir. Allah'ın eli, onların elleri üzerindedir..."* buyurmuş, yukarıdaki ayetinde de *"Ağaç altında sana beyat etmeleri dolayısıyla Allah müminlerden hoşnut olmuştur..."* buyurarak bu hoşnutluğunu açık bir şekilde beyan etmiştir.

Allah Teâlâ'nın, kanlarının son damlasına kadar kafirlerle savaşmak üzere Hudeybiye'de bir ağaç altında Hazreti Peygamber'e beyat eden müminlerden hoşnut olmasının asıl sebebi, hiç şüphesiz, onların kalplerindeki imanı, doğruluğu, ihlas ve samimiyeti yakinen bilmiş olmasıdır. Bu vasıfları dolayısıyladır ki Allah da onların kalplerine huzur ve sükunu indirmiş, Hudeybiye'den dönüşlerinin ardından da onları Hayber'in Fethi ve bu fetihten elde edilecek pek çok ganimetle mükafatlandırmıştır.

وَعَدَكُمُ اللّٰهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هٰذِهِ وَكَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ وَلِتَكُونَ آيَةً
لِلْمُؤْمِنِينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٢٠﴾ وَأُخْرَىٰ لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ أَحَاطَ اللّٰهُ بِهَا وَكَانَ اللّٰهُ عَلَىٰ
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢١﴾ وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوُا الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٢٢﴾ سُنَّةَ
اللّٰهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾ وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ
عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿٢٤﴾

[20] Allah size, ele geçireceğiniz pek çok ganimet vadetmiş, müminler için bir işaret olması ve sizi dosdoğru yola hidayet etmesi için de bu ganimeti sizin için çabuklaştırmış, insanların ellerini de sizden çekmiştir.

[21] Bundan başka, Allah'ın sizin için hazırladığı, fakat henüz ele geçirmediğiniz ganimetler de vardır. Allah, her şeye kadirdir.

[22] İnkâr edenler, sizinle savaşa kalkışsalar bile arkalarını dönüp kaçarlar. Sonra da ne bir dost ve ne de bir yardımcı bulabilirler.

[23] Bu, Allah'ın, bundan önce gelip geçmiş kavimler hakkındaki kanunudur. Allah'ın kanununda hiçbir değişme bulamazsın.

[24] Sizi onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra, Mekke'nin göbeğinde onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çeken O'dur. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Hudeybiye'de bir ağaç altında, kanlarının son damlasına kadar kafirlerle savaşmak üzere Hazreti Peygamber'e beyat eden müminlerden hoşnutluğunu beyan etmiş, kalplerindeki imanı, doğruluğu, ihlas ve samimiyeti yakınen bilmiş olması dolayısıyla da onların kalplerine huzur ve sükunu indirdiğini, ayrıca Hudeybiye'den dönüşlerinde, onları Hayber'in Fethi ve bu fetihten elde edilecek pek çok ganimetle mükafatlandıracağını haber verdikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, onlara ihsan edeceği diğer nimetleri açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[20] Allah size, ele geçireceğiniz pek çok ganimet vadetmiş, müminler için bir işaret olması ve sizi dosdoğru yola hidayet etmesi için de bu ganimeti sizin için çabuklaştırmış, insanların ellerini de sizden çekmiştir.

[21] Bundan başka, Allah'ın sizin için hazırladığı, fakat henüz ele geçirmediğiniz ganimetler de vardır. Allah, her şeye kadirdir.

[22] İnkâr edenler, sizinle savaşa kalkışsalar bile arkalarını dönüp kaçarlar. Sonra da ne bir dost ve ne de bir yardımcı bulabilirler.

[23] Bu, Allah'ın, bundan önce gelip geçmiş kavimler hakkındaki kanunudur. Allah'ın kanununda hiçbir değişme bulamazsın.

[24] Sizi onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra, Mekke'nin göbeğinde onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çeken O'dur. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir.

20 Allah Teâlâ, bu ayetlerinde müminlere hitap etmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey müminler! Müşriklerle ve kafirlerle savaştığınız sürece, Allah size, arkası hiç kesilmeyecek olan pek çok ganimet vadetmiştir. Bu ganimetleri şimdiye ka-

dar ele geçirdiğiniz gibi, bundan sonra da kıyamet gününe kadar ele geçirmeye devam edeceksiniz. Ancak bu ganimetlerin öyle bir çeşidi vardır ki Allah'ın sizi hiçbir zaman terketmediğini, her fırsatta size yardımcı olduğunu ve sizi doğru yola ilettiğini bilip anlamanız ve O'na şükretmeniz için bunların sizin elinize geçmesinde acil davranmış ve onları size ihsan etmiştir. Bunlar, Hudeybiye'den sonra elde ettiğiniz Hayber ganimetleridir. Hudeybiye'de Kureyşli müşriklerin sizinle bir antlaşma yapmalarını sağlayarak onların ellerini sizin üzerinizden çektiği gibi, Hayber'de de Yahudilerin ve Yahudilerle dost olan ve onlara destek veren Esed ve Gatafan gibi kabilelerin de ellerini sizin üzerinizden çekmiş ve kalplerine size karşı büyük bir korku salmıştır. İşte bütün bu nimetler, müminlerin hem sayıca çok az olmalarına rağmen Allah'ın onları düşman tehlikesine karşı koruyup onlara yardım etmesi dolayısıyla O'na şükretmeleri ve hem de Resulullah (sas.)'in kendilerine yaptığı bütün vaadlerinde sadık ve samimi olduğunu bilmeleri içindir.

21 Ancak bunların dışında, Allah'ın sizin için hazırladığı, fakat sizin henüz elde etmediğiniz başka ganimetlerin de bulunduğunu aklınızdan çıkarmayın. Hudeybiye Antlaşması'ndan ve Hayber'in Fethi'nden sonra gerçekleştireceğiniz daha pek çok fetihler ve ele geçireceğiniz pek çok ganimetler olacaktır. Huneyn Gazvesi'nde elde edeceğiniz Hevazin ganimetleri ile İran ve Rum ganimetleri bunlardan bazılarıdır. Önceden siz Müslümanlar sayıca az ve zayıf bir kavim iken, bunlara karşı duracak ve onları sindirip ülkelerini fethedecek bir güce sahip değildiniz. Fakat Allah, ileride onların ülkelerini fethedip İslam'ı yayarak güçlendirmeniz için size güç ve kuvvet verirken, onları da başka kavimlerin tasallutundan korumuş ve sizin için fetih kapılarını açık bırakmıştır. Bunların hepsi de hikmet sahibi Allah Teâlâ'nın geniş ilmi ve hudutsuz kudretiyle gerçekleşmiştir. Allah, her şeyi yapmaya kadirdir.

22 Bu sebepledir ki, Hudeybiye Antlaşması'nı yaptığınız sıralarda, Kureyşli müşrikler bütün güçleriyle size saldırmış olsalardı bile, Allah, Peygamberi'ne ve onun yanında yer alan mümin kullarına yine de yardım eder ve onlara saldıran kafirler, korku içinde arkalarını dönüp kaçarlardı. Sonra da ne sığınacak bir yer ne de kendilerini müslümanlara karşı koruyacak bir dost veya bir yardımcı bulabilirlerdi.

23 Bu, hiç şüphesiz, Allah'ın, kafirlerle karşılaşan ve onlarla savaşan mümin kulları hakkında eskiden beri hiç değişmeyen bir sünneti veya bir kanunudur. Zaten bilinen bir gerçektir ki Allah'ın sünneti her an için sabittir ve onda hiçbir zaman değişme olmaz. Nitekim Bedir Gazvesi'nde müslümanların sayıca az, buna karşılık müşriklerin daha çok ve daha kuvvetli olmalarına rağmen, Allah mümin kullarına yardım etmiş ve bütün reisleri öldürülen, pek çok askeri de esir edilen Kureyşli kafirler, İslam ordusu karşısında perişan olup Bedir'den kaçmak zorunda kalmışlardır.

24 Keza Hudeybiye günü Hazreti Peygamber ve ashabını ani bir baskınla öldürmeyi düşünen Kureyşli eşkiyanın bertaraf edilip yakalanması, daha sonra da Hudeybiye Antlaşması'nın imzalanması da Allah Teâlâ'nın mümin kullarına yaptığı yardımın bir neticesi idi. Müslim (*Sahih,* III. 1442) ve Ahmed Hanbel (*Müsned,* III. 124)'in naklettikleri bir haberden öğrenildiğine göre Enes İbn Malik (ra) şunları anlatmıştır: "Mekke ehlinden seksen kişi, silahlanarak Tenim Dağı'ndan ansızın inmişlerdi. Maksatları, ani bir baskınla Resulullah (sas.)'i ve ashabını öldürmekti. Fakat Resulullah (sas.) onları kıskıvrak yakalamış, sonra da sorguya çekip sadece kendi başlarına hareket ettiklerini öğrenince, onları bağışlayı salıvermiştir. İşte bunun üzerine Allah Teâlâ da *"Sizi onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra, Mekke'nin göbeğinde onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çeken O'dur. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir."* mealindeki bu ayeti indirmiştir.

Hiç şüphe yoktur ki Allah, mümin ve müşrik kullarının ne yaptıklarını ne yapmak istediklerini hakkıyla görür ve bilir; sonra da her şahsı işlediği ameline göre cezalandırır. Hiçbir şey O'ndan gizli kalmaz.

هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ مَعْكُوفاً أَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُ وَلَوْلَا رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ
وَنِسَاءٌ مُؤْمِنَاتٌ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ أَنْ تَطَؤُهُمْ فَتُصِيبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ لِيُدْخِلَ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ مَنْ
يَشَاءُ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَاباً أَلِيماً ﴿٢٥﴾ إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ
حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى وَكَانُوا أَحَقَّ
بِهَا وَأَهْلَهَا وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيماً ﴿٢٦﴾

[25] İnkâr edenler, sizi Mescid-i Haram'dan alıkoyanlar ve kurbanları tutarak yerine varmasına engel olanlar ise, işte o müşriklerdir. Eğer orada bilmeden kendilerini öldüreceğiniz ve bu yüzden de birtakım güçlüklere uğrayacağınız tanımadığınız mümin erkekler ve mümin kadınlar olmasaydı, Allah savaşa engel olmazdı. Bu, Allah'ın dilediğini rahmetine sokması içindir. Eğer müminler ve kafirler ayrılmış olsalardı, onlardan kafir olanlarına çok acı bir şekilde azap ederdik.

[26] Bunu da kafirlerin, kalplerindeki asabiyeti cahiliye asabiyeti haline getirdiklerinde yapardık. Buna rağmen Allah, Resulüne ve müminlere huzurunu indirmiş, onların takva kelimesine bağlı kalmalarını sağlamıştı. Zaten onlar, buna layık ve onun ehli idiler. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Kureyşli kafirlerin ellerini müminlerin üzerinden, müminlerin ellerini de Kureyşli kafirlerin üzerinden çekerek aralarında bir huzur ve sükun ortamı yarattığını ve böylece iki taraf arasında, İslam'a ve Müslümanlara büyük fetihler veya zaferler kazandıracak kapıları açan Hudeybiye Antlaşması'nın imzalanmasını sağladığını beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, müminlerle müşriklerin karşılıklı olarak ellerini birbirlerinin üzerinden çekme sebeplerini açıklamış ve özellikle *"...Eğer orada bilmeden kendilerini öldüreceğiniz ve bu yüzden de birtakım güçlüklere uğrayacağınız tanımadığınız mümin erkekler ve mümin kadınlar olmasaydı, Allah savaşa engel olmazdı..."* buyurarak müminlerin yararına olan bir husus ile İslam'ın yayılışını, insanların bölük bölük bu dine girişlerini, buna karşılık hiçbir akli delile dayanmayan cahiliyye inançlarının ise, birer birer ortadan kalkışını ve müşrik kavimlerin İslam'a yönelişlerini zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[25] İnkâr edenler, sizi Mescid-i Haram'dan alıkoyanlar ve kurbanları tutarak yerine varmasına engel olanlar ise, işte o müşriklerdir. Eğer orada bilmeden kendilerini öldüreceğiniz ve bu yüzden de birtakım güçlüklere uğrayacağınız tanımadığınız mümin erkekler ve mümin kadınlar olmasaydı, Allah savaşa engel olmazdı. Bu, Allah'ın dilediğini rahmetine sokması içindir. Eğer müminler ve kafirler ayrılmış olsalardı, onlardan kafir olanlarına çok acı bir şekilde azap ederdik.

[26] Bunu da kafirlerin, kalplerindeki asabiye-

ti cahiliye asabiyeti haline getirdiklerinde yapardık. Buna rağmen Allah, Resulüne ve müminlere huzurunu indirmiş, onların takva kelimesine bağlı kalmalarını sağlamıştı. Zaten onlar, buna layık ve onun ehli idiler. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.

25 Allah Teâlâ, bu ayetinde, Umre seferi için Medine'den çıkan ve Hudeybiye'ye kadar geldikleri halde Mekke'ye ulaşma imkanı bulamayan Hazreti Peygamber ve ashabını, Mescid-i Haram'ı ziyaret edip Umre görevini ifa etmekten alıkoyan ve kurbanlık olarak Medine'den getirdikleri yetmiş kadar devenin kurban mahalline ulaşmasına da engel olanların, Allah'ın vahdaniyetini inkar eden ve bir takım putları İlah edinen kafirler veya Mekkeli müşrikler olduklarını açıklamıştır. Gerçek böyle olunca, Umre görevini ifa etmekten alıkonan Müslümanların, onları bu görevden alıkoyan kafirlerle anlaşmaları değil, aksine onlarla kanlarının son damlasına kadar savaşmaları akla en uygun gelen husus olurdu. Nitekim Hazreti Peygamber'le birlikte Umre seferine çıkan müminler, müşriklerin savaş naraları atarak Hudeybiye'ye doğru geldiklerini haber alınca, bir ağaç altında Hazreti Peygamber'e beyat etmişler ve kanlarının son damlasına kadar onlarla savaşmak üzere yemin etmişlerdir. Ancak Hudeybiye'de böyle bir savaşa kalkışmak, hem İslam için hem de Müslümanlar için ne derece faydalı olurdu? Bunu kesin bir netice ile kestirmek Müslümanlar için elbette kolay bir iş değildi. Bununla beraber mümin kullarından yardımını esirgemeyen Allah Teâlâ, onlara takip etmeleri gereken en doğru yolu göstermiş ve onların, Hudeybiye'de kafirlerle savaşmak yerine, Umre seferi bir yıl ertelenmiş olsa bile, onlarla görüşüp anlaşmalarını sağlamış ve bu anlaşmadan sonra da onlara fetih kapılarını açarak İslam'ın süratle yayılmasına imkan hazırlamıştır.

Eğer Hudeybiye'de müminlerle müşrikler arasında böyle bir anlaşma olmayıp da iki taraf birbiriyle savaşa kalkışsaydı, ne gibi bir durum ortaya çıkardı? İşte, Allah Teâlâ, ayet-i kerimede böyle bir ihtimalin ortaya çıkaracağı mahzurları da zikretmiş ve bu mahzurlara istinaden iki taraf arasında çıkacak bir savaşa engel olduğunu açıkça beyan etmiştir. Bu mahzurların en önemlisi, hiç şüphesiz, Müslümanlarla savaşacak olan müşrikler arasında, Müslüman olan, fakat Mekke'de yaşadığı için Müslümanlığını açıklayamayan erkek ve kadınların da bulunmasıydı. Müşrikler bunu bilmedikleri gibi, Umre için Hudeybiye'ye kadar gelen Müslümanların da bilmeleri mümkün değildi. Hal böyle iken iki taraf arasında bir savaş çıkmış olsaydı, Müslümanlar, müşriklerle birlikte tanımadıkları mümin erkek ve mümin kadınları da öldürmek zorunda kalacaklar, bu da sonradan, onların birtakım güçlüklerle karşılaşmalarına ve üzüntüye düşmelerine sebep olacaktı. İşte bu sebepledir ki Allah Teâlâ, ayet-i kerimesinde bu konuyla ilgili olarak *"...Eğer orada bilmeden kendilerini öldüreceğiniz ve bu yüzden de birtakım güçlüklere uğrayacağınız tanımadığınız mümin erkekler ve mümin kadınlar olmasaydı, Allah savaşa engel olmazdı..."* buyurmuştur. Fakat Allah Teâlâ, müşrikler arasında mümin erkek ve mümin kadınların da bulunması dolayısıyla iki taraf arasında çıkması muhtemel savaşa engel olmuş ve müminlerin ellerini onların üzerinden çekmiştir. Müminlerin ellerini müşriklerin üzerinden çekmesinin diğer bir sebebi de aralarında kalpleri iman etmeye yakın olanların da bulunmasıydı. İşte Allah, böyle kimselerin de iman etmelerine ve rahmetinden faydalanmalarına fırsat vermek için, onların bir an önce öldürülmelerine rıza göstermemiştir. Halbuki müminler ve kafirler, o sıralarda birbirlerinden tam olarak ayrılmış olsalardı, Allah savaşa engel olmaz ve bu savaşta kafirler çok acı bir şekilde öldürülerek en şiddetli azaba uğratılırlardı.

26 Allah Teâlâ, müşriklerin, müminlere Umre görevini ifa etme fırsatını vermemeleri dolayısıyla müşrikler üzerine gelmesi şart olan şiddetli azabı zikrettikten sonra, bu azabın geleceği vak-

ti de beyan etmiş ve bu vaktin, kalplerine hiçbir akli ve naklî delili bulunmayan cahiliyye taassubunun iyice yerleştiği zaman olduğunu açıklamıştır. Kaynaklarda zikredildiğine göre, müşriklerde cahiliyye taassubunun en belirgin bir şekilde ortaya çıktığı an, müşriklerle Müslümanlar arasında Hudeybiye Antlaşması'nın yazıya döküldüğü andır. Müşriklerin Hudeybiye'de Hazreti Peygamber'le görüşüp anlaşması için temsilci olarak gönderdikleri Süheyl İbn Amr, görüş birliğine varılan antlaşma şartlarını imzalarken, Hazreti Peygamber'in *(Resulullah)* (Allah'ın elçisi) olarak yazılmasına karşı çıkmış ve "Ben, senin Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik etseydim seninle savaşmazdım ki." diyerek *"Abdullah oğlu Muhammed"* yazdırdığı gibi, *"Bismillahirrahmanirrahim."* yazılmasına da itiraz etmiş ve besmele yerine *"Bismike Allahümme."* yazdırmıştır. Müşriklerin kalplerini dolduran bu cahiliyye taassubu sebebiyle Allah, hiç şüphesiz, mümin kulları vasıtasıyla üzerlerine en ağır azabı indirirdi. Fakat yukarıda da açıklanan sebepler dolayısıyla müminlerin kalplerine huzur ve sükunu indirmiş ve onları tevhit kelimesine bağlı kılmıştır. Zaten onlar buna hakkıyla layık idiler. Şüphesiz Allah, ister mümin olsun ister kfir olsun her insanın ne yaptığını veya ne yapmak istediğini bilir ve onu davranışına göre cezalandırır.

لَقَدْ صَدَقَ اللّٰهُ رَسُولَهُ الرُّءْيَا بِالْحَقِّ ۖ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللّٰهُ آمِنِينَ ۙ مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ
وَمُقَصِّرِينَ ۙ لَا تَخَافُونَ ۖ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿٢٧﴾ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ
بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِاللّٰهِ شَهِيدًا ﴿٢٨﴾

[27] Gerçek şu ki Allah, Resulünün rüyasını doğrulamıştır. İnşaallah güven içinde, başlarınızı traş etmiş ve saçlarınızı kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah, sizin bilmediğinizi bilir. Oraya girmeden önce de, yakın bir fetih vermiştir.

[28] Diğer bütün dinlere üstün kılmak üzere, hidayetle ve hak din ile Resulünü gönderen O'dur. Allah, şahit olarak yeter.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Umre yapmak için Medine'den çıkan Hazreti Peygamber ve ashabının Hudeybiye'ye geldikten sonra Mekke'ye gidip Mescid-i Haram'ı ziyaret etmelerine ve kurbanlıklarını tutarak kurban edilecekleri yere ulaşmalarına engel olanların Mekkeli müşrikler olduklarını, her ne kadar bu davranışları sebebiyle onlara karşı savaş ilan edilip hepsinin de öldürülmesi gerekirse de aralarında Müslüman olan, fakat İslamını gizleyen mümin erkek ve mümin kadınların da bulunması dolayısıyla müşriklere karşı bir savaş açılması halinde bilinmeden bu mümin erkek ve kadınların da öldürülmesi ihtimali bulunduğu için müşriklerle Müslümanların ellerini biribirlerinin üzerinden çektiğini ve savaşa izin vermediğini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Hazreti Peygamber'in Medine'de iken, henüz Umre seferine çıkmadan önce görmüş olduğu Umre rüyasını doğrulamış ve bu rüyanın mutlaka gerçekleşeceğini haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[27] Gerçek şu ki Allah, Resulünün rüyasını doğrulamıştır. İnşaallah güven içinde, başlarınızı traş etmiş ve saçlarınızı kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah, sizin bilmediğinizi bilir. Oraya girmeden önce de, yakın bir fetih vermiştir.

[28] Diğer bütün dinlere üstün kılmak üzere, hi-

dayetle ve hak din ile Resulünü gönderen O'dur. Allah, şahit olarak yeter.

27 Hiç şüpheniz olmasın ki Allah, Peygamber'i Muhammed (sas)'in gördüğü rüyanın hak olduğunu teyit ve tasdik etmiştir. Bu itibarla siz, bu yıl değil, fakat Allah'ın dilediği bir zamanda - ki bu zaman gelecek yıldır - bir kısmınız başlarınızı traş etmiş, bir kısmınız da saçlarınızı kısaltmış olarak, emniyet içinde ve korkusuzca Mescid-i Haram'a girecek ve Umre görevini ifa etmiş olacaksınız. Şüphesiz Allah, sizin bilmediğiniz şeyleri bilir de sizin menfaatinize en uygun olanı gerçekleştirir. Nitekim siz Hudeybiye'de iken, müşriklerin Umre yapmanıza engel olmaları dolayısıyla onlarla savaşı göze alıp Mekke yolunu tutmuş olsaydınız, orada Müslüman olduklarını bilmediğiniz pek çok mümin erkek ve kadını da öldürmüş olacaktınız ki bu da sizin için büyük üzüntülere ve sıkıntılara sebep olacaktı. Bunun içindir ki Allah, müşriklerin ellerini sizin üzerinizden, sizin ellerinizi de müşriklerin üzerinden çekerek aranızda bir antlaşma imzalanmasını sağlamış ve o yıl sizin Mekke'ye girmenize izin vermemiş ise de size ikinci bir fetih kapısı açmış ve sizin için Hayber'in fethini gerçekleştirmiştir.

Filhakika Hazreti Peygamber ve ashabı, Hudeybiye'de müşriklerle bir sulh antlaşması yaptıktan sonra, Umre ziyaretini gerçekleştirmeden Zilkade ayında Medine'ye geri dönmüş, Zilhicce ve Muharrem aylarını orada geçirdikten sonra da, Safer ayında Hayber'in Fethi için Medine'den çıkmışlar, Allah'ın da yardımıyla bir kısmını zor kullanarak, bir kısmını da barış yoluyla fethetmişlerdir. Yedinci hicri senenin Zilkade ayında ise, Hazreti Peygamber, Hudeybiye ehliyle beraber Umre görevini yapmak için altmış deveden oluşan kurbanlıklarıyla Medine'den çıkmış, Zu'l-Huleyfe'de ihrama girmiş, Hudeybiye'de müşriklerin ileri sürdükleri şartlara da uyarak Umre görevini ifa etmiştir.

28 Allah Teâlâ, gerek Umre'yle ilgili olarak Hazreti Peygamber'in görmüş olduğu rüya yönünden olsun gerekse insanlara tebliğ etmekle görevlendirildiği İslam dini yönünden olsun, onu bir Peygamber olarak teyit ve tasdik etmiş ve şöyle buyurmuştur: Peygamber'i Muhammed (sas.)'i, diğer bütün dinlerin hükümlerini ve fasit inançlarını iptal ederek onlara üstün kılmak için hidayetle, faydalı ilim ve salih amelle, kısacası hak din ile insanlara gönderen, hiç şüphesiz Allah'tır. Zira bilinen bir gerçektir ki hak olan din, gerçek ilim, sahih iman ve salih amelden oluşur ve bu özellikleriyle diğer bütün dinlerden üstün olan böyle bir dinin, batıl inançlardan ve sapık amellerden oluşan diğer dinleri iptal etmemiş olması mümkün değildir. Bu gerçek, Allah Teâlâ'nın bir beyanı olduğuna göre, akıl ve iman sahibi hiçbir kulun bundan şüphe etmemesi gerekir; zira O'nun buna şahitliği yeterlidir.

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ۚ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا
مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا ۖ سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ۚ ذَٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَاةِ ۚ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ ۚ
كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَىٰ عَلَىٰ سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ ۗ وَعَدَ
اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾

[29] Muhammed Allah'ın Resulüdür. Onun beraberinde bulunanlar, kafirlere karşı sert, kendi aralarında da merhametlidirler. Onların, rüku ve secde ederek Allah'ın lütuf ve rızasını aradıklarını görürsün. Onların alametleri, yüzlerindeki secde eseridir. Bu, onların Tevrat'ta anla-

tılan vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları ise, filizini vermiş bir ekin gibidir ki onu kuvvetlendirmiş, o da ekicilerin hoşuna gidecek şekilde kalınlaşmış ve gövdesi üzerine dikilmiştir. Müminlerin böyle olması da, kafirleri onlara karşı öfkelendirmek içindir. Allah, onlardan iman edip salih amel işleyenlere mağfiret ve büyük bir mükafat vadetmiştir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Hazreti Peygamber'in, diğer bütün dinlerin batıl inanç ve sapık amellerini iptal etmek için hidayetle ve hak din ile gönderildiğini ve buna bizzat kendisinin şahitlik ettiğini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Muhammed (sas.)'in Allah'ın Resulü olduğunu zikrederek onunla birlikte olan sahabileri tavsif etmiş ve bu sahabilerin, kafirlere karşı sert, birbirlerine karşı merhametli, rüku ve secdelerinde Allah'ın lütuf ve rızasını arayan, yüzlerinde secde alametleri bulunan ve bu sıfatları Tevrat ve İncil'de zikredilen sıfatlara uyan kimseler olduklarını, sahih iman ve salih amelleriyle onlara Allah'ın cennet nimetlerinden oluşan mükafatlar vadettiğini haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[29] Muhammed Allah'ın Resulüdür. Onun beraberinde bulunanlar, kafirlere karşı sert, kendi aralarında da merhametlidirler. Onların, rüku ve secde ederek Allah'ın lütuf ve rızasını aradıklarını görürsün. Onların alametleri, yüzlerindeki secde eseridir. Bu, onların Tevrat'ta anlatılan vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları ise, filizini vermiş bir ekin gibidir ki onu kuvvetlendirmiş, o da ekicilerin hoşuna gidecek şekilde kalınlaşmış ve gövdesi üzerine dikilmiştir. Müminlerin böyle olması da, kafirleri onlara karşı öfkelendirmek içindir. Allah, onlardan iman edip salih amel işleyenlere mağfiret ve büyük bir mükafat vadetmiştir.

29 Hiçbir şüphe yoktur ki Muhammed, Allah tarafından gönderilmiş bir Peygamber'dir. İşte bu Peygamber'e tabi olan ve onun yanında bulunan ashabı, Allah'ı inkâr eden ve Allah'tan başka birtakım putları İlah edinip onlara ibadet eden kafirlere karşı sertlikleriyle, birbirlerine karşı ise, merhametleriyle temayüz etmiş kimselerdir. Allah Teâlâ, bu manada Mâide suresinin 54. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Ey iman edenler! İçinizden her kim dininden dönerse, (böyle kimselere karşı) Allah, öyle bir kavim getirir ki kendisi onları sever, onlar da Allah'ı severler; müminlere karşı yumuşak, kafirlere karşı da çok güçlü ve zorludurlar..."*. Onların kafirler karşısındaki bu sertlikleri, ölmek pahasına da olsa küfürleri yüzünden onlarla savaşmaları sebebiyledir. Nitekim Allah Teâlâ, Tevbe suresinin 123. ayetinde bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Ey iman edenler! Kafirlerden size yakın bulunanlarla savaşın ki, sizde, kendilerine karşı bir sertlik bulsunlar. Bilin ki Allah, sakınanlarla beraberdir."*. Buhârî (*Sahih,* VII. 77), Müslim (*Sahih,* IV. 1999) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* IV. 270)'in en-Numan İbn Beşir'den naklettikleri bir hadisinde de Hazreti Peygamber, bütün müminlerin biribirlerine iyi davranmada tek bir vücut gibi olduklarını zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: "Birbirlerini sevmede, birbirlerine merhamet etmede ve biribirlerine şefkat göstermede bütün müminler tek bir vücut gibidirler. O vücuttan bir uzuv hastalanınca, vücudun diğer uzuvları, birbirlerini, hasta uzvun elemine, uykusuzluk ve hararette iştirake (yani hasta uzvun elemini paylaşmaya) davet ederler.". Keza Buhârî (*Sahih,* I. 123; VII, 80), Müslim (*Sahih,* IV. 1999), Tirmizî (*Sünen,* IV. 325) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* IV. 104, 405, 409)'in Ebu Musa el-Eşari'den (ra) naklettikleri başka bir hadis de aynı manayı teyit eder. Bu hadisinde Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur: "Müminin, mümine bağlılığı, kısımları birbirini takviye ve tahkim eden bir bina gibidir.". İşte bu müminler, Allah'a çok ibadet etmekle de tanınmışlar ve ibadetlerinde yaptıkları her rüku ve secdede, daima Allah'ın lütuf ve rızasını beklemişlerdir. Secdelerinin çok oluşu-

nun en bariz delili ise, yüzlerinde ve alınlarında meydana gelen secde alametleridir ve kendileri de bu alametlerle tanınırlar. İşte sahabilerin yukarıda zikredilen bu vasıfları, Tevrat ve İncil'deki vasıfları gibidir. Nasıl filizlenen bir ekin, çoğalan filizleri sayesinde gövdesi kalınlaşmış ve dikilerek kuvvet kazanmış, bu da ekincileri hoşnut etmişse, bidayette sayıca çok az ve çok zayıf olan sahabiler de zamanla sayıları çoğaldığı gibi, kuvvetleri de o derece artmıştır. Bu ise, kafirleri tedirgin etmiş ve öfkelendirmiştir. İşte bu vasıflarıyla sahabiler, sahih iman ve salih amelleriyle Allah'ın rızasını kazanmışlar, Allah da onlara hudutsuz mükafatlar vadetmiştir. Müslim (*Sahih,* IV. 1967) ve Tirmizî (*Sünen,* V. 695)'nin naklettikleri bir hadisinde Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur: "Sakın ashabıma sövmeyin. Nefsim yed-i kudretinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, sizden biriniz, sadaka olarak Uhud dağı kadar altın infak etse, (bu sadakanın sevabı), sahabilerden birinin iki avuç (hurma) sadakasının sevabına veya onun yarı sevabına erişemez.".

HUCURÂT SURESİ

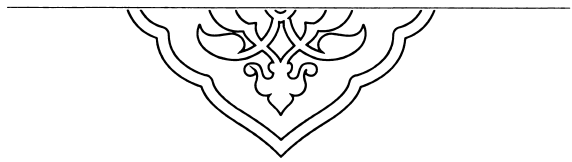

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 49. suresi olup 18 ayetten müteşekkildir. Surenin 4. ayetinde Allah Teâlâ, *"Sana odaların arkasından seslenenlerin çoğu, akıllarını kullanmayan kimselerdir."* buyurarak odasından henüz çıkmamış olan Hazreti Peygamber'e seslenen ve çoğu bedevi olan Arapların görgü kurallarına aykırı davranışlarını bahis konusu etmiş ve onları, Hazreti Peygamber ve ailesine karşı daha terbiyeli ve daha saygılı olmaları için uyarmıştır. *Hucurât*, oda manasına gelen *hucre*'nin çoğulu olup odalar demektir ve Hazreti Peygamber ve eşlerinin oturdukları odalar kasdedilmiştir. Kaynakların zikrettiklerine göre, mescidin bitişiğinde Hazreti Peygamber'e ve zevcelerinden her birine ait hurma dallarından yapılmış müstakil odalar vardı ve dışarıdan hiç kimse bu odalara giremediği gibi, içeride kalanı da herhangi bir şekilde rahatsız edemezdi. Bununla beraber, birtakım kurallardan haberi olmayan bir bedevi veya bir çöl Arabı, bazen Hazreti Peygamber'e bir şeyler danışmak, veya öğrenmek istediği birtakım şeyleri sormak için bu odalardan birisinin arkasına gelir ve "Ey Muhammed!" veya "Ey Allah'ın elçisi!" diye bağırarak Hazreti Peygamber'i dışarı çağırırdı. Belirsiz zamanlarda vuku bulan bu çeşit bağırmalar ise, hem Hazreti Peygamberi hem de onun eşlerini rahatsız ederdi. İşte, bedevilerin görgü kurallarına, adap ve ahlaka aykırı olan bu davranışları, genellikle ahlaka müteallik hükümleri ihtiva eden ve Hucurât adı verilen bu surede bahis konusu edilmiş ve Müslümanlar, birbirlerine karşı daha terbiyeli olmaya davet edilmişlerdir. Hucurât Suresi, Medine'de Mücâdele suresinden sonra nazil olmuştur.

2. Hucurât Suresinin Konusu

Hucurât suresi de, Medine'de nazil olan diğer sureler gibi, İslam toplumunun sağlam bir ahlak ve kuvvetli bir terbiye esası üzerine teşekkül etmesini sağlayacak şeri hükümleri ihtiva eder. Surenin pek çok ayetinde Müslümanlar, üstün ahlak ve adaba riayet etmekle emrolunmuşlardır. Bu sebepledir ki bazı müfessirler, sureye *Suretu'l-Ahlak* (Ahlak Suresi) denildiğini de zikretmişlerdir.

Müfessirler arasında konusunun genellikle iki bölümden oluştuğu ileri sürülen surenin ilk bölümüne ait ayetleri, Hazreti Peygamber'le Müslümanlar arasındaki münasebetlerle ilgili olup müslümanların Hazreti Peygamber karşısında riayet etmeleri gereken adaba müteallik emirleri

ihtiva eder. Nitekim ilk ayetinde *"Ey iman edenler!"* hitabıyla müminler uyarılmış, bu hitabın ardından, bütün müminlere, görüş ve düşüncelerinde Allah'ın ve Resulünün önüne geçmemelerini, başka bir ifadeyle, Allah'ın ve Resulünün herhangi bir mesele hakkındaki görüş ve hükümlerini bertaraf ederek onların yerine başka görüş ve hükümler ileri sürmemelerini emretmiştir. Tirmizî (*Sünen,* III. 607), Ebû Dâvûd (*Sünen,* II. 272), ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* V. 230, 236, 242)'in naklettiklerine göre, Resulullah (sas.), Muaz İbn Cebel'i Yemen'e gönderdiği zaman ona: " Herhangi bir mesele ile karşılaştığında ne ile hükmedeceksin?" diye sormuş, o da: "Allah'ın Kitabı ile hükmederim." demişti. Resulullah (sas.): "Allah'ın Kitabı'nda bulamazsan?" diye sormuş, o da: "Resulullah (sas.)'in sünnetiyle." demişti. Resulullah (sas.): "Ne Resulullah (sas.)'ın sünnetinde ne de Allah'ın Kitabı'nda bulamazsan?" diye sormuş, o da: "Kendi içtihadımla hükmederim." cevabını vermişti. Bunun Üzerine Resulullah (sas.), Muaz'ın göğsüne vurarak Resulullah'ın elçisini, Resulullah'ın hoşlandığına muvaffak kılan Allah'a hamdolsun." demişti". Bu hadis de şu gerçeği açık bir şekilde ortaya koymaktadır ki Muaz İbn Cebel (ra), herhangi bir mesele ile karşılaştığı zaman, o meselenin halli için, önce kendi görüş ve düşüncelerine değil, fakat Kitap ve Sünnet'in o meseleyle ilgili hükümlerine başvuracak, eğer Kitap ve Sünnet'te o meseleyi halledecek bir hüküm bulamazsa, kendi görüşlerine danışacaktır. Kısacası Allah'ın ve Resulünün önüne geçmeyecektir.

Bunu takip eden ikinci ayette, yine müminlere hitap edilmiş ve Hazreti Peygamber'le konuşurken, seslerini onun sesi üzerine yükseltmemeleri, kendi aralarında konuştukları gibi Hazreti Peygamber'e karşı bağırarak konuşmamaları emredilmiş, onunla konuşurken sesin kısılarak konuşulmasını takvanın bir gereği saymıştır. Herhangi bir meseleyi danışmak veya bazı sorular sormak için Hazreti Peygamber'in, yahut eşlerinin ikamet ettikleri odaların arkasına gelip oradan "Ey Muhammed!" veya "Ey Allah'ın elçisi!" diye yüksek sesle bağırmanın da hoş bir davranış olmadığı açıklanmış ve bu çeşit davranışta bulunanların akıllarını kullanmayan kimseler oldukları zikredilmiştir.

Surenin ikinci bölümü, genellikle toplum adabıyla ilgili olup, insanlar arasındaki iyi veya kötü münasebetler söz konusu edilerek daima iyi olan tarafa yönelmelerini emreden ayetlerden oluşmuştur. Bunun en güzel misali, surenin 6. ayetinde bahis konusu edilen fasıklar ve onlar tarafından getirilen haberlerdir. Bu ayetinde Allah Teâlâ, yine müminlere hitap etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Ey iman edenler! Eğer bir fasık size bir haber getirirse, hallerini bilmediğiniz kimselere kötülük etmekten korkarak, haberin aslını araştırın; aksi halde yaptığınıza pişmanlık duyanlardan olursunuz."*. Bir fasığın, herhangi bir kimse hakkında getirdiği habere kanarak o kimseyle kavgaya tutuşup düşmanlık yaratan, sonra da fasığın getirdiği haberin asılsız olduğunu öğrenen bir şahsın düşeceği büyük pişmanlığı anlamak elbette güç değildir. Bu sebepledir ki Allah Teâlâ bu ayetinde, bir fasık tarafından getirilen haberin doğru olup olmadığını araştırmadan, o haber sanki doğru imiş gibi birtakım davranışlara girişilmemesini ve sonradan pişman olunacak işler yapılmamasını emretmiştir.

Mümin guruplar arasında çıkan kavgalarda aradaki düşmanlığın giderilmesi için aracılık etmek ve aracılık ederken adaleti elden bırakmamak, müminlerin kardeş olduklarını bilerek anlaşmazlıkları ortadan kaldırmaya çalışmak, insanların birtakım davranışlarına bakarak onları alaya almamak, birbirlerini kötü lakaplarla çağırmamak, zannın çoğunun günah olduğunu bilerek zandan sakınmak, ölü kardeşinin etini yemek kadar kötü ve çirkin bir davranış sayılan gıybetten uzak durmak, müminlerin gizlemek lüzumunu duydukları birtakım sırlarını araştırmamak, erkekler kadar kadınlar için de imanın gereklerindendir.

3. Hucurât Suresinin Kendinden Önceki Fetih Suresiyle Bağlantısı

Hucurât suresinin, kendinden önceki Fetih suresiyle üç yönden bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır:

1) Fetih suresi, iman eden ve salih amel işleyenlerin zikri ve bu vasıfta olanlara mağfiret ve büyük mükafat vaadi ile sona ermiş, Hucurât suresinde de yine bu vasıfta olanlara hitap edildikten sonra, onlara, görüş ve düşüncelerinde Allah'ın ve Resulünün önüne geçmemeleri, yani Allah'ın ve Resulünün herhangi bir mesele hakkındaki görüş ve hükümlerini yok farzederek onların yerine başka görüş ve hükümler ileri sürmemeleri emredilmiştir.

2) Fetih suresinde kafirlere karşı girişilen savaşlar bahis konusu edildiği halde, Hucurât suresinde, azgın ısyankarlarla yapılan mücadeleler söz konusu edilmiştir.

3) Her iki surede de özellikle sure başlarında, Hazreti Peygamber'i yücelten beyanlara yer verilmiş ve Müslümanlara, gerek sözleriyl gerekse davranışlarıyla ona hürmette kusur etmemeleri emredilmiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۜ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ
اٰمَنُوا لَا تَرْفَعُوٓا اَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهٗ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ اَنْ تَحْبَطَ
اَعْمَالُكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٢﴾ اِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ اَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ
اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوٰى ۜ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٣﴾ اِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَآءِ الْحُجُرَاتِ اَكْثَرُهُمْ
لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾ وَلَوْ اَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتّٰى تَخْرُجَ اِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ ۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

[1] Ey iman edenler! Allah'ın ve Resulünün önüne geçmeyin. Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah, her şeyi hakkıyla işitendir; hakkıyla bilendir.

[2] Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesi üzerine yükseltmeyin. Farkına varmadan amellerinizin boşa gitmemesi için, birbirinize karşı bağırarak konuştuğunuz gibi, Peygamber'e karşı da bağırarak konuşmayın.

[3] Allah'ın Resulü yanında, seslerini kısarak konuşanların kalblerini Allah takva ile denemiştir. Onlar için mağfiret ve büyük mükafat vardır.

[4] Sana odaların arkasından seslenenlerin çoğu, akıllarını kullanmayan kimselerdir.

[5] Halbuki sen, onlara çıkıncaya kadar sabretselerdi, kendileri için daha hayırlı olurdu. Allah, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.

Kıtal suresi de denilen Muhammed suresinden sonra Fetih suresi zikredilmiş ve bu sureyi de Hucurât suresi takip etmiştir. Daha önce de açıkladığımız gibi, Müslümanlar, Muhammed suresinin 4. ayetinde kendilerine yöneltilen *"İnkâr edenlerle savaşta karşılaştığınız zaman, boyunlarını vurup öldürün; onları çokça öldürüp iyice sindirdiğiniz zaman da onları esir edin..."* mealindeki emir ve tavsiyelere uymalarının neticesi büyük zaferler kazanmışlar ve İslam'ı dört bir tarafa yaymışlardır. İşte bu sebepledir ki Allah Teâlâ, Fetih suresinin ilk ayetinde Peygamberi'ne şu müjdeyi vermiştir: *"(Ey Muhammed!) Biz sana apaçık bir fetih verdik."*. Bu bakımdan hiç tereddüt etmeden şu gerçek burada bir defa daha tekrar edilebilir ki Kıtal suresi bir mukaddime olarak kabul edilirse, Fetih suresi de onun bir neticesidir. Fetih suresinden sonra gelen Hucurât suresinin hedefi ise, Fetih suresiyle neticelenip ortaya çıkan büyük İslam toplumunu, Kur'an'ın öngördüğü bir düzen içerisinde yüceltmektir. Bu da ancak Müslümanların, önce Allah ve Resulünün karşısında adap ve erkana riayet etmeleriyle, sonra da biribirlerine karşı saygılı olmalarıyla mümkündür. İşte bu sebepledir ki Allah Teâlâ, surenin ilk ayetlerinde şöyle buyurmuştur:

[1] Ey iman edenler! Allah'ın ve Resulünün önüne geçmeyin. Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah, her şeyi hakkıyla işitendir; hakkıyla bilendir.

[2] Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesi üzerine yükseltmeyin. Farkına varmadan amellerinizin boşa gitmemesi için, birbirinize karşı bağırarak konuştuğunuz gibi, Peygamber'e karşı da bağırarak konuşmayın.

[3] Allah'ın Resulü yanında, seslerini kısarak konuşanların kalplerini Allah takva ile denemiştir. Onlar için mağfiret ve büyük mükafat vardır.

[4] Sana odaların arkasından seslenenlerin çoğu, akıllarını kullanmayan kimselerdir.

[5] Halbuki sen; onlara çıkıncaya kadar sabretselerdi, kendileri için daha hayırlı olurdu. Allah, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.

1 Ayet-i kerimenin manasından da açıkça anlaşıldığı gibi, Allah Teâlâ, bu ayetinde ve bunu takip eden diğer ayetlerde, iman etmiş kullarının Allah ve Resulüne karşı nasıl davranmaları gerektiğini öğretmekte ve şöyle buyurmaktadır: Ey iman edenler! Allah ve Resulünün huzurunda, söz söylemek yönünden olsun, hüküm vermek veya birtakım davranışlarda bulunmak yönünden olsun, acele edip öne geçmeyin; yahut öne geçme gayreti içine girmeyin. Öne geçerek söylediğiniz sözün, yahut verdiğiniz hükmün, yahutta yaptığınız işin, Allah ve Resulünün söz veya hükümlerine, yahutta yapmanızı emrettikleri işlere aykırı düşebileceğini aklınızdan hiç çıkarmayın. Allah ve Resulünün izin vermedikleri Aykırı söz, hüküm ve davranışlarınızın, sizi büyük vebal altına sokacağını bilerek bunlardan sakının ve Allah'tan korkun. Zira Allah, söylediğiniz her sözü işittiği gibi, yaptığınız veya yapmaya niyet ettiğiniz her işi de görür ve bilir; hiçbir şey O'ndan gizli kalmaz; sonra da sizi düşünce ve davranışlarınıza göre cezalandırır.

Bu açıklamadan da iyice anlaşıldığı gibi, Allah Teâlâ, bu ayetiyle Peygamberi'ne indirdiği Kitab'a ve Peygamberi'nin sünnetine muhalefet etmeyi nehyetmiş, Kitap ve Sünnet'in hükümlerini, şahısların ictihada dayalı görüş ve düşüncelerinin önüne almıştır. Bunun en açık misali, yukarıda Hucurât suresinin konusu üzerinde dururken zikrettiğimiz Muaz İbn Cebel'in (ra) hadisidir. Hazreti Peygamber, Muaz'ı Yemen'e görevli olarak gönderirken, herhangi bir mesele ile karşılaştığı zaman ona ne ile hükmedeceğini sormuş, o da önce Allah'ın Kitabı ile, eğer onda bulamazsa, Resulullah (sas.)'in sünnetiyle, onda da bulamazsa kendi içtihadı ile hükmedeceğini söy-

lemiş ve bu cevabıyla Hazreti Peygamber'i hoşnut etmiştir.

2 Allah Teâlâ, edeple ilgili ilk talimatını verdikten sonra, bu ayetinde, müminlerin riayet etmeleri gereken ikinci talimatını vermiş ve onlara, seslerini Peygamber'in sesi üzerine yükseltmemelerini emretmiştir. Bundan anlaşılan şudur ki, hiç kimse bağırıp çağırmasın ve sesini, onun sesi üzerine yükseltmesin. Zira Hazreti Peygamber'in önünde bağırıp çağırmak ve yüksek sesle onun sesini bastırmak, ona olan saygıyı terketmek demektir. Keza müminlerin, başkalarıyla bağırarak konuştukları gibi, herhengi bir mesele hakkında Hazreti Peygamber'le konuşurken bağıra bağıra konuşmaktan, yahut ona hitap ederken, kendi aralarında biribirlerine hitap eder gibi yine bağırarak "Ey Muhammed" demekten sakınmaları, buna karşılık, daha hafif bir sesle ve saygılı bir tarzda "Ya Resulallah!" veya "Ya Nebiyallah!" diye hitabetmeleri daha doğru olur. Hazreti Peygamber'le konuşurken bağırarak konuşmak veya ona bağırarak hitap etmek, iyi olarak işlenmiş amellerin sevabını yok eden davranışlardır. Bu sebepledir ki Allah Teâlâ, ayet-i kerimede, "... *amellerinizin boşa gitmemesi için, birbirinize karşı bağırarak konuştuğunuz gibi, Peygamber'e karşı da bağırarak konuşmayın.*" buyurmuştur. Bu da müminlerin sahip olmaları gereken üçüncü bir edep tarzıdır.

3 Hazreti Peygamber'in yanında, ona gösterdikleri saygının bir gereği olarak seslerini kısarak konuşanlar, yahut ona hitap ederken başkalarına hitap ediyormuş gibi bağırarak hitap etmekten sakınanlar, Allah Teâlâ'nın kalplerini takva ile imtihan ettiği veya takva ile arındırıp saflaştırdığı kimselerdir. Allah, böyle davranan kimslerin günahlarını bağışlar ve onlara hudutsuz mükafatlar ihsan eder. Müfessirlerin Ahmed İbn Hanbel'den naklettiklerine göre, Ömer İbnu'l-Hattab'a (ra) "Ya Emirü'l-müminin! Günah işlemeyi arza etmeyen ve onu işlemeyen mi, yoksa arzu edip de işlemeyen mi daha faziletlidir?" diye yazılı bir soru yöneltilmişti de, Ömer (ra), bu soruya şu cevabı yazıp göndermişti: "Günah işlemeyi arzu edip de onu işlemeyen daha faziletlidir. *Bunlar, Allah'ın kalplerini takva ile imtihan ettiği kimselerdir. Bunlar için mağfiret ve büyük mükafat vardır.*".

4 Allah Teâlâ, müminleri, herhangi bir mesele hakkında Allah'ın ve Resulünün vazettikleri hükümler varken, o hükümleri terkederek kendi görüş ve düşünceleri istikametinde hüküm vermekten, Hazreti Peygamber'le konuşurken seslerini Hazreti Peygamber'in sesi üzerine yükseltmekten ve onunla bağırarak konuşmaktan menettikten sonra, Hazreti Peygamber'e veya eşlerine ait odaların arkasından Hazreti Peygamber'e seslenenleri kınamış ve onları akıllarını kullanmayan kimseler olarak tavsif etmiştir. Bunlar, genellikle dışarıdan gelmiş bedeviler olup görgü kurallarından yeterince haberi olmayan kimselerdi. Müfessirlerin açıkladıklarına göre Temimoğullarından bazı kişiler Medine'ye gelip Hazreti Peygamber'le görüşmek isterler. Hazreti Peygamber, gündüzün mescide bitişik odalardan birinde istirahat ederken, bu kişiler odanın arkasından "Ey Muhammed! Kalk; biz geldik; seninle görüşmek istiyoruz." diye bağırıp çağırırlardı. Hazreti Peygamber de alelacele kalkıp giyinir ve onlarla birlikte mescide giderek orada konuşurdu. Ne var ki onların konuşma tarzları ve saygısızca davranışları, Hazreti Peygamber'i rahatsız ederdi. Sure başında da açıkladığımız gibi bedevilerin bu akılsızca davranışları, bu ayetin nüzul sebebi olmuş ve ayet içerisinde geçen ve "odalar" manasına gelen *Hucurât* da bu sureye isim olarak verilmiştir.

5 Halbuki bu bedeviler, biraz akıllarını kullanıp düşünseler ve odaların arkasından "Ey Muhammed! Biz geldik." diye bağırmak yerine Hazreti Peygamber odasından çıkıncaya kadar sabredip bekleselerdi, bu, elbette kendileri için daha hayırlı olurdu. Hazreti Peygamber elbette bütün gününü odasında geçiren bir kimse değildi ve dolayısıyla onu bir an önce dışarı çıkart-

maya da gerek yoktu. Bununla beraber bedevilerin bu çeşit davranışları, her ne kadar kendilerine günah kazandıran davranışlar olsa bile, bu günahlardan tövbe ettikleri takdirde, Allah onların bu günahlarını bağışlamaktan geri kalmazdı. Zira O, Gafur'dur; günahları çok bağışlayıcıdır ve Rahim'dir; kullarına karşı çok merhametlidir.

يَآ اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنْ جَآءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَاٍ فَتَبَيَّنُوْٓا اَنْ تُصِيْبُوْا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوْا عَلٰى مَا فَعَلْتُمْ نٰدِمِيْنَ ۝٦ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ فِيْكُمْ رَسُوْلَ اللّٰهِ ۭ لَوْ يُطِيْعُكُمْ فِيْ كَثِيْرٍ مِّنَ الْاَمْرِ لَعَنِتُّمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ حَبَّبَ اِلَيْكُمُ الْاِيْمَانَ وَزَيَّنَهٗ فِيْ قُلُوْبِكُمْ وَكَرَّهَ اِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوْقَ وَالْعِصْيَانَ ۭ اُولٰۗىِٕكَ هُمُ الرّٰشِدُوْنَ ۝٧ فَضْلًا مِّنَ اللّٰهِ وَنِعْمَةً ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ۝٨

6 Ey iman edenler! Eğer bir fasık size bir haber getirirse, hallerini bilmediğiniz kimselere kötülük etmekten korkarak haberin aslını araştırın; aksi halde yaptığınıza pişmanlık duyanlardan olursunuz.

7-8 Bilesiniz ki içinizde Allah'ın Peygamber'i vardır. Eğer o, bir çok işte size uymuş olsaydı, kötü durumlara düşerdiniz. Fakat Allah, size imanı sevdirmiş ve onu kalplerinizde süslemiştir. Küfrü, fıskı ve isyanı da size kötü göstermiştir. İşte Allah'tan bir lütuf ve bir nimet olmak üzere doğru yolu bulanlar bunlardır. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir; hikmet sahibidir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, müminlere, Allah'a ve Resulüne itaat etmelerini emrettikten ve Resulullah (sas.)'e hürmet etmenin gerekli olması dolayısıyla onun yanında sesleri yükseltmeyi ve bağıra çağıra konuşmayı menettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, müminler arasındaki adap ile ilgili olarak, kaynağı kesinlikle bilinmeyen haberlerin ileride herhangi bir sıkıntıya meydan vermemek için araştırılmadan kabul edilmemesini emretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

6 Ey iman edenler! Eğer bir fasık size bir haber getirirse, hallerini bilmediğiniz kimselere kötülük etmekten korkarak haberin aslını araştırın; aksi halde yaptığınıza pişmanlık duyanlardan olursunuz.

7-8 Bilesiniz ki, içinizde Allah'ın Peygamber'i vardır. Eğer o, bir çok işte size uymuş olsaydı, kötü durumlara düşerdiniz. Fakat Allah, size imanı sevdirmiş ve onu kalplerinizde süslemiştir. Küfrü, fıskı ve isyanı da size kötü göstermiştir. İşte Allah'tan bir lütuf ve bir nimet olmak üzere doğru yolu bulanlar bunlardır. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir; hikmet sahibidir.

6 Ey Allah'a ve Resulüne inanmış olan kimseler! İnsanlar arasında yalan haber getirip götürmekte bir beis görmeyen herhangi bir fasık, içinizden birine veya birilerine zarar verecek herhangi bir haber getirecek olursa, o haberin doğruluğunu araştırıp kesin bir kanaate varmadan onunla hüküm vermekte acele etmeyin. Eğer o haberin doğru mu yalan mı olduğunu araştırıp kesin bir kanaata varmadan sanki haber doğru imiş gibi onunla hemen hüküm vermeye kalkışırsanız, aslında yalan olan o haberle ilgili olan kişiye veya kişilere zarar vermiş olursunuz. Sonradan o haberin yalan olduğunu öğrendiğiniz ve o haberle hüküm verip başkalarına zarar verdiğinizi anladığınız zaman da, yaptığınız işten bü-

yük pişmanlık duyar ve altından kalkamayacağınız sıkıntılara maruz kalırsınız. İşte böyle bir duruma düşmemek için, fasık olan ve toplum içerisinde yalancı olarak bilinen kimselerin getirdikleri haberlere kanmayın ve onların doğruluğunu araştırmadan onlarla hüküm vermeyin.

7 Ey müminler! Şunu da bilesiniz ki aranızda Allah'ın Resulü Muhammed (sas.) de vardır ve siz hayatınızı onunla birlikte sürdürmektesiniz. Bu itibarla ona saygıda kusur etmeyin; ona tabi olun ve emirlerini eksiksiz yerine getirin. O, sizin ihtiyaçlarınızı, sizin için hayırlı olan ve menfeatinize uygun düşen şeyleri çok daha iyi bilir. Nitekim Allah Teâlâ, Ahzap suresinin 6. ayetinde de aynı manada şöyle buyurmuştur: *"Peygamber, müminlere kendi nefislerinden evladır..."*. Şu da bilinen bir gerçektir ki insanlar, hata yapmaya meyyal varlıklardır ve yaptıkları hatalar yüzünden büyük zararlara uğrarlar. Hazreti Muhammed (sas.) ise, Allah'ın bir Peygamberi'dir ve davranışlarını Rabbinden aldığı vahiylere göre düzenler. Bu sebepledir ki onun davranışlarında diğer insanlarda görülen hatalara rastlamak mümkün değildir. Bunun içindir ki eğer Hazreti Peygamber, bir çok işte diğer insanlara tabi olsaydı, bu, hiç şüphesiz o insanları büyük sıkıntılara sokar, helak olmalarına bile yol açardı. Fakat Allah, müminlere imanı sevdirmiş, onu kalplerinde süslemiş, buna karşılık küfrü, fıskı ve isyanı çirkin göstermiştir. Bundan dolayıdır ki müminler, sadece imana uygun gelen fiilleri işlerler, imana aykırı gelen küfür, fısk ve isyan gibi davranışlardan da uzak dururlar. İşte bunlar, rüşdünü bulan veya doğru yola yönelen kimselerdir.

8 Onların doğru yolu bulmaları ise, Allah'ın onlara bir lütfu ve nimetidir. Hiç şüphe yoktur ki Allah, olan ve olacak olan her şeyi hakkıyla bilendir ve yarattığı varlıkların işlerini takdir ettiği ölçüler içinde idare etmede de hikmet sahibidir.

وَإِنْ طَآئِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا ۚ فَإِنْ بَغَتْ إِحْدٰىهُمَا عَلَى الْأُخْرٰى فَقَاتِلُوا الَّتِي
تَبْغِي حَتّٰى تَفِيٓءَ إِلٰٓى أَمْرِ اللّٰهِ ۚ فَإِنْ فَآءَتْ فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا ۖ إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٩﴾
إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٠﴾

[9] Eğer müminlerden iki grup birbirleriyle vuruşurlarsa, aralarını düzeltin. Eğer biri diğerine tecavüz ederse, Allah'ın emrine dönünceye kadar, tecavüz edenle savaşın. Eğer Allah'ın emrine dönerse, aralarını adaletle düzeltin ve adil davranın. Allah, şüphesiz, adil davrananları sever.

[10] Müminler kardeştirler; kardeşlerinizin aralarını düzeltin ve Allah'tan sakının ki merhamet olunasınız.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, müminleri fasıkların getirdikleri haberlere karşı uyardıktan ve bu haberlerin doğruluğunu araştırmadıkça onları doğru kabal edip onlara göre hareket etmemelerini, aksi halde yalan bir haberle pek çok kişiye kötülük etmiş olacaklarını ve bundan da büyük pişmanlık duyacaklarını beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, mümin gruplar arasında çıkabilecek birtakım anlaşmazlıklar ve hatta vuruşmalar karşısında, diğer müminlere, bu grupların aralarını bulup anlaşmazlığı ortadan kaldırmaya çalışmalarını, eğer iki gruptan biri diğerine tecavüz etmişse, bu takdirde ara bulucuların müteca viz gruba aynı şekilde saldırıp onları sakinleştirinceye kadar onlarla dövüşmelerini, sonra da adaletli bir şekilde aralarını düzeltmelerini emretmiştir.

Müminler arasında olması gereken bu sulh ve selametin başlıca sebebi de, aralarındaki kardeşliktir. Zira müminler, biribirlerinin kardeşidirler. İşte bu manada Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[9] Eğer müminlerden iki grup birbirleriyle vuruşurlarsa, aralarını düzeltin. Eğer biri diğerine tecavüz ederse, Allah'ın emrine dönünceye kadar, tecavüz edenle savaşın. Eğer Allah'ın emrine dönerse, aralarını adaletle düzeltin ve adil davranın. Allah, şüphesiz, adil davrananları sever.

[10] Müminler kardeştirler; kardeşlerinizin aralarını düzeltin ve Allah'tan sakının ki merhamet olunasınız.

9 Allah Teâlâ daha önceki bir ayetinde, müminlere hitap ederek, halleri bilinmeyen kimselere kötülük etme durumuna düşmemek için herhangi bir fasığın getirdiği haberin doğru olup olmadığını araştırmadan o habere göre hareket etmemelerini emretmişti. Bilinen bir gerçektir ki bazen bir fasığın yalan haberi, müminlerden bir grubu, diğer mümin bir gruba karşı kışkırtır da iki mümin grup arasında bazen kanlı çatışmalara kadar götüren anlaşmazlıklara sebep olur. İşte bu gibi durumlarda, müminlerden üçüncü bir gruba düşen iş, birbirleriyle vuruşmaya başlayan iki mümin grubun arasını düzeltmeye çalışmak ve kavganın daha da büyümesini önlemek olmalıdır. Eğer vuruşan bu iki gruptan biri haddi aşar ve diğerinin üzerine tecavüzünü artırarak giderse, bu takdirde arabulucu üçüncü grubu oluşturan müminlerin, mütecavize daha şiddetli bir şekilde müdahele etmeleri ve bu mütecavizler Allah'ın emrine uyuncaya kadar onlarla vuruşmaları gerekir. Eğer Allah'ın emrine uyar ve saldırdıkları müminlerle sulh üzerinde anlaşmaya varırlarsa, bu takdirde aralarını adil bir şekilde düzeltirler. Allah, hiç şüphesiz, adil davrananları sever. Müslim (*Sahih,* III. 1458), Nesâ'î (*Sünen,* VIII. 221) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 160)'in Abdullah İbn Amr'den (ra) naklettiklerine göre Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Adil davrananlar, Allah katında, Rahmân'ın sağında nurdan minberler üzerindedirler. Onlar, hükümlerinde, halklarında ve velayetlerinde daima adil olan kimselerdir.".

Buhârî (*Sahih,* III. 166) ve Müslim (*Sahîh,* III. 1424) tarafından nakledilen bir hadiste, bu Ayet-i kerimenin nüzul sebebi şöyle açıklanmıştır: Enes İbn Malik'in (ra) anlattığına göre, bir gün Resulullah (sas.)'e: "(Hazrec kabilesinin reisi) Abdullah İbn Ubeyy'e gitseniz (de onu İslam'a davet etseniz.." denilmişti. Bunun üzerine Peygamber bir merkebe bindi; Müslümanlar da onunla beraber yürüyerek Abdullah İbn Ubeyy'e gittiler. Gittikleri yer, çorak bir yerdi. Resulullah (sas.), Abdullah'ın yanına vardığında Abdullah ona: Benden uzak dur. Vallahi merkebinin fena kokusu bana eza veriyor, dedi. Bunun üzerine Ensardan biri (Abdullah İbn Revaha), Abdullah İbn Ubeyy'e: "Vallahi Resulullah'ın merkebinin kokusu, senin kokundan daha güzeldir." diye cevap verdi. İşte bundan sonradır ki Abdullah'ın kavminden bir kişi bu söze hiddetlendi; sonra da iki tarafın adamları birbirlerine karşı hiddetlendiler ve iki taraf arasında hurma dalları ve pabuçlarıyla bir vuruşma başladı.". Daha sonra haberin ravisi şunu ilave etmiştir: "Sonradan bize ulaştığına göre, birbirleriyle vuruşan bu iki taife hakkında *"Eğer müminlerden iki grup birbirleriyle vuruşurlarsa, aralarını düzeltin. Eğer biri diğerine tecavüz ederse, Allah'ın emrine dönünceye kadar, tecavüz edenle savaşın..."* ayeti nazil oldu.

10 Müminler arasında çıkabilecek herhangi bir anlaşmazlığın giderilmesi veya aralarında vuku bulacak kavgaların önlenmesi ve tarafların sulh ve sükun içinde kaynaşmaları, birbirlerine kardeş kadar yakın olmaları dolayısıyladır. Bu sebeplerdir ki Allah Teâlâ, bu ayetinde müminlerin kardeş olduklarını açık bir şekilde beyan ettikten sonra, müminlere, aralarında anlaşmazlık çıkan kardeşlerinin aralarını düzeltmelerini ve Allah'ın merhametine lyık olmak için bütün işlerinde Allah'tan

sakınmalarını emretmiştir. Burada şunu da açıklamak gerekir ki ayet-i kerimeye *ancak* manasında bir hasr edatı olan *innema* ile başlanmıştır ve *"Ancak mümin olanlar kardeştirler."* demektir. Bundan anlaşılan mana ise, müminler arasındaki bu kardeşlik, ancak İslam kardeşliğidir. Bu itibarla mümin ile kafir arasında, veya Müslüman ile Yahudi, Hıristiyan veya Budist arasında asla kardeşlik bağı yoktur. Nitekim Hazreti Peygamber de Buhârî (*Sahih,* III. 98), Müslim (*Sahih,* IV. 1986), Ebû Dâvûd (*Sünen,* II. 571), Tirmizî (*Sünen,* IV. 34) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 9, 68; V. 24,71) tarafından nakledilen bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Müslüman Müslümanın kardeşidir. Müslüman Müslümana zulmetmez. Müslüman, Müslümanı (başına gelen bir musibette) yalnız bırakmaz. Hangi Müslüman, Müslüman kardeşinin ihtiyacını karşılarsa, Allah da onun ihtiyacını karşılar. Hangi Müslüman, Müslüman kardeşinin sıkıntısını giderirse, Allah da kıyamet günü onun sıkıntısını giderir. Hangi Müslüman, Müslüman kardeşinin ayıbını örterse, Allah da kıyamet günü onun ayıbını örter.".

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِّن قَوْمٍ عَسَىٰٓ أَن يَكُونُوا۟ خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا نِسَآءٌ مِّن نِّسَآءٍ عَسَىٰٓ أَن
يَكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ ۖ وَلَا تَلْمِزُوٓا۟ أَنفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا۟ بِٱلْأَلْقَٰبِ ۖ بِئْسَ ٱلِٱسْمُ ٱلْفُسُوقُ بَعْدَ ٱلْإِيمَٰنِ ۚ وَمَن لَّمْ
يَتُبْ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿١١﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱجْتَنِبُوا۟ كَثِيرًا مِّنَ ٱلظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ ٱلظَّنِّ إِثْمٌ ۖ وَلَا
تَجَسَّسُوا۟ وَلَا يَغْتَب بَّعْضُكُم بَعْضًا ۚ أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَن يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ ۚ
وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَٰكُم مِّن ذَكَرٍ وَأُنثَىٰ وَجَعَلْنَٰكُمْ شُعُوبًا
وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوٓا۟ ۚ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ ٱللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾

[11] Ey iman edenler! Bir topluluk diğer bir toplulukla alay etmesin; mümkündür ki alay edilen, diğerinden daha hayırlıdır. Keza kadınlar da, başka kadınlarla alay etmesinler; belki de alaya alınanlar, diğerlerinden daha hayırlıdır. Bir takım işaretlerle kendi kendinizi ayıplamayın. Birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın; imandan sonra kötü isim (ile çağrılmak) ne fenadır. Bütün bunları yapıp da kim tövbe etmezse, işte asıl zalimler onlardır.

[12] Ey iman edenler! Zannın çoğundan sakının; çünkü zannın bazısı günahtır. Birbirinizin gizlisini araştırmayın. Kimse kimseyi gıybet etmesin; içinizden biri, hiç ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Bundan tiksindiniz değil mi? Allah'tan sakının. Şüphesiz Allah, tövbeyi çok kabul edendir; çok merhametlidir.

[13] Ey insanlar! Biz sizi, bir erkek bir dişiden yarattık. Birbirinizle tanışıp anlaşmanız için sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Allah katında sizin en üstün olanınız, Allah'tan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah, her şeyi hakkıyla bilendir; her şeyden hakkıyla haberdardır.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, müminlerin Allah'a, O'nun Peygamberi'ne ve her ikisine muhalefet eden ve isyanda bulunan fasıklar karşısında nasıl bir tavır takınmaları gerektiğini beyan ile onları takınacakları bu tavır hususunda doğru yola irşat ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, müminler arasındaki davranışları zikretmiş ve müminlerin birbirlerine ve diğer

bütün insanlara karşı nasıl davranmaları gerektiğini açıklamış, ayrıca onlara birbirleriyle alay etmemelerini, birbirlerini kötü lakaplarla çağırmamalarını, zandan sakınmalarını ve insanların gizliliklerini araştırmamalarını emretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[11] Ey iman edenler! Bir topluluk diğer bir toplulukla alay etmesin; mümkündür ki alay edilen, diğerinden daha hayırlıdır. Keza kadınlar da, başka kadınlarla alay etmesinler; belki de alaya alınanlar, diğerlerinden daha hayırlıdır. Birtakım işaretlerle kendi kendinizi ayıplamayın. Birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın; imandan sonra kötü isim (ile çağrılmak) ne fenadır. Bütün bunları yapıp da kim tövbe etmezse, işte asıl zalimler onlardır.

[12] Ey iman edenler! Zannın çoğundan sakının; çünkü zannın bazısı günahtır. Birbirinizin gizlisini araştırmayın. Kimse kimseyi gıybet etmesin; içinizden biri, hiç ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Bundan tiksindiniz değil mi? Allah'tan sakının. Şüphesiz Allah, tövbeyi çok kabul edendir; çok merhametlidir.

[13] Ey insanlar! Biz sizi, bir erkek bir dişiden yarattık. Birbirinizle tanışıp anlaşmanız için sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Allah katında sizin en üstün olanınız, Allah'tan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah, her şeyi hakkıyla bilendir; her şeyden hakkıyla haberdardır.

11 Allah Teâlâ, bu ayetinde ve bunu takip eden diğer ayetlerde, İslam ahlakının en üstün özelliklerini zikretmiş, aynı zamanda mümin kullarına da bu ahlak kurallarına uymalarını ve bunlarla ahlaklanmalarını emretmiştir. Ayet-i kerimede güzel ahlaka aykırı üç davranış zikredilmiştir ki Allah Teâlâ ahlaklı olmanın şartı olarak bu davranışları müminlere yasaklamıştır. Bunlar, sırasıyla şöyledir:

1) Müminler birbirlerini alaya almasınlar.

Bir insanın diğer bir insanı alaya alması, onu hor ve hakir görmesinin bir neticesidir ki bu da, hor ve hakir görülen kimse karşısında kibirlenmek veya böbürlenmek demektir. Ancak şunu unutmamak gerekir ki alaya alınan bir kimse, onu alaya alanlar tarafından hor ve hakir görülse bile, onun değeri, Allah katında onu alaya alanlardan çok daha yüksek ve çok daha değerli olabilir. Nitekim Hazreti Peygamber de, Müslim (*Sahih,* IV. 2024, 2191) tarafından nakledilen bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Saçı başı dağınık (hor hakir görülen) ve kapılardan kovulan öyle kimseler vardır ki (bir şey hakkında) Allah'a yemin eder de Allah onun yeminini doğru çıkarır.".

Kur'an-ı Kerim'de yer alan bu çeşit nehiyler, kadın olsun erkek olsun, genellikle bütün Müslümanları veya bütün insanları kapsarsa da, Allah Teâlâ bu ayetinde, bir topluluğun başka bir topluluğu alaya almasını menettikten sonra, aynı ifadeyi kadınlar hakkında da kullanmış ve kadınları da biribirleriyle alay etmekten menetmiş ve alaya alınan bir kadının, onunla alay edenden daha hayırlı olabileceğini zikretmiştir. Bu beyanın, bazı durumlarda kadınların kendilerini erkeklerden ayırıp bir takım yasakları kendilerine meşru görmemeleri içindir.

2) Birtakım söz veya işaretlerle başkalarını ayıplamasınlar.

Allah-u Ta'âlâ, müminleri, birtakım sözlerle veya bir takım gizli işaretlerle biribirlerini ayıplamaktan, veya ayıplarını sayıp dökerek onlarla alay etmekten menetmiştir. Ayet-i kerimede her ne kadar "Kendi kendinizi ayıplamayın." denilmiş olsa bile, bazı müfessirlerin de işaret ettikleri gibi bir müminin mümin kardeşini ayıplaması, kendi nefsini ayıplaması gibidir. Bu mananın bir benzerini de Nisa suresinin 4. ayetinde *"...kendi kendinizi öldürmeyin..."* mealindeki ibaresinde görmek mümkündür. Bu ibareden kasdedilen mana, müminlerin haksız yere birbirlerini öldürmemeleri için yapılan bir uyarıdır. Müslim

(*Sahih,* IV. 2000) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* VI. 127,138)'in en-Numan İbn Beşir'den naklettikleri bir hadisinde de Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur: "Bütün müminler tek bir kimse gibidir, Eğer başı ağrırsa, vücudunun diğer bütün uzuvları, hararetle ve uykusuzlukla baş için birbirini çağırırlar.".

3) Biribirlerini hoşa gitmeyecek lakaplarla çağırmasınlar.

Bir müminin, mümin kardeşini hoşlanmayacağı bir lakapla çağırması ve mesela "ey fasık", yahut "ey domuz", yahut Yahudilikten dönmüş ve Müslüman olmuş bir kişi ise "ey Yahudi" ve benzeri isimlerle hitap etmesi de Allah Teâlâ tarafından men edilmiş davranışlardandır. Ebû Dâvûd (*Sünen,* II. 587), Tirmizî (*Sünen,* V. 388) ve İbn Mâce (*Sünen,* II. 407)'nin naklettiklerine göre, Ebu Cubeyre İbni'd-Dahhak şöyle demiştir: *"Birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın..."* mealindeki bu ayet Beni Seleme hakkında nazil olmuştur. Resulullah (sas.) Medine'ye geldiği zaman içimizde iki veya üç isimden daha az isimle çağrılan kimse yoktu. Resulullah (sas.) "ya fulan" diye seslendiği zaman ona: "Ya Resulallah! O adam bu isimle çağrıldığı zaman ona kızıyor." derlerdi.Bunun üzerine *"Birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın..."* ayeti nazil oldu. Kötü lakaplar hakkındaki hüküm böyle olmakla beraber, güzel isimler veya sahibine ün kazandıran lakaplar hoş karşılanmış ve tanınmış pek çok kimse hakkında bu çeşit isim veya lakaplar kullanılmıştır. Nitekim Ebu Bekir (ra) Atîk, Ömer İbnu'l-Hattab (ra) Faruk, Osman İbn Affan (ra) Zin-Nureyn, Ali İbn Ebu Talib (ra) Ebu Turab gibi lakaplarla çağrılmışlardır.

Herhangi bir şahsın İslam'a girmesinden ve iman sahibi olmasından sonra onun hakkında şaka kabilinden de olsa, kötü bir isim veya lakabın kullanılması ve kötü bir lakapla çağrılması, elbette hoş karşılanacak bir şey değildir. Biraz önce zikrettiğimiz Ebu Cubeyre İbni'd-Dahhak'ın haberinden de anlaşıldığı gibi, Hazreti Peygamber'in Medine'ye geldiği sıralarda Medineli Müslümanların iki veya üç isimle çağrılmaları, İslam'dan ve Müslümanlardan nefret eden cahiliyye Araplarının adet edindikleri davranışlardan biri idi. Böyle yapmakla halkı İslam'dan uzaklaştırabileceklerini düşünüyorlardı. İşte müminlerin birbirleriyle alay etmeleri, birtakım söz veya işaretlerle birbirlerini ayıplamaları, yahut hoş olmayan birtakım isim veya lakaplarla birbirlerini çağırmaları, Allah Teâlâ'nın men ettiği davranışlardır ve her kim bu davranışlardan birini işlerse, günah işlemiş olur ve işlenen her günah için onun tövbe etmesi gerekir. Eğer tövbe etmez ve işlediği günahta direnirse nefsine zulmetmiş olur ve Allah'ın ikabına maruz kalır.

12 Allah Teâlâ, bir evvelki ayetinde müminleri üç çirkin davranıştan menettikten sonra, bu ayetinde de yine müminlere hitap etmiş ve onları üç kötü davranıştan daha men etmiştir. Bu davranışlar sırasıyla şunlardır:

4) Müminler zannın birçoğundan sakınsınlar.

Allah Teâlâ, müminlere hitap ederek şöyle buyurmuştur: Ey müminler! Bazı yakınlarınız veya mümin kardeşleriniz hakkında birtakım söylentilere yahut size ulaşmış kaynağı belirsiz delillere dayanarak kötü zanlarda bulunmaktan sakının; çünkü asılsız söylentilere dayanarak suçsuz veya günahsız kimseler hakkında kötü görüşleri benimsemeniz, sonra da bu görüşleri insanlar arasında yaymanız, günahsız bir kimseyi kötülemekten ve büyük bir günah işlemekten başka bir şey değildir. Zira zannın birçoğu günahtır. Nitekim Allah Teâlâ, Fetih suresinin 12. ayetinde, *"Mallarımız ve ailelerimiz bizi çok meşgul etti."* diyerek Hazreti Peygamber'in Umre seferine katılmayan kabilelerin mazaretlerini yalanladıktan ve onları bu yalanlarıyla reddettikten sonra, onların Umre'den geri kalışlarının asıl sebebini açıklamış ve bu sebebin, Hazreti Peygamber ve ashabının Mekkeli müşrikler tarafından imha edileceklerini ve bir daha ailelerinin yanına hiç dönemeyeceklerini zannetmeleri olduğunu beyan etmiş, son-

ra da şöyle buyurmuştur: *"...Bu düşünce, kalplerinize çok cazip gelmişti; fakat kötü bir zanda bulundunuz ve böylece helak olmayı hak etmiş bir kavim oldunuz."*. Bu ayet-i kerimede de açıkça ifade edildiği gibi müminler hakkında kötü zanda bulunmak, insanların helakına sebep olan davranışlardan biridir. Buhârî (*Sahih,* VI. 136; VII. 88, 89; VIII. 3), Müslim (*Sahih,* IV. 1985), Ebû Dâvûd (*Sünen,* II. 577), Tirmizî (*Sünen,* IV. 356) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 245, 287)'in Ebu Hureyre'den naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: " Zandan sakınınız. Zira zan, sözlerin en yalanıdır. Birbirinizin eksikliğini görmeye ve işitmeye çalışmayınız. Birbirinizin özel ve mahrem hayatını araştırmayınız. Bencillik etmeyiniz. Birbirinize haset etmeyiniz. Birbirinize karşı buğz etmeyiniz. Birbirinize sırtınızı dönmeyiniz. Ey Allah'ın kulları! Hepiniz kardeşler olunuz.".

5) Birbirlerinin kusurlarını araştırmasınlar.

Allah Teâlâ bu ayetinde müminleri tecessüs etmekten veya mütecessis olmaktan men etmiştir. Tecessüs, çok defa ayıpların veya kusurların araştırılması manasında kullanılan bir kelimedir. Nitekim casus ismi de bu kelimeden türetilmiş ve bir kimsenin veya bir durumun kötü yönleriyle ilgili bilgileri ve sırları gizli bir şekilde öğrenmeye çalışan kimse hakkında kullanılmıştır. Yukarıda zikrettiğimiz bir hadisinde de Hazreti Peygamber, müminlere zandan sakınmalarını emrettikten sonra, onları tecessüs etmekten veya birbirlerinin kusurlarını araştırmaktan da men etmiştir.

6) Birbirlerini gıybet etmesinler veya birbirlerinin arkasından çekiştirmesinler.

Allah Teâlâ'nın müminlere yasakladığı altıncı kötü davranış, onların birbirlerini gıybet etmeleri veya birbirlerini arkadan çekiştirmeleridir. Gıybet, bazı kimselerin, bir kimsenin yokluğundan faydalanarak o kimsenin bazı kusurlu hallerini ortaya çıkarmaları ve onu çekiştirmeleridir. Müslim (*Sahih,* IV. 2001), Tirmizî (*Sünen,* IV. 329) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 384, 386)'in Ebu Hureyre'den naklettikleri bir hadisinde, Resulullah (sas.): "Gıybet nedir?" diye sormuş, ashabı "Allah ve Resulü en iyi bilendir." cevabını verince şöyle buyurmuştur: "Din kardeşini hoşlanmayacağı bir şeyle anmandır.". Ashabı: "Ya söylediğim şey kardeşimde varsa, ne dersin?" dediklerinde, Resulullah (sas.): "Eğer söylediğin şey onda varsa, sen onu gıybet etmiş olursun. Eğer onda yoksa, ona iftira etmiş olursun." buyurmuştur.

Gerek ayet-i kerimeden gerekse Hazreti Peygamber'in bu hadisinden de anlaşıldığı üzere, müminler birbirlerinin kusurlarını araştırmaktan, birbirlerini çekiştirip gıybet etmekten şiddetle men olunurlarken, bu işin çirkinliğine de işaret edilmiş ve bu çirkinlikteki şiddet, insan etini, hem de dökülmeye yüz tutmuş ölü bir insanın etini yemekle temsil edilmiştir. Çünkü insanın, hata da yapmış olsa, namus ve haysiyeti, onun eti ve kanı mesabesindedir. Bir hata bahanesiyle onun yokluğunda onu çekiştirmek, onun namus ve haysiyetini çiğnemek, yahut kanını akıtıp etini parçalamak, sonra da onu yemekten farksızdır. Bu çekiştirme, insanın gıyabında yapıldığı için, kendisini müdafa etmekten aciz bir durumdadır ve bir ölü gibidir. Bu itibarla gıybet, ayet-i kerimede bir ölünün etini yemekle temsil edilmiş, sonra da bu işin çirkinliğine ve iğrençliğine işaret etmek için *"Bundan tiksindiniz değil mi?"* denilmiştir. Bundan tiksinmeyen ve ölü din kardeşinin etini iştiha ile yiyen bir kimsenin bulunabileceği tasavvur olunur mu? O halde Allah'tan korkunuz ve din kardeşinizi gıybet etmeyiniz. Daha doğrusu, onun ölü vücudunun dökülmeye yüz tutmuş etlerini yemeye kalkışmayınız. Eğer herhangi bir sebeple bir kardeşinizi gıybet etmiş, sonra bunun pişmanlığını içinizde hissetmişseniz, yaptığınız bu işten dolayı Allah'a tövbe ediniz ve O'ndan af ve mağfiret dileyiniz. Şunu da iyice biliniz ki Allah, tövbeleri en çok kabul edendir ve kullarına karşı çok merhametlidir.

13 Allah Teâlâ, daha önceki ayetlerinde müminleri birtakım çirkin davranışlardan men et-

tikten ve onlara bu çirkin davranışları yasakladıktan sonra, bu ayetiyle, hem men veya yasağı teyit etmek hem de yasağın bütün insanları şamil olduğunu beyan etmek için, önce insanlara hitap etmiş, sonra da kadın erkek bütün insanların Adem ile Havva'dan yaratıldığını zikretmiştir. İnsanların tek bir baba ile tek bir anadan türedikleri gözönünde bulundurulursa, soy sop bakımından aralarında hiçbir farkın bulunmadığı, bazısının bazısında daha üstün veya daha şerefli olmadığı kolayca anlaşılır. Gerçek böyle olunca, hiç kimsenin aynı ana ve babadan gelen bir kardeşini küçümsemesi, onu alaya alması, birtakım söz veya işaretlerle onu ayıplaması, kötü lakaplarla çağırması veya onun yokluğunu fırsat bilerek hakkında ileri geri konuşması veya gıybet etmesi, elbette hoş karşılanacak davranışlardan değildir.

İnsanlar, tek bir babadan ve tek bir anadan geldikleri ve nesep yönünden birbirlerinin kardeşleri oldukları için aralarında hiçbir üstünlük olmasa bile, Allah onları, birbirlerine karşı övünmeleri veya üstünlük taslamaları için değil, fakat birbirleriyle daha iyi tanışıp anlaşmaları için içinde pek çok kabilelerin de bulunduğu büyük milletlere ayırmıştır. Eğer bu insanların Allah katında en üstünleri veya en faziletli olanları varsa, bunlar, sadece takva sahibi olan veya Allah'tan korkan müminlerdir. Nitekim Hazreti Peygamber de Müslim (*Sahih,* IV. 1987), İbn Mâce (*Sünen,* II. 536) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 285)'in Ebu Hureyre'den naklettikleri bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Hiç şüphesiz Allah sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz. Fakat O, kalplerinize ve amellerinize bakar.". Tirmizi (*Sünen,* V. 389)'nin naklettiği başka bir hadiste de Abdullah İbn Ömer şunları anlatmıştır: Mekke'nin Fethi günü Resulullah (sas.) bir hutbe irat etti ve şöyle buyurdu: Ey insanlar! Şüphesiz Allah, sizden cahiliye kibirini ve babalarıyla gururlanmayı gidermiştir. İnsanlar iki sınıftır: Birisi, iyi, müttaki ve Allah katında şerefli olandır. Diğeri ise, günahkar, isyankar ve Allah katında değersizdir. İnsanların hepsi Adem'in oğulları olup Allah Adem'i topraktan yaratmıştır. Ve buyurmuştur ki: *"Ey insanlar! Biz sizi, bir erkek bir dişiden yarattık. Birbirinizle tanışıp anlaşmanız için sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Allah katında sizin en üstün olanınız, Allah'tan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah, her şeyi hakkıyla bilendir; her şeyden hakkıyla haberdardır."*. Allah, hiç şüphesiz kimin ne olduğunu hakkıyla bilir; hiçbir şey O'ndan gizli kalmaz. Bu itibarla O, dilediğine hidayet eder, dilediğini de sapıklıkta bırakır.

قَالَتِ الْاَعْرَابُ اٰمَنَّا ؕ قُلْ لَّمْ تُؤْمِنُوا وَلٰكِنْ قُوْلُوْٓا اَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْاِيْمَانُ فِيْ قُلُوْبِكُمْ ؕ وَاِنْ تُطِيْعُوا
اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ لَا يَلِتْكُمْ مِّنْ اَعْمَالِكُمْ شَيْـًٔا ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١٤﴾ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ
وَرَسُوْلِهٖ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوْا وَجٰهَدُوْا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ؕ اُولٰٓئِكَ هُمُ الصّٰدِقُوْنَ ﴿١٥﴾ قُلْ
اَتُعَلِّمُوْنَ اللّٰهَ بِدِيْنِكُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ؕ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿١٦﴾ يَمُنُّوْنَ عَلَيْكَ
اَنْ اَسْلَمُوْا ؕ قُلْ لَّا تَمُنُّوْا عَلَيَّ اِسْلَامَكُمْ ۚ بَلِ اللّٰهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ اَنْ هَدٰىكُمْ لِلْاِيْمَانِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿١٧﴾ اِنَّ
اللّٰهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ وَاللّٰهُ بَصِيْرٌ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ﴿١٨﴾

[14] Bedeviler "İman ettik." demektedirler. (Ey Muhammed!) De ki: "Siz iman etmediniz. Fakat İslam olduk, deyin. Çünkü iman, henüz kalplerinize girmedi. Eğer Allah'a ve Resulüne itaat

ederseniz, Allah amellerinizden hiçbir şey eksiltmez. Şüphesiz Allah, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.".

[15] Asıl müminler, Allah'a ve Resulüne inanıp hiç şüphe etmeyenler ve Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihad edenlerdir. İşte imanlarında sadık olanlar bunlardır.

[16] (Ey Muhammed!) De ki: "Siz Allah'a dininizi mi öğreteceksiniz? Allah, göklerde ve yerde olan her şeyi bilir. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.".

[17] (Ey Muhammed!) Müslüman olmalarından, seni minnet altında bırakmak istiyorlar. De ki: "Müslüman olmanızdan, beni minnettar kılmayın. Fakat imanınızda eğer samimi iseniz, sizi imana hidayet etmesiyle Allah sizi minnettar kılar.".

[18] Allah, şüphesiz, göklerin ve yerin gaybını bilir. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir.

Allah Teâlâ, daha önceki ayetlerinde, müminlere Allah'tan ittika etmelerini emrettikten ve *"Allah katında sizin en üstün olanınız, Allah'tan en çok korkanınızdır..."* buyurarak onları takva sahibi olmaya teşvik ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, "En kıymetli neseb veya soy, bizim nesebimizdir." diyerek kendilerini en şerefli insanlar olarak kabul eden ve bununla övünen bedevileri zemmetmiş, "Biz iman ettik." demiş olsalar bile, imanlarının ne kadar zayıf olduğuna işaretle, sahih imanın, ihlas ile Allah'ı ve Resulünü tasdik etmek, mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihad edip dinini yüceltmek olduğunu açıklamış, sonra da Allah'ın göklerde ve yerde olan her şeyin gizlisini de açığını da bildiğini, bu itibarla kimin sahih iman sahibi, kimin de imanının zayıf olduğunu bilerek her insanı kendi iman ve ameline göre cezalandıracağını beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[14] Bedeviler "İman ettik." demektedirler. (Ey Muhammed!) De ki: "Siz iman etmediniz. Fakat İslam olduk, deyin. Çünkü iman, henüz kalplerinize girmedi. Eğer Allah'a ve Resulüne itaat ederseniz, Allah amellerinizden hiçbir şey eksiltmez. Şüphesiz Allah, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.".

[15] Asıl müminler, Allah'a ve Resulüne inanıp hiç şüphe etmeyenler ve Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihad edenlerdir. İşte imanlarında sadık olanlar bunlardır.

[16] (Ey Muhammed!) De ki: "Siz Allah'a dininizi mi öğreteceksiniz? Allah, göklerde ve yerde olan her şeyi bilir. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.".

[17] (Ey Muhammed!) Müslüman olmalarından, seni minnet altında bırakmak istiyorlar. De ki: "Müslüman olmanızdan, beni minnettar kılmayın. Fakat imanınızda eğer samimi iseniz, sizi imana hidayet etmesiyle Allah sizi minnettar kılar.".

[18] Allah, şüphesiz, göklerin ve yerin gaybını bilir. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir.

14 Müfessirlerin açıkladıklarına göre ayet-i kerime Beni Esed (Esedoğulları) hakkında nazil olmuştur. Bir kıtlık yılında Medine'ye gelen Beni Esed'den bazı kimseler, yiyecek elde edebilmek için Hazreti Peygamber'in huzuruna çıkmışlar ve ona: "Sana yüklerimiz ve ailelerimizle geldik. Başka kavimlerin seninle savaştıkları gibi biz seninle hiç savaşmadık. Bize bir miktar sadaka ver." demişler, sonra da Allah'a ve Resulüne inandıklarını ve onları tasdik ettiklerini söylemişlerdir. İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ, Peygamberi'ne bu ayet-i kerimeyi indirmiş ve onların iman ettikleri yolundaki sözlerini reddederek "Siz, gerçek manada iman etmediniz. Daha doğrusu, iman sizin kalplerinize girip yerleşmemiştir. Bu sebeple siz, iman ettiğinizi değil, belki Müslüman olduğunuzu söyleyebilirsiniz." buyurmuş, sonra da gerçek imanın nasıl olması ge-

rektiğini açıklamıştır. Filhakika iman ettiklerini söyleyenler, Allah'ı ve Resulünü, kalplerine yerleşmiş tam bir itikat ve halis bir niyetle tasdik etmemişlerdir. Bu sebepledir ki Allah Teâlâ onların iman etmediklerini, sadece Müslüman olduklarını haber vermiştir. Bu da açıkça göstermektedir ki iman, İslam'dan çok daha özel bir manaya sahiptir ve ancak kalp ile hasıl olduğu halde, İslam, dilin ikrarı ile gerçekleşir. İşte bunun içindir ki Allah Teâlâ, Allah'a ve Resulüne tam olarak itaat etmeleri, amellerini ihlas ile işlemeleri ve sahih bir şekilde tasdik etmeleri halinde gerçek manada iman etmiş olacaklarını ve ancak böyle bir iman ile işledikleri amellerinden hiçbir şey eksiltmeden onları kabul edeceğini beyan etmiştir. Şunu da ayrıca zikretmiştir ki kullarından bazısı gerçek imana sahip olmakta bir süre gecikmiş olsa bile, bu imana sahip olduktan sonra yapacağı her tövbe, onu geçmiş günahlarından ve bu günahların cezasından kurtaracaktır. Zira Allah, tövbekar kullarının tövbelerini en çok kabul edendir. O, kullarına karşı çok merhametli ve çok bağışlayıcıdır.

15 Allah Teâlâ, Medine'ye gelen ve Hazreti Peygamber'den yiyecek bir şeyler alabilmek için iman ettiklerini söyleyen bazı bedevilerin, gerçek imanın kalplerine girmemiş olması dolayısıyla onların gerçek manada iman etmemiş olduklarını beyan ettikten sonra, bu ayetinde, asıl müminlerin sıfatlarını ve sahih imanın özelliklerini zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: Gerçek mümin, Allah'ı ve Resulü Muhammed (sas.)'i hulus-i kalp ile tasdik edip dil ile ikrar eden, inancında hiç şüpheye düşmeyen, Allah yolunda, sırf O'nun adını ve dinini yüceltmek ve O'nun rızasını kazanmak için mallarıyla ve canlarıyla cihad eden kimselerdir. İşte bu sıfatlara sahip olanlar, gerçek manada iman sıfatına sahip olan ve bu sıfatları dolayısıyla mümin adını bihakkın almış olan kimselerdir. Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* III. 8)'in Ebu Said el-Hudri'den (ra) naklettiği bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: Dünyada müminler üç sınıftırlar: Allah'a ve Resulüne iman etmiş, hiç şüpheye düşmemiş, mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihad etmiş olanlar. İnsanların mallarını ve canlarını emanet ettikleri kimseler. Bir tamahla karşılaştığı zaman, onu Allah için terk edenler.".

16 Allah Teâlâ, yukarıdaki bir ayetinde,*"İman ettik."* diyen bedevilere kalplerine iman yerleşmemiş olduğu için gerçek manada iman etmediklerini haber verdikten sonra, bu ayetinde, iman ettiklerini ileri süren bedevileri bir defa daha kınamış ve kalplerine imanın kırıntısı bile girmemiş olduğu halde, "Siz, Allah'a, kalbinizde olmayan bir şeyin varlığını mı haber veriyorsunuz?" buyurmuştur. Oysa Allah, göklerde ve yerde olan her şeyi bildiği gibi, kullarının kalplerinde olanı da olmayanı da bilir. O, gizli olsun açık olsun, her şeyi bilir; hiçbir şey O'na gizli değildir.

17 Allah Teâlâ, bazı menfaatler gözeterek Müslüman olan ve "Biz iman ettik." diyen bedevilerin, kalplerine imanın tam olarak girmediğini ve gerçek manada iman etmediklerini zikrederek bazı hallerini açıkladıktan sonra, bu ayetinde, onların İslam'a girmeleri ve Müslüman olmaları dolayısıyla Hazreti Peygamber'i minnet altına sokmaya çalıştıklarını zikretmiş ve Peygamberi'ne hitap ederek şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Bedeviler, gerçek manada iman etmedikleri halde, Müslüman olmaları yüzünden seni minnet altına sokmaya çalışıyorlar. Onlara de ki: Siz Müslüman oldunuz diye benim size minnet borcum yoktur. Eğer siz gerçekten birer iman sahibi kişiler iseniz ve bu imanınızda da samimi iseniz, bu, sadece sizin menfaatinizedir ve birer mümin olarak bundan ancak siz faydalanırsınız. Bu itibarla sizi doğru yola, kendi hak yoluna hidayet ettiği için ancak sizin Allah'a minnet borcunuz vardır. Bu borcu ödeyebilmeniz için de sabah akşam Allah'a hulus-i kalp ile şükretmeniz gerekir.

18 Şunu da hiçbir zaman aklınızdan çıkarmayın ki Allah, göklerin ve yerin açık ve gizli taraflarını bildiği gibi, sizin açık veya gizli yaptıkları-

nızı, yahut yapmaya niyet ettiklerinizi de görür ve bilir. Hiçbir şey O'na gizli kalmaz. Bu sebeple kim hayır işlerse, onun karşılığını hayır olarak gördüğü gibi, kim de şer işlerse, o da onun karşılığını şer olarak görür.

KAF SURESİ

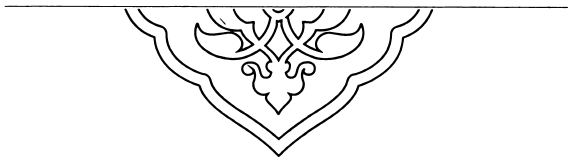

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 50. suresi olup 45 ayetten müteşekkildir. Sureye, huruf-i mukattaa da denilen ve hece harflerinden biri sayılan Kaf harfiyle başlanmış olması dolayısıyla ona bu harfin adı verilmiş ve Kaf Suresi denilmiştir. *Sad, Nun, elif-Lâm-Mîm, Ha-Mîm* gibi Kur'an-ı Kerim'in 29. suresinin başında yer alan bu çeşit harflerin manaları hakkında kesin bir bilgi bulunmadığı içindir ki müfessirler, bu harflerle ilgili değişik görüşler ileri sürmüşlerdir. Ancak bizim de tercihimiz olan bir görüşe göre bu harfler bir uyarı niteliğine sahiptir ve bu harflerden sonra genellikle Kur'an'dan sözedilmesi de okuyucunun, Kur'an karşısında dikkatinin onun üzerinde toplanması için uyarıldığına delalet eder. Nitekim Allah Teâlâ, bu surenin başında da, Kaf'tan sonra şerefi çok büyük olan Kur'an üzerine kasem etmiş, sonra da kafirlerin, kendilerini uyaran ve öldükten sonra yeniden dirileceklerini haber veren bir uyarıcının gelmiş olmasını nasıl şaşkınlıkla karşıladıklarını haber vermiştir.

Kaf suresi, Mekke'de Mürselât suresinden sonra nazil olmuştur. Her ne kadar 38. ayetin Medine'de nazil olduğu söylenmişse de bu görüş kesinlik kazanmamıştır.

2. Kaf Suresinin Konusu

Sure, Mekke'de nazil olduğu için, konusu, diğer Mekkî surelerin konularıyla tam bir benzerlik arz eder.Tevhid, ba's veya öldükten sonra yeniden dirilme, nübüvvet ve risaleti de içine alan ve İslam akaidinin asıllarını oluşturan konular, Mekkî surelerde üzerinde durulan başlıca konulardır. Şu var ki Kaf suresinde özellikle Ba's veya öldükten sonra yeniden dirilme, nübüvvet ve risalet ile bunların ispatı üzerinde daha çok durulmuş ve bunları inkâr edenlerin sapık görüşleri reddedilerek onlara ikna edici cevaplar verilmiştir.

Kaf suresinin ihtiva ettiği konuları başlıca iki bölümde incelemek mümkündür. Birinci bölümde, öldükten sonra yeniden dirilmeyi, mahşer gününü ve Hazreti Muhammed (sas.)'in Peygamber olarak gönderilişini inkâr eden Kureyşli müşriklerin, kendi içlerinden birinin uyarıcı olarak gönderilişini ve öldükten sonra yeniden dirilecek olmalarını nasıl büyük bir şaşkınlık içinde karşıladıkları anlatılmış, sonra da onlara, göklerin yaratılışı ile, üzerinde sabit dağlar bulunan ve

gökten indirilen su ile çeşit çeşit bitkiler yetiştiren yeryüzünün uzatılışı, Allah'ın hudutsuz kudretinin misali olarak zikredilmiş ve O'nun bu hudutsun kudreti, ölüleri yeniden diriltebileceğinin en açık delili olarak gösterilmiştir. Yine bu bölümde, geçmiş kavimlerden bazıları zikredilerek bunların, kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanladıklarına dikkat çekilmiş ve bu yüzden Allah'ın azabını hak ettikleri zikredilmiştir. İşte bu açıklamalardan sonra Allah Teâlâ, öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden müşriklere, inkârlarının ne derece büyük yanılgı olduğunu gösterecek şu soruyu yöneltmiştir:*"Biz, ilk yaratmada acizlik mi gösterdik ki (yeniden diriltmede de aciz kalalım)? Hayır, onlar yeniden yaratılıştan şüphe içindedirler."*.

Surenin ikinci bölümünde, öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden müşriklere karşı, insanın ilk yaratılışıyla ilgili bazı açıklamalar yapılmış ve onu ilk defa yaratan Allah Teâlâ'nın, onun içini ve dışını, yahut nefsinde gizlediği bütün düşünceleri bildiğini, zira ona şah damarından daha yakın olduğunu haber vermiştir. Ayrıca şunu da beyan etmiştir ki insanoğlunun daima sağında ve solunda bulunan iki alıcı melek, onun bütün söylediklerini ve bütün duygu ve düşüncelerini yazmayı hiçbir surette ihmal etmez. İşte dünya hayatı bu şekilde devam edip giderken önce ölüm sekeratı gelir; sonra da sura üflenir ve dünya hayatı son bulur. Bu ise, kafirler için hazırlanan cehennem hayatının başlangıcıdır. Bu gün mutlaka gelecektir; ondan kaçış ve kurtuluş yoktur.

3. Kaf Suresinin Kendinden Önceki Hucurât Suresiyle Bağlantısı

Allah Teâlâ, Hucurât suresinin son bölümlerinde iman ettiklerini ileri süren bazı bedevilerin bu sözlerini "Hayır, siz iman etmediniz; iman sizin kalbinize henüz nüfuz etmemiş." buyurarak reddetmiştir ki bunun başlıca sebebi de, bu bedevilerin nübüvveti ve ba'sı, veya öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr etmeleridir. Hucurât suresinde bu konu ele alınmış, Kaf suresinde de "... Kafirler kendi içlerinden bir uyarıcının yine kendilerine gelmesine şaşırmışlar ve demişlerdir ki: *"...Bu acaip bir şey, biz öldüğümüz ve toprak olduğumuz zaman mı yeniden dirileceğiz? Bu, çok uzak bir ihtimal."* buyurularak aynı konuya devam edilmiştir.

4. Kaf Suresinin Faziletleri

Hazreti Peygamber'den nakledilen bazı hadislerde de açıklandığı üzere, Kaf suresi, insanlara yaratılışın başlangıcını, hayatın görüntülerini, dünyanın akibetini, öldükten sonra yeniden dirilmeyi, cennet ve cehennemi, sevap ve ikabı hatırlatmak ve onların bu konular üzerinde daha derin düşünmelerini sağlamak için bazı belirli gün ve gecelerde ve toplu kılınan namazlarda okunmakla tanınan bir suredir. Müslim (*Sahih,* II. 607) tarafından nakledilen bir haberde açıklandığına göre, Ömer İbnu'l-Hattab, Ebu Vakid el-Leysi'ye: "Resulullah (sas.) kurban ve Ramazan bayramı namazlarında neyi okurdu?" diye sorduğunda, Ebu Vakid: "Resulullah (sas.) bu iki bayramda *Kaf ve'l-Kur'ani'l-Mecid* ile *İkterebetu's-sa'atu ve'nşakka'l-kameru* surelerini okurdu." cevabını vermiştir. Yine Müslim (*Sahih,* II. 595) tarafından nakledilen başka bir haberde, Harise İbnu'n-Numan'ın kızı Ummu Hişam şunları anlatmıştır: "Bizim tandırımızla Resulullah (sas.)'ın tandırı birdi. İki sene, yahut bir sene ve senenin bir kısmı kadar geçen süre içinde, *Kaf ve'l-Kur'ani'l-Mecid* suresini başkasından değil, sadece Resulullah (sas.)'in dilinden aldım. Her Cuma günü halka hutbe irat ettiği zaman bu sureyi okurdu.".

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قٓ وَالْقُرْاٰنِ الْمَجِيدِۚ ﴿١﴾ بَلْ عَجِبُوٓا اَنْ جَٓاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ فَقَالَ الْكَافِرُونَ هٰذَا شَيْءٌ عَجِيبٌ ﴿٢﴾
ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًاۚ ذٰلِكَ رَجْعٌ بَعِيدٌ ﴿٣﴾ قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْاَرْضُ مِنْهُمْ وَعِنْدَنَا كِتَابٌ حَفِيظٌ ﴿٤﴾
بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَهُمْ فَهُمْ فِٓي اَمْرٍ مَرِيجٍ ﴿٥﴾ اَفَلَمْ يَنْظُرُٓوا اِلَى السَّمَٓاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا
وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ ﴿٦﴾ وَالْاَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَاَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَاَنْۢبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍۭ
بَهِيجٍۙ ﴿٧﴾ تَبْصِرَةً وَذِكْرٰى لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ ﴿٨﴾ وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً مُبَارَكًا فَاَنْۢبَتْنَا بِهٖ جَنَّاتٍ
وَحَبَّ الْحَصِيدِۙ ﴿٩﴾ وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ ﴿١٠﴾ رِزْقًا لِلْعِبَادِۙ وَاَحْيَيْنَا بِهٖ بَلْدَةً مَيْتًاۜ كَذٰلِكَ
الْخُرُوجُ ﴿١١﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-3 Kaf. Çok şerefli Kur'an'a kasem olsun ki kafirler kendi içlerinden bir uyarıcının yine kendilerine gelmesine şaşırmışlar ve demişlerdir ki: "Bu, acaip bir şey; biz öldüğümüz ve toprak olduğumuz zaman mı yeniden dirileceğiz? Bu çok uzak bir ihtimal.".

4 Biz, toprağın onların cesetlerinden neleri yeyip eksilttiğini elbette biliyoruz. Yanımızda her şeyi kaydedip muhafaza eden bir kitap vardır.

5 Aslında onlar, hak kendilerine gelince onu inkâr etmişlerdir. Bu itibarla onlar bir şaşkınlık içindedirler.

6 Üstlerindeki göğe hiç bakmıyorlar mı? Onu nasıl bina etmiş ve süslemişiz; hiçbir çatlağı da yoktur.

7 Keza arzı nasıl uzatmş, üzerinde sabit dağlar yerleştirmişiz ve her çeşitten güzel bitkiler yetiştirmişiz.

8 Bunları da Allah'a yönelen her kulun kalp gözünü açmak ve ona ibret vermek için yapmışızdır.

9-11 Gökten bereketli bir su indirdik de onunla bahçeler, kullara rızık olmak üzere biçilecek ekinler ve birbiri üzerine kümelenmiş tomurcukları olan boylu hurma ağaçları bitirdik. Yine o su ile, ölü bir ülkeye hayat verdik. İşte kabirden çıkış da böyledir.

Yukarıda da açıkladığımız gibi, Hucurât suresinin son ayetlerinde, kalplerine henüz iman girmemiş ve bu sebeple Allah'a ve Resulüne tam olarak iman etmemiş olan bedeviler bahis konusu edilmiş ve Allah Teâlâ, iman etmemiş oldukları halde "Biz iman ettik." diyen bedevilere "Hayır; siz iman etmediniz; çünkü iman, henüz kalplerinize girmedi." buyurarak bu sözlerini reddetmiştir. Allah'a ve Resulüne yeterince iman etmeyen ve bu sebeple kafir olarak isimlendirilen böyle kimseler, bazı hallerde kendilerinin de iman ettiklerini söylemiş olsalar bile, kalplerine imanın girmemiş olması sebebiyle pek çok gerçeği inkâr etmekten çekinmemişlerdir. İşte, Allah Teâlâ, Kaf

suresinin ilk ayetlerinde, şerefi çok büyük olan Kur'an'a kasem ederek onların bu inkârlarının bazı örneklerini vermiş ve şöyle buyurmuştur:

[1-3] Kaf. Çok şerefli Kur'an'a kasem olsun ki kafirler kendi içlerinden bir uyarıcının yine kendilerine gelmesine şaşırmışlar ve demişlerdir ki: "Bu, acayip bir şey; biz öldüğümüz ve toprak olduğumuz zaman mı yeniden dirileceğiz? Bu çok uzak bir ihtimal.".

[4] Biz, toprağın onların cesetlerinden neleri yeyip eksilttiğini elbette biliyoruz. Yanımızda her şeyi kaydedip muhafaza eden bir kitap vardır.

[5] Aslında onlar, hak kendilerine gelince onu inkar etmişlerdir. Bu itibarla onlar bir şaşkınlık içindedirler.

1 *Kaf.* Huruf-i mukattaa da denilen ve Kur'an-ı Kerim'in bazı surelerinin başında yer alan bu çeşit harfler, bu harflerin geçtiği surelerin tefsirinde de açıkladığımız gibi, okuyucuyu uyarmak ve dikkatini bu harfi takip eden ibareler üzerine çekmek için zikredilmiştir. Bu harflerin zikrinden sonra genellikle Kur'an'dan sözedildiği de gözönünde bulundurulursa, okuyucudan bütün dikkatini Kur'an ayetleri üzerinde toplamasının istendiği anlaşılır. Nitekim Allah Teâlâ, bu ayetinde de *Kaf* ile okuyucuyu uyardıktan sonra, hayrı ve bereketi sınırsız olan Kur'an'a yemin etmiş ve okuyucunun dikkatini onun üzerine çekmiştir.

2 O Kureyşli kafirler, kendi aralarında yaşayan, kendilerinden hiç farkı olmayan ve kendileri gibi yeyip içen ve gezip dolaşan birinin - ki bu Abdullah oğlu Muhammed (sas.)'dir - uyarıcı olarak gönderilmesine şaşırmışlar ve içimizden birinin bize uyarıcı olarak gönderilmesi, doğrusu çok acayip bir şey, demişlerdir. Oysa Allah'ın yarattığı kullarını uyarması ve onlara doğru yolu göstermesi için aralarından birini seçip bu işle görevlendirmesinden daha tabii ne olabilir? Bunda ne gibi bir acaiplik vardır? Nitekim Allah Teâlâ, Yunus suresinin 2. ayetinde de bu gerçeği açıklamış ve şöyle buyurmuştur: *"Kendi içlerinden bir adama, insanları uyar ve iman edenlere de kendileri için Rableri katında yüksek mertebeler bulunduğunu müjdele." diye vahyetmemiz, insanlara acayip mi geldi ki kafirler: "Bu, besbelli bir sihirbazdır." demişlerdir.*". Aslında bunun şaşılacak hiçbir tarafı yoktur. Zira Allah, ister melek olsun, ister insan olsun, kullarından dilediğinin derecesini yüceltir ve onu elçi yaparak bazı işlerle görevlendirir.

3 Keza yine bu kafirler, kendilerine gönderilen elçinin ba'stan, yani öldükten sonra yeniden dirilmeden söz etmesini de şaşkınlıkla karşılamışlar ve toprak altında etleri çürüyüp döküldükten ve kemikleri ufalanıp toprak haline geldikten sonra yeniden dirilip insan haline gelmelerini inkâr etmişlerdir. Onların akıllarına göre bu, olacak bir şey değildir. İşte bu düşünce ile "Bu acayip bir şey; biz öldükten ve toprağa gömülüp etlerimiz döküldükten, kemiklerimiz de çürüdükten sonra yeniden dirilecek miyiz? Doğrusu bu, olacak bir şey değil; bunu hiçbir akıl da kabul etmez.." demişlerdir.

4 Allah Teâlâ, kafirlerin ba's veya öldükten sonra yeniden dirilmeyle ilgili inkârcı görüşlerini reddetmiş ve hudutsuz kudretine değinerek gerek ba'sı gerekse kafirlerin yapılmasını imkansız gördükleri her şeyi bu hudutsuz kudretiyle gerçekleştirmede asla güçlük çekmeyeceğini açıklamıştır. Bu cümleden olarak, kafirlerin özellikle dile getirmeye çalıştıkları toprağa gömülmüş insan vücudunun büyük bir kısmının çürüyüp döküldükten ve toprağa karışıp kaybolduktan sonra bunların yeniden dirilmede nasıl toplanıp biraraya getirilebilecekleri hususundaki şüphelerine cevap vermiş ve toprak altında çürüyüp dökülen ve toprağa karışan insan vücudunun akıbetinin Allah için meçhul olmadığını, O'nun, toprak altında insanların cesetlerinden nelerin yenip eksiltildiğini bildiğini haber vermiştir. Zira Allah katında bunların hepsini hiç eksiksiz yazıp muhafaza eden bir kitabın bulunduğunu da unut-

mamak gerekir. Müslim (*Sahih,* IV. 2271), Nesâ'î (*Sünen,* IV. 111) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 428; III. 28)'in Ebu Hureyre'den naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Ademoğlunun her cüzünü toprak yiyecektir; ancak kuyruk sokumundaki küçük kemik müstesna; insan ondan yaratılır ve onda terkip olunur".

5 Allah Teâlâ, kafirlerin kendi içlerinden birinin kendilerine uyarıcı olarak gönderilmesini ve insanın ölüp toprağa gömüldükten sonra etleri ve kemikleri çürüyüp döküldüğü halde yeniden diriltilmesini şaşkınlıkla karşıladıklarını, sonra da bunu inkâr ettiklerini açıkladıktan sonra, onların bu şaşkınlıklarının ve küfür üzerinde inatlaşmalarının sebebini zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: Onların küfretmelerinin ve bu küfürde direnmelerinin başlıca sebebi, Kendilerine apaçık ve sabit mucizelerle gelen Muhammed (sas.)'in Peygamberliğini ve onun tarafından tebliğ edilen Kur'an'ı yalanlamalarıdır. Bu yüzden de büyük bir şaşkınlık içindedirler. Bu şaşkınlıkları sebebiyle bazen Peygamberliği insanoğlundan nefyetmişler ve "Onun yerine bir melek gelmeliydi." demişlerdir. Allah Teâlâ, bu konuyla ilgili olarak İsra suresinin 94. ayetinde *"Kendilerine hidayet gelince, insanların iman etmelerine engel olan şey, "Allah, Peygamber olarak bir insan mı gönderdi ?" demeleridir."* buyurmuş, bunu takip eden 95. ayetinde de, Kureyşli kafirlerin bu isteklerini Peygamber'ine yönelttiği şu cevapla reddetmiştir: *"(Ey Muhammed!) De ki: "Eğer yeryüzünde (insanlar yerine) yürüyen, oturan melekler olsaydı, gökten Peygamber olarak bir melek indirirdik."*. Bu da açıkça göstermektedir ki onların düşüncelerine göre, Allah tarafından Peygamber olarak görevlendirilen bir kimse, beşer cinsinden değil, fakat meleklerden olmalı idi. İşte o zaman o meleğe inanırlar ve onun davetine icabet ederlerdi. Oysa bu düşünce, fasit bir düşünce idi ve sadece sahibinin küfründen kaynaklanıyordu. Kureyşli kafirler, bazen de Hazreti Muhammed (sas.)'i Peygamberliğe layık görmemişler ve "Onun yerine filan kimse Peygamber olmalıydı." demişlerdir. Nitekim Allah Teâlâ, Zuhruf suresinin 31. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Ve yine demişlerdir ki: Bu Kur'ân, iki şehirden büyük bir adama indirilemez miydi?"*. Bu ayetin tefsirinde de açıkladığımız gibi onların Peygamber olarak bekledikleri insan büyük bir insan olmalıydı. Şu var ki onlara göre büyüklük, ahlaki bütünlük değil; fakat mal veya servet sahibi olmak ve bu zenginlikle halk arasında mevki ve şöhret kazanmaktı. Oysa Hazreti Muhammed, küçük yaşlarda anasını babasını yitirmiş, malı mülkü olmayan bir yetimdi. Bu haliyle onun Peygamber olmasını ve Kur'an-ı Kerim'in ona indirilmesini hiç hazmedemiyorlardı. Bu sebeple Mekke ve Taif şehirlerinde bulunup zenginlikleriyle şöhret kazanmış bazı kişileri örnek gösteriyorlardı ki genellikle müfessirler bu kişilerin Mekke'den el-Velid İbnu'l- Muğire, Taif'ten de Urve İbn Mesud es-Sekafi olduklarını söylemişlerdir.

Kureyşli müşriklerin içine düştükleri şaşkınlığın başka bir neticesi de hem Hazreti Peygamber hem de onun tebliğ ettiği Kur'an hakkında sahir ve sihir, şair ve şiir, kahin ve kehanet gibi sıfatlar ileri sürmüş olmalarıdır. Allah Teâlâ, Zâriyât suresinin 8. ayetinde buna işaret etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Siz, (Muhammed ve Kur'an hakkında) birbirini tutmaz sözler içindesiniz."*.

[6] Üstlerindeki göğe hiç bakmıyorlar mı? Onu nasıl bina etmiş ve süslemişiz; hiçbir çatlağı da yoktur.

[7] Keza arzı nasıl uzatmış, üzerinde sabit dağlar yerleştirmişiz ve her çeşitten güzel bitkiler yetiştirmişiz.

[8] Bunları da Allah'a yönelen her kulun kalp gözünü açmak ve ona ibret vermek için yapmışızdır.

[9-11] Gökten bereketli bir su indirdik de, onunla bahçeler, kullara rızık olmak üzere biçilecek ekinler ve birbiri üzerine kümelenmiş tomur-

cukları olan boylu hurma ağaçları bitirdik. Yine o su ile, ölü bir ülkeye hayat verdik. İşte kabirden çıkış da böyledir.

6 Allah Teâlâ, kendi içlerinden birinin uyarıcı bir Peygamber olarak yine kendilerine gönderilmesini şaşkınlıkla karşılayan ve bu şaşkınlık içinde ba'sı veya öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden kafirlerin küfür üzerindeki direnişlerini ve bunun sebeplerini açıkladıktan sonra, ba'sı ve diğerlerini gerçekleştirecek olan hudutsuz kudretinin delillerini zikretmiş ve şöyle buyurmuştur:

Öldükten sonra yeniden dirilmeyi yalanlayan ve Allah'ın yüce kudretini inkâr eden bu kafirler, üzerlerinde yükseltilen şu gökyüzüne hiç bakmazlar mı? Onun nasıl bina edildiğini ve yıldızlarla süslendiğini hiç görmezler mi? Oysa bu gökyüzü, altında onu tutan ne bir direk ne de üzerinde herhangi bir çatlak vardır. Mülk suresinin 3-4. ayetlerinde de ifade edildiği gibi *"Yedi kat göğü tabaka tabaka yoktan var eden işte O Allah'tır. Rahmân olan Allah'ın yaratışında hiçbir uygunsuzluk göremezsin. Gözünü çevir bak, gökte bir çatlak görecek misin? Sonra gözünü iki defa daha çevir bak; o göz, bitkin bir halde, hor ve hakir olarak sana geri dönecektir."*.

7 Keza bu kafirler, üzerinde yaşadıkları, gezip dolaştıkları ve her çeşit bitkisinden ve meyvesinden faydalandıkları yeyüzüne de hiç bakmazlar mı? Allah, gökyüzünü bina edip yıldızlarla süslediği gibi, yeryüzünü de yaymış ve üzerine sabit dağlar yerleştirmiştir. Gökten indirdiği yağmur suyu ile toprağı sulamış ve üzerinde her türden bitkiler ve meyveler yetiştirmiştir.

8 Bütün bunları da Allah'a yönelen, O'ndan korkan ve O'nun taatinde bulunan kullarının kalp gözlerinin açılması ve ibret alıp düşünmeleri için yapmıştır. Allah Teâlâ bu konuyla ilgili olarak Hacc suresinin 5-6. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"Ey insanlar! Eğer öldükten sonra tekrar dirilmekten şüphe içindeyseniz, biliniz ki (kudretimizi) size göstermek için, sizi önce topraktan, sonra nutfeden ve sonra asılı hücre kümesinden, sonra yaratılışı belli belirsiz bir parça etten yarattık. Sizi dilediğimiz belli bir süreye kadar rahimlerde tutarız. Sonra sizi çocuk olarak çıkarırız. Sonra da siz büluğ çağına ulaşırsınız. İçinizden kimi ölür, kimi de her şeyi bilip öğrendikten sonra, hiçbir şeyi bilmez hale gelsin diye, ömrün en düşkün dönemine ulaştırılır. Yeryüzünü kupkuru görürsün; fakat üzerine yağmur suyunu indirdiğimiz zaman, (toprak) harekete geçer; kabarır ve her çeşit güzel bitkilerden bitirir. İşte bütün bunlar, Allah'ın hak olduğunu, ölüleri dirilttiğini ve her şeye kadir olduğunu gösterir."*.

9 Allah Teâlâ, hudutsuz kudretinin birer delili olmak üzere hiçbir çatlağı bulunmayan gökyüzünü direksiz bir şekilde nasıl bina ettiğini, sonra üzerinde sabit dağlar yerleştirdiği ve her çeşit güzel bitkiler yetişdirdiği yeryüzünü nasıl yaydığını beyan ettikten sonra, yeryüzü üzerinde nasıl güzel bitkiler yetiştirdiğini açıklamıştır. Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere Allah Teâlâ, gökten bereketli bir su indirmiş ve bu su ile kurumuş toprakları sulayarak bahçeler yaratmış, o bahçelerde çeşit çeşit bitkiler ve hasat edilecek ekinler bitirmiştir. Gökten suyun indirilişi ise, gökyüzünde oluşan bulutlara ve o bulutların, suyun indirileceği yere sevk edilişine bağlıdır. Nitekim Allah Teâlâ, Fâtır suresinin 9. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Rüzgarları gönderip de bulutu harekete getiren Allah'tır. Böylece biz onu ölü bir beldeye sevkeder, sonra da arzı ölümünden sonra onunla yeniden diriltiriz. İşte ölülerin dirilmesi de böyledir."*. Bu manayı Rum suresinin 48-50. ayetlerinde de görmek mümkündür. Bu ayetlerinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Rüzgarları sevkedip bulutları harekete getiren, sonra onları gökte nasıl isterse yayan ve parça parça yapan Allah'tır. Nitekim bu bulutların arasından yağmurun çıktığını görürsün. Yağmuru, kullarından dilediğine verdiği zaman, önceden yağmurun kendilerine indirilmesinden ümitsizliğe kapılmış olsalar bile, hemen sevinirler. Allah'ın rahmetinin eserlerine bir bak; nasıl arza ölümünden sonra hayat vermiş.. İşte bu da gös-*

terir ki ölüleri yeniden dirilten O'dur ve O, her şeye kadirdir.".

10 Allah Teâlâ, gökten indirdiği yağmur ile içinde çeşit çeşit sebzelerin ve meyvelerin bulunduğu bahçeler ve hasat edilecek ekinler bitirdiği gibi, birbiri üzerine dizilmiş tomurcuk yüklü yüksek hurma ağaçları da bitirmiştir.

11 İşte yukarıdan beri sayılan bu nimetlerin hepsi de Allah'ın kulları için hazırladığı birer rızık olduğu gibi, ölü topraklara onlarla verilmiş bir hayattır. İnsanların kıyamet günü kabirlerinden çıkmaları ve yeni bir hayata başlamaları da böyledir. Şunu da unutmamak gerekir ki, Mümin (Ğâfir) suresinin 57. ayetinde de ifade edildiği gibi, *"Göklerin ve yerin yaratılması, insanların yaratılmasından daha büyük bir iştir. Fakat insanların çoğu bilmez.".* Gerçek böyle olunca gökleri, yeri ve yer üzerinde bulunan her şeyi yaratmaya kadir olan Allah, elbette insanı yaratmaya da kadirdir. Ahkâf suresinin 33. ayetinde de beyan edildiği gibi, *"Gökleri ve yeri yaratan ve onları yaratışında acizlik göstermeyen Allah'ın, ölüleri diriltmeye de kadir olduğunu görmüyorlar mı? Evet. O, hiç şüphe yok her şeye kadirdir.".* Yahut Yâsîn suresinin 81-82. ayetlerindeki gibi başka bir ifadeyle *"Gökleri ve yeri yaratan Allah, onların benzerini yaratmaya kadir olmaz mı? Elbette olur. O, her şeyi hakkıyla bilen yaratıcıdır. Bir şeyin olmasını murat ettiği zaman, O'nun işi, ona "ol" demekten ibarettir; o da hemen olur.".*

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَأَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ ﴿١٢﴾ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ وَإِخْوَانُ لُوطٍ ﴿١٣﴾ وَأَصْحَابُ
الْأَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ وَعِيدِ ﴿١٤﴾ أَفَعَيِينَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ
جَدِيدٍ ﴿١٥﴾

12-14 Onlardan önce de Nûh kavmi, Res ahalisi, Semud, Ad, Firavun, Lut'un kardeşleri, Eyke halkı ve Tubba kavmi, bunların hepsi de Peygamberler'i yalanlamışlardı da bu yüzden azabımı hak etmişlerdi.

15 Biz ilk yaratmada acizlik mi gösterdik ki (yeniden diriltmede de aciz kalalım)? Hayır onlar, yeniden yaratılıştan şüphe içindedirler.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Kureyşli müşriklerin, kendi içlerinden birinin, yani Hazreti Muhammed (sas.)'in yine kendilerine uyarıcı bir Peygamber olarak gönderilmesini şaşkınlıkla karşıladıklarını ve onu inkâr ettiklerini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Nûh kavmi, Res ahalisi, Semud ve Ad kavimlerinin ve diğer bir çok kavmin de kendilerine gönderilen Peygamberler'i inkâr ettiklerini ve bu inkârları sebebiyle dünyada Allah'ın büyük azabına maruz kaldıklarını haber vererek Hazreti Peygamber'i inkâr eden Kureyşli müşrikleri ve diğer Arapları tehdit etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

12-14 Onlardan önce de Nûh kavmi, Res ahalisi, Semud, Ad, Firavun, Lut'un kardeşleri, Eyke halkı ve Tubba kavmi, bunların hepsi de Peygamberler'i yalanlamışlardı da bu yüzden azabımı hak etmişlerdi.

15 Biz ilk yaratmada acizlik mi gösterdik ki (yeniden diriltmede de aciz kalalım)? Hayır onlar, yeniden yaratılıştan şüphe içindedirler.

12 Allah Teâlâ bu ayetinde, kendi içlerinden birinin, yani Hazreti Muhammed (sas.)'in, yine kendilerine bir uyarıcı veya Peygamber olarak gönderilmesini şaşkınlıkla karşılayan ve onu sahir, şair ve kahin gibi birtakım isimlerle tavsif edip sonra da inkar eden Kureyşli kafirleri bahis konusu etmiş ve Hazreti Muhammed (sas.)'den önce gönderilen Peygamberler'in de kavimleri tarafından yalanlandıklarını ve inkâr edildiklerini haber vermiştir. Yalanlanan bu Peygamberler'in başında Nûh (as) vardır. Â'râf suresinin 59-64. ayetlerinde de açıklandığı üzere, Nûh, kavmine Peygamber olarak gönderildiği zaman, onlara şöyle demişti: *"...Ey kavmim! Sizin için kendisinden başka İlah olmayan Allah'a ibadet edin; zira ben, üzerinize gelecek şiddetli bir günün azabından korkuyorum.". Kavminin ileri gelenleri ise, ona demişlerdi ki: "Biz seni apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz.". Nûh da şöyle demişti: "Ey kavmim! bende hiçbir sapıklık yok; fakat ben, alemlerin Rabbi tarafından gönderilen bir Peygamberim. Size Rabbimin haberlerini duyuruyorum. Size nasihat ediyorum ve Allah tarafından sizin bilmediğiniz şayleri biliyorum...".Buna rağmen kavmi onu yine de yalanlamıştı. Bunun üzerine biz de onu ve onunla birlikte gemide olanları kurtarmış, ayetlerimizi yalanlayanları ise, (suda) boğmuştuk. Zira onlar kör bir kavim idiler.".*

Peygamberleri'ni yalanlayan kavimlerden biri de Ress halkıdır. Furkân suresinin 38. ayetinin tefsirinde de açıklandığı üzere, Ress halkının putlara ibadet eden bir kabile olduğu ve küfürleri sebebiyle helak edildikleri bilinmekle beraber, asılları ve nerede yaşadıkları hakkında kesin bir bilgi yoktur. Bu sebeple müfessirler bu kabile hakkında değişik görüşler ileri sürmüşlerdir. Bazılarına göre Ress, Azerbeycan'da bir kuyu adı olup onun civarında yaşayanlara Ress halkı denilmiştir. Bazılarına göre Semud kasabalarından birinin adıdır. Hakkında daha başka görüşlerin de ileri sürüldüğü Ress'in neresi olduğunu, şüphesiz, en iyi Allah bilir. Netice olarak, Ress gibi daha pek çok kavim, Allah'ı, Peygamberleri'ni ve Ahiret gününü inkâr etmeleri ve fısk-u fücur işlemeleri dolayısıyla helak olmuştur.

Keza Semud kavmine de kardeşleri Salih Peygamber olarak gönderilmiş, o da diğer Peygamberler gibi kavmini kendisinden başka İlah olmayan Allah'ın ibadetine davet etmişti. Ne var ki kavmin ileri gelenleri, içlerinden ona iman eden zayıflara karşı çıkmışlar ve "Biz sizin iman ettiğiniz kişiyi inkâr edenleriz." demişler, sonra da kendilerine yasaklanan deveyi boğazlayarak Rablerinin emrine karşı gelmişlerdir. İşte bundan sonradır ki onları bir sarsıntı yakalamış ve kendi yurtlarında çökekalmışlardır.

13 Ad kavmine de kardeşleri Hûd Peygamber olarak gönderilmiş ve o da kavmini, kendisinden başka İlah olmayan Allah'ın ibadetine davet etmişti. Ancak kavminin ileri gelenleri onu, hem beyinsizlik hem de yalancılıkla itham etmişlerdi. Hud, kendisinin beyinsiz ve yalancı olmadığını, sadece Rabbinin haberlerini duyurmak için gönderildiğini söylemiş, fakat kavmi onu yalanlamakta ve ona karşı gelmekte direnmiş ve eğer sen, sözüne güvenilir kimselerden isen, bizi kendisiyle tehdit ettiğin azabı getir de görelim, demişlerdir. İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ da onları helak edip soylarını ortadan kaldırmıştır.

Pek çok mucize ile birlikte Firavun ve adamlarına uyarıcı olarak gönderilen Musa da (as) Firavun ve adamları tarafından reddedilmiştir. Musa'nın mucizeleri karşısında şaşkınlıklarını gizleyememiş olsalar bile, yine de ona "Bizi büyülemek için ne mucize getirirsen getir, biz, yine de sana iman edecek değiliz." demekten çekinmemişlerdir. Bunun üzerine Allah Teâlâ da ayrı ayrı birer mucize olmak üzere üzerlerine tufan, çekirge, kımıl, kurbağa ve kan göndermişse de onlar yine de büyüklük taslamaya devam etmişlerdir. Nihayet üzerlerine azap çökünce, Musa'dan bu azabın üzerlerinden kaldırılması için Rabbine dua etmesini istemişler, azap kaldırıldığı takdirde iman edeceklerine ve İsrail oğullarını Musa ile birlikte yurtlarına göndereceklerine dair söz ver-

mişlerdir. Ne var ki azap üzerlerinden kaldırılınca verdikleri sözden dönmüşler, Allah Teâlâ da Firavun ve adamlarını, kıssası Kur'an-ı Kerim'de uzun uzun anlatıldığı şekilde suda boğarak intikamını almıştır.

Peygamberleri'ni inkâr eden diğer bir kavim de şehvetlerinin esiri olarak kadınları bırakıp erkeklere yaklaşan Lut kavmidir. Lut'un onları haddi aşan bir kavim olarak suçlaması üzerine, onlar da Lut'u ve taraftarlarını ülkelerinden çıkarmakla tehdit etmişler, bunun üzerine Allah Teâlâ, üzerlerine yağdırdığı taş yağmuru ile onları helak etmiştir.

14 Şuayb'ın (as) Medyen halkı ile birlikte Peygamber olarak gönderildiği Eyke halkı da Allah'a şirk koşmaları, yol kesmeleri, ölçüyü ve tartıyı eksik yaparak birbirlerini aldatmaları, sonra da hak yola davet etmek üzere kendilerine gönderilen Peygamber Şuayb'ı (as) yalanlamaları sebebiyle en büyük zulmü işlemişlerdir. Şuarâ suresinin 176-189. ayetlerinde de açıklandığı gibi, Şuayb'ın onlara Allah tarafından gönderilmiş bir Peygamber olduğunu söylemesine, onları uyarmasına, ölçüyü ve tartıyı tam yapmalarını, doğru terazi kullanmalarını ve insanların hakkını eksiltmemelerini tavsiye etmesine rağmen, onlar *"Sen ancak büyülenmiş kimselerden birisin. Sen bizim gibi sadece bir insansın ve seni yalancılardan sanıyoruz."* demekten çekinmemişler, sonra da *"Eğer doğruyu söyleyen kimselerden isen, üzerimize gökten bir parça düşür."* demişlerdir. Allah Teâlâ da onların bu isteklerini gerçekleştirmiş ve onları bulutlu bir günün azabı ile cezalandırmıştır.

Peygamberleri'ni yalanlayan kavimlerden birisi de Tubba kavmi idi. Duhân suresinin 37. ayetiinin tefsirinde de açıkladığımız gibi, Yemen'in kadim şehirlerinden biri ve bu adla zikredilen devletin de merkezi olan Sebe hükümdarlarına Tubba denildiği için Sebe kavmi de Tubba kavmi olarak tanınmış ve bu kavimden, Kur'an-ı Kerim'in 34. Sebe suresinde de söz edilmiştir. Kureyş, Arapların Adnan kolundan, Tubba ise, yine Arapların Kahtan kolundan geliyorlardı. Sebe veya Tubba halkı, sahip oldukları bahçelerle zenginliğe erişmiş, refah ve saaadet içinde yaşayan bir kavimdi. Süleyman'ın (as) eşi Belkıs da bunlardandı. Allah Teâlâ, onlara ihsan ettiği rızıklardan yemeleri ve yalnız Allah'a ibadetle ihsan ettiği nimetlere şükretmeleri için zaman zaman onlara Peygamberler de göndermişti. Ne var ki onlar, Allah'ın dilediği sürece O'na ibadet edip şükretmişler, fakat sonradan yüz çevirip küfre dalmışlar, bunun üzerine Allah Teâlâ da üzerlerine Arim selini göndererek ülkelerini yerle bir etmiştir.

İşte, yukarıdan beri zikredilen bu kavimler, kendilerine uyarıcı olarak gönderilen ve sadece Allah'ın ibadetine davet eden Peygamberler'i yalanlamışlar ve bu yüzden Allah'ın çeşitli azabı ile cezalandırılmayı hak etmişlerdir. Gerçek böyle olunca, Hazreti Muhammed (sas.)'i yalanlayan Kureyşli kafirlerin de bu gerçeği gözden uzak tutmamaları ve akıllarını başlarına almaları gerekir.

15 Allah Teâlâ, Peygamberleri'ni yalanlayan geçmiş kavimlerin akibetlerini, kendilerine Peygamber olarak gönderilen Hazreti Muhammed (sas.)'i yalanlayan Kureyşli kafirlere hatırlattıktan ve onları benzer akibetlerle tehdit ettikten sonra, "Biz öldüğümüz ve toprak olduğumuz zaman yeniden dirilecek miyiz?" diyerek ba'sı inkâr eden müşriklere en açık ve kesin delilini zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: Başlangıçta beşer olarak tek bir canlı varlık yok iken, Allah, ilk insanı topraktan yaratmış, ondan da eşini meydana getirmiştir. İlk insanın yaratılışında hiçbir acizlik göstermeyen Allah'ın, o insanın ölümünden sonra yeniden diriltilmesinde aciz kalması ve ona yeniden hayat veremeyecek olması mümkün müdür? Hayır; aklı olan ve onu kullanmasını bilen hiç kimse, insanı ilk defa yaratan Allah'ın, o insanın ölümünden sonra onu yeniden diriltmede acizlik göstereceğini düşünmesi mümkün değildir. Eğer öldükten sonra yeniden dirilmenin mümkün olmadığını düşünenler varsa, bu, onların küfründen ve küfür üzerinde direnmelerinden başka hiçbir sebebe dayanmaz.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ ﴿١٦﴾ إِذْ يَتَلَقَّى
الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ ﴿١٧﴾ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴿١٨﴾ وَجَاءَتْ
سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَٰلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ ﴿١٩﴾ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ذَٰلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ ﴿٢٠﴾ وَجَاءَتْ
كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ ﴿٢١﴾ لَقَدْ كُنْتَ فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَٰذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ
حَدِيدٌ ﴿٢٢﴾

16 Şu bir gerçektir ki insanı biz yarattık; nefsinin ona ne fısıldadığını da biliriz; çünkü biz ona şah damarından daha yakınız.

17-18 Çünkü onun sağında ve solunda oturan iki alıcı melek, söylediği hiçbir söz olmasın ki yanında onu gözetleyip yazmasın.

19 Bir gün ölüm sekeratı gerçekten gelir ki işte bu, senin kaçıp durduğun şeydir.

20 Sura da üfürülür ki bu da kafirler için tehdidin gerçekleştiği gündür.

21 İşte o gün her kişi, yanında bir sürücü ve şahitle gelir.

22 Oysa sen bütün bunlardan gafildin. Şimdi o gaflet örtüsünü senden kaldırıp açtık. Artık bugün gözün keskindir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, *"Biz ilk yaratmada acizlik mi gösterdik ki (yeniden diriltmede de aciz kalalım)."* buyurarak öldükten sonra yeniden dirilmenin en açık ve kesin delillerini zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Allah Teâlâ'nın geniş ilmine ve insanın ilk yaratılışı ile öldükten sonra yeniden diriltilişindeki hudutsuz kudretine delalet eden hususları ve kıyamet günü her nefsin, amellerini gözetleyip yazan iki melekle gelişini açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

16 Şu bir gerçektir ki insanı biz yarattık; nefsinin ona ne fısıldadığını da biliriz; çünkü biz ona şah damarından daha yakınız.

17-18 Çünkü onun sağında ve solunda oturan iki alıcı melek, söylediği hiçbir söz olmasın ki yanında onu gözetleyip yazmasın.

19 Bir gün ölüm sekeratı gerçekten gelir ki işte bu, senin kaçıp durduğun şeydir.

20 Sura da üfürülür ki bu da kafirler için tehdidin gerçekleştiği gündür.

21 İşte o gün her kişi, yanında bir sürücü ve şahitle gelir.

22 Oysa sen bütün bunlardan gafildin. Şimdi o gaflet örtüsünü senden kaldırıp açtık. Artık bugün gözün keskindir.

16 Hiç şüphe edilmemelidir ki Allah, insanı ölümünden sonra yeniden diriltmeye kadirdir. Zira onu ilk defa yaratan O'dur ve onun bütün davranışlarını ve hatta nefsinin hayır veya şer olarak ona fısıldadığı her şeyi bilir. Buhârî (*Sahih,* III. 119; VI. 169; VII. 225), Müslim (*Sahih,* I. 116), Ebû Dâvûd (*Sünen,* I. 512), Tirmizî (*Sünen,* III. 480), İbn Mâce (*Sünen,* I. 630) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 398, 425)'in Ebu Hureyre'den naklettiklerine göre Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Allah, söz olarak ağızlarından hiç çıkmadığı veya fiil olarak hiç işle-

medikleri sürece, ümmetimin gönüllerinden geçirdikleri şeylerden dolayı onları hiç cezalandırmamıştır.". Hazreti Peygamber'in bu hadisinden de anlaşıldığı gibi, Allah Teâlâ'nın, hiç söylemedikleri kötü bir sözden veya hiç işlemedikleri yine kötü bir fiilden dolayı kullarını cezalandırmaması, onların içlerinden geçirdikleri bu söz veya fiilleri bilmemesinden değil, aksine bildiği halde onları bağışlamasındandır. Allah'ın kullarına şah damarlarından daha yakın olması da içlerinden geçeni hiç eksiksiz bilmesi manasındadır. Kısacası Allah'ın ilmi, damar içerisinde dolaşan kan kadar insana yakındır ve bu ilim her şeyi çepeçevre kuşatmıştır. Bu itibarla hiçbir şey Allah'a gizli veya kapalı değildir.

17-18 Allah Teâlâ, insanın gizli veya açık söz, düşünce ve amellerini bildiği gibi, ayrıca iki melek de görevlendirmiştir ki bu melekler o insanın sağında ve solunda yer alırlar ve onun iyi veya kötü bütün söz ve davranışlarını kaydederler. Nitekim Allah Teâlâ, İnfitâr suresinin 10-12. ayetlerinde de bu hususa işaret ederek şöyle buyurmuştur: *"Gerçek şu ki üzerinizde yaptıklarınızı bilen ve yazan şerefli katipler, hafaza melekleri vardır."*. Allah'ın kullarına ait her şeyi apaçık bilmesine rağmen ayrıca bunları kaydetmeleri için iki de meleği görevlendirmesi, kıyamet günü kulların itirazda bulunmamaları ve işledikleri amelleri inkâr etmemeleri içindir. Zira kıyamet günü bütün insanlar dirilip kabirlerinden çıktıkları zaman, melekler tarafından yazılan bu amel defterleri sahiplerine verilecek ve her kişi dünya hayatında ne yaptığını bu defterlerde bir defa daha görüp hatırlayacaktır. Allah Teâlâ, bu konuda İsra suresinin 13-14. ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"Her insanın boynuna kendi amel defterini doladık. Kıyâmet günü de kendisine açık olarak göreceği bir kitap çıkarırız. (Ona:) "Kitabı oku; bugün nefsin, bir hesapçı olarak sana yeter." (deriz)"*. Hâkka suresinin 19-29. ayetlerinde de "kitab" olarak zikredilen bu defterlerin sahiplerine nasıl verileceği açıklanmıştır: *"Kitabı sağından verilen, "Alın, kitabımı okuyun. Ben zaten hesabıma kavuşacağımı anlamıştım." der. Artık o, meyveleri kolayca toplanabilecek yüksek bir bahçede hoşnut edici bir yaşayış içindedir. (Onlara denir ki:) "Geçmiş günlerde yaptıklarınıza karşılık afiyetle yiyin ve için". Kitabı solundan verilen ise, şöyle der: "Kitabım keşki bana verilmeseydi de hesabımın ne olduğunu bilmeseydim. Keşki ölüm her şeye son verici olsaydı. Malım bana hiçbir fayda sağlamadı. Bütün saltanatım da yok olup gitti."*. Bu ayet meallerinden şu husus açıkça anlaşılmaktadır ki amel defterleri, dünya hayatını iman etmiş olarak salih amellerle kapatan kimselere sağ taraflarından verildiği halde, hayatını küfür içinde kötü amellerle geçiren kimselere de sol taraflarından verilecek, defterini sağ taraftan alanlar onu büyük bir sevinç içinde karşılarken, sol taraftan alanlar, dünya hayatını kötülükler içinde geçirmiş olmanın büyük pişmanlığıyla dövüneceklerdir.

19 İnsan dünyada ne kadar uzun yaşarsa yaşasın ve dünya nimetlerinden ne kadar çok faydalanırsa faydalansın, hayatı boyunca kendisinden kaçıp durduğu ve hiç karşılaşmak istemediği ölüm sarhoşluğu bir gün kendisine mutlaka gelecek ve hiç ayrılmak istemediği dünya hayatını terkedecektir. Tirmizî (*Sünen*, III. 299) ve İbn Mâce (*Sünen*, I. 496)'nin naklettiklerine göre Hazreti Aişe (r.ah.) şunları anlatmıştır: "Ölümün kendisine geldiği sırada Resulullah (sas.)'i gördüm. Yanında, içinde su bulunan bir bardak vardı. Elini bardağın içine sokar sonra da yüzünü su ile ıslatır ve: "Allahım! Ölüm sarhoşluğuna karşı bana yardım et." derdi.".

20 Allah Teâlâ, bütün insanların ölüm sekeratını göreceklerini ve ondan hiçbir surette kaçış ve kurtuluşun olmayacağını beyan ettikten sonra, vakti geldiğinde sura üfleneceğini de haber vermiştir ki bu üflenişin bütün insanların dirilip kabirlerinden çıkmalarını sağlayan ikinci üfleyiş olduğuna şüphe yoktur. Zira birinci üfleyiş, bütün canlı varlıkların ölümünü gerçekleştiren üfleyiştir. Allah Teâlâ, bu konuyla ilgili olarak Zü-

mer suresinin 68. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Sur'a üflenince, Allah'ın dilediklerî dışında, göklerde ve yerde olanlar baygın bir halde kendilerinden geçerler. Sonra Sur'a tekrar üflenir. İşte o zaman, onlar dirilip kalkarlar ve bakınırlar."*. Bu ayetin tefsirinde de açıkladığımız gibi: Allah Teâlâ, azametine ve hudutsuz kudretine delalet etmek üzere, kıyamet gününün korkulu anlarından haber vermiş ve buyurmuştur ki: Melek İsrafil, Sur'a ilk defa üflediği zaman, Allah'ın dilediklerî dışında - ki çeşitli rivayetlerden öğrenildiğine göre bunlar, Cebrail, Mikail, İsrafil ve Azrail gibi ölümleri tehir edilen meleklerdir - işte bunların dışında, göklerde ve yerde bulunan bütün canlı varlıklar, Sur'dan yükselen o yüksek ve acı sesle bir anda baygınlık geçirip kendilerinden geçerler. Bu, onların dünyadaki hayatlarının sona ermesi, veya ölmeleridir. Sonra Allah, Sur'a ikinci defa üflenmesini emreder. Melek İsrafil de, Rabbinin bu emrine uyarak Sur'a tekrar üfler. Bu, diriltme üflemesidir. Sur'a ikinci defa üflendiği zaman, toprak altında etleri dökülmüş ve kemikleri çürümüş bütün cesetler, bir anda dirilip toplanırlar ve ayağa kalkıp kabirlerinden dışarı çıkarlar; sonra da şaşkın bir halde etraflarına bakınıp durmaya başlarlar. Halen üzerinde durduğumuz ayet-i kerimede ise, surun ilk üflenişinden sözedilmemiş, fakat ölüm sekeratına değinilerek ölüm vakti gelen her ferdin onu mutlaka tadacağı zikredilmiştir. İnsanların ölümünden sonra gerçekleşecek olan hadise ise, surun ikinci defa üflenişidir ki işte bu, kafirler için Ahiret azabıyla ilgili en büyük tehdidi oluşturan ölülerin yeniden dirilmesi olayıdır.

21 İşte o gün, kabirlerinden çıkan her fert, yanında kendilerini mahşere sevkeden bir sürücü melek ile dünyada iken işlediği iyi ve kötü amellere şehadet eden ikinci melek olduğu halde mahşerde toplanırlar.

22 Orada toplanan insanlardan iyi olsun kötü olsun, her birine denir ki: Sen dünyada iken burada gördüklerinin hiçbirini bilmiyordun. Şimdi üzerindeki bu gaflet örtüsü artık kaldırılmış ve her şey gözünün önüne apaçık serilmiştir. Dünyada iken pek çok şeye kapalı olan gözlerin de iyice keskinleşmiş ve önceden inkâr ettiğin pek çok şeyi idrak eder hale getirmiştir.

وَقَالَ قَرِينُهُۥ هَٰذَا مَا لَدَىَّ عَتِيدٌ ﴿٢٣﴾ أَلْقِيَا فِى جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٢٤﴾ مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُّرِيبٍ ﴿٢٥﴾
ٱلَّذِى جَعَلَ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ فَأَلْقِيَاهُ فِى ٱلْعَذَابِ ٱلشَّدِيدِ ﴿٢٦﴾ قَالَ قَرِينُهُۥ رَبَّنَا مَآ أَطْغَيْتُهُۥ وَلَٰكِن
كَانَ فِى ضَلَٰلٍۭ بَعِيدٍ ﴿٢٧﴾ قَالَ لَا تَخْتَصِمُوا۟ لَدَىَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُم بِٱلْوَعِيدِ ﴿٢٨﴾ مَا يُبَدَّلُ ٱلْقَوْلُ لَدَىَّ
وَمَآ أَنَا۠ بِظَلَّٰمٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿٢٩﴾ يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ ٱمْتَلَأْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِن مَّزِيدٍ ﴿٣٠﴾

[23] Yanındaki arkadaşı melek: "Şu benim elimdeki hazırdır." der.

[24-26] (Bunun üzerine Allah, sürücüye ve şahide şöyle buyurur): "Bütün inatçı kafirleri, iyiliğe engel olanı, mütecavizi ve Allah hakkında şüpheye düşüp O'nunla beraber başkasını İlah edinen kişiyi cehenneme atın.".

[27] Yanında arkadaşı olan şeytan der ki: "Rabbimiz! Onu ben azdırmadım, fakat o, aşırı bir sapıklık içinde idi.".

[28] Allah da şöyle buyurur: "Önümde çekişmeyin. Size önceden tehdidimi göndermiştim.".

[29] "Benim katımda söz değiştirilmez ve ben kullarıma karşı zalim de değilim.".

[30] O gün cehenneme "Doldun mu?" deriz; o da: "Daha var mı?" der.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, dünya hayatının sona erdiği ve kıyamet gününün geldiği sıralarda insanların hallerini ve hafaza melekleriyle olan bağlarını açıkladıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, kıyamet günü kafir ile onun yakın arkadaşı şeytan arasındaki muhavereyi ve kafirin dünya hayatında şeytana uyması ve küfür yolunu seçmesi dolayısıyla cehenneme atılışını zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[23] Yanındaki arkadaşı melek: "Şu benim elimdeki hazırdır." der.

[24-26] (Bunun üzerine Allah, sürücüye ve şahide şöyle buyurur): "Bütün inatçı kafirleri, iyiliğe engel olanı, mütecavizi ve Allah hakkında şüpheye düşüp O'nunla beraber başkasını ilah edinen kişiyi cehenneme atın.".

[27] Yanında arkadaşı olan şeytan der ki: "Rabbimiz! Onu ben azdırmadım, fakat o, aşırı bir sapıklık içinde idi.".

[28] Allah da şöyle buyurur: "Önümde çekişmeyin. Size önceden tehdidimi göndermiştim.".

[29] "Benim katımda söz değiştirilmez ve ben kullarıma karşı zalim de değilim.".

[30] O gün cehenneme "Doldun mu?" deriz; o da: "Daha var mı?" der.

23 Allah Teâlâ daha önceki bir ayetinde, her kişinin divana biri sürücü diğeri şahit olan iki melekle geldiğini haber vermişti. İnsanın dünyada işlediği iyi ve kötü amellerini kaydetmekle görevli olan sürücü melek, kendisini takip etmekle görevli olduğu kişiyi divana getirdiği zaman, Rabbine şöyle der: İşte benim kendisini takip etmekle görevli olduğum kişi, fazla veya eksik olmaksızın amellerini tam olarak not ettiğim defteriyle birlikte huzurunuzdadır.

24 Bunun üzerine Allah Teâlâ, o insanı takip etmekle görevli birisi sürücü, birisi de şahit olan iki meleğe şu emri verir: Her inatçı kafiri cehenneme atın.

25 Keza zekat vermek, fakirleri doyurmak, yolda kalmışlara yardımcı olmak gibi hayırlı olan her çeşit iyiliğe bütün hızıyla engel olan azgın şüpheciyi de cehenneme atın.

26 Zira o, Allah'tan başkasını kendisine İlah edinmiş ve ona ibadet etmiştir.

27 Daha sonra Allah Teâlâ, kafir kişi ile onun yakın arkadaşı olan şeytan arasındaki bir bağlantıyı zikretmiş ve şu açıklamayı yapmıştır: Dünya hayatında daima o kafir kişinin yanında bulunan ve ondan hiç ayrılmayan arkadaşı şeytan der ki: Rabbimiz! Bu kafir kişiyi hiç bir surette ben azdırmadım ve onu isyana ben sevketmedim. Fakat o, dünya hayatını hep sapıklık içinde geçirdi ve haktan yüz çevirdi. Ben onu neye davet ettimse o bana icabet etti. Eğer o senin salih kullarından biri olsaydı ben onu yolundan saptırmaya kadir olamazdım. Bu konuyla ilgili olarak Allah Teâlâ İbrahim suresinin 22. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"İş bitirilince, şeytan der ki: "Allah size hak olan bir va'dde bulunmuştu. Ben de size va'detmiştim, fakat sonra sözümden döndüm. Benim sizin üzerinizde herhangi bir kuvvetim yoktu; ancak ben sizi davet ettim; siz de bana icabet ettiniz. Bu itibarla beni değil kendinizi kötüleyin. Ben sizi kurtaramam; siz de beni kurtaramazsınız. Daha önce (dünyada iken) sizin beni şirk koşmanızı bugün inkâr etmiş bulunuyorum. Muhakkak ki zalimler için çok acı bir azap vardır."*.

28 Kafir ile şeytan arasında böyle bir çekişme başlayınca, Allah Teâlâ onlara hitap eder ve şöyle buyurur: Benim huzurumda münakaşa etmeyin. Siz daha dünyada iken ben, Allah'ı inkâr edip birtakım putları İlah edinenleri ve onlara ibadet edenleri, Peygamberleri'mi yalanlayanları ve Ahiret gününü inkâr edenleri Peygamberlerim vası-

tasıyla uyarmış ve indirdiğim kitaplarda apaçık deliller zikrederek bu inkârcıları Ahiret azabıyla tehdit etmiştim. Fakat siz, yine tuttuğunuz sapık yolu terketmediniz ve bu azabı hak ettiniz.

29 Bu, benim kafirler hakkında vermiş olduğum kesin hükümdür ve benim katımda verilen bir hüküm veya herhangi bir söz asla değiştirilmez. Bu itibarla inkârcılar hakkında verilen her hüküm mutlaka yerine getirilecek ve her kafir hak ettiği cezayı mutlaka görecektir. Ben, herhangi bir kimsenin işlediği bir günah yüzünden bir başkasını asla cezalandırmam. Zira ben, kullarıma karşı asla zulmedici değilim.

30 Kafirlerin hakettikleri azabı görmeleri için cehenneme atılmaya başlandığı gün ona "Doldun mu?" diye sorarız. Cehennem ise, bu sorumuza karşılık "Daha var mı?" cevabını verir. Bu ayet-i kerimeden şu husus açıkça anlaşılmaktadır ki, cehenneme cin ve insan olmak üzere pek çok suçlu atılacaktır. Ona "Doldun mu?" gibi bir sorunun yöneltilmesi, akla, ister istemez oraya atılacak olan suçluların sayılamayacak kadar çok olduğu hususunda bir düşünce getirebilir. Nitekim Allah Teâlâ, Secde suresinin 13. ayetinde de bunu ifade etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Eğer dileseydik herkese hidayet ederdik. Fakat benden bir söz sadır olmuştur: "Cehennemi mutlaka oraya layık cin ve insanlarla dolduracağım."*. Şu var ki Allah Teâlâ'nın cehennemi cin ve insanlardan oluşan suçlularla dolduracak olması, oranın bir süre sonra dolup da geride kalan bazı suçluları almayacak duruma gelmesini gerektirmez. Zira oranın genişliği, Allah Teâlâ'nın takdirindedir. O, cehennemin ne kadar büyük ve geniş olmasını murat ederse, o da o derece büyük ve geniş olur. Müslim (*Sahih,* IV. 2186)'in Hemmam İbn Münebbih vasıtasıyla Ebu Hureyre'den naklettiği bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "(Bir gün cennetle cehennem münakaşaya giriştiler. Cehennem dedi ki: "Zalim ve kibirli olanların yeri olarak tercih edildim.". Bunun üzerine cennet: "Nasıl olur ki, bana zayıf, aciz ve basit olanlardan başka hiç kimse girmez." dedi. Allah, cennete hitap etti: "Sen, benim rahmetimsin; kullarımdan dilediğime senin vasıtanla rahmet ederim.". Sonra cehenneme hitaben: "Sen de benim azabımsın; kullarımdan dilediğime seninle azap ederim. Her ikiniz de dolacaksınız.". Cehennem, Allah Teâlâ ayağını üzerine koyup da o, yeter yeter, diye bağırmadıkça dolmayacaktır. Ancak bundan sonra kendisini dolmuş bulacak ve içindekiler, birbirlerine karışıp toplanacaktır. (Cehennem ne kadar dolarsa dolsun) Allah, halktan hiçbirine zulmetmez. Cennete gelince, Allah onun için başka halk yaratacaktır.".

وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ ﴿٣١﴾ هَٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيظٍ ﴿٣٢﴾ مَنْ خَشِيَ الرَّحْمَٰنَ
بِالْغَيْبِ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ ﴿٣٣﴾ ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ذَٰلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ ﴿٣٤﴾ لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا
مَزِيدٌ ﴿٣٥﴾

[31] Cennet de Allah'tan sakınanlara uzak düşmeyecek şekilde yaklaştırılır.

[32-34] İşte bu, Allah'a her yönelen, hududuna riayet eden, görmediği halde Rahmân'dan korkan ve ihlaslı bir kalp ile gelen sizlere vadolunan cennettir. Oraya selametle girin. Bu, ölümü olmayan ebedilik günüdür.

[35] Orada diledikleri her şey vardır; yanımızda da fazlası.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kıyamet günü cehenneme girecek olan kafir ile, dünyada iken kendisiyle yakın arkadaşlık ettiği şeytan arasındaki muhavereyi ve şeytanın kafiri azdıran bir kişi olmadığını ileri sürmesi üzerine Allah'ın onları önünde çekişmekten menettiğini zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, birbirine zıt inançlar arasında mukayese yapılmasını sağlamak ve insanların akıllarını kullanıp düşünmeleri ve doğru olan yolu seçerek o yola yönelmeleri için Allah'tan korkan ve O'na inanan kimselerin hallerini, cennetin onlara olan yakınlığını ve orada diledikleri her çeşit nimeti fazlasıyla bulacaklarını beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[31] Cennet de Allah'tan sakınanlara uzak düşmeyecek şekilde yaklaştırılır.

[32-34] İşte bu, Allah'a her yönelen, hududuna riayet eden, görmediği halde Rahmân'dan korkan ve ihlaslı bir kalp ile gelen sizlere vadolunan cennettir. Oraya selametle girin. Bu, ölümü olmayan ebedilik günüdür.

[35] Orada diledikleri her şey vardır; yanımızda da fazlası.

31 Kıyâmet günü, dünyada iken Rablerinden korkan, Allah'tan başka İlah tanımayan ve yalnız Allah'a ibadet eden, günah işlemekten de sakınan kullarına cennet iyice yaklaştırılır; başka bir ifade ile bu vasıfta olan kimselerin cennete girmeleri kolaylaştırılır. Zaten orası böyle kimseler için uzak bir yer değildir.

32 İşte bu büyük nimet, Allah'a yönelen, O'nun emir ve nehiylerine uyan ve her çeşit günahtan tövbe ederek Allah'ın taatine dönen kimselere, Allah'ın Peygamberleri'ne indirdiği Kitaplar'da ve Peygamberleri'nin dilinde vadolunan bir nimettir.

33 Keza bu nimet, Rahmân'ı hiç görmemiş olsa bile O'ndan korkan ve O'na kalb-i selim ile kavuşan kimseler içindir.

34 Bu itibarla oraya selametle girin. Orası artık sizin için içinde ebediyyen kalacağınız ölümü olmayan bir yerdir.

35 İşte müttakiler, içinde ebediyyen kalacakları bu cennette hangi çeşitten olursa olsun, akıllarına gelen veya canlarının çektiği her nimeti önlerinde hazır bulacaklardır. Bu nimetlerin daha fazlası da Allah katındadır. Yunus suresinin 26. ayetinde de ifade edildiği gibi *"İyi iş yapanlara (veya güzel davrananlara mükafat olarak) daha iyisi ve bir de "ziyade" vardır. Onların yüzlerine ne bir toz bulaşır ne de zillet. İşte asıl cennet ehli bunlardır ve orada daimidirler."*. Bu ayetin tefsiri ile ilgili olarak yaptığımız açıklamada da şu ifadelere yer verilmiştir. Ayet-i kerimede geçen *ziyade* kelimesi, Mutezile gibi bazı mezhep imamları tarafından farklı manalarda tefsir edilmiş olsa bile, Ehl-i Sünnet imamları kelimeyi, Hazreti Peygamber'den nakledilen hadislere daynarak *Allah'a nazar etmek ve O'nu görmek* manasında tefsir etmişler ve müminlerin cennette Rablerini göreceklerini söylemişlerdir ki bu, şüphesiz, cennet nimetlerinin en büyüğü ve en üstünüdür.

وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ اَشَدُّ مِنْهُمْ بَطْشًا فَنَقَّبُوا فِي الْبِلَادِ ۗ هَلْ مِنْ مَحِيصٍ ﴿٣٦﴾ اِنَّ فِي
ذٰلِكَ لَذِكْرٰى لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ اَوْ اَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا
بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ ۖ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ ﴿٣٨﴾ فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ
الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ ﴿٣٩﴾ وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَاَدْبَارَ السُّجُودِ ﴿٤٠﴾ وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِنْ

مَكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٤١﴾ يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ ﴿٤٢﴾ إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَإِلَيْنَا
الْمَصِيرُ ﴿٤٣﴾ يَوْمَ تَشَقَّقُ الْأَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا ذٰلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ ﴿٤٤﴾ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ وَمَا
أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ فَذَكِّرْ بِالْقُرْآنِ مَنْ يَخَافُ وَعِيدِ ﴿٤٥﴾

36 O kafirlerden önce kendilerinden daha kuvvetli olan ve bu sebeple bütün rızık yollarını tutan nice nesiller mahvettik. Kaçıp kurtuluş mümkün mü?

37 İşte bunda, kalbi olan, yahut hazır bulunup kulak veren kimseler için muhakkak bir ibret vardır.

38 Şu da bir gerçek ki biz, gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunan şeyleri altı günde yarattık da bize hiçbir yorgunluk dokunmadı.

39 (Ey Muhammed!) Onların söylediklerine sabret. Rabbini, güneşin doğuşundan önce ve batışından önce hamd ile tesbih et.

40 Geceleyin ve secdelerin ardından da O'nu tesbih et.

41 O gün çağırıcının yakın bir yerden seslenişine kulak ver.

42 O gün herkes o korkunç sesi işitecektir. İşte bu, kabirlerden çıkış günüdür.

43 Dirilten de öldüren de biziz ve dönüş bizedir.

44 O gün yer, onların süratle ayrılmaları için yarılır. Bu bir toplanmadır ki bize göre kolaydır.

45 Biz onların söylediklerini daha iyi biliriz. Sen onların üzerinde bir zorba değilsin. Bu itibarla sen, tehdidimden korkan kimselere Kur'an ile öğüt ver.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden kafirleri, Ahiret'in acı azabıyla tehdit ettikten ve onları, geçmiş kavimlerin dünyada iken başlarına gelip helak eden çeşitli musibetlerle korkutarak helak edici bu çeşit musibetlerin, daha sonra gelecek olan kavimler için akıllarını kullandıkları takdirde birer vaaz ve ibret olacağını beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, öldükten sonra yeniden dirilmenin delillerine tekrar dönmüş, göklerin ve yerin yaratılışını bu delillerin başında zikrederek Peygamberi'ne, Rabbini gece gündüz hamdile tesbih etmesini, zaten bütün insanların kabirlerinden dirilip çıkmalarını gerçekleştirecek olan sura ikinci defa üfleme vaktinin geldiğini, bu itibarla yeniden dirilmeyi inkâr eden kafirlere karşı sabırlı olmasını emretmiş, görevinin inkârcıları imana zorlamak değil, fakat Allah'ın tehdidinden korkan kimselere Kur'an ile öğüt vermek olduğunu zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

36 O kafirlerden önce kendilerinden daha kuvvetli olan ve bu sebeple bütün rızık yollarını tutan nice nesiller mahvettik. Kaçıp kurtuluş mümkün mü?

37 İşte bunda, kalbi olan, yahut hazır bulunup kulak veren kimseler için muhakkak bir ibret vardır.

38 Şu da bir gerçek ki biz, gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunan şeyleri altı günde yarattık da bize hiçbir yorgunluk dokunmadı.

36 Allah Teâlâ, Ahiret gününü ve öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden Kureyşli kafirle-

re, daha önce gelip geçmiş ve küfürleri dolayısıyla helak olmuş kavimleri ve onların acı akıbetlerini kendilerine ibret olması için hatırlatmış ve şöyle buyurmuştur: Kureyşli kafirlerden ve onlara tabi olan kabilelerden önce Ahiret'i ve öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden pek çok kavim bu küfürleri dolayısıyla helak olmuştur. Oysa daha önce helak olan Ad, Semud, Tubba gibi kavimler, hem sayıca daha çok hem daha kuvvetli oldukları gibi, hem de yeryüzünde bıraktıkları eserler yönünden çok daha üstün ve çok daha bol rızık sahibi idiler. Ne var ki bu üstünlükleri onlara hiçbir fayda sağlamamış ve onları Allah'ın azabından kurtaramamıştır. Zaten Allah, onlar için helak edici bir azabı murat ettikten sonra, onların bundan kaçıp kurtulmaları mümkün müdür?

37 İşte, Allah'ı, Allah'ın hudutsuz kudretini, insanı ilk defa yarattıktan sonra onu öldürenin ve öldükten sonra tekrar diriltecek olanın yine Allah olduğunu inkâr eden kavimlerin acı bir azap ile helak olmalarında, aklını kullanıp düşünmesini bilen kimseler için alınması gereken bir ibretin bulunduğuna hiç şüphe yoktur. Bu sebepledir ki Kur'an-ı Kerim'in pek çok suresinde, aklı başında insanların okuyup da ibret almaları için, küfürleri dolayısıyla helak edilen bu kavimlerin Peygamberleri'yle olan kıssalarına uzun uzun yer verilmiştir.

38 Helak olan bu kavimlerin en büyük hataları, dünya hayatından başka bir hayatın bulunmadığına inanmaları ve insanoğlunun ölümünden sonra tekrar dirilip yeni bir hayata başlayacak olmasını kabul etmemeleri idi. Kısacası onlar için Ahiret hayatı diye bir hayat yoktu ve insan öldükten, etleri ve kemikleri çürüyüp toprağa karıştıktan sonra onun yeniden dirilmesi mümkün değildi. Bu sebeple onlar, ba'sı ve haşri, yani öldükten sonra insanların yeniden dirilerek hesap için Allah'ın huzurunda toplanacak olmalarını inkâr ediyorlardı. Oysa bu inkârcıların hiç unutmamaları gereken bir husus vardı. O da, bu düzeni kendi hudutsuz ilmine ve mutlak iradesine göre kuranın Allah Teâlâ olması idi. Gökleri, yeri ve bu ikisi arasında bulunan her şeyi büyük gücüyle altı günde yaratan ve bu yaratmadan dolayı hiçbir yorgunluk duymayan O idi. Gökleri, yeri ve bu ikisi arasında bulunan canlı cansız her şeyi hudutsuz gücüyle yaratan ve insanı hiç yoktan ilk defa icat edip ona bir şekil ve sonra da hayat veren Allah Teâlâ olduğu halde, O'nun ilk defa yarattığı insanı ölümünden sonra yeniden diriltemeye kadir olmadığını hangi akıl sahibi iddia edebilir? Oysa Ahkâf suresinin 33. ayetinde de açıkça ifade edildiği gibi, *"Gökleri ve yeri yaratan ve onları yaratışında acizlik göstermeyen Allah'ın, ölüleri diriltmeye kadir olduğunu görmüyorlar mı? Evet, O, hiç şüphe yok her şeye kadirdir."*. Keza Mü'min suresinin 57. ayetinde de ifade edildiği gibi *"Göklerin ve yerin yaratılması, insanların yaratılmasından daha büyük bir iştir. Fakat insanların çoğu bilmez."*.

[39] (Ey Muhammed!) Onların söylediklerine sabret. Rabbini, güneşin doğuşundan önce ve batışından önce hamd ile tesbih et.

[40] Geceleyin ve secdelerin ardından da O'nu tesbih et.

[41] O gün çağırıcının yakın bir yerden seslenişine kulak ver.

[42] O gün herkes o korkunç sesi işitecektir. İşte bu, kabirlerden çıkış günüdür.

[43] Dirilten de öldüren de biziz ve dönüş bizedir.

[44] O gün yer, onların süratle ayrılmaları için yarılır. Bu bir toplanmadır ki bize göre kolaydır.

[45] Biz onların söylediklerini daha iyi biliriz. Sen onların üzerinde bir zorba değilsin. Bu itibarla sen, tehdidimden korkan kimselere Kur'an ile öğüt ver.

39 Ahiret gününü ve öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden Kureyşli müşrikler, Ahiret'i

inkâr ederken ileri geri konuşmakta ve sure başında da zikredildiği gibi kendilerine, yine kendi içlerinden bir uyarıcının gelmesini şaşkınlık içinde karşılamakta, öldükten sonra yeniden dirilme hakkında da *"...Bu, acaib bir şey; biz öldüğümüz ve toprak olduğumuz zaman mı yeniden dirileceğiz? Bu çok uzak bir ihtimal."* demektedirler. İşte Ey Muhammed, müşriklerin bu ve buna benzer inkârcı sözleri seni hiçbir zaman üzmesin. Onlar ne söylerlerse söylesinler, sen onların bu çeşit sözleri karşısında sabret; zira bu sözler, hiçbir değeri olmayan batıl sözlerdir. Senin yapman gereken şey, insanları uyararak Allah'ın hak olan yoluna davet etmek, aynı zamanda, güneşin doğuşundan ve batışından önceki vakitlerde Rabbini her türlü noksan sıfatlardan tenzih edip hamd ile tesbih etmektir.

Ayet-i kerimede yer alan tesbihle ilgili emir, müfessirler tarafından salat, yani namaz ile tefsir edilmiş ve *"...Rabbini, güneşin doğuşundan önce ve batışından önce hamdile tesbih et."* ibaresine *"güneşin doğuşundan önce ve batışından önce namaz kıl."* manası verilmiştir. Buna göre güneşin doğuşundan önce kılınan namaz, sabah namazı, batışından önce kılınan namaz ise, öğle ve ikindi namazlarıdır. Ancak bazı müfessirler de bu ayet-i kerimede geçen tesbih kelimesini namazdan ziyade Allah'ı yüce sıfatlarıyla zikretmek manasında tefsir etmişler ve namaza hiç değinmemişlerdir. Bununla beraber, eğer namazın da bir bakıma Allah'ın zikri manasına geldiği gözönünde bulundurulursa, ayet-i kerimede müminlere namaz kılarak Allah'ı zikretmelerinin emredilmiş olması da uzak bir ihtimal değildir. Doğrusunu, hiç şüphesiz en iyi Allah bilir.

40 Allah Teâlâ Peygamberi'ne ve dolayısıyla bütün müminlere, güneşin doğuşundan önce ve batışından önce Rablerini tesbih etmelerini emrettikten sonra, bu ayetinde de geceleyin ve secdelerin ardından tesbih ibadetini ifa etmelerini emretmiştir. Yine müfessirlerin açıklamalarına göre, geceleyin yapılan tesbih ile, yatsı namazı ve teheccüd namazı, secdelerin ardından yapılan tesbih ile de, farzlardan sonra kılınan nafile namazlar murat edilmiştir. Nitekim Allah Teâlâ, İsra suresinin 79. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Geceleyin de (Rabbinin seni övülecek bir makama yükseltmesi için) sana mahsus nafile olmak üzere namaz kıl."*. Ayet-i kerimede secdelerin ardından Allah Teâlâ'nın tesbih edilmesi hakkında gelen emrin, nafile namazların kılınmasıyla ilgili olduğu kadar, namazların ardından Allah Teâlâ'nın tesbih edilmesiyle ilgili olduğunu da kabul etmek gerekir. Zira Hazreti Peygamber'den de namazlardan sonra tesbihi emreden birçok hadis nakledilmiştir. Buhârî (*Sahih*, I. 205; VII. 151), Müslim (*Sahih*, I. 416), Ebû Dâvûd (*Sünen*, I. 345), İbn Mâce (*Sünen*, I. 298) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, II. 238) tarafından nakledilen bir hadiste Ebu Hureyre şöyle demiştir: "Muhacirler'den bir gurup fakir, Resulullah (sas.)'e geldiler ve: Ya Resulallah! Mal sahibi bir çok zengin, yüksek dereceleri ve cennet nimetlerini alıp gidiyorlar." dediler. Resulullah (sas.): "Bu nasl olur?" buyurdu. Onlar da şöyle dediler: "Bizim namaz kıldığımız gibi namaz kılıyorlar; bizim oruç tuttuğumuz gibi oruç tutuyorlar. Onlar sadaka veriyorlar; fakat biz veremiyoruz; onlar köle azat ediyorlar; fakat biz edemiyoruz.". Bunun üzerine Resulullah (sas.) şöyle buyurdu: "Size bir şey öğreteyim mi ki siz onunla sizi geçmiş olanlara yetişesiniz; sizden sonraya kalanları da geçesiniz. Sizin yaptığınızı yapanlar müstesna, hiç kimse sizden daha üstün olmasın?" Bunun üzerine muhacirler: "Evet; bunu bize öğret Ya Resulallah!" dediler. Resulullah (sas.) da: "Her namazdan sonra otuz üç kere Allah'ı tesbih, otuz üç kere hamd, otuz üç kere de tekbir edersiniz." buyurdu".

41 Allah Teâlâ Peygamberi'ni ve dolayısıyla bütün müminleri yüce sıfatlarıyla Allah'ı zikretmeye ve O'na ibadette bulunmaya davet ettikten sonra, bu ibadeti sürdürürken, bir münadinin yakın bir yerden seslenişine de kulak vermeyi ihmal etmemelerini emretmiştir. Bu münadi, hiç şüphe-

siz Sur'a ikinci defa üfürmekle emrolunan melek İsrafil'dir. Onun Sur'a ikinci üfürüşü ise, kabirlerinde etleri ve kemikleri çürüyüp dökülmüş olan ölü bedenlerin yeniden toparlanması ve daha önce kendilerini terketmiş olan ruhların kendi bedenlerine geri dönmeleri içindir. Ruhlar kendi bedenlerine döndükten sonra bütün cesetler yeniden dirilecek ve Allah'ın emrine uyarak hesap yerinde toplanmak üzere kabirlerinden çıkacaklardır.

42 Melek İsrafil'in Sur'a üflediği o gün, Sur'un o korkunç sesini hiç kimsenin işitmemiş olması mümkün değildir. Bu itibarla daha önce ölü olarak kabrinde yatan kimsenin herhangi bir sebeple Sur'un sesini işitmemiş olduğunu ileri sürerek kabirden çıkmaması da olacak bir şey değildir. Onun içindir ki Sur'a ikinci defa üfleniş günü, kabirlerden çıkış günü olarak bilinen bir gündür.

43 İşte bu, Allah'ın hudutsuz gücünün en önemli delillerinden biridir. Allah, bu gücüyle nasıl dünyada insanı yaratmışsa, yine bu gücüyle ölümü ona veren, kıyamet günü ölüm verdiği o insanı yeniden dirilten ve sonra da hesap için huzurunda onu hazır bulunduran yine O'dur.

44 İşte o gün, kabirlerinde dirilen insanların, kabirlerinden süratle çıkıp Allah'ın huzurunda toplanmaları için yer yarılır ve istisnasız herkes kabrinden çıkarak toplantı mahalline koşar. Bu, hiç şüphesiz Allah'a göre çok kolay bir iştir. Nitekim Allah Teâlâ, Lokmân suresinin 28. ayetinde de bu kolaylığı zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Sizin yaratılmanız ve yeniden diriltilmeniz, ancak tek bir kişinin yaratılıp diriltilmesi gibidir. Şüphe yoktur ki Allah, her şeyi hakkıyla işiten, hakkıyla görendir."*.

45 Allah Teâlâ, ba's ve haşr ile ilgili hudutsuz gücünü beyan ettikten, gökleri ve yeri bu güçle yarattığını ve insanları da bu güçle yeniden dirilttiğini zikrettikten sonra, Peygamberi'ni teselli, müşrikleri de tehdit ederek şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Biz, o müşriklerin gerek seni yalanlarken gerekse Allah'ın varlığını, birliğini, hudutsuz gücünü, geniş ilmini ve öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr ederken söyledikleri her sözü ve içlerinde gizledikleri her düşünceyi çok iyi biliriz. Sen onları, iman etmeleri için zorlayan bir zorba değil, ancak bir uyarıcısın. Ra'd suresinin 40. ayetinde de ifade edildiği gibi, *"Onlara vadettiklerimizin bir kısmını sana göstersek de yahut seni öldürsek de sana düşen, sadece tebliğ etmektir; hesap ise, bize düşer."*. Bu itibarla sen, Ğâşiye suresinin 21-22. ayetlerinde de hatırlatıldığı gibi, *"Onlara (bu Kur'an ile) öğüt ver; zira sen ancak bir öğütçüsün, yoksa sen onlara musallat olmuş bir zorlayıcı değilsin."*.

ZÂRİYÂT SURESİ

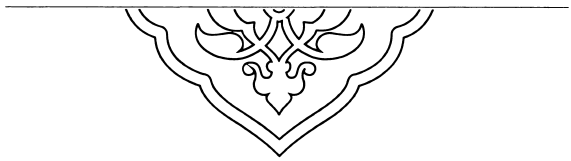

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 51. suresi olup 60 ayetten müteşekkildir. Sureye *Rüzgarlar* manasına gelen *Zâriyât* adının verilmesi, Allah Teâlâ'nın, surenin ilk ayetinde, esip savurmak, yağmur bulutlarını taşımak, gemileri yüzdürmek ve yağmurları bölgeler arasında bölüştürmek gibi özellikleri bulunan Zâriyât üzerine, yani rüzgarlara kasem ederek müşrikler tarafından inkâr edilen kıyamet gününün mutlaka gerçekleşeceğini haber vermesi dolayısıyladır. Zâriyât suresi, Mekke'de Ahkâf suresinden sonra nazil olmuştur ve ilk dönemde nazil olan surelerdendir.

2. Zâriyât Suresinin Konusu

Zâriyât suresinin konusu, Mekke'de nazil olması dolayısıyla diğer Mekkî surelerin konularıyla tam bir benzerlik arzeder. Tevhit, risalet ve ba's gibi iman ve akaide taalluk eden esasların ispatı ile, bu esasların zıttını teşkil eden şirk, nübüvveti yalanlamak ve kıyameti inkâr etmek gibi küfür alametlerinin reddi, mekki surelerde ele alınan başlıca konulardır.

Nitekim Allah Teâlâ, surenin ilk ayetlerinde, dünyada görülen rüzgarların esip savrulması, yağmur bulutlarının gökyüzünde çeşitli yönelere sevkedilmesi ve gemilerin denizlerde yüzdürülmesi gibi hudutsuz gücünün bir eseri olan bazı olaylara işaret ederek kıyametin ve öldükten sonra yeniden dirilmenin delillerini zikretmiş ve bu delillere istinaden kıyamet gününün geleceğini ve öldükten sonra yeniden dirilmenin mutlaka gerçekleşeceğini kasem ederek haber vermiştir.

Bunu takip eden ayetlerde, Kur'an'ı ve Ahiret gününü inkâr eden Mekkeli müşriklerin ve diğer kafirlerin ahvalini ve bunların küfürleri dolayısıyla görecekleri cehennem azabını zikrettiği gibi, Allah'tan korkan müminlerin ahvalini ve cennette bunlar için hazırlanan sayısız nimetleri zikretmiş ve bu iki grup arasındaki farkı görüp anlayabilmeleri için onların hallerini ibret olmak üzere akıl sahiplerinin gözleri önüne sermiştir.

Allah Teâlâ, kıyamet gününün ve öldükten sonra yeniden dirilmenin mutlaka gerçekleşeceğini beyan ettikten sonra, bunu teyit için hudutsuz gücünün ve vahdaniyetinin delilleri olarak göklerin, yerin, yer üzerinde insanların ve diğer canlı varlıkların yaratılışını ve bu varlıklar için çeşitli rızıkların hazırlanışını zikretmiş, sonra da Peygamberleri'ni yalanlayan İbrahim, Lut, Musa kavimleriyle Ad, Semud ve Nûh kavimlerinin Peygamberleri'yle olan kıssalarını ve bu kavimlerin helak ile neticelenen akibetlerini anlatmıştır. Bu kıssalarda, kavminin eziyetlerine maruz kalan Hazreti Peygamber için gerçek bir teselli vardır.

Daha sonra Allah Teâlâ, hudutsuz gücünün delili olarak gökyüzünü bina edip yeryüzünü yaydığını, insan ve hayvan cinsinin devamını sağlamak için onları da çift çift yarattığını hatırlatmış, sonra da insanlara, Allah'a sığınmalarını, başkalarını İlah edinerek O'na şirk koşmaktan ve kendilerine uyarıcı olarak gönderilen Peygamberleri'ni yalanlamaktan sakınmalarını ve Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e de kavminden uzak durmasını emretmiştir.

Sure, cinlerin ve insanların yaratılışındaki asıl hedefin, Allah'ı bilmek ve ihlas ile O'na ibadet etmek olduğunu, her mahlukun rızkının Allah tarafından tekeffül edildiğini, küfrederek nefislerine zulmedenlerin hakettikleri cezayı mutlaka göreceklerini beyan ile sona ermiştir.

3. Zâriyât Suresinin Kendinden Önceki Kaf Suresiyle Bağlantısı

Zâriyât suresinin kendinden önceki Kaf suresiyle iki yönden bağlantısı bulunduğu anlaşılmaktadır:

1) Kaf suresi, *"...Bu bir haşr (toplanma) dır ki, bize göre kolaydır."* mealindeki ayetinde öldükten sonra yeniden dirilme, ceza, cennet ve cehennem bahis konusu edilerek sona ermiştir. Zâriyât suresi de, esip savuran, gemileri yüzdüren ve yağmur bulutlarını yönlendirerek yağmur yağdıran rüzgarlar üzerine yemin edilerek vadolunan kıyamet gününün mutlaka gerçekleşeceği ve hesaplaşmanın mutlaka vuku bulacağı haber verilmiştir.

2) Kaf suresinde, uyarıcı olarak kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlayan Nûh, Ad, Semud, Lut, Şuayb ve Tubba kavimlerinin helak edildikleri özet olarak zikredilmiş, Zâriyât suresinde ise, İbrahim, Lut, Musa, Hud, Salih ve Nûh (a.him s.) Peygamberler'in kavimleriyle olan kıssaları daha geniş bir şekilde yer almıştır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالذّٰرِيٰتِ ذَرْوًا ﴿١﴾ فَالْحَامِلٰتِ وِقْرًا ﴿٢﴾ فَالْجٰرِيٰتِ يُسْرًا ﴿٣﴾ فَالْمُقَسِّمٰتِ اَمْرًا ﴿٤﴾ اِنَّمَا تُوعَدُونَ
لَصَادِقٌ ﴿٥﴾ وَاِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ ﴿٦﴾ وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ ﴿٧﴾ اِنَّكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُخْتَلِفٍ ﴿٨﴾ يُؤْفَكُ عَنْهُ
مَنْ اُفِكَ ﴿٩﴾ قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ ﴿١٠﴾ اَلَّذِينَ هُمْ فِي غَمْرَةٍ سَاهُونَ ﴿١١﴾ يَسْـَٔلُونَ اَيَّانَ يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٢﴾ يَوْمَ
هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ ﴿١٣﴾ ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْ هٰذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٤﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-6 Savurarak esen ve bu yüzden yağmur bulutlarını taşıyan, gemileri kolayca yüzdüren ve yağmurları taksim eden rüzgarlara yemin olsun ki size vadolunan kıyamet gerçektir ve hesaplaşma mutlaka vaki olacaktır.

7-8 Çeşitli yolları olan göğe kasem olsun ki, ey müşrikler siz, birbirini tutmaz sözler içindesiniz.

9 Döndürülecek olan kimse ondan döndürülür.

10-11 Derin bir cehalet ve büyük bir gaflet içinde bulunan o birbirini tutmaz sözlerin yalancıları kahrolsun.

12 "Ceza günü ne zaman?" diye soruyorlar.

[13] O gün, onların, ateşte yakılacakları gündür.

[14] İşte o gün onlara denir ki: "Sizin için hazırlanan azabı tadın; gelmesi için acele edip durduğunuz işte bu idi.

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Allah Teâlâ, Kaf suresinin ilk ayetlerinde Mekkeli müşriklerin kendi içlerinden birinin kendilerine uyarıcı olarak gelmesini nasıl şaşkınlıkla karşıladıklarını, ayrıca *"Bu, acayip bir şey; biz öldüğümüz ve toprak olduğumuz zaman mı yeniden dirileceğiz? Bı çok uzak bir ihtimal."* diyerek öldükte sonra yeniden dirilmeyi nasıl inkâr ettiklerini zikrettikten, surenin son ayetlerinde ise, onların bu inkârlarını *"Dirilten de öldüren de biziz ve dönüş bizedir. O gün yer, onların süratla ayrılmaları için yarılır. Bu bir toplanmadır ki, bize göre kolaydır."* buyurarak reddettikten sonra, bu surenin ilk ayetlerinde savrulup esen, yağmur bulutlarını estiği istikamete sevkeden, gemileri yüzdüren rüzgarlara yemin ederek geleceği vadolunan kıyamet gününün gerçek olduğunu ve bu günün mutlaka geleceğini ve hesaplaşmanın mutlaka vuku bulacağını haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[1-6] Savurarak esen ve bu yüzden yağmur bulutlarını taşıyan, gemileri kolayca yüzdüren ve yağmurları taksim eden rüzgarlara yemin olsun ki size vadolunan kıyamet gerçektir ve hesaplaşma mutlaka vaki olacaktır.

[7-8] Çeşitli yolları olan göğe kasem olsun ki, ey müşrikler siz, birbirini tutmaz sözler içindesiniz.

[9] Döndürülecek olan kimse ondan döndürülür.

[10-11] Derin bir cehalet ve büyük bir gaflet içinde bulunan o birbirini tutmaz sözlerin yalancıları kahrolsun.

[12] "Ceza günü ne zaman?" diye soruyorlar.

[13] O gün, onların, ateşte yakılacakları gündür.

[14] İşte o gün onlara denir ki: "Sizin için hazırlanan azabı tadın; gelmesi için acele edip durduğunuz işte bu idi.

1-6 Allah Teâlâ, Kaf suresinin son ayetlerinde, apaçık delillere rağmen müşriklerin kıyamet gününü inkâr etmekte direndiklerini beyan ettikten sonra, bu surenin ilk ayetlerinde, o günün mutlaka geleceğini ve hesabın mutlaka gerçekleşeceğini esip her şeyi savuran rüzgarlar üzerine yemin ederek bir defa daha teyiden haber vermiştir. Bu ayetlerde bahis konusu edilen yemin veya kasem, müfessirlerin de işaret ettikleri dört ayrı şey üzerine olduğu kadar tek bir şey üzerine de yapılmış olabilir. Birinci ihtimale göre Allah Teâlâ, esip savuran rüzgarlar *(zâriyât)*a, yükü yüklenip taşıyan bulutlar *(hamilat)*a, süzülüp giden *(cariyat)* gemilere ve işleri ayırıp taksim eden *(mukassimat)* meleklere yemin ederek vadolunan kıyamet gününün mutlaka geleceğini ve hesaplaşmanın mutlaka vuku bulacağını haber vermiştir. Bu açıklamadan da anlaşıldığı gibi, Allah Teâlâ bu ayetlerinde kıyamet gününün mutlaka geleceğini zâriyât, hamilat, cariyat ve mukassimat olmak üzere dört ayrı şey üzerine yemin ederek haber vermiştir. Bizim de tercih ettiğimiz ikinci ihtimal ise, kasemin, sadece birinci ayette zikredilen rüzgarlar *(zâriyât)* üzerine yapılmış olmasıdır. Diğerleri ise, rüzgarın sahip olduğu vasıflardır ki daha sonra zikredilen olaylar, ancak rüzgarın sahip olduğu bu vasıflar sayesinde gerçekleşir. Bu vasıflar sırasıyla şunlardır:

1) Rüzgar, eser ve tozu toprağı bir yerden bir yere veya her bir yana savurur. Esip savurmak, rüzgarın en belirgin özelliğidir.

2) Rüzgarın bir özelliği de taşıyıcı (hamil) olmasıdır. Tozu toprağı savurduğu gibi, gökyüzündeki bulutları da Allah'ın dilediği istikamete taşır ve suya ihtiyacı bulunan topraklar üzerine yağmur yağmasını sağlar. Nitekim Allah Teâlâ, Hıcr sure-

sinin 22. ayetinde bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Bulut yüklü rüzgarları gönderdik de gökten su indirdik ve onunla sizi suladık. Yoksa siz suyu toplayamazdınız."*.

3) Denizlerde gemileri yüzdürmek de rüzgarın başka bir özelliğidir. İsra suresinin 66. ayetinde de ifade edildiği gibi, *"Allah'ın nimetlerinden rızkınızı aramanız için, denizde gemileri sizin için yüzdüren Rabbinizdir. O, size karşı çok merhametlidir."*.

4) Rüzgarın başka bir özelliği de taksim edici olmasıdır ve bu taksim de yağmur bulutlarının bölgelere sevkedilişine ve Allah'ın takdirine bağlı olarak, yağacak yağmurun azlık veya çokluğu ile ilgilidir. Zira bilinen bir gerçektir ki az yağmur alan veya hiç almayan bir bölgede kuraklığın hakim olması sebebiyle toprağın verimi ne derece düşük olursa, yağmurla daha iyi sulanan bir bölgenin verimi de o derecede yüksek olur. Keza rüzgarların etkisi altında denizlerde giden ticaret gemilerinin sağlayacakları fayda ile durgun havalarda yeterince hareket imkanı bulamayan gemilerin sağlayacakları fayda da birbirinden çok farklıdır. İşte Allah Teâlâ, bu özelliklere sahip kıldığı esip savuran rüzgarlar üzerine yemin ederek, kıyamet gününün mutlaka gerçekleşeceğini ve hesaplaşmanın vuku bulmasıyla da dünyada iken iyi amel sahibi olanların mükafatlandırılacaklarını, kötü amel sahibi olanların ise, cehennem azabı ile cezalandırılacaklarını haber vermiştir.

7 Allah Teâlâ, daha önceki ayetlerinde, kıyamet gününün mutlaka geleceğini ve o gün her insanın dünyadaki amellerinden hesaba çekileceğini teyit maksadıyla çeşitli özellikleri bulunan ve bu özellikleriyle yeryüzünde insanların faydalanabilecekleri çeşitli gelişmeler sağlayan rüzgarlar üzerine yemin ettikten sonra, bu ayetinde, yıldızlar, çeşitli gezegenler ve bunların yollarından oluşan bir ağla süslenen gökyüzü üzerine yemin etmiş ve şöyle buyurmuştur: Yıldızlar, gezegenler ve bunların yollarıyla süslenmiş olan gökyüzüne yemin olsun ki;

8 Ey Kureyş kafirleri! Siz, gerek Allah'ın elçisi Muhammed (sas.) hakkında ve gerekse ona indirdiği Kur'an hakkında birbirini tutmayan yakışıksız sözler söylüyorsunuz. Allah'ın sizi uyarmak için gönderdiği Peygamber'i Muhammed (sas.) hakkında, bazen "emin" diyorsunuz; bazen onun "mecnun", bazen "şair", bazen sahir (sihirbaz), bazen "kahin" olduğunu iddia ediyorsunuz. Kur'an hakkında da bazen onun şiir, bazen sihir, bazen kehanet ve bazen de evvelkilerin masalları olduğunu ileri sürüyorsunuz. Çeşitli kabile mensupları tarafından Allah'ın Resulü Hazreti Muhammed (sas) ile ona indirilen Allah'ın kitabı Kur'an hakkında ileri sürülen bu çelişkili sözler şu gerçeği açıkça ortaya koymaktadır ki bunlar küfür üzerinde ittifak etmiş olsalar bile, aralarında herhangi bir inanç birliği yoktur ve hepsi de küfrün farklı yönlerine tutunmuşlardır.

9 Bu sebepledir ki ancak anlayışı olmayan, budala, gafil ve sapık olanlar bu çeşit sözlerle dalalete düşerler ve küfre tabi olurlar. Bundan dönmesi mukadder olanlar ise, ondan döndürülürler de imana yöneltilirler. Nitekim Allah Teâlâ, Saffât suresinin 161-163. ayetlerinde, bu manada şöyle buyurmuştur: *"(Ey müşrikler!) Ne siz ve ne de ibadet ettikleriniz, cehenneme girecek olanlardan başka hiç kimseyi Allah'a karşı ifsat edemezsiniz."*.

10 İşte o harraslar, yani kendi heva ve heveslerini, zan ve tahminlerine göre o yalan sözleri söyleyenler kahrolsun.

11 Ki onlar, kendilerini çepeçevre kuşatmış olan bir bataklık, bir sarhoşluk veya bir cehalet içindedirler. Bunlar, biz öldükten ve toprak olduktan sonra yeniden diriltilecek değiliz, diyen ba'sı ve haşrı inkâr eden yalancılardır. Allah'ın laneti onların üzerine olsun.

12 Keza bunlar, hem yalanlamış hem de alay etmiş olmak için sana din veya ceza gününün ne zaman olduğunu soruyorlar.

13 Onlara de ki: O gün, kafirlerin azap görmeleri için cehennem ateşine atılıp yakılacakları gündür.

14 Onlar ateşe atıldıkları zaman, onlara denir ki: İşte bu, geleceğine bir türlü inanmadığınız ve o ne zaman gelecek diye sorup durduğunuz ve gelmesi için acele ettiğiniz azap olup onu tadasınız diye sadece sizin için hazırlanmıştır. Allah Teâlâ, Enfâl suresinin 31-32. ayetlerinde kafirlerin bu çeşit özelliklerine değinerek şöyle buyurmuştur: *"Ayetlerimiz onlara okunduğu zaman dinledik; istesek, biz de bunun gibisini elbette söyleriz; bu, evvelkilerin masallarından başka bir şey değil." demişlerdi. Ve yine demişlerdi ki: "Allahım! Bu, senin katından gelen hak ise, üzerimize gökten taş yağdır; yahut bize elîm bir azap ver.".* Hacc suresinin 47-48. ayetlerinde de, onların acele azap istekleriyle ilgili olarak şu açıklama yer almıştır: *"(Ey Muhammed!) Senden, azabın çabuk gelmesini istiyorlar. Allah, vaadinden asla dönmez. Rabbinin katında bir gün, sizin saydıklarınızdan bin yıl gibidir. Nice kasabalar vardır ki zalim oldukları halde, onlara mühlet vermişimdir. Sonra da onları yakalamışımdır. Sonunda dönüş yalnız banadır.".*

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٥﴾ آخِذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَٰلِكَ مُحْسِنِينَ ﴿١٦﴾ كَانُوا
قَلِيلًا مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٨﴾ وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ
﴿١٩﴾ وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ ﴿٢٠﴾ وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٢١﴾ وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا
تُوعَدُونَ ﴿٢٢﴾ فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ مِثْلَ مَا أَنَّكُمْ تَنْطِقُونَ ﴿٢٣﴾

15-16 Allah'tan korkanlar ise, Rablerinin kendilerine verdiğini almış oldukları halde, cennetlerde ve pınar başlarındadırlar. Çünkü onlar, bundan önce iyi davrananlardan idiler.

17 Geceleyin de az uyuyorlardı.

18 Seherde ise, Allah'tan mağfiret diliyorlardı.

19 Mallarında, isteyen için de yoksul için de bir hak vardır.

20-21 Yeryüzünde ve kendi nefislerinizde müminler için nice deliller vardır, hiç görmüyor musunuz?

22 Gökte de rızkınız ve size va'dolunan şeyler vardır.

23 Göğün ve yerin Rabbine kasem olsun ki, size bu vadolunanlar, tıpkı sizin konuştuğunuz şeyler gibi gerçektir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, savrulup esen, yağmur bulutlarını estiği istikamete sevkeden ve gemileri yüzdüren rüzgarlara yemin ederek geleceği vadolunan kıyamet gününün gerçek olduğunu, bu günün mutlaka geleceğini ve o gün hesaplaşmanın mutlaka vuku bulacağını beyan ile din gününü, ba'sı ve haşrı yalanlayıp Hazreti Muhammed (sas.)'in nübüvvetini inkâr eden, Allah'ı bırakıp ilah edindikleri birtakım putlara ibadet eden müşriklerin hallerini zikrettikten ve bu kafirler için hazırlanan cehennem ateşini haber verdikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, mümin ve müttakilerin hallerini, sıfatlarını ve dünyadaki amellerinin karşılığı olarak Ahiret'te onlar için hazırlanan cennetleri ve onlara sunulan hudutsuz cennet nimetlerini zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

15-16 Allah'tan korkanlar ise, Rablerinin kendilerine verdiğini almış oldukları halde, cennetlerde ve pınar başlarındadırlar. Çünkü onlar, bundan önce iyi davrananlardan idiler.

17 Geceleyin de az uyuyorlardı.

18 Seherde ise, Allah'tan mağfiret diliyorlardı.

19 Mallarında, isteyen için de yoksul için de bir hak vardır.

20-21 Yeryüzünde ve kendi nefislerinizde müminler için nice deliller vardır, hiç görmüyor musunuz?

22 Gökte de rızkınız ve size vadolunan şeyler vardır.

23 Göğün ve yerin Rabbine kasem olsun ki size bu vadolunanlar, tıpkı sizin konuştuğunuz şeyler gibi gerçektir.

15 Dünyada iken Allah'ın azabından korkarak O'nun emirlerine sımsıkı yapışan, nehiylerinden de uzak duran mümin kulları için Allah, ağaçları altından ırmaklar akan cennetler hazırlamış ve onların, pınar başlarında bu cennetlerin çeşitli nimetlerinden diledikleri gibi faydalanmalarını sağlamıştır.

16 Müttakilerin cennetlerde ve pınar başlarında günlerini geçirirken diledikleri her nimetten faydalanmaları, Rablerinin bu nimetleri kendilerine önceden ihsan etmiş olması ve onların da bunları sahiplenmiş olmaları dolayısıyladır. Zira Allah'ın bu mümin ve müttaki kulları, dünyada yaşadıkları sürece Allah için iyilik eden ve bu yoldan hiç sapmayan kullardan idiler. Nitekim Allah Teâlâ, Hâkka suresinin 24. ayetinde de bu manada şöyle buyurmuştur: *"(Ahirette o mümin kullara denir ki:) Geçmiş günlerde yaptıklarınıza karşılık afiyetle yeyin ve için."*.

17 Onların iyi amel sahibi olmalarının en açık sebeplerinden biri de geceleri az uyumaları ve uykusuz geçen vakitlerini namaza veya Allah'ın ibadetine ayırmaları idi.

18 Onların hiç ihmal etmedikleri diğer davranışlardan biri de seher vakitlerinde Allah'tan mağfiret dilemeleri idi. Nitekim Allah Teâlâ, Âl-i İmrân suresinin 17. ayetinde de *"...Seher vakitlerinde Allah'tan af ve mağfiret dileyen müttakiler için Rableri katında, (ağaçları) altından ırmaklar akan, (içinde) tertemiz eşler ve Allah'ın rızası bulunan, ebedi kalacakları cennetler vardır. Allah, böyle kullarını hakkıyla görendir."* buyurmuştur. Buhârî (*Sahih*, II. 47), Müslim (*Sahih*, I. 521), Ebû Dâvûd (*Sünen*, II. 536), Tirmizî (*Sünen*, V. 526), İbn Mâce (*Sünen*, I. 412) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, II. 264, 267)'in Ebu Hureyre'den (ra) naklettiklerine göre Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Rabbimiz Tebareke ve Teala, her gecenin son üçte birinde yer semasına iner ve şafak sökünceye kadar şöyle buyurur: "Hiç tövbe eden yok mu, onun tövbesini kabul edeyim? Hiç istiğfar eden yok mu, ona mağfiret edeyim? Hiç isteyen yok mu, ona istediğini vereyim.".

19 Müttakilerin başka bir özellikleri de bedenî ibadete önem verdikleri kadar, mali ibadete de aynı derecede önem vermeleri idi. İşte bu özellikleri sebebiyle mallarının bir kısmını, yoksul olup açlık içinde kıvranan ve karınlarını doyuracak bir lokma bile bulamayan kimselerle hiçbir kazancı bulunmayan fakirlere ayırırlardı. Ayet-i kerimede de açıkça ifade edildiği gibi, onların mallarında yoksullar ve muhtaçlar için bir hak vardır. Meâric suresinin 24-25. ayetlerinde de bu hak aynen zikredilmiş ve *"Mallarında, sail ve mahrum (kimseler) için belirli bir hak bulunanlar."* buyurulmuştur. Müfessirlerin büyük çoğunluğu bu hakkın zekat olduğu görüşünde ittifak etmiştir. Eğer ayet-i kerimenin Mekke'de nazil olduğu dikkata alınır ve bu ittifak da gözönünde bulundurulursa, zekatın Mekke'de farz kılındığına dair kuvvetli bir görüşün belirmesi ihtimal ortaya çıkar. Bununla beraber İslam teşri tarihinde bilinen bir gerçektir ki zekat, Medine'de Hicret'in ikinci yılında farz kılınmıştır. Bu itibarla Mekke'de yoksullara verilerek uygulanan ödemeler, mutlak bir zekat sayılsa bile, herhangi bir kayıt veya sınırı bulunmayan ve sadece müminlerin

kendi inisiyatiflerine terkedilmiş olan bir ödemedir ve her mümin, az veya çok, kendi takdir ettiği miktarda yoksula yardım ederek zekat görevini ifa etmiş olur.

Ayet-i kerimede, varlıklı kimselerin mallarında hakkı bulunan iki çeşit insandan sözedilmiştir ki bunlardan birincisi *sail*, yani isteyen, ikincisi de *mahrum*, yani istemekten sakınan ve istemediği için başkaları tarafından kendisine hiçbir şey verilmeyen kimsedir. Ebû Dâvûd (*Sünen*, I. 387) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, I. 201)'in naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.): "At üzerinde gelmiş olsa bile sailin hakkı vardır." buyurmuştur ki bu hakkın ayet-i kerimede sözü edilen hak olduğuna şüphe yoktur. Ancak şunu da unutmamak gerekir ki sailin, varlıklı kişinin malında hakkı bulunsa bile, yine de onun, dilenciliği meslek haline getirmemesi, yani hakkımı isterim diyerek her önüne gelen zenginden istememesi gerekir. Nitekim Buhârî (*Sahih*, II. 129) ve Müslim (*Sahih*, II. 721) tarafından nakledilen bir hadisinde dilenciliği hoş görmeyen Hazreti Peygamber, yoksul kimselere hiç olmazsa sırtlarında odun taşıyıp satmalarını ve böylece dilencilik etmekten sakınmalarını tavsiye etmiştir. Resulullah (sas.) bu hadisinde şöyle buyurmuştur: "İçinizden birinin, ipini alıp sırtında odun demeti getirerek satması ve bununla, Allah'ın onu yüz (suyu) dökmekten koruması, muhakkak ki halk arasına girip dilencilik etmesinden hayırlıdır. (Nasıl hayırlı olmasın ki, o istediği zaman), onlar da ya verirler ya vermezler.". Keza Buhârî (*Sahih*, II. 131; V. 164), Müslim (*Sahih*, II. 719), Ebû Dâvûd (*Sünen*, I. 379) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, I. 384; 446) tarafından nakledilen başka bir hadisinde de Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Miskin (yoksul), insanları bir bir dolaşmayı sanat edinen, halkın da kendisine bir iki lokma, yahut bir iki hurma verdiği kimse değildir.". O halde miskin kimdir Ya Resulallah? diye sorulduğu zaman da şöyle buyurmuştur: "Miskin, kendisini geçindirecek zenginliği bulunmayan, durumu bilinmediği için de kendisine sadaka verilmeyen, kendi iffeti dolayısıyla da başkasından istemeyen kimsedir.". Hazreti Peygamber'in bu açıklamasından anlaşılmaktadır ki miskin, ayet-i kerimede zikri geçen *mahrum*'dan başkası değildir.

20 Allah Teâlâ, müşriklerin hallerini ve onlar için hazırlanan cehennem ateşini, sonra da mümin ve müttakilerin halleriyle sıfatlarını ve dünyadaki amellerinin karşılığı olarak Ahiret'te onlar için hazırlanan cennet nimetlerini haber verdikten sonra, ba'sın ve haşrin mutlaka gerçekleşeceğine delalet etmek üzere hudutsuz kudretinin delilleri olarak yeryüzünün ve göklerin yaratılışını misal olarak zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: Şu husus hiçbir zaman unutulmamalıdır ki yeryüzünde ve onun yaratılışında, aklını kullanıp düşünen ve hakka inanan mümin kullar için, onun yaratıcısının yüceliğine ve hudutsuz kudretinin azametine delalet eden pek çok alametler vardır. Yeryüzünde bulunan dağlar, ovalar, çöller, nehirler, denizler ve her sınıftan meyveli meyvesiz bitkiler, irili ufaklı hayvanlar, dilleri, renkleri, akılları ve anlayışları farklı insanlar ve daha birçok varlıklar...Bunların hepsinde de, o yüce yaratıcının azametine ve hudutsuz kudretine delalet eden alametler vardır.

21 Aklını kullanmasını bilen insanlar için, bu varlıklardan sadece birini, yahut sadece kendi nefsini düşünmesi bile, onda bulunan yüce hikmetleri bilip anlaması için yeterlidir. Zira insanoğlunun sahip olduğu çeşitli organlardan her birinin birbirinden farklı görevleri vardır ve bu organlar kendilerine tahsis olunan bu görevleri kolaylıkla yapabilmeleri için insan vücudunun değişik yerlerine konulmuştur. Ayakların bulunduğu yerde ellerin, yahut ayak üzerine yerleştirilmiş göz, kulak, burun ve ağız gibi bazı organların insana ne derecede büyük güçlükler yaşatabileceğini tahmin etmek elbette güç değildir. İşte akıl sahibi olan her insan, bu ve benzeri yaratılış biçimlerini kendi nefsinde deneyerek yaratıcısının büyüklüğünü ve kudretinin azametini anlamaya gayret sarfetmelidir. İşte ancak böyle bir gayret neticesinde insan, Rabbini tanımaya yönelmiş olur.

22 Şunu da unutmamak gerekir ki yaratıcının azametine ve kudretinin eşsizliğine delalet eden alametler, sadece yeryüzünde değil, fakat güneşin, ayın ve irili ufaklı yıldızların bulunduğu gökyüzünde de vardır. Allah, yeryüzünde yaşayan canlı varlıkların rızıklarını göklerde hazırlar. Nitekim herkesin bildiği ve daha önce de üzerinde durulduğu gibi, savurarak esen rüzgarlar, göklerde oluşan yağmur bulutlarını çeşitli yönlere taşıyarak kurumuş topraklar üzerine yağmurun düşmesini sağlar da o kuru topraklar bir anda kabarır ve çeşit çeşit bitkiler, tatları ve kokuları farklı meyve ağaçları ve hububat bitirir. Allah Teâlâ, bu konuyla ilgili olarak Fussilet suresinin 39. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"O'nun ayetlerinden biri de şudur: Sen, yeryüzünü kupkuru görürsün; üzerine su indirdiğimiz zaman da, toprak harekete geçer ve kabarır. İşte yeryüzüne böyle hayat veren, muhakkak ki ölüleri de diriltendir. Şüphesiz O, her şeye kadirdir."*. Aynı manada gelen Fâtır suresinin 9. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Rüzgarları gönderip de bulutu harekete getiren Allah'tır. Böylece biz onu ölü bir beldeye sevkeder, sonra da arzı ölümünden sonra onunla yeniden diriltiriz. İşte ölülerin dirilmesi de böyledir."*. Zikrettiğimiz bu ayet meallerinden de anlaşılacağı üzere Allah Teâlâ, kullarının rızkını yeryüzünde verdiği gibi gökyüzünde de o rızkı hazırlayan sebepleri oluşturur. Ayrıca hayır ve şer olarak insanlara vadolunan cennet ve cehennem, sevap ve ikab da gökyüzündedir.

23 Allah Teâlâ, yaratıcılığının azametine ve hudutsuz kudretinin yüceliğine delalet eden yerdeki ve göklerdeki alametleri zikrettikten sonra, *"Göklerin ve yerin Rabbine kasem olsun ki!"* buyurarak yüce zatına yemin ettikten sonra, insanlara vadetmiş olduğu kıyamet gününün mutlaka geleceğini, o gün bütün insanların kabirlerinden çıkarak dünyadaki amellerinin hesabını vermek üzere Allah'ın huzurunda mutlaka toplanacaklarını haber vermiştir. Allah Teâlâ'nın yüce zatına kasem ederek gerçekleşeceğini haber verdiği bu şeylerden asla şüphe edilemez. Nasıl ki bir insan, karşısındaki bir kimseyle konuştuğu zaman, onunla konuşanın kendisi olduğundan emin olur ve bundan hiç şüpheye düşmezse, Allah Teâlâ'nın hem de yüce zatına kasem ederek gerçekleşeceğini haber verdiği şeylerden de hiçbir surette şüpheye düşmemesi gerekir.

هَلْ اَتٰىكَ حَدِيثُ ضَيْفِ اِبْرٰهِيمَ الْمُكْرَمِينَ ﴿٢٤﴾ اِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلٰمًا ۖ قَالَ سَلٰمٌ ۖ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ
﴿٢٥﴾ فَرَاغَ اِلٰٓى اَهْلِهٖ فَجَآءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ ﴿٢٦﴾ فَقَرَّبَهٗٓ اِلَيْهِمْ قَالَ اَلَا تَاْكُلُونَ ﴿٢٧﴾ فَاَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً ۖ
قَالُوا لَا تَخَفْ ۖ وَبَشَّرُوهُ بِغُلٰمٍ عَلِيمٍ ﴿٢٨﴾ فَاَقْبَلَتِ امْرَاَتُهٗ فِى صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ
﴿٢٩﴾ قَالُوا كَذٰلِكِ ۙ قَالَ رَبُّكِ ۖ اِنَّهٗ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٣٠﴾ قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ اَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٣١﴾ قَالُٓوا اِنَّآ
اُرْسِلْنَآ اِلٰى قَوْمٍ مُجْرِمِينَ ۙ ﴿٣٢﴾ لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ طِينٍ ۙ ﴿٣٣﴾ مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ ﴿٣٤﴾
فَاَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٥﴾ فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٦﴾ وَتَرَكْنَا فِيهَآ
اٰيَةً لِلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْاَلِيمَ ﴿٣٧﴾

[24] (Ey Muhammed!) İbrahim'in şerefli konuklarının haberi sana ulaştı mı?

25 Hani konuklar onun yanına gelmişler ve "Selam" demişlerdi de, İbrahim de "Selam; bilinmeyen kavim." demişti.

26 Sonra da gizlice ailesine gitmiş ve besili bir dana getirmişti.

27 Bunu onlara yaklaştırmış ve "Yemez misiniz?" demişti.

28 Bu sırada da içine onlardan bir korku düşmüştü. Onlar ise, "Korkma!" demişler ve ona bilgili bir oğul müjdelemişlerdi.

29 Bunun üzerine İbrahim'in eşi, bir çığlık içinde gelmiş ve ellerini yüzüne vurarak "Ben, kısır bir kocakarıya mı?" demişti.

30 Onlar da "Rabbin böyle buyurdu; O, hikmet sahibidir ve her şeyi hakkıyla bilendir." demişlerdi.

31 İbrahim onlara demişti ki: "İşiniz nedir ey elçiler"?

32-34 Onlar da şöyle demişlerdi: "Biz suçlu bir kavme, Rabbin katında haddi aşanlar için işaretlenmiş çamurdan taşlar atmak için gönderildik.".

35 Bunun üzerine, müminlerden orada olanları çıkardık.

36 Zaten orada kendilerini Allah'a teslim etmiş olanlardan bir tek ev bulmuştuk.

37 Orada o acı azaptan korkanlara da bir ibret bırakmıştık.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Mekkeli müşriklerin, ba'sı, haşri ve insanların Allah'ın huzurunda hesaba çekilerek dünyadaki iyi ve kötü amelleri yüzünden cezalandırılacakları hususundaki haberlerini yalanladıklarını, kısacası kıyamet gününü inkâr ettiklerini beyan ettikten ve onların küfür üzerindeki bu direnişleri sebebiyle büyük bir üzüntüye düşen Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'i teselli etmek için, daha önce gelip geçmiş kavimlerin de küfür yolunu seçerek Peygamberleri'ni yalanladıklarını ve kıyamet gününü inkâr ettiklerini haber verdikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde Peygamber kıssalarına yer vermiş ve ilk olarak, hem Peygamberler'in şeyhi sayılması hem de Hazreti Peygamber'in onun sünnetine tabi olması sebebiyle Hûd ve Hicr surelerinde de zikredilen İbrahim'in (as) kıssasını anlatmıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

24 (Ey Muhammed!) İbrahim'in şerefli konuklarının haberi sana ulaştı mı?

25 Hani konuklar onun yanına gelmişler ve "Selam." demişlerdi de, İbrahim de "Selam; bilinmeyen kavim." demişti.

26 Sonra da gizlice ailesine gitmiş ve besili bir dana getirmişti.

27 Bunu onlara yaklaştırmış ve "Yemez misiniz?" demişti.

28 Bu sırada da içine onlardan bir korku düşmüştü. Onlar ise, "Korkma!" demişler ve ona bilgili bir oğul müjdelemişlerdi.

29 Bunun üzerine İbrahim'in eşi, bir çığlık içinde gelmiş ve ellerini yüzüne vurarak "Ben, kısır bir kocakarıya mı?" demişti.

30 Onlar da "Rabbin böyle buyurdu; O, hikmet sahibidir ve her şeyi hakkıyae bilendir." demişlerdi.

31 İbrahim onlara demişti ki: "İşiniz nedir ey elçiler?"

32-34 Onlar da şöyle demişlerdi: "Biz suçlu bir kavme, Rabbin katında haddi aşanlar için işaretlenmiş çamurdan taşlar atmak için gönderildik.".

[35] Bunun üzerine, müminlerden orada olanları çıkardık.

[36] Zaten orada kendilerini Allah'a teslim etmiş olanlardan bir tek ev bulmuştuk.

[37] Orada o acı azaptan korkanlara da bir ibret bıraktık.

24 Allah Teâlâ, insan suretine bürünmüş olarak Lut kavmine gönderilen bir kaç meleğin, yolları üzerindeki İbrahim'e de (as) uğradıklarını ve onunla aralarında geçen konuşmaları Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e hatırlatırken ona hitap etmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Görevli olarak Lut kavmine gönderilen bir grup meleğin, yolları üzerinde bulunan İbrahim'e de uğradıklarına ve onunla aralarında geçen konuşmalara dair haber sana ulaştı mı?

25 İbrahim'i (as) evinde ziyaret eden ve Cebrail, İsrafil ve Mikail'den oluşan bu konuklar, insan suretine de bürünmüş oldukları için İbrahim (as) tarafından tanınmamışlardı. Bu sebeple onlar, İbrahim'in (as) yanına gelip de "Selamen." diyerek onu dua niyetiyle selamladıkları zaman, İbrahim de (as.) onlara daha kuvvetli bir ifadeyle "Selamun." diyerek mukabele etmiştir ki müfessirlerin açıkladıklarına göre İbrahim (as) onların selamından daha faziletli bir selamı tercih etmiştir. Nitekim Allah Teâlâ da, Nisa suresinin 86. ayetinde *"Bir selam ile selamlandığınız zaman, ondan daha güzeliyle selam verin, yahut aynıyla mukabele edin. Şüphe yoktur ki Allah, her şeyin hesabını hakkıyla görendir."* buyurarak selama mukabele eden kullarına daha üstün bir selamı tavsiye etmiştir.

Burada bir hususa daha işaret etmekte fayda vardır: Ayet-i kerimeden de anlaşılacağı üzere İbrahim'in (as), konukların selamına "Selamun." diyerek mukabele ettikten sonra "kim oldukları bilinmeyen kimseler" manasında bir ifade kullandığı görülmektedir. Şu var ki onun söylediği bu söz, konukların işitebilecekleri yüksek sesle söylenmiş bir söz müdür, yoksa İbrahim (as) böyle bir düşünceyi söylememiştir de sadece içinden mi geçirmiştir? Müfessirlerin açıkladıklarına göre İbrahim (as), heybetli ve güzel gençler suretinde gelen bu konukların karşısında kendi durumuna uygun düşmeyecek böyle bir sözü sarfetmemiş, onu sadece kendi içinden geçirmiş, yahutta yüksek sesle söylemiş olsa bile, onu, konuklara değil, fakat orada bulunan kendi yakınlarından olan bazı kimselere söylemiştir. Doğrusunu, hiç şüphesiz en iyi Allah bilir.

26 İbrahim (as), evine gelmiş konuklara ikramda bulunmanın, yahut hiç olmazsa onların karınlarını doyurmanın ev sahibinin görevi olduğunu düşünerek sessizce karısının yanına gitmiş ve Hûd suresinin 69. ayetinde de ifade edildiği gibi, kızartılmış bir buzağı getirmiştir.

27 Buzağıyı konukların önüne koymuş ve "Yemez misiniz?" diyerek onları sofraya davet etmiştir.

28 Ancak konuklar, önlerine konan yemekten bir lokma bile olsa yemek bir yana, ellerini dahi ona uzatmamışlardı. Zira bilinen bir gerçektir ki melekler ne yerler ne de içerler. İbrahim (as) ise, yine Hûd suresinin 70. ayetinde de açıklandığı gibi, *"Konukların ellerinin ona uzanmadığını görünce, onların bu davranışını anlamamış ve içinde bir korku hissetmişti. Onlar: "Korkma, biz Lut kavmine gönderildik." demişlerdi."*. Ayrıca İbrahim'e (as) bir de bilgili oğul müjdelemişlerdi. Bu oğul, Hûd suresinin 71. ayetinde de açıklandığı gibi İshak (as.) idi. Bu ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Bu sırada İbrahim'in karısı (hizmet için) ayakta duruyordu ve (elçilerin "korkma " sözü üzerine) gülmüştü. Biz de ona İshak'ı, İshak'ın ardından Yakub'u müjdelemiştik."*.

29 Ne var ki onlara hizmet etmek için ayakta bekleyen İbrahim'in (as) karısı, konukların bu oğul müjdesini şaşkınlık içinde karşılamış ve Hûd suresinin 72. ayetinde de ifade edildiği gibi, konukların sözünü işitince şöyle demiştir: *"Vay başıma gelenlere! Ben kocakarı, kocam da yaşlı bir adam olduğu halde çocuk mu doğuracağım? Bu, gerçekten şaşılacak bir şey."*.

30 Konuklar ise, kadının bu şikayeti üzeri-

ne ona cevap vermişler ve şöyle demişlerdir: Sana, Rabbinin. böyle buyurduğunu haber verdik. Bundan şikayet etme ve böyle bir şeyi şaşkınlıkla karşılama. Biz, Allah'ın elçileriyiz. O, her şeye kadirdir; sözlerinde ve fiillerinde hikmet sahibidir. Olması gerekeni ve olacak her şeyi bilir. Allah Teâlâ, bu konuyla ilgili olarak, Hûd suresinin 73. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"(Kadının şaşkınlığına karşı elçiler şöyle demişlerdir:) Allah'ın işine mi şaşıyorsun? Ey ev halkı! Allah'ın rahmeti ve bereketleri sizin üzerinizedir. O, hamdolunmaya layıktır; hayır ve ihsan sahibidir."*.

31 İbrahim'in (as) elçiler sebebiyle içine düştüğü korku ve endişe kaybolunca, onlara işlerinin ne olduğunu ve kılık değiştirerek oraya ne maksatla geldiklerini sormuştur.

32-34 Elçiler de onun bu sorusuna karşılık şu cevabı vermişlerdir: Biz, suçlu bir kavmi cezalandırmak için gönderildik. Onlar için takdir olunan ceza ise, haddi aşmış olmaları dolayısıyla üzerlerine Rabbin katında işaretlenmiş çamurdan taşlar atılması olacaktır. İşte biz, bu taşları onların üzerine atmak ve onları cezalandırmak için geldik. Elçilerin kendilerinden söz ettikleri kavim ise, Lut kavmidir. Bu kavim, Kur'an-ı Kerim'in Şuarâ ve Neml surelerinde de açıklandığı gibi, kadınları bırakıp erkeklere şehvetle yaklaşan bir kavim idi ve Lut'un Allah'tan korkmaları ve kendisine itaat etmeleri hususundaki uyarılarına karşı da onu, fazla ileri gittiği takdirde yurdundan sürüp çıkarmakla tehdit ediyorlardı.

Ayet-i kerimede suçlu kavmin üzerine atılacak olan çamurdan taşlar, işaretlenmiş olarak tavsif olunmuştur. Müfessirlerin yaptıkları açıklamalardan anlaşıldığına göre taş üzerine konulan işaret, her bir taş parçasının isabet edip öldüreceği şahsın yazılı adından ibarettir. Buna göre gökyüzünden yere doğru inerken sertleşip taş haline gelen çamur parçalarından her biri suçlu bir şahsı öldürmek için görevlendirilmiş ve bu şahsın adı da o taş üzerine yazılmıştır.

35-36 Allah Teâlâ, Lut kavminden kendi katında işaretlenmiş suçluları üzerlerine indireceği bir azap ile cezalandırmak üzere bir grup melek görevlendirdiğini, meleklerin görev yerlerine gitmeden önce İbrahim'in (as) evine uğrayıp onu bilgili bir oğul ile müjdelediklerini açıkladıktan sonra, cezalandırılacak olan Lut kavmi içerisindeki mümin kullarından sözetmiş ve indirilecek olan azaptan onların da zarar görmemeleri için suçlu kavimden çıkarıldıklarını haber vermiştir. Zaten Lut kavmi içerisinde Allah'ın azabından korunacak tek bir ev halkı vardı; o müslüman ev halkı da Lut ile onun ailesi idi. Ancak Lut'un karısı kavminin dininden olan ve her fırsatta onların yanında yer alan bir kadındı ve bu yüzden o da kavmi gibi azabı hak etmişti. Nitekim Ankebut suresinin 32. ayetinde de açıklandığı gibi, İbrahim'e (as) bir oğul müjdesiyle gelen melekler, Lut kavmini helak etmek için geldiklerini haber verince, İbrahim (as) endişeye kapılmış ve "Fakat orada Lut vardır?" demişti. Bunun üzerine elçiler ona şu cevabı vermişlerdi: *"Orada kimin olduğunu biz daha iyi biliriz. Azapta kalacak olan Lut'un karısı dışında, onu ve ailesini elbette kurtaracağız."*. Bunu takip eden 33. ayette de aynı sözlerin Lut'a söylendiği anlaşılmaktadır. Bu ayet-i kerimede de açıklandığına göre, elçilerin Lut'a gelmesi, onu endişelendirmiş ve kavmi için herhangi bir tedbir almaktan aciz kalmıştı. Bunun üzerine elçiler de ona şöyle demişlerdi: *"...Korkma ve üzülme. Azapta kalacaklardan olan karın dışında seni ve aileni kurtaracağız."*.

37 Allah Teâlâ, Lut'un kavmiyle olan kıssasını ve suçlu kavmin başına gelen o büyük azabı haber verdikten sonra, o ülkede bu çeşit bir azabı, daha sonra gelecek kavimler için ders almaları gereken bir vaka kıldığını zikretmiştir ki böyle bir azabın başlarına gelmesinden korkanlar, Allah'a sığınsınlar ve Lut kavminin işlediği benzer suçları işlemesinler.

وَفِي مُوسَىٰ إِذْ أَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٣٨﴾ فَتَوَلَّىٰ بِرُكْنِهِ وَقَالَ سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ ﴿٣٩﴾
فَأَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿٤٠﴾ وَفِي عَادٍ إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ ﴿٤١﴾ مَا تَذَرُ
مِنْ شَيْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيمِ ﴿٤٢﴾ وَفِي ثَمُودَ إِذْ قِيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٤٣﴾ فَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ
رَبِّهِمْ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿٤٤﴾ فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُنْتَصِرِينَ ﴿٤٥﴾ وَقَوْمَ
نُوحٍ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٤٦﴾

[38] Musa kıssasında da alınması gereken ibretler vardır. Hani onu apaçık bir mucize ile Firavun'a göndermiştik.

[39] Firavun ise, askerlerine güvenerek yüz çevirmiş ve "Musa, bir sihirbazdır, yahut mecnundur." demişti.

[40] Bunun üzerine biz de onu ve askerlerini yakalamış ve Firavun, pişmanlık duyup kendi kendini kötüler bir halde iken onları denize atmıştık.

[41-42] Ad kavminin kıssasında da ibretler vardır. Hani üzerlerine kurutucu bir rüzgar göndermiştik de üzerine uğradığı her şeyi ancak toz haline getirip bırakmıştı.

[43] Semud kavminde de alınacak ibretler vardır. Hani onlara "Bir süreye kadar dünya nimetlerinden faydalanın!" demiştik.

[44] Buna rağmen büyüklük taslayıp Rablerinin emrinden çıkmışlardı da baka baka onları helak edici bir sarsıntı yakalayıvermişti.

[45] Bu yüzden ne ayağa kalkacak bir güç bulabilmişler ve ne de yardım edilenlerden olmuşlardı.

[46] Daha önce de Nûh kavmini helak etmiştik. Onlar da fasık kimseler idiler.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Allah'tan korkanlar için birer vaaz ve ibret teşkil etmeleri için İbrahim ve Lut (a.hima s.) kıssalarını anlattıktan sonra, bunlara atfen, Firavun, Musa, Ad, Semud ve Nûh kavimlerinin kıssalarını beyanla bunların kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlamaları dolayısıyla nasıl helak edildiklerini zikretmiştir. Allâh Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[38] Musa kıssasında da alınması gereken ibretler vardır. Hani onu apaçık bir mucize ile Firavun'a göndermiştik.

[39] Firavun ise, askerlerine güvenerek yüz çevirmiş ve "Musa, bir sihirbazdır, yahut mecnundur." demişti.

[40] Bunun üzerine biz de onu ve askerlerini yakalamış ve Firavun, pişmanlık duyup kendi kendini kötüler bir halde iken onları denize atmıştık.

[41-42] Ad kavminin kıssasında da ibretler vardır. Hani üzerlerine kurutucu bir rüzgar göndermiştik de üzerine uğradığı her şeyi ancak toz haline getirip bırakmıştı.

[43] Semud kavminde de alınacak ibretler vardır. Hani onlara "Bir süreye kadar dünya nimetlerinden faydalanın!" demiştik.

44 Buna rağmen büyüklük taslayıp Rablerinin emrinden çıkmışlardı da baka baka onları helak edici bir sarsıntı yakalayıvermişti.

45 Bu yüzden ne ayağa kalkacak bir güç bulabilmişler ve ne de yardım edilenlerden olmuşlardı.

46 Daha önce de Nûh kavmini helak etmiştik. Onlar da fasık kimseler idiler.

38-39 Kendisini kavmine İlah olarak tanıtan Mısır hükümdarı Firavun'a bir uyarıcı ve korkutucu olarak gönderilen Musa'nın (as) kıssasında da daha önce zikredilen Peygamber kıssalarında olduğu gibi, aklını kullanan kavimler için alınması gereken pekçok ders veya ibretler vardır. Musa (as), iyice azgınlaşmış olan Firavun'u uyarmak için apaçık mucizelerle gönderilmiş ve Â'râf suresinin 104. ayetinde de açıklandığı üzere kendisini ona tanıtarak *"Ey Firavun! Ben, alemlerin Rabbi tarafından gönderilen bir Peygamberim, demişti"*. Firavun ise, ona "Eğer bir mucize getirdiysen ve sözüne sadık kimselerden isen o mucizeyi göster de görelim." diye karşılık vermiş, Musa'nın (as) asasını yere atması üzerine asanın yılan şekline dönüşmesi, elini cebine sokup çıkardığı zaman da elinin bembeyaz oluvermesi, her ne kadar Firavun'u şaşkına çevirmişse de bu mucizeler ona boyun eğdirmemiş, aksine Musa (as) karşısındaki gücüne ve kuvvetine dayanarak onu tahkir etmiş olmak için mecnun ve mahir bir sihirbaz olarak itham etmesine ve ondan yüz çevirmesine sebep olmuştur.

40 Â'râf suresinin Firavun'la ilgili kıssasında da açıklandığı gibi, Firavun ve adamları, Musa'nın (as) Rabbi katından getirdiği mucizeler sebebiyle onu sihirbazlıkla itham etmişler, sonra da, ülkenin dört bir yanından toplayıp getirdikleri sihirbazları Musa'nın karşısına çıkarıp halkın gözleri önünde onunla bir yarışma tertip etmişlerdi. Ancak sihirbazların, Musa'nın mucizeleri karşısında çaresiz kalmaları ve sonra da Musa'ya ve onun Rabbine iman ettiklerini söyleyerek küfürlerinden dönmeleri, Firavun ve adamlarını bir hayli kızdırmış, fakat onları küfürlerinden döndürmemiş, aksine Musa'ya şöyle demişlerdir: *"Bizi büyülemek için her ne mucizeyi bize getirirsen getir, biz, yine de sana iman edecek değiliz."*. (Â'râf suresi, 132). İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ, küfründe direnen Firavun kavminin üzerine, ayrı ayrı mucizeler olmak üzere, tufan, çekirge, kımıl, kurbağa ve kan azabını indirmiş, bu azap karşısında büyük bir korkuya kapılan kavim ise, Musa'ya gelerek azabı kaldırması için Rabbine dua etmesini istemiş, azap kaldırıldığı takdirde iman edeceklerine dair söz vermişlerdir. Ne var ki azap, belirli bir süre için kaldırılmış olsa bile, kavim verdiği söze sadık kalmamış, ondan dönmeye başlamıştır. Bu ise, Firavun ve kavminin sonunu getirmiş ve Musa kavmiyle birlikte Mısır'ı terkedip ülkelerine dönmek üzere denizi geçerken, peşine düşen Firavun ve ordusu denizde boğularak helak olmuştur. Bu sırada Firavun da, küfründe inat etmenin ve Allah'ın Peygamberi'ni yalanlamanın pişmanlığını ve büyük ızdırabını içinde hissediyor ve bu yüzden kendi kendini kötülüyordu.

41-42 Allah Teâlâ, Musa'nın (as) Firavun ve kavmiyle olan kıssasını zikrettikten sonra, yine aklını kullanıp düşünebilen ve Allah'tan korkan kavimler için kendisinde alınması gereken dersler veya ibretler bulunan Ad kavminin kıssasını zikretmiştir. Bu kavme de uyarıcı bir Peygamber olarak kendi içlerinden kardeşleri Hûd gönderilmiş ve Hûd da diğer Peygamberler gibi, kavmini kendisinden başka İlah olmayan Allah'ın ibadetine davet etmişti. Ne var ki kavmi, Hud'a, sen bizim tek bir Allah'a ibadet etmemizi ve babalarımızın ibadet ettikleri ilahları terketmemizi mi istiyorsun? diyerek onun bu davetini reddetmiş, sonra da Hud'un, küfürlerinde direndikleri takdirde üzerlerine gelecek azap ile ilgili sözlerini öne sürerek, eğer sözüne güvenilir kimselerden isen, bizi kendisiyle tehdit ettiğin azabı üzerimize getir de görelim, demişlerdir. Bundan sonra

Hud'un (as) yapabileceği bir şey artık yoktu. Nitekim çok geçmeden Allah, üzerlerine öyle kurutucu bir rüzgar göndermişti ki, bu rüzgar, Hûd ve ona iman edenler dışında her şeyi toz haline getirip helak etmişti.

43-45 Kendisinden ibret alınması veya dersler çıkarılması gereken diğer bir kavim de Semud kavmi idi Bu kavme de kendi içlerinden kardeşleri Salih uyarıcı Peygamber olarak gönderilmiş ve onları kendisinden başka İlah olmayan bir tek Allah'ın ibadetine davet etmişti. Ne var ki onlar da, *"Şimdi sen bizi babalarımızın ibadet ettikleri şeye ibadet etmekten men mi ediyorsun? Şurası muhakkak ki biz, senin bizi davet ettiğin şeyden şüphe içindeyiz; kuşkuluyuz."* (Hud suresi, 62) diyerek Salih'in bu davetine karşı çıkmışlar, ayrıca onun bir mucize olarak kendilerine emanet ettiği deveyi de kesmişlerdi. Hûd suresinin 64-65. ayetlerinde onun bu deveyle ilgili şu sözlerine yer verilmiştir: *"Ey kavmim! Bu, size bir mucize olmak üzere Allah'ın bir devesidir. Bu sebeple onu bırakınız, Allah'ın arzında yeyip içsin. Ona kötülük etmeyin; aksi halde, sizi, yakın bir azap yakalar.". Buna rağmen onu yine de kesmişlerdi. Bu yüzden Salih, onlara şöyle demişti: "Yurdunuzda üç gün daha (dünya nimetlerinden) faydalanın. Bu yalanlanmayacak bir sözdür.".* Filhakika çok geçmeden kendilerine vadedilen o acı azaba yakalanmışlar ve yeryüzünden hemen silinmişlerdir. Allah Teâlâ, Hûd suresinin 66-68. ayetlerinde Semud kavminin bu kötü akibetini açıklamış ve şöyle buyurmuştur: *"Nitekim emrimiz gelince, Salih'i ve onunla birlikte iman edenleri, kendi katımızdan bir rahmetle o günün azabından kurtarmıştık. Rabbin, asıl kuvvetli ve galip olan, işte O'dur. (Küfür işleyip) zulmedenleri ise, şiddetli bir yıldırım sesi yakalamış ve yerlerinde (hiç kimsenin kurtaramayacağı bir şekilde) yüzüstü çökekalmışlardı. Semud, sanki orada hiç ikamet etmemiş gibi olmuştu. Çünkü bilesiniz ki Semud, Rablerini inkar etmişlerdi ve yine bilesiniz ki (Allah'ın rahmetinden) uzak kalmak Semud içindi.".*

46 Firavun, Ad ve Semud kavimlerinden önce tufan ile helak edilen Nûh kavminin helakinde de, aklını kullanıp düşünebilen kavimler için alınması gereken dersler vardır. Zira bu kavim de diğerleri gibi Allah'ın taatından çıkmış ve haddini aşmış bir kavimdi. Nûh (as), kavmini uyarması için Rabbi tarafından gönderildiği zaman, onlara, Allah'tan başkasına ibadet etmemeleri için bir uyarıcı olarak gönderildiğini hatırlatmış ve küfürlerinde direndikleri takdirde başlarına gelecek acı bir günün azabını haber vermiştir. Ne var ki kavmi, onu, kendilerinden hiçbir farkı olmayan bir insan olarak gördüklerini, ona tabi olanların ise, aralarında en bayağı ve en düşüncesiz kimseler olduklarını ve onun kendilerinden üstün bir yanının bulunmadığını ileri sürmüşlerdir. Kavmin küfür üzerindeki bu direnişinin sona ermeyeceği ve daha önce iman etmiş olanlardan başkasının iman etmeyeceği belli olunca, Nûh (as) "Ben yenildim; yardım et!" diyerek Rabbine dua etmiş, Allah Teâlâ da Peygamberi'nin bu duasını yerine getirmiştir. Kamer suresinin 11-12. ayetlerinde bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Bunun üzerine biz de göğün kapılarını boşalan bir su ile açmış, yerin pınarlarını da fışkırtmıştık. Böylece (yere ve göğe ait) sular, takdir olunan bir iş için birleşmişti.".* Takdir olunan bu iş, hiç şüphesiz, Nûh kavminin suda boğularak helak edilmesi idi. Ancak kavim, yeryüzünü kaplayan suda boğulup helak olurken, Nûh (as) ile ona iman etmiş olanların böyle bir azaptan korunmuş olmaları gerekirdi. İşte bu sebepledir ki Rabbi, Peygamberi'ni önce teselli etmiş, sonra da ona, nezareti altında bir gemi yapmasını emretmiştir. Nûh (as), Rabbinin emrine uyarak gemiyi tamamlamış ve kavminden iman etmiş kimseleri ve bir oğlu dışında ailesiyle her hayvandan ikişer çifti gemiye almıştır. Oğlu, babasına iman etmemiş kimselerdendi. Bu sebeple mümin aile fertleri gemiye binerken, o bir kenara çekilmiş, babasının bütün ısrarlarına rağmen, kendisini sulardan koruyacak bir dağa sığınacağını ileri sürerek babasının sözlerine kulak asmamıştır.

Ne var ki o, daha babasıyla konuşup korunacağını söylerken, üzerine gelen bir dalga onu suların içine sürüklemiş ve o da diğer insanlar gibi boğulanlardan olmuştu. İslam Tarihi'nde *Nûh Tufanı* adıyle bilinen bu hadise, Nûh (as) ile birlikte gemiye binen müminler dışında, bütün yeryüzü halkının bu tufanda helak olup gitmesiyle şöhret kazanmıştır. Kafirler suda boğularak helak olup gittikten sonra Allah Teâlâ, yeryüzüne, dışarı saldığı suyunu çekmesini, gökyüzüne de yere indirdiği yağmuru tutmasını emretmiş, onlar da bu emre uyarak sularını kısmışlardır. Böylece Allah Teâlâ'nın, kafir kavmin helak edileceğine dair Nûh'a olan vaadi gerçekleşmiş ve kavim yeryüzünden tamamen silinip gitmiştir. Suların çekilmesiyle müminleri taşıyan gemi de Cudi Dağı üzerine oturmuştur. Kavim içerisinde, sayıları az da olsa Nûh'un alemlerin Rabbi Allah tarafından kendilerine gönderilmiş bir Peygamber olduğuna inanarak ona tabi olan ve Allah'tan başka İlah edindikleri putlarını terkederek yalnız Allah'a ibadet eden müminler, gemi ile selamete çıktıkları halde, küfürlerinde direnen, Nûh'u yalanlayarak *mecnun* diyen ve Allah'ın dinini tebliğ etmesine engel olan kafirler ise, geleceğine hiçbir zaman inanmadıkları dünyevî azabın altında helak olmuşlardı. Ahiret'te ise bunlar, hiç şüphesiz, bu azabın çok daha şiddetlisini ebediyyen göreceklerdir. Gerçek böyle olunca, bunların ardından *Allah'ın rahmetinden uzak olun; O'nun laneti üzerinizden hiç eksilmesin,* demekten başka söylenecek bir söz yoktur.

وَالسَّمَآءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴿٤٧﴾ وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ ﴿٤٨﴾ وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ
خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٤٩﴾ فَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥٠﴾ وَلَا تَجْعَلُوا
مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥١﴾

47 Gökyüzünü gücümüzle biz bina ettik. Biz, şüphesiz çok güçlüyüz.

48 Yeryüzünü de biz yaydık. Ne güzel yayıcıyız.

49 İbret alasınız diye her şeyi çift çift yarattık.

50 "Bu itibarla Allah'a sığının. Ben, sizin için O'nun tarafından gönderilen apaçık bir uyarıcıyım.".

51 "Allah'la beraber bir başkasını İlah kılmayın. Ben, sizin için O'nun tarafından gönderilen apaçık bir uyarıcıyım.".

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, ba'sı ve haşri inkâr eden ve kendilerine apaçık bir uyarıcı olarak gönderilen son Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'i yalanlayarak şair, mecnun ve sihirbaz gibi birtakım isimlerle tavsif eden Mekkeli müşrikler karşısında hem Peygamberi'ni teselli etmek hem de onu yalanlayan kavmini üzerlerine gelmesi muhtemel acı bir azap ile tehdit etmek için geçmiş Peygamberler'in kavimleriyle olan kıssalarını ve benzer küfürleri yüzünden üzerlerine indirilen çeşitli azap ile nasıl helak edildiklerini birer ders veya ibret olmak üzere açıkladıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, göklerin ve yerin yaratılışını, dişi ile erkek, yer ile gök, gece ile gündüz, kara ile deniz, ölüm ile hayat gibi yaratılan her şeyin çifter çifter yaratılmış olmasını vahdaniyetinin ve hudutsuz kudretinin delilleri olarak zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

47 Gökyüzünü gücümüzle biz bina ettik. Biz, şüphesiz çok güçlüyüz.

48 Yeryüzünü de biz yaydık. Ne güzel yayıcıyız.

49 İbret alasınız diye her şeyi çift çift yarattık.

50 "Bu itibarla Allah'a sığının. Ben, sizin için O'nun tarafından gönderilen apaçık bir uyarıcıyım.".

51 "Allah'la beraber bir başkasını İlah kılmayın. Ben, sizin için O'nun tarafından gönderilen apaçık bir uyarıcıyım.".

47 Allah Teâlâ hudutsuz gücünü haber vererek buyuruyor ki: Gökyüzünü gücümüz ve kuvvetimizle biz bina ettik. Biz, hiç şüphesiz onu ve onun benzerlerini yaratmada hudutsuz bir güce ve kuvvete sahibiz. Biz, böyle bir yaratmada asla acizlik göstermeyiz ve onu yaratırken de hiçbir surette güçlük veya yorgunluk hissetmeyiz.

48 Keza karası ve deniziyle yeryüzünü de yayan biziz. Onu, üzerindeki mahlukatı rahatlatmak ve hayatlarını kolaylaştırmak için bir yatak gibi biz yayıp döşedik. İnsanların ve hayvanların yaşayıp hayatlarını diledikleri gibi sürdürebilmeleri için uygun bir yer haline getirdik ve üzerinde her çeşit meyve ve bitki yetiştirip ihtiyaçları olan gıdayı ondan almalarını sağladık. Yerin altında ise, işlerinde kullanabilecekleri hem katı hem de sıvı halde çeşitli madenler ve süs eşyası olarak değerli taşlar yarattık. Denizlerde ise, hem uzun mesafelerde yolculuk etmeleri hem de yük taşımaları için gemilerini yüzdürdük.

49 Bütün bunların yanında, aklını kullanıp düşünmesini bilen insanlar ibret alsınlar diye, yarattığımız her şeyi birbirinin zıddı olarak çifter çifter yarattık. Bu itibarla insanın bir erkeği yanında bir de dişisi olduğu gibi, çokluğu dolayısıyla sınıfını veya nevini sayamayacağınız irili ufaklı hayvanların da hem erkeği hem de dişisi vardır. Keza tatlıya karşılık acı, gökyüzüne karşılık yeryüzü, geceye karşılık gündüz, karaya karşılık deniz, aydınlığa karşılık karanlık, imana karşılık küfür, ölüme karşılık hayat, hayra karşılık şer, saadete karşılık şekavet, cennete karşılık cehennem, gözleri görene karşılık kör veya âmâ, konuşana karşılık dilsiz ve buna benzer daha pek çok şey, insanoğlu düşünsün ve yaratıcının bir olduğunu, hiçbir eşinin, benzerinin veya ortağının bulunmadığını ve O'ndan başka hiç kimsenin bu âlemi değil, fakat bu âlemin içinden tek bir karıncayı veya bir sineği bile yaratamayacağını anlasın diye çifter çifter yaratılmıştır.

50 Allah Teâlâ, daha önceki ayetlerinde, kullarına bizzat kendisi hitap ederek vahdaniyetinin ve hudutsuz kudretinin delillerini açık açık beyan etmiş olduğu halde, bu ayetinde sözü sevgili Peygamberi Hazreti Muhammed (sas.)'e aktarmış ve o da şöyle buyurmuştur: O halde ey insanlar, bu apaçık delilleri gördükten sonra, vahdaniyyeti ve hudutsuz kudretiyle kendisinden başka İlah olmayan bir tek Allah'a sığının ve bütün işlerinizde yalnız O'na dayanıp yalnız O'ndan yardım isteyin. Günahlarınız için ylnız O'na tövbe edin ve yalnız O'ndan merhamet dileyin. O'nun emir ve nehiylerine tabi olun ve yalnız O'nun gösterdiği yolda gidin. Ben, sizin için sadece bir uyarıcıyım; iyi amellerinizin güzel akibetini size müjdeler, kötü amelleriniz sebebiyle de sizi inzar ederim.

51 Sakın ola ki kendisinden başka İlah olmayan, eşi ve benzeri bulunmayan Allah'a, başka İlahlar edinip ortaklar kılmayın. İbadet olunmaya layık tek bir İlah vardır ve O da Allah Teâlâ'dır. İşte ben, bu gerçekleri size söylemek ve sizi Allah'ın hak olan yoluna davet etmek için gönderilen bir uyarıcıyım.

كَذٰلِكَ مَآ اَتَى الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُوْلٍ اِلَّا قَالُوْا سَاحِرٌ اَوْ مَجْنُوْنٌ ﴿٥٢﴾ اَتَوَاصَوْا بِهٖ ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ
طَاغُوْنَ ﴿٥٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَآ اَنْتَ بِمَلُوْمٍ ﴿٥٤﴾ وَّذَكِّرْ فَاِنَّ الذِّكْرٰى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٥٥﴾ وَمَا
خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُوْنِ ﴿٥٦﴾ مَآ اُرِيْدُ مِنْهُمْ مِّنْ رِّزْقٍ وَّمَآ اُرِيْدُ اَنْ يُّطْعِمُوْنِ ﴿٥٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ
الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِيْنُ ﴿٥٨﴾ فَاِنَّ لِلَّذِيْنَ ظَلَمُوْا ذَنُوْبًا مِّثْلَ ذَنُوْبِ اَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُوْنِ ﴿٥٩﴾ فَوَيْلٌ
لِّلَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ يَّوْمِهِمُ الَّذِيْ يُوْعَدُوْنَ ﴿٦٠﴾

[52] Bunun için, kendilerinden önce gönderilen hiçbir Peygamber yoktur ki ona sihirbaz, yahut mecnun dememiş olsunlar.

[53] Birbirine bunu mu tavsiye ettiler? Hayır; onlar, isyan etmiş kimselerdir.

[54] Bu itibarla (Ey Muhammed!) onlardan uzak dur. Sen, (onların davranışları yüzünden elbette) kötülenecek değilsin.

[55] Sen yine de nasihat et; zira nasihat müminlere fayda verir.

[56] Ben, cinleri ve insanları, ancak bana ibadet etmeleri için yarattım.

[57] Ben onlardan bir rızık istemiyorum.

[58] Şüphesiz asıl rızık veren, çetin kuvvet sahibi olan Allah'tır.

[59] Zulmedenlerin, geçmiş kavimlerdeki benzerlerinin günahları gibi günahları vardır. Bu itibarla benden cezalarını istemekte acele etmesinler.

[60] Kendilerine vadedilen o günlerden dolayı kafirlerin vay haline.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, vahdaniyetinin ve hudutsuz kudretinin apaçık delillerini beyan ettikten ve geçmiş kavimlerden Peygamberleri'ni yalanlayan kafirlerin helak ile neticelenen akibetlerini Kureyşli müşriklere haber vererek onları bir daha uyardıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, sanki bütün Peygamberler'in mecnûn veya sihirbaz olduklarını ileri sürerek onları birtakım sıfatlarla tavsif edip yalanlamak geçmiş kavimler içinde birbirine tavsiye edilen bir şeymiş gibi, hepsinin de benzer sıfatlarla tavsif edilip yalanlandıklarını zikretmiş, sonra da şöyle buyurmuştur: Hayır; bu onların biribirlerine tavsiyeleri değildir. Fakat onlar, isyan etmiş ve Allah'ın hududunu aşmış azgın birer kavim olmaları dolayısıyla birbirine yakın sözler söylemekte birleşmişledir. Allah Teâlâ da bu sebeple Sevgili Peygamberi'ne onlardan uzak durmasını emretmiş ve sureyi, Kureyşli müşrikleri, geçmiş kavimlerin gördükleri azabın benzeriyle tehdit ederek bitirmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[52] Bunun için, kendilerinden önce gönderilen hiçbir Peygamber yoktur ki ona sihirbaz, yahut mecnun dememiş olsunlar.

[53] Birbirine bunu mu tavsiye ettiler? Hayır; onlar, isyan etmiş kimselerdir.

[54] Bu itibarla (Ey Muhammed!) onlardan uzak dur. Sen, (onların davranışları yüzünden elbette) kötülenecek değilsin.

[55] Sen yine de nasihat et; zira nasihat müminlere fayda verir.

[56] Ben, cinleri ve insanları, ancak bana ibadet etmeleri için yarattım.

[57] Ben onlardan bir rızık istemiyorum.

[58] Şüphesiz asıl rızık veren, çetin kuvvet sahibi olan Allah'tır.

[59] Zulmedenlerin, geçmiş kavimlerdeki benzerlerinin günahları gibi günahları vardır. Bu itibarla benden cezalarını istemekte acele etmesinler.

[60] Kendilerine vadedilen o günlerden dolayı kafirlerin vay haline.

52 Bilinen bir gerçektir ki kendilerinden önceki kavimlere de hiçbir Peygamber gönderilmemiştir ki kavimleri o Peygamberler'e de sihirbaz veya mecnun dememiş olsunlar. Kendilerine uyarıcı olarak gelen Peygamberler'i bu şekilde tavsif edip yalanlamak, bütün geçmiş kavimlerin hiç değişmeyen özellikleri idi. Bu itibarla sen Ey Muhammed, kavmi tarafından yalanlanan ilk Peygamber olmadığın gibi, Peygamberi'ni yalanlayan ilk kavim de senin kavmin değildir. Onun için kavminin seni yalanlamasına karşı kendini üzüp harap etme. Onların seni şair, sihirbaz veya mecnun gibi isimlerle tavsif etmelerini umursama ve bunları sabırla karşıla.

53 Kavimlerin Peygamberleri'ni yalanlamaları, biribirlerine yaptıkları bir tavsiyenin neticesi midir? Her kavim, kendinden önceki kavmin tavsiyesine uyarak mı Peygamber'ini sihirbazlık ve delilikle itham edip onu yalanlamıştır? Hayır; onlar, biribirlerine böyle bir tavsiyede bulunmamışlardır. Fakat bilinen bir gerçektir ki bu kavimlerin hepsi de hakka karşı baş kaldırmış ve haddi aşmış azgın kavimlerdir. Bu itibarla hiçbir kavmin sapıklıkta başkasının kendisine yol göstermesine veya birtakım tavsiyelerde bulunmasına ihtiyacı yoktur.

54 Bu itibarla sen onlardan uzak dur, Ey Muhammed! Onlarla herhangi bir münakaşaya da girişme. Bugüne kadar sen onlara tebliğ görevini hakkıyla yerine getirdin. Onların sana inanmamalarında ve şair, sihirbaz veya mecnun diyerek seni yalanlamalarında senin hiçbir kusurun yoktur ve bu yüzden sen kınanacak da değilsin. Onun için kendini üzüntüye sokma ve onların sapıklıklarının sebebini kendinde arama.

55 Fakat sen, başlangıçtan itibaren tebliğ ile birlikte yaptığın uyarı görevine yine de aynı şekilde devam et. Onlar bu uyarılardan yüz çevirmiş olsalar bile, o uyarıların yine de müminlere olan faydaları çok büyüktür ve bu faydalar aslâ inkâr edilemez.

56 Allah Teâlâ, Peygamberleri'ni yalanlayan gelip geçmiş kavimler gibi müşrik Kureyş kavminin de Hazreti Peygamber'i yalanladığını beyan ettikten sonra, cinleri ve insanları ancak Allah'a ibadet etmeleri için yarattığını haber vermiştir ki, Allah'a ibadet etmenin terkedilmesi de hiç şüphesiz, Peygamberler'i yalanlamanın başlıca neticesidir. Oysa Allah, cinleri ve insanları, Rablerini yüce sıfatlarıyla bilip tanısınlar ve O'na ibadet etsinler diye yaratmıştır. Nitekim Allah Teâlâ, Tövbe suresinin 31. ayetinde de, Yahudi ve Hıristiyanların hahamlarını, rahiplerini ve Meryem'in oğlu Mesih'i Rab edindiklerini beyan ettikten sonra şöyle buyurmuştur: *"...Halbuki onlar da tek bir İlaha ibadet etmekten başka bir şeyle emrolunmamışlardı. Zira O'ndan başka İlah yoktur. O, onların şirk koştuklarından münezzehtir."*.

57 Allah Teâlâ, cinleri ve insanları, Rablerini bilip tanımaları ve O'na ibadet etmeleri için yarattığını beyan ettikten sonra, şu gerçeği de açıkça belirtmiştir ki onların yaratılışında Allah için düşünülebilecek herhangi bir fayda veya menfaat yoktur. Kısacası Allah, cinleri ve insanları sırf kendisine ibadet etsinler diye yarattığını haber verirken, şunu da ayrıca beyan etmiş olmaktadır ki O, onları yaratırken onlardan herhangi bir menfaat beklememiş, yahut onları herhangi bir menfaat karşılığı yaratmamıştır. İşte bu manada şunu beyan etmiştir: "Ben onları, bana yedirip içirsinler; yahut beni rızıklandırsınlar, diye yaratmadım.".

58 Zira rızkın asıl sahibi olan ve bu sebeple yarattığı her kulunu dilediği ölçüler içinde rızıklandıran yalnız Allah'tır. Keza hudutsuz kuvvet ve kudretin sahibi de O'dur. O halde aklı başında olan ve düşünmesini bilen her insan şu gerçeği de itiraf eder ki rızkın asıl sahibi olan Allah, hiç kimseden rızık talebinde bulunmaz; fakat O, her canlı varlığa dilediği kadar rızık ihsan eder. Sahibi olduğu hudutsuz kuvvet ve kudreti de bunun en açık delilini teşkil eder. Tirmizî (*Sünen,* IV. 643), İbn Mâce (*Sünen,* II. 525) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 358)'in Ebu Hureyre'den naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ buyurdu ki: "Ey Ademoğlu! Benim ibadetimle meşgul ol ki senin göğsünü zenginlikle doldurayım ve fakirliğini gidereyim. Eğer böyle yapmayacak olursan, göğsünü meşguliyetle doldurur, fakirliğini gidermem.".

Daha sonra Allah Teâlâ, Mekkeli müşrikleri ve benzerlerini hakettikleri azap ile tehdit etmiş ve şöyle buyurmuştur:

59 Hiç kuşkunuz olmasın ki Allah'ın varlığını, birliğini ve hudutsuz kudretini inkâr ederek, Allah'tan başka İlahlar edinip onları Allah'a şirk koşanların ve Allah'ın kendilerine uyarıcı olarak gönderdiği Peygamberi'ni yalanlayarak nefislerine zulmedenlerin, daha önce gelip geçmiş kavimlerdeki benzerlerinin azaptan nasileri olduğu gibi nasipleri vardır. Bu itibarla onlar da azaptan bu nasiplerini mutlaka alacaklardır. Onun için, görecek oldukları bu azap üzerlerine gelinceye kadar aceleci davranmasınlar ve geçmiş kavimlerin Peygamberleri'ne: "Eğer sözüne sadık kimselerden isen, bize vadettiğin o azabı bir an evvel üzerimize getir de görelim." dedikleri gibi demesinler. Vadedilen o azap mutlaka üzerlerine gelecektir ve ondan kaçıp kurtulma imkanını da bulamayacaklardır.

60 Kendilerine vadedilen o azap günlerinden dolayı vay o kafirlerin haline!.

TÛR SURESİ

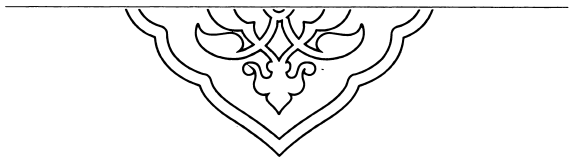

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 52. suresi olup 49 ayetten müteşekkildir. Surenin ilk ayetinde Allah Teâlâ Tur üzerine yemin ettiği için ona Tûr Suresi denilmiştir. Tur, Sina Yarımadası'nda Allah Teâlâ'nın Musa'ya (as) tecelli ettiği ve onunla konuştuğu ağaçlarla kaplı dağın adıdır. Nitekim Tâ-hâ suresinin 9 vd. ayetlerinde de açıklandığı gibi, bir gün Musa (as), Medyen'den Mısır'a gitmek için yola çıktığında, Tur dağının sağ yanında bir ateş görmüş ve ailesine şöyle demişti: *"Siz durun. Ben bir ateş gördüm. Belki size ondan bir kor getiririm; yahut ateşin yanında bir yol gösteren bulurum.". Ateşin yanına geldiği zaman kendisine seslenilmişti: "Ey Musa! Ben, senin Rabbinim! Pabuçlarını çıkar; sen, mukaddes vadide, Tuva'dasın. Ben seni seçtim; sana vahyolunanı dinle. Gerçek şudur ki, ben Allah'ım. Benden başka İlah yoktur. Bana ibadet et ve beni anmak için namaz kıl"...* Keza Nâziât suresinin 16-17. ayetlerinde de Allah Teâlâ'nın Musa'ya (as) hitap ettiği açıklanmış ve şöyle denilmiştir: *"Tur'daki mukaddes Tuva vadisinde Rabbi Musa'ya şöyle seslenmişti: "Firavun'a git; çünkü o azdı.".*

Musa'nın (as) Mısır'da Firavun'la sürdürdüğü uzun mücadele, kavmiyle birlikte denizi geçip Filistin'e doğru yol alması, Firavun'un da ordusuyla birlikte denizi geçerken suda boğulmasıyla sona ermiş, fakat bu yolculuk sırasında belki daha büyük bir mücadele, kendi kavminin, yani İsrailoğullarının sapıklığa yönelmesiyle yeniden başlamıştı.

Â'râf suresinin 142. ayetinde de açıklandığı üzere, Allah Teâlâ, Tur'da Musa ile buluşup konuşmak ve ona dinle ilgili emirlerini bildirmek için bir vakit tayin ettiğini ve buluşma süresi olarak otuz gün belirlediğini, sonradan bu süreye on gün daha eklemek suretiyle buluşma süresinin kırk güne çıkarıldığını haber vermiştir ki Bakara suresinin 51. ayetinde de aynı süre, toplam olarak zikredilmiş ve *"Musa ile kırk gece için sözleşmiştik."* denilmiştir. Ancak bu süreyi Musa'nın nasıl geçirdiği ve bu süre içerisinde ne yaptığı kesinlikle açıklanmamıştır. Tur'da kaldığı bu süre içinde Musa (as) Rabbiyle konuşmuş, dini ile ilgili bilgiler almış, bu arada kendisine Tevrat'ın yazılı olduğu taş levhalar verilmiştir. Yine bu süre içinde Musa (as) Rabbini görmek için O'ndan izin talebinde bulunmuş olsa bile, onun bu talebi reddedilmiştir. Allah Teâlâ bu konuyla ilgili olarak Â'râf suresinin 143. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Musa, tayin ettiğimiz vakitte gelip Rabbi onunla konuşunca, demişti ki: "Rabbim! Bana (ken-*

dini) göster; sana bakayım.". (Rabbi de ona şöyle) buyurmuştu: "Sen beni asla göremezsin. Fakat dağa bak, eğer yerinde kalırsa beni göreceksin.". Rabbi dağda tecelli edince, onu darmadağın etmiş, Musa da baygın bir vaziyette düşmüştü. Kendine geldiği zaman da şöyle demişti: "Seni tenzih ederim. Sana tövbe ettim. Ben müminlerin ilkiyim.".

Bu açıklamalardan şu husus iyice anlaşılmış olmaktadır ki Tur Dağı, Allah Teâlâ'nın Musa (as) ile müteaddit defalar buluşup konuştuğu, dinin kaynağını teşkil eden Tevrat adlı kitabın yazılı levhalar halinde ona verildiği diğer dağlara nisbetle şerefi çok yüce olan bir dağdır. İşte Allah Teâlâ, sureye adı verilen bu dağ üzerine kasem ederek ona başlamıştır. Mekke devrinin ilk dönemlerinde Secde suresinden sonra nazil olmuştur.

2. Tûr Suresinin Konusu

Bilindiği gibi, Allah Teâlâ, bir önceki Zâriyât suresini, vadedilen kıyamet gününün mutlaka geleceğini ve küfürleriyle nefislerine zulmedenlerin hakettikleri azabı mutlaka göreceklerini haber vererek sona erdirmişti. Bu sureye ise, Musa (as) kıssasında müteaddit defalar zikri geçen Tur dağına, Tevrat ve benzeri kitaplardan ibaret olan Kitab-ı Mestur'a, Kabe-i Şerif'e delalet eden Beyt-i Mamur'a, gökyüzüne delalet eden Sakf-i Merfu'ya, dopdolu deniz manasına gelen Bahr-i Mescur'a kasem ederek başlamış ve bu İlahî azabın mutlaka vuku bulacağını ve hiçbir kuvvetin onun vukuunu hiçbir surette engelleyemeyeceğini haber vermiştir.

Bunu takip eden ayetlerinde, kafirlerin, dünyada iken yalanlayıp durdukları cehennem ateşine nasıl itilerek atılacaklarını ve orada görecekleri azabı tavsif etmiş, sonra da mümin ve müttaki olanların girecekleri cenneti ve orada bulacakları sayısız nimetleri, evlenecekleri hurileri, kalacakları yerleri, giyecekleri elbiseleri ve süslerini zikretmiştir.

Bunu takip eden ayetlerinde, Allah Teâlâ Peygamberi'ne, risaleti tebliğ ile uyarıcılık görevini sürdürmesini, kafirleri başlarına gelecek cehennem azabıyla inzar etmesini, onların, şair, kahin ve mecnun diyerek iftirada bulunmalarını umursamamasını emretmiş, daha sonra onların bu çeşit batıl iddialarını reddederek Peygamberi'nin doğruluğunu, Allah'ın vahdaniyetini ve gerçek olan uluhiyyetini apaçık ve kesin delillerle ispat etmiştir.

Daha sonra Allah Teâlâ, küfürleriyle nefislerine zulmedenlerin dünya ve Ahiret azabını haber vererek kafirleri helak oluncaya kadar kendi sapıklıkları içinde bırakmasını ve risaletinin tebliğinde sabretmesini, ayrıca Rabbine gece gündüz hamd ile tesbihte bulunmasını Peygamberi'ne emrederek sureyi bitirmiştir.

3. Tûr Suresinin Kendinden Önceki Zâriyât Suresiyle Bağlantısı

Tûr suresinin, çeşitli yönlerden Zâriyât suresiyle bağlantılı olduğu kolayca anlaşılmaktadır:

1) Her şeyden önce şu husus unutulmamalıdır ki her iki sure de Mekkî'dir ve her iki surenin de belli başlı konuları, tevhit, öldükten sonra dirilme, risalet ve Mekkeli müşriklerin fasit inançlarıdır.

2) Her iki surenin başlangıç ve bitimlerinde de bir benzerlik vardır. İki surenin başlangıç bölümünde müttakilerin halleri vasfedilmiş ve Zâriyât suresinin 15. ayetinde *"Şüphesiz müttakiler cennetlerde ve pınar başlarındadırlar."* buyurulurken, Tûr suresinin 17. ayetinde *"Şüphesiz mütakiler cennetlerde ve nimet içindedirler."* buyurulmuştur. Keza iki surenin son bölümlerinde ise, kafirlerin halleri zikredilmiş ve Zâriyât suresi *"Kendilerine vadedilen o günlerden dolayı kafirlerin vay haline."* mealindeki ayet ile bitirilirken, Tûr suresinin 42. ayetinde *"Asıl tuzağa düşecek olanlar kafirlerdir."* buyurulmuştur.

3) Her iki surede de Allah Teâlâ, yarattığı iki şey üzerine yemin etmiş ve Zâriyât suresinin ilk ayetinde *"Savurarak esen rüzgarlara yemin olsun*

ki..." buyurduğu gibi, Tûr suresinin ilk ayetinde "*Tur'a yemin olsun ki...*" buyurmuştur.

4. Tûr Suresinin Faziletleri

Tûr suresinin faziletine delalet eden bazı hadisler rivayet edilmiştir. Buhârî (*Sahih,* I. 186; VI. 49), Müslim (*Sahih,* I. 338), Ebû Dâvûd (*Sünen,* I. 186) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* IV. 80, 84,85)'in naklettiklerine göre Cübeyr İbn Mutim şöyle demiştir: Rasulullah (sas.)'i akşam namazında Tûr suresini okurken işittim. (Sesi ondan daha güzel hiç kimseyi işitmemiştim)". Yine Buhârî (*Sahih,* VI. 49)'nin bir rivayetinde Ümmü Seleme şöyle demiştir: "Resulullah (sas.)'e hasta olduğumu söyleyerek şikayette bulundum. Bana "Bir hayvana binmiş olarak insanların arkasından tavaf et." buyurdu. Ben tavaf ederken Resulullah (sas.) Beytullah'ın yanında namaz kılıyor ve namazda *"Ve't-Turi ve Kitabin mestur."* u okuyordu.".

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالطُّورِ ﴿١﴾ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ ﴿٢﴾ فِي رَقٍّ مَنْشُورٍ ﴿٣﴾ وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ ﴿٤﴾ وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ ﴿٥﴾
وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ ﴿٦﴾ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾ مَا لَهُ مِنْ دَافِعٍ ﴿٨﴾ يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ مَوْرًا ﴿٩﴾
وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْرًا ﴿١٠﴾ فَوَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١١﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ ﴿١٢﴾ يَوْمَ يُدَعُّونَ
إِلَىٰ نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّا ﴿١٣﴾ هَٰذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٤﴾ أَفَسِحْرٌ هَٰذَا أَمْ أَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿١٥﴾
اصْلَوْهَا فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-10 Tur'a, yayılmış ince deri üzerine satır satır yazılmış Kitab'a, mamur Kâbe'ye, yükseltilmiş gök kubbeye ve dopdolu duran denize yemin olsun ki göğün sarsıldıkça sarsıldığı ve dağların harekete geçip yürüdüğü gün, Rabbinin azabı mutlaka vuku bulacak ve onu def eyleyecek hiçbir şey bulunmayacaktır.

11-12 O gün, batılın içinde oynayıp duran yalancılara yazıklar olsun.

13-14 Cehennem ateşine itilerek atıldıkları gün, onlara denecektir ki: "İşte bu, sizin yalanlamış olduğunuz ateş!".

15-16 Bu bir sihir midir, yoksa siz mi görmüyorsunuz? Oraya girin bakalım. İster sabredin, ister sabretmeyin; sizin için birdir. Fakat sadece dünyada yapmış olduklarınızla cezalandırılacaksınız.

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Zâriyât suresinin en önemli konularından birisi, kafirlerin kıyamet gününün geleceği hususundaki şüpheleri, öldükten sonra yeniden dirilmeyi, hesabı ve bu hesap neticesinde küfürleri sebebiyle cehennem ateşinde cezalandırılacak olmaları, mümin ve müttaki olanların ise, imanları ve güzel amellerinin karşılığı olarak cennet nimetleriyle mükafatlandırılmalarıdır. İşte Allah Teâlâ Zâriyât suresinde bu gerçeği açıklarken, surenin ilk ayetlerinde yağmur bulutlarını taşıyan ve gemileri yüzdüren rüzgarlara kasem ederek vadolunan kıyamet gününün mutlaka geleceğini ve hesaplaşmanın mutlaka vuku bulacağını haber

vermiştir. Keza Tûr suresinde de benzer konular işlenmiş ve Allah Teâlâ Tur'a, satır satır yazılmış olan mukaddes Kitab'a, imar edilmiş Kâbe'ye, gök kubbeye ve denizlere kasem ederek göklerin sarsıldığı ve dağların yürütüldüğü gün, insanların hesabı görülecek ve kafirler hakkındaki İlahî azap mutlaka gerçekleşecektir. İşte bu gerçek bilinip dururken, kafirler nasıl olur da hala kıyametin geleceğinden ve hesabın görüleceğinden şüphe eder dururlar? İşte bu manada Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[1-10] Tur'a, yayılmış ince deri üzerine satır satır yazılmış Kitab'a, mamur Kâbe'ye, yükseltilmiş gök kubbeye ve dopdolu duran denize yemin olsun ki göğün sarsıldıkça sarsıldığı ve dağların harekete geçip yürüdüğü gün, Rabbinin azabı mutlaka vuku bulacak ve onu defeyleyecek hiçbir şey bulunmayacaktır.

[11-12] O gün, batılın içinde oynayıp duran yalancılara yazıklar olsun.

[13-14] Cehennem ateşine itilerek atıldıkları gün, onlara denecektir ki: "İşte bu, sizin yalanlamış olduğunuz ateş!"

[15-16] Bu bir sihir midir, yoksa siz mi görmüyorsunuz? Oraya girin bakalım. İster sabredin, ister sabretmeyin; sizin için birdir. Fakat sadece dünyada yapmış olduklarınızla cezalandırılacaksınız.

1 Allah Teâlâ, sureye, şanı çok yüce olan Tur üzerine kasem ederek başlamış ve bu kasemle onun şan ve şöhretini bir kat daha artırmıştır. Bilindiği gibi Tur, üzeri ağaçla kaplı olan dağdır; üzerinde ağaç bulunmayan dağlara ise, cebel denilmiştir. Ayet-i kerimede bahis konusu edilen Tur'un mevkii, Medyen beldesindeki Sina sahrasıdır. Medyen, Akabe Körfezi'nin doğu sahiliyle Arap yarımadasının Kuzey batısındaki bölgenin adı olup Şuayb'ın (as) halkını uyarmak için Peygamber olarak gönderildiği ülkedir. Ayrıca kıssası Kasas suresinde de anlatıldığı üzere, Musa (as), Mısır'da yaşadığı dönemlerde, bir gün sokakta dolaşırken, birisi kendi tarafında yer alan; diğeri ise, Firavun taraftarı olan bir kıptinin kavgalarına karışmış ve kavga sırasında kıptiyi iterek yere düşürmüş ve ölümüne sebep olmuştu. İşte bu hadiseden sonradır ki Mısır'da yaşayan Kıptiler Firavun'la birlikte Musa'nın (as) öldürülmesine karar vermişler, bundan haberi olan Musa (as) ise, Mısır'ı gizlice terkederek Medyen istikametine gitmiş ve Medyen suyuna ulaştığı zaman da hayvanlarını sulamak isteyen iki kadına yardımcı olmuştur. Kadınların ailesiyle de tanışan Musa (as), bu kadınlardan birisiyle evlenmiş ve Medyen'de senelerce kalmıştır. Nihayet ailesiyle birlikte Mısır'a dönmeye karar verip yola çıktıklarında, Tur'un yanına gelmişler ve oradan geçerken Musa (as) *"...Durun; ben bir ateş gördüm; belki size oradan bir haber, yahut ateşten alevli bir odun getiririm de ısınırsınız." demiştir. İşte orada "...vadinin sağ kıyısındaki ağaçtan, kendisine: "Ey Musa! Ben, muhakkak ben, alemlerin Rabbi Allah'ım." diye seslenilmiştir.".* (Kasas suresi, 29-30).

Bu ayet mealinden de anlaşılacağı üzere Tur, şanını ve şöhretini, Allah Teâlâ'nın Musa (as) ile konuşması ve ona, muntazam bir şekilde yazılmış Tevrat'ı inzal etmesi üzerine kazanmış ve bu şanı dolayısıyla da Allah Teâlâ, bu surenin başındaki ilk ayetinde onun üzerine kasem etmiştir.

2-3 Allah Teâlâ, ikinci ve üçüncü ayetlerinde Kitab-ı Mestur'a, yani yayılmış ince deri üzerine satır satır yazılıp dizilmiş kitaba yemin etmiştir. Ayet-i kerimede geçen bu kitap hangi kitaptır? Bu hususta belirlenmiş kesin bir görüş yoktur. Bu sebeple müfessirlerden bazısı onun Musa'ya (as) indirilen Tevrat olduğunu söylerken, bazıları, onun ayrı ayrı Zebur, İncil, Kur'an ve Levh-i Mahfuz olduğunu, bazıları da hepsinin kasdedildiğini ileri sürmüşlerdir. Doğrusunu, hiç şüphesiz en iyi Allah bilir.

4 Allah Teâlâ, dördüncü ayetinde el-Beytu'l-Mamur'a, yani Mamur eve yemin etmiştir. El-

Beytu'l-Mamur hangi beyt veya hangi evdir? Bu hususta da kesin bir bilgi mevcut değildir. Bazı müfessirler, el-Beytu'l-Mamur'un, Hazreti Peygamber'in bir hadisine dayanarak yedinci gökte bulunan Beyt olduğunu ileri sürmüşlerdir. Buhârî (*Sahih*, IV. 77) ve Müslim (*Sahih*, I. 145) tarafından nakledilen ve İsra hadisi de denilen uzun bir hadisinde Hazreti Peygamber, Cebrail (as) tarafından gökyüzüne çıkarılışını anlatmış ve bu gökyüzü yolculuğunda el-Beytu'l-Mamur'a uğrayışını da zikretmiştir. Hadisin bu konuyla ilgili kısmı şöyledir:

"... Sonra bizi altıncı semaya doğru yükseltti. Cebrail (as) onun kapısını çaldı." Kim o?" denildi. O, "Cebrail" dedi. "Yanındaki kimdir?" denildi. "Muhammed (sas.)'dir" dedi. "Ona (davetiye) gönderilmiş midir?" denildi. Cebrail (as), "Evet gönderilmiştir" dedi. Bunun üzerine kapı bize açıldı. Orada Musa (as) ile karşılaştım. Bana "Merhaba" dedi ve hayır dua eyledi.".

"Sonra yedinci semaya doğru yükseldi. Cebrail (as) onun açılmasını istedi. "Kimdir o?" denildi. "Cebrail'dir." dedi. "Yanındaki kimdir?" denildi. "Muhammed (sas)'dir." dedi. "Ona (davetiye) gönderilmiş midir?" denildi. Cebrail (as), "Evet gönderilmiştir." dedi. Bunun üzerine kapı bize açıldı. Ben orada İbrahim (as) ile sırtını *el-Beytu'l-Mamur*'a dayamış olarak karşılaştım. *El-Beytu'l-Mamur*'u gördüm, ona yetmiş bin melek girer, sonra bir daha ona dönmezler.".

"Sonra Cebrail (as) beni es-Sidretu'l-Munteha'ya götürdü...".

Buhârî ve Müslim tarafından nakledilen bu hadaste de görüldüğü gibi ayet-i kerimede zikri geçen el-Beytu'l-Mamur, yedinci semada bulunan ve yetmiş bin melek tarafından ziyeret edilen bir Beyt'tir.

Diğer bir görüşe göre ayet-i kerimede zikredilen Beyt, her yıl milyonlarca Müslümanın hac ziyaretiyle mamur olan Kâbe'dir. Doğrusunu hiç şüphesiz en iyi Allah bilir.

5 Daha sonra Allah Teâlâ, beşinci ayetinde, yeryüzü üzerinde güneşi, ayı, sabit ve seyyar yıldızları ve Arşı ile birlikte koruyucu bir tavan gibi yükseltilip yerleştirilmiş es-sakfi'l-merfu, (yükseltilmiş tavan) yani gökyüzü üzerine yemin etmiştir. Nitekim Enbiya suresinin 32. ayetinde de gökyüzünün bu özelliğini zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Gökyüzünü (karışıklıktan) korunan bir çatı yaptık..."*.

6 Allah Teâlâ, altıncı ayetinde el-bahru'l-meşcur üzerine yemin etmiştir ki bahr (deniz) in sıfatı olarak zikredilen *meşcur* kelimesine müfessirler arasında çok değişik manalar verilmiş ve el-bahru'l-meşcur ibaresi bu manalar çerçevesi içinde ve çok değişik şekillerde tefsir edilmiştir. Bazılarına göre meşcur, dolu manasındadır ve bu manaya göre el-bahru'l-meşcur, dopdolu deniz demektir. Bazılarına göre kelime, bunun zıttı olan bir manadadır ve ibare bomboş deniz manasına gelir. Başka bir görüşe göre meşcur kelimesi, engellenmiş manasındadır ve deniz sularının kabarark yeryüzündeki insanları suda boğmaları engellenmiş, demektir. Bu değişik manalardan hangisinin gerçeğe uyduğunu söylemek elbette kolay değildir. Bunu da ancak Allah bilir.

İşte, yukarıda zikrettiğimiz bu altı ayet-i kerimede Allah Teâlâ, başta Tur olmak üzere, yayılmış ince deri üzerine satır satır yazılmış Kitab'a, Beyt-i Mamur'a, yükseltilmiş gökyüzüne ve dopdolu olan denize kasem etmiş ve hiç değişmeyecek olan şu gerçeği bir defa daha tekrarlamıştır ki:

7 Rabbinin kafirler üzerine geleceğini tekrar tekrar haber verdiği o acı azap mutlaka gelecek ve her kafir, dünyadaki amellerinin karşılığını mutlaka görecektir.

8-10 O azabın gelişine, hiç kimse veya hiçbir güç engel olamayacaktır. Onun geleceği gün, gök sarsıldıkça sarsılacak ve dağlar harekete geçip yürüyecektir. Allah Teâlâ, İnfitâr suresinin 1-5. ayetlerinde de buna benzer manada şöyle buyurmuştur: *"Göklerin yarıldığı, yıldızların dökülüp yayıldığı, denizlerin birbirine karıştırıldığı, kabirlerin içi dışına*

çıkarıldığı zaman, her nefis hayır olarak ne yapıp getirdiğini ve ne yapmadığını bilecektir.". İnşikâk suresinin 1-5. ayetleri de bu manayı teyit eder. Allah Teâlâ bu ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"Gök yarıldığı ve kendisine layık olduğu vechile Rabbini dinleyip O'na boyun eğdiği, yer uzatıldığı, içindekileri dışarı atıp boşaldığı ve kendisine layık olduğu vechile Rabbini dinleyip O'na boyun eğdiği zaman, yaptıklarınızın karşılığını mutlaka göreceksiniz.".*

11-12 İşte o gün, dünyada iken Peygamberleri'ni yalanlayan, kıyamet gününü inkâr ederek böyle bir günün gelmeyeceğini, sorgu ve sualin yapılmayacağını iddia eden yalancıların vay haline! Onlar, bu inkâr ve yalancılıklarıyla daldıkları batılın içinde oyalanıp durmuşlardır.

13-14 O gün onlar, hak ettikleri cehennem ateşine itilerek atılırlar. İşte o zaman onlara denir ki: İçine atıldığınız bu ateş, dünyada iken Peygamber'in size haber verdiği; fakat sizin ona karşı gelerek inkâr ettiğiniz ve "Bizim içine atılacağımız bir ateş yoktur." diyerek Peygamber'le birlikte yalanladığınız ateştir.

15-16 Şimdi bu gördüğünüz ateş, Peygamber ve ona indirilen Kitab'ı hakkında ileri sürdüğünüz gibi bir sihir midir, yoksa o gerçek bir ateştir de siz mi onu görmüyorsunuz? Dünyada iken yalanladığınız, fakat şimdi önüne gelip gözlerinizle görüp müşahede ettiğiniz ve gerçek olduğunu anladığınız o ateşin içine girin bakalım. Onun acısına ister sabredin ister sabretmeyin, artık sizin için hiç farketmez; çünkü ondan kaçış ve kurtuluşunuz artık mümkün değildir. Onun içine mutlaka atılacak ve dünyada yapmış olduğunuz şeyler yüzünden cezalandırılacaksınız.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ ﴿١٧﴾ فَاكِهِينَ بِمَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ وَوَقَاهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿١٨﴾ كُلُوا
وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ مُتَّكِئِينَ عَلَى سُرُرٍ مَصْفُوفَةٍ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿٢٠﴾ وَالَّذِينَ
آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ كُلُّ امْرِئٍ بِمَا
كَسَبَ رَهِينٌ ﴿٢١﴾ وَأَمْدَدْنَاهُمْ بِفَاكِهَةٍ وَلَحْمٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢٢﴾ يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَأْسًا لَا لَغْوٌ فِيهَا وَلَا
تَأْثِيمٌ ﴿٢٣﴾ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَكْنُونٌ ﴿٢٤﴾ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٢٥﴾
قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ ﴿٢٦﴾ فَمَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقَانَا عَذَابَ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾ إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ
نَدْعُوهُ إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ ﴿٢٨﴾

17-18 Allah'tan sakınanlar da Rablerinin kendilerine verdikleriyle ve kendilerini cehennem azabından koruması sebebiyle sevinçli bir halde cennetlerde ve nimetler içindedirler.

19-20 Onlara denir ki: "Dünyada işlemiz olduklarınıza karşılık sıra sıra dizilmiş olan sedirlere dayanmış olduğunuz halde afiyetle yiyin ve için.". Ayrıca onları hurilerle evlendiririz.

21 İman edip de zürriyetlerinin imanda kendilerine tabi oldukları kimselere, zürriyetlerini de katarız. Amellerinden hiçbir şeyi eksiltmeyiz. Her kişi kendi kazandığı ile tutulur.

22 Onlara canlarının çektiği şeylerden meyve ve eti bol bol veririz.

23 Orada bir kadeh çekiştirirler ki bunda ne bir saçmalık ve ne de günah vardır.

[24] Etraflarında, sanki dizilmiş inciler gibi, kendilerine has gılmanlar dolaşır.

[25] Birbirlerine dönüp sorarlar.

[26-28] Derler ki: "Önceden biz, kendi ailemiz içinde geleceğimizden korkardık. Fakat Allah bize lütfetti ve o kavurucu ateşin azabından bizi korudu. Biz, önceden de O'na ibadet ederdik. Çünkü O, ihsanı boldur; çok merhametlidir.".

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Tur'a, Kitab'a, Kâbe'ye, gök kubbeye ve denize kasem ederek göklerin sarsıldığı ve dağların harekete geçip yürüdüğü kıyamet gününde, kafirlerin yalanlayıp inkâr ettikleri İlahî azabın mutlaka vuku bulacağını ve onu yalanlayanların "İşte bu, sizin yalanladığınız ateştir; şimdi onun içine girin ve ister sabredin ister etmeyin; sizin için birdir; siz sadece dünyada yapmış olduklarınızla cezalandırılacaksınız." denilerek cehennem ateşine atılacaklarını beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Allah'tan sakınan mümin kulların, dünyadaki güzel amellerinin mükafatı olarak cennete gireceklerini ve orada canlarının çektiği her çeşit nimete kavuşacaklarını, iman yönünden onlara tabi olan zürriyetlerinin de aynı güzel akibete nail olacaklarını açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[17-18] Allah'tan sakınanlar da, Rablerinin kendilerine verdikleriyle ve kendilerini cehennem azabından koruması sebebiyle sevinçli bir halde cennetlerde ve nimetler içindedirler.

[19-20] Onlara denir ki: "Dünyada işlemiz olduklarınıza karşılık sıra sıra dizilmiş olan sedirlere dayanmış olduğunuz halde afiyetle yiyin ve için!". Ayrıca onları hurilerle evlendiririz.

[21] İman edip de zürriyetlerinin imanda kendilerine tabi oldukları kimselere, zürriyetlerini de katarız. Amellerinden hiçbir şeyi eksiltmeyiz. Her kişi kendi kazandığı ile tutulur.

[22] Onlara canlarının çektiği şeylerden meyve ve eti bol bol veririz.

[23] Orada bir kadeh çekiştirirler ki, bunda ne bir saçmalık ve ne de günah vardır.

[24] Etraflarında, sanki dizilmiş inciler gibi, kendilerine has gılmanlar dolaşır.

[25] Birbirlerine dönüp sorarlar.

[26-28] Derler ki: "Önceden biz, kendi ailemiz içinde geleceğimizden korkardık. Fakat Allah bize lütfetti ve o kavurucu ateşin azabından bizi korudu. Biz, önceden de O'na ibadet ederdik. Çünkü O, ihsanı boldur; çok merhametlidir.".

17-18 Dünyada iken Allah'tan korkup O'nun emirlerine uyan ve nehiylerinden de sakınan müminlere gelince, onlar da kafirlerin içinde bulundukları cehennem azabının tam aksine, Rablerinin kendilerine vermiş olduğu yiyecek, içecek ve giyecek gibi çeşitli nimetler yanında cehennem azabından korunmuş olmanın verdiği hudutsuz mutluluğa kavuşmuş olarak büyük bir sevinçle cennetlerde ve nimetler içinde günlerini geçirirler.

19-20 Onlar cennetlerde sayısız nimetlerden diledikleri gibi faydalanırken, melekler de onlara bir ikram olmak üzere seslenirler ve derler ki: Dünyada iken işlemiş olduğunuz güzel amellerin karşılığı ve mükafatı olarak, cennetin yeşilliklerinde ve gölgelikler altında sıra sıra dizilmiş olan sedirlere dayanmış olduğunuz halde gönlünüzün çektiği cennet nimetlerinden afiyetle yiyin ve için. Cennet ehline yapılan bu ikram, Saffât suresinin 42-44. ayetlerinde *"...Onlar, nimet cennetlerinde, karşılıklı sedirler üzerinde ikram olunurlar."* buyurularak zikredildiği gibi, Hâkka suresinin 24. ayetinde de, meleklerin sözleri tekrar edilmiş ve onlara *"Geçmiş günlerde yaptıklarınıza karşılık afiyetle yiyin ve için."* denildiği haber verilmiştir: Ayrıca onlar için cennette siyah iri gözlü huriler vardır. Kur'an-ı Kerim'in pek çok su-

resinde mümin müttakilere ihsan edilen bu eşlerin çeşitli sıfatlarla zikredildiği görülür. Mesela Duhân suresinin 53-54. ayetlerinde cennet ehli tavsif edilmiş ve *"İnce atlastan ve parlak ipekten elbiseler giyerek karşılıklı otururlar. İşte böyle yaparız ve onları iri gözlü hurilerle evlendiririz."* buyurulmuş, keza Saffât suresinin 48-49. ayetlerinde de *"Yanlarında, sanki hiç el değmemiş yumurta renginde, gözlerini yalnız kendilerine çevirmiş güzel gözlü eşler vardır."* denilmiştir. Vâkıa suresinin 22-24. ayetlerinde de benzer ifadelerle şöyle buyurulmuştur: *"Dünyada iken işlemiş oldukları iyi amellerine mükafat olmak üzere, saklı kalmış inciler gibi iri gözlü huriler onlarındır."*.

21 Allah Teâlâ'nın mümin kullarına yaptığı hiç eksilmeyen lütuf ve ihsanının bir çeşidi de iman yönünden babalarına tabi olan çocuklarının da aynı güzel akibetle mükafatlandırılmaları ve onların da babaları gibi cennet nimetlerinden faydalandırılmalarıdır. Öyle ki mümin çocuklar amel yönünden babalarının derecesine ulaşamamış olsalar bile, Allah Teâlâ, bir lütuf ve ihsan olmak üzere çocukların amellerinin derecelerini de yükseltir ve babalarının derecesine ulaştırır. Ancak böyle bir eşitleme yapılırken babaların amel derecelerinden hiçbir şey eksiltilmez.

Çacuklarının dualarından faydalanan babaların durumları da bundan farklı değildir. Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 509)'in Ebu Hureyre'den naklettiğine göre Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ cennette salih kulunun derecesini yükseltince kul:" Rabbim! Bu, bana nereden?" diye sorar. Bunun üzerine Allah Teâlâ: "Çocuğunun sana olan istiğfarından..." buyurur". Bu hadisi teyit eden bir şahit de, Müslim (*Sahih,* III. 1255) tarafından yine Ebu Hureyre'den nakledilmiştir. Bu hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "İnsan öldüğü zaman kendisinden bütün amelleri kesilir. Yalnız üç şeyden devam eder (ve ona sevap kazandırır): Sadaka-i cariyeden, kendisiyle faydalanılan ilimden, kendisi için dua eden hayırlı evlattan.".

Allah Teâlâ, iman yönünden babalarına tabi olan çocukların amel yönünden kusurlu olsalar bile babalarının derecesine yükseltileceklerini haber verdikten sonra, İlahî adaletin gereğini de hatırlatmış ve hiç kimsenin başka birisinin işlediği suçtan dolayı cezalandırılmayacağını beyan ederek her insanın kendi kazancıyla rehin tutulacağını zikretmiştir ki bunlar, Müddessir suresinin 38-42. ayetlerinde de açıklandığı üzere, amel defterleri sağından verilenlerin dışında kalan ve cehenneme sürüklenen suçlulardır. Bu ayetlerinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Her nefis kendi kazancıyla tutulur. Ancak meymenetli olanlar (defterleri sağından verilenler) müstesna, onlar cennetlerdedirler. Suçlulara "Sizi cehennem ateşine sürükleyen nedir?" diye sorarlar."*.

Daha sonra Allah Teâlâ, Mümin müttakilerin cennetlerde nail olacakları nimetlerin sınıflarını zikretmiş ve şöyle buyurmuştur:

22 Cennetlerde, canlarının çektiği her çeşit meyve ve et, diledikleri anda ve diledikleri kadar yiyebilmeleri için cennetliklerin önünde hazır edilmiştir. Ayet-i kerimede, diledikleri anda cennetliklerin önlerinde hazır bulacakları yiyeceklerden sadece meyve ve et çeşitlerinin zikredilmesi, dünyada iken hali vakti yerinde olup refaha kavuşmuş insanların en fazla meyve ve et çeşitlerinden yemiş olmaları dolayısıyladır. Bilinen bir gerçektir ki pek çok kimse, dünyada iken pazarlarda gördüğü bir çok meyveyi alıp yiyemediği gibi etin de yabancısı sayılır. Cennette ise durum böyle değildir. Oraya girmiş her mümin, dünyada iken tadını bile tatmadığı, fakat sadece uzaktan gördüğü meyve çeşitlerini her an önünde bulabilir ve dilediği kadar yiyebilir.

23 Meyve ve et gibi çeşitli yiyeceklerden sonra cennet ehlinin eğlence kabilinden birbirlerinden alacakları diğer bir şey de cennet içkileridir. Bu içkiler, onların gönüllerini ne derece eğlendirmiş olursa olsun, bunlar, dünyada iken birtakım kimselerin içki sofralarında içtikleri sarhoş edici ve akıllarını başlarından alıp birtakım saçmalık-

larda bulunmaya ve günah işlemeye sevkedici şarap ve rakı türünden içkiler değildir. Allah Teâlâ, Saffât suresinin 45-47. ayetlerinde cennet içkisini tavsif etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Aralarında, içenlere lezzet veren, bembeyaz kaynaktan doldurulmuş kadehler dolaştırılır. O, ne başağrısı verir ne de ondan sarhoş olurlar."*. benzer manada şöyle buyurulmuştur:

24 Cennete girip yerleşmiş olan bu müminlerin nail oldukları bir mükafat da, kendilerine hizmet etmek için, etraflarında ipe dizilmiş inciler gibi pırıl pırıl ve tertemiz gençlerin dolaşmasıdır. Kim neyi yemek veya içmek isterse, yahut kimin yapılması gereken bir işi varsa, bu gençlerden herhangi birisine işaret etmesi yeterlidir. Dilediği şeyi hemen o anda önünde bulur. Bu konuyla ilgili olarak Vâkıa suresinin 17-18. ayetlerinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Ölümsüzlüğe erişmiş gençler, başağrısı vermeyen ve akılları gidermeyen şarap kaynağından doldurulmuş testiler, ibrikler ve kadehlerle dolaşırlar."*.

25-28 Cennet ehlinin cennette nail olacakları en büyük nimetlerden biri de, yiyecek ve içecekler dışında, birbirleriyle diledikleri gibi konuşup sohbet etmeleridir. İşte bu sohbet sırasında bazen birbirlerine yönelirler ve dünya hayatındaki hallerini soruştururlar. Bazısı diğer bazılarına derler ki: Doğrusu biz, dünyada ailemiz arasında hayatımızı sürdürüken, Ahiret'teki akibetimizin ne olacağını bilmez ve bu akıbetin kötü olmasından çok korkardık. Fakat Allah'a şükürler olsun ki, O bize lütfetti de, cehennem ateşinin o kavurucu azabından bizi korudu. Zaten biz, dünyada iken Rabbimize ibadet eder ve bizi hak olan yolundan ayırmaması ve Ahiretimizi de mamur etmesi için dua ve niyazlarımızı hiç ihmal etmezdik. Şüphe yoktur ki kullarına iyilik eden ve onlar hakkında rahmeti bol olan yalnız Allah'tır.

فَذَكِّرْ فَمَآ أَنتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ ﴿٢٩﴾ أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَّتَرَبَّصُ بِهِۦ رَيْبَ ٱلْمَنُونِ
﴿٣٠﴾ قُلْ تَرَبَّصُوا۟ فَإِنِّى مَعَكُم مِّنَ ٱلْمُتَرَبِّصِينَ ﴿٣١﴾ أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَحْلَٰمُهُم بِهَٰذَآ أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٣٢﴾ أَمْ
يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُۥ ۚ بَل لَّا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾ فَلْيَأْتُوا۟ بِحَدِيثٍ مِّثْلِهِۦٓ إِن كَانُوا۟ صَٰدِقِينَ ﴿٣٤﴾

[29] (Ey Muhammed!) Sen öğüt vermene devam et. Rabbinin nimeti dolayısıyla sen ne bir kahinsin, ne de bir mecnun.

[30] Yoksa "O bir şairdir; biz, zamanın helak edici hadiselerini onda bekliyoruz." mu diyorlar?

[31] Onlara de ki: "Bekleyin bakalım. Ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim.".

[32] Yoksa bunu kendilerine akılları mı emrediyor; yahut onlar, azgın bir kavim midir?

[33] Yoksa "Kur'an'ı o uydurdu." mu diyorlar? Hayır, onlar iman etmiyorlar.

[34] Eğer öyle ise ve onlar da sözlerine güvenilir kimseler iseler, onun gibi bir söz getirsinler.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kasem ederek göklerin sarsıldığı ve dağların hareket geçip yürüdüğü gün, kafirlere vadedilen azabın mutlaka vuku bulacağını ve onu def eyleyecek hiçbir şeyin bulunmayacağını haber vererek küfürleri yüzünden azap görecek olanlarla, iman etmiş olmaları dolayısıyla mükafatlandırılacak olan müttakilerin hallerini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Sevgili Peygamber'i Hazreti Muhammed (sas.)'e hitap ederek kafirler için bir uyarı, müminler için de bir müjde olmak üzere insanlara öğüt vermeye devam etmesini emretmiş, daha sonra da kafirlerin Hazreti Peygamber'e nisbet ettikleri kehanet ve cünun

gibi sıfatları ondan nefyetmiş, Kur'an-ı Kerim'in onun tarafından uydurulduğu hususundaki şüphelerini ise, küfürlerinden kaynaklanan bir sapıklık olduğunu açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

29 (Ey Muhammed!) Sen öğüt vermene devam et. Rabbinin nimeti dolayısıyla sen ne bir kahinsin, ne de bir mecnun.

30 Yoksa "O bir şairdir; biz, zamanın helak edici hadiselerini onda bekliyoruz." mu diyorlar?

31 Onlara de ki: "Bekleyin bakalım. Ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim.".

32 Yoksa bunu kendilerine akılları mı emrediyor; yahut onlar, azgın bir kavim midir?

33 Yoksa "Kur'an'ı o uydurdu." mu diyorlar? Hayır, onlar iman etmiyorlar.

34 Eğer öyle ise ve onlar da sözlerine güvenilir kimseler iseler, onun gibi bir söz getirsinler.

29 Allah Teâlâ, kendilerini uyarmak ve Allah'ın hak olan yoluna davet etmek için gönderdiği Peygamberi'ne, kavmi içerisinde Allah'tan korkan ve yakınlarını O'nun azabına karşı uyarıp korumaya çalışan kimseler bulunduğu cihetle, Peygamberlik görevini sürdürerek vaaz ve irşatlarıyla insanlara öğüt vermeye devam etmesini emretmiştir. Ayrıca şunu da açıkça belirtmiştir ki Mekkeli müşriklerin, onun hakkında ileri sürdükleri kahin ve mecnun gibi sözlerin, onun bu görevi sürdürmesine engel olmaması için, Rabbinin nimeti sayesinde ne bir kahin ne de bir mecnun olmadığını açık ve kesin bir ifadeyle beyan ederek kehanet ve cünun sıfatlarını ondan kesinlikle nefyetmiştir.

Filhakika Hazreti Peygamber bir kahin değildir. Zira kehanet, vahye dayanmaksızın gayba ait birtakım şeyleri zanna dayalı olarak bilmek ve onları haber vermektir. Gaybı bilmenin sırrı ise, gaypla ilgili haberlerin cinlerden alınmış olmasındadır. Bu özelliği olan ve zanna dayanarak haber veren kimselere de kahin denilmiştir. Oysa Hazreti Peygamber'in gayba ait söylediği sözler veya verdiği haberler kehanet olmadığı gibi, kendisi de bir kahin değil, fakat Allah Teâlâ'nın kullarına tebliğ etmesi için genellikle Cebrail (as.) vasıtasıyla ona indirdiği haberlerdir; kısaca ifade etmek gerekirse, Kur'an-ı Kerim'de de yer alan onun bu çeşit sözleri birer vahiydir. Ne var ki müşrikler, Hazreti Peygamber'in, Rabbinden kendisine vahiy yoluyla gelen geçmiş Peygamberler'le ilgili haberlerini, kavimleriyle olan kıssalarını ve gayba ait diğer sözlerini kehanetten saymışlar ve ona kahin demişlerdir. Nitekim Allah Teâlâ, Hâkka suresinin 40-43. ayetlerinde de, Kur'an-ı Kerim ile ilgili gerçeği açık bir şekilde beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Kur'an, muhakkak şerefli bir Peygamber'in sözüdür. Yoksa o, bir şairin sözü değildir. Ne kadar da az iman ediyorsunuz. O, bir kahin sözü de değildir. Ne kadar az düşünüyorsunuz. O, alemlerin Rabbinden bir indirilmedir."*.

30 Allah Teâlâ, müşriklerin Hazreti Peygamber hakkında ileri sürdükleri kahin ve mecnun benzetmelerini *"Sen ne bir kahinsin ve ne de bir mecnun."* buyurarak onun kahin de mecnun da olmadığını açıkça beyan ettikten sonra, bu ayetinde, yine ona nisbet edilen başka bir benzetmeyi de reddetmiş ve onunla ilgili olarak umutla bekleyip ileri sürdükleri bir isteklerini zikretmiştir. Müşriklerin Hazreti Peygamber hakkında kahin ve mecnun benzetmesinden sonra söyledikleri şair sözüdür ki Allah Teâlâ bu ayetinde "Yoksa onun şair olduğunu mu söylüyorlar?" buyurarak onların şair benzetmesini de reddetmiş, sonra onların, Hazreti Peygamber hakkında umutla bekledikleri akıbeti dile getiren sözlerini zikretmiştir. Allah Teâlâ'nın bu beyanından anlaşıldığına göre müşrikler, Hazreti Peygamber'in bir şair olduğunu ileri sürdükten sonra şöyle demişlerdir: "Zaman içinde başına gelecek bir felaketle onun helak olup gitmesini bekliyoruz.".

31 İşte Allah Teâlâ, onların bu çeşit sözleri karşısında Peygamberi'ne hitap etmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Onlara de ki: Bek-

leyin bakalım; ben de sizinle beraber bekleyecek, dünyada ve Ahiret'te güzel akibetin kime ait olacağını hep beraber göreceğiz Müfessirlerin İbn Abbas'tan naklettiklerine göre Kureyşliler, Hazreti Peygamber'in durumunu görüşmek üzere Daru'n-Nedve'de toplanmışlardı. Toplantıda bulunanlardan biri: Onu bağlayıp hapsedin. Sonra, ondan önceki şairlerden Züheyr, Nabiğa, A'şa ve emsali şairlerin helak olup öldükleri gibi o da ölünceye kadar bekleyin. Zira o da onlardan biri gibidir, demişti. İşte bunun üzerine Allah Teâlâ *"Yoksa "o bir şairdir; biz, zamanın helak edici hadiselerini onda bekliyoruz." mu diyorlar?"* ayetini indirmiştir.

32 Allah Teâlâ, Kureyşli müşriklerin Hazreti Peygamber hakkında söyledikleri kahin, mecnun ve şair gibi birbirine ters düşen sözleri bahis konusu etmiş ve aklı başında olanlara "Yoksa bunları Peygamber'e nisbet etmelerini onlara akılları mı emrediyor? sorusunu yöneltmiştir. Zira aklı başında olup düşünmesini bilen insanlar çok iyi bilirler ki cinlerden aldığı haberlerle kehanette bulunan ve gaybe ait haberler veren bir kahin, hiçbir zaman şair olmadığı gibi mecnun veya deli de değildir. Keza hikmetli sözlerle şiir söyleyen bir şairin aklını yitirmiş bir deli olması da mümnkün değildir. Gerçek böyle olunca, Kureyşli müşriklerin Hazreti Peygamber'e hem kahin hem mecnun ve hem de şair demeleri nasıl mümkün olur? İşte burada gerçek olan husus şudur ki bunları söyleyenler, akıllarını yitirmiş ve haktan sapıp delalete düşmüş kimselerdir.

33 Peygamber'e bazen kahin, bazen mecnun, bazen de şair diyen bu sapıklar, Allah kelamı olan ve vahiy yolu ile indirilen Kur'an'ı da onun uydurduğunu mu söylüyorlar? Açıkça anlaşılıyor ki onları böyle bir iftiraya sevkeden sebep, onların küfürleri, Allah'a olan inançsızlıkları ve O'nun böyle bir Kitab'ı Resulüne indirmiş olduğunu kabul ve tasdik etmemeleridir.

34 Onların bu iftiralarını reddetmek için onlara karşı söylenebilecek en açık ve kesin söz, hiç şüphesiz şu olmalıdır: Madem ki siz, Kur'an'ın bizzat Muhammed tarafından uydurulduğunu ileri sürüyorsunuz, o halde sözüne güvenilir kimselerden iseniz, fesahat ve belagat yönünden Kur'un'ın bir benzerini siz de getirin. Nitekim Allah Teâlâ, Hûd suresinin13. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Yoksa Kur'an'ı "Peygamber uydurdu." mu diyorlar? Onlara de ki: "O halde, eğer iddianızda samimi iseniz, uydurma olarak siz de onun (sureleri) gibi on sure getirin ve gücünüzün yettiği Allah'tan başka kimseleri de yardıma çağırın."*. Fakat bilinen bir gerçektir ki hiç kimse, Kur'an'ın bir benzerini getirmek için ne kadar yardımcı bulursa bulsun, öyle bir Kitap vücuda getiremez. Allah Teâlâ, İsra suresinin 88. ayetinde bu gerçeği açıkça ifade etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"...İnsanlar ve cinler, bu Kur'an'ın bir benzerini getirmek üzere biraraya gelseler, biribirlerine de yardım etseler, onun bir benzerini yine getiremezler."*.

أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ ﴿٣٥﴾ أَمْ خَلَقُوا السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ ۚ بَلْ لَا يُوقِنُونَ ﴿٣٦﴾ أَمْ عِنْدَهُمْ
خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُونَ ﴿٣٧﴾ أَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ ۖ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٣٨﴾
أَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ الْبَنُونَ ﴿٣٩﴾ أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ ﴿٤٠﴾ أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ
يَكْتُبُونَ ﴿٤١﴾ أَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا ۖ فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ الْمَكِيدُونَ ﴿٤٢﴾ أَمْ لَهُمْ إِلٰهٌ غَيْرُ اللَّهِ ۚ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا
يُشْرِكُونَ ﴿٤٣﴾

35 Yoksa onlar, hiçbir yaratıcı olmadan mı yaratıldılar; yahutta onlar, kendileri mi yaratıcıdırlar?

36 Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattılar? Hayır, onlar, kesin olarak iman etmiyorlar.

37 Yoksa Rabbinin hazineleri onların yanında mıdır? Yahutta yegane hakim onlar mıdır?

38 Yoksa onların göğe tırmanacak bir merdivenleri vardır da, göğün sırlarını oradan mı dinliyorlar? O halde dinleyicileri apaçık bir delil getirsin.

39 Yoksa kızlar Allah'ın da, oğullar sizin mi?

40 Yoksa (ey Muhammed!), sen onlardan bir ücret istiyorsun da, onlar ağır bir borç altında mı kalıyorlar?

41 Yoksa yanlarında gaybe ait bilgiler var da onlar mı yazıyorlar?

42 Yoksa bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Fakat bu tuzağa düşecek olanlar, asıl kafirlerdir.

43 Yoksa onların Allah'tan başka tanrıları mı vardır? Allah, onların ortak koştukları şeylerden münezzehtir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Kureyşli müşriklerin, Hazreti Muhammed (sas.)'in kahin, yahut mecnun, yahutta şair olduğu hususundaki iddialarını reddettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, onun risaletini yalanlayarak yaratıcıyı inkar eden müşrik görüşlerini iptal edip gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunan bütün varlıkları yaratanın vahdaniyyetini ve Peygamberi'nin doğruluğunu kanıtlayan delilleri zikretmiş, ayrıca Peygamberi'ni teselli ederek müşriklerin hiçbir surette kendisine ve dinine zarar veremeyeceklerini, zira yardımcılarının Allah olduğunu beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

35 Yoksa onlar, hiçbir yaratıcı olmadan mı yaratıldılar; yahutta onlar, kendileri mi yaratıcıdırlar?

36 Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattılar? Hayır, onlar, kesin olarak iman etmiyorlar.

37 Yoksa Rabbinin hazineleri onların yanında mıdır? Yahutta yegane hakim onlar mıdır?

38 Yoksa onların göğe tırmanacak bir merdivenleri vardır da, göğün sırlarını oradan mı dinliyorlar? O halde dinleyicileri apaçık bir delil getirsin.

39 Yoksa kızlar Allah'ın da oğullar sizin mi?

40 Yoksa (Ey Muhammed!), sen onlardan bir ücret istiyorsun da, onlar ağır bir borç altında mı kalıyorlar?

41 Yoksa yanlarında gaybe ait bilgiler var da onlar mı yazıyorlar?

42 Yoksa bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Fakat bu tuzağa düşecek olanlar, asıl kafirlerdir.

43 Yoksa onların Allah'tan başka tanrıları mı vardır? Allah, onların ortak koştukları şeylerden münezzehtir.

35 Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Allah Teâlâ bu ayetlerinde, rububiyetini ve uluhiyetinin birliğini isbat eden deliller üzerinde durmuş ve müşriklerin Allah'tan başka İlah olmadığı hususundaki tevhit inancına hiç itibar etmemelerini, onların başlıca özelliklerinden biri olarak tanıtmıştır. Nitekim müşrikler, Allah'ı bırakarak bir çok putu kendilerine İlah edinip bir Rab gibi bu İlahlara ibadet ederken, kendi inançları yönünden şunu da açıkça ortaya koymuşlardır ki dünyada varoluşlarının sebebi, sadece bir tesadüftür; başka bir ifadeyle onları var eden veya yaratan herhangi bir yaratıcı yoktur. Eğer kadınla erkeğin birleşmeleri neticesinde dünyaya geldikleri düşünülecek olursa, onları yaratan yine kendileridir; yani onlar kendi kendilerini yaratmışlardır. İşte müşrikler, mutlak bir yaratıcının varlığını düşünmedikleri içindir ki Allah Teâlâ onla-

ra *"Yoksa onlar, hiçbir yaratıcı olmadan mı yaratıldılar; yahutta onlar, kendileri mi yaratıcıdırlar?"* sorusunu yöneltmiş, bu soruyu yöneltirken de hiç şüphesiz, onların, mutlak bir yaratıcının bulunmadığı veya bulunsa bile onun eş ve ortaklarının da bulunduğu yolundaki inançlarını kesinlikle reddetmiştir.

Buhârî (*Sahih*, VI. 49) ve İbn Mâce (*Sünen*, I. 275)'nin naklettikleri bir habere göre Cübeyr İbn Mutimm şöyle demiştir: "Nebi (sas.)'i Akşam namazında Tûr suresini okurken işittim. *"Yoksa onlar, hiçbir yaratıcı olmadan mı yaratıldılar; yahutta onlar, kendileri mi yaratıcıdırlar? Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattılar? Hayır, onlar, kesin olarak iman etmiyorlar. Yoksa Rabbinin hazineleri onların yanında mıdır? Yahutta yegane hakim onlar mıdır?"* ayetlerini okuduğu zaman, neredeyse kalbim çıkacak gibi oldu.". Bu haberin ravisi olan Cübeyr İbn Mut'im, Bedir Gazvesi'nden sonra esirlerin fidyelerini görüşmek üzere Hazreti Peygamber'e gelmişti. Kaynakların haber verdiklerine göre o sıralar henüz Müslüman olmamış bir müşrikti. İşte, onun müslüman oluşunda, Hazreti Peygamber'den işittiği Tûr suresinin bu ayetleri rol oynamıştır.

36 Allah Teâlâ'nın müşriklere yönelterek bir yaratıcıya inanmamalarını reddeden başka bir sorusu da şöyledir: Onların bu inançsızlıklarının başlıca sebebi, gökleri, yeri ve bunların içinde bulunan çeşitli varlıkları, Allah'ın değil de kendilerinin yarattıklarına inanmış olmaları mıdır? Gerçek olan şudur ki onlar, göklerde ve yerde bulunan hiçbir şeyi yaratmamışlardır ve yaratmaya da muktedir değillerdir. Onları böyle bir küfre sevkeden amil, hiç şüphesiz, Allah'ın yaratıcı vasfına tam olarak inanmamaları ve Allah'ı Halık olarak tanımamalarıdır. Eğer buna gerçekten inanmış olsalardı, ne Hazreti Muhammed (sas.)'in Peygamberliğini inkâr edip onu yalanlarlardı ne de Allah'tan başka birtakım putları İlah edinip onlara ibadet etmeye kalkışırlardı.

37 Yoksa Allah'ın göklerdeki ve yerdeki hazineleri onların elinde midir de, bu hazineler üzerindeki tasarruf hakkına sahip olup onları diledikleri gibi tasarruf etmekte ve onlardan diledikleri kimselere diledikleri kadar vermekte, diledikleri kimseleri de bundan mahrum etmektedirler? Yahutta mahlukat üzerinde hüküm sahibi olanlar yalnız kendileridir de dilediklerini vezir ederken dilediklerini de rezil etmekte ve dilediklerine de Peygamber ünvanı vermektedirler? Gerçek olan, kesinlikle onların bu düşündükleri gibi değildir. Âlemlerin yegane sahibi ve hakimi Allah Teâlâ olup varlıklar üzerinde asıl mutasarrıf da O'ndan başkası değildir.

38 Yoksa onların gökyüzüne dayayıp diktikleri bir merdivenleri mi vardır da o merdivenlerden çıkıp gökyüzünde meleklerin konuşmalarını ve onlara vahyedilenleri dinliyorlar ve böylece gayp aleminin haberlerine vakıf oluyorlar? Eğer durum böyle ise, o merdivenin basamaklarını tırmanıp da yukarıda söylenen sözlerini duyanlar, bu davranışlarının doğruluğunu kanıtlayan apaçık bir delil getirsinler. Tıpkı Hazreti Muhammed (sas.)'in doğruluğunu kanıtlayan delilleri getirdiği gibi. Fakat hayır; onların böyle bir iddiayı kanıtlayacak hiçbir delilleri yoktur.

39 Allah Teâlâ, yukarıdaki ayetlerinde uluhiyyetini inkâr eden müşriklerin çeşitli görüşlerini kesinlikle reddettikten sonra, bu ayetinde de meleklerin Allah'ın kızları oldukları hususundaki görüşlerini reddetmiş ve *"Yoksa kızlar Allah'ın da oğullar sizin mi?"* buyurmuştur. Kur'an-ı Kerim'in muhtelif surelerinde müşriklerin bu çeşit görüşlerini aksittiren, sonra da bu görüşleri reddeden muhtelif ayetler zikredilmiştir. Mesela Nahl suresinin 57. ayetinde, benzer manada *"Allah'a kızlar isnat ediyorlar. O bundan münezzehtir. Kendilerine de erkek çocukları ayırıyorlar."* buyurulduğu gibi, Zuhruf suresinin 16. ayetinde de *"Demek kendi yarattıklarından kızları kendine aldı da oğulları size ayırdı, öyle mi?"* buyurulmuştur. Yine Zuhruf suresinin 19. ayetinde de açıkça ifade edildiği gibi, müşrikler, *"Rahman'ın kulları olan melekleri di-*

şi *saymışlardır...*" Ancak yine aynı ayet-i kerimede Allah Teâlâ "*Onların yaratılışına şahit mi olmuşlardır? Onların bu şehadetleri yazılacak ve sorguya çekileceklerdir.*" buyurarak bu görüşlerini de reddetmiştir.

40 Müşrikleri, Hazreti Peygamber'i yalanlamaya ve ona karşı birtakım tedbirler almaya sevkeden şeyin başka bir sebebi de Allah'ın emir ve nehiylerini tebliğ edip onları İslam'a davet ederken, kısacası Peygamberlik görevini yaparken, onun müşriklerden ücret talep etmesi, onların da bu talebi karşılarken borç altında kalmış olmaları olabilir mi? İşte bu manada Allah Teâlâ Peygamberi'ne bir soru yöneltmiş ve: "Yoksa sen Ey Muhammed, risaletinin tebliği dolayısıyla onlardan ücret talebinde bulunuyorsun da onları ağır bir borç altında bıraktığın için mi senden yüz çevirip uzaklaşıyorlar ve senin davetine icabet etmiyorlar? buyurmuştur. Gerçek olan şudur ki sen onlardan hiçbir surette ücret talebinde bulunmadın ve onların senden yüz çevirmelerinin sebebi de kesinlikle böyle bir şey değildir.

41 Yoksa onların ellerinde, Levh-i Mahfuz'dan alıp da insanlar için yazdıklarını iddia ettikleri gaybe ait haberler mi vardır ki bu haberleri, Hazreti Peygamber'in insanlara tebliğ ettiği sahih haberlere karşılık halka duyurmaya ve onlar vasıtasıyla Hazreti Peygamber'i yalanlamaya çalışıyorlar. Bu ve özellikle onların gayba ait haberleri almaları kesinlikle mümkün değildir. Zira bilinen bir gerçektir ki gaybı Allah'tan başka hiç kimse bilmez. Ancak Allah dilediği takdirde, gaybe ait bazı haberleri insanlara duyurması için Peygamberi'ne haber verir. Nitekim Allah Teâlâ, Cin suresinin 26-28. ayetlerinde bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: "*Gaybın alimi olan Allah, gaybını dilediği Peygamber'den başka hiç kimseye bildirmemiştir. Rablerinin Peygamberlik görevlerini tebliğ ettiklerinin bilinmesi için, her Peygamber'in önünden ve ardından gözcüler koyar...*". Kur'an-ı Kerim'de yer alan Peygamber kıssalarıyla ilgili bütün haberler, Allah Teâlâ'nın vahiy yolu ile Peygamberi'ne bildirdiği gaybe ait haberlerdir. Hazreti Peygamber bu kıssaları yazılı kaynaklardan okuyup öğrenmemiş veya onları bilen kimselerden dinlememiştir. Zira bu kıssalar, Kur'an-ı Kerim'de anlatıldığı şekilde hiçbir kaynakta yazılı değildi ve bunları bilen herhangi bir kimse de yoktu. Fakat Allah Teâlâ bunları vahiy yolu ile Peygamberi'ne haber vermişti. Bunun en açık misalini, Âl-i İmrân suresinde anlatılan Meryem ile oğlu İsa (as) kıssasında görmek mümkündür. Allah Teâlâ surenin 44-45. ayetlerinde bu kıssayı Hazreti Peygamber'e nasıl haber verdiğini açıklamış ve şöyle buyurmuştur: "*(Ey Muhammed!) İşte bunlar, sana vahyettiğimiz gaybe ait haberlerdendir. Onlar, Meryem'i hangisi himayesine alacak diye fal oklarını atarlarken, sen onların yanında değildin; onlar çekişirlerken de yanlarında bulunmuyordun. Melekler şöyle demişlerdi: "Ey Meryem! Allah, kendisinden bir kelimeyi sana müjdeler; ismi, Meryem oğlu İsa Mesih'tir. Dünya ve Ahiret'te şanı yüce ve (Allah'a) yakın olacaklardandır.*". Görüldüğü gibi İsa Mesih adında bir oğulun Meryem'e müjdelenmesiyle ilgili gaybe ait bu haberin Hazreti Peygamber'e Rabbi tarafından vahyedildiği açıkça beyan edilmiştir. Eğer bu haber ona vahyedilmemiş olsaydı, Hazreti Peygamber'in kesinlikle bundan haberi olmazdı; çünkü ayet-i kerimede de ifade edildiği gibi, Meryem'in bir oğul ile müjdelendiği sırada Hazreti Peygamber elbette onların yanında değildi.

42 Yoksa bu müşrikler, hem Hazreti Peygamber hakkında hem de onun tebliğ ettiği İslam dini hakkında bir tuzak hazırlayıp Hazreti Peygamber'i helak etmeyi, dinini de yayılmadan ortadan kaldırmayı mı düşünüyorlar? Eğer böyle bir düşünceleri varsa, şunu da bilmelidirler ki hazırladıkları bu tuzağa asıl düşecek olanlar kendileridir. Zira gerek Hazreti Peygamber'in gerekse onun tebliğ ettiği dinin bir koruyucusu vardır ve O da Allah Teâlâ'dır. Bu kafirlerin, Allah'ın koruması altında bulunan herhangi bir şeye zarar vermeleri mümkün müdür?

43 Yoksa onların Allah'tan başka güvendikle-

ri, sığındıkları ve diledikleri her şeyi kendilerine yaptırabildikleri Tanrıları mı vardır? Kıyâmet günü Allah'ın huzuruna çıkarıldıkları ve küfürleri dolayısıyla cehennemin kapısına getirildikleri zaman, bu tanrıların kendilerine yardım edeceklerini ve Allah'ın azabından kurtaracaklarını mı zannediyorlar? Hayır; bunların hiçbiri mümkün değildir. Allah, onların ortak koştukları şeylerden münezzehtir.

وَإِنْ يَرَوْا كِسْفًا مِنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَرْكُومٌ ﴿٤٤﴾ فَذَرْهُمْ حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ
يُصْعَقُونَ ﴿٤٥﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤٦﴾ وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذَٰلِكَ
وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٧﴾ وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ
﴿٤٨﴾ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ ﴿٤٩﴾

44 Gökten bir parçanın düştüğünü görseler, kümelenmiş buluttur derler.

45 (Ey Muhammed!) Cezalandırılacakları günlerine kavuşuncaya kadar onları (kendi hallerine) bırak.

46 O gün tuzakları, kendilerine hiçbir şekilde fayda sağlamayacak; hiçbir yardım da görmeyeceklerdir.

47 Hiç şüphesiz, küfürleriyle kendilerine zulmedenler için başka azaplar da vardır; fakat onların çoğu bilmiyor.

48 (Ey Muhammed!) Rabbinin hükmü gelinceye kadar sabret. Zira sen, bizim gözümüz önündesin. Kalkarken de Rabbini hamd ile tesbih et.

49 Geceleyin ve yıldızların kaybolduğu sabah vaktinde de O'nu tesbih et.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, müşriklerin uluhiyyet, vahdaniyyet, nübüvvet, öldükten sonra yeniden dirilme, hesap ve ceza gibi dinin temel konularında ileri sürdükleri birtakım sapık iddialarını reddettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, onların küfür üzerindeki inatlaşmalarına tekrar işaret ederek Peygamberi'ne, kurmaya çalıştıkları tuzağın kendilerine hiçbir fayda sağlamayacağını, bu itibarla onları hak ettikleri azabı görünceye kadar küfürleriyle baş başa bırakmasını, Rabbinin hükmü gelinceye kadar sabretmesini ve gece gündüz Rabbini hamdile tesbih etmesini emretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

44 Gökten bir parçanın düştüğünü görseler, kümelenmiş buluttur derler.

45 (Ey Muhammed!) Cezalandırılacakları günlerine kavuşuncaya kadar onları (kendi hallerine) bırak.

46 O gün tuzakları, kendilerine hiçbir şekilde fayda sağlamayacak; hiçbir yardım da görmeyeceklerdir.

47 Hiç şüphesiz, küfürleriyle kendilerine zulmedenler için başka azaplar da vardır; fakat onların çoğu bilmiyor.

48 (Ey Muhammed!) Rabbinin hükmü gelinceye kadar sabret. Zira sen, bizim gözümüz önündesin. Kalkarken de Rabbini hamd ile tesbih et.

[49] Geceleyin ve yıldızların kaybolduğu sabah vaktinde de O'nu tesbih et.

44 Müşrikler, küfürlerinde o derece inat etmektedirler ki bu inatları yüzünden, kendilerini cezalandırmak için üzerlerine gökyüzünden bir parçanın düşmekte olduğunu görseler, onu, kendi lehlerine cereyan eden bir hadise olarak yorumlarlar ve bu parça, bize yağmur getiren bulut kümesinden başka bir şey değildir, derler. Bu, onların büyüklenmelerinin ve küfür üzerinde direnmelerinin en açık delillerinden biridir. Allah Teâlâ, Hıcr suresinin 14-15. ayetlerinde de onların buna benzer başka bir inatlaşmalarını zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Eğer gökten, üzerlerine bir kapı açsaydık da oradan yukarı çıksalardı, yine de "Gözlerimiz engellendi; biz, (Muhammed tarafından) büyülenmiş kimseleriz." derlerdi."*.

45 Allah Teâlâ, müşriklerin küfür üzerindeki bu direnişlerini bir misal ile zikrettikten ve onların bu küfürlerinden hiçbir surette dönmeyeceklerini beyan ettikten sonra, Peygamberi'ne hitap ederek şöyle buyurmuştur: Mademki durumları böyledir ve küfürlerinden hiç rücu etmeyecekleri anlaşılmaktır, o halde Ey Muhammed, bu davranışları yüzünden görecekleri ceza ile öldürülüp helak oluncaya kadar onları kendi hallerine bırak. Ayet-i kerimenin bu manadaki ifadesinden, müşriklerin cezalandırılacakları bu günün, dünyada iken görecekleri ilk büyük ceza olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Allah Teâlâ, bu manayı teyit eden Secde suresinin 21. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Belki günahlarından dönerler diye, onlara büyük azabı değil, fakat hafif dünya azabından mutlaka tattıracağız."*. Nitekim müşrikler de, Hicret'in ikinci senesinde cereyan eden Bedir Savaşı'nda, Müslümanlardan sayıca daha çok ve daha kuvvetli olmalarına rağmen, pek çok ölü ve esir bırakarak Hazreti Peygamber'in ordusu karşısında mağlup olmuşlardır. Bu mağlubiyet, müşriklerin İslam'ın ve Müslümanların karşısında ne derece boyun eğmelerine vesile olmuşsa, Arap Yarımadası'nda ve diğer ülkelerde İslam'ın ve Müslümanların şanını da o derece yükseltmiştir.

46 İşte, dünyada iken müşriklerin cezalandırılacakları o gün, gerek Hazreti Peygamber'e gerekse onun tebliğ ettiği dine karşı hazırlayıp kurdukları tuzak, veya başvurdukları hile, onlara hiçbir fayda sağlamayacağı gibi, üzerlerine inecek azaptan da onları kurtarmayacaktır.

47 Şunun da unutulmaması gerekir ki Hazreti Peygamber'i yalanlayarak, Ahiret gününü, hesap ve cezayı inkâr ederek ve birtakım putları İlah edinip onlara ibadet ederek, kısacası küfrü kendilerine din edinerek nefislerine zulmedenlerin dünyada çekecekleri cezadan başka daha büyük ceza ve görecekleri daha büyük azap vardır. İşte bu azap, hiç şüphesiz, kıyamet günü hesapları görülüp cehennem ateşine atıldıkları zaman görecekleri azaptır. Ne var ki kıyamet gününü ve o günün ahvalini inkâr eden kafirler, o gün neler olacağını ve o günün başlarına neler getireceğini hiç bilmemektedirler.

48 Fakat sen, Ey Muhammed, Rabbinin bu kafirler hakkındaki ceza hükmü gelinceye kadar sabret ve bu ceza geldikten sonra da görecekleri azaba hiç aldırış etme; çünkü onlar bunu haketmişlerdi. Eğer onlara gelecek bu ceza dolayısıyla sana herhangi bir kötülük yapmayı düşünür veya böyle bir şeye tevessül ederlerse, şunu bil ki sen bizim gözetimimiz ve korumamız altındasın. Bu itibarla, namaza dururken veya bir meclisi terkederken, yahutta yatağından kalkarken Rabbini hamd ile tesbih et.

Müfessirler, ayet-i kerimenin sonunda yer alan *"...Kalkarken de Rabbini hamd ile tesbih et."* ibaresindeki *"kalkarken"* lafzı üzerinde ihtilaf etmişler, bazıları ona *"yerinden kalkarken"* manası vermişler, bazıları *"uykudan veya yatağından kalkarken"*, bazıları *"bir toplantıdan kalkıp giderken"*, bazıları da *"bir işi terkedip giderken"* gibi manalarda açıklamışlardır. Buhârî (*Sahih*, II. 49), Ebû Dâvûd (*Sünen*, II. 609), Tirmizî (*Sünen*, V. 480), İbn Mâce (*Sünen*, II. 444) ve Ahmed İbn Han-

bel (*Müsned,* V. 313)'in Ubade İbnu's-Samit vasıtasıyla Resulullah (sas.)'den naklettikleri bir hadis, "kalkarken" lafzının, uykudan uyanıp yataktan kalkarken manasınna delalet ettiğini teyit eder. Bu hadisinde Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur: "Kim geceleyin sesli bir şekilde uyanıp kalkar ve *Lâ ilâhe illa'llah vahdehu lâ şerîke leh, lehu'l-mulku ve lehu'l-hamdu ve huve alâ kulli şey'in kadîr. Subhâne'llahi ve'l-hamdu li'llahi ve lâ ilâhe illa'llahu va'llahu ekber ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ bi'llah,* der, sonra *Rabbi'ğfir lî* diyerek dua ederse, duası kabul olunur. Sonra abdest alıp namaz kılarsa, namazı kabul olunur.".

Tirmizî (*Sünen,* V. 494)'nın Ebu Hureyre'den naklettiği bir hadiste ise, ayet-i kerimedeki *kalkarken* lafzı bir meclis toplantısından kalkışla açıklanmıştır. Hazreti Peygamber bu hadisinde şöyle buyurmuştur: "İçinde boş sözlerin çok söylendiği bir mecliste bulunan kimse, bu meclisi terkedip gitmeden önce şöyle desin: *Subhâneke'llahumme ve bi hamdike, eşhedu en lâ ilâhe illâ ente, estağfiruke ve etûbu ileyke.* Bunları söylediği takdirde, o mecliste söylenen boş sözlerden onu bağışlar.".

49 Allah Teâlâ, yine Peygamberi'ne hitap ederek geceleyin uyanıp kalktığı zaman, rabbini tesbih etmesini ve ibadetle O'nu zikretmesini emretmiştir. Ayet-i kerimenin mana yönünden Rum suresinin *"Akşamı ettiğiniz ve sabaha erdiğiniz vakitlerde Allah'ı tesbih edin."* mealindeki 17. ayetiyle büyük bir benzerliği bulunduğu açıkça görülmektedir. Bu vakitler, hiç şüphesiz, Allah'ı zikretmek ve O'nu tesbih edip noksan sıfatlardan tenzih etmek için en uygun vakitlerdir. Eğer insanın hem çalışıp geçimini temin etmek hem de bu çalışmadan sonra üzerine çöken yorgunluğu dinlenerek atmak zorunda olduğu gözönünde bulundurulursa, ibadet için en uygun vakitlerin sabah ve akşam vakitleri olduğu anlaşılır. İşte bu sebepledir ki Allah Teâlâ, Nebe suresinin 9-11. ayetlerinde bu hususa da açıklık getirmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Uykunuzu dinlenme, geceyi üzerinize örtü, gündüzü de geçim sebeplerini temine yarayan bir vakit kılmadık mı?"* Görüldüğü gibi Allah Teâlâ, geceyi dinlenme, gündüzü de geçim sebeplerini temine yarayan bir vakit kıldığı gibi, Tûr suresinin bu son ayetinde de *"Geceleyin ve yıldızların kaybolduğu sabah vaktinde de O'nu tesbih et."* buyurarak gecenin ve gündüzün başlangıç vakitlerini de Allah'a ibadet ve O'nu en yüce sıfatlarla tesbih ve noksan sıfatlardan da tenzih etme zamanı kılmıştır.

NECM SURESİ

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 53. suresi olup 62 ayetten müteşekkildir. Sureye Necm (yıldız) adının verilmesi, ilk ayetinde Allah Teâlâ'nın batmakta olan yıldıza kasem etmesi dolayısıyladır. Üzerine kasem olunan veya yemin edilen bu yıldızın, ayın yörüngesinde bulunan Süreyya veya Ülker yıldızı olup diğer yıldızlara nisbetle daha iri ve daha parlak bir yıldız olduğu söylenmiştir. Yıldızın, batı istikametinde hareket etmesi sebebiyle, gece yolculuğu yapanların yıldıza bakarak yol ve yön tayin etmeleri kolayca mümkün olduğu içindir ki onun insanlara sağladığı bu büyük fayda hiçbir zaman inkâr edilemez. İşte bu sebepledir ki Allah Teâlâ, böyle bir değere sahip olan yıldız üzerine kasem etmiş ve ayrıca onu batmakta olan bir yıldız olarak da tavsif etmiştir. Oysa Süreyye veya Ülker yıldızından farklı olan ve gökyüzünün ortasında sabit kalan daha pek çok yıldız vardır ki, bunlarla yol ve yön tesbit etmek mümkün değildir. Necm suresi, Mekke'de İhlâs suresinden sonra ilk nazil olan surelerden sayılır. 32. ayetinin Medine'de nazil olduğu söylenmiştir.

Sureye, 20. ayette ismi zikredilmemekle beraber, Habîb en-Neccâr olduğu söylenen bir şahsa nisbetle *Habîb en-Neccâr Suresi* de denilmiştir. *"Şehrin çok uzak bir yerinden koşarak bir adam gelmiş ve "Ey kavmim, elçilere uyun." demişti."* mealindeki bu ayet-i kerimede bir adamdan sözedilmiş, fakat bunun kim olduğu açıklanmamıştır. Müfessirlerin naklettiklerine göre, ayet-i kerimede sözü edilen bu adam, önceleri put yapan; fakat Allah'ın kitaplarını okumaya başladıktan sonra ve Hazreti Muhammed (sas.)'in doğumundan önce ona iman eden Habîb en-Neccâr idi. Okuduğu kitaplarda Peygamber olarak geleceği bildirilen Hazreti Muhammed (sas.)'le ilgili bütün vasıfları öğrenmiş ve onun insanlığı kurtaracak son Peygamber olduğuna inanmıştı. İşte Yâsîn suresinde bu şahsın kıssasına yer verildiği için, sureye *Habîb en-Neccâr Suresi* de denilmiştir.

2. Necm Suresinin Konusu

Necm suresinin Mekkî surelerden olması dolayısıyla üzerinde durulan konular, diğer Mekkî surelerde olduğu gibi, Allah Teâlâ'nın vahdaniyyeti, hudutsuz kudreti ve her şeyi çepeçevre kuşatan geniş ilmi ile risaletin ispatı, Hazreti Peygamber'in Kur'an'ı Rabbinden vahiy yolu ile alışındaki doğruluğu, öldükten sonra yeniden dirilme, hesap ve ceza gibi itikada taalluk eden konulardır.

Sureye, vahyin Hazreti Peygamber'e Cebrail (as) vasıtasıyla getirilişinin ispatı ile başlanmış, Miraç'tan söz edilerek, Resulullah (sas.)'in Allah Teâlâ'ya yaklaşması, melekut aleminin acayipliklerini ve Cebrail (as)'i melek suretiyle görmesi anlatılmıştır.

Daha sonra Allah Teâlâ, müşriklerin birtakım putlara ibadet etmelerini, aslında mevcut olmayan uydurma İlahlara yapılmış olması dolayısıyla batıl bir ibadet olarak tavsif etmiş, ayrıca onların, melekleri dişi varlıklar sayıp Allah'ın kızları olduklarını ileri sürmeleri sebebiyle onları azarlamıştır.

Allah Teâlâ, daha sonraki ayetlerinde, kıyamet gününün hesap ve cezasının adaletle gerçekleşeceğini zikrederek iyi olanların iyiliklerinin, kötü olanların da kötülüklerinin karşılığını göreceklerini beyanla, iyileri tavsif, kafirleri de İslam'dan yüz çevirmiş olmaları dolayısıyla tehdit etmiştir. Ayrıca bütün insanlara şunu da beyan etmiştir ki sorumluluk tek bir şahsa ait olup ferdî bir yükümlülüktür. Bu itibarla her fert, sadece kendi amelinden sorguya çekilir; hiç kimse bir başkasının günahını yüklenmez, veya bir başkasının işlediği suçtan dolayı cezalandırılmaz.

Surede, Allah Teâlâ'nın gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunan her şeyi çepeçevre kuşatan geniş ilmiyle, varlıklara hayat ve ölüm veren, insanı bir damla sudan yaratan, onları zenginleştiren veya fakirleştiren, ölümünden sonra yeniden diriltip huzurunda toplayan ve dünyadaki amellerine göre cezalandıran Allah Teâlâ'nın hudutsuz kudreti açıklanmıştır.

Daha sonraki ayetlerde, vahdaniyyeti, risaleti, öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden müşrikler, geçmiş devirlerde aynı küfür yolunu seçmiş olan Ad ve Semud ile Nûh ve Lut kavimlerinin helak edildikleri gibi bir akibetle tehdit edilmişlerdir. Sure, müşriklerin Kur'an'ı alaya alıp ondan uzaklaşmaları bahis konusu edilirken, müminleri, ihlas ile Allah'ın ibadetine davet eden bir ayetle sona ermiştir.

3. Necm Suresinin Kendinden Önceki Tûr Suresiyle Bağlantısı

Necm Suresinin, kendinden önceki Tûr suresiyle çeşitli yönlerden bağlantılı olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Bu bağlantıları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1) Bilindiği gibi Tûr suresi, *"Geceleyin ve yıldızların kaybolduğu sabah vaktinde de O'nu tesbih et."* ayetiyle sona ermiş ve ayette özellikle *nücum* (yıldızlar) adına yer verilmiştir. Necm suresinde ise, hem sure adı *necm* (yıldız) ile belirlenmiş hem de ilk ayetinde *necm* üzerine kasem edilmiştir. 2) Tûr suresinde müşriklerin, Kur'an'ı Hazreti Peygamber'in uydurduğunu ileri sürerek ona büyük bir iftirada bulundukları ve yalan söyledikleri açıklanmış, Necm suresinin ilk ayetlerinde de aynı iftiraya işaret edilerek onların bu yalan ve iftiraları reddedilmiştir.

3) Tûr suresinde müminlerin babalarına tabi olan zürriyyetinden veya çocuklarından sözedilmiş ve iman edip de babalarına tabi olan çocukların amel yönünden kusurlu olsalar bile, Allah Teâlâ'nın bir lütuf ve ihsanı olarak çocukların amel derecelerinin de yükseltilip babalarının derecesine ulaştırılacağı zikredilmişti. (Ay. 21). Necm suresinin 32. ayetinde ise, *"...Sizi topraktan yaratması ve analarınızın karnında bir cenin iken size şekil vermesi itibariyle sizi en iyi O bilir..."* buyurarak Yahudi zürriyyetinden sözetmiştir.

4. Necm Suresinin Faziletleri

Necm suresi, içinde secde ayetinin indirildiği ilk suredir. İmam Buhârî (*Sahih,* VI. 52)'nin naklettiğine göre İbn Abbas (ra) şöyle demiştir: "Resulullah (sas.) Necm suresi (nin *"Haydi şimdi Allah'a secde edin ve kulluğunuzu yerine getirin."* mealindeki ilgili ayeti) ile secde etti. Müslümanlar, müşrikler, cinler ve insanlar onunla birlikte secde ettiler.". Buhârî (*Sahih,* IV. 239; V. 7; VI. 52), Müslim (*Sahih,* I. 405)) ve Ebû Dâvûd (*Sünen,* I. 325) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, I. 388, 401)'in Abdullah İbn Mesud'dan (ra) naklettiklerine göre, o şöyle demiştir: "İçinde secde ayetinin indirildiği ilk sure Necm suresidir. Resulullah (sas.) sureyi okuyup secde edince arkasındakiler de secde ettiler. Yalnız bir kişiyi gördüm ki o, bir avuç toprak alıp onun üzerine secde etti. Daha sonra onun kafir olarak öldürüldüğünü gördüm. Bu adam Umeyye İbn Halef idi.".

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالنَّجْمِ اِذَا هَوٰى ﴿١﴾ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوٰى ﴿٢﴾ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰى ﴿٣﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْيٌ يُوحٰى ﴿٤﴾ عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوٰى ﴿٥﴾ ذُومِرَّةٍ فَاسْتَوٰى ﴿٦﴾ وَهُوَ بِالْاُفُقِ الْاَعْلٰى ﴿٧﴾ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلّٰى ﴿٨﴾ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰى ﴿٩﴾ فَاَوْحٰى اِلٰى عَبْدِهِ مَا اَوْحٰى ﴿١٠﴾ مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَاٰى ﴿١١﴾ اَفَتُمَارُونَهُ عَلٰى مَا يَرٰى ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ رَاٰهُ نَزْلَةً اُخْرٰى ﴿١٣﴾ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى ﴿١٤﴾ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوٰى ﴿١٥﴾ اِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشٰى ﴿١٦﴾ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى ﴿١٧﴾ لَقَدْ رَاٰى مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرٰى ﴿١٨﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

[1-2] Batmakta olan yıldıza yemin olsun ki arkadaşınız (Muhammed) ne sapmış ne de azmıştır.

[3-4] Çünkü o hevadan konuşmaz; onun konuşması, kendisine vahyedilen vahiyden başka bir şey değildir.

[5-8] Ona, her söylediğini, çetin kuvvetleri olan üstün akıl sahibi (Cebrail) öğretmiştir. En yüksek ufukta iken doğrulmuş, sonra da yaklaşıp inmiştir.

[9-10] İşte o zaman araları, iki yay arası kadar, belki daha da yakın olmuş; o sırada da Allah, kuluna vahyedeceğini etmiştir.

[11] Muhammed'in kalbi, gözünün gördüğünü asla yalanlamamıştır.

[12] Ey kafirler! Şimdi siz, onun gördüğü şey hakkında onunla mücadele mi edeceksiniz?

[13-14] Muhammed, Cebrail'i başka bir inişinde Sidre-i münteha'da yine görmüştü.

[15-16] Sidre'nin yanında da varılacak cennet vardı. Sidre'yi ise, kaplayan şey kaplamıştı

[17-18] Muhammed'in gözü, görülecek şeyden ne sapmış ne de onu aşmıştır; fakat Rabbinin varlığının en büyük delilini görmüştür.

Daha önce de işaret ettiğimiz gibi, Allah Teâlâ, Tûr suresini *"Geceleyin ve yıldızların kaybolduğu sabah vaktinde O'nu tesbih et."* buyurarak bitirmiş, Necm suresinin ilk ayetinde ise, bir evvelki surenin son ayetinde bahis konusu ettiği yıldıza yemîn ederek müşriklerin yalanladıkları, kahin, mecnun ve şair gibi birtakım yalan ve iftiralarla risaleti üzerinde şüpheler uyandırmaya çalıştıkları Hazreti Muhammed (sas.) hakkındaki bu yalan ve iftiraları kesinlikle reddetmiş ve onun ne sapmuş ne de azmış bir kimse olmadığını, söylediği her şeyin Rabbi tarafından kendisine vahyedildiğini, bu vahyin de ona üstün akıl ve kuvvet sahibi bir melek olan Cebrail (as) tarafından getirildiğini haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[1-2] Batmakta olan yıldıza yemin olsun ki arkadaşınız (Muhammed) ne sapmış ne de azmıştır.

[3-4] Çünkü o hevadan konuşmaz; onun konuşması, kendisine vahyedilen vahiyden başka bir şey değildir.

[5-8] Ona, her söylediğini, çetin kuvvetleri olan üstün akıl sahibi (Cebrail) öğretmiştir. En yüksek ufukta iken doğrulmuş, sonra da yaklaşıp inmiştir.

9-10 İşte o zaman araları, iki yay arası kadar, belki daha da yakın olmuş; o sırada da Allah, kuluna vahyedeceğini etmiştir.

11 Muhammed'in kalbi, gözünün gördüğünü asla yalanlamamıştır.

12 Ey kafirler! Şimdi siz, onun gördüğü şey hakkında onunla mücadele mi edeceksiniz?

13-14 Muhammed, Cebrail'i başka bir inişinde Sidre-i münteha'da yine görmüştü.

15-16 Sidre'nin yanında da varılacak cennet vardı. Sidre'yi ise, kaplayan şey kaplamıştı

17-18 Muhammed'in gözü, görülecek şeyden ne sapmış, ne de onu aşmıştır; fakat Rabbinin varlığının en büyük delîlini görmüştür.

1-2 Batıya doğru meyleden yıldızlara yemin ederim ki sizi uyarmak ve Rabbinin emir ve nehiylerini size duyurmak için göndirilen arkadaşınız Muhammed (sas.) hak yoldan ve hidayetten asla sapmamış ve hiçbir zaman da azmamıştır. Allah Teâlâ'nın bu beyanından şu husus açıkça anlaşılmaktadır ki o, insanların karşısına Peygamberlik göreviyle çıkmış ve bu görevi yürüttüğü sürece Rabbinin kendisine gösterdiği yolu hiçbir zaman terketmemiş ve o yoldan hiçbir zaman uzaklaşmamıştır. Kısacası o, ne bir sapık ne de azgın bir kişi olmuştur.

3-4 Bu sebepledir ki o, kendi heva ve hevesine tabi olarak konuşmamış, her ne söyledi ise, Rabbinden gelen vahye tabi olarak konuşmuştur. Kısacası onun sözleri, kendisine Rabbinden gelen vahiyden başka bir şey değildir. Ebû Dâvûd (*Sünen,* II. 286) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 162, 192)'in naklettikleri bir haberden de öğrenildiğine göre, Abdullah İbn Amr (ra) şöyle demiştir: "Resulullah (sas.)'den işittiğim her şeyi hıfzetmek için yazıyordum. Kureyş bana: "Görüyoruz ki sen, Resulullah (sas.)'den işittiğin her şeyi yazıyorsun. Oysa Resulullah da bir beşerdir ve bazen söylediğini kızgınlık halinde söyler; bazen de hoşnutluk halinde söyler." deyince yazmaktan vazgeçtim ve bunu Resulullah (sas.)'e zikrettim. Bunun üzerine Resulullah (sas..) parmağı ile ağzını işaret ederek bana şöyle buyurdu: "Yaz; nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki o ağızdan hak olandan başka bir şey çıkmaz.". Tirmizî (*Sünen,* IV. 357) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 340, 360)'in naklettikleri bir haberde de Ebu Hureyre şöyle demiştir:: "Bir gün Resulullah (sas.)'a: Ya Resulallah! Sen, bizimle şakalaşıyorsun? demişlerdi de o şöyle buyurmuştu: "Ben hak olandan başka bir şey söylemem.". Burada şunu özellikle belirtmek gerekir ki Hazreti Peygamber'in hak olarak tavsif ettiği her sözün başında, hiç şüphesiz Kur'an-ı Kerim'de yer alan ayetler gelir. Her ne kadar yakınlarıyle yaptığı günlük konuşmalarında onun yine de hak olandan başka bir şeyi söylemesi düşünülemezse de bazen yanılması ve unuttuğu bir şeyi yanlış söylemesi bir insanlık halidir ve olağan şeylerdendir. Bilindiği gibi Bedir Gazvesi'nde Müslümanların eline 70 müşrik esir düşmüştü. Bu sıralarda esirlerle ilgili herhangi bir hüküm de vazedilmiş değildi. Hazreti Peygamber, bu esirlere ne yapılması lazım geldiği hususunda ictihatta bulunmuş ve önce bazı ashabıyla istişare etmişti. Bunlardan Ebu Bekir, fidye alınmasını tavsiye etmiş, Ömer İbnu'l-Hattab ise, onlardan fidye kabul edilmemesini, hepsinin de öldürülmesini istemişti. Hazreti Peygamber ise, ictihadında, onların öldürülmesine değil, onlardan fidye alınmasına hükmetmişti. Fakat Allah Teâlâ, bu meseledeki doğru olan hükmü, Enfâl suresinin 67. ayetiyle beyan etmiş ve bu ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Hiçbir Peygamber'in, yeryüzünde ağırlığını koymadıkça esirler alması doğru olmaz. Siz, dünya malı istiyorsunuz; Allah ise, Ahiret'i istiyor."*. Bu misal, Hazreti Peygamber'in, bazen ictihadında hata yapabildiğini açıkça göstermektedir. Başka bir misal, özür beyan ederek Tebük Gazvesi'ne iştirak etmek istemeyenlere Hazreti Peygamber'in izin vermesiyle ilgilidir. Ancak doğru olan hüküm, Allah Teâlâ tarafından Tövbe suresinin 43. aye-

tiyle açıklanmıştır: *"Allah seni affetsin; doğru söyleyenler sence belli olmadan ve yalancıları bilmeden onlara niçin izin verdin?"* Bu misallerden de açıkça anlaşıldığı gibi, Hazreti Peygamber'in dine taalluk etmeyen bazı görüşlerinde hata yapabileceği; ancak bu hataların toplumla ilgili bazı yönleri bulunduğu takdirde, onların da Allah Teâlâ tarafından düzeltildiği görülmektedir. Kur'an'la ilgili hükümlerde ise, hiç şüphesiz, herhangi bir hata kesinlikle söz konusu değildir. Çünkü bunlar, Hazreti Peygamber'e Rabbi tarafından vahyedilmiş ve onları da bu işle görevlendirilmiş olan melek Cebrail (as) tebliğ etmiştir.

5-8 Takip eden ayet-i kerimede de ifade edildiği gibi, Kur'an'la ilgili her hususu ona, ilmî ve amelî üstün kuvvetleri olan Cebrail (as) öğretmiştir. Nitekim Allah Teâlâ, Tekvîr suresinin 17-21. ayetlerinde de melek Cebrail'i (as) tavsif ederek Hazreti Peygamber'e vahyedilen Kur'an'ın o melek tarafından getirilen bir söz olduğunu açıklamış ve şöyle buyurmuştur: *"Kararmaya başlayan geceye ve aydınlanmaya başlayan sabaha yemin ederim ki o, Arş'ın sahibi katında çok itibarlı, güçlü ve güvenilir olan şerefli bir elçinin, (Cebrail'in) sözüdür."*. İşte Rabbinden getirdiği bu sözleri Peygamberi'ne, müthiş kuvveti ve üstün akıl sahibi olan bu melek öğretmiştir. Bu manada başka bir ayet, Şuarâ suresinde de yer almış ve Allah Teâlâ bu sûrenin 193-195. ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"Uyarıcılardan olman için (ey Muhammed!) onu senin kalbine apaçık bir Arapçayla Cebrail indirmiştir."*.

Cebrail, görevli olarak Rabbinden Peygamber'ine ilk vahyi getirdiği zaman, en yüksek ufukta, yahut güneşin ufkunda iken doğrulmuş ve bütün ufku kaplamıştı. Müfessirlerin açıklamalarından anlaşıldığına göre bu hadise, vahyi Hazreti Peygamber'e ilk getirdiği zaman cereyan etmiştir ki o sırada Cebrail kendi suretinde bulunuyordu ve bu haliyle Hazreti Peygamber'e doğru inerek yaklaşıyor ve Hazreti Peygamber de onu melek olarak ilk defa kendi suretinde görme fırsatına sahip oluyordu. Kaynaklardan da öğrenildiğine göre Hazreti Peygamber, hayatı boyunca Cebrail'i sadece iki defa kendi suretinde görebilmişti. Her ne kadar onun Hazreti Peygamber'e gelişi ve ona vahiy getirişi sayılamıyacak kadar çok olsa bile, her gelişinde değişik bir adam suretine bürünerek geliyordu. Bunun en açık misalini, Buhârî (*Sahih*, I. 18) ve Müslim (*Sahih*, I. 39)'in naklettikleri bir hadiste görmek mümkündür. Bu hadisin ravisi Ebu Hureyre (ra) şunları anlatmıştır: "Bir gün Resulullah (sas.) halk arasında oturuyordu. Bir ara yanına bir adam geldi ve "İman nedir?" diye sordu. Resulullah (sas.) şöyle buyurdu: "İman, Allah'a, Meleklerine, Kitabı'na, Allah'a kavuşmaya, Peygamberleri'ne ve öldükten sonra yeniden dirilmeye inanmandır.". Adam: "İslam nedir?" diye sordu. Resulullah (sas.) şöyle buyurdu: "İslam, Allah'a ibadet etmen ve hiçbir şeyi O'na şirk koşmaman, namazı dosdoğru kılman, farz olan zekatı vermen ve Ramazan orucunu tutmandır.". Adam: "İhsan nedir?" diye sordu. Resulullah (sas.) şöyle buyurdu: "Her ne kadar Allah'ı görmesen bile, görüyormuşsun gibi O'na ibadet etmendir; zira O seni mutlaka görür.". Adam: "Kıyamet vakti ne zaman?" diye sordu. Resulullah (sas.) şöyle buyurdu: "Bu sorunun sorulduğu kimse, sorandan daha alim değildir. Fakat sana kıyamet vaktinin alametlerini haber vereyim: Cariye efendisini doğurduğu, deve çobanları bina yapma yarışına girdikleri zaman kıyamet alametleri belirmiş olur. Onun vaktini Allah'tan başka hiç kimse bilmez.". Sonra Resulullah (sas.) şu ayet-i kerimeyi okudu: *"Kıyamet gününün vakti hakkındaki bilgi, şüphesiz Allah katındadır. Yağmuru O yağdırır; rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilmez ve hiç kimse, hangi yerde öleceğini de bilmez. Allah, şüphesiz, her şeyi hakkıyla bilendir; her şeyden haberdardır."*. (Lokmân suresi, 34). Sonra Ebu Hureyre sözünü şöyle tamamlamıştır: "Adam, Resulullah (sas.)'e sorduğu soruların cevaplarını aldıktan sonra dönüp gitti. Bunun üzerine Resulullah (sas.), orada bulunan ashabına: "O ada-

mı bulup bana geri getirin!" diye emretti. Onlar da adamın peşinden koştular, fakat onu bir daha göremediler. Bunun üzerine Resulullah (sas.) yanındakilere: "İşte bu adam Cibril'dir (as). İnsanlara dinlerini öğretmek için geldi, buyurdu.".

Buhârî ve Müslim tarafından nakledilen bu haberde de açıkça görüldüğü gibi, Cebrail (as) Hazreti Peygamber'e hiç tanınmadık bir adam suretinde gelmiş ve ona iman ve İslam'la ilgili sorular sormuş, cevaplarını da aldıktan sonra uzaklaşıp gitmiştir.

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi Cebrail'in (as) Hazreti Peygamber'e değişik insan suretlerinde gelişi sayılamıyacak kadar çoktur. Ancak kaynakların da ittifakla zikrettiklerine göre Hazreti Peygamber, Cebrail'i sahabilerden daha çok Dihyetu'l-Kelbi suretinde görmüştür. Nitekim Müslim (*Sahih,* I. 153) tarafından da nakledilen bir hadisinde Resulullah (sas.), İsra gecesi kendisine arzedilen Peygamberler'i zikrettikten sonra, o gece "Cebrail'i de (as) gördüm. O, Dihye'ye en çok benzeyen bir kimse idi." demiştir.

Hazreti Peygamber, vahyi değişik suretlere bürünmüş kimselerden almış olmakla beraber, onların konuşmalarından ve getirdikleri haberlerin özelliklerinden onun kendisine vahiy getiren Cebrail olduğunu anlamakta güçlük çekmiyordu. Aslında, kaynakların da açıkça ifade ettikleri gibi Hazreti Peygamber, Cebrail'i (as) kendi suretinde ancak iki defa görebilmişti. Birincisi, üzerinde durduğumuz Necm suresinde de bahis konusu edilen hâdisedir ki Hazreti Peygamber'e ilk defa vahiy getiren Cebrail ufku kaplayacak şekilde doğrulmuş, sonra da yavaş yavaş inip Hazreti Peygamber'e doğru yaklaşmaya başlamıştır. O kadar yaklaşmıştır ki aralarındaki mesafe, bir sonraki ayette de zikredildiği gibi, iki yay arasındaki mesafe gibi, hatta daha yakın olmuştur. İşte o zaman Hazreti Peygamber de Cebrail'i (as) ilk defa kendi suretinde görmüştür. Bu hadisenin cereyan ettiği yer ise, yine kaynaklarda belirtildiğine göre Mekke'nin Kuzeydoğusunda Kâbe'ye 5 km. kadar uzaklıkta bulunan Hira Dağı'dır ve Alak suresinin ilk ayetlerini de Cebrail (as) bu dağdaki Hira mağarasında Hazreti Peygamber'e getirmiştir.

Hazreti Peygamber'in Cebrail'i (as) ikinci görüşü, İsra gecesi Sidre-i Münteha'da gerçekleşmiştir. Buhârî (*Sahih,* IV. 77; 248) ve Müslim (*Sahih,* I. 145) tarafından nakledilen uzun bir hadiste Hazreti Peygamber, Burak adlı atına binerek Cebrail (as) ile birlikte gökyüzünde yaptığı gece yolculuğunu, bu yolculuk sırasında Adem, İsa, Zekeriya, Yahya, Yusuf, İdris Harun, Musa Peygamberler'le karşılaşıp onlarla selamlaştığını, yedinci semaya çıktıklarında sırtını Beyt-i Mamur'a dayamış olduğu halde İbrahim'i (as) gördüğünü, daha sonra da Cebrail tarafından Sidre-i Münteha'ya götürüldüğünü, ayrıca beş vakit namazın nasıl farz kılındığını uzun uzun anlatmıştır. İşte, *"Muhammed, (Cebrail'i) başka bir inişinde Sidre-i Munteha'da yine görmüştü."* mealindeki 13-14. ayetlerde de açıkça ifade edildiği gibi, Hazreti Peygamber'in Cebrail'i ikinci defa görmesi, bu gece yolculuğunda vuku bulmuştur.

9-10 Yukarıda da zikrettiğimiz gibi Hazreti Peygamber'in Cebrail'i (as) kendi asli suretinde ilk görüşü Hira Dağı'nda gerçekleşmiştir. Cebrail, en yüksek ufukta iken doğrulmuş ve bütün ufku kaplamıştır; sonra da yavaş yavaş inerek Hazreti Peygamber'e doğru yaklaşmaya başlamıştır. Ona o derece yaklaşmıştır ki aralarındaki mesafe, neredeyse iki yay arasındaki mesafe kadar ve hatta daha da çok kısalmıştı. İşte o zaman Hazreti Peygamber Cebrail'i (as) kendi asli suretinde görmüş, Cebrail de ona, Allah Teâlâ'nın kuluna vahyettiği Kur'an ayetlerini haber vermiştir. Buhârî (*Sahih,* IV. 83; VI. 50), Müslim (*Sahih,* I. 158), Tirmizî (*Sünen,* V. 394) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* I. 395, 398)'in naklettikleri bir haberde de görüldüğü üzere, Abdullah İbn Mesud (ra), Hazreti Peygamber'le Cebrail arasındaki yakınlık *"İki yay arası kadar, belki daha da yakın olmuştur."* ayetinin tefsiri hakkında şöyle demiştir:

"Resulullah (sas.), Cebrail'i kendi suretinde altı yüz kanatlı olarak görmüştür.".

11 Hazreti Peygamber'in Cebrail'i (as.) kendi suretinde görmüş olması o kadar gerçektir ki kalbi, kendi gözleriyle gördüğü bu gerçek karşısında hiçbir şüphe veya tereddüde kapılmamış, aksine, gözleri Cebrail'e ait her neyi görmüşse, bu gördüğüm bir hayal mahsulünden, yahut bir cin veya şeytandan başka bir şey değil, demeden gördüğünü tasdik etmiştir.

12 Gerçek böyle olduğu ve bizzat kendi gözleriyle gördüğünü kalbiyle de tasdik ettiği halde, ey kafirler, Muhammed (sas.)'in gördükleri hayal mahsulünden başka bir şey değildir; o, bunu ortaya atarak insanları kandırmaya ve onların arasında kendisine bir mevki elde etmeye çalışıyor diyerek onun gördüklerini siz mi inkâr edip yalanlayacak ve onunla böyle bir mücadeleye girişeceksiniz?

13-14 Oysa Muhammed (sas.), Cebrail'i (as) başka bir inişinde, Sidre-i Münteha'nın yanında da görmüştü. Daha önce de zikrettiğimiz gibi Hazreti Peygamber'in Cebrail'i (as) bu görüşü ikinci görüştü ve İsra gecesinde vuku bulmuştu. Sidre-i Münteha, çoğunluğu teşkil eden ve meşhur olan görüşe göre, yedinci semada, bazı görüşlere göre de altıncı semada bulunan bir ağaçtır ve bu ağacın arkasında nelerin bulunduğu bilinmemektedir. Kaynaklarda belirtildiğine göre Sidre-i Münteha, Allah Teâlâ'nın Divanı ile Mahluklar Alemi arasında bir sınırdır ve bu sınırın ötesinde ne varsa hepsi de gaybe ait şeyler olup bunları Allah'tan başka hiç kimse bilmez. Yine kaynakların belirttiklerine göre, Hazreti Peygamber Cebrail (as) ile birlikte Sidre-i Münteha'ya kadar gelmiş, Cebrail orada kaldığı halde Hazreti Peygamber sınırı geçerek Allah Teâlâ'nın huzuruna çıkmıştır. İşte Müslümanlar üzerine beş vakit namazın farz kılınışı burada gerçekleşmiştir.

15-16 Sidre-i Münteha'nın yanında da meleklerin, şehitlerin ve müttakilerin barındıkları Cennet-i Meva vardır. Sidre'yi ise, neyin kapladığını Allah'tan başka hiç kimsenin bilmediği şeyler kaplamıştır. Bazıları, onu kaplayanın melekler olduğunu söylerken, bazıları da Allah'ın nuru demişlerdir. Doğrusunu, hiç şüphesiz en iyi Allah bilir.

17-18 Hazreti Peygamber, Cebrail (as) ile birlikte yedinci semaya kadar gelip de Sidre-i Münteha'yı gördüğü zaman, gözleri, görmekle sınırlı olduğu şeylerden başkasına kaymamış, sadece görmesi gereken şeyleri görmüştür. Bu da şu gerçeği bir defa daha teyit etmektedir ki Hazreti Peygamber'in Miracı diğer insanların hiçbir zaman görmeleri mümkün olmayan pek çok acayip şeyleri ve özellikle Rabbinin varlığına, birliğine, hudutsuz kudretine ve geniş ilmine delalet eden en büyük ayetlerini onun görmesine vesile olmuştur. Bu ayetlerin veya delillerin başında, hiç şüphesiz Cebrail'i (as) asli suretinde görmesi vardır.

اَفَرَاَيْتُمُ اللّٰتَ وَالْعُزّٰى ﴿١٩﴾ وَمَنٰوةَ الثَّالِثَةَ الْاُخْرٰى ﴿٢٠﴾ اَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْاُنْثٰى ﴿٢١﴾ تِلْكَ اِذًا
قِسْمَةٌ ضِيزٰى ﴿٢٢﴾ اِنْ هِىَ اِلَّآ اَسْمَآءٌ سَمَّيْتُمُوهَآ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ مَّآ اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ اِنْ
يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْاَنْفُسُ وَلَقَدْ جَآءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدٰى ﴿٢٣﴾ اَمْ لِلْاِنْسَانِ مَا تَمَنّٰى ﴿٢٤﴾ فَلِلّٰهِ
الْاٰخِرَةُ وَالْاُولٰى ﴿٢٥﴾ وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِى السَّمٰوَاتِ لَا تُغْنِى شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا اِلَّا مِنْ بَعْدِ اَنْ يَاْذَنَ اللّٰهُ لِمَنْ
يَشَآءُ وَيَرْضٰى ﴿٢٦﴾

19-20 (Ey kafirler! Şimdi bütün bunlardan sonra) Lat ve Uzza'ya ve bundan başka bir de üçüncü putunuz Menat'a ne dersiniz?

21 Demek erkek sizin, dişi Allah'ın öyle mi?

22 O halde bu haksız bir taksim.

23 Putların bu isimleri, sizin ve atalarınızın taktığı isimlerden başka bir şey değil. Allah, onlar hakkında herhangi bir delil de indirmemiştir. Onlar sadece zanna ve canlarının istediği şeye tabi oluyorlar. Oysa onlara, Rablerinden rehber de gelmişti.

24 Yoksa temenni ettiği her şey insanın mıdır?

25 Gerçek şudur ki son da ilk de Allah'a aittir.

26 Nitekim göklerde nice melekler vardır ki ancak Allah'ın, dilediği ve hoşnut olduğu kimse için izin vermesinden sonra şefaatleri bir işe yarar.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Hazreti Muhammed (sas)'in İslam adına yaptığı bütün konuşmaların ve söylediği her sözün kendi heva ve hevesinden olmadığını, bunların hepsinin kendisine vahyedilmiş bir vahiy olduğunu ve hepsini de üstün akıl sahibi olan ve çetin kuvvetleri bulunan melek Cebrail'in (as) Rabbinden getirdiğini zikrettikten ve o melekle birlikte nasıl yedinci kat semaya kadar yükselip Rabbinin huzuruna çıktığını ve bu yolculuğu sırasında melek Cebrail'i (as) kendi asli suretinde iki defa gördüğünü beyan ile Hazreti Muhammed (sas.)'in risaletini teyit ve tasdik ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, birtakım putları kendilerine İlah edinen ve onlara ibadet eden müşriklere hitap ederek bu putlarda ne bulduklarını, onların ataları tarafından uydurulup adlandırıldıklarını ve onlardan hiçbirinin gökyüzüne yükselmek gibi bir özelliklerinin bulunmadığını ve Rableri katında kendilerine şefaat etmekten bile aciz olduklarını, gerçek böyle olduğu halde, kendi elleriyle yapıp İlah edindikleri bu putlar sebebiyle kendilerini hak yoldan saptırmalarının akıl işi olmadığını beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

19-20 (Ey kafirler! Şimdi bütün bunlardan sonra) Lat ve Uzza'ya ve bundan başka bir de üçüncü putunuz Menat'a ne dersiniz?

21 Demek erkek sizin, dişi Allah'ın öyle mi?

22 O halde bu haksız bir taksim.

23 Putların bu isimleri, sizin ve atalarınızın taktığı isimlerden başka bir şey değil. Allah, onlar hakkında herhangi bir delil de indirmemiştir. Onlar sadece zanna ve canlarının istediği şeye tabi oluyorlar. Oysa onlara, Rablerinden rehber de gelmişti.

24 Yoksa temenni ettiği her şey insanın mıdır?

25 Gerçek şudur ki son da ilk de Allah'a aittir.

26 Nitekim göklerde nice melekler vardır ki ancak Allah'ın, dilediği ve hoşnut olduğu kimse için izin vermesinden sonra şefaatleri bir işe yarar.

19-20 Allah Teâlâ, birtakım putları İlah edinerek onlara ibadet eden ve İbrahim'in (as) inşa ettiği Kâbe'yi örnek edinerek o putlar için tapınaklar inşa eden müşrikleri, bu ayetleriyle kınamış ve yaptıkları işlerin ne derece büyük bir şirk olduğunu açıkça ortaya koyarak onları şiddetle azarlamıştır. Onalara hitap ederek buyurmuştur ki: Ey kafirler! Hudutsuz kudreti ve her şeyi çepeçevre kuşatan geniş ilmiyle gökleri, yeri ve bunlar arasında bulunan canlı cansız bütün varlıkları yaratan Allah'ı bırakarak hiç gücü bulunmayan ve hiçbir şey yapmaya ve yaratmaya kadir olamayan bu taş ve odun parçalarından ibaret olan putları siz nasıl İlah edinip de onlara ibadet ediyorsunuz? Siz, ey kafirler! Sakif kabilesinin Taif'te

üzerine bir tapınak inşa ettikleri beyaz renkte ve nakışlarla süslü bir kaya parçasından ibaret olan Lat adlı putunu hiç gördünüz mü? Filhakika bazı müfessirlerin de zikrettiklerine göre Sakif kabilesinin İlah edindikleri ve Lat adını verdikleri bu put, bir kaya parçasından başka bir şey değildi ve üzerine beyaz nakışlar işlenerek süslü bir şekle sokulmuştu. Buhârî (*Sahih,* VI. 51)'nin İbn Abbas'tan naklettiğine göre Lat, hacılara un çorbası yapan bir adamdı. Bu adam öldükten sonra halk, onun kabri başında toplanmış ve ona ibadet etmiştir. Anlaşıldığına göre halkın bu adama karşı gösterdiği ilgi ve ona yaptığı tazim, zamanla ibadet haline dönüşmüş, onu temsilen süslenerek bir yere konulan ve üzerine bir de ev inşa edilen bir kaya parçası da o kabilenin putu olmuştur. Yine bazı müfessirlerin açıkladıklarına göre kavim, bu kaya parçasına verdikleri Lat adını, Allah adından çıkarmışlardır ve Allah'ın müennesi olan bir addır.

Uzza'ya gelince, Mekke ile Taif arasında Nahle denilen bir yerde, Gatafan'a ait, üzerine inşa edilen bir binanın içinde bulunan ve üzerine örtülen örtülerle süslenen bir ağaç idi. Kureyş'in de tazimde bulunduğu bu put, müşrikler arasında en çok tutulan bir put idi. Nitekim Uhud günü Ebu Süfyan, bizim Uzza'mız var; sizin ise Uzzanız yok, demiş, Resulullah (sas.) de Müslümanlara şöyle buyurmuştu: Siz de ona cevap olarak deyin ki: "Allah bizim Mevlamızdır; sizin ise mevlanız yok.". Müşrikler, yemin ettikleri zaman, "Lat ve Uzza'ya yemin ederim ki..." diyerek yemin ederler ve bu yeminleriyle putlarına tazimde bulunurlardı. Daha sonraları Müslüman olan müşriklerden bazılarının dil alışkanlığıyla bazen bu yemini tekrar ettikleri olurdu. İşte istemeyerek de olsa kazara yapılan bu yeminler için Resulullah (sas.) bir tavsiyede bulunmuş ve Buhârî (*Sahih,* VI. 51)'nin Ebu Hureyre'den (ra) naklettiği bir hadisten öğrenildiğine göre şöyle buyurmuştur: "Kim yemin eder ve yemininde Lat ve Uzza'ya yemin olsun ki der de sonradan bu hatanın farkına varırsa, hemen *Lâ İlâhe İlla'llah* desin!"

Üçüncü put Menat'a gelince, bu da, Mekke ile Medine arasında Kudeyd'e yakın Muşellel denilen bir bölgede üzerine binası yapılmış bir kaya parçasından ibaretti. Huza'ya, Evs ve Hazrec kabileleri, bu puta büyük tazimde bulunurlar ve Kabe'de yapacakları hacca burada başlarlar ve kurbanlarını burada keserlerdi..

Şüphe yoktur ki Arap Yarımadasında burada zikredilen bu üç putun dışında, müşriklerin Allah'ı bırakarak tazimde bulundukları ve ibadet ettikleri daha pek çok put vardı. Ancak bunlar arasında en çok tazim edilen ve en çok şöhret kazanan bu üç put olduğu içindir ki burada sadece bu üç putun ismi zikredilmiştir.

21 İşte, müşriklerin kendilerine İlah edinip ibadet ettikleri ve Allah'a ortak kıldıkları bu putlar, gerek isimleri zikredilen Lat, Uzza ve Menat olsun ve gerekse isimleri zikredilmeyen diğer putlar olsun, hepsi de iddialarına göre meleklerin heykelleridirler; melekler ise, Allah'ın kızlarından başka bir şey değillerdir. Bundan da anlaşılıyordu ki müşrikler, birtakım putları İlah edinmekle yetinmemişler, şirkin bir başka çeşidini de benimseyerek meleklerin Allah'ın kızları olduklarını iddia etmişlerdir. Bu sebepledir ki Allah Teâlâ, bu inanç ve iddiaları dolayısıyla, demek siz erkekleri kendinize ayırırken, dişileri de Allah'a layık gördünüz, öyle mi? buyurarak onları levmetmiştir. Zira müşriklerin eskiden beri gerçek kabul ettikleri bir inanca göre erkekler kamil varlıklar oldukları halde, dişiler eksik kabul edilmiş ve bir ailenin kız çocuğu dünyaya gelmişse, bu bir utanç sebebi sayılarak kız bebek gizlice bir yere götürülüp diri diri toprak altına gömülmüştür. Allah Teâlâ, müşriklerin bu hallerini de Nahl suresinin 57-59. ayetlerinde açık bir şekilde beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Allah'a kızlar isnat ediyorlar. O bundan münezzehtir. Kendilerine de erkek çocukları ayırıyorlar. İçlerinden birine kız (çocuk) müjdelendiği zaman, öfkesinden yüzü kapkara kesiliyor. Kendisine verilen müjdenin kötülüğü dolayısıyla kavminden gizleniyor. Şimdi onu zillet altında kalarak mı tutsun, yoksa top-*

rağa mı gömsün? Bak, ne kötü hükmediyorlar.". Keza Zuhruf suresinin 15-18. ayetlerinde de Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Allah'a kendi kullarından evlatlar isnat etmişlerdir. Demek kendi yarattıklarından kızları kendine aldı da oğulları size ayırdı, öyle mi? Fakat içlerinden biri, Rahmân'a isnat ettiği bir kızla müjdelenince, içi kinle dolu olduğu halde yüzü simsiyah kesilir. Yoksa süs içinde yetiştirilen, fakat mücadelede yeterli olmayan kızı mı Allah'a layık görüyorlar"?* Keza Saffât suresinin 149-153. ayetlerinde de Sevgili Peygamberi'ne hitap ederek müşriklere şu soruları yöneltmesini emretmiştir: *"(Ey Muhammed!) Müşriklere sor bakalım, kızlar Rabbinin de oğlanlar kendilerinin mi? Yoksa onların huzurunda mı biz melekleri dişi olarak yarattık? Bilesiniz ki onlar, iftiraları yüzünden Allah doğurdu diyorlar ve elbette yalan söylüyorlar. Allah kızları oğlanlara tercih mi etmiştir?"* Cahiliyye devrinde kız çocuğu ile müjdelenen bir ailenin ne derece büyük bir utanç içinde kaldıklarını ve dünyaya gelen kız çocuklarını nasıl toprağa gömüp öldürdüklerini açıklayan pek çok haber vardır. Müslim (*Sahih,* I. 112) tarafından nakledilen böyle bir haberden öğrendiğimize göre, Kays İbn Hazim, bir gün Hazreti Peygamber'e şöyle demişti: Ey Allah'ın Resulü! Cahiliyye döneminde henüz Müslüman olmazdan önce, sekiz kız çocuğumu diri diri gömdüm. Şimdi ben ne yapacağım? Bunun üzerine Resulullah (sas.): "Her biri için bir köle azat et!" buyurdu. Kays, azat edecek kölesi olmadığını, fakat develeri olduğunu söyleyince, Resulullah (sas.) ona şu cevabı verdi: "O halde her birine karşılık bir deve kurban et!".

Öyle zannediyoruz ki cahiliyye devrinde dünyaya getirdikleri kız çocuğu sebebiyle başkalarının yüzüne bakmaktan büyük utanç duyan ve çocuğunu gizlice götürüp toprağa gömen müşrik ailelerin, kendilerine niçin erkek çocuklarını ayırıp da Allah'a kız çocuklarını isnat etmelerinin, ayrıca melekleri dişi sayıp onların da Allah'ın kızları olduklarını ileri sürmelerinin sebebi, yukarıda yapılan açıklamadan sonra iyice anlaşılmış olacaktır.

22 Ne var ki Allah Teâlâ, onların erkek çocuklarını kendilerine ayırıp da kız çocuklarını Allah'a tahsis etmelerini haksız ve zalimane bir taksim olarak tavsif etmiştir ki aklı başında olan ve düşünmesini bilen hiç kimsenin bunun dışında başka bir düşünceye sahip olması mümkün değildir. Eğer insanlar, böyle bir taksimi, Allah'ı karıştırmadan sadece kendi aralarında yapmış olsalardı bile bunun haklı bir yönünü yine de bulamazlardı. Gerçek böyle olunca, kul ile Rabbi arasında böyle bir taksimi haklı ve doğru bir taksim bulmak nasıl mümkün olur ki? İşte bu sebepledir ki Allah Teâlâ müşriklerin erkek çocukları kendilerine ayırıp da kız çocuklarını Allah'a nisbet etmelerini haksız ve zalimane bir taksim olarak tavsif etmiş, ayrıca kendilerinin uydurup İlah edindikleri putlara ibadet etmelerini de zanna dayalı heva ve heveslerine tabi olmanın bir neticesi olarak beyan etmiştir. Bu konuda Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

23 Müşriklerin, birtakım taş veya kaya parçalarına ve ağaç gövdelerine Lat, Uzza ve Menat gibi dişi isimleri vererek onları putlaştırmaları, sonra da onların melekleri temsil eden birer heykel olduklarını ileri sürüp Allah'ın kızları imiş gibi onlara ibadet etmeleri, aslında onlara atalarından kalma fasit bir alışkanlıktan başka bir şey değildi. Allah, onların bu davranışlarını veya bu davranışların herhangi bir bölümünü teyit veya tasdik edecek hiçbir delil indirmediği gibi, tasvibine delalet edecek herhangi bir beyanda da bulunmamıştır. Bu itibarla onların İlah edinip ibadet ettikleri putlar ve melekler hakkındaki bütün inanç ve davranışları, yanlış heva ve heveslerine ve gerçekle ilgisi bulunmayan zanlarına dayalı davranışlardan başka bir şey değildir. Halbuki Allah, kesin deliller ve apaçık gerçeklerle onlara doğru yolu gösteren elçiler göndermişti; fakat onlar, bu elçileri hiç umursamamışlar, aksine onları yalanlayarak ve alaya alarak dışlamışlar ve kendi bildiklerinden hiç şaşmamışlardı. Nitekim kesin delillerden ve apaçık gerçeklerden oluşan Kur'an, Allah katından Peygamberi'nin dilinde gelmiş ve müşriklere tuttukları yolun yanlışlığı-

nı, taştan veya odundan kendi elleriyle yaptıkları putların kendilerine hiçbir fayda sağlamayacaklarını ve Rableri katında şefaatçi olamayacaklarını açıkça beyan etmiş olduğu halde, bu Kitab'ı da yalanlamışlar ve onun, eskilerin masallarını anlatan bir kitap olduğunu iddia etmişlerdir.

24 Öyle anlaşılıyor ki müşrikler Allah'ı bırakıp hiçbir gücü ve kudreti bulunmayan ve herhangi basit bir şeyi bile yapmaktan aciz olan taştan veya odundan yapılmış putlara ibadet ederken, içlerinde büyük bir umut besliyorlar ve bu putların Rableri katında kendilerine şefaat edeceklerini zannediyorlardı. Kıyâmet gününe ve öldükten sonra yeniden dirilmeye hiç inanmamış olmalarına rağmen, yine de Ahiret hayatına ait içlerinde kendi lehlerine birtakım güzel akibetler beklemekten ve Fussilet suresinin 50. ayetinde de açıkça ifade edildiği gibi *"...Kıyametin kopacağını zannetmiyorum; fakat Rabbime döndürülürsem, O'nun yanında, şüphesiz benim için daha güzeli vardır."* demekten de vazgeçmiyorlardı. Oysa insanın umut ettiği her şeyin mutlaka gerçekleşmesi mümkün müdür? Bu, asla olacak bir şey değildir. Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, II. 357, 387)'in Ebu Hureyre'den rivayet ettiği bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "İçinizden biri bir şey temenni ettiği zaman, ne temenni ettiğine bir baksın. Zira o, kendi lehine neyin yazılmış olduğunu bilmez.".

25 Gerçek olan şudur ki dünyanın da Ahiret'in de yegane hükümdarı Allah Teâlâ'dır. Her iki alemin de sahibi ve mutasarrıfı yalnız O'dur. Bu itibarla dünyada putlaştırılan hiçbir varlığın, gerek şefaatte olsun gerekse diğer işlerde olsun hiçbir rolü veya hiçbir tesiri yoktur. Nisa suresinin 123. ayetinde de ifade edildiği gibi, *"(Cennete giriş) ne sizin boş hayallerinizle ve ne de kitap ehlinin boş hayalleriyle olur. Her kim bir kötülük işlerse, o yüzden cezalandırılır. O kimse, kendisi için, Allah'tan başka ne bir dost ve ne de bir yardımcı asla bulamaz."*.

26 Müşriklerin İlah edinip ibadet ettikleri putlardan umutla bekledikleri işlerin başında, onların kendilerine Rableri katında şefaatçi olmalarıdır. Oysa bilinen bir gerçektir ki göklerde bulunup da sayılarını Allah'tan başka hiç kimsenin bilmediği binlerce meleğin bile Allah'ın izni olmadan hiç kimseye şefaat edemeyecek olmalarıdır. Bunlar, herhangi bir kimse hakkında şefaatte bulunsalar bile, şefaatleri hiçbir surette kabul olunmaz; meğer ki Allah, hakkında şefaatte bulunulan kimse için şefaate izin vermiş olsun. Bakara suresinin 255. ayetinde de ifade edildiği gibi *"...O'nun izni olmadan, O'nun yanında kim şefaat edebilir?..."* Keza Sebe suresinin 23. ayetinde de Allah Teâlâ aynı manada şöyle buyurmuştur: *"Allah katında, şefaat etmesine izin verdiği kimseden başkasının şefaati fayda vermez..."*. Gerçek böyle olduğu halde siz ey müşrikler, Allah kesinlikle menettiği halde birtakım putları İlah edinip onları Allah'a şirk koşarken, O'na eş ve ortak kıldığınız bu putların şefaatini nasıl beklersiniz?

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيُسَمُّونَ الْمَلَٰٓئِكَةَ تَسْمِيَةَ الْأُنثَىٰ ﴿٢٧﴾ وَمَا لَهُم بِهِۦ مِنْ عِلْمٍ ۖ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا
الظَّنَّ ۖ وَإِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِى مِنَ الْحَقِّ شَيْـًٔا ﴿٢٨﴾ فَأَعْرِضْ عَن مَّن تَوَلَّىٰ عَن ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ إِلَّا الْحَيَوٰةَ الدُّنْيَا ۚ
﴿٢٩﴾ ذَٰلِكَ مَبْلَغُهُم مِّنَ الْعِلْمِ ۚ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِۦ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدَىٰ ﴿٣٠﴾

[27] Gerçek şu ki Ahiret'e iman etmeyenler, meleklere "dişi" ismi takıyorlar.

[28] Halbuki onların bu hususta hiçbir bilgileri yoktur. Onlar sadece zanna tabi oluyorlar; zan ise, haktan hiçbir şey sağlamaz.

[29] (Ey Muhammed!) Bizi zikretmekten yüzçeviren ve dünya hayatından başka bir şey istemeyen kimseden de sen yüz çevir.

[30] İşte onların bilgi seviyeleri budur. Şüphesiz yolundan sapan kimseleri de doğru yolda olanları da en iyi bilen işte O Rabbindir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kendi elleriyle taştan veya odundan yapıp dişi isimler vererek İlah edindikleri birtakım putlara ibadet eden müşrikleri bu davranışlarından dolayı şiddetle kötüledikten ve bu putların kendilerine hiçbir fayda sağlamayacaklarını, Rableri katında şefaatçi de olmayacaklarını beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, meleklerin Allah'ın kızları olduklarını ileri sürmeleri dolayısıyla müşrikleri tekrar kötülemiş ve onların bu iddialarının da hiçbir delile dayanmadığını, dünya hayatından başka hiçbir şeyin onları ilgilendirmediğini, akıllarını hiçbir zaman kullanıp düşünmediklerini, bu sebeple de hiçbir şey bilmediklerini zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[27] Gerçek şu ki Ahiret'e iman etmeyenler, meleklere "dişi" ismi takıyorlar.

[28] Halbuki onların bu hususta hiçbir bilgileri yoktur. Onlar sadece zanna tabi oluyorlar; zan ise, haktan hiçbir şey sağlamaz.

[29] (Ey Muhammed!) Bizi zikretmekten yüz çeviren ve dünya hayatından başka bir şey istemeyen kimseden de sen yüz çevir.

[30] İşte onların bilgi seviyeleri budur. Şüphesiz yolundan sapan kimseleri de doğru yolda olanları da en iyi bilen işte O Rabbindir.

27 Allah Teâlâ, müşriklerin, melekleri dişilerin isimleriyle isimlendirmelerini ve onların Allah'in kızları olduklarını ileri sürmelerini şiddetle reddetmiş ve bu kafir müşriklerin Ahiret gününe, o günün hesap ve cezasına hiç inanmadıklarını ve bu sebeple meleklerin dişi ve Allah'ın kızları olduklarını iddia ettiklerini haber vermiştir. Oysa Allah, onların bu çeşit iddialarından münezzehtir; O, çok yücedir. Allah Teâlâ, böyle bir haberin benzerini, Zuhruf suresinin 19. ayetinde de zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"(Müşrikler), Rahmân'ın kulları olan melekleri de dişi saymışlardır. Onların yaratılışına şahit mi olmuşlardır? Onların bu şehadetleri yazılacak ve sorguya çekileceklerdir."*.

28 Halbuki müşriklerin, melekler hakkında, yahut onların erkek mi yoksa dişi mi oldukları hususunda zerre kadar da olsa bilgileri yoktur. Onların yaratılışına şahit olmadıkları gibi, haberleri kabule şayan herhangi bir haberciden de bu hususta onlara bir haber ulaşmamıştır. Bu sebepledir ki onların bu konuda söyledikleri her söz, sadece bir zandan ibarettir; oysa zan, hiçbir zaman hakkı veya gerçeği yansıtmaz; çünkü onun başlıca kaynağı, yalan, iftira ve küfürden başka bir şey değildir. Nitekim Allah Teâlâ, Hucurât suresinin 12. ayetinde müminleri zandan sakınmaya davet etmiş ve *"Ey iman edenler! Zannın çoğundan sakının; çünkü zannın bazısı günahtır..."* buyurduğu gibi, Hazreti Peygamber de, Buhârî (*Sahih*, III. 188, VII. 89), Müslim (*Sahih*, V. 1985), Tirmizî (*Sünen*, IV. 356) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, II. 245; 287)'in Ebu Hureyre'den (ra) naklettikleri bir hadisinde "Zandan sakının; zira zan, sözlerin en yalanıdır." buyurmuştur.

29 Allah Teâlâ, meleklerin dişi olduklarını ileri sürerek onlara dişilerin adlarını koyan ve sonra da bunların Allah'ın kızları olduklarını iddia eden müşrikleri şiddetle reddettikten ve onların, akıllarını kullanıp düşünmekten aciz cahil kimseler olduklarını ve sadece zanna dayanarak konuştuklarını beyan ettikten sonra, Peygamberi'ni bu kafir kimselere karşı uyarmış ve ona şöyle hitap etmiştir: Ey Muhammed! Dünya hayatından başka hiçbir şeyi düşünmeyen, Allah'ın zikrinden ve Kur'an'ın uyarılarından yüz çevirip sadece kendi heva ve heveslerine tabi olan bu kafirlerden sen de

uzak dur. Onlarla mücadele etmeyi ve onların işleriyle ilgilenmeyi terket. Sen, onlara karşı uyarıcılık görevini ifa ettin ve sana vahyolunan İlahî emir ve nehiyleri onlara duyurdun. Bundan sonra senin yapabileceğin hiçbir şey yoktur. Onlar isterlerse ya sana tabi olurlar ve İslam'a girerler; yahutta seni yalanlayıp küfürlerinde direnirler. Görülüyor ki onlar, En'âm suresinin 29. ayetinde de ifade edildiği gibi *"Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur. Öldükten sonra da dirilecek değiliz."* diyerek küfür yolunda direnmeyi tercih etmişlerdir.

30 Onlar, dünyadan ve dünya hayatından başka hiç bir şey düşünmedikleri ve Ahiret hayatına ve insanı bu hayata hazırlayan dinî bilgilere de hiç iltifat etmedikleri için, sahip oldukları bilgi de o derece sınırlı kalmış, bu ise onları küfür ve cehaletin esiri kılmıştır. Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* VI. 71)'in Hazreti Aişe'den (r.ah.) naklettiği bir hadisinde Resulullah şöyle buyurmuştur: "Dünya, evi olmayanın evi, malı olmayanın da malıdır.". Tirmizî (*Sünen,* V. 528)'nin İbn Ömer'den (ra.) naklettiği bir haberde açıklandığına göre, Resulullah (sas.) bir meclisten kalkarken ashabı için yaptığı dualardan birisinde şöyle buyururdu: "...Allahım! Dünyayı bizim en büyük dilek ve düşüncemiz ve ulaşabileceğimiz en son bilgi kılma. Bizim için merhameti olmayan kimseyi de bize musallat etme!".

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِيْنَ اَسَاۗءُوْا بِمَا عَمِلُوْا وَيَجْزِيَ الَّذِيْنَ اَحْسَنُوْا بِالْحُسْنٰى ۚ ﴿٣١﴾ اَلَّذِيْنَ يَجْتَنِبُوْنَ كَبٰۗىِٕرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ اِلَّا اللَّمَمَ ۭ اِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ ۭ هُوَ اَعْلَمُ بِكُمْ اِذْ اَنْشَاَكُمْ مِّنَ الْاَرْضِ وَاِذْ اَنْتُمْ اَجِنَّةٌ فِيْ بُطُوْنِ اُمَّهٰتِكُمْ ۚ فَلَا تُزَكُّوْٓا اَنْفُسَكُمْ ۭ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقٰى ﴿٣٢﴾

31-32 Kötülük yapanları, işledikleriyle cezalandırmak ve bazı küçük günahlar dışında günahların büyüklerinden ve hayasızlıklardan sakınıp iyilik edenleri de daha güzeliyle mükafatlandırmak için, göklerde olan ve yerde bulunan her şey Allah'a aittir. Şüphesiz Rabbinin bağışlaması çok geniştir. Sizi topraktan yaratması ve analarınızın karnında bir cenin iken size şekil vermesi itibariyle sizi en iyi O bilir. Bu sebeple kendinizi siz temize çıkarmayın; O, sakınan kimseyi daha iyi bilir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Peygamberi'nin kavmine olan aşırı derecedeki düşkünlüğüne ve onları hidayete erdirmek için sarfettiği irşat gayretlerine rağmen, onların yine de hakka yönelip Allah'ı zikretmekten yüz çevirmeleri ve dünya hayatından başka hiçbir şeyle ilgilenmemeleri sebebiyle, Peygamberi'ne onlardan yüz çevirip uzak durmasını emrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Allah'ın göklerde ve yerde olan her şeyi bildiğini, müşrikleri kötü davranışları dolayısıyla cezalandırırken, diğer kullarını da adaletle muhakeme edip iyileri cennetle mükafatlandırıp kötüleri de cehennem ateşiyle cezalandıracağını, O'nun buna kadir olduğunu, ulvi alemin de sufli alemin de asıl sahibinin kendisi olduğunu ve herşey hakkında dilediği hükmü vereceğini beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur.

31-32 Kötülük yapanları, işledikleriyle cezalandırmak ve bazı küçük günahlar dışında günahların büyüklerinden ve hayasızlıklardan sakınıp iyilik edenleri de daha güzeliyle mükafatlandırmak için, göklerde olan ve yerde bulunan her şey Allah'a aittir. Şüphesiz Rabbinin bağışlaması çok geniştir. Sizi topraktan yaratması ve analarınızın karnında bir cenin iken size şekil vermesi itibariy-

le sizi en iyi O bilir. Bu sebeple kendinizi siz temize çıkarmayın; O, sakınan kimseyi daha iyi bilir.

31 Hiç şüphe yoktur ki göklerde ve yerde bulunan her şeyin yegane sahibi ve hakimi Allah Teâlâ'dır. Gerek yaratıcı olarak gerek yarattıklarının sahibi olarak ve gerekse bunların müdebbiri olarak varolan her şeyde tasarruf etme hakkı yalnız O'na mahsustur. Göklerde ve yerde varolan her şeyin yegane yaratıcısı ve sahibi olması dolayısıyladır ki hiçbir şey O'na gizli değildir. Bu sebeple O, büyük günahlardan ve hayasızlıktan sakınıp iyilik edenleri de kötülük edenleri de bilir ve iyilik edenleri daha güzelleriyle mükafatlandırırken, kötülük edenleri de işledikleriyle cezalandırır.

32 İyilik edenler, hiç şüphesiz, şirk gibi, haksız yere insan öldürmek ve yetim malı yemek gibi büyük günahları, zina ve hırsızlık gibi hayasızlıkları işlemekten kaçınan kimselerdir. Ancak bunların işledikleri bazı küçük günahlar da vardır ki bu günahlarından tövbe etmeleri ve onlara bir daha dönmemeleri halinde, Allah, iyi kullarının bu çeşit günahlarını da bağışlar. Buhârî (*Sahih,* VII. 130, 214), Müslim (*Sahih,* IV. 2046), Ebû Dâvûd (*Sünen,* I. 496) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 276, 343)'in Ebu Hureyre'den (ra) naklettiklerine göre, Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Allah, Ademoğluna zinadan nasibini yazmıştır. Hiç şüphesiz o, bunu işleyecektir. İki gözün zinası, (yabancı kadına şehvetle) bakmaktır; Dilin zinası (zevkle) konuşmaktır. Nefis temenni eder ve iştahlanır; (bu da nefsin zinasıdır). Tenasül uzvu, bu arzuyu ya gerçekleştirir ya da yalanlayıp reddeder.". İşte bu hadiste de açıklandığı üzere, kişi, nefsinde duyduğu arzularını zina ile gerçekleştirmedikçe bu arzular kusur denilebilecek küçük günâahlar olarak kalır ve kul Rabbine tövbe ettiği zaman bu kusurlar bağışlanır. Fakat kişi, arzularını zina ile gerçekleştirecek olursa, işte o zaman ameli, cezayı gerektiren büyük bir günah olur. Allah Teâlâ, Nisa suresinin 31. ayetinde, kullarının büyük günahlardan sakınmaları halinde, kusurlarının bağışlanacağını açıkça beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Eğer nehyolunduğunuz büyük günahlardan sakınırsanız, biz de sizin kusurlarınızı örter ve sizi şerefli bir makama sokarız.".*

Şunu hiçbir zaman unutmamak gerekir ki Allah'ın kullarına olan merhameti çok geniştir. İşlediği günahlar pek çok da olsa, kim bu günahlarından kurtulmak için Rabbine tövbe eder ve bir daha günah işlememek üzere O'nun rahmetine sığınırsa, Allah, onun bu günahlarını bağışlar. Nitekim Allah Teâlâ, Zümer suresinin 53. ayetinde bu gerçeği açıkça beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) De ki: "Ey kendilerine karşı günah işlemekte aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Zira Allah, bütün günahları bağışlar. O, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir.".*

Keza şunu da unutmamak gerekir ki Allah, ilk babanız Adem'i topraktan yarattığı, size de ana rahminde henüz bir cenin iken hayat verip şekillendirdiği ve sonra da dünyaya getirdiği için, sizi en iyi gören, sizden sadır olan hallerinizi, amellerinizi ve sözlerinizi en iyi bilen ve bunları amel defterinize yazdıran da O'dur. Buhârî (*Sahih,* IV. 103; VII. 210; VIII. 188), Müslim (*Sahih,* IV. 2036), Ebû Dâvûd (*Sünen,* II. 530), Tirmizî (*Sünen,* IV. 446) ve İbn Mâce (*Sünen,* I. 39) tarafından nakledilen, isnatlarının çokluğu dolayısıyla hadisçiler tarafından mütevatir olduğu açıklanan bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "İçinizden biri, anasının karnında kırk gün içinde toplanır. Sonra (bu toplanan madde) yine aynı müddet içinde hücre kümesi haline gelir. Sonra aynı müddet içinde (üçüncü kırk günde) bir et parçası olur. Bundan sonra (ki kırk günde) Allah bir melek gönderir. Bu melek (ana karnında teşekkür etmeye başlayan varlık hakkında) dört şeyi (yazmakla) emrolunmuştur: O varlığın rızkı, eceli, şaki veya sait olacağı. Allah'a yemin ederim ki içinizden biri, yahut bir adam (bütün ömrü boyunca) cehennem ehlinin amelini işler de (cehenneme girmesi için) kendisiyle cehennem arasında

sadece bir ellik, yahut bir kulaçlık mesafe kalır; işte o anda (meleğin ana karnında yazdığı) yazı o kişinin önüne geçer; o da cennet ehlinin amelini işler ve cennete girer. Keza bir adam, (bütün ömrü boyunca) cennet ehlinin ameliyle amel eder; öyle ki kendisiyle cennet arasında ancak bir yahut iki kulaçlık bir mesafe kalır; fakat bu sırada yazı onun önüne geçer ve cehennem ehlinin ameliyle amel ederek cehenneme girer.".

Bu hadisten de açıkça anlaşıldığı gibi Allah Teâlâ, henüz dünyaya gelmemiş olan bir insanın, dünyaya geldikten sonra rızkının ne olacağını ve ne yiyip içeceğini, ecelinin ne olacağını ve ne kadar yaşayıp ne zaman öleceğini, mümin mi kafir mi olacağını bilir ve bunları ana rahmine gönderdiği bir meleğe yazdırır. Bundan sonra da yazılan hiçbir şeyin değişmesi artık mümkün değildir. İşte bu sebepledir ki ayet-i kerimede, insanı en iyi bilenin Allah Teâlâ olduğu açıkça ifade edilmiştir. O halde hiç kimsenin kendi nefsini çeşitli günah ve hayasızlıklardan temize çıkarmaması ve bu haliyle övünmemesi gerekir. Zira hiç kimsenin yaşadığı sürece ne olduğunu ve ne olacağını bilmesi mümkün değildir. Takva sahibi olanları en iyi bilen ve onları temize çıkaracak olan, hiç şüphesi yalnız Allah Teâlâ'dır. Nitekim Nisa suresinin 49. ayetinde de Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Kendi kendilerini temize çıkaran kimseleri görmüyor musun? Oysa yalnız Allah dilediklerini temize çıkarır. Onlar, bir ip kırıntısı kadar bile haksızlığa uğratılmazlar."*. Müslim (*Sahih,* IV. 2297), Ebû Dâvûd (*Sünen,* II. 553), Tirmizî (*Sünen,* IV. 599), İbn Mâce (*Sünen,* II. 407) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 94; VI. 5)'in naklettikleri bir hadiste şöyle denilmiştir: "Bir kimse Hazreti Osman'a gelip yüzüne karşı onu methetmeye başlamıştı. Mikdad bunu görünce hemen ayağa kalktı; - zaten kendisi iri yarı bir adamdı - Hazreti Osman'ı metheden şahsın yüzüne toprak atmaya başladı. Hazreti Osman ona "Ne yapıyorsun?" deyince, o da şu cevabı verdi: Resulullah (sas.), "Meddah kimseleri gördüğünüz zaman yüzlerine toprak saçın." buyurmuştu.".

اَفَرَاَيْتَ الَّذِى تَوَلّٰى ﴿٣٣﴾ وَاَعْطٰى قَلِيلًا وَاَكْدٰى ﴿٣٤﴾ اَعِنْدَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ يَرٰى ﴿٣٥﴾ اَمْ لَمْ يُنَبَّاْ بِمَا
فِى صُحُفِ مُوسٰى ﴿٣٦﴾ وَاِبْرٰهِيمَ الَّذِى وَفّٰى ﴿٣٧﴾ اَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى ﴿٣٨﴾ وَاَنْ لَيْسَ لِلْاِنْسَانِ اِلَّا مَا
سَعٰى ﴿٣٩﴾ وَاَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرٰى ﴿٤٠﴾ ثُمَّ يُجْزٰيهُ الْجَزَاءَ الْاَوْفٰى ﴿٤١﴾ وَاَنَّ اِلٰى رَبِّكَ الْمُنْتَهٰى ﴿٤٢﴾ وَاَنَّهُ
هُوَ اَضْحَكَ وَاَبْكٰى ﴿٤٣﴾ وَاَنَّهُ هُوَ اَمَاتَ وَاَحْيَا ﴿٤٤﴾ وَاَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى ﴿٤٥﴾ مِنْ
نُطْفَةٍ اِذَا تُمْنٰى ﴿٤٦﴾ وَاَنَّ عَلَيْهِ النَّشْاَةَ الْاُخْرٰى ﴿٤٧﴾ وَاَنَّهُ هُوَ اَغْنٰى وَاَقْنٰى ﴿٤٨﴾ وَاَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشِّعْرٰى
﴿٤٩﴾ وَاَنَّهُ اَهْلَكَ عَادًا الْاُولٰى ﴿٥٠﴾ وَثَمُودَا فَمَا اَبْقٰى ﴿٥١﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ اِنَّهُمْ كَانُوا هُمْ اَظْلَمَ وَاَطْغٰى
﴿٥٢﴾ وَالْمُؤْتَفِكَةَ اَهْوٰى ﴿٥٣﴾ فَغَشّٰيهَا مَا غَشّٰى ﴿٥٤﴾

33-34 (Ey Muhammed!) Şu haktan yüz çevireni ve birazcık verip de sonra vazgeçeni görüyor musun?

35 Gaybe ait bilgi onun yanında da, o mu görüyor?

36-37 Yoksa Musa'nın ve Allah'a verdiği sözü yerine getiren İbrahim'in sahifelerinde olan şu hususlar kendisine bildirilmedi mi?

38 "Hiçbir günahkar, başkasının günahını yüklenmez.".

39 "İnsan için ancak çalıştığı kadar vardır.".

40 "Çalışması mutlaka görülecektir.".

41 "Sonra da karşılığı eksiksiz ona verilecektir.".

42 "En son gidiş Rabbinedir.".

43 "Güldüren de O'dur, ağlatan da.".

44 "Öldüren de O'dur, dirilten de.".

45-46 "Rahme atıldığı zaman nutfeden erkek ve dişi çifti yaratan O'dur.".

47 "Tekrar diriltmek de elbet O'na aittir.".

48 "Zengin eden de O'dur, fakir eden de.".

49 "Şira yıldızının Rabbi de O'dur".

50-54 "İlk Ad'ı ve Semud'u helak edip onlardan hiçbirini bırakmayan, daha önce de en zalim ve en azgın Nûh kavmini yok eden, Lut ülkesini yere batıran ve sonra da örttüğünü örten O'dur.".

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Allah'ın geniş ilmini, göklerde ve yerde olan her şeyi bildiğini, hudutsuz kudretini, kullarını adaletle muhakeme edip iyileri cennetle mükafatlandırırken, kötüleri de cehennem ateşiyle cezalandıracağını, O'nun buna kadir olduğunu, ulvi alemin de sufli alemin de asıl sahibinin kendisi olduğunu ve herşey hakkında dilediği hükmü verebileceğini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, müşriklerin, İbrahim (as) ve Musa'nın (as) sahifelerinde yazılı olanları hiç işitmemişler gibi birtakım putları İlah edinip onlara ibadet ederek imandan ve İslam'dan uzaklaşmalarının sebeplerini açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

33-34 (Ey Muhammed!) Şu haktan yüz çevireni ve birazcık verip de sonra vazgeçeni görüyor musun?

35 Gaybe ait bilgi onun yanında da, o mu görüyor?

36-37 Yoksa Musa'nın ve Allah'a verdiği sözü yerine getiren İbrahim'in sahifelerinde olan şu hususlar kendisine bildirilmedi mi?

38 "Hiçbir günahkar, başkasının günahını yüklenmez.".

39 "İnsan için ancak çalıştığı kadar vardır.".

40 "Çalışması mutlaka görülecektir.".

41 "Sonra da karşılığı eksiksiz ona verilecektir.".

42 "En son gidiş Rabbinedir".

43 "Güldüren de O'dur, ağlatan da.".

44 "Öldüren de O'dur, dirilten de.".

45-46 "Rahme atıldığı zaman nutfeden erkek ve dişi çifti yaratan O'dur.".

47 "Tekrar diriltmek de elbet O'na aittir.".

48 "Zengin eden de O'dur, fakir eden de.".

49 "Şira yıldızının Rabbi de O'dur.".

50-54 "İlk Ad'ı ve Semud'u helak edip onlardan hiçbirini bırakmayan, daha önce de en zalim ve en azgın Nûh kavmini yok eden, Lut ülkesini yere batıran ve sonra da örttüğünü örten O'dur.".

33-34 Allah Teâlâ, bu ayetlerinde, hakka ve hayra yönelmişken sonradan içine düşen bazı vesveseler sebebiyle haktan uzaklaşıp hayırdan

yüz çeviren bir kimsenin acayip halini ve böyle bir kimseye ait haberin kendisine ulaşıp ulaşmadığını Peygamberi'ne sormuş ve ona, başkasına bir miktar mal verip hem günahlarından hem de Allah'ın azabından kurtulduğunu sanan kimseyi hiç gördün mü? buyurmuştur. Müfessirlerin naklettiklerine göre bu ayetler, Velid İbn Muğire hakkında nazil olmuştur. Velid, Hazreti Peygamber'in Mekke'de İslam'ı tebliğ etmeye başlaması üzerine ona uyarak Müslüman olmuştu. Bunun üzerine müşriklerden biri onu ayıplamış ve: "Neden atalarının cehenneme gireceklerini ileri sürerek onların dînini terkettin?" deyince Muğire, Allah'ın azabından korktuğu için İslam'a girdiğini söylemiş, müşrik de ona şu vaatte bulunmuş ve: "Eğer malının bir kısmını bana verirsen, Allah'ın azabını senden alırım ve ben yüklenirim." demiştir. Muğire, onun bu va'di üzerine malının bir kısmını adama vermiş, sonra da İslam'ı terkedip şirkine geri dönmüştür. İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ bu ayetleri indirmiştir.

35 Adamın yaptığı bu iş, elbette olacak bir şey değildir. Büyük günahlar işlemiş ve Allah'ın azabını hak etmiş olan bir kimse, malından bir miktar vererek hem işlediği o büyük günahlardan hem de Allah'ın azabından kendisini kurtarabilir mi? Bu adam, gaybe ait bilgilere mi sahiptir ki bu bilgilerin ışığında, kıyamet günü, dünyada iken malını verdiği kimsenin azabı gerektiren büyük günahlarını da yükleneceğini ve kendisini azaptan kurtaracağını görmekte veya bilebilmektedir? Bu, asla mümkün değildir.

36-37 Yoksa Musa'ya indirilen Tevrat'ta, yahut Rabbine olan vaadini yerine getiren İbrahim'in Suhuf'unda yer alan hükümlerden hiçbir şey bu adama ulaşmamış mıdır? Filhakika Bakara suresinin *"Hani Rabbi, İbrahim'i birtakım kelimelerle imtihan etmiş, o da onları tamamlayınca "Ben seni insanlara imam kılacağım." buyurmuştu..."* mealindeki 124. ayetinde de ifade edildiği gibi, İbrahim, insanlar için bütün halleriyle, sözleriyle ve fiilleriyle kendisine uyulacak bir Peygamber olmuştu. Ayet-i kerimede sadece İbrahim ve Musa'nın Suhufları'nın zikriyle iktifa edilip diğer Suhuf'lardan sözedilmemesi, müşriklerin, İbrahim dini üzerinde olduklarını iddia ederlerken, kitap ehlinin de sıkı sıkıya Tevrat'a yapışmış olmaları dolayısıyladır. Ayet-i kerimede dikkati çeken diğer bir husus da, Suhuf'ların geliş zamanlarına bakılmaksızın İbrahim'in Suhufu'ndan önce Musa'nın Suhufu'nun zikredilmesidir. Oysa A'la suresinin *"Bütün bunlar, ilk sahifelerde, İbrahim ve Musa'nın Suhufları'nda da yazılıdır."* mealindeki 18-19.ayetlerinde de açıkça görüldüğü gibi, İbrahim'in Suhufu, Musa'nın Suhufu'ndan önce zikredilmiştir; çünkü tarih bakımından İbrahim'in Suhufu, diğerinden önceki devirlere aittir. Ne var ki üzerinde durduğumuz Necm suresinin ayetinde ise, İbrahim'in Suhufu'ndan önce Musa'nın Suhufu zikredilmiştir. Bunun sebebi de, İbrahim'in Suhufu'nun, Musa'nın Suhufu'na nisbetle çok daha uzak bir devre ait olması ve mevizelerinin de Musa'nın Suhufu'ndaki mevizeler kadar meşhur ve çok olmamasıdır.

Allah Teâlâ, malından bir miktar verip de sonra vermekten vazgeçen, yahut bazı müfessirlerin açıklamalarına göre, önce itaat edip sonra bu itaatten vazgeçen kimsenin, böylece Allah'ın azabından da kurtulmuş olacağını zannetmesini, elinde gaybe ait bilgiler bulunduğu için mi böyle bir zanna kapıldığını, yoksa Musa ve İbrahim'in Suhufları'nda yer alan hükümlerden onun haberinin olmamasından mı kaynaklandığını sormuş, sonra da adamın davranışının aykırı düştüğü bu hükümleri zikretmiştir:

38 1) Şu gerçek iyice bilinmelidir ki *"Hiçbir günahkar, başkasının günahını yüklenmez."*. Eğer bir kimse küfreder veya büyük günahlardan birini işlerse, bu küfür veya günahının sorumlusu yalnız kendisi olup bir başkasını bundan sorumlu tutamaz. Başka bir ifadeyle hiç kimse, bir başkasının işlediği suçtan dolayı muaheze edilemez. Fâtır suresinin 18. ayetinde de ifade edildiği gibi *"...Günahı ağır olan kimse, onun bir başkasına yük-*

lenmesini istese, o yakını bile olsa, hiçbir şey ondan yüklenmez...".

39 2) Bilinmesi gereken diğer bir gerçek de şudur: *"İnsan için ancak çalıştığı kadarı vardır."*. Her fert, iyi veya kötü sadece yaptığı işin karşılığını alır. İşlemediği veya yapmadığı bir işin karşılığını haketmiş olmaz; yahut hakettiğinin fazlasını bekleyemez. Bu ifade bir bakıma, hiç kimse, bir başkasının mesuliyetini, yahut sevap veya günahını yüklenemez, manasındadır. Yahut diğer bir ifadeyle, hiç kimse, başkasının işlediği salih amelden dolayı mükafatlandırılmaz veya işlediği kötü ameller sebebiyle cezalandırılmaz.

40 3) Şu da bir gerçektir ki insanın dünyada iken işlemiş olduğu bütün ameller, kıyamet günü gözler önüne serilecek ve *"Çalışması mutlaka görülecektir."*. Nitekim Allah Teâlâ, Tövbe suresinin 105. ayetinde de bu manada şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed! Onlara) de ki: "Dilediğinizi yapın. Allah, Resulü ve müminler, amelinizi görecektir. Sonra gaybı da hazır olanı da bilen Allah'a döndürüleceksiniz; O da size yapmış olduğunuzu haber verecektir."*.

41 4) Kıyâmet günü insanın bütün amelleri ortaya çıkıp görüldükten sonra, amellerinin karşılığını eksiksiz olarak görecek, eğer amelleri kötü ise, misliyle cezalandırılacak, iyi ise, on misli fazlasıyla mükafatlandırılacaktır. Nitekim Allah Teâlâ, En'am suresinin 160. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"(Kıyamet günü, Rabbine) kim iyilikle gelirse, onun için iyiliğin on misli (ecir) vardır. Kim de kötülükle gelirse, o, sadece onun misliyle cezalandırılır. (Ona asla) zulmedilmez."*. Ayet-i kerimenin bu manasını teyit eden pek çok da hadis nakledilmiştir. Buhârî (*Sahih,* VII. 187), Müslim (*Sahih,* I. 118), Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* I. 279) ve diğer *Sünen* sahiplerinin İbn Abbas'tan naklettikleri bir hadisinde Hazreti Peygamber, Rabbinden naklen şöyle buyurmuştur: "Allah, hasenat (güzellikler)'ı ve seyyiat (çirkinlikler)'ı yazmış, sonra da bunları beyan edip açıklamıştır. Her kim bir güzellik yapmayı diler de onu yapamazsa, Allah, kendi katında o kimse hesabına tam bir hasenat (güzellik sevabı) yazar. Her kim, bir güzellik yapmayı diler ve onu yaparsa, Allah, kendi katında o kimse hesabına on hasene sevabından yedi yüz katına kadar sevap yazar. Her kim, kötü bir iş yapmak ister de onu yapmazsa, kendi katında o kimse hesabına tam bir hasene sevabı yazar. Her kim de kötü bir iş yapmak ister ve onu yaparsa, onun aleyhine tam bir seyyie günahı yazar.".

42 5) Kıyâmet günü *"En son gidiş, hiç şüphesiz Allah'adır."*. Dünyada iken işlediği iyi veya kötü amellerinin karşılığını kıyamet günü Rabbinden görecek olan insanın, o gün Rabbinin huzuruna çıkacak olması ve bütün amelleri gözler önüne serildikten sonra, eğer dünyada iken yalnız salih amel işleyen kullarından ise, bu amelleri sebebiyle mükafatlandırılması, yahut kötü ameller işlemiş bir kul ise, bu ameller sebebiyle cezalandırılması tabiidir ve onun Rabbine bu gidişi ise, son gidiş olup O'ndan başka gideceği hiç kimse yoktur.

43 6) Dünyada iken işlediği salih ameller sebebiyle mükafatladırılan ve en büyük mükafat olarak cennete yerleştirilen mümin kulun sonsuza kadar cennet nimetlerinden dilediği şekilde faydalandırılması, onun cennetteki neşe ve sevincinin başlıca sebebi sayılmak icap eder. Neşe ve sevincin en belirgin görüntüsü ise, hiç şüphesiz yüzündeki gülme alametleridir. Dünyadaki hayatını küfür içinde ve kötü amellerle geçiren kulun akıbeti ise, cehennem ateşidir. Dünyada iken böyle bir ateşin varlığını inkâr eden ve yaşadığımız dünya hayatından başka hayat yoktur diyen o kafir kul, inkâr ettiği cehennem ateşinin önüne getirilip de onu gördüğü zaman, dünyadaki hayatından pişmanlık duyması ve dövünüp ağlaması, artık işten bile değildir. Bu da açıkça gösteriyor ki, insanların gülme ve ağlama sebeplerini yaratıp onları güldüren ve ağlatan da Allah Teâlâ'dır.

44 7) Keza insanı yaratıp ona belirli bir süreye kadar hayat hakkı verdikten sonra, o sürenin bitmesiyle onu öldüren ve zamanı geldiği zaman da onu tekrar diriltecek olan, yine Allah Teâlâ'dan

başkası değildir. Mülk suresinin 2. ayetinde de ifade edildiği gibi *"Hanginizin daha güzel amel shibi olduğunuzu denemek için ölümü ve hayatı da O yaratmıştır..."*. Zira O, öldürmeye de yaşatmaya da ve öldükten sonra yeniden diriltmeye de kadirdir.

45-46 8) İnsan olsun hayvan olsun, rahmi içine atılan bir damla meniden erkek veya dişi yavruyu yaratan da Allah Teâlâ'dır. Ana rahmine atılan o bir damla meni içindeki spermlerden birinin, rahim içindeki yumurtalardan biriyle buluşması veya o yumurtayı aşılaması halinde dünyaya gelecek olan yavru teşekkül etmeye başlar. Belirli bir süre geçtikten sonra Allah, ana rahminde teşekkül etmeye başlayan cenîne ruhundan üfler ve ona can verir. Dokuz aylık bir sürenin tamam olmasından sonra da erkek veya dişi canlı bir varlık dünyaya gelir.

47 9) İnsanı ilk defa yarattığı gibi, ölümünden sonra kıyamet günü ona ruhunu iade ederek yeniden yaratmak veya onu diriltmek de Allah Teâlâ'ya aittir. Nitekim Rum suresinin 27. ayetinde de bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Mahlukatı ibtida yaratan, ölümünden sonra onu tekrer varedecek olan O'dur. Bu, O'na daha kolaydır..."*.

48 10) Kullarından dilediğine mal, mülk ve büyük bir servet vererek zengin yapan, dilediğinin malını ve mülkünü de elinden alarak onu fakirleştiren yine Allah Teâlâ'dır. O'nun, dilediğini mal mülk ve servet sahibi yapması, dilediğini de başkalarına muhtaç durumda bırakması, bir hikmet icabıdır ve bu hikmetin ne olduğunu da yine O'ndan başkası bilemez.

49 11) Şira yıldızının Rabbi de Allah Teâlâ'dır. Şira, cahiliye devrinde Huzaa ve Himyer kabilelerinin İlah edinip ibadet ettikleri ışığı parlak yıldızlardan biri idi. Ona ibadet eden müşrik Arapların inançlarına göre bu yıldız, insanın bahtını açan ve onu zenginleştiren bir yıldız idi. Allah Teâlâ, bir evvelki ayetinde insanı zenginleştiren veya fakar kılanın da Allah olduğunu beyan ettikten sonra, bu ayetinde Allah'ın şira yıldızının Rabbi olduğunu beyan etmesi, müşrik Arapların, zenginliklerini, ışığı ne derece parlak olursa olsun, böyle bir yıldızda aramalarının ne kadar batıl bir inanç olduğunu onlara göstermek içindir.

50 12) Kendilerini uyarmak ve şirki terk ederek yalnız Allah'a ibadet etmelerini sağlamak için kendi içlerinden Peygamber olarak gönderilen Hud'u yalanlayıp ona karşı çıkan Ad kavmini de ilk olarak helak eden Allah Teâlâ'dır. Filhakika Â'râf suresinin 65. ayetinde de açıklandığı gibi, Hûd (as), Peygamber olarak görevlendirildiği zaman, kavmi Ad'a hitap etmiş ve şöyle demişti: *"Ey kavmim! Sizin için kendisinden başka İlah olmayan Allah'a ibadet edin. Siz hiç sakınmaz mısınız?"* Kavmi, onun bu sözlerine karşılık büyük tepki göstermiş ve onu önce beyinsizlikle suçlamış, onun Rabbi tarafından haberlerini duyurmak için gönderilen bir nasihatçı olduğunu söylemesine ve onları Rabbinin azabıyla tehdit etmesine rağmen onlar yine de karşı koymalarına devam ederek eğer sözüne güvenilir kimselerden isen, bizi kendisiyle tehdit ettiğin azabı getir de görelim, demişlerdir. İşte bundan sonradır ki Hâkka suresinin 6-7. ayetlerinde de açıklandığı üzere, *"Ad kavmi, son derece acımasız, uğultulu bir fırtına ile yok edilmiştir. Allah, o fırtınayı onlara, hiç kesilmeksizin yedi gece sekiz gün musallat etmişti. Sen olsan, bu süre içinde onların sanki içi boş hurma kütükleri gibi yere serildiklerini görürdün. Şimdi sen, onlardan, orada kalmış hiçbir şey görüyor musun?"*

51 13) Allah Teâlâ, Ad kavmi gibi geriye hiçbir şey bırakmaksızın Semud kevmini de helak etmiştir. Allah, Semud kavmine de kardeşleri Salih'i uyarıcı bir Peygamber olarak göndermişti. Salih de onları, kendisinden başka İlah olmayan Allah'ın ibadetine davet etmiş, aynı zamanda Rablerinden bir delil olmak üzere bir de deve getirerek ona hiç dokunmamalarını ve kendi başına yeyip içmeye bırakmalarını emretmiş, aksi halde kendilerini elim bir azabın yakalayacını haber vermişti. Ne var ki Semud kavmi de Ad kavmi gibi Peygamberleri'ne karşı çıkmış, aynı za-

manda kendilerine emanet edilen deveyi de boğazlamışlardır. İşte bundan sonradır ki Â'râf suresinin 78. ayetinde de açıklandığı üzere *"Onları bir sarsıntı yakalamış ve kendi yurtlarında çökekalmışlardır."*.

52 14) Allah Teâlâ, Ad ve Semud kavimlerinden önce de Nûh kavmini helak etmişti. Bu kavim, aslında, Ad ve Semud'a nisbetle çok daha zalim ve çok daha azgın bir kavim idi. Nûh kavminin daha sonra gelen kavimlere nisbetle daha zalim ve daha azgın bir kavim olmasının sebebi, zulüm ve azgınlığın ilk defa onlar tarafından başlatılmış olması idi. Nitekim Hazreti Peygamber, Müslim (*Sahih,* II. 704; IV. 2059), Tirmizî (*Sünen,* V. 43) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* IV. 357, 359) tarafından nakledilen bir hadisinde şöyle buyurmuştur: Her kim kendisine iyi bir sünnet (yol, adet) edinirse, onun ve onunla amel edecek olanların sevabı o kimseye ait olur. Kim de kötü bir yol edinirse, onun ve onunla amel edecek olanların günahı da o kimseye ait olur.". Kötü bir işi ilk defa başlatan, sonra da aynı kötü işi işleyenlere örnek olan kimse, hiç şüphesiz en zalim kimsedir. Nûh kavmi de, kendinden sonra gelen Ad, Semud ve Lut gibi kavimlere önderlik yapmış olması dolayısıyla en zalim kavim sayılmıştır. İşte kavmin bu küfür ve zulmü, onların suda boğularak helak edilmeleri sonucunu doğurmuştur. Nûh kavmi için küfürlerinin karşılığı olarak dünyevi bir azap olarak üzerlerine inen *tufan,* onların suda boğularak helak olmalarını gerçekleştiren en büyük musibet olmuştur.

53-54 15) Alt üst olan kasabaları da yerin dibine geçiren ve üzerine örttüğünü örten de Allah Teâlâ'dır. Müfessirler, genellikle bu ayet-i kerimenin Lut kavmi hakkında nazil olduğu görüşündedirler. Lut, Sedum halkına uyarıcı olarak gönderilmiş bir Peygamber'di. Ne var ki bu halk, eşi görülmemiş derecede kötü bir ahlaka ve çirkin bir seciyeye sahipti. Günah işlemekten hiç çekinmiyorlar, işledikleri günaha son vermeyi de düşünmüyorlardı. Kadınları bırakarak erkeklerle münasebette bulunmak gibi o zamana kadar Ademoğulları arasında hiç işlenmemiş olan en çirkin fuhşun mucidi olarak da şöhret kazanmışlardı. Keza ticaret kervanlarını vurup mallarını gasp ediyorlar, halkın arasında ve gözleri önünde haya ve iffetten yoksun her türlü habaisi işliyorlardı. Nitekim Allah Teâlâ'nın, Ankebut suresinin 28-29. ayetlerinde de açıkladığı gibi, Lut, bir gün onlara: *"Siz, alemden hiç kimsenin sizden önce yapmadığı fuhuşu yapıyorsunuz: Erkeklere yanaşıyor, yol kesiyor ve toplantılarınızda kötü şeyler yapıyorsunuz, değil mi?"* demişti. Fakat kavim, Lut'un bu sözlerini umursamıyor, aksine onu yurdundan çıkarmakla tehdit ediyordu. İşte bu sebeple Allah Teâlâ o kavmi üzerlerine taş yağmuru yağdırarak helak etmiştir. Nitekim Hûd suresinin 82-83. ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"Emrimiz gelince, oranın üstünü altına getirmiş, üzerine birbiri arkasından taşlaşmış çamur yağdırmıştık. Rabbin katında işaretlenmiş (taşlardı bunlar. Bu hadisenin cereyan ettiği yer ise, bugünkü Mekkeli) zalimlerden hiç de uzak değildi."*. Hıcr suresinin 74. ayetinde de aynı manada şöyle buyurmuştur: *"Şehrin altını üstüne getirmiş ve üzerlerine çamurdan sertleşmiş taşlar yağdırmıştık."*.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكَ تَتَمَارٰى ﴿٥٥﴾ هٰذَا نَذِيرٌ مِّنَ النُّذُرِ الْاُولٰى ﴿٥٦﴾ اَزِفَتِ الْاٰزِفَةُ ﴿٥٧﴾ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ
اللّٰهِ كَاشِفَةٌ ﴿٥٨﴾ اَفَمِنْ هٰذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ ﴿٥٩﴾ وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ ﴿٦٠﴾ وَاَنْتُمْ سَامِدُونَ ﴿٦١﴾
فَاسْجُدُوا لِلّٰهِ وَاعْبُدُوا ﴿٦٢﴾

[55] O halde (Ey insanoğlu!) Rabbinin hangi nimetlerinden şüphe edersin?

[56] İşte bu (Muhammed) da ilk uyarıcılardan bir uyarıcı...

[57] Kıyamet vakti yaklaştı.

[58] Allah'tan başka onun vaktini bilen de yok.

[59] Siz şimdi bu söze mi şaşıyorsunuz?

[60] Gülüyor da ağlamıyorsunuz.

[61] Ve hem de gafilsiniz.

[62] Haydi şimdi Allah'a secde edin ve kulluğunuzu yerine getirin.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, insana önce hayat verip yaşatmanın, sonra onu öldürüp yeniden diriltmenin Allah'ın elinde olduğunu, gerek yaratma yönünden, gerek idare yönünden gerekse hükümranlık yönünden alemlerin mutasarrıfının yine Allah olduğunu, dilediği kavmi fakirleştirip dilediğini zenginleştirenin Allah'tan başkasının olmadığını, uyarı için gönderilen ve Allah'ın hak olan yoluna davet etmekle görevlendirilen Peygamberler'i inkâr eden, kendi elleriyle taştan veya odundan yaptıkları putları İlah edinip onlara ibadet eden kavimleri, üzerlerine indirdiği çeşitli felaketlerle nasıl helak ettiğini, bu kavimlerden müşrik olanların İbrahim'in şeriatına tabi olduklarını ileri sürerken, Musa'nın Suhufu'na uyduklarını söyleyen kitap ehlinin neden haktan yüz çevirdiklerini, oysa Musa'nın ve İbrahim'in Suhufları'nda yer alan şeriat ahkamını bilmeleri gerektiğini zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, insanlara kıyamet gününün yaklaştığını hatırlatarak, küfürleri dolayısıyla helak olan kavimlerin akıbetlerine benzer bir akibetin başlarına gelmemesi için kendilerine son uyarıcı olarak gönderilen Hazreti Muhammed (sas.)'e tabi olmalarını ve Allah'a ibadet ederek kulluk görevlerini yerine getirmelerini emretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[55] O halde (Ey insanoğlu!) Rabbinin hangi nimetlerinden şüphe edersin?

[56] İşte bu (Muhammed) da ilk uyarıcılardan bir uyarıcı.

[57] Kıyamet vakti yaklaştı.

[58] Allah'tan başka onun vaktini bilen de yok.

[59] Siz şimdi bu söze mi şaşıyorsunuz?

[60] Gülüyor da ağlamıyorsunuz.

[61] Ve hem de gafilsiniz.

[62] Haydi şimdi Allah'a secde edin ve kulluğunuzu yerine getirin.

55 Allah Teâlâ, bu ayetinde insanoğluna hitap ederek, daha önceki ayetlerde zikredilen göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan çeşitli nimetlerin yaratılışını ve insanların bu nimetlerden diledikleri gibi faydalanmalarını bahis konusu etmiş ve ona: Rabbinin sana ihsan ettiği bu nimetlerin hangisinden şüphe edebilirsin? buyurmuştur. Zira insanoğlunun faydasına sunulan bu nimetlerin hepsi de, Allah Teâlâ'nın varlığına, birliğine, hudutsuz kudretine ve geniş ilmine delalet eder ve bu nimetlerden herhangi biri üzerindeki şüphe, insanı, Allah Teâlâ'nın varlığını, birliğini ve diğer sıfatlarını inkâra götürür. Nitekim Allah Teâlâ, Rahmân suresinin ilk ayetlerinde de insan için hazırlanan sayısız nimetleri birer birer saymış, 13. ayetinde de, aynı manada *"O halde (Ey insanlar ve cinler!) Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?"* buyurmuştur. Çeşitli nimetlerin sayımı Rahmân suresinin bütün ayetlerinde devam etmiş ve her nimet grubunun ardından insanlara ve cinlere yöneltilen bu soru da tekrar edilmiştir. **56** Allah Teâlâ, bu ayetinde de son Peygamber'i Hazreti Muhammed (sas.)'i işaret ederek, işte bu da daha önce gönderilen Peygamberler gibi gönderilen bir Peygamber'dir. O da daha öncekiler gibi, insanları uyarmak ve

Allah'ın hak olan yoluna davet etmek için gönderilmiştir. Nitekim Allah Teâlâ,Ahkâf suresinin 9. ayetinde de Peygamberi'ne hitapla bu hususu şöyle açıklamıştır: *"(Ey Muhammed!) De ki: Ben, Peygamberler'in ilki değilim. Bana ve size neler yapılır bilemem. Ben ancak, bana vahyolunana uyarım ve ben ancak apaçık bir uyarıcıyım."*. Keza Sebe suresinin 46. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"...O sadece, şiddetli bir azabın öncesinde sizin için bir uyarıcıdır."*.

57 Kur'an-ı Kerim'in muhtelif surelerinde *"Kıyamet vakti yaklaşmış ve ay yarılmıştır."* (Kamer suresi, 1), *"Kıyamet koptuğu zaman, onun vukuunda hiçbir yalan olmadığı anlaşılacaktır."*. (Vâkıa suresi, 1-2), *"İnsanların hesap vakti gelmiştir; fakat onlar hâlâ yüz çevirmiş olarak gaflet içindedirler."* (Enbiya suresi, 1), *"...Nereden bileceksin, belki de kıyamet vakti çok yakındır."* (Şûrâ suresi, 17) mealindeki ayetlerle kıyamet vaktinin iyice yaklaştığı ve her gün geçtikçe bu yaklaşımın daha da arttığı haber verilmiştir. Kıyâmet vaktinin yaklaşmış olması, insanların dünyada işledikleri iyi veya kötü amellerinden hesaba çekilip iyi amelleriyle mükafatlandırılıp kötü amelleriyle cezalandırılacakları vaktin gelmekte olduğudur.

58 Şu var ki kıyametin vukuunu gerçekleştirecek olan veya onun vaktini tayin edip o günü getirecek olan, ancak Allah Teâlâ'dır. Allah'tan başka hiç kimse onun nasıl ve ne zaman vuku bulacağını bilemez. Lokmân suresinin 34. ayetinde de açıkça ifade edildiği gibi, *"Kıyamet gününün vakti hakkındaki bilgi, sadece Allah katındadır..."*. Keza Â'râf suresinin 187. ayetinde de Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Sana "kıyamet vaktinin gelişi ne zaman?" diye soruyorlar. (Ey Muhammed! Onlara) De ki: "Onun ilmi ancak Rabbimin yanındadır. Vaktini O'ndan başkası açıklayamaz. Göklere ve yere (onun vakti) çok ağır basmıştır. O, yavaş yavaş değil, fakat ansızın gelecektir."*. *Sanki senin ona bir yakınlığın varmış gibi sana soruyorlar. De ki: "Onun ilmi, ancak Allah'ın yanındadır; fakat bunu, insanların çoğu anlamıyor."*.

59 Allah Teâlâ, kullarına ihsan ettiği sayısız nimetlere istinaden varlığının, birliğinin, hudutsuz kudretinin ve geniş ilminin delîllerini zikrettikten, uyarıcı ve hak yola davet edici olarak gönderdiği Peygamberleri'nin kavimleri tarafından yalanlanmaları ve onlara karşı çıkılması sebebiyle bu kavimlerin nasıl helak edildiklerini beyan ederek kıyamet gününün yaklaştığını haber verip helak olan kavimlere benzememeleri ve onlar gibi helak olmamaları için onları bir defa daha uyardıktan sonra, müşriklere hitapla şöyle buyurmuştur: Şimdi siz, bütün bu gerçekleri size haber veren ve sizi uyararak kötü bir akibetten sakınasınız diye size hak yolu gösteren bu Kitabın, yani Kur'an'ın sözlerine mi şaşıyorsunuz?

60-61 Hem de acınacak halinize ağlamak yerine, ibret alıp da hidayete ermeniz gerekirken, gaflet içinde, sırf alay etmiş olmak için Kur'an'ın bu sözlerine mi gülüyorsunuz? Gülün bakalım; bu gafletiniz, sizi nasıl bir akibete sürükleyecek, bunu çok yakında görüp öğreneceksiniz.

62 Siz ey müminler! Rabbinizin size ihsan ettiği sayısız nimetlere ve ulaştığınız hidayete şükretmiş olmak için Rabbinize secde edin ve O'na ibadet ederek kulluk borcunuzu ödemekte kusur etmeyin. Buhârî (*Sahih*, IV. 239; V. 7; VI. 52), Müslim (*Sahih*, I. 405), Ebû Dâvûd (*Sünen*, I. 325) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, I. 388, 401)'in naklettiklerine göre Abdullah İbn Mesud (ra) şöyle demiştir: "Kendisinde secde ayetinin bulunduğu ilk nazil olan sure, Necm suresidir. Resulullah (sas.) bu surede secde ettiği zaman, bir kişi müstesna arkasında bulunan herkes secde etmişti. O bir kişi ise, yerden bir avuç toprak alıp ona secde etmişti. Sonradan gördüm ki o adam kafir olarak öldürüldü. O, Umeyye İbn Halef idi.".

Bu ayet ile Necm suresi sona ermiş bulunmaktadır. Hamd Allah'a mahsustur. Salat ve selam, Peygamberimiz Hazreti Muhammed (sas.)'e, ailesine ve ashabına olsun. Amin.

KAMER SURESİ

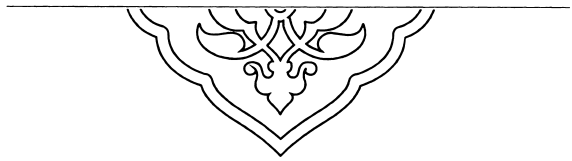

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 54. suresi olup 55 ayetten müteşekkildir. Sureye Kamer (Ay) adının verilmesi, ilk ayetinde, kıyamet vaktinin yaklaşmış olduğu beyan edildikten sonra, kıyamet alameti olarak ayın yarılmasından veya ikiye bölünmesinden söz edilmesi dolayısıyladır. Filhakika hakkında pek çok hadisin de rivayet edildiği gibi, Hazreti Peygamber Mekke'de iken Mekkeli müşrikler Hazreti Peygamber'den bir mucize göstermesini istemişler, Hazreti Peygamber de onlara ayın yarılmasını göstermiştir. Bu konuyla ilgili olarak Buhârî (*Sahih,* IV. 186; VI. 53), Müslim (*Sahih,* IV. 2159) ve Tirmizî (*Sünen,* V. 397)'nin Enes İbn Malik'tan (ra) naklettikleri bir haberde Enes şöyle demiştir: "Mekke halkı, Resulullah (sas.)'den kendilerine bir mucize göstermesini istedi; Resulullah (sas.) de onlara ayın yarılmasını gösterdi.". Hazreti Peygamber Mekke'de iken ayın yarıldığını sahih isnatlarla beyan eden pek çok hadis rivayet edilmiş ve bu rivayetler tevatür derecesine ulaşmıştır. Buhârî (*Sahih,* IV. 186), Müslim (*Sahih,* IV. 2158) ve Tirmizî (*Sünen,* V. 398)'nin naklettiklerine göre Abdullah İbn Mesud (ra) şöyle demiştir: "Resulullah (sas.) zamanında ay ikiye yarıldı da Resulullah (sas.): "Şahit olunuz!" buyurdu". Buhârî (*Sahih,* VI. 52), Müslim (*Sahih,* IV. 2158) ve Tirmizî (*Sünen,* V. 397)'nin yine İbn Mesud'dan (ra) gelen başka bir rivayetinde, o şöyle demiştir: "Resulullah (sas.) ile beraber Mina'da bulunduğumuz sırada ay iki parçaya bölündü. Bir parçası dağın arkasında, bir parçası da dağın berisinde idi. Bunun üzerine Resulullah (sas.) bize şöyle buyurdu: Şahit olunuz.".

Kamer suresi, Mekke'de Târık suresinden sonra nazil olmuştur. 44-46. ayetlerinin Medenî olduğu söylenmişse de, ayetler arasındaki bağlantı, böyle bir görüşü teyit etmemektedir.

2. Kamer Suresinin Konusu

Her Mekkî surenin konu ile ilgili açıklamasını yaparken de zikrettiğimiz gibi, Kamer suresinin konusu da diğer Mekkî surelerde görüldüğü üzere İslam akaididir. Allah'ın varlığı, birliği, hudutsuz kudreti ile geniş ilmi, Kur'an-ı Kerim'in vahiy yolu ile indirilişi, Kur'an ayetlerini yalanlayan müşriklerin kıyamet günü cehennem ateşi ile tehdidi, buna karşılık mümin müttekilerin cennet nimetleriyle mükafatlandırılacak olmaları, Mekkî surelerde ele alınan belli başlı konulardır.

Sureye, kıyamet gününün yaklaşmış olduğu-

nu beyan eden ayetle başlanmış, bunun en büyük delili olarak da ayın yarılıp ikiye bölünmesi (inşikaku'l-kamer) zikredilmiştir. Hazreti Peygamber zamanında ilk defa vuku bulan ayın bölünmesi hadisesi, Hazreti Peygamber'in en büyük mucizelerinden biri olarak belirlenmiştir. Daima Hazreti Peygamber'in karşısında yer alan müşriklerin bu hadise karşısındaki görüş ve davranışlarında herhangi bir değişiklik olmamış ve onu yine sihirbazlıkla itham ederken, ayın ikiye bölünmesini de bir sihirbazın sihiri olarak tavsif etmişlerdir. Daha önce de işaret ettiğimiz gibi, bu, onların başlıca özellikleridir ve Kur'an ile onlara yöneltilen hiçbir uyarının veya hiçbir tehdidin onlar için hiçbir faydası yoktur. Bu sebepledir ki surenin başında onların bu vasıfları zikredildikten sonra, Hazreti Peygamber'e, heva ve heveslerine tabi olarak hakkı yalanlayan bu kafirlerden yüz çevirip uzak durması emredilmiş, kıyamet günü gelip de bütün insanlar haşr için çağrıldıkları zaman, bu kafirlerin de, zelil ve hakir olarak, kabirlerinden çıkıp korku içinde ve çekirgeler gibi koşarak gelecekleri haber verilmiştir.

Bunu takip eden ayetlerde, Nûh kavmi, Ad, Semud, Lut kavimleriyle Firavun kavminin kendilerine uyarıcı ve Allah'ın hak yoluna davet edici olarak gönderilen Peygamberler'i yalanlamış olmaları dolayısıyla nasıl üzerlerine indirilen şiddetli bir azap ile helak edildikleri anlatıldıktan sonra, Kureyşli müşrikler, benzer akibetlere uğramamaları için uyarılmışlardır Ancak müşrikler, bu tehditler karşısında takındıkları umursamazlık dolayısıyla, hem dünyada helak olan kavimlerin başlarına gelen akibetle hem de kıyamet günü görecekleri cehennem azabıyla tekrar uyarılıp tehdit edilmişlerdir. Sure, müttekilerin, Rableri katında nail olacakları cennet nimetlerini müjdeleyen bir ayetle sona ermiştir.

3. Kamer Suresinin Kendinden Önceki Necm Suresiyle Bağlantısı

Kamer suresinin kendinden önceki Necm suresiyle üç yönden bağlantılı olduğu açıkça görülmektedir:

1) Hem Necm suresinin sonunda hem de Kamer suresinin başında kıyametin yaklaştığının beyan edilerek iki surenin birleştirilmesi, sureler arasındaki bu bağlantının en açık delillerinden biri sayılmak gerekir. Filhakika Necm suresinin 57. ayetinde *"Kıyamet vakti yaklaştı."* buyurulduğu gibi, Kamer suresinin ilk ayetinde de *"Kıyamet vakti yaklaşmış ve ay yarılmıştır."* buyurulmuştur. Şu var ki Kamer suresinde, kıyamet vaktinin yaklaştığı beyan edildikten sonra, bu vaktin yaklaşmış olduğuna delil olmak üzere ayın yarılması zikredilmiştir. Nitekim yukarıda, Buhârî ve Müslim'in Sahihleri'nden naklen de zikrettiğimiz gibi Enes İbn Malik (ra), müşriklerin Resulullah (sas.)'den bir mucize istediklerini, Resulullah (sas.)'in de onlara, ayın ikiye bölünüşünü getirdiğini haber vermiştir.

2) İki surenin Necm (yıldız) ve Kamer (ay) olarak isimlendirilmelerindeki uygunluk da aralarındaki bağlantı yönünden dikkat çekicidir. Böyle bir uygunluğu, Kur'an-ı Kerim'in birbirini takip eden 91, 92 ve 93. sureleri Şems (Güneş), Leyl (gece) ve Duhâ (Kuşluk) surelerinde de görmek mümkündür.

3) Necm suresinin 50-54. ayetlerinde, Ad, Semud ve daha önce Nûh kavimlerinin, kendilerine uyarıcı olarak gönderilen Peygamberler'i yalanlamaları dolayısıyla helak edildikleri zikredilmekle iktifa edilmiş, Kamer suresinde ise, bu kavimlerin helaki mufassal bir şekilde anlatılmıştır.

4. Kamer Suresinin Faziletleri

Müslim (*Sahih,* II. 607) tarafından nakledilen bir haberde açıklandığına göre, Ömer İbnu'l-Hattab, Ebu Vakıd el-Leysi'ye: "Resulullah (sas.) kurban ve Ramazan Bayramı namazlarında neyi okurdu?" diye sorduğunda, Ebu Vakıd: "Resulullah (sas.) bu iki bayramda *Kaf ve'l-Kur'ani'l-Mecid* ile *İkterebetu's-sa'atu ve'nşakka'l-kameru* surelerini okurdu." cevabını vermiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ﴿١﴾ وَاِنْ يَرَوْا اٰيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ ﴿٢﴾ وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوٓا
اَهْوَٓاءَهُمْ وَكُلُّ اَمْرٍ مُسْتَقِرٌّ ﴿٣﴾ وَلَقَدْ جَٓاءَهُمْ مِنَ الْاَنْۢبَٓاءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ ﴿٤﴾ حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَمَا تُغْنِ
النُّذُرُ ﴿٥﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ اِلٰى شَيْءٍ نُكُرٍ ﴿٦﴾ خُشَّعًا اَبْصَارُهُمْ يَخْرُجُونَ مِنَ الْاَجْدَاثِ كَاَنَّهُمْ
جَرَادٌ مُنْتَشِرٌ ﴿٧﴾ مُهْطِعِينَ اِلَى الدَّاعِ يَقُولُ الْكَافِرُونَ هٰذَا يَوْمٌ عَسِرٌ ﴿٨﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

[1] Kıyamet vakti yaklaşmış ve ay yarılmıştır.

[2] Bir mucize görseler, yüz çeviriyorlar ve "Devam edegelen bir sihir." diyorlar.

[3] Hakkı yalanlamışlar ve kendi heva ve heveslerine tabi olmuşlardır. Halbuki her iş bir gayede sona erer.

[4-5] Gerçek şudur ki onlara, (kendilerini küfürden) vazgeçirecek hikmet dolu nice haberler gelmiştir de, uyarılar hiç fayda vermemiştir.

[6-8] Bu sebeple (ey Muhammed!) onlardan yüz çevir; o çağırıcının, nefislerin hoşlanmadığı bir şeye çağırdığı gün, gözleri, (gördükleri şeylerin korkusu ile) zelil olarak, sanki etrafa yayılmış çekirgeler gibi çağırana koşarcasına kabirlerden çıkarlar ve o kafirler derler ki: "Bu zor bir gün.".

Yukarıda da açıkladığımız gibi, Necm suresinin 57. ayetinde kıyamet vaktinin yaklaştığı beyan edildikten sonra, ancak bu vaktin ne zaman geleceğini Allah'tan başka hiç kimsenin bilemeyeceği zikredilmiş ve sure, yalnız gerçekleri açıklayan ve Allah'ın hak olan yolunu gösteren Kur'an'a inanmayan ve onu alaya alan müşriklerin kınanması, mümin müttakilere de Allah'ın huzurunda secde edip kulluk görevlerini yerine getirmelerinin emredilmesi ile sona ermiştir. Bunu takip eden Kamer suresinin ilk ayetinde de, kıyamet vaktinin yaklaştığı hususundaki haber tekrar edilmiş ve bu vaktin en önemli delillerinden biri olarak da ayın yarılması zikredilmiştir. Ne var ki müşriklerin, Hazreti Peygamber'e ait en önemli mucizelerden biri sayılan ayın yarılmasıyla ilgili bu hadiseye tepkileri yine devam etmiştir. Oysa baştarafta Buhârî, Müslim ve Tirmizî'den naklen zikrettiğimiz gibi, Mekke halkı, Resulullah (sas.)'den kendilerine bir mucize göstermesini istemiş, Resulullah (sas.) de onlara ayın yarılmasını göstermiştir. Ancak, yine nakledilen sahih haberlerden öğrendiğimize göre, müşrikler, istedikleri gibi bir mucizenin gerçekleşmiş olmasına ve bu mucizeyi kendi gözleriyle müşahede etmiş olmalarına rağmen, yine de tepkilerini göstermekten çekinmemişler ve bunun bir sihir olduğunu ileri sürmüşlerdir. Allah Teâlâ buyurmuştur ki:

[1] Kıyamet vakti yaklaşmış ve ay yarılmıştır.

[2] Bir mucize görseler, yüz çeviriyorlar ve "Devam edegelen bir sihir." diyorlar.

[3] Hakkı yalanlamışlar ve kendi heva ve heveslerine tabi olmuşlardır. Halbuki her iş bir gayede sona erer.

[4-5] Gerçek şudur ki onlara, (kendilerini küfürden) vazgeçirecek hikmet dolu nice haber-

ler gelmiştir de uyarılar hiç fayda vermemiştir.

6-8 Bu sebeple (Ey Muhammed!) onlardan yüz çevir; o çağırıcının, nefislerin hoşlanmadığı bir şeye çağırdığı gün, gözleri, (gördükleri şeylerin korkusu ile) zelil olarak, sanki etrafa yayılmış çekirgeler gibi çağırana koşarcasına kabirlerden çıkarlar ve o kafirler derler ki: "Bu zor bir gün.".

1 Allah Teâlâ, surenin bu ilk ayetinde, kıyamet vaktinin yaklaştığını ve dolayısıyla bütün varlıklar için dünya hayatının sona ermek üzere olduğunu haber vermiş ve insanları, gaflet uykusundan uyanıp kıyamet gününe hazırlıklı girmeleri için uyarmıştır. Zira insanlar, her devirde görüldüğü gibi, dünya hayatının geçici de olsa, nefislere zevk veren ve eğlenceli gelen taraflarına meyletmişler ve ebedi olan Ahiret hayatını tam manasıyla unutmuşlardır. Nitekim Allah Teâlâ, bu hususa Enbiya suresinin 1. ayetinde de işaret etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"İnsanların hesap vakti gelmiştir; fakat onlar hâlâ yüz çevirmiş olarak gaflet içindedirler."*. Oysa bilinen bir gerçektir ki Ahiret hayatı, insan için amellerine karşılık olmak üzere dünyada iken kazanılmış bambaşka bir hayattır. Bu itibarla kim dünya hayatını Rabbinin emir ve nehiylerine uyarak iyi ve güzel ameller işleyerek geçirmişse, o kimsenin Ahiret hayatı da dünyadaki amellerinin mükafatı olmak üzere cennet nimetleriyle yüklü bir hayat olacaktır. Fakat kim de Ahiret hayatını unutarak dünya hayatından başka hayat yokmuş gibi nefsinin heva ve heveslerine uyarak sadece dünya zevkleri için yaşamış olursa, o da Ahiret hayatını acı bir azap ile geçirecektir. İşte Allah Teâlâ'nın, surenin bu ilk ayetinde iyice yaklaştığını haber verdiği kıyamet vakti, insanların kabirlerinden çıkarak Rablerinin huzurunda toplandıkları ve Ahiret hayatının biraz önce açıkladığımız hangi bölümünde yer aldıklarının kendilerine bildirilip o hayata sevkedilecekleri bir vakittir. Her ne kadar bu vaktin ne zaman geleceğini Allah'tan başka hiç kimse bilmese bile, o vakit mutlaka gelecek ve her insan, dünyadaki amellerinin karşılığını mutlaka görecektir. Ahiretini düşünen hiç kimsenin bundan asla şüpheye düşmemesi gerekir.

Allah Teâlâ, kıyamet vaktinin yaklaştığını haber verdikten sonra, aynı ayetin devamı olarak *"Ve ay yarıldı."* buyurmuştur. Kıyâmet gününün yaklaşmış olduğu beyan edildikten sonra onun hemen akabinde mazi sigasıyla ayın yarıldığının açık bir şekilde ifade edilerek *"Ve ay yarıldı."* denilmesi, bu yarılmanın, kıyamet vaktinin yaklaşmış olduğunun kesin delillerinden birisi olduğunu gösterir. Kıyâmet vaktinin ne zaman geleceği hususundaki kesin bilginin ancak Allah katında olduğu, Allah'tan başka hiç kimsenin bu vaktin ne zaman geleceğini bilmediği kesin olmakla beraber, ayın yarılması, baştarafta zikrettiğimiz bazı haberlerden de anlaşıldığı gibi, Hazreti Peygamber Mekke'de iken gerçekleşmiş ve pek çok Mekkeli bu yarılmayı kendi gözleriyle müşahede etmiştir. Buhârî, Müslim ve Tirmizî'nin naklettikleri bir haberde de zikredildiği üzere Enes İbn Malik (ra) şöyle demiştir: "Mekke halkı, Resulullah (sas.)'den kendilerine bir mucize göstermesini istedi; Resulullah (sas.) de onlara ayın yarılmasını gösterdi.". Hazreti Peygamber'in bir mucizesi olarak gerçekleşen bu ay yarılması, şüphesiz, Mekke halkının görebileceği her taraftan görülmüş ve halk, bu hadiseyi bizzat kendi gözleriyle müşahede etmiştir. Nitekim ikinci ayet-i kerimede de açıkça ifade edildiği gibi, bunun Hazreti Peygamber'e verilen bir mucize olduğunu kabul etmeyen ve her fırsatta onu yalancılıkla ve sihirbazlıkla itham eden müşrikler, bundan da yüz çevirmişler ve *"Devam edegelen bir sihir."* demişlerdir. Buna karşılık, baş tarafta da zikrettiğimiz bazı sahih haberlerden de anlaşılacağı üzere, Hazreti Peygamber'den işittikleri hadisleri rivayet etmekle tanınan bazı sahabiler, Hazreti Peygamber zamanında ayın yarıldığını da haber vermişlerdir ki müfessirlerin açıkladıklarına göre ay ya-

rılmasıyla ilgili bu rivayetler, tevatür derecesine ulaşmıştır. Yukarıda da zikrettiğimiz Buhârî (*Sahih,* VI. 52), Müslim (*Sahih,* IV. 2158) ve Tirmizî (*Sünen,* V. 397) tarafından nakledilen bu haberlerden birisinde İbn Mesud (ra) şöyle demiştir: "Resulullah (sas.) ile beraber Mina'da bulunduğumuz sırada ay iki parçaya bölündü. Bir parçası dağın arkasında, bir parçası da dağın berisinde idi. Bunun üzerine Resulullah (sas.) bize şöyle buyurdu: Şahit olunuz.".

Burada şu hususu da açıkça ifade etmek gerekir ki bütün müfessirler, Hazreti Peygamber'in hayatında ayın yarılmış olduğu konusunda hemfikirdirler ve ayet-i kerime de bu gerçeği açık bir şekilde teyit etmektedir. Bununla beraber bazı farklı görüş sahibi olan ve ayet-i kerimenin, ayın yarıldığına değil, fakat istikbalde yarılacağına delalet eden bir manada geldiğini ileri süren kimseler de vardır. Bunların iddialarına göre, ayın yarılmasıyla ilgili haber, kıyamet vaktinin yaklaşmış olduğunu beyan eden haberin hemen arkasından gelmiştir ve bu iki haber arasında bir uygunluğun bulunmuş olması gerekir. Bu uygunluk ise kıyamet vaktinin gelişiyle ilgilidir ve bu da kıyametin istikbale ait bir hadise olması dolayısıyla ayın yarılmasının da istikbale ait bir hadise olmasını gerektirir. Kısaca ifade etmek gerekirse, gerek kıyametin kopması gerekse ayın yarılması, her ikisi de istikbale ait haberlerdir ve her iki hadise de istikbalde vuku bulacaktır.

Ayın yarıldığı görüşüne katılmayanların dayandıkları başka bir delil de hadisenin gökyüzünde cereyan eden önemli bir tabiat olayı olması dolayısıyla herkes tarafından görülüp aralarında konuşulabilecek ve sonraki nesillere aktarılabilecek bir hadise olmasına rağmen, onunla ilgili haberlerin yaygınlaşmaması ve sadece sayıları belirli kimseler tarafından haber verilmesidir. İddia sahiplerine göre eğer bu hadise gerçekten vuku bulmuş olsaydı, halk arasında yaygınlaşan bir haber olur ve onu görüp de haber verenleri saymak mümkün olmazdı. Ancak bu hususta her ne söylenmiş olursa olsun, kesin olan kanaat, Hazreti Peygamber'in hayatında kıyamet alametlerinden biri olmak üzere ayın yarılmış olmasıdır. Her ne kadar kıyametin ne zaman kopacağı insanlar tarafından bilinmese bile, ay, Hazreti Peygamber hayatta iken iki parçaya bölünmüştür ve bu da kıyamet vaktinin yaklaşmış olduğunun en açık delillerinden biridir. Şunu da unutmamak gerekir ki, ayı ve diğer bütün varlıkları hiç yoktan var eden Allah Teâlâ'dır ve dilediği anda onları yok edecek veya dilediği şekle sokacak olan da O'dur.

2 Allah Teâlâ, kıyamet gününün yaklaşmış olduğunu ve bunun en önemli delillerinden birinin de, Hazreti Peygamber tarafından getirilmiş olan ayın yarılmasıyle ilgili mucize olduğunu haber verdikten sonra, müşriklerin bu mucize karşısında takındıkları tavrı açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Müşrikler, ne zaman Muhammed (sas.)'in nübüvvet alametlerinden birini veya doğruluğunun bir delilini görseler, ona inanmaktan ve onu teyit veya tasdik etmekten hemen yüz çevirirler ve onu yalanlayarak bu, başından beri devam edegelen sihirden başka bir şey değil; Muhammed, bununla bizi kandırmaya ve atalarımızın dininden bizi uzaklaştırmaya çalışıyor, derler.

Yukarıda ayın yarılmasıyla ilgili bazı görüşlere işaret etmiş ve sayıları çok olmasa bile bazı müfessirlerin, ay yarılmasıyla ilgili haberin istikbale matuf bir haber olduğunu ileri sürerek yarılma hadisesinin henüz gerçekleşmediğini, onun da kıyamet gününün gelmesi gibi istikbalde vuku bulacağını, yarılma vaktini de Allah'tan başka hiç kimsenin bilemeyeceğini söylediklerini zikretmiştik. Kanaatımizce ayın henüz yarılmadığını, onun ancak istikbalde yarılacağı görüşünü ileri sürenlere karşı zikredilebilecek en açık ve kesin delillerden birisi de, Allah Teâlâ'nın, ayın yarılmasıyla ilgili mucizeyi sihir olarak vasfeden müşriklerin reddi ile ilgili bu ayetidir. Zira ay yarılmamış olsaydı, müşrikler, vuku bulmamış bir hadiseyi sihir olarak vasfetmezler, ayet-i kerimede de yapılmayan bir şey bahis konusu edilerek reddine gerek kalmazdı. Oysa

daha önce de açıkladığımız gibi, müşriklerin Hazreti Peygamber'den kendilerine bir mucize göstermesini istemeleri üzerine, Hazreti Peygamber de onlara ayın yarılmasını göstermiş, fakat müşrikler bu hadiseyi Hazreti Peygamber'in bir sihiri olarak vasfetmişler ve bu, onun devam edegelen bir sihiridir, demişlerdir.

3 Müşrikler böyle söylemekle, her zaman olduğu gibi kendi heva ve heveslerine tabi olmuşlar ve Rableri katından gelen bir hakkı yalanlamışlardır. Zira onların akılsızlıklarından, cehalet ve küfürlerinden kaynaklandığı bilinen görüş ve düşüncelerine göre, Muhammed (sas.) bir sihirbaz veya kahinden başka biri değildir. Oysa şu gerçeği de kabul etmek gerekir ki her işin bir gayesi veya hedefi vardır ve her iş yöneldiği gaye veya hedefe ulaşacaktır. Müşrikler için bu hedef, dünyada rezil ve rüsvay olup Ahiret'te de ebedi cehennem azabına ulaşmak; Hazreti Muhammed (sas.)'in hedefi ise, dünyada en güzel mutluluk ile Ahirette ebedi cennet hayatına kavuşmaktır.

4 Oysa onların, Peygamber'i yalanlamaktan, ona sihirbaz, kahin veya şair gibi birtakım sıfatlar isnat ederek yalan ve iftiralarda bulunmaktan vazgeçmelerini sağlayacak nice mucizeler, deliller ve ibret alacakları haberler gelmişti. Peygamber onlara kıyametin iyice yaklaşmış olduğunu haber vermiş, bunun en açık delili olmak üzere de ayın ikiye bölünmesi mucizesini getirmişti. Keza Kur'an'da, Allah'ı bırakarak birtakım putları İlah edinen ve onlara ibadet eden, kendilerine uyarı için gönderilen Peygamberler'i yalanlayan, onlardan bir kısmını öldüren, bir kısmını da yurtlarından sürüp çıkaran müşrik kavimlerin dünyada başlarına gelen acı akibetleri ve Ahiret'te görecekleri büyük azabı haber veren pek çok ayet gelmişti.

5 İbret alınması gereken haberleri muhtevi bu ayetlerin her biri, kendi başına hedefine ulaşmış bir hikmet idi. Böyle olmasına rağmen, bu ayetlerden hiçbiri, küfürlerinde direnen ve onlardan ibret almaları gerekirken onları geçmiş kavimlerin masalları olarak tavsif eden müşriklere hiçbir fayda sağlamamıştır. Zaten sağlaması da beklenemezdi. Zira Yunus suresinin 101. ayetinde de açıkça ifade edildiği gibi *"...Göklerde ve yerde nelerin varolduğuna bakın; zira ayetler ve uyarmalar, iman etmeyen kavme fayda sağlamaz."*.

6 -8 Gerçek böyle olduğuna göre, Ey Muhammed! o müşriklerden yüz çevir. Onları, Allah'ın hak olan yoluna davet edeceğim diye nefsini yorup harap etme. Sen bir Peygamber olarak tebliğ görevini hakkıyla yerine getirdin. Bilinen o ki, onlardan hiçbiri senin davetine icabet etmediği gibi, inzarın da onları düşünmeye ve doğru yola yönelmeye sevektmemiştir. Fakat vakti gelip de İsrafil'in hesap için Sur'a üflediği ve insanları hiç görmedikleri ve bilmedikleri bir şeye çağırdığı gün, gözleri hor ve hakir olarak etrafa yayılmış çekirge sürüleri gibi kabirlerinden çıkarlar ve çağırana doğru koşmaya başlarlar. Kâria suresinin 4. ayetinde de ifade edildiği gibi *"O gün insanlar dağılmış pervane gibi olurlar."*. İşte o zaman içlerini dolduran korku ile kafirler *"Bu çok zor bir gün."* derler. Nitekim Allah Teâlâ, Müddessir suresinin 8-10ç ayetlerinde de o günü aynı manada tavsif etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Sur'a üflendiği gün, işte o gün, kafirlere kolay olmayan çetin bir gündür."*.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ﴿٩﴾ فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ ﴿١٠﴾ فَفَتَحْنَا
أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُنْهَمِرٍ ﴿١١﴾ وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَىٰ أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ ﴿١٢﴾ وَحَمَلْنَاهُ عَلَىٰ ذَاتِ
أَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ ﴿١٣﴾ تَجْرِي بِأَعْيُنِنَا جَزَاءً لِمَنْ كَانَ كُفِرَ ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَا آيَةً فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿١٥﴾ فَكَيْفَ
كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿١٦﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿١٧﴾

[9] Onlardan önce de Nûh kavmi yalanlamıştı. Kulumuzu yalanlamışlar, "Mecnun." demişler ve engel olmuşlardı.

[10] O da, "Ben yenildim; yardım et!" diye Rabbine dua etmişti.

[11-12] Bunun üzerine biz de göğün kapılarını boşalan bir su ile açmış, yerin pınarlarını da fışkırtmıştık. Böylece (yere ve göğe ait) sular, takdir olunan bir iş için birleşmişti.

[13-14] Onu, tahta levhalardan çivilenip yapılmış, inkâr edilen Nûh'a mükafat olarak verilmiş, nezaretimiz altında yüzüp giden bir gemiye bindirmiştik.

[15-16] Gerçek şu ki o gemiyi bir ibret kılmıştık; şimdi öğüt alacak yok mu? Benim azabım ve uyarılarım nasılmış?

[17] Kur'an'ı öğüt olması için kolaylaştırdık; şimdi öğüt alacak yok mu?

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, müşriklerin Hazreti Peygamber'den kendilerine bir mucize getirmesini istediklerini, Hazreti Peygamber'in de onlara kıyamet gününün yaklaştığını haber vererek bunun en açık delili olmak üzere ayın ikiye bölünmesini mucize olarak getirdiğini, fakat müşriklerin bu mucizeyi de *"Devam edegelen bir sihir."* diyerek reddettiklerini, zaten onların kendi heva ve heveslerine tabi olarak hakkı daima yalanladıklarını, oysa Kur'an'da gelen uyarılara kulak vermiş olsalar, kendilerini küfürden vazgeçirecek geçmiş kavimlere ait nice haberlerin ve uyarıların gelmiş olduğunu zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Nûh, Ad, Semud ve Lut kavimlerinin Peygamberleri'yle olan kıssalarını, Hazreti Peygamber'in kavmiyle olan halinin, daha önce gelip geçen Peygamberler'in kavimleriyle olan halleri arasındaki benzerliği de ortaya koyarak beyan etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[9] Onlardan önce de Nûh kavmi yalanlamıştı. Kulumuzu yalanlamışlar, "Mecnun." demişler ve engel olmuşlardı.

[10] O da "Ben yenildim; yardım et!" diye Rabbine dua etmişti.

[11-12] Bunun üzerine biz de göğün kapılarını boşalan bir su ile açmış, yerin pınarlarını da fışkırtmıştık. Böylece (yere ve göğe ait) sular, takdir olunan bir iş için birleşmişti.

[13-14] Onu, tahta levhalardan çivilenip yapılmış, inkâr edilen Nûh'a mükafat olarak verilmiş, nezaretimiz altında yüzüp giden bir gemiye bindirmiştik.

[15-16] Gerçek şu ki o gemiyi bir ibret kılmıştık; şimdi öğüt alacak yok mu? Benim azabım ve uyarılarım nasılmış?

[17] Kur'an'ı öğüt olması için kolaylaştırdık; şimdi öğüt alacak yok mu?

9 Allah Teâlâ bu ayetinde Peygamber'i Hazreti Muhammed (sas.)'e hitap ederek buyurmuştur ki: Ey Muhammed! Kavmin Mekkeli müşriklerden önce Nûh kavmi de kendilerine Peygamber olarak gönderilen kulumuz Nûh'u yalanlamışlar, ona "Mecnun." diyerek onu delilikle itham etmişler ve onun Peygamberlik görevini yapmasına engel olmaya çalışmışlardı. Nitekim Şuarâ suresinin 116. ayetinde de açıklandığı üzere, uyarıcılık görevini yapmaya çalışan ve kavmini Rabbinin hak olan yoluna davet eden Nûh'u tehdit etmişler ve ona şöyle demişlerdir: *"Ey Nûh! Eğer (bu işe) son vermezsen, muhakkak taşlananlardan olacaksın."*.

10 Kavminin ağır baskısı altında çaresiz kalan ve onlara söz dinletemeyeceğini anlayan Nûh (as.), son çareyi Rabbine sığınıp O'na dua etmekte bulmuş ve "Rabbim! Ben, bu azgın kavim karşısında çaresiz kaldım ve onların ağır baskısına yenik düştüm. Rabbim! Bana ve benim tebliğ et-

meye çalıştığım dinine yardım et. Bu yardımını benim üzerimden esirgeme ki kafirler bizi küfürlerine esir etmesinler.

11 İşte bundan sonradır ki Allah Teâlâ da kavmine karşı kuluna yardım elini uzatmış ve gökyüzünün yağmur kapılarını açarak ülkenin üzerine bol miktarda yağmur sularını boşaltmış ve Nûh kavmini, o zamana kadar hiç görmedikleri su baskınlarından korunacak sığınaklar aramak zorunda bırakmıştır.

12 Allah Teâlâ, Peygamberi'ne karşı gelmiş ve onu yalanlamış bir kavmin üzerine indireceği bir felaketle onu helak edip intikam almayı murat edince, yalnız gökten indireceği yağmurla yetinmemiş ve yeryüzünün pınarlarını da fışkırtarak suyun miktarını bir kat daha artırmıştır. Böylece küfürlerinde direnmeleri dolayısıyla üzerlerine indirilecek olan bir felaketle helak edilmesi takdir olunan Nûh kavminin helaki için gökten indirilen su ile yerden fışkıran su yeryüzünde birleştirilmiş oluyordu. Nûh kavminin ise, her taraftan seller halinde üzerlerine gelen bu azgın sular karşısında yapabileceği hiçbir iş veya sığınabileceği hiçbir korunak yoktu.

13 Nûh'un kafir kavmi, üzerlerini kaplayan azgın sular altında boğulurken, Nûh da (as) kendisine iman edenlerle birlikte Rabbinin nezaretinde tahtadan imal edip çivilerle tutturmuş olduğu gemiye binmişti. Allah Teâlâ, Hûd suresinin 37. ayetinde, gemi yapımıyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Bizim nezaretimiz altında ve vahyimizle gemiyi yap. (Küfür işleyip) zulmedenler hakkında bana hiçbir müracaatta bulunma. Onlar suda boğulacaklardır."*.

14 Gemi, kavmi tarafından yalanlanan Nûh'a (as) bir mükafat olmak üzere, Rabbinin gözetiminde suların üzerinde rahat bir şekilde yüzüyordu. Gemiye alınanlar ise, yine Hûd suresinin 40. ayetinde şöyle açıklanmıştı: *"Nihayet emrimiz gelip de fırın kaynayınca, (Nuh'a) şöyle demiştik: "Her hayvandan ikişer çifti, daha önce (İman etmeyecekleri için boğulacakları husûsunda) hükmümüzün geçtiği kimseler dışında, aileni ve müminleri gemiye yükle."*. *Zaten onunla birlikte çok az kimse iman etmişti."*.

15 Allah Teâlâ'nın gözetiminde Nûh (as) tarafından tahtadan imal edilen gemi, aklını kullanıp düşünebilen insanlar için ibret alınacak değerli bir meta haline gelmiş ve insanlar, gerek yolculuklarında gerekse ticaret mallarının naklinde kullanmak için denizlerde seferler yapan gemiler imal etmişlerdir. Bu, hiç şüphesiz Allah Teâlâ'nın kullarına ihsan ettiği büyük nimetlerden biridir. Nitekim bu konuyla ilgili olarak Hâkka suresinin 11-12. ayetlerinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Sular azgınlaşıp taştığı zaman, size kurtuluşunuzu bir ibret kılmak için ve anlayışlı kulaklar da duyup anlasınlar diye, sizi gemide biz taşıdık."*. Keza Yâsîn suresinin 41-43.ayetlerinde de aynı manayı görmek mümkündür: *"Zürriyetlerini dolu gemide taşımamız ve kendileri için onun gibi, bindikleri nice şeyler yaratmamız da onlar için bir ayettir. Dilesek, onları suda boğarız da ne kendileri için bir koruyucu bulunur; ne de kendileri kurtulabilirler."*.

O halde bütün bu gerçekleri bilip anladıktan sonra, bunlar üzerinde aklını kullanıp düşünecek ve bunlardan ibret alacak hiç kimse yok mu?

16 Keza Allah Teâlâ tarafından gönderilen Peygamberler'i yalanlayan ve onlara mecnun, kahin ve sihirbaz diyerek çeşitli iftiralarda bulunan kavimlerin üzerlerine indirilen büyük musibetlerin ve felaketlerin nasıl olduğunu ve küfür yolunda bu kavimlerin peşinden giden insanların nasıl tehdit edildiklerini görüp anlayan ve bunlardan ibret alan kimseler yok mu?

17 İşte Allah Teâlâ, aklını kullanıp üzerinde düşünmeleri ve ayetlerinden öğüt almaları için insanlara Kur'an'ı indirmiş ve kolayca anlamaları için de manasını kolaylaştırmıştır. Bu konuda Meryem suresinin 97. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"(Ey Muhammed!) Allah'tan sakınanları müjdelemen ve düşman bir kavmi de korkutman için Kur'an'ı senin dilinde indirerek kolaylaş-*

tırdık.". Onun içindir ki Sad suresinin 29. ayetinde de buyurulduğu gibi *"Bu Kur'an, akıl sahiplerinin, ayetlerini düşünmeleri ve ibret almaları için sana indirdiğimiz mübarek bir Kitap'tır."*. O halde bu Kitab'ı okuyup üzerinde düşünen ve ondan öğüt alan var mı?

كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿١٨﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي يَوْمِ نَحْسٍ مُسْتَمِرٍّ ﴿١٩﴾ تَنْزِعُ
النَّاسَ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ مُنْقَعِرٍ ﴿٢٠﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٢١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ
مُدَّكِرٍ ﴿٢٢﴾

[18] Ad kavmi de yalanlamıştı; azabım ve uyarmam nasılmış, şimdi görün.

[19-20] Üzerlerine, devamlı uğursuz bir günde, sanki köklerinden sökülmüş hurma kütükleri gibi insanları yerlerinden koparıp atan dondurucu bir rüzgar göndermiştik.

[21] Azabım ve uyarmam nasılmış, gördünüz mü?

[22] Kur'an'ı öğüt olması için kolaylaştırdık; şimdi öğüt alacak yok mu?

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, aklını kullanan ve ibret almasını bilen kimselere ilk olarak Nûh kavminin kıssasını ve bu kavmin Peygamberleri'ni yalanlamaları dolayısıyla nasıl helak edildiklerini zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Hud'un (as) kavmi Ad'ın da Peygamberleri'ni yalanladıklarını zikrederek onların da bu yalanlamaları dolayısıyla üzerlerine gönderilen şiddetli bir rüzgarla helak edildiklerini anlatmıştır. Bu rüzgarın üzerlerine gönderildiği gün, öyle uğursuz bir gün idi ki insanlar rüzgarın şiddetiyle sanki köklerinden sökülen hurma kütükleri gibi göklere doğru kaldırılıyor, sonra da başlarının üstüne yere atılıyorlardı. Bu çarpma neticesinde başlar parçalanıyor, gövdeler ise, başsız ceset halinde yerlere seriliyordu. Allah Teâlâ, Peygamberler'i Hud'u (as) yalanlayan Ad kavminin bu akıbetini haber verdikten sonra, bu kıssanın yer aldığı Kur'an'ın düşünmesini bilen insanlar için bir öğüt olsun diye kolaylaştırıldığını zikretmiş ve onları bu Kitap'tan öğüt almaya davet etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[18] Ad kavmi de yalanlamıştı; azabım ve uyarmam nasılmış, şimdi görün.

[19-20] Üzerlerine, devamlı uğursuz bir günde, sanki köklerinden sökülmüş hurma kütükleri gibi insanları yerlerinden koparıp atan dondurucu bir rüzgar göndermiştik.

[21] Azabım ve uyarmam nasılmış, gördünüz mü?

[22] Kur'an'ı öğüt olması için kolaylaştırdık; şimdi öğüt alacak yok mu?

18 Ad kavmi de Nûh kavminin yaptığı gibi Peygamberler'i Hud'un (as) Allah katından getirip kendilerine tebliğ ettiği din hususunda O'nu yalanlamıştı. Allah Teâlâ, Ad kavmiyle ilgili olarak bu haberi verdikten sonra, Kureyşli müşrikleri de uyarmış ve Ad kavminin bu yalanlamadan dolayı nasıl bir azap ile cezalandırıldıklarını ve helak edildiklerini haber vererek *"Azabım ve uyarım nasılmış, şimdi görün!"* buyurmuştur. Daha önceki kavimler gibi Hazreti Peygamber'i yalanlayan Kureyşli müşriklere yöneltilen bu hitapta, Ad kavmini helak eden o şiddetli azabın zikrinden önce, muhatabın dikkatini çeken ve onu zikredilecek olan helak edici azabı merakla dinlemeye yönelten bir inceliğin bulunduğuna şüphe yoktur. İşte bu incelikle Allah Teâlâ, önce dünye-

vi diyebileceğimiz bir azabı haber vermiş ve şöyle buyurmuştur:

19 Uğursuz bir günde, sesi çok yüksek ve soğuğu da o derece şiddetli olan bir rüzgarı Ad kavminin üzerine gönderdik. Bu öyle bir rüzgar idi ki üzerlerine musallat edilen kimseleri helak edinceye kadar devam ediyordu. Bu bakımdan hem dünyevi hem de uhrevî azap, sanki Ad kavmi üzerinde birleşmiş gibi idi. Bu konuyla ilgili olarak Allah Teâlâ, Fussilet suresinin 16. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Bu yüzden biz de onların üzerine, dünya hayatında rezillik azabını onlara tattırmak için, o uğursuz günlerde üzerlerine dondurucu bir rüzgar göndermiştik. Şüphesiz Ahiret aabı daha rezil edicidir; onlara yardım da edilmez."*.

20 Gece gündüz devam eden bu fırtına, o derece şiddetli idi ki insanları, kökleri sökülmüş hurma kütükleri gibi yerlere seriyordu. Allah Teâlâ, Hâkka suresinin 7. ayetinde de buna yakın bir manada şöyle buyurmuştur: *"Allah, o fırtınayı onlara, hiç kesilmeksizin yedi gece sekiz gün musallat etmişti. Sen olsan, bu süre içinde onların sanki içi boş hurma kütükleri gibi yere serildiklerini görürdün."*. Bundan anlaşıldığına göre rüzgar, insanları gözden uzaklaşacak derecede göklere kaldırıyor, sonra da başlarının üzerine yere çarparak kafalarını paramparça ediyordu. Gövdeleri ise, başsız birer ceset olarak yerlerde serili kalıyordu.

21 Allah Teâlâ, Ad kavminin başına gelen bu felaketi tasvir ettikten sonra, aklını kullanıp düşünebilen insanlara hitap etmiş ve şöyle buyurmuştur: İşte bu, Peygamberleri'ni inkâr eden ve küfürlerinde direnen kavimlerin üzerine ceza olarak indirdiğim bir azaptır. Bunun ne büyük bir azap olduğunu herhalde anlamışsınızdır. Gerçek böyle olunca, bundan ibret almanız ve dosdoğru yola yönelmeniz gerekmez mi?

22 İşte biz, bu gerçekleri görüp anlayasınız ve ibret alasınız diye hepsini de elinizdeki Kur'an'da açık açık anlattık ve bu Kitab'ın anlaşılmasını da sizin için kolaylaştırdık. Gerçek böyle olduğu halde, yine de bu Kitap'tan öğüt alacak kimseler yok mu?

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ ﴿٢٣﴾ فَقَالُوا أَبَشَرًا مِّنَّا وَاحِدًا نَّتَّبِعُهُ ۚ إِنَّا إِذًا لَّفِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿٢٤﴾ أَأُلْقِيَ الذِّكْرُ
عَلَيْهِ مِن بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ أَشِرٌ ﴿٢٥﴾ سَيَعْلَمُونَ غَدًا مَّنِ الْكَذَّابُ الْأَشِرُ ﴿٢٦﴾ إِنَّا مُرْسِلُوا النَّاقَةِ
فِتْنَةً لَّهُمْ فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ ﴿٢٧﴾ وَنَبِّئْهُمْ أَنَّ الْمَاءَ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ ۖ كُلُّ شِرْبٍ مُّحْتَضَرٌ ﴿٢٨﴾ فَنَادَوْا
صَاحِبَهُمْ فَتَعَاطَىٰ فَعَقَرَ ﴿٢٩﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٣٠﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَاحِدَةً فَكَانُوا
كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِ ﴿٣١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿٣٢﴾

[23] Semud kavmi de uyarıcıları yalanlamıştı.

[24] Demişlerdi ki: "İçimizden tek bir insana mı uyacağız? Bu takdirde biz, mutlaka bir sapıklık ve delilik içinde oluruz.".

[25] "Vahiy, içimizden ona mı gönderilecek? Hayır; o, yalancı küstahın biridir.".

[26] Fakat yarın, yalancı küstahın kim olduğunu öğreneceklerdir.

[27] (Ey Salih!) Onları denemek için kendilerine dişi deveyi göndereceğiz. Onları gözetle ve sabret.

[28] Onlara, suyun aralarında taksim edildiğini, herkesin kendi sırasında su alacağını haber ver.

[29] Fakat onlar, bir arkadaşlarına seslenmişler, o da kılıcını çekip deveyi öldürmüştü.

[30] Azabım ve uyarmam nasılmış, şimdi gör.

[31] Üzerlerine öyle bir sayha (korkunç ses) gönderdik ki hepsi de hayvan ağılına konan kuru ot gibi oluvermişlerdi.

[32] Kur'an'ı öğüt olması için kolaylaştırdık; şimdi öğüt alacak yok mu?

Allah Teâlâ, Peygamberleri'ni yalanlayan kavimlerin üçüncüsü olarak bu ayetlerinde, Semud kavminin kıssasını zikretmiştir. Nûh kavmi Nûh'u (as) Ad kavmi Hud'u (as), Semud kavmi de Salih'i (as) yalanlamış ve hepsi de Peygamberleri'ni yalanlayıp onlara karşı çıkma yönünden tek bir din veya itikat üzerinde birleşmişler ve hepsi de bu küfürleri dolayısıyla Allah Teâlâ'nın takdir ettiği şiddetli bir azabın üzerlerine inmesiyle helak olmuşlardır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[23] Semud kavmi de uyarıcıları yalanlamıştı.

[24] Demişlerdi ki: "İçimizden tek bir insana mı uyacağız? Bu takdirde biz, mutlaka bir sapıklık ve delilik içinde oluruz.".

[25] "Vahiy, içimizden ona mı gönderilecek? Hayır; o, yalancı küstahın biridir.".

[26] Fakat yarın, yalancı küstahın kim olduğunu öğreneceklerdir.

[27] (Ey Salih!) Onları denemek için kendilerine dişi deveyi göndereceğiz. Onları gözetle ve sabret.

[28] Onlara, suyun aralarında taksim edildiğini, herkesin kendi sırasında su alacağını haber ver.

[29] Fakat onlar, bir arkadaşlarına seslenmişler, o da kılıcını çekip deveyi öldürmüştü.

[30] Azabım ve uyarmam nasılmış, şimdi gör:

[31] Üzerlerine öyle bir sayha (korkunç ses) gönderdik ki hepsi de, hayvan ağılına konan kuru ot gibi oluvermişlerdi.

[32] Kur'an'ı öğüt olması için kolaylaştırdık; şimdi öğüt alacak yok mu?

23 Semud kavmi de diğer kavimler gibi uyarı için gönderilen Peygamberler'i yalanlamıştı. Allah Teâlâ Semud kavmine, kendi içlerinden kardeşleri Salih'i uyarı için göndermiş, Salih de onları, kendisinden başka İlah bulunmayan Allah'ın ibadetine davet etmişti.

24 Kavmi ise, Salih'in bu davetine karşı çıkmış ve şöyle demişlerdi: Biz, kendi içimizden bizim gibi bir beşer olan kimseye mi tabi olacağız? Eğer biz, kendi cinsimizden olan bu kimseye tabi olur ve onun peşinden gidersek, bu takdirde büyük bir hata işlemiş, doğru yolu bırakıp sapıklığın ve apaçık bir deliliğin içine düşmüş oluruz.

25 Semud kavmi, Salih'e (as) özellikle böyle bir görev verilmesini ve vahyin ona indirilmesini şaşkınlıkla karşılamışlar ve onun yalancı bir küstah olduğunu ileri sürerek ona nasıl böyle bir görev verildiğini kabul edememişlerdir.

26 Ancak kavmin ileri gelenlerinin Salih (as) hakkında ileri sürdükleri bu görüşler, Allah Teâlâ tarafından şiddetli bir tehdit ile reddedilmiş ve şöyle buyurulmuştur: Dünya hayatında, çok yakın bir gelecekte, üzerlerine indirilecek olan şiddetli bir azap ile, yahut kıyamet azabıyla kimin yalancı bir küstah olduğunu görüp anlayacaklardır.

27 Salih'in (as), Allah tarafından Semud kavmine Peygamber olarak gönderilişinin apaçık bir delili olmak üzere Allah Teâlâ bir de mucize ihsan etmiş ve sert bir kayadan, karnında yavrusu bulunan bir deve getirmiş, Salih'e de hitap ederek şöyle buyurmuştur: *"Ey Salih! Kavmini denemek için dişi bir deve gönderiyoruz. Onları gözetle ve sabret."*. Â'râf suresinin 73. ayetinde de açıklandığına göre, Salih (as), deveyle ilgili olarak kavmi-

ne şöyle hitap etmiştir: *"...Rabbinizden size apaçık bir delil gelmiştir. Bu, size bir mucize olmak üzere, Allah'ın devesidir. Onu Allah'ın arzında kendi başına yeyip içmeye bırakın. Ona herhangi bir kötülük etmeyin; aksi halde, sizi elim bir azap yakalar."*.

28 Ayrıca Allah Teâlâ, devenin su içme hakkını da tayin etmiş ve Salih'e (as) hitap ederek şöyle buyurmuştur: Kuyu veya kaynaklarda bulunan su, kavmin ile deve arasında taksim edilmiş olup, herkes suyu kendi sırasına göre alacaktır. Bunu kavmine de haber ver ki suyu ancak sırası gelen alsın. Şuarâ suresinin 155-156. ayetlerinde de açıklandığı gibi, Salih (as) bunu kavmine duyurmuş ve şöyle demiştir: *"İşte şu, bir devedir; onun belli bir gün su içme hakkı vardır; sizin de bir gün su içme hakkınız var. Sakın ona bir kötülük etmeyin. Aksi halde sizi, o büyük günün azabı yakalar."*.

29 Ne var ki kavmin adamları, devenin hayatlarını meşgul eden bir yere kadar ulaştığını görünce, ondan kurtulmanın çaresini düşünmüşler ve bu kurtuluşu gerçekleştirebilecek bir arkadaşlarını çağırarak bu işi ona havale etmişlerdir. Müfessirler tarafından Kudar İbn Salif adında azılı bir şaki olarak tavsif olunan bu şahıs, kavminden gelen bu teklif üzerine kılıcına sarılmış ve deveyi keserek öldürmüştür.

30 Allah Teâlâ, Semud kavminin küfür üzerindeki bu direnişini ve Peygamberleri'ne karşı giriştikleri bu mücadeleyi beyan ettikten sonra, kavmin akibetini haber vermiş ve şöyle buyurmuştur: Allah'ı inkâr eden, şiddetli azabıyla kendilerini tehdit edip korkutan Peygamberi'ni yalanlayan bu kafir kavmin üzerine indirilecek o İlahî azabın nasıl olduğunu şimdi görün.

31 Bu azap, Allah Teâlâ'nın kavim üzerine korkunç bir ses göndermesiyle başlamıştır. Bu ses, öyle bir ses idi ki kavmin üzerine gelince, insanları, hayvan ağıllarına konulmuş kuru ot haline gelivermişti. Hûd suresinin 68. ayetinde de ifade edildiği gibi, kavmin helakinden sonra *"Semud, sanki orada hiç ikamet etmemiş gibi olmuştu. Çünkü bilesiniz ki Semud, Rablerini inkâr etmişlerdi ve yine bilesiniz ki (Allah'ın rahmetinden) uzak kalmak, Semud içindi."*. Â'râf suresinin 79. ayetinde de şöyle denilmiştir: *"(Kavmin helakinden sonra) Salih ise onlardan ayrılmış ve şöyle demişti: "Ey kavmim! Ben size Rabbinin risaletini tebliğ etmiş ve nasihatta bulunmuştum; fakat siz nasihat edenleri sevmiyordunuz."*.

32 Allah Teâlâ, kendilerine uyarı için gönderilen Peygamberler'i yalanlayıp Allah'ı inkâr eden Semud kavminin kıssasını ve küfürleri dolayısıyla üzerlerine gelen acı akibeti de zikrettikten sonra, bu çeşit kıssaların yer aldığı Kur'an-ı Kerim'i, insanların üzerinde durup düşünmeleri ve çeşitli kıssalarından ibret alıp doğru yolu bulmaları için indirdiğini ve anlaşılmasını da kolaylaştırdığını beyan etmiş, sonra da bütün insanlara hitap ederek şimdi bu Kitab'ı okuyup ondan ibret alacak hiç kimse yok mu? buyurmuştur.

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍۭ بِالنُّذُرِ ﴿٣٣﴾ إِنَّآ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا إِلَّآ ءَالَ لُوطٍ ۖ نَجَّيْنَٰهُم بِسَحَرٍ ﴿٣٤﴾ نِّعْمَةً مِّنْ
عِندِنَا ۚ كَذَٰلِكَ نَجْزِى مَن شَكَرَ ﴿٣٥﴾ وَلَقَدْ أَنذَرَهُم بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ ﴿٣٦﴾ وَلَقَدْ رَٰوَدُوهُ عَن
ضَيْفِهِۦ فَطَمَسْنَآ أَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا عَذَابِى وَنُذُرِ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ صَبَّحَهُم بُكْرَةً عَذَابٌ مُّسْتَقِرٌّ ﴿٣٨﴾ فَذُوقُوا
عَذَابِى وَنُذُرِ ﴿٣٩﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا ٱلْقُرْءَانَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿٤٠﴾

[33] Lut kavmi de uyarıcıları yalanlamıştı.

[34-35] Biz de üzerlerine taş yağdıran bir rüzgar göndermiş, fakat Lut ailesini, katımızdan bir nimet olmak üzere seher vakti kurtarmıştık. Şükreden kimseyi, biz işte böyle mükafatlandırırız.

[36] Lut onları, şiddetli azabımızı haber vererek uyarmıştı; fakat onlar, uyarılardan şüphe etmişlerdi.

[37] Bir de ondan misafirlerini almaya kalkışmışlardı da, biz de gözlerini görmez hale getirivermiş ve "Azabımı ve uyarılarıma kulak asmamanın neticesini tadın!" demiştik.

[38] Sabah vakti, erken, arkası kesilmeyen bir azap onları yakalayıvermişti.

[39] Şimdi tadın bakalım azabımı ve uyarılarımın neticesini.

[40] Gerçek şu ki biz Kur'an'ı öğüt olması için kolaylaştırdık; şimdi öğüt alacak yok mu?

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Nûh kavminin, Ad ve Semud kavimlerinin kıssalarını zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, yine insanların akıllarını kullanıp düşünmeleri ve ibret alarak doğru yolu bulmaları için, dördüncü kıssa olmak üzere Lut kavminin kıssasını zikretmiştir. Zira Lut kavmi de diğer kavimler gibi kendisine uyarıcı olarak gönderilen Lut'u (as) yalanlamış, ayrıca utanç verici sapık davranışlarla tanınmış ve daha önceki kavimler gibi şiddetli bir azap ile helak olmayı hak etmişti. Allah Teâlâ, bu kavim hakkında da şöyle buyurmuştur:

[33] Lut kavmi de uyarıcıları yalanlamıştı.

[34-35] Biz de üzerlerine taş yağdıran bir rüzgar göndermiş, fakat Lut ailesini, katımızdan bir nimet olmak üzere seher vakti kurtarmıştık. Şükreden kimseyi, biz işte böyle mükafatlandırırız.

[36] Lut onları, şiddetli azabımızı haber vererek uyarmıştı; fakat onlar, uyarılardan şüphe etmişlerdi.

[37] Bir de ondan müsafirlerini almaya kalkışmışlardı da, biz de gözlerini görmez hale getirivermiş ve "Azabımı ve uyarılarıma kulak asmamanın neticesini tadın!" demiştik.

[38] Sabah vakti, erken, arkası kesilmeyen bir azap onları yakalayıvermişti.

[39] Şimdi tadın bakalım azabımı ve uyarılarımın neticesini.

[40] Gerçek şu ki, biz Kur'an'ı öğüt olması için kolaylaştırdık; şimdi öğüt alacak yok mu?

33 Lut kavmi de diğer kavimler gibi kendilerini uyarmak ve Allah'ın hak olan yoluna davet etmek için gönderilen Peygamberleri'ni yalanlamışlar, ayrıca o zamana kadar hiçbir kavimde görülmemiş olan hayasızlığı işlemekten de çekinmemişlerdi. Bu hayasızlık, erkeklerin kadınları bırakarak kendi cinslerinden olan erkeklerle ilişkiye girmeleri idi. Nitekim bu davranışları sebebiyle Lut (as), Şuarâ suresinin 165-166. ayetlerinde de açıklandığı üzere kavmin erkeklerine şöyle demişti: *"Rabbinizin sizin için yarattığı zevcelerinizi bırakıp da alemlerin içinde, erkeklere mi yanaşıyorsunuz? Hayır; siz haddi aşan bir kavimsiniz."*. Kavmin adamları ise, Lut'un bu çeşit uyarılarına daima karşı çıkıyor, aynı surenin 167. ayetinde de zikredildiği gibi *"Ey Lut! Eğer buna son vermezsen, mutlaka sürülenlerden olacaksın."* diyorlardı.

34-35 Kavmin, Peygamberler'i Lut'un (as) bu çeşit uyarılarına karşı çıkmaları ve hatta onu yurdundan sürüp çıkarmakla tehdit etmeleri, onların, üzerlerine indirilecek bir azap ile cezalandırılmaları vaktinin geldiğini gösteren apaçık bir delil idi. Nitekim Allah Teâlâ, daha fazla geciktirmeden üzerlerine şiddetli bir yağmurla birlikte bir fırtına göndermiştir. Ancak bu yağmur, gökyüzünü kaplayan simsiyah bulutların yeryüzüne indirdiği sulardan oluşan ve kuruyup çatlamış olan topraklara can veren bir rahmet değil, fakat kuruyup taşlaşmış bir çamur yağmuru idi. Yahut

başka bir ifadeyle, kendisine isabet eden kimseyi yere mıhlayan taşlardan ibaretti. Nitekim Allah Teâlâ, Hûd suresinin 82-83. ayetlerinde de bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Emrimiz gelince, oranın üstünü altına getirmiş, üzerine birbiri arkasından taşlaşmış çamur yağdırmıştık. Rabbin katında işaretlenmiş (taşlardı bunlar. Bu hadisenin cereyan ettiği yer ise, bugünkü Mekkeli) zalimlerden hiç de uzak değildi."*. Hıcr suresinin 74. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Şehrin altını üstüne getirmiş ve üzerlerine çamurdan sertleşmiş taşlar yağdırmıştık."*. Uyarılmış olmalarına rağmen yine de iman etmeyenlerin üzerlerine indirilen bu yağmur ne kötüdür. Lut kavmi, üzerlerine indirilen bu şiddetli azap ile helak olurken, Lut'un yaşlı karısı dışında ailesi ve ona iman edenler ise, Rablerinden bir nimet olmak üzere, seher vakti bu helakten kurtarılmışlardı. Bu, hiç şüphesiz, şükredenler için Allah Teâlâ'nın hudutsuz bir mükafatı idi. Lut'un yaşlı karısı ise, Lut'a iman etmediği için helak olanlar arasında kalmıştı.

36 Eğer Allah'ın bu şiddetli azabı ile helak olanlar, akıllarını kullanıp düşünebilselerdi, böyle bir felaketle hiç karşılaşmazlardı. Zira Allah'ın onlara Peygamber olarak gönderdiği Lut (as), her yönden onları uyarmış ve uyarılarına karşı çıktıkları takdirde başlarına gelecek şiddetli azabı da haber vermişti. Fakat onlar, yukarıda zikredilen örneğinden de anlaşılacağı üzere, Lut'un (as) uyarılarının ciddiyetini anlamak istememişler ve kendilerini uyardığı için onu tehdit bile etmişlerdi.

37 Hatta daha da ileri giderek Lut'a (as) gelen genç ve yakışıklı müsafirleri onun elinden almaya da kalkışmışlardı. Bu müsafirler, önce İbrahim'e (as) gelen ve onu dünyaya gelecek oğlu ile müjdeleyen Cebrail, Mikail ve İsrafil adlı meleklerdi; geliş sebepleri ise, Lut kavmini küfürleri dolayısıyla helak etmekti. Nitekim elçiler, İbrahim'e (as) gelerek onu bir oğulla müjdeledikten ve ona suçlu olan bir kavmi cezalandırmak için gönderildiklerini haber verdikten sonra, o zamana kadar Lut kavminin hiç görmediği güzellikte gençler olarak Lut ailesine gelmişlerdi. Ancak Lut (as), onların gelişlerinden tedirgin olmuş ve biz sizi tanımıyoruz; siz kimsiniz, hangi kavimdensiniz ve buraya ne yapmak için geldiniz? demekten kendini alamamıştı. Tedirginliğinin en büyük sebebi de genç ve güzel yapılı bu yabancılar karşısında, erkek delisi olan kavminin takınacağı tavır idi. Ancak Lut ailesi henüz evi terketmeden ve bu azap kavmin üzerine inmeden önce, evde genç ve güzel misafirler bulunduğunu haber alan kavim erkekleri, bu misafirleri Lut'un (as) elinden almak ve çirkin emellerini gerçekleştirmek için büyük bir neşe ve sevinç içinde evin önünde toplanmaya başlamışlardır. Lut'un (as), evlerinde kaldıkları sürece misafirlerini kavminden gizli tutmaya çalışmasına rağmen, kötü niyetli karısının onları kavme haber vermesi üzerine, şehrin erkekleri de sevinç içinde eve koşturmuşlardır. Lut (as), misafirlerini korumak için evin kapısını kapatmış, evi saran adamlar ise, kapıyı kırmak için onu zorlamaya başlamışlardır. Bu arada Lut (as), adamları uzaklaştırmak için, Hûd suresinin 78. ayetinde de açıklandığı gibi *"...Ey kavmim! İşte bunlar kızlarım; onlar sizin için daha temizdir; Allah'tan korkun: Beni müsafirlerimin içinde küçük düşürmeyin. İçinizde aklı başında hiçbir adam yok mu?"* demişse de gözü dönmüş adamlar onun bu sözüne hiç iltifat etmemişlerdir. Bunun üzerine Cebrail (as) adamların yanına çıkmış ve kanadıyla gözlerine dokunarak onları kör etmiştir. İşte bununla ilgili olarak Allah Teâlâ *"...azabımı ve uyarılarıma kulak asmamanın neticesini tadın!"* buyurmuştur. Daha sonra Lut'a (as) şunu da haber vermiştir ki, Lut ve ailesi, gece vakti evlerinden çıkıp uzaklaştıktan sonra, geride kalan kavmi, küfürlerinin ve ahlak dışı yaşayışlarının cezası olmak üzere şiddetli bir azaba uğrayarak helak olacak ve bu da sabah vakti gerçekleşecektir. Kısacası, sabah olunca kavmin arkası tamamen kesilmiş olacak ve ondan tek bir kişi bile kalmayacaktır. Nitekim Hûd suresinin 81. ayetinde Allah Teâlâ

buna da işaret ederek şöyle buyurmuştur: *"Elçiler şöyle demişlerdir: Ey Lut! Biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana asla ilişemeyeceklerdir. Gecenin bir vaktinde ailenle birlikte çık. Karın dışında içinizden hiçbiri geriye dönüp bakmasın. Zira kavminin başına gelecek olan (azap), onun da başına gelecektir. Onlara vadedilen (bu azap) sabah vaktidir. Sabah da yakın değil mi?"*

38 Nitekim sabah vakti gelince, arkası kesilmeyen bir azap kavmin üzerine inmeye başlamıştır. Yukarıda da açıklandığı üzere, Allah Teâlâ, sabahın erken bir vaktinde kavmin üzerine şiddetli bir yağmurla birlikte bir fırtına göndermiştir. Ancak bu yağmur, gökyüzünü kaplayan bulutların yeryüzüne indirdiği sulardan oluşan ve kuruyup çatlamış olan topraklara can veren bir rahmet değil, fakat kuruyup taşlaşmış bir çamur yağmuru idi. Yahut başka bir ifadeyle, kendisine isabet eden kimseyi yere mıhlayan bir taş yağmuru idi.

39 Hiç şüphesiz bu azap, Allah'ı inkâr eden ve O'nun dosdoğru yoluna davet için gönderilen Peygamberleri'ni yalanlayan kavmin hak ettiği bir ceza idi. Böyle bir kavme söylenecek tek bir söz vardır ve o da: Şimdi size yapılan uyarıları umursamamanın neticesi olarak hak ettiğiniz bu azabı tadın, sözüdür.

40 Ey Kureyş müşrikleri! Size Peygamberler'in birer uyarıcı olarak kavimleriyle olan kıssalarını açık açık anlatan işte bu Kur'an, Allah Teâlâ tarafından kolaylaştırılarak size gönderilmiş eşi ve benzeri bulunmayan bir kitaptır. Şimdi siz, bu Kitab'ı okuyarak ve üzerinde durup düşünerek ondan hiç ibret almak istemez misin?

وَلَقَدْ جَآءَ اٰلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ ﴿٤١﴾ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا كُلِّهَا فَاَخَذْنَاهُمْ اَخْذَ عَزِيزٍ مُّقْتَدِرٍ ﴿٤٢﴾

[41] Firavun ailesine de uyarılar gelmişti.

[42] Fakat mucizelerimizin hepsini de yalanlamışlardı. Biz de onları, daima galip ve güçlü bir hükümdarın yakaladığı gibi yakalayıvermiştik

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Nûh, Ad, Semud ve Lut kavimlerine, iman ettikleri ve salih amel işledikleri takdirde güzel akibetle müjdeleyen, küfürlerinde direndikleri ve kötü amel işledikleri takdirde şiddetli azap ile inzar eden Peygamberler gönderdiğini, ancak bu kavimlerin küfürlerinde direnip Peygamberleri'ni yalanladıklarını ve bu sebeple üzerlerine indirilen şiddetli bir azap ile helak edildiklerini beyan ettikten sonra yukarıdaki ayetlerinde, beşinci kıssa olarak Firavun kavmine de apaçık mucizelerle uyarıcılar geldiğini ve onları hak yola davet ettiklerini, fakat Firavun kavminin diğer kavimler gibi uyarıcılarını inkâr edip mucizelerini de yalanladıklarını haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[41] Firavun ailesine de uyarılar gelmişti.

[42] Fakat mucizelerimizin hepsini de yalanlamışlardı. Biz de onları, daima galip ve güçlü bir hükümdarın yakaladığı gibi yakalayıvermiştik.

41 Nûh, Hud, Semud ve Lut kavimlerine nasıl Peygamberler gönderilmiş ve bu Peygamberler kavimlerini uyarıp onları doğru yola davet etmişlerse, Firavun kavmine de apaçık mucizelerle uyarıcı olarak Musa ve Harun gönderilmiş ve bu Peygamberler de Firavun ve kavmini, küfürlerinde direndikleri takdirde azap ile inzar ederken, iman etmeleri halinde cennetle ve güzel akıbetle müjdelemişlerdir.

42 Â'râf suresinin 104 ve daha sonraki ayetle-

rinde de açıklandığı üzere Musa (as), Firavun'a gelerek kendisinin alemlerin Rabbi olan Allah tarafından gönderildiğini ve Rabbinden apaçık deliller veya mucizeler getirdiğini söylemiş, Firavun'un bu delilleri göstermesini istemesi üzerine de Musa (as) asasını yer atmış, asa da apaçık bir yılan haline gelivermişti. Bunun ardından Musa (as), elini cebinden çıkarmış, o da ışıklar saçan bembeyaz bir el oluvermiştir. İşte bundan sonra da Firavun'un adamları Musa'nın mahir bir sihirbaz olduğunu ileri sürerek Firavun'dan ülkenin mahir sihirbazlarını toplamasını ve Musa ile aralarında bir yarışma düzenlemesini istemişlerdir. Firavun'un bu isteğe uyması üzerine böyle bir yarışma düzenlenmiş, fakat sihirbazlar Musa'nın (as) mucizeleri karşısında mağlup ve perişan olunca alemlerin Rabbine iman ettik, Musa ve Harun'un Rabbine, diyerek secdeye kapanmışlardır. Ne var ki sihirbazların bu secdesi, Firavun'u sinirlendirmiş ve "Ben size izin vermeden ona nasıl iman edersiniz? Bu bir tuzaktır ve bu tuzağı, şehir halkını uzaklaştırmak için siz kurdunuz. Sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim; sonra da hepinizi birden asacağım." diyerek bu kızgınlığını açıkça ilan etmiştir. Â'râf suresinin 132. ayetinde açıklandığı üzere, Firavun'un adamları da Musa'ya şöyle demişlerdir: *"Bizi büyülemek için her ne mucizeyi bize getirirsen getir, biz, yine de sana iman edecek değiliz."*. Bundan sonra da Allah Teâlâ onlara ayrı ayrı mucizeler olmak üzere, tufan, çekirge, kımıl, kurbağa ve kan göndermiş, fakat onlar, yine de büyüklük taslayıp hepsini inkâr etmişlerdir. Bunun üzerine de Allah onlardan intikam almış, ayetlerini yalanlamış ve onları umursamamış olmaları dolayısıyla onları denizde boğmuştur.

أَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِنْ أُولَٰئِكُمْ أَمْ لَكُمْ بَرَاءَةٌ فِي الزُّبُرِ ﴿٤٣﴾ أَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرٌ ﴿٤٤﴾ سَيُهْزَمُ
الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ ﴿٤٥﴾ بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَدْهَىٰ وَأَمَرُّ ﴿٤٦﴾ إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ
وَسُعُرٍ ﴿٤٧﴾ يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ ﴿٤٨﴾ إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ﴿٤٩﴾
وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ ﴿٥٠﴾ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا أَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٥١﴾ وَكُلُّ شَيْءٍ
فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ ﴿٥٢﴾ وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَطَرٌ ﴿٥٣﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ ﴿٥٤﴾ فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ
عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ ﴿٥٥﴾

[43] (Ey Kureyşli müşrikler!) Şimdi sizin kafirleriniz, bu saydıklarımızdan daha mı hayırlıdır; yoksa kitaplarda, sizi azaptan kurtaran bir ayrıcalığınız mı var?

[44] Yoksa onlar, "Biz, muzaffer bir topluluğuz." mu diyor?

[45] Fakat o topluluk, hezimete uğratılacak ve dönüp kaçacaklardır.

[46] Onların, vadolunan azabı asıl görecekleri vakit kıyamettir. Kıyâmet azabı daha korkunç ve daha acıdır.

[47] Şüphesiz suçlular, sapıklık ve ateşler içindedirler.

[48] O gün, yüzleri üstü cehenneme sürülecekler ve kendilerine "Cehennem hararetini tadın!" denilecektir.

[49] Şüphesiz biz, her şeyi bir kadere göre yarattık.

[50] Bizim emrimiz, gözün açılıp kapanması gibi, ancak tek bir emirdir.

[51] Gerçek olan şudur ki biz, geçmiş kavimlerden sizin benzerlerinizi de helak etmiştik. Hiç öğüt alacak yok mu?

[52] Yaptıkları her şey kitaplarda yazılıdır.

[53] Küçük büyük her şey satırlarda kayıtlıdır.

[54-55] Şüphesiz takva sahipleri de, cennetlerde, aydınlık içinde, kudret sahibi hükümdarın katında hoşnut olunacak bir yerdedirler.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Nûh, Hud, Salih ve Lut kavimleriyle Firavun kavminin, kendilerini uyarmak ve Allah'ın hak olan yoluna davet etmek için gönderilen Peygamberler'i yalanlamaları dolayısıylA helak edildiklerini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Mekkeli müşriklere hitap etmiş ve küfürlerinde direndikleri ve kendilerini uyarmak ve hak yola davet etmek için gönderilen Hazreti Peygamber Muhammed (sas.)'i yalanlamaya devam ettikleri takdirde, dünyada büyük hezimete uğrayıp önceki kavimler gibi helak olacaklarını, Ahiret'te de çok daha şiddetli bir azaba uğrayacaklarını haber vermiş, sonra da bu azabın çeşitlerini açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[43] (Ey Kureyşli müşrikler!) Şimdi sizin kafirleriniz, bu saydıklarımızdan daha mı hayırlıdır; yoksa kitaplarda, sizi azaptan kurtaran bir ayrıcalığınız mı var?

[44] Yoksa onlar, "Biz, muzaffer bir topluluğuz." mu diyor?

[45] Fakat o topluluk, hezimete uğratılacak ve dönüp kaçacaklardır.

[46] Onların, vadolunan azabı asıl görecekleri vakit kıyamettir. Kıyâmet azabı daha korkunç ve daha acıdır.

[47] Şüphesiz suçlular, sapıklık ve ateşler içindedirler.

[48] O gün, yüzleri üstü cehenneme sürülecekler ve kendilerine "Cehennem hararetini tadın!" denilecektir.

43 Allah Teâlâ, yukarıda da zikrettiğimiz gibi, daha önce gelip geçmiş kavimlerin, küfürlerinde direnmeleri ve kendilerine uyarı için gönderilen Peygamberler'i yalanlamaları yüzünden şiddetli bir azap ile helak edildiklerini beyan ettikten sonra, bu ayetinde Hazreti Peygamber'e karşı çıkan ve eski kavimler gibi onu yalanlayan müşrik Kureyş kavmine hitap etmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Kureyşli müşrikler! Şimdi söyleyin bakalım, sizin kafirleriniz mi daha hayırlıdır, yoksa geçmiş devirlerde Peygamberleri'ni yalanladıkları için helak edilen kafir kavimler mi? Yoksa Allah'ın Peygamberleri'ne indirdiği kitaplarda, sizin azaptan kurtarılacağınıza dair açık beyanlar veya deliller mi vardır?

Bu ayet-i kerimede, küfürlerinde direnen ve Hazreti Peygamber'e karşı çıkıp onu yalanlayan Arap kavmine karşı şiddetli bir tehdidin ve uyarının bulunduğu açıkça anlaşılmaktadır. Bununla şu husus beyan edilmektedir ki ey Mekkeli müşrikler veya ey Araa kavmi! Şunu iyice anlamış olmalısınız ki siz küfrünüzde direndiğiniz ve Peygamberinizi yalanladığınız sürece, Peygamberleri'ni yalanlayan ve bu yüzden helak olan Nûh, Hud, Salih ve Lut kavimlerinin kafirlerinden daha hayırlı olmadığınız gibi, semavi kitaplarda sizin azaptan kurtarılacağınıza dair herhangi bir beyan da yoktur. Kısacası sizin, helak olan geçmiş kavimlerden hiçbir farkınız yoktur; belki siz, onlara nisbetle daha şer bir kavimsiniz.

44 Yoksa onlar, biz sayıca daha çok ve daha kuvvetli bir kavimiz. Bu sebepledir ki düşmanlarımız karşısında zafer daima bizim olacaktır mı diyorlar? Mekkeli müşriklerin inançlarına göre, bütün Arap kabileleri, Hazreti Muhammed (sas.)'e ve ona tabi olan az sayıdaki Müslümana karşıdırlar ve Müslümanlarla çıkabilecek herhangi bir savaşta biribirlerine yardım ettikleri takdirde, Müslümanları ortadan kaldırmak, onlar için işten bile değildir.

45-46 Ancak Allah Teâlâ, onların bu düşüncelerini kesinlikle reddetmiş ve topluluklarının Müslümanlar karşısında hezimete uğrayıp dağılacağını ve arkalarını dönüp kaçacaklarını haber vermiştir. Buhârî (*Sahih,* VI. 54) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* I. 329)'in İbn Abbas'tan (ra) naklettiklerine göre Resulullah (sas.) Bedir günü bir çadır içinde şöyle dua ediyordu: "Allahım! Bize olan yardım ahdini ve vaadini bekliyorum. Eğer bu Müslüman cemaat mahvedilecek olursa, yeryüzünde sana ibadet edecek hiç kimse kalmayacak.". Bu sırada Resulullah (sas.)'in arkasında bulunan Ebu Bekir, onun elini tutarak: "Bu kadar dua yeter, ya Resulallah; Rabbine münacaatında çok ısrar ettin." demiştir. Bunun üzerine Resulullah (sas.) zırhını giyerek çadırdan çıkmış ve çıkarken de *"Onların, va'dolunan azabı asıl görecekleri vakit kıyamettir. Kıyâmet azabı daha korkunç ve daha acıdır."* ayetini okumuştrur.

Hazreti Peygamber'in Bedir'deki duasıyla ilgili bu hadisten de anlaşılacağı üzere müşrikler, her ne kadar Müslümanlara karşı büyük bir zafer kazanacaklarını ümit ederek Bedir'e gelmişlerse de bu, onlar için bir zafer değil, aksine büyük bir hezimet olacak ve geride pek çok ölü ve esir bırakarak kaçacaklardır. Nitekim Hicret'in ikinci yılında cereyan eden bu savaş, Müslümanların kesin zaferiyle sonuçlanmış ve başlarında İslam'ın ve Hazreti Peygamber'in en büyük düşmanlarından olan Ebu Cehil olduğu halde yetmiş müşrik öldürülmüş, bir o kadarı da esir edilmiştir. Medine'ye Hicret'ten sonra gerçekleşen bu zaferi, Mekke'de nazil olan bir ayetin müjdeli haberi olarak kabul etmek gerekir. Şunu da kabul etmek gerekir ki müşrikler için dünyevi bir azabı oluşturan bu hezimet, azabın sona ermesi manasında değildir. Onların asıl görecekleri büyük azap, kıyamet koptuktan sonra görecekleri ebedi cehennem azabıdır ve bu azap, dünyevi azaptan çok daha şiddetli ve çok daha acıdır.

47 Çünkü Ahiret azabı, Allah'ı bırakıp O'ndan başka İlahlar edinen ve onlara ibadet eden, Ahiret gününü, hesap ve cezayı inkâr edip Allah'ın uyarıcı olarak gönderdiği Peygamberler'i ve onlar vasıtasıyla gönderdiği Kitaplar'ı yalanlayan suçlular için hazırlanmış bir azaptır ve bu suçlular, dünya hayatlarını sapıklık içinde geçirirler ve kıyamet günü de içinde ebediyyen kalmak üzere cehennem ateşine atılırlar.

Müfessirlerin büyük çoğunluğu, bu ayet-i kerime ile bunu takip eden iki ayetin Kaderiyye hakkında nazil olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu konuda nakledilen bir hadis de bu görüşü teyit etmektedir. Müslim (*Sahih,* IV. 2046), Tirmizî (*Sünen,* V. 398), İbn Mâce (*Sünen,* I. 43) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 444, 476) tarafından nakledilen bir hadisten öğrenildiğine göre Ebû Hureyre (ra) şöyle demiştir: "Kureyş müşrikleri gelip Resulullah (sas.) ile kader konusunda münakaşa etmeye başladılar. Bunun üzerine *"Şüphesiz suçlular, sapıklık ve ateşler içindedirler."* ayetiyle bunu takip eden diğer iki ayet nazil oldu.".

48 İşte o kıyamet günü geldiği zaman, dünya hayatını sapıklık ve küfür içinde geçirenler, yüzüstü cehennem ateşine sürülecekler ve onlara denilecektir ki: Dünyada iken hiç aklınıza getirmediğiniz aklınıza getirseniz bile alaya alıp inkâr ettiğiniz cehennemin şu ateşine bakın ve onun hararetini tadın. Bundan böyle içinde daima kalacağınız yer burasıdır ve oradan hiç çıkmayacaksınız; sizi çıkaracak bir yardımcı da bulamayacaksınız.

[49] Şüphesiz biz, her şeyi bir kadere göre yarattık.

[50] Bizim emrimiz, gözün açılıp kapanması gibi, ancak tek bir emirdir.

[51] Gerçek olan şudur ki biz, geçmiş kavimlerden sizin benzerlerinizi de helak etmiştik. Hiç öğüt alacak yok mu?

[52] Yaptıkları her şey kitaplarda yazılıdır.

[53] Küçük büyük her şey satırlarda kayıtlıdır.

[54-55] Şüphesiz takva sahipleri de cennetlerde, aydınlık içinde, kudret sahibi hükümdarın katında hoşnut olunacak bir yerdedirler.

49 Şunu da unutmayın ki bu alemde var olan her şey, insanların hayır veya şer olarak işlemiş oldukları bütün fiiller ve farkına varılan veya varılmayan bütün olgular, hepsi de Allah Teâlâ tarafından hikmetin gerektirdiği ölçüler çerçevesinde yaratılmıştır. Bu itibarla olacak olan her şey olmadan önce kitapta yazılmıştır ve Allah katında mahfuz olup hepsi de O'nun hudutsuz ilmi içindedir. Olacak olan bir şeyin olmadan önce mahfuz kitapta yazılmış olması ve bunun da Allah Teâlâ'nın geniş ilmi içerisinde yer alması, *kader* olarak tavsif edilmiştir ki, ayet-i kerimede her şeyin kadere göre yaratılmış olduğunun beyan edilmesi, Allah Teâlâ tarafından takdir edilip yaratılan şeylerde, yazılanın dışında istikbale matuf hiçbir değişikliğin olmayacağı manasını tazammun eder. Bu ise, halk dilinde de zaman zaman tekrar edildiği üzere, onun kaderi ne ise o olur, demektir. Kur'an-ı Kerim'in muhtelif surelerinde bu manayı teyit eden başka ayetler de vardır. Allah Teâlâ, Furkân suresinin 2. ayetinde *"...Her şeyi O yaratmış ve bir düzen içinde O takdir etmiştir."*, Alâ suresinin 1-3. ayetlerinde de *"Yaratıp düzen veren, takdir edip hidayet eden yüce Rabbinin adını tesbih et."* buyurmuştur.

Ehl-i sünnet imamları da bu ayet-i kerimeye istinaden kader inancını ispat etmişler ve yukarıda da işaret ettiğimiz gibi kaderi, olacak olan her şeyi, henüz olmamış olsa bile Allah Teâlâ'nın ilmi içinde mütalaa etmişler ve onun Levh-i Mahfuz'da yazılı olduğunu söylemişlerdir. Hazreti Peygamber'den de bu manayı teyit eden pek çok hadas nakledilmiştir. Müslim (*Sahih,* IV. 2045) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 110)'in naklettiklerine göre Tavus şöyle demiştir: Resulullah (sas.)'in ashabından pek çok kimseye eriştim. Bunlar diyorlardı ki: "Her şey kader iledir. Hatta acizlik ile zeka ve beceriklilik bile"... Keza Müslim (*Sahih,* IV. 2052) ve İbn Mâce (*Sünen,* I. 41)'nin Ebu Hureyre'den (ra) naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Her birinde ayrı ayrı hayır olmakla beraber, Allah katında kuvvetli mümin, zayıf müminden daha hayırlıdır. Sana faydası dokunacak şeyler üzerinde hırsla çalış; Allah'tan yardım dile, acze düşme. Eğer sana bir şey (yani bir kötülük) isabet edecek olursa, "Keşke şöyle yapsaydım; o böyle olurdu." deme! Fakat Allah'ın takdiri; O ne diledi ise, o oldu, de. Zira (şöyle yapsaydım böyle olurdu manasındaki) *lev*, şeytanın ameline yol açar.". Yine Müslim (*Sahih,* IV. 2044)'in Abdullah İbn Amr İbni'l-As'tan (ra) naklettiğine göre Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Allah, mahlukatın kaza ve kaderlerini, gökleri ve yeri yaratmadan elli bin sene önce yazmıştır.". Şunu da gözden uzak tutmamak gerekir ki kaderin önceden yazılı olmasının, insanları yazılı olana zorlamak gibi bir özelliği yoktur. Yazılı olan her şey, sadece Allah Teâlâ'nın ezelî ilmi içindedir; başka bir ifade ile, Allah, hayır veya şer olarak kullarının başına nelerin geleceğini ezelden bilir ve bildiği her şey gerçekleşir.

50 Allah Teâlâ'nın herhangi bir şeyi ilk defa yaratırken ona "ol" diye emretmesi yeterlidir. Bu emrin bir defa verilmesi yeterli olup ikinci defa tekrarlanmasına gerek yoktur. Böyle bir emir verildikten sonra, olması gereken şey, gözün açılıp kapanması gibi hemen olur. Bu konuyla ilgili olarak Yâsîn suresinin 82. ayetinde de şöyle buyurulmuştur: *"Bir şeyin olmasını istediği za-*

man, O'nun işi, ona "ol" demekten ibarettir; o da hemen olur.".

51 Allah Teâlâ, bu ayetinde, kendilerine uyarıcı olarak gönderilen Peygamberler'e karşı çıkan ve onları yalanlayan geçmiş kavimleri Mekkeli müşriklere tekrar hatırlatmış ve onların akibetlerinden ders almalarını sağlamak için şöyle buyurmuştur: Ey Kureyş müşrikleri! Geçmiş devirlerde de sizin gibi Peygamberleri'ne karşı çıkan ve onları yalanlayan kavimler, bu davranışlarından dolayı üzerlerine indirilen şiddetli bir azap ile helak edilmişlerdi. Hem dünyada hem de Ahiret'te benzer azâba uğramamak istiyorsanız, geçmiş kavimlerin akıbetlerini düşünün ve böyle bir akibete uğramamak için küfür üzerindeki direnişinizden vazgeçin.

52-53 O kavimlere mensup bütün kabilelerle o kabilelerin bütün fertlerinin, büyük veya küçük, hayır veya şer yapmış oldukları bütün işler veya işlemiş oldukları bütün fiiller, amel defterlerinde veya levh-i mahfuzda yazılıdır. Keza söyledikleri veya söyleyecekleri hiçbir söz de bu defterler dışında kalmamıştır. Bu konuyla ilgili olarak Allah Teâlâ, Kaf suresinin 16-18. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"Şu bir gerçektir ki insanı biz yarattık; nefsinin ona ne fısıldadığını da biliyoruz; çünkü biz ona şah damarından daha yakınız. Çünkü onun sağında ve solunda oturan iki alıcı melek, söylediği hiçbir söz olmasın ki yanında onu gözetleyip yazmasın.".*

54-55 Daha sonra Allah Teâlâ, mümin müttakilerin cezalarıyla, kafirlerin cezaları arasında bir mukayese yapılmasını sağlamak ve sevap ile ikap arasındaki farkı ortaya koymak için mümin müttakilerin fiil ve davranışlarının güzel akıbetlerini açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Şüphe yoktur ki müttakiler, küfürleri ve çirkin amelleriyle cehennem ateşinde yer tutan kafirlerin aksine, birbirinden güzel bahçeleri ve içindeki çeşitli nimetleriyle gönüllere huzur ve rahatlık veren, ağaçları altında ırmaklar akan cennetlerde, diledikleri her şeyi kendilerine ihsan eden kudret sahibi hükümdarın yanında, hoşnut olacakaları bir yerdedirler. Bu, hiç şüphesiz, onların dünyada iken sahip oldukları sahih imanın ve işledikleri salih amellerin bir mükafatıdır. Cenab-ı Hak, bütün mümin kullarını bu güzel akibetle mükafatlandırsın. Hamd Allah'a, salat ve selam da O'nun kulu, Resulü ve mahlukatın en hayırlısı Hazreti Muhammed (sas.)'e, ailesine ve ashabına olsun. Amin.

RAHMÂN SURESİ

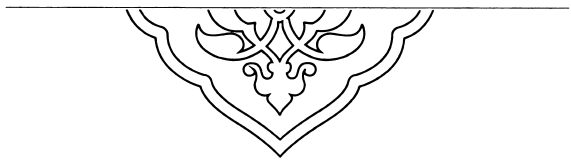

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Kur'an-ı Kerim'in 55. suresi olup 78 ayetten müteşekkildir. Sureye *Rahmân* adının verilmesi, onun, Allah Teâlâ'nın *Esma-i Hüsna*'sından biri olan Rahmân ile başlaması dolayısıyladır. Bilindiği gibi Rahmân, Allah Teâlâ'nın sıfatı ve özel isimlerinden biridir. O'nun bütün alemleri, canlı cansız bütün varlıkları iradesiyle yaratması, canlı olanlara yaşayışlarını sürdürebilmeleri için çeşit çeşit rızıklar vermesi, bunlar arasında insana ayrı bir mertebe vererek onu akıl, duygu ve düşünce ile diğerlerinin üstüne çıkarması, kısacası her şeyi yerli yerinde sevk ve idare etmesi, O'nun sonsuz rahmetinin bir neticesidir. İşte Allah Teâlâ'nın böyle bir rahmet sahibi oluşu O'nun, kendisini Kur'an-ı Kerim'de Rahmân sıfatıyla tanıtmasına, aynı zamanda Allah ismi makamında özel bir isim olarak kullanılmasına vesile olmuştur. Buna delalet eden pek çok ayet vardır ve bunlardan bazıları şöyledir: *"İster Allah'a dua edin, ister Rahmân'a dua edin; hangisiyla dua ederseniz, en güzel isimler O'nundur."*. (İsra Suresi, 110). *"(Ey Muhammed!) Senden önce gönderdiğimiz Peygamberlerimiz'den sor bakalım, Rahmân'dan başka ibadet ettikleri İlahlar yaratmış mıyız?"* (Zuhruf suresi, 45). *"Sen ancak, Kur'an'a uyan ve görmeden Rahmân'dan korkan kimseleri uyarabilirsin; onları, mağfiretle ve bol mükafatla müjdele."*. (Yâsîn suresi, 11). *"(Cennet), görmeden Rahmân'dan korkan ve (O'nun taatına) yönelmiş bir kalp ile gelen kimselere hastır."*. (Kaf suresi, 33).

Allah Teâlâ'nın bir de *Rahim* sıfatı vardır ki bu sıfat, O'nun Rahmân'a nisbetle daha sınırlı olan rahmetine delalet eder. Alim cahil, tembel çalışkan, haklı haksız, adil zalim, mümin kafir ayırımı yapmadan rahmetini her insana teşmil etmesi, O'nun Rahmân sıfatının bir gereği olduğu halde, sadece alime, çalışkana, haklıya, adile ve mümine rahmet etmesi ve diğerlerini bu rahmetten mahrum bırakması ise, Rahim sıfatının gereğidir. Sıfatların bu farklı özellikleri dolayısıyladır ki besmelede, *"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla."* denilmiştir.

Allah Teâlâ'ya has özel bir isimle adlandırılan bu surenin tamamının Medine'de nazil olduğunu söyleyenler varsa da, büyük çoğunluk, onun Mekke'de nazil olduğu görüşüne sahiptir ve Mekkî mi yoksa Medenî mi olduğu hususunda üzerinde ihtilaf bulunan Ra'd suresinden sonra nazil olmuştur.

2. Rahmân Suresinin Konusu

Diğer Mekkî sureler gibi Rahmân suresinin ko-

nusu da Allah'ın varlığı, birliği, hudutsuz kudreti ve geniş ilmi ile, nübüvvet, vahiy, kıyamet gününün gelişi, hesap ve ceza gibi itikada taalluk eden konulardır. Surenin ilk ayetlerinde, Kur'an-ı Kerim'in Hazreti Peygamber'e vahyolunuşu, Allah'ın rahmetinin bir eseri olarak beyan edildikten sonra, insanın yaratılışı ve ona konuşmanın öğretilerek diğer varlıklardan ayırt edilişi, ona ihsan edilen en büyük nimetlerden biri olarak zikredilir. Daha sonra Allah Teâlâ, gökteki nimetlerin asılları olarak güneşi, ayı ve yıldızları, yerdeki nimetlerin başı olarak da bitkileri ve ağaçları zikretmiştir. Zira bu bitkiler ve ağaçlar olmasaydı, insanoğlu hiçbir rızık bulamazdı. Allah Teâlâ'nın insanoğluna ihsan ettiği büyük nimetlerden birisi de denizlerdir. Gerek yolculuklarında gerekse ticaret mallarını taşımada gemilerini yüzdürerek denizlerden faydalandıkları gibi, deniz dibinden çıkardıkları inci ve mercan gibi birtakım mücevharat da insanların faydasına sunulmuştur. Allah Teâlâ, surenin daha sonraki bölümlerinde, Allah'ın rahmetini inkâr edenlere ceza olmak üzere dünya ve Ahiret'te görecekleri büyük azap ile, O'nun rahmetinden faydalanan mümin müttakilerin nail olacakları mükafatları açıklamıştır. Sure, *"Celal ve ikram sahibi Rabbinin ismi ne yücedir!"* mealinde Allah Teâlâ'yı yücelten ve O'na senada bulunan ayetle sona ermiştir.

3. Rahmân Suresinin Kendinden Önceki Kamer Suresiyle Bağlantısı

Rahman suresiyle kendinden önceki Kamer suresi arasında çeşitli yönlerden bağlantı bulunduğu açıkça anlaşılmaktadır.

1) Allah Teâlâ, önceki sureye, heybetine ve hudutsuz kudretine delalet etmek üzere, kıyamet gününün yaklaştığını haber vererek başlamış ve gelecek olan bu güne delalet etmek üzere, Peygamberi'ne büyük bir mucize ihsan ederek herkesin görebileceği bir şekilde, ayı ikiye bölmüştür. Rahmân suresine ise, hudutsuz rahmetini zikrederek bu rahmetin bir neticesi olmak üzere, Peygamberi'ne Kur'an mucizesini ihsan etmiş, ayrıca insanı, diğer canlı varlıklardan ayırıp onu daha üstün bir varlık haline getirmek için ona akıl ve düşünce ihsan etmiş ve konuşmasını öğretmiştir.

2) Daha önceki surede, kıyamet gününün gelişi, cehennem ateşi, suçluların görecekleri azap, mümin müttakilerin sevap ve mükafatları, cennetin ve cennet ehlinin halleri gibi konular icmali olarak işlendiği halde, Rahmân suresinde aynı konular daha mufassal bir şekilde ele alınmıştır ki bu yönden sonraki surenin, öncekinin şerh ve tafsili olduğunu söylemek mümkündür.

3) Allah Teâlâ, Kamer suresinde, küfürleri dolayısıyla Nûh, Hud, Salih ve Lut kavimlerinden birbirinden farklı musibetlerle almış olduğu intikamı ve üzerlerine indirdiği azap çeşitlerini zikretmiş, Rahmân suresinde ise, Rahmân sıfatının tabii bir neticesi olarak, aralarında hiçbir ayırım yapmadan bütün insanlara ihsan ettiği çeşitli nimetleri saymıştır.

4) Kamer suresi, Allah Teâlâ'nın heybetine ve azametine delalet etmek üzere her şeyi yapmaya kadir yüce hükümdar manasında *"Melik Muktedir"* sıfatlarının beyanıyla sonra ermiş, Rahmân suresi ise, O'nun, alemler üzerindeki hudutsuz rahmetine delalet eden Rahmân sıfatının zikriyle başlamıştır.

4. Rahmân Suresinin Faziletleri

Rahman suresinin faziletleriyle ilgili olarak Tirmizî (*Sünen*, V. 399)'nin, Cabir İbn Abdullah'tan (ra) naklettiği bir hadisten öğrenildiğine göre, bir gün Resulullah (sas.), ashabının karşısına çıkmış ve onlara başından sonuna kadar Rahmân suresini okumuştur. Okumasını bitirdikten sonra, ashabının hiçbir şey söylemediğini görünce, onlara şöyle hitap etmiştir: "Bu sureyi cinlere de okumuştum da onlar sizden daha iyi karşılık vermişlerdi. Ne zaman suredeki *"Febieyyi âlâi Rabbikumâ tukezzibân."* ayetini okumuşsam: "Rabbimiz! Nimetlerinden yalanlayabileceğimiz hiçbir şey yoktur; hamd sana mahsustur." demişlerdir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلرَّحْمٰنُ ﴿١﴾ عَلَّمَ الْقُرْاٰنَ ﴿٢﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَ ﴿٣﴾ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ﴿٤﴾ اَلشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ ﴿٥﴾
وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ﴿٦﴾ وَالسَّمَاۤءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ ﴿٧﴾ اَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ ﴿٨﴾
وَاَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ ﴿٩﴾ وَالْاَرْضَ وَضَعَهَا لِلْاَنَامِ ﴿١٠﴾ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَالنَّخْلُ
ذَاتُ الْاَكْمَامِ ﴿١١﴾ وَالْحَبُّ ذُوالْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ ﴿١٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٣﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-4 Rahman olan Allah, Kur'an'ı belletmiş, insanı yaratmış ve ona konuşmayı da öğretmiştir.

5 Güneş ve ay, çok ince bir hesaba göre hareket ederler.

6 Bitkiler ve ağaçlar, secde edip boyun eğerler.

7-8 Göğü dikmiş, tartıda tecavüz etmemeniz için ölçüyü vazetmiştir.

9 O halde ölçüyü adaletli tutun ve onu eksiltmeyin.

10 Yeryüzünü de bütün canlılar için varetmiştir.

11-12 Orada, meyveler, tomurcuklu hurmalar, yapraklı taneler ve güzel kokulu otlar vardır.

13 O halde, (şimdi ey insanlar ve cinler!) Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

Daha önce de açıkladığımız gibi, Allah Teâlâ, müşrikler için ibret olmak üzere Nûh, Hud, Salih ve Lut kavimlerinin uyarıcı olarak kendilerine gönderilen Peygamberler'i yalanlamaları dolayısıyla nasıl helak edildiklerini mufassal bir şekilde açıklayarak onlar için hazırlanan Ahiret azabını; mümin müttakilerin ise, cennette nail olacakları büyük mükafatı zikretmiş, Rahmân suresinin ilk ayetlerinde ise, hudutsuz rahmetinin bir neticesi olarak kullarına ihsan ettiği büyük nimetleri açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1-4 Rahman olan Allah, Kur'an'ı belletmiş, insanı yaratmış ve ona konuşmayı da öğretmiştir.

5 Güneş ve ay, çok ince bir hesaba göre hareket ederler.

6 Bitkiler ve ağaçlar, secde edip boyun eğerler.

7-8 Göğü dikmiş, tartıda tecavüz etmemeniz için ölçüyü vazetmiştir.

9 O halde ölçüyü adaletli tutun ve onu eksiltmeyin.

10 Yeryüzünü de bütün canlılar için varetmiştir.

11-12 Orada, meyveler, tomurcuklu hurmalar, yapraklı taneler ve güzel kokulu otlar vardır.

13 O halde, (şimdi ey insanlar ve cinler!) Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

1-2 Hem dünyada hem de Ahiret'te kullarını hakkında rahmetinin bolluğu ve lütfu dolayısıyla Rahmân sıfatına haiz olan ve bu isimle de bilinen Allah Teâlâ, kulu ve Peygamber'i Hazreti Muhammed (sas.)'e Kur'an-ı Kerim'i indirmiş, ayrıca onun okunuşunu, ezberlenmesini ve anlaşılmasını da kolaylaştırarak onu ümmetine öğretmesini emretmiştir. Eğer bu surenin başlıca hedefinin, Allah Teâlâ'nın kullarına ihsan ettiği ni-

metlerin sayımı olduğu gözönünde bulundurulursa, Kur'an-ı Kerim'in bu nimetlerin başında yer almış olduğu görülür ki, bu da onun sahip olduğu değerin yüceliğini göstermeye yeterlidir. Filhakika bu Kitap, onu öğrenip bilen ve onun yolunda giden kimseler için, hem dünyada hem de Ahiret'te yegane saadet kaynağıdır. Bu nimet dışında insana ihsan edilen başka hiçbir nimet, her iki alemde insan için böyle bir saadeti sağlama özelliğine sahip değildir.

3-4 Keza Allah Teâlâ, varlıklar arasında insanı da yaratmış ve ona akıl, fikir ve düşünce ihsan etmiş, ayrıca konuşma yeteneği de vererek hem Kur'an'ı anlamalarını hem de kendi aralarında görüşüp konuşmalarını ve anlaşmalarını sağlamıştır. Eğer insanda konuşma özelliği olmasaydı, ne Kur'an'ı öğrenebilir ne de hemcinsleriyle görüşüp anlaşabilirdi. Kısaca ifade etmek gerekirse, onun, hayvan cinsinden hiçbir farkı kalmazdı.

5 Işığı ile dünyayı aydınlatan ve geceyi gündüze çeviren güneş ile, geceye ışık veren ayın yaratılışı da insan aklını durduran bir hesaba göre gerçekleşmiştir. Her ikisi de gökyüzünde birbirini takip ederek hareket ederken birinin diğerini geçmesi mümkün olmadığı gibi, farklı yönlerde hareket ederek birbirinden uzaklaşmaları da mümkün değildir. Nitekim Allah Teâlâ, Yâsîn suresinin 40. ayetinde bu hususa işaret ederek şöyle buyurmuştur: *"Ne güneşin aya yetişip onunla birleşmesi mümkündür, ne de gecenin gündüzü geçmesi. Hepsi de bir yörüngede yüzerler."*. En'âm suresinin 96. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Keza sabahı çıkaran da O'dur. Geceyi dinlenme zamanı, güneşi ve ayı da hesap ölçüsü yapmıştır. Bu, her şeye mutlak galip olan ve her şeyi hakkıyla bilen Allah'ın takdiridir."*.

6 Daha sonra Allah Teâlâ, yeryüzünde yetişen birtakım bitkilere ve ağaçlara işaret etmiş ve bunların hepsinin de Allah'a secde ettiklerini haber vermiştir. Bazı müfessirler, ayet-i kerimede Allah'a secde ettiği haber verilen necm ile yıldızların kasdedildiğini ileri sürmüşler ve bu konuda Hacc suresinin 18. ayetini delil göstermişlerdir. Allah Teâlâ bu ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Bilmiyor musun, göklerde ve yerde olan herkes, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar ve hayvanlar, insanların da çoğu Allah'a secde ederler; çoğunun üzerine de azap vacip olmuştur..."* Bazı müfessirler ise, necm kelimesini, yeryüzünde yaygın olarak bulunan ve gövdesi olmayan bitkilerle izah etmişler, şecer ile de gövdesi bulunan ağaçların murat edildiğini söylemişlerdir. Doğrusunu, hiç şüphesiz en iyi Allah bilir. Gerçek olan şudur ki Hacc suresinin biraz önce zikrettiğimiz ayetinden de anlaşılacağı üzere, kafir olarak bilinen bazı insanlar dışında, göklerde ve yerde bulunan herkes ve her şey Allah'a secde etmektedir.

7-9 Allah Teâlâ, yer üzerinde gökyüzünü yükseltmiş, ayrıca insanlar arasında adaleti vazederek ölçüyü eksik yapmaktan ve başkalarının hakkını yemekten onları menetmiştir. Nitekim bu konuyla ilgili olarak Hadîd suresinin 25. ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Gerçek şu ki biz, Peygamberlerimizi apaçık delillerle gönderdik; insanların adaletle hareket etmeleri için onlarla birlikte kitabı ve adalet ölçüsünü indirdik..."* O halde ölçüyü adaletli yapın ve başkasının malını eksilterek onun hakkına tecavüz etmeyin. Allah Teâlâ, Şuarâ suresinin 181-183. ayetlerinde de aynı manada şöyle buyurmuştur: *"Ölçüyü tam yapın ve eksik tartanlardan olmayın. Doğru terazi ile tartın. İnsanların hakkını eksiltmeyin; yeryüzünde bozgunculuk yapmayın."*.

10 Allah Teâlâ, daha önceki ayetinde, yer üzerinde göğü yükselterek ona ayrı bir derece verdiğini zikrettikten sonra, bu ayetinde de yeryüzünü yarattığını ve onu bütün canlı varlıkların faydalanmaları için alçaltıp yaydığını haber vermiştir. Nitekim herkesin de bildiği gibi, yeryüzünün çeşitli bölgelerinde, ırkları, renkleri ve dilleri farklı insanlar yaşadıkları gibi, çeşitlerini ve sayılarını Allah'tan başka hiç kimsenin bilemeyeceği diğer canlı varlıklar da yaşamakta ve hepsi de yeryüzünün çeşitli nimetlerinden faydalanarak

hayatlarını sürdürebilmektedirler. Ayrıca güvenlerini sağlamak için, üzerlerinde yaşadıkları yeryüzünün muhtelif bölgelerini, yüksek ve muhkem dağlarla sağlamlaştırmıştır.

11-12 İnsan ve hayvan olarak bütün canlı varlıkların üzerinde hayatlarını sürdürebilmeleri için çeşitli nimetlerin yetiştiği yeryüzünde, renkleri, tatları ve kokuları farklı çeşit çeşit meyve veren ağaçlar, önce salkım halinde iken sonra olgunlaşan ve irileşen hurma ağaçları, arpa ve buğday gibi hububat çeşitleri ile kokulu bitkiler de vardır. Bütün bunlar, Allah Teâlâ'nın kullarının faydalanmaları için yeryüzünde ihsan ettiği sayısız nimetlerdir.

13 Şimdi ey insan ve cin topluluğu! Burada zikredilen ve edilmeyen sayısız nimetlerden hangisinin yalan olduğunu ileri sürüp onu inkâra kalkışabilirsiniz? Allah Teâlâ'nın kullarına ihsan ettiği bu nimetler, bu kadar açık ve belirgin iken, bunlardan herhangi birini yalanlamak mümkün müdür? Bu, asla mümkün değildir. Aksine insanoğlu böyle bir soru ile karşılaştığı zaman, onun üzerine düşen iş, Rabbinin nimetlerini yalanlamak değil, o nimet için O'na hamdetmektir. Öyle anlaşılıyor ki Allah Teâlâ'nın bu sure içerisinde her nimet grubunun zikrinden sonra *"O halde, (şimdi ey insanlar ve cinler!) Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?"* mealindeki bu ayeti 31 defa tekrarlamasındaki hikmet, kullarına bu gerçeği hatırlatmak ve her nimet için Rablerine hamdetmelerini öğretmektir.

خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ ﴿١٤﴾ وَخَلَقَ الْجَآنَّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ ﴿١٥﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿١٦﴾ رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ ﴿١٧﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٨﴾ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ
يَلْتَقِيَانِ ﴿١٩﴾ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ ﴿٢٠﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢١﴾ يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ
وَالْمَرْجَانُ ﴿٢٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٣﴾ وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْشَاٰتُ فِي الْبَحْرِ كَالْاَعْلَامِ ﴿٢٤﴾ فَبِاَيِّ
اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٥﴾

[14] İnsanı, kurumuş, çınlayan bir balçıktan yaratmıştır.

[15] Cinleri de dumanı olmayan halis bir ateşten yaratmıştır.

[16] O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

[17] İki doğunun da iki batının da Rabbidir.

[18] O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

[19] (Birinin suyu tuzlu, diğerininki tatlı olan) iki denizi birbirine kavuşmaları için salıvermiştir.

[20] Fakat aralarında bir engel vardır ki bibirine karışıp suların özellikleri bozulmaz.

[21] O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

[22] Her iki denizden de inci ve mercan çıkar.

[23] O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

[24] Denizlerdeki dağlar gibi inşa edilmiş gemiler O'nundur.

[25] O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, göklerin ve yerin yaratılışını zikrederek insanoğluna ihsan ettiği bazı nimetleri saydıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, insan ve cin gibi bazı varlıkların yaratılış asıllarını, güneşin yaz ve kış doğup battığı yerlerin Rabbi olduğunu, yanyana bulunan iki denizden birinin suyu tatlı birinin suyu tuzlu olduğu halde sularını birbirine karıştırmayan, her iki denizden de inci ve mercan gibi değerli taşların çıkarılmasını sağlayan ve dağlar gibi gemileri denizlerde yüzdüren hudutsuz kudretini zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

14 İnsanı, kurumuş, çınlayan bir balçıktan yaratmıştır.

15 Cinleri de, dumanı olmayan halis bir ateşten yaratmıştır.

16 O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

17 İki doğunun da iki batının da Rabbidir.

18 O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

19 (Birinin suyu tuzlu, diğerininki tatlı olan) iki denizi birbirine kavuşmaları için salıvermiştir.

20 Fakat aralarında bir engel vardır ki, birbirine karışıp suların özellikleri bozulmaz.

21 O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

22 Her iki denizden de inci ve mercan çıkar.

23 O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

24 Denizlerdeki dağlar gibi inşa edilmiş gemiler O'nundur.

25 O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

14-15 Allah Teâlâ, insanı pişmiş çamurdan, kupkuru bir balçıktan, cinleri ise, alevli bir ateşten yaratmıştır. Müslim (*Sahih,* IV. 2294) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* VI. 153, 168)'in Hazreti Aişe'den naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Melekler nurdan, cinler alevli bir ateşten, Adem de size anlatıldığı gibi pişmiş çamurdan, kupkuru bir balçıktan yaratılmıştır.".

16 O halde ey insan ve cin topluluğu! Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilir, yahut inkâr edebilirsiniz?

17 İşte O Rab ki hem iki doğunun hem de iki batının Rabbidir. Zira bilinen bir gerçektir ki güneşin yaz ve kış aylarında ikişer doğuş ve batış yeri vardır. Yazın belirli bir yerden doğduğu halde, kışın doğuş yeri değişir ve başka bir yerden doğar. Keza batış yerleri de yaz ve kış değişir. İşte Allah Teâlâ, iki doğunun Rabbi olduğu gibi, iki batının da Rabbidir. Buna, Kur'an-ı Kerim'in başka bir suresinde de işaret edilmiş ve Meâric suresinin 40. ayetinde şöyle buyurulmuştur: *"Doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim ki biz, elbette kadiriz."*. Güneşin yaz kış doğuş ve batış yerlerinin değişmesinde insanlar için büyük faydalar bulunduğuna hiç şüphe yoktur. İşte bu sebeplerdir ki Allah Teâlâ, bu büyük nimeti hiç kimsenin yalanlayamayacağını hatırlatmış ve bilinen soruyu tekrarlayarak şöyle buyurmuştur:

18 O halde ey insan ve cin topluluğu! Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilir, yahut inkâr edebilirsiniz?

19-20 Allah Teâlâ, insanlar için karalarda yarattığı nimetlerini zikrettikten sonra, denizlerdeki nimetlerini de zikretmiş ve hudutsuz kudretine delalet etmek üzere suları tatlı ve tuzlu olan iki denizin yanyana olmasına rağmen sularının karışmamasını ve farklı özelliklerinin bozulmamasını buna örnek göstermiştir. Filhakika ayet-i kerimede de açık bir şekilde ifade edildiği gibi, birinin suyu tuzlu, diğerinin suyu tatlı iki denizi yanyana getirmiş ve birbirine kavuşsun diye sularını salıvermiştir. Fakat bir hikmetin veya daha doğrusu Allah Teâlâ'nın hudutsuz kudretinin bir gereği ve neticesi olarak, ne suyu tuzlu olan de-

niz, diğer denizin tatlı sularını tuzluya çevirmiş ne de suyu tatlı olan deniz, diğer denizin tuzlu sularını tatlıya çevirmiştir. Kısaca ifade etmek gerekirse, iki deniz arasında karadan oluşan bir engel varmış gibi iki denizin suları birbirine karışmamıştır. Allah Teâlâ, bu manadaki Furkân suresinin 53. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Birinin suyu son derece tatlı, birinin suyu da son derece tuzlu iki denizi salıveren, buna rağmen aralarına sanki birbirine karışmalarına önleyici bir engel koyan Allah'tır."*.

21 Ey insan ve cin topluluğu! Gerçek böyle olduğu halde, siz, Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilir, yahut inkâr edebilirsiniz? Bilinen bir gerçektir ki tatlı su, hem insanların hem de hayvanların içmede faydalandıkları ve bitkilerini suladıkları bir sudur. Eğer bu su, tuzlu su ile karışıp tuzlanacak olursa, bu canlı varlıkların, susuzluklarını tuzlu su ile gidermeleri mümkün olur mu?

22 Keza insanların süs eşyası olarak kullandıkları inci ve mercanın da tuzlu denizlerden çıkarıldığı bilinmektedir. Eğer bu suların da tatlı su ile değiştikleri düşünülürse, suyu tatlı denizlerden bu taşları çıkarmak nasıl mümkün olur?

23 Bunlar bilinip dururken, siz ey insan ve cin topluluğu! Rabbinizin bu nimetlerinden hangisini yalanlayabilir, yahut inkâr edebilirsiniz?

24 Keza denizlerde yüzen koca dağlar gibi gemiler de Rabbinizin, kulu ve Peygamber'i Nûh'a (as) ilham edip tahtadan yaptırdığı büyük nimetlerden biridir. Bu gemileri denizlerde yüzdürerek ticaret mallarınızı ülkeden ülkeye taşıyabildiğiniz gibi, uzun yolculuklarınızda da onlardan faydalanıyor ve onlara binerek dilediğiniz ülkelere gidebiliyorsunuz.

25 O halde ey insan ve cin topluluğu! Rabbinizin sizin için yaratıp denizlerde yüzdürdüğü ve sizin de çeşitli işlerinizde kullanıp faydalandığınız bu eşsiz nimetin gerek sanat yönünden gerekse su üzerinde dilediğiniz istikamete gitmesi yönünden size sağladığı bu büyük faydaların hangisini yalanlayabilir, veya inkâr edebilirsiniz?

كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ﴿٢٦﴾ وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٢٧﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٨﴾ يَسْأَلُهُ
مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ ﴿٢٩﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٠﴾

[26] Yeryüzünde bulunan her şey fanidir.

[27] Ancak celal ve ikram sahibi Rabbinin vechi baki kalacaktır.

[28] O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

[29] Göklerde ve yerde olan herkes O'ndan ister. O da her gün bir iştedir.

[30] O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kullarına ihsan ettiği dünyevi ve uhrevi nimetlerini sayarak vahdaniyyetinin ve hudutsuz kudretinin delillerini zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, dünyevi nimetlerin ve bütün kainatın fani olduğunu, ancak Allah Teâlâ'nın zatının baki kalacağını haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[26] Yeryüzünde bulunan her şey fanidir.

[27] Ancak celal ve ikram sahibi Rabbinin vechi baki kalacaktır.

[28] O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

[29] Göklerde ve yerde olan herkes O'ndan ister. O da her gün bir iştedir.

[30] O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

26-27 İnsan olsun hayvan olsun, yeryüzünde bulunan her şey ve gökyüzünde Allah'ın dilediği dışındaki varlıkların hepsi, hayatları son bulup ölecek ve yokolup gideceklerdir. Göklerde ve yerde bunlardan hiçbiri kalmasa bile, yalnız Allah Teâlâ'nın zatı ebediyyen baki kalacaktır. O Allah ki kullarına karşı celal ve ikram sahibidir. Kısaca ifade etmek gerekirse, Kasas suresinin *"Allah'la beraber başka bir İlaha ibadet etme; zira O'ndan başka İlah yoktur. O'nun zatından başka her şey helak olacaktır..."* mealindeki 88. ayetinde de açıkça ifade edildiği gibi, O'nun zatından başka her şey yok olmaya mahkumdur. Allah Teâlâ, bu ayetinde yüce zatını celal ve ikram sahibi olarak tavsif etmiştir ki, O, bu sıfatlarıyla daima yüceltilmeye layık olan, fakat hiçbir zaman kendisine muhalefet ve isyan edilmemesi gereken eşsiz yüce bir varlıktır. Onun içindir ki Allah Teâlâ, Kehf suresinin 28. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Nefsini sabah akşam rızasını dileyerek Rablerine yalvaranlarla bir tut..."*.

28 Gerçek böyle olunca, ey insan ve cin topluluğu, şimdi Rabbinizin size ihsan ettiği bu hudutsuz nimetlerden hangisini yalanlayabilir veya inkâr edebilirsiniz? Şunu da açıkça bilmeniz gerekir ki yeryüzünde bulunan varlıkların hepsi de ölümde birbirine eşittir. Öldükten sonra hepsi de yeniden dirilecek ve Allah'ın adil hükmü ile hak ettikleri akibete ulaşacaklardır. İnsanın dünyada iken ölüp yok olması, sonra da yeniden dirilmesi, ebediyyen devam edecek olan Ahiret hayatına başlaması demektir ki bu da onun cennet nimetleriyle buluşması halinde bu nimetlerden ebediyyen faydalanacak olması manasına gelir. Şimdi kim böyle bir nimeti yalanlayabilir, yahut inkâr edebilir?

29 Göklerde ve yerde bulunan bütün varlıklar, ihtiyaçları olan her şeyi yalnız O'ndan isterler. Zira O, her şeyden müstağnidir ve hiç kimseye muhtaç değildir. Buna rağmen her varlık yalnız O'na muhtaçtır ve isteklerini yalnız O'na yöneltir. Göklerde bulunan varlıklar O'ndan mağfiret dilerken, yeryüzü halkı hem mağfiret hem de rızık diler. Başı dertte olan dertten kurtulması için O'na dua ve niyazda bulunurken, hasta kendisine şifa vermesini yine O'ndan ister. Kısaca ifade etmek gerekirse, her varlık, varlığını devam ettirebilmesi için muhtaç olduğu her şeyi O'ndan istemek zorundadır; O da kendisinden istenilenleri dilediği ölçüler içinde onlara ihsan eder. İnsan, hayatını devam ettirebilmek için muhtaç olduğu sebze ve meyvelerini bahçesinde yetiştirmeye çalışırken, Rabbinin yardımını dilediği gibi, sebze ve meyveler de yetiştikleri toprağın, muhtaç oldukları gıdayı kendilerine vermesi için O'nun yardımını beklerler. Bu sebepledir ki O, devamlı bir şen içindedir; yani her günü ve her saati, çeşitli varlıkların dileklerini karşılamakla geçmektedir. Rivayet olunduğuna göre Resulullah (sas.) bir gün *"...O her gün bir iştedir."* ayetini okumuştu da ashabı bunun ne demek olduğunu sormuş, o da şu cevabı vermişti: Bir günahı bağışlaması, bir keder ve sıkıntıyı gidermesi, bir kavmi yüceltmesi, diğerlerini alçaltması, O'nun şenindendir.". Dilediğine hayat verir, dilediğine ölüm; dilediğini zengin eder, ona bol rızık verir, dilediğini fakirleştirir; dilediğini aziz eder, dilediğini zelil; dilediğine hastalık verir, dilediğine şifa. Netice olarak O, her gün bir şen içindedir.

30 Gerçek böyle olunca, ey insan ve ey cin topluluğu! Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilir veya inkâr edebilirsiniz? Başınız bir sıkıntıya düştüğü zaman, o sıkıntıdan kurtarması için O'na dua ettiğinizde, duanızı kabul edip sizi sıkıntıdan kurtarmasını mı? Size çeşitli nimetler ihsan edip hayatınızı devam ettirmesini ve sizi mutlu insanlar arasına sokmasını mı? Bunlardan hangisini yalanlayabilirsiniz?

سَنَفْرُغُ لَكُمْ اَيُّهَ الثَّقَلَانِ ﴿٣١﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٢﴾ يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اِنِ اسْتَطَعْتُمْ
اَنْ تَنْفُذُوا مِنْ اَقْطَارِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ فَانْفُذُوا لَا تَنْفُذُوْنَ اِلَّا بِسُلْطَانٍ ﴿٣٣﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
﴿٣٤﴾ يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ ﴿٣٥﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٦﴾

[31] Ey cin ve insan topluluğu! Hesabınızı görmek için yakında size yöneleceğiz.

[32] O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

[33] Ey cin ve insan topluluğu! Eğer göklerin ve yerin yanlarından çıkıp kaçmaya gücünüz yetecekse kaçın. Fakat gücünüz olmadıkça kaçamazsınız.

[34] O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

[35] Üzerinize halis ateşten bir alev ve duman gönderilir de kendinizi koruyamazsınız.

[36] O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, insanlara ihsan ettiği dünyevi nimetleri sayarak bu nimetlerin ve bütün kainatın fani olduğunu, ancak Allah Teâlâ'nın zatının baki kalacağını haber verdikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, kıyamet günü bütün insanların hesaba çekileceklerini ve işledikleri iyi veya kötü her amelin karşılığını göreceklerini ve bu hesap veya cezanın hiçbirinden kaçamayacaklarını veya kaçmak için güç bulamayacaklarını haber vermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[31] Ey cin ve insan topluluğu! Hesabınızı görmek için yakında size yöneleceğiz.

[32] O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

[33] Ey cin ve insan topluluğu! Eğer göklerin ve yerin yanlarından çıkıp kaçmaya gücünüz yeterse kaçın. Fakat gücünüz olmadıkça kaçamazsınız.

[34] O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

[35] Üzerinize halis ateşten bir alev ve duman gönderilir de kendinizi koruyamazsınız.

[36] O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

31 Allah Teâlâ, bu ayetinde insanlar ve cinler manasına gelen *sekalan* kelimesiyle insanlara ve cinlere hitap ederek, yakın bir gelecekte dünyada işledikleri amellerinden dolayı onları hesaba çekeceğini haber vermiştir. Müfessirlerin beyanına göre bu ifade, Allah Teâlâ tarafından kullarına yöneltilmiş apaçık bir tehdîttir; fakat hiçbir zaman O'nun için bir meşgale değildir ve O'nu başka bir işi yapmaktan alıkoymaz; zira her iş, O'nun için bir göz açıp kapama gibidir. Bir şeyin olmasını murat ettiği zaman, ona "Ol!" demesi yeterlidir.

32 O halde ey cin ve insan topluluğu, Rabbinizin adaletine güveniniz tam olduğuna ve O'nun hakkınızda vereceği hükümden emin olduğunuza göre, O'nun nimetlerinden hangisini yalan sayabilir veya inkâr edebilirsiniz?

33 Ey cin ve insan topluluğu! Şunu iyice bilmeniz gerekir ki Allah'ın hakkınızdaki hükmünden veya kaza ve kaderinden asla kaçıp kurtulamazsınız. Eğer göklerin ve yerin uygun bulduğunuz bir köşesinden kaçıp kurtulmaya gücünüzün yeteceğine inanıyorsanız, Allah'ın hakkınızdaki hükmünden kaçmaya ve nefsinizi O'nun kaza ve kaderinden kurtarmaya çalışın, bakalım. Fakat hayır; bunu asla başaramazsınız. Eğer bunu gerçekten başarabilirseniz, ancak Allah'ın iradesiy-

le ve O'nun istemesiyle yapabilirsiniz. Kıyâmet suresinin 10-12. ayetlerinde de ifade edildiği gibi *"O gün insan, "Kaçacak yer neresi?" der. Hayır, hiçbir sığınak yoktur. O gün herkesin varıp duracağı yer, Rabbinin huzurudur."*. Keza Yunus suresinin 27. ayetinde de Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Kötülük işleyenlere, kötülüğün cezası misliyle verilir. Onlara bir de zillet ulaşır. Onların Allah'tan herhangi bir kurtarıcıları yoktur. Yüzleri, sanki zifiri karanlıktan bir parça ile kaplanmıştır. İşte bunlar da cehennem ehlidir ve orada daimidirler."*.

34 Bütün bunların beyanında, cinler ve insanlar için bir uyarı ve sakındırmanın bulunduğuna şüphe yoktur. Bu çeşit uyarılar ise, iyi olanların iyiliklerini artırmaya yardımcı olduğu gibi, kötülerin de kötülükten sakınmalarına vesile olur. Allah'ın bazı kötülerin kötülüklerini bağışlaması ise, onlar için ayrı bir nimettir. O halde ey cin ve insan topluluğu, şimdi siz, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilir veya inkâr edebilirsiniz?

35 Allah'ın hükmünden veya kaza ve kaderinden kaçıp kurtulacak bir yol bulabilseniz bile, melekler ve zebaniler üzerinize dumansız alevleri ve dumanıyla birlikte ateşi musallat ederler, yahutta başlarınızın üzerine ateşte eritilmiş bakırı dökerler de, ne birbirinizi kuratarabilir ne de birbirinize yardım edebilirsiniz.

36 Bunda, hiç şüphesiz iman eden ve salih amel işleyen kimseler için bir müjde bulunduğu gibi, isyan eden kimseler için de bir tehdit vardır ve iyilerle kötüler arasında yapılan bu ayırım da, cin ve insan toplulukları için bir lütuf ve bir nimettir. O halde ey cin ve insan topluluğu, şimdi siz, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilir veya inkâr edebilirsiniz?

فَإِذَا انْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ ﴿٣٧﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٨﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْأَلُ
عَنْ ذَنْبِهِ إِنْسٌ وَلَا جَانٌّ ﴿٣٩﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٠﴾ يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ فَيُؤْخَذُ
بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ ﴿٤١﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٢﴾ هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٤٣﴾
يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ آنٍ ﴿٤٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٥﴾

[37] Kıyamet günü geldiği zaman gök yarılır da erimiş yağ gibi kıpkırmızı olur.

[38] O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

[39] O gün hiçbir insana ve hiçbir cine günahından sorulmaz.

[40] O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

[41] O gün suçlular simalarından tanınır; sonra da alınlarından ve ayaklarından yakalanıp cehenneme atılırlar.

[42] O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

[43] İşte bu, dünyada iken suçluların yalanladıkları cehennemdir.

[44] Onlar da cehennem ateşiyle son derece kaynar su arasında dolaşır dururlar.

[45] O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kıyamet günü bütün insanların hesaba çekileceklerini ve işledikleri iyi veya kötü her amelin karşılığını mutlaka göreceklerini, bu hesap veya cezadan kaçıp kurtulmanın hiçbir surette mümkün olmayacağını, yahut kaçmak için hiç kimsenin gücü veya kudreti bulunamayacağını beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, kıyamet günü geldiği zaman bütün âlem nizamının değişeceğini, göklerin yarılıp kızarmış yağ gibi olacağını, günahkarların kendilerine has alametlerle diğerlerinden ayrılacağını, bu sebeple onlara günahlarının ne olduğunun bile sorulmayacağını ve bu halde iken alınlarından ve ayaklarından yakalanıp dünyada iken yalanlayıp inkâr ettikleri cehenneme atılacaklarını ve orada cehennem ateşiyle son derece kaynar su arasında dolaşıp duracaklarını zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[37] Kıyamet günü geldiği zaman gök yarılır da erimiş yağ gibi kıpkırmızı olur.

[38] O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

[39] O gün hiçbir insana ve hiçbir cine günahından sorulmaz.

[40] O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

[41] O gün suçlular simalarından tanınır; sonra da alınlarından ve ayaklarından yakalanıp cehenneme atılırlar.

[42] O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

[43] İşte bu, dünyada iken suçluların yalanladıkları cehennemdir.

[44] Onlar da cehennem ateşiyle son derece kaynar su arasında dolaşır dururlar.

[45] O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

37 Kıyamet gününün en önemli özelliklerinden biri, hiç şüphesiz, göklerin yarılması ve gökyüzü düzeninin bozulmasıdır. Bu sebeplerdir ki Allah Teâlâ, bu ayetinde, kıyamet gününün gelmesiyle birlikte göğün yarılacağını ve kırmızı yağ veya gül gibi olacağını, yahut kızarmış deriye döneceğini haber vermiştir. O gün göğün yarılmasıyla ilgili haberleri Kur'an-ı Kerim'in başka surelerinde de görmek mümkündür. Mesela Hâkka suresinin 16. ayetinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Gök yarılır ve işte o zaman çökmeye yüz tutar."*. Keza Furkân suresinin 25. ayetinde *"O gün gök, bulutlar gibi parçalanacak ve melekler arka arkaya indirileceklerdir."*, İnşikâk suresinin 1. ayetinde *"Gök yarıldığı ve kendisine layık olduğu vechile Rabbini dinleyip O'na boyun eğdiği... zaman, yaptıklarınızın karşılığını mutlaka göreceksiniz."*. İnfitâr suresinin 1. ayetinde de *"Gök yarıldığı, yıldızlar dökülüp yayıldığı... zaman, her nefis hayır olarak ne yapıp getirdiğini ve ne yapmadığını bilecektir."* buyurmuştur. Bu ayet meallerinden de anlaşıldığı gibi, kıyamet günü geldiği zaman gökler yarılacak ve yeryüzü atılmış pamuk gibi darmadağın olacaktır. İşte o zaman insan, hesap gününün geldiğini anlayacak ve o günün acısını kalbinin derinliklerinde hissedecektir. Artık o günden kaçış ve kurtuluş yoktur. O halde bu gün için insanın kendisini hazırlaması ve o günün hesabına korkusuz çıkması gerekmez mi?

38 İşte bunun içindir ki Allah Teâlâ, kullarına o günü tekrar tekrar hatırlatmış ve o hesap gününe korkusuz çıkmaları için uyarmıştır. Böyle bir hatırlatma veya böyle bir uyarı, aklını kullanıp düşünebilen insanlar için büyük bir nimet değil midir? O halde kim Rabbinin bu büyük nimetini yalanlayabilir veya inkâr edebilir?

39 Kıyâmet günü gelip de gökler yarıldığı zaman, insan olsun cin olsun, hiç kimseye günahından sorulmaz. Başka bir ifadeyle melekler, günahkarlara dünyada işledikleri günahlarını sormazlar, çünkü onlar, kabirlerinden çıktıklarında simalarından tanınırlar. Dünyada iken işledikleri her günahın alameti onların üzerinde görüldü-

ğü içindir ki günahkarları bu alametlerle tanımak elbette çok daha kolay olur. Keza şunu da unutmamak gerekir ki her organ dünyada iken işlediği amel hakkında şahitlik etmeye hazır olduğu gibi, amel defterleri de işlenen her amel için ayrı bir şahitlik görevi yapar. Burada şunu da zikretmek gerekir ki, günahkarlara günahlarının sorulmayacak olması, göklerin yarılıp da insanların kabirlerinden çıktıkları ilk günlerdir. Allah Teâlâ, bu manadaki başka bir ayetinde, Mürselât suresinin 35-36. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"Bu gün, onların konuşamayacakları bir gündür; Özür beyan etmeleri için onlara izin de verilmez."*. Fakat daha sonraları hesap vermek durumunda kaldıkları zaman, onlara bütün amelleri sorulacaktır. Nitekim Allah Teâlâ, Hıcr suresinin 92-93. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"Rabbine kasem olsun ki o yapmış olduklarını onların hepsine mutlaka soracağız."*. Aynı manadaki Saffât suresinin 24. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"Onları durdurun; çünkü sorguya çekileceklerdir."*.

40 İnsanların dünyada iken işledikleri kötü ameller sebebiyle kıyamet günü cezalandırılacak olmalarının ve çekecekleri cezanın çok ağır olmasının Allah Teâlâ tarafından onlara sık sık hatırlatılması, onlar için büyük bir tehdit olduğu kadar bir uyarıdır da. Bu tehdit ve uyarı, hiç şüphesiz onları işledikleri kötü amellerden uzaklaştırmak ve Kur'an-ı Kerim'in irşat ettiği dosdoğru yola iletmek içindir. Bu, onlar için hudutsuz bir nimettir. Şimdi kim, Allah'ın kulları için takdir ettiği bu büyük nimeti yalanlayabilir veya inkâr edebilir?

41 Allah Teâlâ, göklerin yarılıdığı gün, insanlara ve cinlere günahlarının sorulmayacağını zikrettikten sonra, bu ayetinde bunun sebebini açıklamış ve o gün suçluların simalarından tanınacaklarını beyan etmiştir. Bu açıklamadan şu husus açıkça anlaşılmaktadır ki suçlular, üzerlerinde dünyada iken işledikleri günahların alametleriyle görünüp tanınırlar ve bu günahlarının mahiyeti sorulmaksızın perçemlerinden ve ayaklarından tutularak cehenneme sürülürler.

42 Gerçek böyle olduğu, insanlar ve cinler dünyada iken böyle bir akibetle uyarıldıkları ve Ahiret'te kendilerini bekleyen bu derece acı bir cehennem hayatının bulunduğunu bildikleri halde, şimdi kim bu gerçeği yalanlayıp inkâr edebilir?

43 İşte kıyamet günü suçluların perçemlerinden ve ayaklarından tutulup sürüldükleri bu cehennem, onların dünyada iken yalanlayıp inkâr ettikleri cehennemdir. Onlar, içine sürüleceklerı cehennemin önüne getirildikleri zaman, onlara denilecektir ki: İşte sizin dünyada iken varlığını yalanladığınz ve inkâr ettiğiniz cehennem karşınızda duruyor ve siz onu ayan beyan görüyorsunuz. Şimdi girin onun içine de bir de tadını görün.

44 Suçlular cehennemin içine atıldıkları zaman, bazen cehennem ateşinde yanarak onun azabını görürler; bazen de onlara ağızlarını ve içlerini dağlayıp yakan son derece kaynar su veya şarap içirilir. Allah Teâlâ, bu konuyla ilgili olarak Gâfir (Mümin) suresinin 71-72. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"Boyunlarında halkalar ve zincirler olduğu halde kaynar suya sürülürler, sonra da ateşte yakılırlar."*. Bu sebepledir ki suçlular, cehenneme sürüldükten sonra, cehennem ateşiyle son derece kaynar su arasında dolaşır dururlar.

45 Kıyâmet günü suçlular için böyle bir azap hazırlanırken, mümin müttakilerin cennet nimetleriyle müjdelenmeleri, hiç şüphesiz, Allah Teâlâ'nın kullarına olan lütuf, merhamet, adalet ve ihsanının bir eseri olduğu gibi, onlar için hazırlanmış büyük bir nimettir. Onlara verilen bu cehennem haberi ise, aynı zamanda suçluların, dünyada işledikleri suçlardan uzak durmaları için onlara yöneltilen bir uyarıdır. O halde kim bu uyarılara karşı kulaklarını tıkayıp onları duymazlıktan gelir, sonra da Rabbinin kendisine müjdelediği hudutsuz nimetleri yalan sayabilir?

وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهٖ جَنَّتَانِۚ ﴿٤٦﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِۚ ﴿٤٧﴾ ذَوَاتَاۤ اَفْنَانٍۚ ﴿٤٨﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٤٩﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِۚ ﴿٥٠﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥١﴾ فِيهِمَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجَانِۚ
﴿٥٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٣﴾ مُتَّكِـِٕينَ عَلٰى فُرُشٍۭ بَطَآئِنُهَا مِنْ اِسْتَبْرَقٍۜ وَجَنَا الْجَنَّتَيْنِ دَانٍۚ ﴿٥٤﴾
فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٥﴾ فِيهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِۙ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ اِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَآنٌّۚ ﴿٥٦﴾ فَبِاَيِّ
اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِۚ ﴿٥٧﴾ كَاَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُۚ ﴿٥٨﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٩﴾ هَلْ جَزَآءُ
الْاِحْسَانِ اِلَّا الْاِحْسَانُۚ ﴿٦٠﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦١﴾

46 Rabbinin makamından korkanlara da iki cennet vardır.

47 O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

48 Her ikisi de çeşit çeşit ağaçlara ve meyvelere sahiptir.

49 O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

50 Her iki cennette de akıp giden iki pınar vardır.

51 O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

52 Her ikisinde de her çeşit meyveden çift çift vardır.

53 O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

54 Astarları atlastan yataklara dayanırlar. Her iki cennetin de toplanacak meyveleri çok yakındır.

55 O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

56 O cennetlerde bakışlarını yalnız kocalarına çeviren, onlardan önce hiçbir insan ve cinin dokunmadığı kadınlar vardır.

57 O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

58 Sanki onlar yakut ve mercan gibidirler.

59 O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

60 İyiliğin karşılığı iyilikten başka bir şey midir?

61 O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, müşrik, facir ve asi gibi çeşitli küfür ehlinin dünyada işledikleri kötü ameller sebebiyle kıyamet günü görecekleri çeşitli azabı zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, Rablerinden korkan mümin müttakilerin cennette nail olacakları köşkleri, çeşit çeşit meyve yetiştiren ağaçlarla dolu bahçeleri, yeşil bostanları, el değmemiş yakut ve mercan gibi saf ve güzel hanımlar gibi sayılamayacak kadar çok maddi ve manevi nimetleri haber vermiş ve bu açıklamalarıyla, kafirler ve müminler arasındaki uhrevi akıbetin farkını gözler önüne sermiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

46 Rabbinin makamından korkanlara da iki cennet vardır.

47 O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

[48] Her ikisi de çeşit çeşit ağaçlara ve meyvelere sahiptir.

[49] O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

[50] Her iki cennette de akıp giden iki pınar vardır.

[51] O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

[52] Her ikisinde de her çeşit meyveden çift çift vardır.

[53] O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

46 Kıyâmet günü Rabbinin huzurunda durarak dünyada işlediği ameller sebebiyle sorguya çekilmekten korkan ve bu korku sebebiyle nefsinin arzularına karşı koyup Rabbinin emir ve nehiylerine uyan, farzlarını yerine getirip haramlarından uzak duran, dünya hayatının câzibesine kapılıp Ahiretini terketmekten sakınan kimseler için kıyamet günü Rableri katında iki cennet vardır. Buhârî (*Sahih,* VI. 56; VIII. 185), Müslim (*Sahih,* I. 163), Tirmizî (*Sünen,* IV. 674) ve İbn Mâce (*Sünen,* I. 80) tarafından Ebu Musa el-Eşarî'den nakledilen bir hadisinde de Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "İki cennet vardır ki bunların kapları ve içlerindeki eşya gümüştendir. İki cennet daha vardır; bunların kapları ve içindekiler de altındandır. Adn cennetinde bulunan cennet ehli ile Rableri arasında, Rabbin yüzündeki kibriya örtüsünden başka bir şey yoktur.".

47 Rabbinden korkarak nefsinin arzularına karşı koyan ve Rabbinin emir ve nehiylerine uyarak İslam'ın hak olan yolunda giden kimseler için hazırlanan bu cennetlerin ne büyü nimetler olduğuna hiç şüphe yoktur. Gerçek böyle olunca, bu nimetlerden kim şüpheye düşebilir ve onları yalanlayıp inkâr edebilir?

48 Her iki cennet de çeşit çeşit ağaçlarla doludur ve her ağacın tatları, kokuları ve renkleri birbirinden farklı meyveleri vardır ve bunlar da mümin kullar için hazırlanmış nimetlerdendir.

49 O halde Rablerinin mümin kulları için hazırladığı bu nimetleri hangi akıl sahipleri yalanlayıp inkâr edebilirler?

50 Bu iki cennette, ayrıca iki de pınar vardır ki bu pınarlar cennetleri dolduran ağaçları sularlar ve bol bol meyve vermelerini sağlarlar.

51 Bu da Allah'ın mümin kullarına ihsan ettiği nimetlerdendir. O halde kim böyle bir nimeti yalanlayıp inkâr edebilir?

52 Keza her iki cennette de hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşer kalbine gelmeyen meyvelerle bilinen ve görülen her tür meyveden çifter çifter vardır. Kısaca ifade etmek gerekirse, mümin kulların akıllarına gelen ve gelmeyen, acı ve tatlı her çeşit meyveyi bu cennetlerde bulmak mümkündür.

53 O halde kim, Rabbinin mümin kulları için hazırladığı bu hudutsuz nimeti yalan sayıp inkâr edebilir?

[54] Astarları atlastan yataklara dayanırlar. Her iki cennetin de toplanacak meyveleri çok yakındır.

[55] O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

[56] O cennetlerde bakışlarını yalnız kocalarına çeviren, onlardan önce hiçbir insan ve cinin dokunmadığı kadınlar vardır.

[57] O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

[58] Sanki onlar yakut ve mercan gibidirler.

[59] O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

[60] İyiliğin karşılığı iyilikten başka bir şey midir?

[61] O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

54 Cennet ehli, kaldıkları bu cennetlerde örtüleri atlastan olan yataklarda oturup üzerlerinde uzanabildikleri gibi, diledikleri an yakınlarında olan meyvelerden de dilediklerini kolay-

ca toplayıp yiyebilirler. Hâkka suresinin 21-23. ayetlerinde de zikredildiği gibi *"O, meyveleri kolayca toplanabilecek yüksek bir bahçede hoşnut edici bir yaşayış içindedir."*. İnsân suresinin 14. ayetinde de ağaçlardan meyve toplamanın nasıl kolaylaştırıldığı zikredilmiştir. Allah Teâlâ, bu ayetinde şöyle buyurmuştur: *"Meyve ağaçlarının gölgeleri üzerlerine yaklaşmış, meyvelerini toplamak kolaylaştırılmıştır."*.

55 Şimdi, cennetlerde Allah'ın mümin kulları için hazırladığı bu nimetleri yalanlayıp inkâr etmek nasıl mümkün olur?

56 Allah Teâlâ, cennetlerde mümin kulları için hazırlanan nimetleri zikrettikten sonra, bu ayetinde başka bir nimete daha işaret etmiş ve orada, kendilerine eşlerinden önce tek bir insan ve cin elinin bile dokunmadığı, gözlerini yalnız eşlerine çeviren kadınlar bulunduğunu haber vermiştir. Buhârî (*Sahih,* IV. 88; 102), Müslim (*Sahih,* IV. 2178), Tirmizî (*Sünen,* IV. 670), İbn Mâce (*Sünen,* II. 591) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 230, 232)'in Ebu Hureyre'den naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Cennete İlk girecek olan kimselerin yüzleri, ayın ondördüncü gecesindeki yüzleri gibi parlak olacaktır. Onların ardından girecek olanların yüzleri ise, gökteki en parlak yıldızın parlaklığındadır. Cennet ehlinden her birinin iki eşi vardır. Bunların kemik ilikleri (letafeti dolayısıyla) etinin üstünden görünür. Cennette eşi olmayan hiç kimse yoktur". Ayet-i kerimede cennete giren insanlarla birlikte cinlerin de zikredildiği görülmektedir ki bundan anlaşıldığına göre, mümin insanlar gibi mümin cinler de cennete girecekler ve onların da eşleri olacaktır.

57 Bu ayet-i kerimden de anlaşıldığı üzere cennet, cennet ehlinin sadece renkleri, tatları ve kokuları birbirinden farklı çeşitli meyvelerinden yedikleri, renkli çiçeklerle dolu bahçelerinde gezinip eğlendikleri ve örtüleri atlastan olan yataklarında yatıp uyudukları bir bahçe değildir. Orada cennet ehli, daha önce hiçbir insan ve cin eli değmemiş eşlere de sahiptir ve bu eşler, kendi eşlerinden başka hiç kimseye gözlerini çevirmezler veya bakmazlar. Bu, hiç şüphesiz, cennet ehlinden her bir kimse için büyük değeri olan bir nimettir. Şimdi kim veya hangi akıl sahibi böyle bir nimetin varlığından şüpheye düşebilir veya onu yalanlayıp inkâr edebilir?

58 Allah Teâlâ, her iki cennette de gözlerini kocalarından başka erkeklere çevirmemiş, hiçbir insan ve cin eli dokunmamış kadınlar bulunduğunu haber verdikten sonra, bu ayetinde kadınları ayrıca tavsif etmiş ve onların saf yakut ve beyaz mercan gibi olduklarını açıklamıştır. Yakut, bir taş olup temizlenip ipliğe geçirildiğinde arkasından iplik görünür. Mercan ise, denizden çıkarılan beyaz ve parlak küçük incidir. Bazı müfessirlerin beyanına göre bu kadınlar, yakut saflığında ve inci beyazlığındadır. Tirmizî (*Sünen,* IV. 676)'nin Abdullah İbn Mesud'dan (ra) naklettiğine göre Resulullah (sas.) de bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Cennet kadınlarının baldırlarının beyazlığı yetmiş ipek hulle arkasından görünür; hatta ilikleri bile görünür. Allah Teâlâ'nın *"Sanki onlar yakut ve mercan gibidirler."* ayetiyle tavsif ettikleri bunlardır. Yakut bir taştır; onu bir ipe geçirsen, sonra da temizlesen, ip onun arkasından görünür.".

59 Allah Teâlâ'nın mümin kulları için cennette hazırladığı böyle bir nimeti yalanlayıp inkâr etmek mümkün müdür?

60 Allah Teâlâ'nın mümin müttaki kulları için hazırladığı cennetler ve bu cennetlerde bulunan sayısız nimetler, hiç şüphesiz, bu kulların dünya hayatında işledikleri güzel amellerinin karşılığıdır. Bu sebepledir ki Allah Teâlâ, bu ayetinde *"İyiliğin karşılığı iyilikten başka bir şey midir?"* buyurmuştur. Nitekim Yunus suresinin 26. ayeti de aynı manada gelmiş ve Allah Teâlâ bu ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"İyi iş yapanlara, (mükafat olarak) daha iyisi ve bir de "ziyade" vardır. Onların yüzlerine ne bir toz bulaşır ne de zillet. İşte asıl cennet ehli bunlardır ve orada daimidirler."*.

61 Allah Teâlâ'nın mümin müttaki kulları için hazırladığı cennetler ve bu cennetlerde bulunan sayısız nimetlerin sadece bir amel karşılığı olduğunu ileri sürmek mümkün müdür? Aslında bu nimetler, Allah Teâlâ'nın kullarına olan lütuf ve ihsanından başka bir şey değildir. Gerçek böyle olunca O'nun bu hudutsuz nimetlerini yalan sayıp inkâr etmek mümkün müdür?

وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَانِ ﴿٦٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٣﴾ مُدْهَامَّتَانِ ﴿٦٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٥﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ ﴿٦٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٧﴾ فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ ﴿٦٨﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٩﴾ فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسَانٌ ﴿٧٠﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧١﴾ حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ ﴿٧٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٣﴾ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ ﴿٧٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٥﴾ مُتَّكِئِينَ عَلَىٰ رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ ﴿٧٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٧﴾ تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٧٨﴾

62 Bu iki cennetten başka iki cennet daha vardır.

63 O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

64 Hem de bu iki cennet koyu yeşildirler.

65 O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

66 Her ikisinde de fışkıran iki pınar vardır.

67 O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

68 Her ikisinde de çeşit çeşit meyveler, hurma ve nar vardır.

69 O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

70 Her ikisinde de iyi huylu güzel kadınlar vardır.

71 O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

72 O kadınlar ceylan gözlü olup çadırlara hasredilmişlerdir.

73 O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

74 Onlara daha önce ne bir insan ne de bir cin dokunmuştur.

75 O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

76 Cennette yeşil yastıklara ve son derece güzel döşeklere dayanırlar.

77 O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

78 Celal ve ikram sahibi Rabbinin ismi ne yücedir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, Rablerinden korkan mümin müttakilerin sevaplarından ibaret olan iki cennetin vasıflarını zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, müttekilere tahsis olunan diğer iki cenneti daha haber vermiş ve bunların tavsifini yapmıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

62 Bu iki cennetten başka iki cennet daha vardır.

63 O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

64 Hem de bu iki cennet koyu yeşildirler.

65 O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

66 Her ikisinde de fışkıran iki pınar vardır.

67 O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

68 Her ikisinde de çeşit çeşit meyveler, hurma ve nar vardır.

69 O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

70 Her ikisinde de iyi huylu güzel kadınlar vardır.

71 O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

72 O kadınlar ceylan gözlü olup çadırlara hasredilmişlerdir.

73 O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

74 Onlara daha önce ne bir insan ne de bir cin dokunmuştur.

75 O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

76 Cennette yeşil yastıklara ve son derece güzel döşeklere dayanırlar.

77 O halde şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

78 Celal ve ikram sahibi Rabbinin ismi ne yücedir.

62 Rablerinden korkan müminler için, daha önce zikredilen iki cennetten başka iki cennet daha vardır ki bu iki cennet derece ve fazilet bakımından ilk zikredilen cennetlerin dünündadır. Daha önce zikredilen iki cennetin tavsifini yaparken de işaret ettiğimiz gibi, Hazreti Peygamber, Ebu Musa el-Eşari tarafından nakledilen bir hadisinde bu dört cennetten ikisinin kaplarının ve içlerindeki eşyanın gümüşten, diğer iki cennetin kaplarının ve içindekilerin ise, altından olduğunu açıklamıştır. Hazreti Peygamber'in bu açıklaması gözönünden bulundurulursa, daha önce zikredilen iki cennetin, çeşitli yönlerden sonraki iki cennetten daha üstün olduğu anlaşılır. Bu üstünlük alametlerinden birisi, kapları ve içindeki eşyası altından olan iki cennetin iki gümüş cennetten önce zikredilmiş olmasıdır. İkinci alamet, ilk iki cennetin çeşit çeşit ağaçlara ve meyvelere sahip olduğu halde, daha sonra zikredilen iki cennetin ağaçlarının koyu yeşil olduğunun açıklanmasıdır ki müfessirlerin beyanına göre bu koyu yeşillik, ağaçların çok su almalarından kaynaklanmıştır. Üçüncü alamet, cennetlerde bulunan pınarlarla ilgilidir. İlk iki cennette bulunan pınarlar, akıp giden pınarlar olarak tavsif edilmişken, sonraki iki cennette bulunan pınarlardan fışkıran pınarlar olarak sözedilmiştir ki müfessirlerin açıklamalarına göre fışkırma olayı, akma olayının dünündadır. Dördüncü alamet olarak, ilk iki cennette her çeşit meyveden çift çift bulunduğu zikredildiği halde, sonraki iki cennette çeşit çeşit meyvelerle hurma ve nar zikredilmiştir. Bu açıklamadan anlaşıldığına göre, ilk iki cennetteki meyveler, diğer iki cennetin meyvelerine nisbetle daha umumi ve daha çeşitlidir. Bu da göstermektedir ki ilk iki cennet, kapları ve içindeki eşyaları altın olan cennettir ve sonra zikredilen kapları gümüş iki cennetten derece ve fazîlet bakımından daha üstündür.

63 Ey insanlar ve cinler! Cennetler arasında böyle bir farklılık bulunsa bile, ihtiva ettikleri nimetler mümin müttaki kullar için son derece zengin ve büyüktür. Gerçek böyle olunca, Rabbinin bu nimetlerini kim yalanlayıp inkâr edebilir?

64 Şu var ki bu iki cennetin ağaçları, son derece yeşil olup bakanlara siyah gibi görünür. Müfessirlerin açıklamalarına göre bu koyu yeşilliğin sebebi de bu cennetlerin yeterinden fazla su almalarıdır.

65 Her iki cennet de Allah Teâlâ'nın mümin kulları için hazırladığı nimetlerden olduğuna göre,bu nimetleri kim yalanlayıp inkâr edebilir?

66 Nitekim bu iki cennette de tatlı sularıyla fışkıran pınarlar vardır. İlk iki cennette var olan pınarlar akıp giderken, bu iki cennette ki pınarların fışkırdığı zikredilmiştir ki yine müfessirlerin beyanına göre suyun akıp gitmesi, daha kuvvetli ve daha hayırlıdır.

67 O halde ey insanlar ve cinler! Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayıp inkâr edebilirsiniz?

68 Keza her iki cennette de çeşit çeşit meyveler vardır ki hurma ve nar bunlardandır. Meyveler arasında hurma ve narın özellikle zikredilmesi, bu meyvelerin diğerlerine nisbetle daha güzel olmaları, faydalarının diğerlerinden çok olması ve daha çok tanınmış olmalarıdır.

69 Gerçek böyle olunca, Rablerinin kendilerine ihsan ettiği bu nimetleri hangi insan veya cin yalanlayıp inkâr edebilir?

70 Her iki cennette de hem huyları hem de yüzleri güzel kadınlar da vardır.

71 O halde Rabbinizin mümin kullarına ihsan edeceği bu nimetleri kim yalanlayıp inkâr edebilir?

72 Bu iki cennetteki kadınlar, ceylan gözlü olup çadırlarda otururlar. Buhârî (*Sahih,* IV. 86; VI. 56), Müslim (*Sahih,* IV. 2182), Tirmizî (*Sünen,* IV. 674) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, III. 103, 115)'in Abdullah İbn Kays'tan (ra) naklettiklerine göre Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Gerçektir ki cennette mümin için içi boşaltılmış inciden bir çadır vardır. Çadırın boyu altmış mildir. Onun içinde mümine mahsus bir çok ehiller vardır ki mümin kişi onları dolaşıp ziyaret eder; fakat onlar biribirlerini görmezler.". Hazreti Peygamber'in bu hadisinde, ayet-i kerimede sözü edilen çadırlar içindeki hurilerin kasdedildiği açıkça anlaşılmaktadır. Bu çadırlar, hurileri hapsetmek için değil, fakat korumak için yapılmış ve üzerlerine örtüler konulmuştur. Hazreti Peygamber'in yukarıda zikrettiğimiz hadisinde de görüldüğü gibi, mümin kişi bu hurileri dolaşıp ziyaret edebildiği gibi, huriler de diledikleri zaman çadırlarıyla birlikte mümin kişinin köşklerine inebilirler.

73 Bu da hiç şüphesiz, Allah Teâlâ'nın mümin kulları için hazırladığı en büyük nimetlerden biridir. Kim Rabbinin bu nimetini yalanlayaıp inkâr edebilir?

74 Bu hurilere, sahipleri olan mümin kişilerden önce ne bir insan ne de bir cin dokunmuştur.

75 Rabbinin bu nimetini de hangi insan veya cin yalanlayıp inkâr edebilir?

76 Cennet ehli, bu iki cennette yeşil yastıklara ve son derece güzel döşeklere yaslanırlar. 54. ayette ilk iki cennetin yatakları tavsif edilirken, cennet ehlinin atlastan döşeklere dayandıkları ve bunların örtüleri atlas olarak zikredilmişken, sonraki iki cennetin döşekleri sadece güzel döşekler olarak methedilmiştir. Bu da açıkça göstermektedir ki daha önce de üzerinde durulduğu gibi, ilk iki cennet, sonraki iki cennetten daha üstün ve daha faziletlidir.

77 O halde ey insanlar ve cinler! Rabbinizin bu nimetlerinden hangisini yalanlayıp inkâr edebilirsiniz?

78 Rahmân suresinin son ayeti, sure başından itibaren Allah Teâlâ'nın azametini ve kullarına ihsan ettiği sayısız nimetler dolayısıyla ezelden beri sahibi olduğu ikram sıfatını yüce zatında birleştiren bir manada gelmiş ve sure bu manaya delalet eden bir beyan ile sona ermiştir. Azametinin ve kullarına olan ikramının daimi olması dolayısıyladır ki bu vasıflarına uygun ismi de ebediyyen baki kalacak ve yüceliğini ebediyyen devam ettirecektir. Müslim (*Sahih,* I. 414), Tirmizî (*Sünen,* II. 96) ve İbn Mâce (*Sünen,* I. 297)'nin naklettiklerine göre Aişe (r.ah.) şöyle demiştir: "Nebi (sas.) (namazda) selam verdiği zaman, ancak şu duayı söyleyinceye kadar otururdu: ALLAH-UMME ENTE'S-SELÂMU VE MİNKE'S-SELÂMU TEBAREKTE YÂ ZE'L-CELÂLİ VE'L-İKRÂM.

VÂKIA SURESİ

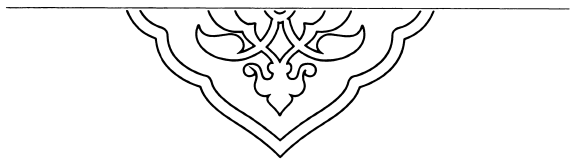

1. Surenin Adı, Nazil Olduğu Yer ve Zaman

Vâkıa suresi, Kur'an-ı Kerim'in 56. suresi olup 96 ayetten müteşekkildir. Sureye Vâkıa denilmesi, kelimenin, surenin ilk ayetinde kıyamet manasında kullanılmış olması ve *"Kıyamet koptuğu zaman."* buyurulması dolayısıyladır. Surenin başından sonuna kadar kıyamet gününün, cennet ve cehennemin vasfedilmiş olması da kıyamet manasında kullanılan Vâkıa kelimesinin sureye ad olarak verilmesinin son derece uygun olduğunun bir delilidir.

Vâkıa suresi, ilk dönemlerde Mekke'de Tâ-hâ suresinden sonra nazil olmuştur. 81-82. ayetlerinin Medine'de nazil olduğu söylenmişse de, müfessirler, bunun doğru olmadığı görüşündedirler. Bu ayetlerin kendinden önceki ayetlerle olan bağlantısı gözönünde bulundurulursa, bu görüşün doğruluğu da açıkça anlaşılır.

2. Vâkıa Suresinin Konusu

Her Mekkî surede olduğu gibi Mekke'de nazil olan Vâkıa suresinde de itikadi konular üzerinde durulmuş ve Allah Teâlâ'nın hudutsuz kudretiyle geniş ilmine delalet eden yaratıcılığı ve özellikle kıyamet gününün gelişi ve Ahiret hayatının bazı özellikleri anlatılmıştır. Surenin ilk ayetlerinde, kıyametin kopacağı an geldiği zaman yerin şiddetli bir sarsıntıya uğrayacağı, dağların darmadağın olup toz halinde uçacağı, insanların da üç sınıfa ayrılacakları haber verilmiş, ayrıca bu üç sınıftan ikisinin cennete, üçüncüsünün de cehenneme girecekleri zikredilmiştir. Cennete girecek olanlar, amel defterleri sağından verilecek olan meymenetliler veya sağcılardır ki bunlar, cennetteki hayatlarını ebediyyen mutlu geçirecek olan kimselerdir. Amel defterleri solundan verilecek olanlar ise, meymenetsizler veya solculardır; bunlar da ebediyyen cehennemde kalacak olanlardır. Üçüncü sınıf olarak zikredilen kimseler ise, yine cennete girecek olan *sabıkun* veya öncülerdir. Bunlara *sabıkun* veya öncüler denilmesinin sebebi, iman ve amel yönünden diğer cennetliklerin önüne geçmeleri ve Allah'ın taatinde üstün bir seviye kazanmış olmalarıdır. Daha sonraki ayetlerde, hayır yarışında ileri giden öncülerin cennetlerde kavuşacakları nimetler zikredildikten ve cennetliklerin hayatları anlatıldıktan sonra, hurilerin cennetteki yaratılışları zikredilmiş, daha sonra da amel defterleri solundan verilen ve solcu denilen cehennemliklerin cehennemdeki hayatları ve orada maruz kalacakları azap verici haller anlatılmıştır. Daha sonra Allah Teâlâ'nın varlığının, vahdaniyetinin, hudutsuz kudretinin, öldükten sonra yeniden dirilmenin,

hesap ve cezanın apaçık delilleri zikredilmiş ve yıldızlar üzerine yemin edilerek Kur'an-ı Kerim'in alemlerin Rabbi tarafından indirildiği açıklanmıştır. Sure, üç sınıf halkın dünyada işledikleri amellerin karşılığını Ahirette alarak cezalandırılacaklarını beyan eden ayetlerle sona ermiştir.

3. Vâkıa Suresinin Kendinden Önceki Rahmân Suresiyle Bağlantısı

Vâkıa suresinin kendinden önceki Rahmân suresiyle bazı yönlerden bağlantılı olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

1) Her iki surede de kıyamet, cennet ve cehennem ahvali tavsif olunmuştur.

2) Allah Teâlâ Rahmân suresinde, mücrimlerin ve mümin müttakilerin Ahiret'teki hallerini, cehennem ehlinin ateşte görecekleri azabı, cennet ehlinin de nail olacakları nimetleri tavsif etmiş, keza bu surede de kıyamet gününün hallerini ve korkularını, insanların sağcılar, solcular ve öncüler olmak üzere üç sınıfa ayrılışlarını zikretmiştir ki bu özellikleriyle önceki sure Allah Teâlâ'nın rahmetini, bu sure ise O'nun heybetini ortaya koymuştur.

3) Allah Teâlâ, Rahmân suresinde göğün yarılıp erimiş yağ gibi kıpkırmızı olacağını, Vâkıa suresinde ise, yerin sarsılacağını ve dağların darmadağın olup toz haline geleceğini zikretmiştir ki, her iki sure de tertip yönünden farklılık arzetmiş olsa bile, konu itibarıyla tek bir sure görünümü arzeder. Nitekim Rahmân suresine, önce Kur'an'ın zikriyle başlanmış, bunu, sırasıyla güneşin, ayın, nebatın ve insanın zikriyle cinin ateşten yaratılışının zikri ve kıyamet gününün, ateşin ve cennetin sıfatlarının zikri takip etmiştir. Vâkıa suresine ise, kıyamet gününün, cennetin ve cehennemin tavsifi ile başlanmış, bunu, insanın, nebatların, suyun, ateşin ve yıldızların yaratılışı takip etmiştir. Bu da iki sure arasındaki bağlantının ayrı bir tezahürüdür.

4. Vâkıa Suresinin Faziletleri

Müfessirler, Vâkıa suresinin faziletlerini açıklayan muhtelif hadisler zikretmişlerdir. Bu hadislerden birisinde İbn Mesud (ra) şöyle demiştir: Rasulullah (sas.) buyurdu ki: "Kim her gece Vâkıa suresini okursa, hiç fakirlik yüzü görmez.".

Enes İbn Malik (ra) de Resulullah (sas.)'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Vâkıa suresi, bir zenginlik suresidir. Onu okuyun ve çocuklarınıza da öğretin.".

Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* V. 104,) Cabir İbn Semure'nin şöyle dediğini nakletmiştir: "Resulullah (sas.) namazını sizin bugün kıldığınız gibi kılıyordu. Ancak onun namazı, sizin kıldığınız namazdan daha hafifti ve sabah namazında Vâkıa ve benzeri sureleri okuyordu.".

Tirmizî (*Sünen,* V. 402)'nin naklettiğine göre İbn Abbas şöyle demiştir: "Ebu Bekir (ra) dedi ki: Ya Resulallah! Sen ihtiyarladın. Resulullah (sas.), ona şu cevabı verdi: "Beni Hud, Vâkıa, Mürselât, Amme ve tekvir sureleri ihtiyarlattı.".

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١﴾ لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ ﴿٢﴾ خَافِضَةٌ رَافِعَةٌ ﴿٣﴾ إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًّا ﴿٤﴾
وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا ﴿٥﴾ فَكَانَتْ هَبَاءً مُنْبَثًّا ﴿٦﴾ وَكُنْتُمْ أَزْوَاجًا ثَلَاثَةً ﴿٧﴾ فَأَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَا
أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴿٨﴾ وَأَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ﴿٩﴾ وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ ﴿١٠﴾
أُولَٰئِكَ الْمُقَرَّبُونَ ﴿١١﴾ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿١٢﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

[1-2] Kıyâmet koptuğu zaman, onun vukuunda hiçbir yalan olmadığı anlaşılacaktır.

[3] O, kimi için alçaltıcı, kimi için de yükselticidir.

[4-9] Yer sarsıldıkça sarsıldığı, dağlar darmadağın olup toz haline geldiği ve siz de üç sınıf olduğunuz zaman, işte o meymenetli olanlar (amel defteri sağından verilecek olanlar), ne mutludur o meymenetliler. Ve o meymenetsiz olanlar, ne bedbahttır o meymenetsizler!

[10-12] Allah'ın taatinde öne geçenler, O'nun rahmetinde de önde olanlardır. İşte bunlar, nimet cennetlerinde Raberıı katında gözde olanlardır.

Allah Teâlâ, Rahmân suresinde, müminlerin ve mücrimlerin Ahiret'teki hallerini zikrederek müminlerin cennetlerde görecekleri nimetleri, mücrimlerin ise, cehennemde uğrayacakları büyük azabı tavsif ettikten sonra, bu surede de kıyamet ahvalini zikretmiş ve insanların kıyamet günü üç sınıfa ayrılacaklarını ve her sınıfın kendileri için hazırlanan akibete kavuşacaklarını açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[1-2] Kıyâmet koptuğu zaman, onun vukuunda hiçbir yalan olmadığı anlaşılacaktır.

[3] O, kimi için alçaltıcı, kimi için de yükselticidir.

[4-9] Yer sarsıldıkça sarsıldığı, dağlar darmadağın olup toz haline geldiği ve siz de üç sınıf olduğunuz zaman, işte o meymenetli olanlar (amel defteri sağından verilecek olanlar), ne mutludur o meymenetliler. Ve o meymenetsiz olanlar, ne bedbahttır o meymenetsizler!

[10-12] Allah'ın taatinde öne geçenler, O'nun rahmetinde de önde olanlardır. İşte bunlar, nimet cennetlerinde Rableri katında gözde olanlardır.

1-2 Kıyâmet günü geldiği zaman, hiçbir güç onun gelmesine engel olamıyacak veya onu durduramayacaktır. O mutlaka vuku bulacak ve o zaman olması gereken her şey olacaktır. Keza onun vukuunda hiç kimse, dünya hayatında ileri sürdüğü gibi, onun yalan bir görüntü olduğunu ve insanları kandırmak için böyle bir görüntünün ortaya çıktığını söyleyemeyecek, kısacası onu inkâr edemiyecektir. Hâkka suresinin 13-16. ayetlerinde de ifade edildiği gibi *"Sur'a bir üfürülüşle üfürüldüğü, yer ve dağlar kaldırılıp bir vuruşla birbirine vurulduğu zaman, işte o gün ne olacaksa olacak, kıyamet kopacak, gök parçalanacaktır; çünkü o gün o, çökmeye yüz tutmuştur."*.

3 Kıyâmet koptuğu gün, o, bazı insanlar veya topluluklar için alçaltıcıdır; dünyada iken ne kadar yüksek derecelere sahip, seçkin ve şerefli insanlar olurlarsa olsunlar, onları, cehennemin en aşağısına kadar düşürür. Kıyâmet, bazı topluluklar için de yücelticidir. Bunlar da dünya hayatında ne kadar horlanmış ve hakir görülmüş kimseler olurlarsa olsunlar, onları da nimet cennetlerinin en yüksek derecesine kadar yüceltir.

4-9 Kıyâmet günü yer sarsıldıkça sarsıldığı zaman, üzerinde bulunan her şey, ister ev olsun, ister dağ olsun, hepsi de darmadağın olup toz haline gelir. Kıyâmet gününün bu sarsıntısını, başka hiçbir zaman görmek mümkün değildir. Nitekim Allah Teâlâ, Hac suresinin ilk ayetinde bu sarsıntıyı zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Ey insanlar! Rabbinizden korkun; kıymet sarsıntısı çok büyük bir şeydir."*.

Yer sarsıldığı zaman, dağlar darmadağın olup toz haline gelir. Allah Teâlâ, Müzzemmil suresinin 14. ayetinde de aynı manada şöyle buyurmuştur: *"Kıyametin koptuğu gün, yeryüzü ve dağlar sarsılır; dağlar, yumuşak kum yığını haline gelir."*.

O gün insanlar da üç sınıf olurlar. Bunların ilk sınıfı, amel defterleri sağından verilecek ve cen-

nete girecek olan meymenetliler, veya sağcılardır. Bunlar, cennete girecek olmaları dolayısıyla insanların en mutlularıdır. Diğer bir grup ise, amel defterleri solundan verilecek ve cehenneme girecek olan kimselerdir. Bunlar da meymenetsizler veya solcularıdır ve cehenneme girecek olmaları dolayısıyla insanların en bedbahtlarıdır.

10-12 Üçüncü sınıf ise, önde olanlar veya öncülerdir; bunlar, gerek iman yönünden gerek Allah'a taat yönünden gerek Allah yolunda cihad etme yönünden ve gerekse salih amel işlemek yönünden daima önde olanlardır ki Peygamberler, Allah yolunda şehit olanlar, sıddıklar ve adaletle hükmedenler bunlardandır. Bunlar da şüphesiz amel defterlerini sağından alan cennet ehlindendir; ancak biraz önce de zikrettiğimiz gibi bunlar, cennet ehlinin de önde olanları veya öncüleridir. Bu itibarla onlar mukarrebun, yani Allah'ın rahmetine en çok yaklaştırılmış olanlardır ve naim cennetlerindedirler. Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* VI. 67, 69)'in Hazreti Aişe'den (r.ah.) naklettiğine göre Resulullah (sas.) bir gün ashabına "Kıyamet günü Allah'ın gölgesinde önde olanlar kimlerdir, biliyor musunuz?" diye sormuş, orada bulunanlar: "Allah ve Resulü en iyi bilendir." deyince, Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Onlar kendilerine hakikat verilince kabul ederler. Kendilerinden istenince infak ederler: Kendi nefisleri hakkında hüküm verdikleri gibi insanlar için hüküm verirler.".

ثُلَّةٌ مِنَ الْاَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ وَقَلِيلٌ مِنَ الْاٰخِرِينَ ﴿١٤﴾ عَلٰى سُرُرٍ مَوْضُونَةٍ ﴿١٥﴾ مُتَّكِـِٔينَ عَلَيْهَا مُتَقَابِلِينَ ﴿١٦﴾
يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ ﴿١٧﴾ بِاَكْوَابٍ وَاَبَارِيقَ وَكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ ﴿١٨﴾ لَا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلَا
يُنْزِفُونَ ﴿١٩﴾ وَفَاكِهَةٍ مِمَّا يَتَخَيَّرُونَ ﴿٢٠﴾ وَلَحْمِ طَيْرٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢١﴾ وَحُورٌ عِينٌ ﴿٢٢﴾ كَاَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ
الْمَكْنُونِ ﴿٢٣﴾ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْثِيمًا ﴿٢٥﴾ اِلَّا قِيلًا سَلَامًا
سَلَامًا ﴿٢٦﴾

[13-16] Bunların çoğu evvelkilerden, azı da sonrakilerden olup mücevherlerle örülmüş sedirler üzerinde karşılıklı yaslanmışlardır.

[17-21] Ölümsüzlüğe erişmiş gençler, başağrısı vermeyen şarap kaynağından doldurulmuş testiler, ibrikler, kadehler, beğenecekleri meyveler ve arzu ettikleri kuş etleriyle çevrelerinde dolaşırlar.

[22-24] Dünyada iken işlemiş oldukları iyi amellerine mükafat olmak üzere, saklı kalmış inciler gibi iri gözlü huriler onlarındır.

[25-26] Orada "Selam, selam." sözünden başka ne boş ne de günaha sokacak bir söz işitirler.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, yerin sarsılacağı, dağların darmadağın olup toz haline geleceği kıyamet günü insanların üç sınıfa ayrılacaklarını, amel defterlerini sağından alanların cennete, solundan alanların cehenneme girecekleri-ni, imanda ve Allah'ın taatinde öne geçen üçüncü sınıfın ise, naim cennetlerinde Rableri katında gözde olacaklarını zikrettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, öncülerin naim cennetlerinde nail olacakları nimetleri açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

[13-16] Bunların çoğu evvelkilerden, azı da sonrakilerden olup mücevherlerle örülmüş sedirler üzerinde karşılıklı yaslanmışlardır.

17-21 Ölümsüzlüğe erişmiş gençler, baş ağrısı vermeyen şarap kaynağından doldurulmuş testiler, ibrikler, kadehler, beğenecekleri meyveler ve arzu ettikleri kuş etleriyle çevrelerinde dolaşırlar.

22-24 Dünyada iken işlemiş oldukları iyi amellerine mükafat olmak üzere, saklı kalmış inciler gibi iri gözlü huriler onlarındır.

25-26 Orada "Selam, selam" sözünden başka ne boş ne de günaha sokacak bir söz işitirler.

13-16 Allah'ın taatinde öne geçip naim cennetlerinde Rableri katında gözde sayılan ve sayıları herhangi bir rakamla belirlenemeyecek olan bu öncülerin büyük çoğunluğu, eskileri, yani geçmiş milletlerden olup Adem ile son Peygamber Hazreti Muhammed (sas.) arasındaki toplulukları kapsar. Az sayıda olanları ise, daha sonrakilerden, yani Hazreti Muhammed (sas.)'in ümmetindendir. Bunların azlığı, öncekilerin çokluğuna nispetledir. Bu çokluğun belli başlı sebebi ise, kendilerine pek çok Peygamber gönderilmiş olması ve pek çok insanın da bu Peygamberler'e tabi olmalarındandır. Hazreti Peygamber de Buhârî (*Sahih,* I. 211; IV. 153), Müslim (*Sahih,* II. 585) ve Nesâ'î (*Sünen,* III. 85) tarafından Ebu Hureyre'den (ra) nakledilen bir hadisinde şöyle buyurmuştur: Biz, sonra gelenleriz; kıyamet gününün de öncüleriyiz. Şu sebeple ki kendilerine kitap verilen her ümmet bizden öncedir. Bize ise, onlardan sonra verilmiştir...".

İşte mukarrebundan olan, yahut başka bir deyişle Allah'ın rahmetine yaklaştırılmış olan bu öncüler, cennetlerde, altın ve inci gibi çeşitli mücevherattan örülmüş sedirler üzerinde karşılıklı yaslanıp otururlar.

17-21 Hiç yaşlanmayan, değişmeyen, daima yaratıldıkları hali koruyan ölümsüzlüğe erişmiş gençler de bu öncülere hizmet etmek için ellerinde baş ağrısı vermeyen, akıllarını başlarından alıp sarhoş edici özelliği bulunmayan şarap kaynağından doldurulmuş testiler, ibrikler ve kadehler olduğu halde, beğenecekleri çeşit çeşit meyveler ve arzu ettikleri kuş etleriyle çevrelerinde dolaşır dururlar.

22-24 Keza cennette onlar için, dünyada iken işlemiş oldukları iyi amellerinin mükafatı olmak üzere, saklı kaldığı ve hiçbir insan eli dokunmadığı için beyazlığı ve parlaklığı kaybolmamış inciler gibi iri gözlü huriler vardı.

25-26 Onların kaldıkları cennette, ne onları günaha sokacak ne de yüz çevirmelerine sebep olacak boş laf edilmez, veya manasız söz söylenmez. Orada en çok işitilen güzel söz, onlardan her birinin karşısındakine selam vermesi ve karşılığını yine selam olarak almasıdır.

وَاَصْحَابُ الْيَمِينِ مَآ اَصْحَابُ الْيَمِينِ ﴿٢٧﴾ فِى سِدْرٍ مَّخْضُودٍ ﴿٢٨﴾ وَطَلْحٍ مَّنضُودٍ ﴿٢٩﴾ وَظِلٍّ مَّمْدُودٍ ﴿٣٠﴾ وَمَآءٍ مَّسْكُوبٍ ﴿٣١﴾ وَفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ ﴿٣٢﴾ لَّا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ ﴿٣٣﴾ وَفُرُشٍ مَّرْفُوعَةٍ ﴿٣٤﴾ اِنَّآ اَنشَأْنَاهُنَّ اِنشَآءً ﴿٣٥﴾ فَجَعَلْنَاهُنَّ اَبْكَارًا ﴿٣٦﴾ عُرُبًا اَتْرَابًا ﴿٣٧﴾ لِّاَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٣٨﴾ ثُلَّةٌ مِّنَ الْاَوَّلِينَ ﴿٣٩﴾ وَثُلَّةٌ مِّنَ الْاٰخِرِينَ ﴿٤٠﴾

27 O meymenetli olanlar, ne mutludur o meymenetliler!

28-34 Onlar, dikensiz sidr ağaçlarının, dalları meyvelerle dolu muz ağaçlarının, uzamış gölgele-

rin, akıp duran suların, arkası kesilmeyen ve yasaklanmayan pek çok meyvenin bulunduğu cennetlerde, yükseltilmiş döşeklerdedirler.

35-38 Biz oradaki kadınları meymenetliler için yeniden hazırladık. Onları bakire ve eşlerine sevgiyle bağlı yaşıtlar kıldık.

39-40 Bu meymenetlilerin çoğu evvelkilerden, çoğu da sonrakilerdendir.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, sabikun da denilen ve Rableri katında gözde olan öncülerin hallerini ve cennette nail olacakları nimetleri açıkladıktan sonra, yukarıdaki ayetlerinde, defterlerini sağından aldıkları için sağcı denilen ve cennet ehlinden olan meymenetlileri zikretmiş ve onların cennette nail olacakları nimetleri açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

27 O meymenetli olanlar, ne mutludur o meymenetliler!

28-34 Onlar, dikensiz sidr ağaçlarının, dalları meyvelerle dolu muz ağaçlarının, uzamış gölgelerin, akıp duran suların, arkası kesilmeyen ve yasaklanmayan pek çok meyvenin bulunduğu cennetlerde, yükseltilmiş döşeklerdedirler.

35-38 Biz oradaki kadınları meymenetliler için yeniden hazırladık. Onları bakire ve eşlerine sevgiyle bağlı yaşıtlar kıldık.

39-40 Bu meymenetlilerin çoğu evvelkilerden, çoğu da sonrakilerdendir.

27 Allah Teâlâ, sabikun denilen ve Rableri katında gözde olan öncülerin cennetteki hallerini ve nail olacakları nimetleri zikrettikten sonra, bu ayetinde, öncülerin bir derece aşağısında olan sağcıları bahis konusu etmiş ve onların cennetteki hallerini ve nail olacakları nimetleri açıklamıştır. Daha önce de işaret ettiğimiz gibi, sağcılar veya meymenetliler olarak zikredilen bu topluluk, amel defterleri sağından verilen cennetliklerdir ve dünya hayatındaki sahih iman ve salih amelleri sayesinde cennete girmeyi ve cennet nimetlerinden diledikleri gibi faydalanmayı haketmişlerdir. Bu sebepledir ki Allah Teâlâ, onların durumlarını anlatmaya başlarken *"Sağcılar; ne mutludur o sağcılar."* buyurarak güzel akıbetlerine ve cennette nail olacakları mutluluğa işaret etmiştir.

28-34 Allah Teâlâ, bu ayetlerinde, sağcıların cennette nail olacakları çeşitli meyve ağaçlarını ve bu ağaçları dolduran meyveleri zikretmiş, ayrıca cennetin diğer bazı özelliklerine değinmiştir. Meyve ağaçlarından birisi, hiç dikeni olmayan sidr ağacıdır ki müfessirler bu ağacın kiraz ağacı olduğunu açıklamışlardır. Yine müfessirlere göre dünyada yetişen kiraz ağacı dikeni çok olan bir ağaçtır. Cennette ise, Allah Teâlâ bu ağacın dikenlerini gidermiş ve her dikenin yerine bir meyve vermiştir. Bu sebepledir ki cennetteki kiraz ağacı, meyvesi en bol olan ağaçlardan biri olmuştur. Cennette meyvesi bol olan diğer bir ağaç da muz ağacıdır. Ancak değişik tatlarla tarif edilen muzun nasıl bir meyve olduğu, dünyada yetişen muzdan nasıl bir farkı bulunduğu bilinmemektedir. Doğrusunu hiç şüphesiz en iyi Allah bilir.

Cennetin diğer bir özelliği de, cennet ehlinin altlarında daha rahat oturabilecekleri veya gezip dolaşacakları ağaçlarla uzayıp giden gölgeleridir. Buhârî (*Sahih,* IV. 87; VI. 57), Müslim (*Sahih,* IV. 2175), Tirmizî (*Sünen,* IV. 671; V. 400), İbn Mâce (*Sünen,* II. 592) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* 257, 404) tarafından Ebu Hureyre'den (ra) nakledilen bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Cennette öyle bir ağaç vardır ki bir atlı onun gölgesinde yüz sene gider de onu yine katedemez.". Bazı rivayetlerde Ebu Hureyre'nin bu habere Hazreti Peygamber'in "İsterseniz (Vâkıa suresinin) *"Amel defterleri sağından verilenler uzamış gölgeler altında gölgelenirler."* mealindeki ayetini okuyun." sözünü ilave ettiği nakledilmiştir. Cennetliklerin, daima ağaçlar altında gölgeliklerde barınacakla-

rı, Kur'an-ı Kerim'in başka surelerinde de açıklanmıştır. Mesela Allah Teâlâ, Nisa suresinin 57. nci ayetinde *"...Onları koyu gölgeliklere sokacağız."*, Ra'd suresinin 35. ayetinde *"Allah'tan korkanlara va'dolunan cennetin özelliği, (ağaçları) altından ırmaklar akar; yiyeceği ve gölgesi daimidir. Bu, sakınanların akıbetidir; kafirlerin akibeti ise, cehennemdir."*. Mürselât suresinin 41. ayetinde de *"Allah'tan korkanlar ise, şüphesiz gölgelerde ve pınar başlarındadırlar."* buyurmuştur.

Hiç durmaksızın akıp giden suların bolluğu da cennet ehline ihsan edilen nimetlerin bir çeşitidir. Su, hiç şüphesiz müminler için hazırlanan içeceklerin başında gelir. Bilinen bir gerçektir ki su, insanlar için içeceklerin en faydalısı ve uzun süre kalmış olsa bile hiç bozulmayanıdır. Bu sebepledir ki cennetliklere ihsan edilen çeşitli nimetlerin başında ilk zikredilen içecek çok defa su olmuştur. Cennetteki bütün nehirler, tadı, kokusu ve rengi değişmeyen, fakat içenlere son derece tatlı gelen suları akıtır. İbn Abbas'tan (ra) nakledildiğine göre "Cennet nehirleri misk dağından kaynar.".

Cennet ehline ihsan edilen diğer bir nimet de bitip tükenmeyen ve yasaklanmayan meyvelerdir. Cennette dünyada iken gözlerin görmediği, kulakların duymadığı ve beşer kalbine hiç gelmeyen renkleri, kokuları ve tatları farklı o kadar çok meyve vardır ki bunları saymak mümkün değildir. Bakara suresinin 25. ayetinde de ifade edildiği gibi *"...Cennette her defasında kendilerine rızık olarak bir meyve verildiğinde "Bu, daha önce bize verilmiş olan meyve." diyecekler. Onlara birbirinin benzeri (rızıklar) verilecek..."*. Cennetteki bu meyveler, birbirinin benzeri olsa bile, biraz önce işaret ettiğimiz gibi, hepsinin de renkleri, kokuları ve tatları birbirinden farklıdır. Bu sebepledir ki ayet-i kerimede, cennetlerde bulunan meyveler tavsif edilirken arkası kesilmeyen ve yasaklanmayan pek çok meyve denilmiştir. Eğer bu meyveler, birbirinin aynı olsaydı, böyle bir ifadeye yer verilmezdi.

İşte, cennetlerde dikensiz kiraz ve salkımları sarkmış muz ağaçlarının meyvelerinden, bu ağaçların uzayıp giden gölgelerinden, hiç kesilmeksizin akıp duran sularından ve bitip tükenmeyen ve hiç yasaklanmayan sayısız meyvelerinden faydalanan bu meymenetli veya sağcı cennet ehli, yükseltilmiş döşekler üstünde barınırlar. Tirmizî (*Sünen,* IV. 679; V. 401) tarafından nakledilen bir hadisinde, Resulullah (sas.) yükseltilmiş döşekler hakkında şöyle buyurmuştur: "Onun yüksekliği gökle yer arası kadardır. İkisi arasındaki mesafe ise beş yüz yıldır.".

35-38 Cennet ehli için seçilmiş kadınlara gelince, Allah Teâlâ bunları, meymenetli veya sağcı olan erkekler için yeniden yaratmış ve hiçbir erkek eli değmemiş bakire ve güzel eşler kılmıştır. Allah Teâlâ'nın yeniden yaratmış olduğu bu kadınlar, dünyada iken yaşlanan ve organları çeşitli rahatsızlıklar sebebiyle görevlerini yapamaz duruma gelen kadınlar olup, cennete girdikleri zaman, hiç el değmemiş genç ve güzel birer eş olarak yeniden yaratılırlar ve aynı yaştaki eşlerine bakire birer eş olarak sevgiyle bağlanırlar. Nitekim Tirmizî (*Sünen,* V. 402)'nin Enes İbn Malik'ten (ra) naklettiği bir hadisinde de Resulullah (sas.) *"Biz onları yepyeni bir yaratışla yarattık."* mealindeki ayeti zikrederek bu kadınların, dünyada iken gözleri çapaklı, yaşlı kocakarı olan kadınlar olduklarını açıklamıştır.

39-40 İşte cennette bu nimetlere nail olacak olan Ashab-ı yemin'den, yahut diğer tabiriyle sağcılardan bir cemaat eski milletlerden, bir cemaat de kıyamet gününe kadar devam edecek olan Hazreti Peygamber'in ümmetindendir.

وَاَصْحٰبُ الشِّمَالِ ۙ مَآ اَصْحٰبُ الشِّمَالِ ۙ﴿٤١﴾ فِيْ سَمُوْمٍ وَّحَمِيْمٍ ۙ﴿٤٢﴾ وَّظِلٍّ مِّنْ يَّحْمُوْمٍ ۙ﴿٤٣﴾ لَّا بَارِدٍ وَّلَا
كَرِيْمٍ ﴿٤٤﴾ اِنَّهُمْ كَانُوْا قَبْلَ ذٰلِكَ مُتْرَفِيْنَ ۚ﴿٤٥﴾ وَكَانُوْا يُصِرُّوْنَ عَلَى الْحِنْثِ الْعَظِيْمِ ۚ﴿٤٦﴾ وَكَانُوْا يَقُوْلُوْنَ
اَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَّعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوْثُوْنَ ۙ﴿٤٧﴾ اَوَاٰبَآؤُنَا الْاَوَّلُوْنَ ﴿٤٨﴾ قُلْ اِنَّ الْاَوَّلِيْنَ وَالْاٰخِرِيْنَ ۙ
﴿٤٩﴾ لَمَجْمُوْعُوْنَ اِلٰى مِيْقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُوْمٍ ﴿٥٠﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ اَيُّهَا الضَّاۤلُّوْنَ الْمُكَذِّبُوْنَ ۙ﴿٥١﴾ لَاٰكِلُوْنَ مِنْ
شَجَرٍ مِّنْ زَقُّوْمٍ ۙ﴿٥٢﴾ فَمَالِـُٔوْنَ مِنْهَا الْبُطُوْنَ ۚ﴿٥٣﴾ فَشٰرِبُوْنَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيْمِ ۚ﴿٥٤﴾ فَشٰرِبُوْنَ شُرْبَ الْهِيْمِ ۚ
﴿٥٥﴾ هٰذَا نُزُلُهُمْ يَوْمَ الدِّيْنِ ۚ﴿٥٦﴾

41 O meymenetsiz olanlar, ne bedbahttır o meymenetsizler (amel defterleri solundan verilecek olanlar).

42-44 Onlar, insanın içine işleyen bir sıcağın ve kaynar suyun içinde, soğukluğu ve hoşluğu olmayan kapkara bir dumanın gölgesindedirler.

45-46 Zira onlar, bundan önce, dünyada iken refah içinde idiler ve büyük günah üzerinde ısrar ediyorlardı.

47-48 Ve diyorlardı ki: "Öldüğümüz, toprak ve kemik olduğumuz zaman mı, biz mi ve gelip geçmiş atalarımız mı yeniden dirileceğiz?

49-50 (Ey Muhammed!) De ki: "Gerçek şu ki evvelkiler ve sonrakiler, belirli bir zamanın buluşma vaktinde mutlaka toplanacaklardır.".

51-55 "Sonra da siz ey hakkı yalanlayan sapıklar, mutlaka zakkum ağacından yiyecek ve karınları onunla dolduracaksınız. Üzerine de kaynar sular içeceksiniz. Hem de susamış devenin su içişi gibi içeceksiniz.".

56 İşte ceza günü onların konuk sofrası budur.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kıyametin kopmasıyla birlikte üç sınıfa ayrılan insanlardan ikisinin, yani sabıklar veya öncülerle ashab-ı yemin veya sağcıların hallerini beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde ashab-ı şimali, yani cehennem ehlinin hallerini, cehennem ateşinde görecekleri büyük azabı ve bunun, dünyevi şehvet, şirk ve öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr gibi başlıca sebeplerini zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

41 O meymenetsiz olanlar, ne bedbahttır o meymenetsizler (amel defterleri solundan verilecek olanlar).

42-44 Onlar, insanın içine işleyen bir sıcağın ve kaynar suyun içinde, soğukluğu ve hoşluğu olmayan kapkara bir dumanın gölgesindedirler.

45-46 Zira onlar, bundan önce, dünyada iken refah içinde idiler ve büyük günah üzerinde ısrar ediyorlardı.

47-48 Ve diyorlardı ki: "Öldüğümüz, toprak ve kemik olduğumuz zaman mı, biz mi ve gelip geçmiş atalarımız mı yeniden dirileceğiz?

49-50 (Ey Muhammed!) De ki: "Gerçek şu ki ev-

velkiler ve sonrakiler, belirli bir zamanın buluşma vaktinde mutlaka toplanacaklardır.".

51-55 "Sonra da siz ey hakkı yalanlayan sapıklar, mutlaka zakkum ağacından yiyecek ve karınları onunla dolduracaksınız. Üzerine de kaynar sular içeceksiniz. Hem de susamış devenin su içişi gibi içeceksiniz.".

56 İşte ceza günü onların konuk sofrası budur.

41 Allah Teâlâ, sağcıların cennetteki hallerini ve orada nail oldukları nimetleri açıkladıktan sonra, bu ayetinde, amel defterlerini solundan alan ve Ashabu'ş-şimal denilen solcuların hallerini açıklamak üzere kimdir, neyin nesidir bu solcular? gibi bir soru ile bütün dikkatleri onların üzerine çekmiştir.

42-44 Bunlar, insanın içini dağlayan bir ateşin ve hem yakıcı hem de kaynar suyun içinde ve kapkara bir dumanın gölgesindedirler. Bu duman gölgesinin ne bir serinliği vardır ne de hoşa giden bir yanı. Allah Teâlâ, Murselat suresinin 29-34. ayetlerinde de bu gölgeyi zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"(Dünyada iken her şeyi) yalanlayanlara denir ki: "Siz, dünyada yalanlayıp durduğunuz şeye gidin. Gölge yapmayan, saray gibi büyük, sanki develer gibi sapsarı kıvılcımlar saçan cehennem alevlerinden korunmayan dumanın üç kollu gölgesine gidin. Bunları yalanlamış olanların o gün vay haline.".*

45-46 Onların kıyamet günü böyle bir azaba müstehak olmalarının sebebi de, dünyada iken çeşitli nimetlerle refah içinde yaşamaları ve Ahiret hayatını inkâr ederek "Bizim bu dünya hayatımızdan başka bir hayat yoktur." diyerek işledikleri günahlar üzerinde direnip durmaları idi. Filhakika onlar, dünya hayatında çeşitli nimetlere garkolmuşlar ve şehevi arzularının peşine düşmüşlerdi. Her ne kadar kendilerine gönderilen Peygamberler, onlara doğru yolu, kendilerini ebedi mutluluğa götürecek olan Allah'ın hak yolunu göstermiş olsalar bile, onlar bu Peygamberler'e de iltifat etmiyorlar ve "Bizi mutluluğa götürecek asıl doğru yol, atalarımızdan ve babalarımızdan görüp öğrendiğimiz yoldur." diyerek Peygamberler'i alaya alıyorlar ve kendilerini işte bu kıyamet günü gördükleri büyük azaba götürecek olan sapık yoldan vazgeçmiyorlardı.

47-48 Onlara göre, kıyametin kopması ve ölülerin yeniden dirilerek ebediyyen devam edecek olan Ahiret hayatının başlaması diye bir şey yoktu. Bu sebeple, Ahiret'e ait haberleri kesinlikle yalanlıyorlar ve "Hem biz hem de bizden önceki atalarımız öldükten sonra yeniden dirilecek miyiz? Hem de vücutlarımız toprak altında çürüyüp etlerimiz döküldükten ve kemiklerimiz toprağa karıştıktan sonra, öyle mi? Bu, olacak şey değil." diyorlardı. Allah Teâlâ, buna benzer bir ayeti, İsra suresinde zikretmiş ve bu surenin 49-51. ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"Müşrikler demektedirler ki: "Biz, (kabirlerimizde) kemik haline geldikten ve ufalanıp toprak olduktan sonra, yeni bir yaratık olarak tekrar dirilecek miyiz? (Ey Muhammed! Onlara) de ki: "İster taş olun, ister demir; isterse içinizde büyüyen herhangi bir yaratık olun, (yine de dirileceksiniz)". "Bizi yeniden kim diriltir?" diyeceklerdir. De ki: Sizi ilk defa ve hiç yoktan yaratan.". Sana alaylı alaylı başlarını sallayacaklar ve "O ne zaman?" diyeceklerdir. De ki: "Yakında olması mümkündür.".*

İşte kafirler, dünya hayatından başka hayat olmadığı ve öldükten sonra toprağa gömülen insan vücudunun çürüyüp dağılacağı ve dolayısıyla yeniden dirilme diye bir şeyin asla gerçekleşmeyeceği inancı içinde, dünyadaki hayatlarını şehvetle sürdürüyorlar ve günah üstüne günah işliyorlardı.

49-50 Allah Teâlâ, uzun süre toprak altında kalan ve çürüyüp toprağa karışan cesetlerin yeniden toparlanıp dirilmelerini imkansız görerek ba'sı inkâr eden kafirlerin bu iddialarına Peygamber'i vasıtasıyla cevap vermiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Muhammed! Ba'sı veya öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden o kafirlere de ki: İster asırlarca önce gelip geçmiş atalarınız olsun, ister

siz ve size yakın olanlar olsun ve isterse sizden çok daha sonra gelecek olanlar olsun, kıyamet gününün belirli bir vaktinde tek bir kişi bile dışarıda kalmaksızın toplantı yerinde mutlaka toplanacaklardır. Allah Teâlâ, Hûd suresinin 103-105. ayetlerinde de aynı manada şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz bunda, Ahiret azabından korkanlar için bir ibret vardır. (Ahiret azabının vaki olacağı) bu gün, insanların toplanacakları bir gündür; bu gün, (insan olsun cin olsun, bütün mahlukat tarafından) görülecek bir gündür. O gün gelince de, hiç kimse, Allah'ın izni olmadan konuşamaz. (O gün toplanacak olanların) kimi isyankardır, kimi de mutlu."*.

51-55 Allah Teâlâ, "Biz, ölüp toprağa gömüldükten, etlerimiz çürüyüp döküldükten ve kemiklerimiz de toprağa karıştıktan sonra, yeniden dirilip ayağa kalkacak mıyız; bu olacak şey midir?" diyerek öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden kafirlerin bu sapık görüşlerini reddettikten sonra, onların kıyamet günü küfürleri dolayısıyla cehenneme atıldıkları zaman, yiyecek ve içecek yönünden maruz kalacakları bazı azabı da zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey Peygamberler'in Rablerinden size getirdikleri haberleri yalanlayan sapıklar! Rabbiniz katından size gelen hakkı inkâr etmeniz sebebiyle cehenneme atıldığınız zaman, orada karınlarınızı, zakkum ağacından yiyerek dolduracaksınız ve üzerine de susuzluğunuzu gidermek için sıcaklığıyla içinizi kavuran kaynar sulardan içeceksiniz. Hem de o suyu, susuzluktan kıvranan develerin su içtikleri gibi içeceksiniz.

56 İşte bu, hesap günü, dünyadaki amellerinizin karşılığı olarak Ahirette sizin için hazırlanan bir ziyafet sofrasıdır. Karnınızı doldurunca ya kadar o zakkum ağacından yiyip, susadıkça kaynar sudan da içeceksiniz. Çünkü orada bundan başka yiyecek ve içecek bulamayacaksınız. Duhân suresinin 43-46. ayetlerinde de ifade edildiği gibi, *"Zakkum ağacı, günahkarların yiyeceğidir; bu, suyun kaynayışı gibi karınlarda kaynayan erimiş maden gibidir."*.

نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ ﴿٥٧﴾ أَفَرَأَيْتُم مَّا تُمْنُونَ ﴿٥٨﴾ ءَأَنتُمْ تَخْلُقُونَهُۥٓ أَمْ نَحْنُ الْخَٰلِقُونَ ﴿٥٩﴾ نَحْنُ
قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٦٠﴾ عَلَىٰٓ أَن نُّبَدِّلَ أَمْثَٰلَكُمْ وَنُنشِئَكُمْ فِى مَا لَا تَعْلَمُونَ
﴿٦١﴾ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ الْأُولَىٰ فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾ أَفَرَءَيْتُم مَّا تَحْرُثُونَ ﴿٦٣﴾ ءَأَنتُمْ تَزْرَعُونَهُۥٓ أَمْ نَحْنُ
الزَّٰرِعُونَ ﴿٦٤﴾ لَوْ نَشَآءُ لَجَعَلْنَٰهُ حُطَٰمًا فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ ﴿٦٥﴾ إِنَّا لَمُغْرَمُونَ ﴿٦٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ
﴿٦٧﴾ أَفَرَءَيْتُمُ الْمَآءَ الَّذِى تَشْرَبُونَ ﴿٦٨﴾ ءَأَنتُمْ أَنزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنزِلُونَ ﴿٦٩﴾ لَوْ نَشَآءُ
جَعَلْنَٰهُ أُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٠﴾ أَفَرَءَيْتُمُ النَّارَ الَّتِى تُورُونَ ﴿٧١﴾ ءَأَنتُمْ أَنشَأْتُمْ شَجَرَتَهَآ أَمْ نَحْنُ
الْمُنشِـُٔونَ ﴿٧٢﴾ نَحْنُ جَعَلْنَٰهَا تَذْكِرَةً وَمَتَٰعًا لِّلْمُقْوِينَ ﴿٧٣﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٧٤﴾

[57] Sizi biz yarattık; o halde tasdik etmeniz gerekmez mi?

[58-59] Ana rahimlerine attığınız meniden haber verir misiniz? Ondan bir insan yaratan siz misiniz; yoksa asıl yaratıcı biz miyiz?

60-61 Aranızda ölümü biz takdir ettik. Sizi yok edip benzerlerinizi yerinize getirmeyi ve sizi bilmediğiniz bir şekilde yeniden yaratmayı dilesek, önüne geçilmişlerden olmayız.

62 Gerçek şu kia ilk yaratılışı biliyorsunuz. O halde ibret almanız gerekmez mi?

63-64 Toprağa ektiğiniz tohumdan haber verir misiniz? Onu yerde siz mi bitiriyorsunuz; yoksa asıl bitiren biz miyiz?

65-67 Dilesek, onu kupkuru bir çöp kırıntısı yaparız da şaşar kalırsınız. Sonra da, "Borç altına girdik; daha doğrusu mahrum kaldık." dersiniz.

68-69 İçtiğiniz sudan haber verir misiniz? Onu bulutlardan siz mi indirdiniz, yoksa asıl indiren biz miyiz?

70 Dilesek, onu acı veya tuzlu kılarız (da, ne içebilir, ne de tarımda kullanabilirsiniz). O halde şükretmeniz gerekmez mi?

71-72 Yaktığınız ateşten haber verir misiniz? Onun ağacını hiç yoktan siz mi var ettiniz; yoksa var eden biz miyiz?

73 Biz onu bir ibret ve çölde yaşayanlar için bir nimet kıldık.

74 O halde (bütün bunları kendi kudretiyle yarattığı için) yüce Rabbinin adıyla tesbih et.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, kıyamet günü, ashab-ı yemin, ashab-ı şimal ve sabikun olmak üzere üç sınıfa ayırdığı insanların hallerini ve müminlerin Ahirette nail olacakları nimetlerle, kafirlerin maruz kalacakları çeşitli azabı beyan ederek onların yeniden dirilmeyi inkâr eden görüş ve iddialarını kesinlikle reddettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, uluhiyetinin, insanı yaratmadaki hudutsuz kudretinin, ona ihsan ettiği sayısız nimetlerle dünyedaki hayatını devam ettirmesinin ve öldükten sonra yeniden dirilmesinin apaçık delillerini zikretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

57 Sizi biz yarattık; o halde tasdik etmeniz gerekmez mi?

58-59 Ana rahimlerine attığınız meniden haber verir misiniz? Ondan bir insan yaratan siz misiniz; yoksa asıl yaratıcı biz miyiz?

60-61 Aranızda ölümü biz takdir ettik. Sizi yok edip benzerlerinizi yerinize getirmeyi ve sizi bilmediğiniz bir şekilde yeniden yaratmayı dilesek, önüne geçilmişlerden olmayız.

62 Gerçek şu ki, ilk yaratılışı biliyorsunuz. O halde ibret almanız gerekmez mi?

63-64 Toprağa ektiğiniz tohumdan haber verir misiniz? Onu yerde siz mi bitiriyorsunuz; yoksa asıl bitiren biz miyiz?

65-67 Dilesek, onu kupkuru bir çöp kırıntısı yaparız da şaşar kalırsınız. Sonra da, "Borç altına girdik; daha doğrusu mahrum kaldık." dersiniz.

68-69 İçtiğiniz sudan haber verir misiniz? Onu bulutlardan siz mi indirdiniz, yoksa asıl indiren biz miyiz?

70 Dilesek, onu acı veya tuzlu kılarız (da, ne içebilir, ne de tarımda kullanabilirsiniz). O halde şükretmeniz gerekmez mi?

71-72 Yaktığınız ateşten haber verir misiniz? Onun ağacını hiç yoktan siz mi var ettiniz; yoksa var eden biz miyiz?

73 Biz onu bir ibret ve çölde yaşayanlar için bir nimet kıldık.

74 O halde (bütün bunları kendi kudretiyle yarattığı için) yüce Rabbinin adıyla tesbih et.

57 Allah Teâlâ, "Biz öldükten ve etlerimiz çürüyüp döküldükten, kemiklerimiz de dağılıp toprağa karıştıktan sonra yeniden dirilecek miyiz;

bu, olacak bir şey midir?" diyerek öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden kafirlere bir soru yöneltmiş ve bu soru ile öldükten sonra yeniden dirilmenin en açık ve kesin delilini zikretmiştir. Allah-u eala şöyle buyurmuştur: Ey kafirler! Siz, canlı veya cansız bir varlık olarak yeryüzünde hiç mevcut değil iken, yahut size delalet edecek veya zikredilmenize vesile olacak en küçük bir tohum veya tomurcuk yok iken, sizi hiç yoktan ilk defa yaratan biziz. Gerçek böyle olunca, aklınızı kullanıp düşünerek söyleyin bakalım: Sizi hiç yoktan ilk defa yaratan, sonra da size ölüm veren o yüce kudretin sahibi, ölümünüzden sonra sizi yeniden diriltmeye kadir olamaz mı? Ve siz bu gerçeği bilip anladıktan sonra, öldükten sonra yeniden dirilmenin gerçek olduğunu kabul edip onu doğrulamanız gerekmez mi?

58-59 Bana, eşlerinizin rahimlerine bıraktığınız meniden, yahut nutfeden haber verir misiniz? Onu belirli bir süre rahimlerde tutarak ondan bir insan yaratan siz misiniz, yoksa asıl yaratıcı biz miyiz? Nitekim Hazreti Peygamber de Buhârî (*Sahih,* VII. 210), Müslim (*Sahih,* IV. 2036) ve diğer Sünen sahiplerinin naklettikleri tevatür derecesine ulaşmış bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "İçinizden biri, anasının karnında kırk gün içinde toplanır. Sonra (bu toplanan madde) yine aynı süre içinde alaka (kan pıhtısı) haline gelir. Sonra aynı süre içinde (yani üçüncü kırk günde) mudğa (bir et parçası) olur. Bundan sonraki (kırk) günde Allah bir melek gönderir. Bu melek, (ana karnında teşekkül etmeye başlayan insan yavrusu hakkında) dört şeyi (yazmakla) emrolunmuştur: O varlığın rızkı, eceli, şaki veya said olacağı..." Bir kısmını zikrettiğimiz bu hadisten de anlaşılacağı üzere, ana rahmine bırakılan ve erkek üreme hücrelerinden oluşan meni, ana rahminde belirli bir süre içinde dişi yumurtalarla birleştikten sonra, yine aynı belirli süre içinde alaka denilen kan pıhtısı haline gelmekte, daha sonraki sürede de mudğa denilen et parçası oluşmaktadır. Bu, ana rahmine atılan bir damla suyun, insan haline dönüşmesi veya bir damla sudan insanın yaratılışı demektir ki bunu gerçekleştiren de hiç şüphesiz Allah Teâlâ'dır.

60-61 Allah Teâlâ, ana rahmine bırakılan meniden bir insanın yaratılışını hudutsuz kudretinin delili olarak zikrettikten sonra, yaratılan insanlardan her biri için değişik zamanlarda ölümü de takdir ettiğini haber vermiş ve büyük olsun küçük olsun, ölüm vakti gelen her bir insanın bu vakit geldiğinde ölüp gideceğini ve hiçbir güç veya kuvvetin buna engel olamayacağını beyan etmiştir. Filhakika Hazreti Peygamber'in biraz önce zikrettiğimiz hadisinde de açıkça ifade edildiği gibi, ana rahmine bırakılan menideki erkek üreme hücrelerinin veya spermanın dişi yumurtalarla birleşmesi neticesinde önce alakanın, sonra da mudğanın oluşmasında sonra, Allah Teâlâ'nın gönderdiği bir melek, dört şeyi yazmakla emrolunmuştur ki bunlardan birisi, dünyaya gelecek olan insan yavrusunun eceli, yani sene, ay, gün ve saat olarak dünyada yaşayacağı süredir. Bu sürenin ne olacağı hususundaki bilgi, sadece Allah Teâlâ'nın ezelî olan ilmi içindedir ve bunu meleğe yazdırdıktan sonra onun değişmesi artık mümkün değildir. Allah Teâlâ'nın takdir ettiği bu süre, her insanda birbirinden farklı olduğu içindir ki bazıları doğumlarından kısa bir süre sonra öldükleri halde, bazılarının da senelerce yaşadıkları görülür. İşte, Allah Teâlâ'nın kendisine ölüm verdiği bu insan, toprak altında kaldığı süre içinde etleri çürüyüp dökülse ve kemikleri dağılıp toprağa karışmış olsa bile, kıyamet günü yine Allah'ın emriyle onun toparlanıp eski halini alması ve yeniden dirilmesi mümkün olmaz mı? Onu ilk defa hiç yoktan yaratan Allah Teâlâ olduğu halde, etleri ve kemikleri çürüyüp dökülmüş olsa bile, onu eski haline getirip diriltmek O'na güç gelir mi? Oysa bilinen bir gerçektir ki hiçbir şey Allah için güç değildir. Nahl suresinin 38-40. ayetlerinde bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Müşrikler, Allah'ın ölen bir kimseyi diriltmeyeceğine dair bütün güçleriyle Allah'a yemin etmişlerdir. Fakat hayır; gerçek bir vaat olarak*

(ölüleri diriltecektir). Ancak insanların çoğu bunu bilmez. Hem de bu hususta ihtilâf edenlere açıkça göstermek için ve küfredenlerin de yalan söylediklerini anlamaları için ölüleri diriltecektir. Zira bizim, bir şeyin olmasını istediğimiz zaman sözümüz, ona "ol" demektir; o da hemen oluverir.".

62 Allah Teâlâ, insanı ilk defa hiç yoktan yaratanın kendisi olduğunu, aralarında ölümü de kendisinin takdir ettiğini beyan ettikten sonra, kıyamet günü öldükten sonraki dirilmenin de ilk yaratılışta olduğu gibi gerçekleşeceğinin başka bir delilini daha zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey inkârcılar! Siz yeryüzünde henüz mevcut değil iken, hatta ananız ve babanız bile yok iken, bir gün Allah'ın takdiri ile size baba olacak adamın nutfesinden ananızın rahminde teşekkül etmeye başladığınızı, önce alaka, sonra mudğa olduğunuzu ve dokuz aylık bir süre içinde insan yavrusu olarak dünyaya geldiğinizi elbette biliyorsunuz. Sizin ananızın rahminde teşekkül etmeye başlamanızda hiçbir rolünüzün bulunmadığı ve hatta babanızın ve ananızın sperm ve tohumlarından ortaya çıkmış olsanız bile, dünyadaki halinizle sizi yaratanın onlar olmadıkları da sizin meçhulünüz değildir. Kısacası, ananızın rahminde sizi yaratanın ve size göz, kulak ve konuşma yeteneği verenin, yüce kudretinden şüphe edilmemesi gereken Allah Teâlâ olduğunu çok iyi bilmektesiniz. O halde bütün bunları düşünerek, sizi ilk defa yaratmaya kadir olanın, ölümünüzden sonra tekrar size hayat vererek eski halinize getirmeye, yahut sizi yeniden diriltmeye kadir olacağını anlamaz mısınız? Nitekim Allah Teâlâ, Rum suresinin 27. ayetinde de bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Mahlukatı ibtida yaratan, ölümünden sonra onu tekrar varedecek olan O'dur. Bu, O'na daha kolaydır. Göklerde ve yerde en yüksek sıfatlar O'nundur. O, daima galiptir; hikmet sahibidir".* Meryem suresinin 67. ayetinde de şöyle buyurmuştur: *"O insan, önceden hiçbir şey değil iken kendisini (nereden) yarattığımızı hiç düşünmüyor mu?"* Yâsîn suresinin 77-79. ayetleri de aynı manâda gelmiştir: *"İnsan, kendisini bir nutfeden yarattığımızı görmüyor mu da şimdi apaçık bir düşman kesiliyor. Kendi yaratılışını unutup bize misal veriyor ve diyor ki: "Çürümüş olduğu halde bu kemikleri kim diriltecek? (Ey Muhammed!) De ki: "Onları ilk defa hiç yoktan var edip yaratan diriltir. O, bütün yaratmayı hakkıyla bilendir.".* Keza Kıyâmet suresinin 36-40. ayetlerinde de Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"İnsan, başıboş bırakılacağını mı sanıyor? O, rahme dökülen meniden bir nutfe değil miydi? Sonra da asılı bir hücre kümesi (alaka) olmadı mı? Allah onu yaratıp şekil vermedi mi? Sonra da ondan erkek ve dişi iki çift yapmadı mı? Bunu yapan Allah, ölüleri diriltmeye kadir değil midir?"* Herhangi bir akıl ve düşünce sahibinin, zikredilen bu apaçık ve kesin delillerden sonra, kıyamet gününü ve öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr etmesi nasıl mümkün olur?

63-64 Allah Teâlâ, ilk yaratılışı, ölümden sonra yeniden dirilişin açık ve kesin bir delili olarak zikrettikten sonra, bu ayetlerinde, toprakta insanlar için rızık olarak yaratılan çeşitli bitkileri hudutsuz kudretinin başka bir delili olarak zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: Toprağı sürerek ektiğiniz tohumları, yahut meyve versin diye diktiğiniz fidanları veya sebzeleri görüyor musunuz? Onların, bir süre geçtikten sonra kilerleri dolduran ve sizi sevindiren hububat, meyve ve sebze verdiklerini de elbette görüyorsunuz. Şimdi açık açık söyleyin bakalım, o hububatı, meyveleri ve sebzeleri, kısacası bütün o bitkileri yerde bitiren siz misiniz, yoksa biz miyiz? Tohumları sürdüğünüz toprağa atan, sebze ve meyve fidanları diken elbette sizlersiniz; fakat şunu hiçbir zaman aklınızdan çıkarmayın ki, bizden size bir lütuf ve rahmet olmak üzere onları toprakta bitirerek bol bol hububat, meyve ve sebze elde etmenizi sağlayan da elbette biziz.

65-67 Eğer dileseydik, sizin sevinerek yerden topladığınız hububatı, meyve ve sebzeleri kupkuru bırakır ve çer çöp yapardık da üzüntüye kapılır, şaşar kalırdınız. Sonra da elinize hiçbir şeyin geçmemiş olması dolayısıyle, düştüğünüz o bü-

yük üzüntü içinde borçlu kaldığınızı ve her şeyden mahrum duruma düştüğünüzü söylerdiniz.

68-69 Allah Teâlâ, rızık olmak üzere sebze ve meyve gibi çeşitli yiyeceklerin yetişmesini, hudutsuz kudretinin delili olarak zikrettikten sonra, bu ayetlerinde, rızkın bir başka çeşidini, yani içilecek suyu delil olarak zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: Bize, içtiğiniz, bağlarınızı ve bahçelerinizi suladığınız sudan haber verir misiniz? Gökyüzündeki bulutları dilediğiniz bölgelere sevkederek onu yeryüzüne indiren siz misiniz, yoksa hudutsuz kudretimizle o suyu yeryüzüne indiren biz miyiz? Siz de çok iyi bilirsiniz ki gökyüzünde toplanan bulutlardan yeryüzünün çeşitli bölgelerine yağmur sularının düşmesi, sizin irade ve isteklerinizle gerçekleşen bir olay değildir. Bağ ve bahçelerinizde, yahut tarlalarınızda kuraklığın artması ve bitkilerinizin kuruyup dökülmeye başlaması üzerine nasıl telaşa kapılıp gökyüzüne doğru avuç açıp Rabbinize yalvardığınızı inkâr edebilir misiniz? Gerçek böyle olunca, nasıl olup da Allah'ın varlığını ve birliğini ikrar etmiyor, öldükten sonra yeniden dirileceğinizi tasdik etmekten yüz çeviriyorsunuz?

70 Suyun gökyüzündeki bulutlardan indirilmesinde hiçbir rolünüzün bulunmadığı açıktır ve bunu siz de çok iyi biliyorsunuz. O halde şunu da bilmeniz gerekir ki eğer biz dileseydik, gökyüzünden indirdiğimiz o suyu, çok acı veya çok tuzlu yapardık da siz onu ne içebilirdiniz, ne de onunla bağ ve bahçelerinizi sulayabilirdiniz. Halbuki sizin de çok iyi bildiğiniz gibi, günün her vaktinde o sudan içiyor ve onunla bağ ve bahçelerinizi sulayabiliyorsunuz. Nahl suresinin 10-11. ayetlerinde de açıkça ifade edildiği gibi, *"Sizin için gökten su indiren Allah'tır. İçilecek su ondandır; hayvanlarınıza yedirdiğiniz otlar da ondandır. O su ile Allah, sizin için ekin, zeytin, hurma, üzüm ve her çeşit meyveden bitirir. Bunlarda, düşünen kimseler için muhakkak bir ibret vardır."*. Gerçek böyle olduğuna göre, sabah akşam Rabbinize şükretmeniz gerekmez mi? Bazı hadisçilerin Ebu Cafer'den naklettiklerine göre, Resulullah (sas.) su içtikten sonra şöyle dua ederdi: "Rahmetiyle bize tatlı su içiren Allah'a hamdolsun. Günahlarımız sebebiyle o suyu acı ve tuzlu kılmamıştır.".

71-72 Şimdi bize, birbirine sürterek ateş yaktığınız ağaçlardan haber verin. O ağaçları ve birbirine sürtüldükleri zaman ateş çıkarma özelliklerini hiç yoktan siz mi yaratıp varettiniz, yoksa onları yaratan biz miyiz? Filhakika Araplar arasında Merh ve Afar adını verdikleri iki ağaç büyük şöhret kazanmıştı. Çölde ateşe ihtiyaç duydukları zaman, bu iki ağaçtan kopardıkları yeşil dalları birbirine sürtüyorlar ve çıkan kıvılcımlardan ateş yakıyorlardı.

73 Biz, işte bu ateşi, aklı başında olup da düşünebilen insanlara cehennem ateşini hatırlatması için bir ibret ve çölde yaşayıp da zaman zaman ateşe ihtiyacı olanlar için bir nimet kıldık. Bu ateş hiç şüphesiz, cehennem ateşinden bir parçadır. Nitekim Buhârî (*Sahih,* IV. 90), Müslim (*Sahih,* IV. 2184), Tirmizî (*Sünen,* IV. 709) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 244)'in Ebu Hureyre'den (ra), İbn Mâce (*Sünen,* II. 586)'nin de Enes İbn Malik'ten (ra) naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Ademoğullarının yaktığı şu ateş, cehennem ateşinin yetmiş cüz'ünden biridir.". Ashabı: "Ya Resulallah! (Kafirlere azap etmek için) bu yetmez mi?" diye sorunca, Resulullah (sas.) şöyle buyurdu: "Cehennem ateşi, dünya ateşi üzerine altmış dokuz derece daha fazla kılındı. Bunlardan her birinin harareti, bütün dünya ateşinin harareti gibidir.".

İnsanların ve özellikle yolda olanların ateşe duydukları ihtiyaç ise, hiçbir zaman inkâr edilemez. Bu bakımdan ateş, onlar için son derece büyük bir nimettir. Nitekim ateş yakmak için eşyası veya elbisesi içerisinde o dalları veya ateş yakacakları maddeleri taşıyan kimseler, konaklayacakları yere geldikleri zaman, hemen o maddeleri birbirine sürterek ateş yakarlar ve hem yemeklerini pişirirler, hem de ısınırlar. Bu sebepledir ki ateş olsun, su olsun, zengin fakir bütün insanların ihtiyaç duy-

dukları ve olmasa da olur diyemedikleri en önemli maddelerdir. Nitekim Ebû Dâvûd (*Sünen*, II. 249), İbn Mâce (*Sünen*, II. 91) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned*, V. 364)'in naklettikleri bir hadisinde Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Müslümanlar, üç şeyde ortaktırlar: Ateş, ot ve su.".

74 O halde hudutsuz kudretiyle sizin faydalandığınız bu eşyayı yaratan Rabbini o yüce adıyla tesbih et. Kullarının susuzluklarını gidermeleri, bağ ve bahçelerini sulamaları için, tatlı ve soğuk saf suyu yaratan O'dur. Eğer dileseydi, onu acı veya tuzlu olarak yaratır da hiç kimse ondan faydalanamazdı. Keza ateşi de dünyada iken kullarının ondan faydalanmaları ve Ahiret'te de bir azap vasıtası olması dolayısıyla kötülüklerden uzak durmaları için yaratmıştır. Bütün bunları yapmaya ve yaratmaya kadir olan Allah, hiç yoktan ilk defa yarattığı insanı, ölümünden sonra yeniden diriltmeye kadir olamaz mı?

فَلَآ أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ ﴿٧٥﴾ وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَّوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ ﴿٧٦﴾ إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ ﴿٧٧﴾ فِي كِتَابٍ مَّكْنُونٍ
﴿٧٨﴾ لَّا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ ﴿٧٩﴾ تَنزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٠﴾ أَفَبِهَٰذَا الْحَدِيثِ أَنتُم مُّدْهِنُونَ ﴿٨١﴾
وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ ﴿٨٢﴾ فَلَوْلَآ إِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَ ﴿٨٣﴾ وَأَنتُمْ حِينَئِذٍ تَنظُرُونَ ﴿٨٤﴾ وَنَحْنُ
أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنكُمْ وَلَٰكِن لَّا تُبْصِرُونَ ﴿٨٥﴾ فَلَوْلَآ إِن كُنتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ ﴿٨٦﴾ تَرْجِعُونَهَآ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ
﴿٨٧﴾ فَأَمَّآ إِن كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٨٨﴾ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتُ نَعِيمٍ ﴿٨٩﴾ وَأَمَّآ إِن كَانَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ
﴿٩٠﴾ فَسَلَامٌ لَّكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٩١﴾ وَأَمَّآ إِن كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الضَّآلِّينَ ﴿٩٢﴾ فَنُزُلٌ مِّنْ حَمِيمٍ ﴿٩٣﴾
وَتَصْلِيَةُ جَحِيمٍ ﴿٩٤﴾ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقِينِ ﴿٩٥﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٩٦﴾

75-80 Hayır, yıldızların yerlerine yemin ederim ki -bilesiniz bu, büyük bir yemindir- bu Kitap, âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiş, temizlenmiş olanlardan başkasının dokunamayacağı, Levhii Mahfuz'da bulunan çok yüce Kur'an'dır.

81-82 Şimdi siz bu sözü (Kur'an'ı) mü küçümsüyor ve size verilen rızka karşı şükrü onu yalanlamakla mı yerine getiriyorsunuz?

83-85 Can boğaza dayandığında ve siz de o sırada bakıp dururken, biz ona sizden daha yakınız, fakat siz görmezsiniz.

86-87 Madem ki kıyamet günü hesaba çekilecek değilsiniz, eğer sözünüzde sadık iseniz, çıkmak üzere olan o canı geri çevirmeniz gerekmez mi?

88-89 Eğer ölen kişi, Allah'a yaklaştırılanlardan ise, o, rahatlık, bol rızık ve nimet cennetindedir.

90-91 Ve eğer meymenetlilerden ise, meymenetlilerden sana selam olsun.

92-94 Yok eğer yalanlayan sapıklardan ise, ona kaynar sudan bir konuk sofrası ve cehenneme atılış vardır.

95 İşte asıl gerçek olan da budur.

96 O halde yüce Rabbinin adıyla tesbih et.

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerinde, uluhiyyetin, kıyamet günü öldükten sonra yeniden dirilmenin, hesap ve cezanın ispatı için açık ve kesin delilleri beyan ettikten sonra, yukarıdaki ayetlerinde, nübüvvetin ve yüce Kur'an'ın doğruluğuna ait delilleri zikretmiş ve onun, alemlerin Rabbi tarafından indirilmiş yüce bir Kitap olduğunu, yıldızların yerleri üzerine yemin ederek haber vermiş, Allah'ı ve öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr eden ve Peygamberi'ni yalanlayan müşrikleri de bu batıl inançları dolayısıyla lanetlemiştir. Daha sonra, surenin ilk ayetlerinde zikredilen ve üç sınıfa ayrılarak ashabu'l-yemin, yani defterleri sağından verilmiş olanlar, ashabu'ş-şimal, defterleri solundan verilmiş olanlar ve sabikûn, yani önde olanlar denilen insanların hallerine tekrar dönmüş ve bunların kıyamet günü ulaşacakları cezaları zikretmiş, bu hususlaki haberlerin, kendilerinde hiçbir şüphe bulunmayan sabit birer hak olduklarını haber vererek kendisine layık olmayan her türlü noksan sıfatlardan Rabbini tenzih etmesini emretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

75-80 Hayır, yıldızların yerlerine yemin ederim ki -bilseniz bu, büyük bir yemindir- bu Kitap, alemlerin Rabbi tarafından indirilmiş, temizlenmiş olanlardan başkasının dokunamayacağı, Levh-i Mahfuz'da bulunan çok yüce Kur'an'dır.

81-82 Şimdi siz bu sözü (Kur'an'ı) mü küçümsüyor ve size verilen rızka karşı şükrü onu yalanlamakla mı yerine getiriyorsunuz?

83-85 Can boğaza dayandığında ve siz de o sırada bakıp dururken, biz ona sizden daha yakınız, fakat siz görmezsiniz.

86-87 Madem ki kıyamet günü hesaba çekilecek değilsiniz, eğer sözünüzde sadık iseniz, çıkmak üzere olan o canı geri çevirmeniz gerekmez mi?

88-89 Eğer ölen kişi, Allah'a yaklaştırılanlardan ise, o, rahatlık, bol rızık ve nimet cennetindedir.

90-91 Ve eğer meymenetlilerden ise, meymenetlilerden sana selam olsun.

92-94 Yok eğer yalanlayan sapıklardan ise, ona kaynar sudan bir konuk sofrası ve cehenneme atılış vardır.

95 İşte asıl gerçek olan da budur.

96 O halde yüce Rabbinin adıyla tesbih et.

75-80 Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'in, alemlerin Rabbi tarafından indirilmiş, Levh-i Mahfuz'da bulunan ve ancak temiz olan insanların dokunabilecekleri bir Kitap olduğunu, yıldızların mevkileri üzerine yemin ederek haber vermiştir. İlk ayetteki yemine delalet eden ve *felâ uksimu* (yemin ederim ki) şeklinde gelen ibarenin başındaki *lâ* edatı, bazı müfessirlere göre manası olmayan zaid bir harftir. Bazılarına göre *lâ*, tekit manasında elifsiz olarak gelen ve kasemle birlikte *le-uksimu* şeklinde okunması gereken bir harftir. Daha yaygın olan ve kabule şayan olan görüş ise, *lâ* harfi bir nefiy harfidir ve *"Hayır; bu, zannettikleri gibi değildir. O yıldızların yerlerine yemin ederim ki..."* manasındadır. Kur'an-ı Kerim'in pek çok suresinde buna benzer kasemler yer almıştır. Mesela Hâkka suresinin 38-39. ayetlerinde *Felâ uksimu bi-mâ tubsırûn... "Görebildiklerinize ve göremediklerinize yemin ederim ki Kur'an muhakkak şerefli bir Peygamber'in sözüdür."* buyurulduğu gibi, Meâric suresinin 40. ayetinde *Felâ uksimu bi-Rabbi'l-meşârikı ve'l-mağârib innâ le-kaadirûn..."Doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim ki, biz, onların yerine yenilerini getirmeye elbette kadiriz."*; Kıyâmet suresinin 1. ayetinde *Lâ uksimu bi-yevmi'l-kıyâmeti. "Kıyamet gününe yemin ederim ki..."*; Tekvîr suresinin 15. ayetinde *Felâ uksimu bi'l-hunnesi... "Gündüzleri kaybolup geceleri ortaya çıkan yıldızlara yemin ederim ki..."*; İnşikâk suresinin 16. ayetinde *Felâ uksimu bi'ş-şafakı... "Şafak vaktine yemin ederm ki..."*; Beled suresinin 1. ayetinde *lâ uksimu bi-hâza'l-beledi*

"Bu beldeye yemin ederim ki..." buyurulmuş ve her ayette görüldüğü gibi, kasem sözünden önce nefiy harfi getirilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de kasemin çeşitli şekillerde geldiği görülür. Enbiya suresinin *"Allah'a kasem olsun ki..."* mealindeki 57. *Ve ta'llahi le-ekîdenne asnâmekum...* ve Zâriyât suresinin *"Göğün ve yerin Rabbine kasem olsun ki..."* mealindeki 23. *Feve-Rabbi's-semâ'i ve'l-arzı...* ayetlerinde olduğu gibi Allah Teâlâ, bazen kendi nefsi üzerine kasem etmiş, bazen Yâsîn suresinin *"Yâsîn. Hikmet dolu Kur'an'a yemin ederim ki..."* mealindeki 1-2. nci *Yâsin. Ve'l-Kur'âni'l-hakîm* ve Sad suresinin *"Sad. Şerefli Kur'an'a yemin ederim ki..."* mealindeki 1. *Sâd. Ve'l-Kur'âni zi'z-zikri* ayetlerinde olduğu gibi bazen Kur'an üzerine kasem etmiş, bazen de yukarıda verilen örneklerinde görüldüğü üzere yarattığı çeşitli eşya üzerine kasem etmiştir. Güneş, ay, yıldızlar, gece, gündüz, kıyamet günü, incir ve zeytin bunlardan bazılarıdır. Halen üzerinde durduğumuz Vâkıa suresinin 75. ayetinde de yıldızların yerleri üzerine yemin edilmiş ve bunun büyük bir yemin olduğu açıklanmıştır. Yıldızların yerleri hakkında müfessirler çok değişik görüşler ileri sürmüşler ve hatta bazıları, bunların Kur'an ayetlerinin iniş sırasındaki yerleri olduğunu söylemişlerse de doğru olan görüş, yıldızların doğup battıkları yerler ve yörüngeleridir. Doğrusunu hiç şüphesiz en iyi Allah bilir.

Ayet-i kerimede, Kur'an-ı Kerim'in, alemlerin Rabbi tarafından Hazreti Muhammed (sas.)'e indirilmiş çok yüce bir Kitap olduğu beyan edilmiştir. Onun gerek hidayet yönünden, gerek ilim ve hikmet yönünden gerekse insanları dünya ve Ahiret saadetine irşat etmesi yönünden pek çok faydaları vardır. Bu bakımdan Kitap, Levh-i Mahfuz'da melekler dışında, şeytan gibi herhangi bir varlığın tasallutundan korunmuş, gerek gökte gerekse dünyada temiz olanlardan başkasının ona dokunmasına izin verilmemiştir.

Temiz olanlardan başkasının Kur'an'a dokunamayacağı hususundaki beyan, müfessirler arasında farklı şekillerde tefsir edilmiştir. Bazıları, bu ayetle abdestsiz olanların Kur'an'a dokunmalarının men edildiğini ileri sürerken, bazıları da bahis konusu edilen Kur'an'ın, Levh-i Mahfuz'da muhafaza edilen Kur'an olduğunu söylemişlerdir. Nitekim Vâkıa suresinin Mekkî surelerden olduğu gözönünde bulundurulursa, bu dönemde Kur'an-ı Kerim'in Hazreti Peygamber'e indirilişinin henüz tamamlanmamış olması dolayısıyla ona temizlenmiş olanlardan başkasının dokunamayacağı hususunda bir hükmün verilmiş olması da düşünülemez. Bu sebepledir ki bu görüşe sahip olan müfessirler, böyle bir hükmün, ancak Levh-i Mahfuz'da bulunan Kur'an için geçerli olacağını ve ona dokunmaktan menedilenlerin de melekler dışındaki şeytanlar olduğunu söylemişlerdir. Zira melekler, Allah Teâlâ tarafından temiz birer varlık olarak yaratılmışlar ve ömürleri boyunca bu hal üzere kalmışlardır.

81-82 Allah Teâlâ, Hazreti Muhammed (sas.)'e indirilen Kur'an-ı Kerim'in, hikmet ve hidayet yönünden pek çok faydaları bulunan, aynı zamanda insanları hem dünya hem de Ahiret saadetine irşat eden yüce bir Kitap olduğunu, onun Levh-i Mahfuz'da korunduğunu ve ona meleklerden başka temiz olmayan hiçbir varlığın dokunamayacağını, zira onun alemlerin Rabbi tarafından indirildiğini beyan ettikten sonra, Kur'an-ı Kerim'in Hazreti Peygamber tarafından uydurulmuş sözler olduğunu ileri sürerek onu yalanlayan müşriklere hitap etmiş ve şöyle buyurmuştur: Şimdi siz, bu yüce sıfatlara sahip olan Kur'an'ı küçümsüyor ve onun uydurulmuş birtakım sözlerden ibaret olduğunu mu ileri sürüyorsunuz? Siz, rızkınızı sadece yalandan mı çıkarıyorsunuz? Bu hitaptan şu mana açıkça anlaşılmaktadır ki onlar, yalanı şükür makamına koymakta ve şükretmek yerine yalan söylemektedirler. Bu, Enfâl suresinin *"Onların Beytullah yanındaki duaları, ıslık çalmaktan ve el çırpmaktan başka bir şey değildi..."* mealindeki 35. ayeti gibidir ki

müşrikler, namaz kılmıyorlar, fakat namaz yerine ıslık çalıp el çırpıyorlardı.

83-85 Allah Teâlâ, müşriklerin Kur'an ayetlerini inkâr etmeleri ve Kitab'ı hakkında o bir sihirdir, yahut bir uydurmadır, diyerek Kitab'ını ve Peygamberi'ni yalanlamaları dolayısıyla onları lanetledikten sonra, ölümle birlikte başlarına gelecek akibeti haber vererek onları tehdit etmiş ve şöyle buyurmuştur: Canınız boğazınıza gelip dayandığı ve ruhunuz bedeninizi terketmeye hazırlandığı zaman, yakınlarınız etrafınıza toplanmış, siz de korku içinde onlara bakıp dururken, halinize sizi bu akibetten kurtaracak bir çare arasanız bile, ruhunuzu almak için görevlendirilmiş ve bu iş için başucunuza gelmiş olan melekler size bu fırsatı vermezler. Çünkü onlar, size çok daha yakın olmalarına rağmen, siz onları göremezsiniz. Allah Teâlâ, bu manadaki Kıyâmet suresinin 26-30. ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"Can köprücük kemiğine gelip dayandığı zaman, "Kim kurtaracak?" denir. O da anlar ki bu, artık ayrılık vaktidir. Bacak bacağa dolaşır. O gün sevk Rabbinedir."*. Yine aynı manada, En'âm suresinin 61-62. ayetlerinde de şöyle buyurmuştur: *"Kulları üstüne mutlak galip O'dur. Size Hafaza (melekleri) gönderir; nitekim birinize ölüm (vakti) geldiği zaman, elçilerimiz hiçbir kusur işlemeden onu öldürür. Sonra bunlar, hak ve adaletle hüküm veren yegane sahipleri Allah'a döndürülürler. O, hesap görenlerin en süratlisidir."*.

86-87 Allah Teâlâ, "Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur ve yeniden dirilecek de değiliz." diyerek öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden ve ilk yaratmadan sonra yarattıklarına ölüm veren, sonra da bu ölüleri yeniden hayata döndürecek olan bir yaratıcının varlığını kabul etmeyen müşriklerin bu sapık inançlarını bahis konusu ederek onlara hitap etmiş ve şöyle buyurmuştur: Ey inançsızlar! Madem ki siz, öldükten sonra yeniden diriltileceğinize inanmıyor ve kıyamet günü hesaba çekilip dünyadaki amellerinizle cezalandırılacağınızı kabul etmiyorsunuz, o halde, eğer bu inancınızda samimi iseniz, canınız boğazınıza gelip dayanmış ve ruhunuz sizi terketmek üzere iken, neden başınızda toplanmış olan yakınlarınızdan ölümünüzü önlemeleri için yardım bekliyorsunuz da siz kendi gücünüzü kullanarak ruhunuzu almaya gelmiş olan meleklere engel olmuyor ve terketmek istemediğiniz hayatınıza yeniden dönmüyorsunuz? Oysa sizi ilk defa hiç yoktan yarattığı gibi dünya hayatınızda size ölüm verecek ve sonra da yeniden diriltecek olan sadece Allah Teâlâ'dır: Bütün âlemleri dilediği gibi yaratan, sonra yine onları yok edecek olan ancak O'dur. O, böyle bir güce sahip iken ve dilediği her şeyi o hudutsuz gücü ile yapmaya kadir iken, sizin olan veya olacak olan herhangi bir şeyi değiştirmeniz mümkün müdür?

88-89 Allah Teâlâ bu ayetlerinde, surenin baş taraflarında üç sınıfa ayırarak bahis konusu ettiği ve es-sabikun (öne geçenler) veya mukarrebun, ashabu'l-yemin (meymenetliler) veya sağcılar ve ashabu'ş-şimal (meymenetsizler) veya solcular adını verdiği insanların ölüm anındaki hallerini açıklamış ve şöyle buyurmuştur: Canı boğazına dayanmış, ruhu bedenini terketmek üzere olan kişi, eğer mukarrebundan, yani iman ve amel yönünden öne geçmiş olan kimselerden ise, ölümünden sonra rahatlık, güzel ve bol rızk ile nimet cennetleri onundur.

90-91 Eğer ölen kişi, meymenetlilerden, yani defterleri sağ tarafından verildiği için sağcılardan ise, melekler onları da cennet nimetleriyle müjdelerler ve onlara, diğer sağcıların selamlarını haber vererek onlardan sana selam olsun, derler. Bu, tıpkı Fussilet suresinin 30-32. ayetlerindeki açıklamalar gibidir. Allah Teâlâ, bu ayetlerinde şöyle buyurmuştur: *"Rabbimiz Allah'tır." deyip sonra da dosdoğru olanların üzerine melekler "Korkmayın; üzülmeyin; size va'dolunan cennetle sevinin; biz, dünya hayatında da, Ahiret hayatında da sizin dostlarınızız. Çok bağışlayan ve çok merhametli olan Allah'tan bir ikram olmak üzere, orada size, canınızın çektiği ve istediğiniz her şey vardır." diyerek inerler."*.

92-94 Yok eğer ölen kişi, meymenetsizlerden, yani hakkı ve öldükten sonra dirilmeyi inkâr ettiği ve pek çok küfür işlediği için amel defterleri solundan verilip solcu adıyla tanınan bir kimse ise, onun varacağı yer cehennem olup orada yiyerek karnını dolduracağı yiyecek zakkum ağacı, içeceği su ise, kaynar su olacaktır.

95 İşte küfür ehlinin yalanlayıp inkâr ettiği kıyamet gününün ve öldükten sonra yeniden dirilmenin aslı ve esası bu surede anlatılmış olanlardır. Bu anlatılanların hiçbirinde zerre kadar da olsa şek ve şüphe yoktur.

96 O halde yüce Rabbini, O'na layık olmayan noksan sıfatlardan tenzih ederek O'nu kendisine layık olan o büyük adıyla tesbih et. Ebû Dâvûd (*Sünen,* I. 200) ve İbn Mâce (*Sünen,* I. 288)'nin Ukbe İbn Amir'den naklettiklerine göre Resulullah (sas.)'e *Fe-sebbih bi'smi Rabbike'-Azîm* ayeti nazil olunca, "Bunu rükuunuzda soyleyin.", *Sebbihi'sme Rabbike'l-A'lâ* ayeti nazil olunca da "Bunu secdelerinizde söyleyin." buyurmuştur.". Keza Buhârî (*Sahih,* VII. 168; 229; VIII. 219); Müslim (*Sahih,* IV. 2072); Tirmizî (*Sünen,* V: 512); İbn Mâce (*Sünen,* II. 322) ve Ahmed İbn Hanbel (*Müsned,* II. 232)'in Ebu Hureyre'den naklettikleri bir hadisinde de Resulullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "İki kelime vardır ki bunlar, dilde hafîf mizanda ağırdırlar ve Rahmân'a sevimlidirler. Bunlar: Allah'ı hamd ile tesbih ederiz ve yüce Allah'ı tesbih ederiz, sözleridir.". Bu ayetle Vâkıa suresi sona ermiştir. Hamd, alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur; salat ve selam, O'nun kulu ve Resulü Hazreti Muhammed (sas.) ve ailesi üzerine olsun. Amin.